АРХИВЪ
ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ.

АРХИВЪ

ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССІИ,

ИЗДАВАЕМЫЙ

ВРЕМЕННОЮ КОММИССІЕЮ

ДЛЯ

РАЗБОРА ДРЕВНИХЪ АКТОВЪ,

ВЫСОЧАЙШЕ УЧРЕЖДЕННОЮ

при

Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ

ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРѢ.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ.

АКТЫ О КОЗАКАХЪ

(1679—1716)

Томъ II.

КІЕВЪ
Въ типографіи Е. Федорова.
1868.

Печатать разрѣшается. Октября 4 дня 1867 года.

Предсѣдатель Коммиссіи *М. Юзефовичъ.*

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Настоящимъ томомъ завершаются наши изслѣдованія о козачествѣ. Въ 1-мъ томѣ этого отдѣла изданы акты, давшіе возможность разработать исторически періодъ южно-русской жизни, предшествовавшій Хмѣльницкому, и, въ особенности, объяснить смыслъ и значеніе дѣятельности одного изъ самыхъ замѣчательныхъ Русскихъ политических людей, Конашевича—Сагайдачнаго, который съумѣлъ, съ проницательностью истинно-государственнаго человѣка, воспользоваться безпорядочнымъ состояніемъ Польши, для приведенія нестройныхъ элементовъ народной силы въ стройную систему и для приготовленія, такимъ образомъ, способовъ будущему освобожденію Русской юго-западной окраины отъ Польскаго владычества. Безъ Сагайдачнаго Хмѣльницкій едва-ли былъ бы возможенъ. Въ настоящемъ 2-мъ томѣ того-же отдѣла собраны акты, относящіеся къ періоду, слѣдующему за Андрусовскимъ договорамъ до 1716 года, когда на правой сторонѣ Днѣпра окончательно прекращается существованіе козачества, какъ самостоятельнаго учрежденія, и на его мѣстѣ возникаетъ такъ называемая гайдамачина. Этотъ періодъ обнимаетъ событія, опредѣляющія характеръ внутреннихъ отношеній юго-западнаго края къ его естественной метрополіи, Москвѣ, и приготовившія намъ окончателный расчетъ съ Польшей, но которыя не были до сихъ поръ приведены въ историческую ясность.—Періодъ Хмѣльницкаго оставленъ нами безъ особеннаго изслѣдованія, на томъ основаніи, что

относящіеся къ нему акты, какіе удалось собрать Коммиссіи, вошли въ составъ изданныхъ ею, въ самомъ началѣ ея дѣятельности, четырехъ томовъ Памятниковъ и послужили уже матеріаломъ для ученыхъ трудовъ другихъ изслѣдователей, достаточно разработавшихъ этотъ періодъ.

Изъ актовъ 1-го нашего тома оказывается, что рядомъ съ народнымъ козачествомъ существовали еще козаки другаго рода, именно: та вольница, которую набирали паны для своихъ личныхъ цѣлей и вожди которой самозванно именовались тоже полковниками и даже гетманами. Эта вольница, не имѣя ничего общаго съ народнымъ козачествомъ, нерѣдко однакожъ смѣшивалась съ нимъ, набрасывая на него чужую тѣнь и внося путаницу въ историческія представленія и въ оцѣнку событій. Только теперь, когда этотъ вопросъ распутанъ, можно безошибочно понимать всѣ явленія южно-русской эпопеи, этаго героическаго эпизода общей исторіи Русскаго народа.

Въ изслѣдованіи настоящаго 2-го тома обнаруживается, до очевидности, неудержимое тяготѣніе южно-русскаго народа, изъ сферы противныхъ его духу отношеній, къ своему естественному средоточію, къ восточному царю, и выясняются такія историческія личности, какъ Дорошенко, этотъ, не чуждый свойственныхъ людямъ страстей, но замѣчательный борецъ за свободу своей страны, который готовъ былъ биться съ самою Москвой, чтобъ завоевать себѣ подданство ея державѣ, и который отдается, наконецъ, Турціи, чтобъ только освободиться отъ Польши, упразднить Андрусовскій договоръ и отдаться, потомъ, Русскому самодержцу, о чемъ онъ и бьетъ ему челомъ неоднократно; какъ Самусь, присягающій съ своимъ полкомъ восточному царю, не спрашивая его согласія; какъ Палій, объявляющій себя независимымъ отъ Польши и подчиняющійся Русской власти, вопреки ей самой. Вмѣстѣ съ этими на-

родными героями, поборниками Русскаго единства, становится понятною и личность проклятаго въ народной памяти Мазепы, этаго загадочнаго до сихъ поръ человѣка съ государственнымъ умомъ, друга и самаго довѣреннаго наперсника своего государя, осыпаннаго его милостями, возвеличеннаго имъ всѣми возможными почестями и, вдругъ, кидающагося въ отчаянную, почти единоличную измѣну, для осмысленія которой надо было прибѣгать къ сказачнымъ, легендарнымъ преданіямъ. Этотъ человѣкъ является теперь историческому пониманію въ достаточномъ свѣтѣ: онъ былъ проникнутъ до мозга костей духомъ шляхетской исключительности и, потому, былъ врагомъ всякихъ антишляхетскихъ, т. е. народныхъ интересовъ. Отсюда ненависть къ нему народа. Убѣдившись, что съ Русскимъ царемъ, да еще Петромъ, не то, что съ Польскимъ королемъ, онъ не могъ ужиться съ направленіемъ Русской жизни и съ властью, начавшею нивелировать на нашей почвѣ тѣ именно наслоенія, которыя нанесла къ намъ изъ Польши эта самая исключительность. Для его своекорыстной души оставался возможнымъ одинъ только выходъ,— измѣна, и онъ, при первомъ случаѣ, ринулся въ измѣну точно такъ-же, какъ современная намъ шляхта, въ виду освобожденія крестьянъ. Мазепа былъ первообразомъ Чарторыйскихъ, Чацкихъ, Огнискихъ и tutti quanti.

Такимъ образомъ, результаты нашихъ изслѣдованій о козачествѣ, не зависимо отъ ихъ научнаго значенія, не лишены и значенія практическаго для нашей современной дѣйствительности, особенно для людей, которые принимаютъ свои личныя вожделѣнія за критерій нашихъ жизненныхъ вопросовъ. Результаты эти, съ одной стороны, доказываютъ неопровержимо, что Кіевская и Московская Русь были разлучены, но не разведены исторіей, что чувство единства и потребность неразрывнаго союза могли,

до времени, не проявляться, даже не сознаваться, но никогда не потухали въ сердцахъ и инстинктахъ Русскаго народа, и что, по этому, на Русской почвѣ, не только партикуляризмъ, но и федерализмъ, суть праздныя слова, безъ всякаго внутренняго смысла; съ другой стороны, они убѣдительно свидѣтельствуетъ, что духъ шляхетской исключительности не совмѣстимъ съ Русскимъ строемъ жизни и что, слѣдовательно, доколѣ этотъ духъ будетъ жить и дѣйствовать, намъ нельзя ни на какихъ условіяхъ, ни за какую цѣну, купить себѣ примиреніе съ людьми, представляющими его у насъ.

Предсѣдатель М. Юзефовичъ.

СОДЕРЖАНІЕ АКТОВЪ

О КОЗАКАХЪ НА ПРАВОЙ СТОРОНѢ ДНѢПРА

(1679—1716).

Въ 1667 году былъ заключенъ Андруссовскій договоръ, по которому Россія отказывалась въ пользу Польши отъ западной половины Украины. Паническій страхъ объялъ жителей Малороссіи, когда дошли къ нимъ первые, неясные и преувеличенные слухи объ Андруссовскихъ статьяхъ, «о таковомъ всѣмъ козакамъ неполезномъ Андруссовскомъ торгу [1])»: распространилась молва, что Россія порѣшила уничтожить козачество и возвратить цѣликомъ Украину Польшѣ «и встали шатости на Украинѣ [2])»; «вся старѣйшина и посполитый народъ зѣло страхомъ смущенни розумѣли, же нужно было возстати внутренимъ и явственимъ въ народѣ возмущеніямъ [3])». Но вскорѣ истина выяснилась,—пожертвована была только правая сторона Днѣпра. Тѣмъ въ большее уныніе пришли козаки и посполитые люди, населявшіе эту пожертвованную половину; ихъ кровопролитныя, полувѣковыя возстанія, исполненныя самоотверженія войны, перенесенныя бѣдствія, все испытанное двумя поколѣніями горе—оказывалось безплоднымъ: въ землю ихъ опять наѣдутъ ненавистные паны и станутъ обращать въ хлоповъ народъ, свыкшійся уже съ мыслью о свободѣ; наѣдутъ еще болѣе ненавистные ксендзы, латынскіе и уніятскіе, и станутъ опять насильно обращать въ унію и въ католичество, отбирать церкви, изгонять духо-

---

[1]) Лѣтопись Велички Т. II, стр. 134.

[2]) Лѣтопись Самовидца, стр. 50.

[3]) Лѣтопись Грабянка, стр. 193—194.

венство. Народъ Южнорусскій зналъ по долголѣтнему опыту Поляковъ, онъ чувствовалъ, что тѣ статьи договора, которыя обезпечивали свободу личную и свободу вѣроисповѣданія, не будутъ ими сохранены на дѣлѣ и что, кромѣ гнета, испытаннаго прежде, прійдется вынести все бремя мести за продолжительныя возстанія и войны. Поляки сами предъупредили возможность всякаго въ этомъ отношеніи сомнѣнія. Еще до полученія извѣстія о заключеніи договора, въ Украину явился съ отрядомъ польскаго войска одинъ изъ самыхъ свирѣпыхъ польскихъ военачальниковъ, региментарь Маховскій, и сталъ огнемъ и мечемъ разорять Брацлавщину, подъ предлогомъ приведенія жителей въ повиновеніе Речи Посполитой. Народу нельзя было примириться съ мыслью о возвратѣ къ Польшѣ, между тѣмъ другого исхода не представлялось: Россія отказывалась по Андруссовскому договору отъ покровительства надъ западною половиною Украины, слѣдовательно на ея помощь, по крайней мѣрѣ въ теченіе извѣстнаго времени, нельзя было разсчитывать. Въ отвѣтъ на жалобы, бояре, по повелѣнію Алексѣя Михайловича, писали козакамъ: «чтобы они, для блага Украины, по Андруссовскому постановленію находились въ вѣрномъ подданствѣ короля Польскаго [1])».—Собственныя силы оказались недостаточными для борьбы съ Поляками при Хмѣльницкомъ, тогда, когда вся Украина дѣйствовала за одно, тѣмъ болѣе не возможно было положиться на нихъ теперь, когда вся тяжесть борьбы ложилась на одну только половину, болѣе всего пострадавшую и обезлюдѣвшую въ теченіе предшествовавшихъ войнъ; между тѣмъ всѣ желанія народа устремлялись къ тому, чтобы, не смотря на Андруссовскій договоръ, не отдѣляться отъ восточной Украины, которая

---

[1]) Бантышъ-Каменскій, Исторія Малороссіи. Т. II, стр. 134.

должна была оставаться подъ покровительствомъ Россіи. Вскорѣ явилась возможность обойти договоръ, согласно правиламъ тогдашней дипломатіи. Въ 1667 году былъ освобожденъ изъ польскаго плѣна человѣкъ весьма даровитый и весьма популярный въ Южной Руси—митрополитъ Іосифъ Нелюбовичъ-Тукальскій; возвратившись въ Украину, онъ поселился въ Чигринѣ, сблизился съ гетманомъ Дорошенкомъ, тогдашнимъ представителемъ западной Украины и сталъ руководить всѣми его дѣйствіями [1]. Повинуясь вѣроятно внушеніямъ Тукальскаго, Дорошенко сталъ оттягивать, подъ всевозможными предлогами, переговоры съ Поляками, отправившими въ Острогъ коммисаровъ для постановленія условій, на которыхъ западная Украина должна была поступить въ польское владѣніе, и между тѣмъ завелъ дѣятельныя сношенія съ Турціею. Онъ предложилъ Султану подчинить ему Украину, какъ вассальную область, подъ условіемъ, что Турки помогутъ козакамъ отбиться отъ Поляковъ. Предложенія его были приняты благосклонно въ Константинополѣ. Конечно, разсчитывать на прочную связь съ Турціею было невозможно. Хорошо извѣстныя козакамъ отношенія Турціи къ вассальнымъ государствамъ—Молдавіи и Валахіи, не предвѣщали ничего добраго для Украины: продажа съ публичнаго торгу господарскихъ мѣстъ, полная зависимость участи и жизни господарей отъ каприза султана и его визирей и отъ положенія партій, волновавшихъ сераль, открытое поле для интригъ, подкуповъ и доносовъ, вѣчное соискательство власти со стороны претендентовъ, добивавшихся ея въ Константинополѣ за деньги, постоянное вмѣшательство Турокъ во внутреннее управленіе страною, присутствіе турецкихъ пашей и гарнизоновъ въ румынскихъ крѣпостяхъ, произвольное взыманіе

---

[1]) Załuski—Epistolae historico-familiares T. I, Ч. I.

дани и поборовъ, наконецъ ежегодное почти требованіе вооруженнаго контингента въ помощь Туркамъ, во время военныхъ ихъ дѣйствій противъ христіанскихъ государствъ,— вотъ картина, представлявшаяся козакамъ въ придунайскихъ княжествахъ, какъ образецъ вассальныхъ отношеній къ Портѣ. Если обратить притомъ вниманіе на вѣковую вражду къ Туркамъ, развившуюся во всей массѣ южнорусскаго народа, какъ вслѣдствіе религіознаго отвращенія къ мусульманамъ, такъ и вслѣдствіе продолжительныхъ враждебныхъ сосѣдскихъ отношеній, то ясна была на первый взглядъ полная невозможность установленія правильной, продолжительной связи Украины съ Турціею. Но подчиненіе Турціи представляло временную выгоду, которою необходимо было воспользоваться, за неимѣніемъ другого исхода въ томъ положеніи, въ какое стала западная Украина вслѣдствіе Андруссовскаго договора. Выгода эта именно и состояла въ возможности обойти этотъ договоръ: если Турки отстоятъ Украину и принудятъ Поляковъ отказаться отъ нея формально по договору, то возможность присоединенія къ Россіи возстановится: Россія отказалась отъ Украины въ пользу Польши, но она не связана никакимъ условіемъ по отношенію къ Турціи. Естественное отвращеніе народа къ Туркамъ и враждебныя отношенія къ нимъ Россіи должны были ручаться за счастливый исходъ этой комбинаціи. Дѣйствительно, дальнѣйшія событія оправдали вѣроятность подобнаго предположенія, хотя и пришлось заплатить слишкомъ дорогою цѣною за его осуществленіе.

Въ исходѣ 1669 года къ Дорошенку явился султанскій чаушъ съ объявленіемъ о принятіи его султаномъ въ подданство. Первое впечатлѣніе, произведенное на народъ этимъ извѣстіемъ, было, самое тяжелое. Когда Дорошенко объявилъ козацкой старшинѣ на радѣ, собранной имъ въ Корсунѣ, о прибытіи чауша и о заключеніи договора съ

Портою, то всѣ единодушно заявили свое негодованіе, и гетману едва удалось уговорить полковниковъ допустить чауша въ раду. Негодованіе народа было еще сильнѣе,— одни не вѣрили слуху, другіе предлагали низложить гетмана, осквернившагося подчиненіемъ христіанской страны невѣрнымъ. Но сколь ни сильно было это негодованіе въ первую минуту, оно должно было умолкнуть въ виду предстоящей необходимости; выбора не было: въ случаѣ отказа отъ турецкаго владычества, народу предстояло подчиниться Полякамъ, а ихъ господство, по народному взгляду, представлялось еще хуже турецкаго. Наконецъ, чувства народа были значительно успокоены ручательствомъ митрополита Тукальскаго: немедленно послѣ прибытія султанскаго чауша, митрополитъ разослалъ воззваніе къ духовенству, въ которомъ убѣждалъ молиться на ектеніяхъ «о благочестивомъ и Богомъ данномъ гетманѣ Петрѣ [1])». Слово представителя религіозныхъ интересовъ народа, человѣка притомъ пользовавшагося лично любовью и уваженіемъ народа, должно было значительно смягчить недовѣріе его къ новому союзу.

Между тѣмъ польское правительство, увидѣвъ грозившую ему бѣду, рѣшилось предъотвратить ее; лучшимъ средствомъ для этого Поляки считали выставить Дорошенка человѣкомъ, захватившимъ власть самопроизвольно и неимющимъ права заключать какіе-бы то ни было договоры и сдѣлки, противупоставить ему другого гетмана, преданнаго Польшѣ и законно признаваемаго ея правительствомъ. Между тѣмъ какъ польскій посланникъ въ Константинополѣ увѣрялъ турецкое правительство въ шаткости и беззаконности власти Дорошенка и представлялъ его человѣкомъ вѣроломнымъ и ловкимъ авантюристомъ, разосланы были королевскіе универсалы къ полкамъ брацлавскому и

[1]) Бантышъ-Каменскій, Исторія Малой Россіи, Т. II, стр. 121.

уманскому, занятымъ польскими войсками. Въ универсалахъ этихъ польское правительство, щедро расточая обѣщанія, требовало отъ козаковъ, чтобы они выбрали новаго гетмана, такъ какъ Дорошенко утратилъ право на власть, вслѣдствіе своихъ сношеній съ Турками. Такимъ образомъ избранъ былъ гетманомъ, при содѣйствіи сильнаго польскаго вліянія, бывшій уманскій полковникъ, Михайло Ханенко. Конечно, на дѣлѣ власть этого гетмана была чисто призрачна и она пригодна была Полякамъ только вслѣдствіе дипломатическаго значенія его гетманскаго титула. Народъ, не смотря на отвращеніе къ Туркамъ, не поддавался польскимъ прелестямъ: «Поляки потеряли надежду на захватъ западной Украины и думаютъ хоть за хвостъ ее придержать [1])» говорили въ Украинѣ. Сами дипломаты польскіе сознавались: «правда, едва нѣсколько тысячъ козаковъ признаютъ власть Ханенка, но своимъ титуломъ онъ будетъ импонировать Дорошенку и Татарамъ [2])».—Желая, по мѣрѣ возможности, водворить власть своего кандидата и предъупредить появленіе Турокъ, польское войско, подъ начальствомъ великаго короннаго гетмана Іоанна Собескаго, принялось осаждать города въ Брацлавщинѣ и насильно подчинять народъ подъ «рейментъ» Ханенка. Но турецкое правительство не было также обмануто происками польской дипломатіи и не желало дать Полякамъ времени для занятія Украины. Въ декабрѣ 1671 года въ Варшавѣ получена была султанская грамота, которою предписывалось Полякамъ добровольно отказаться отъ Украины, прибѣгшей къ покровительству султана, или готовиться къ войнѣ [3]). Дѣйствительно, въ слѣдующемъ году, весною, Мугамедъ IV, во главѣ многочисленной арміи турецкой, къ

---

[1]) Лѣтопись Велички, Т. II, стр. 238.

[2]) Załuski. Epistolae historico-familiares, T. I, Ч. I, стр. 298.

[3]) Przezdziecki, Podole, Wołyń i Ukraina, T. I, стр. 201.

которой присоединились: ханъ съ крымскими ордами и Дорошенко съ козацкимъ войскомъ, осадилъ Каменецъ и принудилъ къ сдачѣ этотъ сильно укрѣпленный городъ, вслѣдъ за тѣмъ Турки осадили Львовъ.—Король польскій, Михаилъ, не имѣя силы сопротивляться, просилъ мира, который и данъ былъ ему Турками. По договору, заключенному въ Бучачѣ, Поляки обязывались платить Туркамъ ежегодную дань, уступить имъ на вѣчныя времена Подоліе, обязывались вывести свои войска изъ Украины, очистить Бѣлую-Церковь и другія крѣпости и признать всю эту область собственностію козаковъ, находящихся въ зависимости отъ Турціи [1]. Такимъ образомъ выполнена была первая половина программы: посредствомъ Бучацкаго договора упразднялись невыгодныя послѣдствія, вытекавшія для западной Украины изъ договора Андруссовскаго,—Турками вытиснуты были Поляки,—слѣдовало теперь приступить къ исполненію второй половины задуманнаго плана,—съ помощью Россіи отдѣлаться отъ Турокъ и такимъ образомъ соединиться съ восточною Украиною. Выполненію этой второй половины предположенной задачи помѣшало личное честолюбіе предводителей козацкихъ. Дорошенко разсчитывалъ, конечно, на сохраненіе власти въ отстоянной имъ отъ Поляковъ области; онъ готовъ былъ перейти въ подданство Россіи, о чемъ «билъ челомъ» неоднократно царю Алексѣю Михайловичу, но хотѣлъ при этомъ сохранить гетманскую булаву; безъ соблюденія же этого условія онъ, не обращая вниманія на общественное мнѣніе народа, не рѣшался оставить турецкое покровительство. Съ другой стороны, въ восточной половинѣ Украины выбранъ былъ, въ 1672 году, въ гетманы человѣкъ, не уступавшій Дорошенку въ ловкости и честолюбіи, и успѣвшій при-

---

[1] Sękowski.—Collectanca z dziejopisów Tureckich T. II, стр. 71—86.

томъ снискать полное довѣріе русскаго правительства,— это былъ Иванъ Самойловичъ. Желая воспользоваться и уничтоженіемъ, посредствомъ Бучацкаго договора, относящихся къ Украинѣ статей Андруссовскаго трактата, и настроеніемъ общественнаго мнѣнія, онъ разсчитывалъ на возможность присоединить прямо подъ свой «рейментъ» западную Украину и, вмѣстѣ, съ тѣмъ, уничтожить въ свою пользу двоегетманство, терзавшее козачество почти со времени Хмѣльницкаго. Такимъ образомъ, личная борьба двухъ гетмановъ должна была усложнить и безъ того трудную политическую задачу, раздвоить и ослабить общественное мнѣніе народа, дать новые шансы успѣха общимъ врагамъ и, наконецъ, привести спорную область въ состояніе полнаго разоренія.

Между тѣмъ война между Турціею и Польшею вспыхнула съ новою силою. Сеймъ не утвердилъ заключеннаго королемъ Бучацкаго договора, но, не смотря на всѣ усилія Поляковъ и на блестящія военныя дарованія гетмана коронваго, Собескаго, нанесшаго Туркамъ рѣшительное пораженіе при Хотинѣ, имъ не удалось отнять разъ уже уступленное Подоліе. Турки энергически отстаивали свою добычу и готовились силою вынудить у Поляковъ признаніе Бучацкаго трактата. Самойловичъ сообразилъ, съ какою выгодою можно воспользоваться временемъ борьбы, отвлекавшей силы обоихъ противниковъ, для того, чтобы сдѣлать попытку, съ цѣлью освобожденія западной Украины отъ обѣихъ воюющихъ сторонъ. Въ первыхъ числахъ 1674 года онъ, съ разрѣшенія Царя, переправился черезъ Днѣпръ, въ сопровожденіи русскихъ воеводъ: князя Григорія Григорьевича Ромодановскаго и Петра Шкуратова, съ значительными русскими и козацкими силами. Народъ и козаки, на правой сторонѣ Днѣпра, встрѣтили Самойловича съ полнымъ сочувствіемъ: всѣ города отворяли пе-

редъ нимъ ворота, цѣлые полки козацкіе переходили на его сторону, народъ принималъ его какъ избавителя отъ польскаго и татарскаго ига.—Но Дорошенко былъ недоволенъ тѣмъ, что подготовленная имъ развязка обращается въ пользу Самойловича, которому приходилось пожинать лишь готовые плоды. Не будучи въ состояніи пожертвовать личнымъ самолюбіемъ, онъ чувствовалъ, что обстоятельства захватили его въ расплохъ и разтерялся. То старался онъ принять пассивную, выжидательную роль, то пытался оттянуть дѣло, устрашая Самойловича вооруженнымъ отпоромъ. Но ни то ни другое не удавалось: народный порывъ усиливалъ съ каждымъ днемъ количество приверженцевъ Самойловича, а старшина и войско козацкое, отправленное противъ него Дорошенкомъ, перешло на его сторону, слѣдуя примѣру генеральнаго судьи, Якова Улезка, и корсунскаго полковника, Михаила Соловья. Наконецъ Татары, двинувшіеся противъ Самойловича, были разбиты козаками; вскорѣ Дорошенко былъ оставленъ всѣми,—онъ заперся въ Чигринѣ съ своими наемными сердюцкими полками. Чувствуя превосходство своего положенія, Самойловичъ рѣшился узаконить свой успѣхъ; въ Переяславль созваны были на раду всѣ старшины козацкіе и Самойловичъ предложилъ имъ выбрать новаго гетмана, общаго для обѣихъ сторонъ Днѣпра; приглашенъ былъ наровнѣ съ другими и Дорошенко, но онъ не явился, утверждая, что если раду отсрочать на полъ года, то онъ готовъ будетъ сложить на ней гетманскую власть и подчиниться ея выбору; между тѣмъ онъ извѣстилъ Алексѣя Михайловича о своей готовности подчиниться Россіи, если будетъ признанъ гетманомъ обѣихъ сторонъ Днѣпра [1]). Но предложеніе его опоздало, рада не была отсрочена. На нее явился и Михаилъ

---

[1]) Бантышъ-Каменскій, Т. II, стр. 154.

Ханенко, которому наскучила жалкая роль, какую приходилось играть въ качествѣ подставного польскаго гетмана. Услышавъ о подчиненіи всей Украины Самойловичу, онъ оставилъ польскій лагерь, подъ тѣмъ предлогомъ, что онъ намѣренъ расположиться въ Кіевскомъ Полѣсьи, оставшемся во власти Поляковъ, и оттуда не допускать Дорошенка идти на помощь Туркамъ [1]). Онъ дѣйствительно отправился въ Полѣсье, но козаки, сопровождавшіе его, ограбили на дорогѣ полѣскихъ шляхтичей, переправились черезъ Днѣпръ [2]) и явились на раду въ Переяславль, гдѣ Ханенко сложилъ полученную отъ Поляковъ булаву.

На переяславльской радѣ Самойловичъ единогласно провозглашенъ былъ, не смотря на притворное нежеланіе, гетманомъ обоихъ береговъ Днѣпра; но для того, чтобы быть имъ въ самомъ дѣлѣ, недостаточно было желанія народа и избранія рады,—нужно было отстоять западный берегъ отъ Турокъ, а для этого у Самойловича недоставало ни энергіи, ни предпріимчивости. Ни воззванія правобережныхъ городовъ, разоряемыхъ Турками за признаніе Самойловича, ни рвеніе войска, ни энергія нѣсколькихъ второстепенныхъ вождей (Мурашка, Лизогуба), храбро бросавшихся впередъ противъ Турокъ, не могли завлечь малодушнаго и эгоистически разсчетливаго гетмана. Правда, въ 1676 году ему удалось наконецъ принудить Дорошенка къ отреченію отъ гетманства и, такимъ образомъ, овладѣть Чигриномъ, но тѣмъ и ограничились его подвиги. Столкновенія съ Турками Самойловичъ избѣгалъ тщательно; онъ дозволялъ Туркамъ безпрепятственно разорять полки и города, признавшіе его власть, и даже въ 1678 году, когда сильная Турецкая армія осадила въ Чигринѣ гарни-

---

[1]) Załuski—Epist. hist. fam. T. I, Ч. I, стр. 477.

[2]) См. № I, стр. 1.

зонъ великороссійскій и козацкій, оставленный имъ въ этомъ городѣ онъ, вмѣстѣ съ княземъ Ромодановскимъ, переправился черезъ Днѣпръ во главѣ многочисленнаго великорусскаго и козацкаго войска; но оба предводители ограничились ролью зрителей: на глазахъ у нихъ жители и гарнизонъ Чигрина отбивались отъ Турокъ въ продолженіи цѣлыхъ 5-ти недѣль, палъ воевода Ржевскій, управлявшій защитою, наконецъ городъ былъ взятъ и разрушенъ Турками. Дождавшись этой развязки, Самойловичъ и Ромодановскій переправились обратно за Днѣпръ, предоставивъ въ добычу Туркамъ все поднѣпровье отъ Чигрина до Кіева, которое и было ими истреблено огнемъ и мечемъ.

Между тѣмъ, оставленная Самойловичемъ на произволъ судьбы, западная Украина представляетъ въ теченіе 10 лѣтъ самую плачевную картину,—она служитъ поприщемъ борьбы Турокъ и Поляковъ, отнимающихъ другъ у друга область, жители которой равно враждебны обѣимъ воюющимъ державамъ. Ежегодно являются попеременно то турецкія, то польскія арміи, требуя отъ жителей покорности во имя какого нибудь подставного гетмана; какъ тѣ такъ и другіе, встрѣчая сопротивленіе со стороны жителей, водворяютъ свое господство опустошеніемъ края. Въ теченіе этого злосчастнаго времени, извѣстнаго въ народныхъ преданіяхъ подъ именемъ «руины [1])», край все болѣе и болѣе превращается въ пустыню. Перевѣсъ въ борьбѣ остается по большей части на сторонѣ Турокъ, которые ведутъ расправу съ жителями по своимъ обычаямъ: они выжигаютъ всѣ города и села, разрушаютъ всѣ церкви и монастыри, загоняютъ въ плѣнъ населеніе цѣлыхъ областей, съ другихъ сбираютъ дань дѣтьми [2]), тысячи неволь-

[1]) Кулишъ—Записки о южной Руси, Т. I, стр. 83.

[2]) Лѣтопись Величка Т. II, стр. 355.—Бантышъ-Каменскій Т. II, стр. 152.—Географическій словарь Максимовича и Щикатова, статья „козаки“ стр. 291.

никовъ увозятъ для продажи на невольничьихъ рынкахъ и т. п. Мѣстности, избѣгшія ярости турецкой, подвергаются почти той же участи со стороны Поляковъ.

Обѣ державы стараются дѣйствовать, основываясь якобы на правѣ владѣнія страною, истекающемъ изъ признанія своего господства народонаселеніемъ края; вслѣдствіе того, онѣ подставляютъ каждая изъ своей руки гетмановъ, въ покорность которымъ стараются привести жителей. Но власть этихъ гетмановъ до того призрачна, что наконецъ сами покровители ихъ считаютъ лишнимъ прикрываться формальностью, никому ненужною и никого не обманывающею. Такъ Турки, послѣ отрѣченія Дорошенка, выставляютъ преемникомъ ему Юрія Хмѣльницкаго, (въ монашествѣ Гедеона), отысканнаго ими среди плѣнниковъ, въ одномъ изъ Константинопольскихъ монастырей, и отправляютъ его въ 1677 году въ Украину, при сильномъ турецкомъ и татарскомъ войскѣ, съ титуломъ гетмана козацкаго и князя русскаго; но въ послушаніи козаковъ у этого гетмана почти вовсе не оказалось и онъ былъ принужденъ завоевывать свои полки посредствомъ татарскихъ отрядовъ. Вскорѣ неспособность, жестокость и нравственное ничтожество этого «русскаго князя» заставило турецкое правительство отозвать его. Въ 1681 году онъ былъ отправленъ подъ турецкимъ конвоемъ въ Константинополь и на дорогѣ умеръ или, по другимъ сказаніямъ, былъ удавленъ сопровождавшими его Турками [1]). Преемникомъ ему назначенъ въ Константинополѣ Молдавскій господарь Александръ Дука. На сколько званіе гетмана было ничтожно въ глазахъ турецкаго правительства видно уже изъ того обстоятельства, что Александръ Дука, получившій въ 1681 году отъ султана

---

[1]) Ambroży Grabowski—starożytności historyczne polskie, T. II, стр. 528. Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 546—547.

фирманъ на Молдавское господарство, получилъ вмѣстѣ съ тѣмъ, вслѣдствіе поднесеннаго имъ денежнаго подарка, въ видѣ прибавки къ господарскому сану, и власть надъ всею областью, лежащею между Днѣстромъ и Днѣпромъ, даже безъ обязательства платить дань Портѣ, а только подъ условіемъ доставлять изъ нея, если удастся собрать въ ней людей, возможное количество вспомагательнаго войска [1]). Дука отправилъ своего намѣстника въ Немировъ, для управленія отъ его имени страною и для избранія ему гетманской резиденціи, но оказалось, что страна была до того пуста, что господарю пришлось построить дворецъ въ одномъ изъ селъ на берегу Буга, уцѣлѣвшихъ случайно отъ разоренія,—всѣ города были необитаемы. Послѣ двухлѣтняго, совершенно номинальнаго гетманства, Дука былъ захваченъ въ плѣнъ однимъ изъ польскихъ отрядовъ, отправившихся грабить Молдавію, во время вѣнскаго похода короля Собескаго [2]). На мѣсто его присланъ Портою въ гетманы нѣкто Янѣй Драгиничъ, но объ этомъ гетманѣ едва упоминаютъ южнорусскія лѣтописи: «изъ какихъ онъ людей и какія его воинскія дѣла были?—неизвѣстно» говоритъ одинъ лѣтописецъ; другой упоминаетъ о немъ, какъ о человѣкѣ смирномъ, не хлопотавшемъ ни о какихъ политическихъ дѣлахъ и преданномъ страсти къ горячимъ напиткамъ.—Вскорѣ исчезъ и этотъ призрачный гетманъ; по однимъ свѣдѣніямъ онъ умеръ отъ пьянства, по другимъ оставилъ добровольно гетманство, въ которомъ ему нечего было дѣлать, и переселился на жительство въ Яссы [3]).

---

[1]) Ambroży Grabowski—starożytności historyczne polskie, T. II, стр. 526. Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 527. Ригельманъ—Лѣтописное повѣтствованіе о Малой Россіи, часть II, стр. 176. Именная перепись малороссійскихъ гетмановъ, изданіе Н. Бѣлозерскаго, стр. 137.

[2]) Ригельманъ—Лѣтописное повѣтствованіе, часть II, стр. 177. Pamiętniki Jana Chryzostoma Paska (изданіе 3-е), стр. 264.

[3]) Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 548. Ригельманъ.—Лѣтоп. повѣст. Ч. II, стр. 179. Рубанъ, Краткая лѣтопись Малороссіи, стр. 140.

Послѣ этого турецкое правительство сочло лишнимъ назначать ему преемниковъ. На самую страну, обращенную въ пустыню, оно смотрѣло какъ на область, обладаніе которою приходилось добывать слишкомъ дорогою цѣною, и потому оно старалось только опустошить ее до того, чтобы и для противниковъ она не составила цѣнной добычи.

Въ тоже время польское правительство, въ борьбѣ съ Турками, противупоставляло, по крайней мѣрѣ въ началѣ ея, своихъ козацкихъ гетмановъ турецкимъ; польскіе козацкіе гетманы были также безсильны, также чужды народу, также лишены всякаго дѣйствительнаго значенія, какъ и турецкіе. Послѣ добровольнаго отрѣченія перваго изъ нихъ, Михаила Ханенка, у Поляковъ не было въ первое время подъ рукою другой личности изъ козаковъ, которая бы пользовалась хотя-бы малѣйшею долею извѣстности. Вскорѣ личность такая представилась и польское правительство съ радостью предложило ей гетманство. Во время временнаго успѣха польскаго оружія, въ 1675 году, король Собескій овладѣлъ на время Брацлавщиною; начальство надъ жившими въ этой мѣстности козаками сохранялъ еще одинъ изъ старыхъ козацкихъ вождей, сподвижниковъ Хмѣльницкаго, подольскій полковникъ—Евстафій Гоголь; не имѣя ни силы, ни побужденія сопротивляться Полякамъ, которые приходили лишь смѣнить Турокъ, Гоголь сдалъ имъ города, остававшіеся еще въ его власти, и немедленно получилъ отъ короля гетманскій титулъ [1]). Впро-

[1]) Въ промежуткѣ времени между отрѣченіемъ Ханенка и назначеніемъ Гоголя нѣкоторые малороссійскіе лѣтописцы полагаютъ, что гетманомъ назначенъ былъ отъ польскаго правительства кошевой Сирко; но такъ какъ Сирко не оставлялъ въ это время Запорожья и выборъ Гоголя состоялся при его жизни, то вѣроятно гетманство приписывалось ему по ошибкѣ, вслѣдствіе извѣстнаго современникамъ уваженія, которое оказывалъ Сирку Собескій, а также вслѣдствіе выгодныхъ для Поляковъ походовъ, предпринимаемыхъ въ то время Сиркомъ изъ Запорожья на Крымцевъ; польскіе современные писатели и источники о гетманствѣ Сирка вовсе не упоминаютъ.

чемъ и господство Поляковъ въ Брацлавщинѣ и гетманство Гоголя были непродолжительны. Поляки разрушили полковой городъ Брацлавль, жители котораго отказались признать польское господство. Въ слѣдующемъ году Поляки должны были очистить Украину, вслѣдствіе новаго турецкаго похода. Остатки подольскаго козацкаго полка, вмѣстѣ съ своимъ полковникомъ, попавшимъ недавно въ гетманы, тоже принуждены были бѣжать изъ своихъ жилищъ. Такъ какъ число этихъ козаковъ было весьма незначительно, то Поляки назначили имъ для квартиръ дымерское староство, лежавшее въ польскомъ Полѣсьи, и Речь Посполитая обязалась отпускать имъ жалованье, провіянтъ и сукно изъ королевской казны [1]). Но козакамъ, изгнаннымъ изъ ихъ жилищъ, не было повода оставаться въ польской службѣ; не имѣя возможности удержать за собою территорію бывшаго своего полка, они предпочитали лучше перейти на лѣвую сторону Днѣпра, чѣмъ оставаться польскими наемниками, и потому, немедленно послѣ прихода въ Дымеръ, большая ихъ часть отправилась за Днѣпръ и передалась Самойловичу [2]). Вскорѣ за тѣмъ, 5 генваря 1679 года, скончался Гоголь [3]), и послѣ его смерти польское правительство сочло лишнимъ назначить новаго гетмана. Ничтожное количество козаковъ, оставшихся въ Дымерѣ, пополнилось всякимъ сбродомъ: бездомною шляхтою, бѣглыми слугами и крестьянами. Милиція эта зачислена была

---

[1]) Бантышъ-Каменскій, Т. II, стр. 162.—Лѣтопись Грабянка, стр. 222.—Лѣтопись Рубана, стр. 125.—Лѣтопись Самовидца, стр. 66.—Ригельманъ, стр. 144.—Краткое описаніе о козацкомъ малороссійскомъ народѣ Петра Симоновскаго, стр. 102.

[2]) Акты, относящіеся къ исторіи Западной Россіи, изданные Археографическою Коммисіею, Т. V, стр. 140, № 103.

[3]) 7 генваря 1679 года онъ былъ погребенъ въ Межигорскомъ монастырѣ (хронологія высокославныхъ, ясневельможныхъ гетмановъ, изд. Н. Бѣлозерскій стр. 119.—Сказаніе о Межигорскомъ монастырѣ М. А. Максимовича, стр. 30.

въ составъ наемныхъ войскъ Речи Посполитой, получала жалованье изъ земскихъ сборовъ Кіевскаго воеводства, и сохранила только имя козаковъ. Изъ постановленія сеймика кіевскаго воеводства 1682 года мы узнаемъ, что количество ихъ было ничтожно, такъ какъ годичнаго жалованія имъ отпускалось только 1,000 злотыхъ, что они состояли подъ командою полковниковъ: Мирона и шляхтича Урбановича, и что они находились въ распоряженіи шляхтичей кіевскаго воеводства и, по порученію сеймика должны были, въ качествѣ экзекуціи, побуждать шляхтичей воеводства къ правильному взносу постановленныхъ сеймикомъ земскихъ сборовъ. Впрочемъ, существованіе этой милиціи безпокоило шляхтичей, населявшихъ Полѣсье, почему они и отправили депутацію отъ сеймика къ гетману коронному съ просьбою, чтобы онъ смѣнилъ полковника Мирона, ради предосторожности, предоставивъ его должность какому нибудь благонамѣренному шляхтичу, или поручился за него воеводству [1]). Дѣйствительно, этотъ отрядъ козацкій, хотя и не представлялъ серіозной опасности для шляхтичей кіевскаго Полѣсья, но причинялъ имъ значительное безпокойство тѣмъ, что козаки нанимались, болѣе или менѣе значительными партіями, для участія въ заѣздахъ, которыми угощали безпрестанно, по установившемуся обычаю, другъ друга шляхтичи, и такимъ образомъ усиливали внутреннюю шляхетскую безъурядицу [2]).

---

[1]) См. № III, стр. 7—10.

[2]) Такъ мы находимъ, что одна партія дымерскихъ козаковъ, нанятая дворянами: Бржескимъ и Любовицкимъ, овладѣла замкомъ Тышкевича, Бышевымъ, и ограбила его имущество (см. № II стр. 3), другіе козаки, по призыву дворянъ Немиричей и Терлецкихъ, участвовали въ ихъ заѣздѣ на Жабокрицкаго и потомъ дважды овладѣвали олевскимъ кармелитскимъ монастыремъ, ограбили какъ церковное, такъ и монастырское имущество, устроили конюшню въ монастырскомъ костелѣ и т. п. (см. № IV, стр. 13; № V, стр. 20 и № VI, стр. 25).—Третій козацкій отрядъ вызванъ былъ изъ Дымера въ Чернобыль дворяниномъ Пасербовичемъ и помогъ ему захватить беззаконно доходы чернобыльской волости—(см. № VII, стр. 32).

Это ничтожное, полушляхетское ополченіе, составляло единственный слѣдъ, оставшійся въ западной Украинѣ отъ 16 козацкихъ полковъ, существовавшихъ въ ней при началѣ возстанія Хмѣльницкаго. Въ такомъ же отношеніи исчезало и «посполитое» народонаселеніе края. Во время истребительныхъ турецкихъ и польскихъ набѣговъ, всѣ жители, спасшіеся отъ смерти и плѣна, бѣжали на лѣвый берегъ Днѣпра. Единственная выгода, которую Самойловичъ рѣшился извлекать изъ признанія себя гетманомъ «обѣихъ сторонъ Днѣпра», единственная помощь, которую онъ осмѣливался оказывать жителямъ праваго берега, состояла въ томъ, что онъ поощрялъ ихъ переселеніе на лѣвый берегъ и споспѣшествовалъ ему всѣми мѣрами. Самойловичъ ускорялъ и вызывалъ это переселеніе какъ письмами къ старшинѣ и къ городамъ западной Украины, такъ и инструкціями, которыя онъ давалъ своимъ подчиненнымъ; такъ, объявляя въ своемъ письмѣ къ каневскому полковнику, Пушкаренку, о невозможности подать ему помощь противъ Татаръ, онъ совѣтуетъ ему переселить всѣхъ жителей полка въ Переяславль и принудить къ переселенію даже тѣхъ изъ нихъ, которые пожелали-бы остаться, «абы жоны ваши и дѣти, съ худобами рухомыми, въ безпечнѣйшой зоставали цѣлости и сумѣнья ваши, присягою на вѣрность Царскому Величеству обовязанные, не были нарушены [1])».—Дѣйствительно, народонаселеніе западной Украины, преслѣдуемое Турками и Поляками, искало спасенія жизни и имущества и успокоенія совѣсти, безпрестанно перебѣгая въ восточную Украину. Движеніе это принимаетъ особенно значительные размѣры съ 1674 года. Въ концѣ этого года, когда Турки, раздраженные подчиненіемъ края Самойловичу, двинулись въ Украину съ цѣлью при-

[1]) Акты Западной Россіи изд. Археогр. Ком. Т. V, стр. 151, № 116.

нудить народъ къ покорности Дорошенку, многіе жители полковъ уманскаго и брацлавскаго, а также жители многолюдной и сильно раздраживішей Турокъ своимъ сопротивленіемъ Лысянки, переселились за Днѣпръ и заняли степи по рѣчкѣ Орели, прилегавшіе къ полтавскому полку [1]).—Въ 1675 году, когда, въ свою очередь, Поляки, оттѣснивъ Турокъ, двигались на Украину, переселеніе приняло еще большіе размѣры. Корсунскій полковникъ Кандыба перешелъ за Днѣпръ съ цѣлымъ козацкимъ полкомъ и со многими посполитыми его жителями, за нимъ последовали жители Мошенъ и многіе изъ обывателей черкасскихъ. Они разсѣялись по разнымъ полкамъ восточной Украины. Поляки захватили одни опустѣвшіе города и сожгли ихъ [2]). Послѣ сдачи Дорошенка въ 1676 году, послѣдовало новое переселеніе: «также и людей со всею старшиною премножественное число за Днѣпръ перезывали и на пустыхъ земляхъ поселили» говоритъ лѣтопись [3]). Въ слѣдующемъ году выселеніе усилилось потому, что грозила новая бѣда: многочисленная турецкая армія осаждала Чигиринъ, и, въ случаѣ паденія этого города, угрожала всему краю страшнымъ разореніемъ. Далѣе, окончательное, почти поголовное, переселеніе послѣдовало въ 1678 г. вслѣдствіе паденія Чигирина и послѣдовавшаго за нимъ опустошительнаго набѣга Турокъ и Татаръ, распространившагося почти до самаго Кіева. Каневскій полковникъ, Пушкаренко, не желая признавать турецкаго господства, перевелъ большую часть жителей своего полка, съ ихъ семействами и имуществомъ, въ Переяславль. Каневъ былъ взятъ

---

[1]) Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 356.—Бантышъ-Каменскій, Т. II, стр. 152.

[2]) Ригельманъ.—Ч. II, стр. 148.—Лѣт. Самовидца, стр. 64.—Акты Западной Россіи, изд. Арх. Ком. Т. V, стр. 135. № 96.—Лѣт. Грабянка, стр. 219.

[3]) Лѣтопись Рубана, стр. 125 и 129.

и сожженъ Турками; остававшіеся въ немъ жители затворились въ монастырѣ и погибли въ пламени; весьма немногіе только были приведены насильно къ присягѣ Юрію Хмѣльницкому. Жители другихъ городовъ или, послѣдовавши примѣру Каневцевъ, выселелись за Днѣпръ, или временно покорились; но вскорѣ потомъ, пользуясь появленіемъ на правомъ берегу Днѣпра молодого Семена Самойловича, послѣдовали за нимъ за Днѣпръ. Такимъ образомъ окончательно опустѣли города и ихъ округи: Чигиринъ, Черкассы, Каневъ, Корсунь, Мошны, Драбовка, Жаботинъ, Ржыщевъ и т. д. [1]).

Такимъ образомъ, вслѣдствіе борьбы Турокъ съ Поляками и вслѣдствіе системы переселеній, развитой Самойловичемъ, исчезли и козаки и посполитое народонаселеніе въ западной Украинѣ. Край представлялъ пустыню, въ буквальномъ смыслѣ этого слова. Вотъ краснорѣчивыя свидѣтельства о запустеніи этого края двухъ очевидцевъ, видѣвшихъ его впрочемъ лѣтъ 20 спустя послѣ «руины», когда уже обратная колонизація начала мало по малу водворяться и нѣсколько оживлять нѣкоторыя его области. Тѣмъ не менѣе общій видъ края представлялъ еще слѣдующую картину: «И поидохомъ (изъ Паволочи въ Немировъ) въ степь глубокую; и бысть намъ сіе путное шествіе печально и уныливо, бяше бо видѣти ни града, ни села; аще бо и быша прежде сего грады красны и нарочиты селы видѣніемъ—но нынѣ точію пусто мѣсто и не изселяемо, не бѣ видѣти человѣка. Пустыня велія и звѣрей множество: козы дикія и волцы, лоси, медвѣди. Нынѣ-же все развоевано да разорено отъ Крымцевъ. А земля зѣло

---

[1]) Акты Запад. Россіи, Т. V, стр. 150—151, № 115 и 116.—Лѣтоп. Самовидца, стр. 70.—Ригельманъ, Ч. II, стр. 164.—Лѣт. Рубана, стр. 136.—Симоновскій, краткое описаніе, стр. 105.—Лѣтописи изданныя Н. Бѣлозерскимъ, стр. 83.

угодна и хлѣбородна и овощу всякаго много: сады что дикій лѣсъ: яблоки, орѣхи воложскіе, сливы, дули,—да все пустыня; не дадутъ собаки Татары населиться; только населятся селы, а они собаки, пришедъ, и разорятъ; а всѣхъ людей въ полонъ поберутъ. Не погрѣшу эту землю назвать златою, понеже всего много на ней родится. И идохомъ тою пустынею пять дней, ничтоже видѣхомъ отъ человѣка [1])». А вотъ впечатлѣнія, не менѣе характеристическія другого путешественника: и проходя тогобочную, иже отъ Корсуня и Бѣлой Церкви, Малороссійскую Украину, потимъ на Волынь и.... далѣй странствуя, видѣхъ многіе грады и замки безлюдніе и пустые; валы, негдысь трудами людзкими аки холмы и горы высыпанніе, и тилко звѣремъ дикіимъ прибѣжищемъ и водвореніемъ сущіи. Муры зась, яко то: въ Чолганскомъ, въ Константиновѣ, въ Бердичевѣ, въ Збаражѣ, въ Сокалю, що тилко на шляху намъ въ походѣ войсковомъ лучилися, видѣхъ едни малолюдніе, другіе весьма пустіе, разваленіе, къ землѣ прилинувшіе, заплѣсняліе, непотребнымъ биліемъ заросліе, и тилко, гнѣздящихся въ себѣ, зміевъ и разныхъ гадовъ и червей содержащіе. Поглянувши паки, видѣхъ пространніе, тогобочніе, Украино-Малороссійскіе поля и розлегліе долины, лѣсы и обширніе садове, и красніе дубравы, рѣки, ставы, іезера—запустѣліе, мхомъ, тростіемъ, и непотребною лядиною заросліе. И не всуе Поляки, жалѣючи утраты Украины оноя тогобочнія, раемъ свѣта полского въ своихъ универсалахъ ея нарицаху и провозглашаху; понеже оная, предъ войною Хмѣльницкаго, бысть аки вторая земля обѣтованная, медомъ и млекомъ кипящая. Видѣхъ-же къ тому на разнихъ тамъ мѣстцахъ много костей человѣческихъ, сухихъ и нагихъ,

---

[1]) Путешествіе въ Святую землю Московскаго священника, Іоанна Лукьянова, стр. 16.

тилько небо—покровъ себѣ имущихъ, и рѣкохъ во умѣ: «кто суть сія»? Тѣхъ всѣхъ еже рѣхъ, пустыхъ и мертвыхъ, насмотрѣвшися, поболѣхъ сердцемъ и душею, яко красная и всякими благами прежде изобиловавшая земля и отчизна наша Украина малороссійская, въ область пустынѣ Богомъ оставлена и населницы ея, славніе предки наши, безвѣстни явишася [1])».

Турки и Поляки, обративъ такимъ образомъ въ пустыню цвѣтущую нѣкогда и многолюдную область, перестали дорожить господствомъ надъ нею, тѣ и другіе готовы были отказаться отъ этой спорной, никому изъ нихъ недававшейся и никому уже теперь не пригодной пустыни, подъ условіемъ, чтобы она не досталась противникамъ. Оба враждебныя государства переносятъ театръ военныхъ дѣйствій далѣе на западъ и желаютъ только обезпечить нейтральность опустѣвшей страны. Поручиться-же за эту нейтральность могла одна только Россія, и къ порукѣ ея прибѣгаютъ обѣ враждующія стороны. Онѣ заявляютъ желаніе, чтобы спорный край остался навсегда пустымъ и незаселеннымъ. Такъ, въ договорѣ, заключенномъ между Россіею и Турціею въ Бахчисараѣ въ 1681 году, между прочимъ сказано было: «А Кіевъ городъ и съ принадлежащими его изстари предѣлами и городками и разоренные городки: Васильковъ, Триполье, Стайки—кіевская старая граница—подъ его Царскою державою быти; *и отъ Кіева до Запорогъ, по обѣ стороны Днѣпра, городовъ и городковъ не дѣлать* [2])». Еще опредѣлительнѣе выразились на этотъ счетъ польскіе послы, заключавшіе съ Россіею московскій договоръ въ 1686 году, обеспечивая за Польшею права на господство надъ узкою, сѣверною полосою Украины, (въ которой впрочемъ Поляки были въ состояніи указать только

---

[1]) Лѣтопись Величка, Т. I, стр. 4—5.

[2]) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи, Т. II, стр. 389.

3 заселенныя мѣстности, на протяженіи почти 200 верстъ: Бѣлую Церковь, Паволочь и Немировъ; объ остальномъ краѣ польскіе послы говорятъ слѣдующее въ 7 статьѣ договора: «А что у насъ, Его Королевскаго Величества великихъ и полномочныхъ пословъ и Ихъ Царскаго Величества ближнихъ бояръ и думныхъ людей, между нами зашла трудность *о тѣхъ разоренныхъ городахъ и мѣстѣхъ*, которые отъ мѣстечка Стаекъ, *внизъ Днѣпра по рѣку Тясмину суть*, *именно: Ржищевъ, Трехтемировъ*, *Каневъ*, *Люшны*, *Сокольня*, *Черкасы*, *Боровица*, *Бужинъ*, *Воронковъ*, *Крыловъ и Чигиринъ*, о которыхъ съ нами Его Королевскаго Величества великими и полномочными послы Ихъ Царского Величества ближніе бояре и думные люди говорили и домагались, чтобы имъ бысть въ держаніи и владѣніи Великихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества, вѣчно внизъ Днѣпра, идучи рубежемъ отъ мѣстечка Стаекъ по рѣку Тясмину. Мы ..... согласно ту статью такимъ образомъ уговорили и положили: *что тѣ мѣста оставатись имѣютъ пусты*, *какъ нынѣ суть;* ...... а покамѣсть достаточный о томъ договоръ и постановленіе не учинится, *тѣ мѣста имѣютъ быть пусты*. А къ нарушенію сего вѣчнаго миру то въ затрудненіе и омедленіе не имѣть; и для того нынѣшняго вѣчного миру никогда не нарушать и впредь къ нарушенію не причинять [1])». Четырнадцать лѣтъ спустя, въ 1700 году, «достаточное постановленіе не было еще учинено» и, вслѣдствіе требованія русскаго правительства, польскій гетманъ долженъ былъ напоминать шляхтѣ о томъ, чтобы она не заводила слободъ на земляхъ «въ тѣхъ мѣстахъ, которыя въ силу трактата оставлены и назначены быть незаселенными, доколѣ не послѣдуетъ дальнѣйшее въ томъ рѣшеніе [2])».

Такимъ образомъ фактическое запустѣніе края было

---

[1]) Полное собраніе, Т. II, стр. 776.—Volumina legum, T. VI, стр. 76—77.

[2]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 564.

признано дипломатическимъ путемъ и западной Украинѣ слѣдовало оставаться навсегда страною пустынною, незаселенною и никому не принадлежащею, за неимѣніемъ ни достаточнаго основанія, ни силъ для ея захвата у боровшихся за нее соперниковъ. Но могла ли на долго оставаться въ томъ искуственномъ запустѣніи богатая и плодородная страна? Могъ-ли, изгнанный изъ нея, народъ забыть свои прежнія жилища и разстаться съ мыслью о возможности возврата, перестать считать свое изгнаніе временнымъ бѣдствіемъ? Событія отвѣтили на эти вопросы отрицательно. Желаніе-же народонаселенія возвратиться въ западную Украину было тѣмъ настойчивѣе, что переселившись на лѣвой берегъ Днѣпра, оно находилось далеко не въ благоденствующемъ состояніи.

Для того, чтобы оцѣнить положеніе, въ какомъ очутились въ восточной Украинѣ переселенцы, перешедшіе въ нее съ праваго берега Днѣпра, необходимо взглянуть на зарождавшіяся въ ней сословныя отношенія, вытекавшія какъ изъ личного положенія ея жителей, такъ и изъ распредѣленія поземельной собственности. Отношенія эти наглядно рисуютъ ту низкую степень гражданскаго развитія, на которой находилась Малороссія въ XVII и XVIII столѣтіяхъ и, вслѣдствіе которой, народонаселеніе ея не было въ состояніи собственными силами ни избавиться отъ польскаго господства ни устроить свой внутренній бытъ и выработать согласныя съ ожиданіями своего народа юридическія и общественныя отношенія.—Одно изъ самыхъ сильныхъ побужденій, подвигавшихъ народъ южнорусскій къ возстаніямъ противъ Польши, было желаніе избавиться отъ панскаго гнета, отъ безъусловнаго закрѣпленія сельскаго народонаселенія шляхтичами, вытекавшаго изъ началъ, выработанныхъ польскою общественною жизнью. Всѣ козацкія возстанія, поднимавшіеся въ концѣ XVI и въ пер-

вой половинѣ XVII столѣтій, не имѣли успѣха, потому что добивались исключительно, въ болѣе или менѣе широкихъ размѣрахъ, сохраненія правъ козацкихъ, оставляя въ сторонѣ интересы крѣпостного сословія, т. е. интересы всей массы народа. Успѣхъ въ борьбѣ послѣдовалъ только тогда, когда козачество, проигравъ окончательно свое дѣло, принуждено было обратиться, какъ къ крайнему средству, къ призыву крестьянъ къ оружію. Универсалъ Хмѣльницкаго и характеръ поднятой имъ борьбы обѣщали народу распространить козацкія права на все южнорусское поспольство и изгнать пановъ навсегда изъ Украины.

Надежда на исполненіе обѣщаннаго вызвала изъ народа такія силы, противустоять которымъ, не смотря на крайнія съ своей стороны усилія, не могли польскіе шляхтичи. Но послѣ разгрома Поляковъ, народъ увидѣлъ изъ статей зборовскаго и бѣлоцерковскаго договоровъ, что онъ служитъ только орудіемъ козакамъ для достиженія и расширенія ихъ сословныхъ преимуществъ. Довѣріе народа къ козакамъ стало исчезать, поспольство охладѣло къ борьбѣ и начало выселяться въ русскіе предѣлы, въ такъ называемые слободскіе полки. Начиная съ этого времени, всѣ надежды народа обращаются къ Россіи. «Поспольство и чернь козацкая» поддерживаютъ только тѣхъ гетмановъ, которые остаются вѣрны Москвѣ и не терпятъ тѣхъ начальниковъ, которые пытаются сблизиться съ Польшею, даже на самыхъ выгодныхъ политическихъ условіяхъ.. Причины, вызывавшія это безусловное отвращеніе, лежали .какъ въ религіозныхъ побужденіяхъ, такъ и во враждѣ, развившейся вслѣдствіе вѣковой борьбы съ Польшею; но большое значеніе притомъ имѣло инстинктивное чувство народа, по которому онъ сознавалъ, что козацкая старшина стремится къ образованію изъ своей среды новаго шляхетства, по образу и подобію польскаго, и полагалъ, что образова-

ніе этого шляхетства конечно ускорится при союзѣ съ Польшею и замедлится, а можетъ быть и не состоится, при покровительствѣ Россіи. Этимъ только народнымъ чувствомъ можно объяснить то всеобщее негодованіе, которое выказалось во всей массѣ народа при обнародованіи пунктовъ Гадяцкаго договора, не смотря на то, что въ нихъ свобода вѣроисповѣданія и изгнаніе польскихъ пановъ изъ Украины были вполнѣ гарантированы; но, вмѣстѣ съ тѣмъ, ясна была попытка козацкой старшины замѣнить польское шляхетство туземнымъ, а народъ не выносилъ мысли о шляхетствѣ ни подъ какимъ его видомъ.

Между тѣмъ стремленіе козачества къ образованію изъ себя класса крупныхъ землевладѣльцевъ и къ подчиненію себѣ, вслѣдъ за тѣмъ, посполитаго народонаселенія и черни козацкой, т. е. къ созданію того же шляхетства, отъ котораго народъ отбивался и бѣжалъ изъ Речи Посполитой, стало все сильнѣе и сильнѣе проявляться въ общественномъ устройствѣ восточной Украины или «гетманщины». Начиная съ Хмѣльницкаго, всѣ гетманы подтверждаютъ права на владѣніе селами тѣмъ шляхтичамъ, которые стали на сторону козаковъ во время борьбы ихъ съ Польшею, и раздаютъ другія села козацкимъ старшинамъ за войсковыя заслуги [1]). Въ началѣ это водвореніе помѣщичьяго класса представляется въ видѣ рѣдкихъ исключеній и оно проходитъ тѣмъ болѣе незамѣтно, что народъ могъ легко его избѣгнуть. Вообще до половины XVII столѣтія лѣвый берегъ Днѣпра былъ заселенъ весьма слабо; вслѣдствіе того первые переселенцы, явившіеся при Хмѣльницкомъ и при ближайшихъ его преемникахъ съ праваго берега, застали

---

[1]) Малороссійскіе посполитые крестьяне (1648—1783); очеркъ по архивнымъ источникамъ—составилъ Ал. Лазаревскій. Въ Сборникѣ Черниговскаго статистическаго комитета 1866 года, стр. 15—19.

обширныя пространства земли незаселенной и никому не принадлежащей, и завладѣли ими по праву первоначальнаго занятія, извѣстнаго подъ именемъ «займанщины [1]). Но вскорѣ, при постоянномъ приливѣ новыхъ поселенцевъ, запасъ пустопорожнихъ земель истощился и новымъ пришельцамъ пришлось селиться на земляхъ, занятыхъ уже ихъ предшественниками, съ которыми необходимо было войти въ сдѣлки и пріобрѣсти право поселенія на извѣстныхъ условіяхъ. Между тѣмъ землевладѣльцы, особенно крупные, въ число которыхъ вошли козацкіе старшины, занявшіе или получившіе отъ гетмановъ значительные участки земли, въ виду многочисленнаго народонаселенія, искавшаго мѣста для поселенія, стали пользоваться своимъ положеніемъ, для развитія новыхъ помѣщичьихъ отношеній. Съ одной стороны, они стремились подчинить себѣ и привести въ повиновеніе, населявшихъ отписанныя имъ гетманами села, крестьянъ, которые, послѣ Хмѣльницкаго, считались, въ силу народнаго взгляда, свободными мелкими землевладѣльцами; съ другой стороны, они старались обратить въ крестьянъ козаковъ, пользуясь неточностью разграниченія обѣихъ сословій; но такъ какъ и то и другое сопряжено было съ извѣстными трудностями и вызывало сопротивленіе со стороны народа, то землевладѣльцы прибѣгли къ уловкѣ. Они стали тѣснить крестьянъ и козаковъ въ своихъ селахъ для того, чтобы заставить ихъ покинуть свою землю и выйти изъ села, а потомъ, заручившись гетманскими универсалами, признававшими собственностью помѣщика всякій, опустѣвшій послѣ ухода владѣльца, участокъ земли, они селили на этихъ земляхъ, въ качествѣ слобожанъ или подсусѣдковъ, новыхъ переселенцевъ. Тѣ и другіе находили въ слободахъ пріютъ и временную сво-

[1]) Тамъже, стр. 23—26 и 75—77.

боду на извѣстный срокъ, опредѣленный условіями, заключенными съ землевладѣльцами, но, послѣ окончанія этого срока, етановились тяглыми людьми послѣднихъ [1]), удерживая однако за собою право выхода изъ села. Желая точнѣе опредѣлить свои отношенія къ тяглымъ людямъ, козацкіе старшины—землевладѣльцы нерѣдко доказывали свои права, прибѣгая къ литовскому статуту и отъискивая въ немъ юридическія въ свою пользу основанія, т. е., опираясь на ту юридическую норму, противъ которой именно и боролся народъ продолжительными возстаніями противъ Польши [2]).

Стѣснительное положеніе народа усиливалось постепенно при всѣхъ преемникахъ Хмѣльницкаго; но оно стало особенно тягостно при Самойловичѣ, когда, вслѣдствіе «руины» и призыва гетмана, все, остававшееся еще въ западной Украинѣ, народонаселеніе перешло на лѣвый берегъ Днѣпра. За исключеніемъ Уманцевъ, занявшихъ послѣднія займанщины на рѣкѣ Орели, всѣ остальные переселенцы должны были размѣститься въ мѣстностяхъ уже заселенныхъ. Такимъ образомъ увеличилось количество людей, искавшихъ пріюта, и должны были ухудшиться условія, на которыхъ можно было получить оный. Вслѣдствіе конкуренціи слобожанъ, понизились какъ условія, на которыхъ предлагались слободы, такъ и условія быта раньше уже поселившихся въ нихъ людей. По личному характеру Самойловичъ нисколько не былъ расположенъ къ попеченію объ облегченіи участи посполитыхъ. Современники изображаютъ его человѣкомъ гордымъ, самовластнымъ, любившимъ копить богатства и пріобрѣтать ихъ путемъ неправымъ, посредствомъ злоупотребленія власти, окруженнымъ любимцами

---

1) Тамъже, стр. 27, 73—74, 87—91 и 103—106.

2) Тамъже, стр. 29.

и родными, которыхъ злоупотребленіямъ, роскоши и своеволію онъ потворствовалъ [1]). При переселеніи правобережныхъ полковъ, онъ старался только удовлетворить козацкую полковую старшину, которой вліяніе и значеніе на радахъ были ему необходимы. Кое-какъ еще заботился онъ о томъ, чтобы, хотя на время, пристроить рядовыхъ козаковъ, то размѣщая ихъ на прокормленіе въ лѣвобережныхъ полкахъ, то принимая ихъ къ себѣ на службу за жалованье [2]). На посполитыхъ же людей Самойловичъ смотрѣлъ какъ на рабочую силу, необходимую для поддержанія шляхетнаго сословія. «А здырства вшелякими способами вымышляли, такъ самъ гетманъ, яко и сынове его, зостаючи полковниками, аренды, стаціе великіе, затяговалъ людей кормленіемъ—барзо на людей трудность великая была отъ великихъ вымысловъ—не могъ (гетманъ) насытитися скарбами [3])». Продолжая распредѣлять села между козацкою старшиною, Самойловичъ, гораздо чаще чѣмъ его предшественники, упоминаетъ въ универсалахъ своихъ о томъ, что державцамъ, кромѣ земли и угодій, должно принадлежать и «послушенство» тяглыхъ людей, а это «послушенство» во время Самойловича начинаетъ принимать довольно опредѣленныя формы: оно состояло въ правѣ помѣщика требовать крестьянина на работу: «до правованя гребли, до воженя дровъ, до кошеня и прятаня сѣна и до иншихъ своихъ потребъ»; сверхъ того крестьяне должны были платить «державцѣ» довольно значительный денежный чиншъ, отдавать «осепщину» т. е. часть ежегодно собираемаго хлѣба, соразмѣрную съ количествомъ рабочаго скота, достав-

---

[1]) Симоновскій—краткое описаніе о козацкомъ Малороссійскомъ народѣ, стр. 113—115.—Лѣтопись Самовидца, стр. 77—78.

[2]) Соловьевъ Исторія Россіи, Т. XIII, стр. 256.—Лѣтопись Рубана, стр. 129.

[3]) Лѣтопись Самовидца, стр. 78.

лять десятину отъ скота, барановъ и домашнихъ птицъ и, наконецъ приносить дань отъ всевозможныхъ плодовъ, ягодъ, и т. п. [1]). — Съ другой стороны, Самойловичъ старается, подобно своимъ предшественникамъ, точно отграничить козаковъ отъ посполитыхъ и, такимъ образомъ, преградить крестьянамъ путь къ освобожденію отъ зависимости ихъ отъ державцевъ посредствомъ перехода въ козацкое сословіе; съ этою цѣлью гетманскіе универсалы запрещали полковой старшинѣ вносить въ козацкіе полковые «компуты» (списки) мѣщанъ и тяглыхъ людей; [2]), такимъ образомъ, приписка посполитыхъ въ козацкіе полки если совсѣмъ не прекратилась, то была крайне затруднена, и положеніе народа съ каждымъ днемъ становилось стѣснительнѣе. Конечно, равномѣрно съ стѣсненіями, росло и неудовольствіе народа, вспыхнувшее, наконецъ, послѣ паденія Самойловича 1686 г., въ крестьянскомъ возстаніи, о которомъ упоминаютъ всѣ почти южнорусскіе лѣтописцы. «Чернь—козаки и мужики, пановъ своихъ, а паче арендаровъ грабовали, а нѣкоторыхъ и мучили»; «своеволя по городахъ началася розширати»; «въ нѣкоихъ мѣстахъ обывателямъ и помѣщикамъ дѣлаютъ озорничество и убійство»; «не тилко арендаровъ, але и инших людей и крамаревъ невинныхъ безумнѣ брали и имѣніе ихъ между себе розшарповали, а нѣкоторыхъ и самихъ въ смерть забивали и разные збытки и мордерства надъ ними выполняли»; [3]). Возстаніе это вскорѣ было подавлено преемникомъ Самойловича—Мазепою; но причины, вызвавшіе его, оста-

---

[1]) Лазаревскій—посполитые крестьяне; стр. 17—18, 31, 35, 41, 47—48.

[2]) Тамъже, стр. 69.—Акты Западной Россіи, издан. Императорской Археогр. Ком., Т. V, стр. 181, № 151

[3]) Краткое лѣто-изобразительное описаніе, изданное Н. Бѣлозерскимъ, стр. 85, Лѣтопись Рубана, стр. 142.—Лѣтопись Самовидца, стр. 78.—Ригельманъ, Ч. III, стр. 9.—Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 53.

лись въ полной силѣ. Напрасно русское правительство, обративъ, вслѣдствіе этого волненія, вниманіе на положеніе посполитыхъ людей въ Малороссіи, требовало отъ гетмана облегченія ихъ участи. Мазепа отвѣчалъ уклончиво: онъ ссылался на стародавніе обычаи, на права помѣщиковъ, подтвержденныя монаршими и гетманскими, грамотами и обѣщалъ облегчить по возможности участь народа [1]). На дѣлѣ же положеніе крестьянъ не только не улучшилось, но, напротивъ того, постепенно ухудшалось. Ропотъ въ народѣ продолжался: «Гетманъ, говорили недовольные, пороздавалъ старшинѣ маетности, а старшина, подѣлившись нашею братьею, позаписывала себѣ и дѣтямъ своимъ въ вѣчность, и только что въ плуги не запрягаютъ, а уже какъ хотятъ, такъ и поварачиваютъ, точно невольниками своими».— «Пристанемъ къ Петрику, побьемъ старшину, арендаторовъ и сдѣлаемъ по прежнему, чтобъ все было козачество, а пановъ бы не было [2])».

При столь стѣснительномъ положеніи посполитыхъ людей въ гетманщинѣ, при существованіи довольно возбужденнаго съ ихъ стороны неудовольствія, при тѣснотѣ народонаселенія, желаніе возврата на прежнее мѣсто жительства—въ западную Украину—было весьма естественно; обратный переходъ народонаселенія долженъ былъ случиться при первой возможности, при первой, сколько нибудь прочной, гарантіи спокойствія. Возможность эта вскорѣ представилась и народъ охотно ею воспользовался.

Первая попытка обратной колонизаціи западной Украины принадлежитъ Александру Дукѣ. Получивши эту богатую область, господарь понялъ всѣ выгоды, какія можно было извлечь изъ нея, если бы удалось ее заселить;

---

[1]) Соловьевъ, Исторія Россіи, Т. XIV, стр. 192.

[2]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 182 и 185.

потому онъ и старался дать народу гарантіи спокойствія и самоуправленія. Дука объявилъ всеобщее право слободы во всей Украинѣ и возстановленіе козацкихъ полковъ въ прежнемъ ихъ видѣ, въ случаѣ если народъ пожелаетъ возвратиться на родину. Въ доказательство искренности своихъ обѣщаній, онъ назначилъ полковниковъ и отправилъ ихъ въ безлюдную степь; полковники поселились въ хуторахъ и стали созывать народъ на слободы,—переселенцы дѣйствительно быстро появлялись: они шли изъ Волыни, изъ Покутья, изъ Молдавіи, но, особенно, съ лѣваго берега Днѣпра. Но вскорѣ эта зарождавшаяся колонизація встрѣтила энергическое сопротивленіе со стороны Самойловича и была имъ уничтожена въ зародышѣ. По его повелѣнію учреждена была стража вдоль днѣпровскаго берега, съ приказаніемъ не допускать переправы черезъ рѣку, а когда эта мѣра оказалась не вполнѣ дѣйствительною, то гетманъ прибѣгнулъ къ болѣе строгимъ:—семейства переселенцевъ были арестованы и отправлены въ тюрмы и, наконецъ, отрядъ козаковъ отправился на правый берегъ, сжегъ всѣ строющіяся села и перегналъ обратно черезъ Днѣпръ селившійся въ нихъ народъ. Вскорѣ, вслѣдствіе паденія Дуки, сама мысль о колонизаціи была оставлена [1]).

Такимъ образомъ, не имѣя возможности населиться осѣдлымъ людомъ, западная Украина дѣлается притономъ бездомныхъ, бѣглыхъ, удалыхъ бродягъ; въ ней повторяется явленіе, давшее за два столѣтія назадъ начало запорожской сѣчи:—образуются изъ всевозможнаго зброда вооруженные, кочующіе въ степи отряды удальцевъ, и начинаютъ промышлять безпрестанною войною съ Турками и Татарами. Вотъ свидѣтельство о нихъ лѣтописца: «Въ тотъ часъ, яко зъ Малороссійскихъ, тако и зъ Запорожскихъ отваж-

---

[1]) Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 527—530. Ригельманъ, Ч. II, стр. 176.

ныхъ юнаковъ многіе, собравши себѣ охотниковъ козаковъ и подѣлавшися ватагами, сирѣчь полковниками, безъ всякого указу, своею охотою, ради защищенія отъ нападенія бесурманскаго христіянъ и границъ обороняючи, по дикихъ степахъ кормячися отъ дикихъ звѣрей мясомъ и кріючися, татарскіе загоны, съ Полщи и зъ Россіи зъ людьми набранными, вь Крымъ и въ Бѣлоградщину въ неволю провоженными, разбивали и, користей—зъ коньми и оружіемъ—татарскихъ доставши, употребляли; христіянъ-же мужеска полу и женска зъ ихъ дѣтьми въ земли и отчества свои свободно отпущали и провождали. На которыхъ широкихъ и пустыхъ степахъ тыхъ-же отъ усердія всему христіянству безъ найму служащихъ козаковъ съ удивленіемъ надлежитъ ходъ розсуждати; понеже на тыхъ дикихъ и широкихъ степахъ не имѣется ни единой стези, ни слѣду, яко на морѣ. Обаче, тіе, вышеписанные ватаги, добре знающи проходы, акибы по широкихъ извѣстныхъ путехъ, зъ великимъ опасеніемъ, дабы не были гдѣ отъ Татаръ изслѣдованны, не имѣющи себѣ черезъ нѣсколько мѣсяцевъ огня, и единажды въ сутки зѣло скудной пищи—толокна и сухарей толченныхъ вкушаючи и конямъ ржати не дающи, акибы дикіе звѣри кріючися по тернамъ и комышамъ, изъ великимъ опасеніемъ, пути своя—разно разъѣздяся, гублящи, хождаху; познаваху-же на тыхъ дикихъ и широкихъ степахъ себѣ путь—въ день по солнцу и кражахъ высокихъ земныхъ, въ нощи-же—по звѣздахъ, вѣтрахъ и рѣчкахъ; и тако, Татаръ высмотрѣвши и нечаянно нападши, малымъ людомъ великіе ихъ купы разбиваху, и, отпустивши христіянъ въ ихъ отечество свободно, самихъ Турковъ и Татаръ въ Москву, а иныхъ въ Польшу,—къ королю, отвозяху [1])». Отряды этой вольницы въ случаѣ

[1]) Лѣтопись Грабянка, стр. 238—239. Тоже повторяютъ: Ригельманъ, Ч. III, стр. 13; Симоновскій, стр. 118; Лѣтоп. Рубана, стр. 145. Краткое лѣтоизобр. описаніе, стр. 86.

временной остановки борьбы съ невѣрными, не прочь были отправиться для разбоя и грабежа въ сосѣднія заселенныя области, въ Молдавію или въ кіевское Полѣсье; вслѣдствіе жалобъ шляхтичей польскому правительству, приходилось иногда отправлять значительное число хоругвей для очистки Полѣсья «отъ загнѣздившихся тамъ гультяевъ, промышляющихъ разбоемъ и грабежемъ [1]».

Но такъ какъ очистка степи была очень трудна, а польское правительство, вслѣдствіе беспрестанной войны съ Турками и разстройства своихъ финансовъ и администраціи, нуждалось постоянно въ войскѣ, то оно и рѣшилось воспользоваться готовою, вооруженною вольницею для своихъ военныхъ цѣлей. Въ 1683 году король Іоаннъ Собескій, человѣкъ, обладавшій несомнѣннымъ военнымъ талантомъ, но весьма плохой политикъ и администраторъ, предпринялъ походъ для освобожденія осажденной Турками Вѣны. Все время своего правленія Собескій преданъ былъ одной мысли—войнѣ съ невѣрными; всѣ другіе государственные интересы и обязанности онъ считалъ второстепенными акцессоріями, годными только для доставленія средствъ для этой войны. Еще въ званіи региментарія, а потомъ гетмана, Собескій долго воевалъ въ Украинѣ, зналъ и высоко цѣнилъ военныя качества козаковъ; по его мнѣнію они одни умѣли состязаться въ партизанской войнѣ съ Татарами, знали татарскія военныя хитрости, не затруднялись «добыть языка» и т. п. Потому, отправляясь въ походъ подъ Вѣну, онъ рѣшился, во чтобы то ни стало, составить себѣ вспомогательный козацкій отрядъ; съ этою цѣлью онъ отправилъ въ Украину опытныхъ офицеровъ: Булыгу, Дружкевича, Менжинскаго, съ порученіемъ вербовать козаковъ и съ обѣщаніемъ большого для нихъ жа-

---

[1]) См. №№: X, L и VIII, стр. 168 и L, VII, стр. 199.

лованья; универсалы королевскіе, приглашавшіе козаковъ на службу къ королю, листы, выданные разнымъ лицамъ на право формировать козацкіе полки, публиковались на Волыни, въ Полѣсьи, проникали даже на лѣвый берегъ Днѣпра; предложенія были сдѣланы и степнымъ удальцамъ [1]). Но вербовка шла медленно: паны, въ русскихъ областяхъ, принадлежавшихъ Польшѣ, не пускали своихъ крестьянъ въ козацкіе полки; въ восточной Украинѣ гетманъ Самойловичъ, подъ опасеніемъ строгихъ наказаній и конфискаціи имущества, запретилъ козакамъ поступать въ польскую службу; онъ смѣнилъ полковника Стягайла, собиравшагося отправиться въ походъ, не смотря на гетманское запрещеніе, и старался нравственно подорвать въ общественномъ мнѣніи польскую вербовку, напоминая народу, въ своемъ универсалѣ, вѣковую вражду къ Полякамъ и справедливыя ея причины [2]). Съ большимъ трудомъ удалось Менжинскому и Булыгѣ собрать небольшое количество козаковъ, но и тѣ къ походу опоздали. Они встрѣтили королевскій лагерь уже на обратномъ пути и, принявъ участіе во второй парканской битвѣ, отправлены были для вспомоществованія польскимъ войскамъ въ осадѣ Унгвара; но долго затянувшаяся осада и ненастное время года надоѣли имъ, они побросали свои полки и отправились въ разсыпную во свояси. Большая часть ихъ погибла въ Карпатахъ отъ холода, недостатка и меча венгерскихъ отрядовъ Текелія [3]).

Что-же касается кочевой вольницы, то ее не удалось агентамъ Собескаго, ни подъ какимъ видомъ, склонить къ

---

[1]) Salvandy, Histoire du roi Jean Sobieski, T. II, стр. 169—170. Лѣтопись Грабянка, стр. 232. Также см. № № IX, стр. 39—и X, стр. 40.

[2]) Лѣтопись Величка, T. II, стр. 524—526. Ригельманъ, Ч. II, стр. 178.

[3]) Salvandy, T. II, стр. 254; Pamiętniki J. C. Paska, стр. 261. Акты западной Россіи изд. Имп. арх. ком., T. V, стр. 179. Załuski, epistolae historico-familiares, T. I, Ч. 2, стр. 851.

участію въ походѣ регулярнаго войска. Чтобы извлечь изъ нея какую-бы то ни было пользу для своего предпріятія, Собескій призналъ ее козацкимъ войскомъ, поручилъ надъ нею начальство скрывавшемуся среди нея, бѣглому люблинскому шляхтичу, Куницкому, и, надѣливъ его громкимъ титуломъ гетмана и обѣщаніемъ жалованья, указалъ Молдавію и буджацкія степи, изъ которыхъ Татары ушли въ турецкій лагерь подъ Вѣну, какъ страны, гдѣ удобно можно было найти поживу и, вмѣстѣ съ тѣмъ, разореніемъ ихъ въ тылу турецкаго войска, возбудить для послѣдняго серьезныя опасенія и безпокойство. Дѣйствительно Куницкій сталъ дѣятельно приготовляться къ походу: собравши свою вольницу и усилившись прибытіемъ нѣсколькихъ тысячь людей, бѣжавшихъ къ нему изъ за Днѣпра, не смотря на мѣры, принятыя Самойловичемъ, онъ формировалъ полки, назначилъ полковниковъ и, наконецъ, въ ноябрѣ 1683 г. двинулся въ походъ, во главѣ 8000 войска. Онъ переправился въ Рашковѣ черезъ Днѣпръ, разбилъ нѣсколько мѣлкихъ татарскихъ отрядовъ, увеличилъ свои силы вербовкою Молдаванъ, сжегъ Тягинь (Бендеры) и отправился грабить оставленныя безъ защиты села Буджацкой орды, сопровождая свой походъ страшными истребленіями и жестокостями. Добравшись до Дуная, онъ узналъ у Киліи, что втылу его появилась орда, возвращавшаяся изъ турецкаго лагеря подъ Вѣною. Куницкій сталъ поспѣшно отступать вверхъ по теченію Прута, но Татары нагнали его. При появленіи ихъ, Куницкій бросилъ таборы и бѣжалъ съ немногочисленнымъ отрядомъ конницы къ Днѣстру, Молдаване оставили козаковъ и разбѣжались; покинутая предводителемъ пѣхота отбивалась извѣстное время; незначительная только часть ея переползла черезъ Прутъ, по едва установившемуся льду, и пришла въ Могилевъ, оставивъ лагерь со всею добычею въ рукахъ Татаръ, которые изрубили всѣхъ,

покинутыхъ въ таборѣ, козаковъ. Желая успокоить оставшихся, Куницкій потребовалъ отъ польскаго правительства присылки въ Немировъ жалованья для своего войска и сталъ переформировывать полки и распредѣлять имъ квартиры; но популярность его была уже потеряна; козаки составили въ началѣ 1684 г. въ Могилевѣ раду, потребовали на судъ Куницкаго и, упрекая его въ неудачѣ, потерѣ добычи и постыдномъ бѣгствѣ изъ стана, казнили смертью; вмѣсто него провозглашенъ былъ гетманомъ козакъ, перебѣжавшій изъ лѣваго берега Днѣпра,—Могила [1].

Новый этотъ гетманъ не отличался, по мнѣнію современниковъ, особенными способностями. Самойловичъ называлъ его «дурнымъ», Мазепа писалъ о немъ: «оній глупецъ нетилько пьяный, але и тверезій, розуму не маетъ» и потомъ, разсуждая о желаніи Собескаго возродить козачество въ западной Украинѣ посредствомъ этого подставного гетмана, онъ прибавляетъ: «тотъ глупецъ, хватившися тамъ титулу такого, якого николи не есть годенъ, своимъ злымъ поводомъ многихъ людей зъ войска Ихъ Царского Пресвѣтлого Величества Запорожского въ згубное имя завелъ и далей заводитъ.... однакъ симъ король Его милость, порозумѣвши далей, же тотъ радца ни на що не сдастся, и овшемъ, прикладомъ иншихъ таковыхъ, на сторону ся ухилитъ, пречъ его отъ того титулу отставити рачитъ». Дѣйствительно, факты оправдали мнѣніе Мазепы о непригодности Могилы. Принявши гетманство, онъ поселился въ Немировѣ и оттуда пытался вести партизанскую войну съ турецкими гарнизонами, расположенными въ подольскихъ городахъ; но, на первыхъ-же порахъ, по-

---

[1]) Акты западн. Россіи, Т. V, стр. 174, № 144; лѣтопись Величка, Т. II, стр. 548—549. Załuski—Epistolae historico-familiares T. I, Ч. 2, стр. 859—860; Pamiętniki J. C. Paska, стр. 264. Лѣтопись Самовидца, стр. 74. Źródła do dziejów polskich—wydali M. Malinowski i A. Przeździecki, T. II, стр. 375 и 377. Лѣтопись Грабянки, стр. 232.

палъ въ засаду, устроенную Турками въ Студеницѣ, потерялъ весь отрядъ и едва съ 30 всадниками убѣжалъ въ Немировъ; здѣсь его ждала новая бѣда: козаки, раздраженные неудачею, стали роптать, что Поляки заманили ихъ къ себѣ на службу, обѣщая большое жалованье, а между тѣмъ на дѣлѣ даютъ ничтожное; они обвинили гетмана въ участіи въ этомъ обманѣ и стали по мѣстечку «за шию его Могиленка волочити».—Злосчастный гетманъ едва убѣжалъ къ польскому гарнизону въ замокъ; тогда козаки составили раду и порѣшили бросить польскую службу и принести повинную Самойловичу. Они были приняты, прощены послѣднимъ и переведены на лѣвый берегъ Днѣпра. Напрасно, въ томъ-же году, король Собескій пытался заманить къ себѣ новыхъ перебѣжчиковъ съ лѣваго берега, обѣщая въ универсалѣ щедрое жалованье и раздачу суконъ, и указывая на религіозную обязанность бороться съ невѣрными. Самойловичъ торжествовалъ,—повторяя запрещеніе идти въ польскую службу, онъ указывалъ на гибель и неудачи, постигшія ослушниковъ, поддавшихся на польскія прелести; онъ указывалъ на плачевную участь ополченій Булыги, Куницкаго и Могилы и на несостоятельность громкихъ обѣщаній польскаго правительства.—Могила продолжалъ пребывать въ Немировѣ съ ничтожнымъ отрядомъ вольницы, съ которымъ онъ то сопутствовалъ польскимъ войскамъ, въ походахъ ихъ противъ Турокъ, то содержалъ гарнизонъ въ выстроенной Собескимъ крѣпости Св. Тройцы. Силы его не превышали 2000 человѣкъ. Неизвѣстно, какая развязка послѣдовала грустной его роли, но въ послѣдній разъ имя его упоминается въ 1686 г.; съ этого времени современныя свидѣтельства умолчиваютъ о немъ и мѣсто его занимаютъ личности, съ гораздо болѣе серіознымъ значеніемъ [1]).

[1]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 76—77. Лѣт. Самовидца, стр. 74. Акты запад.

Однако, не смотря на эти неудачныя попытки, Собескій упорно преслѣдовалъ мысль о возстановленіи зависимаго отъ Речи Посполитой козацкаго войска, необходимаго, по его мнѣнію, для успѣшнаго веденія войны съ Турціею. Зная хорошо стремленія вообще южнорусскаго народа и представителей его, козаковъ, въ особенности, онъ понималъ, что сколько нибудь серьезно нельзя разсчитывать ни на кочевую вольницу, ни на вербовку шляхтичами козацкихъ полковъ; онъ сознавалъ, что единственная возможность возстановленія козачества въ западной Украинѣ представилась-бы только въ такомъ случаѣ, если-бы ему удалось переманить обратно въ запустѣлую страну покинувшій ее народъ; народъ-же могъ возвратиться не иначе, какъ при существованіи достаточной гарантіи для своей вѣры, достаточнаго ручательства въ томъ, что имъ не овладѣютъ вновь паны и что козацкія права, личная свобода и поземельная собственность будутъ распространены на всѣхъ жителей края, безъ различія сословій и безъ всякихъ численныхъ и територіяльныхъ ограниченій. Выполненіе этой задачи было для Собескаго сопряжено съ неимовѣрными трудностями и неудобствами: колонизація, если бы даже она пошла успѣшно, требовала значительнаго времени, а козацкое войско ему нужно было немедленно; трудно было ожидать, чтобы шляхта позволила королю возстановить сословіе и усилить народность, съ которыми она выцержала почти вѣковую упорную борьбу на жизнь и на смерть; наконецъ, самъ народъ не довѣрялъ положительно Полякамъ, и невозможно почти было придумать достаточную гарантію для того, чтобы преодолѣть это недовѣріе,—плодъ продолжительнаго горькаго опыта. Не смотря

Россіи, Т. V, стр, 176, 178, 179, и 196, №№: 147, 149, 150 и 166. Также см. № XXVII. стр. 97 и № LXII, стр. 213.

однако на эти трудности, королю удалось хоть отчасти выполнить свою задачу. Въ 1684 г. онъ издалъ универсалъ, которымъ уступилъ козакамъ для поселенія земли, уже предназначенныя къ вѣчному запустѣнію и только по имени числившіяся за Речью Посполитою. Онъ отдавалъ козакамъ пространство между Тясминомъ, Тыкичемъ и границами кіевскаго Полѣсья, бывшіе полки: Чигиринскій, Каневскій, Корсунскій, Черкасскій, Уманскій, Кальницкій и Бѣлоцерковскій [1]). При этомъ онъ разсчитывалъ устранить сопротивленіе сейма надеждою, въ случаѣ образованія козацкой милиціи, на облегченіе налоговъ, требуемыхъ для войны съ Турками, которыми шляхта сильно тяготилась, и указаніемъ на то обстоятельство, что пріобрѣтена будетъ значительная военная помощь совершенно даромъ,—ибо уступка номинальной собственности не могла-же считаться пожертвованіемъ. При томъ границы территоріи, уступленной козакамъ, не были точно опредѣлены въ универсалѣ и, потому, покончивъ Турецкую войну, шляхтѣ всегда оставалась возможность сократить эти границы по своему усмотрѣнію. Далѣе, время изданія универсала было выбрано весьма удачно: побѣда, одержанная подъ Вѣною, сильно польстила религіозному чувству и народной гордости шляхтичей, и они были, болѣе чѣмъ когда либо, склонны къ уступкамъ въ пользу короля; съ этой стороны разсчетъ не обманулъ Собескаго, шляхта не только не всполошилась, но, на ближайшемъ сеймѣ, подтвердила его распоряженіе. Вотъ статья изъ постановленій сейма 1685 года, относящаяся къ козакамъ: «Такъ какъ войско Запорожское своими услугами доказало въ двухъ послѣднихъ походахъ искреннюю свою вѣрность къ Намъ и къ Речи Посполитой, такъ какъ оно при томъ обѣщаетъ сохранять и впредь непоколебимо

---

[1]) См. № XXV, стр. 94.

рвеніе къ рыцарскимъ подвигамъ, правовѣрное негодованіе къ врагамъ креста Господня и врожденную вѣрость (?) къ намъ и Речи Посполитой; то мы принимаемъ въ отеческое наше попеченіе всѣхъ козаковъ,—Низовыхъ и Украинныхъ, тѣхъ, которые уже находятся на дѣйствительной службѣ, подъ начальствомъ гетмана Могилы, равно какъ и тѣхъ, которые пожелали-бы впредь признать этого гетмана и поселиться въ Украинѣ. Мы подтверждаемъ всѣ права, вольности и привиллегіи, пожалованныя имъ нашими предшественниками и, въ доказательство Нашего къ нимъ благорасположенія, Мы назначаемъ коммисаровъ, для распредѣленія и обезпеченія заселенія въ Украинѣ Нашихъ земель, для Нашей-же пользы [1]).

Не такъ легко было пересилить недовѣріе народа къ польскому правительству; весь успѣхъ дѣла въ этомъ отношеніи зависѣлъ отъ личныхъ качествъ и отъ характера дѣйствій тѣхъ лицъ, которыя приняли бы на себя иниціативу колонизаціи. Очевидно было, что шляхтичамъ нельзя было поручить дѣла;—ихъ пріемы все бы сразу испортили. Нужно было назначить полковниками людей изъ народа или изъ козаковъ. Конечно, можно было разсчитывать, что найдутся люди способные и популярные;—но истинно и продолжительно популярными они могли быть только въ такомъ случаѣ, если бы были всецѣло преданы интересамъ своего народа, а при соблюденіи этого условія рождались вопросы: захотятъ-ли они, въ случаѣ успѣха колонизаціи, сдѣлать свой народъ слѣпымъ и покорнымъ орудіемъ въ рукахъ польскаго правительства? какіе будутъ послѣдствія для шляхетской республики при новомъ столкновеніи двухъ неоспоримо враждебныхъ элементовъ? На этотъ разъ польское правительство, занятое насущною потребностію, не по-

---

[1]) Volumina legum, T. V, стр. 350, § 25.

думало о разрѣшеніи этихъ вопросовъ. Оно искало лишь энергическихъ колонизаторовъ, посредствомъ которыхъ разсчитывало усилить свои военныя средства, и личности такія вскорѣ представились.

Между тѣмъ первое извѣстіе о королевскомъ универсалѣ сильно возбудило надежды народонаселенія въ той части края, гдѣ держались еще шляхтичи, т. е. на Волыни и въ Полѣсьи; между посполитыми людьми обнаружилось волненіе, которое, если и ручалось за успѣхъ развитія колонизаціи, то, съ другой стороны, представляло несомнѣнные признаки того пониманія народомъ значенія козачества, которое далеко не совпадало съ разсчетами польскаго правительства. Едва распространилась молва о новомъ королевскомъ распоряженіи на счетъ козаковъ, какъ одинъ изъ полковниковъ козацкихъ—Миронъ, начальствовавшій Дымерскимъ полкомъ и поступившій подъ «рейментъ» Могилы съ почетнымъ титуломъ наказнаго гетмана, распустилъ молву черезъ агентовъ, отправленныхъ имъ по селамъ, что король возвратилъ козакамъ Украину до рѣки Случи, какъ было при Хмѣльницкомъ, что крестьяне должны считаться козаками и отказать въ повиновеніи своимъ панамъ. Съ трудомъ польскому региментарю удалось противудѣйствовать этой молвѣ,—онъ издалъ приказъ: хватать агентовъ Мирона и сажать на колъ, а королю отправилъ представленіе о невыгодныхъ послѣдствіяхъ его универсала [1]). Не смотря однако на эти мѣры, въ отдѣльныхъ мѣстностяхъ настроеніе народа проявлялось несомнѣнными заявленіями. Такъ въ Овручѣ бурмистръ, Гарасько Москаленко, при выходѣ изъ церкви въ день Рождества Христова, заявилъ публично народу: «Вскорѣ прійдетъ время, когда я замѣню въ городѣ мѣсто и короля и гетмана и старосты. Для насъ вѣдь ис-

[1]) См. № XXV, стр. 94 и № XXVII, стр. 97.

треблять и топить Ляховъ дѣло не новое; а близокъ часъ, когда намъ прійдется это доказать на дѣлѣ и, усмотрѣвши благопріятное время, очистить отъ пановъ окрестности нашего города» [1]). Ожидая обѣщаннаго времени, овруцкіе мѣщане явно заявляли свою ненависть къ шляхтѣ. «Извѣстно цѣлому міру, жаловались дворяне Редчичи, въ особенности же обывателямъ воеводства кіевскаго и города Овруча, какія обиды мѣщане овруцкіе причиняютъ шляхтѣ; они ежедневно наносятъ намъ кривды, притѣсненія, позоръ, брань, ругальства и издѣваются надъ нашею дворянскою честью». Болѣе нетерпѣливые изъ мѣщанъ разоряли лѣса и борти шляхтичей, отбирали у нихъ при встрѣчѣ оружіе, лошадей и деньги, самихъ шляхтичей били, сажали въ городскую тюрьму и грозили смертью въ случаѣ, если они осмѣлятся жаловаться въ судъ [2]). Въ мѣстечкѣ Народичахъ мѣщане наносили побои всѣмъ, попадавшимся подъ руку панамъ. Вотъ въ какихъ плачевныхъ выраженіяхъ описываютъ свои обиды помѣщики, жившіе въ окрестностяхъ Народичъ: «они безпрестанно нападаютъ на помѣщиковъ, дворянъ заслуженныхъ въ войскѣ и въ Речи-Посполитой, и, безъ всякого съ ихъ стороны повода, невинныхъ людей палками, какъ снопы хлѣба, молотятъ, бьютъ, истязаютъ, убиваютъ; топорами, пиками, лопатами, косами и всякими иными орудіями, которыхъ и не перечесть, постоянно каждаго шляхтича, лишь бы имъ подвернулся, угощаютъ, убиваютъ или до того сильно бьютъ, что приходится полумертвыя шляхетскія особы отвозить домой на возахъ или въ корытахъ! кровь-же ихъ, невинно пролитую, ручьями почти текущую, собаки и другія пьютъ животныя«. На такой «палочный банкетъ, подъ густую березовую и дубо-

---

[1]) См. № XII, стр. 45.

[2]) См. № LII, стр. 177.

вую руку» попадались крупные помѣщики: Трипольскіе, Глембоцкій, Якубовскій и т. д. [1]). Такое же настроеніе прорывалось и въ селахъ: въ Дымерскомъ староствѣ крестьяне побили и прогнали управляющаго, пріѣхавшаго съ королевскимъ универсаломъ требовать отъ нихъ повиновенія старостѣ; въ селѣ Боровомъ крестьяне побили проѣзжаго шляхтича и его прислугу, при чемъ изъявляли желаніе: «Если бы Богъ помогъ изъ цѣлаго нашаго края всѣхъ пановъ ляховъ выгнать [2]) и т. д. Однако волненіе крестьянъ и мѣщанъ было преждевременно, оно не могло привести ни къ какому серьезному результату до того времени, пока самая обширная часть территоріи не была заселена и пока въ ней не образовалось ядро козачества. Чтобы дать возможный исходъ волненію, успокоить встревоженную шляхту и вмѣстѣ съ тѣмъ пополнить, по возможности, козацкое войско, впредъ до его настоящаго развитія, король рѣшился усилить вербовку козацкихъ полковъ въ Полѣсьи. Въ 1684 году многіе полѣсскіе шляхтичи получаютъ королевскіе «приповѣдные листы» на право вербовки на королевское жалованье козацкихъ полковъ; они принимаютъ въ нихъ всѣхъ охотниковъ безъ разбору: козаковъ изъ за Днѣпра, бѣглыхъ крестьянъ, мѣщанъ, околичныхъ шляхтичей [3]); они уговариваютъ помѣщичьихъ крестьянъ и слугъ поступать въ свои полки, а иногда принуждаютъ ихъ къ этому насильно; [4]) но преобладающій элементъ въ этихъ полкахъ составляютъ служилые, бездомные шляхтичи, по крайней мѣрѣ въ числѣ полковой старшины и сотниковъ попадаются въ большенствѣ случаевъ шляхетскія фамиліи, какъ

---

[1]) См. № XXIII, стр. 83.

[2]) Рм. № XXXIII, стр. 118 и № XXI, стр. 78.

[3]) См. Архивъ Югозападной Россіи Ч. IV, Т. I №№ 96 и 71; также въ настоящемъ томѣ № XLII, стр. 142.

[4]) См. № XXXII, стр. 116.

напримѣръ: Нараевскій, Струсь, Высоцкій, Демблевскій, Жубръ и т. д. «Новозатяжные» полки, сформированные шляхтичами, располагаются на квартирахъ въ кіевскомъ Полѣсьи, но полковники ихъ не считаютъ для себя выгоднымъ употребить, набранное ими за королевскія деньги, войско для участія въ военныхъ походахъ. Очутившись во главѣ относительно значительныхъ ополченій, они предпочитаютъ воспользоваться ими для преслѣдованія своихъ личныхъ цѣлей. Одни употребляютъ свои силы для того, чтобы ограбить своихъ сосѣдей помѣщиковъ и увеличить такимъ образомъ собственныя средства, другіе для того, чтобы отмстить личныя оскорбленія или удовлетворить чувству давно накипѣвшей личной ненависти и мести, третіе, наконецъ, для того, чтобы овладѣть имѣніями, подлежащими съ ихъ стороны иску, или чтобы принудить противниковъ къ юридическимъ въ свою пользу уступкамъ. Шляхтичи—полковники оставались при этомъ глухи къ увѣщаніяхъ какъ гетмана, такъ и, спеціально назначеннаго для управленія ими, региментаря Дружкевича. Напрасно какъ тотъ, такъ и другой отдавали приказанія полковникамъ козацкимъ: щадить имущество сосѣдей, прекратить грабежи и насилія и отправляться въ походъ,—универсалы ихъ оставались безъ послѣдствій, а власть была безсильна для того, чтобы заставить ихъ исполнить свои требованія [1]). Одинъ изъ этихъ полковниковъ, Криштофъ Лончинскій, занялся исключительно грабежемъ сосѣдей, съ цѣлью поживы.— «Панъ полковникъ Лончинскій, жаловались его сосѣди, сдѣлался полковникомъ не ради защиты Речи Посполитой и не для службы королевской, но исключительно ради своихъ домашнихъ, хозяйскихъ выгодъ, для угнетенія родовитой шляхты кіевскаго воеводства и для опустошенія ихъ имѣній.» Онъ ограбилъ Народыцкую волость, принадлежавшую

---

[1]) См. №№: XXVI, стр. 95; XLI, стр. 140; XVII, стр. 57.

дворянину Ивану Потоцкому, и насильно принуждалъ его крестьянъ и слугъ поступать въ свой полкъ [1]); разорилъ имѣніе Доминиканскаго Чернобыльскаго монастыря, выжимая у крестьянъ деньги и провьянтъ страшными истязаніями, собиралъ контрибуцію изъ имѣній дворянина Сурина и, наконецъ, ворвался въ богатую Чернобыльскую волость, принадлежавшую князю Павлу Сапѣгѣ; напрасно управлявшій этою волостью, шляхтичъ Юревичъ-Скорульскій, предложилъ Лончинскому провьянтъ въ качествѣ выкупа. Лончинскій провьянтъ взялъ, но тѣмъ не менѣе ограбилъ всю волость; козаки его стрѣляли въ крестьянъ, насиловали женщинъ, отнимали у крестьянъ все имущество и т. д. [2]). Въ послѣдствіи Лончинскій, узнавши о смерти бывшаго также полковника козацкаго Максимиліяна Булыги, подъ предлогомъ, якобы слѣдовавшаго ему отъ Булиги долга, ворвался въ его имѣнія: Бронки и Клинецъ и совершенно ограбилъ ихъ, потомъ, вломившись насильно въ женскій православный монастырь, бывшій въ Клинцѣ, въ которомъ искала убѣжища вдова Булыги, онъ ограбилъ какъ все имущество послѣдней, такъ и монастырское и церковное, и отправился разорять другія шляхетскія имѣнія, лежавшія въ окрестности. Наконецъ шляхтичи рѣшились отъ него избавиться; подъ начальствомъ одного изъ ограбленныхъ, шляхтича Яблонскаго, они напали на Лончинскаго, расположившагося на ночлегѣ въ селѣ Кобылинѣ и послѣ кровавой схватки разсѣяли его отрядъ, самаго Лончинскаго взяли въ плѣнъ и, въ свою очередь, захватили всю награбленную имъ добычу. Яблонскій доставилъ подъ стражею своего плѣнника къ коронному гетману въ лагерь и успѣлъ выхлопотать, чтобы онъ былъ казненъ смертью, по приговору военнаго суда [3]). Подобно Лончинскому промы-

[1]) См. № XXXII, стр. 103.

[2]) См. №№: XXXI, стр. 109, XI, стр. 42 и XXX, стр. 103.

[3]) См. №№: XLII, стр. 141; XLVII, стр. 165 и LI, стр. 173.

шляли грабежемъ, набиравшіе козацкіе отряды, дворяне: скарбникъ черниговскій, Иванъ Котарскій, сынъ его Яковъ, шляхтичъ Лаврентій Ловицкій [1]), и т. д. Между ними особенно отличался полковникъ Даніилъ Федоровичъ; за годъ своего полковничества онъ успѣлъ окончательно разорить грабежами, взыманіемъ кантрибуціи и истязаніемъ крестьянъ, волости: Хабенскую, Народицкую, имѣнія езуитской овруцкой коллегіи, имѣніе Михаила Ельца и многія другія, а, по истеченіи года, онъ распустилъ свой полкъ и, принявъ титулъ ротмистра его королевской милости, за награбленную добычу взялъ въ арендное владѣніе обширную Иванковскую волость [2]).

Но представителемъ этихъ шляхтичей, набиравшихъ козацкіе полки, можетъ служить Карлъ Тышкевичъ. Еще до того времени онъ славился буйствомъ, сутяжничествомъ, наклонностію къ насиліямъ и заѣздамъ; гродскіе суды и Люблинскій трибуналъ приговаривали его неоднократно къ «баниціямъ и инфаміямъ» т. е. къ лишенію чести и покровительства закона. Тышкевичъ не обращалъ на это вниманія и продолжалъ буйствовать въ окрестности, но, въ 1681 году, получивъ «приповѣдный королевскій листъ» на вербовку козацкого полка, онъ получилъ возможность развернуться въ болѣе широкихъ размѣрахъ и привести въ ужасъ всѣхъ своихъ сосѣдей, особенно-же тѣхъ, съ которыми прежде ему случалось бороться судебнымъ порядкомъ. Жалобы на насилія Тышкевича посыпались десятками. Панъ Тышкевичъ, жаловались его сосѣди, получилъ приповѣдный листъ на полкъ козацкій не столько ради службы королевской и Речи Посполитой, сколько ради угнете-

---

[1]) См. № XXVIII, стр. 98.

[2]) См. №№: XL, стр. 136; XLIII, стр. 144; XLV, стр. 159; LIV, стр. 182 и LXII, стр. 214.

нія и позора шляхетскаго сословія, ради истребленія домовъ и маетностей шляхетскихъ и присвоенія себѣ, женѣ и дому своему различныхъ имѣній и выгодъ.... желая вознаградить убытки, понесенные имъ вслѣдствіе прежде совершенныхъ имъ беззаконій, по приговорамъ Люблинскаго трибунала [1])». Вотъ въ какихъ словахъ обиженные шляхтичи описываютъ далѣе образъ его дѣйствій: «Пылая жаждою мести къ своимъ сосѣдямъ, шляхтичамъ заслуженнымъ въ Речи Посполитой и ея войскѣ, за полученныя нѣкогда противъ него приговоры инфаміи отъ трибуналовъ: Коронпаго и Литовскаго и отъ разныхъ гродовъ, вслѣдствіе наѣздовъ, захвата чужихъ имѣній и другихъ совершенныхъ имъ беззаконій, Тышкевичъ, руководясь исключительно своеволіемъ и местію, не обращая никакого вниманія ни на инфаміи, ни на законы какъ гражданскіе, такъ и военные, размѣстилъ свой навербованный отрядъ въ шляхетскихъ имѣніяхъ...... люди его, своевольные и дерзкіе, занимая квартиры, опустошаютъ села, сбираютъ деньги подъ видомъ квартирныхъ и подводныхъ, крестьянъ бьютъ, на домы шляхетскіе наѣзжаютъ и грабятъ ихъ, шляхтичей рублятъ, вламываются въ крестьянскія коморы, на публичныхъ дорогахъ выпрягаютъ лошади и волы, лучшіе берутъ въ свою пользу, остальные отгоняютъ за нѣсколько миль, разбиваютъ проѣзжихъ, возы, какъ шляхетскіе, такъ и купеческіе, безъ разбору, грабятъ и расхищаютъ.... села по непріятельски жгутъ и опустошаютъ; въ пьяномъ видѣ за шляхтичами по полямъ гоняются, стреляютъ въ нихъ, бьютъ, мучатъ, вяжутъ..... крестьяне должны бѣжать изъ селъ, шляхтичи, постоянно опасаясь за жизнь, ищутъ убѣжища одинъ у другаго, разоряются, теряютъ крестьянъ, пребываютъ въ хаосѣ, худшемъ нѣжели во время между цар-

---

[1]) См. № XVIII., стр. 64; № XV, стр. 49—50 и друг.

ствія или во время первой козацкой войны. Подданые начинаютъ помышлять о бунтѣ, видя такое своеволіе козаковъ, не подчиненныхъ никакой дисциплинѣ, въ число которыхъ принимаютъ всякаго преступника и даютъ ему возможность преслѣдовать тѣхъ, которымъ онъ желаетъ мстить [1])».

Но главнымъ образомъ приходилось отвѣчать тѣмъ лицамъ, у которыхъ были тяжбы или вообще враждебныя отношенія съ Тышкевичемъ. Такъ напримѣръ, не за долго до своего полковничества, Тышкевичъ принужденъ былъ, по приговору трибунала, возвратить дворянину Криницкому захваченное имъ село Варовичи. Набравши полкъ, онъ немедленно отправился въ это село, расположилъ въ немъ значительную его часть и взыманіемъ контрибуціи, подводъ, грабежемъ и т. п. разорилъ оное окончательно [2]).—Далѣе, вспомнивъ продолжительный процессъ, бывшій у него съ дворянами Харлинскими и Любовицкими за право владѣнія мѣстечкомъ Бышевымъ, онъ дважды отправлялъ отряды своего полка разорить имѣніе своихъ противниковъ,—Хабенскую волость, а впослѣдствіи вломался насильно въ Бышевскій замокъ, овладѣлъ имѣніемъ и разграбилъ имущество прежнихъ владѣльцевъ [3]). Вслѣдъ за тѣмъ, Тышкевичъ ограбилъ и разорилъ имѣнія дворянъ: Якубовскаго, Скипора, Антонія Потоцкаго, Поецкаго и Рончковскаго, находившихся къ нему въ болѣе или менѣе враждебныхъ отношеніяхъ; нападенія на ихъ села сопровождались истязаніями крестьянъ, грабежемъ ихъ имущества, насиліемъ надъ женщинами, побоями, наносимыми владѣльцамъ и т. п. [4]).—Послѣ истеченія года, Тышкевичъ распу-

---

[1]) См. № XVII, стр. 57—58

[2]) См. №№: XIII, стр. 45 и XIX, стр. 68.

[3]) См. №№: XIV, стр. 47; XX, стр. 73 и XXIX, стр. 99.

[4]) См. №№: XV, стр. 49; XVI, стр. 51; XVII, стр. 56; XVIII, стр. 63 и XXII, стр. 79.

стилъ свой полкъ и спокойно, до смерти, пользовался награбленною добычею, проживая въ своихъ селахъ: Королевкѣ и Христиновкѣ и въ захваченномъ имъ Бышевѣ.

Такимъ образомъ шляхтичи оказались не пригодными для формированія даже временныхъ козацкихъ полковъ. Убѣдившись въ этомъ на опытѣ, король, послѣ истеченія года, прекратилъ выдачу каждому изъ нихъ жалованья и такимъ образомъ, принудилъ распустить полки. Региментарю Дружкевичу, за которымъ оставлено было главное начальство надъ всѣми козацкими полками; приказано было впредъ выдавать приповѣдные листы не шляхтичамъ, а козакамъ. Дѣйствительно, съ начала 1686 года появляется цѣлый рядъ новыхъ полковниковъ, начальствующихъ надъ новонабранными козацкими полками. Полки эти болѣе отвѣчаютъ своему назначенію, такъ какъ они принимаютъ дѣйствительно участіе въ военныхъ походахъ, но внутреннее благоустройство края не выигриваетъ отъ перемѣны полковниковъ. Новые полковники, по большей части удальцы, представители козацкой вольницы, поставляютъ своею цѣлью поживиться, пожить весело и добыть средства для кутежа, не разбирая, какимъ путемъ онѣ будутъ пріобрѣтены: наймомъ въ военную службу, грабежемъ, насиліемъ и т. п. Конечно, въ числѣ новыхъ полковниковъ встрѣчаются и личности болѣе серьезныя, стремящіяся къ достиженію извѣстнаго народнаго политическаго идеала и къ обращенію въ пользу народа временно стѣсненнаго положенія польскаго правительства; но такія личности, по крайней мѣрѣ въ началѣ, составляютъ значительное меньшинство, и усилія ихъ, требующія извѣстнаго времени и предварительнаго труда, не обнаруживаются сразу. Личности эти: Палій, Самусь, Искра и Абазинъ, въ началѣ или вовсе не выдаются, или занимаютъ второстепенныя мѣста. Они избираютъ, по преимуществу, мѣстомъ формированія сво-

ихъ полковъ степныя пространства, уступленныя козакамъ въ силу королевскаго универсала, стараются въ нихъ обжиться, вызвать колонизацію, образовать настоящія козацкія поселенія. Потому вначалѣ рисуются на первомъ планѣ удальцы, въ родѣ Апостола Щуровскаго, Яремы Гладкаго, Василія Искрицкаго, и т. п.—Послѣдніе избѣгають поселенія въ степи, въ которой, на первыхъ порахъ, приходилось бороться со всякими неудобствами жизни и лишеніями; они бросаются на заселенныя мѣстности, гдѣ, посредствомъ грабежа и буйства, можно было пожить въ волю и потѣшить разгульный нравъ вольницы. При томъ, само польское правительство, вслѣдствіе разстройства своихъ финансовъ, подало поводъ къ грабежамъ и безчинствамъ новонабранныхъ козацкихъ полковъ: нуждаясь въ денежныхъ средствахъ, правительство рѣшилось, вмѣсто выдачи козакамъ жалованья, удовлетворять ихъ сборомъ изъ земскихъ средствъ кіевскаго воеводства, а за недостаткомъ административной власти, имъ самимъ поручило взыманіе сборовъ. Вслѣдствіе этого, волости были расписаны по количеству полковъ, и каждый полковникъ получилъ въ своемъ районѣ право сбора такъ называемаго *борошна*. Подъ названіемъ борошна козаки имѣли право требовать съ жителей: выдачи денегъ на жалованье, снабженія козаковъ провіянтомъ на время похода, прокормленія ихъ въ теченіи зимы и, наконецъ, доставки орудій, нужныхъ для лагерной жизни: возовъ съ лошадьми и упряжью, топоровъ, косъ, боченковъ, лопатъ и т. д. Такъ какъ границы, до которыхъ могло простираться требованіе борошна не были точно опредѣлены, то козаки, кромѣ тягостнаго налога денежнаго и натуральнаго, требовали еще различныхъ прибавокъ, смотря по прихоти, и расширяли требованія продовольствія до неимовѣрныхъ предѣловъ: они то заставляли давать себѣ, сверхъ борошна,—порохъ, свинецъ, табакъ, соль,

деготь, и т. п., то требовали, для продовольствія, неимовѣрное количество напитковъ, свѣжей говядины, рыбы и т. п. Въ случаѣ невозможности или сопротивленія въ удовлетвореніи ихъ, они расточали жителямъ, безъ различія сословій, побои, насилія, грабежи и т. п. Такимъ образомъ толпы козацкой вольницы опустошали кіевское Полѣсье почти 10 лѣтъ.

Такъ въ концѣ 1685 года, полковникъ Макуха сталъ сбирать провіянтъ въ мѣстечкѣ Городницѣ [1]). Одинъ изъ самыхъ удалыхъ и беззастенчивыхъ героевъ этой вольницы, полковникъ Павелъ Апостолъ-Щуровскій, разорилъ сборомъ борошна въ томъ-же году, 1685, имѣнія дворянина Ельца; потомъ онъ перешелъ за сборомъ въ волость Брагинскую и продолжалъ кормиться въ кіевскомъ воеводствѣ до 1692 года [2]). Въ подобное отношеніе къ краю и къ его жителямъ становится и православный шляхтичъ, Василій Искрицкій, тесть Миргородскаго полковника Апостола, владѣвшій значительными помѣстьями въ окрестностяхъ Кіева. Въ 1689 году, онъ, какъ лице довѣренное, отправленъ былъ королемъ въ Украину, для составленія козацкаго полка и наблюденія за поведеніемъ другихъ полковниковъ [3]); но вмѣсто того, Искрицкій сталъ, подъ предлогомъ борошна, разорять волости не хуже другихъ своихъ товарищей [4]).

---

[1]) См. № XXXIV, стр. 119.

[2]) См. №№: LXII, стр. 212 и XLIV, стр. 148.

[3]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 167.

[4]) Въ 1691 году Искрицкій ограбилъ Чернобыльскую и Хабенскую волости и взысканіями своими разогналъ изъ нихъ жителей; вслѣдъ за тѣмъ, онъ разорилъ и опустошилъ Унинскую волость, числившуюся собственностью уніятскаго митрополита. Въ слѣдующемъ году Искрицкій уѣхалъ въ Варшаву, но оставленные имъ: наказной полковникъ—Афанасій Пиляй, и полковой асаулъ—Мойсей, до того усердно собирали борошно, что всѣ урядники и дворяне кіевскаго воеводства подали общую жалобу въ судъ на невыносимыя притѣсненія и обиды, испытанныя ими отъ козаковъ этого полка. Корон-

Въ числѣ своевольныхъ козацкихъ полковниковъ отличается особеннымъ буйствомъ нѣкто Ярема Гладкій. Въ 1690 году онъ служилъ у гетмана Самойловича, въ качествѣ «охотницкаго» полковника; оставивъ эту службу, онъ перешелъ въ Запорожье, а потомъ, въ исходѣ 1691 г., предложилъ свои услуги польскому правительству. Набравъ козацкій полкъ, онъ расположился, наравнѣ съ другими, въ кіевскомъ Полѣсьи и занялся сборомъ борошна; подъ предлогомъ этой контрибуціи, онъ окончательно обиралъ крестьянъ: деньги, скотъ, хлѣбъ,—даже одежда крестьянъ, поступали въ собственность козаковъ Яремы; сами крестьяне подвергались побоямъ и истязаніямъ,—женъ ихъ насиловали[1]). Полкъ Яремы пріобрѣлъ до того грозную репутацію, что при появленіи его помѣщики и крестьяне старались съ оружіемъ въ рукахъ отразить козаковъ. Такъ сотники этого полка принуждены были брать приступомъ мѣстечко Хойники, въ

ный гетманъ, и до того времени усмирявшій уже универсалами буйство Искрицкаго, обратилъ вниманіе на соборную жалобу дворянъ и приказалъ Искрицкому удержаться отъ дальнѣйшихъ беззаконій и выдать всѣхъ козаковъ, которые оказались виновными въ грабежѣ и насиліяхъ, причиненныхъ шляхтичамъ Кіевскаго воеводства, для производства надъ ними военнаго суда. Приказъ гетмана былъ отданъ вознымъ ассаулу Мойсею, но дѣло на томъ и остановилось. Искрицкій до того успѣлъ повліять на гетмана, что послѣдній не только остановилъ ходъ дѣла въ военномъ судѣ, но даже сталъ хлопотать въ пользу Искрицкаго, когда кіевскіе дворяне перенесли въ слѣдующемъ году дѣло въ люблинскій трибуналъ. Въ 1694 году полкъ Искрицкаго продолжалъ еще существовать и его наказаные полковники: Кевличъ и Мартинъ, не смотря на универсалы региментаря, грабили различныя волости подъ предлогомъ сбора борошна; такъ, въ этомъ году, они ограбили между прочимъ Олевскую волость, сопровождая сборъ контрибуціи всевозможными буйствами и насиліями. (См. № №: LXIII, стр. 217; LXIV, стр. 221; LXV, стр 223; LXVI, стр- 226; LXX, стр. 236; LXXIII, стр. 241; LXIV, стр. 248; LXXV, стр. 249; LXXVI, стр. 251; LXXVII, стр. 253; LXXXII, стр. 272; LXXXVI, стр. 281; и LXXXIX, стр. 288).

[1]) Такимъ образомъ Ярема опустошилъ имѣнія Овруцкой езуитской коллегіи, оттуда онъ перешелъ въ Чернобыльскую волость и подвергнулъ ее той-же участи. Въ слѣдующемъ году Ярема ограбилъ такимъ-же образомъ село Обыходы, волость Демидовскую и т. д.

которомъ намѣрены были занять квартиры и собирать борошно [1]).

Кромѣ насилій и грабежей, сопровождавшихъ сборъ борошна, козацкая вольница и ея предводители страшно тяготѣли надъ краемъ необузданнымъ буйствомъ, неуваженіемъ всякаго закона и ничѣмъ неограниченнымъ стремленіемъ къ дракамъ, насиліямъ и безурядицѣ, вызываемымъ минутною прихотью или желаніемъ потѣшиться; количество жалобъ по этому поводу превышаетъ численностію даже количество жалобъ на грабежи, совершенные козацкими полками. Вотъ нѣсколько примѣровъ: полковникъ Апостолъ—Щуровскій, квартируя въ мѣстечкѣ Брагинѣ, встрѣтилъ на улицѣ шляхтича Ловицкаго, котораго наружность ему не понравилась; онъ тотчасъ принялся его бить, не говоря ни слова, и потомъ приказалъ козакамъ отколотить его палками и посадить подъ стражу; только на другой день, вспомнивъ о случившемся, полковникъ приказалъ выпустить Ловицкаго. Тотъ-же Щуровскій, встрѣтивши на свадьбѣ шляхтича Котарскаго, побилъ его безъ всякаго повода. Далѣе, узнавъ, что шляхтичъ Чеховскій доносилъ гетману о его бесчинствахъ, онъ приказалъ козакамъ ловить его по дорогамъ и, потомъ, дважды отправлялъ своихъ сотниковъ въ домъ Котарскаго; козаки, не заставши хозяина, били и разгоняли прислугу, стрѣляли холостыми зарядами въ его жену, обѣщали, поймавши мужа, убить на мѣстѣ палками и т. д. [2]). Полковникъ Искрицкій, квартируя въ мѣстечкѣ Демидовѣ, выгналъ изъ замка шляхтича Скорупскаго, управлявшаго имѣніемъ, занялъ замокъ въ качествѣ квартиры, приказалъ прекратить добываніе желѣзной

---

[1]) Акты западной Россіи, Т. V, стр, 241 и 242, №№: 213 и 214. Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 190; Также см. №№: XCI, стр. 295; XCII, стр. 302; XCVI, стр. 315; XCVIII, стр. 319 и CX, стр. 351.

[2]) См. № XLVI, стр. 162.

руды и, потомъ, уходя изъ Демидова, разрушилъ тотъ-же замокъ. Потомъ, соединившись съ полковникомъ Яремою, они напали на мѣстечко Народичи, во время отправлявшейся въ немъ ярмарки, захватили всѣ съѣстные припасы, объявили, что всѣмъ, собравшимся на ярмарку, намѣрены отрѣзать бороды и вырвать ноздри; когда-же, вслѣдствіе этого, народъ разбѣжался, они обратились къ мѣстнымъ евреямъ и мѣщанамъ и принудили ихъ дать выкупъ въ предотвращеніе исполненія ея [1]).

Безпорядки, причиняемые наемными козацкими полками усиливались еще и отъ нрава самой шляхты, не уступавшей козацкой вольницѣ въ своеволіи, наклонности къ буйству и къ насиліямъ. Присутствіе въ краѣ козацкихъ милицій представляло безпокойнымъ шляхтичамъ возможность пріобрѣтать, по найму, готовую силу для заѣздовъ на дома и имущества сосѣдей. Въ приложенныхъ актахъ мы находимъ многочисленные слѣды какъ готовности козаковъ предлагать, по найму, свои услуги для заѣздовъ, такъ и желанія шляхтичей пользоваться этими услугами [2]).

Такимъ образомъ, сформированные королемъ козацкіе полки, хотя и доставляли извѣстное количество войска во

---

[1]) См. №№: LXVIII, стр. 231 и LXXI, стр. 237.

[2]) Такъ въ ссорѣ двухъ семействъ дворянъ Дидковскихъ, то та, то другая сторона пользуется помощью козаковъ полка Даніила Федоровича, для угнетенія противниковъ. (См. №№: XXXV, стр. 122 и XXXVI, стр. 124). Такъ дворяне Радзиминскіе, съ помощью нанятыхъ козаковъ, отняли спорное имѣніе у Степана Трипольскаго, овладѣли его дворомъ, выгнали изъ него ночью его жену, а имущество предоставили на разграбленіе козакамъ. (См. № XXXVI, стр. 126). Такъ дворяне: Скальковскій и Войничовичъ нанимали, попеременно, козаковъ для заѣзда другъ на друга и потомъ, въ свою очередь, подвергались нападеніямъ со стороны тѣхъ-же козаковъ, вѣроятно считавшихъ себя недостаточно по условію удовлетворенными. (См. № XXXVIII, стр. 133 и № XXXIX, стр. 134). Точно также дворяне Горчинскій и Рудницкій нанимали, поочередно, козаковъ изъ полка Искрицкаго, дѣлали другъ на друга заѣзды, наносили себѣ взаимно побои, грабили имущество и заключали другъ друга въ тюрьму (См. №№: LXXIX, стр. 261 и LXXX, стр. 264). Дворянинъ Пашинскій, нанявши козаковъ изъ полка козацкаго полковника Киліяна, напалъ съ ними на домъ, враждовавшаго съ нимъ, двор. Болсуновскаго, изувѣчилъ его жену и брата и ограбилъ имущество. (См. № LXXXV, стр. 277). Дворяне Кумановскіе нанимали козаковъ для убіенія шляхтича Сачинскаго (См. № CXXXI, стр. 400), и т. д.

время военныхъ походовъ, но, въ то-же время, въ промежуткахъ между походами, они приводили въ состояніе полной анархіи тѣ мѣстности, въ которыхъ имъ приходилось проводить зиму или сбирать жалованье и провіянтъ. Шляхтичи кіевскаго воеводства, терпѣвшіе болѣе всего отъ безъурядицы, причиняемой козаками, засыпали безпрестанно жалобами на нихъ короля, коронныхъ гетмановъ, трибунальскій и гродскіе суды. Жалобы подавались личныя,—отъ имени обиженныхъ, и собирательныя,—отъ шляхты всего воеводства или отъ имени повѣтовыхъ и судебныхъ урядниковъ; такъ въ 1687 году гродскіе судовые урядники кіевскаго воеводства заявили протестъ о томъ, что они не могутъ по причинѣ козацкихъ разбоевъ, ни проѣхать свободно въ свои гроды, ни поручиться за безопасность судебныхъ засѣданій, и потому находятся въ необходимости отстрочить судебные рочки [1]). Въ 1692 году поданы были двѣ коллективныя жалобы отъ имени всѣхъ дворянъ кіевскаго воеводства: одна—на насилія причиняемыя полковникомъ Искрицкимъ, другая—на региментаря Дружкевича о томъ, что онъ, вмѣсто того, чтобы употребить козаковъ для обереганія границъ Речи Посполитой, размѣстилъ ихъ въ имѣніяхъ дворянъ кіевскаго воеводства, гдѣ дозволяетъ имъ грабить и разорять шляхетскія имущества, такъ, что, по словамъ просителей: «на всемъ пространствѣ, отъ рѣки Ирпеня до рѣки Славечны и Случи, происходитъ постоянное опустошеніе и разореніе, истязанія и убійства людей, заѣзды на домы шляхетскіе, грабежъ всего имущества; такъ, что никто не можетъ считать ни себя безопаснымъ, ни имущество свое обеспеченнымъ» [2]). Такая-же точно жалоба, отъ имени всѣхъ дворянъ кіевскаго воеводства, была подана въ 1696 году на региментаря Вильгу, смѣнившаго

---

[1]) См. № XLIX, стр. 170.

[2]) См. № LXVII, стр. 230.

Дружкевича, но, подобно ему, не бывшаго въ состояніи предотвратить безпорядковъ, проистекавшихъ какъ изъ способа устройства козацкихъ ополченій, такъ и изъ нрава людей, вошедшихъ въ составъ этой милиціи [1]).

Польское правительство находилось въ невозможности удовлетворить требованіямъ шляхтичей. Для того, чтобы прекратить буйства козаковъ, необходимо было начать съ того, чтобы отнять у нихъ право на сборъ борошна; между тѣмъ у правительства денегъ для жалованья не было, слѣдовательно сборъ борошна долженъ былъ продолжаться; при малѣйшей-же попыткѣ, со стороны региментарей или гетмановъ, клонившейся къ уменьшенію или ограниченію этого сбора, козаки объявляли, что, недополучивъ того, что слѣдовало по ихъ разсчету, они не пойдутъ въ походъ [2]). Въ виду временнаго успокоенія шляхетскихъ жалобъ, правительство прибѣгало къ двумъ средствамъ: первое состояло въ томъ, что коронный гетманъ или региментарь отправлялъ строгое предписаніе козакамъ о томъ, чтобы они не требовали провіянта съ шляхетскихъ имѣній и чтобы очистили ту или другую волость; предписанія эти оставались всегда неисполненными, но правительство считало, что изданіемъ ихъ оно, по крайней мѣрѣ, формальную сторону отвѣтственности слагаетъ съ себя въ глазахъ шляхты. Другое

---

[1]) См. № CIII, стр. 330.

[2]) Ambroży Grabowski, Starożytności historyczne polskie, T. II, стр. 532. Вѣроятно вслѣдствіе незнакомства издателя этого, весьма впрочемъ интереснаго матеріяла, съ южно-русскимъ языкомъ, произошла странная ошибка въ указанномъ документѣ: слово *борошно* (въ тѣсномъ смыслѣ мука, въ обширномъ провіантъ) издатель превратилъ въ Borosin и принимаетъ это слово за имя одного изъ козацкихъ предводителей. При редакціи вкралась и другая ошибка: указанный документъ подписанъ—kasztelan Chełmski—безъ фамиліи; издатель, смѣшивая названія: Chełmski (Холмскій) и Chełminski (Кульмскій) называетъ фамилію Кульмскаго кастеляна Пржебендовскаго, вмѣсто совроменнаго ему кастеляна Холмскаго, которымъ и былъ региментарь Станиславъ Дружкевичъ (См. въ настоящемъ томѣ № LXVII, стр. 230).

средство, къ которому прибѣгали рѣже, состояло въ смѣнѣ регментаря, т. е. главнаго начальника козацкихъ ополченій. Станиславъ Дружкевичъ, кастелянъ Любачевскій и потомъ Холмскій, назначенный регментаремъ еще во время вѣнскаго похода, въ 1683 году, держался на этой должности до 1692 года; въ этомъ году, вслѣдствіе неудачнаго похода за Днѣстръ, а также, вѣроятно, вслѣдствіе вышеприведенной жалобы на него шляхты кіевскаго воеводства, онъ былъ смѣщенъ; вмѣсто него во главѣ козаковъ появляется, съ начала 1693 года, волынскій шляхтичъ, Бальцеръ Вильга, исправлявшій эту должность еще во время отлучекъ въ походы Дружкевича. Онъ продолжаетъ занимать ее до 1696 года, и, подобно Дружкевичу, не находитъ возможности удержать козаковъ отъ буйства и грабежей, а, напротивъ того, въ силу обстоятельствъ нерѣдко находится въ необходимости уступать ихъ требованіямъ. Такъ, вынужденный козаками, онъ долженъ былъ смѣнить полковника Манька, задобреннаго помѣщиками и удерживавшаго свой полкъ отъ сбора контрибуціи, и утвердить вмѣсто него, избраннаго козаками, полковника Кривоносенка, а также распредѣлить козакамъ волости для взыманія провьянта [1]). Даже въ случаѣ искренняго желанія прекратить грабежи козаковъ, онъ вызывалъ ихъ изъ волостей не иначе, какъ подъ предлогомъ военнаго похода [2]). Впрочемъ и самъ регментарь не прочь былъ поживиться и въ свою собственную пользу, если представлялась для этого возможность; такъ онъ, во время переходовъ войска, ограбилъ имѣнія дворянъ: Ельца, Сурина и т, д. [3]). Въ 1696 году на него подана была такая-же жалоба отъ дворянъ кіевскаго воеводства, какъ нѣкогда на Дружкевича. Дворя-

---

[1]) См. № LVI, стр. 196.
[2]) См. № LXXXVI, стр. 281.
[3]) См. №№: LXII, стр. 215; и XCV, стр. 313.

не упрекали Вильгу въ томъ, что онъ вовсе не удерживаетъ козаковъ отъ насилій, что даже не живетъ при войскѣ и, въ случаѣ принесенія ему жалобы на его подчиненныхъ, не подвергаетъ ихъ никакому взысканію [1]).

Между тѣмъ, какъ въ Полѣсьи, наемные козацкіе полки производили всѣ эти безпорядки, въ самой Украинѣ, среди степи, происходила дѣятельная колонизація, имѣвшая въ виду возстановить населеніе опустѣвшей страны, дать этому населенію козацкое устройство и, потомъ, усилившись, отказаться отъ зависимости отъ Польши, примкнувъ къ восточной половинѣ Малороссіи и ставъ вмѣстѣ съ нею подъ покровительство Русскаго правительства. Эту задачу, составлявшую цѣль постоянныхъ желаній всей народной массы, стали преслѣдовать нѣкоторые изъ нанятыхъ польскимъ правительствомъ полковниковъ. Они поняли, что изъ универсала королевскаго, уступавшаго козакамъ обширныя степи, можно извлечь для народа серьезныя выгоды, и воспользовались этою уступкою; между тѣмъ, какъ ихъ товарищи накинулись изъ за поживы на населенное Полѣсье, они старались водвориться въ степи, гдѣ могли разсчитывать на тѣмъ большую безъопасность своей попытки, что шляхтичи, страдавшіе отъ буйства и грабежей другихъ козацкихъ полковъ, не только не думали имъ препятствовать въ колонизаціи, но, напротивъ того, очень рады были избавиться, этимъ путемъ, хотя отъ части грабившей ихъ вольницы. Въ числѣ полковниковъ, водворившихся въ уступленной королемъ степи, особенно выдвигаются: Искра, Самусь, Абазинъ и Палій. Захарій Искра и Самусь (Самуилъ) Ивановичъ (фамилія его неизвѣстна) принимали участіе, въ качествѣ охотниковъ, въ походѣ Собескаго подъ Вѣну; вѣроятно во время этого похо-

---

[1]) См. № CIII, стр. 330.

да они обратили на себя вниманіе короля, потому что немедленно послѣ возврата они получили «приновѣдные листы» на формированіе козацкихъ полковъ; набравши ихъ, они расположились въ пустынѣ: Самусь—въ Богуславѣ, Искра—въ Корсунѣ, и начали заселять округи этихъ городовъ; въ отличіе отъ другихъ наемныхъ полковниковъ, они, желая ясно обозначить земскій характеръ, который они старались сообщить козачеству, стали называться, вмѣсто охотницкихъ,—полковниками Богуславскимъ и Корсунскимъ. Они принимали участіе въ походахъ Собескаго на Турокъ и тѣмъ обезпечивали за собою владѣніе занятыми ими землями [1]). Такъ Искра, въ походахъ короля въ Молдавію въ 1686 и 1687 годахъ, былъ раненъ и потомъ получилъ въ вознагражденіе въ потомственное владѣніе землю въ городѣ Житомирѣ [2]). Въ послѣдствіи даже, въ 1701 г., когда польское правительство желало уже уничтожить козаковъ, оно нашло необходимымъ задобрить Искру и предложило нобилитировать его, вмѣстѣ съ сыновьями: Иваномъ, Климунтомъ и Григоріемъ; нобилитація эта впрочемъ не состоялась, какъ вслѣдствіе протеста дворянъ кіевскаго воеводства, такъ и вслѣдствіе равнодушія къ ней самаго Искры [3]). Еще болѣе дѣйствительною оказалась для короля помощь, оказанная ему во время походовъ Самусемъ, который весьма счастливо отражалъ врывавшіеся въ Украину татарскіе загоны, отнималъ у нихъ плѣнниковъ и безпокоилъ движенія Турокъ въ Подоліи; король прислалъ ему въ награду титулъ наказнаго козацкаго гетмана и знаки этой должности: булаву, знамя и т. д., а также пригласилъ его поселиться въ Винницѣ или въ Немировѣ и принять на-

---

[1]) Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 533 и 550.

[2]) Zaluski, Epist. hist. fam. T I, Ч. 2, стр. 965, 966, 998 и 1001; также см. № LXXII, стр. 239.

[3]) См. № CXXXII, стр. 403.

чальство надъ всѣми козацкими полками [1]). Съ полною достовѣрностію нельзя указать времени признанія Самуся гетманомъ, но вѣроятно это случилось въ 1693 году. Въ 1692 региментаръ Дружкевичъ, въ отчетѣ своемъ королю, называетъ его полковникомъ и предостерегаетъ, что полкъ Самуся заселенъ и многолюденъ и, потому, обнаруживаетъ наклонность къ бунту [2]). Въ 1694 онъ уже, совмѣстно съ регментаремъ Вильгою и съ титуломъ наказного гетмана, начальствуетъ надъ всѣми козацкими полками, а въ 1696 является независимымъ ихъ начальникомъ; по крайней мѣрѣ гетманъ коронный передаетъ черезъ него свои распоряженія, относящіяся къ козацкимъ полкамъ [3]). На ряду съ Самусемъ, въ опустѣвшей Брацлавщинѣ, появляется, около 1690 года, полковникъ «подольскій» Абазинъ, который дѣятельно развиваетъ козацкую колонизацію въ области бывшихъ при Хмѣльницкомъ козацкихъ полковъ: Брацлавскаго и Кальницкаго. Регментарь Дружкевичъ, предостерегавшій короля въ 1692 г. о многолюдствѣ и наклонности къ бунту этого полка, наравнѣ съ Самусевымъ, извѣщаетъ, что новыя козацкія поселенія безпрестанно строятся въ окрестностяхъ Немирова, Винницы, Илинецъ и Брацлавля. Абазинъ дѣятельно отражалъ нападенія Татаръ на свой полкъ и состоялъ въ тѣсной связи съ Самусемъ и Паліемъ; посредствомъ послѣдняго, онъ вошелъ въ сношенія съ гетманомъ Мазепою, которому передавалъ

---

[1]) Лѣтоп. Грабянка, стр. 241. Ригельманъ, Ч. III, стр. 13. Лѣтоп. Рубана, стр. 145

[2]) Въ мартѣ 1792 г. мы встрѣчаемъ въ званіи наказнаго козацкаго гетмана какого-то *Гришка*, о которомъ Дружкевичъ пишетъ въ августѣ 1692 г. „Палій побудилъ къ бунту покойнаго Гришка“ (См. Ambr. Grab. Staroż. hist. polsk. T. II, стр. 531 и № LXIX, стр. 235.

[3]) Ambr. Grabowski, Staroż. hist. pols. T. II, стр. 532; Лѣт. Величка, T. III, стр. 260, также см. № CII, стр. 329.

извѣстія о движеніяхъ Турокъ и Крымской орды [1]. Еще далѣе на западъ отъ поселеній Абазина до самаго Днѣпра, простирались попытки новой козацкой колонизаціи: туда переходили молдовскіе выходцы и образовали козацкіе отрады подъ разнами именами ротъ, сошенъ и т. д. [2].

Но человѣкомъ самымъ дѣятельнымъ въ дѣлѣ возстановленія козачества, понимавшимъ вполнѣ народныя стремленія и умѣвшимъ прокладывать для нихъ путь среди трудныхъ обстоятельствъ этого времени, является Бѣлоцерковскій полковникъ, Семенъ Ивановичъ Палій. Какъ послѣдній представитель давно зародившейся и сознанной народомъ политической и общественной цѣли, какъ человѣкъ, стремившійся къ ней энергичнѣе и искреннѣе, чѣмъ всѣ другіе козацкіе предводители, Палій сталъ любимымъ народнымъ героемъ: множество думъ и преданій сохранились о немъ до сихъ поръ въ народной памяти. Народныя легенды окружили имя своего героя мистическимъ величіемъ, надѣлили его сверхъестественными качествами и поставили въ число любимѣйшихъ народу богатырей [3]; но тѣмъ не менѣе, среди ми-

---

[1]) Ambr. Grabowski Staroż. hist. polsk. T. II, стр 532, Лѣтоп. Величка, T. III, стр. 219.

[2]) См. № XL, стр. 449.

[3]) Въ народныхъ преданіяхъ Палій является одареннымъ сверхъестественною физическою силою и знаніемъ таинственныхъ, непреодолимыхъ средствъ веденія войны; онъ стрѣляетъ изъ пушекъ, заряжая ихъ „навхрестъ", проѣзжаетъ незримый по непріятельскому стану и т. п. Сила его столь велика, что кромѣ его собственнаго, испробованнаго коня, ни одна лошадь не только не можетъ вынести на себѣ богатыря, но валится на землю отъ одного прикосновенія его руки. „Палій бувъ лыцарь-богатырь, говоритъ народное преданіе, и вмівъ вінъ відъ всячины замовляты"—потому никто не могъ его ни побѣдить, ни взять въ плѣнъ, пуля его не брала, сабля его была вѣсомъ въ 5 пудъ, кружка, которою онъ пилъ—въ полъ ведра величиною. Если козакъ провинится, то Палій въ наказаніе заставитъ бывало его нести свою саблю;—„стонетъ подъ тяжестью бѣднякъ, а козаки надъ нимъ смѣются". Впрочемъ, народное преданіе прибавляетъ что сверхъестественная сила и знаніе Палія даны были ему свыше „вінъ не волшебствомъ, а ангельскимъ чиномъ вое-

стической обстановки народныхъ сказаній, историческій характеръ дѣятельности Палія сохраняется вполнѣ и ясно просвѣчиваетъ сквозь иносказательную, аллегорическую форму преданій. Вотъ, напримѣръ, расказъ о рожденіи Палія, которымъ народная фантазія характеризируетъ значеніе его, какъ возстановителя въ западной Украинѣ давно уже умершаго козачества: Отправился поселянинъ пахать поле, плугъ его задѣлъ въ почвѣ какой то предметъ; присмотрѣвшись, поселянинъ увидѣлъ въ бороздѣ огромную мертвую голову: «это должно быть голова какого нибудь славнаго рыцаря» подумалъ крестьянинъ и унесъ ее домой, съ намѣреніемъ отслужить по неизвѣстному богатырю панахиду и предать голову погребенію. Возвратившись домой, онъ положилъ голову на скамью и усѣлся ужинать съ семьею. Послѣ ужина, жена, посмотрѣвъ на голову, сказала: «Должно быть на своемъ вѣку голова эта переѣла много хлѣба».—«Будетъ она еще ѣсть» отвѣтила сама голова. Испуганный крестьянинъ сжегъ голову, но дочь его отвѣдала по ошибкѣ, вмѣсто соли, оставшуюся отъ нея извѣсть и сдѣлалась беременною. Узнавъ о случившемся, панъ отнялъ и уничтожилъ перегорѣлыя кости, но онъ не могъ предотвратить рожденія богатыря, чудесно зачатаго, вслѣдствіе случайнаго столкновенія чернаго народа съ умершимъ, но не лишеннымъ надежды на продолженіе своей жизни, козацкимъ преданіемъ. Богатырь этотъ и былъ «добрый козакъ»—Семенъ Палій. Далѣе, въ расказѣ о первоначальной жизни Палія, народныя сказанія представляютъ его человѣкомъ, предназначеннымъ свыше для борьбы со

вавъ". Благочестіе его было примѣрное: „Палій строилъ церкви и богато украшалъ ихъ, говоритъ преданіе, при томъ онъ имѣлъ обыкновеніе, выстроивши церковъ, закапывать подъ нее большія деньги, чтобы было за что подчинить, когда она обвѣтшаетъ. (См. записки о Южной Руси Кулиша, Т. I, стр. 115—128. Легенда, записанная Л. В. Ильницкимъ въ с. В. Снитынкѣ).

всевозможными проявленіями нечистой силы; вотъ нѣсколько варіянтовъ народнаго расказа, въ которомъ преданіе старается объяснить, какимъ образомъ его герой получилъ свое пазваніе. Отправившись въ Запорожье, Семенъ не могъ добиться надлежащей чести у козаковъ, потому что, не будучи въ состояніи указать на свой родъ, онъ не имѣлъ фамиліи; эта аристократическая разборчивость запорожцевъ раздражила его, онъ «зпалывъ атаманській куринь» и получилъ фамилію Палія. По словамъ другого преданія. Семенъ встрѣтилъ на берегу рѣки, на скалѣ сидящаго и кривляющагося чорта, онъ выстрѣлилъ, и «нечыстый» разлился пламенемъ и горящею смолою. Съ того времени и стали звать Семена—«Паліемъ, бо вінъ чорта зпалывъ» Бывшій при этомъ кошевой сказалъ ему: иди въ Украину и истребляй «всяку нехрість», я вижу, что ты человѣкъ угодный Богу. И дѣйствительно, прибавляетъ преданіе, Палій сдѣлался грозенъ Ляхамъ и ордѣ, и одинъ онъ могъ смирить измѣнника Мазепу [1])».—Такимъ образомъ народное преданіе, усматривая въ Паліѣ человѣка, предназначеннаго для борьбы съ нечистою силою, указываетъ вмѣстѣ съ тѣмъ и ея представителей по народному взгляду.

О дѣйствительномъ происхожденіи и родственныхъ связяхъ Палія осталось мало свѣденій; всѣ лѣтописцы согласны въ томъ, что Палій былъ родомъ изъ г. Борзны, что оттуда отправился въ Запорожье, а потомъ перешелъ въ королевскую службу, и что, женившись въ Хвастовѣ, онъ тамъ поселился и сталъ извѣстенъ, какъ одинъ изъ самыхъ храбрыхъ козацкихъ вождей. По словамъ прошенія, поданнаго на Высочайшее имя Румянцеву въ 1775 г. священникомъ Іоанномъ Гурковскимъ, производившимъ свой

---

[1]) Записано А. И. Лоначевскимъ въ окрестностяхъ Бѣлой Церкви въ селѣ Гребинкахъ. Также Основа, 1861 года, ноябрь и декабрь, отдѣлъ XI.

родъ отъ брата Палія, настоящая фамилія послѣдняго была *Гурко;* онъ былъ родомъ изъ города Батурина, гдѣ у него былъ общій съ братомъ домъ. Палій было прозвище, данное ему по запорожскому обычаю, въ Сѣчи [1]). По письмамъ и красивому почерку Палія [2]), можно заключать, что онъ получилъ хорошее для того времени воспитаніе, вѣроятно въ Кіевской коллегіи. Долгое время онъ оставался на родинѣ, считаясь въ компутѣ Нѣжинскаго полка. Въ селѣ Пуховкѣ остались неясныя преданія о его удали въ молодости и объ опасностяхъ, которымъ онъ подвергался во время внутреннихъ смутъ въ Малороссіи [3]).—Находясь еще на родинѣ, Палій былъ женатъ и, вѣроятно, овдовѣвши, отправился въ Запорожье. По крайней мѣрѣ осталось достовѣрное свѣдѣніе, что въ 1677 году онъ отдалъ замужъ дочь свою, *Парасковію,* за Антонія Танскаго, бывшаго впо слѣдствіи полковникомъ Бѣлоцерковскимъ и Кіевскимъ [4]).—Изъ Запорожья, во время Вѣнскаго похода или немедленно послѣ него, Палій перешелъ въ королевскую службу. Здѣсь, поселившись въ Хвастовѣ, онъ женился вторично на сестрѣ нѣкоего *Саввы,* бывшаго долго потомъ ревностнымъ его сотрудникомъ [5]). Изъ остальныхъ родственниковъ Палія упоминаются только: его пасынокъ—*Семашко* и племянникъ *Чеснокъ* [6]).—Вотъ всѣ свѣдѣнія о первоначальной біографіи и о семейныхъ отношеніяхъ Палія. Извѣстія о перво-

---

[1]) См. № CCXCIX, стр. 784.

[2]) Историческій Русскій альбомъ Погодина 1853 г., № 145.

[3]) Черниговскія епархіальныя вѣдомости 1868 г., № 7, часть неоффиціяльная, стр. 256—257.

[4]) Имущество Танскихъ перешло въ наслѣдство, въ качествѣ приданна:о, въ домъ Александровичей, въ которомъ и сохранилась чаша, вылитая въ честь этого брака, съ надписью: *Антоній и Параскевія 1677 года.* (Сообщено М. Н. Александровичемъ).

[5]) Лѣтоп. Величка, Т. III, стр. 182. Amb. Grabowski. starożyt. hist. pol. T. II, стр. 181; также, см. № LXXVIII, стр. 260.

[6]) Otużnowski, стр. 15 и № CXXIV, стр. 360.

начальныхъ его дѣйствіяхъ, послѣ поступленія въ польскую службу, не менѣе скудны; имя его упоминается въ первый разъ только въ 1688 году въ качествѣ козацкаго полковника, но до этого времени всѣ источники о немъ умалчиваютъ; между тѣмъ именно въ промежутокъ времени съ 1683 по 1688 г. и положены имъ были первыя основанія прочной колонизаціи и возстановленія козачества въ юго-западной Украинѣ. Въ 1688 году Палій обращается въ первый разъ въ Москву съ прозьбою принять его «со всѣми войсковыми и жилыми Хвастовскими людьми подъ свою державу [1])» и встрѣчаетъ рѣшительный отказъ со стороны русскаго правительства. Изъ этого свидѣтельства ясно, что рейонъ, въ которомъ поселился Палій, успѣлъ уже превратиться изъ голой степи въ заселенную страну, а вслѣдъ за тѣмъ послѣдовавшее первое его столкновеніе съ польскими властями, свидѣтельствуетъ о томъ, что характеръ поселеній, не смотря на доставляемыя ими военныя выгоды, возбуждалъ сильное безпокойство въ шляхетскомъ обществѣ.

Вслѣдствіе уступки Украины козакамъ по универсалу 1684 г., Палій рѣшился занять съ своимъ полкомъ, навербованнымъ «изъ запорожскихъ козаковъ, изъ городовыхъ гуляковъ и изъ всякой сволочи [2])» территорію бывшаго козацкаго Бѣлоцерковскаго полка. Выборъ этотъ представлялъ довольно выгодныя условія: мѣстность прилегала съ одной стороны къ Кіеву и давала возможность удобно сноситься какъ съ Россіею, посредствомъ воеводъ, жившихъ въ Кіевѣ, такъ и съ гетманомъ малороссійскимъ; съ другой стороны она граничила съ заселеннымъ и находившимся во владѣніи шляхты, кіевскимъ Полѣсьемъ и, такимъ образомъ, представляла возможность, въ случаѣ успѣшнаго пріобрѣтенія

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 174.
[2]) Лѣтопись Рубана, стр. 146.

силъ, отбитъ отъ Поляковъ всю эту область. Но поселеніе въ Бѣлоцерковскомъ полку представляло и нѣкоторое неудобство,—въ территоріи его находилась довольно значительная крѣпость, занятая польскимъ гарнизономъ. Послѣ запустѣнія западной Украины, Поляки удержали за собою только двѣ крѣпости въ обезлюдѣвшей странѣ: Немировъ и Бѣлую Церковь; послѣднюю Поляки считали весьма важнымъ для себя стратегическимъ пунктомъ, они ее не сдали Туркамъ, вопреки статьямъ Бучацкаго договора, потомъ защищали ее усердно отъ покушеній Дорошенка и Татаръ и, несмотря на скудность своихъ военныхъ средствъ, содержали въ ней достаточный гарнизонъ и опытныхъ комендантовъ. Близость этой крѣпости, конечно, была не удобна для цѣлей Палія; но онъ разсчитывалъ, что, раньше или позже, именно по причинѣ близкаго сосѣдства, ему представится случай овладѣть крѣпостью, безъ чего, конечно, нельзя было думать о прочномъ осуществленіи его плановъ. Покамѣсть-же, такъ какъ въ виду крѣпости не приходилось селиться, Палій избралъ мѣстомъ своего пребыванія другой пунктъ, не менѣе важный для Поляковъ, хотя и въ иномъ отношеніи, именно, совершенно тогда опустѣвшій городъ Хвастовъ, На сколько Бѣлою Церковью дорожили Поляки въ военномъ отношеніи, на столько важенъ былъ для нихъ Хвастовъ въ отношеніи религіозномъ. Съ этою мѣстностью католическая іерархія Речи Посполитой привыкла издавна соединять всѣ свои надежды на пропаганду латинства въ кіевской епархіи, пока остававшейся, почти въ буквальномъ смыслѣ, „in partibus“. Еще въ половинѣ XVI вѣка Хвастовъ былъ пріобрѣтенъ кіевскими бискупами отъ Макаревичей; съ того времени, они прилагали всевозможныя усилія для того, чтобы сдѣлать свое владѣніе разсадникомъ дѣятельной католической пропаганды. Въ 1612 году бискупъ Радошевскій основалъ въ

Хвастовѣ езуитскую коллегію. Патеры немедленно обзавелись чудотворною иконою и проповѣдники ихъ съ усердіемъ принялись обращать православныхъ въ католичество; вскорѣ они составили цѣлый католическій приходъ изъ совращенныхъ ими Хвастовскихъ мѣщанъ. Нѣсколько раньше еще бискупъ Верещинскій основалъ въ Хвастовѣ польскую типографію, въ которой печатались богословскіе и политическіе трактаты, долженствовавшіе литературнымъ путемъ поддерживать усилія езуитовъ [1]). Пропаганда эта прекратилась только во время Хмѣльницкаго; но кіевскіе бискупы далеки были отъ того, чтобы отказаться отъ разъ начатаго дѣла. Въ 1689 году Андрей Хризостомъ Залускій доносилъ въ римскую конгрегацію, что хотя онъ на дѣлѣ можетъ распоряжаться едва въ $^{1}/_{20}$ части своей епархіи, такъ какъ все остальное или отошло къ Россіи или захвачено Паліемъ, засѣвшимъ въ Хвастовѣ, но, тѣмъ не мѣнѣе, онъ имѣетъ надежду возвратить потерянное и пока не оставляетъ безпрестанно отправлять, не смотря на большія опасности, монаховъ миссіонеровъ «для обращенія схизматиковъ и укрѣпленія въ вѣрѣ католиковъ [2])». Очевидно ксендзы выжидали только первой удобной минуты для того, чтобы опять сдѣлать Хвастовъ центромъ своей пропаганды. Вѣроятно желаніе предъупредить ихъ возвращеніе въ Украину и составило одну изъ болѣе важныхъ побудительныхъ причинъ при выборѣ Паліемъ центральнаго мѣста для своей колонизаціи. Поселившись въ Хвастовѣ, Палій началъ заботиться о заселеніи края, онъ объявилъ право слободы, гарантируя поселенцамъ козацкія права; всѣ люди, селившіеся въ Хвастовщинѣ, зачислялись въ козацкій полкъ, считавшійся на службѣ у короля и Речи Посполитой;—та-

---

[1]) Rulikowski, Opis powiatu Wasylkowskiego, стр. 66—71.

[2]) Załuski, Epistolae historico-familiares, T. I, Ч. 2, стр. 1112.

кимъ образомъ они получали законное существованіе и возстановляли козачество въ народномъ смыслѣ слова. Палій, какъ это ясно показываютъ дальнѣйшія его дѣйствія, разсчитывалъ быстро усилить и свои силы и свою популярность этимъ путемъ; тогда, пользуясь нейтральностью своей почвы, онъ располагалъ признать покровительство Россіи; пріобрѣтенная имъ извѣстность и любовь народа, должны были соединть для этой цѣли всю, выроставшую въ предѣлахъ Речи Посполитой, новую козаччину. Наконецъ, заручившись покровительствомъ Россіи, можно было расчитывать на возможность изгнать всю шляхту изъ юго-западнаго края и присоединить его къ козачеству, по крайней мѣрѣ до границы, сдѣлавшейся, со времени Хмѣльницкаго, завѣтнымъ предѣломъ козачества въ народномъ убѣжденіи, т. е. до рѣки Случи.—Достиженіе этой цѣли, истекавшей изъ задушевныхъ убѣжденій народа, Палій преслѣдуетъ неуклонно, въ теченіе двадцати послѣдующихъ лѣтъ, которыя и составляютъ послѣдній эпизодъ существованія козачества на правой сторонѣ Днѣпра.

Первыя попытки Палія идутъ довольно успѣшно; переселенцы появляются въ Украину отовсюду: къ нему приходили и Запорожцы, и Молдаване, искавшіе спокойствія внѣ своей родины, служившей въ то время театромъ продолжительной турецко-польской войны; въ Украину переселялись и крестьяне изъ Подоліи, занятой Турками, и Русины изъ Червоной Руси, уже три столѣтія испытывавшей господство шляхты; «на Подгоріи, въ окрестностяхъ Санока и Перемышля, почти цѣлыя села остались пусты» замѣчаетъ польскій современный писатель. Въ Хвастовщину бѣжали отъ пановъ крестьяне изъ Волыни и Полѣсья, даже забѣгали польскіе хлопы [1]). Но самое значи-

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 214. Otwinowski—Dzieje polskie pod panowaniem Augusta II (изданіе 2-е), стр. 12; также см. № CXVI, стр. 365.

тельное количество переселенцевъ какъ въ Хвастовщину, такъ и въ полки Самуся и Искры, являлись съ лѣваго берега Днѣпра. Мазепа жаловался, что правобережные козацкіе полковники, вопреки договорамъ, позаводили слободы: въ Мошнахъ, Драбовкѣ, Корсунѣ, Богуславлѣ, «что ихъ осадчики переманиваютъ и подговариваютъ народъ съ лѣвой стороны Днѣпра; устеречь-же бѣглецовъ трудно, потому что нельзя по всему Днѣпру разставить карауловъ», что къ Палію перешло много козаковъ отъ Переяславской стороны [1]).

Причины стремленія народа переходить съ лѣваго берега на правый лежали въ томъ незавидномъ положеніи посполитыхъ людей въ Малороссіи, которое было указано выше. Послѣ паденія Самойловича положеніе народа не только не поправилось, но, вслѣдствіе личныхъ воззрѣній новаго гетмана, значительно ухудшилось.

Мазепа былъ человѣкъ для своего времени очень образованный, но онъ получилъ свое образованіе въ Польшѣ. Въ душѣ бывшаго королевскаго пажа и придворнаго сложились прочно извѣстные государственные и общественные идеалы, первообразомъ которыхъ была шляхетская Речь Посполитая. Мазепа сталъ въ рѣзкую противуположность съ исторически-выработавшимися стремленіями массы своего народа. Народъ этотъ, стремившійся къ равноправности, ненавидѣвшій панства, искавшій гарантіи отъ шляхетства и шляхетскихъ поползновеній козацкой старшины подъ державою Русскихъ Царей, поражалъ его своими мужицкими инстинктами. Недостатокъ шляхетства, ненависть къ нему, онъ приписывалъ не исторической судьбѣ народа, начала этихъ явленій онъ не искалъ въ племенныхъ, отличительныхъ чертахъ народности,—онъ видѣлъ въ нихъ

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 318 и 320.

результатъ грубости, невѣжества, недостатокъ цивилизаціи. Достигнувъ гетманской булавы, Мазепа рѣшился всѣми силами восполнить этотъ недостатокъ; всѣ его усилія направляются на то, чтобы создать въ Малороссіи шляхетское сословіе и поставить къ этому сословію посполитство и чернь козацкую въ отношенія подобныя тѣмъ, какія существовали въ Польшѣ между шляхтою и посполитствомъ: онъ приглашаетъ къ себѣ на службу польскихъ шляхтичей и составляетъ изъ нихъ почетный отрядъ, называемый «гетманскими дворянами» [1]). «Начальные люди теперь въ войскѣ малороссійскомъ все Поляки, «писалъ кіевскій воевода, князь Борятинскій,» при Обидовскомъ, племянникѣ Мазепы, нѣтъ ни одного слуги козака.... Гетманъ держитъ у себя въ милости и призрѣніи только полки охотницкіе, компанейскій и сердюцкіе, надѣясь на ихъ вѣрность, и въ этихъ полкахъ нѣтъ ни одного человѣка природнаго козака,—все Поляки [2])». Чтобы положить начало родовой аристократіи въ Малороссіи, онъ создалъ новый классъ, отличенный почетомъ и преимуществами,—бунчуковыхъ товарищей, куда попадали сыновья козацкихъ старшинъ, по указанію гетмана; они, вмѣстѣ съ выдѣлившимися еще прежде изъ массы козачества, знатными и войсковыми товарищами, составили первый зародышъ наслѣдственнаго дворянства въ Малороссіи [3]). Развивая дворянство, Мазепа старался подчинить ему не только посполитыхъ крестьянъ, но и простыхъ козаковъ. Онъ поощрялъ старшинъ приписывать козаковъ въ число своихъ тяглыхъ людей и отнимать у нихъ земли. «У козаковъ, пишетъ князь Борятинскій, жалоба великая на гетмана, полковниковъ и сотниковъ, что для искорененія старыхъ козаковъ, прежнія ихъ

[1]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 442.

[2]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 317.

[3]) Бантышъ-Каменскій, Т. III, стр. 224.

вольности всѣ отняли, обратили ихъ къ себѣ въ подданство; земли всѣ по себѣ разобрали: изъ котораго села прежде выходило въ службу козаковъ по полтораста, теперь выходитъ только человѣкъ по пяти или по шести;» [1]) и наоборотъ, въ отношеніи къ посполитымъ людямъ, Мазепа, вмѣстѣ съ окружавшей его старшиною, строго наблюдалъ, чтобы тяглые люди не выходили изъ своего сословія, посредствомъ приписки, въ казацкія сотни. Разсылались гетманскіе универсалы, въ которыхъ было сказано: «пилне упоминаемъ и приказуемъ, абы нигдѣ ново козаки съ тяглыхъ людей не уписовалися въ реестръ козацкій». [2]) Наконецъ, при Мазепѣ, въ первый разъ послѣ Хмѣльницкаго, появляется въ Малоросіи «панщина» (барщина) въ видѣ прибавленія къ дани и чиншамъ, которые крестьяне вносили въ пользу державцевъ. [3])

Вслѣдствіе такого образа дѣйствій, конечно, вся масса народа относилась вполнѣ непріязненно къ гетману и къ старшинѣ, раздѣлявшей его стремленія: «Прошлаго лѣта, пишетъ князь Борятинскій, Кіевскаго полка козаки полковника своего, Мокіевскаго, за его къ нимъ налоги, чуть не убили. Гетманъ въ походѣ стоялъ полками порознь, опасаясь отъ козаковъ бунту; а еслибъ всѣ полки были въ одномъ мѣстѣ, то у козаковъ было совершенное намѣреніе старшину всю побить» [4]) Гетманъ самъ сознавалъ эту нерасположенность къ нему народа и не считалъ себя никогда довольно безопаснымъ; окруженный наемными полками, компанейскими и сердюцкими, онъ, для большей безопасности, выпросилъ въ Москвѣ полкъ стрѣльцовъ

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 317.

[2]) Акты западной Россіи; стр. 220, № 185.

[3]) Лазаревскій—посполитые крестьяне, стр. 35.

[4]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 317.

для охраны своей личности. Это шаткое положеніе гетмана и ненависть къ нему народа были до того очевидны, что при первомъ взглядѣ бросались въ глаза. Такъ путешественникъ, проѣзжавшій только вскользь по Малороссіи, замѣчаетъ: «Только онъ (Батуринскій замокъ) крѣпокъ стрѣльцами московскими: на караулѣ все они стоятъ; тутъ цѣлый полкъ стрѣльцовъ живетъ, Аненковъ полкъ съ Арбату. И гетманъ онъ есть стрѣльцами-то и крѣпокъ, а тобы его хохлы давно уходили, да стрѣльцовъ боятся; да онъ ихъ и жалуетъ: безпрестано имъ кормъ, а безъ нихъ не ступитъ [1])».

На сколько нелюбимъ былъ народомъ Мазепа, на столько народное сочувствіе лежало къ Палію; по мнѣнію черни, Палій одинъ понималъ ея нужды, ея стремленія, онъ одинъ достоинъ былъ наслѣдовать эпитетъ «козацкаго батька» нѣкогда данный Хмѣльницкому. Мазепа сильно безпокоился возраставшею съ каждымъ днемъ популярностью своего соперника. «Палій межи военными людьми маетъ честь и многіе ходятъ за его поводомъ..... будучи здѣшнимъ родимцемъ, въ такую уже межи товариствомъ увойшолъ значность.... что отъ него малороссійскимъ порядкамъ учинится помѣшка.... многихъ онъ людей отселя къ себѣ потягнетъ и въ предбудучое время тутъ заведетъ межи народъ смущеніе» писалъ Мазепа къ Царямъ. До него доходили слухи, что козаки поговариваютъ: «Дадимъ Палію гетманство, вручимъ ему всѣ клейноды; Палій знаетъ какъ украинскихъ пановъ прибрать къ рукамъ [2])».—Мазепа ясно чувствовалъ, что популярность Палія не только роняетъ его личную гордость, не только возбуждаетъ въ немъ чувство зависти,—онъ видѣлъ, что попу-

---

[1]) Путешествіе въ Св. землю св. Іоанна Лукьянова, стр. 10.

[2]) Лѣтопись Величка, т. III, стр. 127—128. Соловьевъ, т. XIV, стр. 280.

лярность эта была основана на принципахъ, діаметрально противуположныхъ политическимъ и общественнымъ взглядамъ гетмана. Чтобы достичь осуществленія этихъ взглядовъ, необходимо было Мазепѣ или подчинить себѣ, или сломить Палія. Такимъ образомъ между ними, какъ между представителями двухъ противуположныхъ принциповъ, долженъ былъ развиться необходимый антагонизмъ и окончиться рѣшительною борьбою; борьба эта возникла дѣйствительно, не смотря даже на внѣшнія обстоятельства, заставлявшія постоянно Палія искать опоры и подчиняться власти Мазепы. Сущность этой борьбы народъ сознавалъ, можетъ быть, яснѣе, чѣмъ оба противника, и около нея вращаются всѣ народныя сказанія, героемъ которыхъ является Палій. Въ сказаніяхъ этихъ, также отчетливо какъ и въ свидѣтельствахъ современниковъ, представленъ демократическій и народный характеръ дѣятельности Палія, какъ мотивъ борьбы его съ Мазепою. Вотъ слова народнаго расказа: Мазепа за то погубилъ Палія, что его называли *козацькимъ батькомъ и что вси его сильно любили. Палій былъ искренно преданъ народу: онъ защищалъ его отъ пановъ и отъ всѣхъ, кто желалъ его обидѣть* [1])». Въ народной думѣ Мазепа такъ говоритъ королю шведскому:

Бо у Семена Палія хочъ и не велике вiйско охотнее, тилько одна сотня;

А буде нашу тысячу гнаты и рубаты,

Буде намъ, велыкимъ панамъ, велыкій страхъ завдаваты! [2]).

При такомъ взглядѣ народа на Палія, какъ на представителя преимущественно крестьянскихъ интересовъ, какъ на противника панства, воплотившагося въ Мазепѣ,

[1]) Записано, Л. В. Ильницкимъ, въ окрестностяхъ Хвастова, въ с. Великой Снитинкѣ.

[2]) Сборникъ украинскхъ пѣсней, М. А. Максимовича, изд. 1849 г., стр. 89.

колонизація, предпринятая имъ, подвигалась очень успѣшно. Впослѣдствіи, когда Поляки стали уже тѣснить Палія, а русское правительство, не рѣшаясь принять его подъ свою державу, совѣтовало ему удалиться въ Запорожіе, Палій отвѣчалъ, что онъ предпочитаетъ остаться въ Хвастовѣ, не смотря на грозившую ему отъ Поляковъ опасность; «жаль мнѣ, говорилъ онъ, разстаться съ этимъ мѣстомъ, не только потому, что тамъ много домостройства моего, пространныя поля хлѣбомъ насѣяны, но и потому, что я взялъ это мѣсто пустое и населилъ..... Церкви Божіи украшенныя устроилъ, чего непригоже покинуть [1])». «Людей у него, доносилъ Мазепа, тѣхъ, которые при немъ обрѣтаются, яко военные, такъ и жилые, яковыхъ въ мѣстечку Хвастовѣ на три тысячи хатъ поселилося; а надто и городъ тотъ желаетъ онъ при себѣ удержати, которій за его поводомъ велми гораздъ есть укрѣпленій». Священникъ Лукьяновъ, проѣзжая чрезъ Хвастовъ, Мироновку, Паволочь, встрѣчаетъ по дорогѣ многочисленное осѣдлое народонаселеніе и большое изобиліе продуктовъ, составляющее рѣзкій контрастъ съ пустынею, лежавшею за чертою Паліевыхъ поселеній, «Хвастовъ, говоритъ онъ, городина хорошая, красовито стоитъ на горѣ; острогъ деревянный кругъ жилія всего; валъ земляной, по виду не крѣпокъ добре, да сидѣльцами крѣпокъ [2])».

---

[1]) По преданію, въ Хвастовѣ существовало при Паліѣ 17 церквей православныхъ, въ томъ числѣ одна греческая и одна армянская. Въ Воскресенской Хвастовской церкви, находящейся на мѣстѣ построенной Паліемъ, хранится евангеліе съ надписью 1722 г. и тріодь съ надписью 1685 г. До сихъ поръ еще видны въ Хвастовѣ слѣды усадьбы Палія, вблизи того мѣста, гдѣ находится теперь волостное правленіе, и валы, окружавшіе замокъ, внутри которыхъ помѣщается теперь кладбище. Въ селѣ В. Снитинкѣ, за 5 вер. отъ Хвастова, есть также валы, оставшіеся отъ укрѣпленій, въ части села, называемой "Паліивщина„—Это вѣроятно мѣсто нахожденія Паліевыхъ пасѣкъ.

[2]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 214, Лѣтоп. Величка, Т. III, стр. 127. Путешествіе Лукьянова, стр. 15.

Чтобы доставить возможность спокойнаго развитія своей колонзаціи, Палій. въ первые годы своего поселенія, избѣгалъ всякаго столкновенія съ Поляками; за все время, съ 1683 по 1688 годъ, на него не послѣдовала ни одна жалоба со стороны шляхтичей и властей польскихъ; напротивъ того, онъ исполнялъ въ точности условія, на которыхъ получилъ право поселенія въ степи, т. е. ревностно воевалъ съ Турками и Татарами, о чемъ свидѣтельствуютъ всѣ польскіе и русскіе современные писатели. Война съ Татарами не только обезпечивала Палія отъ польскихъ притязаній, она была необходима для доставленія безопасности новымъ поселеніямъ и для упроченія довѣрія народа къ Палію; народъ могъ вполнѣ положиться только на такого вождя, который представлялъ бы неоспоримыя доказательства военныхъ способностей и храбрости. Въ борьбѣ съ Татарами Палій дѣйствительно упрочилъ свою популярность; всѣ его походы были счастливы: онъ, то разбивалъ захваченные въ степи отряды Турокъ и Татаръ, то опустошалъ поселенія Буджацкой и Бѣлогородской ордъ и жегъ предместья турецкихъ крѣпостей: Очакова, Аккермана, Кизикермана, Бендеръ, то съ успѣхомъ отражалъ набѣги Крымцевъ на Хвастовъ. Ему даже посчатливилось захватить въ плѣнъ одного изъ крымскихъ султановъ, котораго онъ заставилъ заплатить большой выкупъ. Народъ съ гордостію повторялъ подвиги Палія и вполнѣ полагался на военныя способности своего вождя [1]). Турки считали его самымъ грознымъ изъ враговъ своихъ и приходили въ трепетъ отъ его имени. «Мы бы васъ съ радостью и до Кіева проводили, говорили Турки, конвоировавшіе въ степи караванъ русскихъ купцевъ, да мы боимся Палія вашего; онъ насъ не выпуститъ вонъ отъ себя, тутъ де насъ побьетъ.

[1]) Лѣтоп. Грабянка, стр 240. Лѣтоп. Рубана, стр. 147. Соловевъ; Т. XIV, стр. 175 и 193; Otwinowski, стр. 15; также см. № LXXXIV, стр. 276.

У насъ про него страшно грозная слава, да мы никого такъ не боимся, что его; намъ де и самимъ зѣло хочется его посмотрѣть образа, каковъ де онъ?» [1])

Въ 1688 году произошло первое столкновеніе Палія съ Поляками. Послѣдніе узнали, что Палій посылалъ къ Мазепѣ съ прозьбою бить челомъ Царямъ о принятіи его подъ царскую державу и о причисленіи Бѣлоцерковскаго полка къ гетманщинѣ. Хотя Палію и отказано было въ его прозьбѣ, но Поляки, встревоженные этимъ намѣреніемъ, рѣшились подавить опасность въ зародышѣ. Палій былъ схваченъ въ Немировѣ, посаженъ въ тюрму и отправленъ въ лагерь гетмана короннаго, осаждавшаго въ то время Каменецъ [2]). Между тѣмъ ксендзы, посланные кіевскимъ католическимъ епископомъ, явились въ Хвастовъ, объявили, что городъ возвращается во власть епископа и потребовали обращенія построенной Паліемъ церкви—въ уніятскую. Вѣроятно ксендзы появились въ сопровожденіи довольно сильнаго польскаго отряда, потому что козаки, хотя и отстояли церковь, но не осмѣлились ихъ выгнать изъ города; за то отряды Паліевыхъ козаковъ двинулись въ Полѣсье и стали грабить имѣнія польскихъ пановъ, въ которыхъ до 1688 они вовсе не появлялись. Сотники Тыщко и Андрущенко, съ 500 козаковъ, ограбили имѣнія дворянина Ельца, потомъ, вытѣсненные изъ нихъ польскими хоругвями и принужденные удалиться за рѣку Тетеровъ, они въ Декабрѣ заняли мѣстечко Иванковъ, арендное владѣніе шляхтича Федоровича, бывшаго прежде козацкимъ полков-

---

[1]) Путешествіе Лукьянова, стр. 102.

[2]) Плѣнъ Палія въ народномъ преданіи смѣшался съ воспоминаніемъ о плѣнѣ въ Магдебургѣ Юрія Хмельницкаго, Митрополита Тукальскаго и полковника Гуляницкаго, схваченныхъ Поляками въ 1664 году. Потому преданіе указывало на Магдебургъ, какъ на мѣсто ссылки Палія, и прибавило романическій, невѣроятный расказъ объ его освобожденіи. Преданіе это записалъ Грабянко, а за нимъ повторили и другіе лѣтописцы.

никомъ, ограбили оное и нѣсколько разъ пытались приступомъ взять замокъ. Они удалились только тогда, когда получили выкупъ за сохраненіе замка и церквей, бывшихъ въ мѣстечкѣ, вѣроятно уже обращенныхъ въ Унію. Польскія хоругви спѣшили занять сосѣднія езуитскія имѣнія, чтобы защитить ихъ отъ Паліевыхъ козаковъ. Между тѣмъ самъ Палій, всю зиму просидѣвъ въ плѣну, успѣлъ весною 1689 года убѣжать съ помощію козаковъ, и, явившись въ Хвастовъ, началъ разправу съ ксендзовъ: онъ приказалъ послѣднимъ немедленно удалиться изъ города, а когда они отказались исполнить требованіе, то были схвачены и, по приказанію рады, казнены [1]). Съ этого времени Палій чувствуетъ, что ему далѣе не ужиться съ Поляками и начинаетъ дѣйствовать явно: съ одной стороны онъ становится въ открыто враждебныя отношенія къ шляхтѣ и къ польскому правительству; выбиваетъ шляхтичей изъ имѣній, заступается за ихъ крестьянъ, дѣлаетъ заѣзды на дворы, не повинуется ни коронному гетману, ни региментярямъ, и отражаетъ оружіемъ польскія войска, отправленныя для его усмиренія; съ другой стороны онъ сближается съ Мазепою и, при его посредничествѣ, настойчиво добивается принятія своего полка подъ царскую державу; встрѣчая постоянный отказъ, онъ старается всевозможными средствами пересилить его и, наконецъ, лишившись всякой надежды, полагается исключительно на свои силы и рѣшается съ ними отбиваться отъ Поляковъ и выжидать удобнаго случая для соединенія съ гетманщиною.

Такъ, возвратившись изъ плѣна, Палій обратился опять, черезъ посредничество Мазепы, къ русскому правительству съ прозьбою—принять его подъ свою державу; но ему

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 174; также см. №№: LXII, стр. 215, LIV, стр. 182 и LIII, стр. 180.

вторично отказали. Изъ Москвы отвѣтили, что не желаютъ нарушать договора, заключеннаго съ Польшею; но что если Палій желаетъ перейти на русскую сторону, то долженъ вмѣстѣ съ полкомъ своимъ отправиться сначала въ Запорожіе, какъ на территорію нейтральную, и оттуда уже переходить въ гетманщину [1]). Рѣшеніе это было для него не исполнимо,—онъ не хлопоталъ о переводѣ полка въ значеніи вооруженной милиціи, а хотѣлъ подчинить Россіи полкъ, въ смыслѣ территоріи, населенной козаками; переходомъ въ Запорожье цѣль эта не только не достигалась, но, напротивъ того, пришлось бы пожертвовать колонизаціею, заведенною съ большими усиліями. Не показывая вида, что сущность этого отвѣта ему понятна, Палій рѣшился дѣйствовать такъ, чтобы помимо оффиціяльнаго отказа, поставить русское правительство въ необходимость принять его фактически. Для этого лучшимъ средствомъ онъ считалъ: набиваться на совмѣстную съ русскими войсками войну съ Татарами;—если услуги его будутъ приняты, то онъ станетъ необходимо, въ качествѣ полковника, подъ начальство гетмана лѣвой стороны Днѣпра, послѣ окончанія похода, ему, наравнѣ съ другими полковниками, выдано будетъ въ награду царское жалованье, по мѣстоположенію своему онъ пріиметъ роль сторожевого поста противъ Турокъ, будетъ безпрестанно передавать вѣсти гетману, указывать удобное время для дальнѣйшихъ походовъ, служить въ нихъ путеводителемъ и т. п. Такимъ образомъ его полкъ фактически будетъ составлять часть козацкого войска; русское и польское правительства свыкнутся съ этою мислію и оффиціальное присоединеніе къ Россіи послѣдуетъ уже не съ характеромъ от-

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 175.

торженія области отъ Польши, а будетъ только подтвержденіемъ существующаго факта. Такъ, послѣ возврата изъ плѣна, Палій ежегодно предлагаетъ Мазепѣ совмѣстные походы на Татаръ, послѣ каждаго похода предлагаетъ принять его подъ русскую державу и, получивъ отказъ, возобновляетъ въ слѣдующемъ году свой маневръ. Съ своей стороны Мазепа сильно хлопочетъ о принятіи Палія подъ свой рейментъ, имѣя при этомъ въ виду какъ расширеніе подвластной ему территоріи, такъ и прекращеніе развитія невыгодныхъ для него общественныхъ началъ; потому онъ поддается тактикѣ Палія, устроиваетъ общіе походы и безпрестаннымъ посредничествомъ старается склонить правительство къ удовлетворенію желаній бѣлоцерковскаго полковника. Такъ въ іюнѣ 1690-го года Палій предложилъ Мазепѣ совершить совмѣстно походъ противъ турецкаго города Кизикермена и, въ случаѣ удачи, опустошить татарскія кочевья между устьями Буга и Днѣпра.—Мазепа сейчасъ отрядилъ полки Переяславлскій и Лубенскій, и два охочіе полка, приказалъ имъ перейти чрезъ Днѣпръ и, только въ такомъ случаѣ, если Палій соединится съ ними, отправиться въ походъ. Предпріятіе осуществилось, Палій соединился съ лѣвобережными полками надъ рѣкою Тасьминомъ; окрестности Кизикермена были опустошены, Татары разбиты и всѣ участники похода получили жалованье и сукно изъ царской казны [1]).—Вслѣдъ за тѣмъ, въ 1691, Палій возобновилъ свои предложенія о подчиненіи Россіи, извѣщая, что онъ съ Поляками сталъ уже въ явно враждебныя отношенія и что, если его не примутъ въ Россіи, то онъ будетъ припужденъ подчиниться хану. Мазепа представлялъ, что послѣднее весьма опасно, что ханъ безъ сомнѣнія пріиметъ Палія, Запорожцы послѣдуютъ его при-

[1]) Акты западной Росіи, стр. 233—241; №№ 204—212.

мѣру и, такимъ образомъ, Татары чрезмѣрно усилятся во вредъ Россіи. Онъ предлагалъ принять Палія, оговорившись передъ Поляками, что онъ по происхожденію русскій подданный, и, потомъ, перевести его полковникомъ въ Переяславль; но изъ Москвы былъ полученъ прежній отвѣтъ, хотя и поручено Мазепѣ отклонить Палія тайно, подарками отъ царскаго имени, отъ подчиненія Крыму [1]). Обнадеженный этимъ, въ 1692 г. Палій опять предпринимаетъ совмѣсно съ полками Мазепы походъ,—Очаковъ былъ сожженъ и разграбленъ и только дождливое время года заставило козаковъ отказаться отъ похода на Бендеры [2]). Палій опять получилъ царское жалованье и зимою того-же года извѣстилъ Мазепу, что Поляки собираются въ походъ противъ него, что онъ, какъ «тонучій бритвы хопится хана» если Мазепа на выручку ему не пришлетъ войска. Послѣдній обратился въ Москву, представлялъ, что Палій находится въ крайности, совѣтовалъ его принять; но онъ получилъ тотъ-же неизмѣнный отвѣтъ: пригласить Палія, въ случаѣ крайности, удалиться въ Запорожье, военной-же помощи противъ Поляковъ не подавать ему ни подъ какимъ видомъ [3]). Въ теченіе слѣдующаго, 1693 года, Палій, какъ-бы желая постоянно ставить на видъ свою зависимость отъ Мазепы, извѣщалъ его о движеніяхъ татарскихъ и польскихъ войскъ, ѣздилъ даже къ гетману, желая посредствомъ сообщаемыхъ извѣстій, вселить подозрѣніе русскому правительству на счетъ якобы существовавшаго, тайнаго намѣренія Поляковъ объявить войну Россіи и, наконецъ, осенью предпринялъ походъ противъ Татаръ, вмѣстѣ съ полками Переяславскимъ и однимъ изъ охотницкихъ.

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV. стр. 185 и 193.

[2]) Лѣтопись Самовидца, стр. 82—83.

[3]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 126—129. Соловьевъ, Т. XIV, стр. 194.

Козаки опустошили окрестности Бендеръ, встрѣтили въ степи, на рѣкѣ Кодымѣ, Бѣлогородскую орду, вышедшую для грабежа окрестностей Кіева и, потомъ, повернувшую назадъ вслѣдствіе того, что Татары примѣтили въ степи слѣдъ козаковъ, направившихся въ ихъ землю; въ двухдневной сѣчѣ, благодаря храбрости и стойкости козаковъ Палія, превосходныя силы Татаръ были разбиты. Палію посланы были отъ имени Царей богатые подарки и жалованье для его полка, съ порученіемъ Мазепѣ вручить ихъ тайно по назначенію; но тайны именно не желалъ Палій; онъ немедленно разгласилъ о полученной присылкѣ и для того, чтобы сдѣлать болѣе явными свои сношенія съ русскимъ правительствомъ и тѣмъ поставить его въ невозможность долѣе отказываться отъ его пріема, онъ торжественно проѣзжалъ по Кіеву съ распущенными знаменами, присланными ему въ подарокъ изъ Москвы, и всенародно объявлялъ объ ихъ полученіи. Въ концѣ декабря того-же года Палій доносилъ Мазепѣ, что Поляки съ большими силами напали на него, что онъ не въ состояніи отъ нихъ отбиться и проситъ, если не возможно ни принять его подъ свой рейментъ, ни подать ему помощи, позволить ему, по крайней мѣрѣ, переселиться въ Васильковъ и въ Триполье, лежавшіе на правой сторонѣ Днѣпра, но уже вь русскихъ предѣлахъ. Но и это предложеніе, подобно всѣмъ предъидущимъ, было отвергнуто безусловно русскимъ правительствомъ [1]).—Наконецъ упорство Палія стало истощаться. Въ началѣ 1694 года онъ предпринялъ послѣдній походъ сообща съ лѣвобережными полками. Они сожгли Кизикерменъ и Очаковъ, опустошили татарскія кочевья Буджацкой орды и разбили Татаръ въ нѣсколькихъ

---

[1]) Лѣтопись Величка, T. III, стр: 133, 135, 176, 179—181, 185, 200—201. Соловьевъ, Т. XIV, стр. 211—214

удачныхъ стычкахъ. Палій послѣдній разъ обратился къ Мазепѣ,—онъ ему еще разъ предложилъ, отъ имени всѣхъ жителей Хвастовщины, прозьбу о переселеніи въ Васильковъ и Триполье или о помощи противъ Поляковъ; получивши отрицательный отвѣтъ, онъ потерялъ надежду на возможность успѣха въ своемъ намѣреніи и рѣшился дѣйствовать инымъ путемъ, выжидая болѣе благопріятнаго времени [1]).

Пока велись эти безъуспѣшныя сношенія съ Россіею, Палій съ 1689 года сталъ въ рѣшительно враждебныя отношенія къ польской шляхтѣ и къ польскому правительству. Съ этого времени отряды его полка появляются въ Полѣсьи и на Волыни и стараются или выжить шляхту изъ имѣній или, по крайней мѣрѣ, причинить ей по мѣрѣ возможности болѣе вреда и убытковъ. Козаки его грабятъ по преимуществу панскіе дворы, изгоняютъ или бьютъ панскихъ урядниковъ и стараются заставить крестьянъ выселиться изъ панскихъ селъ и перейти въ Хвастовщину [2]). Не

---

[1]) Лѣтоп. Величка, Т. III, стр. 234—237 и 208=211. Лѣтоп. Гробянка, стр. 242. Лѣт. Самовидца, стр. 83—84.

[2]) Такъ нѣсколько сотень его полка водворились въ Унинской волости, принадлежавшей Кіевопечерской Лаврѣ и отданной теперь въ пользованіе шляхтичу Жабокрыцкому, разорили и опустошили ее, истребляли лѣса и насѣки, забрали хлѣбъ изъ помѣщичьяго гумна и вообще нанесли владѣльцу убытку на 20,000 золотыхъ (см. №№ LX, стр. 207 и LXI., стр. 209). Одинъ отрядъ разогналъ ярмарку въ мѣстечкѣ Народичахъ, и принудилъ Евреевъ и мѣщанъ заплатить выкупъ (см. № LXXI., стр. 235). Другой, соединившись съ отрядомъ козаковъ полковника Искры, занялъ имѣнія тарногродскаго старосты, Θедора Немирича: волости Горошковскую и Ушомирскую, и, оставаясь на квартирахъ нѣсколько лѣтъ, принудилъ почти всѣхъ крестьянъ выселиться изъ нихъ. Немиричъ жаловался, что онъ вовсе не получаетъ доходовъ изъ своихъ имѣній, такъ какъ Палій и Искра превратили ихъ въ пустыню бо̀льшую, нѣжели была послѣ прежнихъ козацкихъ войнъ (Хмѣльницкаго). Изъ двухъ волостей осталось: въ Горошкахъ четыре хаты и въ с. Исайкахъ двѣ (см. № CXX, стр 372) Отрядъ Паліевыхъ козаковъ ограбилъ дворъ и изранилъ шляхтича Ясильковскаго (см. № CXXI, стр. 374). Племянникъ Палія—Чеснокъ ворвался, во главѣ 50 козаковъ, въ имѣніе дворянки Ласковой, разогналъ крестьянъ, избилъ ея урядниковъ, разрушилъ селитряный заводъ, а селитру и другую добычу доставилъ въ Хвастовъ и т. д. (См. № CXXIV стр. 380).

ограничиваясь разрушеніемъ шляхетскихъ селъ и нападеніями на ихъ дворы, козаки Палія вмѣшивались постоянно въ междуусобныя ссоры шляхтичей, помагали, по найму, то одной, то другой сторонѣ, увеличивали такимъ образомъ безпорядокъ и безсиліе шляхетской среды и нерѣдко кончали дѣло тѣмъ, что оставляли за собою и приписывали къ своему полку село, спорное между двумя шляхтичами. Такъ зимою въ 1689 году, въ Хвастовъ явились дворяне Бржевскій и Харленскій и жаловались наказному полковнику Паліеваго полка на бывшаго полковника козацкой вольницы, Карла Тышкевича, о томъ что онъ насильно захватилъ спорное имѣніе—Бышевъ и оставляетъ въ своемъ владѣніи; они обѣщали, въ случаѣ если имъ оказана будетъ помощь, подчиниться Палію и объявить крестьянамъ бышевскаго имѣнія слободу, т. е. освободить ихъ отъ всякихъ повинностей и предоставить имъ право безвозмезднаго землевладѣнія; на этихъ условіяхъ они получили помощь. Въ самый день Рождества Христова въ Бышевъ явились слуги Харленскаго и Бржевскаго, въ сопровожденіи сотни козаковъ. Сотникъ Зеленскій несъ полковничій перначь, въ знакъ предоставленнаго ему полковникомъ права на занятіе Бышева. Крестьянамъ объявили перемѣну владѣльца и предоставленную имъ слободу. Они, конечно, приняли извѣстіе съ радостію и отворили козакамъ ворота замка. «Неудивительно, жаловолись Тышкевичи, что они поддались на обѣщаніе слободы и признаніе власти (Палія); къ этому каждый хлопъ склоненъ по своей природѣ, которая его обыкновенно подстрекаетъ къ бунту противъ пановъ, особенно въ той мѣстности, близкой къ Кіеву и находящейся въ сосѣдствѣ съ козаками, которые постоянно возбуждаютъ крестьянъ къ неповиновенію и, на дѣлѣ, гораздо болѣе всякаго дѣдича, владѣютъ его имѣніями». Въ Бышевскомъ замкѣ все имущество Тышкевича и его друзей, хранившееся

въ немъ, какъ въ безопасномъ мѣстѣ, было отдано на разграбленіе козакамъ. Между тѣмъ въ Бышевъ пріѣхала Тышкевичева, вѣроятно желая принять мѣры для спасенія своего имущества, но озлобленные крестьяне, подстрекаемые новыми владѣльцами, напали на ея квартиру, прибили ее до полусмерти. Она обязана была спасеніемъ жизни только заступничеству козаковъ, которые вытянули ее изъ толпы, положили на маленькія сани и выпроводили изъ мѣстечка. Вслѣдъ за нею пріѣхалъ въ Бышевъ самъ Тышкевичъ, ѣздившій къ гетману съ жалобою на Палія; лишь только онъ явился, какъ подвергся участи постигшей его жену. Крестьяне и козаки напали на его квартиру, разграбили всѣ вещи, гнались за Тышкевичемъ и стрѣляли по немъ. Онъ спасъ жизнь только тѣмъ, что успѣлъ скрыться въ квартиру козацкаго сотника, и, потомъ, былъ отпущенъ въ Хвастовъ. Бышевъ остался во владѣніи козаковъ и былъ причисленъ къ ихъ полку. За оставшіяся отъ крестьянъ земли долго еще боролись противники, но, наконецъ, въ 1694 г., Тышкевичъ умеръ, а жена его была немедленно изгнана изъ Бышева козацкимъ сотникомъ, Федоромъ Слѣпымъ [1]).

Поводомъ къ самымъ частымъ столкновеніямъ Палія

---

[1]) См. № LV., срв. стр. 185—195 и XC, стр. 292.—Подобное вмѣшательство козаковъ Паліевыхъ въ шляхетскія споры происходило довольно часто: такъ они отняли волости: Горностайпольскую, Бородянскую и Козаревскую отъ референдарія короннаго Щуки, въ пользу дворянки Дрогоевской; села Униинъ и Воробьи отъ стольника волынскаго, Адама Олизара-Волчкевича, въ пользу дворянина Шумлянскаго; дворяне: Шлюбичъ-Заленскій, Яблоновскій и князь Илія Четвертинскій, пользуясь попеременно помощію Самуся, Палія и Искры, отнимали староство Сенницкое у старосты Антонія Чарнецкаго. Не только шляхтичи кіевскаго Полѣсья, пограничнаго съ Хвастовщиною, обращались къ козакамъ за помощью для рѣшенія своихъ споровъ, примѣру ихъ слѣдовали дворяне изъ отдаленныхъ мѣстъ Волыни. Такъ напримѣръ, съ помощію Палія, дворянинъ Микульскій отнялъ Шумскъ и другія имѣнія у дворянки Головинской, и т. п. (См. №№: CXXVI, стр. 384; CVIII, стр. 347; CXXV, стр. 382; CXXXVIII, стр. 419 и CXXXIX, стр. 421).

со шляхтичами служило его заступничество за крестьянъ. Каждый бѣглый крестьянинъ былъ увѣренъ, что онъ найдетъ въ Хвастовщинѣ безопасное убѣжище и потомъ, поступивъ въ число козаковъ, раньше или позже будетъ въ состояніи, съ помощію товарищей, свести счеты съ бывшимъ паномъ или съ его сосѣдями помѣщиками. Примѣры нападеній Паліевыхъ козаковъ на пановъ, по указанію бѣглыхъ крестьянъ встрѣчаются довольно часто [1]).

Но самою характеристическою чертою отношеній Палія къ шляхтѣ, было постоянное присутствіе политическаго направлянія,—постоянное стрѣмленіе изгнать шляхту на пространствѣ всей территоріи отъ Днѣстра и Случи до Днѣпра и надѣлить всѣхъ жителей козацкими правами, замѣнивъ крѣпостныя повинности крестьянъ военною или денежною повинностію въ пользу козацкаго войска. Направленіе это понималъ вполнѣ народъ: «за Вислу Ляхівъ треба прогнаты, щобы ихъ тутъ и нога не постала» говорили крестьяне, участвовавшіе въ наѣздахъ козаковъ на панскіе дворы [2]). На лѣвой сторонѣ Днѣпра носилась

---

[1]) Такъ крестьянинъ Прокопъ, изъ села Мартыновичъ, навелъ козаковъ на дворъ наносившаго ему разныя обиды, сосѣда—помѣщика, Стецкаго; домъ послѣдняго былъ разграбленъ и панскіе урядники избиты; (См. № LXXXVII, стр. 284). Изъ села Клочковъ, принадлежавшаго дворянину Матіяшкевичу, бѣжалъ крестьянинъ Мойсей съ двумя сыновьями; одинъ изъ нихъ, Мартынъ, поступилъ въ козаки и, по его наущенію, сотня, въ которой онъ служилъ, грабила домы Матіяшкевича и его родственниковъ; (См. № XCIII, стр. 307). Крестьяне с. Игнатовки, у которыхъ сосѣди, дворяне Недашковскіе, отогнали скотъ, призывали на помощь козаковъ Палія, отняли свои волы и нанесли Недашковскимъ сильные побои; (См. № XCIX, стр. 322); крестьяне села Кичкировъ ограбили, съ помощью козаковъ, домъ помѣщика Якубовскаго; (См. № CVI, стр. 338); козакъ Андрей Синица явился съ товарищами въ домъ дворянина Милкевича и, утверждая, что послѣдній отнялъ нѣкогда у его матери лошадей, принудилъ его вознаградить эту потерю; (См. LXXXIII, стр. 274); и т. д.—Кромѣ крестьянъ, Палій оказывалъ поддержку въ краѣ и другимъ сословіямъ, которыя, по своему положенію и образу жизни, были солидарны съ массою народа; такъ, находя сочувствіе въ средѣ околичныхъ шляхтичей, онъ принималъ ихъ въ число козаковъ своего полка и неоднократно помогалъ имъ въ ихъ спорахъ съ сосѣдними помѣщиками. (Арх. Югозапад. Россіи, Ч. IV, Т. I, см. №№: 96, 103 и 107).

[2]) См. № LXXXVII, стр. 284.

молва, что Палій уже успѣлъ достигнуть этой цѣли; вотъ въ какихъ словахъ лѣтописецъ записалъ эту народную молву: «Утишивши-же заднѣпрія и поосажовавши многіе грады людьми, осѣлъ былъ (Палій) яко удѣльный панъ, войска свои охотніе по Полесю даже до литовской границы разстановляючи, десятины съ пасѣкъ, индукты и всякіе приходы со всѣго заднѣпрія, даже до Днѣстра и Случи, на себѣ отбираючи [1])». Поляки понимали также это направленіе Палія и оно ихъ безпокоило не менѣе сношеній его съ Россіею: «Палій организируетъ около Хвастова удѣльную область, доносилъ королю регlaunch региментарь Дружкевичъ, онъ укрѣпляетъ городки, людей отовсюду собираетъ и заявляетъ претензію на весь край до Случи [2])». Другой Полякъ современникъ писалъ нѣсколько лѣтъ спустя: «Помирившись съ Турками, Речь Посполитая уже не нуждалась въ услугахъ Палія, а притомъ для насъ было нѣсколько опасно держать въ сосѣдствѣ этого хлопа, который, не только никогда не хотѣлъ повиноваться гетманскимъ приказаніямъ, но и сбиралъ доходъ съ имѣній разныхъ пановъ въ окрестности Хваствова, распредѣлялъ въ нихъ квартиры для своихъ козаковъ и только знатнымъ панамъ позволялъ пользоваться частичкою доходовъ [3])». Послѣдняя черта была подмѣчена вѣрно; стремясь сознательно къ опредѣленной цѣли, Палій сознавалъ, что онъ не имѣетъ достаточныхъ силъ для того, чтобы выдержать борьбу со всею Речью Посполитою, что случилось бы, если бы онъ захотѣлъ выгнать всю шляхту изъ Полѣсья и Волыни за одинъ разъ. Потому, зная разрозненность, мелкій эгоизмъ, отсутствіе всякого гражданскаго сознанія совре-

---

[1]) Лѣтопись Величка, стр. 240.

[2]) Ambroży Grabowski, Starożytności histор. polsk. T. II, стр. 532.

[3]) Otwinowski, стр. 15.

менной ему шляхты, онъ предпочиталъ, впредь, пока соберется съ силами, выживать ее по частямъ, или пользуясь шляхетскими же междуусобіями, или отнимая у шляхты имѣнія по одиночкѣ; при чемъ на него могли поступать только личныя жалобы. Зная притомъ, какое значеніе успѣли уже въ то время пріобрѣсти въ Речи Посполитой магнаты, онъ задобривалъ послѣднихъ въ полной увѣренности, что помимо ихъ вліянія правительство не обратитъ вниманія на жалобы мелкой шляхты. Вслѣдствіе такого разсчета онъ дозволялъ магнатамъ пользоваться частицею дохода изъ захваченныхъ имъ отъ нихъ имѣній, и, при каждомъ удобномъ случаѣ, старался обращеніемъ и пріемами снискать ихъ личную дружбу. Такъ напримѣръ, Минскій воевода, Завиша, описываетъ въ слѣдующихъ выраженіяхъ свою встрѣчу съ Паліемъ, когда онъ, по дорогѣ изъ Кіева въ Бердичевъ, проѣзжалъ черезъ Хвастовъ: «за полъ мили отъ города меня встрѣтилъ полковникъ Палій съ знаменами, при звукѣ трубъ и котловъ; онъ ввелъ меня въ городъ въ сопровожденіи многочисленнаго конвоя, принялъ и угостилъ щедро. Мы разстались, обмѣнявшись подарками [1])».—Съ Любомирскими Палій жилъ до того дружно, что въ послѣдствіи войну его съ Поляками многіе шляхтичи приписывали вліянію этой магнацкой семьи. При томъ онъ находился въ перепискѣ съ гетманомъ литовскимъ, Сапегою, съ Францискомъ Замойскимъ и т. д.

А между тѣмъ, опираясь на личныя дружелюбныя сношенія съ нѣкоторыми магнатами, Палій могъ безцеремонно захватывать имѣнія шляхтичей, пользуясь каждымъ удобнымъ случаемъ: такъ онъ завладѣлъ селомъ Мотовиловкою, лежащимъ на границѣ русскихъ владѣній, и об-

---

[1]) Pamiętniki Krzysztofa Zawiszy, wojewody Mińskiego, (1666—1721), стр. 41 и 363.

ратилъ ее въ козацкую сотню; владѣлецъ, Аксакъ, долженъ былъ бѣжать на Волынь [1]); такъ шуринъ его, Савва, завладѣлъ имѣніями дворянина Θедора Ельца и принудилъ послѣдняго удалиться изъ нихъ [2]); такъ, расположивши козаковъ своихъ въ Иванковской волости, онъ разрѣшилъ крестьянамъ не давать ни чиншей ни хлѣба владѣльцу, не исполнять въ его пользу никакихъ повинностей, и т. д., а самъ ограничился взыманіемъ съ нихъ медовой дани [3]),—Въ мѣстечка: Паволочь и Котельню, владѣлецъ вовсе и не являлся послѣ занятія ихъ Паліемъ и отказался отъ всякаго дохода изъ этихъ имѣній [4]).—Изъ Радомысля, Унина, Кухаровъ и другихъ имѣній львовскаго уніятскаго митрополита, Палій изгналъ арендаторовъ, приказалъ крестьянамъ отдавать чинши себѣ, а арендатора Рудницкаго, не пожелавшаго уѣзжать изъ имѣнія, онъ принудилъ платить подать за право жительства [5]).—Наконецъ онъ заставлялъ даже тѣхъ шляхтичей, которые бѣжали на Волынь, уплачивать себѣ дань; съ этою цѣлью онъ задерживалъ первые попавшіеся шляхетскіе возы съ товаромъ, взыскивалъ съ нихъ выкупъ, слѣдовавшій, по его расчету, съ бѣглаго шляхтича и, въ замѣнъ, отдавалъ владѣльцу росписку на право полученія суммы отъ того лица, отъ котораго онъ претендовалъ на дань [6]).

Вытѣсняя шляхтичей изъ имѣній, козаки Палія старались вмѣстѣ съ тѣмъ, мало по малу, вытѣснить и шляхетскій юридическій строй изъ края, и замѣнить его судомъ козацкой рады. Потому они особенно издѣвались

---

[1]) Rulikowski—Opis powiatu Wasylkowskiego, стр. 137.

[2]) См. № LXXVIII, стр. 260.

[3]) См. № CXIX, стр. 370.

[4]) См. № CCXXXV, стр. 629.

[5]) См. № CCLIII, стр. 678—679.

[6]) См. № CCL, стр. 664.

надъ шляхетскими судебними чиновниками и препятствовали имъ исполнять ихъ должности. Такъ напримѣръ, когда судья кіевскій, Ремигіянъ Суринъ, отправился въ село Кухары для исполненія какого-то судебнаго приговора, то, на обратномъ пути, сотникъ Паліеваго полка, Двиль, устроилъ засаду и поймалъ судью; козаки нанесли чувствительные побои какъ самому Сурину, такъ и сопровождавшимъ его шляхтичамъ, слугамъ и возному, приговаривая: «Быйте Ляхивъ, быйте! нехай не йиздять на суды,—нашъ тутъ козацкій судъ». Они ограбили весь обозъ Сурина, уничтожили всѣ бывшія съ нимъ бумаги и, посадивши его обратно въ коляску, осыпая ругательствами, отвезли нѣсколько миль назадъ и бросили въ лѣсу [1]). Обыкновено-же, при заѣздѣ на шляхетскій дворъ, козаки сожигали всѣ, попадавшіеся имъ подъ руки документы и вообще юридическія бумаги [2]).

Вслѣдствіе такого образа дѣйствій, польское правительство должно было наконецъ обратить вниманіе на Палія, не смотря даже на безсвязность и безпорядокъ своихъ административныхъ пріемовъ. Безчисленныя жалобы шляхты были бы, можетъ быть, оставлены безъ вниманія; но съ одной стороны, расширеніе территоріи, въ которой господствовалъ Палій, какъ посредствомъ колонизаціи, такъ и посредствомъ захвата шляхетскихъ селъ, ясно высказываемое Паліемъ намѣреніе достигнуть Случи и Днѣстра, какъ границъ своего полка, съ другой стороны, не скрываемыя имъ сношенія съ русскимъ правительствомъ и съ Мазепою, и явное желаніе подчиниться Россіи—грозили шляхтѣ и правительству осуществленіемъ въ западной Украинѣ плана Хмѣльницкаго, задержаннаго въ своемъ развитіи Андруссовскимъ договоромъ. Гетманскіе универсалы, отправляе-

[1]) См. № CXII, стр. 356.
[2]) См № XCVII, стр. 317.

мые къ Палію съ требованіемъ—то удалиться изъ извѣстной мѣстности, то вовсе выйти изъ Полѣсья и оставить въ покоѣ шляхту и ея имѣнія, не обращали на себя даже его вниманія; Палій, поддерживаемый нѣсколькими другими козацкими полковниками, считалъ лишнимъ повиноваться коронному гетману [1]). Нужно было принять мѣры болѣе рѣшительныя.—Съ 1691 г. польскія войска предпринимаютъ дѣйствительно цѣлый рядъ военныхъ экспедицій, съ цѣлью разсѣять полкъ Палія и очистить Хвастовщину. Поляки усилили гарнизонъ Бѣлоцерковской крѣпости и стали частыми вылазками тревожить козацкія поселенія, нерѣдко подходя съ юга подъ самый Хвастовъ; съ другой стороны, польскіе региментари почти ежегодно собирали, бывшія у нихъ подъ рукою, польскія хоругви и козацкіе полки наемной вольницы и старались вытѣснить Паліевыхъ козаковъ изъ Полѣсья, обложить Хвастовъ съ сѣвера, или захватить самаго Палія въ степи, во время его походовъ противъ Татаръ. Благодаря своей предпріимчивости, прозорливости, военному искуству, связямъ съ польскими панами и особенно популярности между козаками и народомъ, Палій успѣвалъ, въ продолженіе 10 лѣтъ, разстроивать всѣ планы Поляковъ или отражать ихъ нападенія. Непріятельскія дѣйствія начались въ 1691 году: Палій возвращался изъ похода противъ Турокъ подъ Аккерманъ; региментарь Дружкевичь рѣшился воспользоваться этимъ обстоятельствомъ: подъ Паволочью отрядъ польскаго войска и козацкій полкъ Апостола-Щуровскаго преградили ему путь. Палій намѣревался уже силою проложить себѣ домой дорогу, но дѣло не дошло, на этотъ разъ, до сраженія. Козаки Апостола взбунтовались, убили своего полковника и перешли къ Палію, польскія хоругви отступили [2]). Воз-

[1]) См. №№: LVIII, стр. 200; LXIX, стр. 235; LXXVIII, стр 260; CIX стр. 349.
[2]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 175.

вратившись домой, Палій рѣшился отмстить Дружкевичу, но для этого нужно было ему, въ свою очередь, застигнуть противника въ степи; потому онъ отправилъ къ региментарю, не подавая вида, что онъ приписывалъ случившееся враждебное столкновеніе его инициятивѣ, дружелюбное письмо, въ которомъ требовалъ жалованья для своихъ козаковъ,—за совершенный походъ, и вызывался въ слѣдующемъ году отправиться на войну подъ командою Дружкевича. Региментарь обрадовался такому обороту дѣла; желая загладить воспоминаніе о своей неудачной попыткѣ, онъ отправилъ Палію сукно, на довольно значительную сумму, и пригласилъ его къ совмѣстному походу. Дѣйствительно, весною 1692 г., Палій явился въ лагерь региментаря, стоявшій на переправѣ черезъ Днѣстръ у города Сороки; Дружкевичъ предложилъ Палію оставить 600 человѣкъ изъ своего полка въ Сорокѣ, въ качествѣ гарнизона, а съ остальными переправиться на турецкую сторону. Палій согласился; три сотни его полка переправились вмѣстѣ съ региментаремъ, остальныя, съ полковникомъ, должны были слѣдовать немедленно. Но лишь только войско региментаря, состоявшее въ значительной части изъ наемныхъ козацкихъ полковъ, находившихся подъ начальствомъ наказного гетмана Гришка, переправилось черезъ Днѣстръ, козаки Паліевы вошли въ сношеніе съ козаками Гришка; тѣ и другіе взбунтовались, захватили судна, служившія для переправы, перешли назадъ къ Палію и пустили судна по теченію рѣки. Гонецъ Палія извѣстилъ Бѣлогородскую орду, что на ея сторонѣ находится региментарь съ незначительнымъ отрядомъ войска, съ которымъ Татарамъ весьма легко будетъ справиться. Самъ-же Палій, съ передавшимися ему козаками, оставилъ Сороки и удалился въ степь, Съ большимъ трудомъ удалось региментарю бѣжать обратно за Днѣстръ до прихода Татаръ, но

при переправѣ черезъ Бугъ, его ожидалъ Палій; остававшіеся еще у ригиментаря козаки передались Палію, который притомъ овладѣлъ польскимъ обозомъ и пушками. Самъ Дружкевичъ едва спасся бѣгствомъ съ нѣсколькими польскими хоругвями [1]). Въ томъ же году польское правительство признало Дружкевича неспособнымъ управлять козаками и смѣнило его. Гетманъ коронный приказалъ польскимъ хоругвямъ размѣститься на зимнія квартиры въ кіевскомъ Полѣсьи, между Овручемъ и Дымеромъ, вытѣснить изъ нихъ козаковъ и готовиться весною въ походъ на Хвастовъ [2]). Но походъ этотъ не состоялся. Паліевы козаки не допустили польскихъ хоругвей занять назначенныя имъ квартиры, и жолнеры, пробовавшіе ворваться въ нихъ насильно, были отражены оружіемъ и должны были удалиться съ значительнымъ урономъ. Такъ, напримѣръ, четыре польскіе хоругви, хотѣвшія занять квартиры въ Овручскомъ старостве, были отражены Паліевыми сотниками: Уласомъ, Левкомъ, Михайломъ Даріенкомъ и Гавриломъ Великимъ, при содѣйствіи околичной шляхты [3]).

Въ слѣдующемъ году (1693) гетманъ коронный рѣшился заблаговременно подготовить болѣе значительныя силы для того, чтобы сразу покончить съ Паліемъ. Новому региментарю, Бальцеру Вильгѣ, поручено было управлять походомъ и непремѣнно овладѣть Хвастовымъ. Вильга расположилъ главную квартиру свою въ Чернобылѣ на Припяти, онъ усилилъ гарнизонъ Бѣлой Церкви, расчитывая на важное значеніе этой крѣпости въ предстоящемъ походѣ и собралъ въ Полѣсьи значительное количество войска. У него было въ распоряженіи до 50 польскихъ хоругвей разнаго

---

[1]) Ambroży Grabowski, Starożytności Historycz. Polsk. T. II, стр. 531—532.
[2]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 125—126 и 129.
[3]) См. № LXXXI, стр. 267.

наименованія: волоскихъ, панцырскихъ, гусарскихъ, также нѣсколько наемныхъ полковъ козацкихъ, подъ начальствомъ: Василія Искрицкаго, Яремы Гладкаго, Килина и т. д. На Волыни расположился бывшій региментарь Друткевичъ съ резервомъ; притомъ гетманъ обѣщалъ прислать Вильгѣ артилерію и отрядъ нѣмецкой пѣхоты. Еще въ октябрѣ Палія извѣстили тайно полковникъ Ярема Гладкій и какой-то православный игуменъ изъ Полѣсья, что Поляки собираютъ противъ него значительныя силы; въ ноябрѣ извѣстія стали приходить все болѣе и болѣе частыя и опредѣленныя. Желая развѣдать положеніе дѣла, Палій отправилъ посланцевъ къ коронному гетману, подъ предлогомъ отсылки ему плѣнныхъ Татаръ. Гетманъ не скрывалъ своего намѣренія: «Палій не слушаетъ моихъ приказаній, сказалъ онъ козакамъ, безъ моего вѣдома ходитъ на Татаръ, а отъ этого для Речи Посполитой нѣтъ никакой выгоды. Онъ надѣется на покровительство Россіи и Мазепы, но я знаю навѣрно, что его Россія не приметъ, а заднѣпровскіе полковники пишутъ, что они всѣ его ненавидятъ и щадить не будутъ. Совѣтую вамъ, если хочете впредь получать королевское жалованіе, изберите другого полковника,—у васъ, козаковъ, не новость старшихъ перемѣнять»—Палій увидѣлъ, что приближается критическая минута борьбы. Онъ собиралъ всѣ свои силы и искалъ вездѣ помощи, онъ посылалъ письмо за письмомъ къ Мазепѣ, то съ просьбою подать помощь, то съ предложеніемъ обезпечить ему, въ случаѣ крайности, право отступленія въ Русскіе предѣлы; встрѣчая постоянный отказъ съ этой стороны, онъ пробовалъ войти въ сношенія даже съ Ханомъ, но времени недоставало для того, чтобы можно было надѣяться на своевременную татарскую помощь, даже въ случаѣ согласія Хана на присылку войска. Палій долженъ былъ ограничиться собственными силами; онъ расположилъ сво-

ихъ козаковъ въ Полѣсьи, желая оберегать отнятыя имъ отъ шляхтичей волости. Въ Хвастовѣ оставалось у него только 2000 человѣкъ; но на подмогу ему являлись, не смотря на запретъ Мазепы, козаки съ лѣваго берега, также приходили ежедневно толпы крестьянъ изъ Полѣсья.— Въ ноябрѣ Мазепа доносилъ Царямъ, что, примѣтивъ значительное скопленіе польскихъ войскъ, «посполъство зъ разныхъ мѣстечекъ и селъ, отъ того войска полского, якое на Семена Палія наступаетъ, взявши боязнь, тудажъ, въ Хвастовъ, позбѣгало, зъ якими людьми онъ, Семенъ Палій, певно въ бою противъ наступаючого польского войска отважне подержится, и може о семъ часѣ зачался у нихъ бой.» Между тѣмъ, въ началѣ ноября, а потомъ въ началѣ декабря, присланы были отъ короннаго гетмана въ Хвастовъ грозные универсалы, адресованные, помимо полковника, къ козакамъ и посполъству полка, «состоящаго подъ командою полковника Палія, бунтовщика противъ его Королевской Милости и моихъ приказаній». Козаковъ гетманъ упрекалъ въ неповиновеніи прежнимъ его приказаніямъ, въ бунтѣ и измѣнѣ, и заключалъ универсалъ слѣдующими словами: «Упомянутый Палій, равно всякъ, хто его держится,—за свои великія буйства, преступленія и ослушанія, подлежитъ наказанію, за бунтъ назначенному. Нынѣ симъ моимъ универсаломъ предупреждаю васъ, чтобы вы, лишь только сей универсалъ прійдетъ въ которую либо изъ вашихъ сотенъ, отъ помянутаго Палія, не ожидая прочихъ сотенъ, немедленно отставали, не держались-бы его и не слушали, а присоединялись-бы съ своими сотнями къ полкамъ вѣрнымъ и послушнымъ Его Королевской Милости и Речи Посполитой. Если такъ поступите, то увѣряю васъ, что безъ замедленія и обмана, наравнѣ съ другими покорными, получите платье, жалованье и довольствіе свое; а если и послѣ сего будете

упорствовать и при томъ бунтовщикѣ оставаться, или же ему станете помогать,—въ такомъ случаѣ рѣшился я истреблять васъ, поступая съ вами, какъ съ врагами Его Королевской Милости и Речи Посполитой. И такъ вѣдайте объ этомъ и соображайте, что для васъ лучше». Къ поспольству города Хвастова гетманъ говорилъ слѣдующее: и уже вы и сами о томъ можете знать, что Палій, полковникъ, явный бунтовщикъ, непокорный Его Королевской Милости и моимъ приказаніямъ, а потому, кто его держится и слушаетъ, тотъ такой-же какъ и онъ бунтовщикъ. И такъ какъ это безъ острастки и должного наказанія остаться не можетъ, то предостерегаю васъ и симъ универсаломъ моимъ увѣдомляю, что-бы вы его не держались, ни въ чемъ ему не помогали и не слушали его; напротивъ того, если нужно будетъ, что-бы вы его, какъ бунтовщика, изъ города выдали; въ противномъ случаѣ, если этого не сдѣлаете, я приказалъ васъ огнемъ и мечемъ наказывать и истреблять, какъ враговъ Его Королевской Милости и Речи Посполитой. Если же требуемое исполните, то о милости Королевской и вниманіи къ вамъ завѣряю». Но угрозамъ и надеждамъ польскаго гетмана не суждено было сбыться. Пока региментарь Вильга обдумывалъ въ Чернобылѣ свой планъ, поджидалъ артилеріи и нѣмецкой пѣхоты, своевольныя польскія хоругви и козацкіе наемные полки Искрицкаго и Яремы, не дожидаясь его, бросились на Паліевы сотни, расположенныя въ полѣскихъ волостяхъ. 29 декабря «въ день избіенія Иродомъ младенцевъ» Поляки на нихъ напали одновременно въ трехъ мѣстностяхъ: изъ волостей Демидовской и Бородянской Паліевцы были изгнаны съ урономъ, но въ Радомыслѣ шуринъ Палія, Савва, успѣлъ выдержать натискъ Поляковъ; вскорѣ на выручку ему пришелъ изъ Коростышева козацкій наемный полкъ Киліяна, передавшійся на его сто-

рону, и они въ свою очередь оттѣснили Поляковъ; Вильга, узнавши о случившемся, двинулся въ помощь своимъ изъ Чернобыля съ остальными хоругвями, но онъ опоздалъ и счелъ болѣе благоразумнымъ удержаться отъ военныхъ дѣйствій. Онъ расположилъ свои хоругви въ Полѣсьи и рѣшился ожидать весны; но весною значительная часть польскаго войска должна была отправиться въ походъ противъ Турокъ, и Вильга удовлетворился только тѣмъ, что въ февралѣ 1694 г. предпринялъ совершенно безплодную рекогносцировку до границъ мѣстности, занимаемой Паліемъ, и опять отложилъ дѣло до слѣдующей весны, ограбивъ при случаѣ нѣсколько шляхетскихъ селъ и дворовъ [1]).

Отразивъ это нападеніе болѣе грозное, чѣмъ существенно опасное, Палій рѣшился отомстить наемнымъ козацкимъ полкамъ за ихъ участіе въ польскомъ походѣ. Онъ повелѣлъ своимъ сотникамъ, козаковъ Яремы и Искрицкаго, захвативъ на квартирахъ, бить и грабить, а поймавши, «передъ собою, какъ невольниковъ, гнать въ Хвастовъ.» — Особенно онъ былъ озлобленъ на начальниковъ: захваченный его козаками въ плѣнъ одинъ изъ наказаныхъ полковниковъ былъ приговоренъ къ смерти и помилованъ только по просьбѣ, случившагося въ то время въ Хвастовѣ, посланца Мазепы, Романа Проценка. Искрицкій до того былъ напуганъ удачею и угрозами Палія, что просилъ короннаго гетмана выхлопотать ему въ трибуналѣ отсрочку по его тяжебнымъ дѣламъ, такъ какъ онъ не смѣетъ удалиться отъ своего полка, изъ опасенія Паліевыхъ козаковъ; потомъ—же, проѣхавши въ Польшу, онъ не возвращался болѣе; полкъ его частью перешелъ къ Палію, частью разсѣялся; послѣ 1694 г. о немъ болѣе не упомина-

---

[1]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 131—134 и 189—199; Соловьевъ, Т. XIV, стр. 210 и 211; также см. №№: LXXXVIII, стр. 285 и XCV, стр. 312.

ется. Нѣсколько долѣе просуществовалъ полкъ Яремы Гладкаго; но въ 1696 г. и этотъ полковникъ попался въ плѣнъ къ Палію и по его приговору былъ казненъ [1]). Послѣ его смерти въ польской службѣ остается одинъ только наемный козацкій полкъ, подъ начальствомъ молдаванина Тимофея Кутыскаго-Барабаша; но полковникъ этотъ старается примкнуть къ Палію: онъ защищаетъ занятыя имъ села отъ польскихъ хоругвей, вытѣсняетъ шляхтичей изъ имѣній, въ случаѣ сопротивленія сажаетъ ихъ подъ стражу и смѣется надъ ихъ жалобами и угрозами—«Не боюсь я ни короля, ни гетмана, отвѣчалъ онъ на угрозы арестованнаго имъ, шляхтича Ставецкаго, мой король—царь Турецкій, мой гетманъ—господарь Волоскій, а здѣсь надъ Барабашемъ нѣтъ никакой власти». Если же его козаки, по привычкѣ къ грабежу, разоряли крестьянъ, то Паліевы сотники заступались за послѣднихъ и выгоняли Барабашевцевъ изъ селъ [2]). Такимъ образомъ столкновеніе съ Поляками не только не ослабило силъ Палія, но, напротивъ того, усилило ихъ, объединяя козачину подъ его властью и вліяніемъ. Между тѣмъ, отразивши первый сильный натискъ Поляковъ и встрѣчая, вмѣстѣ съ тѣмъ, постоянный отказъ въ принятіи себя подъ русскую державу, Палій почувствовалъ необходимость, выжидяя болѣе выгодныхъ обстоятельствъ, заключить временное перемиріе съ Поляками. Въ 1694 году онъ обратился къ гетману коронному, Яблоновскому, съ упреками за несправедливое на него нападеніе войска региментарскаго и съ предложеніемъ принять участіе въ походѣ гетмана на Турокъ; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ открылъ сношенія съ панами, распо-

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 213; Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 202; также см. №№: LXXXII, стр. 272 и CXIX, стр. 371.

[2]) См. №№: CIV, стр. 332; CV, стр. 335 и CVII стр. 348.

ложенными лично въ его пользу: съ гетманомъ литовскимъ, Сапѣгою, съ Замойскимъ и другими, вѣроятно разсчитывая на ихъ содѣйствіе. Дѣйствительно, Яблоновскій принялъ благосклонно предложенія Палія. Въ отвѣтѣ своемъ онъ обѣщалъ полную королевскую милость, если Палій искренно смирится; въ доказательство искренности онъ требовалъ, чтобы Палій принесъ присягу на вѣрность королю, прислалъ заложниковъ,—свою дочь и пасынка, освободилъ польскихъ плѣнниковъ, въ обмѣнъ за пойманныхъ Поляками козаковъ его полка, и пріѣхалъ лично поклониться королю. Причины похода Вильги Яблоновскій объяснялъ поведеніемъ самаго Палія: «Ты, писалъ онъ, указовъ моихъ не слушалъ въ самыхъ важныхъ военныхъ обстоятельствахъ; въ имѣніяхъ пановъ своевольно раздавалъ становища непослушнымъ людямъ полка своего; шляхту, ихъ подстаростовъ, войсковыхъ товарищей и многихъ другихъ людей билъ, убивалъ, мучилъ; доходы шляхетскіе побралъ, людей изъ деревень силою сгонялъ; край цѣлый полѣскій себѣ въ послушаніе отобралъ; меды мои своевольно бралъ; въ имѣніяхъ моихъ людей разставлялъ; письма, ко мнѣ посланныя, самыя нужныя, съ разными вѣдомостями и остерегательствами, по дорогамъ перехватывалъ; людей, ко мнѣ идущихъ за письмами, къ себѣ поворачивалъ и свои письма имъ давалъ, и кто перечтетъ всѣ твои насилія, преступленія, убійства, дѣла безсудныя, непослушанія, слова злыя. Все это понудило отправить войска въ Полесіе». Получивши такой отвѣтъ отъ Яблоновскаго, Палій еще разъ поѣхалъ къ Мазепѣ съ просьбою о принятіи подъ россійскую державу. «Нельзя» отвѣчалъ Мазепа. «Такъ покажу кротость передъ польскою стороною, сказалъ Палій, и такимъ образомъ подержусь еще нѣсколько времени въ Хвастовѣ». Онъ дѣйствительно обмѣнялъ съ польскимъ гетманомъ плѣнниковъ, аманатовъ не послалъ, но изъявилъ

готовность присягнуть, что лично «на самаго короля (а не на тѣхъ, которые будутъ на меня наступать)» онъ не подыметъ руки [1]). Являться къ королю онъ не поѣхалъ, но отправился въ томъ же году въ походъ противъ Буджацкихъ Татаръ и захваченныхъ плѣнныхъ послалъ королю, при почтительномъ къ нему письмѣ, съ изъявленіемъ готовности къ дальнѣйшимъ услугамъ. Въ отвѣтъ онъ получилъ отъ короля, гетмана короннаго и Замойскаго письма, исполненныя самыхъ лестныхъ выраженій, поздравленій и обѣщаній. Гетманъ разрѣшалъ полку Палія занимать квартиры въ Полѣсьи, давно уже ими на дѣлѣ занятыя [2]). Задобривши такимъ образомъ правительство, Палій не измѣнилъ своего образа дѣйствій въ отношеніи къ шляхтѣ; напротивъ, онъ сталъ, въ случаѣ сопротивленія, относится къ шляхтичамъ, какъ къ ослушникамъ, не уважающимъ королевскихъ приказаній и открыто грозилъ имъ истребленіемъ. Такъ въ 1695 году, когда польскія хоругви вздумали вытѣснить Паліевыхъ козаковъ изъ занятыхъ ими квартиръ на Полѣсьи, Палій послалъ къ ихъ начальникамъ письмо, въ которомъ между прочимъ говорилъ: «Теперь все Полѣсье отдано козацкому войску и потому прошу вашихъ милостей невытѣснять моихъ людей изъ мѣстности, занятой ими по именному распоряженію пана краковскаго (гетмана Яблоновскаго, кастеляна краковскаго); если вы причините какой бы то ни было вредъ моимъ людямъ, то я, или прикажу вамъ вознаградить оный, или распоряжусь, чтобы мои люди, за хлѣбъ, кровью ими добытый, сразились съ вами, какъ съ иноземными врагами» [3]). Новое покушеніе Вильги, тянувшаго

---

[1]) Соловьевъ, Т. XIV, стр. 212—214.

[2]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 257—262.

[3]) См. № С, стр. 326.

руку за шляхту, осталось безъ всякаго успѣха и повело только къ опустошенію козаками дворовъ тѣхъ шляхтичей, которые призывали на помощь региментаря [1]). Такимъ образомъ утвердившись на Полѣсьи, какъ посредствомъ фактическаго занятія этой области, такъ и въ силу признанія польскимъ правительствомъ хотя временнаго на нее права, Палій продолжалъ вытѣснять шляхту и отнимать у ней право распоряжаться крестьянами и раздвигалъ границы своего полка далеко на сѣверозападъ, по направленію къ Припети и Случи. Такимъ образомъ онъ распоряжался здѣсь до 1699 года, не обращая вниманія на универсалы короннаго гетмана, старавшагося ограничить занимаемую козаками мѣстность, и сколько нибудь облегчить въ ней положеніе шляхтичей [2]).

Но отношенія, въ какія сталъ Палій къ королю и къ коронному гетману, не могли на долго гарантировать его положенія. Преобладающимъ элементомъ въ РечиПосполитой была шляхта, а противъ шляхты направлены были всѣ дѣйствія Палія, представлявшаго собою интересы крестьянства и козачества, уже по существу своему непримиримо враждебныя шляхетскому строю. Очевидно было, что шляхта, господствовавшая всесильно на сеймахъ, воспользуется созваніемъ перваго изъ нихъ и вынудитъ у своего правительства рѣшительныя мѣры противъ козаковъ. Между тѣмъ, въ 1696 году умеръ король Собескій; преемникъ его, саксонскій курфирстъ, Августъ II, торопился заключить миръ съ Турками, который и состоялся въ Карловцѣ, въ генварѣ 1699 года; въ силу второй статьи этого договора, Турція обязалась возвратить Польшѣ Подоліе и Каменецъ и отказаться отъ всякихъ притязаній на Укра-

---

[1]) См. № CI, стр. 327.

[2]) См. №№: CXIII, стр. 360 и CXIV, стр. 362.

ину [1]). Съ окончаніемъ продолжительной Турецкой войны миновала для польскаго правительства необходимость въ козакахъ, и оно готово было выслушать жалобы шляхты и удовлетворить ея требованіямъ. Между тѣмъ, вслѣдъ за смертью Собескаго, стали часто собираться сеймы, обыкновенно, по установленному въ Речи Посполитой порядку, созываемые во время междуцарствія. На всѣхъ этихъ сеймахъ представители шляхты жаловались на козаковъ и требовали ихъ уничтоженія; требованіе происходило не только отъ тѣснимой и угрожаемой шляхты кіевской и волынской, но и отъ депутатовъ самыхъ отдаленныхъ отъ Украины воеводствъ: шляхетское сословіе сознавало, что козачество представляетъ начало безъусловно противуположное шляхетству, и потому уже не хотѣло терпѣть козаковъ въ своей Речи Посполитой. Такъ напримѣръ, въ 1696 году въ инструкціи, данной депутатамъ, отправляемымъ дворянами отдаленныхъ воеводствъ познанскаго и Калишскаго на конвокаціонный сеймъ, сказанно было: «Такъ какъ дошло до нашего вѣдома, что козаки въ брацлавскомъ воеводствѣ, въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ имъ назначены квартиры, отнимаютъ доходы отъ владѣльцевъ и старостъ, то поручаемъ депутатамъ нашимъ потребовать отъ Речи Посполитой смирить ихъ притязанія, по мѣрѣ возможности, удобнымъ образомъ». Кромѣ жалобъ шляхты, могущественное въ Речи Посполитой католическое духовенство требовало уничтоженія козачества. На каждомъ сеймѣ кіевскій бискупъ представлялъ депутатамъ, что онъ лишился всѣхъ доходовъ вслѣдствіе занятія Хвастовскихъ имѣній козаками, и просилъ оказать ему помощь для возвращенія утраченнаго [1]). Августъ II, вынужденный этими

---

[1]) Przezckiedzi—Podole, Wołyń i Ukraina, T. I, стр. 230.

[2]) Dzieje panowania Augusta II od śmierci Jana III do chwili wstąpienia Karola XII na ziemię Polską. Poznań 1856; стр. 262.

требованіями, обѣщалъ на коронаціонномъ сеймѣ 1697 года, упразднить козаковъ при первой возможности. Заручившись обѣщаннымъ содѣйствіемъ правительства и поддержкою, оказанною ей на сеймахъ другими воеводствами, кіевская шляхта сдѣлалась смѣлѣе. Весною 1699 года, узнавъ о заключеніи карловицкаго трактата, шляхтичи увѣрились, что козаки не нужны болѣе правительству и стали выгонять ихъ изъ квартиръ. Въ апрѣлѣ Палій разослалъ къ дворянамъ кіевскаго воеводства открытый листъ, въ которомъ было сказано: «Извѣщаютъ меня мои сотники и жалуются на неуваженіе вашихъ милостей, что вы изгоняете козаковъ изъ квартиръ, при чемъ многимъ изъ нихъ нанесли увѣчія и раны; люди эти находятся тамъ не своевольно, но по непременному желанію короля и Речи Посполитой; имъ не отказано въ службѣ, какъ я подробно изъяснялъ вамъ уже въ предыдущихъ къ вамъ письмахъ; ваши милости вчинаите не нужные бунты и изтязаете людей невинныхъ, потому извольте ваши милости удержать свое непотребное злопамятство, ибо я, въ свою очередь, всегда готовъ постоять за свое оскорбленіе и за страданіе невинныхъ людей моихъ, изъувѣченныхъ и убитыхъ вами; о чемъ извѣщая васъ, вторично прошу вашихъ милостей воздержите непотребное свое честолюбіе, не тревожте и не изгоняйте людей, заслужившихъ себѣ у Речи Посполитой право на хлѣбъ и на квартиры, чтобы потомъ и сами ваши милости могли пребывать въ добрѣ [1])».

Но вскорѣ у Палія отнята была возможность маскироваться передъ шляхтою службою Речи Посполитой; въ въ іюнѣ 1699 года собрался такъ называемый примирительный сеймъ (pacificationis); на сеймѣ этомъ издано было слѣдующее постановленіе о козакахъ: «Такъ какъ со-

---

[1]) См. № CXVII, стр. 367.

гласно съ постановленіемъ, состоявшимся во время благополучной коронаціи нашей, объ очищеніи отъ козаковъ воеводствъ кіевскаго и брацлавскаго, козаки, находящіеся въ вотчинныхъ имѣніяхъ этихъ воеводствъ, равно какъ и въ имѣніи кіевскихъ епископовъ—Хвастовѣ, до сего времени не удалились, не смотря на требованіе гетманскихъ универсаловъ, пользуясь бывшими въ продолженіе этого времени безпорядками и длившеюся еще войною съ Турками; такъ какъ они не переставали удручать постоемъ и насиліями шляхетскія имѣнія, охраняемыя столь многочисленными сеймовыми постановленіями *«О свободѣ земскихъ имѣній отъ всякихъ повинностей»* то мы, не нуждаясь болѣе въ козацкой милиціи, всѣдствіе благополучно заключеннаго трактата съ Портою, постановляемъ сеймовою властью распустить и упразднить всѣ полки, какъ пѣшіе, такъ и конные, возстановляя въ полной силѣ законъ 1646 года, называемый *«о вербовкѣ новаго войска* [1])». На высокопревосходительнаго кастеляна краковскаго, гетмана великаго короннаго, возлагается сеймомъ обязанность, въ теченіе двухъ недѣль послѣ окончанія сейма, объявить приказомъ своимъ всему козацкому войску о томъ, что Речь Посполитая отказываетъ ему въ дальнѣйшей службѣ и, подъ опасеніемъ наказаній, назначенныхъ въ томъ-же законѣ 1646 года, привести въ исполненіе упраздненіе козацкаго войска [2])». Дѣйствительно, 20 августа коронный гетманъ издалъ универсалъ къ «наказному гетману, Самусю, полковникамъ: Семену Палію, Искрѣ, Абазину, Барабашу и

---

[1]) На сеймѣ 1646 года постановлено было: распустить всѣ наемныя войска, обязать короля не нанимать впредь войска безъ разрѣшенія сейма и считать врагами отечества, лишенными чести и подлежащими конфискаціи имуществъ, всѣ лица, принимающія отъ короля „приповѣдные листы“ на вербовку полковъ безъ сеймоваго на то согласія.—(Volum. leg, T. IV, стр. 43, § 2).

[2]) Volum. leg , T. IV, стр. 34, § 14.

вообще ко всѣмъ всякаго званія козакамъ» въ которомъ, объявляя имъ сеймовое постановленіе, гетманъ предписывалъ: не только немедленно очистить занимаемыя ими квартиры, но и совсѣмъ разойтись порозно, уничтоживъ полки. Въ концѣ универсала гетманъ прибавлялъ угрозы: «Въ случаѣ-же если бы вы отказались оставить полки, разойтись и очистить всѣ имѣнія, въ которыхъ вы занимаете квартиры, то всѣхъ таковыхъ я прикажу истреблять какъ своевольныя, непослушныя купы и какъ враговъ отечества. Въ подкрѣпленіе чего, я вмѣстѣ съ симъ и отправляю въ Украину конныя хоругви и пѣшіе регименты, изъ числа войскъ Речи Посполитой [1])». Вслѣдъ за гетманскимъ универсаломъ явились въ Хвастовъ ксендзы, посланные кіевскимъ бискупомъ, Іоанномъ Гомолинскимъ, и потребовали отъ Палія сдачи имѣнія.

Но для полученія имѣній отъ козаковъ и для упраздненія козачества, недостаточно было сеймового постановленія, гетманскаго универсала и присылки епископскихъ комиссаровъ. Нужно было попытаться принудить козаковъ силою къ исполненію сеймового распоряженія, а это было не такъ легко. Изъ всѣхъ новопоселившихся козацкихъ полковъ, и по многолюдію, и по нравственному вліянію на крестьянъ и на другіе полки, и по географическому положенію, первое мѣсто занималъ полкъ Палія; съ него нужно было начать упраздненіе козачества; между тѣмъ Палій, видя что нечего далѣе прикрываться гетманскимъ разрѣшеніемъ и службою Речи Посполитой, сталъ говорить въ иномъ духѣ: «Я поселился въ вольной, козацкой Украинѣ, сказалъ онъ присланнымъ эпископомъ комисарамъ, Речи-Посполитой нѣтъ дѣла до этой области, и я лишь имѣю право въ ней распоряжаться, такъ какъ я истинный козакъ

---

[1]) См. № CXVIII, стр. 368.

и выборный вождь своего народа». Вслѣдъ за тѣмъ онъ приказалъ посадить въ тюрму присланныхъ ксендзовъ и потомъ позорно выгнать ихъ изъ города, объявивъ имъ, что онъ Хвастова не намѣренъ оставлять [1]) Приходилось его усмирять оружіемъ, но гетманъ Яблоновскій убѣдился на дѣлѣ, что это было не такъ легко, какъ могло казаться сейму; потому онъ рѣшился прежде испытать хитрость, «смирить духъ дерзкаго хлопа, не причиняя большого пожара» по выраженію современнаго польскаго писателя. Бѣлоцерковскому коменданту, Брандту, поручено было заманить Палія въ засаду; Брандтъ отправилъ отрядъ солдатъ въ лѣсъ, гдѣ находились пасѣки Палія; жолнеры спрятались въ чащѣ, а еврей, обыкновенно покупавшій у Палія разные продукты, отправился къ нему подъ предлогомъ покупки меда и долженъ былъ выманить его въ лѣсъ для осмотра товара; но дѣло не удалось, Палій самъ не поѣхалъ, а отправилъ съ евреемъ своего пасынка, Семашка; не успѣли они еще доѣхать, какъ нагналъ ихъ козакъ, посланный Паліемъ съ извѣстіемъ, что одинъ изъ пасѣчниковъ, замѣтивъ засаду въ лѣсу, прибѣжалъ въ Хвастовъ предъупредить полковника. Семашко немедленно отрубилъ голову еврею, и, захвативши въ городѣ отрядъ козаковъ, перебилъ жолнеровъ, спрятанныхъ въ лѣсу [2]).

Когда такимъ образомъ хитрость не привела поляковъ къ желанному успѣху, явилась необходимость привести въ исполненіе оружіемъ постановленіе сейма. Гетманъ Яблоновскій долго медлилъ пока собрался съ силами, наконецъ, въ сентябрѣ 1700 года, региментарь Цинскій направился къ Хвастову съ сильнымъ отрядомъ, числомъ болѣе 4000 человѣкъ; у него были и кварцяныя и панскія

---

[1]) Otwinowski, стр. 15.
[2]) Otwinowski, стр. 15—16.

хоругви,—панцырныя и гусарскія, была нѣмецкая и польская пѣхота, была довольно сильная артиллерія. Къ Палію, подъ защиту Хвастовской крѣпости, сбѣжался народъ изъ окрестныхъ селъ; онъ успѣлъ укрѣпить городъ; въ низу подъ замкомъ устроенъ былъ родъ пригорода, обнесенный валомъ и палисадомъ; въ этой оградѣ нагромождены были многочисленные съѣстные припасы: скирды хлѣба и сѣна, собранныя въ виду продолжительной осады. Поляки, подступивши подъ городъ, въ слѣдующую же ночь зажгли гранатами эти запасы. Козаки бросились спасать ихъ, нѣсколько человѣкъ погибло въ пожарѣ. Тѣмъ однако и ограничились подвиги польскаго войска. О дальнѣйшей судьбѣ осады свидѣтельства разногласятъ. Козацкіе лѣтописцы разсказываютъ, что Палій отрядилъ ночью часть своего войска въ лѣсъ и потомъ, на другой день, устроивъ вылазку, напалъ съ двухъ сторонъ на польскій лагерь и такимъ образомъ обратилъ враговъ въ бѣгство [1]. Полякъ современникъ утверждаетъ, что Яблоновскій приказалъ отступить войску подъ тѣмъ предлогомъ, якобы Мазепа двинулъ изъ за Днѣпра 10,000 козаковъ въ помощь Палію; на дѣлѣ-же отступленіе, по мнѣнію шляхты, произошло вслѣдствіе того, что Палій подкупилъ Яблоновскаго, пославъ ему въ даръ нѣсколько боченковъ денегъ [2]. Изъ приведенныхъ актовъ, относящихся къ этому событію, видно только то, что Поляки, собравшись въ походъ въ сентябрѣ, въ половинѣ октября уже направились въ обратный путь, что они заключили съ Паліемъ перемиріе, условія котораго не дошли до насъ, и что они не могли расположиться въ окрестности Хвастова на зимнія квартиры,

---

[1]) Лѣтопись Грабянка, стр 240. Тоже повторяютъ: Рубанъ, Ригельманъ и Симоновскій.

[2]) Otwinowski, стр. 16.

какъ утверждаетъ Отвиновскій, а должны были удалиться на зиму въ Волынь и при этомъ ограбили нѣсколько, случившихся имъ по дорогѣ, мѣстечекъ и селъ [1]). Во всякомъ случаѣ, по свидѣтельству самыхъ Поляковъ, походъ былъ для нихъ неудаченъ: «Палій, говоритъ Отвиновскій, не только не возвратилъ Хвастова, но и вотчины разныхъ пановъ въ цѣлой окрестности продолжалъ удерживать въ своей зависимости и присвоивать себѣ изъ нихъ доходы»; «отправленный для усмиренія Палія, региментарь Цинскій, во главѣ короннаго войска, не могъ его унять и нашимъ не удалось овладѣть Хвастовомъ» говоритъ другой польскій писатель [2]). Приетомъ жолнеры, возвращавшіеся изъ подъ Хвастова, подвергались насмѣшкамъ и поруганію со стороны крестьянъ; такъ, напримѣръ, одна хоругвь проходила черезъ мѣстечко Лабунь, лежавшее на границѣ Волыни; одинъ изъ войсковыхъ товарищей обратился къ крестьянину, стоявшему на скирдѣ хлѣба, съ вопросомъ о направленіи дороги, но, вмѣсто указанія, крестьянинъ «juxta suam barbariam rusticam, inhoneste tergiversionem ostendit»; жолнеры бросились на насмѣшника, но на выручку ему сбѣжались мѣщане и, квартировавшіе въ Лабуни, козаки, и дѣло кончилось свалкою, въ которой жолнеры оказались сильно избитыми [3]).

Во всякомъ случаѣ походъ этотъ не рѣшилъ спорнаго вопроса, рѣшеніе его было только отстрочено, обѣ же враждовавшія стороны оставались въ прежнемъ положеніи. Съ одной стороны шляхтичи требовали неотступно у короля и у коронныхъ гетмановъ приведенія въ исполненіе по-

---

¹) См. №№: CXXII, стр. 375; CXXIII, стр. 377 и CXXVII, стр 386.

²) Sukcess, albo historya universalna a patre Gaudentio Pikulski, ord. S. Francisci reg. observ, prov. Russiae Tbe. Львовъ 1762 г., стр. 761—762.

³) См. № CXXIII, стр. 377.

становленій сейма 1699 года; съ другой стороны Палій, сознавая, что приближается минута рѣшительной борьбы, собиралъ силы и искалъ союзниковъ для окончательнаго приведенія въ исполненіе своего плана. Въ 1701 году шляхта волынскаго воеводства помѣстила въ инструкціи, данной депутатамъ, отправляемымъ на сеймъ, статью о неотступномъ требованіи изгнанія Палія: «должно постановить, сказано было въ инструкціи, чтобы король не оказывалъ покровительства бунтовщику Палію, чтобы никто изъ гражданъ Речи Посполитой не осмѣливался, подъ опасеніемъ наказанія, находиться съ нимъ въ сношеніяхъ или оказывать ему протекцію; гетманъ-же великій коронный долженъ его изгнать изъ границъ Речи Посполитой [1]). «Еще требовательнѣе выражались въ своей инструкціи шляхтичи кіевскаго воеводства; въ ней предписано было посламъ обратиться прямо къ гетманамъ съ требованіемъ изгнанія непремѣнно Палія изъ воеводства и, кромѣ того, при самомъ началѣ сейма они должны были объявить, что если Палій не будетъ изгнанъ до конца сеймовыхъ засѣданій, то кіевскіе депутаты воспользуются правомъ liberum veto и уничтожатъ сеймъ. Въ инструкціи этой поручено было депутатамъ подробно изложить на сеймѣ положеніе дѣла и оно обрисовано было въ слѣдующихъ выраженіяхъ: «Постановленіемъ сейма 1699 года всѣ войска козацкія распущены и исполненіе этого постановленія поручено гетманамъ. Не смотря на это ослушникъ Палій, не только рѣшенію сейма не повинуется, козаковъ своихъ распустить не хочетъ и приказаніямъ гетмановъ не покоряется; но, напротивъ того, онъ остается во владеніи Хвастовомъ, принадлежащемъ кіевскимъ епископамъ, имѣнія дворянъ разоряетъ, установивъ себѣ мнимую границу по

[1]) См. № CXXX, стр. 395.

рѣку Тетеревъ, разпредѣляетъ въ нихъ квартиры, не только зимою но и лѣтомъ для своихъ козаковъ, производитъ нападенія и грабежи, такъ что въ то время, когда миръ, заключенный съ Портою, сталъ процвѣтать во всей Речи Посполитой, воеводство наше сдѣлалось добычею разъяренныхъ враговъ» [1]). Въ началѣ 1702 года король, вслѣдствіе требованія сейма, отправилъ къ Палію оффиціальное предписаніе и собственноручное частное письмо; какъ въ томъ, такъ и въ другомъ документѣ онъ напоминалъ полковнику постановленія сейма 1699 года, предписывалъ ему подъ опасеніемъ наказанія и просилъ по дружбѣ очистить кіевское и браславское воеводства и возвратить Хвастовъ [2])». Оба документы были вручены Палію депутатами отъ дворянъ кіевскаго воеводства, собравшихся на сеймикъ въ Житомирѣ, но Палій зналъ, что польское правительство находится въ невозможности исполнить свои угрозы и потому онъ съ презрѣніемъ принялъ шляхетскихъ депутатовъ и пригрозилъ имъ даже смертною казнью [3]).

Дѣйствительно дѣла Речи Посполитой находились въ то время въ весьма плохомъ положеніи; король Августъ накликалъ, безъ позволенія сейма, войну со шведами; Карлъ XII во главѣ побѣдоноснаго войска вторгнулся въ предѣлы Речи Посполитой и шелъ на Варшаву; сеймъ, упрекая короля въ самоуправствѣ, медлилъ разрѣшеніемъ ему пособій; Саксонскія войска терпѣли пораженіе за пораженіемъ; между тѣмъ многіе магнаты, недовольные королемъ, перешли къ Шведамъ; сеймики нѣкоторыхъ воеводствъ отказали въ повиновеніи Августу и подчинились Карлу XII; вѣрность гетмановъ, войска и большинства шляхтичей была сомнительна; каждый разсчитывалъ личныя

---

1) См. № CXXXV, стр. 410—411.

2) См. №№: CXXXVI, стр. 417 и CXXXVII, стр. 418.

3) См. № CXLII, стр. 427.

выгоды и, руководясь ими, склонялся то на ту, то на другую сторону; никто и не думалъ о серьезномъ сопротивленіи Шведамъ; Карлъ XII требовалъ отъ Речи Посполитой низложенія съ престола Августа II и избранія новаго короля. Конечно, среди такого хаотическаго положенія, ни королю, ни сейму, ни гетманамъ было не до козаковъ. Палій, въ свою очередь, считалъ безъурядицу, возникшую въ Речи Посполитой, лучшею минутою для приведенія въ исполненіе своихъ плановъ; теперь, легче чѣмъ когда либо, можно было осуществить мысль объ изгнаніи шляхты изъ Волыни, Подоліи, Брацлавщины, о возстановленіи въ этихъ областяхъ козачества и объ отторженіи ихъ отъ Речи Посполитой. Съ этою цѣлью съ 1701 года Палій начинаетъ групировать всѣ, бывшія у него подъ рукою, силы и усиливаетъ всевозможными средствами вооруженіе. Онъ теперь усиленно созываетъ въ Хвастовъ всѣхъ, кто только желалъ поступить въ козаки; съ этою цѣлью Палій обращается въ Запорожье и встрѣчаетъ горячую поддержку. «По всѣ дни примножается къ нимъ гультайство особенно изъ Запорожія, доносилъ Мазепа Головину; сотникъ, Паліевъ секретарь, будучи недавно съ нимъ въ Кіевѣ, проговорился передъ духовными особами, что Палій заодно съ атаманомъ кошевымъ смышляетъ и во всемъ его слушаетъ, обо всемъ между собою тайно сносятся [1])». Въ Хвастовъ собирались козаки и бѣглые крестьяне изъ за Днѣпра, изъ Волыни, Полѣсья; туда стремились всѣ бездомные и преслѣдуемые судьбою, всѣ безпокойные и ищущіе борьбы и поля для своей удали—эта «голудьба» кой-какъ мѣстилась въ Хвастовѣ и терпѣла всякія лишенія и нужды, ожидая обѣщаннаго похода на сосѣднюю шляхту. Вотъ въ какихъ выраженіяхъ описы-

---

[1]) Соловьевъ, Т. XV, стр. 22.

ваетъ современный путешественникъ, проѣзжавшій черезъ Хвастовъ въ началѣ 1702 года, это созванное Паліемъ ополченіе: «По земляному валу (въ Хвастовѣ) ворота частые; а во всякихъ воротахъ копаны ямы, да солома наслана въ ямы; тамъ Паліевщина лежитъ, человѣкъ по двадцати, по тридцати; голы что бубны, безъ рубахъ, нагіе, страшны зѣло; а въ воротѣхъ изъ селъ проѣхать нельзя ни съ чѣмъ; все рвутъ, что собаки: дрова, солому, сѣно— съ чѣмъ ни поѣзжай...... А когда мы пріѣхали (въ Паволочь) и стали на площади, такъ насъ обступили, какъ есть около медвѣдя всѣ козаки—Паліевщина; а все голудьба безпорточная; а на иномъ и клока рубахи нѣтъ; страшные зѣло, черны что Арапы и лихи что собаки; изъ рукъ рвутъ. Они на насъ, стоя, дивятся, а мы имъ и втрое, что такихъ уродовъ мы отъ роду не видали; у насъ на Москвѣ и на Петровскомъ кружалѣ не скоро сыщешь такова хочь одного» [1]). Кромѣ усиленія войска Палію необходимо было сосредоточить всѣ козацкія силы для готовящагося предпріятія и снискать соучастіе другихъ козацкихъ полковниковъ. Съ этою цѣлью въ Хвастовѣ состоялось совѣ-

---

[1]) Лукьяновъ—Путешествіе въ св. землю, стр. 15. При редакціи этого интереснаго памятника произошла ошибка, вслѣдствіе описки въ годѣ грамоты, приведенной вначалѣ: Путешествіе Лукьянова отнесено къ 1710—1711 годамъ, между тѣмъ какъ по сличеніи фактовъ, передаваемыхъ авторомъ, ясно, что путешествіе это должно отнести къ 1702—1703 годамъ. Мнѣніе это основывается на слѣдующихъ данныхъ: 1) Путешествіе Лукьянова совпадаетъ съ назначеніемъ посланникомъ въ Константинополь Петра Толстого; на пути въ Царьградъ авторъ встрѣчаетъ бывшаго посланника, князя Дмитрія Михайловича Голицына, а на обратномъ пути получаетъ уже грамоту отъ кн. Толстого—назначенъ-же былъ послѣдній посланникомъ въ ноябрѣ 1701 года 2) Во время пребыванія Лукьянова въ Царьградѣ, у Турковъ было предположеніе засыпать Керченскій проливъ, какъ вслѣдствіе уступки Азова Россіи, такъ и по поводу паническаго страха, объявшаго ихъ отъ перваго ожидаемаго появленія русскаго флота на Черномъ морѣ—событія случившіяся въ 1702 г. 3) Въ промежуткѣ между путешествіемъ Лукьянова и возвратомъ его козаки разрушили Немировъ, событіе, случившееся въ концѣ 1702 года.

щаніе между Самусемъ, Искрою, Паліемъ и Абазинымъ [1]. Вѣроятно на этомъ совѣтѣ опредѣлено было время и образъ предстоявшихъ дѣйствій. Время всеобщаго нападенія на смежныя воеводства должно было зависѣть отъ удаленія изъ нихъ шляхетскихъ ополченій (такъ называемаго посполитаго рушенія) въ лагерь королевскій на войну со Шведами, такъ какъ воеводство кіевское и волынское порѣшили стоять за Августа II и обѣщали ему свое содѣйствіе. Способъ веденія войны долженъ былъ основываться преимущественно на возбужденіи сочувствія къ козацкому возстанію въ народонаселеніи самаго края.

На сочувствіе крестьянъ предводители козацкіе могли вполнѣ положиться; всѣмъ извѣстна была ненависть крѣпостныхъ людей къ панскому господству и надежды возлагаемыя ими на козаковъ и въ особенности на извѣстнаго заступника за крестьянскіе интересы—Палія. Ежедневные побѣги въ Хвастовщину и прорывавшіеся по временамъ волненія въ сельскомъ народонаселеніи ясно свидѣтельствовали о настроеніи посполитыхъ людей; въ этомъ отношеніи оставалось заботиться развѣ о сосредоточенности и своевременности крестьянскаго движенія. Но кромѣ крестьянъ оказалось, что и другія сословія не останутся вполнѣ равнодушны къ предполагаемому предпріятію. Въ Хвастовъ, кромѣ козацкихъ старшинъ, стали являться и представители другихъ сословій, предлагая свои услуги для народнаго дѣла. Конечно между недовольными польскимъ господствомъ первое мѣсто занимаетъ православное духовенство. Въ приведенныхъ актахъ мы можемъ указать, какъ на примѣръ духовнаго лица, на пресвитера Успенской церкви города Клеваня—Іоанна. Послѣ перехода нареченнаго луцкаго и

---

[1]) См. №№: CLXVIII, стр. 484; CLXXVII, стр 502; CLXXXIV, стр. 518—519; также Соловьевъ, Т. XV, стр. 16.

острожскаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго въ унію въ 1701 году, священникъ этотъ, не желая слѣдовать его примѣру, отказалъ ему въ повиновеніи; онъ поддерживалъ проповѣдями вѣрность къ православію своихъ прихожанъ, посовѣтовалъ имъ изгнать изъ города, присланныхъ епископомъ, уніятскихъ ксендзовъ, былъ за это отлученъ Жабокрицкимъ отъ церкви и потребованъ въ епископскій судъ. Избѣгая преслѣдованія, Іоаннъ бѣжалъ изъ Клеваня и нашелъ пріютъ въ Хвастовѣ; здѣсь онъ принималъ участіе въ совѣщаніи козацкихъ полковниковъ и, послѣ трехмѣсячнаго отсутствія, возвратился на родину «съ инструкціею, полученною отъ тѣхъ, у кого онъ былъ, для подстреканія къ возстанію людей въ городѣ и княжествѣ (?) Клеванскомъ [1]). Примѣръ этотъ представлялъ не единичное исключеніе и количество духовныхъ лицъ, состоявшихъ въ связи съ козаками, вѣроятно было значительно, потому что шляхтичи заподозрили наконецъ самаго Жабокрицкаго, (перешедшаго въ унію только послѣ продолжительнаго сопротивленія) въ томъ, что сношенія духовенства съ козаками происходятъ съ его вѣдома; нѣкоторые шляхтичи увѣряли, что видѣли у Палія письма, полученныя имъ отъ Жабокрицкаго [2]). Въ Хвастовѣ принимали также участіе въ совѣщаніи полковниковъ и представители мѣщанъ; два примѣра мы встрѣчаемъ въ приведенныхъ актахъ— это были: одинъ изъ мѣщанъ города Острога, неизвѣстный по имени, и межирицкій войтъ, Григорій Косовичъ; (сношенія послѣдняго съ Паліемъ были продолжительны, еще весною 1701 года онъ участвовалъ въ нападеніи Паліевыхъ козаковъ на имѣніе дворянки Ласковой—Билиловку). Впослѣдствіи оба они были отданы подъ военный судъ

---

¹) См. № CLXXVII, стр. 501.

²) См. № CXXXIV, стр. 407.

по приговору сеймика волынскаго воеводства за то, что «ѣздили къ Палію, и съ нимъ, равно какъ и съ Самусемъ, участвовали въ тайномъ совѣщаніи. [1])»

Наконецъ въ дѣлѣ козацкомъ приняли участіе нѣкорые шляхтичи, оставшіеся вѣрными православію; представителемъ ихъ былъ человѣкъ, рѣзко отличавшійся въ шляхетской средѣ замѣчательною стойкостью убѣжденій, самопожертвованіемъ и значительнымъ для своего времени образованіемъ, это былъ волынскій дворянинъ—подчашій венденскій, Даніилъ Братковскій. На личности этой остановимся нѣсколько подробнѣе, такъ какъ она представляетъ одно изъ рѣдкихъ въ то время въ шляхетскомъ обществѣ исключеній, и заслуживаетъ особеннаго вниманія по своему просвѣщенію и искренности убѣжденій. Братковскій принадлежалъ къ древнему, русскому, дворянскому роду; предки его упоминаются еще въ началѣ XVI вѣка въ земляхъ Перемышльской и Волынской, какъ туземные, православные, владѣющіе помѣстьями земяне—[2]). Въ XVII столѣтіи родъ Братковскихъ отличался искреннею преданностію православію въ противуположность большинству шляхты, переходившей въ это время въ унію и въ католичество. Въ 1619 году одинъ изъ предковъ Даніила—Богданъ, подписался въ числѣ дворянъ, охранителей луцкаго братства. Съ 1675 по 1677 другой Богданъ Братковскій, скарбникъ Брацлавскій, отецъ Даніила, былъ, старостою тогоже братства [3]) и внесъ свой родъ въ братскій помянникъ. Самъ Даніилъ получилъ воспитаніе для своего времени блестящее: Величко, доставившій о немъ единственное краткое извѣстіе, говоритъ, что онъ былъ

---

[1]) См №№: CLXXXIV, стр. 518—519 и CXXXIII, стр. 405.

[2]) Kasper Niesiecki—Korona Polska, T. I, стр. 177— 178.

[3]) Памятники, изданные временною коммиссіею, T. I, Ч. I, стр. 12, 190 и 273.

«человѣкъ ученый, поэтъ отличный, который книжку подъ заглавіемъ Swiat przejrzany, риѳмами польскими красно и утѣшно зложилъ [1])». Изъ самого сочиненія видно хорошее знакомство автора съ класическою литературою. Книжка эта, носящая заглавіе *«Миръ пересмотрѣнный по частямъ* [2])», рисуетъ наглядно какъ личность самого автора, такъ и взглядъ его на современное шляхетское общество. Она состоитъ изъ множества мѣлкихъ стихотвореній и съ начала до конца представляетъ одну ѣдкую сатиру, изображающую вѣрную картину шляхетскихъ нравовъ. Вотъ общее содержаніе этого сочиненія: два порока господствуютъ вполнѣ въ шляхетскомъ обществѣ—пьянство и продажность; почетъ у насъ, говоритъ Братковскій, снискивается не наукою, не заслугами, а деньгами. Кто заплатитъ или угоститъ, тотъ правъ въ судѣ, тотъ слыветъ Демосѳеномъ на сеймѣ, тотъ получаетъ староства и должности, тотъ вездѣ пользуется уваженіемъ; если онъ гордъ, то имѣетъ право презирать каждаго, хотя-бы умнѣйшаго, бѣдняка. Остальные же только и дѣлаютъ, что пьютъ, дерутся, да ищутъ кому-бы продать свой голосъ на сеймѣ или въ судѣ. Безнравственность разтлила все шляхетское общество—семью и государство; краснорѣчіе замѣняется скучнымъ риторствомъ, честность—мошенничествомъ, правосудіе—сутяжничествомъ. Казну грабятъ сборщики податей. Равенство шляхетское—только фраза, покрывающая олигархическія стремленія богатыхъ пановъ, «Вольности шляхетскія» состоятъ въ томъ, что шляхтичъ можетъ чинить зло и не подчиняться даже требованіямъ разума. Крестьяне порабощены окончательно; даже, смѣшно сказать, боль ихъ

---

[1]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 566.

[2]) Полное ея заглавіе: Swiat po części przejrzany przez Daniela Bratkowskiego, podczaszego Wendeńskiego. Krakow, 1697 г. Она посвящена королю Августу II.

панъ обращаетъ для себя въ статью дохода, ибо, если двумъ крестьянамъ случиться подраться, то штрафъ за нанесенные побои шляхтичъ забираетъ себѣ. Русскій элементъ до того подавленъ, что, «если Русинъ нуждается въ чемъ нибудь, то онъ долженъ притаиться, льстить и успѣваетъ только въ такомъ случаѣ, если въ немъ Русина не узнаютъ».

Такой взглядъ на шляхетское общество ставилъ уже Братковскаго въ непріязненное къ нему отношеніе, но вражда его къ шляхетской средѣ находила безпрестанную пищу въ оскорбленіи его глубокаго религіознаго чувства; Братковскій, по словамъ современника, былъ «благочестія святаго непоколебимымъ ревнителемъ» а это благочестіе подвергалось повседневнымъ оскорбленіямъ и гоненіямъ со стороны шляхты; потому, не удовлетворяясь сатирою, Братковскій рѣшился вступить въ фактическую борьбу съ окружавшимъ его обществомъ за вѣру, которой онъ былъ преданъ и по глубокому убѣжденію и по семейнымъ преданіямъ. Первые шаги его въ этой борьбѣ были строго легальны. Такъ, при посылкѣ шляхтою Кіевскаго и Волынскаго воеводствъ депутатовъ на сеймъ 1699 года, Братковскій съумѣлъ сгрупировать въ этихъ воеводствахъ православныхъ дворянъ, такъ что они, не смотря на свою малочисленность, успѣли помѣстить въ инструкціяхъ, которыми воеводство снабдило депутатовъ, требованіе отъ сейма гарантіи для свободы православнаго вѣроисповѣданія. Но мѣра эта не привела ни къ какому результату. Сеймъ зналъ хорошо на сколько малочисленна група православныхъ дворянъ, а потому не только не обратилъ малѣйшаго вниманія на пункты, относившіеся къ православію въ инструкціяхъ, данныхъ депутатамъ Кіевскаго и Волынскаго воеводствъ, но, напротивъ того, издалъ нѣсколько новыхъ постановленій, стѣснявшихъ православіе

и стремившихся къ его искорененію. Такъ сеймовыми конституціями запрещено было селиться православнымъ, наравнѣ съ евреями, въ освобожденномъ отъ Турковъ Каменцѣ. Такъ уніяты только—признаны были способными занимать въ городахъ и мѣстечкахъ выборныя магистратскія должности. Такъ возобновлено было прежнее постановленіе, освобождавшее только уніятскія церкви и духовенство, въ ущербъ православнымъ, отъ постоя и военныхъ повинностей [1]). Такъ наконецъ все Подоліе было изъято изъ вѣдомства кіевской православной митрополіи и подчинено Львовскому уніятскому архіепископу.

Сами депутаты отъ дворянъ кіевскаго и волынскаго воеводствъ подали голоса въ пользу этихъ постановленій, и, разсчитывая на малочисленность православной дворянской партіи, оставили безъ вниманія требованія, помѣщенныя въ инструкціи. Разсчетъ ихъ былъ вполнѣ оправданъ послѣдствіями: дворяне, собравшіеся на реляціонные сеймики, чтобы выслушать ихъ отчетъ, остались равнодушны къ упущенію ими тѣхъ пунктовъ, которые относились къ православію. Не смотря на это, Братковскій пытался продолжать борьбу. Православные дворяне обоихъ воеводствъ (числомъ только 54) составили общій протестъ, въ которомъ требовали подвергнуть депутатовъ судебной отвѣтственности за сдѣланное ими упущеніе. Но всѣ три волынскіе гроды: Луцкій, Владимірскій и Кременецкій, отказались принять въ книги ихъ протестъ, онъ былъ внесенъ въ овручскія книги только вслѣдствіе личнаго вліянія одного изъ православныхъ дворянъ, Ремигіяна Сурина; но подъ натискомъ общественнаго шляхетскаго мнѣнія дѣло не получило дальнѣйшаго хода [2]).

---

[1]) Volum. legum, T. VI, стр. 35, § 19 и 21 и T. IV, стр. 474, § 58.

[2]) Архивъ Юго-западной Россіи—часть IV, T. I, стр. 346, № CV.

Между тѣмъ какъ сатирическія сочиненія Братковскаго, такъ и вызванная имъ опозиція православныхъ дворянъ, раздражили противъ него волынскихъ шляхтичей; онъ долженъ былъ на время оставить Волынь и переселился во Львовъ. Съ того времени Братковскій созналъ все безсиліе легальнаго протеста православныхъ дворянъ и рѣшился искать для своего дѣла иной точки опоры. Съ этою цѣлью онъ предпринялъ въ 1700 году путешествіе въ Батуринъ къ гетману Мазепѣ, съ которымъ, по словамъ Величка, онъ былъ «здавна знаемій». Но оказалось, что Мазепа не имѣлъ ни желанія ни возможности принять участіе въ борьбѣ съ польскимъ шляхетскимъ началомъ. Братковскому пришлось возвращаться безъ всякаго успѣха, а между тѣмъ, на обратномъ пути во Львовъ, его ждало гоненіе. На Волыни, въ мѣстечкѣ Олыкѣ, онъ былъ задержанъ какими-то, встрѣтившимися шляхтичами и посаженъ въ тюрму, «по причинѣ подозрѣній со стороны апостатовъ православія святого» [1]).

Освободившись изъ плѣна, Братковскій рѣшился прибѣгнуть, какъ къ послѣднему средству, къ Палію. Въ шляхетскомъ обществѣ, вслѣдствіе военныхъ приготовленій послѣдняго и усиленныхъ сношеній козацкихъ начальниковъ, носились неясные слухи и опасенія на счетъ его намѣреній. Уже въ апрѣлѣ 1701 года гетманъ Феликсъ Потоцкій разослалъ универсалы къ сеймикамъ, въ которыхъ предъупреждалъ шляхту, «что козацкій полковникъ, Палій, увлекаясь пылкимъ воображеніемъ и празднымъ тщеславіемъ, стремится поступать по слѣдамъ Хмѣльницкаго, зажегшаго факелъ крестьянской войны» [2]). Намѣре-

[1]) Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 566. Величко ошибочно относитъ ко времени этого заключенія казнь Братковскаго, послѣдовавшую, какъ видно изъ актовъ, въ концѣ 1702 года.

[2]) Załuski—Epistolae historico—familiares, T. III, стр. 126.

нія эти были вѣроятно не безъизвѣстны и Братковскому и онъ рѣшился содѣйствовать имъ. Но, зная на сколько рисковно было это предпріятіе, онъ хотѣлъ прежде обеспечить свое семейство. Съ этою цѣлью онъ выкупилъ въ 1701 году изъ заставы, небольшое, принадлежавшее ему имѣніе—часть села Свищева на Волыни, и передалъ оное дарственною записью двумъ сыновьямъ своимъ: Ивану и Александру и, вслѣдъ за тѣмъ, отправился къ Палію [1]). Здѣсь онъ принялъ дѣятельное участіе въ совѣщаніи о предполагаемыхъ военныхъ дѣйствіяхъ; онъ обратилъ особенное вниманіе на мѣры, долженствовавшія возбудить и подготовить возстаніе въ русскихъ воеводствахъ Речи Посполитой. Съ этою цѣлью онъ составилъ воззваніе къ православнымъ жителямъ республики, въ которомъ краснорѣчиво излагалъ всѣ оскорбленія и насилія, испытываемыя церковью отъ католиковъ и уніятовъ и взывалъ къ единодушному возстанію за угнетенную вѣру. Располагая многочисленными связями въ средѣ православнаго духовенства, шляхты и мѣщанъ, онъ отправился изъ Хвастова обратно, надѣясь распространить свое воззваніе и такимъ образомъ спомоществовать въ сильной степени подготовленію возстанія [2]). Дѣйствительно многіе факты въ послѣдствіи заявили о томъ, что дѣятельность Братковскаго не прошла даромъ. Въ разгарѣ войны, мы встрѣчаемъ постоянно отдѣльныя личности изъ мѣлкой, служилой, православной шляхты, бояръ, сельскихъ урядниковъ, которые сочувствуютъ и помагаютъ козакамъ и нерѣдко служатъ агитаторами и проповѣдниками возстанія. Такъ напримѣръ встрѣчаемъ жалобу на, проживавшаго въ селѣ Борсуковцахъ, боярина Мацеевскаго, о томъ, что онъ, разъѣзжая по окрестности

---

[1]) См. №№ CXXVIII, стр. 389 и CXXIX, стр. 391.

[2]) См. № CLXVIII, стр. 483.

«разными способами и хитрыми уловками, подстрекаетъ подданныхъ къ бунту и къ участію въ козацкомъ возстаніи» [1]). Такъ дворянинъ Иванъ Опацкій былъ обвиненъ въ подстрекательствѣ къ бунту жителей мѣстечка Ямполя на Волыни и по суду было ему доказано, что онъ говорилъ въ публичномъ мѣстѣ слова неосторожныя и крестьянъ къ своеволію возбуждающія» [2]). Такъ войтъ мѣстечка Кузьмина на Волыни былъ арестованъ въ городѣ Константиновѣ, при немъ найденъ былъ списокъ людей, обѣщавшихъ содѣйствовать козакамъ, и свѣдѣнія о подробностяхъ готовящагося возстанія. Но открытіемъ этимъ шляхтичи не могли воспользоваться: узнавъ объ арестѣ войта, осадчій Кузьмина, дворянинъ Криштофъ Керекеша, напалъ на константиновскій замокъ и насильно освободилъ войта изъ ареста [3]). Такъ въ Брацлавщинѣ мы встрѣчаемъ во время возстанія дворянина Михаила Клитынскаго, заготовляющаго для козаковъ боевые припасы и снабжающаго ихъ селитрою, порохомъ и свинцемъ. Кромѣ того Клитынскій извѣщалъ козаковъ о движеніяхъ польскихъ войскъ и былъ поводомъ пораженія и разсѣянія одной хоругви [4]). Такъ, наконецъ, дворяне Нижинскій и Верещака принимаютъ лично участіе въ возстаніи; Нижинскій занимаетъ должность сотника и истребляетъ шляхту ревностнѣе другихъ козацкихъ начальниковъ [5]).

Пока такимъ образомъ подготовлялись козацкія силы, поляки сами подали поводъ къ возстанію. Въ августѣ 1702 года въ Богуславъ, Корсунь и другіе мѣстности, занятыя полками Искры и Самуся, явились польскіе владѣльцы,

---

[1]) См. № CLXXXIX, стр. 525.
[2]) См. № CCX, стр. 573.
[3]) См. № CCXIII, стр. 577.
[4]) См. № CCXXXII, стр. 624.
[5]) См. № CCXXXIX, стр. 762.

старосты и ихъ управляющіе съ вооружёнными командами и потребовали отъ козаковъ очистить города и села или поступить въ подданные владѣльцевъ и старостъ. Въ отвѣтъ на это требованіе Самусь, Искра и, находившійся въ то время въ Богуславѣ, пасынокъ Палія, Семашко—подали сигналъ возстанія. Польскія хоругви, наѣхавшіе шляхтичи и жиды арендаторы были перебиты въ Богуславѣ, Корсунѣ, Лысянкѣ и окружающихъ мѣстечкахъ и селахъ. Наказной гетманъ Самусь присягнулъ на вѣрность «Царю московскому» и объявилъ себя состоящимъ подъ рейментомъ Мазепы. Крестьянамъ была объявлена вѣчная слобода и освобожденіе отъ пановъ [1]). Самусь отправился осаждать Бѣлую Церковь, не желая оставлять въ тылу своего войска и въ близкомъ сосѣдствѣ съ козацкими поселеніями сильной непріятельской крѣпости. Посадъ Бѣлоцерковскій былъ сожженъ и Самусь обложилъ крѣпость, въ началѣ сентября онъ разослалъ письма къ отдѣльнымъ козацкимъ отрядамъ, разсѣяннымъ па всемъ пространствѣ до Буга и Днѣстра, приглашая ихъ прибывать въ свой лагерь; [2]) подъ Бѣлой Церковью назначенъ былъ сборный пунктъ и для крестьянъ, которые взывались къ оружью. Волненіе между послѣдними было дѣйствительно очень сильно; при первомъ объявленіи вѣчной слободы «огромныя толпы хлоповъ покидали города, села, свои домы, собирались съ дѣтьми, женами, съ имуществомъ и скотиною, иногда зажигали свои жилища и бесчисленными таборами стрѣмились въ козацкій лагерь». Здѣсь начальники отбирали людей способныхъ къ оружью и формировали полки [3]). Въ

---

[1]) Załuski epistolae historico—familiares, T. III, стр 248. Соловьевъ, T. XV, стр. 15—16. Также см. №№: CXLVII, стр 442; CXLVIII, стр. 445; CXLIX, стр. 447 и CL, стр. 449. Бантышъ Каменскій, T. III, стр. 39.

[2]) См. № CL, стр. 449; Załuski, T. III, стр. 279.

[3]) Otwinowski, стр. 41—42, Также см. №№: CXCI, стр. 529 и CLVI, стр. 458.

лагерь Самуся перебѣгали козаки изъ лѣваго берега Днѣпра и Молдаване изъ за Днѣстра. Подъ Бѣлую Церковь и Палій прислалъ въ помощь Самусю 1,500 козаковъ; до сихъ поръ онъ увѣрялъ и Поляковъ и Мазепу, что возстаніе Самуся начато безъ его вѣдома—этимъ увѣреніемъ онъ вѣроятно старался выиграть время и усыпить вниманіе шляхты сосѣднихъ воеводствъ, собиравшейся между тѣмъ поголовно въ походъ противъ Шведовъ; дѣйсвительно, при первомъ извѣстіи о возстаніи Самуся и Искры, шляхта осталась къ нему довольно равнодушна. Кіевскій сеймикъ, собравшійся 20 августа, порѣшилъ поставить на военное положеніе поголовное дворянское ополченіе и объявилъ, что оно готово выступить въ походъ противъ Шведовъ по королевскому приказанію; дворяне указывали только королю и гетманамъ на необходимость усмиренія Самуся и Искры, но не считали это дѣло важнымъ на столько, чтобы оно могло удержать ихъ отъ похода. Участія Палія въ возстаніи не подозрѣвали и жаловались только, что онъ не очистилъ еще Хвастова и оскорбилъ отправленныхъ къ нему пословъ отъ кіевскаго воеводства [1]).

Между тѣмъ силы козаковъ подъ Бѣлою Церковью быстро увеличивались стекавшимися къ нимъ крестьянами; по извѣстіямъ, вѣроятно значительно преувеличеннымъ, доходившимъ до Поляковъ, онѣ въ началѣ октября достигли цыфры 10,000; Мазепа тайно снабдилъ Самуся порохомъ и свинцемъ. «Чтобы его вовсе не отогнать отъ своего рейменту [2])». Тѣмъ не мѣнѣе Бѣлоцерковская крѣпость не сдавалась и поведенный Самусемъ приступъ былъ отраженъ. Слѣдовало предпринять правильную осаду, а это вело къ

---

[1]) См. №№: CXLVI, стр. 436; CXLVII, стр. 441 и CXLVIII, стр. 444. Также Соловьевъ, Т. XV, стр. 16 и Załuski, Т. III, стр. 279

[2]) Załuski, Т. III, стр. 279; Соловьевъ, Т. XV, стр. 16.

замедленію, къ охлажденію войска новосформированнаго изъ крестьянъ; при томъ необходимо было воспользоваться на первыхъ порахъ какъ волненіемъ крестьянъ такъ и беспечностію шляхты; не слѣдовало упускать удобнаго времени для того, чтобы захватить въ расплохъ неприготовленныя къ защитѣ сосѣднія воеводства и воспользоваться первымъ замѣшательствомъ дворянъ. Вслѣдствіе этихъ соображеній козацкіе предводители перемѣнили планъ дѣйствій: Палій самъ, принявъ начальство надъ частью войска, остался подъ Бѣлою Церковью продолжать осаду; Самусь, съ главнымъ отрядомъ, отправился къ границамъ Волыни и Подолія; наконецъ третій отрядъ, подъ начальствомъ Семашка, направился въ Брацлавщину и Побережіе, [1]) откуда жители присылали къ Палію депутацію съ прозьбою о принятіи ихъ подъ свое покровительство и о присылкѣ козаковъ [2]).

Самусь направился изъ Бѣлой Церкви въ началѣ октября въ ту часть кіевскаго воеводства, которая еще оставалась въ рукахъ шляхты; воеводство это представляло довольно легкую добычу: значительная часть его, до рѣки Тетерева, находилась уже въ рукахъ Палія; шляхта по большей части переселилась на Волынь и ополченіе ея было малочисленно; по отдаленности своей отъ центральныхъ воеводствъ и отъ королевскаго лагеря, оно не могло разсчитывать на скорую помощь регулярнаго войска; притомъ, овладѣвъ имъ, козаки могли, смотря по обстоятельствамъ, обратиться на любое изъ трехъ другихъ русскихъ воеводствъ: они могли, обеспечившись сзади, вторгнуться или на западъ въ Волынь, или на юго-западъ въ Подоліе, или на югъ въ Брацлавщину. При извѣстіи о движеніи

---

[1]) Нынѣшніе уѣзды Подольской губерніи: Балтскій, Ольгопольскій и Ямпольскій.
[2]) Załuski, T. III, стр. 333; № CLI, стр 450; Otwinowski, стр. 42.

Самуся, въ Бердичевъ, одинъ изъ пограничныхъ съ козаками городовъ. собрались всѣ силы, которыми могли располагать Поляки въ Кіевщинѣ; силы, эти были незначительны, а безъурядица и междуусобные раздоры еще болѣе ослабляли ихъ: въ Бердичевъ пришелъ полковникъ Даміянъ Рущицъ, отправленный съ отрядомъ кварцянаго войска изъ гетманскаго лагеря для собранія свѣденій о козакахъ; съ Рущицомъ соединился староста Хмѣльницкій, Яковъ Потоцкій, съ нѣсколькими надворными хоругвями какъ своими, такъ и кіевскаго воеводы, Іосифа Потоцкаго; наконецъ въ Бердичевъ явилась и часть дворянскаго ополченія кіевскаго воеводства. Ополченіе это сформировалось еще въ августѣ и намѣревалось отправиться въ королевскій лагерь противъ Шведовъ, но намѣреніе это не состоялось, потому что между шляхтичами возникъ споръ о начальствѣ. По установившемуся обычаю, начальство надъ посполитымъ рушеніемъ должно было принадлежать старшему по должности чиновнику изъ присутствующихъ въ ополченіи; но, на этотъ разъ, за отсутствіемъ воеводы и кастеляна, старшихъ, равносильныхъ между собою, было два лица: староста житомирскій, Іосифъ Корчевскій, и староста овруцкій—Францискъ Потоцкій; мѣлкопомѣстные дворяне, составлявшіе большинство ополченія, желали вручить начальство Корчевскому; но Потоцкій съ своею партіею, состоявшею по большей части изъ крупныхъ помѣщиковъ, не хотѣлъ ему подчиниться; его приверженцы оставили общій лагерь и устроили отдѣльный станъ на урочищѣ Полчи, подъ Овручемъ; обѣ партіи признавали себя исключительно законнымъ ополченіемъ воеводства, упрекали противниковъ въ неповиновеніи и самозванствѣ; обѣ отправляли пословъ съ жалобами на ослушаніе противниковъ къ королю и къ коронным гетманамъ. При приближеніи Самуся, Рущицъ отправилъ приглашеніе

шляхтѣ—направиться въ Бердичевъ; Корчевскій повиновался, но Потоцкій воспользовался его уходомъ, приговорилъ военнымъ судомъ всѣхъ противниковъ къ наказаніямъ за ослушаніе своей власти и отправился въ ихъ села производить экзекуцію. Дома противниковъ Потоцкаго были ограблены, жены и родственники побиты или изъувѣчены. Попавшіеся въ руки Потоцкаго дворяне противной партіи были посажены въ тюрму [1]). Среди польскаго войска, собравшагося въ Бердичевѣ, произошелъ такой—же споръ изъ за права на начальство: возникло недоразумѣніе о старшинствѣ между полковникомъ Рущицемъ и старостою Хмѣльницкимъ, Яковомъ Потоцкимъ; послѣдній, желая перетянуть на свою сторону общественное мнѣніе, сталъ щедро угощать шляхту и солдатъ Рущица. Между тѣмъ въ самомъ пылу попойки, 16 октября, подъ Бердичевъ подступили козаки; пьяные жолнеры и шляхтичи были изрублены, замокъ взятъ; всѣ поляки и евреи, жившіе въ городѣ, истреблены; вслѣдъ за тѣмъ козаки напали за городомъ на таборы, разогнали, остававшихся въ лагерѣ, шляхтичей и захватили обозъ Якова Потоцкаго. его казну и пушки. Потоцкій оцѣнивалъ понесенные имъ при этомъ убытки въ 220,000 злотыхъ; онъ самъ едва убѣжалъ въ сопровожденіи нѣсколькихъ слугъ во Львовъ. Рущицъ бѣжалъ также, спустившись по веревкѣ чрезъ окно изъ замка. Поляки считали свою потерю въ 2,000 человѣкъ. Немедленно послѣ удачнаго дѣла, возстали крестьяне въ окрестности Бердичева и на всемъ пространствѣ между рѣками Тетеревомъ и Ушью; они разграбили обозы шляхтичей, бывшихъ въ ополченіи, и присоединились къ козакамъ. Такимъ образомъ весь Житомирскій повѣтъ Кіев-

---

[1]) См. №№: CXLVI, стр. 438; CXLVII стр 443; CLXVII, стр. 481; CLXXV, стр. 497; CXCIX, стр. 541 и CCXVII, стр. 593.

скаго воеводства достался козакамъ вслѣдствіе Бердичевской побѣды [1]). Шляхта, бѣжавшая изъ Бердичева, не думала о дальнѣйшемъ сопротивленіи и предалась междуусобному раздору: бѣглецы обвиняли Овруцкаго старосту, что онъ, разрознивъ силы воеводства, былъ причиною ихъ разгрома, Францискъ Потоцкій, въ свою очередь, доказывалъ, что они понесли должное наказаніе за свое самоуправство и обвинялъ ихъ въ государственной измѣнѣ, такъ какъ они, не зная военнаго дѣла, пошли на враговъ, напрасно раздражили ихъ и были поводомъ гибели значительнаго отряда.

Сломивъ такимъ образомъ силы кіевскаго воеводства, козаки могли изъ подъ Бердичева вторгнуться или на Волынь или въ Брацлавщину и Подолію.—Самусь остановился на второмъ изъ этихъ предположеній, такъ какъ оказалось, что Волынь была хорошо приготовлена къ отпору. Воеводство это было болѣе удалено отъ козацкихъ поселеній и не подвергалось ихъ вліянію подобно Кіевскому. Ктому на Волыни шляхта успѣла пустить гораздо болѣе прочные корни. Кромѣ большихъ магнатовъ, Волынь была изобильно населена мѣлкопомѣстными и средней руки шляхтичами. По свидѣтельству современниковъ шляхетское ополченіе этого воеводства могло выставить болѣе 5,000 вооруженныхъ всадниковъ. [2]). Притомъ, вслѣдствіе рѣдкаго въ Рѣчи Посполитой исключенія, Волынская шляхта не была въ это время склонна къ раздору;—она преклонялась передъ авторитетомъ любимой ею личности, возвысившейся до званія кастеляна изъ круга средней-же

[1]) Załuski, T. III, стр. 294; Otwinowski, стр. 42. Первыя Русскія вѣдомости 1703 года, стр. 7 и 25. Лѣтоп. Грабянка стр. 241. Также см №№: CLXXXI, стр 507, CXCIV стр. 533 и CCLXV, стр. 704.

[2]) Załuski, T. III, стр. 294.

шляхты, которая и смотрѣла на него какъ на своего представителя. Личностью этою былъ Волынскій кастелянъ, Францискъ Ледуховскій; пользуясь безграничною довѣренностью и популярностью между шляхтою, умѣя ловко обходить щекотливое тщеславіе и, тѣмъ не менѣе, смирять распущенный нравъ собратій, Ледуховскій одинъ могъ создать дѣйствительную военную силу изъ посполитого рушенія Волынскаго воеводства. Онъ и воспользовался этимъ, для того, чтобы охранить воеводство отъ вторженія козаковъ. Еще въ августѣ, Ледуховскій, находившійся съ частью волынскаго ополченія въ королевскомъ лагерѣ подъ Сендомиромъ, получивъ первыя свѣденія о возстаніи Самуся, угадалъ весь планъ дѣйствія козаковъ. Онъ немедленно отправилъ универсалъ къ волынскимъ дворянамъ, въ которомъ, предвостерегая о грозящей опасности, поставлялъ на видъ, что возстаніемъ этимъ не нужно пренебрегать, что козаки навѣрно выбрали время съ умысломъ и пожелаютъ воспользоваться тѣмъ обстоятельствомъ, что войска королевскія и шляхта заняты войною съ Шведами, для того, чтобы разширять возстаніе до грозныхъ для шляхты размѣровъ. Вслѣдствіе этого онъ приглашалъ дворянъ вооружиться поголовно и собраться къ 14 сентября у села Мятина, куда обѣщалъ и самъ явиться для того, чтобы принять начальство въ походѣ противъ козаковъ [1]). Въ назначенный срокъ Ледуховскій дѣйствительно прибылъ и сталъ побуждать къ вооруженію новыми универсалами медленно собиравшуюся волынскую шляхту, попеременно, то расхваливая ея врожденное мужество, то извѣщая ее о походѣ Самуся изъ подъ Бѣлой Церкви, то устрашая возстаніемъ крестьянъ и отвѣтственностью передъ военнымъ судомъ [2]). Наконецъ, въ половинѣ октября

[2](См. № CLXIX, стр. 447.

[1])См. №№: CLVII, стр. 460; CLVIII, стр. 461 и CLIX, стр. 463.

Ледуховскій вышелъ въ поле съ своимъ ополченіемъ и сталъ лагеремъ у города Заславля, зорко наблюдая за движеніями козаковъ въ Кіевщинѣ и помышляя о походѣ въ Украину на выручку Бѣлой Церкви. Въ это время случилось обстоятельство, обнаружившее существованіе болѣе близкой опасности и заставившее Ледуховскаго удержаться отъ похода за границу воеводства и принять въ его предѣлахъ болѣе строгія мѣры. Одинъ изъ шляхетскихъ патрулей арестовалъ Даніила Братковскаго, пытавшагося избѣгнуть встрѣчи съ шляхтичами посредствомъ переодеянія; при обыскѣ у него нашли составленное имъ воззваніе къ народу и нѣсколько писемъ, доказывавшихъ его участіе въ козацкомъ возстаніи. Братковскій послѣ допроса посаженъ былъ подъ стражу и ему предложили собрать, по существовавшему обыкновенію, инквизиціи, т. е. показанія свидѣтелей въ свою пользу [1]). Между тѣмъ Ледуховскій, увидѣвъ серьезную опасность, грозившую шляхтѣ отъ подготовляемаго систематически крестьянскаго возстанія, принялъ мѣры для его предъотвращенія; 18 октября онъ учредилъ въ лагерѣ военный судъ и поручилъ его членамъ преслѣдовать всѣхъ заподозрѣнныхъ въ сочувствіи къ возстанію или въ упущеніи своихъ обязанностей [2]). Судъ этотъ принялся дѣятельно за подавленіе крестьянскаго заговора—заподозрѣнные крестьяне подвергались пыткѣ, а въ случаѣ сознанія въ сочувствіи козакамъ были казнены смертью, четвертованы и части ихъ развѣшены на большихъ дорогахъ [3]). Мѣры эти дѣйствительно не дозволили вспыхнуть на Волыни общему крестьянскому возстанію, и все дѣло кончилось нѣсколькими ничтожными,

---

[1]) См. №№: CLX, стр. 464 и CLXVIII, стр. 484.
[2]) См. № CLXI, стр. 465.
[3]) См. №№: CLXX, стр. 486 и CLXXII, стр. 493.

нымъ изъ остававшихся въ воеводствѣ чиновниковъ оказался подстолій летичевскій, Домбровскій, который и пригласилъ шляхту къ оружію посредствомъ универсала. Шляхтичи съѣхались въ концѣ ноября на сеймикъ въ Каменецъ, обѣщали со временемъ составить ополченіе, а между тѣмъ отправили пословъ къ коронньмъ гетманамъ съ прозьбою о помощи и избрали дворянина Станислава Шидловскаго стражникомъ воеводсва; ему поручено было слѣдить за крестьянами и казнить ихъ смертью въ случаѣ если онъ примѣтитъ между ними наклонность къ возстанію [1]). Возлагая на него это порученіе, сеймикъ не позаботился о томъ, откуда стражникъ добудетъ войска для того, чтобы привести въ исполненіе мѣры, указанныя сеймикомъ между тѣмъ ему приходилось исполнять ихъ во время самаго разгара крестьянскаго возстанія. Желая показать по крайней мѣрѣ видъ отправленія своей должности, Шидловскій, въ сопровожденіи нѣсколькихъ пріятелей и слугъ, отправился въ объѣздъ; но на первыхъ порахъ его встрѣтила неудача. Перваго-же дня, когда онъ остановился на ночлегъ въ селѣ Нефедовцахъ, мѣстные крестьяне извѣстили о его пріѣздѣ жителей сосѣднихъ деревень: толпа крестьянъ напала на квартиру стражника и онъ едва успѣлъ спастись бѣгствомъ, оставя въ добычу нападавшимъ свои вещи, оружіе и лошадей. Черезъ нѣсколько дней Шидловскій потребовалъ у мѣщанъ Конайгродскихъ, чтобы они ему выдали, какъ вора, того крестьянина, у котораго оказались его лошади, но онъ получилъ отказъ отъ осадчаго, заявившаго ему: «Намъ теперь и воръ нуженъ, а ваше господство уже кончается». Вслѣдъ за тѣмъ ограбленъ былъ крестьянами дворъ самаго Шидловскаго

[1]) См. №№: CLII, стр. 451; CLVI, стр. 457; CLXIII, стр. 468 и CLXVI, стр. 478.

въ селѣ Берлинцахъ, чѣмъ и прекращена была дальнѣйшая его дѣятельность [1]).

Чувствуя свое безсиліе, шляхта обратилась въ бѣгство на Волынь или въ глубину Польши, за нею бѣжали и евреи; бѣглецы разносили преувеличенныя извѣстія о козацкихъ силахъ и возбуждали паническій страхъ; по словамъ ихъ, возобновились времена Хмѣльницкаго; они разсказывали, что въ Подолье ворвалось три отряда, каждый не менѣе 30,000 человѣкъ; земскіе и гродскіе чиновники отказывались отъ исполненія своихъ должностей и бѣжали также; при приближеніи козаковъ крестьяне пользовались паникою шляхты и нерѣдко отдѣлывались отъ пана, обращая его въ бѣгство однимъ страхомъ; они подымали ночью шумъ, крикъ и пальбу: услышавъ тревогу шляхтичи бѣжали изъ домовъ полуодѣтые, оставляя на разграбленіе свои дворы и имущества. Иногда шляхта и евреи собирались для большей безопасности въ таборы и отправлялись искать убѣжища въ болѣе безопасныя мѣстности; изъ многихъ мѣстечекъ евреи выселились вовсе; такъ напримѣръ, бѣжавши изъ Любара, они, не смотря на прекращеніе возстанія, только черезъ 3 года возвратились на родину [2]). Ни отдаленіе отъ занятыхъ козаками областей, ни сильныя укрѣпленія не избавляли отъ паническаго страха. Во Львовѣ сбѣжавшіеся шляхтичи сильно трусили и ожидали съ каждымъ днемъ появленія козаковъ; въ Каменцѣ шляхтичи, поляки—мѣщане и жолнеры гарнизона подозрительно смотрѣли на русскихъ мѣщанъ, поговари-

---

[1]) См. №№: CLXXVIII, стр. 503; CLXXIX, стр. 504; CLXXX, стр. 506 и CCXII, стр. 576.

[2]) См. №№: CLIV, стр. 454; CLXXI, стр. 489; CLXXXII, стр. 509; CCV; стр. 562; CCXXIII, стр. 605; CCXLIV, стр. 647 и CCLIV, стр. 681.

вая, что не мѣшало бы перебить ихъ въ видѣ предосторожности. Послѣдніе, въ свою очередь, говорили: «Сами не знаемъ, кого намъ бояться—козаковъ или поляковъ? мы слышели, что одинъ изъ начальниковъ предлагалъ вырѣзать въ городѣ Русиновъ»! [1]) Всеобщій страхъ и безъурядицу усиливали притомъ сами шляхтичи: пользуясь смятеніемъ и бѣгствомъ своей братіи, многіе не прочь были поживиться на счетъ отсутствующихъ; одни изъ нихъ, узнавъ о бѣгствѣ сосѣдей, переодѣвались козаками, нападали на ихъ дворы и грабили оставленное имущество; другіе приглашали козаковъ на грабежъ, служили имъ проводниками и потомъ дѣлились добычею; иные старались перехватить бѣглецовъ и убить ихъ въ дорогѣ, угождая побужденію личной мести; многіе, когда возстаніе начинало стихать въ извѣстной мѣстности или когда козаки удалялись, опустошивъ ее, врывались по ихъ слѣдамъ въ шляхетскіе-же дворы и маетности и грабили все то, что ускользнуло или что было пощажено козаками, а также захватывали по дорогамъ бродившихъ, сосѣдскихъ крестьянъ и водворяли ихъ въ своихъ имѣніяхъ [2]). Иногда даже вооруженные шляхтичи отлучались отъ земскаго ополченія съ цѣлью ограбить бѣглецовъ. Такъ шляхтичи Езерскій и Дидковскій оставили лагерь Волынскаго ополченія и нанялись съ десяткомъ всадниковъ конвоировать богатыхъ купцевъ евреевъ, направлявшихся изъ города Полоннаго въ общій таборъ бѣглецовъ; но ночью конвойные, будто сбившись съ дороги, завели ихъ въ глухой лѣсъ, прогнали

---

[1]) Załuski, T. III, стр. 279. Первыя русскія вѣдомости, стр. 24. Также см. № CLV, стр. 455.

[2]) См. №№: CLXXXII, стр. 509; CCI, стр. 551; CCV, стр. 562; CCXIV, стр. 578; CCXIX. стр. 596; CCXXI, стр. 601; CCXXII, стр. 602; CCXXVII, стр. 614 и CCXLVII, стр. 653.

отъ возовъ и ограбили богатые товары, находившіеся въ еврейскомъ обозѣ [1]).

Межу тѣмъ польское правительство находилось въ крайнемъ затрудненіи по поводу козацкаго возстанія; занятое войною со Шведами, оно не имѣло удобоязполагаемыхъ военныхъ силъ, отрывать—же часть войска отъ главной арміи, и безъ того малочисленной, оно не желало. Король обратилъ всѣ усилія на то, чтобы отдѣлаться отъ козаковъ путемъ дипломатическихъ сношеній съ Россіею.— Поручивъ гетманамъ обдумать на досугѣ средства для усмиренія козаковъ, король и его совѣтники еще въ ноябрѣ стали особенно усиленно осаждать русскаго посланника, князя Долгорукаго, представляя ему, что шведскіе сторонники распускаютъ молву о томъ, якобы козаки поднялись вслѣдствіе русскаго вліянія: что Самусь дѣйствительно присягнулъ на вѣрность царю и что потому необходимо, для успокоенія шляхты, чтобы царь, въ доказательство искренности своего союза, принялъ мѣры для усмиренія козаковъ. Князь Долгорукій протестовалъ противъ подозрѣній, увѣрялъ канцлера, что царь запретитъ своимъ козакамъ помагать Самусю, обѣщалъ сдѣлать все, что будетъ отъ него зависѣть для того, чтобы помочь Речи Посполитой. Онъ дѣйствительно отправилъ два письма къ Мазепѣ, въ которыхъ сообщалъ гетману распространенные шведскою партіею слухи и просилъ его принять всѣ, зависящія отъ него, мѣры, для того, чтобы ихъ опровергнуть. Тѣмъ не менѣе заявленія о вліяніи Россіи на возстаніе не прекращались со стороны вельможъ польскихъ. Самъ гетманъ коронный, Любомирскій, поддерживалъ ихъ ложными донесеніями королю о томъ, якобы Мазепа готовится перейти черезъ Днѣпръ во главѣ всего козацкаго войска въ

[1]) См. № CLXXI, стр. 487,

помощь Самусю, Въ половинѣ декабря Августъ II обратился письмомъ лично къ Петру I, сообщилъ ему слухи о покровительствѣ, якобы оказываемомъ Россіею возставшимъ козакамъ, увѣрялъ, что онъ слухамъ вовсе не вѣритъ, но тѣмъ не менѣе просилъ царя взять на себя усмиреніе Самуся. Въ началѣ генваря онъ отправилъ вторично письмо такого—же содержанія. Между тѣмъ Петръ I желалъ искреннно успокоить поляковъ, содѣйствіе которыхъ въ Шведской войнѣ было ему необходимо; 28 декабря посланы имъ были грамоты къ Самусю и къ Палію; царь напоминалъ обоимъ свои дружелюбныя отношенія къ Речи Посполитой, предлагалъ имъ прекракить военныя дѣйствія, и, если они чувствуютъ себя въ чемъ-либо обиженными, бить о томъ челомъ королю; а между тѣмъ, вмѣсто того, чтобы тревожить Речь Посполитую, совѣтовалъ имъ лучше обратить оружіе на общихъ непріятелей—Шведовъ. Когда грамоты эти были отправлены Мазепою по назначенію, то въ отвѣтъ Самусь объявилъ гетману, что война съ Поляками произошла по ихъ-же винѣ, что козаки не въ состояніи выносить претерпѣваемыхъ ими отъ шляхты насилій и жестокостей, и что они не могутъ отказаться отъ успѣшно начатой, справедливой по ихъ мнѣнію войны [1]).

Такимъ образомъ королю не удалось достигнуть усмиренія козаковъ Русскими силами, не смотря на крайнюю уступчивость въ этомъ дѣлѣ Русскаго правительства; приходилось ограничиться собственными средствами, а собрать послѣднія было не легко. Гетманъ великій коронный, Гіеронимъ Любомирскій, не допускалъ и возможности найти достаточное количество войска для усмиренія козаковъ, и старался выйти изъ затруднительнаго положенія околь-

---

[1]) Соловьевъ, Т. XV, стр. 16—17; № CLXXIV, стр. 495; Załuski, Т. III, стр. 337, 338, 374 и 375. Первыя русскія вѣдомости, стр. 34 и 38.

нымъ путемъ. 13 Ноября онъ доносилъ сенаторамъ, составлявшимъ совѣтъ королевскій, что онъ пытался унять Самуся путемъ переговоровъ, но что путъ этотъ не надеженъ;—Самусь указываетъ на притѣсненія крестьянъ шляхтичами и на попытку закрѣпостить козаковъ какъ на причины войны: и потому, по мнѣнію Любомирскаго, слѣдовало-бы составить коммисію и поручитъ ей: разсмотрѣть жалобы козаковъ и удовлетворить справедливыя ихъ требованія. Не получая отвѣта отъ сенаторовъ, гетманъ созвалъ въ концѣ ноября военный совѣтъ во Львовъ. На совѣтѣ этомъ, кромѣ Любомирскаго и польнаго гетмана Сенявскаго, присутствовали: русскій воевода, Иванъ Яблоновскій; краковскій воевода, Мартынъ Контскій; кастелянъ виленскій, князь Янушъ Вишневецкій и другіе; послѣ-долгихъ разсужденій паны порѣшили: что, такъ какъ войска у Речи Посполитой очень мало и оно не можетъ оставить кампаніи начатой противъ Шведовъ, то необходимо призвать противъ козаковъ иноземную помощь и что за нею слѣдуетъ обратиться къ хану, который навѣрно не откажется прислать часть орды, если его задобрить значительнымъ подаркомъ. Но для подарка нужны были деньги, а такъ какъ послѣднихъ у Речи Посполитой было еще менѣе чѣмъ солдатъ, то паны возложили на гетмана великаго коронного обязанность достать ихъ гдѣ бы то ни было и отправить къ хану, сами же брались выхлопотать на сеймѣ признаніе Рѣчью Посполитою этого долга.—Любомирскій передалъ постановленіе военнаго совѣта на усмотрѣніе сенаторовъ, поясняя притомъ, что войска у Речи Посполитой дѣйствительно очень мало, что онъ не получаетъ денегъ для прокормленія и жалованія и для этого количества, и что потому приходиться прибѣгнуть къ татарамъ, какъ къ печальной но необходимой крайности. Эти соображенія гетмана были встрѣчены сенаторами и обществомъ съ ю-

дозрительностью. При всеобщемъ тогда отсутствіи или шаткости политическихъ и гражданскихъ убѣжденій въ шляхетскомъ обществѣ, при постоянной готовности переходить, соображаясь съ внушеніями личнаго разсчета, на сторону враговъ, при возраставшей съ каждымъ днемъ силѣ магнатовъ, которые, пользуясь своимъ значеніемъ и богатствомъ, закупали голоса шляхты на сеймахъ и обращали такимъ образомъ въ реторическую фразу, лишенную дѣйствительнаго смысла, пресловутое шляхетское равенство, въ виду безпрестанныхъ интригъ, возникавшихъ вслѣдствіе честолюбія магнатовъ, доводившихъ нерѣдко до междуусобной войны и до призванія въ помощь различными партіями иноплеменниковъ,—подозрительность въ средѣ шляхты была сильно развита; каждый чувствовалъ по себѣ на сколько легко онъ рѣшился бы на государственную измѣну изъ за личнаго интересса и потому, при каждомъ случаѣ, подозрѣвалъ въ измѣнѣ всѣхъ окружающихъ. Первая мысль, при появленіи каждаго новаго бѣдствія, побуждала всякаго шляхтича искать причины его въ интересахъ и происках ъ какой нибудь собственной партіи и приписывать честолюбію какого нибудь магната всякую общественную невзгоду. Неизвѣстно съ какою цѣлью, у Любомирскихъ давно уже существовали дружелюбныя сношенія съ Паліемъ. Самъ Палій нерѣдко похвалялся, можетъ быть съ умысломъ разсчитывая на подозрительность шляхты, что онъ возлагаетъ большія надежды на покровительство и сочувствіе Любомирскихъ [1]). Шляхта кіевская и подольская, досадовавшая на небрежность, съ которою правительство относилось къ тяжелой для дворянъ козацкой войнѣ, подозрѣвала, что причина мнительности правительства лежитъ не столько въ отсутсвіи средствъ

---

¹) Соловьевъ, Т. XV, стр. 41.

для войны, сколько въ измѣнѣ и покровительствѣ, оказываемомъ козакамъ со стороны великаго короннаго гетмана; многіе сенаторы раздѣляли подозрѣнія шляхты и даже, распространяли ихъ на самаго короля. Въ запискахъ, оставленныхъ однимъ изъ сенаторовъ, авторъ положительно утверждаетъ, что «козацкія возстанія Самуся и Палія произошли вслѣдствіе подстрекательства короля и при содѣйствіи рода Любомирскихъ» [1]). Вслѣдствіе такого взгляда, сенаторы, получивши донесенія гетмана, сочли ихъ доказательствомъ измѣны; они отвѣтили ему: «Что они приходятъ въ изумленіе и не могутъ понять, какимъ образомъ успѣли козаки развить безпрепятственно до столь обширныхъ размѣровъ предпріятіе, начатое почти съ ничего; они не желаютъ догадываться источника зла, но глубоко убѣждены, что отправка коммисіи къ козакамъ не приведетъ ни къ какому результату и только подастъ имъ поводъ возобновить дерзкія требованія, заявленные ими еще во время Гадяцкой коммисіи. Сенаторы не согласны также и на призваніе татаръ; эта мѣра нарушитъ договоръ съ Турціею и укажетъ Крымцамъ путь къ возобновленію набѣговъ. Они предписываютъ гетману отозвать хоругви, отправленныя имъ противъ Шведовъ въ Великую Польшу, и направить ихъ въ Украину, обѣщаютъ, что жалованіе будетъ уплачено королемъ; но, прибавляютъ они, хорошо сдѣлаешь ваша милость если откажешься отъ начальства въ походѣ въ пользу польнаго гетмана, Адама Сенявскаго» [2]). Самъ Сенявскій давно набивался на этотъ походъ. Честолюбивый, жадный къ власти и деньгамъ, искустный въ составленіи интригъ, Сенявскій былъ главнымъ распространителемъ слуховъ объ измѣнѣ Любомир-

---

[1]) Записки минскаго воеводы Криштофа Завиши, стр. 363.

[2]) Załuski, T. III, стр. 315, 332; 335 и 336.

скаго; получивъ въ маѣ 1702 года должность польнаго гетмана, онъ чувствовалъ необходимость доказать въ началѣ-же поприща свои военныя способности какимъ нибудь замѣчательнымъ подвигомъ. Онъ считалъ для этой цѣли гораздо болѣе удобнымъ полемъ войну съ нестройными, плохо вооруженными толпами крестьянъ, чѣмъ съ испытанною и побѣдоносною Шведскою арміею. Потому и хлопоталъ о порученіи ему похода на Украину съ частью короннаго войска. Еще до полученія начальства онъ отправился къ границамъ Волыни, старался заявить свою дѣятельность и собрать какія нибудь военныя силы; онъ уговаривалъ пановъ вручить ему надворныя хоругви и хвалился, что успѣетъ усмирить козаковъ весьма скоро. Но такъ какъ войска у него не было, то вся его дѣятельность ограничивалась пока разъѣздами по крѣпостямъ, громкими рѣчами и интригами противъ Любомирскаго, съ цѣлію оттянуть у него часть войска. Въ такомъ положеніи затянулось время до начала декабря [1]). Тогда Сенявскій былъ назначенъ главнокомандующимъ въ предстоящемъ походѣ противъ козаковъ. Онъ немедленно издалъ универсалъ, которымъ сзывалъ всѣ, предоставленныя въ его распоряженіе, войска въ свой лагерь подъ Брежаны. Но войско сходилось медленно и количество его оказывалось недостаточнымъ, потому Сенявскій долженъ былъ поджидать цѣлый мѣсяцъ, пока собрался съ силами; кромѣ хоругвей короннаго войска въ помощь Сенявскому отправлены были надворныя хоругви тѣхъ пановъ, имѣнія которыхъ пострадали или были угрожаемы козацкимъ возстаніемъ; воевода кіевскій—Іосифъ Потоцкій, староста Хмѣльницкій — Яковъ Потоцкій, кастелянъ виленскій — князь Янушъ Вишневецкій, прислали болѣе или менѣе значи-

[1]) Załuski, T. III, стр. 279 и 332; Первыя русскія вѣдомости, стр. 19, 38 и 45.

тельные отряды; гетманъ польный литовскій, князь Михаилъ Вишневецкій, отрядилъ въ помощь Сенявскому часть литовскаго войска; дворяне воеводства волынскаго отдали въ его разпоряженіе вооруженную ими милицію и обѣщали, въ случаѣ надобности, содѣйствовать ему поголовнымъ ополченіемъ; наконецъ Любомирскіе, чувствовавшіе необходимость опровергнуть подозрѣнія о сношеніяхъ ихъ съ козаками, приняли горячее участіе въ войнѣ. Гетманъ великій коронный сверхъ обѣщанныхъ хоругвей прислалъ Сенявскому артиллерію коронную подъ начальствомъ генерала Брандта; два другіе члены этого рода: Юрій Доминикъ, подкоморій коронный; и Юрій, обозный коронный, собрали въ Дубнѣ всѣ надворныя хоругви свои и своихъ родственниковъ, набрали наскоро новыя и отправились также въ лагерь Сенявскаго [1]). Наконецъ въ половинѣ генваря 1703 года двинулся въ походъ Сенявскій. Ему предпосланъ былъ королевскій универсалъ къ Самусю, полковникамъ, старшинѣ козацкой и всему товариству, въ которомъ король предлагалъ имъ прекратить военныя дѣйствія, разойтись по домамъ и представить мирнымъ путемъ на королевское усмотреніе свои обиды и домагательства [2]).

Проникнувши въ Подолье, Сенявскій увидѣлъ, что паническій страхъ шляхты слишкомъ преувеличилъ силу козацкаго возстанія. Число всѣхъ козаковъ не превышало 12,000 человѣкъ и тѣ были разсѣяны мѣлкими отрядами по всей Подоліи и Браціавщинѣ; правда, крестьяне повсемѣстно избили или прогнали пановъ и евреевъ, но они не были слишкомъ многочисленны и не представляли вовсе

---

[1]) Załuski, T. III, стр: 440, 452, 512 и 515; Первыя русскія вѣдомости; стр. 21 и 45; Otwinowski, стр. 42; также см. №№: CLXXVI, стр. 499; CLXXXIV, стр. 513 и CLXXXVIII, стр. 524.

[2]) Załuski, T. III, стр. 375.

вооруженной силы. Области эти только что стали заселяться послѣ 1699 года и крестьянское народонаселеніе было въ нихъ весьма жидко; притомъ крестьяне, избавившись отъ пановъ, возвратились по большей части на зиму по домамъ, считали дѣло поконченнымъ и не помышляли о необходимости отражать новое польское нашествіе. Ктому между предводителями отдѣльныхъ козацкихъ отрядовъ и полковъ не было никакой общности дѣйствій: они другъ съ другомъ не сносились, каждый дѣйствовалъ на свою руку самостоятельно, легкость одержанной побѣды сдѣлала ихъ беспечными; они разошлись на зимнее время по селамъ на квартиры и помышляли о возобновленіи военныхъ дѣйствій только весною. Появленіе польскаго войска застало козаковъ въ расплохъ. Сенявскому предстояло вмѣсто военной кампаніи, совершить церемоніяльное шествіе, едва прерываемое нѣсколькими ничтожными стычками. Слабые отряды козаковъ, попавшіеся на пути польскому войску подъ Константиновомъ, Межибожемъ, Винницею, были разсѣяны безъ труда. Самусь пытался отстоять Немировъ, но силы его были слишкомъ ничтожны—онъ былъ разбитъ и бѣжалъ въ Богуславъ; козаки, оставшіеся въ Немировѣ, очистили крѣпость и удалились въ Брацлавъ. Поляки преслѣдовали ихъ, но козаки очистили и этотъ городъ, отступили поспѣшно къ Ладыжину, бросивъ даже на дорогѣ пушки, увезенныя ими изъ Немирова. Іосифъ Потоцкій и Янушъ Вишневецкій со всею конницею преслѣдовали за ними до Ладыжина; здѣсь только встрѣтили поляки серьезное сопротивленіе. Въ Ладыжинѣ заперся полковникъ Абазинъ и, вмѣстѣ съ отрядомъ, пришедшимъ изъ Немирова, успѣлъ собрать до 2,000 людей; онъ вышелъ на встрѣчу полякамъ. Завязалась сильная сѣча, но поляки были значительно многочисленнѣе; Абазинъ былъ окруженъ и, послѣ отчаянной защиты, потерявъ почти ³/₄ своего

отряда, онъ былъ взятъ въ плѣнъ. Поляки сожгли Ладыжинъ и перерѣзали жителей. Между тѣмъ Сенявскій отправился съ пѣхотою въ Шарогродъ и, остановившись лагеремъ, разсылалъ во всѣ стороны команды для истребленія разсѣянныхъ козацкихъ и крестьянскихъ отрядовъ. Между тѣмъ козацкіе предводители и крестьянскія ополченія дѣйствовали каждый за себя и искали спасенія разными путями: полковникъ Шпакъ отодвинулся къ Каменцу и вошелъ заблаговременно въ сношенія съ комендантомъ этой крѣпости; въ письмѣ къ нему онъ утверждалъ, что онъ желаетъ остаться вѣрнымъ королю и Речи Посполитой и что въ столкновеніе со шляхтою онъ пришелъ случайно, вслѣдствіе необходимости заступиться за крестьянъ, слишкомъ сильно угнетаемыхъ панами въ нѣкоторыхъ имѣніяхъ; онъ былъ оставленъ поляками въ покоѣ и удалился съ своимъ полкомъ за Днѣстръ. Полковникъ Дубина, тѣснимый подкоморіемъ короннымъ, Любомирскимъ, отступилъ также къ Днѣстру, переправился черезъ эту рѣку у Рашкова и ушелъ въ Молдавію; примѣру его послѣдовали многіе другіе мѣлкіе отряды и цѣлыя толпы поднѣстрянскихъ крестьянъ, къ которымъ возвратились теперь паны и стали производить разслѣдованіе о участіи ихъ въ возстаніи; такимъ образомъ, по совѣту полковника Скорича, перешли за Днѣстръ жители цѣлыхъ городовъ и волостей: Калюса, Ушицы, Могилева, Лоевецъ, Козлова, Лятавы, Лазковецъ, Ярышева, Жванца и другихъ; многимъ отрядамъ удалось перебраться къ Палію въ Украину, иные окапывались въ лѣсахъ и на островахъ рѣки Буга и дорого продавали жизнь полякамъ [1]).

---

[1]) Первыя русскія вѣдомости стр: 23, 65, 78, 80, 83, 92 и 109—110; Załuski, T II², стр. 416. См. также №№: CLXXXVI, стр. 521, CXCVI, стр. 536 и CCVI, стр. 561.

Между тѣмъ Сенявскій и другіе предводители польскіе начали судъ и расправу надъ побѣжденными: Абазинъ былъ посаженъ на колъ; всѣ козаки, взятые съ оружіемъ въ рукахъ, были казнены смертью; ихъ сажали на колъ, вѣшали, сбрасывали съ высоты на острые крюки и т. д. Жители всѣхъ городовъ и селъ, оказавшихъ сопротивленіе полякамъ, были перерѣзаны поголовно. По предложенію Іосифа Потоцкаго, воеводы кіевскаго, всѣмъ крестьянамъ, заподозрѣннымъ въ участіи въ возстаніи, и ихъ семействамъ приказано было отрѣзывать лѣвое ухо; «заклеймили ихъ такимъ образомъ болѣе 70.000» говоритъ полякъ современникъ, вѣроятно сильно преувеличивая цыфру, чтобы придать болѣе значенія одержанной побѣдѣ.—Наконецъ окончательное разслѣдованіе о личномъ участіи крестьянъ въ возстаніи и наказаніе виновныхъ поручено было подольской шляхтѣ, которая сразу усердно принялась за дѣло; шляхтичи захватывали въ своихъ селахъ тѣ личности, которыя имъ казались подозрительными, сажали ихъ въ тюрму, изтязали, казнили смертью или стрѣляли въ нихъ при встрѣчѣ. Гродскіе суды приговаривали собща къ смерти или къ бесчестію цѣлыя села; наконецъ, на сеймикѣ подольскаго воеводства, 27 марта, постановлены были общія мѣры наказанія крестьянъ: всѣ прежнія слободы сокращены были до одного года и, по истеченіи его, крестьяне обязаны были исполнять барщину; притомъ въ наказаніе за участіе въ возстаніи постановлено было конфисковать весь скотъ у крестьянъ на пространствѣ цѣлаго воеводства [1]). Но месть шляхты вскорѣ нашла естественныя границы въ личномъ интересѣ: — «паны не хотѣли опустошать собственныя села»

---

[1]) Otwinowski, стр. 42; Первыя русск'я вѣдомости, стр. 83; Załuski, T. III, стр. 455. Pikulski—Sukcess, albo historja uniwersalna, стр. 765. Соловьевъ, Т. XV, стр. 22. Также см. №№: CXCII, стр. 531; CCIII, стр. 557; CCIX, стр. 570 и CCXVI, стр. 585.

говоритъ Отвиновскій, чтобы не лишиться рабочихъ силъ; и потому многіе шляхтичи старались уже въ самомъ разгарѣ репрессалій выгородить своихъ крестьянъ отъ отвѣтственности. Нѣкоторые изъ нихъ стали судебнымъ порядкомъ оправдывать своихъ крестьянъ, сваливая всю вину на крестьянъ сосѣднихъ имѣній; по словамъ каждаго изъ нихъ только ихъ крестьяне одни не участвовали въ возстаніи, напротивъ того противудѣйствовали ему, помагали усмирять и разслѣдовать участниковъ движенія; другіе брали своихъ крестьянъ на поруки и даже, въ случаѣ ареста ихъ сосѣдями, насильно ихъ освобождали; третіе, наконецъ, не смотря на постановленіе сеймика, открывали въ своихъ селахъ продолжительные сроки слободъ и, также вопреки постановленію сеймика, дозволяли въ нихъ селиться крестьянамъ обвиненнымъ въ участіи въ возстаніи. Такимъ образомъ личный интересъ шляхты бралъ перевѣсъ надъ сословнымъ настолько, насколько сословный пересиливалъ въ тогдашней шляхетской средѣ общественное благо; и на этотъ разъ личный интересъ согласенъ былъ съ чувствомъ гуманности—[1]). Но совершенно иныя чувства высказывала шляхта по отношенію къ тѣмъ крестьянамъ, которые бѣжали изъ селъ и на которыхъ рабочія силы не могли разсчитывать владѣльцы: о поимкѣ ихъ и казни, а еще болѣе о водвореніи бѣглецовъ на прежнія мѣста жительства шляхта хлопотала безотступно. Такъ, вслѣдствіе перехода значительнаго числа народонаселенія въ Молдавію, подольская шляхта открываетъ цѣлый рядъ сношеній съ господаремъ Молдавскимъ, Константиномъ Дукою. По ея прозбѣ коронный гетманъ, Любомирскій, немедленно послѣ усмиренія возстанія, отправилъ къ господарю письмо, въ которомъ, напоминая

---

[1]) См. №№: CXCIII, стр. 532; CXCVII, стр. 538; CXCVIII, стр. 539; CCVII, стр. 566; CCXI, стр. 574; CCXXXVI, стр. 631 и CCXLVI, стр. 652.

ему данное обѣщаніе—не принимать бунтовщиковъ подъ свое покровительство, просилъ выдавать бѣглыхъ крестьянъ и козаковъ по требованію подольской шляхты, для произведенія надъ ними суда и для примѣрнаго ихъ наказанія.—Вслѣдъ затѣмъ сеймикъ воеводства подольскаго отправилъ къ господарю пословъ съ такимъ-же требованіемъ; дворяне составили при этомъ поимянный списокъ начальниковъ козацкихъ и тѣхъ мѣстностей подольскихъ, изъ которыхъ крестьяне бѣжали за Днѣстръ, указывали мѣста пребыванія въ Молдавіи бѣглецовъ и просили господаря выдать всѣхъ въ спискѣ поименнованныхъ и впредъ не принимать въ Молдавію перебѣжчиковъ изъ Подоліи. Дука отвѣтилъ сеймику, что онъ готовъ удовлетворить требованіямъ шляхты, но при соблюденіи извѣстныхъ условій: что онъ прикажетъ выдать перебѣжчиковъ только въ такомъ случаѣ, если польское правительство выдастъ ему всѣхъ Молдаванъ, скрывающихся въ Речи Посполитой; что онъ распорядится о томъ, чтобы не допускать селиться въ Молдавіи подольскимъ крестьянамъ только тогда, когда поляки перестанутъ вербовать Молдаванъ въ свое войско и заманивать ихъ въ Подолье на слободы. До исполненія же этихъ условій господарь обѣщалъ судить у себя всѣхъ перебѣжчиковъ, принимавшихъ участіе въ возстаніи, если шляхетскіе депутаты докажутъ справедливость своихъ обвиненій передъ его судомъ. Немедленно послѣ полученія этого отвѣта дворяне подольскіе отправили депутацію къ господарю; въ инструкціи депутатамъ поручено было представить Дукѣ, что въ числѣ людей, бѣжавшихъ въ предѣлы Молдавіи, находится гораздо болѣе невинныхъ, чѣмъ виновныхъ и что шляхта настаиваетъ гораздо болѣе на возвратъ первыхъ со всѣмъ ихъ имуществомъ, чѣмъ на казнь вторыхъ. Вѣроятно и это посольство не привело къ желанной цѣли, потому что долго еще встрѣчаемъ примѣры бѣг-

ства крестьянъ подольскихъ за Днѣстръ и нападеній, производимыхъ ими оттуда на прежнихъ своихъ владѣльцевъ [1]).

Усмиреніе крестьянскаго возстанія въ Подольи и Брацлавщинѣ не составляло еще далеко окончанія козацкой войны. Самусь и Искра еще держались въ южной Украинѣ; Палій занималъ Бѣлоцерковщину и кіевское Полѣсіе до рѣки Уши и не только не помышлялъ о сдачѣ, но, напротивъ того, сильно укрѣплялъ Бѣлую Церковь. «У Палія ежедневно 500 людей работаетъ въ Бѣлой Церкви надъ укрѣпленіемъ фортификаціи, писалъ Потоцкимъ ихъ корреспондентъ,—онъ наполнилъ водою рвы не только около замка, но и около посада; онъ отличается предъусмотрительностью и хотя гультай, хлопъ и пьяница—онъ разторопенъ и имѣетъ надежду отстоять городъ [2])». Сенявскій понималъ, что рѣшительное пораженіе козаковъ послѣдуетъ только тогда, когда взята будетъ Бѣлая Церковь и изгнанъ Палій, но онъ не желалъ предпринимать этого подвига—ему бы пришлось имѣть дѣло съ опытнымъ вождемъ, хорошо приготовившимся къ защитѣ и обладающимъ довольно благоустроеннымъ войскомъ и сильною крѣпостью. Между тѣмъ легкими подвигами, совершенными имъ надъ беспечнымъ Самусемъ и надъ безоружными почти и захваченными въ расплохъ подольскими крестьянами—онъ достигъ своей цѣли, прославленъ былъ шляхтичами какъ побѣдитель «козацкой гидры» и укротитель «безбожнаго хлопскаго своеволія». Сенявскій не хотѣлъ компромитировать своего успѣха походомъ, исходъ котораго казался ему сомнительнымъ. Потому онъ доносилъ королю: «что въ Украинѣ все смирно и тихо; что шляхтѣ доставлена

---

[1]) См. №№: CC, стр. 550; CCIV, стр. 558; CCVIII, стр. 567; CCIX, стр. 570 и CCLII, стр. 668

[2]) См. № CCXVIII, стр. 595.

полная безопасность, потому что козаки такъ сильно наказаны, что вредъ головы столь высоко поднять не могутъ, какъ прежде; что польское желѣзо подавило пожаръ бунта столь успѣшно, что и слѣдовъ отъ него не осталось [1])». Не обращая вниманія на представленія шляхты подольской и кіевской, просившихъ: первая объ оставленіи части войска въ воеводствѣ, для безопасности отъ новаго вторженія козаковъ; вторая—о военной помощи для возвращенія своихъ имѣній, такъ какъ кіевскіе шляхтичи изгнаны козаками на Волынь и не могутъ даже проникнуть въ свое воеводство [2]), Сенявскій объявилъ дѣло съ козаками совершенно покончennымъ и, подъ предлогомъ что для Речи Посполитой нужнѣе войско въ войнѣ со Шведами чѣмъ возвратъ Бѣлой Церкви, онъ оставилъ Подолье и отправился съ войскомъ во Львовъ, а оттуда въ глубь Польши [3]). До ухода своего, желая успокоить подольскую шляхту и принаравливаясь къ ея интересамъ, и вмѣстѣ съ тѣмъ желая документально доказать полное усмиреніе козацкаго возстанія, онъ издалъ 24 февраля амнистію для принимавшихъ участіе въ возстаніи крестьянъ. Въ амнистіи этой сказано было: «козаки усмирены оружіемъ, а виновники и предводители понесли уже должное наказаніе; многіе-же изъ оставшихся въ живыхъ, были захвачены мятежемъ противъ воли и послѣдовали вначалѣ неохотно за возмутителями, теперь-же искренно раскаиваются въ бѣдствіяхъ, причиненныхъ ими отчеству, безоружные блуждаютъ по лѣсамъ и воздыхаютъ о воз-

---

[1]) Первыя русскія вѣдомости, стр. 127 и 139. Załuski, Т. III, стр. 490.

[2]) См. №№: CXCVI, стр. 537 и CCII, стр. 553.

[3]) Первыя русскія вѣдомости, стр. 93.—Впрочемъ Сенявскій избѣгалъ тщательно столкновеній со Шведами и вошелъ даже въ тайныя сношенія съ Карломъ XII; впослѣдствіи онъ старался перебить престолъ у Лещинскаго и опустошалъ долгое время воеводства, не поддерживавшія его притязаній на корону. (Bartoszewicz—Galerja Hetmanów—Adam Sieniawski).

вратѣ въ прежнія жилища... Речь Посполитая, желая положить конецъ ихъ бѣдствіямъ, различая невиннаго отъ виновнаго и стараясь предъотвратить совершенное истребленіе народа и полное запустеніе селъ, которое обратилось-бы ко вреду ихъ-же владѣльцевъ, обѣщаетъ прощеніе и полное забвеніе преступленій всѣмъ тѣмъ, которые возвратятся къ своимъ господамъ»[1]. Наконецъ, 18 марта Сенявскій издалъ универсалъ къ отрядамъ войска, оставляемымъ имъ въ Подольи, въ которомъ, объявляя о своемъ уходѣ, предписывалъ жолнерамъ прекратить преслѣдованіе крестьянъ и грабежи селъ, производимые подъ предлогомъ усмиренія козацкаго возстанія, такъ какъ возстаніе это окончательно уже усмирено и наказано[2].

Послѣ ухода польскаго войска, весь 1703 и половина 1704 года прошла въ спокойствіи. Козацкіе полковники прекратили наступательное движеніе на Поляковъ и ограничились устройствомъ и укрѣпленіемъ областей, бывшихъ уже у нихъ въ рукахъ. Какъ Палій въ Бѣлой Церкви, такъ Самусь въ Богуславѣ и Искра въ Корсунѣ укрѣпляли свои города, расширяли поселенія. Очевидно они не отказывались отъ разъ предвзятаго намѣренія, только собирались съ новыми силами[3]. Но между тѣмъ какъ Самусь и Искра, потерпѣвшіе недавно пораженіе, дѣйствуютъ несамоувѣренно, отказываются отъ всякой иниціятивы и безпрестанно осаждаютъ Мазепу, то просьбами о принятіи ихъ подъ свой рейментъ, то домагательствомъ жалованія для своихъ полковъ, Палій, значительно усилившійся взятіемъ Бѣлой Церкви, окончательнымъ захватомъ кіевскаго Полѣсья и признаніемъ своей власти въ части Брацлав-

---

[1]) Załuski, T. III, стр. 415—417.

[2]) См. № CCVI, стр. 364.

[3]) Соловьевъ, T. XV, стр. 89.

щины и въ днѣстровомъ Побережьи, сознаетъ, что время соединенія съ Россіею еще не пришло, что, напротивъ того, тѣсный союзъ Россіи съ Польшею противъ Шведовъ составляетъ самый неудобный моментъ для предложеній подобнаго рода, и потому онъ ихъ не возобновляетъ, а старается всякія предложенія объ изъявленіи имъ покорности королю, какъ со стороны Польши, такъ и со стороны Россіи, отклонить подъ всевозможными предлогами и затянуть время, не выпуская изъ рукъ того, что разъ уже отнято было отъ Поляковъ. Въ кіевскомъ Полѣсьи онъ продолжалъ распоряжаться въ шляхетскихъ имѣніяхъ и не допускалъ возвращаться въ нихъ владѣльцамъ; шляхтичи воеводства кіевскаго, потерявъ всякую надежду на помощь гетмановъ, должны были смириться передъ Паліемъ. Въ іюлѣ 1703 года они отправили къ нему депутацію и просили позволенія «безопасно возвратиться въ свои имѣнія и собираться на публичные съѣзды для совѣтовъ объ общественныхъ дѣлахъ, на которыхъ обязываемся не предпринимать ничего враждебнаго для пана полковника» [1]. Въ Подоліи онъ примѣнилъ способъ дѣйствія, испытанный имъ нѣкогда въ Полѣсьи; онъ, не производя общаго нападенія, пользовался каждымъ удобнымъ случаемъ, чтобы водворить свою власть въ той или въ другой мѣстности по Бугу и Днѣстру; сами крестьяне, послѣ ухода польскаго войска, не рѣдко признавали надъ собою власть Палія и изгоняли польскія хоругви, оставленныя разными панами для охраны ихъ имѣній. Такъ въ Стрижавкѣ жители, по совѣту священника, ударили въ набатъ, напали на жолнеровъ и выпроводили ихъ изъ мѣстечка, отнявъ у нихъ лошадей и оружіе. Изъ Ягорлицкаго староства жолнеры должны были бѣжать, преслѣдуемые мѣстными жителями

---

[1]) См. № CCXVII. стр. 588.

на разстояніи 7 миль. Въ Хмѣльницкомъ староствѣ крестьяне не давали свободнаго прохода хоругвямъ, били жолнеровъ и грабили ихъ обозы. Въ Ладыжинѣ жители призвали на помощь изъ Умани 200 Паліевыхъ козаковъ и прогнали расположившіяся на зиму хоругви [1]). Укрѣпляя такимъ образомъ медленно но постоянно свои силы, Палій въ тоже время старался создать, по мѣрѣ возможности, многочисленное и стройное войско. Къ нему являлись значительные отряды запорожцевъ, зазываемые подъ предлогомъ походовъ на Татаръ [2]); самая голудьба принимала стройный видъ и превращалась въ правильные козацкіе полки. Тотъ-же священникъ Лукьяновъ, на котораго «Паливщина» полунагая, оборванная и бездомная произвела было столь невыгодное впечатленіе, проѣзжая на обратномъ пути, по истеченіи почти двухъ лѣтъ, восхищается многочисленностью, военною ловкостью, богатствомъ убранства и вооруженія Паліевыхъ козаковъ и расказываетъ, какъ одно изъ пріятныхъ воспоминаній, о гостепріимномъ пріемѣ, оказанномъ въ Паволочи проѣзжимъ московскимъ купцамъ въ отсутствіи Палія его женою [3]).

Между тѣмъ Поляки, не находя возможности вытѣснить оружіемъ Палія, по прежнему возобновили, только съ большею силою, натискъ на него посредствомъ дипломатическихъ сношеній съ Россіею. Польское правительство опять обратилось къ Царю и гетману Мазепѣ съ обычными представленіями о невозможности вести успѣшно войну противъ Шведовъ вслѣдствіе безпокойства причиняемаго козаками и съ просьбою усмирить ихъ возстаніе. Петръ I отвѣчалъ письмомъ отъ 25 февраля 1703 г. ко-

---

[1]) См. №№: CCXXVI, стр. 612; CCXXVIII, стр. 615; CCXXX, стр. 619; CCXXXI; стр. 622 и CCXXXIV, стр. 627.

[2]) Первыя русскія вѣдомости, стр. 184.

[3]) Лукьяновъ, путешествіе въ св. землю, стр. 108.

ролю Августу; онъ объяснялъ, что подвластные ему козаки къ возстанію не причастны, что онъ приказалъ запретить имъ подъ страхомъ смертной казни отправляться на правый берегъ Днѣпра; что Палій и Самусь—подданные короля и царь не имѣетъ права посылать имъ распоряженій, что тѣмъ не менѣе онъ посылалъ имъ и посылаетъ еще увѣщательныя грамоты съ совѣтомъ прекратить непріятельскія отношенія къ Речи Посполитой. (Дѣйствительно того-же числа отправлены были Самусю и Палію новыя царскія увѣщательныя грамоты) [1]). Въ тоже время Мазепа, въ свою очередь побуждаемый какъ царскими приказаніями, такъ и отношеніями польскихъ властей, долженъ былъ отписываться на всѣ стороны и предпринимать сношенія съ Паліемъ съ цѣлью подчинить его полякамъ—задача и невозможная и нежелательная по мнѣнію самаго Мазепы. Такъ 20 февраля онъ отвѣчалъ на пространную ноту, присланную ему польскими гетманами. Онъ увѣрялъ ихъ, что возстаніе произошло помимо вѣдома и воли какъ Царя, такъ и его, Мазепы; что если Самусь и Палій и приняли титулъ полковниковъ войска Его Царскаго Величества, то они сдѣлали это самовольно, не испросивъ на это ничьего согласія; что Царь приказывалъ имъ уже нѣсколько разъ смириться и что добился отъ нихъ обѣщанія не возобновлять нападенія на Волынь и на Подолье; что Мазепа устрашаетъ безпрестанно обоихъ полковниковъ царскимъ гнѣвомъ, но не въ силахъ-же онъ принудить Палія къ сдачѣ Бѣлой Церкви; что, наконецъ, онъ находитъ неудобнымъ арестовать, по желанію польскихъ гетмановъ, имущество Палія, находящееся въ Кіевѣ [2]) Между

---

[1]) Załuski T. III, стр. 422 и 436. Чтенія въ Императорскомъ обществѣ исторіи и древностей при Московскомъ универс. 1859 г., кн. 1. отдѣлъ 2, стр. 39 и 40.

[2]) Załuski, T. III, стр. 400.

тѣмъ въ сношеніяхъ съ русскимъ правительствомъ Мазепа высказывался нѣсколько яснѣе; въ виду шаткаго положенія Палія, стремящагося къ Россіи и отталкиваемаго ея правительствомъ, онъ считалъ возможнымъ воспользоваться временемъ для приведенія въ исполненіе своихъ цѣлей; зная и положеніе дѣлъ и стойкость Палія, онъ чувствовалъ, что ни Палій не захочетъ никогда добровольно покориться Полякамъ, ни у Поляковъ не будетъ, по крайней мѣрѣ долго еще, достаточныхъ силъ для того, чтобы его сломить; по призыву обѣихъ сторонъ русское правительство, раньше или позже, должно будетъ порѣшить дѣло вмѣшательствомъ, отъ котораго оно до сихъ поръ воздерживалось, опасаясь съ одной стороны нарушить необходимый для шведской войны союзъ съ Поляками, съ другой стороны—рѣзкимъ поступкомъ оттолкнуть отъ себя симпатію южно-русскаго народа и собственными руками предать Польшѣ край, естественно стремившійся къ соединенію съ восточною половиною Малороссіи и возлагавшій всѣ свои надежды на Русскую помощь. Но вмѣшательство русскаго правительства было неизбѣжно: обѣ стороны призывали его и оставаться долго въ двусмысленномъ положеніи было невозможно. Русское правительство могло, отважившись наконецъ сдѣлать рѣшительный шагъ, выбрать одно изъ двухъ: или принять Палія подъ свое покровительство, или изгнать его въ угоду Полякамъ; въ первомъ случаѣ Палій поступилъ-бы подъ рейментъ Мазепы, но Мазепа этого не желалъ. Палій пользовался популярностью не только на правой сторонѣ Днѣпра, онъ былъ представителемъ и на лѣвой сторонѣ недовольной Мазепою «войсковой и посполитой черни» и могъ составить непреодолимое препятствіе для гетмана въ преслѣдованіи его общественнаго, шляхетскаго направленія. Мазепа нашелъ-бы въ новомъ подчиненномъ противника, ко-

торый могъ сосредоточить около себя недовольную массу и разрушить всѣ аристократическія затѣи гетмана, можетъ быть свергнуть его по приговору «черной рады».— Мазепа съ другой стороны не желалъ подчиненія Польшѣ западной Украины посредствомъ Русскаго оружія; въ такомъ случаѣ, наслѣдованный имъ отъ Самойловича титулъ «гетмана обоихъ береговъ Днѣпра» никогда бы не могъ осуществиться на дѣлѣ. Потому лучшимъ исходомъ, по его мнѣнію, былъ такой образъ дѣйствія, посредствомъ котораго можно-бы было возбудить въ русскомъ правительствѣ недовѣріе къ Палію и овладѣть его территоріею подъ видомъ вмѣшательства въ дѣло по просьбѣ Поляковъ; Полякамъ же можно было не отдавать земли отнятой у Палія и привести ихъ мало по малу къ формальной уступкѣ ея Россіи.—Уже сначала 1703 года Мазепа начинаетъ подготовлять этотъ исходъ. Въ сношеніяхъ съ правительствомъ онъ безпрестанно обращаетъ его вниманіе на невозможность заставить козаковъ и народъ западной Украины подчиниться Полякамъ; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ старается постоянно заподозрить поведеніе и чистоту намѣреній Палія, представить его личность единственною помѣхою въ удовлетвореніи требованій Поляковъ и вселить мысль о необходимости поручить Мазепѣ исполненіе вмѣшательства Россіи. Такъ весною 1703 года гетманъ доносилъ Головину, что невозможно думать о подчинененіи Украины Польшѣ, такъ какъ народъ сильно раздраженъ казнями, которыя Поляки производили въ Подоліи; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ сообщалъ, что Палій, недовольный отказами русскаго правительства, грозитъ подчиниться Полякамъ и что исполненіе этого намѣренія было-бы крайне опасно, по поводу вліянія примѣра Палія на гетманщину. Лѣтомъ того-же года Мазепа опять сооообщалъ Головину, что Самусь и Искра не могутъ подчиниться Полякамъ, но настойчиво просятъ

Мазепу принять ихъ подъ свой рейментъ; Палій же сталъ къ нему относиться съ недовѣріемъ; онъ ссорится съ Самусемъ и продолжаетъ грозить сдачею Полякамъ, въ случаѣ чего примѣръ его повлечетъ за собою и Запорожцевъ. Между тѣмъ, пока, онъ отказывается сдать Бѣлую Церковь; но найдутъ-ли полезнымъ въ Москвѣ принять предложеніе Мазепы, состоящее въ томъ, чтобы вызвать Палія для свиданія въ Кіевъ, задержать его тамъ, овладѣть Бѣлою Церковью, а потомъ объявить Полякамъ, что эта крѣпость можетъ быть имъ возвращена только впослѣдствіи, послѣ окончанія Шведской войны? [1]) Въ тоже время Мазепа предлагалъ и польскому правительству, не поручитъ-ли оно ему отнять у Палія Бѣлую Церковь, которую иначе онъ имъ не возвратитъ ни подъ какимъ видомъ? [2])

Между тѣмъ Палія, съ самаго начала 1703 года, также осаждали со всѣхъ сторонъ требованія сдать Бѣлую Церковь Полякамъ; отговариваться ему иногда приходилось довольно трудно. На всѣ требованія Россіи и на вопросы Мазепы онъ отвѣчалъ уклончиво, требовалъ времени, для того чтобы обдумать, или объявлялъ, что можетъ быть, если онъ окончательно усумнится въ возможности поступить въ подданство Россіи, то совершенно подчинится Полякамъ; и, въ такомъ случаѣ, считаетъ лишнимъ отдавать имъ впередъ крѣпость. На требованія Поляковъ онъ отвѣчалъ также условно: то успакаивалъ гетмановъ дружелюбными письмами, то объявлялъ имъ, что онъ сдалъ уже Бѣлую Церковь Мазепѣ и присягнулъ царю и безъ ихъ вѣдома не можетъ отдать крѣпости, то, объявлялъ прямо, что онъ не отдастъ ее ни подъ какимъ видомъ и что они предпринимаютъ напрасный трудъ, заводя рѣчь объ этомъ

---

[1]) Соловьевъ, Т. XV, стр 21—22 и 38—39,

[2]) Перв. русск. вѣд м, стр. 110.

предметѣ; то требовалъ онъ, чтобы ему предъявили совмѣстный указъ отъ обоихъ монарховъ, то, наконецъ, представлялъ, что онъ занялъ крѣпость изъ ревности о благѣ Речи Посполитой; такъ какъ при неудачномъ ходѣ войны на нее легко могли-бы покуситься Шведы [1]). — Труднѣе всего было объясняться Палію тогда, когда приходилось ему трактовать съ такимъ лицемъ, которое могло представить полномичіе совмѣстно отъ Россіи и отъ Польши; такимъ лицемъ между прочимъ явился въ началѣ 1703 года извѣстный Паткуль; проѣзжая чрезъ Подолье и Кіевъ на обратномъ пути изъ Вѣны, куда онъ ѣздилъ въ качествѣ посланника Петра I, Паткуль столкнулся на дорогѣ съ Сенявскимъ, усмирявшимъ въ то время Подольскихъ крестьянъ; послѣдній сталъ представлять ему, что Поляки до того встревожены козацкимъ возстаніемъ, что не могутъ вести успѣшно войны со Шведами, и просилъ его, въ качествѣ довѣреннаго лица русскаго царя, уговорить Палія къ сдачѣ. Паткуль горячо вызвался исполнить порученіе польскаго гетмана, хвалился, что онъ скоро принудитъ Палія къ уступчивости, взялъ отъ Сенявскаго письменную довѣренность для веденія переговоровъ и въ сопровожденіи польскаго конвоя поѣхалъ въ Бѣлую Церковь. Сенявскій просилъ его между прочимъ разъвѣдать силы Палія и извѣстить его, на сколько удобно могъ-бы онъ покуситься взять Бѣлую Церковь приступомъ. Между тѣмъ на дѣлѣ дипломатическіе утонченные приемы Паткуля оказались безсильными предъ врожденною хитростью и изворотливостью стараго козацкаго полковника. Вотъ какъ описывалъ самъ Паткуль весь ходъ переговоровъ: Пріѣхавъ въ Бѣлую Церковь онъ предъявилъ Палію королевскій универсалъ и полномочіе Сенявскаго и объявилъ, что онъ отъ имени

---

[1]) Załuski, т. III, стр. 417 и 436. Перв. русск., вѣдом., стр. 92.

царя и короля требуетъ отъ него немедленной сдачи Бѣлой Церкви Полякамъ. Палій понялъ сей часъ-же, что Паткуль при случаѣ только взялся исполнить порученіе Поляковъ, но что онъ не имѣетъ царской грамоты для переговоровъ съ нимъ и отвѣтилъ, что онъ готовъ сдать крѣпость, если ему будетъ предъявлено на то письменное приказаніе отъ царя и отъ Мазепы. «Въ царскомъ желаніи ты не долженъ сомнѣваться, сказалъ Паткуль, Бѣлая Церковь уступлена Полякамъ еще по договору 1686 года, притомъ съ того времени царь заключилъ тѣснѣйшій союзъ съ королемъ противъ Шведовъ, такъ, что нарушать договоръ онъ и не можетъ желать; ты же мѣшаешь успѣшному веденію войны, отвлекаешь польскія войска и упрямствомъ своимъ навлекаешь на себя гнѣвъ царя.»—«Напротивъ, отвѣчалъ Палій, я содѣйствую Шведской войнѣ,—занялъ я Бѣлую Церковь именно изъ опасенія, чтобы она не досталась общимъ врагамъ—Шведамъ, потому что Поляки не имѣютъ достаточныхъ силъ и не умѣютъ защищать своихъ крѣпостей; въ моихъ-же рукахъ она безопасна.»—«Если ты взялъ крѣпость только на сохраненіе, сказалъ Паткуль, то долженъ ее возвратить при первомъ требованіи владѣльца. Именемъ царскимъ прикрываешся не по правдѣ; тебѣ хорошо извѣстно, что царь удерживается отъ вооруженнаго противъ тебя вмѣшательства, потому только, что не желаетъ брать на себя разбирательства внутреннихъ дѣлъ Речи Посполитой изъ уваженія къ королю; но если ты послушаніемъ не постараешься сейчасъ-же снискать милости короля и Речи Посполитой, то царь, по ихъ просьбѣ, долженъ будетъ, въ силу трактатовъ, подать имъ помощь и выдать тебя на казнь какъ бунтовщика.» Палій, не смотря на эти доказательства, стоялъ на своемъ, требовалъ письменнаго царскаго приказа. Видя его неуступчивость, Паткуль предложилъ ему заключить съ Поляками

по крайней мѣрѣ перемиріе до окончанія шведской войны; Палій сначала подалъ видъ, какъ будто онъ согласенъ, но потомъ, посмотрѣвъ на условія, предложенныя Паткулемъ, онъ объявилъ, что не можетъ о нихъ и рѣчи заводить, не посовѣтовававшись съ Мазепою; Паткуль вспылилъ, сталъ кричать, что Палій бунтовщикъ, недостойный королевской милости, что съ нимъ и не стоитъ вести переговоровъ, такъ какъ ему чуждъ страхъ божій; что царю онъ будетъ жаловаться и просить, чтобы онъ обратилъ всѣ силы на Палія. Тѣмъ и кончился разговоръ. Паткуль съ досадою передавалъ его въ письмѣ къ Сенявскому, утверждая, что онъ, гнушаясь измѣнниками, не хочетъ больше имѣтъ съ Паліемъ никакихъ сношеній; что притомъ послѣдній—человѣкъ бездарный, неумѣющій даже мыслить, днемъ и ночью пьяный, повинуется вѣроятно чьимъ-то постороннимъ, враждебнымъ для короля внушеніямъ.—Впрочемъ онъ извѣщаетъ Сенявскаго, что войска у Палія много и потому онъ не совѣтуетъ польному гетману предпринимать похода на Бѣлую Церковь, чтобы не рисковать слабыхъ силъ Речи Посполитой въ борьбѣ съ врагомъ многочисленнымъ и отчаяннымъ; что, по его мнѣнію, лучше уладить дѣло такъ, чтобы крестьянъ успокоить амнистьею, а Палія предоставить царскому гнѣву, который Паткуль брался возбудить. Мы уже видѣли, что Сенявскій исполнилъ въ точности совѣтъ Паткуля; между тѣмъ послѣдній, просидѣвъ нѣсколько дней въ Бѣлой Церкви, оказался вполнѣ обвороженнымъ Паліемъ, и, можетъ быть не совсѣмъ безкорыстно, совершенно перемѣнилъ о немъ мнѣніе; въ слѣдующемъ письмѣ къ Сенявскому-же Паткуль ударился въ противуположную крайность; онъ увѣрялъ, что Палій—вѣрнѣйшій изъ подданныхъ короля, что онъ занялъ Бѣлую Церковь только вслѣдствіе настойчивой просьбы комменданта, что недоразумѣнія произошли только потому, что

Поляки относились безъ вниманія и довѣрія къ представленіямъ Палія, съ которымъ слѣдовало-бы обращаться почтительно и милостиво. «Клянусь, писалъ Паткуль, это единственный человѣкъ, который въ это время могъ-бы еще оживить упадшія силы Речи Посполитой [1])».

Не смотря однако на такую изворотливость, которою ему удалось провести самаго Паткуля, считавшагося умнымъ и ловкимъ дипломатомъ по мнѣнію современниковъ, Палій не былъ въ состояніи побороть обстоятельствъ, тѣснившихъ его со всѣхъ сторонъ. Силы, собранныя имъ, были слишкомъ ничтожны для того, чтобы дѣйствія его могли имѣть сколько нибудь независимый характеръ; враги же его, кромѣ превосходства силъ, имѣли еще на своей сторонѣ возможность дѣйствовать по опредѣленному плану, стремиться къ ясно сознанной цѣли: Поляки требовали возврата Бѣлой Церкви и уничтоженія козачества; Мазепа стремился къ захвату правобережней Украины подъ свой рейментъ. Между тѣмъ Палій, принять котораго Россія окончательно отказалась, не былъ въ состояніи указать цѣли, къ которой онъ шелъ; только глубокое сознаніе народнаго инстинкта и непреодолимое отвращеніе къ Полякамъ поддерживало его; единственнымъ же средствомъ къ оправданію своего существованія въ сношеніяхъ съ Россіею и съ Польшею, съ Мазепою и съ Паткулемъ Палій находилъ въ діялектическихъ уловкахъ, въ хитрости, въ недомолвкахъ и въ казуистикѣ; на врядъ-ли и въ собственномъ сознаніи зналъ онъ къ чему можетъ его довести упорная защита—самому себѣ онъ могъ отвѣтить на этотъ вопросъ развѣ неясною надеждою на перемѣну въ будущемъ обстоятельствъ къ лучшему или крикомъ отчаянія:

---

[1]) Załuski, т. III, стр 418, 434 и 435; Соловьевъ, т. XV, стр 21; Перв. русск. вѣдом., стр. 92.

«Ни ляхамъ ни кому иному Бѣлой Церкви не оддамъ, развѣ меня изъ нея за ноги выволокутъ!» Писалъ онъ Мазепѣ, допытывавшемуся у него, на какой исходъ изъ своего положенія можетъ онъ надѣяться? [1]) Между тѣмъ въ выжидательномъ, загадочномъ положеніи долго невозможно было держаться. Всѣ сильные, окружавшіе его сосѣди находили въ Паліѣ помѣху для интересовъ, гораздо болѣе важныхъ по ихъ мнѣнію, и желали сбыть его съ рукъ. Въ февралѣ 1704 года Палій получилъ новую увѣщательную царскую грамоту;—тонъ ея былъ рѣшительнѣе прежнихъ: Царь требовалъ покорности королю и сдачи Полякамъ Бѣлой Церкви, угрожая, въ случаѣ отказа, исполнить свое требованіе силою. [2]) Въ томъ же году, 19 августа, подписанъ былъ въ Нарвѣ договоръ между уполномоченными русскими и польскими, въ силу котораго участь Палія должна была окончательно рѣшиться—онъ былъ пожертвованъ успѣшному ходу Шведской войны. Въ 4-й статьѣ этого договора сказано было: «Понеже Его Королевское Величество и свѣтлая Речь Посполитая, по причинѣ нынѣшнихъ обстоятельствъ, сами противъ непослушнаго своего подданнаго, Палія, права изобрѣсти никакъ не могутъ, потому отъ Его Царскаго Величества, какъ друга, сосѣда и сильнаго союзника, въ таковомъ дѣлѣ просили вспоможенія. И такъ, по силѣ онаго союза, Его Царское Величество принимаетъ то на себя, что Палій, добрымъ-ли или худымъ способомъ, принужденъ будетъ крѣпости и города, взятые во время бывшихъ недавно въ Украинѣ замѣшательствъ, возвратить и оные Его Королевскому Величеству и Речи Посполитой безъ всякихъ про-

---

[1]) Соловьевъ, т. XV, стр. 40.

[2]) Исторія Малороссіи Маркевича; приложенія. Т. IV, стр. 154. Чтенія въ Имп. общ. ист. и древн. росс. при Москов. унив. 1859, кн. I, отд. 2. стр. 41.

тензій, какъ найскорѣе быть можетъ, а по крайней мѣрѣ до предъидущей кампаніи, отдать, обѣщая Палію вѣчное забвеніе, если насильно захваченныя въ оныхъ замѣщательствахъ крѣпости добровольно отданы будутъ» [1]).

Впрочемъ Петру I не пришлось приводить въ исполненіе своего обѣщанія. Мазепа, разсчитывавшій воспользоваться наслѣдствомъ Палія, желавшій его паденія, но стремившійся вмѣстѣ съ тѣмъ къ обладанію заселеннымъ имъ краемъ и не допускавшій мысли о возвращеніи его Полякамъ, предъупредилъ заключеніе договора. Въ іюлѣ Палій находился уже въ заточеніи а Мазепа владѣлъ Бѣлою Церковью и назначалъ новаго на его мѣсто полковника. Еще въ апрѣлѣ Мазепа получилъ царскій указъ, предписывавшій ему выступить со всѣмъ войскомъ въ походъ въ польскія владѣнія противъ Шведовъ и ихъ приверженцевъ. Въ началѣ мая онъ переправился черезъ Днѣпръ въ Кіевѣ и призвалъ въ свой лагерь полковниковъ, жившихъ на правомъ берегу Днѣпра, для участія въ общемъ походѣ; къ нему явились: Искра, Самусь, передавшій Мазепѣ полученныя нѣкогда отъ короля: бунчукъ, булаву и королевскую грамоту на гетманское званіе [2]); явился и Палій, полагая, что наконецъ пришло время желаннаго исхода изъ его труднаго положенія, что самъ гетманъ, зазывая его въ общій походъ въ Польшу, eo ipso заявляетъ о принятіи его наконецъ подъ свою власть и о возсоединеніи обѣихъ половинъ Малороссіи. Призывъ Мазепы имѣлъ такое значеніе не только въ глазахъ одного Палія; весь народъ смотрѣлъ на приходъ Мазепы въ Бѣлоцерковщину, какъ на актъ принятія во владѣніе этой области; Палій, имѣвшій постоянныя сношенія съ крестьянами въ

---

[1]) Полное собраніе законовъ, Т. IV, стр. 266. Volumina legum, T. VI, стр. 83.

[2]) Лѣтопись Грабянка, стр. 242.

Брацлавщинѣ и Подоліи, думалъ, что теперь именно настало время привести въ исполненіе замыселъ, неудавшійся въ 1702 году Самусю, что, послѣ соединенія съ Мазепою, козацкія силы будутъ въ состояніи поддержать съ должною силою крестьянское возстаніе и окончательно освободитъ отъ Польши Украину до Днѣпра и Случи. Агенты Палія отправились въ Брацлавщину и стали взывать народъ къ оружію. Вотъ интересный эпизодъ, представляющій наглядно какъ ихъ образъ дѣйствія, такъ и настроеніе народа, а равно и ту степень чисто личнаго, эгоистическаго отношенія къ дѣлу, которымъ проникнуто было шляхетское общество.

Возстаніе началось съ Немирова, значеніе котораго для Поляковъ уже выше было расказано. Жители Немирова принимали горячее участіе въ возстаніи 1702 года и дорого за него поплатились. Городъ принадлежалъ кіевскому воеводѣ, Іосифу Потоцкому, отличавшемуся особенною жестокостью при усмиреніи возстанія; желая показать грозный примѣръ крестьянамъ, Потоцкій казнилъ смертью нѣсколько тысячъ людей, взятыхъ имъ изъ собственныхъ его имѣній: волостей Немировской и Константиновской [1]). Между прочими одинъ изъ начальниковъ мѣстнаго возстанія, Борысенко, былъ убитъ сотникомъ надворныхъ козаковъ Потоцкаго—Олексіемъ и голова его доставлена воеводѣ какъ трофей. Теперь въ Немировъ пріѣхалъ по указанію Палія братъ убитаго—Грицько Борисенко, занимавшій должность сотника въ Погребыщахъ, въ полку Паліевомъ; въ городѣ онъ встретилъ убійцу брата, застрѣлилъ его немедленно и сталъ проповѣдывать жителямъ, что теперь пришла настоящая пора избавиться отъ пановъ. Жи-

---

[1]) Żywoty hetmanów, wydał Żegota Pauli, стр. 92.

тели взволновались, но, не довѣряя вполнѣ Борисенку, не рѣшались первые начинать дѣла, пока наконецъ странный случай не сообщилъ имъ послѣдняго толчка. Въ то время случайно проѣзжалъ черезъ Немировъ по своимъ дѣламъ подольскій шляхтичъ—Пирха; на рынкѣ его остановила толпа крестьянъ; узнавъ въ чемъ дѣло, Пирха, какъ человѣкъ находчивый, сейчасъ же придумалъ средство выйти изъ затруднительнаго положенія и очистить себѣ дорогу: онъ вынялъ изъ подушки своего сѣдла связку бумагъ, показалъ ее крестьянамъ, объявляя, что они его задерживать не смѣютъ, потому что онъ везетъ важныя королевскія приказанія; онъ сталъ тутъ-же читать и толковать мнимый универсалъ; король, по его словамъ, разсердился на пановъ за то, что они пристаютъ къ Шведамъ и бунтуютъ противъ короля и потому приказываетъ крестьянамъ бить ихъ. «Вотъ пришли Ляхи подъ Сеняву, прибавилъ Пирха, они собираются истреблять васъ, ступайте-же сейчасъ, гоните ихъ, бейте какъ бунтовщиковъ и заставте покориться королю.» Сказка имѣла полный успѣхъ. Пирха торжественно выѣхалъ изъ города, играя роль важнаго довѣреннаго у короля лица, онъ отправился домой, вѣроятно весьма доволный своею находчивостью. Крестьяне также обрадовались. Борысенко, значитъ, говорилъ правду; его дѣйствительно послалъ Палій, а за одно съ Паліемъ противъ шляхты дѣйствуетъ не только Мазепа, но и самъ король. Въ Немировѣ ударили въ набатъ, сошлись жители изъ сосѣднихъ селъ, составились козацкія сотни; сотники Борисенко, Наливайко изъ Кернасовки и Иванъ Ассаулъ, исполняя порученіе Пирхи, отправились подъ Сеняву; тамъ стояла дѣйствительно польская хоругвь; Немировцы напали на нее въ расплохъ на разсвѣтѣ, жолнеровъ изрубили, поранили и разогнали, многихъ захватили въ плѣнъ и перевязали; взятыхъ лошадей, оружіе, значекъ, бубны и плѣнныхъ отправили

торжественно къ Палію въ Хвастовъ [1]). Возстаніе стало быстро распространяться по Брацлавщинѣ, начальство надъ нимъ принялъ бѣжавшій въ 1702 году въ Молдавію полковникъ Шпакъ, у него вскорѣ оказалось 600 человѣкъ войска, кромѣ того вездѣ собирались своевольныя купы, стали убивать, грабить и изгонять шляхту. Въ половинѣ іюля съѣхались на сеймикъ подольскіе шляхтичи и порѣшили поголовно ополчиться, но, не довѣряя собственнымъ силамъ, они просили короля усилить гарнизонъ каменецкой крѣпости, на защиту Подолья отрядить польнаго гетмана и потребовать отъ Мазепы отозванія Шпака [2]). Хотя послѣднее требованіе и было исполнено, но волненіе народа долго еще не могло успокоиться. Въ слѣдующемъ году власти польскія хлопотали еще о томъ, чтобы разгонять своевольныя купы, чтобы ловить, судить, казнить и не давать укрываться составлявшему ихъ «гультайству» [3]).

Но крестьянскаго возстанія Мазепа именно не желалъ; мечтая о присоединеніи западной Украины, онъ можетъ быть разсчитывалъ найти въ ней подкрѣпленіе въ готовомъ уже шляхетскомъ сословіи для проведенія своего общественнаго идеала въ Малороссіи—по крайней мѣрѣ существованіе такой надежды можно предполагать по тону универсаловъ, изданныхъ имъ къ шляхтѣ занятыхъ имъ областей и по той силѣ озлобленія, съ которою онъ жалуется въ письмѣ къ Головину на возбужденіе Паліемъ подобнаго «гультайства». Вѣроятно, какъ извѣстіе, полученное Мазепою о переговорахъ Поляковъ съ русскими уполномоченными относительно Палія и желаніе опередить заключеніе ими условій, такъ и нелюбое ему крестьянское возстаніе

---

[1]) См, №№: CCXLII, стр. 643 и CCXLIII стр. 646.

[2]) См, №№: CCXXXVIII, стр. 635 и CCXL, стр. 640.

[3]) См. №№: CCLI, стр. 666 и CCLV, стр. 683.

заставили Мазепу ускорить развязку давно имъ задуманнаго плана—онъ рѣшился не идти въ Польшу прежде чѣмъ участь Палія не будетъ рѣшена. Почти 3 мѣсяца—съ начала мая до конца іюля—посвятилъ Мазепа для этой цѣли; все это время онъ простоялъ лагеремъ около Хвастова: въ началѣ у могилы Перепятыхи, потомъ подъ Паволочью [1]) и велъ дѣятельную переписку съ Головинымъ, желая доказать необходимость смѣны Палія. Онъ обвинялъ Бѣлоцерковскаго полковника въ совершенной неспособности и въ постоянномъ пьянствѣ. «Уже 4 недѣли, писалъ онъ 3-го іюня, какъ въ обозѣ при мнѣ находится и постоянно пьянъ и день и ночь; ни разу я не видалъ его трезваго». Далѣе Мазепа жаловался, что помимо его воли «Паліево гультайство» стало разорять Поляковъ по Днѣстру и Бугу и врываться даже въ Молдавію, что онъ представлялъ полковнику, что по царскому указу не слѣдуетъ разорять Поляковъ, «но онъ ничего не слушаетъ, раціями говорить съ нимъ трудно, ничего не понимаетъ, потому что умъ его помраченъ повседневнымъ пьянствомъ..... безъ страха Божія и безъ разума живетъ и гультяйство также единонравное себѣ держитъ, которое ни о чемъ больше не мыслитъ, только о грабительствѣ и о крови невинной и никогда никакой власти и начальства надъ собою имѣть не хочетъ». Но самое сильное обвиненіе со стороны Мазепы состояло въ измѣнѣ (?), онъ утверждалъ, что Палій дѣйствуетъ за одно со Шведами и что подговариваетъ народъ держаться Любомирскихъ. Сколь ни нелѣпо было это обвиненіе, Головинъ, вѣроятно изъ потачки гетману, предложилъ Мазепѣ вызвать Палія въ Москву или арестовать его, въ случаѣ если онъ добудетъ явныя улики связи его со Шведами. Палій отказался ѣхать въ Москву, «я здоровьемъ

---

[1]) Лѣтопись Грабянка стр. 256.

слабъ, сказалъ онъ, да и незачѣмъ туда ѣхать». Мазепѣ оставалось добыть улики мнимой измѣны; онѣ и были отъисканы, хотя и весьма подозрительнаго свойства. Онъ объявилъ Головину, что еврей, арендаторъ хвастовскій, показалъ, что онъ, по порученію Палія, ѣздилъ къ Любомирскимъ и посредствомъ словесныхъ переговоровъ скрѣпилъ ихъ союзъ съ Паліемъ, что Любомирскій обѣщалъ жалованіе отъ Шведскаго короля и уступку въ потомственное владѣніе Бѣлой Церкви; Палій же взаимно обѣщалъ помагать Любомирскимъ противъ Августа II и извѣщать Шведовъ о движеніи и силахъ русскихъ и козацкихъ войскъ. Это показаніе еврея подтвердилъ, по словамъ Мазепы, какой то священникъ Карасевичъ [1]). Улики эти показались Мазепѣ достаточными для того, чтобы арестовать своего противника, но Мазепа не желалъ исполнить своего умысла въ Хвастовщинѣ, среди преданнаго Палію народонаселенія. Въ послѣднихъ числахъ іюля онъ снялъ лагерь изъ подъ Паволочи и перешелъ въ Бердичевъ, здѣсь, по словамъ народнаго преданія, онъ пригласилъ Палія на «бенкетъ» (пиръ) и, напоивъ до пьяна, приказалъ отнести въ темницу [2]). Вслѣдъ затѣмъ онъ отправилъ 1-го

---

[1]) Соловьевъ, Т. XV, стр. 40—43.

[2]) Вотъ самый полный изъ извѣстныхъ варіантовъ народной думы, описывающей взятіе въ плѣнъ Мазепою Палія:

Ой не знавъ, не знавъ, проклятый Мазепа, якъ Палія зазваты;
Ой ставъ-же, ставъ проклятый Мазепа на бенкетъ запрошаты,
«Ой прошу тебе, Семене Палію, по чаши вына пыты!»
—»Брешешъ, брешешъ, вражый сыну, хочешъ мене згубыты!»
А тамъ Максымъ Искра сыдыть, про Мазепу добре знае;
Паліеві Семенові оттакъ промовляе:
«Ой годи Семене Палію въ Мазепы вына пыты!
Ой хоче Мазепа проклятый тебе вбыты.»
Ой пье Палій, ой пье Семенъ да головоньку клоныть.
А Мазепынъ чура Палію Семену кайданы готовыть,
Ой пье Палій, ой пье Семенъ—изъ нигъ пзвалывся,

августа универсалъ къ Хвастовскимъ жителямъ, въ которомъ объявилъ имъ: «ижъ отдаливши *для певныхъ причинъ* пана Семена Палія отъ уряду полковництва, вручилисмо тотъ урядъ полковничій пану Михайлу Омельченкови, яко справному и благоразумному человѣкови, позваляючи оному всякіи межи вами порядки управляти и все, щокольвекъ належитъ до оного старшенства, справовати,...... Онъ засъ знатыметъ якъ добрыхъ миловати и на оныхъ респектъ оказовати, такъ злыхъ и проступныхъ слушнымъ каранемъ наказовати» [1]). Сопротивленіе со стороны Хвастовцевъ было невозможно; вся ихъ военная сила была въ лагерѣ Мазепы; изъ приближенныхъ къ Палію людей, одни были задобрены Мазепою, подобно зятю его, Антонію Танскому, и племяннику, Чесноку [2]); другіе, подобно пасынку Палія—Семашку, раздѣлили его участь. Нѣсколь-

---

Дуже тому гетьманъ Мазепа, стоя, звеселывся.
Ой якъ крыкне проклятый Мазепа на свои гайдуки:
«Ой возьмыте Палія Семена, да у тисны руки,»
Ой якъ крыкне проклятый Мазепа на свои лейгары:
«Ой возьмыте Палія Семена, закуйте въ кайданы!»
Ой якъ крыкне проклятый Мазепа на свою возныцю:
«Ой возьмыте Палія Семена, да вкиньте въ темницю!»
Не давъ гетьманъ Палію Семену ни пыты ни йисты,
Докиль не выславъ проклятый Мазепа на столыцю лысты.
—«Оттожъ тоби, промовляе, царю! есть Палій изминныкъ.
Вінъ тебе хоче вже отступаты, въ нень Москву рубаты,
А самъ хоче вже на столыци царемъ цареваты.»
(Полтавскія губернскія вѣдомости 1860 г. № 14 и 15)

[1]) См. № CCXXXIX, стр. 639.

[2]) Вскорѣ послѣ паденія Палія, Танскій получилъ отъ Мазепы въ державу села: Яхны и Микитинцы въ Корсунскомъ повѣтѣ (См. № CCLX, стр. 698). О Чеснокѣ самъ Мазепа говорилъ слѣдующее въ особомъ универсалѣ, изданномъ 26 Іюля 1704 года: «Любо оставилисьмо пана Палія для певныхъ причинъ отъ ряду полковничества, однакъ кревныхъ его окрылисьмо нашою обороною; такъ и пана Карпа Чеснока въ опуюжъ беручи, заховуемъ его при всякой цѣлости и покойномъ на всихъ грунтахъ, зъ молодыхъ литъ власною працею набутыхъ и покупленыхъ, мешканю; позволяемъ ему по прежнему якъ селомъ, прозываемымъ Кривое, владѣти, такъ и пасѣкою въ Уманщинѣ.»(Черниговскія епархіяльныя вѣдомости 1868 года, № 7, часть неофиціальная, стр. 266.)

ко сотъ козаковъ, оставленныхъ Паліемъ въ Бѣлой Церкви въ качествѣ гарнизона, не захотѣли было сдать крѣпости: «умремъ тутъ всѣ, а не поддадимся, говорили они, коли нема нашого батька,» но и они должны были уступить; мѣщане бѣлоцерковскіе не желали испытывать осады, исходъ которой былъ несомнѣнный и отворили ворота новому полковнику [1]). Чтобы задобрить общественное мнѣніе, козакамъ и посполитству выданы были на разграбленіе лошади, стада и хозяйство плѣннаго полковника [2]). Казна его, оружіе, одежда и болѣе цѣнныя вещи были описаны коммисіею, назначенною гетманомъ, и отобраны въ гетманскую казну, часть этого имущества была въ послѣдствіи препровождена въ Москву [3]).

Между тѣмъ Мазепа продолжалъ свой походъ изъ Бердичева, онъ остановился только на берегахъ Случи и сталъ лагеремъ у города Любара. Здѣсь онъ простоялъ до осени и торжествовалъ, не скрываясь, по поводу принятія во владѣніе западной Украины. Достигши завѣтной по козацкимъ понятіямъ рѣки, «онъ подъ Любаромъ, на границѣ, могилу большую войскомъ высыпалъ, [4])» и ясно заявлялъ русскому правительству мнѣніе, что западной Украины не слѣдуетъ отдавать полякамъ. «Изволили вы желать, писалъ онъ Головину, чтобъ я сообщилъ вамъ мое мнѣніе объ уступкѣ Полякамъ сей стороны Украины...... предлагаю, что много есть трудностей и препонъ въ исполненіи сего...... главное-же неудобство: близкое въ такомъ случаѣ сосѣдство Поляковъ съ запорожцами и Крымомъ». Далѣе онъ напоминалъ, что земли эти не были уступлены По-

---

1) Бантышъ-Каменскій, т. III, стр. 45,

2) См. № CCLXX, стр. 711.

3) См списокъ эго о имущества въ лѣтописи Величка, т. IV, приложенія, стр 111—132 и въ Чтеніяхъ Импер. Общ. ист и древн. годъ 1859, книга 1 отд. 2., стр 43 и 52 —

4) Краткое лѣтоизобразительное описаніе, изд. Бѣлозерскій, стр. 88.

лякамъ по трактату 1686 года, а только временно оставлены въ ихъ пользованіи, впредъ до окончательнаго соглашенія и размежеванія, и заключаетъ слѣдующими словами: «Города сіи должны оставаться непременно за Великимъ Государемъ, ибо, если они отойдутъ во владѣніе поляковъ, то, кромѣ многихъ другихъ затрудненій, всѣ малороссіяне перейдутъ на сію сторону Днѣпра, избѣгая повинностей, особливо изъ порубежныхъ полковъ: Переясласкаго, Лубенскаго и Миргородскаго, которыхъ жители имѣютъ многіе старинные грунты и угодія на сей сторонѣ [1])». Такимъ образомъ, удаливъ Палія, Мазепа ясно высказываетъ какъ желаніе удержать за собою заселенныя имъ земли, такъ и стремленіе ограничить развившееся при Паліѣ переселеніе съ лѣвой стороны Днѣпра народа, уходившаго на привольныя слободы, «избѣгая повинностей,» которыя все болѣе и болѣе налагала на него старшина и знать войсковая. Между тѣмъ пока Мазепа овладѣвалъ краемъ и мечталъ о томъ устройствѣ, которое назначалъ ему мысленно, Палій, вмѣстѣ съ пасынкомъ, изъ Любарскаго лагеря [2]) былъ отправленъ въ тюрьму въ Батуринъ, держался тамъ за крѣпкимъ карауломъ и наконецъ былъ переданъ на руки русскимъ властямъ. Его отправили въ отдаленнѣйшее изъ извѣс-

---

[1]) Бантышъ-Каменскій, Т. III, стр. 50

[2]) Исторія послѣдняго акта борьбы Палія съ Мазепою осталась въ названіи урочищъ, находящихся на мѣстѣ стоянки Мазепы подъ Любаромъ. Тамъ, гдѣ былъ лагерь Мазепы, со временемъ образовалась слобода, сохранившая до сихъ поръ названіе *Мазепинцы*. (Подольской губ:, въ сѣверной части Литинскаго уѣзда, почти на границѣ его съ Новоградъ-Волынскимъ уѣздомъ, въ 20 верстахъ отъ Любара). По одну одну сторону села находится глубокій оврагъ, поросшій дубовымъ лѣсомъ, который мѣстные жители называютъ: «*Мазепинымъ Таборськомъ*» по другую сторону, у большой торговой дороги (Чорного шляху)—огромная могила, нѣсколько разрытая какимъ-то кладоискателемъ,—это «*Мазепина гранпця,*» а далѣе за нею оврагъ, называемый «*Паліівъ яръ*»—можетъ быть мѣсто временнаго его заточенія. (Названія собраны и повѣрены на мѣстѣ К. П. Михальчукомъ).

тныхъ тогда мѣстъ ссылки—въ Енисейскъ [1]). Отдаленность и безвыходность этого заточенія до того поразила народъ, что въ легендахъ онъ ее изображаетъ или подъ видомъ огромной башни, въ которую Мазепа приказалъ живьемъ «замуровать» любимаго народнаго предводителя или въ образѣ глубокой темницы, ключи отъ которой были брошены въ море и потомъ только чудомъ можно было освободить изъ нея плѣнника. [2]).

Между тѣмъ Мазепа, сломивши представителя демократическихъ народныхъ стремленій, спѣшилъ успокоить шляхту занятаго имъ края и войти съ нею въ дружелюбныя сношенія. Еще на пути изъ Хвастова въ Бердичевъ Мазепа разослалъ изъ лагеря подъ Паволочью универсалъ къ дворянамъ кіевскаго воеводства, въ которомъ онъ удостовѣрялъ шляхту, что онъ пришелъ въ границы Речи Посполитой въ качествѣ союзника, на помощь противъ общихъ враговъ—Шведовъ; онъ увѣрялъ, что удержитъ свое войско отъ всякихъ притѣсненій жителей и приглашалъ дворянъ не оставлять своихъ домовъ и не бояться крестьянскаго возстанія, за усмиреніе котораго Мазепа ручался. «Мы пришли, сказано въ универсалѣ, не для того, абысмы яковую своевольному народови до седиціи и бунтовъ противко пановъ и державцевъ своихъ и до выламованяся зъ належитого послушенства и подданства подавали океазію и отуху..... Посполитый народъ, въ подданствѣ помянутыхъ, вельможныхъ ихъ милостей пановъ обывателей воеводства кіевского зостаючій, симъ универсаломъ нашимъ упоминаемъ, абы въ належитомъ ку паномъ, державцомъ и посессоромъ своимъ послушенствѣ знайдуючися, найменшого

---

[1]) Соловьевъ, Т. XV, стр. 43.

[2]) Записки о Южной-Руси П. А. Кулиша, Т. I, стр. 115; Легенда записанная въ с. Ситникѣ Л. И. Ильницкимъ.

нигдѣ не вщипали до бунтовъ шемраня; которые, если-бы гдѣ мѣли показатися, тоди мы по собѣ декляруемъ, пжъ сами розкажемъ оные всмиряти, и яко непріятелей таковыхъ бунтовщиковъ зносити [1])». Въ этомъ духѣ Мазепа продолжалъ постоянно дѣйствовать въ отношеніи къ шляхтѣ. Во время стоянки подъ Любаромъ онъ «не только не наносилъ никакихъ кривдъ и притѣсненій, но даже снаряжалъ шляхтичамъ въ села и мѣстечка оберегательную стражу [2])». Въ концѣ сентября онъ принималъ посольство отъ дворянъ кіевскаго воеводства, явившееся къ нему съ изъявленіемъ благодарности и дружбы [3]). Въ тоже время, принявъ подъ свою команду полкъ Шпака, онъ отозвалъ его изъ Подолія и прекратилъ такимъ образомъ разгорявшееся тамъ крестьянское возстаніе. Въ слѣдующемъ году депутаты дворянъ подольскаго воеводства являлись къ гетману съ изъявленіемъ признательности за удержаніе козаковъ отъ грабежей и съ просьбою обратить особенное вниманіе на полки Самуся, Искры и Шпака, такъ какъ они ведутъ себя не такъ скромно какъ остальные [4]). Впослѣдствіи, замѣтивъ, что волынскіе дворяне тяготились продолжительнымъ постоемъ козаковъ въ ихъ воеводствѣ, Мазепа предложилъ имъ въ своемъ универсалѣ свезти слѣдующій изъ Волыни провіантъ въ Бресть-Литовскій и обѣщалъ въ такомъ случаѣ перевести свои войска на квартиры въ Литву [5]).

Но доброе согласіе гетмана съ дворянами не могло быть продолжительно: козаки и шляхта были два начала непримиримыя. Не смотря на всѣ старанія гетмана, козаки не могли при случаѣ не задѣть шляхетскихъ интересовъ. Первую причину разлада составилъ вопросъ о содержаніи

[1]) См. № CCXXXVII, стр. 632.
[2]) См. № CCXLVIII, стр. 656.
[3]) См. № CCXLV, стр. 650.
[4]) См. № CCLVI, стр. 684.
[5]) См. № CCLVII, стр. 686.

козацкаго войска, такъ какъ козаки явились въ качествѣ союзниковъ, то Речь Посполитая должна была содержать ихъ на свой счетъ; доставка провіянта лежала на обязанности дворянъ тѣхъ воеводствъ, въ которыхъ козаки квартировали, между тѣмъ шляхтичи привыкли не исполнять вовсе общественныхъ повинностей и требованіе исполненія ихъ считали насиліемъ. Чтобы прокормить войско, во время постоянныхъ переходовъ чрезъ Волынь, Чермную Русь, Холмскую землю, Литву, Мазепа принужденъ былъ то налагать контрибуціи на имѣнія пановъ шведской партіи, то собирать деньги съ католическаго духовенства и церквей, то, наконецъ, силою отбирать провіянтъ у шляхты; при такомъ способѣ кормленія дѣло не могло обойтись безъ взаимныхъ оскорбленій; то шляхтичи жаловались, что козаки при сборѣ провіянта грабятъ ихъ дворы, разрушаютъ села, сожигаютъ постройки, убиваютъ крестьянъ [1]); то козаки жаловались въ свою очередь на шляхтичей, что они не только не даютъ провіянта, но убиваютъ козаковъ, отлучающихся единично для собиранія фуража [2]). Притомъ въ составъ войска Мазепы вошли полки: Самуся, Искры, Шпака, Танскаго, принявшаго начальство надъ Бѣлоцерковскими козаками, находившимися въ лагерѣ во время смѣны Палія. Полки эти, состоявшіе изъ «Паливщины,» были до того враждебны шляхтѣ, что никакія предписанія Мазепы не могли удержать ихъ. Они при каждомъ удобномъ случаѣ разоряли шляхетскіе дворы, убивали шляхтичей, уничтожали дворянскіе документы и т. п. При появленіи ихъ нерѣдко даже обнаруживались крестьянскія волненія и мѣстные жители, называясь ко-

---

[1]) См. №№: CCLVIII, стр. 689; CCLXIII, стр. 701.; CCLXIV, стр. 708 и CCLXI стр. 699.

[2]) Книга гродская, луцкая, поточная, г. 1707, № 2589, Декабря 15,

заками, принимались грабить пановъ и евреевъ [1]). Въ территоріи, повиновавшейся нѣкогда Палію, нечего было и думать о возстановленіи шляхетскихъ порядковъ. Шляхтичи, имѣвшіе помѣстья въ Бѣлоцерковщинѣ и Полѣсьи обращались напрасно съ прошеніями и подарками какъ къ Мазепѣ, такъ и къ новому Бѣлоцерковскому полковнику, Омельяновичу; не смотря на ихъ распоряженія, крестьяне отказывались отъ повиновенія шляхтѣ и объявляли полковнику посредствомъ депутацій, что они будутъ, какъ было при Паліѣ, платить дань одному только козацкому полковнику; сторону крестьянъ держали и козаки и водворить шляхту, по крайней мѣрѣ въ скоромъ времени, старшина должна была отказаться [2]). Со временемъ и самъ Мазепа охладѣлъ значительно къ шляхтѣ, жаловавшейся неоднократно на него Царю, Меньшикову и другимъ русскимъ начальникамъ; онъ нашелъ, по своему мнѣнію, гораздо болѣе вѣрный способъ для осуществленія своихъ цѣлей—во время пребыванія на Волыни онъ вошелъ въ сношенія съ Лещинскимъ и съ Карломъ XII и разсчитывалъ посредствомъ ихъ помощи, помимо шляхты остаться единственнымъ владѣтелемъ и распорядителемъ не только западной но и восточной Украины. Потому впослѣдствіи онъ мало обращалъ вниманія на жалобы дворянъ, такъ что послѣ его паденія русское правительство, вслѣдствіе настойчиваго требованія Поляковъ, должно было назначить особую коммисію для разбирательства жалобъ шляхты на притѣсненія, испытанныя ею отъ козаковъ [3]).

Между тѣмъ, пока Мазепа предпринималъ походы въ разные концы Речи Посполитой: подъ Львовъ, Замость, Дубно, Минскъ. и т. д. Украина между Днѣпромъ, Случью и Днѣ-

[1]) См. №№ CCLVI. стр. 684; CCLXII, стр. 700 и CCXLVIII, стр. 655

[2]) См. № CCLIII стр. 670.

[3]) См. №№: CCLXXI, стр. 712. и CCLXXII, стр. 714.

стромъ была въ полной отъ него зависимости; полковники и старшины въ ней еще не обжились и не успѣли заявить своихъ притязаній на владѣніе землями и на закрѣпощеніе народа, послѣдній удерживалъ отношенія къ козакамъ, установленные Паліемъ—онъ платилъ дань въ войсковую казну, оставался свободнымъ и пользовался безпрепятственно землею; притомъ земли было много, не только не приходилось спорить за владѣніе ею, но безпрестанно, до окончательнаго паденія козаччины, прибывали новые поселенцы изъ за Днѣпра, изъ Молдавіи, изъ Полѣсья и Литвы и селились на пустопорожнихъ поляхъ. Край принималъ все болѣе и болѣе правильное козацкое устройство. Въ 1709 году въ немъ было уже 7 козацкихъ полковъ: Бѣлоцерковскій, Чигринскій, Богуславскій, Уманскій, Корсунскій, Брацлавскій и Могилевскій [1]). Полковниками въ двухъ послѣднихъ были два молдавскіе выходца: Иванъ Григорашъ, называемый также Иваненко, и Савва Волошинъ. Они принадлежали, подобно Шпаку, къ числу начальниковъ крестьянъ, возставшихъ во время похода Самуся въ 1702 году, скрылись тогда, послѣ усмиренія возстанія, за Днѣстръ и теперь появились опять въ Украинѣ [2]); находясь на чертѣ Украины порубежной съ поляками, они продолжали раздвигать ее на счетъ шляхты: вытѣсняли послѣднюю изъ имѣній, убивали сопротивлявшихся, и причисляли ихъ села и города къ своимъ полкамъ. Иваненко овладѣлъ Винницею и Брацлавлемъ. По жалобѣ подольской шляхты русскія власти неоднократно должны были предпринимать мѣры для усмиренія ихъ; но распоряженія оставались безплодными до послѣдняго паденія козачества на правой

---

[1]) Матеріялы Судіенка, Т. II, стр. 10, 11, 28, также см. №№: CCLXIX, стр. 695 и CCLXXVII, стр. 730.

[2]) Иваненко, возвратившись изъ Молдавіи, при поступленіи въ царскую службу на правой сторонѣ Днѣпра, носилъ титулъ полковника *Дубосарскаго*.

сторонѣ Днѣпра [1]). Въ Чигиринскомъ полку поставленъ былъ, послѣ возстановленія онаго, полковникомъ—Галаганъ. Въ Богуславскомъ—продолжалъ начальствовать Самусь. Онъ прожилъ въ званіи Богуславскаго полковника до 1713 года. О существованіи его остались по крайней мѣрѣ слѣдующіе слѣды. Въ 1709 году, во время Полтавской битвы, Самусь, опасаясь за безопастность части своего семейства, находившагося на лѣвой сторонѣ Днѣпра, въ Чигринъ-Дубровѣ, выхлопоталъ отъ кіевскаго губернатора, князя Голицына, паспортъ для переѣзда внучатамъ своимъ [2]) изъ Чигринъ-Дубровы въ Богуславъ. [3]) Въ 1711 году онъ присылалъ сына въ Кіевъ извѣщать того-же князя Голицына о намѣреніяхъ и дѣйствіяхъ самозваннаго гетмана Орлика [4]). Наконецъ въ 1713 году онъ отказалъ по завѣщанію Межигорскому монастырю, въ которомъ по преданію и былъ похороненъ, свой «млынъ въ Богуславлю, ниже нового мосту на сазѣ стоячій», а также лѣсъ съ садомъ и другими грунтами и 500 червонцевъ «за свой похоронъ и поминаніе» [5]).

Въ Бѣлоцерковскомъ полку до 1709 года занималъ должность полковника Михайло Омельяновичъ; хотя онъ, подобно всѣмъ остальнымъ полковникамъ западной Украины, не послѣдовалъ за Мазепою во время его измѣны, но русскіе начальствующіе люди не довѣряли ему какъ родственнику Мазепы, возведенному послѣднимъ въ должность полковника. Въ апрѣлѣ 1709 года онъ, по соглашенію

---

[1]) См. № CCLIX, стр. 695. Матеріялы для отечественной исторіи издалъ М. Судіенко, Т. II, стр. 22, 122, 129. 134 и 136.

[2]) Это были дѣти дочери Самуся, бывшей замужемъ за сотникомъ Чигринъ-Дубровскимъ—Булюбашемъ.

[3]). Подлинникъ этого документа хранится у М. А. Максимовича.

[4]). Матеріялы Судіенка, Т II, стр. 28

[5]) Сказаніе о Межигорскомъ монастырѣ М. А. Максимовича стр. 34.

князя Голицына съ гетманомъ Скоропадскимъ, былъ арестованъ и препровожденъ сначала въ Кіевъ, потомъ въ Глуховъ [1]). Мѣсто его занялъ опять возвращенный изъ Сибири Палій. Конечно, немедленно послѣ того какъ обнаружилась измѣна Мазепы, сдѣлано было Петромъ I распоряженіе о возвращеніи Палія изъ ссылки. Кромѣ желанія загладить несправедливость, учиненную по проискамъ и клеветамъ Мазепы, возвращеніе его было ускорено вѣроятно и потому, чтобы противупоставить личность популярную и любимую народомъ Мазепѣ и такимъ образомъ подорвать окончательно значеніе и авторитетъ послѣдняго. Уже въ началѣ 1709 года «велыкимъ постомъ, весняною погодою, по словамъ народной думы, ставъ Семенъ Палій до Билого Царя прыбуваты» [2]). Въ послѣднихъ числахъ марта онъ прибылъ въ Воронежъ, гдѣ «зѣло изрядно принятъ и награжденъ его Царскаго Величества милостью». 30 марта онъ былъ отправленъ къ гетману Скоропадскому, которому поручено было: «держать его при себѣ до указу, имѣть его во всей любительнѣйшей пріязни и употреблять его въ нынѣшнихъ воинскихъ дѣйствіяхъ и случаяхъ по своему разсмотрѣнію и смотря по тамошнему состоянію [3])». 3-го іюня Палій находился въ лагерѣ Скоропадскаго подъ Багачкою, гдѣ выхлопоталъ у гетмана универсалъ о возвращеніи ему движимаго имущества, разграбленнаго нѣкогда козаками съ разрѣшенія Мазепы [4]). 27 іюня онъ, по свидѣтельству лѣтописей, «удостоился видѣти Царскаго Величества побѣду надъ Шведами подъ Полтавою—гдѣ, бывши уже немощнымъ, обаче на конѣ, аще и поддерживаніемъ ѣздячи, понуждалъ вой-

[1]) Матеріялы Судіенка, Т. II, стр. 6, 9 и 15
[2]) Сборникъ украинскихъ пѣсней, издалъ М. Максимовичъ 1849 г., стр. 89.—
[3]) Матеріялы Судіенка, Т. II, стр. 118, 125 и 280.
[4]) См. № CCLXX, стр. 711.—

ско, дабы непріятелю зломанному не дали обозрѣтися»[1]. Въ самый день полтавской битвы Палій надписалъ въ даръ Межигорскому монастырю свое евангеліе въ золочено-серебряномъ окладѣ по черному бархату, хранившееся впослѣдствіи въ этой обители, и, вслѣдъ затѣмъ, набравши отрядъ козаковъ, отправился въ свою *Хвастовщину*, гдѣ уже со времени его возвращенія ожидали его, какъ законнаго преемника смѣненнаго полковника Омельяновича[2]. Явившись въ Хвастовъ, Палій немедленно возвратился къ прежнему своему образу дѣйствія: онъ опять разставилъ козаковъ своихъ на Полѣсіи и сталъ вытѣснять шляхтичей изъ порубежныхъ селъ; еще до его пріѣзда, сейчасъ послѣ смѣны Омельяновича, крестьяне многихъ волостей: Горностайпольской, Козаревской, Бородянской, объявили себя козаками, записались въ компутъ Бѣлоцерковскаго полка, отказали въ повиновеніи помѣщикамъ и перестали отбывать имъ барщину и давать доходы. Палій принялъ ихъ подъ свое покровительство и сталъ тѣснить остальную шляхту. 10 сентября шляхта кіевскаго воеводства отправила депутатовъ къ кіевскому губернатору, князю Голицыну, жалуясь: что козаки Бѣлоцерковскіе и Хвастовскіе, не извѣстно по своей-ли волѣ, или по приказанію полковника Палія? перешедши границу, по сю сторону рѣки Ирпеня врываются въ наши села, отнимаютъ у насъ

---

[3]) Лѣтопись Грабянка, стр. 242; лѣтопись Самовидца стр. 94.

[4]) Сказаніе о Мижигорскомъ монастырѣ М. А. Максимовича, стр. 33.—Матеріялы Судіенка Т. II, стр. 7.; также см. № CCXCIV, стр. 772. Надпись, сдѣланная на евангеліи, не исключаетъ, по нашему мнѣнію, возможности участія Палія въ битвѣ; надпись могла быть сдѣлана или передъ битвою, съ желаніемъ оставить на всякій случай память любимой обители, или впослѣдствіи, въ видѣ воспоминанія и благодарствія за ея исходъ. Въ пользу же участія Палія въ битвѣ, кромѣ свидѣтельства лѣтописи и народнаго преданія, можемъ сослаться на разказъ бывшаго въ ней козака, помѣщенный въ вышеуказанномъ актѣ: "пошли мы подъ Полтаву, а оттуда, вмѣстѣ съ Паліемъ, отправились въ Хвастовъ".

медовыя дани и препятствуютъ владѣть имѣніями». Въ началѣ генваря 1710 года шляхта кіевская отправляла съ тою-же цѣлью депутатовъ къ королю и къ князю Меньшикову; въ инструкціи, данной этимъ депутатамъ сказано было между прочимъ: «Депутаты будутъ просить сіятельнаго князя, дабы онъ оказалъ намъ милость, удержаніемъ пана полковника Палія отъ притѣсненій обывателей нашего воеводства и запретомъ ему разставлять козаковъ своихъ въ повѣтахъ овруцкомъ и житомирскомъ [1]).

Между тѣмъ въ Москвѣ, не смотря на фактическое обладаніе западною Украиною еще съ 1704 года, правительство не порѣшило окончательно слѣдуетъ-ли удержать эту область за собою или возвратить ее полякамъ. Послѣдніе при каждомъ удобномъ случаѣ напоминали Царю о своихъ притязаніяхъ на мѣстность, въ которой сформировались уже козацкія поселенія, признававшія надъ собою власть лѣвобережнаго гетмана, и которую послѣ полтавской битвы заняли русскія войска, преслѣдовавшіе бѣжавшаго въ Турцію шведскаго короля. Царь отвѣчалъ обыкновенно на польскія домагательства, что онъ не отказывается возвратить Речи Посполитой Украину, но что онъ не можетъ этого сдѣлать до тѣхъ поръ, пока въ Польшѣ будутъ бороться двѣ партіи, изъ которыхъ одна—Лещинскаго, положительно ему враждебна [2]). Но послѣ полтавской битвы, когда партія Лещинскаго окончательно пала, Петръ думалъ дѣйствительно возвратить полякамъ Украину. Потому 3 сентября 1709 года, возвращая Палію полковничью должность, Царь не называетъ его въ грамотѣ полковникомъ Бѣлоцерковскимъ, а только охотниц-

---

[1]) См. №№: CCXCIV, стр. 771; CCLXIX, стр. 710; CCLXXIV, стр. 719; CCLXXV, стр. 726 и CCLXXVI, стр. 728.

[2]) Соловьевъ, Т XV, стр: 201, 204 и 208.

кимъ, и подчиняетъ его строго власти гетмана Скоропадскаго [1]); послѣднему-же было предписано удерживать какъ Иваненка и Савву, такъ и Палія отъ столкновеній съ поляками; когда же жалобы шляхтичей на послѣдняго стали поступать все чаще и чаще какъ къ гетману, такъ и къ русскимъ начальникамъ, то въ ноябрѣ 1709 года князь Григорій Долгорукій писалъ о немъ Скоропадскому: «О неспокойномъ Паліѣ нынѣ мнѣ здѣсь, за отлученіемъ двора, служить Вашему Превосходительству невозможно........ чаю, что ему, Палію, въ тѣхъ мѣстахъ быть не долго, понеже при польской радѣ, та заднѣпрская Украина Его Высокомонаршимъ указомъ отдается по прежнему во владѣніе Полякамъ [2])». Неизвѣстно, какое вліяніе имѣла бы эта мнительность правительства на судьбу Палія, но онъ до возврата Украины Полякамъ не дожилъ. Въ 1710 году 10 января послѣдній разъ встрѣчаемъ переписку о Паліѣ: именно канцлеръ Головкинъ въ письмѣ къ Скоропадскому поручаетъ послѣднему запротить Палію вести переписку съ турецкими пашами безъ вѣдома гетмана. Чрезъ полтора мѣсяца, въ первыхъ числахъ марта, Танскій ищетъ уже у Скоропадскаго назначенія на должность Бѣлоцерковскаго полковника, вокантную за смертью Палія [3]). Въ концѣ того-же года король Августъ раздаетъ уже староства, находившіяся въ рейонѣ, занятомъ Паліемъ; такъ 18 ноября онъ даетъ грамоту полковнику Самсону Бомбеку на Романовское староство, «оставшееся безъ владѣльца послѣ смерти храбраго Палія [4])». И такъ, хотя точно не можемъ указать времени смерти Палія, но можемъ утверждать съ достовѣрностью,

---

[1]) См. № CCLXXIII, стр. 715.
[2]) Матеріялы Судіенка, Т. II, стр. 407
[3]) Матеріялы Судіенка Т. II, стр. 144 и 150.
[4]) См. № CCLXXX, стр. 741.

что она послѣдовала между 10 числомъ января и 1 марта въ 1710 году. По всей вѣроятности старый полковникъ былъ похороненъ въ Межигорскомъ монастырѣ, обители уважаемой имъ болѣе другихъ при жизни; по крайней мѣрѣ до конца существованія монастыря въ Святодуховской его церкви висѣлъ портретъ Палія, рядомъ съ портретами Богдана Хмѣльницкаго и Евстафія Гоголя. Надъ портретомъ, на ветхомъ коврикѣ Палія, висѣла его сабля безъ рукоятки и его полковницкій серебряный перначъ съ тремя перьями [1]).

Мѣста Бѣлоцерковскаго полковника послѣ смерти Палія добивался у гетмана, зять его, охотницкій полковникъ, Антонъ Танскій. Танскій въ послѣднее время доказалъ вѣрность царю; онъ, при первомъ извѣстіи объ измѣнѣ Мазепы, оставилъ послѣдняго и былъ однимъ изъ болѣе вѣрныхъ и дѣятельныхъ поборниковъ Скоропадскаго; но, оказавшись благонадежнымъ въ политическомъ отношеніи, Танскій, по личному характеру своему, представлялъ одинъ изъ болѣе безнравственныхъ типовъ тогдашней козацкой старшины; честолюбивый и своекорыстный, онъ не разбиралъ средствъ тамъ, гдѣ чуялъ поживу, низкопоклонный съ сильными онъ опирался на нихъ для того, чтобы своевольничать со слабыми; благонадежность его была скорѣе плодомъ разсчета, никогда его не обманывавшаго, чѣмъ глубокаго убѣжденія; по крайней мѣрѣ такъ заставляла думать минувшая его карьера; выдвинутый тестемъ своимъ, Паліемъ, онъ его оставилъ въ минуту паденія, взявъ отъ Мазепы въ подарокъ нѣсколько селъ и перешелъ на сторону послѣдняго; потомъ оставилъ онъ и Мазепу, въ свою очередь, когда оказалось, что сила перестала быть на его сторонѣ и, сблизившись съ Скоропадскимъ, рѣшился, пользуясь ус-

---

[1]) М. А. Максимовичъ, сказаніе о Межигорскомъ монастырѣ, стр 33—34.

тупчивостью и слабостью характера этого гетмана, улучшить свое благосостояніе докучливыми домагательствами. Онъ сталъ требовать Бѣлоцерковскаго полка, разсчитывая какъ на повышеніе въ должности, такъ и на возможность обогатиться на счетъ шляхты, пользуясь отношеніями установленными къ ней Паліемъ.

Между тѣмъ Скоропадскій, не рѣшавшійся ни на отказъ Танскому, по мягкости нрава, ни на полное его удовлетвореніе, по причинѣ извѣстной ему нерѣшительности отношеній Русскаго правительства къ западной Украинѣ, выбралъ средній путь, полумѣру: онъ назначилъ Танскаго наказнымъ Бѣлоцерковскимъ полковникомъ и извинился въ этомъ назначеніи передъ канцлеромъ, объясняя свой поступокъ докучливостью Танскаго; Головкинъ одобрилъ распоряженіе гетмана и Танскій отправился въ Бѣлую Церковь въ началѣ марта 1710 года. Послѣ его прибытія шляхта кіевская отправила къ нему посольство съ просьбою отмѣнить стѣснительныя для нея распоряженія Палія. Неизвѣстно что отвѣчалъ Танскій, но вѣроятно онъ на время приудержался отъ наступательнаго движенія на Полѣсье; по крайней мѣрѣ до конца 1710 года жалобъ на него со стороны шляхты не было. Время это Танскій употребилъ на то, чтобы обеспечиться со стороны Россіи и цѣли этой онъ достигъ заискиваніемъ дружбы и заявленіемъ преданности ближайшему Русскому начальнику, кіевскому губернатору, князю Голицыну [1]).

Между тѣмъ съ концемъ 1710 года обстоятельства перемѣнились. Петръ I задумалъ войну съ Турціею, вызванную какъ интригами и вліяніемъ при Турецкомъ дворѣ Карла XII, такъ и призывомъ Россіи на помощь угнетенными

---

[1]) См. №№: CCLXVIII, стр. 709; CCLXXVIII, стр. 731; CCLXXVII, стр. 728; также матеріялы Судіенка, Т. II, стр. 152.

христьянами Балканскаго полуострова. Для того, чтобы вести успѣшно войну съ Турками и имѣть прочное вліяніе на дѣла Придунайскаго края, Россіи необходимо было обеспечить за собою владѣніе западною Украиною. Это значеніе послѣдней области понималъ и Карлъ XII и потому, пока Русскія войска собирались къ походу, онъ, желая предупредить ихъ и занять страну, лежавшую на пути въ Турцію, собралъ всѣ, бывшія у него подъ рукою, силы и бросилъ ихъ на западную Украину. Пестрая толпа, состоявшая изъ Бѣлогородской и Буджацкой татарскихъ ордъ подъ начальствомъ самаго хана, изъ польскихъ хоругвей Шведской партіи, находившихся въ Бендерахъ при Карлѣ XII подъ начальствомъ кіевскаго воеводы, Іосифа Потоцкаго, свирѣпствовавшаго нѣкогда надъ подольскими крестьянами въ 1702 году и старосты Галецкаго, нѣкогда Бѣлоцерковскаго коменданта, сдавшаго эту крѣпость Палію въ томъ же 1702 году, изъ запорожцевъ, изгнанныхъ изъ Сѣчи Петромъ I и изъ горсти козаковъ ушедшихъ въ Бендеры вмѣстѣ съ Мазепою въ 1709 году—вся эта разнородная сборная дружина перешла въ началѣ марта 1711 года черезъ Днѣстръ и разсѣялась по западной Украинѣ; главное начальство надъ этимъ войскомъ принялъ избранный, бывшею въ Бендерахъ, козацкою старшиною гетманъ, Филипъ Орликъ, онъ предпослалъ своему вторженію «прелестные универсалы» къ жителямъ края. Неожиданное вторженіе Орлика застало и войска, и жителей, и начальниковъ въ расплохъ. Жители, наскучивъ неопределеннымъ положеніемъ, не принятые окончательно Россіею и постоянно угрожаемые выдачею полякамъ; притомъ недовольные внутреннимъ управленіемъ полковниковъ, наставленныхъ Мазепою и Скоропадскимъ, не оказывали сопротивленія; большинство ихъ осталось индеферентными при приближеніи Орлика; не желая испытывать борьбы съ нимъ и мести его дружины,

мѣстечка и города сдавались, многіе даже, подобно Богуславцамъ и Корсунцамъ, поддавались на его прелести и приставали къ нему; русскіе начальники, недовѣряя правобережнымъ полковникамъ, требовали, чтобы они прислали женъ и семейства свои въ Кіевъ, для большей якобы ихъ безопасности; князь Голицынъ совѣтовалъ Скоропадскому согнать жителей въ крѣпости или поближе къ Днѣпру, села же и мѣстечка сжечь; но исполнить совѣты и приказанія было нѣкогда. Орликъ овладѣлъ Немировомъ, разбилъ подъ Лысянкою енеральнаго ассаула Бутовича, отправленнаго противъ него Скоропадскимъ, овладѣлъ Богуславскимъ и Корсунскимъ полками. Самусь, напрасно просившій помощи, долженъ былъ уступить. Только Галаганъ и Танскій успѣли собрать кое какія силы и заперлись въ своихъ полковыхъ городахъ. Князь Голицынъ ободрялъ ихъ, обѣщалъ скорую помощь, напоминая Танскому вѣрность его тестя, совѣтовалъ подражать его примѣру и держаться въ Бѣлой Церкви. Но пока помощь могла быть прислана, силы Орлика начали сами собою быстро таять и ему нечѣмъ было поддержать свой успѣхъ. Его разнородная дружина пошла въ разбродъ. Татары, поживившись добычею, разрушивъ всѣ церкви и монастыри въ южной Украинѣ и расхитивъ ихъ имущество, повернули вмѣстѣ съ Ханомъ въ низовья Днѣпра, подъ предлогомъ, что они будутъ дѣйствовать тамъ противъ русскихъ крѣпостей. Галецкій, командовавшій поляками, отправился въ Полѣсьѣ и на Волынь, съ намѣреніемъ оживить Шведскую шляхетскую партію и поддержать Потоцкаго, ворвавшагося въ Речь Посполитую со стороны Чермной Руси. Орликъ съ незначительнымъ количествомъ оставшихся татаръ и поляковъ, съ запорожцами и своими козаками, набравъ сколько можно было Богуславцевъ и Корсунцевъ, подступилъ 25 марта подъ Бѣлую Церковь; но двѣ его попытки на приступъ были отбиты; онъ уда-

лился въ Хвастовъ и вскорѣ, услышавъ о приближеніи Русскихъ войскъ, ретировался обратно за Днѣстръ. [1]) Набѣгъ его остался безъ послѣдствій, но онъ указалъ русскому правительству всю важность западной Украины при столкновеніи съ Турціею. Очевидно было, что если война Турецкая будетъ имѣть успѣшный исходъ, то Россіи невозможно будетъ возвратить Украину Польшѣ, такъ какъ при этомъ условіи, не могли быть упрочены никакія выгоды, полученныя въ случаѣ удачнаго исхода похода на Дунаѣ. Отъ исхода Турецкой войны зависѣла такимъ образомъ участь западной Украины.

Между тѣмъ Танскій, почувствовавъ еще въ концѣ 1710 года эту перемѣну взгляда русскаго правительства на Украину, сталъ дѣйствовать смѣлѣе; въ февралѣ 1711 года онъ былъ обеспеченъ доказательствомъ безошибочности своего наблюденія: Скоропадскій прислалъ ему грамоту на должность «совершеннаго» Бѣлоцерковскаго полковника [2]). Ободренный такимъ образомъ, Танскій началъ свою дѣятельность съ того, что воспользовался обстоятельствами, созданными Паліемъ въ кіевскомъ Полѣсьи, и сталъ эксплуатировать шляхетскія имѣнія и села, поселенныя въ Хвастовщинѣ, въ свою пользу. Шляхта кіевская, обрадованная смертью Палія, помышляла было уже о возвратѣ въ свои имѣнія, о возстановленіи земскихъ сборовъ съ воеводства, шляхетскихъ гродскихъ судовъ, о возвращеніи Бѣлой Церкви, содержаніи въ ней гарнизона на своемъ жалованіи и т. п. Вскорѣ ей пришлось разочароваться; въ замѣнъ Палія являлась личность, правда не столько враждебная дворянамъ по принципу, но за то

---

[1]) Матеріялы Судіенка, Т: II, стр: 23, 28, 29, 32, 33 и 422; также См. №№ CCLXXXIV, стр. 750 и CCLXXXIII, стр. 749.

[2]) См №: CCLXXXII, стр. 248.

не менѣе Палія стѣснявшая шляхту въ пользованіи имуществомъ. Въ теченіи года шляхта кіевская трижды собирается на сеймики и каждый разъ ограничивается отправкою писемъ къ Танскому и посольствъ съ плачевными на него жалобами: къ королю, польскимъ гетманамъ, къ Скоропадскому, къ князю Голицыну, къ фельдмаршалу Шереметеву, къ князю Меньшикову, наконецъ къ самому Петру I. Въ инструкціяхъ, выданныхъ своимъ посламъ, шляхта говоритъ: «козаки по прежнему занимаютъ наши имѣнія въ окрестностяхъ: Житомира, Хвастова, Бѣлой Церкви, Бердичева, Бышева, Котельни, Паволочи и Овруча.... панъ Танскій, полковникъ Хвастовскій, не допускаетъ насъ собирать доходы и подати даже въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ козаки его временно только занимаютъ квартиры въ качествѣ союзниковъ Речи Посполитой..... и причиняетъ намъ невыносимыя кривды. Онъ, какъ пьявка, сосетъ кровь изъ подданныхъ нашихъ и имѣнія наши до того разоряетъ, что къ нимъ можно примѣнить слова: «гдѣ стояла Троя, тамъ теперь волнуется созрѣвшая жатва!» Но въ нашихъ селахъ даже и жатва не волнуется, они превращены въ голую пустыню!...... панъ Танскій, вопреки трактатамъ и установленнымъ границамъ, засѣлъ на нашей землѣ и не только владѣетъ имѣніями нашими шляхетскими, но изъ нихъ сосетъ, какъ кровопійца, дымовую подать, принуждая насъ давать ежемѣсячно деньги и провіянтъ, причиняя намъ разныя непристойности, вредныя для нашей свободы и неприличныя дворянскому нашему званію» [1]).

Но на этотъ разъ судьба выручила шляхту. Вслѣдствіе неудачнаго похода на Дунаѣ, Петръ I заключилъ Прутскій договоръ. Въ числѣ его статей Русское правительство обязывалось отказаться отъ Украины и вы-

---

[1]) См. №№: CCLXXIX, стр. 733.; CCLXXXI, стр. 743 и CCLXXXVI, стр. 752.

вести свои войска изъ предѣловъ Речи Посполитой. На исполненіи этихъ статей Турція настаивала безотступно и, послѣ долгихъ переговоровъ, онѣ были окончательно подтверждены въ 1713 году [1]). Такимъ образомъ неблагополучный исходъ Турецкаго похода порѣшилъ на этотъ разъ судьбу западной Украины—козачество должно было уступить въ ней мѣсто шляхетству. 23 сентября 1711 года былъ изданъ указъ царскій, въ которомъ сказано было, что «тогобочную, заднѣпрскую Украину надлежитъ оставить полякамъ, тамошнимъ же полковникамъ, съ полковою, сотенною и рядовою козацкою старшиною, съ козаками и протчими, въ подданствѣ нашемъ вѣрно быть желающими, зъ женами и дѣтьми, съ ихъ движимыми пожитками, на жилище перейти въ малую Россію, въ тамошніе полки, гдѣ кто пожелаетъ...... со всѣхъ мѣстечекъ, селъ и деревень обитателей перевесть въ Малую Россію и тѣмъ землямъ быть впустѣ всегда» [2]). И такъ указъ предполагалъ возвратить западную Украину къ тому положенію запустѣнія, въ которомъ она находилась до 1683 года—возстановить опять пустыню, начинавшую заселяться медленно и съ большими усиліями. Гетманъ Скоропадскій и козацкая старшина принялись ревностно приводить въ исполненіе предложенную мѣру. Многіе жители приняли ее какъ лучшее изъ двухъ золъ—какъ выборъ между панами козацкими и панами польскими—остальные были переведены полковниками насильно. Еще въ началѣ 1711 года Скоропадскій предлагалъ правительству перегнать на лѣвый берегъ Днѣпра народонаселеніе тѣхъ мѣстностей, которыя подчинились Орлику во время его набѣга; мѣра эта была одобрена и отчасти приведена въ

---

[1]) Соловьевъ, Т. XVI, стр 92 и 127.

[2]) См. № CCLXXXVII стр. 756.

исполненіе: 3-го мая Петръ писалъ къ Меньшикову: «Заднѣпрская Украина вся была къ Орлику и къ воеводѣ кіевскому (Потоцкому) пристала, кромѣ Танскаго и Галагана, но оную изрядно наши вычистили и оныхъ скотовъ иныхъ за Днѣпръ къ гетману, а прочихъ, чаю, въ подарокъ милости вашей, въ губернію на пустыя мѣста пришлемъ» [1]). Послѣ объявленія указа, переселеніе приняло гораздо большіе и основательные размѣры; съ конца 1711 до половины 1713 года гетманъ Скоропадскій, полковники: Танскій и Иваненко, генералъ Ренъ и другіе начальники занялись усердно переселеніемъ; они переводили поочередно села и мѣстечка западной Украины въ восточную—потянулись длинные обозы съ семействами и имуществомъ переселенцевъ; въ нѣкоторыхъ мѣстахъ разбирали церкви, складывали на возы и увозили съ собою—оставленные дома и строенія зажигали. Начавшись отъ Днѣстра, выселеніе подвигалось къ Днѣпру; въ половинѣ 1712 года очередь дошла и къ Бѣлоцерковскому полку. Здѣсь народонаселеніе было нѣсколько гуще, переселеніе вслѣдствіе того представляло болѣе трудностей; для облегченія ихъ предложено было слѣдующее средство: Танскому предоставили должность кіевскаго полковника и поручили ему помѣстить жителей Бѣлоцерковскаго полка въ прилегавшей къ нему полосѣ полка кіевскаго, лежавшей на правой сторонѣ Днѣпра, между Вышгородомъ, Мотовиловкою, Васильковомъ, Трипольемъ и Стайками—полоса эта, въ силу статей московскаго договора, должна была остаться за Россіею. Въ 1712 году началось переселеніе Хвастовщины, понуждаемое посольствами кіевской шляхты какъ къ Танскому, такъ и къ русскимъ начальникамъ, требовавшими скорѣйшаго очищенія края и сдачи Бѣлоцерковской крѣ-

---

[1]) Соловьевъ, Т. XVI, стр. 75.—Матеріялы Судіенка, Т. II, стр, 36.

пости [1]); оно кончилось едва къ исходу 1714 года, такъ какъ только въ это время крѣпость была передана польскимъ коммисарамъ.

Между тѣмъ въ опустѣвшую Украину вошли съ двухъ противуположныхъ сторонъ два ополченія. Съ юга явились запорожцы и малочисленные сторонники Орлика, полагавшіе, что Турки сохранятъ власть надъ западною Украиною послѣ отказа отъ нея Россіи, и что Орликъ сдѣлается правобережнымъ гетманомъ подъ покровительствомъ султана. Запорожскій полковникъ Поповичъ занялъ Умань и берега Буга, прикрываясь именемъ турецкаго правительства; съ сѣвера, изъ Волыни вошелъ въ Брацлавщину во главѣ 12,000 польскаго войска воевода краковскій, Юрій Любомирскій, нѣкогда подвизавшійся противъ Самуся, въ 1702 году, въ званіи подкоморія короннаго. Любомирскій публиковалъ въ пустынѣ универсалъ, которымъ принималъ Украину во владѣніе отъ имени Речи Посполитой. Одинъ изъ запорожскихъ старшинъ, по имени Перебыйнисъ, отвѣтилъ на универсалъ письменнымъ протестомъ, утверждая, что если Русскіе, вслѣдствіе вымагательства Турокъ, и очистили Украину, то изъ этаго не слѣдуетъ, чтобы должны были ее занять Поляки. Перебыйносъ объявлялъ, что запорожцы заняли Украину отъ имени Султана и требовалъ удаленія Любомирскаго. Конечно последній не обратилъ на этотъ протестъ никакого вниманія— всѣ силы Поповича и Перебыйноса заключались только въ нѣсколькихъ сотняхъ запорожцевъ—не смотря на эту неравномѣрность силъ, козаки пытались защищаться. Они напали у Погребыщъ на передовой польскій отрядъ и разбили его; но когда явился Любомирскій со всѣмъ сво-

[1]) Матеріялы Судіенка Т. II, стр. 347. и 355.; Краткое лѣтоизобразит. описаніе, стр. 91.; также см. №№: CCXC, стр. 763; CCXCI, стр. 768 и CCXCVIII, стр. 781.

имъ войскомъ, дальнѣйшее сопротивленіе оказалось невозможнымъ и запорожцы удалились въ южныя степи. Нѣкоторое время они врывались еще въ Украину небольшими партіями и старались беспокоить поляковъ, но успѣхи ихъ не могли быть сколько нибудь серьезны. Такъ въ 1713 году бывшій прилуцкій полковникъ, Горленко, занялъ на время Брацлавль; сотникъ Швачка появился въ Богуславѣ и угрожалъ оттуда Триполію; но попытки эти, по малочисленности запорожцевъ, скорѣе могутъ быть приняты за рекогносцировки и имѣли болѣе значеніе демонстрацій, чѣмъ серьезныхъ походовъ. У Горленка было только 250 козаковъ а у Швачки одна сотня. Наконецъ послѣ заключенія Турціею окончательнаго договора въ 1713 году, запорожцы потеряли всякую надежду на поддержку съ ее стороны и должны были отказаться отъ всякихъ видовъ на западную Украину [1]).

Такимъ образомъ исчезло на всегда въ этой области козачество, возстановленное на время въ прежнемъ видѣ и въ формѣ согласной съ пониманіемъ народа трудами Палія и его сподвижниковъ. Протестъ Перебыйноса и Погребыщская стычка—это послѣднее столкновеніе исчезающей козаччины съ Поляками [2]). Поляки были теперь

---

[1]) Матеріялы Судіенка Т. II, стр. 50 и 52; Otwinowski, стр· 190; также см. № CCXCII, стр. 770.

[2]) На правой сторонѣ Днѣпра отъ козачества осталось одно имя—которое паны присвоили своимъ надворнымъ милиціямъ и прислугѣ; у крупныхъ землевладѣльцевъ югозападнаго края: Потоцкихъ, Любомирскихъ, Ржевускихъ и т. д. въ теченіе XVIII вѣка вошелъ въ употребленіе обычай держать при экономіяхъ значительные вооруженные отряды, набиравшіеся изъ крестьянъ, подвластныхъ тѣмъ же экономіямъ; отряды эти составляли почетную стражу при особѣ пана; исполняли его распоряженія, относившіяся къ доминіяльной полиціи, и, по желанію пана, посылались иногда въ помощь войскамъ речипосполитой во время войны. Милиція эта, замѣнившая прежнія надворныя шляхетскія хоругви, удержала за собою названіе козаковъ; они управлялись сотниками, ими же избираемыми и утвержденными паномъ, а во главѣ всей надворной милиціи обыкновенно стоялъ шляхтичъ, носившій титулъ полковника. Конечно, кромѣ имени и костюма, надворная козаччина не имѣла ничего общаго съ прежнимъ козачествомъ, составлявшимъ свободное, владѣвшее землею и пользовавшееся самоуправленіемъ земское сословіе.

полными и единственными обладателями плодоносной пустыни. Едва кое-гдѣ на краяхъ ея оставались слабые остатки народонаселенія. Такъ, въ богатой нѣкогда и многолюдной Могилевской волости, лежавшей еще въ Подоліи, внѣ границъ Украины, и выставлявшей въ былыя времена цѣлый козацкій полкъ, все народонаселеніе—съ женщинами и дѣтьми включительно—состояло теперь изъ 76 душъ; самъ городъ Могилевъ на Днѣстрѣ, процвѣтавшій нѣкогда торговлею и служившій складочнымъ мѣстомъ для товаровъ, отправляемыхъ изъ Турціи, Молдавіи и Валахіи въ Россію и Польшу, вмѣщалъ въ себѣ теперь—христіянъ и евреевъ обоего пола и всѣхъ возврастовъ 142 души [1]). Управляющій кіевскаго, католическаго епископа, явившійся въ 1714 году принимать во владѣніе Хвастовщину, не нашелъ въ ней буквально ни одной души, а въ другой обширной епископской волости—Черногородской, оставалось только 8 человѣкъ [2]). Региментарь Галецкій, перешедшій уже въ службу къ Августу II и отправленный съ польскимъ войскомъ на зимнія квартиры въ кіевское воеводство, не находилъ возможности размѣстить 1200 солдатъ не только во всей Украинѣ, но даже въ части Полѣсія, лежавшей къ югу отъ Тетерева. Въ плачевномъ письмѣ къ шляхтѣ кіевскаго воеводства, назначившей ему квартиры въ мѣстахъ необитаемыхъ, онъ писалъ: «Вы отправили нѣсколько сотъ конницы на квартиры въ Украину и прислали мнѣ роспись дымовъ въ пустынѣ...... вы постарались вытолкать войско въ незаселенныя мѣста на посмѣяніе. Назначили въ Вильскъ 25 человѣкъ солдатъ, между тѣмъ какъ въ мѣстечкѣ только 3 человѣка жителей, въ Мирополь—тридцать шесть солдатъ, между тѣмъ какъ

---

[1]) См. №: CCXCII, стр. 769.

[2]) См. № CCXCV, стр. 773.

въ немъ нѣтъ теперь и живой собаки; штабъ мой вы помѣстили въ совершенно пустыхъ: Бердичевѣ и Слободыщахъ; присылаете мнѣ квартирный листъ въ Карповцы и Мошны,—въ Мошны, гдѣ уже тридцать лѣтъ нѣтъ ни собаки. Потрудитесь милостивые паны прибыть сюда лично и повѣрить мои слова». Шляхтичи вѣроятно должны были признать всю справедливость этихъ жалобъ, потому что согласились выдать Галецкому на содержаніе войска 55,000 злотыхъ, лишь бы онъ его не кормилъ на счетъ заселеннаго Полѣсія [1]).

Итакъ шляхта опять владѣла Украиною—но въ исторической судьбѣ шляхты заключался извѣсный фатализмъ, вытекавшій изъ тѣхъ началъ, изъ которыхъ сложился шляхетскій общественный строй.—Шляхта, возвратившись въ свои запустѣлыя села, необходимо должна была стараться о созваніи въ нихъ рабочаго сословія, а къ рабочему сословію она не могла стать въ иныя отношенія, какъ въ панскіе; она понимала одинъ только видъ работниковъ — крѣпостныхъ рабовъ, надъ личностью, имуществомъ, совѣстью и вѣрою которыхъ шляхта приписывала себѣ полное самовластіе; такимъ образомъ, зазывая обратно ушедшее народонаселеніе и приготовляя для него прежнія рабовладѣльческія отношенія, шляхта сама вызывала и усиливала враждебную для ней народную силу и находилась въ необходимости вызвать ее. Крестьянское народонаселеніе дѣйствительно возвратилось, заманенное срочными льготами панскихъ слободъ, но когда сроки кончились и пришлось подчиниться полному шляхетскому произволу, тогда и должна была вспыхнуть народная реакція. Реакція эта и представляетъ единственную картину внутренней жизни западной Украины до самаго конца XVIII сто-

---

[1]) См. №№: CCXCVI, стр. 775 и CCXCVII, стр 777.

лѣтія; она, за отсутствіемъ козачества, должна была искать точки опоры въ новой измѣненной формѣ протеста и нашла ее *въ Гайдамакахъ*. Не даромъ въ первый же годъ водворенія Поляковъ въ Украинѣ—въ пустой степи собирались уже небольшія скопища всякаго сброду, разъѣзжавшія по пустымъ селищамъ между Немировомъ и Васильковомъ и промышлявшія грабежемъ купеческихъ обозовъ [1]). Скопищамъ этимъ, въ началѣ ничтожнымъ и исключительно занятымъ разбоемъ, назначено было со временемъ мало по малу овладѣть сочувствіемъ народной массы и сдѣлаться средоточіемъ ея реакціи противъ шляхты. Гайдамакамъ предстояла такая роль, какую въ концѣ прошлаго и въ началѣ настоящаго столѣтія играли въ Сербіи Гайдуки—они представляли зародышъ крестьянскаго и народнаго возстанія.

Владиміръ Антоновичъ.

---

[1]) См. № CCXCIV, стр 772

I.

Объявленіе дворянъ: Николая и Степана Вышпольскихъ о томъ, что они задержали козаковъ съ лошадьми, отнятыми у Вышпольскихъ въ то время, когда козаки Ханенковы, во время похода изъ Люблина въ Дымеръ, грабили по дорогѣ имущества всѣхъ шляхтичей. 1679, Марта 31.

Року тысяча шестьсотъ семъдесятъ девятого, месеца марца тридцать первого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передо мною Андреемъ Редчичомъ, наместникомъ подстароства овруцкого и книгами нынешними, гродскими, овруцкими personaliter ad acta stanąwszy urodzony jegomość pan Mikołaj Wyszpolski, swym i urodzonego jego mości pana Stefana Wyszpolskiego, komornika granicznego kijowskiego, pisarza grodskiego kijowskiego, rodzica swego imieniem, jako tylko mógł uczynku niżej mianowanego (o którym manifestacja w roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt ósmym, miesiąca nowembra szesnastego dnia, praecavendo całości pana swego, przez słuğę mianowanego pana pisarza grodskiego owruckiego uczyniona, fusius obloquitur) dowiedzieć o powracających z za Dniepra niżej mianowanych najezdnikow i szkodców, praecavendo całości tak swojej, jako rodzica swego, solleniter świadczył i w ten sposób manifestował się o to: iż gdy powracało wojsko jego królewskiej mości kozackie, pod direkcją pana Chanenka, hetmana na ten czas zaporoskiego, po rospuszczeniu pospolitego ruszenia z pod Lublina i ku Dymirowi, idąc tractem przez Polesie, różne szkody szlachcie w majętnościach, sąsiadom manifestantis, czynili i agrawowali ubogich poddanych, w którym wojsku kozackiego zaciągu gdy zostawali obwinieni: na imie Semen i Jacko, tedy najechawszy na ten czas rodzica ma-

nifestującego, na wieś nazwaną Litków, w powiecie owruckim leżącą, przybrawszy do siebie kupę nie małą także swowolnych, wołow par trzy, szersći rożnei, respektem zdobyczy jakowejś zabrali i wiele innych szkód w tej wsi Litkowie naczynili i za wojskiem pomienionym z tym wszystkim pojechali. A że teraz, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset siedmdziesiąt dziewiątym, miesiąca marca dwudziestego pierwszego dnia, przez wieś Bowsuny, o granicę tejże mianowanej wsi będącą, ciż obżałowani, gdy z za Dniepru powracali na Wołyń, dowiedziawszy się manifestans o onych, których jako rabownikow pobrać kazał, z końmi dwiema, podjezdkami, szerścią gliniastym i cisawym i zaraz do grodu tutejszego, dla prezentowania takowych swawolników, jako i koniej onych chciał prowadzić. Tedy, widząc się być winnemi, że każdy z ichmościów panów obywatelów swoich szkód, natenczasże onym przez nichże poczynionych, rekwirowałby, przy niewielkiej będąc warcie, od koniej pouchodzili, manifestans jednak te konie w grodzie prezentował, które gród, jako to w tym kraju. niebezpiecznym, obaczywszy, nazad, opowiadanie przyjąwszy, manifestantowi oddał, propter majorem securitatem; a manifestans z tych koniej gród tąż manifestacją swoją kwituje, deklarując, tak z owemi, gdzieby ich kolwiek miał znaleść, jako i z każdym takowym, któryby miał obwinionych w protekciei i majętności swojej, prawnie czynić, o co iterum atque iterum, praecawendo całości tak swojej jako i rodzica swego i szkód poczynionych, których sobie być mienią na złotych pięćset, manifestatur, salvam meliorationem tej manifestaciej, albo szerszej uczynienie, jeśliby tego potrzeba ukazywała, tak sobie, jako imćpanu rodzicowi swemu manifestans zostawiwszy, na ten czas o przyjęcie tej prosił; co i otrzymał.

Книга гродская овруцкая записовая и поточная, № 3209, годъ 1678—1680; листъ 109.

II.

Жалоба дворянина Карла Тышкевича на дворянъ: Ивана Станислава Бржескаго; Андрея Любовицкаго и другихъ о томъ, что они съ толпою вооруженныхъ слугъ и съ помощью отряда козаковъ, нанятого ими въ Дымерѣ, овладѣли имѣніемъ и замкомъ Тышкевича Бышевомъ, разграбили его имущество и захватили въ плѣнъ его прислугу. 1681. Генваря 18.

Року тисеча шестьсотъ осмъдесятъ первого, месеца генваря осмънадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передс мною Теодоромъ Левъковскимъ, намесникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Karol Tyszkiewicz, żałował y soleniter protestował naprzeciwko urodzonym jego mości panu Ianowi Stanisławowi Brzeskiemu y jey mości paniey Mariannie, Lubowieckiego, pierwszego małżenstwa zeszłego s tego swiata niebożczyka jego mość pana Dominika Charlińskiego, a teraznieyszej małżące jego mości pana Brzeskiego, jako roskazuiącym na uczynek niżey mianowany; także urodzonym y szlachetnym panom: Andrzeiowi Lubowieckiemu, Stephanowi Izdebskiemu, jako samym principałom y przywodcom na tenże uczynek niżey mianowany, a osobliwie pomocnikom: panu Walentemu Lechowiczowi y inszey czeladzi tegoż jego mości pana Brzeskiego, Pawłowskiemu y ieszcze inszey czeladzi, strzelcom y poddanym włości Chabenskiey, z imion y przezwisk onymże samym lepiey wiadomym, ktorych za wzięciem wiadomości o imionach y przezwiskach w pozwie protestans wyrazić declaruie, o to y w ten sposob: iż przerzeczony jego mość pan Lubowicki s temi mianowanemi ludźmi, ieszcze zaciągnowszy koza-

kow trzydzieści z Dymiera, y Rębowskiego, starszego nad kozakami, z wiadomości y roskazania ich mościow panow Brzeskich, małżąkow, w niechęci s protestuiącym zostaiących, względem processow prawnych z potomkami niebożczyka wyszmianowanego jego mości pana Charlińskiego, urodzonemi: Franciszkiem, synem, Anną y Konstantią, corkami Charlińskiemi o dobra Byszowskie, przepomniawszy prawa pospolitego y win, w nim opisanych, w roku teraznieszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszym, miesiąca Ianuary trzynastego dnia, czas upatrzywszy, gdy protestans z domu, z Byszowa, do drugiey swoiey maiętnosci, do Chrystynowki, odiechał, armatno, z orężem roźnym, do woyny należącym, mocno gwałtem, wprzod w miasteczko Byszow wpadszy, a potym do zameczka, gdzie podstarości protestuiącego będąc w zameczku, rozumiał być, że orda, z niewiadomości ustraszył się, a tym czasem, y do zameczku dobywszy się, tenże zameczek opanowawszy, zaraz za wzięciem wiadomości, że protestans podwody swoie z ochendostwem y z rożnemi rzeczoma, tak za sobą do Krystynowki, iako y do Kiiowa powyprawował, zaraz na dwor ciż naiezdnicy skoczywszy, one podwody, tak do Krystynowki, jako y do Kiiowa wyprawione, podoganiawszy, nazad s tymi wszystkimi rzeczoma i z cezladzią zawrociwszy, y tak to wszystko, co w zameczku, w folwarku, jako i na podwodach, co ieno kolwiek było w gotowiznie, w ochendozstwie y w rożnych inszych rzeczach, pobrawszy, na własny pożytek ich mościow panow Brzeskich, małżąkow obrocili, ktorych zabranych rzeczy rożnych, tak w zameczku na folwarku, jako y na podwodach będących, tak protestującego, jako y czeladnych, osobliwy regestr, przez protestuiącego spisany iest, ktoryto regestr do tey protestaciey, a protestacia do regestru in toto refferować się maią; a czeladzi, co jeno kolwiek w zameczku było, tak meżczyzn, szlachty, osobliwie białogłowskiey to iest, szlachcianki: Katarzynę Szumską, dziewcząt dwoie, a chłopcow trzy, to do więzienia tamże w zameczku pobrawszy, y teraz w więzieniu trzymaią; a s tych dobr, zameczku y miasteczka Byszowa, protestanta gwałtownie wybili y expulsią uczynili y takowym swym postępkiem prawo pospolite violarunt y winy na osoby swoie, uczynkowi godne, zaciągneli, o co wszystko wyszmianowany protestans żałosnie opowiedziawszy, na wysz rzeczonych ich mościow panow Brzeskich, małżąkow

y tych wszystkich, wyszmianowanych obwinionych, iterum atqne iterum świadczył y solleniter protestował, offiaruiąc się o to prawnie, jako z prawa pospolitego przydzie, czynić, zostawiwszy jednak wolną melioratią tey protestaciey, albo uczynienie inszey szyrszey, jeżeli by tego potrzeba ukazowała, albo poprawienie przez pozew, także zostawiwszy wolne czynienie czeladzi osobliwey protestacy, jeżeli by potrzeba była, a na ten czas, na dowod tego, stawił woźnego generała woiewodstw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Brasławskiego y Czernihowskiego, szlachetnego Iana Simka, ktory to woźny, w moc swoiey prawdziwey rellaciey, zeznał temi słowy: iż on roku teraznieyszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszego, miesiąca Ianuarij dwudziestego wtorego dnia, maiąc przy sobie stronę, dwoch szlachcicow, szlachetnych panow: Marcina Kulewskiego y Woyciecha Ostrowskiego, był na sprawie y potrzebie urodzonego jego mości pana Karola Tyszkiewicza, w dobrach, w miasteczku Byszowie, tamże zastawszy inszego pana, słyszał, że mocno, gwałtownie w te dobra Byszow wjechawszy, rożne rżeczy, tak w zameczku, jako y po zawracających podwodach ciż obwineni, co jeno kolwek rożnych rzeczy było, pozabierali, jako y rożną czeladź w więzieniu, w zameczku trzymaią, co iż tak, a nie inaczey było, mianowany woźny prawdziwie zeznawszy, prosili, tak protestans o przyięcie swoiey protestaciey, jako y wozny rellaciey do xiąg ninieyszych, grodzkich, owruckich, co y otrzymali. Karol Tyszkiewicz.

Книга овруцкая гродская записовая и поточная, 1681—1682 года, № 3210; листъ 14 на оборотъ.

III.

Постановленіе сеймика кіевскаго воеводства о томъ, чтобы собрать подымную и шеляжную подать съ цѣлаго воеводства, употребить козаковъ, квартирующихъ въ Дымерѣ, для принужденія къ уплатѣ этихъ податей, посредствомъ грабежа и екзекуцій, тѣхъ дворянъ, которые отказываются вносить таковыя; уплотить козакамъ 1000 злотыхъ и вмѣстѣ съ тѣмъ просить гетмана, дабы онъ обратилъ на нихъ вниманіе, такъ какъ вѣрность ихъ речи посполитой сомнительна; сеймикъ проситъ гетмана назначить для большей безопасности шляхтича начальникомъ надъ козаками вмѣсто полковниковъ: Мирона и Урбановича, которые начальствовали надъ ними до того времени. 1682. Марта 5.

Року тисеча шестьсотъ осмъдесятъ второго, месеца кветня второго дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передо мною, Теодоромъ Левъковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Michał Stawecki, poborca dwoyga podymnego woiewodstwa kijowskiego, powiatow owruckiego y żytomirskiego, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich owruckich podał per oblatam extract z roczkow włodzimirskich autentyce wydany, z upisaniem w nim laudum, ratione podatkow skarbowych dwoyga podymnego y szelężnego, na seymiku woiewodstwa kijowskiego, we Włodzimirzu odprawuiącym się, uchwalonego, o czym ten extract laudum szyrszey w sobie opisuie, ktorego podawszy, prosił, aby do xiąg pomienionych był przyięty y upisany, ktory tak się w sobie ma. Wypis z xiąg grodzkich zamku włodzimirskiego, roku tysiąc sześć set ośmdziesiątego wtorego, miesiąca marca piątego dnia. W roczki sądowe, grodzkie, wło-

dzimirskie, od dnia piątego miesiąca y roku, teraz idących, wysz na akcie mianowanych, przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną Franciszkiem Janem Hańskim, sędzią grodzkim, jako subdelegatem, na mieyscu urodzonego jego mości pana Jana Woynarowskiego, łowczego owruckiego, podstarościego włodzimirskiego, deputata sądow głownych trybunalskich i marszałka na ten czas koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, ad hunc solum actum użytym y zasadzonym, y zięgami ninieyszemi, grodzkiemi, starościnskiemi, stanowszy oczewiście wielmożny jego mość pan Jan Woynarowsky, łowczy owrucki, deputat sądow głownych, trybunalskich, koronnych, lubelskich, z woiewodstwa kijowskiego obrany, podstarości grodzki włodzimirski, marszałek na ten czas koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, lawdum, przez ich mościow panow obywatelow tegoż woiewodstwa kijowskiego, in loco solito, w kościele ich mościów oycow Dominikanow włodzimirskich unanimi consensu postanowione, ręką własną wyszpomienionego jego mości pana marszałka podawaiącego podpisane, dla wpisania do xiąg ninieyszych per oblatam podał, tak się w sobie maiące: My, rady, dignitarze, urzędnicy woiewodztwa kijowskiego, na seymik od jego krolewskiey mości, pana naszego miłosciwego, za uniwersałem wydanym pro die quinta praesentis zgromadzeni, takoweśmy zgodne uchwalili laudum: Ponieważ z łaski Bożey, a za szęśliwym y przezornym jego krolewskiey mości, pana naszego miłościwego pieczołowaniem, iesteśmy in possesione dobr naszych po części pacifica, tedy, wyświadczając rzcczy pospolitey, spolney matce naszey, filialem gratitudinem, podatek, to iest dwoie podymnego y sieleżnego, anno praesenti, millesimo sexcentesimo octuagesimo primo, die decima quinta Septembris pozwolony, przez iednostayną zgodę do takiego przyprowadzamy porządku: gdy odbieramy certitudinem od jego mości pana Michała Stawieckiego, poborcy naszego, imieniem swoym y drugich panow collegow swoich stawaiącego, że jedni ich mość panowie obywatele woiewodztwa naszego nie z tyla dymów daią, jako się ich wiele gdzie naydzie, drudzy cale wydawać nie chcą, tedy to postanowiamy, aby ich mość panowie poborcowie woiewodsztwa naszego, przybrawszy sobie ludzi, na residentiey w Dymirze stoiących, za wiadomością starszyny ich, do retentow wydawania podatku te-

raznieyszego szli na executią y w dobrach każdego, conservando tamen omnem modestiam, grabieże, ducta proportione dymow, bral, y one w grodzie tymże, gdzie condemnaty otrzymane będą, praesentowawszy, taxowali, salva recuperatione każdemu swoiey własności za uspokoieniem skarbu; jednakże ten grabież brany być ma non superflue, co uczynić maią ich mość panowie exactorowie nasi, obtenta in primis super retentoribus w grodzie włodzimirskim condemnatione, w ktorym grodzie et in tutorium ich mościom panom exactorom, od nas na przyszłe podatki wybirać obranym, pozwalamy otrzymywać condemnaty laudo praesenti, poki sądy nasze kiiowskie nie będą reassumowane, teraz jednak, lubo otrzymaią ich mość panowie exactores super retentoribus condemnatę od ich mościow panow obywatelow woiewodztwa naszego sine praesentis, tę contributią, ktory z ich mościow zechce oddać ab actu praesenti laudi do niedziel ośmi, odbierać tenebuntur. Widząc w inszych woiewodstwach aequalitatem status w lustrowaniu dobr, tak panow wielkich, jako też y minoris conditionis szlachty, tudzież y duchownych y krolewskich, skąd niemała in bonis totius reipublicae może adesse w podatkowaniu auctia, ktora z obranych ich mościow panow lustratorow y na seymikach per regestra od ich mościow conscripta będzie pokazana, tedy y my, chcąc eadem etiam gaudere aequalitate, abyśmy się też reipublicae nie zdali być refragarii, takowąż teraz namowiwszy lustratią, onę do seymiku (pro meliori confirmatione nostra) deputatskiego, da Bog przyszłego, odkładamy, na ktorym terminie, in toto już tę lustratią ugruntowawszy, quâ methodo odprawowana będzie, sposob wynaydziemy, y ich mościow panow lustratorow e medio nostri, ad expediendum hoc opus, wynosimy, gdzie tamże na tych ich mościow zaraz, ktoryby uporczywie, tak podatku teraznieyszego płacić rebelliter nie chcący, grabić się nie dali y potym lustrować się nie pozwolili, modum adinveniemus, a cum refragariis teraznieyszego podatku ich mość panowie exactores nostri, w sądzie trybunalskim, inter causas fisci, ex regestro simplici, sine omnibus exceptionibus et beneficiis juris experiri powinni będą. Nie mnieysza y w tym woiewodstwa naszego perplexitas w wydawaniu podatkow, że starych nie mamy perceptarzow, skądby optima była podatkowania informatia, tedy obligamus braterską miłością teraz-

nieyszych ich mościow panow poborcow naszych, aby, jako omni dexteritate nam się deklarowali realitatem woiewodztwa pokazać, sufficientissimam dymow y osiadłości pro informatione na seymik przyszły certitudinem, żebyśmy się mogli na przyszłe, da Bog, wydawanie informować podatkow, według których wystarczenia summy ludzi, na wypłacenie stypendiorum pomiarkowanych, wziąść moglibyśmy, co ad praesens woiewodztwa informare nie może, tedy potym, z wyprobowaney tariffy pomiarkowania, między sobą postanowimy, a tym czasem, nie mając praesentem consiliorum nostrorum jaśnie wielmożnego jego mości pana Stephana na Czerniechowie Niemirycza, woiewodę y generała ziem naszych kijowskich, dla inszych, pro conservatione totius reipublicae, poważnych do monarchow postronnych legatii, jako y innych wielkich pro bono publico sumopere zelantem in consiliis senatoriis zostaiącego, ani też jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana kiiowskiego, tedy na mieyscu ich mościow uprosiliśmy y upraszamy unanima voci wielmożnego jego mości pana Marciana z Szpanowa na Nowym Dworze Czaplica, podkomorzego naszego kiiowskiego, virum omni realitate et dexteritate w woiewodstwie naszym ab avis et protavis probatum, in republica y w woiewodstwie naszym optime emeritum, quotidie in consiliis nostris praesentia sua magno sudore in bonum reipublicae y naszego woiewodstwa commodum laborantem, aby raczył invenire modum et inire z jaśnie wielmożnemi ich mościami pany hetmanami koronnemi, hac in materia, żeby ci ludzie, którzy ad praesens w Dymirze, pod komendą pana Mirona y jego mość pâna Urbanowicza zostaią, którym ex contributionibus nostris zapłata iść będzie, y teraznieyszą uchwałą naszą złotych tysiąc polskich ich mość panowie exactorowie nasi ex moderna contributione, za assignatią wielmożnego jego mości pana podkomorzego naszego kiiowskiego, a jego mości panu Urbanowiczowi, połkownikowi tegoż woyska, z osobna złotych trzysta, in vim dawnych zasług y częstey na seymiku bytności, upominaiąc się o zasługi, wypłacić naznaczyliśmy, quod avertant superi, potym quod adversi contra rempublicam y woiewodstwu naszemu molliri nie zechcieli et ex servis stipendiariis nie obrócili się, in visceribus woiewodstwa naszego stoiąc, in hostes patriae et palatinatus nostri, dla czego uprosiliśmy pomienionego wielmożnego jego mość pana

podkomorzego naszego kiiowskiego, żeby tempestive obviando malis, uprasżał ich mościow panow hetmanow, aby pilne oko na nas mieć raczyli, lubo też pro omni meliori securitate woiewodstwa naszego y całey rzeczy pospolitey, gubernam nad temi ludźmi szlachcicowi jakiemu, bratu, nobis genere simili, dać raczyli vel, in defectu tey naszey expostulatiey, za tego pana Mirona, abyśmy securi byli substantij naszych y osób, assecuratią nam ich mość panowie hetmani dali, co dexteritati ac innatae prudentiae et generositati wielmożnego jego mość pana podkomorzego kiowskiego naszego commitimus. Dobrze znać woiewodstwa gurne poddanym swoym w wydawaniu podatkow wyprobowali folgę, kiedy sine omni aggrawatione subditorum lżeyszą contributią szelężnego y czopowego między sobą na seymikach umowili y, ad tariffam trzech kroć sta tysięcy przywodząc, onera reipublicae exolvere zwykli, do których lubo się naszemu woiewodstwu rownać nie podobna, patrząc na szczęsliwe ich mościow, w pokoiu opływaiące, fortuny, nasze zaś woiewodstwo, in quotidiano zastaiące motu hostilico, tak znacznie szelężnego contribuere nie może, jednak, aby się nie zdało być przeciwne aequalitati et justitiae, pro posse, ile proportią nieść może, szelężne w woiewodstwie naszym, na przeszłym seymiku, laudo publico (które laudum praesenti laudo nostro aprobamus) uchwalone, do effectu przywieść chcący, za administratora szelężnego, tegoż urodzonego jego mości pana Stanisława Kazimirza Kowalowskiego, łowczego naszego kijowskiego, virum omni dexteritate w woiewodstwie naszym probatum, uprosiliśmy; które szelężne jego mość pan łowczy, quam accuratissime, ze wszystkich generaliter dobr ziemskich, krolewskich y duchownych, nemine excepto, jako zwyczay po inszych woiewodstwach niesie, wybrać ma, a ktoby onego wydawać nie chciał, tedy ex methodo, jak y ich mość panowie exactores podymnego, cum retentoribus postąpić powinien będzie, którego termin wybirania szelężnego, ab actu praesenti laudi zacząwszy się, w rok o takowymże czasie konczyć się ma; a po wybraniu tego szelężnego na seymiku, da Bog, przyszłym electionis deputatow jego mość pan łowczy kiowsky, woiewodstwu naszemu realitatem, jako vir dexter, pokazać powinien będzie y omnem woiewodstwu pro informatione podać dokumentaliter, quae et quanta et inde proveniet summa, notitiam, a żeby w wybiraniu podat-

kow, tak szelężnego, jako y podymnego ich mość panowie exactores nostri w pańskich nie mieli trudności włościach. Tedy, jako zawsze zwykliśmy quam optima jaśnie oswieconego xięcia jego mość Dymitra na Zbarażu Koributa Wiśniowieckiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego observare veneratione, tak y teraz eam xięciu jego mości praestando, uprosiliśmy e medio nostri za posła do xięcia jego mości urodzonego jego mości pana Michała Staweckiego, brata naszego, aby nomine publico nostro upraszał xięcia jego mości pana Krakowskiego o uniwersały do ekonomow, żeby podatki namowione, tak z włości, miast y miasteczek dziedzicznych, jako też y starostw xięcia jego mości, w woiewodstwie naszym zostaiących, aequaliter wydawane były, do którego y seorsive przez tegoż jego mość pana posła naszego list nomine publico napisać, o tóż upraszaiąc xięcia jego mości, zleciliśmy jego mości panu marszałkowi naszemu. Nie poślednieyszej y to należy consideratiey, że powiat żytomirski daleko od Owruczego y Kijowa iest odległy, dla czego y contributia, ob distantiam loci, naznaczonego podymnego wydana bydź nie może, tedy unum ex exactoribus, ad praesens na seymiku naszym comparentem, urodzonego jego mość pana Michała Staweckiego uprosiliśmy, brata naszego, aby, pro solito przeciwko nam fraterno affectu, wyswiatczyć, a do Żytomirza teraz, zaraz po seymiku, zjachawszy, tam residować y ten podatek namowiony dobierać raczył, za co jego mości na seymiku, da Bog, przyszłym electionis deputatow seorsivam, przy podziękowaniu, obmyslić declaruiemy się gratitudinem, które wybiranie exactiey ich mościow, wydawanie oney, do niedziel ośmiu sortitur tempus sine poenis; ich mość zaś panowie exactores drudzy, w Owruczym residuiąc, powiatu owruckiego jako y kijowskiego, do tegoż czasu y takowymże sposobem dobierać powinni, a po wybraniu na seymiku, da Bog, przyszłym electionis deputatow dabunt calculationem exactionis suae. A że zawsze, ledwie nie kaźdego seymiku, zwykła, ratione partikularżow woiewodstwu naszemu a republica naznaczonych, consilia nostra publica interturbare et inter ciwes mnożyć dissensiones, tedy, chcąc już pacare hanc materiam, y to, cokolwiek według słuszności należy do effectu przywieść, postanowiamy laudo praesenti y mieć chcemy, aby urodzony jego mość pan Samuel Posochowsky, który był na siebie przed tym hoc onus contraxit od

woiewodstwa naszego, y te partykularze evinkowawszy, in commodum woiewodstwa obrocić miał, co się secus dzieie, iuż abhinc od tey evictiey partykularzow oddalamy, a urodzonemu jego mość panu Janowi Wołczkiewiczowi Olizarowi, podsędkowi naszemu kiowskiemu, in republica y w woiewodstwie naszym bene merito, hoc negotium, uprosiwszy jego mości, commitimus, takim sposobem, ut adigat jure jego mość pana Posochowskiego, quousque fructus z partikularzow tych, które sam trzyma y pro libitu suo tantum wszędy obraca, spendował, ponieważ ani praw, jego mość panu podsędkowi na te partikularze służących, nie communikował, ani się z jego mością znosił, ale przeciwko woli całego woiewodstwa naszego w tym sobie postępował, dla czego praesenti od tego wszystkiego jego mość pan Posochowsky abrogatur laudo, a jego mość panu podsędkowi za przysługę w tym woiewodztwie y candor bratersky życzliwy na przyszłym, da Bog, seymiku namowimy, przy osobliwym podziękowaniu, gratitudinem. Które to laudum zgodnie przez nas, sine omni contradictione namówione, ich mość panowie exactores podatków, wyiąwszy z grodu tuteyszego, autentyce w grodach naszych własnych: Żytomirzu y Owruczu podać per oblatam (uti innotescat absentibus) maią, a jego mość panu marszałkowi koła rycerskiego naszego y deputatowi trybunalskiemu wojewodstwa naszego, pro omni in hoc opere labore, publica voce braterskiemi podziękowawszy affectami, ręką jego mości własną podpisać y do act grodzkich włodzimirskich podać zleciliśmy. Działo się w Włodzimirzu, w kościele ich mościow oycow Dominikanów włodzimirskich, in loco consiliorum woiewodstwa naszego consueto, roku tysiąc sześćset ośmdziesiątego wtorego, dnia piątego Marcy. U tego laudum podpis ręki jego mości pana marszałka podawaiącego w te słowa. Jan Woynarowsky, łowczy owrucky, podstarości grodzky włodzimirski, marszałek na ten czas koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, które to laudum, za podaniem wyży mianowanego jego mość pana marszałka podawaiącego, a za moym urzędowym przyięciem, do xiąg ninieyszch jest wpisane, z których y ten wypis, pod pieczęcią grodzką włodzimirską jest wydany. Pisany w zamku włodzimirskim. Correxi Lebedowicz. U tego extractu pieczęć grodzka włodzimirska jest przyciśniona, a podpis ręki temi słowy: Szymon z Guzowa Dzik, pisarz grodzki włodzimirsky. Котораяжъ то облята

того екъстракъту, за поданемъ звышъ менованое особы подаваючое, и за прозбою, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинешнихъ кгродскихъ овруцъкихъ естъ уписана.

Книга овруцкая гродская записовая и поточная, 1682—1683 года; № 3210; листъ 312.

IV.

Приговоръ Люблинскаго Трибунала, по которому Өедоръ Немиричь, подкоморичь кіевскій, Елена Немиричевая, Гавріилъ Порембный и другіе приговариваются къ уплатѣ Кармелитскому Олевскому монастырю стоимости нанесенныхъ ими убытковъ и сверхъ того подвергаются вѣчной банниціи и бесчестію, за то, что они съ навербованными козаками завладѣли насильно Олевскимъ монастыремъ, допустили козакамъ устроить въ костелѣ курень, оскорбляли и бросали въ воду монаховъ, завладѣли насильно монастырскимъ имуществомъ, и потомъ въ судъ для оправданія не явились. 1682, ноября 27.

Року тисяча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца генваря двадцать второго дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передо мною, Ремияномъ Сурыномъ, писаромъ земскимъ киевскимъ, подстаростемъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними старостинскими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Samuel Zerebiło, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, podał per oblatam publikatią wiecznej banitiej y infamiej, z xiąg głównych, trybunalskich, koronnych, lubelskich, spraw duchownych województwa brasławskiego authentyce wydaną, między wielebnemi w Chrystusie ich mośćiami, oycami Karmalitanami klasztoru olewskiego, actorami, a ich mościami pany Niemiryczami y innemi pozwanemi, o rzecz, w tej banitiej niżej inserowanej, mianowicie wyrażoną, o czym ta banitia szyrzej w sobie opisuie; którą podawszy, prosił, aby przyjęta y w xięgi wpisana była. Ja tedy, urząd, dla wpisania do xiąg przyjmując, przed sobą czytać kazałem y tak się w sobie ma: Wypis z xiąg głównych trybunalskich, spraw duchownych województwa brasławskiego. Roku tysiąc szestset osmdzie-

siątego wtorego, miesiąca nowembra dwudziestego siodmego dnia, przed sąd niniejszy, główny, trybunalski, koronny, lubelski, gdy przypadła sprawa z regestru sądowego mixti fori, za przywołaniem woznego generała, szlachetnego Marcina Nadolskiego, między insti gatorem sądowym y jego dellatorami: wielebnym w Chrystusie jego mością xiędzem Bonifacym Breyzewskim, prokuratorem y przełożonym klasztoru olewskiego zakonu karmalitańskiego dawnej obserwan tiej y bratem Bertoldem y inszemi zakonnikami, z przytomnością tegoż przełożonego swego, actorami, a urodzonemi ich mościami pany: iego mością panem Teodorem na Horoszkach Niemiryczem, podkomorzycem kiowskim, jako motorem y principałem niżej mianowanego uczynku, Heleną z Siecina Krasieckiego Jozephową Karolową Niemiryczową, Gabrielem Porębnym y inszemi adhaerentami y principałami ich mościom: iego mość panu Niemiryczowi y iej mość paniej Nemiriczowej dobrze z ymion y przezwisk wiadomemi, assistenciej potrzebującemi, z assistentią, im z prawa należytą, a nie potrzebującemi, samemi przez się pozwanemi, za pozwem głównym trybunalskim, koronnym, lubelskim od powodów po pozwanych, w sprawie niżej mianowanej wydanych; tedy postanowiwszy się u mianowanego sądu strona powodowa oczewisto: pozwanych, iż się za przywołaniem, woznego wysz mianowanego do prawa niestanowili, sprawić się y usprawiedliwić nie chcieli y o niestaniu swoim sądowi, y stronie żadnej wiadomości nie dali powodowej, onych, jako niestałych, prawu sprzeciwnych, upornych y nieposłusznych, z dopuszczenia sądowego, ratione violentiarum et personarum spirtualium comtemptuationis, in lucro paenarum legalium, videlicet infamiae, z wskazaniem onej, przydaniem woznego do publikatiej jej y odesłaniem na executią, nihilominus in lucro condescensionis de bonis violenter inequitatis, in praesentia officii competentis seu ministerialis et nobilium duorum, dum pars actorea requisiverit, atque restitutionis mobilium, pecorum, pecudum et frumentorum, una cum refusione damnorum, ad quatuor millia taxatorum, pro quibus res est, adque in instanti, sub paena banitionis perpetuae, quae ex nunc decernitur, additur, remittitur pro excutione, quam magnificus capitaneus loci owrucensis, seu vlodimiriensis, seu cremenecensis, qui eorum facilius conduci poterit, per se seu officia sua competentia, ad primam

partis actoreae requisitionem, ac decreti praesentis exhibitionem, non obstantibus quibusvis impugnationibus et jurium oppositionibus, relatione ad cassandam, quae praesentibus cassantur, facere et exequi, sub paenis contra negligentes officiales sancitis, tenebitnr; nemo vero eandem executionem impugnare, aut modo qnovis irritare audeat sub paena banitionis perpetuae, quae ex nunc, tam super magnifico capitaneo non exequente, quam parte impugnatura, decernitur et publicandae terminus, ex regestro eodem, sive causarum arianismi et incarceratorum mixti fori conservatur peremptorius, z wolnym jednak tej sprawy do zwykłej godziny aresztem, wzdała na przerzeczony pozew, tak się w sobie mający: Jan trzeci, z bożej łaski król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, smoleńskie, podlaskie, kiowskic, wołyńskie, czernihowskie, urodzonym: Teodorowi na Horoszkach Niemiryczowi, podkomorzycowi kiowskiemu, iako motorowi y princypałowi niżej mianowanego uczynku, Helenie z Secina Krasickiego Jozephowej Karolowej Niemiryczowej, Gabrielowi Porębnemu y inszym adhaerentom y compripałom, wiernościom waszym panie Niemieryczu y pani Niemiryczowa dobrze z imion y przezwisk wiadomym, rozkazujemy: abyście wierność wasza przed nami albo sądem naszym głównym, koronnym, lubelskim, od położenia y daty pozwu niniejszego za niedziel cztyry, albo na ten czas, gdy ta sprawa z regestru sobie należytego do sądzenia przywołana będzie, sami oblicznie i zawicie stanęli, na żałobę y prawne poparcie instigatora sądowego y jego delatorów: wielebnego w Chrystusie xiędza Bonifacego Breyzowskiego, prokuratora y przełożonego klasztoru olewskiego, zakonu karmalitańskiego dawney obserwantiey y brata Bertolda Tropczyńskiego, zakonnika tegoż conwentu olewskiego y inszych zakonników wszystkich tegoż conwentu, actorow, którzy wierność waszą: ociec przełożony sam przez się, brat Bertold y insi zakonnicy z przytomnością tegoż przełożonego swego, stosując się do protestaciey, eo nomine przeciwko wiernościom waszym żałośnie uczynioney, pozywają o to, iż wierności wasze, a mianowicie urodzony Niemieryczu, przepomniawszy tak boskiego, które dobr cudzych, a mianowicie rozmnożenia chwały jego swiętej oddanych, y świeckiego, które unicuique reddere quod suum est rozkazuje, prawa; zawziowszy jakąś niechęć y

niepohamonaną ku swiętobliwemu zakonowi karmalitańskiemu nienawiść, niemając żadnego pretextu do dobr, zakonowi pomienionemu, to jest części miasta Olewska, wsi Radowla y inszych, funduszem od niegdy urodzonego Iozepha Karola na Olewsku Niemirycza nadanych, w Olewskiey włości, wojewodztwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, gdzie i nowa klasztoru erektia nie dopiero stanęła y zakonnicy, actorowie terazniejsi, tam z dawna mieszkają, dość swoim obligom czynią y dotąd czynić nie przestają, czasu w protestaciej wyrażonego, zebrawszy kozakow y inszych ludzi swewolnych na kilka set, z samopałami, rucznicami i inszym orężem wojennym, na klasztor Olewski znienacka, gwałtownie napadłszy, w ktorym samowtór na ten czas tylko, inszych braci zakonnych rożnie dla jałmużny rozesławszy, actor terazniejszy, ociec Breyzowsky z bratem Tropczyńskim zostawał, wrota w klasztorze zamknięte y fortkę odbić kazaliście, gwałtownie odbiwszy, z pomienionemi ludźmi, których była nie mała zgraja, włamaliście się, włamawszy się, wierność twoja, panie Niemirycz, sam do komor zakonnych przyszedszy z furią; xiężą zakonnikow słowy nie uczciwemi zelżyłeś y posromociłeś, klucze do kościoła dać sobie przyniewalasz, samych zakonnikow z klasztoru rożnemi odpowiedziami wystraszając, potym, że zakonnicy dać kluczów do kościoła nie chcieli, kazawszy gwałtownie odbić kościoł, około niego kozakow, na to zaciągnionych, lokowałeś, którzy jedno ogień przed samemi drzwiami kościelnemi nałożywszy, w kościele samym, trybem swoim kozackim, korzeń alias kordigardę założyli y, rynsztunki po ścianach porozwieszywawszy, koczowali y dotych czas, cum summa pana Boga, stojącego cymborium y obrazu fundawanego panny Najswiętszej irrewerentia, koczują; zakonnikow tej boskiej modeste upominających się zniewagi, wierność twoja panie Niemirycz zepchnąć w wodę kazałeś y znieważałeś y z tamtąd potem, ludzmi temi kozackiemi osadziwszy klasztor pomieniony, tak dalece, że w więzieniu ubodzy zakonnicy oblężeni, cum defectu comestui et aliorum omnium necessariorum zastawać muszą, ex informatione, jussu et mandato wierności twojej panie Niemirycz, ciż kozacy, tak w miasteczku, na cześci klasztornej, jako y po wsiach nesłychanie wielkie opressie poddanym czynią, statie wyciągają, hałasują, biją y rozpędzają; na ostatek wierność twoja pani Nieniryczowa z urodzonym

Porębnym dnia czwartego septembra przybywszy, czego pan Niemirycz nie zniszczył, dopustoszyłaś y w niwec obrociłaś, gromady ze wsiów y części w miasteczku, za karki wodząc chłopów, odebrałaś y po folwarkach sprzęty wszystkie, zboża, bydła y, cokolwiek może się nazwać sprzętem gospodarskim, pozabirałaś y na swoj pożytek obróciłaś; czego wskystkiego na terminie regestrem osobliwym specifikowano będzie; y tam osiadszy, przez pomienionego Porembnego poddanych do ostatka ciemiężysz, bydło y woły robocze, barany, kury, gęsi kozakom bić pozwalasz, poddanych na częściach twoich przesadzasz, pszczoły głowę na głowę wybijać każesz y, cokolwiek ku ostatniej ruinie klasztoru tego być może, sposobów szukasz y zażywasz, w oblężeniu zakonników trzymasz, słowy nieuczciwemi łżysz y hanbisz y snize wiolentie wymyślne czynisz y wypełniasz. Przez który takowy swoj postępek wszyscy wierność wasza prawa boskie y pospolite zgwałciliście y w winy eo nomine opisane popadliście, o extendowanie których oraz y o deoccupatią dóbr pomienionych, także rzeczy y ruchomości, zboż, bydeł y sprzętów domowych niesłusznie zabranych y do nagrodzenia szkod na cztery tysiące rzeczy zabranych, majetności samej w to nie includując, pozywają na termin wysz oznaczony, na którym, jako na zawitym, aby stanowiliście się y, cokolwiek przeciwko wam prawnie proponowano będzie, odpowiadali y usprawiedliwili się. Pisan w Lublinie, dnia dwudziestego osmego septembra, roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt wtorego. Którego wzdania, iż pozwani będąc o godzinie zwykłej aresztowej, gdy spraw do aresztu przywoływano, między któremi y ta sprawa przez woznego wyszmianowanego przywołana była, nie aresztowali, aresztować y usprawiedliwić się nie chcieli, tedy strona powodowa na nich, jako niestałych, prawu sprzeciwnych, upornych y nieposłusznych dalszego w tej sprawie postępku prawnego prosiła y domawiała się zysku. Przeto sąd niniejszy, główny, trybunalski, koronny, lubelski, za niestaniem strony pozwanej, a za domowieniem się y prawnemi postępkami strony powodowej, przychylając sie w tym do prawa pospolitego i do wzdania strony powodowej w dalszym tej sprawy postępku prawnym, respectem, violentii zadanych y osób duchownych kontemptowania, sposobem wyżej opisanym, na upad w zysku, winy prawne na pozwanych niestałych, to jest winę infamiej wskazuje, y wozne-

go sądowego do publikatiej onej przydaje, y na executią do sądu y urzędu wszelakiego, dobrom pozwanych należnego, odsyła. Tudzież tenże sąd nakazuje, aby pozwani z dobr actorow, o które rzecz jest, gwałtownie zajachanych, przy bytności urzędu należytego albo woźnego y dwoch szlachty, ustąpili y one oddali actorom, a to na ten czas, gdy strona powodowa tego requirować będzie, tudzież rzeczy ruchome, bydła rogate y nierogate, także zboża, z nagrodzeniem szkod, na cztyry tysiące otaksowanych, o które rzecz jest, a to in instanti oddali y przywrócili, pod winą banitiej wiecznej, ktrórą w sprzeciwieniu się temu dekretowi na pomienionych pozwanych zaraz wskazuje i woźnego sądowego, szlachetnego Thomasza Poklękowskiego, do obwołania i publikowania onej, przydaje y one ex nunc publikować nakazuje, któremu to dekretowi, iż się pozwani sprzeciwili, onemu dość nie uczynili, tedy pomieniony woźny, na to od sądu przydany, dość czyniąc woli y rozkazaniu sądowemu, a z powinności urzędu swego woznowskiego, te winę banitiej, infamiej wiecznych, na pozwanych, tu, na ratuszu lubelskim, in praesentia plurimae nobilitatis, z rożnych wojewodztw congregatae, spraw swoich u sądu pilnujących, obwołał i publikował, przywodząc to wszystkim do wiadomości, aby z przerzeczonemi pozwanemi, prawem przekonanemi, jako banitami wiecznemi y infamisami, żadnego społku ani obcowania nie mieli, rady y pomocy onym w niczym nie dodawali, w domach y majetnościach swoych onych nie przechowywali, ale się z nimi, jako banitami wiecznemi y infamisami, prawem przekonanemi, we wszystkim, według srogości prawnej zachowali; o czym wysz mianowany woźny, iż tę winę infamiey y banitiey wiecznych, na pozwanych obwołał y publikował oczewisto przed sądem stanowszy, rellacią swoję uczynił y zeznał, a po obwołaniu y publikowaniu tych win: banitiey y infamiey wiecznych, na pozwanych, sąd ninieyszy, główny, trybunalski, koronny, lubelski, tę sprawę z temiż wyszrzeczonemi pozwanemi, na executią odsyła, którą to executią mocną, skuteczną y nieodwłoczną wielmożny imć pan starosta mieysca: owrucki, albo włodzimirski, lub też krzemieniecki, którego z onych łatwiej zwieść strona powodowa będzie mogła, sam przez się, albo przez urzędy swoje należyte, za najpierwszą strony powodowey requisitią y okazaniem dekretu ninieyszego, nie dbając na żadne impugnatie y praw oppositie, na rellacie ad cassandam, które sąd dekretem swoym cas-

suie, nie respectuiąc, uczynić y odprawić, pod winami, na niedbałych urzędnikow postanowionemi y opisanemi, powinien będzie, a tej executiey żaden impugnować lub jakim kolwiek sposobem zabraniać nie będzie śmiał y ważył się, pod winą banitiey wiecznej, ktorą natychmiast, tak na wielmożnym jego mośći panu staroście, tey executiey nie czyniącym, jako y na stronie, która oney impugnować będzie, wskazuje y termin publikowania iey, z regestru tegoż, albo z regestru spraw arianismi et incarceratorum mixti fori, zachowuje zawity. Co wszystko dla pamięci do xiąg niniejszych, głównych, trybunalskich, lubelskich jest zapisano, z których y ten wypis, pod pieczęcią ziemską województwa brasławckiego jest wydany. Pisany w Lublinie. Correxi Krupski. У того декрету инфамие, при печати притисненой, подписы рукъ тыми словы: Alexander Żabokrycky, cześnik y deputat z województwa Brasławskiego, subdelegat imci pana pisarza ziemskiego Brasławskiego; Remian Suryn, sędzia y deputat wojewodztwa kiowskiego; Franciszek Rewusky, stolnik y deputat pod, Florian Kazimierz z Nadola Łąski, podstoli y deputat województwa Malborskiego; Krysztoph z Cieszkowa Cieszkowsky, stolnik łęczycky, deputat województwa czernihowskiego. Которая жъ то облята, за поданемъ звышъменованое особы подаваючое, а за принятемъ моимъ врядовымъ, до книгъ нинешнехъ кгродскихъ овруцъкихъ естъ уписана.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № *3211, годъ 1683—1684. листъ 26.*

V.

Жалоба игумена олевскаго кармелитанскаго монастыря на дворянъ: Немиричовъ, Терлецкихъ и другихъ о томъ, что они, собравъ отрядъ изъ нанятыхъ козаковъ, слугъ и крестіянъ, вломились въ олевскій кармелитанскій монастырь, монаховъ разогнали, имущество монастырское и костельное разграбили, въ монастырѣ поселились и имѣніями монастырскими завладѣли. Свидѣтельство furнаго подтверждаетъ всѣ эти факты. 1683 марта 22.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца марца двадцать второго дня.

На вряде кгродскомъ его королевское милости овруцъкомъ, передо мною, Теодоромъ Левковскимъ, наместникомъ подстароства кгродского овруцъкого и книгами нинешъними, кгродскими, овруцъкими personaliter stanowszy wielebny w Bogu imć xiądz Bonifacy Brejzowsky, prokurator y praesident klasztoru olewskego zakonu braci najświętszej panny Mariey z gury Karmelu, swym y inszych, braci zakonnych, pod sobą mieszkających, imeniem, stosując się we wszystkim do protestatiej nuperrime, w grodzie Łuckim, przeciwko niżej pomienionym osobom, ratione violatae et obsanguinolatae ecclesiae, o wybicie y najazd gwałtowny y spustoszenie klasztoru, et ratione aliorum, in ibidem, w niejże contentorum, uczynioney, jak prętko od przełożonych swoych, w ten kraj nazad powrócił y doskonalszą, tak o przeszłych, jako y terazniejszej, niżej pomienionych violentiach powzioł wiadomość, dla których, nie będąc sam bezpieczen zdrowia swego, wiedząc też o tym, że już wszystkich zakonnikow rosproszono y, z klasztoru wypędziwszy, sami w nim, niżej pomienieni inculpati osiedli, klasztor pominowszy, rożnie tułać się y chronić swoje zdrowie dotąd musi, soleniter et cum summa querimonia,

przeciwko urodzonym ich mość panom: Helenie z Siecina Krasickiego Iozephowej Karolowej Niemiryczowej y Heliaszowi Alexandrowi Niemiryczowi, synowi iey, in minorennitate będącemu, si et in quantum do tej sprawy należy, Stefanowi oycu y Piotrowi synowi z Terła Terleckim, Danielowi y Annie Prezewskiego Czeczelom, małżonkom, jako principałom: jednym scitu, jussu, mandato, consilio et conniventia, drugim zaś ipsius facti execrandi executorom; Wojciechowi Kucińskiemu, Janowi Popławskiemu, publicis niejednokroć notowanemu sceleribus, Wroblewskiemu, woźnowskiemu synowi Neteckiemu, Romanowi Sernickiemu y braci jego dwom rodzonym, Feskowi kozakowi, Hryckowi Nizorowi, Piotrowi Hołubikowi y inszym, tak w protestatiey pierwszey, wyszpomienioney mianowanym osobom, jako też y niemianowanym wielom, nad dwieście osób przechodzącym ludziom liczbę, kozakom swowolnie zaciężnym y poddanym, tak z włości olewskiej, jako też y ze wsi Rzeczice y Wolki rzecickiej, extra fines wielkiego xięstwa litewskiego do korony sprowadzonym, tejże niżej wyrażonej violentiej, excessow y criminałow executorom, po imionach y przezwiskach ich samym principałom lepiej znajomym, quorum nomina et cognomina za specifikowane poczytać się tu mają y na potym specificowane będą, swiadczył y protestował się o to: iż pomienieni ich mość: pani Niemiryczowa y Terleccy, nie kontentując się violentiami, die decima tertia Februarii, roku niniejszego, tysiąc szest set ośmdziesiąt trzeciego, excessami y criminałami w klasztorze popełnionemi in absentia sui protestantis, którego na ten czas jeden z principałow, p. Piotr Terlecki, repletus rabie et furore, w kościele, po pod ołtarzami, w zakrystiey y po wszystkich klasztornych kątach najmniejszych z pilnością szukał y nieżywić chciał, znowu powtórnie scitu, jussu, mandato et conniventia iego mości pana Stefana Terleckiego, oyca swego, za radą ich mościów panow Czeczelów małżonkow, spólnie imć pani Niemiryczowa z p. Piotrem Terleckim y wyżej pomienioną ludzi dwóchset, cum vario armorum genere, stipati swawolną chałastrą, dnia piętnastego marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, do Olewska przyjachawszy, bramę klasztorną, ob metum przeszłymi violentiami zakonnikow ustraszonych y czeladzi klasztornej, potężnie zatarasowaną y zamkniętą, gwałtownie odbić kazawszy, (quem effugiendo furorem, tak zakonnicy, jako

i czeladź, qua poterant, przez pale y rzekę Uborć, już na ten czas do przebycia trudno, wszystkiego w klasztorze sprzętu y w kościele apparamentu odbiegszy, uchodzić musieli y nie wiedzieć dotąd kędy się podzieli, czy w rzece Uborci potoneli, czyli też w głuchich lasach per insequentes se pomienionych principałow satellites pozabijani) do klasztoru wjechali y w zakonnych celach rozgościwszy się, tak sami, jako y wszystkiej tej swojej swowolnej gromadzie gospodarować niezwyczajnie dopuścili, nie tylko resztę victualium y gospodarstwa, jako to: bydła rogatego rożnego sztuk trzydzieści pięć, świni nadwornych trzydzieści pięć, wieprzow karmnych dwa, gęsi dwadzieścia siedm, kur pięćdziesiąt ośm, żelaz bobkowych (sic) dwoje, garcow miedzianych dwa, pułmiskow miedzianych dziewięć, talirzów takichże dwanaście, kolasę na parę koni, wszystkę żelazem kowaną, skrzynic z biblioteką, w której różnych xiąg było ośmdziesiąt siedm, habitów nowych dwa, szarych tuzinkowych dwa, płaszcz biały jeden z kapturem, żyta w snopach kop ośmdziesiąt cztyry, pszenicy kop cztyrdzieści ośm, jęczmienia kop sześćdziesiąt pięć, hreczki kop cztyrdzieści pięć, owsa kop pięćdizesiąt siedm, młoconego żyta mac pięć, pszenicy mac trzy, jęczmienia mac cztyry, owsa mac ośm, grochu poł mace, mąki rożnej mac pięć, słoniny polic sześć, sadeł siedm, masła fasek trzy, słodu gotowego mac trzy y inszych drobiazkow niemało zabrali et in suum obrócili commodum; ale też nie po chrzesciańsku swiątnicy Pańskiej kościołowi y Samemu, w cymborium zakrytemu Bogu, nieprzepuścili, odbiwszy bowiem zamek wewnętrzny y kłodkę, do kościoła tumultuose wpadli y tam, co kto mógł, między siebie rwali; a najpierwej puszkę cum venerabili z cimborium srebrną, zewnątrz złocistą, ważącą grzywien trzy, wyjeli y nie wiedzieć kędy venerabilia podzieli, w zakrystiej zaś ornat aksamitny pomarańczowy, drugi telitowy biały, nadszarzały, trzeci niebieski tabinowy, czwarty atłasowy biały, dwa kitajczanych białych, dwa czerwone feredynowe, kapa aksamitna, kielichow dwa zewnątrz pozłocistych z patynami także złocistemi, ważących grzywien sześć, trybularz srebrny z lądką (sic) także srebrną, ważącą grzywien pięć, drugi mosiężny, srebra na obrazie najswiętszej Panny cudownym, na wielkim ołtarzu stojącym, tablic srebrnych trzydzieści siedm, alb różnych, szyciem szytych, sześć, obrusów jedynaście, towaleń czty-

ry, dwie złotem y srebrem haftowane, dwie zaś jedwabiem rożnym, antepedia dziewięć, axamitnych czarnych dwoje, kitajczanych troje, atlasowych dwoje, prostych dwoje; obrazow rożnych, na płótnie malowanych, dwadźieścia siedm rozszarpali y między się rzeczy y apparament, na służbę boską y jego przeczystej Matki poswięcone, ad usum profanum podzielili usum y inszych szkód wiele na złotych sześć tysięcy naniesli, po którym funditus zrujnowaniu y spustoszeniu kościoła y klasztoru zrabowaniu, sami w nim ich mość pomienieni siedzą, pale do koła klasztoru postawione y komory, dla zchowania pobudowane, wycinają y palą, chłopów, poddanych klasztornych, tak w mieście Olewsku, jako y we wsi Radowlu będących, niezmiernie ciemiężą, kwity z oddanego podymnego do wojewodztwa kiiowskiego, poborowe, u poddanych zostawione, zabrali y do ostatniej cale redigunt hostiliter ruiny; dalsze na zdrowie, tak samego protestanta, jako y inszych braciej zakonnych, który by się tam kolwiek jawił do klasztoru, czyniąc odpowiedzi y przechwałki, przez co ich mość obwinieni wyszrzeczeni pryncipales, consiliarii, comprincipales et executores facti supra scripti et violentiarum boskie y pospolite violarunt prawo, szkod, przez spustoszenie klasztoru y kościoła, ze wszystkiego obnażenie, na złotych sześć tysięcy nanieśli y winy prawne, pro qualitate delikti na się zaciągneli; protestans iterum atque iterum protestowawszy się, y prawnie o to czynić ofiarowawszy, także, za powzięciem doskonalszej o wszystkim wiadomości, uczynienia inszej protestaciej, albo melioratiej, wcale sobie zachowując. Et in continenti tenże protestans stawił woźnego generała wojewodztwa kiowskiego, wołyńskiego, brasławskego y czernihowskiego, szlachetnego Theodora Trzecieckiego, który w moc wiernej, prawdziwej y skutecznej relaciej swojej, dla zapisania do xiąg niniejszych zeznał temi słowy: iż on, ad affectacionem wielebnego w Bogu jego mość xiędza Bonifacego Brezowskiego, prokuratora y praesidenta klasztoru olewskiego zakonu braci najświętszej Panny Mariej z góry Karmelu, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, miesiąca marca, ośmnastego dnia, a mając przy sobie szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Iana Poieckego y Stanisława Kulczyckiego, z którą to pomienioną szlachtą był w mieście Olewsku, w klasztorze tam będącym, już odbitym i w niwec zrujnowa-

nym, gdzie zastawszy urodzonych ich mośćiow: panią Helenę z Siecina Krasickiego Iosephową Karolową Niemiryczową y syna jej, pana Alexandra Heliasza Niemirycza, wespół z panem Piotrem Terleckim, w tymże klasztorze na ten czas bytem mieszkających y conversujących, wprzod oglądawszy kościoł odbity, vacujący, do szczętu złupiony y zrabowany, także y klasztor wszystek, przez wyżej w protestaciej mianowanych osob zrujnowany, pale koło niego powycinane, komory poodbijane, a niektóre y na ogień porozbirane, gumno do szczętu wymłócone y szpichlirz odbity, gdżie tamże przy nich, zastawszy y ludzi rożnych: kozaków, strzelców y poddanych, wyżej w protestaciej mianowanych y nie mianowanych, wszystkich człowieka do dwoch set y więcej, których wszystkich w winach prawnych, każdego osobliwie, u wyszrzeczonych, ich mość paniej Niemiryczowej y pana Terleckiego, do rozprawy prawnej, imieniem wyszrzeczonego jego mość xiędza prokuratora y praesidenta klasztoru olewskiego aresztował y prawnie przyporęczył; który to areszt wyszpomienieni ich mość obwinieni dobrowolnie przyjąwszy, tych wszystkich, w protestatiėj mianowanych y niemianowanych ludzi, do rozprawy prawnej dotrzymać ofiarowali się; co on woźny, iż tak a nie inaczej było, jak się wyżej w protestaciej y w tej rellaciej pomieniło, szlachtą wyszmianowaną, przy sobie będącą, oświadcywszy, o tym tę swoję prawdziwą czyni y zeznawa rellacią, prosząc, wespół z protestantem, aby, tak ta protestacia, jako y rellacia do xiąg przyjęta y zapisana była, co otrzymali Fr: Bonifacius Breyzowski Ord. Karmelitarum.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 76.

VI.

Жалоба подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго, на, дворянъ: Немиричей и Терлецкихъ, о томъ, что они, собравъ до 300 людей вооруженныхъ: козаковъ нанятыхъ въ Димирѣ, крестьянъ и слугъ, разбили на дорогѣ отрядъ надворныхъ козаковъ Жабокрицкаго, нѣкоторыхъ изъ нихъ убили, другихъ поранили, за бѣгущими гнались, и стрѣляли въ Олевскомъ костелѣ въ тѣхъ, которые тамъ искали спасенія, деньги Жабокрицкаго, ихъ лошадей и вещи заграбили и не перестаютъ искать случая убить самого Жабокрицкаго. Все это подтверждается свидѣтельствомъ вознаго. 1683 марта 22.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца марца двадцать второго дня.

На вряде кгродскомъ; въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передо мною, Теодоромъ Левъковъскимъ, наместникомъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Dymitr na Żabokrzykach Żabokrzycki, podczaszy wilkomirski, swym y urodzonej jej mość paniej Maryanny z Czerniechowa na Norzyńsku Żabokrzyckiej, podczaszynej wilkomirskiej, małżąki swej, także y urodzonych ich mościow panow: Jakuba Mukańskiego, brata swego ciotecznego y Stefana Rościszewskiego y inszych ludzi postzelanych, leżących, niżej w obductiej y rellaciej woźnego specifikowanych, imieniem, przychylając się we wszystkim do protestatiej w grodzie łuckim, dnia szóstego marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim zaniesionej, przeciwko osobom niżej pomienionym, jak prętko przybywszy tu, w poleskie kraje powzioł wiadomość o wszystkim doskonalszą y informacią, a do xiąg niniejszych stawić się mógł, solenniter świadczył y protestował się przeciwko urodzonym ich mościom panom: Hele-

nie z Siecina Krasickiego Jozephowej Karolowej Niemiryczowej, matce, Heliaszowi Alexandrowi Niemiryczowi (którego w pierwszej protestastaciej inszym ob ignorantiam nominis mianowano imieniem) synowi jej, in minorennitate zostającemu, si et in quantum do tej by sprawy należał, Stephanowi, ojcu, y Piotrowi, synowi, z Terła Terleckim, jako principałom: jednym scitu, jussu, mandato, consilio et conniventia, drugim zaś ipsius facti execrandi, infra specificati executorom: Wojciechowi Rucińskiemu, Janowi Popławskiemu, publicis niejednokroć notowanemu furtis et sceleribus, Wróblewskiemu, woznowskiemu synowi Neteckiemu, Romanowi Sernickiemu y braciej jego dwom rodzonym, Feskowi kozakowi, Feskowi Nizorowi, Piotrowi Hołubikowi y innym, tak w protestaciej pierwszej wyszpomienionej mianowanym osobom, jako też y niemianowanym wielom, nad dwieście osob przechodzącym liczbę ludziom, kozakom swowolnie zaciężnym y poddanym, tak z włości olewskiej, jako też y ze wsi Rzeczyce y Wolki rzeczyckiej sprowadzonym extra fines wielkiego xięztwa litewskiego do korony, przeciwko opisowi prawa pospolitego, tychże violentii wszystkich, excessów y kriminałów, niżej wyrażonych, cooperatorom, po imionach y przezwiskach ich im samym, principałom, lepiej znajomym, quorum nomina et cognomina za specificowane poczytać się tu mają y na potym specificowane będą, oto: iż pomienieni ich mość, a najpierwiej jej mość pani Niemiryczowa, praeconcepto ku protestantowi exinde odio, że miasteczko Olewsk, z pewnemi niektóremi wsiami, do niego należącemi, per officiosam intromissionem przez urzędy grodzkie łucki i włodzimirski, za dekretem trybunalskim lubelskim, w possesią swą u jej mość paniej małżąki swej odebrawzy, pacifice w nich zostawał, zkąd omnibus conatibus exturbare go usiłując, o to rożnemi czasy, przez rożne subordinowane osoby, w roku blizko przeszłym, tysiąc sześćset ośmdziesiątym wtorym, nitebatur y niezmierne in possesione, z uciążeniem poddanych, inferebat impedimenta et damna; o czym, zaszłe przed tym processus, dostatecznie w sobie obmawiają; a, nie kontentując się temi pierwszymi wiolentiami, intratami zabranemi y szkodami naniesionemi, idąc w zawziętości swojej in praeceps na zdrowie protestantis y zrujnowanie włości jego y małżąki jego dziedzicznej Noryńskiej, w tym że województwie kijowskim lezącey, usadziwszy się, iniit pactum z ich mościami pany; Stephanem, ojcem,

y Piotrem, synem, wielą innodowanym infamiami et diversis modis notowanym sceleribus ac cedibus, Terleckiemi, ażeby ten swoj niedobry y niechrześciański do skutku mogła przywieść umysł; jakoż nuperrime, w roku ninejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim ludzi swowolnych, wyszpomienionych, jednych sama zaciągnąwszy, na drugich zaś zaciąg y przysposobienie quote pieniężną temuż panu Piotrowi Terleckiemu, w powiecie pińskim z rodzicem swoym residującemu, odesławszy, y na czas, między sobą namowiony, pomienione kupy swowolnych ludzi w jedno zgromadziwszy, et in regimentum temuż panu Piotrowi Terleckiemu wszystkich ich oddawszy, clam et tacite przez miasteczka y wsi, nocą, strzelbę w wozy, rzkomo kupieckie, z ludzmi wespoł, pod skury (co umyślnie na to wcześnie przygotowali byli) zakrywając, pieszych jedną partią, po zadzie za idącym wprzód z konnemi ludźmi panem Piotrem Terleckim, sub titulo rzkomo posła zaporozskiego, od jego krolewskiej mości, z Warszawy powracającego, wyprawiła y prosto go z temi ludźmi na Olewsk, do Norzyńska, aby tam zastawszy niespodzianie, protestanta samego z świata zgładził y włość Norzyńską zrabował y w niwec zrujnował, ordinowała. Z ktorą tak disponowaną batalią swawolnej kupy, pomieniony pan Piotr Terlecki, spieszno idąc, do wsi Snowidowicz, possesiey protestanta wespoł z Olewskiem podległej, przyciągnął y powziął od poddanych tamecznych wiadomość, że wyszrzeczeni ich mość panowie: Mukański y Rościszewski, z kilkunastu kozaków, za ordinansem protestantis na Wołyń idąc, w Olewsku, dnia dwónastego februarу na noc stanęli et in crastinum, to jest dnia trzynastego februarу, dalej progredi prosto ku Wołyniówi, na też wieś Snowidowicze, gościncem mieli; nactus opportunam occasionem rozlania krwie ludzi nic sobie niewinnych, zaraz z pułnocy, z pomienionym swawolnej kupy orszakiem, do tego jeszcże y tychże poddanych Snowidowskich, także inszych wsiów, do Olewska należących, przeciwko nim pobudziwszy y z rucznicami pobrawszy, ruszył się, a sposobne, przy goscińcu nad rzeką Uborcią, w gęstwinie między lasami, do łatwiejszego okrążenia ludzi, nic na się niespodziewających, pokojem pospolitym obwarowanych, miejsce upatrzywszy, pro libitu suo zasadzki porozsadzał, o których, gdy wyszrzeczeni ich mość panowie: Mukański y Rościszewski, z ludźmi przy sobie będą-

cemi, nic nie wiedząc, poraniwszy się z Olewska, przede dniem w swoję drogę ruszyli się y bezpiecznie szli, natychmiast zaraz, skoro już w posrzodek poczynionych zasadzek wpadli, ze wszystkich stron pomienony pan Terlecki ognia do nich dać kazał, za którym pierwszym ogniem, zaraz czterech kozaków na imie: Wasyla Czeczelnickiego, Wasyla Mączyńskiego, Tymka Czokotyła y Mójsieja na śmierć zabito y w rzece Uborci potopiono, potym zaś, długo broniących się, zostałych: jego mość pana Mukańskiego—raz w noge, jego mość pana Rościszewskiego—razy dwa w obiedwie nogi, Petra kozaka—w puł, Łohoyka—przez piszczel u ręki prawej, Mikitkę—w ramię lewe na wylot, Iwanka—w rękę lewą także na wylot, Semena Buta—w ramie prawej ręki także na wylot, Tymosza Krutka, mieszczanina norzyńskiego—w nogę prawą wyżej kolana, Pilipa, mieszczanina—w ucho prawe y w rękę lewą, Hrycka mieszczanina—w łeb zkiełzem z naruszeniem kości, Iwana Prawdę—w ramię prawe raz, drugi w bok lewy, Iakowca—w kolano prawej nogi, Kościuka—w udo lewe, Łukiana—w goleń prawej nogi laethaliter postrzelano, od których postrzałów y dotąd wszyscy decumbunt y, Bog wie, jeżeli żywi zostaną; reliquos zaś, wespoł y z postrzelanemi, po lasach uciekających, rosproszonych insequendo, jednych żywcem z sobą kazał pobrać do więzienia, drugich zaś, nie wiedzieć kędy popodziewał, konie, rynsztunki, pieniędzy gotowych złotych tysiąc y trzysta z norzyńskiej włości od poddanych wybranych y do protestanta prowadzonych na Wołyń, in vim praedae et spolii zabrał et in suum obrócił y swojej chałastry commodum; za uchodzącemi zaś, już w puł prawie tylko żywemi, z postrzałami: jego mość panem Mukańskim y Rościszewskim, nazad ku Olewsku, sam pan Terlecki, z częścią tych swowolnych ludzi swoich, mianowicie, których na ten czas znać mogli: z Rucińskim, Popławskim, Wroblewskim, Sernickim, Neteckim y inszemi, blizko trzydziestu człowieka, gdy unosząc zdrowia swego resztę, do klasztoru, tam będącego, ich mościów ojcow karmalitów zchronili się y dla większego bezpieczeństwa, uprosiwszy że im kościoł otwarto, w kościele dwa ich zamknęli się; w też tropy za onemi przypadszy i klasztor wprzod, a potym y sam kościoł gwałtownie odbiwszy, tumultuose do nich wpadł y, na podwórze oprawcom swym powyciągać ich kazawszy, gdyby się obadwaj

wielkiego ołtarza, w którym najświętszy sakrament był zakryty, potężnie wszystkiemi siłami, jeszcze do ostatka z siebie nie wyszłemi, uchwyciwszy, satius tam w swiątnicy boskiej koniec życia swego otrzymać od zajuszonego serca woleli, tedy piekielną zatwardziały złością, inszym kazawszy z kościoła ustąpić, sam do nich z pary pistoletów ognia dał y nowemi, zadanemi obudwum, postrzałami, tak znać disponente gratia Dei y Matki Przenajświętszej tutella, za nieżywych ich odszedszy, zamknął, a dowiedziawszy się, że jeszcze protestanta samego na ten czas w Norzyńsku nie było, zabrawszy wszystkie prowenty, nawet y kwity z oddania podymnego do województwa kijowskiego y wniwec wszystko obróciwszy, dalsze na zdrowie jego samego uczyniwszy przechwałki y odpowiedź, nazad do Rzecycej, w powiat piński powrócił, tryumphans z tak bezbożnego uczynku; o czym wespoł z rodzicem swoim, jej mość panią Niemiryczową jak prętko obwieścił, tak zaraz czas y miejsce sobie znowu determinowawszy zjachania się wespół, do dalszej złej y niechrześciańskiej około zdrowia protestanta rady, powziąwszy też wiadomość już pewną, że protestans, accepta notitia de tanta strage ludzi swoich niewinnych et ut consulat włości norzyńskiej imminenti periculo ac ruinae, wybrać się miał sam osobą swoją do Norzyńska ac tantis sese innoxium obiicere insidiis, znowu, powtórnie, dnia osmego marca, do miasteczka Bereznicy, na pograniczu województwa wołyńskiego z xięztwem litewskim i województwem kijowskim będącego, zjechawszy się, jejmość pani Niemiryczowa z panem Piotrem Terleckim, ex conniventia et mandato wyszrzeczonego rodzica swego, mając przy sobie nie tylko wyszpomienionych ludzi swawolnych, ale większe przysposobione kupy, tam przez całą noc i dzień zaraz następujący, w gospodzie u żyda jednego, semotis arbitris, naradziwszy się, aby bez omieszkania z ludzmi ku Olewsku oboje wraz pozpieszywszy, na trakcie, z Wołynia ku Norzyńsku idącym, protestantowi zasadzki uczynić et de vivis tollere mogli; jakoż y samym to oboje skutkiem uczyniwszy y wespół do Olewska dnia piętnastego marca przyjachawszy, tejże zaraz nocy pan Terlecki z przebrakowanemi ludźmi na gościniec, od Horodnice wolny idący, ku Norzyńsku pospieszył y tam przez kilka dniej, w lasach latitando, przyjazdu protestanta oczekiwał, czego, gdyby z dispositiej boskiej,

protestans, sano consilio ten tract porzuciwszy, inszym nie pojechał był, niechybnie in manus impiorum traderet animam suam y życia pozbył by, za wzięciem zaś wiadomości, że już protestans w Norzyńsku illaesus stanął, ad alia consilia violenta udawszy się, dnia dziewiętnastego marca, gromady wszysikie Olewskie na głowę do kupy zbiwszy y swieżo kilkunastu kozaków z Dimira swawolnych zaciągnąwszy, wespoł cum suis assistentibus, aby modo guerrico do Norzyńska et hostili szli illicitis stimulis pobudzając, koniecznie protestanta samego w nocy gwałtownie w zamku Norzyńskim dobyć i nieżywić, sprzęt domowy in praedam et spolium zabrać, a miasto Norzyńsk y wsi do niego należące zrabować et solo exequare usadzili się y dotąd w tym swoim bezbożnym zostają przedsięwzięciu; sub quo malo et evidenti periculo każdego momentu protestans zostając, sam siebie y ubogich poddanych ustawicznemi niszczyć musi expensami y nieznośnemi w gospodarowanin przez omieszkanie szkodami, przez ktory to takowy postępek wyszpomienieni ich mościowie wszyscy: principales et complices prawo boskie y pospolite violarunt, winy, w nim opisane, na osoby y dobra swoje, pro qualitate et quantitate tantorum excessuum zaciągneli y do szkod protestanta na dwadzieścia tysięcy złotych polskich przywiedli. O co wszystko iterum atque iterum protestowawszy się y prawnie czynić ofiarowawszy, salvam meliorationem tej protestaciej, tam in toto, quam in parte sobie zachowując, aby ta terazniejsza do xiąg przyjęta y zapisana była, prosił. Et incontinenti tenże protestans stawił woźnego generała wojwodstwa kijowskiego, wołyńskiego, brasławskiego y czernihowskiego, szlachetnego Theodora Trzecieckiego, który w moc wiernej, prawdziwej y skutecznej rellaciej swojej, dla zapisania do xiąg niniejszych zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, miesiąca marca ośmnastego dnia, na affectacią urodzonego jegomość pana Dymitra na Zabokrzykach Zabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego y jejmość paniej Maryanny z Czernichowa na Norzyńsku Zabokrzyckiej, podczaszynej wilkomirskiej, małżąków, także ich mościow panów: Jakuba Mukańskiego y Stephana Rościszewskiego, a mając przy sobie szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Jana Michałowskiego y Stanisława Kolczyckiego, z którą to pomienioną szlachtą był w mieście Olewsku, w klasztorze

tam będącym, gdzie zastawszy urodzonych ich mościów: panią Helenę z Siecina Krasickiego Iozephową Karolową Niemiryczową y syna jej, pana Heliasza Alexandra Niemirycza, w tymże klasztorze na ten czas, wespół z panem Piotrem Terleckim będących y konwersujących, a przy nich y inszych różnych ludzi, tak szlacheckiego stanu, jako też y kozaków zaciężnych, strzelców y poddanych, wyżej w protestaciej mianowanych y niemianowanych, z Dymira zaciężnych, y ze wsi Rzecyce y Wolki rzeczyckiej, extra fines W-o X-a L-o do Korony przeciwko prawu pospolitemu, więcej niżeli dwieście człowieka, przez pomienionego pana Piotra Terleckiego wprowadzonych, imiony y przezwiskami samej jej mość paniej Niemiryczowej lepiej znajomych y wiadomych, o nich wszystkich, wespół y z samym tymże panem Piotrem Terleckim, w Koronie nikędy osiadłości żadnej niemającym, w winach prawnych, u przerzeczonej jej mość paniej Niemiryczowej, do rosprawy prawnej, każdego z osobna, imieniem wyszrzeczonych ich mościow panow Zabokrzyckich, podczaszych wilkomirskich, małżąkow y panów: Jakuba Mukańskiego y Stephana Rościszewskiego, aresztował y prawnie przyporęczył, który to areszt, wyszpomieniona obwiniona, jej mość pani Niemiryczowa, dobrowolnie przyjąwszy, tak jegomość pana Terleckiego, jako y tych wszystkich, wysz w protestaciej mianowanych y niemianowanych ludzi, do rosprawy prawnej dotrzymać ofiarowała się. Tegoż roku y miesiąca, a dnia dwudziestego wtórego, tenże woźny i z tąż wyszpomienioną szlachtą, przy sobie będącą, był w mieście Norzyńsku, majętności tychże ich mościow panów podczaszych wilkomirskich, małżąków, w zamku tamecznym, gdzie widział w izbie urodzonych ich mościow panow: Jakuba Mukańskiego y Stephana Rościszewskiego postrzelanych, barzo chorych, na śmiertelnej pościeli leżących, na których, mianowicie: na jegomość panu Mukańskim widział postrzałow dwa szkodliwych: jeden w rękę prawą, drugi w goleń nogi, z których ran kości wybirano; a na jegomość panu Rościszewskim w rękę lewą, dwoma kulami, jedna podle drugiej, barzo szkodliwy postrżał y w obiedwie nogi także z muszkietów postrzały szkodliwe, z których kości idą; w piekarni zaś: Piotra kozaka w poł postrzelonego, Łohoyka przez piszczel prawej ręki, Mikitkę w ramie lewe na wylot, Iwanka w rękę lewą także na wylot, Semena Buta w ramię prawej

ręki także na wylot, Tymocha Krutka, mieszczanina norzyńskiego, w nogę prawą y w rękę lewą, Hrycka, mieszczanina, w łeb zkiełzem z naruszeniem kości, Iwana Prawdę w ramię prawe raz, a drugi w bok lewy, Jakowca w kolano prawej nogi, Kostiuka w udo lewe, Łukiana w goleń prawej nogi, wszystkich barzo chorych, pokaleczonych, na śmiertelnej pościeli leżących; ktore to takowe postrzały y pokaleczenia, wyszmianowani ich mość panowie Mukański, Rościszewski y ci kozaki y mieszczanie norzyńscy mienili być sobie zadane od osob y sposobem y czasu wyżej w protestaciej specificowanych; a czterech kozaków na imie: Wasyla Czeczelnickiego, Wasyla Mączyńskiego, Tymka Czokotyła y Mojsieja, na smierć zabitych y w rzece Uborci potopionych, przy tym pieniędzy gotowych złotych trzynaścieset polskich, z procentów norzyńskich, na Wołyń wiezionych do ich mość panów Zabokryckich, podczaszych wilkomirskich, małżąków, także koni, rynsztunków, sukień y co jenokolwiek przy sobie mieli, in vim pradae et spolii zabranie; co on, wozny, iż tak a nie inaczej było, jako się wyżej w protestaciej y w tej rellacii pomieniło, szlachtą wyszpomianowaną, przy sobie będącą, oświadczywszy y ztamtąd odjachawszy, o tem tę swoję prawdziwą czyni y zeznawa rellacią, prosząc, aby wespół z protestacią, do xiąg niniejszych przyjęta y zapisana była. Co otrzymał Dymitr na Zabokrzyczach Zabokrzycki pod: Wil: swym i innych osób intromianowanych imieniem.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 78.

VII.

Жалоба управляющаго чорнобыльскимъ имѣніемъ, Ивана Юревича Скорульскаго на таможеннаго королевскаго писаря, Михаила Пасербовича, о томъ, что онъ захватываетъ пошлины, слѣдующія чорнобыльскому замку, обижаетъ чорнобыльскихъ державцевъ, подалъ на нихъ ложную жалобу и на содержаніи мѣщанъ чорнобыльскихъ, размѣстилъ въ городѣ 30 козаковъ, нанятыхъ имъ въ Димерѣ. 1683. іюня 11.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца июня одинадцатого дня.

На врядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

руцъкомъ, передомною, Теодоромъ Левъковъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими personaliter stanowszy urodzony jegomość pan Jan Jurewicz Skorulski, administrator czarnobylski, sługa urodzonego jegomość pana Pawła Sapiehy na Czarnobylu, imieniem tegoż jegomość pana swego y imieniem sławetnych panow: Maxima Wasilkowskiego y Jana Korniewicza, mieszczanow kijowskich, na ten czas dzierżawców czarnobylskich, przeciwko jegomość panu Jerzemu Jungowi, administratorowi cel jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej, na uczynek niżej mianowany rozkazującemu, także jegomość panu Michałowi Pasierbowiczowi, pisarzowi skarbowemu, na cłach jego krolewskiej mości podnieprskich, w mieście Czarnobylu, od jego mość pana Jungi zostającemu, y ten uczynek, niżej wyrażony, popełniającemu, świadczył, opowiadał y soleniter protestował się o to y w ten sposob: iż ich mościowie pomienieni obwinieni, lekce sobie mając prawo pospolite y na winy, w nim surowie na występnych opisane, nic nie dbając, zawziąwszy jakąś niechęć y gniew do pomienionych panow dzierżawców czarnobylskich, wielkie krzywdy y szkody onym w należytościach, w kontrakcie od jegomość pana Sapiehi, pana protestantis opisane; tak sam jegomość pan pisarz, jako y przez czeladź swoję; z rozkazania jego mość pana Jungi, czynią y tymże kontractem pan protestantis, jego mość pan Sapieha opisał, że ni przez kogo dzierżawcy czarnobylskie nie mieli mieć przeszkody niwczym, od ktorych przeszkod bronić ma, a teraz przez obwinionych wielką krzywdę y szkodę jego mość pan protestantis ponosi, ponieważ dzierżawcom w prowentach należytych przeszkody czynią zawsze; jakoż pod niebytność administratora czarnobylskiego, protestanta, w Czarnobylu, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt trzeciego, dnia dwódziestego siódmego Januarii, tenże pomieniony pan pisarz skarbowy, na większą szkodę jego mość pana protestantis czyniąc, y do szkod wielkich dzierżawcow czarnobylskich przywodząc, zaciągnąwszy z Dymiera kozaków trzydzieści konnych, w mieście Czarnobylu, u mieszczanow gospodami postanowiwszy, przykazał surowie, aby ieść, pić tym kozakom dawali, y napoie rożne dla nich kupowali y koniom siano y obroku dawali; y do dworu skarbowego musieli mieszczanie dla koni pana pisarzowych owies dawać, ktorzy kozacy,

przez czas niemały stojąc, wiele szkod poddannym naczynili; y tenże pan pisarz nienależnie od kupców zamkową należytą powinność przez czas nie mały na siebie bierze, a do zamku żadnych kupców nie puszcza, tak za Dniepr jadących, jako y z za Dniepra; y powinnośći zamkowej należytej oddawać nie pozwala, gdzie, y temi szkodami y krzywdami nie kontentując się, gdy pan Korniewicz, dzierżawca czarnobylski, podczas łowienia ryb w rzece Dymierce, z ich mościami ojcami Dominikanami czarnobylskiemi, dla kupienia ryb u tychże ich mościow ojców dominikanow, z Czarnobyla wyjachał był, tedy i tam, tenże pan pisarz pomienionego dzierżawce lżył, łajał, hańbił, uczciwego (imienia) onemu ujmował, bić porywał się y, by ludzie, na ten czas tam będące, od tej jego zawziętej niechęci nie odwodzili, pewnieby dzierżawce zdrowia pozbawił, aboby y o smierć przyprawił, jakoż tamże odpowiedź y przechwałki na onego uczynił, temi mówiąc słowy: «że na tym będę, aż się tobie dobrze dam we znaki, abo y żyw, nie wiem jeśli zostaniesz». Za któremi odpowiedziami nie jest pewien zdrowia swego pomieniony dzierżawca. J gdy terazniejszy protestans, imieniem jego mość pana Sapiehi, pana swego pomienionego, pana pisarza skarbowego upominał, aby od tej, przeciwko dzierżawcy czarnobylskiemu zawziętej niewinnej niechęci, supersedował y onemu, w niebytności jego, nie czynił przeszkody, tak sam przez kozakow, często zaciągjących, szkod mieszczanom poprzestał czynić y onych w mieście stanowić, aby takowych aggravatii y uciążenia mieszczanie od nich nie ponosili, na co pan pisarz takową dał deklaratią protestantowi: «że dzierzawcy czarnobylskiemu, com obiecał, to tego pewnie niech się odemnie spodziewa, a co strony krzywd y szkod, przez kozakow w mieście poczynionych, lubo ja ich zaciągam, ale za to wszystko jego mość pan Junga, administrator jego krolewskiej mośći celny, odpowiadać będzie, a ja w tym nie mam być winny». Jakowym swym niesłusznym y nieprawnym postępkiem prawo pospolite naruszyli, winy prawne na osoby y dobra swoje zawzieli y zaciągneli, a jegomość pana protestantis y dzierżawców czarnobylskich, poddanych y mieszczanow czarnobylskich, do szkod nie małych przywiedli y przyprawili, które szkody czasu prawa pozwem abo regestrem exprimowane będą; ktorego bezprawia y szkod poczynionych, jako się wyżeſ opisało, pomieniony pan pisarz skarbowy chcąc ujść, y, żeby y o

tak znaczne szkody y krzywdy prawem nie czyniono y tego nie dochodzono, śmiał y ważył się, imieniem jego mość pana Jungi, administratora ceł jego krlewskiej mościy y swoim imieniem, przez pana Jana Grywskiego, roku terazniejszego, na akcie mianowanego, dnia jedynastego marca, tu, w grodzie owruckim, protestatią uczynić niesłuszną, nieprawną, potwarną, że jakoby pomieniony pan Korniewicz, dzierżawca czarnobylski, na dwór, abo na gospodę skarbową miał nasyłać, y pieniądze skarbowe zabrać, y rzeczy niektóre, y odpowiedź na zdrowie czynić, y tegoż pana pisarza bić na rzece Dymerce, y jakoby czynić przeszkodę w należytości skarbowej, o czym ta protestatia, przez pana Grywskiego uczyniona, szyrzej opisuje, czego nigdy nie było y nie jest; jakoż przy tej protestacii y obductiej woźnego w xięgach nimasz; przeciwko ktorej protestaciej protestans reprotestował y o nieważności onej, jako nieprawnej, niesłusznej, potwarnej manifestował y o wszystko, jako się wyżej opisało, imieniem tak jegomość pana Sapiehi, pana swego, jako y pomienionych dzierżawców protestans powtóre protestowawszy na obwinionych, ofiarował z onemiż o to prawnie, jako prawo każe, czynić; salve jednak do czynienia szyrszej protestaciej, albo pozwem rozszerzenie y poprawienie, czasu prawa, jeśliby tego potrzeba ukazywała, zostawiwszy; a na ten czas o przyjęcie tej protestacii y do xiąg niniejszych zapisanie prosił, co otrzymał. Jan Jurewicz Skorulski, administrator czarnobylski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 154 на оборотъ.

VIII.

Жалоба дворянъ Чоповскихъ на чесника подольскаго, Самуила Шумлянскаго о томъ, что онъ, собравъ дворянъ и слугъ и нанявъ отрядъ козаковъ изъ за Днѣпра, изъ полковъ: Кіевскаго и Черниговскаго, напалъ на село Чоповичи, Чоповскихъ изъ села выгналъ, троихъ изъ нихъ изувѣчилъ, трое дѣтей раздавилъ лошадьми, дворы ихъ ограбилъ и оставилъ въ нихъ гарнизонъ изъ козаковъ, которые разоряютъ дворы. Жалоба подтверждается свидѣтельствомъ вознаго. 1683 іюня 30.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца июня тридцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Теодоромъ Левъковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanowszy oczewiście szłachetni panowie: Samuel y Wasil Czopowscy, swoym y szlachetnych panow: Jsaja, Andrzeja, Tymofeja, Semena Ruczenka, Denisa, Maxima, Romana, Hrycka Czopowskich y innych wszystkich possesorów y dziedziców dóbr Czopowskich imieniem, świadczyli y soleniter z wielkim żalem protestowali, naprzeciwko urodzonemu jego mość panu Samuelowi Szumlańskiemu, cześnikowi podolskiemu, samemu principałowi uczynku niżej mianowanego, także szlachetnym: Kozieborskiemu, Jurewiczowi, Janowi Jarockiemu, mieszkającemu w Czopowiczach, y innym czeladzi y pomocnikom tegoż uczynku, niżej mianowanego, z imion y przezwisk samemu mianowanemu, jego mość panu Szumlańskiemu, lepiej wiadomym, o ktorych imionach y przezwiskach na ten czas protestantowie wiedzieć nie mogą, ale za powzięciem wiadomości o imionach y przezwiskach, w pozwie protestantowie wyrazić declarują, o to y w ten niżej opisany sposób, iż przerzeczony jego mość pan Szumlański, czesnik podolski, przepomniawszy bojaźni bożej, prawa pospolitego y win, w nim opisanych, zaciągnowszy rożnych ludżi y rożnej conditiej, z imion y przezwisk sobie lepiej wiadomych, osobliwie kozaków swowolnych z za Dniepra: z Czernihowa, z Browarów, ż pod Ostra, z Liskow, z Worobiow y z inszych wsiow zadnieprckich, do pułtora set, albo y więcej, do wojny jako y do swejwoli sposobnych, z rożnym orężem, do wojny należącym, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, miesiąca Junii szesnastego dnia, mocno gwałtem najachawszy na dobra protestujących, sioło Czopowicze, w powiecie żytomirskim leżące, y dwory onych w tej wsi będące, bez żadnei dania przyczyny, tamże protestujących, jako nic złego na siebie nie spodziewających y nikomu nic niewinnych, a do tego pokojem ubezpieczonych, jako y prawem obwarowanych, naprzod tychże protestujących, ze wsi y z dworow, onym samym strachem y krzykiem powyganiali, ktorzy ze strachu, rozumieli być że orda napadła, musieli uchodzić gdzie kto mógł; a ktorzy z tychże protestantów nie mogli uchodzić, onych połapawszy, y wprzod do więzienia wziąwszy, kiiami okrutnie a niemiłosierdnie tyrańsko, mało nie na smierć, sam jego

mość pan Szumlański zabiiać kazał mianowicie: Tymofeja, Hryszka, Denisa Czopowskich y miasto już pomarłych, ze wsi powywlekać kazał, ktorych wywlekszy za wieś, porzucali, gdzie teraz na śmiertelnej pościeli zostają, dzieci małych troje: jedne z protestuiących Romana, drugie—Moysieja, trzecie—Wasila końmi porozbijali, dwoje na smierć, ktorych za niebezpieczeństwem trudno było y na urzędzie presentować, a trzecie jeszcze żywe zostaje, ale nie wiedzieć czy będzie y żywe, a inszych, tak białych głów, jako y dzieci porozganiali y teraz, nie wiedzieć gdzie zostają, jeżeli żywe, jeżeli też nieżywe? wiadomości niemasz; nad innemi białogłowami rożne zbytki czyniąc y pastwiąc się nad onemi, niektorych y gwałcili, przy którym takowym niezwyczajnym uczynku, dostatki y sprzęty wszelakie gospodarskie, od mała do wiela protestującym porabowawszy, tenże obwiniony jego mość pan Szumlański, mianowicie: pieniądze gotowe, bydła, konie, owce, świnie, miedź, rożne fanty y rożne zboża, słoniny; y na kilkadziesiąt woz nakładszy, do dóbr y mieszkania swego, sioła Unina, zaprowadził y na swoj pożytek obrocił, których rzeczy osobliwy regestr jest spisany y ten regestr do tej protestaciej, a protestatia do regestru in toto refferować się mają; y tychże połowice kozaków, z setnikiem, odjeżdżając, obwiniony przy tych wozach, we wsi Czopowiczach, we dworach protestujących, stanowiskiem, żeby protestujących do onych domów y mieszkania nie dopuszczali, położył; y teraz tam zostając, protestujących do ich dworów y mieszkania nie dopuszczają y cale tychże protestujących wygnali y ze wszystkiego wycisneli, a na ostatek budynki, we dworach y w chałupach piece porozbirawszy, pustoszą, y ogniem palą, y w niwec do szczętu obracają, y zboża zasiane, jako y gotowe w gumnach, końmi trawiąc, w niwec obrócili, za czym przez to osobliwie y do szkod niemałych protestujących, samej rzeczy w to nie wkładając, których sobie na trzy tysiące złotych polskich być protestantowie mianują, przywiedli y przyprawili, przez który takowy uczynek obwinieni prawu pospolitemu sprzeciwili y winy prawne, uczynkowi temu godne, na osoby y dobra swoje zaciągneli; o co wszystko protestantowie, imieniem swoim y imieniem wszystkich wysz mianowanych osób y innych possesorów dobr czopowskich, na przerzeczonych obwinionych oświadczywszy, y powtóre protestowali, ofiarując się o to prawnie, jako z prawa pospolitego

przydzie, czynić, zostawiwszy jednak wolno melioratią tej protestacii, albo uczynienie inszej szyrszej, albo li też przez pozew poprawienie y rozszyrzenie; a na dowód tego wszystkiego, stawili woznego generała województw: kijowskiego, wołyńskiego, brasławskiego y czernigowskiego, szlachetnego Jana Simka, który to wozny, będąc z przydania urzędowego, w moc wiernej a prawdziwej swej rellaciej, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich zeznał temi słowy: iż on roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, miesiąca junii dnia dwudziestego piątego, mając przy sobie strone szlachtę: urodzonych panow, Jana Chodakowskiego y Semena Meleniewskiego, był na sprawie y potrzebie wyszmianowanych protestujących, we wsi Czopowiczach, tamże, przy kozakach, stanowiskiem stojących, za okazaniem, widział trzech z protestujących: Tymofeja, Hryszka y Demiana Czopowskich, barzo chorych, na prześciradłach pozawieszywanych, kijami okrutnie a niemiłosierdnie zbitych, których razów trudno było y zliczyć, za spuchłością ciała wszystkiego; także widział dziecie jedne, bardzo chore, końmi rozbite y na śmiertelnej pościeli leżące, a dzieci dwoje już pomarłych, także końmi porozbijane; dwory y budynki bardzo popustoszone y wniwec obrócone, także zabranie rzeczy: gotowych pieniędzy, miedzi, bydeł, koniej, ochędozstwa, fant rożnych y zboż rożnych y wszelakich sprzętów domowych, y co ieno wysz w protestaciej opisano być stałe, przez wysz mianowanych obwinionych, za gwałtownym najazdem mianowanego jegomość pana Szumlańskiego, on woźny, jako się wyżej pomieniło, widział y, za opowiadaniem, słyszał; y co iż tak, a nie inaczej było, mianowany woźny prawdziwie, przedemną, urzędem, zeznawszy, prosił wespoł z protestującym, aby, tak protestacia, jako y rellacia do xiąg grodzkich, owruckich byli przyjęte y zapisane; co otrzymali. Jmieniem swoim y wszystkich braci swojej podpisuję się ręką swą Samuel Czopowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211 годъ 1683—1684; листъ 182 наоборотъ.

IX.

Приказъ, данный гетманомъ великимъ коронныъ, Станиславомъ Яблоновскимъ полковнику Максимиліяну Булыгѣ, поручающій ему набрать въ королевскую службу козацкій полкъ въ Овручѣ и доставить этотъ полкъ въ лагерь подъ Львовъ. 1683 іюля 16.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца августа одинадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Теодоромъ Левъковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Maxymilian Bułyha, półkownik jego królewskiej mości, ordynans, od jaśnie wielmożnego jegomość pana wojewody y generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego wydany, który dnia, na akcie mianowanego, doszedł, tedy tegoż dnia, zaraz dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, tenże jego mość pan połkownik per oblatam podał, który tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, wojewoda y generał ziem ruskich, hetman wielki koronny, buski, swiewski etc. starosta. Daje ten ordynans waszmości panie Bułyha, połkowniku wojska jego królewskiej mości y rzeczy pospolitej zaporozskiego, abyś jegomość w Owruczu zaciągał na usługę rzeczypospolitej kozaków zaporozskich, to jest ludzi rycerskich z samopałowemi muszkietami, których gdy waszmość zaciągniesz y będziesz miał onych, według listu jego królewskiej mości przypowiednego, complet w pułku swoym mieć, to chcę .... abyś waszmość, bez żadnej zwłoki ruszył się z nimi z miesca swego, Owrucza, y, idąc jako naprostszym traktem z półkiem swoim, y sta-

nął pode Lwowem na dzień piętnasty miesiąca augustii według nowego kalendarza, w tym zaś waszmości osobliwa powinność y dozor należy, aby waszmość tak na miescu na ten czas zostając, jako też, gdy sie z pułkiem według ordinansu mego ruszysz y ciągnąć będziesz ku Lwowu, miał tych ludzi w wszelkiej karności y trzymaniu y nie dopuszczał im żadnej swywoli, żeby krzywd y szkod nigdzie nie czyniąc, ubogich ludzi łez y skargi na siebie nie zaciągali ale żeby własnemi swemi sustentowali się wszędzie pieniędzmi. Dan we Lwowie, dnia szesnastego Jullii, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego. У того ордынансу, при печати притисненной, подписъ тыми словы. S. Jabłonowki W. Z. R. H. W. Koronny. Который же то ордынансъ, за поданемъ и прозбою звыпмянованое особы подаваючое, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ есть уписанъ.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № *3211, годъ 1683—1684. Листъ 232.*

X.

Универсалъ, назначеннаго надъ козаками, королевскаго коммиссара, кастеляна любачевскаго, Станислава Дружковича, выданный дворянину Павлу Тышецкому, поручающій послѣднему набрать козацкій полкъ въ королевскую службу и предписывающій жителямъ оказывать Тышецкому содѣйствіе 1683. Декабря 28.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца марца пятнадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Ремияномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, personaliter stanąwszy urodzony imć pan Paweł Tyszecki, półkownik jego krolewskiej mości wojsk zaporoskich, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, podał, per oblatam universał jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana lubaczewskiego, półkownika y commisarza jego krolewskiej mości, tak się w sobie mający: Stanisław z Zababia, na Przecławach Druszkiewicz, kastelan lubaczewski, starosta tuczapski, pułkownik y commisarz

jego krolewskiej mości wojsk zaporoskich, wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć będzie należało, osobliwie ich mościom panom: dzierżawcom, economom, gubernatorom, commendantom, podstarościm, wojtom, attamanom, burmistrzom y na jakimkolwiek urzędzie będącym, donoszę do wiadomości: iż ja w ten tu kraj nie inszą przyczyną od jego krolewskiej mości, pana mego miłościwego, będąc przysłany y rzeczypospolitej, tylko abym ludzi ku obronie oyczyzny do swiątobliwych y odważnych dzieł rycerskich, przeciwko nieprzyjacielowi krzyża swiętego i kościołów bożych zagrzewając, łaską jego królewskiej mości ubezpieczając, jako najwięcej zgromadzał y sposobił, a że y teraz, lubo pora wojenna ustała, nagła tego wyciąga potrzeba, za gorącym jaśnie wielmożnego imć pana krakowskiego żądaniem, daję ten moj uniwersał y władzę imć panu Pawłowi Tyszeckiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporoskich, aby co prędzej pułk jego królewskiej mości zaporoski sciągnął koło Dniepra, pilno żądając, aby noclegi, popasy, stantie, y gdziekolwiek zechce przysposobić ludzi, były wolne, pod surowym wojskowym prawem, przy powadze mojej commisarskiej, od jego krolewskiej mości pełnomocno danej, pilno żądam y przykazuję; inaczej, ktoby się ważył rujnować ludzi, za nieprzyjaciela znosić rozkazuję y na to się, przy pieczęci mojej, ręką własną podpisuję. Działo się w zamku Zwiahelskim, dnia dwudziestego osmego decembra, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego. У того универсалу, при печати притисненой, подписъ руки тыми словы: Stanisław Druszkiewicz, kasztelan Lubaczewski, manu propria. Который же то универсалъ, за поданемъ вышъмянованое особы и за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, овруцъкихъ есть уписаный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 462 на обороть.

XI.

Жалоба отъ имени писаря земскаго кіевскаго, Ремигіяна Сурина, на козацкаго сотника, Искру, о томъ, что онъ по приказанію полковника своего, Криштофа Лончинскаго, и жены его Елены, занялъ постоемъ село Сурина—Выступовичи и въ немъ причинилъ крестіянамъ разныя обиды 1684, Февраля 7.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месеца февраля семого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Теодоромъ Сенницкимъ, субделекгатомъ, на месцу отъ урожоного его милости пана Ремяна Сурина, писара земского киевского, подстаростого кгродского овруцъкого, до принятя тое протестаціе ужытымъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy personaliter urodzony pan Jan Mroczkowski, sługa urodzonego jegomość pana Remigjana Suryna, pisarza ziemskiego kijowskiego, podstarościego grodskiego owruckiego, imieniem tegoż imć pana pisarza ziemskiego kijowskiego y podstarościego grodzkiego owruckiego, jako pana swego, quam primum innotuit o poczynionych kzywdach y szkodach poddanym we wsi Wystupowiczach, majętności tegoż pana protestantis, w powiecie owruckim leżącej, przez niejakiego Jskrę, setnika, y kozakow jego, pułku jego mość pana Krzysztofa Łączyńskiego, pułkownika jego królewskiej mości, noviter zaciągnionym, tak zaraz, przeciwko rzeczonemu panu Łączyńskiemu, jako pułkownikowi, a mianowanemu Jskrze, setnikowi, y ludziom, przez tegoż Jskre zaciągnionym y imć paniej Helenie Trypolskiego Łączyńskiej, jako informującej y poduszczającej kozaków na uczynek niżej wyrażony, solenniter przedemną, urzędem, świadczył y, w niżej opisany sposób, protestował się oto: iż wyszmianowani wszyscy, przepomniawszy srogość prawa pospolitego y win w constitutiach, tak dawniejszych, anni tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, jako y terazniejszej, w roku blisko przeszłym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, na sejmie

walnym warszawskim, de disciplina militari, conservującą całość dóbr ziemskich, surowie opisanych y postanowionych, śmieli y ważyli się, roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, miesiąca decembra osmego dnia, zwłaszcza pomieniony Jskra, z niemałą kupą ludzi zaciągnionych, do pomienionej wsi Wystupowicz, majętności pana protestantis, przyszedszy, y tamże przez dwa dni y dwie nocy stojąc y noclegując, niemało szkod y krzywd poddanym Wystupowskim poczynić, jakoż tym się nie contentując, co sami jedli, pili y końmi swemi sian y owsów potrawili, nadto ieszcze gwałtownie fanty et quaequae victualia pomienionym poddanym z komor pozabierali, co wszystko seorsivo regestro specifice opisano y wyrażono będzie; a to wszystko pomienieni ludzie zaciężni, za ordynansem pomienionego jegomość pana Łączyńskiego, półkownika swego, a za informatią y poduszczeniem imć paniej Łączyńskiej, takowe szkody poczynili, przez ktory to swoj niesłuszny y bezprawny postempek, prawo pospolite zgwałcili y winy na się y osoby, w constitutiach surowie opisane, jako się wysz pomieniło, zaciągneli y zasłużyli, o co wszystko modernus protestans, wyszwspomnianego jego mość pana pisarza ziemskiego kiiowskiego, podstarościego grodzkiego owruckiego, pana swego nomine, z obwinionemi in foro fori, mediante juri (salva meliaratione tei teraźniejszej protestatiej swojej) czynić ofiarowawszy, stawił dwóch z gromady wystupowskiej poddanych, na imie: Andrzeja Kokorę y Jwana Łuszczyka ad comprobandum corporali juramento poczynionych szkod regestru; jakoż ja, urząd, pomienionym poddanym w tę rotę wydałem jurament: ja, Andrzej, y ja, Jwan, przysięgamy panu Bogu, w Trojcy świętej jedynemu, iż pomieniony Jskra, setnik, z ludźmi swemi, nowo zaciągnionemi, pułku imć pana Łączyńskiego, nam y sąsiadom naszym, jako jest w regestrze namieniono, poczynili szkody y krzywdy, na co sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Boże dopomoż y niewinna męka Chrystusa Pana. Który to jurament wykonawszy, prosili wespoł z protestującym, aby to wszystko actis modernis connotatum było: co otrzymali.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 411 на оборотъ.

XII.

Жалоба отъ имени писаря земскаго кіевскаго, Ремигіяна Сурина, на бурмистра овруцкаго, Гараська Митюхна Москаленка, о томъ, что онъ волнуетъ овруцкихъ мѣщанъ и похваляется истребить дворянъ, живущихъ въ окрестности Овруча. 1684 февраля 7.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месеца февраля семого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Теодоромъ Сенницкимъ, субъделегатомъ, на месцу одъ урожоного его милости пана Ремиана Сурина, писаря земского киевского, подстаростего кгродского овруцъкого, до принятия тое протестацие ужитымъ, и книгами нинешними, кгродскими овруцъкими, stanąwszy personaliter urodzony pan Jan Mroczkowski, sługa urodzonego imć pana Remigiana Suryna, pisarza ziemskiego kijowskiego, podstarościego grodzkiego owruckiego, imieniem tegoż jego mości pana pisarza ziemskiego kijowskiego, pana swego, jako skoro powziął wiadomość od różnych ludzi i mieszczan niektórych miasta jego królewskiej mości, w Owruczu mieszkających, o sławetnym Haraśku Mitiuchnu Moskalenku, mieszczaninie y burmistrzu tegoż miasta Owrucza, industria et curiositate sua, czyli też kogo inszego, mieszczan, bojarów y poddanych, do miasta jego krolewskiej mości Owrucza przysłuchających, buntującym, przeciwko jemuż samemu, jako y wszystkim jego adherentom y do tychże buntów y swawoli coadiutorom, solenniter protestował się w niżej opisany sposób y o to: iż pomieniony Haraśko Mitiuchno, nie wiedzieć quo ausu, śmiał y ważył się, w frequentiej całego pospólstwa y mieszczan owruckich, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwar-

tego, podczas świąt chwalebnych narodzenia Chrystusa Pana, święta ruskiego, tak na nabożeństwie w cerkwi będących, jako y samym mieście, Owruczu, palam et publice mentem sui revelować y z tym się dał słyszeć: «iż jam tu jest król, wojewoda y starosta owrucki, nie nowina mnie y pomocnikom moim lachów zabijać y topić, jakoż to wszystko w krótkim czasie z mojemi pomocnikami, czas upatrzywszy, nad mieszkającemi pany koło Owrucza dokażę.» Za czym protestans, o tym słysząc y takową odpowiedź pro certo mając, imieniem pana swego, wyżej mianowanego, świadczy, salva melioratione tej terazniejszej protestatiej, in quantum będzie potrzeba prawna ukazywała, zostawiwszy, iterum atque iterum protestuje się, prosząc, aby to do act niniejszych przyjęto i zapisano było. Co y otrzymał.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 414.

XIII.

Жалоба дворянина Степана Крыницкаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ козаковъ, въ селѣ Крыницкаго, Варовичахъ, нанесъ ему тѣмъ большіе убытки и похвалялся совершенно отнять у него Варовичи. 1684. Февраля 11.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца февраля одинадцатого дня.

На враде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Реміяномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanowszy oczewisto urodzony jego mość pan Stephan Krinicki, soleniter świadczył y protestował się, przeciwko urodzonemu jego mość panu Karolowi Tyszkiewiczowi, jako się mianuje protunc, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporozskiego, o to: iż jego mość, ustąpiwszy, za decretem trybunalskim lubelskim, dobr wsi wielkich y małych Warowicż protestującemu, w których już protestujący przez niedziel dwanaście con-

tinuo in pacifica possessione zostawał, na co protestującemu tenże imć pan Tyszkiewicz script dał swoj, actami grodzkiemi roborowany, de actu et data, jako też scripta in se obloquuntur, iż żadnej przeszkody, ani przez się, ani czeladź swoję, ani per subordinatas personas czynić submittował się; czemu nie dosyć czyniąc, tenże imć pan Karol Tyszkiewicz, czasu niedawno przeszłego, to jest dnia osmego miesiąca lutego, roku teraznieyszego, rankor utaiony mając przeciwko protestującemu, że z tych dóbr Warowicz, za decretem ustąpić musiał, nasłał, nullo habito prætextu y krzywdy sobie, ani poddanym swym uczynionej, setnika swego, pana Marcina Naraiewskiego y kozakow z niem koni trzydzieści na wioskę pomienione Warowicze, w której tylko podymia dziesięć, y to bardzo ubogich, tamże, przy bytności protestującego, nie zastawszy wojta w domu tamecznego, sami sobie, lubo się protestującemu opowiedzieli, gospody pozajeżdżali, jeszcze o południu przyszedszy, y tam nocowali, tamże szkody niemałe poczynili, bijąc chłopy y krwawiąc, aby obrokow, jako najwięcej y gorzałek dodawali; nadto, co sami mogli wymyślić, wymyślali, rozkazując sobie jeść dawać siła y pić nad własną y należytą potrzebę, jako się ludziom wojennym godzi, a nie swawolnym; a, jeszcze niekontentując się tym, sam napotym, dnia jedynastego lutego, roku tegoż, jego mość pan Karol Tyszkiewicz, czwartego dnia po kozakach przyjechawszy do wsi Warowicz, po tych nasłanych od siebie ludziach, zajechawszy do wojta tejże wsi, nazwiskiem Mirona, zaraz natychmiast przysłał do protestanta wyrostka swego, upominając się obroku dla koni swych i siana, któremu modeste protestans odpowiedziawszy, że zaraz posyła po wojta swego wyrostka, aby była wygoda jego mości y koniom jego mości, a samego imć pana Tyszkiewicza, przez tegoż wyrostka prosił do siebie, po małym tedy czasie, przyszedszy do gospody protestanta, u poddanego warowickiego, nazwiskiem Hryszka, (gdyż dworek w tejże wsi przez czeladź imć pana Tyszkiewicza, na ten czas Warowicze nullo jure occupantem, spalony był), tenże imć pan Tyszkiewicz upominał się wymyślonych jakichsi prætensii, że mu siano protestans zabrał, aby go wrocił, którego tylko kopiak, wozów sześć było, i już go był przy complanatiej w Owruczu ustąpił, y już tenże kopiak końmi protestanta skarmiony, na potym jakichsi długów u

chłopów upominał się, grożąc chłopom, którzy byli w gospodzie przy wójcie u protestanta: «że mi bydło na wiosnę, skoro mi paszy nie stanie, karmić musicie, za te siano, które wasz pan teraźniejszy zabrał», Na ostatek wynurzył się z temi słowy: «panie Krynicki, lubo ja tobie Warowicz nie odbiorę, lubobym mógł, bo mam tak wiele siły, ale imć pan Piasecki, marszałek słonimski, prawem małżąki swej, a stryjenki mojej, odbierze y zajedzie, że się z tego cieszyć nie będziesz, bo pierwsze nasze prawo posagowe u panów Charlińskich, aniżeli twoje». Którę pochwałkę protestans modeste zniosszy, odpowiedział: «że prawa się swego na Warowiczach trzymam, które mi swiątobliwy decret trybunalski utwierdził, wolno będzie jego mość panu marszałkowi zajeżdżać y wielmożnemu imć miłościwemu panu, bo masz kupę, a ja swego prawem y tej expulsiej, już po decrecie trubunalskim ferowanym, y violentiej dochodzić będę». Za takową tedy przechwałkę, protestans, præcavendo integritati prawa swego, et saluti suæ, ne pereclitetur vita protestującego, iterum atque iterum protestatur et manifestatur, ofiarując się, ratione præmissorum, in foro competenti jure acturum, salva ejusdem protestationis melioratione; prosił, aby ta protestatia do act przyjęta była. Co otrzymał Stephan Krynicki, manu propria.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211 годъ 1683—1684; листъ 423.

XIV.

Жалоба отъ имени дворянъ Бржескихъ и Харлинскихъ на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ разоряетъ ихъ мѣстечко, Хабное, постоемъ и контрибуціями 1684. Февраля 19.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца февраля деветнадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его кролевское милости овруцкомъ, передомною, Ремияномъ Суриномъ, писаромъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, personaliter stanowszy szlachetny

pan Jan Ławrynowicz, podstarości chabeński, imieniem urodzonych ich mościow panow: Jana Stanisława y Maryanny Lubowickiego Brzeskich, małżonków, tudzież urodzonych ich mościow panow swoich, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi y Theophili Gasparskiego Tyszkewiczom, mołżonkom, opowiadając solenniter protestował się, o to i w ten niżej opisany sposób: iż ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, nie kontentując się rożnemi krzywdami y szkodami y rożnemi violentiami, w dobrach pana protestanta przez się poczynionymi, o co już infamie y banitie, w sądach głównych trybunalskich otrzymane, szyrzej świadczą, teraz tedy, ciż ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, mianując się być sam imć pan Tyszkiewicz półkownikicm J. K. M. woyska zaporoskiego, nie respectując nic na prawo pospolite i na winy, w niem surowie opisane, nic nie dbając, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego, miesiąca februarii dnia piątego, z soboty na niedzielę, na samym zmroku, śmiał y ważył się setnika swego, Marcina Naraiewskiego y kozakow z nim do pięciudziesiąt, na miasteczko Chabne nasłać, w którym miasteczku, w nocy, gospody ponajeżdżali, y, przez kilka dni tam stojąc, ubogim poddanym nie mało szkod naczynili, bijąc, krwawiąc y nazbyt ruinując onych, obroki niezwyczajne dla koni y sobie jeść dawać kazali y pić, nad należytą potrzebę, tak gorzałki, jako y piwa, nie tak jako ludzie wojenni, ale cale przykładem nieprzyjacielckim w pomienionym miasteczku Chabnym postępowali, a nie kontentując cię tym, za podwodę pieniądze wymusiwszy, y podwody brali y wiele szkod ubogim ludziom nanieśli y naczynili y samych zbili, zkrwawili; a to wszystko za ordynansem y informatią ich mościow Tyszkiewiczow, małżonkow, tak wielkie szkody, bicia y pokrwawienia w pomienionym miasteczku popełnili, przez któryto swoj takowy nieprawny y niesłuszny postępek ich mościowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, prawu pospolitemu sprzeciwiwszy się, winy prawne, na osoby y dobra swoje, uczynkowi pomienionemu godne, zawzieli y zaciągneli, a ich mościow, panow protestanta, do szkod niemałych przez to przywiedli i przyprawili, które szkody czasu prawa pozwem exprimowane będą, o co wszystko pomieniony protestans, imieniem wyszpomienionych ich mościow panow swoich, iterum atque iterum protestował się, ofiarując

ich mościow z obwinionemi ich mościami, w sądzie należnym prawnie czynić, a na ten czas prosił, aby ta protestatia ninieysza, do akt niniejszych przyjęta y zapisana była, co otrzymał.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 427.

XV.

Жалоба дворянъ, Мартына Сурина и Ивана Якубовскаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича о томъ, что онъ помѣстилъ постоемъ одну сотню своего полка въ деревнѣ истцевъ, Ноздрышахъ, гдѣ козаки разорили и истязали крестьянъ и брали отъ экономіи слишкомъ великую контрибуцію. 1684. Февраля 28.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца февраля двадцать осмого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Ремияномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими personaliter stanąwszy urodzeni: jego mość pan Marcin Suryn y jego mość pan Jan Jakubowski, solenniter et gravi cum querella świadczyli y protestowali się przeciwko urodzonym ich mość panom: Karolowi, protunc pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporozskiego y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom y przeciwko panu Marcinowi Naraiewskiemu, sotnikowi, y innym kozakom, po imionach y przezwiskach samym ich mościom lepiej wiadomym y znajomym, którzy czasu prawa, za powzięciem wiadomości, w pozwie specificowane będą, o to y w ten niżej opisany sposob: iż jego mość pan Tyszkiewicz, wziąwszy list przypowiedny na pułk kozacki, nie tak dla usługi jego krolewskiej mości i rzeczy pospolitej, jako na oppraessie y contempta stanów szlacheckich, ruinę domów ich y na zniszczenie ubogich poddanych, a ku przywłaszczeniu samemu sobie y jej mość paniej małżonce swej (przez zdzirstwa ludzkie) majętności y pożytków w dom swoj, jako tylko skoro począł zbierać (chodzący po włościach) ko-

zaków, tak zaraz, rożnym rożne poczyniwszy krzywdy, szkody y violentie ludziom ubogim (o co już od wielu ich mościow panów obywatelow województwa kijowskiego, tu, w grodzie owruckim, pozachodziły protestatie, a zasmakowawszy ciągnieniem chodzący niesłusznie w nazbyt wymyślne stacie y prowianty, gdy już przybrał niemałą kupę ludzi do boku swego y, sciągnąwszy się z niemi ku domowi swemu, do Chrystynówki, umyślnie snać na oppraessią protestantów, sam w majętności swej, wsi Krystynowce, w domu swym, zostawszy, a na protestantów mając jakiś gniew y rankor, oboje ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, śmieli y ważyli się, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartym, miesiąca februarii osmego dnia, ordynowawszy pana Marcina Narajewskiego, setnika swego, (dawszy mu za przewodnika własnego swego czeladnika) z pięciądziesiąt kozaków umyślnie do majętności protestantium, przez szczegulną tylko rzykę Noryń, do wioski Nozdrysza, gdzie tylko pięć ubogich chłopkow było, na oppraessią protestantium, prosto w dwor jednego z protestantow, imć pana Jakubowskiego z chorągwią przysłać, który to pan setnik, za ordynansem y subordynatią obojga ich mość panow Tyszkiewiczow, małżonkow, przyszedłszy z chorągwią do dworu, y, chorągiew kazawszy wnieść do izby, przepomniawszy srogości prawa pospolitego y na winy w constitutiach, tak dawniejszych, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, jako y terazniejszej, w roku blisko przeszłym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, na sejmie walnym, warszawskim, de disciplina militari, o conservatiej całości dóbr ziemskich, surowie opisanych y postanowionych, we dworze sam z kilkanastą kozaków stanąwszy, a drugich wszystkich u tych piąciu poddanych, po dziesiątku postawiwszy, a niemający żadnej assignatiej na ściągnienie y wydychanie w Nozdryszu, y niebywszy z temi ludźmi w żadnej occasiej, nad zwyczaj prawa pospolitego y artykuły wojskowe, przez cały tydzień, sam pan setnik z częścią kozakow y z chorągwią, stojąc we dworze, a drugich u poddanych, nie po rycersku, jako ludziom wojskowym z domami y dobrami szlacheckiemi zachować się godzi; ale po nieprzyjacielsku (jakoby w zawojowanej cudzej ziemi sprawując się, i to w tak bliskim sąsiedstwie, nie tylko co potrzeba do jedzenia chleba brali, barany, kury, gęsi rznęli, świnie

bili, strzelali, obroki dla koni zbyteczne, siana nader y pod nogi koniom ściełąc, brali y trawili, ale y gorzałki i piwa nazbyt kazawszy sobie chłopom kupować, a pozagrzewawszy chmielem głowy u pana pułkownika swego, pomieniony pan sethik gospodynią dworską niemiłosierdnie zbić kazał, kozacy zaś, patrząc na starszynę, poddanym na wsi toż czynili; we dworze samym, komorę dworną odbiwszy, żyto gołe y insze rożne zboża gwałtem brali y co się im podobało czynili y tak ubogich chłopków zrujnowawszy y do szkod niemałych protestujących samych y poddanych ich mościow, których sobie na złotych trzysta być mianują, przywiedli y przyprawili y z dalszemi przechwałkami na protestantów wyszli, przez który to takowy swoj niesłuszny y nieprawny postępek ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie y z swemi ludzmi nowo zaciążnemi prawo pospolite zgwałcili, y winy prawne na siebie y osoby swoje, w constitutiach surowie opisane, liberè zawzięli i zaciągneli, o co wszystko, jako się wysz pomieniło, wyszmianowani ich mościowie protestantes iterum atque iterum załośnie protestowawszy, z obwinionemi prawnie czynić w sądzie należnym ofiarowali się, zostawiwszy sobie salvę do meliorowania tej protestatiey, albo uczynienia szyrszej, lubo też pozwem rozszyrzenia, in quantum by tego potrzeba prawna ukazywała; a na ten czas prosili, aby ta teraznieysza do xiąg ninieyszych, grodzkich, owruckich przyjęta y zapisana była. Co y otrzymali. Marcin Suryn. Jan Jakubowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 438 на оборотѣ.

XVI.

Жалоба дворянина Михаила Скипора на козацкаго полковника, дворянина Карла Тышкевича, о томъ, что Тышкевичъ, навербовавши полкъ козаковъ, якобы для турецкой войны, нѣсколько разъ присылалъ ихъ, съ наказнымъ полковникомъ, Гордіемъ, въ село Скипора, Метыйки, гдѣ козаки грабили имущество Скипора и его крестьянъ и учиняли разныя насилія. 1684. Марта 31.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертаго, месеца марта тридцатъ перного дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Ремияномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими stanowszy oczewisto urodzony imć pan Michał Skipor, obywatel wojewodstwa kiiowskiego, powiatu owruckiego, żałobliwie, ciężko nad kądiciją y stan szlachecki uciężony krzywdą będąc, świadczył y protestował się przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi Tyszkiewiczowi, pułkownikowi, jako się udawał, wojska zaporozskiego jego królewskiej mości (bo na to listu przypowiednego do grodu owruckiego, jako zwyczaj, albo innego nie podał), na wojnę turecką ludzi zebranych, kozakow swawolnych, tak z Zadnieprza, jako y z tej strony Dniepru mającemu, do usługi rzeczypospolitej zebranemi y jej mości paniej Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczowej, małżonki jego mości, względem niżej opisanej obelgi y krzywd swoich y poddanych swoich, wsi Metejków, w powiecie owruckim leżącej, w ten niżej opisany sposob: iż imć pan Karol Tyszkiewicz, nie kontentując się pierwszemi obelgami y krzywdami, w blizkości miejsca, o cwierć mili mieszkając, któremi protestanta afficere zwykł rożnemi czasami, nie będąc jeszcze pułkownikiem, które protestans jako człowiek spokojny mimo się puszczał, lubo się tego przez przyjacioł użytych upominał; teraz nowo, tenże imć pan Tyszkiewicz, assumpta potentia ludzi kozackich swawolnych, y imć pani, małżonka jego mościa pomieniona, tym barziej zawziętość mając na protestanta, pomstę znaczną gniewu swego wyświadczyła, dufając kupie ludzi swawolnych, czasow pewnych; a naprzod jego mość pan Karol Tyszkiewicz, dnia piętnastego miesiąca marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartym, nasłał kozaków człowieka piętnaście konnych y pieszych, z pułkownikiem swym nakaznym, nazwanym Hordiem y setnikiem Wysockim, którzy, chodzący ciągnieniem, jako zwykli, po dobrach szlacheckich, noclegow po dwa po trzy odprawując, przeciwko trybowi wojskowemu, a blisko wsi protestującego idący, ciż kozacy, z naprawy pana pułkownika swego, we wsi Metejkach dwór protestującego najechali; gdzie tenże nakazny pułkownik z setnikiem tedy płazami protestującego bili, tłukli; inni zaś kozacy z samopałami szturchali, drobiazgi, co na doręedziu byli, porabowali, jako: szable samego pro-

testującego z kołka wzięli, valoris talerów pięć monety dobrej, chustkę turecką, valoris talerów trzy monety dobrej; tegoż czasu ze dworu odszedszy, po wsi chłopów bili, podświnki, kury, gęsi potłukli y z sobą, w polu stojąc, sami nie nocując we wsi, pozabierali; parobka własnego dwornego, nazwiskiem Ułasa, za przewodnika do wsi Dawidków, mil trzy, z koniem własnym protestującego, na tenże czas wzięli, którego na potym wrócili z koniem, czapkę tylko onemu zdarszy z głowy, valoris monety dobrej złoty; chustkę zapołoczną, valoris także monety dobrej złoty; pieniędzy gotowych pułtorakami złoty. W prędkim potym czasie tegoż parobka, jadącego z miasta Narodycz, mimo dwór swoj, jako gościniec idzie, w miasteczku Krystynówce, na drodze zastąpiwszy sama imć pani Tyszkiewiczowa, który gorzałkę na potrzebę protestującego wiozł belcow dwa, to jest kwart dwadzieścia prostej, każda kwarta po groszy sześć, monetą szelężną czyni złotych cztyry, też rozlać kazała; mąki pszennej osmakę miary narodickiej, valoris złotych dwa pułtorakową monetą, do dworu zabrać kazała; wojłok od krawca wieziony, musulbasem okryty, nowy, valoris złotych trzy monetą połtorakową, zabrać kazała kozakom; samego parobka bito, pokrwawiono, z początku sama jej mość, iż go pięścią uderzyła y rozkrwawiła, a napotym kozakom y czeladzi swej bić kazała. Drugiego dnia po takowym uczynku, jego mość pan Tyszkiewicz, pułkownik mianujący się, jadący do ludzi swych na stanowisko, pijany z miasteczka, residentiej swej, nazwanej Krystynowki, potkawszy białogłowę, poddankę protestującego, nazwiskiem Jackową, Hohołki żonę, idącą na targ do miasteczka Narodycz, z drogi czeladzi swej zepchnąć kazał, ryby pozabierać y samej gwałt uczynić roskazywał, coby się pewnie stało, gdyby w bliskości wsi, na drodze, gwałtu nie wołała; po których takowych wyżej pomienionych excessach, dowiedziawszy się tenże imć pan Tyszkiewicz, iż niniejszy protestans o to wszystko umyślił w grodzie owruckim protestatią uczynić, chcąc ostatnią bezbożną pomstę wykonać nad protestantem, gdy już za ordynansem wielmożnego jego mość pana kasztelana Lubaczewskiego, ludzi swych zebranych ruszał, do drugich kozaków, których commenda zostawała, z woli jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, przy tymże wielmożnym jego mość panu kasztelanie Lubaczewskim, do miasta Nie-

mirowa, gdzie wszystkich protunc consistentia zimowa była, nasławszy pomienionego nakaźnego pułkownika y z setnikiem pomienionym, y kozakow z niemi, więcej nad sto człowieka dnia dwudziestego trzeciego marca na wieś Metejki y dwor protestującego, kazał onego zgładzić z świata w tumulcie, y gdyby nie opatrzność boska ochroniła od tego przypadku protestującego, iż tego dnia do jej mość paniej Rączkowskiej, staruszki, wdowy, o puł mile od siebie mieszkającej, do wsi Brydkow, przed przybyciem tych ludzi swawolnych odjechał w pewnej domowej potrzebie swojej, ktory ostrzeżony protestans, co się w domu onego dzieje, zatrzymał się, pewnie by o śmierć przyszedł; tamże ciż kozacy, napadszy na dwor, protestanta szukając, wszystko zrabowali, naprzod talerow bitych trzydzieści, w skrzynce małej będących, odbiwszy, onęż wzięli; połciów słoniny dwa, valoris oba złotych sześć pułtorakami, sadeł dwie, valoris także złotych sześć, pułtorakami; pułtory osmaki mąki tatarczanej, szarej, miary narodickiej, valoris osmaka po złotych dwa; osmakę krup tatarczanych, valoris także złotych dwa; jagieł poł osmaki, tejże miary, valoris złotych trzy; wieprza karmnego ubili, valoris złotych cztyry monetą pułtorakową; świni nadwornych pięcioro, valoris po złotych dwa każda, czyni złotych dziesięć pułtorakami; baranow trzy, każdy po złotemu, czyni złotych trzy pułtorakami; owiec starych dwie, po złotemu, czyni złotych dwa; indyków dwa, valoris złoty jeden; gęsi czworo, po groszy dwunastu, czyni groszy czterdzieści y ośm monetą pułtorakową; kur piętnaścioro, po groszy trzy, czyni złoty jeden y groszy piętnaście pułtorakami; zboża rożnego, to jest: owsa osmaczek sześć, osmaczka po złotemu, czyni złotych sześć, gryki osmaczek sześć, po złotemu, czyni złotych sześć; jenczmienia osmaczek dwie, osmaka po złotemu y groszy sześciu, czyni złotych dwa y groszy dwanaście; pszenice osmak pułtory, po złotych dwa, czyni złotych trzy; grochu osmaka jedna, valoris złotych dwa; żyta ozimego osmak pięć, osmaka po złotemu y groszy dwunastu, czyni złotych siedm; żyta jarego osmaczek dwie, czyni złotych dwa y groszy dwanaście. Które te wszystkie zboża w gumnie, omłocone, w beczkach stojące; pozabierali y do miasteczka Krystynowki, mieszkania jego mość pana Tyszkiewicza, pułkownika, o ćwierć mile od protestującego mieszkającego,

pozawozili, niewiedzieć, czyli to pułkownikowi oddali wszystko, czyli też sobie rozdzielili; w tymże dworze siana przy tymże zabrali wozów cztyry w tymże dworze y do Krystynowki, do dworu, zawieźli; dla czego protestujący, trzeciego dnia do domu powróciwszy, kopie w pole wygnać za śniegu musiał na wiszar. Tenże jego mość pan Tyszkiewicz, po siedm kroć ludzi swych, tak na pokarmy, jako y noclegi nasyłając rożnemi czasy na wieś Metejki, szkody niżej opisane takowe poddanym poczynił: naprzod u Matweja Hohołki, po siedm razy stojąc: świni starych troje ubito, każdą po złotych dwa, czyni złotych sześć; kłunię odbiwszy u tegoż, zboża rożnego wzięli osmaszek pięć, razem, to jest: owsa osmaszek trzy narodiskich, po złotemu, czyni złotych trzy, gryki osmakę, złoty jeden, jenczmienia osmakę jedne, czyni złoty jeden y groszy piętnaście; kur siedmioro, czyni groszy dwadzieścia y jeden, po groszy trzy rachując; radno, wor, chustkę zapołoczną, valoris złoty jeden y groszy piętnaście: u Lewona Hohołki, ubogiego, kozę wzięto, valoris złoty jeden, owsa osmaczek dwie, valoris złotych dwa, chleba pieczywo całe z pieca zabrali; garce, łyżki, miski pozabierali; u Jwana Hohołki osmaczek owsa dwie, valoris złotych dwa, gryki osmakę, valoris złoty jeden, świni troje, po złotych dwa, czyni złotych sześć; u Jacka Hohołki ubogiego, który zboża nie miał, wzięto: radno, połtalera kosztujące, przędze konopnej kłębów dwa, przędze wrzecion dziesięć z osobna, kurę jednę groszy trzy; u Jendrzeja Hohołki: owsa osmaczek dwie, czyni złotych dwa, gryki osmaka złoty jeden, żyta osmąka, czyni złoty y groszy dwanaście, świni starych dwie, czyni złotych cztyry, poduszkę, koszulę białogłowską, siana woz, procz tego co karmili, rozębrali na wozy, valoris złoty jeden y groszy piętnaście; u tegoż kur wzięto dwoje, czyni groszy sześć; u Kassiana Syryenia—kozę wzięto, valoris złoty jeden, kokoszy troje z jajec pozabierali, po groszy dziesięć rachując, czyni złoty jeden, u tychże poddanych, rożnemi czasy stawając, wzieli, ugody mijając, najpierwiej pułtorakami talar, gorzałki kwart dziesięć tegoż czasu, co czyni szelągami groszy czterdzieści; przytym też, statią wziąwszy, ciż poddani z ugody robili do Krystynówki, w blizkości, każdy po dni sześć czasu zimy; ciż, drugą razą stawszy na pokarm y ugody, przy tym wzieli tąler pułtorakami; ciż, trzecią razą nocując piechotą, a przecie wzieli zło-

ty, a złotych trzy wychodząc, o które takowe wszystkie szkody, krzywdy, a co największa, następowanie na zdrowie własne y zgładzenie z tego świata przez tumult ludzi swawolnych, kozaków, z naprawy ich mościow Tyszkiewiczow, małżonków, iterum atque iterum protestans świadczył y manifestował się, ofiarując z ich mościami pany Tyszkiewiczami, małżonkami, w należnym sądzie, prawnie czynić, zostawiwszy sobie tej protestatiej poprawienie wolne, albo innej uczynienie, y prosił, aby ta do act niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęta była y zapisana; co otrzymał: Michał Skipor, ręką własną.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 469.

XVII.

Жалоба отъ имени подкоморича брацлавскаго, Антонія Потоцкаго и его слуги, Ивана Хмелевскаго, на козацкаго полковника Карла Тышкевича о томъ, что онъ, не повинуясь гетманамъ и козацкому коммисару, Станиславу Друшкевичу, набравъ, якобы для королевской службы, полкъ козаковъ, нападаетъ съ ними, грабитъ и обижаетъ сосѣднюю шляхту и сбираетъ съ нихъ и ихъ крестьянъ дань въ свою пользу. 1684, апрѣля 8.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месяца кветня осмого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanowszy personaliter urodzony pan Jan Chmielewski, sługa urodzonego imć pana Antoniego Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, towarzysza husarskiego jaśnie wielmożnego jego mość pana kanclerza wielkiego koronnego, uskarżał się imieniem pana swego, wzwysz mianowanego, y protestował solenniter na jego mość pana Karola Tyszkiewicza, pułkownika jego krolewskiej mości, wojska zaporozskiego y na jego, swieżo zaciągany, swywolny y niepowściągliwy lud; a to dla tego: naprzod, że legce ważąc, tak prawo po-

spolite, najazdow zakazujące, jako y artykuły wojskowe, tudzież jego krolewskiej mości y ich mość panow hetmanow universały y surowe zakazy, aby swowolnie żadne chorągwie, tak stare zasłużone, w occasiach bywałe, jako nowo zaciężne, w succurs idące, w żadnych dobrach duchownych, krolewskich, jako też i szlacheckich stawając, nie postempowały sobie, dachem tylko a wodą kontentowały się, żadnych ubogim ludziom nie czyniąc aggrawatii, a jego mość, mając sobie naznaczoną, w wydzielonych dla niżej mianowanych kozaków dobrach, consistentią, pospolite sperhując prawo, a według danych sobie listów od jego mość pana Stanisława na Przecławach Druszkiewicza, kastellana lubaczewskiego, commisarza y generalnego wojsk zaporozskich jego krolewskiej mości pułkownika, nie sprawując się z tych dobr, sobie consistentią naznaczonych, pieniężne wybrawszy ugody, na oppresią ubogich ludzi y zemstę nad sąsiady y okolicznią, dobrze w wojsku y rzeczypospolitej zasłużoną, szlachtą, za infamie w trybunałach koronnych, litewskich y rożnych grodach, a to dla najazdow, wydzierstw majętności y rożnych excessow popełnionych, na sobie pootrzymowane, jedyną uwiedziony swej woli zemstą, żadnego, nie tylko na tak ciężkie infamie, lecz y na prawo pospolite y wojskowe nie mając respectu, ludowi zaciągnionemu po wsiach, miasteczkach rożnych szlachty, przy chorągwiach mieszkających, wojsku y rzeczy pospolitej dobrze zasłużonych, tudzież y w pana protestującego majętnościach po kilkakroć tymże sotniom y chorągwiom, nader swywolnym y zuchwałym, stawać, obchodzić, pustoszyć, stacie brać, pieniężne podwody nadzwyczaj wyciągać, ludzi ubogich bić, szlachtę najeżdżać y rąbać, dwory rabować, komory poddanym odbijać, konie y woły na dobrowolnych gościńcach wyprzęgać, zabierać, jedne za mil kilka gonić, a drugie co lepsze sobie gwałtownie przywłaszczać, po drogach rozbijać, wozy tak szlacheckie jako y kupieckie bez respectu rabować y plądrować, nie zwyczajne okupy, zdzierstwa ciężkie, utrapienia, oppressie czynić hostili prawie more wsi plądrować, rabować, palić, pustoszyć, w niwecz obracać, szlachtę piianym sotnikom po polach gonić, strzelać, bić, katować, wiązać, w jednych dobrach noclegow kilka jeden po drugim odprawiwszy, z nichże jeszcze pieniężne okupy, dracze, niezwyczajne daniny y, nigdy niesłychane, exactie wyciskać, utra-

pienia ubogim ludziom wnosić, drzeć, gwałtownie brać, aggrawować, trapić, jednym słowem z gruntu wniwec obracać ubogich ludzi y szlachtę pozwala, rozkazuje y gwałtownie przymusza; tę mając nadzieję, że się kozacy rozbiegą, a jego mości impune te wszystkie poydą violentie y poczynione szkody; dla których, tak ludzie dawno osiadli, jako y swiezi na słobody przychodnie, uchodzić muszą; szlachta jeden u drugiego, ob vitae et salutis periculum, przemieszkują, w poddanych wielką ruinę cierpią y ujmę ponoszą y prawie jak w odmęcie, gorzej niż podczas interregnum, albo pierwszej ukraińskiej wojny, wielkie bunty y swywole mnożą się w poddaństwie; bo widząc taką swąwolę w kozakach, nie na obronę ojczyzny, lecz na oppressią y ruinę szlachty zaciągnionych, między któremi żadnej kary, rządu y sprawiedliwości niemasz, zrobiwszy jakikolwiek exces to zaraz do kozaków uciekają, pod tym praetextem, żeby się jeszcze nad tym barziej zemścić, im kto od niego większą cierpi biedę. Urodzony tedy Stanisław Dąbrowski, pisarz pułkowy y generalny pryncypał swowolnego ludu, za rozkazaniem jego mość pana Karola Tyszkiewicza, jako półkownika, odio vicinitatis przeciw mieszczanom miasteczka Narodycz, części jego mość pana Antoniego Potockiego dziedzicznych, pobudzonego, nocnym sposobem, dnia czwartego kwietnia najachał na miasto Narodycze pana protestującego, gdzie, już spiących, pobudziwszy mieszczanów, bić zaraz, strzelać, gonić po mieście y wiązać kazał; tego po nich żądając, aby mu niezwyczayny, nad siły swoje, wydali okup, albo raczej pieniężną statią; oni tedy, z własnych wypędzeni domów, wiedząc ostrość y zajuszenie urodzonego Dąbrowskiego, który, jako impossessionatus et convulsor legum, ani na prawo, ani na osobę imć pana Potockiego, jako żołnierza, ani na scisk ubozstwa, nędzę, utrapienie ubogich ludzi względu y żadnego nie mając respectu, w tym tylko hardą y głupią przedsięwzięciu utopił imprezę y, już na wszelkie złe resolwowawszy się occasie, to umyślił, aby przez różne po wsiach y miasteczkach stanowiska, dracze, daniny, wyciągane okupy przez rozboje y wydzierstwa, dawnego nie zapomniawszy pianstwa nałogu, do ostaniej prawie już przychodzący ruiny, na ten czas swoje połatał fortunę; tak ciężkie po wszystkich miastach, miasteczkach y wsiach wymyślając exactie y pieniężne wyciągając

okupy. Tedy czterech czyli trzech zgromadziwszy się mieszczanów, spolną między sobą czynili obradę, aby, umyśliwszy według przepomożenia jakąkolwiek składkę, iemu się od tak ciężkiego odkupili utrapienia, ktory podstarościm ieszcze w części imć pana Dimirskiego będąc, nienawisną z niemi, z bliskiego na ten czas sąsiedstwa, certował złością y wtedy piiany, z gołą szablą do ubogich wyskoczywszy mieszczanów, serio swoim przykazał kozakom, aby ich połapali, złapanych związali, a potym kijmi poty bili, jako się natychmiast na niepodobną, według jego woli, nie złożą statią; ubodzy tedy mieszczanie, dla rożnych u pana swego gości, przystępu na ten czas, bo już o połnocy, mieć nie mogąc, w rozsypkę poszli: jedni na ogrody, drudzy po lasach uciekali, na co patrząc, chciwy zemsty, sromotnie y bezpiecznie ubogich szkalował mieszczanow, czci na nich nie zostawując, łajał, sromocił y niepowściągliwym beształ językiem; tym się nie ukoiwszy, pana protestantis, w oczach ubogich mieszczanow y wszystkiego ludu, nie tylko przed tym urzędy trzymając, lecz na ten czas, niewstydliwie łajał, lżył y słowy bezecnemi y nieuczciwymi sromocił, co słysząc mieszczanie y żydzi, prosić go poczęli, aby poprzestał od tak ciężkiej obelgi y szkalowania pana ich; miasto poprzestania, owszem zarabiając na to, aby tandem aliquando sam Bóg ludzkiej zemścił się niewinności y tak ciężkiego szkalowania, swoję na to roztasował gębę, aby, zemsty prawie od Boga wołając, ostatni mu życia jego wywołał termin y łzy ubogich ludzi, aby go w oczach wszystkiego pobiły gminu, tym barziej nie przestawał, a, upadających do nóg y żebrzących łaski, ubogich mieszczanów łapać y bić kazał y sam bił y gonił; w nocy tedy, w zamieszanym między kozakami tumulcie, samiż kozacy pijani pianego, jako y przed tym toż go od nich niedawno potkało, rozumiejąc że to mieszczanin który, kijmi go bili, że wkrótce, czego żądał, od kozaków dostąpił, gdy mu kozacka ręka ostatni już od bezecnych słow munsztuk z dokonczeniem oraz podała żywota; protestans tedy, słysząc tak ciężki w nocy tumult, szedł dowiedzieć się, jako namieśnik y sługa pański, skąd taki w mieście powstał hałas? gdzie przyszedszy na miejsce, już zeszłego przez ręce kozackie widział Dąbrowskiego. Nowy tedy białogłowski, lichy bardzo y nieprawdziwy imć pani Tyszkiewiczowa wymyśliła koncept, że się

ten zaboj w mieście pańskim stał; a protestans na skończony już nastąpił hałas y widział, że z ichże samych occasiej y rąk Dąbrowski sprzątniony. Żeby się tedy uchronili occasiej najazdu y nasłania swowolnego kozactwa, totum causae onus, przed ludźmi źle, niecnotliwie udając y skalując, zwalić umyślili na protestanta y na mieszczan pańskich, nie czując się jednak tym nieprawdziwym ucontentowanych fortelem, wzbudza jej mość samego małżonka, aby on sam lepszego sprobował szczęścia, nie kozakow swoich, ale mieszczanow, sług y samego imć pana podkomorzycza najechawszy w nocy, bić, strzelać, zabijać, topić y dwor zrabować, spalić y insze wnosić violentie przykazał kozakom, y sam toż czynił, na co długo się zbierał; a pan własnemu zdrowiu y życiu w dziedzicznych nie był bezpieczny majętnościach, mając na to wzgląd, że imć pan Tyszkiewicz; infamisem y banitem będąc, w jedyną tylko kupę kozacką dufając, za powodem idąc y radą małżonki swojej, dla ktorej wielkie licha robi, nie tylko szlacheckiemu przeciwny będąc przyrodzeniu, lecz ani na dekreta trybunalskie, którem mu omnis vetita insolentia et temeritas, ani na infamie, wieczne banitie, ani na prawo pospolite, ani na tak wiele constitucii, najazdów zakazujących, zapomniawszy tego, co samo rozkazuje prawo, że invasores etiam occidere licet, tudzież na artykuły wojskowe, na jego krolewskiej mości y hetmańskie nie respectując ordynanse y na sąsiedzką bliźniego przyjazń, wszelkie prawa, statuta y constitutie w postpositiej mając, w nadzieji grzechu, że jest infamisem y w tym mniej osiadły wojewodztwie, tak wielkie czyni exorbitantie, sławy, honoru, dobrego imienia y szlacheckiej zapomniawszy reputatiej coraz na gorsze zarabia sobie imie, to wszystko pełniąc za jedynym żonki ulubionej powodem, która ambitiej tylko y swojej dosyć czyniąc hardości, tego po szlachcie godnej rownie żąda, by się jej wszyscy bali, kłaniali, adorowali y jej na stroje okupy z maiętnościow składane dawali, przez co swego ruinuje małżonka, pełną niesławy gotując mu szatę. Praecavendo tedy juribus et constitutionibus regni, de securitate sancitis, tudzież prawu, najazdów, nocnych gwałtów, violentii, aggravatiej czynić zakazującemu, universałom, ordynansom y surowym zakazom, tak jego krolewskiej mości, jako y ich mościow panów hetmanów, tudzież prawu wojskowemu,

które wszelką skromność y cichość nakazuje y obliguje pod stratą honoru y reputatiej, confiscatione bonorum, privatione urzędów et sub pœna capitis, zwłaszcza będąc infamisem, od takich abstinere violencii, gwałtów, najazdow, zabojstw, rabunkow y ruin substanciey ubogich szlachty y żołnierzow, które surowie communis legis contenta et regulis, zaciągają na się, czemu wszystkiemu, że jego mość in velipensionem legum, postpositionem trybunału et vilipensionem ordynansów jego krolewskiej mości contravenit, tę, imieniem pana swego, imć pana Jana Antoniego Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, zanosi protestatią Jan Chmielewski. Et incontinenti tenże urodzony pan Jan Chmielewski, sługa pomienionego imć pana Jana Antoniego Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, uskarżał się, imć pana Alexandra Zbigniewa Jakubowskiego, towarzysza znaku pancernego, wielmożnego imć pana kasztelana bracławskiego, oraz y swojem protestował imieniem, na tegoż imć pana Karola Tyszkiewicza y małżonkę jego, że przeciwko wszystkim na świecie prawom y constitutiom, przez gwałt że, lekceważąc, postępują sobie, jedyną idąc hordością, chcąc tego dokazać, żeby im służyło: «sic volo, sic jubeo» nie tylko w majętnościach violentie y szkody, po drogach rozboje, lecz y w dziedzicznych dobrach umyślne najazdy czynić rozkazuje, dwory rabować, do wsiow y miasteczek nocne dla zdobyczy posyłać podjazdy; woły, wieprze, barany, jałowice y rożne zdzierstwa y kradzieży w nocy wyrządzać każe, lecz, na dobrowolnej drodze szlachtę y żołnierzow, do sąsiadów się przejeżdżających (na jedyną się prawie, et dictu nefariam, swowolną płochości puściwszy desperatią) bić, strzelać, gonić, rabować, wiązać, zabijać y topić, bez żadnego praetextu y occasiey uwzięli się oboje; w kilka dni tedy po tym miasta Narodycz najeździe, przez kozakow popełnionym, naiechali dwor umyślnie na rabunek y zabicie imć pana Michała Skipora, w Metejkach, szlachcica rodowitego, osiadłego, wojsku y wojewodztwu dobrze zasłużonego, żadnej do niego nie mając prætensiej, którego, że za jedyną boskiej opatrzności providentią, w własnym nie zastali domu, widząc bowiem, że szlachta jeden u drugiego mieszkają, y on pojechał do imć pana Rączkowskiego, u którego, ob vitæ et salutis periculum, przemieszkiwać musiał, gdy tedy nazad, dwor tylko y gumno zrabowawszy, kozacy powracali, jego mość

pan Jakubowski y terazniejszy protestujący się, będąc utwierdzony securitate dróg y wolnym przejazdem, do jego mość pana Rączkowskiego, jako do sąsiada y żołnierza, szostego dnia kwietnia, jechali, tam się spodziewając zastać imć pana podkomorzyca bracławskiego; jadących tedy imć pani Tyszkiewiczowa, a na ten czas, czyli głowie dodała pasieki, czyli też dobrowolnie na protestantów zajuszywszy się, na imć pana Skipora zemscić się chciała, bezpieczno, sine armis jadących, jako do sąsiada, tymże kozakom, co rabowali dwor imć pana Skipora y jego zabić chcieli, protestantow gonić, strzelać, a potym, złapawszy, utopić albo zabić kazała; y tak za protestującemi trzy ćwierci mile gonili, a sam jego mość pan Tyszkiewicz, podraczywszy się z gośćmi, wpadł na konia y kozaków gołą szablą bił, zaganiając za protestantami y wołając: «bij, zabij, ja pułkownik, mnie to wolno! na co mimo moję jadą majętność.» Aż go w tym gniewie szlachta, u niego będąca, ledwie ukoiła, a protestantów kozacy, za jedyną boską prowidentią, czyli niedognali, czyli się minęli; nadto, nie ukontentowany jeszcze, że protestantow na dobrowolnej drodze, via publica et libera, każdemu secura, iadących, gonić y zabijać kazał, lecz dawny przez kozaków renowując naiazd, już sam præsens na tę odważył się occasią, żeby pana protestującego y wszystkich, kawalcem kozackiego poczciwszy ołowiu, potym nie chlebem, lecz ziemią bankietował; najechał tedy dnia siodmego tegoż miesiąca na miasto Narodycze pana protestującego, szukając do zwady occasiej; a gdy znaleść nie mógł, dwór naiechać umyślił, mając z sobą już na to dobrze ordinowanych kozaków, którzy, nie trunku, lecz krwie żądali, aż uproszony y ukorzony różnemi disswaziami mieszkańców tamecznych, od zawziętego ustąpił propositu, z którym y sama jej mość, żeby się krwie niewinnej napatrzyć mogła, z chęcią przyjechała; chcąc tedy mieć koniec kiedykolwiek takim płochościom y swywoli jego mości pana Tyszkiewicza, że przeciwko prawu y constitutiom, najazdów, rabunków, zaboystw y po dobrowolnych drogach rozbojow zakazującym, postępuje sobie, jedynę swąwolą y zbytnią płochością, w liczną kozacką dufając kupę, nadrabia, wszystkie annihilując statuta, pospolite spernuje prawa, ani na swoją respectując uczciwą szlachecką reputatią, ani na sąsiedzką przyjaźń y ubogich ludzi niemając względu, ludem, za jego krolew-

skiej mości y rzeczypospolitej pieniądze na nieprzyjaciela krzyża swiętego zaciągnionym, on sąsiadów, szlachtę, żołnierzów, dobrze zasłużonych, wojuje, najeżdza, po wsiach y miasteczkach grassuje, po drogach rozbijać ubogich ludzi y szlachtę pozwala, dwory najeżdżać y rabować przymusza, jednym słowem niezwyczajne y niesłychane hostili more czynić aggravatie bezpiecznie dopuszcza, wszystkie onera występków na swoje zabierając osobę, w nadzieji tego, że pograssowawszy wsi y miasta, kozacy w rozsypkę pojdą, a jego mości ta ujdzie sztuka, zabiegając tedy fortelom ich mościnym zwyszmianowanym, pan Jan Chmiełewski, sługa jego mości pana podkomorzyca, zwyczajną y należytą prawą idący drogą, nie żadną zemstą, albo najazdami, ale prawem chcący się z ich mościami rozprawić, przed actami nieniejszemi, grodzkiemi, owruckiemi protestował się y manifestował, za najazd pana swego, za gonienie po drogach, jego mość pana Alexandra Jakubowskiego y swojem oraz imieniem, którą to protestatią przyjąwszy, w xięgi grodzkie owruckie wpisano. Jan Chmielewski.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683 – 1684; листъ 477.

XVIII.

Жалоба управляющаго норинскимъ имѣніемъ, дворянина Андрея Поецкаго, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, наказнаго полковника, Гордѣя, и сотниковъ, о томъ, что Гордѣй беззаконно занялъ для своихъ козаковъ квартиры въ Норинской волости, избилъ Поецкаго, истязалъ крестіянъ и мѣщанъ, грабилъ у нихъ все съѣстное подъ видомъ провіанта и бралъ дань въ пользу Тышкевича, свою и остальной старшины 1684, апрѣля 13.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месяца априля тринадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами пинежними, кгродскими,

обрудзкими, personaliter stanąwszy urodzony jegomość pan Andrzej Pojecki, sługa y administrator urodzonych ich mościów panow: Dy mitra na Żabokrzykach y Maryanny na Norzyńsku Niemiryczowny, starościanki owruckiej, Żabokrzyckich, podczaszych wielkomirskich, małżonków, imieniem tych że ichmościów panów swoich y swym imieniem, solenniter et gravi cum quaerella, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi, protunc pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporozskiego y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom, y przeciwko panom: Hordijowi, nakaźnemu pułkownikowi, Marcinowi Narajewskiemu, setnikowi, Jałowcowi, także nakaznemu drugiemu setnikowi, który przed tym był rękodajnym przy boku pana protestantis, y o wszystkich dostatkach y schowaniach skrytych ziemnych, mieszkający przez czas niemały w Norzyńsku, przypatrzywszy się dobrze, wiedział y innym kozakom, po imionach y przezwiskach samym ich mościom panom Tyszkiewiczom małżonkom lepiej wiadomym y znajomym, człowieka do trzech set y więcej, którzy czasu prawa, za powzięciem wiadomości, w pozwie y dalszym procederze prawnym specifikowane będą, świadczył y protestował się o to y w ten niżej opisany sposób: iż jego mość pan Tyszkiewicz, wziąwszy list przypowiedny na półk kozacki, nie tak dla usługi jego królewskiej mości y rzeczypospolitej, jako na oppressią y contempt stanów szlacheckich y ruinę domów y majętności ich y na zniszczenie ubogich poddanych, a ku przywłaszczeniu samemu sobie y jej mość paniej małżonce swej majętności y pożytków, w dom swoj, a, nie publikowawszy w żadnym grodzie listu swego przypowiednego, snać y do act dla tego nie inducowawszy, w tę nadzieję, żeby, zapozwawszy się sami obżałowani y przeszłych strat swoich (i które za podobnemi albo y większemi violentiami, a za to, że za decretami infamijami y banityami wiecznemi trybunału koronnego lubelskiego, od rożnych ich mościów utracili, powetowawszy, nagrodzić sobie, chodzący po włościach, mogli, jakoż y znacznie się to pokazuje z kilkunastu protestacii ich mościow panow obywatelow wojewodstwa kijowskiego, tu, w grodzie owruckim, zaniesionych); jakie na domy szlacheckie najazdy, gwałty, rożne po gościńcach rozboje, stacyje niezwyczajne, nad ludźmi morderstwa, wołów w podwody brania, a inszych niewracanie, owo zgoła niezwyczajnych violencii

czynienia, że tymże nieodmiennym tribem idący, a zaprawiwszy się na inszych ich mościach y niemający żadnego respectu na zasługi w wojsku jego królewskiej mości y rzeczypospolitej pana protestantis, który wielkie koszty y odwagi, mając chorągiew w wojsku jego królewskiej mości, nie małą spezę ważyć zawsze y zdrowie swoie musi, przepomniawszy srogości prawa pospolitego, w constitutiach dawniejszych, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, jako y terazniejszej, w roku blisko przeszłym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, na sejmie walnym warszawskim, de disciplina militari, o conserwatiej całości dóbr ziemskich surowie opisanych, mając dobrego wodza, przerzeczonego Jakowca, umyślnie dla niżej wyrażonych violentii y excessów nakaznym setnikiem uczynionego, gdy, przedrabowawszy dobrze i znacznie zrujnowawszy w województwie kijowskim y części powiatu owruckiego, z tym swoim pułkiem wszystkim y na maiętność panow protestantis norzyńską w roku terazniejszym, tysiąc ześćset ośmdziesiąt czwartym, miesiąca marca dziewiętnastego dnia nakierował, przeciwko któremu pułkowi, gdy protestans za mil pułtory samowtóry z czeladnikiem, szlachetnym Prokopem Szkorupińskim wyjechał, z uniwersałami jaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanów wojsk jego krolewskiej mości tak koronnych, jako y wielkiego xięstwa Litewskiego, upraszając submisse panow: pułkownika nakaźnego y setników, aby mając respect na zasługi w wojsku jego krolewskiej mości pana protestantis, że y sam szarżą wojskową tractuje tudzież, legce barziej poważywszy universały ich mościow panów hetmanów, na pana protestantis, ani na osobę szlachecką nic uwagi nie mając, bez wszelkiego respectu, nieuważnemi słowy grubiańskiemi tak panu protestantis, jako y samemu barzo szkodzącemi, których dla uczciwości y pisać w tę protestatią nie godzi się, zelżywszy y zsromociwszy, obuchami bić y rurami samopałowemi niemiłosierdnie szturchać w boki poczęli, jakoż gdy protestans, obaczywszy nie żart, lubo y chciał, by z pomienionym czeladnikiem swym odjechać, dając onym na wolą, prędko okrążywszy, szarpać, jedni za suknie, drudzy za uzdeczkę, insi za pistolety jako poczeli, tak nie wiedzieć który z nich, rozerwawszy na piersiach suknią, już na ogłuszonym obuchami, szkaplerz z obrazem najświętszej panny poświęconym, w którym, jako w czasy niebezpieczne, y pieniędzy cztyrdzieści y pięć

czerwonych złotych było, z intraty pana protestantis zebranych, zdarli, pistolety, kosztujące talerow dwadzieścia, z olster wychwycili, sami, nie dając się na żadną proźbę (y lubo y prowiant pewny, według respectu proporcionalny postępował:) protestanta z czeladnikiem w puł za umarłych, zbitych, ztłuczonych porzuciwszy, sami wszyscy we wsi Wielkiej Chajczy o południu stanąwszy, nocleg odprawiali, a na większą oppraessią kozaków pietnastu we dworze pańskim u dwornika postawili, a protestanta y z czeladnikiem, aż na wozie do dworu wpuł za umarłych przywieziono, który, już obaczywszy na sobie samym takowy początek, przyszedszy trochę do reccollectiej, nazajutrz, aby co gorszego nie było na poddanych pana protestantis, ugodzał jako mogąc, aby już więcej nie było hałasów, za miasto Norzyńsk, wieś Bondary y Zbranki, za złotych czterdzieści dobrej monety pułtarakowej, pana pułkownika nakaźnego, y setników ugodził y te pieniądze onym wyliczył; który to pułkownik nakazny y z setnikami, część na jego mościa pana Tyszkiewicza, pułkownika swego, część na siebie popajowawszy, interim w gospodach, kazawszy sobie nad zamiar gospodarzom gorzałek dawać, głowy trunkiem pozagrzewawszy, przepomniawszy ugody y takiej ciężkiej staciej pieniężnej, o cwierć mili, do Bondarow, na drugi nocleg stanąwszy, kozakow wszystkich po chutorach, za przywodem y ukażowaniem Jakowca, nakaznego setnika, rozesławszy, rożne z nich zboża w snopach y w ziarnie, leguminy pochowane y fanty, siana prawie wszystkie, co jeno było, pozabierawszy, do Bondarów prowadzili y niemiłosierdnie z ludzmi postępowali, protestans, jako znowu upraszał, aby, trzymając słowo, chcieli za wzięciem tak znacznej kwoty pieniężnej, gdzie indziej ustąpić, a do ostatka majętności pana protestantis nie rujnować y nie pustoszyć, tym bardziej, na hardo każąc, pan pułkownik nakaźny, po oddanym y zapłaconym sobie prowiancie, już po wszystkiej włości, po domach, jako to: miasta Norzyńska y znowu do Chajcze wielkiej y Zbrankow, na drugim noclegu rozesławszy, już nie po żołniersku, ale właśnie, by w zawojowanej nieprzyjacielskiej ziemi, wszyscy popiwszy się, poczynali w Norzyńsku wojtow, wprzod tak miejskiego, jako y chajeckiego y bondarowsziego, mało nie na śmierć obuchami zbiwszy, białym głowom niektórym gwałt czynić chcieli, po wsiach pszczoły darli, po izbach, po piekarniach piece, okna, na-

czynia rożne tłukli, siekli, komory y piwnice odbijali, w ostatku szkołę żydowską odbiwszy, okna w niej potłukli, mieszczanow y żydow bili, tłukli, a czego nie wypili gorzałek, na wozy brali; a, gotując się z dobrym y rzęsistym na święta wielkanocne obłowiem do ich mościow panów Tyszkiewiczów, małżonkow, jako ordynans ich mościow zaszedł, w post wielki wieprze, świnie, prosięta, barany, kury, gęsi rznęli, bili, strzelali; siana aż pod nogi koniom słali y, co się jeno im podobało, to czynili y do szkod, które na osobliwym regestrze przez godnych wiary mężow miejskiej y sielskiej gromady w grodzie poprzysiężone będą, pana protestantis y samego protestanta ran, bolów, kryminałow, odbiwania bożnicy żydowskiej, najbarziej do głodu wielkiego przyprawienia poddanych pana protestantis, w to nie includując, przywiedli y przyprawili y z dalszemi przechwałkami na pana protestantis y samego wyszli; przez który to takowy swoj niesłuszny y nieprawny postempek, ich mościowie panowie Tyszkiewiczowie y z ludźmi swemi, nowo zaciężnemi, pokoj y prawo pospolite zgwałcili y winy prawne na siebie y osoby swoje libere zawzieli y zaciągnęli; o co wszystko, jako się wysz pomieniło, wyszmianowany protestans, nomine panow swoich y swoim imieniem, iterum atque iterum protestowawszy, z obwinionemi prawnie czynić w sądzie należnym ofiarował się, zostawiwszy wolną panu swemu y sobie samemu salvę do meliorowania tej protestatiej, albo uczynienia inszej szyrszej, lubo tej że pozwem rozszerzenia y poprawienia, jeśliby tego potrzeba ukazywała; a na dowod tego wszystkiego stawił woznego generała województwa kijowskiego, szlachetnego Stefana Karaczewskiego, który, w moc wiernej, prawdziwej y skutecznej rellatiej swojej, zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego, miesiąca marca dwudziestego dziewiątego dnia, za przydaniem moiem urzędowym, a za affectatią urodzonego imć pana Andrzeja Pojeckiego, sługi y administratora włości Norzyńskiej, a mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi zacnych, urodzonych panów: Jana Łowdikowskiego y Bazylego Heiewskiego, był w mieście Norzyńsku y we wsiach: Wielkiej Chajczy, Bondarach y Zbrankach, gdzie widział y oglądał: w przod samego pana Pojeckiego y czeladnika iego, Prokopa Szkorupińskiego, barzo obuchami tyrańsko a niemiłosierdnie zbitych, ztłuczonych y rurami poszturchanych, na śmiertelnej pościeli leżących, ledwie co żywych, na których ran, dla spuchłości wszystkiego

ciała, liczyć trudno było, także y wojtow: norzyńskiego, chajczańskiego y bondarowskiego y innych mieszczan, żydow y poddanych chajczańskich, bondarowskich i zbrankowskich, w każdej wsi, także niemiłosierdnie wszystkich zbitych, ztłuczonych obuchami y kijami, jednych na śmiertelnej pościeli leżących, drugich zaś ledwie co do siebie przychodzących, widział y oglądał; bożnicę żydowską odbitą, okna potłuczone, także w mieście Norzyńsku y we wsiach pomienionych, w świetlicach y w czarnych izbach piece, okna, drzwi potłuczone, posieczone, popalone, jamy, doły, w których schowania rożne były, poodkopywane, naczynia rożne domowe drewnianne pogruchotane i popsowane, jako się wyżej w protestatiej pomieniło; co wszystko mienili być stałe y zadane jego mość pan Pojecki y insi mieszczanie, żydzi y sielanie od kozaków pułkownika nakaźnego y setnikow, ludzi nowo zaciężnych jego mość pana Tyszkiewicza, y to też opowiedali, że y czerwonych złotych czterdzieści y pięć z szkaplerzem y obrazem najświętszej panny z pana Pojeckiego zdarli, suknie poszarpali y innych violentii y zbrodni siła naczynili, jako się obszyrniej w protestatiej pomieniło, a tak on, woźny, co widział y słyszał, to wszystko stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, ztamtąd odjechał y o tym tak a nie inaczej przedemną, urzędem czyni i zeznawa tę swoję prawdziwą rellatię, prosząc, wespoł z protestantem, aby tak protestatia, jako y ta rellacya do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęte y zapisane byli; co y otrzymali. Andrzej Pojecki.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 487.

XIX.

Жалоба дворянина Степана Криницкаго на козацкаго полковника Карла Тышкевича о томъ, что онъ прислалъ свой полкъ въ село Варевичи, по приговору трибунала перешедшее отъ Тышкевича во владѣніе Криницкаго. Козаки разорили крестьянъ сборомъ большой дани, провіянта и взыманіемъ подводъ 1684. Апрѣля 18.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месеца априля осмнадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Ремияномъ Сурыномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewisto urodzony pan Stephan Krynicki soleniter et gravi cum querella świadczył y protestował się, przeciwko urodzonemu imć panu Karolowi Tyszkiewiczowi, jako się mieni, pułkownikowi wojska jego krolewskiej mości, zaporozskiego, nowego zaciągu, który niewiedzieć qua authoritate, zaciągając ludzi kozakow, tak z Zadnieprza jako y tu, z tej strony Dniepru, swawolnych, in oppraessionem status nobilitatis y ubogich ludzi, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim, teraz, nie dawno posiadających pustynie wsi poleskich, nie podawszy listu przypowiędnego, ut moris et legis est, ani do xiąg owruckich, protunc non vacantibus, ani do innego jakiego grodu, aby to mogło constare komukolwiek z obywatelow, a, quod magis concernebat, przynajmniej urzędnika jakiego ziemskiego, którzy protunc praesentes byli w powiecie owruckim, ważył się grassować z ludzmi po dobrach szlacheckich, noclegi nie tylko jeden, ale y po trzy odprawując, pokarmy rożnemi czasy, razów po trzy y więcej, w drugich także wioskach odprawując, ugody pieniężne biorąc, a najbardziej protestującego modernum, wielkie oppraessie w jego dobrach, w possessiej onego zostających, wsi Warowiczach, w powiecie owruckim leżących, które przed tym, nullo jure, samże imć pan Tyszkiewicz trzymał, a że tychże, per decretum trybunalitium, na potym, ex seriis controversiis, reinductionem mając injunctam sibi przez ten że dekret trybunalski, ustąmpić musiał, zawziąwszy ztąd rankor do protestanta, a nie mogąc się inaczej zemścić nad protestantem, levipendendo decret trybunalski, jura et statuta regni Poloniae, dawszy kartę circa complanationem przy reinductiej protestantowi in fundo wsi Warowicz, a potym onęż actami grodzkiemi owruckiemi roborowawszy, jako nie miał żadnej praepeditiej czynić in possessione tych dóbr, ani protestantowi, ani czeladzi onegoż y poddanym Warowickim, onegoż zrujnował y poddanych Warowickich do zniszczenia przywiodł, bo nie dosyć na tym, że najpierwej, po zaczęciu zaciągu ludzi swych, nescitur za jakim uniwersałem y listem przypowiednym, nasławszy setnika swego, szlachetnego Marcina Narajewskiego, do wsi Warowicz,

instinctu proprio, z inwidiej do protestanta, na ten że czas poddanym warewickim wielkie szkody poczyniwszy, o czym jest pierwsza, od terazniejszego protestanta, do xiag niniejszych owruckich, zaniesiona protestatia; ale tym barziej teraz, czasu niedawno przeszłego, to jest dnia siodmego aprila, w wielki piątek ruski, nasławszy pułkownika swego nakaznego, nazwiskiem Hordieja, do tejże wsi Warowicz, gdzie tylko nie więcej poddannych zostawało, nad chałup dziesięć in numero z uboższemi ludzmi, kozaków ośmdziesiąt y sześć postanowić, że się możniejszym gaspodarzom po dziewiętnastu, po szesnastu, innym po dziesięciu najmniej dostało, u których nocując, bijąc, hałasując tak chłopow, jako y białegłowy, procz tego co jedli, wypili gorzałek, w wielki post y dnia observantiej należytego, obroki dla koni, nie podług zwyczaju żołnierskiego, ale, że siana już nie było, bez miary owsa sypali, że się każdy chłop osmaką miary czarnobylskiej, która na ten czas w targu waloris była złotych dwoch monety dobrej, białej, pułtorakowej, komory odbijali, sadła, słoniny brali, wieprze, podświnki, prosięta, kury bili, miody przasne nie tylko, co chcieli, jedli, ale y do wozu z krubkami zabierali; a po odprawionym noclegu w wielki piątek, nazajutrz, podwody wszystkim chłopom zakazawszy, do słobody miasteczka, nazwanego Łubianka, mil trzy leżącej od Warowicz, dzierżawy urodzonego imć pana Wacława Steckiego, cześnika kijowskiego dziedzicznej, za ordinansem, pułkownika swego, urodzonego imć pana Karola Tyszkiewicza, tam na święta wielkanocne ruskie, na cały tydzień zaciągając, w wielką sobotę, już po południu zabrali: (a nadto jeszcze ugodę wzięli na święta, aby nikogo z ludzi swych niezostawili we wsi Warowiczach), miarkę owsa miary czarnobylskiej, valoris złotych szesnaście pułtorakową monetą; za osmakę przenicy, złotych szesnaście pułtorakową monetą; za osmakę pszenicy, złotych trzy monety połtorakowej, belec miodu przaśnego, mensurae kwatr dziesięć, valoris złotych półtrzecia pułtorakowej monety, pułkownikowi nakaźnemu, Hordijowi, złoty pułtorakami, aby ludzi nie żostawił na swięta; którą ugodę zawziąwszy, onych podwodami, to jest piechotę, aż się w niedzielę wrociwszy samą wielkanocną na południe, poddani warowiccy z nowu w poniedziałek wielkanocny musięli do tej że Łubianki odwozić y, te odebrawszy, znowu w dzień wtorku wielkanocnego, do wsi

Warowicz ciż kozacy nazad trzeciego dnia na noc powrócili, ugodę wziąwszy w Łubiance, miasteczku, aby do tygodnia nie stali, na tenże czas, tam, same furie wywarli na poddanych protestanta, z instinktu na to samego imć pana pułkownika, jako się sami wymawiali pijani przed temiż poddanemi warowickiemi z tem, iże im tak kazano, bo skoro stanęli, lubo protestans prosił starszego, mianowanego pana Hordieja, pułkownika nakaznego z setnikiem drugim i starszyną onych do gospody swojej, ktorych sollicitował, aby krzywdy nie czynili, powiedając, że ma kartę od pana pułkownika onych, że niema ponosić żadnej przeszkody w dzierżeniu tych dóbr, sobie od pana pułkownika puszczonych przez decret; oni na to odpowiedzieli: «że nam nic do tego, co się między waszeciami dzieie, nocować tu musim, dalej nie mogąc zajść, tylko o podwody prosząc, obiecując z swoich wozkow żyć»; alić na potym, skoro odeszli od protestanta z gospody, zaraz natychmiast wszystkich kozakow rozesłali po gumnach, które more tych krajow, po lasach zwykli bywać, tamże, co nalezli w gumnach zboża młoconego, tak owsa, jako y tatarki, pozabierali, obroku sypiąc koniom bez miary, ostatek w wozy y na też podwody, z sobą ich biorąc aż do miasta Chabnego, nazajutrz za mil sześć pozabierali y ledwo ich czwartego dnia wrócili; a w tym że czasie, gdy się po gumnach rozbiegli, napadli na konie protestanta, na paszy chodzące, które, chcący urywczo zabrać y uprowadzić, na stronę wozniczkę, pasącego onych, wyrostka, od koni odstraszyli; dwóch koni, aż za mil trzy, goniąc po lasach, zapędzili, że onych protestans, zginionych we wtorek wielkanocny ruski, aż w sobotę czwartego dnia nalazł za mil trzy od siebie, w pewnej Rudni, y onych okupować musiał. Tak tedy imć pan Tyszkiewicz in vilipendium prawa pospolitego y decretu, nad daną kartę swoję protestantowi, onego samego tak wielce exacerbowawszy y poddanych w niwecz obróciwszy, że drugiemu ziarna jarzyny nie zostało na zasiew, odebrawszy, (które szkody osobliwym regestrem do grodu niniejszego podanym specificabuntur:) ukazał sam y wydał się ore proprio z tą zemstą swoją nad protestantem y poddanemi onego warowickiemi, gdy staneli z podwodami nad rzeką Uszą, blisko pomienionego miasta Chabnego, u przeprawy, sam do swych kozaków ze dworu swego, miasteczka Krystynówki przyjechawszy, a obaczywszy podwody y poddanych

warowickich, allocutus onych: «a prawda chłopi żeście w moich ręku! y wy y woły moje»; post tantum tedy irritationem, zaledwie chłopom woły wrocił y to wziąwszy od nich pokłonu złotych trzy monetą pułtorakową, grożąc im: «że chłopi po staremu wy moi będziecie» grożąc protestantowi przez nich, iakoż to protestans od wielu szlachty, ludzi wiary godnych słyszał, iż tak groził się na onego: «że ja każę kozakowi jakiemu muszkiet włożyć onemu, y Warowicze odbiorę», za takową tedy odpowiedzią, protestans, nie będąc securus vitae suae per insidias clandestinas imć pana Tyszkiewicza, że nie tylko dobra te Warowicze spustoszone oddał, dworek, który tam był w tej że wiosce, po decrecie, ferowanym w Lublinie, reinductionis, subordynowawszy gospodynię swoję, quasi niechcący, spaliwszy prędko po dekrecie, z Lublina przybiegszy do miąsteczka Krystynowki mieszkania swego, barci trzynaście, które na dwor należeli; z prszczołami na głowę powybijawszy, zasiewku żadnego nie zostawiwszy y poddanych zniszczywszy, zabierając, inne zaciągając kupy, podczas executiej urzędowej z decretu trybunalskiego, ludzi do siebie, tamże jałowice, barany, wieprze, świnie, prosięta, kury od chłopów zabierając, zniszczywszy, in vitam protestantis dotąd diffidat omnibus modis clandestinis; praecavendo tedy integritati vitae suae, protestans modernus iterum atque iterum protestatur et manifestatur, aby z tej odpowiedzi jaki infortunatus casus protestanta nie spotkał, invalidując y pismo swoje tąż protestatią, dane przy complanatiej imć panu Tyszkiewiczowi, lubo roborowane ab utrinque actami grodzkiemi owruckiemi, ponieważ one imć pan Tyszkiewicz praetergressus; ofiarował się protestans, ratione praemissorum, w tej protestatiej specificatorum, z imć panem Tyszkiewiczem jure acturum et vindicaturum, prosząc, aby ta teraźniejsza protestatia actis connotowana była, salva ejusdem melioratione et immutatione, co otrzymał. Stephan Krynicki manu propria.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 499.

XX.

Жалоба дворянина Василія Завидовскаго, управляющаго Хабенскимъ имѣніемъ, на козацкаго полковника; Карла Тышкевича, о томъ, что онъ прислалъ въ Хабенскую волость на постой свой полкъ, который разорилъ крестіянъ сборомъ огромнаго провіанта и дани 1684. апрѣля 24.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месяца кветня двадцатъ четвертого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, personaliter stanowszy urodzony pan Bazyli Zawidowski, podstarości chabeński, imieniem urodzonych ich mosciów panow: Stanisława y Maryanny Lubowieckiego Brzeskich, małżonkow, tudzież y urodzonych ich mościów panów: Franciszka, Anny y Konstantiej Charlińskich, panow swoich, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporozkiego y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom, także y przeciwko panu: Gardynie, pułkownikowi nakaznemu y panu Wysockiemu, setnikowi y innym kozakom, z tegoż pułku imć pana Tyszkiewicza, których było do dwochset y więcej, samym ich mościom panom Tyszkiewiczom po imionach y przezwiskach lepiej wiadomym y znajomym, którzy, za powzięciem wiadomości, w dalszym procederze prawnym y w pozwach wyrażone będą, solenniter świadczył y protestował się o to y w ten, niżej opisany, sposob: iż ich mościowie panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, zawziąwszy zdawna jakowąś niechęć y rankor przeciwko panom protestantis, a, niekontentując się pierwszemi y dawniejszemi, krzywdami, szkodami y roż-

nemi violentiami y nasyłaniem kozakow swoich na dobra panów protestantis, miasteczko Chabne, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżące, którzy kozacy tam, przez kilka dni y nocy stojąc, rożne hałasy robiąc, poddanych panów protestantis bijąc, prowianty, albo raczej statie nadzwyczaj y podwody biorąc, szkody nieznośne poczynili, o co już protestatia w grodzie owruckim jest uczyniona, ale teraz, swieżo znowu w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartym, miesiąca kwietnia jedynastego dnia, przeciwko prawu pospolitemu, w constitutiach o conservatiej dóbr szlacheckich opisanemu, y przeciwko artykułom wojskowym, przydając żal do żalu y do większych szkod coraz przywodząc, a majętność panow protestantis do szczętu chcący zrujnować y zdesołować, okronżywszy z pułkiem swym po rożnych włościach okolicznych, w powiecie owruckim leżących, a upatrując czasu najsposobniejszego, aby przed sięwziętemu zamysłowi swemu dosyć uczynił, umyślnie tak potrafiali, żeby poddanych panow protestantis do ostatniej zguby y ruiny przywiedli, gdy wszyscy gospodarze bezpiecznie ze wszystką substantią swoją w domach zostawali, niespodziewając się na siebie, ilo podczas świąt, żadnych najazdów, a zwłaszcza od sąsiadow bliskich, przepomniawszy cale srogość prawa pospolitego y na winy, w nim opisane, nic nie respestując, wyszprzerzeczeni obżałowani, ich mościowie panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, do skutku samą rzeczą umysł swoj przyprowadzając, w dzień wtorkowy wielkanocny, podczas świąt ruskich, wszystek pułk, przez ordynans swoj panu pułkownikowi swemu nakaznemu dany, do Chabnego sprowadziwszy y kozakow po kilkudziesiąt korzeniami postawić kazawszy, a przy szczupłości gospod, ponieważ drudzy nie mogli się zmieścić, jednę całą chorągiew z setnikiem, panem Wysockim, do wioski Swiatockich, panow protestantis, do tegoż miasteczka Chabnego należytej, w której tylko trzech chłopów było, ordynowawszy, postawić kazał; gdzie, tak w miasteczku Chabnym nakazny pan pułkownik, jako y pan Wysocki, setnik, w wiosce stojący, trzy dni y noclegow dwa odprawując, nie po żołniersku, ale właśnie przykładem nieprzyjacielskim, krzywdy nieznośne, hałasy, napoje gorzałczane y piwne kazawszy sobie kupować, we dnie y w nocy bez przestanku pijąc, wpuł z miodem gorzałki kłócąc y warząc, a coraz chmielem głowy sobie obłożone

ponawiając, poddanych wszystkich bili, tłukli, wieprze karmne y świnie nadworne, prosięta, barany, gęsi, kury, według upodobania swego strzelali, rznęli y bili y do wozow prowianty niezwyczajne dawać rozkazywali, jakoż przez te trzy dni stojąc, sadła, połcie, masła, syry, jagły, mąki rożne, miody przaśne, patoki violenter sami z komor biorąc, w wozy ładowali, koła pod wozy brali y tak długo poddanych ubogich z umyślnego instinctu ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżonków, ciemiężyli y niszczyli, aż sobie pełne wozy naładowawszy, których sami już nie mogli wieść y podwody wymusili y dotąd nie chcieli postąpić, aż panu połkownikowi nakaznemu, wyszmianowanemu, parę talerów srebrną monetą y belec miodu przasnego dać musieli, y tak pomienioną majętność panów protestującego do szczętu zrujnowawszy, zdarszy y złupiwszy, podwody u wszystkich gospodarzow pod ciężary pozabierawszy, czwartego dnia z miasteczka Bazara, ledwo co żywo, woły powracali; przez co, iż za takowym zdesolowaniem majętności panowie protestantis y wymordowaniem wołów, wiosna (ratione zasiewow tak panom jako y poddanym y przez pomienioną ruinę majętności) w niwec poszła, do szkod niemałych panów piatestantis, które czasu prawa, na osobliwym regestrze albo pozwem wyrażone będą, przywiedli y przyprawili; a przez to y winy prawne na dobra y osoby swoje zawzieli y zaciągneli; o co terazniejszy protestans, nomine wyszprzerzeczonych panow swoich iterum atque iterum solenniter przeciwko obżałowanym wyszmianowanym świadczy y żałośnie protestuje się, salwę jednak do uczynienia inszej szyrszej protestatiej państwu swemu, lubo pozwem czasu prawa rozszyrzenie, wcale zostawiwszy, prosił, aby ta terazniejsza do act niniejszych grodskich owruckich przyjęta y zapisana była, co otrzymał. Bazyli Zawidowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная № 3211. годъ 1683—1684 листъ 504.

XXI.

Жалоба отъ имени дворянина Станислава Дубецкаго, слуги кіевскаго подкоморія Марціяна Чаплица, на брестскаго подкоморія, Евстафія Тышкевича, о томъ, что онъ развилъ своеволіе крестьянъ въ селѣ своемъ, Боровомъ, уничтоживъ въ немъ панщину и довѣривъ управленіе войту и крестьянамъ; что вслѣдствіе того крестьяне сочувствуютъ козакамъ, похваляются изгнать всѣхъ пановъ и буйствуютъ, между прочимъ они напали подъ руководствомъ священника и войта на, проѣжавшаго черезъ село, Дубецкаго, его избили, одного изъ людей его убили и вещи его разграбили 1684. мая 6.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца мая шостого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Ремияномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanąwszy personaliter urodzony pan Paweł z Radorzyska Łuszkowski, sługa wielmożnego imć pana Marciana z Szpanowa na Nowodworze Czaplica, podkomorzego kijowskiego, tegoż imieniem solleniter świadczył y protestował się, tudzież y imieniem urodzonego pana Stanisława Dubieckiego, sługi tegoż wielmożnego imć pana podkomorzego kijowskiego, towarzysza swego, który barzo ztłuczony, chory leży y acta praesentia adire sam nie może, przeciwko wielmożnemu imć pann Eustaphiemu z Łohoyska y imć paniej Jzabeli Daniłowiczownie Tyszkiewiczom, podkomorzym brzeskim, małżonkom, jako dziedzicom y possessorom wsi Borowego, w wojewodstwie kijowskim leżącej, tudzież przeciwko Hryckowi Cykiowi, wojtowi, y synowi jego, Jwanowi, popowi tamecznemu, także Pawłowi Nesynowi, Hryckowi Paszczeniaty, pryncypałom, Chweskowi

Dyżnikowi, Andrzejowi Szerstiukowi, Sidorowi, Borysowi, Jackowi Borsukowi compryncypałom y innym pomocnikom, z tejże wsi poddanym, lepiej im de nominibus et cognominibus wiadomym, w ten niżej opisany sposob, y o to: iż gdy pomieniony, urodzony pan Stanisław Dubiecki, będąc posłany dla dozoru od wielmożnego imć pana podkomorzego kijowskiego, do majętności tak rokiteńskiej, jako y pod Korcem będących, powracał z Podubiec do Rokitna, dnia dwudziestego szostego aprila, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego, nic na się sprzeciwnego nie spodziewając, wstąpił do Jacka Deyneki, w tejże wsi mieszkającego, krewnego Hrycka Martynowca y Michała nieboszszyka Chamowca, na popas, (podwodników w tejże drodze będących), a gdy nie zastawszy gospodarza tylko gospadynią, ktora przywitawszy gości z chałupy po gospodarza poszła, a potym, nie wiele zabawiwszy, z gospodarzem, mężem swojem, powróciła y gorzałki przyniosła, chcąc ich częstować, tedy pan Dubiecki, już zarzekszy tego trunku nie zażywać od pułrocza, a będąc zfatigowany drogą złą, udał się do wczasu, a wyszrzeczeni podwodnicy spokojnie z gospodarzem sobie siedzieli, jako z przyjacielem cieszyli się, tedy wojt z synem y pop, Paweł Nesyn, Petro Kruk, Hrycko Paszczenia, pijani przyszedszy, zawołali: «majesz hosti, o to y my u tebe budem hostmi, bud nam rad» y zasiadszy za stół, poczęli dawać przyczynę, jako to bywa u piianych, a mianowicie pop, który także przed tym, jako słychać, zabił szwagra swego na Wołyniu, uderzył bez żadnej sobie dania przyczyny nieboszczyka Michała koszturem swoim razow trzy po ręku, z czego wszczął się hałas w izbie, przez który obudzony pan Dubieski wchodzi do izby z sieni, pytając swoich, coby to był za hałas? zaraz tedy nieboszczyk Michał począł z płaczem uskarżać się, mowiąc: «Panie, iż mnie niewinnie swieszczenik kosturem rękę przebił»; co widząc pan Dubiecki, uważając piianych sprawę, żadnej okazyej do gniewu y zwady nie dając, rozkazawszy temuż Michałowi, aby koniecznie dla pokoju milczał y natychmiast kazał tymże podwodnikom swoim zaprzęgać, a sam, wsiadszy na konia y wyjachawszy z podwórza, czekał na ulicy na podwody; aż w tym razie bieży gospodarski chłopiec: «panie, wroć się, już waszego Michała zabito»; co syłysząc, pan Dubiecki wraca czym prędzej nazad y

zastał zbitego, u którego żadną miarą nie mógł y słowa dopytać; tamże, widząc, że mało co żyje, począł mówić, oświadczając się ludźmi postronnemi, osobliwie tym człowiekiem, co w błękitnym był z Uścia, y z tejże wsi bądącemi y do tych, co zabijali: «żeście nie po chrześciańsku człowieka ziedli, a mianowicie ty hospodynie, coby jeszcze miał z ciebie przykład dobry być, a ty do tego jesteś pobudką y, jakoś zaczął, takeś skończył»; co słysząc ciż obwinieni, ktorzy zabijali, nie kontentując się tym zabiciem, poczęli wojt y pop wołać na gwałt; «y tego bijcie»; w którym razie, gdy się mnóżstwo chłopów zbiegło, zastąpiwszy pomienionemu panu Dubieckiemu odwrot, goniąc się za niem po podworzu z kijami, tamże, przyparszy do kąta z koniem pana Dubieckiego, z tyłu kijem w łeb tak uderzył Hrycko Paszcenia, że aż z konia musiał spaść na ziemię, tamże y na ziemi już leżącego, kijami nielitościwie iedni bijąc, a pop z wojtem, wziąwszy za łeb, pięściami tłukli y z głowy włosy targali y drugiego podwodnika, Hrycka Martynowca, bili, jako sami chcieli, y gdyby nie uciekł, porzuciwszy woz, pewnieby go tamże zabili; z którego woza zginęło różnych rzeczy, na złotych kilkadziesiąt; a potym, z prowidentiej bozkiej, jakoś do szabli (wziął się), w którą tak kijem potężnie kilka razy uderzono, że aż się spodała, y trochę obroniwszy się, na konia wpadł y od wszystkiego, cokolwiek było na podwodach, y od koni ujść musiał, odbiegszy zbitego, który w kilka dni, to jest pierwszego dnia maja, umarł; a nim umarł, gdy ociec y matka jego do niego przybiegli, rany y razy przemyli y opatrzyli, przemowił, mówiąc: «iż z rąk tych ludzi idę na tamten swiat: pierwszy wojt z synem, drugi pop, ktorzy bili kijami, kosturami, trzeci Nesyn, który mi wbił w głowę żelazny pohonycz, gdy już na ziemimi leżał, czwarty Hrycko Paszczenia, a innych nie pomnę». Że tedy imć panowie podkomorzowie brześciańscy, małżonkowie, poddanym swojem zbytecznej wolności, od pańszczyzny uwolniwszy, pozwalają, urzędnika tam nie chowają, tylko na wojta y gromady o wszystkie rzeczy spuszczają, którzy z swawoli chłopskiej, jeszcze pod ten czas, gdy kozacy przechodzą, na zaciąg wołają, na krew szlachecką ochotnie zbierają się, mowiąc: «gdyby można panow z tych krajow usich Lachow wyhnat, a naperwej pana podkomoroho kijowskoho, tob znowu harazd było»; przeto ich mościowie panowie podkomorzowie

brześciańscy, małżonkowie, winy, w prawach de non continentia famulorum et subditorum offitia, opisane, iuxta rigorem et sententiam judicum, arbitratas paenas popadli y do szkod niemałych jego mości pana podkomorzego kiowskiego y pana Dubieckiego przywiedli; a zaś wojt, pop y poddani tameczni, wyżej wspomnieni, te zasłużyli karanie, ktore o zabojstwa y o zgwałcenie pokoju pospolitego, ludziom podróżnym obwarowanego, ratione obsessae stratae publicae, w najściu na gospodę, jest prawem naznaczone y w każdym sądzie zwykło się praktykować, że tedy wielmożny jego mość pan podkomorzy kijowski y pan Dubiecki jure agere w każdym sądzie nie zaniechać ofiarowawszy się, a protestans, zostawiwszy sobie y komu by należało salvam facultatem meliorandi, lub przez pozwy, lub też przez inszej, szyrszej zaniesienie protestatiej, a tej terazniejszej, wkrótce napisanej, prosił o przyjęcie, co y otrzymał: Paweł z Radorzyńska Łuszkowski manu propria.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 510 на оборотъ.

XXII.

Жалоба чесника кіевскаго, Станислава Рончковскаго, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что Тышкевичъ съ своими козаками опустошаетъ окрестности, сбираетъ дань, обижаетъ шляхтичей и между прочимъ разоряетъ постоемъ и контрибуціями село Рончковскаго—Яблонку 1684 мая 31.

Року тисяча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месеца мая тридцать первого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстародства овруцъкого и книгами ниненшними, кгродскими, овруцъкими, stanąwszy personaliter urodzony imć pan pan Stanisław Rączkowski, cześnik kijowski, towarzysz z pod znaku pancernego jego krolewskiej mości, swojem y jej mość paniej Teodory Suszczańckiego Proskury Rączkowskiej, matki swojej, manifestował się y solenniter

protestował imieniem, przeciwko ich mościom panom: Karolowi y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom; a to dla tego, iż ich mościowie wspólni, a primario pomieniony jego mość pan Karol Tyszkiewicz, na ten czas, nad zebranymi y w kupę zgromadzonemi kozakami, od jego mość pana Druszkiewicza, kasztelana Lubaczewskiego, privata authoritate, za ręczną kartą, nie za listem przypowiednym jego krolewskiej mości, y ordynansami hetmańskiemi (który list w xięgach grodzkich którychkolwiek, ut moris et legis est, non patet, ani jest podany), nakaznym będąc pułkownikiem y ludzi zaciągając, nie na obronę oyczyzny y nie na nieprzyjaciela krzyża świętego, lecz na ruinę y oppressią szlachty okolicznych, sąsiadów y ludzi ubogich, postposita securitate publica, tudzież pospolite spernując prawa, contra invasores cudzych dobr y majętności postanowione, o których samo opiewa prawo, że ich bić, znosić y zabijać godzi się, jedyną, niesłuszną y niewinną, odio propinquae vicinitatis y gruntów terazniejszych protestujących się własnych, sobie indebite, injuste et illegitime usurpowanych, płochą, złą uwiedziony zazdrością, in vilipensionem decretów trybunału koronnego, któremi omnis insolentia et temeritas już mu jest toties vetita et prohibita, in postpositionem legum y tak wielu statutów y constitutyi, które cudzych majętności najeżdzać y na nie nasyłać vetant et prohibent, na confuzyą postpozicyą y letką powagę uniwersałow y ordynansów, tak jego krolewskiej mości, jako y wielmożnych ich mościow panów hetmanów godząc y zarabiając, którzy serio zakazują, sub ammissione honoru y reputatiej, privatione urzędów y pod innymi, w prawie wojskowym opisanymi wyraźnie winami, ażeby żadne chorągwie, ciągnieniem idące, w dobrach ziemskich jakichkolwiek stawając, noclegow nieodprawowały, stacyi niesłusznych y nienależytych niewyciągały, żadnych violencyi y szkod nie czyniły; jego mość tedy pan Tyszkiewicz, vilipendens rozkaz jego krolewskiej mości, tudzież y ordynanse ich mościow panów, hetmanow prawa wszystkie y constitutie w postpositiej mając, kozakom, żaciągnionym za pobudką, radą y białogłowską perswasią małżonki swojej, cudze majętności najeżdżać, rabować, komory odbijać, wsi plundrować, szlachtę osiadłą, wojsku y rzeczypospolitej zasłużoną, najeżdżać, po polach gonić, strzelać, po gościńcach rozbijać, tak szlachtę y kupców, jako ubogich chłopów y rożnej conditiej

ludzi, rabować, grabić, fanty brać, woły y konie in via publica, secura, każdemu libera, wyprzęgać y zabierać pozwala, rozkauje y koniecznie przymusza; tudzież noclegi odprawiać y, odprawiwszy, z tychże dóbr statie y pieniężne brać ugody nakazuje, a z proszących sprawedliwości śmiech tylko y żart stroi, nie kontentując się tym, że tak wielkie w cudzych szlacheckich y duchownych dobrach robi exorbitantie y ubogim ludziom czynić rozkazuje aggravatie y niewinnego uciążania przeciwko samej słuszności, tudzież, lubo intra parentesim, przeciw owym słowom: «clericus clericum exdecimare non debet», jegomość we wsi Jabłonce, w woiewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, terazniejszych protestujących się, matki y syna, własnych, stacie pieniężne brać, ugody, chłopom zabrać bydło y woły, za mil kilka w podwody gonić pozwolił y rozkazał; jakoż y pozabierali, chłopów spustoszyli y w niwec obrócili, mniej respectując, a prawie żadnego nie mając na to względu, że sam imć pan cześnik zdrowie, krew y substantię swoje, przy dostojeństwie jego królewskiej mości, conservatiej ojczyzny, na obronę swiątnic pańskich y wiary chrześciańskiej młodociane (lata), ledwie nie z dzieciństwa, belli et martis tractando negotia, (trawi) y teraz, obowiązany będąc zawziętą do wojny ochotą y już dedikowaną conserwując powagę, reputatią, roku na ten czas y znaku jego krolewskiej mości pilnując, obozową zabawiać musiał się residentią, a dom y własne deserere majętności; zawzięty tedy in ruinam szlachty, tudzież in oppraessionem, na zniszczenie y zrujnowanie y wniwecz obrócenie ubogich ludzi, pomieniony jego mość pan Tyszkiewicz y z swoją małżonką, pogodny upatrzywszy czas, że terazniejszego protestującego się w domu y majętnościach nie było, kilkudziesiąt tedy kozaków na wieś, wzwyszmianowaną, Jabłonkę, nasłał, którzy nocleg odprawili, statią y ugodę pieniężną vi et violenter extorserunt, komory poodbijali, ubogim ludziom substantią wzięli, woły y podwody za mil kilka zabrali, rożne y niewymowne krzywdy, uciążenia, dolegliwości, aggravatie y szkody poczynili a to za roskazaniem, nakazem y przymusem jego mość pana Tyszkiewicza, a za pobudką samej jej mości, ktora, rząd prawie nad kozakami trzymając, na confuzyją, ruinę, oppressią y zawzięte do szczętu substantiej w niwec obrócenie terazniejszych protestujących się: jego mościa pana Rączkowskiego, cześnika kijowskiego, syna y

z matką, wzwyszmianowanych na to subordynowała kozaków, którym sama na podjazdy do cudzych majętności y na oppressią ludzi ordynanse wydawała y na wieś Jabłonkę, nie respectując nie tylko na jego mość pana cześnika, jako żołnierza dawnego, starego y zasłużonego, lecz y na oppressią ubogich poddanych ichmościnych, tych subordinowała y nasłała kozaków, że tedy ich mościowie oboje, tak jego mość pan Karol Tyszkiewicz, jako principalis malorum cooperator y starszą nad wszystkiemi kozakami mający władzę, nie respectując na infamie, banitię y wieczne condemnaty, tudzież y na decreta trybunalskie, ktoremi temera insolentia y ten powszedni najazdów usus zabroniony, tudzież sub paenis infamiarum vetitus, prohibitus est toties, o takie specialiki z ratuszą wywołany jest, on po staremu, sumendo vindictam, i szlachty y sąsiadów odio vicinitatis wzruszony, dla tego, że cudze grunta, ob exiguam paucitatem suorum, chce trzymać y sobie przywłaszczą, ich mość zaś, jako własnych w pożytek y possessią jego mościa nie dają, contra jura, privilegia et statuta in invasores y nasłańców cudzych majętności sancita, że ich samo prawo tollere et occidere mandat, przeciwko decretom trybunalskim, constitutiom et tot, jurium regulis obwarowanym bezpieczeństwom, postępują sobie, paenas, in convulsores legum, bannitos, contumaces et infames sancitas, succubuerunt; a osobliwie jego mość pan Tyszkiewicz, przeciwko listom przypowiednym, uniwersałom y zakazom hetmańskim, aby swowolnie żadne chorągwie y ludzie, po wsiach chodząc, żadnych szkod y aggravacyi ubogim ludziom nie czynili, noclegów y popasów nie odprawowali, stacyi pieniężnych y okupów nie brali, sprzeciwia się y dosyć nie czyni. Aby kiedyżkolwiek, w którymkolwiek prawie, quacunque juris idąc via et regulą, czyli w trybunale y w grodzie, czyli w wojskowym y hetmańskim sądzie będą ad respondendum et satisfaciendum vocati, odpowiedał, teraznięjszy protestujący się, jego mość pan Rączkowski, cześnik kiowski, swoiem y rodzicielki swojej imieniem, widząc swoję szkodę y confusią, tudzież na ubogich poddanych swoich ciężką zapatrując się krzywdę i ruinę y tak wielkie poczynione szkody, którzy na podjęte przysiądz są gotowi, solenną zanosił protestatią, iterum atque iterum protestatur y prosił, aby ta protestatia do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęta y za-

pisana była; co otrzymał. Stanisław Piotr Rączkowski, cześnik kijowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 523 на оборотъ.

XXIII.

Жалоба намѣстника гродскаго овруцкаго, Ивана Якубовскаго, на дымирскаго старосту, полковника Криштофа Ласка, о томъ, что въ мѣстечкѣ Ласка, Народичахъ, мѣщане, вмѣстѣ съ управляющимъ, Домбровскимъ, нападаютъ на дворянъ и наносятъ имъ побои, въ томъ числѣ, они побили Якубовскаго и изъувѣчили его слугу, которые въ этомъ дѣлѣ съ трудомъ спаслись отъ смерти. 1864. Іюня 3.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, мѣсяца Іюня третего дня.

На враде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Ремияномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanąwszy personaliter urodzony imć pan Jan Jakubowski, namiestnik grodski owrucki, manifestował się y solenniter protestował się na wielmożnego imć pana Krzystofa Laska, stolnika kijowskiego, starostę dymirskiego, półkownika jego krolewskiej mości, tudzież y na jej mość panią Maryannę Potockiego, małżonkę jego mości, a to z tej przyczyny, że, widząc y wiedzący dobrze ich mość oboje zawiszową (sic) hardość sławetnych: Matfeja, wojta, Semena Prochowniczego, Teodora Tkaczyka, Hryszka Szewca, małego Jwanca Kusznierczyka, Hryszka Szewca, Stefanca Boyka y innych, de nomine et cognomine tu niewłożonych, wiadomych dobrze wszystkiemu miastu y samym ich mościom, po imionach nazywających lepiej mieszczańczukow y poddanych swoich, którzy tak wiele razy osiadłą, woysku, rzeczypospolitej y wojewodstwu dobrze zasłużoną szlachtę, bez żadnej dania occasiej, w jedynej niewinności, czę-

stokroć kijami, jako snopy, młócą, biją, katują, zabijają, siekierami, spisami, miałami, cepami, łopatami, kosami, wymowić y wypisać trudno, quam vario armorum genere, uztawicznie, byle się szlachcic nawinął, częstują, trapią, zabijają, albo tak mocno biją, że za umarłych na wozach y na korytach ciała szlacheckie do gospod odwożą, a krew, niewinnie wylaną, rynsztokami prawie płynącą, psy y insze pożywają żywioły; jednym słowem niewymowne exorbitantie y excessa robią, których wypisać y wymówić trudno. Oczewistym dowodem: ich mościow panów Trypolskich: Stefana Alexandrowicza y Stephana Piotrowicza, braci dwoch, kijmi na zabitą smierć porządnie wybijane pikiety (sic), z których jeden, utpote Stephan Alexandrowicz, w wojsku wielkiego xięstwa litewskiego swoje trawiąc lata, w nieprzyjacielskich rękach takiej nie doznawał męki, jakie w ten czas pod gęstą brzozową y dembową ręką cierpiał udręczenia, a drugi, przy gospodarstwie domowym skromne y ciche trawiąc lata, na kiiowy od napasnych y swywolnych zboyców dostał się bankiet, którzy, krew bliska imć pana Laska, a wżdy żadnej nie dostąpili sprawiedliwości y kary, śmiech tylko y poczciwy otrzymali żart. Nie długo potym taką otrzymał vertę jego mość pan Maciej Głembocki, który po swoich przyjechawszy do miasta potrzebach, jadąc przez miasto na koniu, nikogo nie zaczepiwszy y nie dawszy occasiey, wszystko miasto na niego y na czeladź kijmi biło y ledwie z kawalcem żywota, w zamek jegomości pana Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, uciekł, y tam salvę swego dostąpił życia, czeladź zaś, na gnojowiskach leżącą, na smierć zbitą, na wozy w pół umarłych pobrano; którzy oba z wiecznego nigdy nie wynidą y nie odkupią się kalectwa; zaprawiwszy się tedy dobrze na mocno bitej szlachcie, że im impune popełnione idą występki, tym bardziej większe pełnią excessa y zabojstwa, im lepszą od pana swego, miasto kary, odbierają otuchę, jako się ciż sami z tym odzywają. Pomienionego tedy jego mość pana Jana Jakubowskiego, terazniejszego protestującego się, który przed tym jeszcze, będąc generalnym administratorem miasta Narodycz, obojga części, za świętej pamięci imć pana podkomorzego bracławskiego, wuja swego, w surowej miał ich ryzie, że takiej nie dozwalał swawoli, jako teraz jest; występni tedy mieszczanie, jedyną nadrabiając swąwolną, chłopską, kozacką hardością y praesumpcią, że karania żad-

nego za tak ciężkie nie odnoszą kryminały, widząc też urodzonego Dąbrowskiego, na teń czas podstarościego swego, człowieka zbyt swowolnego, pianicę y zabojcę głownego, nie tylko na prawa, y constitutie, lecz na bojaźń bożą y honor pana swego mniej respectującego, który na wszelkie występne puścił się occazye y wszystko miasto swejwoli pełne, bez kary, bez sprawiedliwości, bez posłuszeństwa trzymał y w bunty podniosł, z któremi, zarówno upiwszy się, rożne czynił excessa y oszukiwania, tego się trzymając, kto kogo wybije y oszuka, ten tego panem; kozaka tedy jednego, który idąc z praesidium, z miasta Dymira, kupił muszkiet dobrym targiem, lecz lichy barzo, który mu się za jednym rozerwał wystrzeleniem y na rękę uczynił kaleką; sotnik tedy kozaka tego, nie mogąc sam ziechać y przyść do tego, żeby jegomości w tej expostulował sprawie z panem Dąbrowskim, terazniejszego tedy protestującego się, imć pana Jakubowskiego, uspakającego, by we wsi nie stali, upraszał, by za ukrzywdzonym y oszukanym kozakiem instantią wniósł y sprawiedliwości od Dąbrowskiego żądał; którą w oblig usługi przyjacielskiej imć pan Jakubowski wziąwszy na się, expostulował z urodzonym Dąbrowskim, by w to wejrzał, a kozakowi satisfactialną obmyślił sprawiedliwość, co on z miłą chęcią, zdradliwym pisząc piorem, przyobiecał uczynić, tego żadając po imć panu Jakubowskim, aby sam praesens przy tej sprawiedliwey był satisfactiej; zjechał tedy zdradą uwiedziony, terazniejszy protestujący się, imć pan Jakubowski, a gdy, samowtór przyszedszy po sprawiedliwość, żądał łaski y expeditiey kozakowi, miasto declarowanej otrzymania sprawiedliwości, za czuprynę z tyłu bez ceremoniej sama poni Dąbrowska, dzieci za nogi, a sam obuchem z tyłu bił na zabicie niespodziewającego się bez żadnej dania occasiej; tym się nie ukoiwszy y nie ukontentowawszy, na gwałt kazał uderzyć (bo to u nich communis był zdawna usus) y tak na jednego z czeladnikiem całe zbiegło się miasto; tam mu nie wymówne nigdy suche zadając razy, zbili, skaleczyli, porąbali, siekierą szyję uciąc chcieli, aż baba ze szpitala y żydowka przybiegły, na nim się położyły y tak, umarłego prawie, od ściętej eliberowali śmierci; a czeladnika, Macieja Chwedorowicza, swąwolą uwiedzeni, woyt, Semen Prochowniczy, Chwedor Tkaczyk, Hryszko Szwiec, mały Jwaniec Kusznierczyk, Hrycko Szwiec, Stefaniec

Boyko i inni, de nomine et cognomine wyrażeni, mieszczanie, których trudno było na ten czas liczyć albo li uważać, gdyż mocne przykładali razy, nie do tego się brało, okrutnie zbili, ktory po dziś dzień kaleka; przy którym krzyżowaniu złotych czterdzieści dobrej monety, czapka zawoykowa, purpurowa, francuzkiego sukna, sygnet złocisty turecki, chustka turecka zdobyczą cessit; kontusz zaś korallowy, nowy, złotych sześćdziesiąt kosztujący, kijmi na ciele postłukli, ostatek pozszarpali, szablę żelazną, w copę (sic) oprawną, z kapturkiem, drotem, temlakiem y paskami srebrnemi kijmi pogruchotali, ostatek połamali, terazniejszego zaś protestującego się, imć pana Jakubowskiego, już mocno zranionego y zbitego w izbie, na dwór wywlekli; tam sławetni zabojcy: Matwiej wojt, Chwedor Tkaczyk y Hryszko Szwiec, wziąwszy jeden siekierę, a dwaj strasznie grube kije, tak jak snop żyta we dwoj młócili, bili, kaleczyli y prawie na śmierć tłukli, toż wszystko y czeladnikowi czyniąc; pomieniony tedy imć pan Jakubowski, skromną sprawiedliwości, lubo tak ciężko skaleczony, idący drogą, expostulował ustnym y listownym ukłonem jego mość pana starosty dymirskiego, upraszając, aby z nich należytą uczynił sprawiedliwość; jego mość tedy te wszyskie rzeczy w odległość puścił, ufając, że to wszystko mora sanabit, a jegomość za podjęte kalectwo ukontentowania w sprawiedliwości zapomni; nie respectując tedy ni na krew żony swojej, ani na sprawiedliwość świętą, żadnej sprawiedliwości nie czynił, nie czyni y czynić nie chce contentatiej; że tedy przeciwko prawom y constitutiom, które wszelką sprawiedliwość czynić ukrzywdzonym rozkazują, swowolnych ludzi w miastach trzymać y zabojców vetant et prohibent, tudzież in postpositionem legis communis et status nobilitatis postępując sobie, szlachtę dobrze zasłużoną, osiadłą y rodowitą kijami zabijać każe, jako o tym sami chłopi y mieszczanie zeznają, ponieważ też z nich żadnej nie czyni sprawiedliwości, tę zaniosł protestatią, prosząc, aby do act przyjęta y zapisana była co otrzymał. Jan Jakubowski, namiestnik grodzki podstarostwa owruckiego.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 542.

XXIV.

Жалоба отъ имени писаря земскаго кіевскаго, Ремигіяна Сурина на дворянина Павла Трипольскаго о томъ, что онъ, нанесши Сурину разныя обиды, ворвался въ городъ Овручъ во главѣ своихъ козаковъ, оскорбилъ православнаго священника, опустошилъ домъ старостинскій, истязалъ и разогналъ мѣщанъ и похвалялся убить Сурина 1684 іюня 20.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месеца Іюня двадцатого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ, подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanąwszy personaliter urodzony pan Jan Mroczkowski, sługa urodzonego imć pana Remyana Suryna, pisarza ziemskiego kijowskiego y podstarościego grodskiego owruckiego, imeniem tegoż pana swego y urodzonej, imć paniej Zophiej z Orzechowa Surynowej, pisarzowej ziemskiej kijowskiej y podstarościnej grodskiej owruckiej, małżonkow, przychylając się do dawniejszych actów protestatiej, w grodzie tutejszym, względem popełnionych excessow przez imć pana Pawła Trypolskiego, towarzysza chorągwie usarskiej jaśnie wielmożnego imć pana Jana Wielopolskiego, canclerza koronnego y starosty krakowskiego, uczynionych, solenni et gravi cum querimonia, napzeciwko temuż jego mość panu Trypolskiemu y czeladzi jego: szlachetnemu Janowi Lisieckiemu, urzędnikowi we wsi Małej Chajczy będącemu, ad omne nefas motorowi i authorowi, także y innej czeladzi służałej y kozakom ze wsi Czykołowicz y innych majętności jego mości, spontanee z orężem do wojny należącym sprowadzonym y przygotowanym, samemuż imć panu Tripolskiemu de nominibus et cognominibus melius notis, (ktorych nominum et

cognominum liberam denominationem, czasu rosprawy prawnej, in foro fori protestans panu swemu w pozwiech reserwuje:) przedempą, urzędem, świadczył y w niżej opisany sposób protestował się o to: iż rzeczony imć pan Trypolski, przepomniawszy boiaźni bożej, srogości prawa pospolitego y win w niem, także w constitutiach koronnych, de disciplina militari severe eo nomine opisanych y na występnych żołnierzów postanowionych, śmiał y ważył się, nie kątentując się dawniejszemi krzywdami y oppraessiami, protestantom naniesionemi y owszem one ponawiając, a chcąc swoj zły a nie przystojny, zawzięty y zajątrzony przeciwko protestantom umysł y rankor wynurzyć y do skutku przywieść, (jako zwykł nie pojednokrotnie niewinnych ludzi zabijać y exsessa, tak w obozach zawartych, pod bokiem hetmańskim y pod prześwietnym trybunałem koronnym lubelskim popełniać, quae omnia in foro fori y czasu rozprawy prawnej authenticis documentis obżałowanemu enucleabuntur) jakoż czasu niedawnego, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego, przybywszy do wsi Chaycze Małej, majętności swej, to iest w dzień jarmarku wielednickiego, w dziesiąty piątek po wielkiej nocy ruskiej odprawującego się, a dowiedziawszy się, iż protestantes cum omni familia bezpiecznie dotąd w domu, we wsi Szołomkach będącym, rezidują, badał się rzeczonego urzędnika swego, Lesieckiego, jeśliby jakiej nie miał krzywdy y szkody od kogo, a pogotowiu od protestantów, jakoż to mu retulit, iż: «ja nie dam krzywdy sobie y waszmości czynić y owszem chłopca protestujących, szlachetnego Michała Kunowskiego (którego jakom słyszał, że matka czasu functiej deputackiej sądów trybunalskich lubelskich in educationem protestantom oddała), podjechawszy, do usługi waszmości zgodnego, przemówiłem y lubom multoties o niego jestem requisitus od pana pisarza ziemskiego kijowskiego, do przyjazdu waszmości nie wydałem»; co mu obżałowany pochwaliwszy, dalszy proceder (wzruszając pokoj pospolity sąsiedzki) nieprzyjaźni y niemiłości pełnić pozwolił; jakoż in crastino jarmarku wielednickeigo, to jest dnia siedmnastego, będąc od tegoż Lesieckiego, urzędnika swego, praecustoditus pomieniony imć pan Trypolski, iż przez wieś Chajczą, lubo sam imć pan pisarz ziemski kijowski, lubo też sama imć pani pisarzowa ku domowi, do wsi Szołomek, iechać będzie, na co z samego poranku

pilne oko mając, jakoż, postrzegszy, iż się już zbliża kolasa ku pomienionej wsi Chajczy, mniemając, że sam imć pan pisarz ziemski kijowski iedzie, natychmiast, wsiadszy na konie sam imć pan Trypolski z czeladzią in armis et cum armis varii generis, to jest: pistoletami, fuzyami, muszkietami y dobytemi szablami, w las, alias porośle, za tąż wsią Chajczą będące, drogą przejachawszy, snać usiłując jednego z protestantów, to jest imć pana pisarza ziemskiego kijowskiego, abo z czeladzi jego mościa którego, o szwank zdrowia przywieść y przyprawić, gdzie postrzegszy, iż sama jej mość pani pisarzowa ziemska kijowska z jedną białogłową, to jest panią Butkiewiczową, y czeladnikiem jedzie, zastąpiwszy onej na dobrowolnej drodze, a przytrzymawszy koni, słowami nieprzystojnemi, honorem et bonam famam obojgu ich mościom protestantibus laedentibus, których ob reverentiam loci y pisać nec decet nec licet, ultimarie hoc declarando: «powiedz to swemu ślepemu mężowi, co się stało Macharzyńskiemu y innym, to y jemu w prędkim razie y czasie będzie, a nie tylko chłopca żebym mu miał wydać, lecz i drugą czeladź, jeśli do mnie który z nich na służbę przyjedzie, jakom jest teraz potrzebny do wojska, nie wydam y wydać nie myślę»; tym się jeszcze nie kontentując, y owszem złość do złości przyczyniając, gdy pomieniony imć pan pisarz ziemski kijowski, jako vir pacis et de republica bene meritus, odebrawszy takową niezbożną nowinę od małżonki swej y odpowiedź na zdrowie swe jawną, od obżałowanego być taką, używszy przyjaciela, imć pana Theodora Sienickiego, o wydanie chłopca, y żeby ad tanta nefaria nefanda facinora przez obżałowanego y adhaerentów jego nie przychodziło, to jest dnia dziewiętnastego mensis et anni suprascripti, amoventem et dissuadentem y, coby był obżałowanemu imć panu Trypolskiemu winien jego mość pan pisarz ziemski kijowski, solita via juris z nim, jako z starożytnym obywatelem y officialistą województwa tutejszego kijowskiego czynił, a nie zastępami, najazdami groził, na którą perswasią przyjacielską, pomieniony imć pan Trypolski, in praesentia xiędza Jacka Trzaski, reguły y zakonu Dominika swiętego praesidenta klasztorow owruckiego y czarnobylskiego y drugiego brata jego, także y innych ich mościow panow sąsiadów, furibundus et exacerbatus referował y to deklarował: «jeśli mi ten ślepy rabownikow syn a pisarz, nie ziemski kijowski, ale kozacki

który czasu rebelliej był pisarzem u kozakow (co in rerum natura nigdy się nie pokaże), z przyjacioły mnie upodobanemi, tu, do mnie y w dom moj przyjechawszy, upadnie mi do nog, iż mi na contempt moj kazał zabrać w chałupie, przezemnie na gruncie pewnym za swiętym Spasem, gorzałkę do szynkowania, przez Lesieckiego, urzędnika mego, nowo zbudowanej, pozostawioną y w grodzie tutejszym praesentowaną, z sobą przywiezie i przeprosi mię, tedy mu to przebaczę, jeśli też tego nie uczyni, na pierwszym wstępie potkania mego, lubo li też y w domu jego z żoną y z dziećmi tegoż ślepego wyzabijam, abo go ze wszystkim, najachawszy, spale»; formalıa mówiąc: «jeśli ociec moj nie miał tej wolności szynkowania liquorów wszelakich in suburbio tegoż miasta Owruczego, tedy ja żołnierz, że y w samym mieście Owruczu pozwolę sobie szynku, tak za dzierżawy teraznieJszego starosty owruckiego, jako y następcow jego». Co y przerzeczony xiądz Trzaska, obżałowanemu dodając otuchy, a mając itidem et totaliter z pewnych przyczyn ku protestantom niechęć i nieprzyjazń, od takowej impraesy imć pana Trypolskiego (jako kapłanowi pobożnemu należy) non amovit, lecz barziej jeszcze suggerendo et instigando, do dalszych popełnienia excessów commovit. Facta tedy praenominata użytemu przyjacielowi declaratione, imć pan Trypolski exacerbando sese y na głowie swojej włosy targając, co prędzej sobie konia dać y czeladzi swojej także na konie powsiadać roskazał, gdzie insimul et semel z pomienionym xiędzem Trzaską, zagrzawszy liquorem polskim dobrze czoła, wielkim pędem do miasta jego królewskiej mości, Owrucza, z pomienioną czeladzią y kozakami, a pomocnikami swemi, poskoczył y tam, zdybawszy naprzod zakonnika ritus graeci, wielebnego ojca Anastazego Kalinowicza, namiestnika archimandryty owruckiego, w leciech barzo podeszłego, z miasta ku manastyrowi swemu, cerkwie Wniebowzięcia Najświętszej panny Mariej, strata publica, nic nikomu a pogotowiu obżałowanemu, imć panu Trypolskiemu, jako synowi prawosławnej wiary, cerkwie wostocznej, niewinnego, y do tegoż monstyra idącego, wprzod słowami nieuczciwemi, kapłański stan duchowny obelżywemi y sromotnemi, lżąc y szkalując, dobywszy szable formaliter te słowa mówiąc:» tuś mi taki owaki matki synu y zdrajco moj, y ty to z tym ślepym Surynem jedno rozumiesz y grabisz mnie»; y gdyby

nie pomieniony xiądz Trzaska za rękę uchwycił, natychmiast zakonnika ubogiego bezbożnie o śmierć przyprawił by był, któremu to zakonnikowi, ratione tak znacznego disgustu onego, jemu samemu, jako y o dishonor boski y wysoce przewielębnego w Bogu jego mość ojca Selwestra Tworowskiego, archymandryty owruckiego, osobliwa, ratione tanti ausus, salva reservatur actio; a y tym się jeszcze nie kontentując, pomieniony imć pan Trypolski, z tąż wszystką archandią swoją, strzelbą ponabijaną y szablami dobytemi, prawie jako hostis patriae, zapędziwszy się w sam rynek, strzelając z pistoletów y innej strzelby, zaraz napadł na publiczny dom starościński, skąd wszelka intrata pochodzi jaśnie wielmożnemu jego mość panu Mikołajowi Sapieże, woiewodzie bracławskiemu, na ten czas staroście owruckiemu y terazniejszym protestantom, okna siec, strzelać począł y arendarza tamejszego, niewiernego Dawida Jowelowicza (gonić) usiłował, chcąc o śmierć przyprawić z żoną y z dziećmi, który, unosząc zdrowie swoje, aż do klasztoru dominikańskiego uszedł y tam zaledwo, za instantią poważnych y godnych ludzi, żywy y cały w zdrowiu pozostał; a potym tenże jego mość pan Trypolski z czeladzią pomienioną y kozakami swemi, z szablami gołemi, uganiając się za mieszczany y mieszczankami tamejszemi, z których jedni w łuhi, nad rzeką Noryniem będące, a drudzy w tęż rzekę, topiąc się y, gdzie kto mógł, jako przed jakiemi nieprzyjaciołami krzyża swiętego unosząc zdrowie swoje, uchodzili y kryli się; tamże, wpadszy do chałupy, na gruncie ich mościow panow: Jana y Ostaphiego Trypolskich będącej, dalszy swoj zawzięty, zły a nieprzystojny umysł y rankor do skutku przywodząc, sławetnego Michała Winniczka, człeka rzemiosła szewskiego y mieszczanina starożytnego owruckiego, pokojem pospolitym obwarowanego, nic nikomu, pogotowiu obżałowanemu, niewinnego, sam imć pan, Trypolski z czeladzią y kozakami swemi za łeb porwał y sam go prowadząc, pięścią w gębę nielitościwie tłukł, bił y do mieszkania, ut fertur, na gruncie własnym tego to Michajła Winniczka, na ktorym to gruncie z dawnych czasów żaden nie był budynek szlachecki y szynk, jako na gruncie miejskim, nowo zbudowanego, zaprowadziwszy, kijami, obuchami niemiłosierdnie y nielitościwie zbił, ztłukł, a, semivivum tylko zostawiwszy, za ręce y nogi tejże czeladzi swej wziąć y z góry onego zrzucić roskazał,

jakoż to wszystko czaladź obżałowanego, pełniąc wolę y rozkazanie pańskie, uczynili y z pomienionej góry zrzucili (o które zbicie jako y najazd wyszmianowanym imć panom Trypolskim z obwinionym imć panem Pawłem Trypolskim, czeladzią y kozakami jego itidem salvam viam jure agendi, ratione illatae ich mościom violentiae, zostawuje) a na ostatek, po skończonej tak znacznej expeditiej, tenże imć pan Paweł Tripolski y z tym że xiędzem Trzaską, czeladzią y pomocnikami swemi, recta via jechał do folwarku y mieszkania za rzeką Norynią przewielebnych w Bogu ich mościów ojców jezuitow collegium owruckiego, gdzie, zastawszy przewielebnego w Bogu imć xiędza Hieronima Etmina, rectora tegoż collegium owruckiego y jurewickiego, już in procinctu itineris będącego, in praesentia tegoż jegomości xiędza rectora y wielu ich mość panów obywatelów, tam na ten czas będących, tryumfując, opowiedając to jego mość xiędzu rectorowi y tam będącym ich mościom, iż szczęśliwie skończył expeditią nad niewinnym człekiem, toż mówiąc y twierdząc: «w krotkim czasie y razie takiego owakiego syna, ślepego Suryna, podstarościego grodskiego owruckiego, na tejże górzę y takowymże traktamentem, jako y tego zdrajcę, Winniczka, opatrzę»; jakoż y tym się nie kątentując, dalszą odpowiedź z diffidatią na zdrowie samych protestantow, totiusque ich mościow familiae tamże czynił y czynić nie przestaje, przez który to takowy swoj niesłuszny, niezbożny y nieprzystojny postępek, prawo pospolite zgwałcił y zgwałcili y na osoby swoje winy prawne, pro qualitate facti et excessus sui, ile jako do której osoby sciągające się, zaciągneli y zasłużyli; o co wszystko modernus protestans, salva melioratione tej terazniejszej protestatiej swojej, in quantum by tego potrzeba prawna ukazywała, z obżałowanemi in foro fori, jure mediante imć pana pisarza ziemskiego kiowskiego, pana swego, agere ofiarując, o przyjęcie tej terazniejszej protestatiej swojej prosił. Co otrzymał. Jan Mroczkowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684; листъ 559.

XXV.

Универсалъ, изданный коммисаромъ козацкихъ войскъ, каштеляномъ любачевскимъ, Станиславомъ Друшкевичомъ, къ дворянамъ воеводства кіевскаго, о томъ, что онъ, узнавъ о ложныхъ универсалахъ, роспускаемыхъ наказанымъ гетманомъ Мирономъ, утверждающихъ, якобы король отдалъ козакамъ Украину по рѣку Случь, и якобы уничтожилъ въ этой области права помѣщиковъ, успокоиваетъ дворянъ, исчисляетъ мѣстности отданныя козакамъ королевскимъ универсаломъ и приказываетъ сажать въ тюрму агентовъ Мирона. 1684. Августа 16.

Року тисяча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месяца октобра четвертого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевской милости овруцкомъ, передомною, Михайломъ Ставецкимъ, подстаростимъ овруцкимъ и книгами нынешними, гродскими, овруцкими, ставовши personaliter уроженый панъ Теодоръ зъ Чернихова Немеричъ, подкоморичъ кіевскій, для вписаня до книгъ нынешнихъ, гродскихъ, овруцкихъ, подалъ перъ облятамъ универсалъ отъ ясневельможного его милости пана Станислава зъ Жабя, на Превалахъ Друшкебича, каштеляна любачевского, старосты тучапского, комиссара до войскъ его королевское милости въ Украинѣ, съ подписомъ руки тогожъ его милости пана каштеляна любачевского, собе подаваючему служачій и ихъ милостямъ паномъ обывателемъ воеводства кіевского, а повѣтомъ овруцкому, яко и житомирскому служачій. О чемъ тотъ универсалъ, нижей вписаный, ширей въ собе обмовляетъ; которого я, урядъ, прыймуючи до актъ, передъ собою читати росказалемъ и тыми есть написанъ словы: Stanisław z Żabia na Przewałach Drużkiewicz, kasztelan lubaczewski, starosta tuczapski, komissarz do wojsk jego krolewskiej mości w Ukrainie. Wszem w obec i każdemu z osobna do

wiadomości donoszę, a osobliwie tym, którym o tem wiedzieć będzie należało, ich mość panom obywatelom wojewodstwa kijowskiego w powiecie Owruckim i Żytomirskim, moim panom braci. Kiedy tu dochodzi echo, że Pan Miron, hetman nakazny od jego mości pana hetmana Mohyły jego królewskiej mości zaporowskiego udaje, że ma takie uniwersały od jego królewskiej mości pana miłościwego, aby po Słucz na hetmana zaporoskiego posiadał, chłopów kozaczył i z posłuszeństwa panom dziedzicznym odbierał, co jest fałsz i niecnotliwa calumnia, gdyż te uniwersały przez moje ręce były, które w grodzie łuckim, krzeminieckim są acticowane: wielkie mają wolności jego królewskiej mości kozacy, mają prawa i swobody na Ukrainie i tam swoie nadania: koło Korsunia, koło Czerkas, koło Czehryna, koło Łysianki, po nad Tyśminą, po nad Tykiczą i koło Umania; ale nie na Polesiu, nie w Żytomirszczyznie, nie koło Owruczego, nie w dobrach dziedzicznych szlacheckich, nie w dobrach imć panow Niemiryczow. A ponieważ pan Miron więcej sobie pozwolił, niżli mu pozwolono, zmyślając sobie takie uniwersały, jakich od jego krolewskiej mości nigdy nie było, władzą tedy moją kommissarką ten moj przeciwny wydaję uniwersał, aby panu Mironowi nikt nie wierzył, i owszem tych jego sprawców, co to chłopów w Polesiu buntują, fałszywe uniwersały opowiadają, aby łapali, brali i do grodu oddawali, ażeby jeszcze jednego do króla jegomości odesłać, na przykład inszym na palu pokazać, bo tej swojej woli inaczej poskromić trudno będzie. Pan Miron na swoją starość nabierze się strachu i nie wiem jako to z tego jego królewskiej mości się sprawi, że się tak szkaradnego dopuszcza wystempku. Działo się w Badynie, dnia 16 Augusta, anno Domini 1684. У того универсалу подпись руки его милости пана каштеляна любачевского тыми словы: Stanisław Druszkiewicz, kasztellan lubaczewski, kommissarz do wojsk jego królewskiej mości zaporowskich mp. Который же тотъ универсалъ, за поданемъ и прозьбою вышъ мелованого его милости пана подкоморича кіевского, подаваючого и за моимъ урядовымъ принятіемъ, ввесь, зъ початку ажъ до конца, слово въ слово есть вписанъ.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, годъ 1683—1684. № 3211; листъ 698.

XXVI.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго къ войскамъ польскимъ и козацкимъ о томъ, чтобы они не занимали квартиръ и не сбирали провіанта съ шляхетскихъ имѣній въ воеводствѣ кіевскомъ, подъ опасеніемъ военнаго суда. 1684. Августа 18.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца сентеврия осмнадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanąwszy urodzony pan Thomasz Baranowski, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, per oblatam padał uniwersał od jaśnie wielmożnego imć pana Stanisława Jana na Jabłonowie Jabłonowskiego, wojewody y generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, buzkiego, swieckiego, bohusławskiego, korsuńskiego etc. starosty, na ochronę wszystkich dóbr ich mościów panów obywatelów wojewodstwa kijowskiego od przechodzących żołnierzow, tak wojska jego krolewskiej mości koronnego, jako też y zaporozkiego, prosząc, aby przyjęty y do xiąg niniejszych wpisany był, a tak ja, urząd, dla wpisania do xiąg przyjmując, czytałem y tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, wojewoda y generał ziem ruskich, hetman wielki koronny, buzki, swiecki, bohusławski, korsuński etc. starosta, ich mościom panom połkownikom, oberszterom, rotmistrzom, oberszterlejtnantom, porucznikom, chorążym y ich namiestnikom; także imć panu hetmanowi, panom pułkownikom y setnikom wojsk jego królewskiej mości y rzeczypospolitej zaporozkich y wszelkim ludziom wojskowym,

polskim, cudzoziemskim lub kozackim trybem służącym, przy zaleceniu powolności mojej, respective każdemu do wiadomości donoszę: lubo prawo koronne dosyć obostrzyło securitatem dobrom ziemskim, aby od wszelkich przechodzącego żołnierza wolnę były konsistentiej, aby jednak tym lepiej to każdemu być mogło wiadomo, mieć chcę y surowo władzą moją przykazuję, aby, jako dobra wszystkie województwa kijowskiego, tak osobliwie dziedziczne w wszelkiej od ich mościow panow przejeżdżających albo przechodzących ludzi wojskowych y zaporozkich były w ochronie y żaden się ustaw, exactiej, chlebów pobocznych wybierać nie ważył, ale wszelką skromność bez krzywdy, agrawatiej ludzi ubogich zachował; ktokolwiekby zaś in contrarium sobie poczynał y ordynansu tego, za jego obaczeniem, nie pełnił, przy najmniejszej dellatiej, jako violator powagi mojej hetmańskiej sądzony y magnis rigoribus, podług ostrości artykułów wojskowych, karany będzie. Datum w obozie pod Wiśniowczykiem, ośmnastego augusti, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego. У того универсалу, при печати притисненой, подпись тыми словы: S. Jabłonowski W. Z. R. H. который же то универсалъ, за поданемъ и просьбою звишъ менованое особы подаваючого, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, овруцькихъ есть уписаный.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 631.

XXVII.

Письмо кастеляна любачевскаго, Станислава Друшкевича, къ подкоморичу кіевскому, Өеодору Нимиричу, о военномъ походѣ короля Іоана III, о походѣ въ помощь королю козацкаго гетмана Могилы, о возмущеніи въ Украинѣ крестьянъ наказнымъ гетманомъ Мирономъ и о посылкѣ универсала для ихъ усмиренія. 1684. Августа 18.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого месеца октовря четвертого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости

овруцкомъ, передомною, Михайломъ Ставецкимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy personaliter urodzony imć pan Theodor z Czernihowa Niemirycz, podkomorzyc kijowski, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodskich, owruckich, podał per oblatam list od imć pana kasztellana lubaczewskiego, pisany w pewnej sprawie, sobie podawającemu służący, z podpisem ręki tegoż imć pana kasztellana lubaczewskiego, de data et actu w Bodynie, o czem ten list, niżej wpisany, szerzej a dostateczniej to wszystko w sobie obmąwia i opiewa, prosząc, aby pomieniony list do xiąg przyjęty i zapisany był, ktorego ja, urząd, czytać przed sobą kazałem i temi jest inserowany słowy: Mnie wielce mości panie bracie! Pisanie waszmości pana ledwie mię już zastało w domu.... tak lekko, bez wozow, bez kałamarza, bez papieru i bez pieczęci. Wczora wszystko przed sobą ku wojsku wyprawiłem, a przez dzień dzisiejszy przytrzymałem się ...... ważną mi to rzecz waszmość pan, de ausu Mirona starego, niedobrego oznajmować raczysz, jakoby uniwersałem hetmana Mohyły concitarit subditos et ex obedientia dziedzicznym panom eliminuje, nec contemnendum, żeby się ten pożar nie zajął. Jużem się ja tedy z swojej negotiej uwolnił z Ukrainy, a do wojska generalnego, z chorągwiami memi idąc, list W. M. pana krolowi jego mości zaraz ad trutinam poszlę, a sam prędko, za Bożą pomocą, dogoniwszy wojsko, fusius expostulabo et de tanto periculo informabo uberius. Hetman Mohyła, tak suppono, (non probabo), że się już miał dawno ruszyć z wojskiem kozackim do boku jego królewskiej mości, gdyż miał surowe uniwersały jego królewskiej mości, aby do wojska generalnego przychodził i posłowie od niego często do króla jego mości bywają z offertami ad obsequium króla jego mości; teraz ma być już koło Podhajec i wojsko, nie obozując, już maszeruje. Byłem w Żółkwi in consilio publico, podobno są pod Żwańcem; przyjdzie się nam przez Dniestr przeprawować. Kończę i obojgom państwu nizko się kłaniam, zostając uprzejmie życzliwym W. M. pana i brata sługa Stanisław Druszkiewicz, kasztelan lubaczewski, w Budynie, dnia 18 awgusta 1684. У того листу по подписе виршовъ три, написаные тыми словы: Posyłam uniwersał, ale bez pieczęci, masz waszmość pan słyszę wielką pieczęć swoje, każ zapieczętować, wszakże tam chłopi mojej nie znają pieczęci.

Который-же то листъ, за поданемъ и прозбою вышъ менованого подаваючого, его милости пана подкоморича кіевского, до книгъ нынешнихъ, кгродскихъ, овруцкихъ слово въ слово есть вписаный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, 1683—1684 годъ, № 3211. Листъ 698 на оборотѣ.

XXVIII.

Жалоба отъ имени дворянъ: Михаила и Захарія Ставецкихъ на дворянъ: Ивана и Якова Котарскихъ, и Лаврентія Ловицкаго о томъ, что они набрали отрядъ войска, который имѣнуютъ козаками запорожскими, и съ нимъ принудили крестіянъ въ имѣніяхъ Ставецкихъ заплотить въ свою пользу контрибуцію. 1684. Ноября 9.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месяца ноября девятого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, personaliter stanąwszy szlachetny pan Jan Kożuchowski, imieniem urodzonych ich mościow panów: Michała i Zachariasza Stawięckich, braci rodzonych, panow swoich, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Janowi, skarbnikowi czernihowskiemu, ojcowi, y Jakubowi, synowi, Kotarskim y przeciwko jego mość panu Wawrzyńcowi Łowickiemu, zięciowi tegoż jego mość pana Jana Kotarskiego, opowiadał y solenniter w ten niżej opisany sposob y o to protestował się, iż jego mość, nie respectując nic na prawo pospolite y na winy, w niem surowo opisane, nic nie dbając, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego, dnia trzynastego maja, z chorągwiami różnych conditiej zaciągnionych y zebranych ludzi, człowieka do trzechset, imionami y przezwiskami samymże ich mościom wiadomemi y znajomemi, miannjąc ich kozakami zaporozskiemi, y sami się ich mościowie nazywając setnikami, w dobrach panów protestantis dziedzicznych, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżących, to jest we wsi Wysokim, wymusili przez

gwałt u poddanych wysoczańskich gotowych pieniędzy złotych polskich pięćdziesiąt, a we wsi Weławsku złotych polskich ośmdziesiąt, a wziąwszy przez gwałt pomienione pieniądze y tym się jeszcze nie ukontentowali, w tychże wsiach, tak we zbożu różnym, jako w leguminach y inszych rzeczach wiele szkod naczynili y poddanych w niwec zrujnowali, przez co ich mościowie obwinieni prawu pospolitemu sprzeciwili się, winy prawne na osoby y dobra swoje dobrowolnie zawzięli y zaciągnęli, a panow protestantis przez to do szkod nie małych przywiedli y przyprawili: które szkody czasu prawa regestrem albo pozwem liquidowane będą, o co teraźniejszy protestans, jako się wyżej pomieniło, iterum atque iterum, imieniem wyżej mianowanych panow swoich, protestował, ofiarując tychże ich mościów panow Staweckich, panów swoich, z obwinionemi prawnie czynić nie zaniechać, salwę jednak do uczynienia szyrszej o to protestatiej albo tej, czasu prawa, pozwem rozszyrzenie, jeśliby tego potrzeba ukazywała, zostawiwszy, a na ten czas o przyjęcie tej, wkrótce napisanej, y do xiąg niniejszych zapisanie prosił; co otrzymał.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211, годъ 1683—1684. Листъ 681.

XXIX.

Жалоба дворянина Андрея Любовицкаго, отъ имени своего и дворянъ Бржескихъ и Харлинскихъ на дворянина Карла Тышкевича о томъ, что онъ, не удовлетворившись грабежами, которые производилъ въ качествѣ козацкаго полковника, собравъ до 40 козаковъ и другаго рода людей, напалъ на имѣніе истцевъ, мѣстечко Бышевъ, овладѣлъ имъ, разграбилъ и раздѣлилъ съ своими людьми находившееся тамъ имущество и Любовицкому нанесъ тяжелые побои. Свидѣтельство вознаго подтверждаетъ эти факты. 1685 февраля 24.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ пятого, месяца февраля двадцатъ четвертого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъ-

руцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими stanąwszy personaliter urodzony j. m. p. Andrzej Lubowicki, skoro tylko po takim niemiłosierdnym zbiciu obuchowym i zmordowaniu tyrańskim, do pierwszego zdrowia, lubo jeszcze i teraz barzo słabego, przyjść mogł i do act grodu tutejszego przybyć, tak zaraz swym i urodzonych ich mościow panów: Jana Stanisława Brzeskiego i Marijanny Lubowickiego, pierwszego małżęstwa Dominikowey Charlińskiey, a teraz Janowey Stanisławowey Brzeskiey, małżąków, także ich mościow: pana Franciszka, syna, i panien: Anny i Konstantiey, córek, Charlińskich, z tymże zeszłym Dominikiem Charlińskim spłodzonych, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi Tyszkiewiczowi i Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczowej, małżąkom, także Sawickiemu, kozakowi i innym wielu, których było plus minus człowieka około cztyrdziestu, solenniter świadczył, i żałośnie protestował się, o to i w ten niżey opisany, sposob: iż ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżąkowie, nie mający żadnego prawa, ani przetextu do dobr dziedzicznych ich mościow panow Brzeskich, małżąkow i Charlińskich, miasta Byszowa, a, zaprawiwszy się dobrze czasow swieżo przeszłych na rożnych wiolentiach, najazdach, rozbojach y rabunkach, podczas przeszłey functiey swoiey pułkowniczey woyska jego krolewskiey mości zaporozskiego, y, nie nasyciwszy siebie, i nie dopełniwszy swego gospodarstwa domowego, ciągnieniem chodząc z kozakami, pod swoją kommędą mającemi, (jako o to wiele protestacii od ich mościow panow obywatelów woiewodstwa kijowskiego, w grodzie tuteyszym owruckim zaniesionych, świadczy), teraz swieżo, roku teraznieyszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, dnia pierwszego februarii, jako się wysz pomieniło, sine ulla data occasione, z ludźmi umyślnie na to zaciągnionemi, oboie ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżąkowie, armatno, z rożną strzelbą, do miasta Byszowa, dziedzicznego protestantis, naiechawszy i violenter, szturmem prawie, bramę zamkową odbić kazawszy, sam, przywodcą, jako do jakiego nieprzyiaciela krzyża świętego będący, skoro w zamek tameczny z swoją archandią zaciężną włamali się, naprzód, bez wszelkiego respektu y miłoserdzia, prawie po nieprzyiacielsku teraznieyszego protestanta kazał naypierwiey

swoim adhaerentom, z izby, nic złego na siebie nie spodziewającego się, wyprowadzić; tamże wprzod słowami uszczypliwemi, honorowi szlacheckiemu i reputatiej uczciwey szkodzącemi, sam zelżywszy y zsromociwszy, pięścią w gębę pod same oko stursem uderzył, od ktorego, gdy protestans terazniejszy na ziemię musiał upaść, na swoich comprincipałow ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżąkowie, głośno wołać poczeli: « weźcie, bijcie, zabijcie takiego owakiego syna! » (ktorych słow tu ob rewerentiam loci i pisać się nie godzi;) ktorzy to comprincipales, z roskazania oboyga ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżąkow, natychmiast terazniejszego protestanta porwawszy między siebie (człowieka prawem pospolitym i pokoiem obwarowanego) iedni za ręce, drudzy za łeb, trzeci obuchami potężnie opprimuiąc, insi zaś rurami samopałowemi sztursaiąc, ledwie co żywego, zbiwszy, zmordowawszy, wpuł za umarłego za żamek wywleć kazali, a, cokolwiek w zamku tamecznym Byszowskim i w mieście, tak samego protestanta, jako princypalis sui protestantis było: konie, rynsztunki, ochędozstwa, złoto, srebro, pieniądze gotowe, bydło różne, kury, gęsi w folwarkach będące, i ryby w beczkach, z stawu byszowskiego, podzamkowego, zaszpuntowane, zboża w gumnach, w snopach y w szpichlerzach, w ziarnie, tudzież i wszystkę rożne władzę y posłuszeństwo: intraty i z szynkow karczemnych pieniądze y czynszowe, miody danne gotowe i pasieki, w swoią władzę odebrawszy, iedno do maiętności swoich Karolowki i Chrystynowki wyprowadzić wraz kazał, drugie w paje między swoy lud zajezny rozdać kazał, trzecie, zostawszy już residentem zamku i miasta Byszowa, na wikt swoy własny obrocili, y na pożytek swoy przywłaszczyli, tak terazniejszego protestanta mocno, gwałtownie z zamku i z miasta wyrzuciwszy i expulsią ich mościom panom Brzeskim małżąkom i Charlińskim, wyszrzeczonym uczyniwszy, sami bezprawnie opanowali; przez co do szkod niezmiernych, tak ich mościow panow Brzeskich, małżąkow, i ich mościow panów Charlińskich, i terazniejszego comparentis protestanta (ktore czasu prawa regestrem osobliwym werifikowane będą) obwinieni żałujących przywiedli y przyprawili; a przez to winy, w prawie pospolitym opisane, na osoby i dobra swoie libere zawzieli i zaciągneli, o co terazniejszy comparens, nomine wyszrzeczonych sui principalium, iterum atque

iterum, przeciwko wyszrzeczonym obżałowanym świadczył się i protestował, zostawiwszy iednak wolną melioratią tey protestatiey teraznieyszey, albo uczynienia inszey szyrszey, lubo li też teyże przez pozew poprawienie i rozszyrzenie, in quantum by tego potrzeba prawna ukazywała. Et incontinenti tenże comparens stawił woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Bazylego Stebłowskiego, ktory, w moc wierney, prawdziwey i skuteczney rellatii swoiey, zeznał temi słowy: iż on, roku teraznieyszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, miesiąca februarii dnia osmego, za przydaniem moim, urzędowym, a za affectatią urodzonego imć pana Andrzeia Lubowickiego, maiąc też przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panow: Stanisława Borkowskiego i Jana Błotkowskiego, był w mieście Chabnym, we dworze, gdzie widział urodzonego imć pana Andrzeia Lubowickiego, w izbie, na pościeli leżącego, barzo chorego, wszystkiego spuchłego, zbitego tyrańsko, na którym oglądał: wszystko ciało zczerniałe, zsiniałe, tylko dla spuchłości razów zliczyć trudno było; iednak widział pod okiem prawym raz sztursowy, na ręce prawej, niżej ramienia, w łokieć, raz barzo szkodliwy, obuchowy, na lewym boku, pod pachą, niżej serca, szkaradny raz obuchowy, od ktorego żebra złomane i, Bog to wie, ieżeli żyw zostanie; ktore to pobicie takowe tyrańskie, expulsią z miasta Byszowa i zamku tamecznego, przy naiezdzie gwałtownym, mianował być stałe ich mość pan Lubowicki i zabranie wszystkich rzeczy i inszych violentii, w tej protestatiej mianowanych, poczynienie od ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżąkow i innych, co wszystko on, wozny, tąż stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, stamtąd odiechał i o tym, tak a nie inaczej zeznawaiąc, rellatią swoią uczyniwszy, prosił wespoł z protestantem, aby tak ta protestatia jako i rellatia do xiąg niniejszych przyięte i zapisane byli, co otrzymali, Andrzej Lubowicki.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3212, годъ 1685; листъ 189.

XXX.

Жалоба управляющаго чернобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Юревича-Скорульскаго, на козачьего полковника, Криштофа Лончинскаго, на сотниковъ его полка: Жубра и Струся и на всѣхъ козаковъ о томъ, что они требовали съ чорнобыльской волости излишнихъ провіянтовъ, грабили и истязали жителей, однаго изъ нихъ убили, насиловали женщинъ, отбили преступника, заключеннаго въ чорнобыльскомъ замкѣ и при этомъ случаѣ нанесли побои самому Скорульскому. Свидѣтельство вознаго подтверждаетъ эти факты. 1685. Іюня 12.

Року тысяча шестсотъ осмъдесятъ пятою, месяца Іюнія дванадцатого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими personaliter stanąwszy urodzeni ich mość panowie: Jan Jurewicz-Skorulski, administrator miasta y wszystkiey włości czarnobylskiey, maiętności dziedzicznych wielmożnego imć pana Pawła Sapiehi i Jan Karol Wilczopolski, na zrewidowanie wszystich krzywd y desolacii pszenicy (przez) mianowanych osob, w tymżej mieście Czarnobylu i włości czarnobylskiej poczynionych, i criminałow popełnionych, od króla jego mości zesłany, jako skoro do grodu ninieyszego (dla ustawicznych odpowiedzi i przechwałek na zdrowie protestantis, a naybardziey dla zastępowania po drogach i gościncach, przez osoby na to subordynowane) przybyć mogli, tak solennem, gravi cum quaerela, zaniosł protestationem przeciwko urodzonemu imć panu Krzysztophowi Łączyńskiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporoskiego, jako samemu przywodcy i princi-pałowi, także rotmistrzom, setnikom, atamanom, asawułom, i inszym

wszystkim kozakom, i rożnej kondytiej ludiom, człowieka do trzechset, w pułku i pod commędą iego mości zostaiącym, comprincipałom, na niżej wyrażone excessa i violentie zezwalaiącym, i dopomagaiącym, o to i w ten niżey opisany sposob: iż iego mość pan pułkownik Łączyński, legce sobie poważaiąc całe prawo pospolite i constytutie seymowe, surowie na sprzeciwiaiących się o tym opisane, tudzież na artykuły wojskowe bynaimniej nie respectuiąc, jako skoro począł zbierać ludzi, czy dla usługi iego królewskiej mości i rzeczypospolitej, czyli też barziej dla swoich prywatnych gospodarskich domowych potrzeb, i, zostawszy pułkownikiem, na opressią, tudzież i zniszczenie dobr pana protestantis, tak prędko częstemi i gęstemi, wprzod swoim dworem, bez znaku wojskowego, w kilkunastu człowieka, przez maiętność pana protestantis przeiazdami, i tam, i sam zaciągaiąc ludzi, czynił wielkie szkody i exorbitantie w mieście i po wsiach włości czarnobylskiej, jako się imć panu pułkownikowi upodobało dawać sobie wszystkie potrzebne victualia, choć i w mieście samym Czarnobylu zawsze bywała osobliwa iego mości reverentia, i observantia, i z diskretiej wielka contentatia, i skoro przysposobił się w obfitość ludu rożnego, snać pono mając jakiś skryty rankor i gniew przeciwko panu protestantis, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątym, rożnych dni i miesięcy, w zimie, i lecie, pomieniony iego mość pan pułkownik, ustawiczną prożbę imć pana Jurewicza-Skorulskiego postponuiąc, (pod czas stantiej chorągwi z wojska koronnego w mieście Czornobylu na stanowisku zimowym, aby takowego infestowania dobrom i poddanym pana protestantis nie było) postponowawszy, tudzież obrony i zasłony, przy uniwersałach iaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow koronnych zneważywszy, ze wszystkim pułkiem swoim prędko potym idąc z za Prypeci, stanął w Tołstym lesie noclegiem, tamże roskoszywszy się po gospodach, do iedzenia, picia zbytnie i nader koniom obrokow, sian i pod nogi ścieląc, napoiow nad zamiar kupować sobie każąc: indziej gotowych, z każdego dymu, co ktory mogł, kozak, bijąc i mordując poddanych, wystraszyć, i prawie wymęczyć, brali, czego naprędce zrachować się nie mogło: stamtąd drugiego dnia, ruszywszy się po rożnych wioskach, do Czarnobyla należących, rożno jako to: Kopaczach, Kopaczowcach, i Siemichodach, ugody, prowianty, brali, fanty rożne publicznie i

kryiomo chwytali, za prośbą wrocić nie chcieli i nie wrocili; i szkod tam niezmiernych naczyniwszy, za Prypieć rzykę, do Maszowa, do Kraśna i do Skrzypek, maiętności tychże protestantis panów, czarnobylskiej włości pospieszywszy, i tam noclegując, jako się im podobało, większe violentie, i zbytki robili, jedli, pili, i wniwecz tych poddanych zrujnowali; a nie dosyć na tym maiąc, znowu powracaiąc zaś od Dniepru, z pułkiem swoim, po ustąpieniu z consistentiej czarnobylskiej zimowej chorągwi woyska jego krolewskiej mości koronnego, jako znowu imć pan pułkownik rzeczony przyiechawszy w kilkunastu koni, dnia szesnastego czerwca, w sobotę siodmą po wielkiej nocy pominalną ruską do tegoż miasta Czarnobyla, a nie przysyłaiąc do protestanta, stanąwszy na kilku gospodach, posłał do woyta asawuła, atamana i innych kozakow po obroki, siana, dla koni, i dla siebie o rożne victy surowie roskazuiąc, którym, jako żołnierzom, iedno z dyskretiej wszystkiego, druga i za przymusem wszystkiego dostatkiem w Czornobylu, poki się iego mość pan pułkownik bawił, dawali; tak przez tę sobotę, niedzielę Ducha Swiętego, poniedziałek Troyce przenajświętszej bawiąc się i lusztykując, we wtorek, dnia dziewiętnastego tegoż miesiąca, na dzień jutrzejszy z gospody jego mość pan pułkownik przysłał kartę, prosząc do siebie w rzeczy na prywatną rozmowę; na ktorą prośbę ieden z protestantow, imć pan Jurewicz-Skorulski, błagając obżałowanego, bywszy w gospodzie, wzajemnie upraszał, i na chleb pana swego, do zamku czornobylskiego, na dzień jutrzejszy, na środę, dwudziesty praesentis, który imć pan pułkownik obżałowany, stawiwszy się, był honorifice, przy wszelkiej ochocie gospodarskiej, pro honore pana protestantis, ukontentowany i uwenerowany, a odchodząc, podpiwszy, z zamku, z bramy więźnia okowanego i aresztowanego w sześciu tysięcy złotych polskich, na imie Wasila Kuca, o zabicie pewnej osoby w sequestrze będącego, z pod warty per vim wziął i do gospody swej odprowadził, a skoro, za daniem znać protestantom, ieden z ich mościów, imć pan Skorulski szedł jako nayprędzey do imć pana pułkownika, do gospody onego, gdy requirował o wydanie onego, jako arestowanego, i to w summie nie małej, za pozwoleniem, czyli szczyrym, czyli obłudnym, wziął z gospody imć pana pułkownika i prowadził go do zamku, już in posterum na siebie nic złego nie spodziewaiący się, gdzie za protestantem wy-

padłszy kozacy z orężem rożnym, jako to: z samopałami, szablami, z krzykiem, hukiem, goniąc za przywodem rotmistrzów, setnikow, onego więźnia wydrzeć i protestanta zabić chcieli, jakoż, gdyby mieszczanie protestanta nie salwowali, pewnieby natychmiast imć pan Skorulski zdrowiem zapieczętować musiał z tych ratiej: gdy pan setnik, nazwiskiem Żubr, na koń wpadłszy z pistoletami i janiczarką, w rynku, idącego za więźniem, wprzod z pistoletu zmierzaiąc, w łeb strzelić chciał, a gdy za prowidentią boską pistolet chibił: z zapalczywości janiczarką w bok potężnie uderzył, tak, aż na ziemie upadł: a gdy się imć pan Jan Jurewicz-Skorulski z ziemi podnosił, tandem znowu, około obieżawszy, tenże pan Żubr, natarszy koniem, w rynku, tak potężnie piersiami końskiemi na dishonor szlachecki potrącił, że na ziemię gdy upadł i prosił miłosierdzia, powtórnie, leżącego w błocie, końskiemi nogami tretował, a gdy protestanta mieszczanie do zamku, już zdispectowanego i potrąconego koniem, prowadzili, dalsze odpowiedzi imć pan pułkownik, setnicy i wszyscy kozacy, na całe iuż zdrowie protestantis pana, maiętności i poddanych iego mości uczynili, obiecuiąc wszelkiemi sposobami tak ruinować i wszystką włość Czarnobylską, żeby z niej pan protestantis żadnej pociechi ani pożytku nie miał; jakoż po takowej robotce nieprzystojney, obawiaiąc się, aby iakowey od zwierzchności, to iest imć pana pułkownika Łączyńskiego nie było panu Żubrowi kary, przodem opanowawszy prom, wszystko chałastrę iadącą i idącą za sobą do przeprawy wokował, a ubogich ludzi, kogokolwiek zoczyli, bili, tłukli, i końmi także potrącali; a przeprawiwszy się przez rzekę Prypeć, szli do wsi teyże włości czarnobylskiey: naprzod do Ładyżyc y tam stali dzień i noc, rożne zbytki czynili przy oczewistey bytności imć pana pułkownika, nic nie folguiąc ubogim poddannym, tandem, zaprawuiąc się, i daley postąpili: do Teremiec, i tam dzień i noc stawszy, podobne szkody, krzywdy i violentie poczynili. Tamże zastawszy boiarzyna, do protestanta z pilnemi listami iadącego, nazwiskiem Demiana Janiszewskiego, z konia zwlekszy, tak go tyranice zbito, ztłuczono, aż go czułnem do zamku czornobylskiego przyprowadzono, a, co miał przy sobie: konia z kulbaką, szablę, suknię, oponczą, pieniądze gotowe, od niego odebrali. W tejże wsi popowicza czarnobylskiego, nazwiskiem Woszczyła, złapawszy, zbito i obdarto, przy

którym i pieniędzej złotych cztyry dobrey monety wzięto. A i tym się jeszcze imć pan pułkownik nie ukontentowawszy, w kilka dni, znowu reyterowawszy się do tychże wsiow: Teremiec, Ładyżyc, ze wszystkim woyskiem stał, i nocował, i co chciał to czynił: jedli, pili, koniom i nazbyt kazali dawać, a woysko swe, znowu za Prypieć rzykę, do wiosek, należących do Czarnobyla, wyprawiwszy, sam do miasta, w koni kilkadziesiąt zaś przyiechał imć pan pułkownik, któremu protestans na mieyscu pana swego, itidem kłaniał się, jako zawsze był zwykł, i upraszał za całą włość Czarnobylską; aby mieli folgę poddani pana protestantis po takowey zimowey consistentiey woyska koronnego i innych disolatiach; a po staremu dali comparentes, na pułk jego mości: chleba woz, ryb, iesiotrow, gorzałek, miodow, i inszych legumin, który prowiant podwodami za Prypieć protestans wyprawił, upraszaiąc iako o podwod przywrócenie, tak i o pierwsze fanty: konia, i pieniądze, co u kozaka zabrano w Teremcach; podwodnickie tylko konie przywróciwszy, wozy do siebie zabrali, a z kozackich rzeczy nic nie wrocili. Lubo tedy imć pan pułkownik został już generalnym ukontentowany datkiem hoynym, prostą i uniżoną submissią protestantis, jako znowu, przyczyniaiąc żal do żalu i szkodę do szkody, itidem za Prypieć przeprawiwszy się, w Maszowie, w Kraśnym i Skrzypkach, tamże już iako znowu większe rospusty i szkody ludziom, przez bicia, chłopow dręczenie i rożne ciemiężenie czynili: Gdzie w Skrzypkach, u osadczego skrzypieckiego stoiący pan Struś, rotmistrz tegoż pułku, głowę chmielem sobie obłożywszy, na gospodynią, żonę osadczego, aby mu była powolna, naważył: ktora, iako białogłowa cnotliwa, z domu swego uyść musiała, aby nie miała zmazy żadnej na uczciwości swoiej i to w stanic małżęskim, gdy się skłoniło ku wieczorowi, i prawie był zmrok, wyszrzeczony imć pan Struś, rozumieiąc, że gospodynia rzeczona, żona osadczego skrzypieckiego, w komorze, gdzie gospodarze, jako mąż z żoną wczas swoy miewali, tam iest, w niebytności gospodarza, gdy pomieniona gospodynia, żona osadczego, z domu przed takową niezbożną i niepodobną sobie affectatią gwałtowną, do inszych krewnych swoich uchilić się musiała, przerzeczony imć pan Struś, wyłomawszy do komory drzwi, tam, na łóżku, babkę w leciech podejszłą znalazłszy, za Bozkim przejzrzeniem, od tego złego i nieprzy-

stojnego uczynku supersedował, a gdy potym sam osadczy, do domu swego przyszedłszy, upraszał imć pana Strusia, aby takowych nie czynił gwałtów i exorbitantiej, ponieważ miał co ieść i pić, pomieniony imć pan Struś do gospodarza swego mianowanego z pistoletu, chcący go na tymże miejscu z tego świata zgładzić, jako do pnia strzelił: umiarkowawszy w udo, niżej pępa i pachwi, albo raczej lędźwi, zajmując rzeczy przyrodzonych, których też i pisać się nie godzi, tyrańsko dwiema kulami postrzelił, że tylko co czas i godzina, iuż wyspowiadany, Bogu wszechmogącemu duszę swoią oddać gotow w niewinności. I tak takową i tę robotkę tyrańską zrobiwszy, coraz to swieższe violentie czyniąc i przyczyniaiąc, dalszą odpowiedź i diffidatie na zdrowie protestantis, obiecuiąc cale nieżywić, uczynili, mówiąc takowe słowa: «Macie zdrowie ptaszkowe, żeście się fortelnie przedtym z rąk naszych wywichrzyli, ale tacy owacy synowie, kiedyż tedyż rąk naszych nie ujdziecie, gdyż tak długo na was będziemy czyhali, aż was z tego świata zgładzimy». Przez co obwinieni, prawo Bozkie i pospolite wzruszywszy, securitatem publicam violantes, a zatym i winy surowe, pro qualitate facti, na osoby, zasługi i dobra swoie libere zaciągneli, o co protestantes, że dla takowych odpowiedzi i diffidatiej dalszych na całe zdrowie, bezpieczni być nie mogą, iteratis vicibus, przedemną, urzędem protestując się, in foro fori iure agere o toż w sądzie wojskowym i każdym należnym ofiarowali, sobie i panu sui protestantis salvam zostawiwszy meliorandi, aut augendi, vel diminuendi, atque judicialiter declarandi tej protestatiej facultatem. A na ten czas, na dowód wszystkiego, stawił woznego generała wojewodstwa kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetnego Jana Dedowicza, który w moc wiernej, skutecznej i prawdziwej relatiej swoiej zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt piątego, miesiąca junii ośmnastego dnia, ad requisitionem urodzonych ich mościow panow: Jana Jurewicza Skorulskiego, administratora miasta i wszystkiej włości Czarnobylskiej, maiętności dziedzicznych wielmożnego imć pana Pawła Sapiehi i Jana Karola Wilczopolskiego, rewisora tychże dobr, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi godnych, urodzonych panow: Mateusza Bohdaszewskiego i Jana Dolczyńskiego, był na sprawie i potrzebie wielmożnego

imć pana Pawła Sapiehi, wprzod w mieście Czarnobylu, w samym zamku, gdzie widział i oglądał imć pana administratora chorego, na łożku leżącego, grzbiet, plecy nogami końskiemi podeptane i stretowane, a na boku lewym raz rurą stursowy, in numero pięć, wszystkie spuchłe, sinie, krwią ociekłe; a w mieście różnych mieszczan, u kożdego z nich osobliwie w domu będąc, u dwunastu, widział pobitych, potłuczonych kiiami, obuchami, chorych, spuchłych, których razów dla puchliny i sinych razow zliczyć trudno było; tegoż miesiąca a dnia dziewiętnastego był we wsi Skrzypkach, gdzie widział i oglądał osadczego skrzypieckiego, na śmiertelnej pościeli leżącego, prawie mało już nie konaiącego, postrzelonego, począwszy od uda, w lędźwi niżej pępa, pachwinami, po nad przyrodzeniem człowieczym, dwiema kulami, barzo szkodliwie, już mało co nie kona; co mienili być stałe i zadane: imć pan administrator, od imć pana Żubra, a osadczy Skrzypiecki od pana Strusia, jako i mieszczanie czornobylscy przez kozakow, setnikow, i asawułow pułku imć pana Łączyńskiego, jako się wyżej w protestatiej pomieniło, co on woźny, co widział i słyszał, tąż stroną, szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, stamtąd odiechawszy, o tym, tak a nie inaczej zeznał, prawdziwie rellatią swoią przedemną, urzędem, prosząc wespoł z comparentami, aby tak protestatia, jako i rellatia, do xiąg grodzkich owruckich przyięte i zapisane były, co i otrzymał. Jan Juriewicz Skorulski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3212, годъ 1685; листъ 257.

XXXI.

Жалоба игумена чорнобыльскаго доминиканскаго монастыря, Яцка Тржаски, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, о томъ, что онъ во время постоя разорилъ крестіянъ монастырскаго села Паришева и дозволилъ козакамъ своимъ бить и истязать крестіянъ и насиловать крестіянокъ. 1685. Іюня 25.

Року тысеча шестсотъ осемъдесятъ пятого, месяца Іюня двадцать пятого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешнимн, кгродскими, овъруцкими personaliter stanowszy wielebny w panu Bogu jegomość xiądz Demian Czechowicz, praesident klasztoru owruckiego, zakonu kaznodziejskiego świętego Dominika, nomine wysoce przewielebnego jego mości xiędza Jacka Trzaski, przeora czarnobylskiego, vicarego owruckiego, solenniter, gravi cum quaerella świadczył się o to, w niżej opisany sposob, przeciwko urodzonemu imć panu Krzysztophowi Łączyńskiemu, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości zaporozskiego, jako samemu przywodcy i principałowi, tudzież imć panu Strusowi, rotmistrzowi, setnikom, atamanom, asawułom i inszym wszystkim kozakom, rożnej conditiej ludziom, człowieka do trzechset w pułku jego mości, po części pod comędą imć pana Struśa, rotmistrza, jako się mianował onym, pancernej chorągwie, zostającym, comprincipałom i dopomagającym, takową zaniosł protestatią: iż imć pan pułkownik Łączyński, legce sobie poważając cale prawo pospolite, i constitutie sejmowe, surowie na sprzeciwiających się o tym opisane, tudzież na artykuły wojskowe bynamniej nie respectuiąc, jako skoro począł zbierać ludzi, czy dla usługi jego królewskiej mości i rzeczy pospolitej, czyli też pono barziej dla swoich priwatnych gospodarskich domowych potrzeb, i, zostawszy pułkownikiem na oppressią szlachecką, tudzież i zniszczenie dóbr klasztornych, kościoła świętego czarnobylskiego, tak prędko częstemi i gęstemi ze wszystkim pułkiem, w kupie wysz mianowanej przez majętność klasztoru czarnobylskiego, nazwaną wieś Paryszow, w woiewodstwie kijowskim, za rzeką Prypecią leżacą, razy pięć nawracaiąc, noclegami, statiami nieżmiernemi, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątym, różnych dni i miesięcy, przechodami i noclegami infestując, poddanych bili, krwawili, niezmierne szkody czynili, zboża w iamy zakopane odkopywali, i insze wiolentie, jako to: baranow piętnaście z owcami i iałowic dwie na wędząki zabić kazali; a gdy jego mość xiądz przeor czornobylski o takowe krzywdy i violentie jako prałat pobożny sprawiedliwości u jego mości pana połkownika z czyniących krzywdę requirował, miasto ukontentowania za takowe excessa i exactie, barziej większą zawziowszy urazę, przerzeczony imć

pan pułkownik rozkazał rotmistrzowi, i setnikom swoim majętność przerzeczoną pustoszyć, poddanych niemiłosierdnie bić, białymgłowom niektórym gwałty nierządne czynić; o co gdy woit tameczny pokornie upraszał zwierzchność, aby pohamowanie takowych rzeczy było, bez wszelkiego respectu tegoż wojta, nazwiskiem Komara, kazawszy położyć na ziemi, kiiami niemiłosierdnie i nielitościwie bić i zabić rozkazał; jakoż razow sinich, bitych, krwią naciekłych, po rożnych członkach ciała, których przed zsiniałością ciała, i zliczyć trudno było, zadał; od ktorego tak okrutnego zbicia, i mordowania po dziś dzień napoły umarły zostaie; a potym tenże pan pułkownik przykazał wyszpomienionemu panu Strusowi, rotmistrzowi i setnikom swoim, aby wszystkim gospodarzom takoweż dali ucztę, jakoż zmiankowani obżałowani, czyniąc dosyć woli i roskazaniu jako pułkownika swego, ubogich poddanych wszystkich obuchami niemiłosierdnie, każdy z kozakow obłożywszy chmielem głowę, bili, mordowali, począwszy od wojta, Iwana Koszowca i Iwana Żurka i innych wszystkich obuchami, kijami, i czym ktory mógł, bili i zabiali, ryb więdłych cały woz dać sobie przymusili, fanty rożne w ziemię zakopane i zboża odkopywali, na uniżoną prośbę przez godnych ich mościow panow przyiacioł, żadnej naimniejszej rzeczy nie przywrocili; przez co do szkod niezmiernych, które czasu prawa na osobliwym regestrze specificowane będą, przywiedli i przyprawili; a przez to obżałowani w winy, w prawie pospolitym opisane, w artykułach wojskowych conserwowane, popadli, na osoby et consequens i na dobra swoie libere zaciągneli; o co wielebny protestans, nomine jego mości xiędza przeora czarnobylskiego i swym, przeciwko jego mości panu Łączyńskiemu, pułkownikowi, i innym comprincipałom, iteratis vicibus protestuiąc się, iterum atque iterum, o to z obżałowanemi prawnie czynić ofiarował, salwę wolną do melioratiej tej protestaciej zostawiwszy; a na dowod tego wszystkiego stawił woznego generała wojewodstwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, który w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej rellatiej swoiej zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, miesiąca junii dwudziestego dnia, za przydaniem moim urzędowym, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panow:

Bazylego Łowdikowskiego, i Jana Brzozowskiego, ad affectationem wysoce przewielebnego iego mości xiędza Jacka Trzaski; przeora czarnobylskiego, vikarego owruckiego, był we wsi Paryszowie, w woiewodstwie kiiowskim, za rzeką Prypecią leżącej, gdzie widział i oglądał wojta tamecznego, nazwiskiem Romana, tyrańsko i niemiłosierdnie kiiami po wszystkim ciele, grzbiecie, po ręku, nogach zbitego, siniego, spuchłego, zczerniałego, na śmiertelnej pościeli leżącego, krwią ociekłego, których razow przed puchliną i zsiniałością zliczyć było trudno, od którego takowego zbicia, pan Bog to wie, ieżeli żyw będzie, tamże widział i oglądał i drugich poddanych Paryszowskich, tegoż iego mości xiędza przeora czarnobylskiego: Iwana Koszowca, Iwana Zurka, także niemiłosierdnie, takowym że sposobem zbitych, zkaleczonych, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, chorych, na pościeli leżących, i na tych ran zliczyć trudno było: i inszych wszystkich obuchami, kijmi, kanczukami, po głowach, po ręku, po grzbiecie pobitych, potłuczonych; tamże słyszał, że i białogłowom trzem mężatkom, poddanym tamecznym, gwałty wszeteczne, popiwszy się, poczynili. Tamże widział i iam barzo wiele poodkopywanych, co wszystko iego mość xiądz przeor mienił być: tak poddanych zbicie, iako i gwałty poczynione, zboża rożne i fanty poodkopywane, przez kozaków nowozaciężnych iego mości pana Łączyńskiego, pułkownika iego krulewskiej mości, przy różnych noclegach, i przechodach, sposobem i czasu, jako się wyżej w protestatiej pomieniło, a tak on, woźny, co widział i słyszał, tąż stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, stamtąd odjechał, i o tym tę swoią prawdziwą rellatię uczynił i zeznał, prosząc, wespoł z protestantem, aby tak protestatia, iako i woznego rellatia do xiąg niniejszych przyięte i zapisane były, co i otrzymał. Xiądz Damian, præsident owrucki zakonu Daminika swiętego.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3212, годъ 1685; листъ 285.

XXXII.

Жалоба отъ имени брацлавскаго ловчего, Ивана Потоцкаго, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, и на сотника его полка, Николая Демблевскаго, о томъ, что они, не смотря на охранное гетманское письмо, занимали квартиры и собирали провіянтъ съ имѣнія Потоцкаго, Народичъ, переманивали крестіянъ и слугъ—шляхтичей на службу въ свой полкъ и рубили тѣхъ, кто приставать къ нимъ не хотѣлъ. Эти факты подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1685. Іюля 21.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ пятого, месяца іюля двадцать первого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Марътыномъ Суриномъ на местцу отъ урожоныхъ ихъ милостей пановъ: Михаила Ставецкого, подстаростого кгродского овъруцъкого и Яна Якубовского, наместника итидемъ подъстароства тогожъ овъруцъкого (для абъсентованія се ихъ милостей на теперешнюю коммисію, межъ воеводствами кіевъскимъ и волынъскимъ, а войскомъ великого княжества литовского, въ месте его королевское милости, Луцку, отправуючуюся) до принятя и сусцепътованія справъ, въ кгродѣ овъруцъкомъ до актъ подаваючихъся, упрошонымъ и засаденымъ и книгами нинешними, кгродскими, овъруцъкими, personaliter stanąwszy urodzony imć pan Jan Grywski, nomine urodzonego imć pana Jana Potockiego, łowczego woiewodstwa bracławskiego, towarzysza chorągwie usarskiej iaśnie wielmożnego imć pana Jana Wielopolskiego, kanclerza wielkiego koronnego, starosty krakowskiego, continue w wojsku iego krolewskiej mości i rzeczypospolitej zostaiącego, soleniter, gravi cum quaerella zaniosł pretestationem, przeciwko urodzonemu imć panu Krzyszto-

phowi Łączyńskiemu, pułkownikowi iego królewskiej mości wojska zaporoskiego, iako motorowi i roskazuiącemu, tudzież setnikowi pułku iego mości, na imie panu Mikołaiowi Demblewskiemu, i innym różnej conditiej ludziom zaciążnym, człowieka do dwuchset, pod commędą iego mości zostaiącym, imiony i przezwiski samemu imć panu pułkownikowi Łączyńskiemu lepiej wiadomym i znaiomym, wolą i roskazaniem imć pana pułkownika swego uczynki niżej mianowane wykonywaiącym i wypełniaiącym, principałom i comprincipało , o to i w ten niżej opisany sposob: iż imć pan pułkownik Łączyński, legce sobie poważaiąc cale prawo pospolite, nie respectuiąc bynamniej na constitutie sejmowe i artykuły wojskowe, sorowie na naiezdnikow, rabowników, gwałtowników, oppressorow surowie opisane i na winy w nich założone nic nie pomniąc, a osobliwie uniwersały od iego królewskiej mości, pana naszego miłościwego i iaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanów, iako wodzow, regimentarzow generalnych wojska wszystkiego iego krolewskiej mości i rzeczpospolitej, na zaszczyt wszystkiej włości Narodyckiej wydane i listy priwatne postponuiąc i one nizac maiąc, i owszem niektórzy criminaliter, drudzy ach (sic) nestetyż! i bestialiter sobie postępuiąc i gwałty czyniąc, po rożnych włościach chodząc i rożne morderstwa ludziom ubogim czyniąc, iako skoro tylko imć pan Łączyński, pułkownik, od iego królewskiej mości, nie na zaszczyt rzeczypospolitej i usługę iego krolewskiej mości, ale barziej dla swoich priwatnych, gospodarskich, domowych potrzeb, uczyniwszy się pułkownikiem na oppressią szlachty rodowitej w woiewodstwie kiiowskim i na zniszczenie i ruinę dobr ich mościow, częstemi gęstemi iako sam, osobą swoią, z dworem obfitym, tak i z chorągwiami, przeiazdami rożnymi ich mościom szlachcie i panu protestantis, zaciągami i odmowieniem na swąwolą rożnych ludzi, po maiętnościach, sam przez się i przez różne subordinawane osoby czyniąc praepedicie, szkody i nieznośne exorbitantie, jako się żywnie imć panu pułkownikowi i ludziom jego mości podobało, chodząc po włościach, brali, rabowali, i rożne przykrości ludziom ubogim, tudzież i szlachcie wyrządzali. Między inszemi ich mościami, w oppressiej wielkiej zostaiącemi, maiący jakowyści skryty gniew i rankor przeciwko panu protestantis, pod praetextem zaciągu z pułku swego, a nie mając listu przypowiednego na

chorągiew pancerną, a przy tejże kozackiej chałastrze i szlachtę rożną mając pozorną occasią na chorąngiew pancerną zaciągać, nie tylko że poddanych dziedzicznych i parobkow, ale i czeladż służałą, suchedniową, barwianą i ordinarionalną u różnych odmawiali i buntowali, i takową swoią nową manierą imć pan pułkownik, ordinawawszy setnika swego, nazwiskiem pana Mikołaia Demblewskiego, we trzechset człowieka, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątym, miesiąca julii dnia trzynastego, na wioski pana protestantis, nazwane: Szarny, Nozdrysz, Jazbierzyn, i Kliszcze, i sam nocleg odprawuiąc, także krzywdy ludziom ubogim poddanym czynili i tych poddanych po nieprzyiacielsku, nie jako w Koronie i nie jako u żołnierza, z przodkow i teraz dobrze zasłużonego, rożne czyniąc violentie, niszcząc, bijąc, tłukąc, z domow rospędzili, czyli też niektórych z sobą zabrali, czego wszystkiego teraz naprędce wypisać nie można. Ale tym nie ukontętowawszy się, z tą archandią i do miasta Narodycz tenże pan Demblewski, setnik, wwaliwszy się z gminem ludzi, dnia piętnastego praesentis anno i mensis, i w tymże mieście wprzod lqiuorami karczemnemi głowy sobie nad zamiar pookładawszy, i wszyscy, jako piani, setnik i inni kozacy, przewąchawszy i dowiedziawzy się, że do pana protestantis przysłany od imć pana Szujskiego, chorążego brzeskiego, sługa szlachcic, urodzony pan Swiszczewski, który był w pewnej conferentiej z listem do pana protestantis przyiechał, umyślnie do zameczku pana protestantis z tąż archandią swoią przyszedszy, w rzeczy dla oddania wisity, jakoż z razu, utaiwszy w sobie wszyscy przedzięwzięty nieprzystojny umysł i zajątrzenie, na początku łagodnemi słowy imć pana łowczego bracławskiego mastificowali, tandem gdy imć pan łowczy, rozumieiący, że z szczyrego serca a nie obłudnie kłaniaią się i za przeszłe noclegowe występki przepraszaią, iako gospodarz był rad i wenerował, tym co miał dom (szlachecki i żołnierski), iako ludzi wojskowych; a ich moście, nie respectuiąc bynamniej na ochotę i ucztę gospodarską, skoro barziej sobie podraczyli, tak samego imć pana łowczego bracławskiego verbis laesivis disfamowali, gdzie zastawszy i przerzeczonego Swiszczewskiego, wprzod go łagodnie pod swoią companią przy ochocie gospodarskiej namawiali, a gdy się nie dał namówić, bez wszelkiego respectu, ieden z sabordinowanych

kozakow szablą w gębę odlew, w twarz prawą oblicza, niżej oka, w gębę ciął, którego gdyby pan protestantis rękoma swemi i z młodzią swą nie okrył, toby pewnie na tym miescu onego rozsiekali; z ktorych miar i dalszą difidatią i odpowiedź iawną na imć pana łowczego bracławskiego, tak na samego zdrowie, iako i na poddanych iego mości, obiecuiąc ich ogniem i mieczem znosić, uczynili. Tandem, tym się ieszcze nie ukontentowawszy, na mieście coraz to większą furią rosposcierali, na ostatek gdy imć pan łowczy sług i czeladź swoią posyłał, upraszaiąc submisse pana setnika i wszystkich kozakow, aby diskretnie na mieście z ludźmi i poddanemi obwinieni się obchodzili; oni, nie respectuiąc bynamniej na takową imć pana łowczego bracławskiego prośbę i tych wszystkich sług i czeladź do siebie przemawiać pod swoią swowolną kupę poczeli, iakoż, gdy iedni cnotliwszy uwieść się nie dali, i z confusią odeszli, po staremu iednego z dworzanow, Kazimierza Szczerbińskiego, który od lat kilku maiący onus pocztu pana protestantis na sobie, tak w wojsku, obozach, iako i na consistentiach różnych przez lat kilka imć panu łowczemu bracławskiemu, iako i gotowe dane pieniądze do szafunku biorąc, żadnego najmniejszego rachunku nie uczyniwszy, a co największa, i teraz, za podmową, tak w gotowiznie, iako i w aparamencie wojskowym, misternie i kryiomo zabrawszy na złotych sześćset, a przedtym na złotych tysiąc albo i więcej, iako szafarz nie uczyniwszy calculum, za odmową obżałowanych od imć pana łowczego bracławskiego absentowawszy się, nie opowiednie od boku pana protestantis pod tęż swowolną kupę i z koniem pana protestantis pojechał, przez co do szkod na złotych szesnaście set, szkod i krzywd chłopskich w to nie includuiąc, iego mości przywiedli i przyprawili. Przez co obwinieni, prawo pospolite, constytutie i artykuły wojskowe naruszywszy, securitatem publicam violarunt, a zatym i winy surowe, pro qualitate facti, na osoby, dobra i zasługi swoie libere zaciągneli, o co comparens, że dla takowych odpowiedzi i diffidatiej dalszych na zdrowie, imć pan łowczy bracławski i poddani iego mości we wszystkim bezpieczni być nie mogą, iteratis vicibus przedemną, urzędem, nomine imć pana łowczego bracławskiego protestuiąc się, in foro fori jure agere o to wszystko w sądzie wojskowym i kożdym należnym pana sui ofiarował, salvam

zostawiwszy meliorandi, aut augendi, vel diminuendi, atque juditialiter declarandi tej protestatiej facultatem. A na ten czas, na dowod wszystkiego, stawił woznego generała woiewodstwa kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetnego Stephana Karaczewskiego, który w moc wiernej, skutecznej i prawdziwej relatiej swoiej, zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, miesięca julii siedmnastego dnia, z przydania mego, urzędowego, a maiąc przy sobie stronę szlachtę ludzi godnych, urodzonych panów: Jana Chojnickiego i Kazimierza Wirzbowskiego, ad affectationem nrodzonego imć pana Jana Potockiego, łowczego woiewodstwa bracławskiego, towarzysza chorągwie usarskiej iaśnie wielmożnego imć pana Jana Wielopolskiego, kanclerza wielkiego koronnego, starosty krakowskiego, był w mieście Narodyczach, maiętności dziedzicznej, gdzie widział i oglądał w zameczku urodzonego pana Swiszczewskiego, sługę imć pana Szujskiego, chorążego brzeskiego, w izbie, szablą przez gębę, od oka aż do warg, z naruszeniem kości ciętego, rana barzo szkodliwa i szeroka, ktore to takowe zacięcie stałe być mienił, tenże pan Swiszczewski, sługa imć pana chorążego brzeskiego, z tej okaziej, że się nie dał namówić do pułku imć pana Łączyńskiego, i przez to tak został zacięty; przy tym opowiedał i imć pan łowczy bracławski, że i ich mości szafarza, od lat kilku służącego, odmówili, nazwiskiem Kazimierza Szczerbińskiego; i, rachunku nieczyniącego, z koniem i rysztunkiem pańskim, zabrali, czasu i sposobem iako się wyżej w protestatiej pomieniło. A tak on, wozny, co widział i słyszał, stamtąd odiechawszy, tak a nie inaczej rellatią swoią przedemną, urzędem, uczynił i zeznał, prosząc wespoł z comparentem, aby tak jego mości protestatia, iako i woźnego rellatia do act niniejszych, grodzkich, owruckich przyięte i zapisane były, co i otrzymał. Jan Grywski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3212, годъ 1685; листъ 293.

XXXIII.

Свидѣтельство, выданное Протоіереемъ димирскимъ, Игнатіемъ Кропивою, отъ имени димирской громады а также нѣкоторыми дворянами, димирскому управляющему, Казимиру Скорупскому, о томъ, что мѣщанинъ димирскій, Леско Малашенко, нанесъ ему публично побои, за то, что Скорупскій прочиталъ универсалы, изданные королемъ и старостою димирскимъ и въ силу ихъ требовалъ повиновенія отъ мѣщанъ и козаковъ. 1685. Іюля 30.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ пятого, месяца августа первого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, personaliter stanąwszy urodzony pan Franciszek Krasowski, imieniem urodzonego pana Kazimierza Skorupskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał attestacią, z Dimira wydaną, z podpisami rąk wielebnego ojca protopopy dimirskiego, y pana Sawickiego, tak się w sobie mającą: My, niżey na podpisie mianowani, dajemy naszę attestacię, iż się urodzony pan Kazimierz Skorupski żałośnie uskarżał y oświadczał obelgi swoiej od poddanego wielmożnego jegomości pana starosty Dimirskiego, pułkownika jego królewskiej mości, że się upominał posłuszeństwa od poddanych pańskich, jawnie i wyrażnie pokazawszy uniwersał króla jegomości, wszystkim mieszczanom, tak też i kozakom; a że ten mieszczanin y poddany pański, Lesko Małaszenko, sprzeciwiwszy się uniwersałowi króla jegomości y panu swemu, tak też y namiestnikowi jego wyszmianowanemu, porwał się nie

tylko słowem, ale y uderzeniem kilka razy kiem w łeb y gdzie indziej po grzbiecie przy tak wielu ludziach, tak też urodzonych ich mościow szlachty y obcych ludzi postronnych y tam mieszkających, bił, tłukł, jako się mu podobało, a zwłaszcza we własnym dworze pańskim, co urodzony pan Skorupski, oświadczywszy się szlachtą, tak też y woznym, szlachetnie urodzonym Janem Iwanickim, pobicia swego y obelgi od własnego poddanego pańskiego, co my, dla lepszej wiary dania, podpisuiemy się, w Dimirze, dnia trzydziestego Juli, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego. U tej attestatiej podpisy rąk temi słowy: ja, jako będąc osoba duchowna, ze wszystką gromadą dimirską podpisuię się Ihnati Krapiwa, Protopopa Dimirski y Czarnobylski, ręką własną; Teodor Sawicki; Franciszek Golenia Krasowski. Ktora atestatia, za podaniem y prożbą wyszmianowanej osoby podawającej, a za przyięciem moiem urzędowym, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich iest wpisana.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3212, годъ 1685; листъ 105.

XXXIV.

Свидѣтельство выданное сосѣдями дворянину Александру Вержбовскому о томъ, что въ его отсуствіи, козацкій полковникъ Макуха, вмѣстѣ съ полкомъ своимъ опустошилъ имѣніе его, мѣстечко Городницу, собравъ въ ней большой провіянтъ. Приложена такса взятыхъ предметовъ и присяга прикащика и мѣщанъ, удостовѣряющая въ подлинности факта. 1685. Ноября 8.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ шостого, месяца юнія двадцатого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Alexander Wirzbowski, towarzysz rothy pancernej jego mości pana skarbnika halickiego, dla wpisania do xiąg grodskich, owruckich, podał per obla-

tam atestatią przyiacielską, z opisaniem w niej szkod w miasteczku Horodnicy, przez Makuchę, pułkownika zaporozkiego, poczynionych, z poprzysiężeniem onych przez niżej mianowane osoby, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie, i do akt zapisanie, a tak ia, urząd, do xiąg przymuiąc, czytałem i tak się w sobie pisana ma. My, niżej na podpisie mianowani, dajemy tę kartę i oczewiste świadectwo jej mości paniej Alexandrowej Wierzbowskiej, żeśmy właśnie na tak wielki płacz i proźbę ziechali w dom, do dzierżawy iej mości Horodnicy i zrewidowaliśmy szkody, które poczynili kozacy w niebytności samego imć pana Alexandra Wierzbowskiego, towarzysza rothy pancernej iego mości pana skarbnika halickiego, który, zarówno z wojskiem, za Bukowiną był; zza tejże Bukowiny powracaiąc, nieiaki Makucha z siedmiąset kozakow w Polisie na stanowisko, bez żadnego respectu na tak wielkie spustoszenie tatarskie, stanął w Horadnicy, ze wszystkiemi chorągwiami, z iednemi we dworze, z drugiemi w winnicy i gumnie. We dworze wzięto: słoniny połci cztery, mąki i krup rożnych osmaczek cztery, masła fasek dwie, gęsi zabito piętnaście, owiec trzydzieści; potym w winnicy, zagnawszy wszystkie świnie, których było dziewiędziesiąt i karmnych wieprzow siedm, wszystko to na głowę wybili, gorzałki beczek dwie wypili i zabrali ostatek, w których, iako winnik przed nami pod sumieniem zeznał, było kwart pięćset czterdzieści; w gumnie gołego zboża-owsa osmaczek trzydzieście sześć, ięczmienia osmaczek sześć; w snopach: owsa co zniesiono koniom kup siedmdziesiąt, żyta kup dwadzieścia pod konie na pościel roznieśli, i miasto siana, konia wzięto dworskiego, żelaza we młynie pozbiiali, rozmiaru rożnego osmaczek siedm wzięto i młyn pustkami uczyniono, które krzywdy wszystkie widzieliśmy, na co dla lepszej wiary rękami się własnemi podpisuiemy. Datt w Horodnicy, ósmego nowembris, anno millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto. У тое аттестаціе подписъ рукъ тыми словы: Stanisław Wronowski. Alexander Pawłowicz m. p. А по подписахъ пріятелскихъ, такса вышъ мянованыхъ шкодъ написана тыми словы: Tych tedy szkod wszystkich, w tej atestatiej położonych, taxa, iako na ten czas w mieście Korcu zboża przedawano, takowa była: żyta osmaczka po złotych pięć wzięto, tedy żyta w snopach kop dwadzieścia, kożda kopa dawała po osmaczce koreckiej miary, facit sum-

ma złotych sto; ięczmienia osmak sześć, po złotych trzy, facit złotych ośmnaście; owsa osmaczek trzydzieście sześć, osmaczka po złotych dwa, facit złotych siedmdziesiąt i dwa, item owsa w snopach kop siedmdziesiąt, kożda kopa dawała po osmak dwie, in numero osmaczek sto czterdzieści, facit złotych dwieście ośmdziesiąt; mąki osmak dwie, osmakę rachuiąc po złotych pięć, facit złotych dziesięć; krup osmaczek dwie ięczmiennych, osmaka po złotych sześć, facit złotych dwanaście; rozmiaru rożnego, iako to: żyta osmak trzy, facit złotych piętnaście, pszenice osmak dwie, osmaczka po złotych sześć, facit złotych dwanaście, ięczmienia osmaczek dwie, facit złotych sześć; słoniny połci cztery, po złotych sześć, facit złotych dwadzieścia cztery, masła fasek dwie, po złotych dwanaście, facit złotych dwadzieście i cztery, gęsi piętnaścioro, facit złotych piętnaście; owiec trzydzieści, po złotych trzy, facit złotych dziewięćdziesiąt; świni dziewięćdziesiąt brażnych, po złotych pięciu, facit złotych cztyrysta pięćdziesiąt; wieprzow karmnych siedm, po złotych piętnaście, facit złotych sto pięć; gorzałki kwart pięćset czterdzieści, kwarta po groszy dwanaście, facit złotych dwieście szesnaście; żelaza we młynie, valoris złotych sześć; konia wzięto valoris złotych ośmdziesiąt. У тое таксы подписъ руки подаваючой w te słowa; Alexander Wierzbowski. A na weryficatią i większy dowod tych wszystkich poczynionych szkod i krzywd w miasteczku Horodnicy, dla poprzysiężenia onych, tuż, na urzędzie grodzkim owruckim, stawił wyszpomieniony comparens urodzonego pana Józepha Abraszewicza, podstarościego swego Horodnickiego, i sławetnych: Zienka i Stephana Poleszka, mieszczanów horodnickich, żądaiąc u mnie, urzędu, wydania onym rothy iuramentu, a tak ia, urząd, czyniąc dosyć prawu pospolitemu i woli proszącego, przy woznym generale województwa kiiowskiego, szlachetnym Janie Dedowiczu, przysięgę in eam iuramenti rotham wydałem, i w te słowa wykonali. Ja, Józeph Abraszewicz, podstarości Horodnicki, i my, Zinko i Stephan Poleszka, mieszczanie z miasteczka Horodnicy przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Swiętej iedynemu, na tym, iż te wszystkie krzywdy i szkody w miasteczku Horodnicy, wysz mianowane, panu naszemu, tak we dworze, we winnicy, iako i w folwarku, przez Makuchę, pułkownika zaporozkiego, i kozakow iego są prawdziwie

i nieomylnie, in summa na złotych tysiąc pięćset trzydzieście i pięć, poczynione; na czym, iako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po wykonaniu ktorej przysięgi idem wyszpomieniony comparens prosił, aby to wszystko do xiąg przyięto i zapisano było, co i otrzymał. Któraż to atestatia, per oblatam podana, iako i przysięga, przez wyszmianowane osoby wykonana, za podaniem i prośbą wyszmianowanego, a za przyięciem moim urzędowym, do xiąg grodzkich owruckich iest wpisana.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 43.

XXXV.

Жалоба дворянъ: Василисы и Григорія Дидковскихъ, на дворянъ: Павла и Василія Дидковскихъ, о томъ, что они, съ помощію козаковъ изъ полка полковника Данила, растаскали хлѣбъ, принадлежавшій истцамъ 1686 Іюня 6.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ шестого, месяца іюня шестого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими personaliter stanowszy urodzony imć pan Hrehory Didkowski, swym i urodzonej jej mości paniej Wasiej Redcycowny Bazylowej Didkowskiej, w stanie wdowiem zostającej, matki swoiej imieniem, soleniter świadczył i żałośnie protestował się o to i w ten niżej mianowany sposob, przeciwko urodzonym ich mościom paniom: Pawłowi Szaralenkowi i Bazylemu Serhienkowi starszemu Didkowskim, sąsiadom swym: iż ich mość obżałowani, niewiedzieć skąd zawiąwszy zły i nieprzystojny gniew i rankor przeciwko rodzicielce protestantis i samemu protestującemu, a nie mając żadnej praetensiej do protestantów rożnemi sposobami czyhał, aby

protestantów nie tylko substantiej, ale i zdrowia obżałowani pozbawić mogli; jakoż i samym skutkiem wykonywając i do skutku umysł swoj przywodząc, w roku niniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt szostem, upatrzywszy czas sposobny, gdy protestantes z praedestinatiej boskiej chorobą byli nawiedzeni, substantiej swojej dojrzyć nie mogący przy barzo niesposobnym zdrowiu, uczyniwszy zmowę z kozakami pułku pana Daniłowego, na ten czas w tejże wsi Didkowcach na consistentiej zimowej zostającemi, rożnych dniow, w tymże miesiącu kwietniu, nabrawszy raden szerokich z domow swoich, zajeżdżaiąc stożek żyta, w którym było kop sześć, a kożda kopa dawała po osmak $1^1/_2$, a osmaczka kożda na ten czas, iuxta taxam miary i targu narodyckiego, valoris po złotych 8, na tychże radnach pomłociwszy, do domów swoich zaprowadzili, a owych kozakow z domów swoich gotowizną za ich pracę ukontentowawszy, te żyto na swoj pożytek obrucili, a protestantom, za requisitią braterską i przyiacielską przywrócić nie chcieli i nie przywrócili, (iako o tym atestatia ich mościow panow sąsiad i braci i pana setnika, anno praesentis, dnia siedmnastego aprila, podpisami w Didkowcach rąk stwierdzona, szyrzej w sobie opiewa); a i na tym niedosyć ieszcze maiąc, przed różnemi ludźmi, na miejscach publicznych, ustawicznie odpowiedzi i diffidatie na zdrowie protestantów czynią i czynić nie przestaią, dla czego protestantes zdrowia swego nie są bezpieczni. Przez który to takowy swoj nieprzystojny postępek ich mość obżałowani nie tylko pokoj braterski, sąsiedzki, ilo w iednej wsi mieszkaiący, wzruszyli, ale winy, w prawie pospolitym surowie o tym opisane, na osoby i dobra swoie zaciągneli, a protestantów do ruiny substantiej i do szkod na złotych 200 przywiedli i przyprawili; o co pomieniony comparens, imieniem matki swoiej, przeciwko wyszmianowanym obżałowanym, iterum atque iterum soleniter świadcząc i protestuiąc się, offiarował się o to wszystko prawnie w sądzie należnym prawem czynić, zostawiwszy iednak salvę do melioratiej tej protestatiej, albo uczynienia inszej szyrszej, luboli też tej terazniejszej pozwami poprawienie i rozszyrzenie; a na ten czas prosił comparens, aby terazniejsza iego mości protestatia do xiąg niniejszych przyięta i zapisana była, co i otrzymał. Na miejscu imć pana Hrehorego Didkowskiego, iako pisać nie umieiącego, za oczewistą proz-

bą onego podpisuię się przy krzyżyku tym +, własną ręką protestanta napisanym, Jan Grywski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1867; листъ 140.

XXXVI.

Жалоба дворянъ, Павла и Василія Дидковскихъ на дворянъ, Василису и Григорія Дидковскихъ, о томъ, что они, вмѣстѣ съ козаками изъ полка полковника Данила, разграбили имущество и истязали женъ истцевъ и потомъ ихъ-же ложно обвинили въ воровствѣ. 1686. Іюня 7.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ шостого, месяца іюня семого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими personaliter stanąwszy urodzony imć pan Paweł Didkowski, swym i urodzonej paniej Didkowskiej, małżąki swej, i urodzonych ich mościow panow: Bazylego i Teresy Baranowskiego Didkowskich, małżąków, imieniem, soleniter a prawie z płaczem protestowali się przeciwko urodzonemu iego mości panu Hrehoremu Didkowskiemu, synowi, i urodzonej imć paniej Wasiej Redczycownie Bazylowej Didkowskiej, w stanie wdowim zostaiącej, matce, o to i w ten niżej mianowany sposob: iż ich mościowie obżałowani, zawziąwszy zdawna rankor niechętny przeciwko protestantom i szukaiąc różnych okasiej i sposobów, aby protestantów zniszczyć i do niesławy przyprawić mogli, iakoż i samym skutkiem wykonywaiąc, w roku niniejszem, tysiąc sześć set ośmdziesiąt szostym, podczas stanowiska kozakow, pułku pana Daniła, wojska iego krolewskiej mości zaporoskiego, rzeczeni obżałowani śmieli i ważyli się protestantow terazniejszych spotwarzyć, iakoby zboża iakoweści z kozakami obżałowanych młócić mieli i na swój pożytek obracali; a co największa, gdy protestantes, zostaiący w takowej oppressiej ratione honorów swych szlacheckich, i, aby dalszej nieponosili na urodzeniu swoiem

tudzież i honorach zmazy i calumniej, radzi nie radzi, iuż i z domow swoich, od żon i od dziatek uchronić się do futorow swoich musieli, szczegulnie zdrowie swoie, iako przed nieprzyiacielem, unosząc, tej będący nadzieie, że przynamniej małżąki i dzieci protestantów będą w zwyczajnej, szlacheckiej, w domach swoich, obserwantiej, obżałowani, nie respectuiąc bynamniej na prowo pospolite i na stan białogłowski, szlachecki, obudwuch małżonek protestantium-panią Bazylowę, i panią Pawłowę Didkowskich, informowawszy setnika, tam stoiącego, baturyńskiego, w niewolę i do więzienia nie: słusznego gwałtem pobrać roskazali i szlachcianki potsciwe, miasto kłody, między żerdzi w płot wsadzali; a gdy się, iako nic niewinne szlachcianki i takowej oppressiej niepodległe, wypraszały się, onych tenże pan Hryhory Didkowski, z poduszczenia matki swoiej, z kozakami, obudwuch małżonek: Bazylego i Pawła Didkowskich, obuchami po plecach bili poty, aż nogi swoie żony protestantów między żyrdzi włożyć musieli, tamże ciasno te żyrdzi na nogach wiciami skręciwszy, przez całe dwa dni i dwie nocy, na dishonor i contempt stanu białogłowskiego, szlacheckiego i na pośmichowisko trzymali, i ledwie za uproszeniem godnych sąsiad, (ach niestetyż) wypuścili; a podczas takowego więzienia, zbicia, dręczenia obżałowani z tymiż kozakami z domów i komor protestantium wzięli: napierwej u pana Pawła Didkowskiego: pasów czercowych dwa, valoris złotych 12; szablę, valoris złotych 8; pieniędzy złotych 4 dobrej monety; chustek 3 zapołoczą zatykanych, valoris złotych 2 i groszy 15; chust męskich par 2, valoris złotych 4; formę do cztyrech sztuk strzelby na kule, valoris złotych 3; a u pana Bazylego: rucznicę z prochownicą, valoris złotych 18; pieniędzy gotowych złotych 21; sieć, ze wszystkim osadzoną, valoris złotych 15, violenter zabrali i z tymiż kozakami w paj rowny podzielili; nadto grunta protestantium pod siebie obżałowani niesłusznie zabieraią, przechwałki i różne odpowiedzi iawne i publiczne na protestantów, obiecuiąc onych nieżywić, czynią i czynić nie przestaią, iako protestantow doszło wiedzieć, że obżałowani iakowąści mniemaną attestatią, pisarza kozackiego ręką pisaną, na zmazanie honoru szlacheckiego i protestatią w grodzie niniejszym obżałowani na terazniejszych protestantow zanieśli; de nulitate onych i o to wszystko terazniejszy comparens, aby żad-

nej wagi i waloru u żadnego prawa i sądu nie mieli, iterum atque iterum, nomine wysz mianowanych protestantów, przeciwko obżałowanym protestuie się i reprotestuie, offiaruiąc się o to w prawie należnym nie zaniechać, salve jednak wszystkim generaliter żałuiącym, do poprawienia tej protestatiej, zostawiwszy, albo pozwami onej rozszyrzenie, gdy tego prawna potrzeba będzie ukazywała; na ten czas prosił tenże protestans, aby ta terazniejsza protestatia do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich przyięta i zapisana była, co i otrzymał. Imieniem intro mianowanych osob podpisuię się Thomasz Baranowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 141.

XXXVII.

Жалоба отъ имени подстолія кіевскаго, Степана Трипольскаго, на дворянъ: Мартына, Өеофилу и Константина Радзиминскихъ, о томъ, что они съ отрядомъ слугъ и нанятыхъ козаковъ ворвались въ имѣніе Трипольскаго, село Ласки, овладѣли имъ, ограбили дворъ и истязали семію управляющаго, удалились-же только вслѣдствіе ссоры происшедшей между ними и козаками. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1687. Генваря 9.

Року тысяча шестсотъ осмдесятъ семого, месяца генваря девятого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanąwszy urodzony imć pan Alexander Żankiewicz, sługa i podstarości urodzonego imć pana Stephana Trypolskiego, podstolego woiewodstwa kiiowskiego, imieniem tegoż iego mości pana swego i swoim, także imieniem urodzonej iej mości paniej Anastazyiej Niemścianki Alexandrowej Żankowskiej, małżąki swoiej, zbitej, zekrwawionej przez osob niżej mianowanych, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Marcinowi i Theophili Łaskownie Ra-

dzimińskim, małżąkom i synowi ich mościów, iego mości panu Konstantemu Radzimińskiemu, także przeciwko czeladzi ich mościow rękodajnym i kozakom, na uczynek niżej mianowany, człowieka do dziesiątka, umyślnie zebranym i zaciągnionym, samymże ich mościom panom Radzimińskim, małżonkom i synowi ich mościów wiadomym i znaiomym, których lubo teraz protestans tu nie specifikuie, iednak w dalszym postępku prawnym za wyrażonych mieć zechce, żałośnie opowiedał, świadczył i soleniter protestawał się o to i w ten niżej opisany sposob: iż co niegdy zeszły urodzony imć pan Fedor Łasko, wojski bracławski, ku pilnej potrzebie swoiej pożyczywszy i odebrawszy u zeszłego niegdy urodzonego imć pana Fedora Trypolskiego, rodzica iego mości pana Stephana Trypolskiego, podstolego kiiowskiego, pana protestantis, pewną i gotową summę pieniędzy, trzy tysiące złotych polskich, i w tej mianowanej summie części swoie własne, dobra dziedziczne, w woiewodstwie kiiowskim a powiecie owruckim, we wsi Łaskach leżące, o dwie mile od miasta Owrucza, prawem zastawnym, rokiem trzecioletnim w zastawę puścił, i zapis zastawny, według prawa napisany i sprawiony, na to dał, i według zapisu, przez woznego i dwuch szlachciców w posessią zastawną pomienione dobra, ze wszystkiemi poddanemi i wszelakiemi przynależnościami podał, aż do wykupna i oddania spełna pomienionej summy, zapisawszy się tymże zapisem zastawnym przez potomków swoich, w dzierżeniu pomienionych dóbr przeszkody, trudności i impedimentu żadnego nie czynić, i owszem, od wszelakich przeszkod i impedimentów prawnych i nieprawnych, na pomienione dobra zastawne zachodzących, bronić, i swym własnym kosztem ewinkować, iako o tym pomieniony zapis zastawny i posessia, do tego zapisu refferuiąca się, szyrzej w sobie opisuią; których dóbr zastawnych, według pomienionego zapisu, przerzeczony, niegdy zeszły imć pan Fedor Trypolski, rodzic imć pana podstolego kiiowskiego, obiąwszy te dobra w roku tysiąc sześć set cztyrdziestym pierwszym, aż do zgonu życia swego spokojnie trzymał i zażywał, a to ieszcze przed zaczęciem incursiej kozackiej i rebelliej chłopskiej, a potym, po różnych transactiach woiennych, pan protestantis, imć pan podstoli kiiowski, iako w łasny syn po rodzicu swoim te pomienione dobra zastawne obiął, w których dobrach, za obięciem iego mości, kilka poddą-

nych ieno było, bo przez kozaków, tatarów i przez różnych woiennych ludzi spustoszono, i iuż pan protestanta, imć pan podstoli kiiowski, za dzierżenia swego zciągnął i osadził poddanych do dziesiątka, na ostatek i dziedzicznego poddanego swego, z dobr swoich dziedzicznych, tamże w Łaskach osadził, i onych, zawsze przychęcaiąc ich, wołami i zbożem zapomagał, z których dobr zastawnych, od obięcia pana protestantis, nie tylko żeby intrata, summie corresponduiąca, wychodziła, ale i dziesiątej części z tych dobr pan protestanta nie miał i teraz nie ma; teraz dopiero przerzeczeni ich mość panowie Radzimińscy, małżonkowie, i syn ich mościów, nescitur quo praetextu, interessuiąc się do dobr pomienionych, a nie respektuiąc nic na prawo pospolite i na winy w niem opisane nic nie dbaiąc-nie oddawszy summy pomienionej według zapisu, ieśliby do dziedzictwa dobr należeli, roku teraz minołego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt szostego, miesiąca decembra trzydziestego dnia, miasto evictiej od inszych, sami ich mość przerzeczeni panowie Radzimińscy, mał, żonkowie i syn ich mościów, z czeladzią swoią, mocno gwałtem na pomienione dobra zastawne, we wsi Łaskach, naiachali, u poddanych zastawnych postawali, posłuszeństwo poddanych na siebie odebrali i panu protestanta do robot chodzić poddanym zabronili, siebie samych i konie poddanym sustentować usiłuiąc, czyniąc expulsią z pomienionych dobr zastawnych, odzywaiąc się z tym: «że i dwor w prędkim czasie od imć pana podstolego kiiowskiego odbierzem ze wszystkim, bo iesteśmy dziedzicowie»; iakoż ich mość obwinieni, naradziwszy się na to z sobą dobrze, aby i dwor pomieniony odebrać, sam imć pan Radzimiński odiechał z Łaskow na Wołyń, a imć pani Radzimińska z imć panem synem swym, przybrawszy i zaciągnąwszy sobie na pomoc kozaków do dziesiątka, z któremi, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt siodmego, miesiąca ianuarii osmego dnia, podpiwszy sobie dobrze, sama imć pani Radzimińska z kozakami pieszo, a imć pan syn iej mości na koniu, z pistoletami, na dwor pana protestantis armatno, z strzelbą ognistą i innym orężem, do wojny sposobnym, we wsi Łaskach mocno gwałtem napadszy, we wrota strzelali z rusznic, z pistoletow; na protestanta odpowiadać, zabiciem grożąc, a gdy protestans, to słysząc i widząc, że iuż wrota odbiiaią, a, chroniąc zdrowie swoie, furtą, w

tył dworu, na koniu uiechał, małżonkę i dziatki swoie we dworze, w izbie zostawiwszy, tamże ich mość obwinieni, włomawszy się w dwór, protestanta szukali, drzwi do sieni, do izby powybiiawszy, postrzelawszy, komory poodbiiawszy, po komorach wszędy obszukawszy, aby, onego znalazszy, nieżywić, a nieznalazszy protestanta, czeladź dworną, parobków, pastuchów, białychgłow wszystkich porozganiali, a żnalazszy w izbie małżonkę protestanta, nie respectuiąc na stan onej szlachecki, a ile białogłowski, oną złaiawszy, zesromociwszy, na uczciwim (sic) szczypiąc, płazami, szablami, kańczukami niemiłosierdnie zbiwszy, zekrwawiwszy i ledwie co żywo zostawiwszy, z izby wywlokszy i ze dwora, za wrota wypchnęli, a potym, znowu do dworu wziąwszy, w prywatnym więzieniu pułtora dnia trzymali, głodem karmili, stanowi szlacheckiemu nieprzystojne występki wyrządzali, dziatki małe protestantowe przestraszywszy, tamże, za nią, ze dworu, za wrota powyrzucali, potym, w osobliwym budynku nalazszy miody, gorzałki, piwa, które napitki na przyiazd imć pana podstolego kiiowskiego przygotowane byli, kazali sobie do izby czeladzi i tymże zaciągnionym kozakom nosić, i pić poczęli, tryumfuiąc sobie, że dwor ze wszystkim dostatkiem odebrali, a, nie ukontentowawszy kozaków miodem i piwem, tedy imć pan Konstanty Radzimiński kazał ceber gorzałki natoczyć i z miodem przasnym sycić i kłocić dla kozakow, i sam z niemi pił; tamże piiąc, wielkie i nieznośne szkody czynili, szkatułę protestantową rozbiwszy, pieniądze, które protestans miał z intraty ze wsi Skorodnego i z inszych maiętności wybrane i za miody poprzedane, dobrej monety złotych tysiąc, wzięto; w tejże szkatule regestra różne, kwity poborowe i podymne, i inne pisma potrzebne pobrano, skrzynię protestantową odbito, w której wzięto: spodnicę sztametową gozdzikową, drugą zieloną harasową, barokę (sic) czarną francuskiego sukna, płotna, pułsetkow dwa cienkiego, i inszego ochędozstwa płociennego nie mało zabrano, pościel protestantową pozwlekano, a insze poduszki szablami posieczono i pierze na ziemię powysypywano i wiele szkod, tak samemu imć panu podstolemu kiiowskiemu, iako i protestantowi naczyniono, a gdy, za daniem wiedzieć przez protestanta, ich mość panowie: Jan i Ostaphi Trypolscy i imć pan Pawsza, o takowym najezdzie na dwor imć pana podstolego kiiowskiego, gdzie wespół z pro-

testantem, tegoż wysz mianowanego dnia, używszy z sobą imć pana Władysława Brańskiego i imć pana Jana Morranowskiego, do Łasków, do ich mość panów Radzimińskich, do dworu imć pana podstolego kiiowskiego przyiechali, i, zastawszy ich mość obwinionych we dworze z czeladzią i z kozakami piiących, ich mościom po przyiacielsku perswadowali, aby się mogli animować w zawzięciu swym przeciwko imć panu podstolemu kiiowskiemu i protestantowi, ale się prawem chcieli kontentować, ieśli kto komu co winien, a nie odpowiedaiąc na zdrowie protestanta i takowych szkod i ruiny nie czynić we dworze; niesłuchaiąc ich mość obwinieni żadnej mowy ani persuasiej przyiacielskiej, do protestanta zaraz z pistoletow strzelać począł, krzyknąwszy na kozaków, aby bili, strzelali, a najbarziej protestanta aby nieżywić; widząc tedy takową zawziętość imć panowie Trypolscy, imć pan Pawsza, oświadczywszy to ich mościami, z sobą maiącemi, tak naiazd gwałtowny na dwor i szkody tak wielkie, z confusią odiechać musieli; po odiezdzie záś ich mościow panow Trypolskich i imć pana Pawszy także i protestanta, kazała sobie imć pani Radzimińska i tłumok z pościelą do dworu przynieść, ktòrą przyniosł poddany Kiryk; a gdy iuż było w noc godzin trzy, tedy z temiż zaciążnemi kozakami obwinieni, powadziwszy się między sobą, pohałasowali się, czyli też pobili, od których wprzod sama imć pani Radzimińska, do gospody na wieś po nocy poszła, a po tym i imć pan syn iej mości, od zaciążnych swoich kozakow, ze dworu, tamże na wieś od nich ustąpił, odszedszy konia we dworze, pistoletow, szabli, kulbaki, tłumoka, pościeli i puzderka, czyli skrzyneczki; gdzie obaczywszy kozacy, że sami tylko we dworze zostaią, naczyniwszy wiele szkody, i co chcieli, to sobie z komor, nagradzaiąc sobie odwagi, brali; napitki wszystkie na ziemie powypuszczano, i tak sobie dobrze kozacy zaciężni nagrodziwszy, w swą drogę poszli, a gdy nazaiutrz obaczył protestans, że we dworze iuż hałásow nie masz i nikogo w nim nie widać, wiechał do dworu, znalazszy wszystkie komory, tak ze zbożem, iako i z leguminą poodbiiane, wszystko popsowano, zboże porozsypywano, połcie, sadła, masła, syry i insze skromne legumina, wszystko pobrano i wiele szkod nieznośnych naczyniono, gdzie we dworze i konia zastał w sieniach uwiązanego, którego konia, ze wszyskiemi rzeczoma, to iest z uzdeczką, kulbaką

bez troków, z poduszką haftowaną, karmazynową, starą, z olstrami, iedno olstro bez kapturka, wojłokiem starym pielśnianym, poszarpanym, płutnem podszytym, z starą skurką, pistoletow para krzosowych szable w oprawie starej bez kapturka i ukowki niżnej, z paskami rzemiennemi, szkatułę zamkniętą, korporał z pokrowcem kitajczanym i tłumok błękitny, paklakowy, stary z pościelą, to iest: poduszek dwie, iedna bez poszewki poduszka i piernat ieden, rog kozacki bez prochu i pasa, w grodzie tutejszym praesentowawszy, w sequestrze urzędowym zostawił; przez który to takowy niesłuszny, nieprawny, a prawie gwałtowny postępek, ich mość przerzeczeni obwinieni prawo pospolite zgwałcili, winy prawne, uczynkowi temu godne, na dobra i osoby swoie zawzięli i zaciągnęli, zapisowi zastawnemu sprzeciwili, ieśli by podeń podpadali i do dobr należeli, i w zakład, w zapisie zastawnym założony, trzech tysięcy złotych polskich popadli i szkod, za tym gwałtownym naiazdem i expulsią, na trzy tysiące złotych polskich panu protestantis nanieśli i naczynili, nie includuiąc w to tysiąca złotych, w szkatule protestanta, w dobrej monecie wziętego, także i protestanta do szkod niemałych przywiedli i przyprawili, które szkody czasu prawa przez protestanta regestrem albo pozwem liquidowane będą; o co wszystko, iako się wyżej pomieniło, protestans, imieniem wysz rzeczonego imć pana swego, także swym i małżonki swej imieniem, iterum atque iterum protestowawszy, tegoż przerzeczonego iego mości pana swego i siebie samego z małżąką swoią z ich mościami mianowanemi obwinionemi, w sądzie należnym prawnie czynić ofiarował, wolną iednak melioratią do uczynienia o to szyrszej protestatiej, albo czasu prawa pozwami tej rozszyrzenie, in quantum by tego potrzeba prawna ukazywała, zostawiwszy. A na dowod tego wszystkiego, stawił woznego generała woiewodstwa kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, który w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej rellatiej swoiej, zeznał temi słowy, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt siodmego, miesiąca ianuarii dziewiątego dnia, maiąc przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Pawła Niewiadomskiego i Stanisława Dembowskiego, był na sprawie i potrzebie, (z przydania mego urzędowego) we wsi Łaskach, w woiewodswie kiiowskim, a

powiecie owruckim leżącej, urodzonego imć pana Stephana Trypolskiego, podstolego woiewodstwa kiiowskiego, a residentiej na ten czas i mieszkaniu urodzonych panów: Alexandra i Nastaziej Niemszczanki Żankiewiczow, małżonków, gdzie bywszy, widział i oglądał dwor spustoszały, okna powycinane, ściany, tak w izbie białej, iako i piekarni posieczone i szablami porąbane, i z strzelby postrzelane; których postrzałow kulowych z strzelby we drzwiach i w ścianach naliczył szesnaście, a sieczonych szablami i bez liczby, tamże widział w izbie skrzynie i szkatułę poodbiiane, pierze po izbie porozsypywane, piernaty bez powłok, i poduszki po ziemi walaiące się, i komory i szpichlerz itidem poodbiiane, zboża rożne porozsypywane, które świnie błąkaiące się pyskami gmyrzały i iedli, i inszych nie mało szkod, iako się wyżej w protestatiej pomieniło, mienił być pan Żankiewicz poczynionych przez urodzonego imć pana Konstantego Radzimińskiego i pomocników onego, z roskazania własnego ich mościow panow: Marcina i Theophili Radzimińskich, małżonkow, ojca i matki iego mości; praw i dispositii różnych i kwitow poborowych przy tej wiolentiej zabrano; tudzież widział imć panią Żankiewiczową, w priwatnym więzieniu od obżałowanych zatrzymaną, którą z szlachtą pomienioną prawnie przyaresztował, co wszystko on, pomieniony wozny, tąż szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy co widział i słyszał, ztamtąd powrociwszy, tę swoią, tak a nie inaczej prawdziwie zeznał rellatią, prosząc, wespół z protestantem, aby tak protestatia, iako i woznego rellatia, do xiąg przyięte i zapisane były; co i otrzymał. Alexander Żankiewicz.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686 –1687; листъ 392.

XXXVIII.

Объявленіе отъ имени козацкаго полковника, Данила Федоровича, о томъ, что дворяне: Михаилъ Скалковскій и Маріанна Яницкая, помимо его воли и безъ его вѣдома наняли нѣсколько козаковъ изъ его полка для учиненія заѣзда и грабежей въ селѣ Максимовичахъ 1687, марта 22.

Року тысеча щестсотъ осмъдесятъ семого, месяца марца двадцать второго дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście urodzony pan Szczęsny Swirski, imieniem imć pana Daniła Fedorowicza, pułkownika iego krolewskiej mości wojska zaporoskiego, przed urzędem niniejszym, grodskim, owruckim świadczył, manifestował się o to, iż, co urodzony imć pan Michał Skałkowski i pani Marianna Mierzwińskiego Stanisławowa Janicka, za iakimści prawem, sobie służącym, przybrawszy do siebie i przenaiąwszy kozakow kilku z pułku pomienionego pana pułkownika, bez wszelkiej wiadomości i namniejszego roskazu tegoż rzeczonego imć pana pułkownika, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmym, w miesiącu marcu, z temiż wysz rzeczonemi kozakami, do siebie, dla assystentiej zaciągnonemi i naiętemi, do wsi Maxymowicz tu, w woiewodstwie kiiowskim, a powiecie owruckim leżącey, przyiechawszy, iakoweś exorbitantie, pobraniem miodow, wołow i innych rzeczy w dobrach tych urodzonego imć pana Wojniłowicza, podstolego słonimskiego, poczynili, iako tedy bez woli, wiadomości i roskazania namniejszego od imć pana pułkownika rzeczonego, kozacy tam byli z pomienionemi osobami, tak natychmiast pomieniony

manifestuiący, imieniem pomienionego imć pana pułkownika, aby przez to iakowej trudności i turbatiej nie miał i nie ponosił na potym od kogo, postrzegaiąc całości w tym onego, manifestował się; owszem tenże imć pan pułkownik do tychże kozakow, na consistentiej w Maxymowiczach stoiących, przez wyszrzeczonego pana Skałkowskiego i pana Taszewskiego od siebie pisał i powagą urzędu swego pułkowniczego przykazał w karcie pisanej, aby się kozacy do żodnych spraw szlacheckich nie interessowali, iako karta, w tej materiej pisana i tuż na urzędzie grodzkim, owruckim produkowana, świadczy; o to wszystko manifestował się i świadczył, że się tak działo, i prosił tenże manifestuiący, aby to do act grodzkich, owruckich, ta manifestatia przyjęta i zapisana była, co i otrzymał: Szczęsny Świrski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 418 на оборотъ.

XXXIX.

Жалоба дворянина Михаила Скалковскаго на козацкого полковника, Данила Федоровича о томъ, что козаки его напали на домъ Скалковскаго, истязали его жену и ограбили его имущество 1687, апрѣля 28.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ семого, месяца априля двадцать осмого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście urodzony imć pan Michał Skałkowski, swym i małżonki swoiej imieniem, iako ieno mógł przed actami grodskiemi owruckiemi stanąć, tak zaraz na przeciwko imć panu Daniłowi Fedorowiczowi, pułkownikowi wojsk iego krolewskiej mości zaporozskich, żałośnie świadczył i opowiedał się o to, iż pomieniony imć pan pułkownik, nie uważaiąc na prawo i artykuły wojskowe, także i listy iaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow koronnych, które żadnego z ludzi krzywdzić, ani confuzyią karmić nie każą, kożakom swoim, subordynawawszy, aby wolą i roskazanie obwi-

nionego wypełnili, onym surowo przykazawszy, na manifestanta z małżąnką onego, we dworze we wsi Żerewie mieszkaiącego, nasłał w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmym, dnia dwudziestego piątego marca, bez żadnej najmniejszej dania okazyiej sobie od manifestanta, tam tedy zesłani kozacy, z roskazania pomienionego imć pana pułkownika, naiechawszy na dwor i residentią na ten czas manifestantow, a nie zastawszy samego manifestanta w domu, który o swoich inszych potrzebach odiechał, małżonkę tylko sąmą manifestantis, tamże zaraz, bez wszielkiego respectu na stan białogłowski szlachecki, pomienieni kozacy małżonkę manifestantis słowami uszczypliwemi zelżywszy i zesromociwszy, nic sobie niewinną bili i hałasowali i iako onym się podobało znęcali się, na ostatek, postronkiem wziąwszy za szyię, po wsi, iako złoczyńcę iakiego, wodzili, i tamże, przy tym naiechaniu, w tymże dworze, już wyprowodziwszy małżonkę manifestantis, pieniędzy dobrą monetą złotych ośmdziesiąt, w izbie, .pod poduszkami w łużku i klacz, szerścią drofiatą, ze zrzebięciem, złotych pułtrzecia sta manifestanta kosztuiącą, w sposob niesłusznej i bezprawnej zdobyczy zabrawszy, to wszystko do pomienionego obwinionego, pana Daniła, pułkownika swego, do miasteczka Iwankowa zaprowadzili i panu pułkownikowi swemu oddali, a małżonka manifestantis, od tak nieznośnego zbicia i postursania, leżeć i kalekować czas niemały musiała, ktory razow sinych, bitych, co znaczniejszych po ciele, w liczbie iedenaście, zadali; sam zaś manifestans, dla odpowiedzi, i przechwałek, i czyhania przez kozakow na zdrowie swoie z roskazu pana pułkownika, czas niemały, aż do wyścia kozakow, unosząc zdrowie, po rożnych miejscach tułać się musiał; przez który takowy swoj nieprzystojny postępek pomieniony obwiniony, pan pułkownik, przeciwko prawu i artykułom wojskowym wykroczył, protestanta do szkod niemałych przywiodł, o co wszystko protestans, iteratis vicibus przed urzędem manifestowawszy się, declarował się o to w sądzie należnym wojskowym czynić nie zaniechać; a teraz prosił, aby ta onego manifestatia do xiąg przyięta i zapisana była, co i otrzymał: Michał Skałkowski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 424.

XL.

Счетъ контрибуцій, взятыхъ козаками полка Данила Федоровича съ жителей мѣстечка Хабна и прилежавшихъ къ нему селъ, имѣнія дворянина Станислава Бржескаго; также перечень насилій произведенныхъ тѣми-же козаками въ томъ-же имѣніи. 1687. Мая 26,

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ семого, месяца мая двадцать шостого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście imć pan Andrzej Lubowicki, swym i urodźonych ich mościow panow: Stanisława i Maryanny Lubowickiego Brzeskich, małżonkow, imieniem, świadczył i protestował przeciwko panu Daniłowi Fedorowiczowi, pułkownikowi wojska zaporoskiego i kozakom onego, setni niżej mianowanych, względem nieznośnych szkod i krzywd poddanym, w miasteczku Chabnym i wsiach: Minkach i Swiatockich, mimo wolą wyraźną i list ochronny jaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego poczynionych, które się niżej wyrazili w ten sposob: Regestr szkod, ktore, tak sam, iako i kozacy porobili, z pułku Daniłowego, w roku tysiąc sześć set ośmdziesiąt szostym. Setni Kirylczatynej, i setni Hryćkowej, anno millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo: na koreń Orlańskiego, wieś Swiatockie wydało: owsa osmak puł iedenasty, miary narodickiej osmaka po złotych trzy i groszy sześć; na koni dwa, siana wozow dwadzieścia i pięć,, rachuiąc woz po złotych trzy; chust białych wydali par pułczwarty; butow nowych par dwie, złotych sześć; pieniędzy złotych sześć i groszy piętnaście; co pamiętaią

poddani, na tiutiuny i na procby złotych dziesięć; woz ze wszystkim, z chomątem nowym, podoskowany, złotych dziesięć; na sadło złotych cztyry i groszy ośmnaście: do obozu sucharow osmakę iednę, mąki żytnej czetwerikow dwa, hreczaney czetweryk ieden, iagieł czetweryk ieden, soli husek ośmdziesiąt, miodu kwart cztyry; na sotnika wydali pieniędzy groszy dwadzieścia i cztyry; przez całą zimę karmili: w dzień mięsny—mięsa po razy cztyry i prosiąt, w dzień pośny—ryby, miod, olej, bez tego, ani obiadu, ani południa, ani wieczerzy nie było. Hryćkowej sotni a korenia Moskalowego wydali: na sadło i woz złotych sześć; za siekierę groszy dwadzieścia i cztyry; na dziegieć groszy ośmnaście; pieniędzy osobliwie groszy ośmnaście; na włoczebne: sucharow osmaczka iedna, mąki żytnej czetwerykow dwa, hreczanej czetweryk ieden, krup hreczanych czetweryk ieden, soli husek ośmdziesiąt; iedzenie iednakowe, co i pierwszych. Na koreń Orlańskiego miasteczko Chabno wydało: za sadło złotych ośmnaście, na kozakow dwunastu boroszna wszystkiego rożnym zbożem osmaczek dwanaście, soli husek dwadzieścia cztyry, wozow nowych trzy z chomątami i ze wszystkim, złotych trzydzieści, kosę iednę, rydel ieden, na dziegieć groszy pięćdziesiąt i ośm, pieniędzy na Boże narodzenie na gorzałkę—złotych cztyry i groszy sześć; z osobna setnikowi belec miodu—złotych sześć; pieniędzy złotych cztyry. Samemu panu pułkownikowi Daniłowi miodu puł belca, złotych trzy; item temuż kwart trzy, pieniędzy złotych cztyry i kunica; na koszule złotych trzydzieście i sześć i butów par dwanaście, złotych trzydzieści i sześć, osobliwie szwiec swoim rzemieniem musiał kożdemu przyszywać buty i naprawiać, nie tylko w miasteczku stoiącym, ale i ze wsiów przychodzącym. Na tenże kureń: owsa osmaczek trzydzieści na koni sześć, osmaka po złotych trzy, siano wozow pięćdziesiąt, rachuiąc woz ieden po złotych trzy. Sam pułkownik razow był cztyry we dworze, kazał sobie szpiechlerz odbić i owies sypać przed konie i drugi owies młocić, ieść kazał dawać dostatkiem, ryb co było do obozu nagotowano, iedne poiedli, a drugie kazał pobrać, wieprza karmnego z karmnika wziąć kazał, zesławszy atamana, i do Jwankowa zawieziono, valoris złotych dwadzieścia, w tymże dworze więto u mieszczanina iednego: owsa osmakę iednę, atamanowi osobliwie złotych cztyry; za podstarościm się iego mość pan pułkownik sam z obuchem we dworze gonił, że mu praesento-

wał uniwersał ochronny iaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego, podwody, w sam czas roboczy, aż do Cudnowa musiały chodzić, przez co wielka szkoda w robociznie, i intracie pańskiej, iako i poddanym ubogim, gdyż nie rychło woły powracali, a drugie i po dziś dzień poprzepadali, to iest wołów cztyry, woł ieden bo złotych trzydziestu; terazniejszej zaś consistentiej, przy surowym i groźnym uniwersale iaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego, gdy mu podstarości uniwersał praesentował w tymże dworze, tedy go cisnął po stole, aż na ziemię spadł, tamże, czy z kozakow ktory, czy sam pan pułkownik, przy samej pieczęci nogą nastąpił, i tak, iako wzwysz napisano, kazał sobie wszystkiego w brod dawać, iako i tak rok (sic), i tak sobie postępował. Jezdził potym do niego podstarości, prosząc go, aby kozakow nie stawiał, dowiozł mu pokłonu: miodu belec, valoris złotych sześć, item pieniędzy złotych dwa, drugą razą odwiozł lisa i sarnę i sotnikowi z osobna dał złoty ieden i groszy sześć, którego koreń w miasteczku stał, upraszał tedy, aby kozacy byli sprowadzeni, których stało ośm, powtòrnie dwanaście, strawili owsa osmaczek dwadzieścia i cztyry i czetwerykow trzy, rachuiąc osmakę po złotych trzy, a osobliwie pieniędzmi złoty ieden i groszy sześć, siana wozow pięćdziesiąt i cztyry, woz po złotych trzy ieden rachuiąc i iedli, co potrzeba była, tak tak rok, iako i tej zimy, bez mięsa na obiad, na południe i na wieczerzą nie usiadł. żaden z nich; w postny dzień bez ryb i miodu, a na ostatek i pszczoły musieli dla nich drzeć, bo gdyby tego nie było, tedy by gospodarz i z gospodynią trudno miał w domu siedzieć, tak postępowali i w niwecz ludzi poobracali, gorzałki ponapiiawszy, gwałtem sobie kazali dawać, za nią złotych dwadzieścia i cztyry, a nie respectuiąc na to, pan Daniło, pułkownik, że w niwiecz ludzi obrócili, ale ieszcze i z drugiej sotni Hryćkowej przysłał koreń Moskalow do tegoż miasteczka Chabnego na stantią, kozakow dziesięć, ktory strawił owsa osmaczek dwie, siana wozow ośm, pieniędzy złotych trzy i groszy pięćdziesiąt i cztyry; wozow dwa, złotych sześć, siekierę i rydel, boroszna rożnego: zboża osmaczek ośm, soli husek trzysta dwadzieścia, sadeł dwie, za nie złotych siedm; ciż kozacy myto, do intraty pańskiej należyte, tak tak rok, iako i teraz wybierali od kupcow, ludzi przechodzących, na pana pułkownika; czer-

nic z manastyru pieczarskiego kiiowskiego dwie, idące na rożne miejsca święte pieszo, w puszczy nagoniwszy, gwałt onym czynili, obrazek, od popa chabeńskiego dany, i pieniędzy, cokolwiek tylko mieli, odięli. We wsi Minkach stało kozakow siedm, tak przeszłego roku, iako i terazniejszego, setni Kiryłczatynej; brano na koni siedm: owsa osmak pięćdziesiąt, osmakę po złotych trzy i groszy sześciu rachuiąc, tak przeszłej zimy, iako i terazniejszej, siano wozow ośmdziesiąt i pięć, rachuiąc woz po złotych trzy, wozow cztyry z chomątami i ze wszyskim, złotych czterdzieści, sadeł dwie—złotych ośm, na chusty białe pieniędzmi wzięto złotych czterdzieści i dwa, tak tej iako i przeszłej zimy; siekier cztyry—złotych ośm, kos cztyry—złotych ośm, rydlow cztyry—złotych cztyry, motyk cztyry—złotych cztyry, na postoły tej zimy wybrali złotych dwanaście, a przeszłej zimy botow par siedm, para iedna po złotych trzy, boroszna rożnego zboża osmaczek czternaście, soli husek pięćset sześćdziesiąt, na prochy i tiutiuny złotych dziesięć, i innych nieznośnych krzywd i szkod naczynili; za podwody złotych dwadzieścia, a drugie podwody w czas roboczy aż do Czudnowa chodzili, samych zaś kozakow przez obiedwie zimy, według woli i upodobania onych, karmili i strawowali ubogie ludzie; owo zgoła, w generalną porachowawszy summę, iako się z gromady miasteczka Chabnego i wsiow, do niego należących, pokazało i rachowało, effective na złotych dwa tysiące szkod kozacy naczynili; o co comparens prawnie w sądzie wojskowym czynić declarował się. A na dowod tych wszystkich szkod i krzywd, idem stawił dwoch mężow na urzędzie, prosząc onym o wydanie rothy iuramentu, a tak urząd, zachowuiąc się według prawa, rothę inramentu na poprzysiężenie tych wszystkich szkod, przy woznym, Bazylim Steblowskim wydał w te słowa, ktorzy stawieni wykonali: Ja Wasil Łuchowik, wojt, i ia Sidor Burak, mieszczanin z miasteczka Chabnego, dobr dziedzicznych ich mościow panow Brzeskich, małżonkow, przysięgamy panu Bogu Wszechmogącemu, w Trojcy Świętej iedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody i krzywdy, wysz opisane i położone, tak w miasteczku Chabnym, iako i wsiach: Światockich i Minkach, tak nam samym, iako i sąsiadom naszym, iako i we dworze, tak przez samego pana Daniła, pułkownika, iako i przez kozakow onego prawdziwie są poczynione, iako się przy gromadzie porachowało na dwa

tysięcy złotych polskich za consistentiej kozackiej przez dwie zimy, na czym, iako wiernie i sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana, a po wykonanym iuramencie, idem comparens prosił, aby to wszystko do act przyięto i zapisano było, co i otrzymał. Andrzej Lubowicki.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № *3213, годъ 1686—1687; листъ 430.*

XLI.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава-Ивана Яблоновскаго, отправленный къ козацкому войску о томъ, чтобы они не притѣсняли имѣній дворянъ воеводства кіевскаго и удовлетворили ихъ за нанесенныя обиды, подъ опасеніемъ смертной казни. 1687 Іюня 2.

Року тысеча шестсотъ осмъдесятъ семого, месяца августа первого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, personaliter stanąwszy urodzony iego mość pan Jan Korzeń, nomine wszyskich ich mościow panow obywatelow woiewodstwa kiiowskiego, per oblatam podał, dla wpisania do xiąg grodzkich, owruckich uniwersał, na zaczczyt wszystkiemu woiewodstwu kiiowskiemu, z susceptą grodu włodzimierską, tak się w sobie maiący: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, woiewoda i generał ziem ruskich, hetman wielki koronny, Buski, Swiecki, Białocerkiewski, Bohusławski, Korsuński etc. starosta: wszem w obec i każdemu z osobna, a osobliwie: panom pułkownikom, assawułom, sotnikom i wszystkiej czerni wojska iego krôlewskiej mości zaporoskiego wiadomo czynię. Doniesiona mi skarga z sejmiku, od ich mościow panow obywatelow woiewodstwa kiiowskiego, że od wojska pomienionego zaporoskiego być maią rożnemi sposobami uciążeni w domach szlacheckich, podczas zimowych consistentiej; mieć zatym chcę i napominam wszystkie wojska tego zaporozskiego starszynę, aby, ieżeli-

by się co krzywdy znalazło, uczynioney przez kogo z tego wojska, ktoremukolwiek z ich mościow, niezwłocznie to zagadzali, uspokoili, sprawiedliwość należytą czynili, dobr pomienionych szlacheckich zaniechali i, iako mie ich mość panowie, przysłani z sejmiku, obywatele informuią, żadnej do ich prowentow praetensiej sobie nie czynili, czynić się nie ważyli, i nie mieli. Co przykazuię i, sprzeciwiaiących się takowej słusznym prawom koronnym i tej woli mojej na garle karać declaruię. Działo się we Lwowie, secunda iunii, millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo. U tego uniwersału, przy pieczęci wielkiej jaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego, podpis ręki takowemi słowy: S. Jabłonowski W. Z. R. H. W. K. m. p; a suscepta grodu włodzimirskiego temi pisana słowy: anno millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo, die undecima iunii; comparens personaliter urodzony pan Gabryel Jaworski, sługa urodzonego iego mości pana Jana Wojnarowskiego, sędziego ziemskiego kiiowskiego, podstarościego grodzkiego włodzimirskiego, uniwersał iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego, do wojska iego krolewskiej mości zaporoskiego wydany, ad acta per oblatam podał. Suscepi Jerzy Michalewicz, namiestnik burgrabstwa zamku włodzimirskiego; inductum ad acta castrensia capitaneatus vłodimiriensis et correctum. Который же то универсалъ, за поданемъ и прозьбою вышъ менованое особы подаваючее, а за принятіемъ моимъ урядовымъ, до книгъ кгродскихъ овъруцкихъ есть уписаны.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 341 на оборотъ.

XLII.

Жалоба вдовы наказнаго козацкаго гетмана, Максимиліяна Булыги, Елены, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, о томъ, что онъ, узнавъ о смерти ея мужа, напалъ съ своимъ полкомъ на его села, ограбилъ крестіянъ, а также имущество Булыги и жену его истязалъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1687. Іюня 10.

Року тысяча шестсотъ осмдесятъ семого, месяца июня десятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости, Овъручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzona jej mość pani Helena, pozostała małżonka świżo zeszłego z tego świata wielmożnego imć pana Maximiliana Bułyhi, pułkownika i hetmana nakaznego od jego królewskiey mości woysk zaporozkich, soleniter, z wielkim żalem, prawie płaczliwie świadczyła i protestowała się naprzeciwko urodzonym ich mościom panom: Krzysztophowi Łączyńskiemu, jako się mienił, pułkownikowi, Bazylemu Meleniewskiemu, porucznikowi, Pawłowi Wołkowskiemu, chorążemu, Stanisławowi Piotrowskiemu, Jozephowi i Hrehoremu Konczakowskim, braci rodzoney, Janowi Chodakowskiemu, Paszyńskiemu, Uhłowskiemu, Janowi Motylewiczowi, Janowi Wabiszewskiemu, Meleniwskiemu, bratu stryiecznemu mianowanego porucznika i innym, człowieka do dwudziestu, companiey jego mości, samemuż po imionach i przezwiskach lepiey znaiomym i wiadomym, na excess i zrabowanie dworu protestantki i substancie jey mości umyśnie zaciągnionym, w ten sposob i o to: iż jego mość obwiniony, nie pomniąc affectu mianowanego małżonka protestantki, zapomniawszy gratitudines et beneficia, non ad conservationem, jako by się godziło to, ale ad ruinam, zaraz po śmierci małżonka protestantki, modis et mediis pozostałą substantią jego mości samego i poddanych ubogich devolvendo, skłonił się, nie uważaiąc przytym prawa pospolitego i win, w niem na takowych excessivos, w prawie pospolitem, surowie opisanych, in anno nunc currenti, millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo, die quinta junii, zaciągnowszy sobie rożney conditie ludzi, na wieś, prawu protestantki podległą, nazwaną Bronki, insperacie napadszy i komory poddanych poodbiawszy, wszystkie sprzęty gospodarskie, jako to: pieniądze gotowe, fanty różne, miody przaśne zabrawszy, funditus bez miłosierdzia rabował i samych poddanych bijąc, mordując, za szyję arkanami stylem tatarskim wodząc po wsi, pieniądze, cokolwiek który z swoiej krwawej pracy i starania miał, powymęczywał i szkod,

komputuiąc wszystko, na trzy tysiące złotych naczynił, i in suum proprium usum accomodavit. Tym się jednak nie ukontentowawszy, ale dolorem dolori addendo, z zapamiętałości swoiej, anno eodem supra siripto et mense, a dnia dziesiątego, przybrawszy do siebie i zaciągnowszy mianowaną companię, quidem jakoby do obozu, za ordynansem jaśnie wielmożnego imci pana hetmana koronnego, z chorągwią i kotłami idąc, do tego zagrzawszy sobie liquorem gorzałczanym czoło i companią popoiwszy, manu armata, dla zapomożenia się na dwor, alias monastyr, Kliniecki, tuż nieopodal Owruczego będący, po nieprzyiacielsku, z okrzykiem i hałasem wielkim, w kotły biiąc do potrzeby, z całą chorągwią napadszy insperacie, tamże wprzod wrota wybiwszy i sam obwiniony na koniu do dwora wpadszy z szablą dobytą i pistoletami nabitemi i popodsypanemi, zaraz, nie pomniąc na stan jej białogłowski, szlachecki, kanczukiem, w ręku maiącym, razy kilkanaście uderzywszy i stajnie kozakom odbić kazawszy, rumakow trzy, mianowicie: siwojabkowitego (ktory od najaśnieyszego krola jego mości, pana nam miłościwego, niebożczykowi był darowany), wartego dwoch tysiący, drugiego wronego, itidem valoris złotych pięćset, a trzeciego kasztanowatego, złotych trzysta, z stada zaś rożney szerści koni dwadzieścioro, co lepszych, zabrać kazał, a potym komore mianowana compania obwinionego odbiwszy, rządów trzy srebrnych, kosztuiących złotych sześćset, szable nieboszczykowską, we srebro oprawną, valoris złotych sto pięćdziesiąt, i innych fant rożnych we skrzyniach, na kilka tysięcy złotych, ex informatione et industria obwinionego, pozabierali i do tych czas tego wszystkiego protestantce, za częstokrotną requisitią i prożbą, stoiąc o ćwierć mili od Klińca we wsi Pieszczanicy, wrocić nie chcą i jeszcze dalszemi odpowiedziami (grożąc ogniem, pieczeniem samej protestantki, aby ostatnią substantią oddała) diffiduie, przez co obżałowany w winy prawne, w prawie pospolitym surowie opisane, popadł i do szkod (rzeczy zabranych i koni w to nie includuiąc), na trzy tysiące złotych polskich przywiodł i przyprawił; zostawiwszy tedy mianowana comparens sobie salwam meliorationem tej terazniejszej protestatiey swoiej, albo uczynienie inszej, szyrszej, lubo teyże przez pozwy poprawienie, si id necessitas juris expostulaverit. A na dowod tego wszystkiego, stawiła woźnego jenerała wojewod-

stwa kijowskiego, szlachetnego Prokopa Szkorupińskiego, ktory w moc prawdziwey rellatiej swoiej, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku, miesiąca i dnia, wysz mianowanych, był we wsi mianowaney, Klińcu, maiąc przy sobie strone szlachte, ludzi dobrych, urodzonych panow: Jana Lipskiego i Michała Rogalskiego, dla tym lepszej wiary użytych; gdzie będąc, widział protestantkę, niemiłosierdnie kanczukiem zbitą, wrota u bramy wybite, w stayni i komorze zamki poodbiiane i skrzynie połupane; i to wszystko słyszał i widział, jako jest wyżej w protestatiey opisano, co, iż tak, a nie inaczey było, o tym prawdziwą rellatią swoie czyni i zeznawa, i prosili, tak protestuiąca protestatiej, jako i woźny swoiej rellatiej, aby to wszystko actis praesentibus co notatum było, co i otrzymali. Imieniem jej mości paniey Bułyżynej, jako pisać nie umieiącej, za prożbą jej mości podpisuie się Bazyli Szymańskij.

Книга кіевская гродская, записовая и поточная, № 3, годъ 1686 – 1688; листъ 78.

XLIII.

Жалоба езуитовъ ксаверовско-овруцкой коллегіи на козацкаго полковника, Данила Федоровича, о томъ, что онъ позволилъ козакамъ своего полка брать незаконныя контрибуціи и притѣснять крестіянъ въ имѣніяхъ езуицкой коллегіи. Прилагается счетъ контрибуцій и обидъ и присяга крестіянъ въ дѣйствительности оныхъ. 1687. Іюня 25.

Року тысеча шестсотъ осмдесятъ семого, месяца іюня двадцать пятого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście wielebny w Bogu jego mość xiądz ociec Marcin Borowicz, prokurator bonorum societatis Jesu collegii xawerowskiego i owruckiego, swym i całego collegium nomine, solennem protestationem suam, na przeciwko iego mości panu Daniłowi Fedorowiczowi, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojska zapo-

roskiego, i kozakom iego mości, za którego wolą, wiadomością i roskazaniem szkody niżej mianowane są poczynione, czyni i zanosi w ten sposob i o to, iż pomieniony iego mość pan pułkownik, nie oglądaiąc się na ostrość prawa i artykułow wojskowych, które cudzych dobr pustoszyć i ruinować zabrania, a co większa, legce sobie poważywszy listy ochronne, napominalne, do siebie pisane, iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego, w ktorych wola wyraźna i roskaz, aby kozacy, w dobrach collegium owruckiego xawerowskiego na consistentiach stoiący, żadnej namniejszej krzywdy i szkody poddanym nie czynili i dobr nie ruinowali, i owszem, żeby sprowadzeni byli; a pomieniony iego mość pan pułkownik, naprzeciw woli czyniąc, z woli i roskazu swego, kozakow po dobrach rozstawiwszy i na wszystko złe licenciowawszy, szkod, krzywd i ròżnych disgustow czynić nie zabraniał, ani o to karał, które poczynione szkody, tak się w sobie maią: szkody poczynione od kozakow z pułku pana Daniela Fedorowicza wojska zaporoskiego iego krolewskiej mości i rzeczpospolitej, w roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmym, w maiętnościach, ktore do residentiej owruckiej societatis Jesu należą: we wsi Ihnatówce, w której nie masz tylko trzech chłopow, u chłopa Maxima tak sobie postępowali: Wasil Cep, drugi Klim, tzeci Daniło, kozacy, że im chłop nie miał mięsa za co kupić, naprzod chłopa pobili, aż musiał nieborak uciekać i chronić się, żeby go nie zabili, przy tym zabrali u niego wołu, valoris złotych trzydzieści; u Prokopa zabili także sami wołu, valoris złotych trzydzieści; u Joska zabili iałowicę, valoris złotych dwadzieścia, i chłopa samego pobili, pokaleczyli, i żonę onego, ci kozacy setni Hryćkowej, kurenia atamana Iwana wielkiego. We wsi Kalinowce, Wołoszyn Gregoraszko, setni Kirejcowej, u chłopa Joachima, podczas postu wielkiego, że mu miodu nie dano, zabił podświnka i za płot go wyrzucił dla psow, a chłopu ręke potłukł i żonę tegoż chłopa pokaleczył, i, gdyby była do komory nie uciekła, to by ią był pewnie zabił, bo i do komory drzwi obuchem wybiiał, znać ten obuch barzo dobrze na drzwiach, boroszno nie tak wybierano, iak im naznaczono, ale iako się im podobało, bo, co na trzech kozakow, to oni, tylko na dwoch odmierzali, i to ieszcze miarą kiiowską; dla tegoż setnika, z każdego dymu musieli chłopi dawać, po ćwier-

ci żyta na gorzałkę i kunicę z każdej wsi, albo pieniądze za nie, oprócz inszych wymysłow; w Kalinowce przed swiątkami za iedne otesy, których chłop nie zaraz dał do wozu, wzięli mu wołu, i zaledwie go w kilka dni wrocili, a chłop by był cokolwiek przez te kilka dni w polu zrobił; a kozak Szczerbina, ktory stał w Czopowiczach, ukradł wołu u chłopa Joachima w Kalinowce, ten kozak z setni Kirejcowej. W Bazarze szkody i pobicie chłopów: stali kozacy pana Daniła Fedorowicza, setni Kirejcowej; Iwan Biały chłopa Omelka kiiem potłukł; ataman w Bazarze Oniska chłopa zbił kiiem, a Wasil Wołoszyn tegoż chłopa trzymał, a potym musiał nieborak uciekać przed niemi, iak przed ordą, i żonę togoż chłopa potłukli; Lesko Moroz Hryszka w Bazarze kiiem bił tak długo, poki się mu podobało, za to, że się nie rychło o obrok dla koni postarał, a, biiąc tego chłopa, tak mu mowił: «nie masz dla koni obroku, przedajże iedno dziecie na obrok dla koni, a drugie zabij na mięso»; Iwan Biały Pawła chłopa kiiem bił niewiedzieć za co, i żonę tegoż chłopa chciał z rusznice zastrzelić, ale żona skoczyła i wyrwała mu rusznicę; tenże ataman w Bazarze Sidora bił za ryby, że ryb nie było na obiad, a kaszą z mlekiem makowym oczy zalał gospodarzowi; Prokopa wojta tenże ataman kiiem tak w szyię uderzył, że mało nie umarł, aż go sam trzeźwił, porwawszy wiadro z wodą, wylał na niego i tak nieborak ledwie do siebie przyszedł; Iwan Biały żonę wojta kiiem potłukł, niewiedzieć za co; Paweł musiał zabić krowę, valoris złotych dwadzieścia, bo nie miał mięsa za co kupić, a bał się, żeby go nie ubili; tenże Paweł musiał zabić wołu, także valoris złotych trzydzieści i prosię, a ryb za sześć złotych musiał kupić; Omelko musiał zabić owieczkę i dwoie prosiąt, a za ryby dał trzy złote. Onisko, nie maiąc bydła, musiał zabić świnię i prosiąt czworo, i kur czworo, a na ryby dał złotych dwa, Sidor cielicę, valoris złotych dziesięć, ktorą tylo iedną miał, i te zabić musiał, o rybe zawsze się starać musiał; inszych rzeczy nie podobna i wypisać, co sami panowie kozacy czynili, i iako sobie postępowali; o tym wszystkim, co tu iest napisano, wiedział pan pułkownik, to iest imć pan Daniło Fedorowicz iego krolewskiej mości wojska zaporoskiego i rzeczpospolitej, do niego, do Iwankowa iezdzili, upraszaiąc go o sprawiedliwość i żeby tej swej woli tak wielkiej

nie dopuszczał; a pan pułkownik, miasto zabronienia swawoli, ieszcże barziej na wszystko kozakow informował i czynić przykazał. Roku także przeszłego, to iest tysiąc sześćset ośmdziesiąt szostego, na podwodę wzięli wołu, valoris złotych trzydzieści, w Bazarze, z pułku iego mości pana Daniła Fedorowicza, i wie o tym dobrze, do setnika Kirejca i tego nie oddano, ani zapłacono. W Liplanach, w roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt szostym, gdzie orda ludzi pobrała, wzięli kozacy wołu, valoris złotych trzydzieści na podwodę z pułku iego mości pana Daniła Fedorowicza, i tego nie oddano i nie zapłacono. Te tedy wszystkie tak nieznośne poczynione szkody stały się przez wyszmianowanych kozakow z pułku pana Daniłowego, o ktore iterato protestans terazniejszy, przed urzędem protestowawszy, ofiarował się o to w sądzie należytym wojskowym z panem pułkownikiem czynić nie zaniechać; a na dowod większy tych wszystkich szkod i krzywd, stawił tuż, na urzędzie, z miasteczka Bazała mężow dwoch statecznych: Stephana Szyca i Hryszka Michalenka, prosząc mnie, urzędu, o wydanie onym rothy iuramentu na poprzysiężenie pomienionych szkod; a tak ja, urząd, dosyć czyniąc affectatiej protestantis, oraz i prawu, przy woznym generale, szlachetnym Janie Kożuchowskim, rothę iuramentu w te wydałem słowa: ktorzy flexis genibus wykonali: ia Stephan Szyc, i ia Hryszko Michalenko, poddani collegium xawerowskiego owruckiego z miasteczka Bazaru, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej iedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody, i krzywdy, i zniewagi, wyszopisane, tak nam samym, iako i sąsiadom naszym, w tej włości collegium owruckiego xawerowskiego societatis Jesu mieszkaiącym, przez kozakow wyszrzeczonych z pułku iego mości pana Daniła Fedorowicza, pułkownik'e są prawdziwie a nieomylnie poczynione, na tym, iako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż, i niewinna męka Chrystusa pana; po ktorym wykonanym iuramencie, idem comparens prosił, aby to wszystko do xiąg przyięto i zapisano było, co i otrzymał: Marcin Borowicz procurator bonorum collegii ovruciensis societatis Jesu.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1867; листъ 445.

XLIV.

Счетъ дани и контрибуціи, собранной козацкимъ полкомъ Павла Апостола-Щуровскаго въ Брагинской волости, именіи Ивана Конецпольскаго, воеводича белскаго; также перечень преступленій, совершенныхъ въ этой волости козаками того-же полка. То и другое подтверждается присягою жителей. 1687. Іюня 28.

Року тысяча шестсотъ осмъдесятъ семого, месяца іюня двадцать осмого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Wawrzyniec Łowicki, podczaszy Nowogródka siewierskiego, nomine jaśnie wielmożnego imć pana Jana na Koniecpolu Koniecpolskiego, woiewodzica bełskiego, pułkownika iego korolewskiej mości, dla wpisania do xiąg grodzkich owruckich, podał per oblatam regestrum, praemissa protestatione solenni, ratione nieznośnych krzywd, szkod, kryminałów, naiazdow i zaboiow, w dobrach włości Brahińskiej, przez imć pana Pawła Apostoła. Szczurowskiego, pułkownika iego krolewskiej mości wojska zaporoskiego, i kozakow onego poczynionych i popełnionych, w regestrze niżej inserowanym obszyrniej opisanych, z poprzysiężeniem tegoż regestru, tuż, na urzędzie, prez urodzonych ich mościow panow: Stanisława Dombrowskiego i Samuela Kozłowskiego, sług wysz rzeczonego imć pana woiewodzica belskiego, tudzież i sławetnego Tymofeja Lenczenka, wojta z miasta Brahinia, i roboczego Hawryła Hacuczenka, wojta ze wsi Babczyna. O czym tenże regestr, niżej wpisany, szyrzej w sobie opiewa, tenoris sequentis. Regiestr spi-

sany na gruncie Brahińskim, maiętności dziedzicznej iaśnie wielmożnego imć pana Jana na Koniecpolu Koniecpolskiego, woiewodzica bełskiego iego krolewskiej mości pułkownika, anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmego, die vigesima sexta mai, zaporoskiego, gwałtownych naiazdów, rozboiow, i inszych szkod, ludziom brahinskim poczynionych, tak przez samego imć pana Apostoła, iego krolewskiej mości pułkownika, iako i przez panow sotnikow i kozakow całego pułku imć pana Apostoła, co się pokaże na końcu wszystko, compendiose spisano. A teraz miasto i wieś każda swoię opowie dolegliwość zosobna i krociuchno: Najpierwiej przyiechawszy imć pan Apostoł, pułkownik iego krolewskiej mości, ośmią niedzielmi przed Narodzeniem Boskim ruskim do Brahinia, tam swoich wszystkich na zimę postawił trzysta dziewięćdziesiąt kozakow, wszystkie insze wsi, które należały według iaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego ordinansu na cały iego pułk, na swoię obrocił kuchnią, dawszy taki swoim kozakom ordynans, aby każdy chłop swoiemu kozakowi dał do wozu: puł wiadra sucharow, puł wiadra mąki żytnej, cwierć iagieł, maku, pszenicy, krup hreczanych, mąki hreczanej, tłukna, soli husek pięćdziesiąt, koszul parę, obuwie, na proch, na sprawienie zaś wozu ze wszystkim, to iest: chomątem, szlą rzemienną, kosą, siekierą, rydlem, bokłażkiem, maznicą, ze dwiema garcami dziegciu, na trzech kozakow woz z tym wszystkim trzech sprawić musiało chłopow; który woz każdy dobrą monetą złotych dziesięć kosztował, i sadło zosobna do każdego woza, albo połeć słoniny dać kazał, które sadło, dobrą monetą, kupowano po złotych czterech, słoniny połeć—złotych sześć, owsa dla koniej, co może zieść koń, i siana. Na vivendę zaś taki dał imć pan pułkownik kozakom ordynans, aby każdy gospodarz swemu kozakowi gorzałki, piwo, ryby, w mięsny dzień mięso, chleb biały samy, bo też niechcieli nigdy ieść żytnego. Biliż tedy sobie sami: woły, barany, wieprze, podświnki, kury, gęsi, kaczki, wszystko musiał ubogi chłopek kupować czego w domu nie miał, dla kozaka, bo bili, kaleczyli i zabiiali tak chłopow, iako i białogłowy, aby im należyta była wygoda; a gdy o to upraszał iego mość pan administrator Brahinia, aby takiej nie dopuszczał swejwoli, nic nie mowił, i na pisanie iaśnie wielmożnego imć pana Koniepolskiego nic nie dbał, ale ieszcze gorszy był,

i stał do samych świątek zielonych w takiej zawziętości i złości. Miasto Brahin—dymow sześćdziesiąt i pięć, kozakow sześćdziesiąt i pięć, koniej trzydzieści; dali samemu pułkownikowi na potrżeby i wozy trzy skarbne—złotych sto pięćdziesiąt. Rusanowiczowi, setnikowi, który tam stał, dali mu tak gotowemi pieniędzmi, iako i gorzałki, miod, piwo dla niego płacąc arędarzom, złotych dobrą monetą dwieście ośmdziesiąt i sześć, Asawule, pisarzowi pułkowemu, złotych.... i setnikowi Matwieiowi, złotych trzydzieści i ośm; na sprawowanie wozow dwudziestu dwoch dali złotych dwieście dwadzieścia za sadeł dwadzieścia dwie dali złotych ośmdziesiąt. Za gorzałkę, ryby, piwo, mięso, miod, tak dla samego pana pułkownika, kiedy i tam po tygodniu i więcej razy kilka mieszkał z żoną, iako i dla kozakow u siebie stoiących, i przeieżdżaiących i tam i sam, wydali złotych dwieście; dali za dwa woły i dwoch lisow dla pana pułkownika złotych trzydzieście i pięć; latus facit złotych tysiąc i dziewięć. Dali za par chust sześćdziesiąt pięć, — złotych siedmdziesiąt i trzy; wydało miasto do wozow należytej leguminy rożnej wiader sto czterdzieści i dziewięć. Wydali owsa, tak dla, u siebie stoiących, koni, iako i przeieżdżaiących wiader pięćset sześćdziesiąt i dziewięć, za soli husek trzy tysiące dwieście pięćdziesiąt, a sto po groszy piętnaście dobrej monety—złotych szesnaście; za obuwie, skury, które brał pan pułkownik, dali złotych trzydzieście sześć; ziedli kur dwieście pięćdziesiąt, podświnkow sto i trzy, gęsi trzydzieści i dziewięć. Wieś Rudaków, dymów dwanaście, kozakow dwanaście, koniej trzynaście stało; za sprawowanie wozow pięci dali złotych ze wszystkim pięćdziesiąt. Dali za gorzałki, ryby, olej, mięso dla kozakow złotych pięćdziesiąt i dwa; dali za sadeł pięć, złotych dwadzieścia, za chust par lnianych dwanaście—złotych cztyrnaście, facit złotych trzydzieści i cztyry; wydali należytej do wozow leguminy i soli husek sześćset, za sol złotych trzy, a leguminy wiader trzydzieści i cztyry. Wydali owsa przez niedziel dwadzieścia siedm wiader dwieście dwadzieścia, wieprzow karmnych piętnaście, podświnkow siedmdziesiąt pięć, kur siedmdziesiąt dziewięć, gęsi ośmnaście. Wieś Babczyn, dymow dwadzieścia sześć, kozakow trzydzieści, koni pięćdziesiąt stało, wydali za gorzałkę, ryby, mięso i chust par dwadzieścia sześć, także obuwią za złotych dwieście siedmnaście; wozow dziesięć wyprawili, ze

wszystką do nich należytością, za złotych sto. Dali za dziesiątek sadeł, soli husek sto dziesięć—złotych czterdzieści sześć, dali leguminy wiader ośmdziesiąt i cztyry i owsa wydali wiader siedmset, wieprzow kormnych 45, podświnkow 93, baranow dziewięć, wołow dwa, gęsi siedmdziesiąt, kur dwieście ośmdziesiąt, kaczek dwadzieścia, płutna na namiot sześćdziesiąt i dziewięć łokci, pułkownikowi samemu dać musieli woła iednego, wieprzow sześć i złotych dwanaście zboża wiader rożnego tak pszenice, iako i ięczmienia dziesięć. Wieś Spieryż, dymów ośm, kożakow dziesięć, koniej czternaście stało, wydali dla nich na gorzałki, piwo, olej, mięso –złotych dziewięćdziesiąt i ośm, latus facit złotych siedmset czterdzieści dziewięć; wyprawili wozow należycie trzy; dali za nie i sadła trzy złotych czterdzieści i dwa, leguminy dali rożnej do wozów wiader dwadzieścia, i soli husek sto pięćdziesiąt, --złotych trzy; ziedli ryb świeżych sześćdziesiąt i sześć, owsa dali wiader sto sześćdziesiąt i siedm, wieprzow cztyry, podświnków trzydzieści pięć, kur siedmdziesiąt, gęsi szesnaście ziedli, dali przez pana Rusanowicza wielkich ryb suchych dwa tysiąca, za nie złotych sto. Wieś Nudycze, dymów sześć, kozakow piętnaście, koni sześć było, wydali na gorzałkę, ryby, olej, proch—złotych pięćdziesiąt i sześć. Dwa wozy sprawili, złotych dwadzieścia, sadeł dwie, złotych ośm, facit dwadzieścia ośm, leguminy dali do wozow różnej wiader czternaście, owsa dla koniej wiader sto dwadzieścia i dziewięć, gęsi dziewięcioro, wieprzow sześć, podświnkow trzydzieści, soli husek trzysta, złotych dwa; ciż kozacy zrabowali, wychodząc, te wieś, i zgwałcili dwie białogłowy. Wieś Dublin, dymow siedm, kozakow ośm, koniej dziewięć stało, kupili wozow dwa, złotych dwadzieścia, sadeł dwie, złotych ośm; złotych dwadzieścia i ośm; dali za gorzałkę, ryby, olej, mięso, złotych trzydzieści i sześć, leguminy do wozow różnej wiader ośmnaście, owsa sto sześćdziesiąt i siedm, soli husek trzysta, złotych dwa, wieprzow dziewięć, baranow ośm, kur trzydzieści dwoie, woła iednego, masła faskę, złotych dwadzieścia, chust par siedm, za nie dali złotych ośm. Wieś Hałki, dymow dziesięć, kozakow dwanaście, koni dziesięć stało, dali wozow trzy, sadeł 3, soli husek 500, za to złotych 45, za gorzałkę, ryby, mięso, olej, tiutiun, chust par dziesięć, obuwia dziesięcioro — złotych sześćdziesiąt siedm; samych pieniędzy panu pułkownikowi i Rusanowiczowi

dali złotych sto dwadzieścia sześć, leguminy dali wiader ośmnaście, owsa wiader sto trzydzieści i dziewięć, soli husek pięćset, złotych trzy. Wieś Suwidy, dymow ośm, kozakow dziesięć, koni ośm stało, dali wozow trzy, sadeł trzy, owsa wiader trzysta sześćdziesiąt i dwa, leguminy wiader dwanaście, pieniędzy złotych czterdzieści i dwa, za par chust ośm, złotych dziewięć, za proch, ośm, czyni złotych siedmnaście, wieprzow piętnaście, podświnkow ośmnaście, kur sześćdziesiąt ziedli, latus facit złotych siedmset dwadzieścia i ieden. Wieś Mikulicze, dymów dwadzieścia i ośm, kozaków dwadzieścia ośm, koniej dwadzieścia stało, dali wozow dziewięć, sadeł dziewięć, za złotych sto ośmnaście, za gorzałkę, ryby, mięso, chust par dwadzieścia i na proch dali złotych zto ośmdziesiąt, leguminy wiader pięćdziesiąt cztyry, owsa wiader trzysta dziewięćdziesiąt ośm, baranow trzynaście, wieprzów dziewiętnaście, podświnkow siedmdziesiąt i trzy, kur sto siedmdziesiąt i ośm. Wieś Welatyn, dymow cztyry, kozakow cztyry, koniej cztyry było; dali za gorzałkę, ryby, proch, chust par cztyry i botów czworo, złotych dwadzieścia i sześć, za woz ieden, za sadło, za soli cztyrysta złotych szesnaście, leguminy wiader dziewięć, owsa wiader czterdzieści. Homolicze dymòw iedenaście; koniej czternaście stało, kozakow iedenaście, dali wozow trzy, sadeł trzy, za gorzałkę czterdzieści złotych, ośmdziesiąt i dwa, za proch siedm, za par chust iedenaście, złotych trzynaście, soli husek pięć tysięcy pięćset i dwie, złotych dwadzieścia i dwa, leguminy wiader dwadzieścia sześć, owsa wiader sto sześćdziesiąt i dwie, wieprzów czternaście, podświnkow trzydzieści sześć, kur dziewięćdziesiąt i siedmioro; dali pułkownikowi woły dwa, wiader zboża pięć, złotych dwadzieścia i cztyry, pieniędzy, to iest pszenice, ięczmienia i na kolędę złotych sześć. Wieś Sielec, dymów dwadzieścia, koni trzy było, dali wozow siedm, sadeł siedm, za par chust dwadzieścia, za proch i za gorzałkę, złotych dziewięćset sześćdziesiąt i dziewięć; leguminy wiader czterdzieści cztyry, owsa wiader sześćdziesiąt i siedm, wieprzow dwadzieścia i ieden, prosiąt pięćdziesiąt i ośmioro, kur sto cztyrdzieści i troie, baranów diewięć, pułkownikowi złotych dwadzieścia i cztyry, Rusanowiczowi sześć, kolędy dali złotych trzydzieści. Wieś Malyjki i Kotłowica, dymów ośm, kozakow dwadzieścia i pięć, bo na zrujnowanie pan pułkownik nasłał na dzierżawcę; dało ich pięć, wa-

zow dwa, sadła dwie, a trzy za Dniepr poszli, złotych dwadzieścia i ośm, latus facit złotych ośmset i dwa, za gorzałkę dali złotych dwadzieścia, za par chust ośm, na proch złotych dwa, złotych trzydzieści i ieden; leguminy wiader pięć, owsa wiader trzy, trzysta pięćdziesiąt soli, złotych dwa. Wieś Skuraty, dymow dziesięć, koni pięć, dali wozow trzy, sadeł trzy, za ryby, gorzałkę—złotych siedmdziesiąt i sześć, za par chust dziesięć—złotych dwanaście, za proch—pięć, za soli pięć tysięcy i dwie—złotych dziewiętnaście, woła, baranow sześć, wiepzow siedm, kur sto piętnaście—złotych szesnaście; leguminy do wozow dwadzieścia i pięć wiader, owsa wiader sześćdziesiąt i dziewięć. Wieś Mokisz, dymow siedm, kozakow siedm, koni dwa stało, dali, dostawszy, sadeł dwie, za soli husek trzysta pięćdziesiąt —złotych trzydzieści, za gorzałkę—dziewięć, chust par siedm, złotych ośm, na proch złotych dwa i groszy piętnaście; złotych ośmnaście; leguminy wiader dwanaście, owsa wiader czterdzieście i dwie, wieprzow trzy, podświnkow czternaście, kur dwadzieście i pięcioro. Wieś Jewłaśze, dymow trzy, kozakow siedm, koń ieden; dali wozow ieden, sadło iedno, za gorzałkę złotych pięć; złotych dziewiętnaście, dali za słoninę złotych sześć, na proch złotych dwa i groszy piętnaście; złotych ośm; leguminy wiader pięć, owsa dali wiader pięć, soli sto dziesięć. Wieś Głuchowicze, Hubarowicze i Scieżarno, tam dymow siedmdziesiąt i siedm, kozakow ośmdziesiąt, koni trzydzieści stało, dali wozow dwadzieścia pięć, sadeł dwadzieścia pięć, złotych trzysta pięćdziesiąt, dali za gorzałkę, ryby, olej i soli husek trzy tysiące ośmset—złotych dwieście ośmdziesiąt i sześć, koszul par dali siedmdziesiąt i siedm i obuwia drugim za złotych ośmdziesiąt i dziewięć; leguminy dali wiader sto ośmdziesiąt i sześć, owsa wiader ośmset, wieprzow trzydzieści i siedm, kur, dwieście dziewiętnaście, gęsi dwadzieścia i siedm, podświnkow dziewięćdziesiąt i ośm, woła, pułkownikowi wilka, złotych zrzucili trzydzieści i dwa, złotych pięćdziesiąt, i poddanego dziedzicznego Kiiaszko, setnik, nazwiskiem Iwana, na śmierć zabił, wojta Hubarowskiego; latus facit złotych dziewięćset dziewięćdziesiąt i cztyry. W tychże wsiach zabili chłopa, białychgłow zgwałcono: Letaszychę, Ostapową żonę i inszych dwie, komory odbiiali, jamy chłopskie łapali, wykopywali i wszystko zabierali. Wieś Chotuczy i Jurkowicze, pana Nieczaia dzierzawy, żaden nie-

stał kozak, ani w Jułczy, lubo tam powinni byli stać. Wieś Listwin, dymow dziesięć, kozakow dwadzieścia pięć, koniej dwa stało, dali wozow siedm, sądeł siedm, chust par dziesięć, na proch pięć złotych; sto iedenaście; za gorzałkę, ryby i olej, soli husek pięćset, złotych cztyrdzieści i trzy; leguminy wiader dwadzieścia i trzy, owsa wiader trzydzieści i ośm, wieprzow karmnych ośm, podświnkow trzydzieści i sześć, kur ośmdziesiąt; pułkownikowi złotych dziesięć, Rusanowiczowi złotych ośm, krom zboża—złotych ośmnaście. Futor Maski, dymow cztyry, ztąd Rusanowicz brał ieden woz, sadło iedne, za gorzałkę i podwodę dali mu złotych sześćdziesiąt i ośm, chust par cztyry, belcy miodu przasnego dwa, leguminy do woza wiader siedm, owsa trzydzieści sześć wiader, soli dwieście, złoty ieden. Jllicze dymow cztyry, kozakow dziesięć, koni ośm stało, za gorzałkę, ryby, belcy miodu cztyry przasnego, złotych trzydzieści i sześć; za dwa wozy, dwie sadła, par chust cztyry, na proch—złotych ośmdziesiąt dziewięć, konia wzięli dobrego, stał się ten koń dobrą monetą złotych pięćdziesiąt; ulow pszczoł wydarli dziewiętnaście, przychodzi za nie złotych pięćdziesiąt i siedm, soli husek dwieście, złotych dwa, za par dwie obuwia złotych pięć; złotych siedm; leguminy wiader cztyrnaście, owsa także wiader sto dziewięćdziesiąt, wieprzow trzy, podświnkow czyrnaście, kur dwadzieścia dziewięcioro, gęsi siedmioro ziedli. Trzeci futor Burki, dymow ośm, kozakow ośm, koni sześć było; dali wozow trzy, sadeł trzy, chust par ośm, za gorzałkę, olej—złotych sto; latus facit złotych pięćset ośmdziesiąt; leguminy dali cztyrnaście, owsa wiader sto dziewięćdziesiąt ośm, soli cztyrysta husek—złotych dwa, wieprzow karmnych piętnaście, wołu iednego, podświnkow dwadzieścia, kur siedmdziesiąt --złotych dwanaście. Futor Krzywce, dym ieden, kozak ieden bez konia, dał leguminy wiader trzy, pieniędzy zaś dał złotych pięć. Dąbrowski dym ieden, kozakow dwa, koni cztyry cały czas karmił, wniwecz go obrocił pułkownik, szlachcica, iż iezdził z listem od iego mości pana Andrzeia Czechowskiego, administratora brahińskiego, opowiadaiąc wielkie ucięźenie od kozakow poddanym i od samego iego mości pana Apostoła, pułkownika iego krolewskiej mości, spaśli mu owsa wiader ośmdziesiąt, ięczmienia wiader trzydzieści, wydarli pieniędzy złotych dobrej monety dwadzieścia pięć, i zbili go. Futor Worotec,

dymow pięć, kozakow dwanaście, koni ośmnaście było, dali za dwa wozy złotych dwadzieścia, za sadło—ośm; za gorzałkę—piętnaście, facit złotych cztyrdzieści i trzy, na proch złotych pięć, za chust par pięć, za soli dwieście pięćdziesiąt, złotych dwanaście; leguminy dali dwanaście, owsa wiader (sic) pułkownikowi złotych dziesięć, owsa dwieście ośmdziesiąt sześć, baranow pięć, wieprzow cztyry, podświnkow dwanaście, kur dziewięćdziesiąt. Futor Konony dymow trzy, kozakow dwa, koni dwa stało, woz ieden, sadło iedno, za gorzałkę, ryby, soli sto pięćdziesiąt - złotych pięćdziesiąt; pułkownikowi dali pszenice, ienczmienia wiader piętnaście. Futor Czechy, dymow cztyry, kozakow pięć, dali za woz, sadło, gorzałkę, ryby, proch, soli dwieście—złotych trzydzieści cztyry; leguminy wiader dziewięć, owsa dali sześćdziesiąt dziewięć, Hordzieiowi dziewięć, znowu cztyry samemu Hordzieiowi, sotnikowi złotych trzydzieści. Futor Zabłocie, dymów trzy, kozakow trzy, koni trzy było, dali woza, sadło, za gorzałkę, ryby, chust par trzy, złotych dwadzieścia ośm; latus facit złotych dwieście siedmdziesiąt i ieden; dali wiader leguminy sześć, owsa wiader trzydzieście dziewięć, soli sto pięćdziesiąt, ziedli wieprzow dwa, prosiąt dziewięcioro, kur dziewiętnaście, gęsi siedm. Futor Jasionow, dymow trzy, kozakow trzy, koni trzy stało, dali woz ieden, sadło, za gorzałkę, ryby, proch—złotych trzydzieście sześć, leguminy wiader siedm, owsa wiader trzydzieści, soli sto pięćdziesiąt, wieprzow trzy, podświnkow siedmnaście, kur piętnaście. Futor Zwiniarskie, dymow cztyry, kozakow pięć, koni troie, woz ieden, sadło iedno, za gorzałkę, ryby, miodu belcy trzy, złotych cztyrdzieści i trzy; leguminy wiader dziewięć, owsa siedmdziesiąt, soli dwieście - złoty ieden, wieprzow siedm, podświnkow trzynaście, kur sedmdziesiąt i pięcioro, baranow dwa, par chust cztyry, na proch dwa złotych; siedm. Futor Bednarze, dymow trzy, kozakow trzy, koni dwa, woz ieden dali, sadło, za gorzałkę, ryby—złotych dwadzieścia i ośm, leguminy dali wiader dziewięć, owsa dwadzieścia cztyry, soli sto pięćdziesiąt, chust trzy pary, złotych trzy za proch; pułkownikowi dali wołow dwa, złotych dwadzieścia sześć, wieprzow dwa, podświnkow trzynaście, kur dwadzieścia siedmioro; latus facit złotych sto cztyrdzieści i cztyry. Summa wszystkiego tu się wypisała: samych pieniędzy wydała włość na ich potrzeby złotych pięć tycięcy

dwieście sześdziesiąt i dziewięć; za wierze karmne dwieście czytrnaście, a ieden po złotych siedm, czyni złotych tysiąc cztyrysta dziewięćdziesiąt i ośm; za baranow sześćdziesiąt i sześć, a ieden po złotemu, czyni złotych sześćdziesiąt i sześć; za podświnkow sześćset ośmdziesiąt i trzy, a ieden po złotemu, czyni złotych sześćset ośmdziesiąt i trzy; za wołow dwanaście dali złotych sto sześćdziesiąt i cztyry; dla nich złotych sto sześćdziesiąt i cztyry; leguminy wiader rożnej dali ośmset trzydzieści i sześć, wiadro po złotemu, czyni złotych ośmset trzydzieście i sześć; owsa wiader dali pięć tysięcy sto sześćdziesiąt i dwie, a wiadro po groszy piętnastu, czyni złotych dwa tysiące pięćset ośmdziesiąt i ieden; kur ziedli dwa tysiące siedmset czyrnaście, a iedna po groszy trzy, czyni złotych dwieście siedmdziesiąt i ieden; gęsi ziedli sto ośmdziesiąt i sześć, a gęś po groszy sześciu, czyni złotych cztyrdzieści i dwa, dobrą monetą. Summa wszystkiego czyni: złotych ośm tysięcy sześćset ośmdziesiąt i sześć, a, currenti na polską monetę, czyni złotych siedmnaście tysięcy trzysta siedmdziesiąt i dwa. Excessa iego mości pana Apostoła, pułkownika iego krolewskiej mości i iego kozakow: pirwsza: iego mość pan pułkownik kazał Rusanowiczowi, aby księdza Bułhaka, dominikana, iadącego z klasztoru pińskiego do krewnych swoich, nocuiącego w mieście Brahińskim, wziąć i pieniądze wszystko pobrać do siebie, tamże męczono, zawiozszy do Werbkowicz i zgubiono, wszystko zabrawszy; miał od przeora atestatią, aby się za dwie niedzieli wracał, nie dali wiary; byli przy tym: iego mość pan Białobrzeski, pop Mikulski, kiedy go gwałtem wzięto w Brahiniu, spokojnie sobie w gospodzie stoiącego. Druga: Rusanowicz, setnik, ten mieszczanina brahińskiego, Antonenka, zbił niewinnie obuchem, aż dnia piątego po iego odiezdzie umarł z tego. Trzecia: tenże pan Rusanowicz Staszkiewicza, podstarościego brahińskiego zbił, popa Mikolskiego, za głowę wiąwszy, koło cerkwie w około włoczył, a bił, iż mu odradzał, aby w wielki post nie tańcował i grać nie kazał. Czwarta: Rabko, kozak setni Rusanowiczowej, zabił białogłowę, na czasiech prawie już będącą, brzemienną, obuchem uderzywszy w piersi i w żywot, na imie Czeczerczychę, dnia trzeciego umarła. Piąta: w Głuchowiczach, setni kiiaszkowej zabił kozak chłopa; we wsi Listwinie Jacko Kołtun, kozak setni Rusanowiczowej, zabił białogłowę, Fedorychę, brzemienną obuchem, iż zaraz umrzeć musiała.

Szosta: ciż kozacy zabili żyda, kupca, z iarmarku tak rok (sic) iadącego, na gruntach babczyńskich, brahińskiego i, wiele pieniędzy i towaru rożnego wziąwszy, zawieźli do pana pułkownika, do Werbkowicz, ten żyd—Hirsz z Turowa był, ktorzy w Mikuliczach stali, setni Rusanowiczowej. Siodma: w Nudyczach przed wyiazdem tegoż dnia, aż kozacy, ktorzy tam stali, zrabowali w nocy i żonek trzy zgwacili: Martiuchę, Jakimichę. Ośma w Głuchowiczach Gdzie stał Kiiaszko, dwie białogłowy zgwałcono i dziewki dwie: Letaszychę i Ostapową żonę, komory odbiiali, iamy wykopywali ze wszystkim i zabierali pszczoły, łupili gdzie były. Dziewiąta: pan pułkownik, przyiechawszy do Brahinia, bez dania żadnej occasiej, kazawszy przywieść iego mości pana Ławickiego, szlachcica dobrego i żołnierza dawnego, a na ten czas podstarościego brahińskiego, z woli iaśnie wielmożnego iego mości pana Jana Koniecpolskiego, woiewodzica bełskiego, pułkownik iego krolewskiej mości zaciągnonego, postawionego, obuchem zbił, pod wartę wziąć, i noc całą wartować kazał. Dziesiąta: tenże iego mość pan pułkownik kazał zabić, gdzie złapawszy na drodze, ięgo mości pana Czechowskiego, administratora na ten czas brahińskiego, iż oznajmił o iego złości i zawziętości na ruinę poddanych. Iedenasta: tenże pan pułkownik nasłał Kiiaszka i Rusanowicza z setniami na dwor i wieś iego mości pana Czechowskiego, aby go w domu zabić; tamże czeladzi narąbali, komory, szpichlerze odbiiali, do samej Radko, kozak, z muszkietu strzelił, o mało nie zabił, i wieś zrabowali. Dwunasta: tenże iego mość pan pułkownik naiechał dwor pana Daniela Silicza i drugiego pana Samuela Silicza nasłał rabować: bili i pannę zakonną, siostrę iego, wywlekszy z izby, bili i co chcieli brali. Owo zgoła nieznośne, niewypowiedziane robili excessa i krzywdy ludziom, rozegnali chłopów i mieszczanow z Brahińzczyzny za Dniepr i skaleczyli i oślepili ludzi siła i wojta Makara, wojtową kilka razy wegerą w szyie uderzyli, aż wzrok, zachorowawszy z tego, ztraciła; Samuela Kozłowskiego, szlachcica dobrego, setnik Hordziej nasyłał razy pięć na zabicie go w domu; uchodził, gdzie mògł, iednak go naleźli w polu orzącego, tam go poranili i zbili, ledwie żywego zostawiwszy; żonę iego gonili i bić chcieli, iż im nie była powolna i zgwałcili by byli, gdyby nie sąsiedzi zbiegli się i nie obronili. Tegoż pana Dombrowskiego, iak

przyiechał z listem od iego mości pana Koniecpolskiego do pana administratora; kazał go wziąć pod wartę pisarz pułkowy i trzymał dzień i noc pod wartą, aż uciekł, bo go kazał pułkownik zaraz do siebie przyprowadzić. У того реестру подпись руки подаваючого тыми словы: Wawrzyniec Łowicki, podczaszy nowogrodka Siewierskiego. A na większy dowod tych wszystkich krzywd, szkod, kryminałow, gwałtow, zaboistw, excessow i wiolencyi, w tym regiestrze wyżej wypisanych, idem comparens, dla poprzysiężenia, tuż, na urzędzie, stawił niżej mianowane osoby, prosząc o wydanie rothy iuramentu, ktorego affectatii urząd dosyć czyniąc, rote iuramentu przy szlachetnym Janie Kożuchowskim, generale woiewodstwa kiiowskiego, urodzonym ich mościom panom: Stanisławowi Dombrowskiemu i Samuelowi Kozłowskiemu, tudzież Timofeiowi Leńczyńkowi, wojtowi z miasta Brahinia i Hawryłowi Hacuczenkowi wydałem; kturzy, flexis genibus ad imaginem crucifixi, iurament wykonali w te słowa: ia, Stanisław Dombrowski i ia, Samuel Kozłowski, ia, Timofej Lenczenko i ia, Hawryło Haciuczenko, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Swiętej iedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody, krzywdy, kryminały, zaboie, naiazdy i inne violentie, wysz w regestrze położone i spisane, nam samym i całej włości brahińskiej; przez rzeczonego iego mości pana Apostoła Szczurowskiego, pułkownika wojska iego krolewskiej mości zaporoskiego, są właśnie i nieomylnie poczynione i popełnione, tak przez samego, iako i kozakow onego, na czym, iako prawdziwie i sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. Po którym wykonanym iuramencie, regiestr, per oblatam podany, wespół z iuramentem, za podaniem i prośbą wysz rzeczonego comparenta, podawaiącego, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich są wpisane.

Книга гродская, овруцкая записовая и поточная, № 3213, годъ 1686 –1687; листъ 328.

XLV.

Счетъ контрибуцій и насилій, причиненныхъ въ волости Народицкой, имѣніи ловчего брацлавскаго, Ивана Антонія Потоцкаго, козами изъ полка Данила 1687 Іюня 28.

Року тысеча шестсотъ осмдесятъ семого, месяца июня двадцать осмого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости, Овъручомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanowszy oczewiście urodzony iego mość pan Jan Penski, постарости narodycki, imieniem wielmożnego iego mości pana Jana Antoniego na Narodyczach Potockiego, łowczego bracławskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, podał per oblatam regestr poczynionych szkod, przez pana Daniela, pułkownika iego krolewskiej mości wojska zaporozkiego i kozakow onego, w dobrach narodyckich rzeczonego iego mości pana łowczego bracławskiego, z poprzysiężeniem tychże szkod przez poddannych, niżej mianowanych; praemissa protestatione, przeciwko temuż panu Daniłowi, pułkownikowi, ratione eorundem damnorum illatorum, o czym tenże regestr, niżej spisany, szyrzej w sobie opiewa, tonoris sequentis: regestr poczynionych szkod od pana Daniła, pułkownika wojska zaporoskiego iego krolewskiej mości w dobrach Narodyckich wielmożnego iego mości pana Jana Antoniego Potockiego, łowczego bracławskiego, anno milesimo sexcentesimo octuagesimo septimo. Primo pan pułkownik, idący z wojskiem, stał w Nozdryszu, wiosce, ze dwiema setniami na chłopkach ośmi dni dwa i tam wielkie excesa i krzywdy nieznośne poczynili ludziom ubogim; secundo, nie uważaiąc na uni-

wersały iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego, stał w wiosce Nozdryszu ataman Gregoraszko z koreniem swoim, nie kontentuiąc się, co sami dawali ubodzy ludzie, ale i sami brali gwałtem kozacy: owsa ośmaczek 30 kiiowskiej miary, na woz, na chomąt, na siekierę, na kosę, na rydel, na miechy wzięli u chłopow złotych 20 monetą dobrą, mąki, sianej, żytnej, ośmaczek 2., hreczanej $1/2$ ośmaki, iagieł ośmakie z kożdego dymu; ciż kozacy myto w tejże wiosce brali, na gościńcu kiiowskim; ciż kozacy ludzi, popiwszy się, bili, żeby onym gorzałka zawsze była i sztuka mięsa; za ludźmi strzelali, białogłowe Kawczychę praegnantem zbili, ktora umrzeć musiała przy dziecięciu; pana Daniła osawuł pułkowy, iadąc, w tejże wiosce Nozdryszu wzioł w podwode klacz, valoris złotych 60, przegnał, zdechła trzeciego dnia; owsa, siana, kur, baranow, gorzałki kazał brać kozakom swoim gwałtem; item u tegoż atamana kozacy wzięli pieniędzy złotych 9, monety dobrej, kożdemu kozakowi chust parę i bóty dali chłopi, kolende i włoczebne; na pułkownika w tejże wiosce złożyli złotych 9. Wybrali w wiosce Sarnym: Jwan Hryczenko ogułem wydał owsa ośmak 8 kiiowskiej miary, ci do wozow brali z tej wioski pieniędzmi na woz, chomąt, na gorzałkę, na sol, na siekirę, na rydel, na tutun; a brali z dymu po złotych 2 monety dobrej; Waśko Hrysczenko: owsa ośmaczek 6 i na rożne onym potrzeby pieniędzy złotych 20; Ławryn Hrzyszczenko: owsa ośmaczek 6 i na rożne onych potrzeby wydał złotych 10; Hryszko Kliszczowiec: owsa osmaczek 2, na potrzeby złotych 16; Łukowiczka wdowa: owsa osmak 6, na potrzeby złotych 20; Demko: owsa osmaczek 6 i na też potrzeby złotych 20; Łukian: owsa osmak 6, na też potrzeby złotych 20; Martyn: owsa osmaczek 6, na potrzeby złotych 20; Wasiuk: owsa osmaczek 3, na potrzeby złotych 10; Chwedko Huton: owsa osmak 6, na potrzeby złotych 18: Wioska Jazberin: Paweł dał: owsa osmak 6, na potrzeby złotych 26; Kiryk dał: owsa osmak 7, na potrzeby złotych 10; Cziura dał: owsa osmak 8, na potrzeby złotych 10. Wioska Kliszcze; tegoż pana Daniła pułkowej setni stał ataman w wiosce Kliszczach, na imie Chwesko Sirokosty z korzeniem swoim, który sam, z kozakami swemi chłopow bił, mordował, z domow rozganiał, dwa gospodadrze po lasach się tułali, a ataman synów ich, z kozakami, nakładaiąc (sic)

kiimi, zabiiał bez miłosierdzia za gorzałkę, ża rybę swieżą w postny dzień, o które w borach trudno. A każdy kozak po parze koni miał, tedy codzień, po trzy razy obroku na dzień koniom, co zieść tylko mogli, a siana, żeby pod nogami było; w tej wiosce chłopow ośm, a u każdego chłopa kozakow po trzy, po dwa stało, a u każdego po koni dwa, okrom tego, co iedli konie, Iwan Karpenko ohułem dał: owsa osmak 5, na gorzałkę $^1/_2$ talara z kożdego dymu, tenże Karpenko dał na potrzeby kozakow złotych 5 monetą dobrą; Potap: owsa osmak 5 ogułem, okrom tego co konie iedli, okrom tego co z dymu dawali po $^1/_2$ talara, item na gorzałkę dał dobrą monetą atamanowi na słonine, na rydel, na siekire złotych 15, a co samego bito i syna, że z puł roku chorowali; Mojsiej: owsa osmaczek ogułem 6, okrom tego, co konie iedli, wieprza ubili karmnego, valoris złotych 5 monetą dobrą, na gorzałkę złotych 3, item na potrzeby onych złotych 12; u Iwana Kleszcza: ogułem owsa ośmaczek 3, na potrzeby ich wydał złotych 12; Stepan Melnik: owsa osmaczek ogułem, krom tego co konie iedli, osmaczek 3, na ich potrzeby złotych 10; Bohna: osmaczek 3, na ich potrzeby złotych 10. Michajło: owsa ogułem osmaczek 3, krom tego co konie iedli, na ich potrzeby złotych 9; Paweł: owsa ogułem osmaczek 3, krom tego, co konie iedli, na potrzeby dał złotych 10. Na Rudni—Stepan dał: złotych 3, owsa osmaczek 5; Chworostianka dał: osmak 4 owsa, pieniędzy złotych 10. Wioska Zarudie, chłopow dwanaście, stało kozakow ośmnaście z końmi; wydali ogułem: owsa osmak 40, krom tego, co konie iedli i sami chołopów bili, że musieli wołow 3 zarznąć na mięso, baranow 8, gorzałkę musieli kupować codzień, miodu przasnego kazali sobie dostawać, co pszczoł tak wiele odpaść musiało, kiedy w zimie dostawać miodu musieli, bo nie piiali wody, tylko sytę; do Iwankowa z tej wioski, mil sześć, na budynek drzewo wozić musieli panu pułkownikowi; gotowych pieniędzy wydali złotych 30 monetą dobrą, krom kolendy panu atamanowi; na drogę do obozu gorzałki belcy 6, w belcu po kwart 10. W miasteczku Kucharach chopow 6, stało kozakow 8: owsa osmak 18, pieniędzy złotych 15 monetą dobrą, krom tego co iedli, do Jwankowa drzewo wozili panu pułkownikow mil sześć, gorzałka codzień, nieznośne krzywdy ubogim czynili ludziom. У того реестру подпись руки тыми словы:

Jan Penski. A na dowod większy tych wszystkich poczynionych szkod i krzywd, tenże podawaiący stawił mężow dwoch dla poprzysiężenia tych szkod, prosząc o wydanie onym iuramentu, a tak ia, urząd, czyniąc dosyć prawu pospolitemu i affctatiej podawaiącego, przysięgę wydałem w te słowa, ktorzy wykonali: Ja, Jwan Karpenko, wojt ze wsi Kleszczow, i ia, Jwan Hryszczenko, ze wsi Sarniego, przysięgamy panu Bogu wszechmogoncemu, w Trojcy Swiętej iedynemu, iż w dobrach iego mości pana łowczego bracławskiego, włości Narodyckiej, nieznośne szkody krzywdy i angaryzacyie, tak nam samym, iako i sąsiadom naszym, w regestrze, wysz spisanym, wszystkie szyrzej mianowane i opisane, przez pana Daniła, pułkownika wojska iego krolewskiej mości zaporoskiego i kozakow onego są prawdziwie i nieomylnie poczynione i popełnione; na czym, iako sprawiedliwie i wiernie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po ktorym wykonanym iuramencie, tenże com, parens prosił, aby tak regestr, per oblatam podany, iako i iurament, przez poddanych wykonany, do xiąg przyięte i zapisane były; co i otrzymał.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213 годъ 1686—1687; листъ 334.

XLVI.

Жалоба дворянъ: Лаврентія Ловицкаго, Ивана Котарскаго и Ивана Чеховскаго на козацкаго полковника, Павла Апостола — Щуровоскаго, о томъ, что онъ наносилъ имъ побои, сажалъ въ тюрму и нападалъ на ихъ дома. 1687, Іюня 28.

Року тысеча шестсотъ осемъдесятъ семого, месяца іюня двадцать осмого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście urodzony imć pan Wawrzyniec Łowicki, podczaszy Nowogrodka Siewierskiego, swoiem i urodzonych ich

mościow panow: Jana Kotarskiego, skarbnika czernihowskiego, i pana Andrzeia Jana Czechowskiego, administratora włości brahińskiej, imieniem, tę swoią terazniejszą protestatią, non sine sensu doloris, quam primum acta praesentia, castrensia, owruciensia adire mogł, tak zaraz, naprzeciwko imć panu Pawłowi Apostołowi Szczurowskiemu, pułkownikowi wojska jego krolewskiej mości zaporoskiego, iako pryncypałowi. i motorowi na wszystko złe, tudzież Kiiaszcze i Rusanowiczowi, setnikom, także i kozakom onychże, do pułtorasta, na niżej wyrażonych excessach będącym, samemuż imć panu pułkownikowi i setnikom lepiej po imionach i przezwiskach wiadomym i znaiomym, czynił i zanosił w ten sposob i o to: iż lubo prawo i artykuły wojskowe wszelkim ludziom wojskowym omnem modestiam in rebus generendis dictuiąc, praescribit, in excessivos zaś winy surowe i karania, in se opisane, continet; pomieniony iednak imć pan pułkownik, z setnikami i kozakami swemi, przepomniawszy artykułow wojskowych i boiaźni Bożej, licenciowawszy się na wszelkie kryminały i excessa, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt siod, mym, miesiąca februaria wtórego dnia, w samy dzień naświętszej panny gromnicznej, święta rzymskiego, pomienionego protestanta przyiachałego do pana pułkownika, w mieście Brahiniu, we dworze imć pana Silicza stoiącego, na ten czas włością brahińską zawiaduiącego, protestanta, w pewnym interessie, uprzątnąwszy sobie niesłuszną fantazyią, nic sobie niewinnego, bez wszelkiej najmniejszej okazyej, słowami uszczypliwemi zelżywszy wprzód, pięścią kilka razy w kark, a potym obuchem po grzbiecie niemiłosierdnie uderzywszy, do więzienia za wartę kozakom swoim protestanta wziąć kazał, gdzie kozacy, czyniąc wolą pana pułkownika swego, protestanta ieszcze barziej, czym kto mogł: obuchami, kijami postursawszy, do więzienia za wartę wepchnęli, w ktorym więzieniu cały dzień i noc protestans zostawać musiał, aż zaledwie, upamiętawszy się na zaiutrz, z więzienia wypuścić kazał: i tak protestans nic niewinny, zbity i zdishonorowany od pomienionego pana pułkownika, odiechać musiał. Pomienionego zaś imć pana Kotarskiego, skarbnika czernihowskiego, nic sobie niewinnego także, podczas wesela imć pana Czechowskiego, tenże pan pułkownik wprzód słowami uszczypliwemi, honorowi szlacheckiemu szkodzącemi, zelżywszy i zdishonorowawszy, w kark

pięścią razy kilka uderzył, a zaś imć pan Czechowski obelgę, najazdy, zastępowania po drogach za to od pana pułkownika poniosł, iż iaśnie wielmożnemu imć panu Janowi na Koniecpolu Koniecpolskiemu, pułkownikowi iego krolewskiej mości, iako panu dziedzicznemu dobr włości brahińskiej, o ruinie, oppressiej, rospędzeniu poddanych i innych kryminałach i excessach dzieiących się, przez list oznajmił, za tę tedy okazyią, zawziąwszy rankor niesłusznie pomieniony pan pułkownik, pomienionego imć pana Czechowskiego, administratora włości brahińskiej, kozakom swoim po drogach pilnować, i, gdzieby ieno kolwiek iadącego na drodze przeiąć mogli, zabić koniecznie kazał; lecz, że sors inaczej tulit, że nigdzie ścignąć nie mogli, iednak inszy niesłuszny wynalazszy sposob, tenże pan pułkownik, Kiiaszkę, setnika, z całą setnią kozakow, aby na dwor i resijdentią pomienionego imć pana Czechowskiego naszli i onego zabili, informował i roskazał; iakoż pomieniony Kiiaszko, wolą pana pułkownika swego pełniąc, na dwor i residentią, we wsi Listwinie będącą, rzeczonego imć pana Czechowskiego, z strzelbą ognistą, w roku terazniejszym, wysz na accie mianowanym, podczas wniebowstąpienia pańskiego napadszy, zabić chcieli; lecz prowidentia Bozka inaczekazała, że we dworze nie zastali, z niszczym odeszli, a niedosyć na tym maiąc, lecz powtornie tenże pan pułkownik, chcąc koniecznie umysłowi swemu niesłusznemu dosyć uczynić, inszego setnika, nieiakiego Rusanowicza, z całą setnią kozakow, na tenże dwor i residentią imć pana Czechowskiego nasłał, ktorzy nasłani kozacy, z strzelbą ognistą w same pierwospy napadszy i okrzyk we dworze uczyniwszy, złapać i zabić chcieli, lecz że i powtornie nie zastali, samą tylko imć panią Czechowską we dworze zastawszy, strachem nieznośnym nabawiwszy, słowami uszczypliwemi, honorowi szlacheckiemu szkodzącemi, zelżyli i nieiaki Rabko, kozak, z muszkietu strzelił do samej imć paniej Czechowskiej, ale że za łaską Bożą nie trafił; tamże i czeladź, iednych pobito, a drugich rospędzono ze dworu, ani się ieszcze temi wszystkiemi wyszspomnianemi excessami ukontentowawszy, pomieniony pan pułkownik, lecz sam swemi ustami publiczne odpowiedzi i diffidatie na zdrowie i substantią protestantow przed wielą ludźmi uczynił, te rzekszy formalia: «że iako prędko z tej terazniejszej powrocę wojny tu, w te kraie, tak prędko wysz-

rzeczonych protestantow z własnych ich domow powywlekać i kiiami pozabiiać każe». A nie tylko sam takie przechwałki na zdrowie uczynił, ale i innych ludzi na zdrowie protestantow subordynować declarował, dla których przechwałek protestantes zdrowia swego bezpieczni być nie mogą. Przez który takowy swoj niesłuszny postępek, pomieniony pan pułkownik, z setnikami i kozakami swemi, prawo i artykuły wojskowe naruszył, a przez to winy i karę, w prawie wojskowym opisane, dobrowolnie na osobę swoią zawziął i zaciągnął; o co wszystko pomieniony comparens przedemną, urzędem, iterato protestowawszy się, declarował się o to w sądzie wojskowym prawnie czynić nie zaniechać, wolne iednak zostawiwszy poprawienie tej protestatiej sobie, ieśliby tego potrzeba była, a na ten czas prosił, aby ta protestatia terazniejsza do xiąg przyięta i zapisana była: co i otrzymał: Wawrzyniec Łowicki, podczaszy Nowogrodka Siewerskiego.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 447.

XLVII.

Жалоба дворянина Василія Меленевскаго, на уполномоченнаго по дѣламъ вдовы наказнаго гетмана Булыги, Елены, дворянина Юрія Яблонскаго о томъ, что Меленевскій, отправляясь къ королю и къ гетманамъ жаловаться на притѣсненія отъ постоя козацкаго, присоединился, для безопасности во время путешествія, къ отряду Лончинскаго; послѣдній ограбилъ по дорогѣ вдову Булыги, а Яблонскій въ возмездіе схватилъ, непричастнаго къ грабежу, Меленевскаго, истязалъ его, обременилъ оковами, держалъ подъ арестомъ и ограбилъ 1687. Августа 11.

Року тысеча шестсотъ осмдесятъ семого, месяца августа одинацатого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцкого и книгами нинешнними, кгродскими, овъруцкими, personaliter stanąwszy urodzony iego mość pan Bazyli

Meleniewski; iako skoro z srogiego i ciężkiego więzienia, przez niżej mianowanego obwinionego tyrańsko carcerowanego, za uwolnieniem przez dekret wojskowy iaśnie wielmożnego iego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, z obozu do act niniejszych przybyć mógł, tak zaraz soleniter gravi cum querella świadczył i w ten niżej opisany sposob, przeciwko urodzonemu iego mości panu Jerzemu Jabłońskiemu, plenipotentowi od iej mości paniej Heleny Bułyżynej zapisanemu, iako samemu principałowi i innym wielu compryncipałom i pomocnikom, samemu principałowi lepiej wiadomym i znaiomym, protestował się i manifestował: iż gdy protestans, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmym, będąc od wszystkiej braciej swych, ich mościow panow Meleniewskich, wyprawiony do iego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego i iaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow wojsk iego krolewskiej mości koronnych, względem nieznośnych krzydw od wojska iego krolewskiej mości zaporozkiego, na consistentiej zimowej w tych kraiach poleskich woiewodstwa kiiowskiego przez lat trzy zostaiącego, poniesionych, i przechodami infestuiących, szukał sposobow, iakoby bezpiecznie do obozu przy kimkolwiek zaiechać mogł; tandem; gdy się trafiła okazyia, że i iego mość pan Krzysztoph Łączyński z znakiem swoim do obozu pospieszał i terazniejszy protestans, nie wiedząc o żadnej intentiej niebozczyka iego mości pana Łączyńskiego, że iej mość panią Bułyżyną grabić miał, przy tymże znaku, dla bezpieczeństwa drogi, presens do doiechania tylko do obozu zostawać umyślił był, i, gdy, mimoiazdem przez Kliniec, iego mość pan Łączyński, maiący dawny swoj dług, praetendowany u nieboszczyka iego mości pana Bułyhi, hetmana nakaznego wojska iego krolewskiej mości zaporozkiego iej mością panią Bułyżyną grabił, do tego się w najmniejszej rzeczy protestans: (iako i sam niebozczyk iego mość pan Łączyński, terazniejszego żałującego się niwczym cale niewinnym czyniąc, wyzwolił) nie interesował, i o swym wikcie w tej drodze iadąc, w Kobylinie osobno u iego mości pana Kobylińskiego Sierotki stanął był, osobno od znaku; tamże, gdy iego mość pan Jabłoński, z informatiej, iej mości paniej Bułyżynej, z kupą ludzi, mszczący się tego grabieżu i samego iego mości pana Łączyńskiego biorąc, i na gospodę protestantis modo violento napadszy, i samego

w sequestr wziąwszy, konie, woź, suknie, legumina zabrawszy, ktore osobliwym regestrem przed sądem liquidowane będą czasu prawa, grodowi się nie opowiedziawszy, protestanta terazniejszego, prawie po nieprzy iacielsku tyranice wiążąc, biiąc, morduiąc, w okowy potężne na nogi i łancuch na szyię a skrzypice na ręce powkładawszy, w niewinności, iako iakowego wierutnego zdrajcę i zabojcę, od głowy do nog poobdzierawszy, do obozu, przez wszystkę drogę głodem morząc, tak prowadził; nawet ktokolwiek, iako niewolnikowi utrapionemu, dla posilenia żywności, albo pieniędzy, albo chusta białe w drodze dawał, wszystko to sobie iego mość pan Jabłoński odbierał, w ktorej to takowej, ciężkiej, bezpotrzebnej peregrinatiej, dla nieznośnego ustawicznego bicia, wiązania, w tej drodze o mały włos protestans z tym światem się nie pożegnał; a za szczęśliwym przez sąd iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego wyzwoleniem i powrotem ku domowi, najmniejszej rzeczy z zabranych wiolenter, za requisitią urzędową i ich mościow panow przyiacioł, nie przywrocił; przez co iego mość pan Jabłoński winy surowe, w prawie pospolitym opisane, z pomocnikami swemi, na osobę swoią zawziął i zaciągnął, a przez to do szkod rzeczy zabranych, więzienia swego w to nie includuiąc, na złotych tysiąc przywiodł i przyprawił; o co wszystko, iako się wysz pomieniło, pomieniony protestans, iteratis vicicus, z wielkim i nieutulonym żalem świadcząc się i protestuiąc, ofiarował się o to wszystko z obwinionemi prawem czynić nie zaniechać, zostawiwszy iednak wolną melioratią do poprawienia i rozszyrzenia pozwami tej protestatiej, lubo inszej uczynienia, ieśliby tego potrzeba prawna ukazywała; a na ten czas o przyięcie terazniejszej i do xiąg zapisanie prosił, co otrzymał Bazylij Meleniewski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686—1687; листъ 480 на оборотѣ.

XLVIII.

Допросы снятые въ овруцкомъ гродѣ съ козака—разбойника, Андрея Романовича. 1687. Сентября 13.

Року 1687 месяа Сентября 13-го дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, przyprowadzony przez Chomę wójta i Kornieja Warkuchę, poddanych wielmożnego imć pana Theodora na Horoszkach Niemirycza, podkomorzyca kijowskiego, czyhirowskich, dla praesentowania, rozbojnik, na imie Andrzej Romanowicz, kozak, złapany przez urodzonego imć pana Michała Porwanieckiego, administratora dóbr imć pana podkomorzyca kijowskiego, za Toporyszczami, w lesie, pod miasteczkiem Czerniachowem; który to Andrzej Romanowicz, będąc od urzędu, przy bytności wielu szlachty w grodzie niniejszym, mianowicie, imć panów: Jerzego Suszczańskiego Proskury, wojskiego owruckiego, Stefana Krynickiego, Jerzego Dubiskiego, poborców województwa kijowskiego, Kazimirza Pojeckiego, Jerzego Jabłońskiego, Krzysztofa Butkiewicza i innych ich mościów przy woźnym jenerale województwa kijowskiego, szlachetnym Harasimie Łastowieckim, examinowany i pilno pytany, tak i nie inaczej na confessatach tych wyznał: iż ich jedynaście, z watałmem, na imie Prokopem, zmówiwszy się na rozboj, z pułku nieboszczyka jego mości pana Bułyhi, oderwali się od wojska, z stanowiska swego zimowego, z wsiów: Bołsunów, Ostapów, Litkow i z Radohoszczy, z pod setni Arseniowej, szli na rozboj w ziemię Wołoską, ale nie doszedszy Wołoch, z za Boha nazad powróciwszy, znowu w te kraje poleskie, między

Stepanówką a Bondarówką w boru między lasami kryjący się, kogo zoczyli, zabijali, wozy, zaprowadziwszy w bok, palili, konie tamże między lasami chowali: a najpierwej, trzech człowieków, iadących wozami i z żonami pozabijali, chleb pobrali, pieniędzy przy nich złotych 6 i groszy 15 znaleźli, trupy w błota, nietry chowali, 3-go dnią potym kupców dwoch, zza Dniepra na Wołyń z kramami, łoznikami (sic), kocami i tiutiunem jadących, także zabili, wszystko to: koce i tiutiun tamże w lasach pochowali, pieniędzy przy nich złotych półsiodma znaleźli i wzieli i koni troie. Piątego dnia potem tamże rudników trzech, jadoncych z żelazem na Wołyń, zabili, wzieli u nich pieniędzy tak wiele, że na 11 osob, na każdego po 10 kop litewskich dobrej monety w paju przyszło. Żelaza pod kłody pod Bondarówką pochowali. Tym rozbojem bawili się na tym miejscu niedziel 3, mniej albo więcej, za przywodem wataga swego, Prokopa. Tamże zabili szlachcica samotrzeciego, wzieli koniej dwoch, iednego gniadego, drugiego pleśniwego, kontusz czarny był na nieboszczyku. A tak się obłowiwszy, na swiętego Piotra wozy popaliwszy, rzeczy zabierane w lasach pochowawszy, na konie, co mogli z sobą zabrać, lasami się przebierając, znowu na rzekę Boh, do Litkowa wsi odeszli; mieli i tam korespondencją z Prokopem i z Kostem pod Międzybożem o mil 10, tamże rzeczy wszystkie, jedne w futorze Litynie każdy swój paj pochował osobno, gdzie który mógł schować, konie poprzedali, drugie rzeczy poprzepijali, ztamtąd drugim nawrotem, przybrawszy ieszcze 4 do siebie z półku Barabaszowego, z Międzyboża: Łucka, Leśka, Hryćka, czwartego imienia nie pamiętam, piechotą lasami, znowu na też miejsce pod Bondarówkę przyszedłszy, tych pochowanych rzeczy nic nie znalazszy i te miejsce opuściwszy, puścili się pod Czernihów; mimochodem jabka u kupców z wozu kradzionym sposobem w Isajkach kradli, a jabka biorąc i skurę na wozie porzuęli; i tak, za poszlakowaniem pod Czernihowem, iako się wyżej pomieniło, przez imć pana Porwanieckiego i innych ludzi różnych, tego wataha i innych rozbójników, tamże na śmierć, broniących się, pozabjano, drugich, pobrawszy żywcem, powieszano; dwóch w Isaykach postrzelonych zostają, a tu jeden. Wyżej pomieniony tak a nie inaczej zeznał. Pieniędzy wszyscy między sobą, za powtórnym powróceniem nad złotych dwa przy sobie nie mieli, bo też nikogo po tym swym powrocie

nie rozbili, ani zabili, okrom szczegolnych jabłek, co w Isajkach u kupców kryiomie z wozów wzieli i skury na wozie, na chodaki, szmat nie mały urznęli. O inszych rozbojnikach nigdzie nie wie i nie słyszał. Podczas tych rozbojów na wyżywienie woły kradli: jednego ukradli w Radohoszczy, drugiego w Stepanówce; z ludzmi po wsiach ni z kim żadnej przewodni, spółkowania, ani zmowy, ani przechowania u nich nie mieli. Co wszystko urząd, imć panami obywatelami, szlachtą wyszpomienioną i woźnym oświadczywszy, iż tak a nie inaczej zeznawał ten kozak, rozbójnik, Andrzej Romanowicz, praesentowany; onego, za wyręczeniem z grodu i kwitowaniem, przez tychże poddanych wielmożnego imć pana podkomorzyca kijowskiego, tąż praesentatią, przy odebraniu tego złoczyńcy z urzędu i grodu niniejszego, te confessata, iako są zeznane, do xiąg, przy pilnym wypytaniu, zapisać kazał. Co iest i zapisano.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, 1686—1687 годъ; № 3213, листъ 529.

XLIX.

Универсалъ урядниковъ гродскихъ кіевскихъ о томъ, что, по причинѣ беспокойства со стороны козаковъ, они не могутъ явиться въ Овручъ на срокъ, назначенный для открытія суда. 1687. Октября 20.

Року тысеча шестстотъ осмдесятъ семого, месяца ноябра дванадцатого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими personaliter stanąwszy urodzony iego mość pan Michał Mirski, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał uniwersał innotestentialny od ich mościów panow urzędnikow sądowych, grodzkich, kiiowskich, o oznajmieniu sądzenia roczkow temi słowy pisany: Dimitr na Żabokrzykach Żabokrzycki, podczaszy wilkomierski, podwoiewodzy, Wacław Konstanty na

Dworcu Zubczewski, podczaszy nowogrodzki, sędzia; i Thomasz na Hulanikach Hulanicki, pisarz i burgrabia grodzki łucki, urzędnicy sądowi grodzcy generału woiewodstwa kiiowskiego, wszem w obec i każdemu z osobna, komu by o tym wiedzieć należało, do wiadomości donosiemy: iż lubośmy ex munero officii nostri radzi byli na cadentią sądow naszych, tak do Żytomierza, iako i do Owruczego, dla sądzenia onych, iuxta obloquentiam constitutionis, zieżdzali; iednak malum perimens, do tego ustawiczne trwogi, a, quod maius, kozackie consistentie i niepohamowane swywoli, które, etiam statui nobili non parcendo, zaboie po gościńcach niemałe wzbudziło, praecluserunt nam do tego viam, dla czego, i teraz, mimo cadentią w Żytomierzu sądzić się maiącą, w Owruczym znowu sądy nasze, pro die decima tertia nowembris, anno nunc currenti, inferius specificato, reassumować umyśliliśmy, i one pewnie za Bożą pomocą sądzić w Owruczym będziemy; o których aby każdy z wielmożnych ich mościow panow obywatelów woiewodstwa kiowskiego, naszych miłościwych panow i braci, wiedząc, wszelki praeparament na pomienione sądy mieć raczyli, praecavemus; i tę naszą innotestentią, tym dla lepszej wiary i pewności, rękoma naszymi podpisuiemy, ktore i po grodach należytych przez woznego tamejszego publikować i do wiadomości donieść rozkazaliśmy. Datum w Łucku, roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmego, dnia dwudziestego octobra. У того универсалу иннотестенціального при печатехъ подписы рукъ ихъ милостей нановъ судовыхъ кгродскихъ кіевскихъ, тыми словы: Dimitr na Żabokrzykach Żabokrycki, podczaszy wilkomirski, podwoiewodzy sądowy generału woiewodstwa kiiowskiego: Wacław Konstanty Zubczewski, podczaszy nowogrodzki, sędzia grodzki generału woiewództwa kiiowskiego m. p. Thomasz na Hulanikach Hulanicki, pisarz grodzki generału woiewodztwa kiiowskiego, burgrabia grodzki łucki m. p. Uniwersał, obwieszczaiący o sądach grodzkich kiowskich do grodu owruckiego. Который же то универсалъ, за поданемъ вышъ менованое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, овъруцкихъ есть уписаны.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213, годъ 1686 –1687; листъ 380 на оборотъ.

L.

Жалоба дворянъ Меленевскихъ на козацкаго полковника, Семена Палѣя, о томъ, что онъ поставилъ въ ихъ домахъ постоемъ козаковъ, которые причиняютъ имъ разныя обиды. 1688 марта 2.

Року тысеча шессотъ осмѣдесятъ осмого, месеца марьца второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгродзкимъ енералу подвоеводства кіевского и книгами нинешними, кгродзкими, киевскими comparens personaliter urodzony imć pan Daniel z Meleń Meleniewski, swoim i urodzonych ich mościow panow: Bazylego, Hrehorego, Jana, Samoela, Mikołaja i innych urodzonych ich mościow panow z Meleń Meleniewskich, braci swoiey imieniem, soleniter z wielkim żalem, coram actis praesentibus stanąwszy, na przeciwko panu Semenowi Palijowi, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporozkich, protestował się o to, iż pomieniony obwiniony, contra leges et statuta regni o wolnościach szlacheckich procedendo, śmiał i ważył się, lekce sobie nawet poważywszy osobliwą libertatią jaśnie wielmożnych ich mościow panów hetmanów koronnych, na te dobra daną, z zwykłej ku szlacheckiemu stanowi nienawiści i postpositii onego, proprio ausu suo, nie kątętując się dawniejszemi krzywdami, konsystentiami zimowemi, oppressiami, wiolentiami, w domach szlacheckich extorsiami, terazniejszego roku, na konsistentią zimową, in ultimam ruinam ubogich szlachty, braci protestantis, w dzidzicznej wsi Meleniach kozakow kilkanaście, w domach własnych szlacheckich ordinowawszy, wszelkie onym extorsie, violentie, oppressye i zniszczenie nad krwią szlachecką pozwolił; ex

cujus pozwolenia nieznośne krzywdy i oppraessie, violentie, ex innata malitia plebis przeciwko krwie szlacheckiej, które ob reverentiam loci in hac protestatione non specificantur, czynią i czynić nie przestaią, owo zgoła nie tylko biją i hałasuią protestantow, ale wszystko pro libitu suo pozwolaią, że protestantes, nie tylko w substantiej, ale i w zdrowiu swoim własnym nie są wolni; przez co pomieniony obwiniony, prawo pospolite naruszywszy, winy prawne, in legibus regni pro tali suo progressu opisane, na osobę i dobra swoie zawziął i zaciągnął; protestantow do szkod niemałych, ktorych ob terrorem in præsenti protestatione specificować nie mogli, chyba czasu prawa singulari regestro będą lequidowane, przywiodł. O co wszystko iterum atque iterum protestowawszy się, zostawiwszy salvam meliorationem tej protestatiej augendi vel minuendi, o terazniejszą, aby była do act przyięta i zapisana, prosił, co otrzymał Daniel z Meleń Meleniewski.

Книга кіевская гродская, записовая и поточная, № 3 годъ 1686—1688; листъ 195 на оборотъ.

LI.

Жалоба дворянки Елены Лончинской на дворянина Юрія Яблонскаго о томъ, что онъ, обвинивъ ея мужа, Криштофа Лончинскаго, въ грабежѣ, схватилъ его, истязалъ и, мимо обыкновенные суды, представилъ въ гетманскій военный судъ, гдѣ, на основаніи обвиненія Яблонскаго и присяги подставленныхъ имъ свидѣтелей, Лончинскій былъ казненъ смертію. Вещи его и завѣщаніе Яблонскій захватилъ и отказывается выдать вдовѣ. 1688 іюня 5.

Року тысеча шестъ сотъ осмдесятъ осмого, месеца іюня пятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости Овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими comparens personaliter urodzona imć pani Helena Trypolskiego

Krzysztophowa Łączyńska, z niżey mianowanych osob okazii śmiercią zeszłego, urodzonego imć pana Krzysztopha Łączyńskiego małżonka, pozostała osierociała wdowa, jako prętko żywe łzy z oczu otarła, actaque praesentia ob summam inopiam adire mogła, tak zaraz, z wielkim żalem, naprzeciwko urodzonym ich mościom panom: Jerzemu i Helenie Stockiego Jabłońskim, małżonkom, niżej mianowanego uczynku samemu jego mości panu Jabłońskiemu motorowi i princypałowi, także urodzonym ich mościom panom: Alexandrowi Redczycowi i drugiemu bratu jego mości, także Alexandrowi Redczycowi i innym wielu ludzi służałym, kozakom, czeladzi i poddanym, ad infra nominatum factum et excessum consulto z strzelbą ognistą i innym orężem do osob kilkadziesiąt zgromadzonym i przysposobionym, których nomina et cognomina, lubo ad praesens non specificantur, za powzięciem jednak o nich wiadomości, in ulteriori juris gradu specificabuntur, a teraz hoc loco pro expressis ac specificatis censeri debent, protestowała się w ten niżey opisany sposob i o to: iż imć pan Jabłoński, principał, zawziąwszy ku małżonku protestuiącey niesłuszny rankor, ex solo odio et malevolo animo, nie tylko na substanciej szczerbić, ale z życiem samym dzielić, niżey mianowanym resolwował się sposobem; jakoż samymże expressit skutkiem, kiedy roku przeszłego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmego, in junio, po stałym tumulcie we wsi Klińcu, maiętności imć paniey Bułyżyney, przerzeczony obwiniony, zebrawszy sobie wyżey mianowanych ich mościow panow obwinionych, kozakow swawolnych i czeladź z strzelbą ognistą, w osob kilkadziesiąt, już po zachodzie słońca, ubezpieczonego napadszy samego małżonka protestantis we wsi Kobylinie, zaledwie nie ubili, posiekli, poranili i razow ciętych w głowę bezbronnemu, szerokich i głębokich nazadawawszy, nie dbaiąc nic na stan szlachecki związali, czeladź i ludzie, przy nim będące, rosproszyli, konie, rządziki, kulbaki, suknie, rynsztunek woienny, srebro, pieniądze gotowe, skrzynie, wozy, i co kolwiek w ochędoztwie i drobiazkach mogli naleść, prawie niechrześciańskim sposobem, in vim praedae et spolii zabrali, zagrabili i na swoy pożytek obrocili; a potym, samego w kaydany, udaiąc jakoby cerkiew i dwor jey mości paniey Bułyżyney ze wszystkim (co w samey prawdzie i istocie nie iest) zrabować mieli, nie praesentowawszy go w należytym grodzie Owruckim, ut moris et juris est, i z nim, jako udaią, zabranych rzeczy, mimo swiętą spra-

wiedliwość i grod należny, uformowawszy jakowąś niesłuszną i nieprawną attestatią (ktorą nie oblatowawszy w grodzie należytym) do sądu woyskowego jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, w kaydanach, głodem i niewczasem morząc jako jakowego złoczyńcę, pod Jazłowiec stawili. Na tym tedy terminie zchorzałego, posieczonego i zbitego nieraz w drodze przez jego mość pana Jabłońskiego i pomocnikow onego, niesłusznie przed sądem udawali i na garło ob solam rapinam zabranych rzeczy, instygowali; a tak sąd woyskowy, dawszy wiarę mniemaney attestatiey, in convictionem ulteriorem małżonka protestantki temuż panu Jabłońskiemu, z ludzmi godnemi, niepodeyrzanemi, szlachtą wiary godną, osiadłą, samotrzeć juramentem comprobować, ieżeli w samei rzeczy iest, nakazał; na ktorym terminie imć pan Jabłoński, nie tak pragnąc podobno śmierci małżonka protestuiącey, iako tak wiele zabranego zbioru, kozakow dwoch, z sobą na ten czas ob custodiam maiących, w suknie poubierawszy i onym nazwiska poodmieniawszy, udaiąc że szlachta (o co solenniter teraznieysza protestuiąca protestatur) poprzysiągł, po którey przysiędze, winny li był, albo nie małżonek protestantis, ostatnią śmierci odniosł exekucyą. Post obitum którego, originał testamentu, stante vita przez małżonka protestuiącey pisanego, ne producatur wiele rzeczy zabrano, tenże jego mość pan Jabłoński do siebie odebrał i hucusque u siebie detinet, zabranemi zaś rzeczami z wyżey mianowanemi comprincipałami, nie należąc do żadney successyey, podzielili i między się rozebrali, jako to: konia kasztanowatego z kulbaką, olstrami, valoris złotych sześćset, koni dereszowatych dwa, valoris złotych dwieście, żupan adamaszkowy musulbasem podszyty, valoris złotych ośmdziesiąt, pistoletow para z kapturkami srebrnemi, valoris złotych cztyrdzieści, czapka sobola, valoris złotych pięćdziesiąt, czapka zawoykowa, valoris złotych sześć, żupan karmazynowy sukienny, valoris złotych pięćdziesiąt, pasow jedwabnych dwa, złotych dwadzieścia cztyry, konia z kulbaką, szerścią białego, złotych sto, drugiego konia szerścią kasztanowatego, kosztuiącego złotych siedmdziesiąt, osobliwie kulbak trzy z woyłokami, valoris wszystkie złotych cztyrdzieści, kontusz koralowy, valoris złotych pięćdziesiąt, hamaleyka (sic) sadzona centkami srebrnemi, valoris złotych dwa-

dieścia, fuzija i muszkiet krzosowy, valoris złotych trzydzieści, woz skarbny z pułszorkami, w którym była skrzynia z rzeczami i legu-miny wszelakie, a mianowicie: w skrzyni kowsz srebrny w grzywny pułtory, valoris złotych pięćdziesiąt, kowszyk drugi w puł grzywny, valoris złotych piętnaście, łyżek srebrnych dwie, valoris złotych ośmnaście, noże z nożenkami w srebro oprawnemi i łancuszkiem srebrnym, valoris złotych dziesięć, uzdeczka goncza na czerwoney jedwabney taśmie, oprawna we srebro, valoris złotych siedmdziesiąt, obrazek we srebro oprawny, valoris złotych szesnaście, kilimow trzy perskich, valoris każdy po złotych piętnaście, a czwarty prosty, valoris złotych siedm, facit złotych pięćdziesiąt trzy, chustek tureckich trzy, obrusow, ręcznikow, materac, kołdra, poduszki, valoris to wszystko na złotych dwieście; innych zaś drobiazgow, ktorych pomnieć terazniejsza protestans nie może, nie kładzie, o które to zabrane per vim niesłusznie i nienależycie: testament, konie, suknie i rzeczy, wyżey mianowane, gdy toties terazniejsza protestantka, z pozostałemi sierotami, tak sama przez się, iako i przez ich mościow panow przyiacioł, u ich mościow panow Jabłońskich, małżonkow, oddania requirowała, tedy oddać i przywrocić nie chcieli i nie przywracaią; owszem odpowiedzi dalsze na substantią protestantki i zdrowie krewnych iej mości (ktoryby się o to upominać miał) czynią i diffiduią. Co wszystko, że przeciwko słuszności, świętey sprawiedliwości, z uymą życia, substantiej i prawu pospolitemu stało się, więc o to wszystko terazniejsza protestuiąca solennie się protestuie i żałuie, deklaruiąc tego wszystkiego prawnym terminem dochodzić i inquisitią dowieść i refusiey szkod poczynionych dochodzić, salwę sobie tey teraznieyszey protestatiey meliorowania, albo przez pozew poprawienia, gdyby tego potrzeba prawna requirowała, zachowuiąc; ktorey protestatiey o przyięcie actis praesentibus prosiła, co i otrzymała: imieniem imć paniej Heleny Łączyńskiej, siostry moiej, iako pisać nie umieiącey, za ustną prośbą iey mości, podpisuię się, Ostaphi Trypolski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3214, годъ 1688—1689; листъ 286.

LII.

Жалоба Редчицовъ и другихъ дворянъ на мѣщанъ овруцкихъ о томъ, что они, принимая участіе въ козацкомъ возстаніи, опустошили имѣнія истцовъ и ихъ самихъ истязали. 1688 августа 30.

Року тысеча шестсотъ осмьдесятого осмого, месеца аукгуста тридцятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимиромъ Поецкимъ, намесникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевъского и книгами нынешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzeni ich mość panowie: Hryhory i Samuel Redczycowie, swemi i urodzonych panow: Alexandrow dwoch i Jana Redczycow, tudzież pana Mikołaja Synhaiewskiego, pana Mikołaja Kozłowskiego i innych wszystkich, do dobr niżey mianowanych należących, possessorow, (imionami) quam primum acta præsentia adire mogli, tak zaraz z wielkim żalem a prawie płaczliwie protestowali się naprzeciwko uczciwym: Daniłowi, Kirykowi, Wasylowi i Stephanowi, jako się być mienią, Buiakom, tudzież Iwanowi Tunince, Matwiejowi Szułyzie, mieszczanom owruckim i innym compryncypałom i pomocnikom, samymże obwinionym po imionach i przezwiskach lepiey wiadomym i znaiomym, którzy na tym tu mieyscu za wyrażonych rozumieć się maią, w ten sposob i o to: iż mianowani obwinieni, nabrawszy się swawoli podczas rebelliey kozackiey, uti complices na ten czas invasorum, nie tylko korony polskiey i substantiy szlachetskich, ale zdrowia samego nie nowina pozbawiać było i różne zbytki nad rodowitą szlachtą czynić, co wszystko jest jawno całemu światu i okolicznym obywatelom woiewodztwa kijowskiego i miasta jego krolewskiey mości Owrucza;

których to swych zawziętości swawolnych i po uspokoieniu się trochę kraiow tuteyszych nie poprzestaiąc, jawnie dosyć krzywdy, oppressye, contempta, łaiania, besztania i z uięciem honoru narągania protestantow, szlachty rodowitey, na dobrach swych dziedzicznych mieszkaiących od lat kilkunastu, potaiemnie i jawnie, coraz przyimuiąc sobie swieższych comprincypałow, czynią; gdy ostrowy własne protestantow, nazwane Tenetyłowski i Jerlikowski, funditus, wydarszy jedne pszczoły, a drugie ze pniow pospuszczawszy, wniwecz obrocili i inne niewypowiedziane i do wypisania trudne cryminały czynili (ktorych nec decet wyrazić), mianowicie: uchodząc za Dniepr cum suis complicibus w cudze kraie, na pomienione ostrowy, Tenetyłowski i Jerlikowski, napadszy, pszczoł pięcioro pod rzeczką, Hrezywą nazwaną, na głowę wydarli; że się to z szczęściem działo, już z za Dniepra, kryiomo do tegoż mianowanego ostrowa reiterowawszy się, dwadzieścioro znowu na głowę wydarli i miod w ziemię, pod Lasem Towstym, uroczyskiem nazwanym, nocuiąc, zakopawszy, by nie było poszlaku, ogień na tym mieyscu kładli, dla zmocnienia ziemi, a tak, odjachawszy za Dniepr, pogodnieyszy czas inny upatrzyli i znowu się powrociwszy po mianowany miod, insciis protestantibus, w kilkunastu osob w też mieysce, z wozami wrociwszy, nietylko miod ten zakopany zabrali, ale ostatek pszczoł, ile było w tymże ostrowie Tenetyłowskim sosen z barciami i pszczołami, nie tak powydzierali, jako ze pniow pospuszczali i funditus ostrowy zruinowali i te miody wszystkie in suum commodum obrocili. Którą to ruinę lekce ważąc i za nic nie maiąc, do większych oppressyi przystępuiąc, zniewhamowaney swey ku protestantom zawziętości, wprętce potym jednego z protestantow, imć pana Jana Redczyca, we wsi Moszkach zaskoczywszy, samego za szyię arkanem wziąwszy, konia z saniami i chomątem, valoris złotych trzystą, odebrali, także rucznicę i szablę staroświecką w capię oprawną, valoris złotych piędziesiąt, in suum commodum obrocili, a protestanta, uti praemissum, za szyię wedle konia, do Owrucza, biiąc, tłukąc, morduiąc, przyprowadziwszy, w komorę mieyską wsadziwszy, jeść i pić bez kilka dni nie daiąc i głodem morząc, incarcerowali, e quibus zaledwo się wyręczył obietnicą, że nie miał się upominać o wszelkie krzywdy, sobie poczynione; to na nim effecerunt. Jeszcze i temi, wspomnianemi, wszystkiemi, wyrażonemi op-

pressiami nie ukątentowawszy się, ale tym bardziey żal do żalu wzniecaiąc, oppressią do oppressiey przyczyniaiąc, kontempt do kontemptu przydaiąc, w roku przeszłym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, miesiąca oktobra dnia piętnastego, z zwykłemi swemi comprincypałami, na tenże ostrow protestantow wspomniany, Tenetyłowski, z rucznicami i innym orężem, do boiu sposobnym, vi et violento modo naiechawszy, gdzie protestantow zastawszy, słowami nie uczciwemi besztali, łajali, a niektorych bili i wiązali; przy ktorymto gwałtownym naiezdzie, wołow parę, valoris złotych sześćdziesiąt, miodu belcy dwadzieścia, valoris złotych sto czterdzieści, zabrali. Psczoły, noviter osadzone, tak w sosnach, jako dębach, powydzierali i na swoy pożytek obrocili, a potym roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, in octobri, gdy protestantes podczas trwog od ordy, natenczas w tuteyszym kraiu grassuiącey, tu, do Owrucza, byli uszli, tedy mianowani obwinieni w cancellariej grodskiej owruckiej wyszmianowanego imć pana Jana Redczyca, protestuiącego, zastawszy, in praesentia multorum nobilium słowami nieuczciwemi, honorowi i uszom szlacheckim skodzącemi słuchać, nie tylko tu wyrazić i wypisać (nieprzystojnemi, łżyli); a potym protestanta z cancellariej wsrod miasta Owrucza, ku gospodzie idącego, zdybawszy, z tyłu przypadszy, z plecy rucznicę drugą, valoris złotych dwadzieścia pięć, violento modo zdiąwszy i z rąk tegoż protestanta wydarszy, także z pazuchy jedyny taler bity, u niego będący, wziowszy, z odpowiedzią i przechwałkami odeszli i ku swemu pożytkowi obrocili; dopieroż, swe przechwałki do effectu przywodząc, gdy protestans obwinionych na siebie nie spodziewał się, zastępuiąc drogę, w prętkim potym czasie, idącego z lasa ku domowi, zaskoczywszy na dobrowolney drodze, «a tuś» okrzykneli w kilku osob, czym perterritus, o ziemię padł; napadszy go, zaledwo nie ubili i trzecią ruszniсę odjeli, a nakoniec odchodząc, ogniem spalenia grozili i zabiciem, jeśliby z budynku mogł uchodzić, a mianowicie dając ad intende takowemi słowy: «skoro będziesz pozywał nas, wiedz o tym, że cię na kawałki dzielić będziemy i wszystkich zburzymy i wyrzniemy»; jakoż dla takowych znacznych zadatkow, nietylko imć pan Jan Redczyc z protestantami wysz mianowanemi, i innemi bracią swą substantiey, ale i zdrowia securi być nie mogą; przez ktore to swoje takowe postępki obwinieni, prawo pospolite zgwałciwszy, w winy, w nim

pro qualitate facti et excessus (opisane), popadli i na osoby swe zaciągneli, przywiodszy protestantow do szkod na dwa tysiące złotych, o krore to violentie iterum atque iterum, prae via sui facta manifestatione, protestantur, salvam reserwowawszy facultatem alius faciendae protestationis, si juris necessitas exigerit, aut meliorationis, seu per editas citationes correctionis, prawnie de praemissis ofiarował in foro fori czynić nie zaniechać; a teraz o przyięcie tej mnie, urzędu, prosił; co i otrzymał. Imieniem protestuiących się, jako pisać nie umieiących, proszony do podpisu Jan Michał Poiecki.

Книга кіевская гродская, записовая и поточная, № 3, годъ 1686—1688; листъ 305.

LIII.

Письмо польскаго полковника, Александра Гуровскаго, къ игумену овруцкаго езуитскаго монастыря о томъ, что онъ расположилъ свои хоругви въ езуитскихъ имѣніяхъ по приказанію гетмана, для защиты ихъ отъ постоянныхъ притѣсненій, претерпѣваемыхъ отъ казаковъ Палѣя 1689 марта 19.

Року тысеча шестьсотъ осмъдесятъ девятого, месеца марца двадцать шестого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаилемъ Ставецкимъ, хорунжимъ житомерскимъ, подстаростимъ кгродцъкимъ овруцъкимъ и книгами нинешъними, кгродцъкими, овруцъкими comparens personaliter wielebny w Bogu jego mość ociec Marcin Borowicz societatis Jesu, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał list, od urodzonego jego mości pana Gurowskiego do przewielebnego w panu Bogu jego mości xiędza Woyciecha Trzebuchowskiego societatis Jesu pisany, w rzeczy, niżey, w tym liście inserovanym, mianowicie wyrażoney, jako ten list w sobie wszystkę rzecz wyraznie opisuie, ktorego podawaiący prosił, aby przyięty i do xiąg niniejszych wpisany był, a tak ia, urząd, na affectacią podawaiącego, ten list ad acticandum przymuiąc, czytałem, ktorego tenor sequitur talis:

Przewielebny w Bogu mości xięże superiorze owrucki, moy mości panie i dobrodzieiu! Za powinszowanie urzędu mego waszmości, memu mości panu dziękuię, oznaymuiąc to, że ja tylko mam komende nad temi chorągwiami, dla nieprzyiaciela krzyża świętego także i dla wielkości hultaystwa kozackiego, przed ktorym tu, w Polesiu nigdy pokoiu chorągwie polskie nie maią także i waszmość moi mościwi państwo. Strony zaś assygnaciey, oznaymuie, żem tu z temi chorągwiami bez woli jego mości pana hetmana, wodza i dobrodzieia mego, nie przyszedł i bez woli tegoż wodza naszego żadna chorągiew sobie consistentiey nigdy nie przywłaszczała; bez assignaciey tak w dalsze waszmościow, mego mości państwa, pewnie byśmy nie zaszli kraie; za tąż wolą i assignacią chorągiew i jego mości pana Czerkasa w dobrach waszmościow, mego mości państwa stoi, oznaymuię i rozumiem, że się lepiey obchodzą niżeli panowie mołodcy Paleiowi; bo na nas waszmość, moie mości państwo, zawsze sprawiedliwości świętey możecie doyść, a na kozakach nigdy; co strony chleba, waszmość, moy mości pan, możesz się miarkować po chorągwiach inszych, ia, ani rozkazuie, ani przymuszam, tylko waszmości, mego mości pana, uniżenie prosze, abyś był łaskaw na żołnierzow ubogich; gdzie i moie usługi zaleciwszy, zostaie waszmości, memu mośpanu, życzliwym i najniższym sługą. Aleksander Gurowski P. jego ci krolewskiey mości natenczas. W Hornostaypolu, decima nona marcii, millesimo sexcentesimo octuagesimo nono. На другой стороне въ томъ же листе приписокъ таковыми словы. Kopia assignaciey waszmości, memu mości panu, rozumiem mniey potrzebna. Инътытуляція на томъ листе тыми есть писаная словы: Przewielebnemu w Bogu jego mości xiędzu Wojciechowi Trzebuchowskiemu societatis Jesu superiorowi, missionarzowi stolice apostolskiey w Polesiu, memu mości panu i dobrodzieiowi ma być oddany. Который же то листъ, за поданьемъ и прозьбою вышъ менованное особы подаваючое, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскхъ, овруцкихъ слово въ слово есть уписаны.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3214, годъ 1688—1689; листъ 509.

LIV.

Жалоба отъ имени ротмистра королевскаго, Данила Федоровича, на козацкаго полковника Палія и козаковъ его о томъ, что они напали на арендное владѣніе Федоровича, мѣстечко Иванковъ, ограбили оное, угрожали убить Федоровича и причиняли другія насилія 1689. Апрѣля 22.

Року тисеча шесть сотъ осмдесятъ девятого, месеца априля двадцат второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости Овручомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешъними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Kudżycki, nomine jaśnie wielmożnego jego mości pana Jana na Kozinie Koniecpolskiego, woiewodzica Bełskiego, jako dziedzica, także jego mości pana Daniela Fedorowicza, rotmistrza jego korolewskiej mości, dobr miasteczka Jwankowa arendownego passessora, i wszystkich mieszczan, przez niżey mianowane osoby zruinowanych, pobitych, pokaleczonych i funditus zdesolowanych, imieniem, naprzeciwko imć panu Samuelowi, albo jakiegokolwiek inszego imienia Paliowi, pułkownikowi jego krolewskiej mości woysk zaporoskich, principałowi i rozkazuiącemu, także panom: Andruszenkowi, Tyszkowi i innym wielu setnikom, assawułom, kozakom, konnego zaciągu i pieszego ludziom, osobom do piąciuset i więcey, z rożnym orężem, z strzelbą ognistą, samopałami, rucznicami, muszkietami, szablami, do boiu należącym, na naiazd, niżey mianowany, consulto zgromadzonym i wysłanym, comprincipałom, invasorom i coadhaerentom, samemuż imć panu pułkownikowi po imionach i przezwiskach lepiey wiadomym, ktorzy, lubo imionami i przezwiskami na ten czas nie specificuią się,

za powzięciem iednak o nich wiadomości, in ulteriori juris gradu specificowani będą, a teraz, hoc loco pro expressis ac 'specificatis censeri debent, solenniter et gravi cum querela świadczył, manifestował i protestował się, w ten niżey opisany sposob i o to: iż jego mość pan pułkownik z przerzeczonemi setnikamii ludźmi swemi, luboby miał, jako życzliwego krola jego mości i rzeczypospolitey officiera, nieraz odważnie krew leiącego, od wszelkiego tueri, jako żołnierz żołnierza, niebezpieczeństwa i z onym ścisłą certować przyiaźnią, to nad samą słuszność, prawo pospolite i świętą sprawiedliwość we wszystkim postępuiąc, śmiał i ważył się, roku przeszłego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt osmego, miesiąca decembra dnia dwudziestego wtorego, na miasteczko wspomniane, dobra dziedziczne wyżey mianowanego jaśnie wielmożnego imć pana woiewodzica Bełskiego, bez bytności natenczas jego mości pana rotmistrza, cum eo mandato, aby funditus zruinowali, nasłać, samego imć pana pułkownika wziąć, okować i do siebie przyprowadzić serio przykazał; ktorzy parendo woli i roskazaniu jego mości pana pułkownika swego, po nieprzyiacielsku prawie-wszyscy hurmem, z strzelbą wpadszy, ludzie tameczne bili, strzelali, z domow wyganiali; jakoż niemal wszystkich, od wszystkiego ubustwa onych wygnawszy, (bo do zamku uchodzić musieli) komory, swirnie, skrzynie, bodnie odbiali, pieniędzy gotowych, srebra, miedzi, sukien, strzelby i rożnych fant, osobliwym regestrem specificowanych, na cztyry tysiące zabrali i na swoy pożytek, in vim praedae et spolii zagrabiwszy, obrocili; a potym sami w domach stanąwszy, sobie ieść, pić, koniom siana, obrok, i, iako chcieli gwałtownie, ktory się otrzymał gospodarz, nad niemi znęcaiąc, przez pięć dni postępowali; na wzgarde zaś y pośmiewisko kościoła bożego i wiary katolickiey, w same Boże Narodzenie, ścierw wieprzowy na most wywlekszy, urągaiąc: «niech to Lachowe ziedzą, będą mieli na całe święta»; tamże pisarza imć pana rotmistuza na moście, do zamku idącego, kijami, stusami i komoszynami tak dalece zbili, że przez niedziel kilka chorować musiał; ledwo z tym się nie pożegnał światem. Do zameczku tamecznego szturmowali i kilka szturmow przypuścili, samę iey mość panią rotmistrzową przestraszyli, wody brać przez dni trzy żadnemu, tak iey mość paniey rotmistrzowey samey towarzystwu i mieszczanom, w zamku będącym, nawet duchownym zabronili; cerkwie odbijać

chcieli, aż od onych, żeby nie odbijali, opłacali się; będąc tedy głodem i chłodem wszyscy w zamku zmorzeni, kilkanaście talerow bitych złożywszy, mianowicie duchowni tameysi, do starszych setnikow i assawułow poszli, aby od tego przedsięwzięcia supersedowali, ktorych, pieniądze wziąwszy, słowami nieutściwemi, honorowi kapłańskiemu szkodzącemi, i samego imć pana rotmistrza zelżyli, do obuchow bić porywali się, odpowiedzi dalsze na zdrowie i substantią (dla ktorych zdrowia bezpieczen. bydź nie może) czynili, mowiąc: «ma szczęście, żeśmy go nie zastali, pewnieby w kaydanach zgnił u naszego jego mości pana pułkownika; i tak niech wie o tym, że naszych rąk nie uydzie, mamy dobre na niego, lubo do jego mości pana hetmana, protektora swego poiachał, zasadzki»; po ktorych odpowiedziach dwa dni ieszcze stoiąc, jego mości oycu Hrehoremu, prezbiterowi tameyszemu pasiekę wybili i innym wielu mieszczanom w fantach, leguminach, naczyniach, trunkach, gotowych pieniędzach nie mało naczyniwszy szkod, zaledwo ztamtąd nazad iedni odiachali a drudzy odeszli. Ktorym takowym niesłusznym, nieprawnym a prawie niechrześciańskim postępkiem jego mość pan pułkownik z wysz mianowanemi invasorami i comprincipałami swemi prawo pospolite i artykuły woyskowe, na takowych excessivos surowie obostrzone, violarunt, do szkod niemałych, czasu prawa specificowanych, przywiedli i przyprawili i winy, w tymże prawie opisane, na osoby swe-każdy zosobna, zawzieli i zaciągneli; o co wszystko moderuus compa, rens, tak jaśnie wielmożnego imć pana woiewodzica belskiego, jako i imć pana Fedorowicza, rotmistrza jego krolewskiej mości (imieniem) jure agere, tam communi, quam militari ofiarował; a, zostawiwszy ich mości tey protestatiey wolną melioratią albo przez pozwy poprawienie, teraznieyszey do xiąg ninieyszych o przyięcie i zapisanie prosił; co i otrzymał Stephan Kudrzycki.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3214, годъ 1688—1689; листъ 727 на оборотѣ.

LV.

Жалоба дворянки Ѳеофилы Тышкевичевой на дворянъ Франциска Харленскаго и Ивана-Станислава Бржескаго о томъ, что они, съ помощью козаковъ и на основаніи, полученнаго отъ козацкаго полковника, пернача, овладѣли замкомъ и имѣніемъ Тышкевичей, Бышевомъ, обѣщаніемъ слободъ взволновали ихъ крестіянъ, разграбили ихъ имущество, избили слугъ и самую Тышкевичевую и ее мужа били и угрожали убить. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1690 генваря 27.

Року тысеча шестсотъ девятдесятого, месяца генваря двадцать семого оня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzona jeymość pani Theophila Gasparskiego Karolowa Tyszkiewiczowa, consors urodzonego jego mości pana Karola Tyszkiewicza, towarzysza roty parcernej jaśnie wielmożnego imć pana kasztellana chełmskiego, protunc assistentiam ob certas rationes, to iest dla niesłusznych nulliter (sic) variis processibus w wojsku usługę rzeczy pospolitéj tractuiącego, aggravatii praebere non valentis, cum assistentia urodzonego imć pana Władysława Korczewskiego, uti fratris proximo sanguine patrueli juncti de linea paterna, adherendo anterioribus processibus suis zewszystkim, jako pani oprawna i dożiwotnia super omnibus bonis mariti sui supranominati, solenniter gravique cum quaerela, summo dolore affecta, lacrimabunda et plane vix acta praesentia adire valens, dla słabości zdrowia od zbicia i uszamotania srogiego od niżéy mianowanych osób, naprzeciwko urodzonym ich mościom: panu Fran-

ciszkowi Charlińskiemu i jego mości panu Janowi Stanisławowi Brzeskiemu, uti principalibus jussu, consilio et juramine, tudziesz panom Stanisławowi Postupalskiemu, zięciewi Kuzima chłopa, poddanego, młynarza byszowskiego y Janowi Pawłoskiemu, jako comprincipałom, pomocnikom, z rozkazu tychże panów moich gwałtownym najezdnikom i rabownikom dobr czudzych, tudzież przeciwko całéj gromadzie miasta Byszowa, jako buntownikom i rebellisantom, tudzież i innym wielu rożnej condiciej ludziom, osobliwież kozakom, do niżej mianowanego uczynku przez tychże wyszmianowanych obwinionych in armis et cum armis przysposobionym, samymże ich mościom po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym, osobom do pięciudziesiąt, excepto gromady tegoż miasta, protestowała się w ten sposob i o to: iż ich moście wyszmianowani obwinieni, przepomniawszy prawa pospolitego i win w nim, contra violentos invasores, jako et de abusu bombardarum rigide opisanych, nie contętuiąc się dawnemi krzywdami i naiazdami (o co dawnieysze processa prawne), ani na list króla jego mości zaręczny cum protectione protestantis małżonka in causa ich mościow, cum vadiis juxta legem publicam dany, ażeby więcej protestantow injuriari do rosprawy oczewistej, ani prawnemi terminami i exekutiami, za nieszłusznie otrzymanemi jakowemiżkolwiek in contumaciam banicijami, kiedy protestantis małżonek na usłudze rzeczypospolitej zostawał, ignarus będąc terminow prawnych pilnować, więcej z młodych lat Marsowym polem, i usługą całej ojczyzny z innym rycerstwem, zastawiaiąc się piersiami za całość oney, bawić się przywykszy, o czym tak processa jako listy i exempta szerzej w sobie obmawiają; dla czego, jako i dla rożnych zasadzek od obwinionych po drogach nie przyszło prawu pospolitemu comparere dotąd; tylko protestans sama, widząc zgubę swoie, i niepoiednokrotną ruinę i niebespieczeństwo zdrowia przez takoweż naiazdy, przestrzegaiąc całości swoiej, quo ad sortem iej mości, ex parte sua prawnie czynić nie zaniechiwa (o czym processa prawne z ich mościami szerzej w sobie obmawiają); tedy ich mość, sposobem zdawna zwykłym, śmieli i ważili się, nullo jure et pretextu, lubo zdawna nie zaniechiwali tak gromady buntować przeciwko protestantom variis modis bonis et malis, żeby, rebeliter panow swych wygnawszy, onego sobie za pana, niewiedzieć jakim prawem, przyjęli, obiecuiąc za to słobody dawać,

to też, przegrażaiąc się in contrarios, gdziekolwiek naścignąwszy, karku nadciąć, osobliwie i teraz, upatrzywszy czas, gdy protestans, maiąc swoie potrzeby, ztamtąd odiachała do maiętności swej, wsi Chrystynuwki, pod Owruczym będącej, a jego mość pan Tyszkiewicz, ratione krzywd od kozakow w dobrach swoich: tak Byszowie pomienionym, jako i w Korolowce stoiących, do jaśnie wielmożnego imć pana hetmana odjachał, zostawiwszy podstarościego, pana Gabryela Iwanickiego, szlachcica dobrego i Andrzeja Pawłowskiego z żonami ich i dziwcząt forbotnic pięć. Tedy ich mość, upatrzywszy czas niebytności protestantów, małżonków, przepomniawszy bojaźni Bożej i powagi świąt Narodzenia Pańskiego, gdzie, według zwyczaju, każdy człek powinien raczej nabożeństwem bawić się aniżeli drogami na zajazd i rabunki cudzych maiętności, śmieli, przybrawszy sobie niemałą kupe kozaków in armis et cum armis, jeszcze w Fastowie u pułkownika nakaznego pułku paliowskiego, za listem panów swoich, pomienionych obwinionych, wyprosiwszy kozaka z buzdyganem, alias piernaczem kozackim, ażeby jachał z nimiż do gromady byszowskiej, loco officii alicuius executorialis, aby koniecznie przykazać gromadzie, żeby mianowanych obwinionych czeladź, jako urzędników panów swoich przyjąwszy, do zamku wpuścili; wszystkie sprzęty, krwawą pracą nabyte, onymże oddali, jakoż et de facto, za przyjazdem obwinionych, poddani byszowscy: jedni z bojaźni, słysząc przegrożki każdego karać lub w łeb strzelić, któryby onym niebył posłuszny, drudzy zaś za pobłażaniem i obietnicami dać słobody i łaski uznania, do czego i sama (natura) każdego chłopa, zwłaszcza w tamejszych krajach, między kozakami, pod Kijowem, zawsze pobudza do buntów przeciwko panom, którzy zawsze pobudzają do nieposłuszeństwa, sami więcej władnąc wszystkim, aniżeli który dziedzic dobrami własnemi, mianowanych obwinionych wpuściwszy do zamku, wszystkie sprzęty domowe w złocie, srebrze, szatach, tudzież miedzi, cynie, jako też koniach i bydłach i innych rzeczach domowych, ruchomych i nieruchomych, jako też w gumnach i zbożach młoconych i niemłoconych i z drugiéj maiętności, wsi Korolówki, tamże in contiguitate będącéj, dla trwóg zwiezione, tak zboża, jako też miody protestantium i jego mości xiędza Bokinowicza, zakonu swiętego Dominika, wikarego Owruckiego i Byszewskiego, co dla trwog z Leśni,

wsi conwentu Owruckiego, zwieziono było, zabrali (któremu jego mość xiędzu wikaremu seorsiva reservatur actio); tylko co protestanti zabrano: zrzebca masłowatego, złotych czteresta; gniadą klacz złotych siedmdziesiąt, a drugą, złotych ośmdziesiąt; bydła rogatego: krow trzy, każda złotych dwadzieścia, wołów trzy, każdy złotych czterdzieści, jałowice, złotych dwadzieścia, miodu beczek trzy przasnego, złotych pułtorasta każda, patoki bełcy piętnaście, rachuiąc po złotych sześć; zboż niemłóconych: żyta osmaczek czterdzieści, każda złotych siedm, grochu osmaczek dziesięć, każda złotych pięć, owsa osmaczek trzydzieści, każda po złotych cztery, prosa osmaczek ośmdziesiąt, każda złotych ośm, maku osmaczek dwie, złotych dwadzieścia sześć, siemienia lnianego osmaczek cztery, złotych ośm, konopnego osmaczek dziesięć, każda złotych siedm, pszenice osmaczek sześćdziesiąt, osmaczka złotych dwanaście, hreczki osmaczek siedmdziesiąt, każda złotych ośm, jęczmenia osmaczek dwadzieścia, każda złotych pięć; niemłoconego zaś: żyta kup sto dwadzieścia i trzy, każda valoris złotych trzy, pszenicy kup sześćdziesiąt, każda złotych sześć, hreczki kup sto pięćdziesiąt, każda kopa złotych trzy-jęczmienia kup sto czterdzieści, każda złotych trzy, owsa kup czterdzieści, każda złotych cztery, siana styrt piętnaście, każda po złotych sześćdziesiąt; gęsi sześćdziesiąt; kur sto sześćdziesiąt; kaczek czterdzieści; kapłunow czterdzieści; masła fasek ośm; syrow kop pięć; wieprzow karmnych sześć, każdy po złotych czterdzieści, nadwornych dziesięć, każdy złotych dwadzieścia, swiń dwadzieścia, każda złotych siedm, sadeł sześć, każde złotych siedm, połciow dziesięć, każden złotych szesnaście; kociełkow dwa; panewek dwie; patelenek trzy miedzianych; skowrod trzy żelaznych; garków miedzianych trzy; miednic dwie; cyny tuzinów dwa; łyżek srybrnych tuzin; w skrzyniach: sukna francuskiego brzoskwiniowego łokci dwanaście, łokieć po złotych jedynastu, sukna tuzinkowego postaw jeden, materyej bławatnéj na mante złocistej łokci trzynaście, valoris złotych sto dwadzieśsia, suknia tabinowa szkarłatnia z kabatem, korony srybrne, złotych sto pięćdziesiąt, kierejka podszyta popielicami, obtoczysta, adamaszkowa, złotych dwieście i innych rzeczy do strojów, jako to: kwefach, kornetach, wstęgach, w chustach białych, płutnach, jako i naczyniach domowych żelaznych i drzewnianych, w wozach,

osobliwie: kolasa złotych sto, pułszorki złotych sześćdziesiąt, i innych wiele rzeczy, tak w przędziwach, jako i przędzach, w motkach i kłębkach, na kilkanaście tysięcy zabrali, excepto gotowej summy, złotych sześćset, ciż obwinieni, gwałtowni naiezdnicy, z roskażania obwinionych panów swoich, zabrali, a mianowaną czeladź, niemiłosiernie znęcaiąc się, biciem i głodem morząc, w więzieniu trzymali. Aż gdy protestująca, nie wiedząc o żadnym zaiezdzie dobr swoich, powrociwszy z Owruczego, do Byszowa prosto jachała, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo, die tertia januarii, gdzie przyiachawszy do Byszowa, a usłyszawszy o takowym gwałtownym zaiezdzie bezprawnym, miasto urzędu jakiego z buzdyganem, alias pirnaczem kozackim, że zabrano wszystkie, pracą krwawą nabyte, sprzęty, płaczliwie łzami zalawszy się, na gospodzie w mieście stanęła dla wytchnienia koniem, chcąc zaraz odiachać, tedy ciż violenti invasores, znać za roskazem panów swoich, wszystkiéj gromady zwoławszy, tudziesz i innych pomocników zebrawszy, koniecznie roskazali iść do gospody protestującéj, roskazuiąc, żeby ją nieżywili i ostatnie konie, na których przyiechała, poodbirali, gdzie, podpoiwszy gromadę mianowaną, jeszcze idący z daleka, sami i z gromadą słowy usczypliwemi, z daleka każąc lżyć i sromocić, przegrażali się, że: «niezdrowa tu już wyjdziesz ztąd, wnet tu pozbędziesz i duszy, nietylko maiętności». Czym protestans będąc ustraszona, obaczywszy idących z rożnym orężem i strzelbą, zamknęła się w gospodzie, dokąd i drzwi gdy kazali wystawować, tedy protestans, będąc strachem zdięta, gdy rękoma przytrzymywała, tedy, bez respectu, wsadziwszy kij przez drzwi, tak po ręku, jako też po szyi i plecach i po łbie bili, a drudzy zaś, przedarszy strzeche, wirzchem wlazszy, niemiłosierdnie skoczywszy, porwali, szamotaiąc, stursając po bokach pięściami, żeby była i duszej zaraz pozbyła w ich ręku, gdyby kozacy tam stoiące, zmiłowawszy się, że poddani właśni tak się znęcaią nad swoią panią, od nich nie odratowali i, wsadziwszy na sanki, wyprowadzili iednym koniem tylko, a drugiego konia z pod czeladnika odieli. Ciż obwinieni: sam pomieniony Postupalski, zięć młynarza byszowskiego, (czeladnika), to iest Kazimierza Jabłońskiego, szlachcica dobrego, także obuchami (gdy upraszał, aby paniej nie zabiano) zbiwszy niemiłosierdnie, od czego i teraz śmiertel-

nie choruiąc, periclitatur de vita, bo się już i wyspowiadał; który z nimże naywiększym buntownikiem był, (sic) także rucznice, dla czasow niespokojnych na ten czas i trwóg na plecach maiącemu, valoris złotych dwadzieścia, szable, valoris złotych dzieśięć i kontusz tuzinkowy zdarszy, onego biiąc, ledwie żywego z rąk upuścili; czym się nie kontentuiąc, ieszcze odpowiedzi na zdrowie uczynili, że: «my ieszcze kiedykolwiek upasiemy ciebie, lub trucizny postaramy się tobie». Co słysząc protestans, aż w bok udawszy się kilka mil z drogi, do domu ledwie żywa przyiechała, a potym, usłyszawszy wyszmianowana czeladź o paniej swoiej i o takowym contempcie, pod czas tego tumultu, wszystko porzuciwszy, tak wyszmianowany Gabriel Jwanicki, iako i Andrzej Powłowski, z duszą tylko, żone i dzieci porzuciwszy, piechotą uciekli; jako też i wyszmianowane dziewczęta, forbotnice, szlachcianki dobre: iedna Katarzyna Piotrowska, a druga, Mariana Bolescianka, także trzecia Krystyna Debedyńska, wychowanka, boso tylko, w iednych koszulach, będąc przestraszone takowym tumultem i odpowiedziami, pouciekali i pewnieby byli gdzie na drodze abo pomarzli, abo od zwierza pożarte, gdyby nie chłop iakiś, drogą iadąc, tamże za Korolowke, majętność protestuiącej, do drugiej wsi, niedaleko będącej, zmiłowawszy się nad nimi, na sanie wsadził i, słomą ukutawszy, ledwie żywych pod wieś Korolowke odwiozł; od czego przemarzszy i od strachu niedziel kilka choruiąc, ledwie żywe wstali, a dwie forbotnice, na imie: iedną Tetjannę Głuszkę z Dydowsczysny, dobr czerneckich, od matki za wychowanke oddaną i drugą Paraskę Sachnickę i teraz w więzieniu trzymaią, nullo praetextu. Czym się jeszcze nie contentuiąc, gdy poddani protestantis, jako ludzie niepowinni nikomu, ani spodziwaiąc się nic złego na siebie, ze wsi Korolowki, według zwyczaiu tamejszego, po świętach ruskich Bożego Narodzenia, anno praesenti, millesimo sexcentesimo nonagesimo, die decima januarii, z kolendą do pułkownika nakaznego pułku palijowskiego, do Fastowa na Byszow, którędy gosciniec leży, iechali; gdzie w drodze, gdy protestantis małżonek, powrociwszy ze Lwowa z listem i libertatią na dobra swoie od jaśnie wielmożnego imć pana hetmna do pułkownika nakaznego pułku palijowskiego, do Fastowa prosto, nie wiedząc o żadnym zaiezdzie na Byszow, rozumieiąc, że w Byszowie, iako w domu swoiem, popas-

szy, zaraz, pilno wziąwszy swiże konie, do Fastowa bezpiecznie iachał, aż gdy z wyszmianowanemi poddanemi swymi korolowskimi pod Byszowem ziachał się, pognawszy, i o zaiezdzie dowiedział się, tedy, iuż nie iako gospodarz w swoich dobrach, ale jako gość, przemijającą iadąc drogą, posłał czeladnika swego do setnika, tam z setnią stoiącego, upraszaiąc o pokazanie gospody sobie dla popasu koniom, maiąc iachać zaraz do Fastowa. Jakosz gdy, za pokazaniem sobie od mianowanego setnika swoiej przypisnej gospody, u Czeleia, mieszczanina byszowskiego, z temiż poddanemi swymi stanoł, kazawszy konie powyprzęgać dla wytchnienia, a sam do gospody pana Zielińskiego, setnika, nic na siebie złego nie spodziewaiąc się, odszedł, maiąc z setnikiem do rozmowy, tedy, nulla data occasione, wyszmianowani obwinieni, zebrawszy kupe niemało, osob ze dwieście i więcej, tak kozakow, iako i gromade Byszowskę, do których naieli za przywodzcę niejakiego Dzieże, kozaka, armatim et catervatim, iako na nieprzyiaciela, na gospode napadszy, na czeladź tylko i mianowanych chłopow, nic sobie niewinnych, ani najmniejszy occasiej do zwady i małemu dziecięciu nie daiących, z cepami, kosami, oszczepami i rucznicami i rożnym orężem, bez miłosierdzia zbiwszy kijami, prawie na poły umarłych pobrawszy wszystkich do zamku, do więzienia, na sernik w mroz ciężki posadzali, zabrawszy tak konie, iako też i sanie protestantis małżąka z kobiercami, kilimami i końmi: jeden dereszowaty, złotych siedmset, plesznìwy—pięćset, myszaty złotych trzysta; także podiezdek myszaty chłopski z sańmi prostymi—złotych ośmdziesiąt, i drugi także z sańmi myszaty—złotych siedmdziesiąt pięć, rzond srybrny pozłocisty, valoris złotych sześćset, uzdeczka gończa (sic), złotych sto, szabla oprawna, złotych ośmdziesiąt, pałasz oprawny w cape z rękoieścią w jaszczurze, złotych pięćdziesiąt, kulbak dwie haftowanych, jedna valoris złotych dwieście, a druga złotych pułtorasta, czeladnych zaś trzy, każda valoris złotych dwadzieścia pięć, a trzecia valoris złotych ośmnaście, fuzyi czeladnich pocztowych dwie, kożda valoris złotych trzydzieści, bandolet złotych ośmnaście, rusznic dwie w kość oprawnych, srebrem nabiianych, specialnej roboty, kożda valoris po złotych pięćdziesiąt, kilimow dwa czerwonych, paskowatych, valoris złotych pięćdziesiąt, kobiercow nowych perskich dwa, valoris złotych sto, kołdra turecka z bawełny,

złotych sześćdziesiąt, materac z pokrowcem karmazynowy, złotych ośmdziesiąt, pistoletow para, złotych ośmdziesiąt, zabrali; a gdy protestantis małżąkowi, nic o tym nie wiedzącemu, dano znać o takowym naiściu gwałtownym na gospode swoie i zabraniu rzeczy własnych, poddanych, rozumieiąc, że mieli mieć respect, iako na pana swego i mianowane rzeczy, jako żadnej okkazyej do zwady nie daiącemu, powracać, zwłaszcza nie wiedząc, żeby czeladź, iako i podannych korolewskich mieli, ieszcze zbiwszy, do więzienia, na sernik, do zamku pobrawszy, zaprowadzić; tedy bez żadnego respektu, obaczywszy protestanta biegącego, proszący, aby tego nie czynili, tedy pomienieni obwinieni: pan Postupalski i Pawłowski, krzyknowszy na mianowaną gromade i kozakow, osobliwie na Dzieże, ktorego naieli za przywodce do wyszmianowanego uczynku z kupo, ktorych było osob więcey dwóchset, roskazał, aby koniecznie protestantis małżonka łapali, abo rostrzelali, mowiąc że: «taki nam roskaz od pana, że kto go złapa, albo zabije, będę nagradzał, by też panom i na funty go płacić, żeby już więcey nie dochodził swego»; jakoż de facto, biegąc za protestantis małżonkiem i strzelaiąc wszyscy, pewnie by zabili, gdyby nie osobliwa łaska Boska broniła, że wszystko mimo strzelali, tylko czapkę nade łbem postrzelili, a druga skiełzem kręsę czapki przebili, także pas w kilkoro mimo bok postrzelono skiełzem, co widząc protestans takie niebespieczeństwo zdrowia, gdy sam ieden tylko będąc, uchodził do gospody pana Zielińskiego, setnika kozackiego z pułku paliiowskiego, tedy ciż, biegąc, wołali na gromadę: «że go łapaycie, bo i sami nie pokazuycie się panom, kiedy go upuścicie, a nie złapacie, żeby go rostrzelać»; jekoż et de facto, gdy za uciekaiącym strzelali, tedy w ścianę gospody setnikowskiey, wedle okien, kula wpadła, że mało i samego setnika, pod oknem siedzącego, nie zabili; co widząc, że protestans uszedł, tedy tym się nie kontentuiąc, ieszcze posłali do setnika, upraszaiąc i nagrodę obiecuiąc setnikowi, żeby pozwolił onym w swey gospodzie protestantis małżonka gromadzie wziąć, lubo ubić; tylko że protestantis małżonek, widząc takową zapalczywość obwinonych, upraszał jako żołnierz żołnierzuw, zwłaszcza z listem od jaśnie wielmożnego imć pana hetmana iadący, aby go nie wydawał, tedy, odchodząc, w te słowa uczynili diffidatią na zdrowie tak protestantis, jako i małżonka jey moś-

ci: «że my przecie poty będziemy się starali, poki aż ciebie i żony twoiey zdrowia nie zbawimy, upasiemy gdziekolwek i żonę twoię, żebyście nie dochodzili więcey swoiey należytości, a ty i teraz ptaszkiem ztąd nie wylecisz z Byszowa, bo cie przypilnuiemy, że w naszych ręku będziesz, a żonę twoię i potym uchodzimy». Pewnie by byli tego dokazali, wartuiąc wszędzie, zwłaszcza piechotnego, gdyby aż do jego mości pana Wilgi, regimentarza protunc wojsk jego krolewskiej mości koronnych, nie pisał, będąc w takowym więzieniu i od buntow w niebezpieczęstwie zdrowia swego; zkąd aż jego mość pan regimentarz, przysławszy jego mość pana Woiewodkę, chorążego jego mość pana Wasilkowskiego, cześnika sanockiego, prosząc, do mianowanego pana setnika, w Byszowie stoiącego, aby, quam tutissime et totissime wyprowadziwszy, lub do domu, lub do imć paną pułkownika nakaznego paliiowskiego pułku, odprowadzili, iako żołnierza; iakoż tenże wyszmianowany pan setnik na swoich koniach wyprowadził do Fastowa, do imć pana pułkownika nakaznego; gdzie i imć pan Brzeski, z jego mością panem Charlińskim, dowiedziawszy się o tym, przyiechali; a gdy protestantis małżonek, tak o swoie krzywdy, iako i o protestuiącey skarżył się na kozakow, że z gromadą pobuntowaną, tamże przy tym uczynku będąc naięci, rabowali i mało nie pozabiiali, osobliwie Dzieża, przywudca i comprincipał, z pomocnikami swemi, tedy ciż obwinieni zawołali: «że my to bierzemy na siebie i za to będziemy odpowiadali, choćby byli i zabili, bośmy sami kazali byli ich, byleby się gdzie pokazali, pozabijać»; na co i kartę dali kozakom, uwalniaiąc onych od tego, mowiąc na protestantis małżonka: «że ty po staremu i żona twoia tego od nas nie uydziecie;» i pewnie by to było, gdyby sam jego mość pan pułkownik nie kazał przeprowadzić; dla czego protestantes nie są tuti salutis et vitae suae, przez co obwinieni prawo pospolite zgwałcili, w winy, w tymże prawie pospolitym contra violentos invasores et de abusu bombardarum opisane, popadli, protestantow do szkod niemałych, ktorych sobie recte na trzydzieści tysięcy, tak przez zabranie rzeczy zboż i siana, że muszą kupować, jako też i zbicie poddanych korolewskich i czeladzi protestantis, jako też i zabranie koni, przywiedli i przyprowadzili; o co idem comparens iterum iterumque protestowawszy się, salva reserwata oney melioratione in toto et in parte, si necessitas juris

expostulaverit, minuendo vel augendo pozwem, lubo inney uczynieniem. Jn continenti, in verificationem premissorum omnium, stawiła na urzędzie idem comparens woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Prokopa Skorupińskiego, który w moc swey wierney i prawdziwey rellaciey, dla zapisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, owruckich, ustnie, jawnie i dobrowolnie zeznał, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego, dnia dwudziestego miesiąca januarii, ad requisitionem urodzonych ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżonkow, z przydania urzędowego, maiąc przy sobie strone szlachte, ludzi wiary godnych, to iest urodzonych ich mościow panow: Jana Brzostowskiego i Stephana Gruszczyckiego, jezdził do wsi Korolowki, dobr ich mościow panow Tyszkiewiczow, tu, w woiewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, gdzie widział u samego jego mość pana Tyszkiewicza czapkę bez szwy, nad rogami, zkiełzem, znać w głowe mierzącym, kulą odczołganą, a drugi raz w opuszke, skroź rogow sukno przestrzelone; takżei pas zkiełzem w kilkoro, znać w puł mierzącą kulą, przebity; a u samey zaś jey mości paniey Tyszkiewiczowey ręce obiedwie zbite, zsiniałe, zpuchłe i krwią ociekłe od kijow, razow dziesięć, tudzież po grzbiecie i szyi razow kiiowych takowychże, sinich, spuchłych dwadzieścia, jako mogł zliczyć przed zsiniałością ciała, dla czego lethaliter chorowała, leżąc na pościeli. Potym także widział i oglądał czeladnika, szlachcica dobrego, to iest urodzonego pana Jana Debedeńskiego, na pościeli leżącego, okrutnie wszytkiego zapuchłego i od głowy aż do nogi zsiniałego, członkami władać nie mogącego, znać od zbicia ciężkiego cepami i kiiami, jako sam mienił sobie bydź zadanych razow, ktorych, dla zsiniałości ciała, i zliczyć było trudno, mniey czyli więcey do stu ogułem, po wszystkim ciele i członkach onego, także i drugiego, szlachcica dobrego, urodzonego pana Kazimierza Jabłońskiego, okrutnie i niemiłosierdnie zbitego, spuchłego, władnąć nie mogącego, prawie już konaiącego, dla którey słabości zliczyć trudno razow było; potym, ztamtąd odszedszy na wieś, widział i oglądał w protestatiey mianowanych poddanych, to iest: Jaśka Bondarenka także zbitego, gdzie narachował razow zsiniałych i spuchłych pięćdziesiąt, a krwawych, kijami poprzebianych po głowie, ręku i grzbiecie—sześć, iako też i Drozda, wojta korolew-

skiego, także zbitego, gdzie narachował znać cepowych i kijowych, po rożnych członkach; także widział Waśka Klimenka zbitego, gdzie narachował razow po rożnych członkach czterdzieści pięć, co wszystko sobie mienili bydź zadane przy gwałtownym naściu na gospode, popasuiącym z panem swoim; także widział we dworze choruiących ciężko panienek niedorosłych trzy, co mienili sobie z przeziębienia, iadącym z Byszowa nieodziano; i w tym tenże wozny, ad requisitionem tychże ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżonkow, anno eodem et die januarii, z tąż szlachtą iezdził do Byszowa, gdzie widział w gospodzie setnikowskiey kule wedle okien, co powiadali podczas tumultu strzelania na jego mość pana Tyszkiewicza postrzelili; a potym odszedł do zamku Byszowskiego, gdzie zastawszy samego imć pana Brzeskiego i imć pana Charlińskiego, tudziesz kupe niemałą, tak kozakow, jako i gromade, osob więcey dwuchset przed nimi stoiących i wszystkich w protestatiey mianowanych, czeladź obwinionych, jako też i Dziże, kozaka, przywodzce, gdzie, według prawa zwyczaiu, kożdą osobe do rosprawy prawney w tysiącu grzywien polskich arestował, jako też i forbotnic dwie, tamże będące, w zamku, w izbie, iedna Tetyanna Głuszka, a druga Paraska Sachnicka, o ktorych wydanie gdy prosił, nie chcieli wydać, tedy także w tysiącu grzywien polskich kożdą z nich aresztował, w niesłusznym więzieniu będących, ktory areszt, libere przyiąwszy ich moście, tych wszystkich aresztowanych do rosprawy prawney u kożdego sądu stawić declarowali się, o czym mianowany wozny tąż szlachtą oświadczywszy się, ztamtąd odiechał i o tym tę swoię prawdziwą zeznał relacią, prosząc cum comparente haec actis connotari, co otrzymali: Teofila Tyszkiewiczowa, Władysław Korczewski, jako proszony będący m. p. Prokop Szkorupiński, wozny.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № *3215 годъ 1690; листъ 232.*

LVI.

Жалоба дворянина Павла Горчинскаго на регинентаря войскъ королевскихъ, расположенныхъ въ Полѣсіи, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ дозволялъ козакамъ, находившимся подъ его командою, сбирать дань съ жителей и даже поощрялъ ихъ къ тому. Потомъ-же, назначивъ главную свою квартиру въ мѣстечкѣ Бородянкѣ, арендномъ владѣніи Горчинскаго, разорилъ въ немъ крестьянъ и присвоилъ себѣ доходы изъ имѣнія 1690, марта 8.

Року тисеча шестьсотъ деветдесятого, месеца марца осмого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość Paweł Gorczyński, pisarz generalny cel jego krolewskiey mości, swym i wielmożnego jego mości pana Andrzeja z Drohoiowa Drohoiowskiego, starosty Łukowskiego imieniem, solennissimam i prawielacrymabundam pozeciwko urodzonemu jego mość panu Balcerowi z Godzimirza Wildze, regimentarzowi woysk jego krolewskiej mości koronnych, w Polesiu kijowskim, ku obronie pogranicza zostaiących, protestationem uczynił i zanosił: iż jego mość pan regimentarz, na wyraźną dispozytią jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego wolą, nie respectuiąc na prawo pospolite, artikuły woyskowe i winy, de diciplina militari opisane, śmiał i ważył się, miasto z siebie

dobrego przykładu, wiedząc, że dobra, miasteczko Borodianka, wielmożnego jego mości pana Drohoiowskiego, starosty łukowskiego, dziedziczne, a moderni comparentis arędowney possesiey, dosić maiąc obszerne sobie consistentie archimandriej kijowskiej i Chabeńskiej włości, w których wprzod stawszy niedziel kilka, odmiany czynił, za Chabne Borodianke i inne rożne dobra ziemskie szlacheckie na insze jakoś mere pokazało się (sic), gdy z własnego ordynansu swego, Mańka kozaka pułkownikiem był uczynił i setnie ku dispositiey oddał, któryto Mańko, że, obawiaiący się artykułow woyskowych, swey woli kozakom dopuścić nie chciał, tedy Krywonosenka za pułkownika odmienić kozakom kazał, dopieroż ten mianowany Krywonosenko w mieście Borodiance na dwa tysiące złotych polskich zebrawszy z ubogich ludzi, a gdy ktory dać nie mogł, bili, kaleczyli, ciemiężyli i mordowali; po ktorym wzięciu tenże obrany nowy pułkownik za Dniepr uszedł z kozakami kulkunastu, z sobą namowionemi. Respectu cujus brata rodzonego ciż kozacy, za consensem tegoż jego mości regimentarza, obrali, w ktorych to stawszy w przod niedziel cztyry proprio suo ausu, postpositis auctoritate et literis jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana koronnego, wodza swego, ktoremi listami pomienione dobra, uti terestria, ab omni impetitione et exactione militari in integro zachowawszy, immunia et indemnia mieć chciał, e converso, zprzeciwiaiąc się teyże woli, ze dwiema chorągwiami i wydanego ordynansu do każdych chorągwi, tu, na pograniczu będących, by po dwoch towarzystwa, czeladzi trzech, na koniach dobrych i kowanych, niby na nieprzyiaciela iakiego, do Borodzianki ziachał. Tamże, nescitur quo rancore, w zameczku tameyszym kazał sobie kreydką stantią napisać, wszystkim zaś ich mościom panom woyskowym, z pod każdey chorągwie po dwoch ziachanych, z czeladzią, jako się pomieniło u kilkanastu gospodarzow, po kilku i kilkunastu osob gospodami stać niedziel cztyry, czyli nie więcey kazał. Tandem gdy protestans, terazniejszy comparens, ziachał, nie maiąc wstępu do swego własnego dworu, na ulicy poiazd zostawiwszy, do zameczku szedł i tam jego mości pana regimentarza żebrał łaski, imieniem swym i dziedzica, otrzymał słowa: «nie znam tego pana, czyia Borodzianka; co zechce, uczynie»; protestanta zaś łżył, sromocił, słowami sobie upodobanemi, dopioroż exactie rożne, ad victum należące, pozwolał, to

iest owsa pieńcset osmak miary kijowskiey, valoris każda po złotych cztyry monety dobrey, siana, co potrzeba dla wszystkich koniey, chleb na każdego osobe po bochnow piąciu beż tydzień, krupy, jagły, słoniny, mięsa, kury, gensi, kaczki i rożne zwierzyny, a naybarziey kunice, wilki, lisy dawać sobie roskazywał, iakoż mere dawano, bo chłopow kilka z drzew, dla kunic chodzących, popadali i porozbiial się; innych też niemało aggrawatiey, krzywd naczyniwszy, do szkod tak dziedzica, jako i possesora, przez rozegnanie i zniszczenie poddanych, na ośm tysiącey, złotych czyli niewięcey, absolute dominando sine rege et lege, przywiodł i przyprawił. Przez który swoy, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, metam artykułow woyskowych transgressus, w winy, ratione laesae auctoritatis postponitae osoby i wolį jaśnie wielmożnego jego mości pana wodza swego, niemniey laesionis dziedzica i siebie, protestantis, libere popadł i na dobra swoie, respectu illationis szkod, desolationis dobr, rospendzenia poddanych, zaciągnał, o co, że juri militari in omni judicio et oficio regni z wszystkiemi chorągwiami, ad memorata damna condictamen nec non facultatem maiącemi, progredietur et paenas, exinde emanentes omnino urgebit, tą swoią deklaruie się protestatią, salva ejusdem, tam in toto quam in parte, reserwata sibi melioratione albo przez pozwy correctione. In verificationem omnium praemissorum idem comparens stawił Iwana Moszczenka, dziedzicznego poddanego i woyta Borodzianskiego, ad comprobandam realitatem; ktorzy, flexis ad imaginem crucifixi genibus, za wydaniem sobie rothy juramentu, in praesentia officii i wielu ich mościow, natenczas będących, jurament w te słowa wykonał: ja Iwan Moszczenko, poddany dziedziczny i wuyt mieyski, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Swiętey iedynemu, na tym: iż jego mość pan Wilga, regimentarz, właśnie jakoby pan nasz dziedziczny, w zameczku stał z opisanemi chorągwiami i rożnemi żołnierzami, wszystko opanował i rożne uciemiężenia, szkody, z młynow, winnic i browaru prowenta brał i na swoy pożytek obracał, także zboża zabrał i, cokolwiek się niżey w protestatiey wyraziło, nam samym i, sąsiadom naszym wypełnił, dla czego jedni precz rozeyść się musieli, a drudzy, lubo pozostali, ze wszystkiego będąc zniszczeni, za żebranym chlebem żyiemy, na czym, iako sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka

Chrystusa pana, po ktorey wykonaniu przysięgi, protestans o przyięcie protestatiey wykonywaiący juramenti do xiąg ninieyszych prosili; co i otrzymali. Paweł z Gory Gorczyński.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3215, годъ 1690; листъ 277 на оборотѣ.

LVII.

Письмо короля польскаго, Іоанна III, къ гетману великому коронному о посылкѣ войскъ въ Овручъ для уничтоженія собравшагося тамъ «гультайства» 1690 іюня 16.

Року тисеча шесть сотъ осемдесятъ первого, мѣсяца сенътембря семнадцатого дня.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony imć pan Marcin Michałowski, oryginał listu od naiaśnieyszego Jana trzeciego, krola polskiego, do jaśnie wielmożnego kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ratione introcontentorum benigniter pisany, ad acticandum podał tenoris sequentis: Jan trzeci, z Bożey łaski krol polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflanski, smoleński, siewierski i czernichowski. Wielmożny, uprzeymie nam miły! Ponieważ z rozkazu naszego donosisz, że posłałeś w Owruczew kommendą z wojska koronnego, urodzonych: Alexandra Taborowskiego, maiora, Michała Pawskiego, Josefa Kucickiego, rotmistrow, Antoniego Dolińskiego, Mateusza Kłosowskiego, Josefa Meiera, Antoniego Sanockiego, Jana Sochackiego, Jana Mełwińskiego, porucznikow, Bazylego Naleszkiewicza i Krzystofa Wiśniowskiego i innych chorążych, dla łapania hultaystwa, tam zagnieżdżonego, rozboiem, łupiestwem i napadami bawiącego się, ażeby, maiąc respectum na spokoyność i całość publiczną,

hultaystwo wykorzenić, a że to iest w liczbie niemałey i dobrze w strzelbę opatrzone, więc nadto z woyska naszego litewskiego wysadzony iest urodzony Jan Woyna-Kozakiewicz, pułkownik kowaleryi z ludem swoim zbroynym na te wyprawę, dla obięcia generalney kommendy, zostaiąc zawsze pod roskazami wierności twoiej. O czem wydasz stosowne na to ordynanse woysku i nie uczynisz inaczey pod łaską naszą krolewską. Dan w Warszawie, XVI miesiąca junii, roku pańskiego MDCXC. Origynał własną ręką jego krolewskiej mości podpisany tak: Joannes rex, a na zatyłku tego listu, przy pieczęci koronney, adres jest takowy: wielmożnemu Stanisławowi Janowi Jabłonowskiemu, kasztelanowi krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, uprzeymie nam miłemu. А такъ тотъ листъ, за поданемъ и прозбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, кіевскихъ слово въ слово есть вписаны.

Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, годъ 1691—1695; листъ 84.

LVIII.

Письмо гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ полковнику Семену Палѣю о томъ, чтобы онъ не занималъ квартиръ для своего полка въ имѣніяхъ Димитрія Жабокрицкаго и чтобы вознаградилъ убытки, причиненные козаками въ этихъ имѣніяхъ 1690. Ноября 17.

Року тисеча шесть сотъ девятъдесятого, месеца декабра двадцать третьего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ енералу овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator dobr Norzyńskiey włości wielmożnego imć pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilko-

mirskiego, podwoiewodzego sądowego generału woiewodstwa kijowskiego, dziedzicznych, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, list od jaśnie wielmożnego imć pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, do imć pana Semena Paleja, pułkownika wojska jego krolewskiej mości i rzeczypospolitey zaporoskiego, pisany, per oblatam podał, tenoris ejus modi: Panie pułkowniku Palej! Dałem ochronę i libertatią na dobra Metropoliey Kijowskiej, w Polesiu będące, imć panu Żabokrzyckiemu, podczaszemu, przyjacielowi memu wielkiemu, w którego dobra te zostaią terazniejszey possessiej. Daie mi tu znać pomieniony jego mość, że waszmość ordynansu tego mego nie słuchasz, w dobrach tych stanąłeś i one ruinuiesz; zle to barzo, i takowe nieposłuszeństwo nikomu się nie podoba. Wola tedy moja jest, aby waszmość zaraz a zaraz z dobr pomienionych ustąpił i więcey tam sobie żadnej consistentiej nie praetendował, szkody, krzywdy i praetensie wszelkie zagodziwszy. Co zaleciwszy i przykazawszy, dobrego zdrowia od pana Boga życzę waszmości. Życzliwy przyiaciel i służyć rad. S. Jabłonowski W. Z. R. H. W. K. Ze Lwowa, decima septima novembris, millesimo sexcentesimo nonagesimo. U tego listu pieczęć zwykła iest przyciśniona; intytulatia zaś temi iest pisana słowy: Panu Semenowi Palejowi, pułkownikowi woyska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporozskiego, przyiacielowi memu do oddania. Który to list, za podaniem i prożbą wyszmianowanej osoby podawaiącej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych grodskich owruckich iest wpisany.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3215, годъ 1690; листъ 201.

LIX.

Жалоба начальника королевской таможни, Павла Горчинскаго, на Кіевскаго козацкаго полковника, Григорія Карповича-Вольскаго, о томъ, что онъ, вступившись за торговцевъ, арестованныхъ за неуплату таможенныхъ пошлинъ, послалъ сотника Бутрима съ козаками въ мѣстечко Бородянку, гдѣ они разграбили домъ Горчинскаго, нанесли побои ему, его семейству и подчиненнымъ, забрали казну, самаго Горчинскаго отвели въ плѣнъ въ Кіевъ, держали въ тюрмѣ и заставили дать выкупъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго 1690, Ноября 27.

Року тисеча шестсотъ девятдесятого, месяца ноября двадцать семого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими comparens personaliter, urodzony jego mość pan Paweł z Gory Gorczyński, pisarz generalny ceł jego krolewskiej mości i rzeczypospolitey komor podnieprskich, summopere będąc converberatus, consauciatus, in strictis cathenis zostaiący, fame et inedia pressus, vix de iisdem carceribus eliberatus, contumeliose tractatus, swym i jey mości paniey Doroty Seymowiczowey, matki, także i urodzoney Zophiey Seymowiczowny Pawłowey Gorczyńskiey, małząki swey, infantulam pułroku ad ubera sua maiącey, przy gwałtownym i bezbożnym nocnym dworu, domu i osob swych naiezdzie, perterefactarum, z ktorych iedney, jey mości paniey Seymowiczowey, po dziś dzień in lecto aegritudinis decumbentis, znacznie de vita saluteque periclitantis, tudziesz urodzonego Kazimirza Dymińskiego, strażnika swego tychże ceł, simili modo zbitego i więzionego imieniem, quam primum acta praesentia, ob factas insidias et diffidationes in vitam,

adire mogł, providendo omni indemnitati censuum fiscalium sacrae regiae maiestatis, ne ulla protunc et in posterum skarbu koronnego przez przemiiaiące osoby fiat diminutio, sollenissime magnoque cum dolore, przeciwko jego mość panu Hrehoremu Karpowiczowi Wolskiemu, pułkownikowi ich Carskich prześwietłych weliczestw woyska zaporozkiego kiiowskiemu, jussu, scitu, motu, informatione et instinctu niżey mianowanego nieprzyiacielskiego uczynku, gwałtownego, nocnego nasłania i naiazdu principałowi, także Butrymowi, sotnikowi i Alexandrowi Antonowiczowi, pisarzowi, ad sinistram illationem przemytcow, kupcow zadnieprskich, sto czterdzieści maż soli prowadzących, pod sto kozakow plus minus, samopołami i innym orężem, do boiu należącym, od princypała danych i consulto z sobo zaciągnionych maiącym, tegoż niesłusznego progressu, dworow i domow szlacheckich nocnego i gwałtownego naiazdu compryncypałom, manucooperatorom, jus et superintendentiam nad sobą maiących, ipsa re et effectu wypełniaiącym, tychże protestanta, circa nocturnam aggressionem dworu, omni supellectili domestica, splendore, ornamentis et apparatu, stanowi szlacheckiemu condignis, necessariis et pertinentibus, funditus spoliantibus et depopulantibus, świadczył, manifestował i protestował się o to: iż gdy Kołomycy zadnieprscy, roku teraznieyszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego, miesiąca semptebra dnia osmego, z rożnych miast i miasteczek ze sto czterdzieści maż soli przez wieś Biłkie (gdzie przykomorek skarbowy zostaie) przechodzili i tam eo instanti urodzeni panowie: Zacharyasz Sienkiewicz, Bohdan Zacharyaszewicz i Kazimierz Dymiński, strażnicy skarbowi i czeladź, satisfaciendo muneri officii sui, u wspomianionych Kołomycow należytego wniesienia do skarbu jego krolewskiej mości trybutu, alias cła na przykomorek, upominali się, tedy, w potentią swą dufaiąc, a raczey contumaces et rebelles juri publico stawszy się, debitum nie oddawszy vectigal i przemyciwszy się, recta w dalszą, zamierzoną sobie ad proprios limites, tendebant zadnieprską drogę, ktorą znaczną wspomnieni strażnicy przerzeczonych Kołomycow widząc pertinatiam, convulsionem praw skarbu koronnego, ejusdemque fisci in toto prospiciendo integritati, vigilantique suo assiduo insistendo conatui, pozostałych z mażami Kołomycow, nie opodal, o poł mile nagnawszy, in vim debiti non exoluti census, dziesięć wołow wziow-

szy, do miasteczka Borodianki, rezydentii protestantis zaprowadziwszy, one do grodu prowadzić i, ut juris et moris est, praesentowane zostawić, lub ex sequestro ejusdem officii do siebie wyręczyć chcieli; ktorego, częścią ob distantiam loci, częścią dla złych przepraw i drog, częścią (quod maximum) ob factas ubivis locorum insidias et publicas in vitam ac salutem difidaciones, trudno prowadzić było, ktorzy to obwinieni principales actu, re et effectu Kołomycy, miasto exolutionis retentæ debitae do skarbu jego królewskiej mości koronnego pensionis, od maiora et peiora udawszy się facinora, od wspomnionego jego mości pana pułkownika, czyli appreciato, czyli też spe futurae appreciationis uwiedzionego, suppetias wziowszy, z pomienionym Butrymem, setnikiem, manuductorem i stem kozakow, z samopałami i innym rożnym orężem munitis, consulto zesłanym, anno praesenti, millesimo sexcentesimo nanagesimo, die decima quinta septembris, o pułnocy wieś Kozarewicze, residentią protestantium, armatim et catervatim, modo guerrico, tumultuoso et scithico, insperacie okrzyk i hałas uczyniwszy, napadszy, dwor circum circa z kozakami ze strzelbą nabitą otoczywszy, somno quietique deditos, omni pace et securitate fretos, nihil mali ac adversi a quopiam sibi eveniri sperantes, naiachawszy, jedni protestanta z łożka porwawszy w białym odzieniu, stusami, kułakami, obuchami i wegierami po kozacku pro libitu suo bili, tłukli, kaliczyli, razy sine, spuchłe, krwią ociekłe po plecach, krzyżu, rękach i nogach pozadawali, lżyli, sromocili; toż y pomienionemu Kazimirzowi Dymińskiemu, strażnikowi i czeladnikowi, czynili; jey mość panią Seymowiczową, matkę, i małżonkę protestantis, dziecie maleńkie przy piersiach maiącą, eadem nocturna aggressione, armorum sonitu et sclopetorum strepitu perterrefecerunt, broniących protestanta stusami i kułakami, nullo habito respectu płci białogłowskiey, bili, trącali, tak dalece, że, humo allisae, vix eodem momento z tym się nie pożegnali światem, ale i po dziś dzień in lecto aegritudinis decumbunt, drudzy talerow bitych tysiąc skarbowych, przy protestancie w izbie, a cztyrysta złotych takoweyże monety, itidem skarbowych, od pomienionego Dymińskiego, protestantis zaś własnych pięćdziesiąt czerwonych złotych z kieszeni; ex mobilibus: auro, argento, apparatu, ornamentis et supellectili domestica namniey na trzysta złotych dobrey monety, koni dziewięć z kul-

bakami, woyłokami, odbiwszy stainią i też wołow dziesięć, za przemyto wzięte, violentissime zawzięli i zagrabili, samego protestanta zbitego i związanego, niżey pasa obuchem przebitego i w krzyżu przetrąconego, na koniu oklep pułtory mili, nogi pod koniem podwiązawszy, a potym na woz simili modo związanego włożywszy, nad protestantem rożne znęty czyniąc, bili, lżyli, sromocili, do Kiiowa zaprowadzili, tamże zaprowadzonego pod wartą, in strictis carceribus przez dni pięć, fame et inedia pressum, incessanter trzymali, a Dymińskiego, strażnika, czeladnika, w okowach przez tenże czas wszystek mieli; którą tak znaczną swoią widząc protestans oppressią, dobr zniscczenie i substantiey zrabowanie, pieniędzy skarbowych zawzięcie, a co większa matki i małżonki z dziecięciem od przestrachu i potrącenia ledwie z tego świata nie zgładzenie, eliberuiąc siebie, rad nierad, vi prawie coactus, in carceribus detentus, kwit assecurationis, że napotym o te naiazdy, zbicie i zrabowanie turbować nie miał, dać musiał. Insuper, okupuiąc mobilia i, przy naiezdzie zabrane, rzeczy, siedmset złotych dobrey monety dał; a z tego nic a nic niewrocono pieniędzy skarbowych i protestantowych, ani rzeczy ruchomych nie oddano, okrom koniey, i to wielce zmorzone, zchudzone, osadnione, skaliczone i na nic niezhoże; co większa na zdrowie, życie i substantią palam et privatim, na rożnych mieyscach, przed rożney condiciey ludźmi diffidant, insidias ubivis locorum struunt, że protestantes securi vitae et salutis być nie mogą, ale pro semper periclitari muszą; przez ktory takowy swoy, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, wspomniony jego mość pan pułkownik kiiowski, principalis, setnik i pisarz, compryncypales, z kozakami alias setnią, pod władzą, zwierzchnością i wiadomością princypała swego będącymi, pakta wiecznie zawarte prześwietnych ich Carskich Wiełyczestw z koroną polską violarunt, powagę jego krolewskiey mości, pana naszego miłościwego, naruszyli, securitas domow szlacheckch i komor skarbu jego krolewskiey mości koronnych (ktora in suo esse et robore, secundum praescriptum et volumina legum powinna zostawać) per temere procedentes et rebelles personas violata, immensaque ejusdemque fiscalis pensionis facta est diminutio, praecavendo ktorey, tak praesenti modernus comparens declaruie się protestatione, że tak ratione praemissorum omnium laesaeque regiae maiesta-

tis cum inculpatis in omni foro, judicio et officio regni prawnie czynić będzie; refusionem szkod, restitutionem tak skarbowych, jako też własnych i swoich gotowych pieniędzy, quorumvis mobilium et supellectilium, circa violentam nocturnam invasionem, laesi honoris cum solenni revocatione, paenasque, ratione violentiarum, difidationis in vitam et aliarum praetensiarum, omnino urgebit, tum de nullitate ac invaliditate pomienioney od siebie, uti ex carceribus vi wymożoney i daney, assecuraciey kwitu cum aggravatione osoby swey (ktory kwit protunc cassatur et annihilatur) prosequetur; salvam teyże protestaciey, tam in toto, quam in minima parte, si necessitas juris expostulaverit, zostawiwszy sobie meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationes correctionem. In verificationem praemissorum omnium tenże comparens stawił woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Bazylego Steblowskiego, ktory dla zapisania do ksiąg ninieyszych, grodzkich, owruckich, w moc wierney, prawdziwey i skuteczney relatiey swoiey, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał, iż on, prae via manifestationis (że in tempore tey relatiey, ob diffidationes obwinionych, do grodu ziechać i zeznać nie mogł) teraz, roku teraznieyszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego, maiąc przy sobie strone szlachte, urodzonych ich mościow panow: Michała Żurakowskiego, Pawła Falkowskiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był tu, na urzędzie, in praesentia wielu ich mościów panów szlachty, obywatelow woiewodstwa kijowskiego, gdzie będąc, ministerialiter affirmavit, iż pomienionego comparenta widział wielce zbitego, ut supra scriptum est w protestaciey, we wsi Kozarowiczach y te wszystkie rany y razy oraz i koszul trzy, krwią zbroczone, na on czas na protestancie będących, oglądał i słyszał, że pomieniony pan pułkownik setnika z kozakami nasłał, ktorzy, o północy napadszy, dwor zrabowali, pieniądze skarbowe i jego mości protestuiącego własne zabrali, małżonkę togoż z dziecięciem i jej mość panią Seymowiczową przestraszyli, potrącali, mało z tego świata nie zgładzili, jakoż widział na łóżkach, na onczas śmiertelnie leżących, ktorzy mienili sobie być: dziecie przestraszone, wielce chore, rany, razy przez pomienionych obwinionych stałe i zadane. Co on, wozny, juste vidit et audivit, o czym swoję, tąż stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy i

ztamtąd powróciwszy, przedemną, urzędem, czyni i zeznawa rellatią, prosząc tak protestans swojey protestaciey, jako i woźny rellatiey actis praesentibus connotari; co ad affectationem suam i otrzymał. Paweł z Gory Gorczyński, pisarz generalny ceł jego krolewskiey mości komor podnieprskich i ukraińskich m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3215, годъ 1690, листъ 544 на оборотѣ.

LX.

Жалоба отъ имени подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Семена Палѣя, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ въ имѣніяхъ, управляемыхъ Жабокрицкимъ, козаковъ полка своего и дозволилъ имъ разорять крестіанъ. Подлинность жалобы подтверждается присягою крестіянъ 1691 февраля 6.

Року тисеча шесть сотъ деветьдесятъ першого, мѣсяца февраля шостого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, намесникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator dobr wielmożnego jego mości pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzego sądowego generału woiewodstwa kijowskiego, sędziego deputata sądow głownych trybunalskich koronnych z woiewodstwa bracławskiego obranego, praecavendo indemnitati dobr, do metropoliey i archymandrycy pieczarskiey należących, in posessione ad praesens tegoż jego mości pana podczaszego wilkomirskiego, pana protestantis, będących, nomine tegoż jego mości pana swego, solenissime et gravi cum querela naprzeciwko jego mości panu Semenowi Paliowi, pułkownikowi woyska jego krolewskiey mości zaporozskiemu, na pomienione dobra koni puł czwarta sta kozakow nasyłaiącemu, sprawiedliwości ad saepissimas rnquisitiones ex deli-

quentibus nie czyniącemu, imo caventi et conniventi i innym wszystkim: setnikom, asawułom i atamanom, w tych dobrach consistentią maiącym, po imionach i przezwiskach samemuż jego mości lepiey wiadomym i świadomym, ktorzy in hoc loco pro expressis ac specificatis censeri maią, principałom, świadczył, manifestował i protestował się o to, iż jego mość obwiniony, sub potestate et gubernatione sua maiącym ludziom, lubo by miał bono praeesse exemplo, ab omnique extorsione, aggravatione, oppressione et violentiis ubogich ludzi onych suprimere, to obwinionym pobłażaiąc, ustawy rożne: sobie ieść, pić, koniom obroki i siana dawać, trunki rożne kupować, ubogim ludziom aby wydawali, serio injungit, ktorzy obwinieni, nic nie dbaiąc na wyraźną wolą, ordynans, powagę, listy i uniwersały jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, ktoremi przerzeczone dobra od zimowey consistentiey i wszelkich in genere żołnierskich extorsii wolne mieć chciał i serio ostrzegł, śmieli i ważyli się, stanowszy consistentią w roku tysiąc sześć set dziewięćdziesiątym, dnia ośmnastego novembris, rożne krzywdy, szkody, violentie, opressie, poddanych verberibus compellendo, czynić i nanosić: na każdego konia co tygodnia rożnego zboża po czetweriku miary kijowskiey wybierać, sobie jeść, pić, koniom siano ad libitum dawać, poddanych bić, kaliczyć, rozganiać, tak dalece, że jedni się rozeszli, drudzy zaś, omni exhausti będąc suppellectili domestica, emendicatis prawie żyć muszą suffragiis; jakoż od zawzięcia consistentiey swey, na piętnaście tysięcy szkod, osobliwemi regestrami liquidowanych et certis documentis czasu prawa produkowanych, dotąd nanieśli i naczynili, w gumnie własnym pana protestantis, we wsi Nowosiołkach będącym, rożney crescentiey zboża, na kop pięć set, zmłocili, pszczoły drą i pasiekę wszystką w tychże Nowosiołkach spustoszyli, słowem hostilissime postępuiąc, podstarościch, woytow i przełożonych topić, zabijać i nieżywić przegrażaią się, co że się dzieje przeciwko prawu pospolitemu, artykułom woyskowym, wyrazney woli i ordynansowi jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, samey słuszności i świętey sprawedliwości, o to wszystko, iż pan protestantis jure militari progredietur, refusionem szkod i desolatiey dobr omnino urgebit, tą swoią declarowawszy protestatią, ktorey zostawiwszy wolną meliora-

tionem, albo przez pozwy poprawienie. In verificationem praemissae desolationis dobr, zniszczenia poddanych, naniesienia rożnych krzywd, szkod, stawił roboczych ze wsi Worobiow-wielkich: Marka Dubasenka, woyta a ze wsi Unina—Hryszka, ad comprobationem juratoriam, prosząc o wydanie onym rothy juramentu, ktorzy, za wydaniem sobie, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, in praesentia mnie, urzędu, adstante ministeriali, szlachetnego Jana Moszkowskiego i wielu ich mościow panow szlachty, obywatelow woiewodstwa kijowskiego, dla spraw swoich zgromadzonych się, w te słowa wykonali przysięgę: My, Marko, woyt, i Hryszko przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy świętey jedynemu, na tym, iż te wszystkie, wyżey czasu i sposobem w protestatiey opisane, szkody przez wspomnianych: jego mości pana Semena Palia, pułkownika woyska jego królewskiey mości zaporoskiego, setnikow i kozakow, w maiętnościach wyszmianowanych pana naszego, nam i sąsiadom naszym są prawdziwie poczynione i istotnie spisane, dostatecznie położone, że niektorzy o żebranym chlebie żyć musimy, czynszow i dani oddawać nie możemy, na tym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Christusa pana. Po ktorym wykonanym juramencie, prosili, tak comparens protestatiey, jako i przysięgaiące juramentu, aby te actis praesentibus connotata byli, co otrzymał Alexander Ochłopowski.

Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, годъ 1691—1695; листъ 85.

LXI.

Жалоба отъ имени подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Семена, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ въ селѣ Оранномъ, находящемся во владѣніи Жабокрицкаго, козаковъ своихъ, которые разоряютъ какъ само имѣніе, такъ и крестіянъ; справедливость жалобы клятвенно потверждаютъ крестіяне. 1691 февраля 6.

Року тысеча шестсотъ деветдесятъ первого, месяца февраля шестого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгрод-

скимъ енералу подвоеводства кіевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими comparens personaliter urodzony iego mość pan Alexander Ochłopowski, administrator dobr poleskich i podnieprskich wielmożnego jego mości pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzego sądowego generału woiewodztwa kijowskiego, deputata trybunału koronnego woiewodstwa bracławskiego, nomine tegoż jego mości pana swego, solennissime przeciwko panu Semenowi, pułkownikowi woyska jego krolewskiej mości zaporozkiego Dymirskiemu, tudzież setnikom, atamanom, asawułom tegoż pułku pana Semenowego świadczył, manifestował i protestował się o to: iż pomieniony jego mość pan Semen, pułkownik, nic nie dbaiąc na wyrazną wolą jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, niewiedzieć co upatrzywszy do dobr pana protestantis nie maiąc żadney asignatiey, a dobrze wiedząc, że te dobra do archimandryey pieczerskiey kijowskiey (należące), pod protectią tegoż jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego zostaią, lekce sobie poważywszy ordynans i insze uniwersały, jako wodza swego, jeszcze w roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt dziewiątym, w miesiącu nowembrze, osmego dnia, smiał i ważył się nasłać na wieś Oranne, ante do archimandryey pieczerskiey kijowskiey należące, ad praesens w posessiey jego mości pana podczaszego wilkomirskiego zostaiące, kozakow osob ośmnaście z koni piętnastą, ktorzy już do dnia dzisieyszego, wysz na accie mianowanego, w tey wiosce Orannym, u ubogich poddanych stanowszy, ieść, pić, rożne trunki kupować dla siebie poddanych ubogich, biąc, drencząc, rozkazuią; nadto na kożdy tydzień, excepto strawy dla samych siebie i siana, po czetweriku rożnego zboża na obroki wydawać przymuszaią; insuper lasy pustoszą, popioły z nich na rożne potrzeby, do farb należące, palą, do Kijowa i za Dniepr wywożą i nieprzestannie tych ubogich ludzi ciemiężąc, onych, prawie w wielkiey niewoli trzymaiąc, do wszelkich exorbitantii usiłuią i coraz większe krzywdy czyniąc, z teyże wsi nie ustępuią i ustąpić nie chcą i do szkod na cztyry tysiące złotych polskich przywiedli i przyprawili; co że się dzieje przeciwko prawu pospolitemu i artykułom woyskowym, wyrazney woli jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, samey słusznoś-

ci, świętey sprawiedliwości, o to wszystko, iż pan protestantis jure militari progredietur, refusionem szkod i desolatiey dobr omnino urgebit, tą swoią deklarowawszy protestatią, ktorey zostawiwszy wolną melioratią, albo przez pozwy poprawienie, in verificationem praemissae desolationis, dobr zniszczenia, poddanym rożnych krzywd, szkod naniesienia, stawił roboczego Semena, woyta, ad comprobationem juratoriam, prosząc o wydanie onemu roty juramentu, ktory, za wydaniem sobie, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, in praesentia mnie, urzędu, i wielu innych ich mościow panow szlachty, obywatelow woiewodstwa kijowskiego, dla spraw swoich zgromadzonych się, w te słowa wykonał przysięgę: ja, Semen, wuyt, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Swiętey jedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody, wyżey czasu i sposobem w protestatiey opisane, przez wspomnianych: pana Semena, pułkownika jego krolewskiey mości zaporoskiego, setnikow i kozakow we wsi Orannym, maiętności pana mego, mnie i sąsiadom moim są prawdziwie poczynione, istotnie spisane, statecznie położone, na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka Christusa pana. Po ktorym wykonanym juramencie, prosili, tak comparens protestatiey, jako przysięgaiący juramentu, aby to actis praesentibus connotatum było, co i otrzymali. Alexander Ochłopowski.

Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, годъ 1691—1695; листъ 87 на оборотъ.

LXII.

Жалоба отъ имени кіевскаго хорунжича, Михаила-Федора Ельца, о томъ, что имѣнія его ограблены и разорены разными, квартировавшими въ нихъ въ продолженіи шести лѣтъ, войсками, въ томъ числѣ козацкими полками: Апостола-Щуровскаго, Данила Федоровича и Семена Палѣя. Прилагается подробное описаніе грабежей и достовѣрность ихъ подтверждаютъ присягою крестіяне и управляющій. 1691 марта 26.

Року тысеча шестсотъ деветдесятъ первого, мѣсяца марта дватцать шостого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимиромъ Поецкимъ, намесникомъ кгродскимъ

енералу подвоеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими, киевскими personaliter stanowszy urodzony pan Jan Wieliczański, sługa i administrator dobr generaliter wszystkich urodzonego jego mości pana Michała Theodora Jelca, chorążyca kijowskiego, w woiewodstwie kijowskim leżących, nomine tcgoż pana swego solenniter świadczył i protestował się przeciwko panu Pawłowi Apostołowi—Szczurowskiemu, pułkownikowi woysk zaporozkich jego królewskiey mości, i setnikowi, assawułom i kozakom, pod komędą jego mości naonczas będącym, także urodzonemu jego mości panu Wacławowi Eysmontowi, woysk jego krolewskiej mości wielkiego xięztwa litewskiego regimentarzowi i porucznikowi jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody wileńskiego i całey kompaniey chorągwie rożnych, (co do) niżey mianowanego uczynku roskaz jego mości pełnioncym, tudzież panom: Daniłowi Fedorowiczowi, Semenowi Paliowi, pułkownikom woysk jego krolewskiey mości zaporozkich, setnikom, assawułom, atamanom i wszystkiey czerni, pod komędą ich mościów będącym, niemniey też jego mość panu Romanowskiemu, rotmistrzowi jego królewskiej mości i reymentarzowi chorągwie rożnych, tak pancyrnych, jako i tatarskich, naonczas pod komędą swoią maiących, i urodzonym ich mościom panom: Balcerzowi z Godzimirza Wildze, regimętarzowi pewney partiey woysk jego krolewskiey mości, w woiewodstwie kiiowskim anno infranominato locowanych, Janowi Kakowskiemu, namiesnikowi i całey kompaniey chorągwie pancerney wielmożnego jego mości pana Szczawińskiego, woiewodzica inowrocławskiego, w ten sposob i o to: iż ich mość obwinieni, contra legem publicam, de securitate bonorum terrestrium et immunitate eorum constitutam, nec non metum artykułow woyskowych, de disciplina militari rigide ostrzeżonych, excedendo, śmieli i ważyli się dobra pana protestantis injuriosissime et oppressive aggrawować, mianowicie: wysznamieniony jego mość pan Apostoł-Szczurowski, w roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątym, bez żadney assignatiey sobie od jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, daney, vi et violenter, a prawie absolute dominando, sam osobą swoią z kozakami, w pułku swoim znayduiącymi się, na dobra pana protestantis naiachawszy, tamże consistentią sobie zimową założywszy,

niesłusznie młyny, myta i karczmy in dispositionem illicitam odebrawszy, pro libitu suo całą zimę stoiąc, pana protestantis od wszystkich pożytkow i intrat alienowawszy, poddanych ubogich biiąc, ciemiężąc, niektorych zaś na śmierć zabijając, mianowicie roboczego Wasila Czerwczyka, ze wsi poddanego dziedzicznego lubowickiego (sic), samych siebie i konie nazbyt sianem i obrokiem karmiąc, komory poodbiiawszy, quaevis victualia zabrawszy, in suum proprium commodum obrocili i onych funditus exviscerovali, posłuszeństwo panu protestantis, minis et verberibus seviendo, imperiose zakazali, ktore tak znaczne widząc znęty nad misernemi i dość zniszczonemi poddanemi swemi, pan protestantis, eliberuiąc z ostatniey zguby onych, nolens volens, imo vi coactus, rumaka swego własnego, szerścią wronego, tysiąc złotych kosztuiącego, w domu swoim będącego, panu Apostołowi dać musiał; his non contentus, kozakow swych, chcąc ieszcze więcey exigere, po dziesięćkroć razy i więcey na dwor armatim et catervatim nasyłał, słowy nieutściwemi, honorowi szlacheckiemu szkodliwemi lżyć i zneważać kazał, requiruiącemu zaś z nich, tak o confusią swoią, jako też i o zabicie poddanego, Wasila Czerwczyka, sprawiedliwości nie uczynił i czynić nie chciał, owszem do rabunkow gumien własnych pańskich udawszy się, we wsi Pienieziewiczach gumno licentiosissime odbiwszy, zboża rożnego młoconego, w rożnych posudkach będącego i z inszych włości zwiezionego, własnego pańskiego, ośmak sto, zabrać; a potym na siedlisko puste, Morsole, vi et violenter ut supra nasławszy i poddanych przymusiwszy, zboża rożnego, od lat kilku pracą pana protestantis i własnym staraniem przysposobionego i z inszych wiosek tamże do kupy zwiezionego, kop pułtora tysiąca, na boroszno do obozu, w dziesięć styrt złożonego, wymłocić i do pana hetmana swego, Mohyły, do miasta Niemirowa, podwodami chłopskiemi potentia sua zaprowadzić kazał et in usum proprium convertit. Tegoż roku drugi, jego mość pan Eysmunt, na też dobra simili modo Lubowicze i dwor pana protestantis w koni siedmiudziesiąt naiachawszy, z kozakami zawodziwszy się, chcąc także extorquere od pana protestantis illicitam, pro libitu suo, pensionem, poddanych variis exactionibus ciemiężył, dobra niszczył, na samego pana protestantis diffidował i zabić serio umyślał, czego gdy efficere nie mógł, ruszywszy się z miasta No-

rzyńską do obozu, consulto chorągiew tatarską jego mość pana Szczuckiego na też dobra nasłał, .ktorzy, nasłani motu jego, siana, obroki dla koni, sobie jałowice, barany, gęsi, kury, syry, masła, czeladzi zaś wieprze karmne, świnie nadworne biiąc, na pułtora tysiąca złotych uszkodzili. Roku zaś tysiąc sześćset ośmdziesiąt szostego i tysiąc sześćset ośmdziesiąt siodmego trzeci, iego mość pan Daniło Fedorowicz, wysznamieniony, modo ut supra postąpiwszy, w tychże dobrach, przez lat dwie z kozakami consistentią, zimową stoiąc, intraty karczemne, młynowe, czynszowe, daniowe i inne wszelkie, ktore się kolwiek w tamtych dobrach znaleść mogli, violentissime brał i niby pan w swoich własnych maiętnościach postempował; e converso hostilissime tychże poddanych oppressivis, injuriosissimis exhausionibus et extorsionibus, ktorych nie mogąc znieść znęnt per summam aggravationem, propriis derelictis laribus, jedni, nie maiąc się czego iąć, rożnie rozeyść się musieli, drudzy zaś, lubo, są, iednak omni suppellectili domestica destituti, emendicatis żyć muszą suffragiis; a zatym, prae nimia egestate, żadney robocizny, poddaństwa i powinności ullatenus pełnić nie mogą; neque his saciatusale majores, injurias majoribus addendo, damna damnis accumulando, na dwor własny pana protestantis tychże sprawcow swoich nasławszy, tamże komory własne pańskie, we dworze będące, poodbiiać kazawszy, absente pana protestantis, omnes ususfructus et supellectilem domesticam na tysiąc złotych polskich talarami, woz skarbny ze wszystkim porządkiem, żelazami okowany, z pułszorkami i leycami, valoris złotych ośmdziesiąt polskich, wieprzow kormnych sześć, wołu karmnego, skur łosich dziesięć zabrać kazał, koni zaś swoich sztuk piętnaście we dworze i staini pana protestantis postawiwszy, całą zimę obrokiem i sianem dworskim karmić kazał; quibus bonis exhaustis, lubo do swoiey własney maiętności dziedziczney, jako pan przyiechawszy, widząc dwor i residentią swoią już deocupowaną, nie mogąc resistere potentiey obwinionych, u poddanego swego, jakoby exul de patria, z wielkim swoim niewczasem desistere pan protestantis musiał; i tam obwinieni, od swey złey nie odstępuiąc zawziętości, już niejakoby pana maiętności swoich, ale jakoby zawoiowanego człowieka, nocturno tempore naszedszy, verbis scomaticis zelżywszy, z teyże maiętności wypędzili i gdyby osobliwa supremi numinis nie salvovała pro-

videntia, pewnieby vita privaretur. Roku zaś tysiąc sześćset ośmdziesiąt osmego, czwarty, pan Semen Paley, obwiniony, eodem modo et progressu postąpiwszy i kozakow pułku swego indebite locowawszy, też aggrawatie, z wyniszczeniem chudob ich, wyrządzał, woyta, tameyszego lubowickiego, Omeliana Morhuna, postronkami związawszy, bić kazał, samego też protestanta, przy poddanym swoim dziedzicznym opponuiącego się, przy zelżeniu i zesromoceniu, mało vitam cum morte non commutavit.—Piąty obwiniony, jego mość pan Romanowski, roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt dziewiątego, czyli za ordynansem hetmańskim, czyli też proprio suo ausu et praesumptione, chorągwi cztyrnaście rożnych, pod komędą swoią natenczas będących, do kupy zebrawszy, tak w mieście Korosteszowie, jako też innych rożnych maiętnościach i włościach, kozakow Paliowców za rzekę Teterew wygnawszy, maiętnościami, do miasta Iwankowa, własnemi, pańskiemi, dziedzicznemi ciągnieniem idąc, i kożdey z wielką kupą maiętności nie minąwszy, noclegi i popasy, choć w naymnieyszey szczupłości ludzi ubogich odprawuiąc, siana, chleby i obroki, bić jałowice, barany, gęsi, kury; dla czeladzi zaś i dalszego suplimentu wieprze karmne biiąc i do wozow połcie, sadła i mięso biorąc, na cztyry tysiące złotych damnificavit; tandem w tychże majętnościach, na koni sześćdziesiąt kompaniey chorągwie swoiey własney nieiakowąś ustawę naznaczywszy, plus minus na złotych cztyry tysiące extorsit, insuper trybem i informatią kozakow namienionych, cokolwiek się w komorach ubogich poddanych znaleść mogło boroszna, jako to: suchary, mąki, jagły, na swoią własną kuchnią; barany, gęsi, kury, wędzone wybrawszy, in suum usum proprium accomodavit, poddanych, ut supra, desolavit et damnificavit, nec non tegoż pana protestantis, do maiętności swoiey jeżdżącego, praenominatus injuriis, modo quo supra, armatim et catervatim na dobrowolnych drogach zastempuiąc i naganiaiąc, vita privare chcieli. Szosty obwiniony, jego mość pan Balcerz Wilga, superius specificowany, na też dobra kompanią siedmiu z rożnemi pocztami, koni ośmdziesiąt, supra praenominato modo, indebite nasławszy, przez niedziel dwie, bez żadney folgi chłopów, przez wyszmianowane chorągwie zruinowanych, irremissibiliter, jako się im podobało, w komorach i w stodołach biorąc, na złotych sześćset polskich adduxit, tandem, in ultimariam jacturam

et pernitiem, chorągiew pana Sinicy, rotmistrza chorągwie wołoskiey jego krolewskiej mości, pod komędą swoią będącą, na tychże dobrach, za assignatią swoią niesłuszną, quasi na ochrone tychże dobr, locowawszy, aż do samego ruszenia się do obozu, bez niedziel dwadzieścia pięć trzymaiąc, samych chlebem, konie zaś sianem, obrokami karmić każąc, woły, jałowice, wieprze karmne, barany, gęsi, kury bijąc, na dwadzieścia tysięcy złotych polskich wybrawszy, przed ruszeniem się do obozu, ustawy na koni sześćdziesiąt, na kożdy koń po złotych trzydziestu, puł ośmaki żyta i czetweriku pszona, taxuiąc cztyrysta dwadzieścia złotych, krom dziesięciu wozow hłabczastych, na żelezie, z chomątami, złotych sto polskich wartemi, extorsit, appropriavit. Siodmy, jego mość pan Jan Kakowski, namiesnik wyszmianowanej chorągwi jego mości pana woiewodzica inowrocławskiego, inito consilio z mianowanym jego mością panem Wilgą, regimentarzem swoim, z całą chorągwią, po rumatiey z Wielednik do wsi Nowakow, dziedziczney maiętności pana protestantis, tamże stanowszy na sześciu chłopach, samych siebie poki stawać mogło ubogiego sprzętu gospodarskiego, chlebem, et aliis victualibus, konie zaś sianem i obrokami karmiąc, przed ruszeniem się kilku dniami do obozu, in vim jakoweyści ustawy, poddanych biiąc, ciemiężąc, grabieże biorąc, z własney szkatuły pańskiey, in eliberationem onych, sześćdziesiąt pięć talerow bitych wyciągneli, do szkod zaś, przez tak długi czas stoiąc, na dwa tysiące złotych poddanych ob injurias magnas przyprawili, nihilominus tenże pan Paley temere, illiciose, contra constitutionem blizko przeszłego seymu warszawskiego, de securitate bonorum terestrium, ex consensu omnium ordinum regni constytutam, rebeliter procedendo, tychże kozakow pułku swego nasławszy, hucusque variis extorsionibus ubogich ludzi aggravat et sua illitiosa contra rem publicam malitia dirigit, przez co wszystko prawo pospolite, de disciplina militari uchwalone, avulserunt i do szkod plus minus sta tysięcy złotych polskich adduxerut. O co wszystko, ut praemissum est, offert pana swego jure agere velle czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie i panu salvam meliorationem tey teraznieyszey protestatiey swoiey, albo uczynienie inszey, szyrszey, lubo teyże przez pozwy poprawienie. Et in verificationem omnium praemissorum, stawił roboczych: Hawriła, Hryszka, Semena, Pilipa,

poddanych dziedzicznych pana swego, in senili aetate będących, ktorzy, za wydaniem sobie przez woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Trochima Duchowskiego, rothy juramentu, przysięgli w te słowa: My: Hawryło, Hryszko, Semen i Pilip, poddani dziedziczni wyszmianowanego jego mości pana chorążyca kijowskiego, pana naszego, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętey jedynemu, na tym, iż prawdziwie przez wszystkie wyszpomienione chorągwie, tak violentie, gwałty i szkody są poczynione i dostateczniey, w protestatiey wyszopisaney exprimowane; na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa Pana. Pro maiori vero ac evidentiori fidelitate, idem comparens, za wydaniem sobie przez tegoż wyszwyrażonego woznego rothy juramentu, super omnes circumstantias, in praefata protestatione expressas, że tak, jako jest opisano i wyrażono działo się, coram imagine Jesu Chrysti flexis genibus, corporali juramento comprobaverunt i prosili, aby to wszystko actis praesentibus connotatum było, co otrzymali. Jan Wieliczański.

Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, годъ 1691—1695; листъ 133 на оборотъ.

LXIII.

Жалоба, управляющаго чорнобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Антонія Фащевскаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что козаки его, занявъ квартиры въ Чернобылѣ и близлежащихъ селахъ, разорили крестіянъ, многихъ принудили сбѣжать и причинили владѣльцу болшіе убытки. Достовѣрность жалобы подтверждаютъ присягою крестіяне. 1691. Іюня 19.

Року тысеча шестсотъ деветьдесять первого, месеца Іюня девятогонадцать дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцскомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцького и книгами нинешними, кгродскими, овруцькими, comparens personaliter urodzony jego mość pan An-

drzej Faszczewski, syn urodzonego jego mość pana Antoniego Faszczewskiego, administratora dóbr jaśnie wielmożnego jegomość pana Kazimierza Sapiehy, kasztelana trockiego, brzeskiego etc. starosty, nomine tegoż jaśnie wielmożnego jego mość pana kasztelana, pana swego, vindicando desolatiey, krzywd, szkod, violentiey y oppressiey mieszczan y poddanych czarnobylskich, niżej mianowanych, solenissime gravique cum querella naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, pułkownikowi Dymirskiemu, strażnikowi poleskiego tractu i dworzaninowi jego krolewskiej mości, cujus jussu, scitu et consensu infranominata patrata sunt; Pawłowi Deynece, nakaznemu pułkownikowi, jako wszelką, ex munere officii sui, nad niżej mianowanemi kozakami przytomnie maiącemu moc, władze i dispositią, od złych non coarcenti uczynków i owszem in delictis onym faventi et conniventi; Pawłowi Kaweckiemu, namiestnikowi, Marcinowi, setnikowi, Andrzejowi Łagodzińskiemu, pisarzowi, Janowi Dylewskiemu, piechotę wodzącemu, kozakom, principałom, manu cooperatorom i innym wielu, tak konnym, jako i pieszym, osob sto wynoszącym, pułku tegoż jegomości pana Iskrzyckiego, samymże primatibus o imionach i przezwiskach lepiej wiadomym, in tractu juris specificowanym, ktorzy et hoc loco pro expressis ac specificatis censeri mają, infraspecificatarum injuriarum, damnorum, violentiarum et oppraessionum ipso facto exequutorom, świadczył, manifestował i protestował się o to: iż wyszwspomnieni jego mość pan pułkownik i nakazni officialistowie z tymi kozakami, nic nie uważywszy wyraznej woli, ordynansu i libertatiej jaśnie wielmożnego jegomość pana wojewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, ktoremi in minima et ab omni militari exactione libera dobra jaśnie wielmożnego jego mość pana kasztelana, pana protestantis, mieć chciał i owszem, one lekce poważywszy, roku teraźniejszego, tysiąc szestset dziewięćdziesiąt pierwszego, primis diebus Maj, stanąwszy w mieście Czarnobylu i wsiach, do niego należących: Korohodzie, Sokołowiczach, Terechach, Karpiłowce, Kopaczowie, Ładyżyczach, Opaczycach i innych, poddanych circiter przez niedziel cztyry, a u drugich więcej stojąc, sobie jeść, pić, koniom obroki dawać, straże do koniej odprawować, gorzałki na każdego osobę, zrana kwartę, na wieczór puł kwarty codzień, mieszczan i poddanych, ver-

beribus compellando, przykazywali, fanty różne brali, gotowych pieniędzy, in dies ferme po groszy dwunastu, wymagali, pana Bazylego Dobrociewskiego, pisarza miejskiego, na mieście połapawszy, zbili i zconfundowali, przy odejściu zaś postojennego, każdy od każdego poddanego, po złotemu jednemu wymogli, króry zaś nie miał i nie mógł dostać, to płotnem i siermięgami dawać, albo przedawszy, płacić musieli; żydow arędarzów w Czarnobylu: Awrasia bili, trunki różne per vim brali, jakoż w mieście Czarnobylu pomienieni: nakazny półkownik, Marcin setnik, pisarz, chorąży, namiestnik i asavuła trunkami nabrali na złotych trzysta dwadzieścia; kozacy zaś od gospodarzów gorzałkę, codziennie przymuszając, na złotych sto czterdzieści wymogli; gotowych pieniędzy postojennego złotych sto czterdzieście extorserunt ze wsiow zaś: Sokołowicz, Terech, Karpiłowki dla nieznośnych krzywd, szkod, bicia, aggrawatii, violentii i oppressii, komor odbijania, kur, podświnków, prosiąt, gęsi, kaczek, słonin, krup, jagieł, nad zamiar brania, trunków od arędarza Kiwy z Karpiłowki, i co miał, zabrania, nawet sukni onego zdarcia, poddanych trzydzieście z pomienionych wsi per summas aggravationes z własności ich i domów, omni suppellectili domestica privatos, expulerunt i precz poszli; a drudzy, lubo przostali, pierwiej ex permissu divino przez sarańcze, a potym przez pomienionych obwinionych, veluti hostes patriae, exviscerati będąc, prae summa inopia, żadnego jaśnie wielmożnemu jegomość panu kasztelanowi Trockiemu, panu protestującego, pożytku ani powinności nie czynią, ale prawie emendicatis żyć muszą suffragiis, takoweż i we wsiach: Korohodzie, Kopaczowie, Ładyżyczach i Opaczycach, nimio będąc obruti potu, czynili saevities, poddanych bili, gorzałki, pieniądze odjezdne albo postojanne, odchodząc, wymusili i zabrali, słowem te dobra obróciwszy in planam Arabiam, nie imputując rozejścia poddanych, onych bicia i żydów, na cztery tysiące złotych polskich uczynili dispendy. Przez który takowy, contra omne fas et aequum popełniony swój proceder, jegomość pan półkownik z pomienionemi obwinionemi prawo pospolite violarunt, metam artykułów wojskowych transgressi, ordynansy dwa, wolą, liberatią i powagę jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana flocci penserunt, za tym winy, ratione temerarii et proprii sui ausus illicitique progressus, respectu poczynionych violentii, rospę-

dzenia i aggravatii poddanych, zdezolowania dóbr, naczynienia pomienionych krzywd, szkod, które omnino, secundum obloquentiam juratoriam refundere et restituere tenentur, jegomość pan pułkownik na osoby, dobra, pomienieni zaś obwinieni na zasługi i domy swe zawzieli i zaciągneli; o co wszystko, iż jaśnie wielmożny jegomość pan kasztelan trocki, lub plenipotent jegomości, in omni foro, judcio et officio regni etiam militari jure progredietur, refusionem szkod rozejścia poddanych cum seorsivis paenis legum, ex arbitrio judicii decisis, vindicabit, tą swoją deklarował protestatią, której salvam, tam in toto, quam in minima ejus parte, si opus fuerit, temuż jaśnie wielmożnemu jegomości panu kasztelanowi trockiemu zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, seu per citationem correctionem, in verificationem praemissorum omnium, tenże comparens stawił szlachetnego Bazylego Dobrociewskiego, pisarza z miasta Czarnobyla, Andrzeja Cieluka, wojta ze wsi Korohoda, Jarmołę Borysenka, wojta ze wsi Kopaczów, na poprzysiężenie wyżej mianowanych w protestatiej krzywd, szkod, wiolentii i oppraessii, prosząc onym o wydanie roty juramentu; którzy in praesentia wielu ich mościow, za wydaną sobie rotą juramentu, wykonali w te słowa: My: Bazyli, Andrzej i Jarmoła przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Swiętej jedynemu, na tym, iż wyszrzeczone szkody, krzywdy, oppressie, rozejście poddanych i violentie, tak nam samym w mieście Czarnobylu i pomienionych wsiach, żydom i sąsiadom naszym są prawdziwie i istotnie przez wyszmianowanych pułkownika nakaźnego, kozakow jegomość pana Iskrzyckiego, pułkownika i dworzanina jego krolewskiej mości, poczynione i naniesione i że poddani wyszpomienione od uciemężenia i aggravatii, jedni rozeszli się, drudzy zubożeli i zniszczeni zostali, na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Panie Boże dopomóż i niewinna męka Chrystusa Pana; po którym takowym wykonanym juramencie, prosili protestans protestatiej, a przysięgający swego juramentu do ksiąg przyjęcie i zapisanie, co, za przyjęciem moim urzędowym, i otrzymali. Andrzej Faszczewski, Bazyli Dobrociewski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692. Листъ 263.

LXIV.

Жалоба отъ имени козацкого полковника, Василія Искрицкаго, на управляющаго Чорнобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Антонія Фащевскаго о томъ, что онъ ложно обвинилъ отрядъ, отправленный Искрицкимъ для вербовки, въ грабежахъ и насиліяхъ. 1691. Іюля 21.

Року тысеча шестьсотъ девятдесятъ первого, месеца іюля двадцать первого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешъними, гродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Zankiewicz, towarzysz roty pancernej urodzonego imć pana Bazylego Iskrzyckiego, strażnika poleskiego traktu i pułkownika wojsk jego królewskiej mości, quam primum de laesiva protestatione przeciwko temuż jego mości panu pułkownikowi swemu dowiedzieć się mógł, actaque praesentia adire potuit, tak, eo instanti, vindicando laesum honorem, nomine tegoż jego mości, naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Antoniemu Faszczewskiemu, administratorowi dóbr Czornobylskich jaśnie wielmożnego imć pana Kazimirza Sapiehi, kasztelana trockiego, brzeskiego etc starosty, cujus snać informatione, jussu et mandato, infranominata sinistra objecta scripta sunt, sollenem suam czynił i zanosił reprotestationem: Iż imć pan strażnik, ob totam defensionem reipublicae, stanąwszy consistencją, za wyraźną wolą, ordynansem i dyspozycją jaśnie wielmożnego imć pana wojewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, z ludem sobie powierzonym, do onych przybierać i auctią czynić potestatem mając, sine ulla depactatione, aggra-

vatione mieszczan i poddanych, de solo tantummodo victu, zakazawszy i surowie ostrzegszy żadnej nie czynić exorbitaciej, a nie mając in primo introitu sufficientem temuż ludowi locationem, na zaciągnienie więcej ludu na ochronę i defensę rzeczypospolitej, do miasta Czornobyla, sicut pogranicznego, kilkanaście koni, cum inhibitione et praecautione ea, aby jako najskromnij sprawowali się, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszego, zesłał był, którzy, secundum obloquentiam et ordinationem jego mości, modestissime sese gerebant i ztamtąd, mało się bawiąc, ustompili; jego mość zaś pan Fasczewski, administrator, nescitur quo rankore ku pułkownikowi protestantis ductus, czyli ex sola malitia, czyli też ob aliquod lucrum futurum, protestatione laesiva w grodzie owruckim, per sinistra objecta honorem, famam et intaminatam ab aevo reputationem meriti in sago civis calamo...... et descripsit, zadając, że jakoby w mieście Czornobylu, Korohodzie, Sokołowiczach, Terechach, Karpiłowce, Kopaczówce, Ładyżycach, Opaczycach i innych nieznośne krzywdy, szkody, violentie i oppressie pomieniony, dla zaciągnienia posłany, ludziom czynić, nanosić i zadawać miał i ztąd, jakoby w pomienionych majętnościach na cztery tysiące złotych polskich naczynili dispendii, co że in rei veritate nie jest et ullatenus etiam per inquisitionem et omnes instantias dowieść nie może, przeto modernus protestans, ut praemissum est, obviando sinistris objectis, de nullitate et invaliditate memoratae calumniosae protestationis eliminatione et cassatione onej ex actis, iterum atque iterum protestatur et reprotestatur. Co, że contra omne fas et dignum stało się i dzieje ujma honoru et indebita vexa excrevit, o to wszystko, iż pomieniony imć pan strażnik, pułkownik protestantis, jure progredietur, restitutionem laesi honoris poenamque talionis, ratione sinistrorum objectorum, w protestaciej mniemanej tego jego mości expressorum, omnino urgebit, tą swoją deklarował i ofiarował reprotestacją, której salvam et seorsive, tam in toto, quam in parte, si necessitas juris expostulaverit, zostawiwszy temuż imć panu pułkownikowi swemu meliorationem, diminutionem, vel per citationem correctionem, tej terazniejszej do xiąg przyjęcie i zapisanie prosił; co i otrzymał. Jan Zankiewicz m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 307 на оборотѣ.

LXV.

Жалоба дворянъ, Андрея Любовицкаго и Франциска Харленскаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что онъ размѣстилъ въ ихъ имѣніи, Хабенской волости, козаковъ своего полка и дозволилъ имъ разорить крестіянъ сбираніемъ излишняго провіанта, грабежемъ и истязаніями 1691. Августа 1.

Року тисеча шесть сотъ девседесятъ первого, мѣсеца августа первого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, намесникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Andrzej Lubowicki, swym i urodzonego jego mości pana Franciszka Charlińskiego, thowarzysza chorągwi pancernej jaśnie wielmożnego jego mości pana łowczego koronnego, dziedzica dóbr miasteczka Chabna cum attinetiis, solenniter świadczył, manifestował i w ten niżej mianowany sposób protestował się, przeciwko urodzonemu jego mości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, strażnikowi poleskiemu, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojska zaporozkiego, Pawłowi Kaweckiemu, nakaznemu pułkownikowi, także setnikowi pułku tegoż jego mości, nazwiskiem Deynece, obywatelowi dymirskiemu i innym kozakom setni teyże, człowieka plus minus stu konnych o to i w ten sposób: iż jego mość pan Iskrzycki, pułkownik, nie mając żadnego naymnieyszego praetextu ani interessu do dóbr protestantium niżej mianowanych, tylko zawziąwszy jakowyś zły i niechętny rankor i nienawiść do protestantów i ony samym skutkiem wykonywaiąc, roku niniejszego, tysiąc sześć set dziewiętdziesiąt pierwszego, mie-

siąca kwietnia dwudziestego dnia, setnią z pułku swego dawszy pod commendę wspomienionego Deyneczki, setnika, śmiał i ważył się nasłać na miasteczko Chabne, który to setnik i kozacy z instinctu jego mości pana pułkownika swego, przez dni pięć i nocy cztyry stoiąc w Chabnym u ubogich poddanych, ile przez przeszłoroczną sarańczą w chleb cale zruinowanych i zubożałych, zbytki nieznośne czyniąc, jeść, pić dla siebie, czeladzi i koniom nad zamiar siana i owsa dawać każąc, bili, tłukli, znęcali się, co było w domach baranow, prosiąt, kur, gęsi rzneli, jedli, nawet dworskich świni troie, prosiąt dziesięcioro, kaczek pięcioro pobiwszy, co widzieli, w wozy pozabirali, szkod na złotych trzysta naczyniwszy, lubo byli odeszli, znowu tym się nie ukontentowawszy, tegoż roku, dnia siodmego maia, też setnią wspomniany jego mość pan Iskrzycki, pułkownik, pana Pawła Kaweckiego, nakaznego swego pułkownika, do tegoż miasteczka Chabna i do wiosek Swiatockich, to iest: Tarasow, Jabłonki, Minkow i innych wiosek, w zastawie będących, z chorągwią nasławszy, nie maiąc żadney assignatiey, ani ściągnienia, nie dbaiąc nic na uniwersały i libertatie jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego i jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, przez ćwierć roku consistentią, aż do dnia trzydziestego julii, nienależnie odprawować, z wielkim uciemiężeniem ludzi ubogich, przykazał, ktory to pan Kawecki, z kozakami wszystkiemi w pomienionych maiętnościach rospostarszy się i na wszystkie złości licenciowawszy się, bardziey tych poddanych wszystkich zbytecznie iedzeniem, piciem, obrokami i boki piernaczem okładaiąc, niszczyli, drapieżyli, niektorych in sequestro trzymali, żeby im wszelka wygoda była fantować się i bydło wszystkie przedawać kazali, mięsa do iedzenia i ryb dostatkiem dodawać przez trzy miesiące dla wygody swoiey przymuszali, zboża wszystkie na zimę i na wiesnie zasiane końmi wypaśli, wytarzali i wytratowali, syry, masła, ryby, kury, gęsi, miod, patokę, grzyby, wieprze karmne sami iedli i gotować do wozow kazali, czosnki, cebule, mąki sami bez respektu do wozow brali, ogurkom nie folgowali i inne ogrodne jarzyny poruinowali, ustąpić nie chcieli, aż onym na dziesięć kozakow, według ich roskazu, boroszna, sucharow miary narodyckiey, w korcu garcy prawdziwych pięćdziesiąt, osmaczek pięć, kożda valoris we-

dług targu złotych szesnaście, krup ienczmiennych i hreczanych teyże miary osmak pięć, po złotych dwudziestu, mąki żytney osmak pięć, po złotych szesnastu, sadeł trzy, po złotych cztyrnastu, ważących funtow sto dwadzieścia, wozow dwa, po złotych dziesięć, siekier dwie, po złotemu iednemu i groszy piętnastu, kos dwie, valoris złotych trzy groszy sześć, rydlów dwa, valoris złoty jeden groszy sześć, na maznice i dziegieć do wozów złotych dwa, ryb suchich bokowni (sic) i bez liczby; a osobliwie zaś z wiosek—Tarasów, Zastawnych, Jabłonki i innych, na sześci kozaków osobliwie: sucharów ośmak trzy, krup hreczanych—osmak trzy, mąki żytnej ośmak trzy, sadeł—dwie, valoris złotych dwadzieścia ośm, wozów — dwa, valoris złotych dwadzieścia, siekier dwie, valoris złotych trzy groszy pietnaście, kos dwie, valoris złotych trzy groszy pietnaście, na maznice i dziegieć złotych dwa, wołów cztyry w podwodę, valoris złotych sto dwadzieścia, itidem gwałtownie wymusili; wołów nie powrócili i to wszystko, na wozy uładowawszy, i wołów sześć z Chabna, Swiatockich, Minkow, valoris złotych dwieście cztyrdzieści, w podwodę wzieli i nie przywrocili, nawet i podwodnika niewiedzić gdzie zapodzieli, poddanych dwoch z żonami i dziećmi przez uciemiężenie za Dniepr wypędzili, drudzy zaś poddani dla zarobku różno, że się już nie mieli cale czym żywić, porozchodzili; ostatni zaś lubo się i pozostali, lecz ci nie mają się czego trzymać, i ci precz dla takowego zniszczenia, rozejść się muszą, dla czego i robocizna wszystka wakuje, zboża pozostałe w polach, że niemasz kim zebrać, zprzątnąć i na zimę zasiać i czym zwieść, gniją i przepadają, przez co do szkód na złotych cztyry tysiące protestantów wyszmianowani obwinieni przywiedli i przyprawili, o co wszystko modernus protestans, iteratis vicibus manifestuiąc się i protestuiąc, ponieważ ich mość obwinieni prawu pospolitemu przeciwili się, winy, de disciplina militari in legibus regni opisane, na osoby i zasługi swoie, ratione temerarii et illiciti ausus, uciemiężenia i rospędzania ubogich ludzi, zawzięli i zaciągneli, z niemi, tam ratione damnorum quam violentiarum, ibi, ubi de jure venerit, ofiarował czynić nie zaniechać, zostawiwszy jednak sobie i jego mości panu Charlińskiemu salvam meliorationem tey teraznieyszey protestatiey swoiey, pozwami poprawienie, lubo inszey uczynienie, si et in quantum juris necessitas expostulaverit, a teraz-

nieysza, aby actis praesentibus connotata była, prosił; co i otrzymał. Andrzey Lubowicki.

Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, годъ 1691—1695; листъ 227.

LXVI.

Жалоба отъ имени вилькомирскаго подчашія, Димитрія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что онъ дозволилъ своимъ козакамъ, безъ законнаго основанія, занять квартиры въ имѣніяхъ, находящихся подъ управленіемъ Жабокрицкаго и разорить эти имѣнія сборомъ провіянта, даней и истязаніемъ крестіянъ. Управляющій и крестіяне подтверждаютъ присягою достовѣрность жалобы. 1691. Августа 20.

Року тисеча шестъ сотъ деветдесятъ первого, мѣсяца августа одинадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, personaliter stanąwszy urodzony jego mość pan Jan Jarocki, sługa i administrator maiętności podnieprskich wszystkiey włości, do metropoliey i archimandryey pieczarskiey kiiowskich należących, w woiewodstwie kiiowskim z tey strony Dniepru i Irpieni będących, protunc w posessiey wielmożnego imć pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzego sądowego generału woiewodstwa kiiowskiego, deputata sądow głownych, trybunalskich, koronnych z woiewodstwa bracławskiego, zostaiących, nomine tegoż jego mości pana swego, soleniter świadczył, manifestował i w ten niżey opisany sposob i o to na przeciwko urodzonemu imć panu Bazylemu Iskrzyckiemu, strażnikowi poleskiemu, pułkownikowi jego królewskiey mości woyska zaporozkiego, jako roskazuiącemu i na zniszczenie ludzi ubogich wiosek niżey mianowanych informuiącemu, tudzież panom: Pilaiowi; Dilewskiemu i Deynece, setnikom i innym wszystkim tychże setni atamanom, asawułom i wszystkiey generaliter czerni, plus minus do trzech-

set człowieka, z woli, pozwolenia i roskazania jego mości pana pułkownika uczynki niżey mianowane wypełniaiącym, ludzi ubogich ciemiężącym i niezmiernemi wydzirstwy y biciem niszczącym, samemu jego mość panu Iskrzyckiemu imiony i przezwiski lepiey wiadomym i znaiomym, protestował się: iż jego mość pan Iskrzycki, pułkownik, z setnikami i kozakami swemi, nic nie uważaiąc na prawo pospolite i na winy w niem opisane, tudzież lekce sobie poważaiąc uniwersały ochronne i libertatie jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, nie maiąc żadney assignatiey na dobra wyżej i niżey mianowane, w possissiey pana protestantis zostaiące, podczas functiey jego mości deputackiey na sądach głownych, trybunalskich, koronnych, lubelskich, skoro tylko przyszedł w kraie poleskie woiewodstwa kiiowskiego, jeszcze przed świętym Janem Krzcicielem, świętem rzymskim, w roku teraznieyszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszym, in junio, idący na residentią swoią do Dymira, tak zaraz usiłował, rożnemi przegrożkami i grabieżami strasząc, aby na kuchnią jego mości samego nieznośną i nigdy wystarczyć nie mogącą i niezwyczayną statią, rożnym zbożem, leguminami, rybami rozmaitemi i pieniędzmi gotowemi z wiosek niżey mianowanych, jedno z drugim zrachowawszy, na pułtora tysiąca złotych monety dobrey chłopi wydawali, serio przykazał; czemu że wydołać żadną miarą nie można było, protestans pokornie przy wspomnionych libertatiach i uniwersałach, aby miał miłosierdzie, upraszał i czym można, według ubożstwa poddanych uwenerować chciał, aby tylko folgę mieli i łaskawą declaratią odebrali, tym bardziey jego mość pan pułkownik, będąc rankorem uwiedziony, dla siebie samego jako nayprędzy ze wsiow: Unina i Worobiow małych i wielkich pokłonu złotych trzydzieści gotowemi złożyć kazał, i ryb wielkich, więdłych: leszczow i szczupakow cztyrdzieści, koždy po groszy piętnastu, facit złotych dwadzieścia; ztamtąd Kuryłowego syna, Pawła, zaprowadziwszy do wsi Kucharow i pośrod drogi położywszy, pan Pilaj, setnik, kazawszy kozakom trzymać, sam rękoma swemi z drugimi kozakami bił, ktory od takowego zbicia długo chorować musiał, a jego mość pan pułkownik, sam w Dymirze residentią założywszy, pomienionych setnikow z kozakami po włości od dnia szesnastego junii ciągnieniem chodzić z chorągwia-

mi, dostatkiem dla siebie i koniey jeść, pić i werbować licenciował, ktorzy to setnicy i kozacy, tei okazyey będąc radzi, aż do dnia siodmego miesiąca augusta po wioskach chodząc jedni za drugiemi na przemiany, noclegi odprawuiąc, dla siebie jeść, pić, siana i owsa dla koni i nad zamiar dawać kazali, komory odbiwali, z nich rożne rzeczy do wozow, nie tylko legumina, masła, syry, ale i pieniądze gotowe, excepto boroszna niżey mianowanego, brali, w niewystarczeniu traktamentu gospodarzow bili, w ostatku i od żon odpędzali, strarzyli, a mianowicie: gdy się ci panowie setnicy ruszyli z chorągwiami i po wioskach, bez żadnego respectu, werbunki odprawuiąc przez niedziel siedm, uczynili szkody na złotych trzy tysiące polskich, a osobliwie okrom tego w Worobiach małych wzięli wołu i zarzneli, valoris złotych cztyrdzieści; na Rudni Rożawey u Kryska Rudnika komorę odbili, wzięli wozow pięć, kożdy po złotych dwunastu, facit złotych sześćdziesiąt, skur wołowych wielkich, na miechy rudnickie wyprawnych, pięć, po złotych dwunastu, facit złotych sześćdziesiąt, samego Rudnika zbili, zmordowali, w staw wpędziwszy, o włos nie utopili; po inszych zaś wsiach, excepto noclegow i szkod wyszmianowanych: u Zarachy (sic) wzieli złotych pięć pieniędzy i chłopa, Charka Olexienka, tyrańsko i niemiłosierdnie zbili; z Łukoiedcow złotych pięć; w Orewiczach złoty ieden; z Dowhladow złotych cztyry; to wszystko na wychodnym; a tym się nie ukontentowawszy, znowu, już do obozu wychodząc, nie chcieli ustąpić żadną, miarą z tych wiosek, aż musieli wydać ubodzy poddani boroszna ze wsiow Unina i Worobiow na czyrnaście kozakow —sucharow osmaczek cztyry miary kiiowskiej, kożda valoris złotych dwadzieścia, facit złotych ośmdziesiąt, krup hreczanych i jenczmiennych ośmaczek cztyry, itidem po złotych dwadzieścia, złotych ośmdziesiąt; mąki hreczaney, sitem sianey, ośmaczek cztyry, złotych ośmdziesiąt; mąki pszenney ośmak cztyry, po złotych dwadzieścia dwa, facit złotych ośmdziesiąt ośm; na każdego kozaka sadła po dwunastu funtow, facit złotych ośmdziesiąt cztyry; soli po husek pięćdziesiąt, złotych cztyrnaście; wozow trzy na żelezie, po złotych dziesięć, złotych trzydzieści; siekier trzy, złotych sześć; ze wsi Tołokania zaś na cztyrech kozakow: sucharow ośmaka jedna, krup i jagieł ośmaka jedna, mąki hreczaney sianey ośmaka jedna, mąki pszenney ośmaka jedna, za sadło funtow

cztyrdzieści ośm, także i za soli dwieście husek, wszystko do kupy zfontowawszy, facit złotych sto ośm; ze wsi Koleńcow: ryb wielkich, więdłych, płatanych pogłowia czterdzieści, facit złotych dwadzieścia; osobliwie z wioski Żarzewicz: gotowych pieniędzy wzięli złotych cztyrdzieści sześć, mąki pszenney ośmaczek dwie, hreczaney mąki ośmaczek dwie, krup z jagłami ośmak pułtrzecia, sucharow ośmak pułtrzecia, także miarą kiiowską ezyni złotych sto sześćdziesiąt i dwa, sadło, valoris złotych dziesięć, masła garcy cztyry, facit złotych ośm, syrow dziesięć—złotych dwa, baranow siedm po złotych trzy, facit złotych dwadzieścia jeden, tamże komorę odbili, fanty rożne: kosy, siekiry, rydle i inne drobiazgi pozabirali; z wioski Rosoch: gotowych pieniędzy złotych trzydzieści, mąki pszenney i hreczaney sianey ośmak trzy, krup i jagieł ośmakę, sucharow ośmakę miarą narodycką, wszystko to uczyni na złotych siedmdziesiąt pięć, masła garniec, złotych dwa, to wszystko gwałtownie wymusiwszy, summo na złotych tysiąc sto siemdziesiąt polskich wybrawszy, ledwie się do obozu ruszyli, przez ktory to takowy swoy nieprawny, prawie gwałtowny proceder jego mość pan pułkownik z setnikami i atamanami swemi winy prawne, w constitutiach, statutach i artykułach woyskowych (opisane), na osoby, poczty i zasługi swoie libere zawzięli i zaciągneli, do szkod, wszystkie zrachowawszy wraz, na złotych cztyry tysiące sto siedmdziesiąt polskich przywiedli i przyprawili; o co wszystko, ut praemissum est, pomieniony comparens pana swego w kożdym sądzie, do tey sprawy należnym, prawnie czynić ofiarował, zostawiwszy jednak w cale salvę do meliorowania panu swemu pozwami tey protestatiey, lubo inszey uczynienie, iterum atque iterum manifestowawszy się i protestowawszy, tenże comparens stawił i dwoch mężow statecznych: Kondrata, woyta Żarzowickiego, i Jurka, woyta ze wsi Rosochow, i prosił mnie, urzędu, o wydanie sobie i onym rothy juramentu na werificatią tych szkod, krzywd poczynionych; ktorego afectatiey ja, urząd, inhaerendo, rothę juramentu, przy bytności woźnego generała woiewodstwa kiiowskiego, szlachetnego Prokopa Szkorupińskiego, wydałem i temi wykonał słowy: ja, Jan Jarocki, administrator, i my: Kondrat, wóyt Żarzowicki, i Jurko, wóyt ze wsi Rosochow, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Swiętey jedynemu, na tym, iż te wszystkie kriminały, ex-

torsie, bicia, szkody, krzywdy, wydzierstwa i uciążliwe wybierania boroszna i gotowych pieniędzy, ktore wyżey w tey protestatiey są opisane, prawdziwie i istotnie i nieomylnie są położone, na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po ktorym wykonanym juramencie, tenże comparens prosił mnie, urzędu, o przyięcie i do act zapisanie tak tey protestatiey, jako i swego juramentu; co na affectatią swoią i otrzymał. Jako pisać nie umieiącego od imć pana Jana Jarockiego będąc uproszony, podpisuię się. Alexander Ochłopowski.

Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, годъ 1691—1695; листъ 240 на оборотъ.

LXVII.

Жалоба дворянъ воеводства кіевскаго на начальствующаго надъ козаками коммиссара, Станислава Дружкевича, о томъ, что онъ, помѣстивъ козаковъ на квартирахъ въ шляхетскихъ имѣніяхъ кіевскаго воеводства, позволяетъ имъ разорять эти имѣнія 1692. Февраля 9.

Року тысеча шесть сотъ девятдесять второго, мѣсяца февраля девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости Овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкаго и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewisto urodzeni ich mość panowie: Remian, stolnik żytomirski, i Marcin Surynowie, Theodor Pawsza, podstoli owrucki, swym i drugich ich mościow, niżej podpisanych, obywatelow woiewodztwa kijowskiego i powiatow owruckiego i żytomirskiego imieniem, zabiegaiąc przyszłej, lubo już i tak znacznej, desolatiej dobr ziemskich szlacheckich, zniszczenia i rozejścia się poddanych, ruinie, krzywdzie i szkodzie, żałośnie przeciwko jaśnie wielmożnemu imć panu Stanisławowi Drużkiewiczowi, kasztelanowi chełmskiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości i komisarzowi pułkow kozackich, manifestowali i protestowali się o to: iż pomieniony imć pan kasztelan chełmski, zostawszy komisarzem od najaśniejszego króla jego mości

pana naszego miłościwego, na to, aby, zgromadziwszy wojsko kozackie zaporozkie, szedł w ziemie wołoską i budziacką, na zniesienie nieprzyjaciela krzyża swiętego, a potym, powracaiąc ztamtąd, na osadzenie fortec w tejże ziemi wołoskiej i na pograniczu od ordy woiewodstwa kijowskiego, brasławskiego, wołyńskiego pomienionym ludem kozackim, w dobrach króla jego mości, a nie na żadne ruine dobr zemskich szlacheckich, dość już tak przez consistentie chorągwi litewskich, koronnych i przedtym kozackich, znacznie nadwerężonych, ponieważ jawna przez wojsko kozackie w kraiu tutejszym, poczowszy od rzeki Rpienia po rzyki: Słowesznie i Słucz stała się i dzieie ruina i pustynia, ludzi dręczenie i zabijanie, szlacheckich dworów i domów naieżdżanie, rabowanie i wszystkiej substantiey zabiranie, że w swoiej własności wolni i bezpieczni być nie mogą. W czym, że publica injuria, stanu szlacheckiego oppressia, fortun i dobr diminutia, z okaziej i wiadomości samego jego mości pana kasztellana, jako komisarza i distrybutora, dzieie się, prawnie o to wszystko z jego mością, gdzie będzie należało, terazniejsi protestantes czynić ofiaruiąc się, aggravatii, krzywd i szkod swych vindicować nie zaniechać, zostawiwszy sobie terazniejszej protestaciej wolną melioratią, albo inszej uczynienie, a ta, aby do xiąg przyięta i zapisana była, ciż jch moście comparentes mnie, urzędu, prosili, co i otrzymali, Remiam Suryn, stolnik żytomirski, Franciszek Charlęski, Jan Kilkiewicz.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 586 на оборотѣ.

LXVIII.

Жалоба отъ имени ловчего брацлавскаго, Ивана-Антонія Потоцкаго, на козацкаго полковника, Ярему, о томъ, что сотникъ его полка, Иванъ Ластуненко, разогналъ ярмарку, собравшуюся въ мѣстечкѣ Потоцкаго, Старыхъ Народичахъ, ограбилъ нѣкоторыхъ жителей и потомъ заставилъ мѣщанъ и крестіянъ окрестныхъ селъ заплатить себѣ денежную дань. 1692, Февраля 21.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца февраля двадцать первого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony pan Jan Dombrowski, sługa y administrator miasta Starego Narodycz cum attinentiis, w wojewodztwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, dóbr dziedzicznych wielmożnego jego mości pana Jana Antoniego Potockiego, łowczego wojewodstwa bracławskiego, thowarzysza roty usarskiej jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Radziwiłła, koniuszego wielkiego xięstwa litewskiego, nomine tegoż jego mości pana swego, providendo desolatione pomienionej włości, zniszczenia, zranienia y precz rozegnania mieszczan, poddanych i sielan tamejszych, solennissime przeciwko panu Jaremie, pułkownikowi, jako się bydź mieni, zaporozskiemu, za którego wiadomością y powodem wszystkie, niżey mianowane, excessa stały się, Iwanowi Łastunenkowi, setnikowi, te wszystkie exorbitantie oczewiście popełnionemu i drugich kozaków, pod sto człowieka konno i pieszo wynoszących, od mianowanych gwałtów nie hamującemu, wszystkiej zaś czerni, po imionach i przezwiskach starszym lepiej wiadomym, samą rzeczą i skutkiem praemissa oppressiones exequującym, świadczył i protestował się o to, iż pomieniony Jerema, setnik przytomny ze wszystkiemi ludzmi swymi, pryncipaliter obwiniony, sine rege et lege, a prawie absolute dominando, nie w żadnej służbie rzeczypospolitej będący, owszem woluntarską i swawolną na zgubę ludzi zebranej kupie, proprio suo ausu śmiał i ważył się roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego, podczas jarmarku narodyckiego, na świętego Mikołaja ruskiego, na pomienione miasto Stare-Narodycze hostilissime napaść, jakoż aggressus, securitatem nundinarum violarunt et praepediverunt, ludzi postronnych i kupców, że nic lucrari nie mogli, tumultuose pozganiali, in vim prædæ et spollii postępowali, w mieście, po drogach i goscińcach przejmując, bili i rabowali, też passiones et cruciatus wspomnionym mieszczanom wyrządzali, pieniądze gotowe, quævis victualia, mięsa, ryby et id genus, różne trunki: gorzałki, piwa, miody, pro libitu suo, brali i gdy który z nich zbraniał, sami komory i piwnice odbijali, gospodarzów kaleczyli, jako to: tenże setnik i kozak Sałowar sławetnego Stephana, wojta tamejszego

miasta, za włosy wziąwszy, o ziemię uderzywszy, nasiekami, wegerami bili, nogami, podkowkami deptali, stusowali, sinich, spuchłych i krwią ociekłych razów, po wszystkich ciała jego członkach, pozadawali, ażeby do zamku nie chodził i żadnej powinności panu protestującemu nie czynił surowie zakazywali, mówiąc: «że już my tu wam panowie»; przechwalając się brody, nozdrze rznąć, wnętrzności wywlekać i nieznośne męki i tyraństwa zadawać; w ten czas sam setnik z kupą kozaków na zamek napadszy, konie pozabirali, umyśliwszy z gruntu zrabować; samego podstarościego, za nogi wziąwszy, z zamku wywlec oraz i nieżywić, a zamek opanować, vociferando promulgabant; eundem convulneratum confusią nieznośną nakarmili i, gdyby osobliwą supremi numinis mortem non iterfugeret providentia, infallibiliter vita privaretur, także setnik niewiernego Szmojłę garbatego, żyda, mieszczanina tamejszego, na ulicy złapanego, do gospody swej, a domu niewiernego Szlomy wielkiego, na nowym mieście, przyprowadzonego, nasiekami zbić mordersko kazał, u którego dwa talery dobrej monety extorsit y innych niemało mieszczan i sielan pokładając, kaleczyli: gotowymi zaś pieniędzmi dali: Andrzej Borodka złotych pół siodma, Diduch złotych sześć, Borys szwiec i Martyn kowal z Tymoszem mielnikiem, wszyscy trzy razem dali złotych siedm, Iwan Lichoziom z Szłomczychą i Szmusiem żydem Arkuszy atamanowi dali złotych dziewięć, Stecko z Dackiem i Burakiem złotych ośm, Denis z Fedorem z Rudym i z Iwanem szewcem złotych ośm, Klim, Kondrat z Sobolichą złotych pięć, Nahorny złotych dwa, Ułas złotych pięć, Iwaszko złotych cztyry, Jurko złotych siedm, Sawko Bowtuch z Dubrowką złotych cztyry, Sznypko złotych pięć, pawię i kozła; u żydow w fantach, zrabowawszy, na złotych dziesięć dobrej monety wzieli, Fedor złotych siedm, Hawryło z Josiem żydem złotych ośm, Jawel żyd złotych pięć, Martyn kowal z Szmusiem żydem złotych ośm, Jakób żyd złotych sześć, Faybisz żyd złotych trzy; na Rudnią Zwiedajskę napadszy, z gruntu zrabowali na złotych pięćdziesiąt; wzieli ze wsi Nozdrysza: Kondrat Kawka złotych trzy, Tereszko złotych trzy, Demid Kawka pół talera, Harasim Kawka złotych trzy, Jakim Sawczenko pułtalera, Jusko Hutor złotych trzy, Fesko Hutor złotych trzy, Maksym Sawczenko pułtalera, Nazar Serhienko złotych trzy; z wioski Stupiszcz: Iwan

Władyka złotych trzy, Iwan Bednarz złotych trzy; ze wsi Szarnego: Iwan Rysik złotych trzy, Waśko Rysik złotych trzy, Abram Kołomyczyk pół talera, Łukowiczka pół talera, Sasim złotych trzy, Ławryn złotych trzy, Manacko pół talera, Łukian złotych trzy, Iwan Martinow pół talera, Wasiuchno pół talera, Dechterycha wdowa złotych trzy; gotowych tedy pieniędzy u spomnionego miasta y sioł extorserunt in summa złotych dwieście dwadzieścia pięć dobrej monety, excepto wołu, u Hryćka we wsi Chrystynówce wziętego, valoris kop sześć dobrej monety. Denisa, Buraka y trzeciego Chomkę cieślę prae nimia aggravatione z miasta wypędzili, owo zgoła znacznie majętność pana comparentis zrujnowali i exviscerowali, a za tym w winy, w artykułach wojskowych opisane, popadli: Verificando tedy supra scriptas omnes violentias, oppressiones, injurias, damna et convulnerationes, tenże protestujący prosił mnie, urzędu, o wydanie sobie roty juramentu super realitatem poczynionych przez obwinionych szkod, ktòrego affectationi parendo ex munere officii mei, adhaerendo legi publicae, wydałem y temi wykonał słowy: Ja, Jan, podstarości, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej jedynemu, na tym, jako te wszystkie, wyżej w protestatiej pomienione, szkody, krzywdy, pobicia, pokaleczenia, poddanych rozpędzenia i inne oppressie są prawdziwie spisane, a przez Iwana Łastunenka, setnika, i kozaków jego w mieście Starym-Narodyczach i wsiach mianowanych, w dobrach pana mego stałe y zadane, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. Oraz prosił mnie urzędu, aby to oboje: protestatia i jurament, przez niego wykonany, do xiąg przyjęte y zapisane były, co i otrzymał: na miescu protestującego się, jako pisać nie umiejącego, podpisuję się Alexander Lewkowski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692. Листъ 603 на оборотѣ.

LXIX.

Приказъ гетмана коронпаго, Станислава Яблоновскаго, наказному козацкому гетману, Гришку, полковнику Палію и другимъ козацкимъ начальникамъ, о томъ, чтобы они не занимали квартиръ и сохраняли бы неприкосновенными имѣнія дворянъ Ельцевъ. 1692. Марта 2.

Року тисеча шестсотъ девятдесятъ второго, месеца апреля тридцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Theodor Ielec, chorążyc kiiowski, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich uniwersał jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, międzyrzyckiego etc. starosty, do imć pana Hryszka, hetmana nakaznego wojsk jego Kr. Mości y rzeczypospolitej zaporozskiego, y innych panow półkownikow, na ochrone dobr ich mościow panow Ielcow pisany, per oblatam podał, de tenore tali. Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, międzyrzycki etc. starosta. Wiadomo czynię imć panu Hryszkowi, hetmanowi nakaznemu wojska jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej zaporoskiego, tudzież panom półkownikom, sotnikom et assawułom y wszystkiej czerni wojska pomienionego, osobliwie połkowi pana Palija, półkownika, y ludziom jego, tak konnym jako y pieszym, iż dobra w woiewodstwie kijowskim ich mościow panów Ielcow w osobliwej u mnie ochronie y nie w innym, tylko jako moje własne, respekcie Przykazuję tedy, aby się żaden w pomienionych

dobrach, ani stawać, ani popasów y noclegow odprawować, ani podwod brać y inszych żadnych nie ważył się czynić exactiej, ani aggrawacyi, ktore dobra od wszystkiego tego wolne mieć chcę i deklaruję pod surowością nieuchronnego sądu mego. Działo się we Lwowie, secunda martii, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego. U tego uniwiersału, przy pieczęci przyciśnionej, podpis ręki temi słowy: S. Jabłonowski, K. K. H. W. K. Który że to uniwersał, za podaniem wyszmianowanej osoby podawaiącej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216; годъ 1691—1692; листъ 502.

LXX.

Приказъ гетмана короннаго, Станислава Яблоновскаго полковнику, Василію Искрицкому, подтверждающій ему приказаніе удерживать козаковъ отъ грабежей и насилій, и, учинившихъ таковые, доставить гетману на судъ. 1692, Марта 2.

Року тысеча шестьсотъ девятьдесятъ второго, месеца апреля тридцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцъкимъ, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Skipor, obywatel wojewodstwa kijowskiego, dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, uniwersał jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do imć pana Iskrzyckiego, pułkownika wojska jego krolewskiej mości, pisany ratione introcontentorum, per oblatam podał, de tenore tali: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, międzyrzycki etc. starosta. Daję ten mój powtórny ordynans wielmożny panie Iskrzycki, pułkowniku wojska I. K. Mości i rzeczypospolitej zaporozkiego! aby za jego odebraniem, ponieważ pierwszemu ordynansowi memu nie dosyć się stało, terazniejszym surowo przyka-

zuję, abyś mi zaraz a zaraz ludzi swawolnych pułku swego, którzy to w dobrach poleskich ludzi ubogich ciemiężą, uciskają, krzywdy i aggrawacye im czynią, biorą, biją i ledwie nie ostatnią z nich wymuszają krew, połapał i onych do sądu mego poodsyłał pod dobrą wartą i drugim pod garłem przykazał, aby tych violentii i exorbitantii czynić się nie ważyli. Działo się we Lwowie, secunda martii, anno 1692. U tego ordynansu, przy pieczęci przyciśnionej, podpis ręki temi słowy. S. Jabłonowski, K. K. H. W. K., który że to ordynans, za podaniem wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 501 на оборотъ.

LXXI.

Жалоба отъ имени столника кіевскаго, Криштофа Ласка, на полковниковъ козацкихъ: Василія Искрыцкаго, Семена Палѣя и Ярему, о томъ, что первый завладѣлъ насильно замкомъ въ селѣ Демидовичахъ и оттуда наносилъ обиды подданнымъ Ласка, а два другіе разогнали ярмарку, собравшуюся въ имѣніи его, Новыхъ-Народичахъ, и о томъ, что всѣ они разоряютъ шляхетскія имѣнія 1692, Марта 5.

Року тысеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца марца пятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jan Rowiński, administrator nowego miasta Narodycz cum attinentis, dobr dziedzicznych urodzonego jegomości pana Krzysztopha Łaska, stolnika kijowskiego, pułkownika jego krolewskiej mości, vindicando znacznej tychże dobr pana swego desolatii, krzywd i oppressii chrześcian, żydow i poddanych, sielan tamecznych, providendo omni futurae (ex ævo civis patriae et bene in republica meritus) bonorum, substantiae et hono-

ris indemnitati, będąc per infrascripta summopere laesus, solenną, nomine tegoż jegomości pana swego, przeciwko urodzonemu jegomości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojska, albo raczej czerni kozackiej, tychże ludzi in dispositione mającemu, sub debita militari disciplina nie trzymającemu, owszem onym per conniventiam znacznie folgującemu, dobra ziemskie szlacheckie wielce aggrawującemu, cujus scitu, deliberata mente, consensu et iussu, uti superintendentis, omnia infra nominata patrata sunt; tudzież przeciwko panu Semenowi Palijowi, owego na ten czas wojska kozackiego namiestnikowi, lubo non in ipsa persona, ad omnia mala motorowi, informatorowi, z panem Jaremą, pułkownikiem, jako się bydź mienił, zaporozkim, mutuum jednak condictamen mającemu, manifestował i protestował się o to: iż wspomniony jego mość pan Iskrycki, pułkownik jego krolewskiej mości, mając conferowane i zlecone sobie potestatem, nie ad suppressionem stanu szlacheckiego, ale dla zaszczytu, ochrony i obrony od nieprzyjaciela krzyża świętego, przy pasach i granicach fortec miast jego krolewskiej mości, in contrarium czyniąc, czyli proprio suo ausu, czyli też jaśnie wielmożnego jegomość pana Druszkiewicza, kasztelana chełmskiego, kommisarza generalnego ad haec expedienda od jego krolewskiej mości, szczęśliwie nam panującego, ordinowanego, injunctum, w polesiu wojewodstwa tutejszego kijowskiego sobie pozwolił; jakoż ipso facto, catervatim et armatim, wprzód in proximo confinio będąc, possesie, Demidowicz, zamek Demidowski occupowawszy, rożnych czasow, dni i miesięcy urodzonego pana Kazimierza Skorupskiego, administratora tamecznych dóbr pana comparentis, per aggravationem ex subordinatione sua, ludźmi swemi z zamku dimirskiego violenter expulit, tamże zamek zrujnował, rudnikow rudni dymirskiej poodbijawszy, rudni robić nie dał, cum summa diminutione pożytkow pana comparentis; tym się nie ukontentowawszy, z wspomnionym panem Jaremą, wyszrzeczony pan Palij wzajemną złą między sobą aspiratią, roku przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszego, pod czas jarmarku (który wszelkim pokojem i bezpieczeństwem obwarowany zostaje), w dzień swiętego Mikołaja ruskiego, na pomienione dobra Narodycze, ut supra scriptum est, guerrico et tumultuoso, a prawie hostili napadszy modo, nieznośne, pro libitu suo, sine lege et

rege, imo absolute dominantes, czynili exorbitantie, mieszczan w mieście, na rynku, po ulicach i w samych domach bili, victualia quaevis i trunki różne brali et victualia, komory odbijając, dawać kazali; po drogach gościńcach na targi jadących do miasta ludzi, praeventos, saeviendo nad nimi verbis et verberibus, in strata publica opprimebant, bez nie mały czas numerosa sua ludzi multitudine oppressive et imperiose miasta i wsi aggrawując, do szkod namniej plus minus na dwanaście tysięcy złotych polskich, seorsivo regestro które czasu prawa in termino verificabuntur, przywiedli i przyprawili, dobra zrujnowali, poddanych rospędzili, o co wszystko, że wielmożny jegomość pan stolnik kijowski, pan comparentis, ze wszystkiemi ich mościami obwinionemi, ubiquinario jure publico sive militari, usitata via progredietur, praemissam desolationem, injuriam, contemptum, una cum refusione damnorum, expensis litium et paenis, exinde emanantibus, omnino urgebit, to swoją declaruje się protestatią, salvam temuż jegomości, panu swemu, tej protesiatiej, tam in toto, quam in minima parte, zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationes correctionem; a ta, aby actis praesentibus connotata była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. Jan Rowiński, administrator Narodycki m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 614 на оборотъ.

LXXII.

Привилегія данная королемъ Іоанномъ III козацкому полковнику, Захаріи Искрѣ, и сыновьямъ его: Ивану, Климунту и Григорію на право пожизненнаго владѣнія землями, находящимися въ городѣ Житомирѣ, съ освобожденіемъ этихъ земель отъ всякихъ податей и повинностей. 1692. Марта 10.

Року тысеча шестсотъ девятдесятъ осьмого, месеца сепътембра второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

рудъкомъ, передомною, Даниелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Baranowski, ten przywilej jego królewskiej mości, przy pieczęci wielkiej koronnej przyciśnionej, z podpisem jego królewskiej mości, także z podpisem secretarskim, urodzonym ich mościom panom: Janowi, Klimontowi i Grzegorzowi Iskrom, synom urodzonego jego mość pana Zacharijasza Iskry, pułkownika wojska jego królewskiej mości zaporoskiego, na pewne placy, w mieście jego królewskiej mości Żytomirzu leżące, dany i miłościwie conferowany, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby ten przywilej do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęty i wpisany był; a tak ja, urząd, ex munere officii mei, ad acticandum przyjmując, czytałem i temi ingrossowany jest słowy: Jan trzeci, z bożej łaski król polski, wielkie xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, inflantski, smoleński, siewierski. Oznajmujemy tym listem przywilejem naszym, komu to wiedzieć należy: ta jest prac i trudów żołnierskich expectativa, żeby przez dobroczynność i łaskę królewską słuszne odnosili w potrzebach swych nagrody; zaczym, iż urodzony Zachariiasz Iskra, pułkownik wojska naszego zaporoskiego, przez swoj wiek wojnę służąc, zdrowie i krew na usłudze naszej i rzeczypospolitej ważąc, i na sławę dobrą zarabiając, życzliwym zawsze i wiernym przy odważnym sercu zostawał, za rzecz słuszną rozumiemy, onego i synów jegoż: Jana, Klimonta, Grzegorza Iskrow przy placach, Pluśniakowski i Lelakowski nazwanych, w mieście naszym Żytomirzu leżących, w wolnym dzierżeniu i possessiej, ad vitae ipsorum tempora zachować i conserwować, jakoż niniejszym listem naszym zachowujemy i conserwujemy, mocą którego pomienieni urodzeni: Jan, Klimont i Grzegorz Iskrowie, przerzeczone dobra, ze wszystkiemi in genere et specie, zdawna należącemi przynależytościami, rolami, ogrodami, łąkami, ostrowkami, sianożęciami, lasami, borami, rzekami, budynkami trzymać, używać, pożytków wynajdować wolni y mocni będą; nadto od wszelakich rzeczypospolitej podatków, poborów, podymnego, hyberny, służb staroście albo dzierżawcy oddawania, czynszow, skła-

dek gromadzkich i wszelkich innych cienżarow, jako też od przechodow żołnierskich, statii, stanowisk excipujemy; obiecujemy zaś po nas i najjaśniejszych successorach naszych, iż pomienionych urodzonych Iskrów od spokojnej possessiej przerzeczonych placów nie oddalemy, ani oddalenia mocy nikomu nie damy, prawa nasze y rzeczypospolitej wcale zachowując, na co, przy pieczęci koronnej, ręką się własną podpisujemy. Dan we Lwowie, dnia X miesiąca marca, roku MDCXCII, panowania naszego XVIII. У того привилею печать великая коронпя есть притисненая, а подписъ руки его королевское милости въ тые слова: Jan król. А за приписомъ и подпись руки секретарское тими словы: conservatia prawa przy placach dwoch, w Żytomirzu leżących, urodzonego Iskry, pułkownika zaporoskiego. Franciszek Michał Denhoff, starogrodzki starosta, jego królewskiej mości sekretarz m. p. А такъ тотъ привилей, за поданемъ и прозьбою вышъменованое особы, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ кгродскихъ овруцъкихъ есть уписаный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219, годъ 1697—1699; листъ 297.

LXXIII.

Жалоба урядниковъ и землевладѣльцевъ кіевскаго воеводства на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, его наказнаго полковника, Афанасія Пиляя, и вообще на весь полкъ, о томъ, что они, занявъ, вопреки приказанію гетмана, квартиры въ разныхъ имѣніяхъ кіевскаго воеводства, разоряютъ крестіянъ, производятъ беспорядки, сбираютъ огромныя контрибуціи, похваляются истребить всю шляхту и нападаютъ на польскія хоругви 1692. Марта 18.

Року тысяча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца марца осмогонадцать дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Поецкимъ, отъ вельможного его милости пана Францишка на Потоку Потоцкого, старосты овруцкого,

адъ гункъ солюмъ актумъ ужытымъ и высажонымъ субъделекгатомъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanąwszy personaliter wielmożni urodzeni ichmość panowie: Franciszek na Potoku Potocki, starosta owrucki, Dymitr na Żabokrzykach Żabokrzycki, podczaszy wilkomirski, podwoiewodzi sądowy generału województwa kijowskiego, podstarości grodzki krzemieniecki, Michał Stawecki, chorąży żytomirski, podstarości grodzki owrucki, Paweł Trypolski, miecznik kijowski i insi urzędnicy ziemscy i obywatele generału województwa kijowskiego, niżej na podpisach wyrażeni, swym i wszystkiego generaliter województwa kijowskiego, ich mość panow obywatelow, braciej swoich, absentium, którzy tu pro specificatis censeri debent, imieniem, przeciwko urodzonemu jegomości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, strażnikowi, jako się bydź tytułuje, Polesia kijowskiego i półkownikowi wojska zaporozskiego, in obsequio jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego i rzeczypospolitej być się mieniącego, Aftanaziemu Pilajowi, tegoż pułku nakaznemu i nastawionemu od pomienionego jegomości pana Iskrzyckiego pułkownikowi, vitae insolentissimae człowiekowi, et nuperrime w tutejszym Polesiu kijowskim, za miasteczkiem Bondarowką, przed dwoma laty, rozbójnikow hersztowi i pryncypałowi, Mojsiejowi, assawule pułkowemu, Dylewskiemu, setnikowi, Janowi atamanowi, Homie setnikowi, Zacharkowi assawule, Tomkowi, Romanowi, Janowi Jelcowi, Chweśkowi, Prociowi atamanowi, Łeganowskiemu pisarzowi, omnium malorum motori, Heliaszowi setnikowi, Chwedorowi, Prociowi, Ihnatowi atamanowi, Grygoraszowi, Tedorowi, Nazarowi, Filonowi, Michajłowi, Hawryłowi, Iwanowi Łysemu, atamanowi, Jaśkowi bratu tegoż atamana, Michałowi, Jaśkowi, Mathwiejowi, Iwanowi, Sidorowi, Stephanowi, Michajłowi, Serhejowi, Niczyporowi, Hryszkowi i innym setnikom, atamanom, starszynie i wszystkiey czerni kozackiej, numerum dwoch tysięcy ludzi przewyszającej, tegoż pułku, nie tylko swąwolnie, ale hostiliter w dobrach ziemskich wszystkich, po całym Polesiu wojewodztwa kijowskiego, począwszy od włości Czarnobylskiej, po samą Uszę rzekę, i aż po rzekę Słucz, do granic województwa wołyńskiego i wielkiego xięstwa litewskiego z drugiej strony, żadnej najmniejszej pustej woski, nie tylko osiadłych włości, nie mijając, z płaczem, krzywdą i uciemiężeniem ubogich ludzi, a nawet

i samych ichmościow panów obywatelow wojewodztwa kijowskiego i ich, w majętnościach zostających, urzędnikow i superintendentów, z niezmierną oppressią postępującym i stanowiskiem zimowym leżącym, ac summam tyrannidem nad szlachecką krwią, a daleko barziej nad ubogiemi chłopami, suasu, scitu, jussu et conniventia promienionego jegomości pana Iskrzyckiego, pułkownika swego, bez żadnej kary, by o największy występek, czyniącym; solenniter, wzywając pomsty od Boga, violatus continui ubogich ludzi sprawiedliwego sędziego et vindicis, świadczyli i protestowali się o to: iż pomieniony jegomość pan Iskrzycki, snać umyślnie in depressionem et opressionem wolności szlacheckiej, resuscitando przeciwko niej w sercu swym przodków swoich virulentum odium, przyjąwszy na osobę swoje szarże pułkownictwa kozackiego i podobne suo generis na namniejsze w pułku swoim urzędy plurimis notata criminibus et sceleribus przybrawszy ku myśli swojej subjecta, przeciwko prawom dawniejszym wszystkim, a osobliwie przeciwko noviter et nuperrime, na sejmie blizko przeszłym ostatnim, w roku tysiąc sześćset dziewiędziesiątym, de immunitate bonorum terestrium uchwalonemu, postanowionemu i surowie obostrzonemu, temere et rebelliter, sprzeciwiając się jawnie onemu, in viscera dobr ziemskich szlacheckich, w wojewodstwie kijowskim leżących, per tot annorum decades woyną et variis spustoszałych pressuris, dopiero co jeszcze za szczęśliwego jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, panowania i przezornych jaśnie wielmożnego jegomości pana Stanisława Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, jako czułego wodza i stróża wolności i krajow tych spustoszałych pieczołowaniem, principia status et perfectionis suae brać poczynających, miasto miejsc pogranicznych od nieprzyjaciela, jako prawa mieć chcą, nescitur quo ausu, pułk swoj, mimo regestrowych kozaków, luzną kilka tysięcy swawolników, zewsząd ad oppressionem ubogich ludzi majorem naprzymować kazawszy (turbam), i pomienionemu Aftanazemu Pilajowi, plusquam ferina rabie scatenti, vultum et animum tyrannidis, acciendorum seditionum et tumultuum ex natnra præferenti, wszystkie rządy i dispositią tegoż pułku swojego, jeszcze dobrze przed zimą, w roku blizko przeszłym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszym, zleciwszy, cobykolwiek bydź mogło ad oppressio-

nem dziedziców i possessorów w onych dobrach i majętnościach, a daleko bardziej z uciemiężeniem miserrimae plebis czynić perperam, sine quavis vel minima, etiam pro maximis sceleribus, paena, pozwoliwszy i dopuściwszy, na consistentią zimową rozstawić i rozłożyć kazał; a sam, ut lupus, pelle ovina indutus, mieni się bądź i tytułuje strażnikiem Polesia kijowskiego, umyślnie subterfugiendo injuriatis administrationem justitiæ, pro officio swego starszeństwa pułkowniczego debitæ, z tych krajów w ruskie odjachał, nec amplius comparuit, dla udziału tylko, cokolwiek ex rapina pomieniony jego nakazny półkownik, Pilaj, impia manu congerit i z prywatnemi (Bóg to wie, jeżeli nie szkodliwemi wrychle całej ojczyznie) częstokroć przysyłając ordynansami swemi; pomieniony zaś Pilaj, pro arbitrio suo, na wszystkie włości ziemskie, kiedy jak wiele mu się podobało, poufałych swoich, co najswawolniejszych comprincipałów, setnikow i i atamanow, obsequium bezpiecznych swoich roskazów przychilnych, (sic) poczyniwszy, z inszą wszystką pułku tegoż czernią kozactwa rozesławszy; najpierwej pieniężne na osobę pomienionego jegomości pana Iskrzyckiego i swoją wielkie contributie kuniego, lisiego i rysiego futra, łosich i niedźwiedzich skur, z najmniejszej wioseczki, by też i od jednego, mieszkającego w niej, chłopa, składać kazawszy, to wsystko, stanowszy osobą swoją we wsi Łaskach, pod Owruczym, in magna copia realiter et effective odebrał, z pomienionym jegomością panem Iskrzyckim na podział i in commodum obrocił; gdzie zaś tylko namniejszą temu swemu niezbożnemu roskazaniu renitentiam w czyich dobrach pokazać mu chciano, tam multitudinem: po kilkudziesiąt, po stu i więcej kozakow swawolnych gwałtownie nasyłając, poty i samych panow, gdziekolwiek byli præsentes, i urzędnikow ich niemiłosiernie bić, wiązać, ubogie zaś poddaństwo, tak chrześcian, jako i żydów po miasteczkach niezmiernemi i niewymównemi, od samego piekła, wymysłami ciemiężyć, zabijać, żony od mężów brać, mężów od żon odpędzać, substantie wszystkie zabierać, potrawy wymyślne dawać i do szczętu rujnować przykazał. (Co wszystko, czasu należnego, in termino juris, in foro competenti dowiedziono będzie) Poki aż, albo sami possessorowie, albo ich urzędnicy, miserti innocuae plebis, tak, jako mu się tylko podobało samemu, i całość zdrowia swego i poddaństwa nie okupili; co lubo inviti uczynili, przecie jed-

nak swawolnego kozactwa pomieniony Pilaj nie sprowadzając, ani rozkazując, wszelkie wygody wymyślne sobie wyrządzać pozwolił i dotychczas pozwala; a chocia i passim ad querellas, ratione præmissorum, sæpissimas, jaśnie wielmożny jegomość pan kasztelan krakowski, jako wodz i najwyższy nad wszystkiemi wojskami rzeczy pospolitej przez ojczyste prawa mający władzę, universałami swemi surowie o to pomienionego pułku starszyznę i kozakow napominał i z niektórych miejsc, aby koniecznie ustąpili, surowie przykazał, miasto tego, żeby miał bydź tym wyrokom najwyższego wodza posłuszny, owszem, jeszcze więcej na te miejsca ludzi nasyłając, in convulsionem powagi hetmańskiej, contumeliosissime (co dolendum i wspownieć) ordynanse jegomości z naśmiewaniem się i urąganiem odbirając, częstokroć komyszyną kozacką, przynoszącym takowe universały do siebie, dawał odprawę i dawać szlachcie rodowitej hucusque nie przestaje, nawet chorągwi pancernej jegomości pana Stephana Gurskiego, podczaszego kijowskiego, consistentiej zimowej, w starostwie owruckim przez ordynans tegoż jaśnie wielmożnego pana krakowskiego, naznaczenie mającej, nie tylko zaledwie, i to prawie precario modo, w samym mieście Owruczu, żadnej wioski, do tego starostwa należącej, niepopuszczając, i dotąd z kilkunastu chałup nie ustąpiwszy; przecie do affrontowania znacznego za to pomienionej chorągwi takowy wynalazł sposób: iż gdy pomieniona chorągiew, dnia dwunastego marca, w roku niniejszym, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt wtorym, z ordynansu przerzeczonego jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, pod komendą wielmożnego jegomości pana Gałeckiego, kuchmistrza koronnego, na podjazd communikiem ruszywszy się, we wsi Moszkach należącym sobie (sic) przy słabostwie, o mile od Owrucza, na pozostałych jeszcze niektórych kompanią oczekiwając, zatrzymała się, et sine omni praejudicio ac injuria tamejszych mieszkańców, Moszkowskich, konie u płota przy dwoch chałupach na ulicy mając przywiązane, ledwie aż przez godzinę substiterat; consulto informowani kozacy, suggestu et instinctu starszyny swojej, z kilku wiosek pobliższych, do koła o kilkoro strzelenia z łuku będących, łozami i bajrakami tajemnie zgromadziwszy się, i z temi Moszkowskiemi (którzy nie tylko sami siebie wieszać, ale i rzeczy pospelitej ludzi nieraz znosić consueve-

runt) kointelligentią uczyniwszy, chcąc pomienioną chorągiew znieść, ad internitionem, i wszystką in praedam pozabierać, ex improviso niespodzianych i pokojem obwarowanych ludzi rycerskich, ad opus belli idących, uderzywszy, kilku towarzystwa i czeladzi laethaliter postrzelili et in fugam converterunt, vixque periculum vitae evadere inszym, przy chorągwi przytomnym, obronną ręką permiserunt. Na ostatek, despoticam dominationem sobie nad dobrami ziemskiemi usurpując, wyszrzeczony Pilaj, w tejże wsi wyszpomienionej, Łaskach, pod Owruczym, commendę wyszrzeczonemu Mojsiejowi, assawule, na miejscu swoim zleciwszy, a sam w Dymirze zostając, uniwersał swoj do kozakow, nie tylko pozwalając, ale owszem rozkazując jeszcze do ostatka ubogich zgubić ludzi i z ostatnim kawałkiem chleba krew z nich prawie wyssać, wydał, aby boroszno tam, gdzie każdy w jakiej wsi albo miasteczku stoi, tak wszelkie na osobę swoją (zbierał), to jest: osmakę sucharów, puł osmaki mąki żytniej, czetweryk pszona, czetweryk mąki lub hreczanej lub pszennej, dwanaście funtów słoniny, pięćdziesiąt husek soli, pięćdziesiąt ryb suchych, szostak na dziegieć; to wszystko na kozaka jednego, tudzież wóz z chomątem i ze wszystkim, kosę, siekirę, rydel, świder, aby koniecznie wybierali, roskazał; o ktorego boroszna wydawanie ubogich poddanych przez tak długi czas, blizko pułrocza, kozactwo pomienione, prowidujący ich różnemi sposobami, męczą ustawicznie po wszystkich miastach, miasteczkach i wsiach kozacy, śmiejąc jeszcze i przez listy swoje tenże Pilaj i assawuła Mojsiej do rożnych ich mościów panów obywatelow, zdzierstwa tego w swoich dobrach czynić zabraniających, bezwstydnie pisać i, ustnie proszącym o miłosierdzie nad poddanemi, insimulare, że tę consistentią wszystką w dobrach ziemskich i tak wielkie boroszno na każdego kozaka, z ordynansu jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, mając pozwolenie, mimo to wszystko, co się wyżej pomieniło, i wyrazić wszystkiego na papierze nie podobna, chiba tam, ubi de jure venerit, obszyrniej się dowiedzie, tenże Pilaj z starszyzną swoją, a daleko barziej niepohamowana czerń kozacka w języku, ustawicznie publice czynić nie przestają krajowi temu diffidationes, pericula et ultimum exitum mieszkającym w nim ich mościóm panom obywatelom, haec formalia ruskiemi słowy ogłaszając verba: «iż to Lachy

wesilja majete, jak czornaja stupa pryde, to i swaty pryjidut, będziemy was i po za Wisłą szukać». Przez który takowy swoj postępek wyszpomienieni, jego mość pan Iskrzycki, Pilaj, nakazny pułkownik, Mojsiej assawuła i z inszą starszyzną i ludzmi pułku swego całego, swawolnie et hostiliter w dobrach ziemskich postępującemi i obchodzącemi się, prawo bozkie i pospolite, super transgressores et convulsores onych, de immunitate bonorum terrestrium obwarowane i surowie obostrzone, violarunt, paenas criminales, w nich expressos, sucumbuerunt et in personas suas traxerunt, do szkod nieoszacowanych ich mościów panów obywatelów wojewodztwa kijowskiego i ubogie poddaństwo ich adduxerunt i one causarunt, pro quibus paenis extendendis et damnis resartiendis iterum atque iterum wielmożni i urodzeni ich mość panowie terazniejsi protestantes, swym i inszych wszystkich ich mościów panów obywatelów (każdemu z ich mościow seorsivam, pro interesse suo, liberam zachowując in quolibet foro judicii competentis promovendae actionis i spolnej jednemu, imieniem wszystkich, zachowując, także uczynienia inszej, pro exigentia temporis et rei, protestatiej facultatem), solenniter et cum gravissima querela protestują się i oświadczają, offerendo se, ratione praemissorum omnium, z pomienionym jego mość panem Iskrzyckim, jako pułkownikiem et praemissorum omnium pryncypałem, i z całym pułkiem, ubi competierit, acturos et tam enormes stanu swego szlacheckiego i wolności laesiones vindicaturos; co, aby do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęto i zapisano było, prosili; co i otrzymali: Franciszek na Potoku Potocki, owrucki starosta, manu propria. Dymitr na Żabokrzykach Żabokrzycki, podczaszy wilkomirski, podwojewodzy sądowy generału wojewodztwa kijowskiego, podstarości grodzki krzemieniecki. Michał Stawecki, chorąży żytomirski p. g. owrucki m. p. Paweł Trypolski, M. Kiow. Jan Penski. Jan Jakubowski H. grodzki owrucki. Jarosz Rostocki m. p.. Marcin Suryn m. p.. Theodor Pawsza, podstoli owrucki. Konstanty Kniehiniński. Xiądz Krzysztof Wierzchowski, residentiej owruckiej S. J. superior m. p.. Xiądz Paweł Miropolski, dziekan owrucki, proboszcz Wielednicki m. p. Jakub z B. Bahrynowski m. p.. Krzysztoph Budkiewicz m. p. Andrzej Bahrynowski, swym imieniem i jegomości pana Michała Skipora, jako pisać nie umiejącego.

Stephan Mondryński. Jan Milkiewicz. Theodor Grzybowski. Dominik Zberkowski. Antoni Staszkiewicz. Ostaphi Trypolski, swym i brata mego rodzonego przytomnego podpisuję się imieniem. Stephan na Didkowcach Didkowski, regent grodzki kijowski. Jan Pieslak, regent grodzki owrucki. Maciej Ciechanowski. Jan Zytkowicz. Jan Skipor m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 623 на оборотѣ.

LXXIV.

Письмо, писанное ассауломъ козацкаго полка, Мойсеемъ, къ овруцкому старостѣ, Франциску Потоцкому, требующее съ угрозами выдачи козакамъ провіянта изъ имѣній Потоцкаго. 1692. Марта 20.

Року тысеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца марца двадцать первого дна.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Поецъкимъ, отъ вельможного его милости пана Францишка на Потоку Потоцкаго, старосты овруцкого, адъ гункъ солюмъ актумъ ужытымъ и высаженымъ субъделегатомъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, personaliter stanąwszy urodzony jego mość pan Aleksander Koziński, sługa i administator miasta Wielednik, dobr dziedzicznych tegoż wyszmianowanego wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, ze wsiami y przysiołkami, do tegoż miasta Wielednik należącemi, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich podał per oblatam list od pana Mojsieja, assawuły y namiesnika pułku, jako podpisem swoim affirmat, pana Pilaja, od wielmożnego jego mość pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, z additamentem tegoż listu, na drugiej stronie pisanym, ręką tegoż assawuły podpisany, de tenori tali: Mości panie Potocki, moj wielce miłościwy panie y dobrodzieju! Dowiedziawszy się, że waszmość pan u towarzystwa naszych zabrał boroszna, ktore prowadzili do korzenia swego, to tedy chciej waszeć imć pan z łaski swej kazać wydać, to jeżeli

dłużej tak będziecie czynić, to przyjdzie do tego, że muszę w kluczu dóbr wielmożnego pana chorągiew ledwie sciągnioną postawić, to tedy y powtore prosze, chciej waszmość, z łaski swej, kazać wydać boroszno poddanym swoim, to tedy oznajmiwszy, piszę się. U tego listu podpis ręki temi słowy: Mojsiej, assawuła, namiestnik pułku pana Pilaja. W Łaskach, dnia dwudziestego marca, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo; przypisek zaś na drugiej stronie tak się w sobie ma: Ieżeli waszmość pan potrzebujesz ordynansu, było dawniej się dowiedzieć u naszego pana pułkownika Pilaja, może jest świadomo y waszmości, jakby to było, żeby mogli stać bez assignatiey hetmańskich, że taka jest wola jaśnie wielmożnego imć pana hetmana koronnego. Который же то листъ, за поданемъ и прозьбою вышъменованое особы подаваючое, а за моимъ субъделевгатовымъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ, вгродскихъ, овруцкихъ естъ уписаный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 464 на оборотъ.

LXXV.

Приказъ отправленный гетманомъ великимъ коронным ъ, Станиславомъ Яблоновскимъ, козацкому полковнику Искрицкому о томъ, чтобы онъ доставилъ въ гетманскій лагерь козаковъ, производившихъ беспорядки и чтобы не отпускалъ остальныхъ козаковъ изъ означеннаго для нихъ мѣста. 1692. Марта 25.

Року тисеча шесть сотъ девятдесятъ второго, мѣсяца априля двадцать пятого дня.

На уряде вгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ вгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешъними, вгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator dóbr wielmożnego imć pana Dymitra na Żabokrykach Żabokryckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzego sądowego generału woie-

wodstwa kijowskiego, podstarościego grodzkiego krzemienieckiego, nomine tegoż jego mości, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ordynans od jaśnie wielmożnego imć pana Stanisława Jana na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, międzyrzyckiego etc. starosty, do imć pana Iskrzyckiego, pułkownika woyska jego królewskiej mości i rzeczypospolitey zaporozskiego, z pieczęcią i podpisem ręki tegoż jego mości pisany, ratione introcontentorum, per oblatam podał, de tenore tali: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, międzyrzycki etc. starosta. Daie, ten moy ordynans waszmości, panie Iskrzycki! pułkowniku woyska jego królewskiey mości rzeczypospolitey zaporozskiego, aby, za iego odebraniem, zaraz a zaraz, nic nie bawiąc, zachodziłeś mi się waszmość około połapania tych ludzi swawolnych pułku swego, jakom i ustnie przykazał, ktorzy to w dobrach, częścią imć pana Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, tak zasłużonego człowieka, częścią w innych, gwałtownie, bez wszelkiego pretextu, zaszedłszy, ludzi ubogich ciemiężą, uciskają, krzywdy y aggrawacie im czynią, biorą, biją y ledwie nie ostatnią z nich wymuszają krew; połapanych zaś, abyś do sądu mego poodsyłał pod dobrą wartą, dla executiej z nich; czerń zaś samę, to jest kozakow, abyś na swoje stanowisko, od imć pana kasztelana chełmskiego, kommisarza, dane, sprowadził y onych tamże, do dalszego mego ordynansu, przy sobie trzymał; co jakby się tak nie stało, z władzy mej upewniam hetmańskiej, że na garle, bez wszelkiego respektu, karany będziesz waszmość, na co już pozwy moje wydać kazałem. Działo się we Lwowie, dwudziestego piątego martii, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego. U tego ordynansu, przy pieczęci przyciśnionej, podpis ręki temi słowy. S. Jabłonowski, K. K. H. W. K. Który że to ordynans, za podaniem i prozbą wyszpomianowanej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystek, z początku aż do końca, słowo w słowo czytany, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; лисmъ 500.

LXXVI.

Сознаніе вознаго о томъ, что онъ вручилъ наказному полковнику полка козацкаго Василія Искрицкаго, Мойсею, гетманскій приказъ объ освобожденіи отъ постоя имѣній вилкомирскаго подчашія, Дмитрія Жабокрицкаго и позовъ, требующій къ гетманскому суду какъ самаго Искрицкаго, такъ и многихъ изъ числа его козаковъ за совершенные ими беспорядки. 1692. Апрѣля 12.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца априля двадцать девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście wozny generał woiewodstwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetny Prokop Szkorupiński, w moc swojej prawdziwej, wiernej i skutecznej relatiej, zeznał, iż on, na requisitią wielmożnego jegomości pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwojewodzego sądowego generału wojewodstwa kijowskiego, podstarościego grodzkiego krzemienieckiego, mając przy sobie ich mościów szlachtę, ludzi wiary godnych, obywatelów wojewodstwa kijowskiego, urodzonych panów: Alexandra Rybińskiego i Mikołaja Wyhowskiego, był we wsi Łaskach, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, (w której od jesieni chorągiew pułkowa i nakazny pułkownik pułku jego mości pana Bazylego Iskrzyckiego zawsze consistentiją swoją aż dotąd ma) i tam ordynans jaśnie wielmożnego jegomości pana Jana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ze

Lwowa, dnia dwunastego miesiąca aprilis, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego, do wyszrzeczonego jegomości pana Bazylego Iskrzyckiego, półkownika wojska zaporozkiego jego królewskiej mości i rzeczy pospolitej, aby z dobr przerzeczonego jegomości pana Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego i innych szlacheckich, w województwie kijowskim leżących, ludzi pułku swego sprowadził, tych zaś, którzy excessa, szkody i kryminały popełnili, aby ich sequestrował, pisany, a do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, przez urodzonego jegomości pana Michała Skipora per oblatam podany, zastawszy Mojsieja, assawułę półkowego i natenczas nakaznego pułkownika tegoż pułku jegomości pana Iskrzyckiego, w ręce onemu oddał i zaraz natychmiast kozaków wszystkich, w dobrach pomienionego jegomości pana podczaszego wilkomirskiego stojących, excessivos, którzy cudzołozstwa, gwałty, bicia tyrańskie żydow i poddanych, exactie nieznośne, pieniądze et alios actus illicitos exercebant, osobliwie: Michajła, Homę, setnika nakaznego, herszta i pryncypała wszystkich zbrodni, Wasila Jelca, Chwilona, Matwija, Jurka Wołoszyna, Wasila Serdiuka, w Chajczy-wielkiej stojącego, Maxima, w Żerewcach stojącego, i inszych wszystkich, po imionach i przezwiskach temuż panu pułkownikowi nakaznemu lepiej wiadomych i znajomych kozaków, u tegoż pomienionego Mojsieja, nakaznego pułkownika jegomości pana Iskrzyckiego, aresztowawszy, i, aby ich mość, podług przerzeczonego ordynansu, przed sąd jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, połapawszy, we Lwowie, dnia trzydziestego maja, w roku niniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym przypadającego, albo tam, gdzie natenczas residentia jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego będzie, pod surowością i rigorem, w tymże ordynansie wyrażonym, przez pozew, temuż assawule, w niebytności jegomości pana Iskrzyckiego, oddał i przyporęczył i termin w tej sprawie, tak samemu jegomości panu Iskrzyckiemu, jako i pomienionym aresztowanym, sposobem i na miejscu wyżej wyrażonym, dnia trzydziestego maja, przed sądem jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, zawity naznaczył, o czym tę swoją relatią, tak aresztu położonego, jako i ordynansu, z pozwem hetmańskim oddanego, wyszmianowany woźny

urzędownie czyniąc i zeznając, aby to do xiąg niniejszych przyjęto i zapisano było, prosił, co i otrzymał: Prokop Szkorupiński, woźny m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая, и поточная, № 3216; годъ 1691—1692; листъ 683.

LXXVII.

Счетъ обидъ и контрибуцій, взятыхъ козаками полка Василія Искрицкаго въ Народицкой волости, имѣніи вилькомирскаго подчашія, Дмитрія Жабокрицкаго 1692. Апрѣля 30.

Року тысеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца апреля тридцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Песлакомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Alexander Ochłopowski, sługa y administrator dóbr wielmożnego imć pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodziego sądowego generału województwa kijowskiego, podstarościego grodzkiego krzemienieckiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich regestr poczynionych szkod w dobrach dziedzicznych tegoż jego mości pana podczaszego wilkomirskiego przez setnika y kozaków urodzonego imć pana Bazylego Iskrzyckiego, półkownika wojsk jego krolewskiej mości, stałych i prawdziwie spisanych, przez podawającego y niżej mianowane osoby, super realitatem eorundem damnorum, poprzysiężony, per oblatam podał, de tenore tali: Regestr poczynionych szkod w dobrach wielmożnego imć pana Dymitra na Zabokrzykach Zabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, przez kozakow jego mość pana Bazylego Iskrzyckiego, pułkownika jego krolewskiej mości wojsk zaporozskich, w rokach: tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszym i tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym, rożnych dni, czasów y miesięcy stałych y prawdziwie spisanych: Naprzod w mieście Norzyńsku: Daniłczyk Bartnik Ihnatowi koza-

kowi gotowych pięniędzy złoty jeden, groszy pietnaście, za złotych pięć gorzałki kupił, tenże Jelcowi kozakowi musiał gorzałki kupić za groszy piętnaście; Prokop Siekierzycki dał Jelcowi kozakowi gorzałki y miodu pitego za złotych cztery y groszy pietnaście, u tegoż, ustawicznie hałasy robiąc y bijąc, tenże Ielec kozak okien powybijał na złotych piętnaście y żonę jego gwałtownie do wypełnienia grzechu przymusił. Inszych zaś datkow wydać musiał na złotych trzydzieście, tenże assaule skurę safianową, valoris złotych dwa, groszy dwanaście; Iwan Batura z kowalem Hryckowi kozakowi musieli dać złotych trzy, groszy piętnaście, owsa ośmakę, setnikowi poł ośmaki. Serhiey setnikowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa z Prokopem Siekierzyckim ośmak trzy y czwiartka, Matwiej Burmistrz setnikowi garcy czterdzieści piwa, owsa ośmakę, pieniędzy gotowych złotych trzy, groszy piętnaście; Jasko kramarz temuż setnikowi gotowych pieniędzy złotych sześć; Prokop Rybak Romanowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa połtrzeci czwiartki; Paweł Łuhiniec temuż Romanowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa poł ośmaki; Omelko Nazarowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa z Danilczykiem czetwerikow pięć; Jaśko Rabczenko Chweśkowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtrzeci czwiartki; Misko Korczanik Matwiejowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtrzeci czwiartki; Petro Zima setnikowi owsa czetweryk jeden i Onisko krawiec setnikowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtora czetwerika; Iwan wojt gotowych pięniędzy złotych dwanaście; Abram szwiec gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, Iwanowi kozakowi owsa czetweryków dwa, gorzałkę, złoty ieden, groszy pietnaście; Herman winnik temuż Iwanowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtory czwiartki; Pilip Potapowiec Olexy kozakowi pieniędzy gotowych złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pół osmaki; Hrzyszko Potapowiec Michajłowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa czetweryków pułczwarta; Moysiej Jurkowi kozakowi gotowych pieniędzy z Iwanem Rabczenkiem złotych pięć groszy sześć, owsa półtory osmaki, za rożny trunek złotych dwa, groszy

sześć; Stefanko Fedorowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy pietnaście, za różny, trunek złotych trzy, owsa czetweryków trzy; Jowszuk Garbarz assawule kozakowi safianowych skur dwie, które kosztowali złotych sześć. We wsi Bondarach przez kozaków poczynione szkody setni Pilajowej: naprzod Petryk atamanowi Ihnatowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki dał złotych dwanaście, groszy piętnaście; Oleszko wojt temuż atamanowi gotowemi pieniędzmi za różne victualia złotych dwanaście, groszy piętnaście; Hordijko temuż atamanowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych dwanaście, y groszy piętnaście; Hryszko Primenko Hryckowi kozakowi gotowemi pieniędźmi y za różne, trunki złotych dwanaście, groszy piętnaście; Pachno temuż Hryckowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dziesięć; Worona temuż Hryckowi kozakowi za różne trunki y gotowemi pieniędzmi złotych piętnaście; Weremiej Fedorowi kozakowi za różne trunki y gotowemi pieniędzmi za różne victualia złotych piętnaście; Petro Bren Chwedorowi kozakowi za rożne trunki y gotowych pieniędzy złotych piętnaście; Stephan temuż Fedorowi za rożne onemu wymyślne victualia y gotowych pieniędzy złotych piętnaście; Ołyszko temuż Fedorowi gotowemi pieniędzmi y za rożne trunki złotych dwadzieście; Hryszko Hładysz Filonowi kozakowi gotowemi pieniędzmi za rożne trunki złotych dziesięć; Tymoch temuż kozakowi także gotowemi pieniędzmi y za rożne trunki złotych piętnaście; Jurko Bartnik temuż kozakowi za różne trunki y gotowych pieniędzy złotych dziesięć; Mojsiejko temuż Fedorowi za rożne trunki y gotowemi pieniędzmi złotych dziesięć; Połujan Nazarowi kozakowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dziesięć; Waśko temuż Nazarowi gotowych pieniędzy y za rożne trunki złotych ośmnaście; Hryszko Ławrinow syn temuż Nazarowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dziesięć; Tyszko Jurkowi kozakowi za różne trunki złotych dwa, groszy piętnaście; Moysa Michajłu kozakowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dwadzieście; Mina temuż kozakowi za różne trunki złotych dwadzieścia; Matwiej stary temuż kozakowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych dwadzieścia pięć; Wasilec Hawriłowi kozakowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych dwadzieścia; Matwiej Potapowiec temuż kozakowi za różne trunki złotych trzy; Parchom Skok temuż Hawriłowi

za różne trunki y gotowemi pieniędzmi złotych dwadzieścia pięć, Jowchim Hrymieczycz temuż Hawriłowi kozakowi gotowemi y za różne trunki złotych dwadzieścia; Lewko Zub temuż kozakowi za różne trunki złotych dwa; Iwan Pryma temuż kozakowi za różne trunki gotowemi złotych cztery, owsa z gromady na ich potrzebę osmak trzy, za lisa złotych siedm, groszy piętnaście, przy tymże wymogli na gromadzie złotych sześć; z miasta Norzyńska od żydow: naprzód u Froima Chwilon, Matwiej i Juśko, odbiwszy komorę, trunki różne sobie z różnemi kozakami i gotowych pieniędzy na złotych trzysta wydali, oprocz bicia i wyrzucenia dzieci na śnieg; u Majora setnik gotowemi pieniędzmi i za różne trunki dawać sobie kazał na złotych pięćdziesiąt; u Abrama setnik z całym korzeniem nabrał różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi złotych pięćdziesiąt; u Jankiela Słuckiego ataman Ihnat różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi wziął złotych dwadzieście; u Szymszy asawuła, stojąc gospodą, różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi złotych czterdzieście; u Monusza żyda Czornoje-Licho, Procik, Sieńko, kozacy, gotowemi pieniędzmi i za różne trunki, brane violento modo, na złotych pięćdziesiąt; u Morduchaja żyda atamanowi Iwanowi i Olexie, kozakom, miodu beczkę wypili, która valoris złotych czterdzieści; gorzałki i gotowemi pieniędzmi nabrali na złotych trzydzieści, sub juramento przyznał; u Lejby arendarza Ielec, gospodą stojąc, różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi wymusili złotych sto. Imć pan Ochłopowski, będąc w oblężeniu w zamku Norzyńskim, okupując się dla wyjścia, wydał różnym kozakom dobrą monetą złotych czterdzieście. We wsi Chajczy Wielkiej atamanowi Procykowi Strybut, Herman i Mielnik gotowemi pieniędzy wydali złotych sześćdziesiąt; kozak Fedorzec u Waśka Łysego, Krywonosa, Fedora i Łukina wybrał złotych trzydzieście i pięć; Seńko i Iwan, w kupie chodząc, Sawie, Bechowi, Olexiejowi, Dawidzisze w gotowych pieniędzach i leguminie wybrali na złotych czterdzieście; Czornoje - Licho, kozak, u Weremija i u wojta Bożka wybrali na złotych trzydzieści; Wasyl Seredenko z białogłową mężatą, nazywającą się Kozlenkową, kilka razy na cudzołostwie złapany, za uskarżeniem się i requirowaniem sprawiedliwości przez podstarościego, żadnej nie odniosł kary, a nawet, gdy tenże podstarości żądał u setnika nakaźnego Homy i

Procyka atamana, żeby, zabiegając ponowienia znowu tego grzechu cudzołostwa, odmienione miał gdzie indziej stanowisko, tedy i tego nie uczynili pomieniona starszyzna, a zatym znowu na tymże grzechu tegoż kozaka kilkakroć zastawano; tenże Serdiuk u Iwana, Karasia, Kiryka, Puzania, Kuryłca wybrał złotych czterdzieście. Andrzey kozak u Kyryenka, Newhada, Szonenka złotych trzydzieście wymogł; Nester kozak u Tyszka, Mojsieja, Jewczy na złotych trzydzieście wybrał. We wsi Zbrankach Kostra kozak u Janka Łosika wymógł, excepto wiktu, złotych trzydzieście; ciż kozacy wszyscy u całej gromady wybrali owsa ośmak dwanaście. We wsi zaś Żerewcach sam pan Dylewski z kozakami setni swej takowych naczynili szkod: u Stepana Rudnika Jarema atаman konia, targiem wrzkomo, którego nie dopłacił, złotych siedmnaście, tenże rusznice violento modo wzioł, kosztującą złotych dziesięć, tenże Rudemu Pawłowi, setnikowi nakaźnemu, najachawszy z setnią na Rudnią, nabrał gwałtownym sposobem gorzałki kwart siedmdziesiąt, żelaza pół woza, valoris złotych sześć; chorążemu, asawule i atamanowi przymusili sobie dąć żelaza woz, valoris złotych dwanaście; tenże Dylewskiemu setnikowi monety dobrej złotych trzy, żelaza szyn sześć, valoris złotych dwa, groszy piętnaście; tenże Pilajowi, pułkownikowi nakaznemu, gotowych pieniędzy złotych dziesięć, skore żółtę, która kosztowała złotych cztery, prochownice przez gwałt wziął, valoris złotych dwa; u wojta Pilipa —Wasilina kozak, stojąc, jedząc i pijąc, wymusił na nim gorzałki za groszy dwadzieścia, jagieł kowszow trzy; Iwan Prokopienia temuż kozakowi pieniędzy gotowych groszy dwadzieścia, jagieł kowszow trzy; Kirej Tychycenia temuż pieniędzy gotowych groszy dwadzieścia, jagieł kowszów trzy; Trochim temuż kozakowi groszy dwadzieście, jagieł kowszów trzy; Andrzej Szurenia temuż kozakowi gotowych pieniędzy groszy dwadzieścia, pszona kowszów trzy; Iwan Szurenia temuż, przypisny będąc, gotowych pieniędzy groszy dwadzieście, jagieł koszów trzy; temuż ogółem słoniny funtow dwanaście, mąki hreczanej czetweryk, żytuej mąki pół ośmaki, sucharow ośmaka jedna, soli husek sześćdziesiąt. Michał Eliaszenko Kalukowi kozakowi z przypisnymi, z Jackiem krawcem, Daniłem, Mikitą, Ochrymem i Laszkiem wydali onemu sucharów ośmakę jednę, mąki żytnej pół ośmaki, hreczanej mąki czetweryk

jeden, jagieł czetweryk jeden, słoniny funtow dwanaście, soli husek sześćdziesiąt, pieniędzy gotowych złotych sześć; Roman Bogdanenko atamanowi Jaremie z Jarmołą, Demianem, Opanasem i drugim Jarmołą wydali sucharów ośmakę jednę, mąki żytniej pół ośmaki, mąki hreczannej czetweryk jeden, jagieł czetweryk jeden, słoniny funtow dwanaście, soli husek sto, pieniędzy gotowych złotych sześć; Hryszko i Illaszenia Maximowi kozakowi z Borysem, Karpem, Marcinem, i Jaroszem, i wdową Tuszczychą—sucharów ośmakę jednę, mąki żytniej pół ośmaki, hreczanej mąki czetweryk jeden, pszona czetweryk jeden, słoniny funtów dwanaście, soli husek sześćdziesiąt, pieniędzy gotowych złotych sześć; tenże Maxim kozak, nie pomnąc na surowość prawa i przykazanie Boże, z białogłową mężatą, nazywającą się Iwanichą, pokilkakroć na cudzołozstwie złapany, męża od żony przez gwałt odbiwszy, za uskarżeniem się i requirowaniem sprawiedliwości przez podstarościego, żadnej nie odniosł kary, a nawet, gdy tenże podstarości żądał u setnika nakaznego, Pawła Rudego i atamana Jaremy, żeby, zabiegając uczynkowi złemu ponowienia znowu tegoż grzechu cudzołozstwa, żeby mu w inszej wsi odmienił stanowisko, tedy żadnej sprawiedliwości z spomienionego kozaka nie uczynili i stanowiska nie odmienili; ciż kozacy i wyszpomieniony ataman u tejże gromady wymogli gwałtownym sposobem złotych dziewietnaście, owsa wydać musieli ośmak pietnaście, siana nadzwyczaj koniom i rzucaniem pod konie wydać musieli i kupować onego wozów czterdzieści ośm, tymże kozakom musieli przez gwałt dać; bijąc i kalecząc, u ubogich ludzi wymogli na bóty złotych szesnaście, lisa, ktory valoris złotych sześć, za kunicę musieli dać złotych pięć; tymże kozakom kolendy i włoczebnego wymusili gwałtownym sposobem złotych pięć, ujednywając zaś pana Athanaziego Pilaja, pułkownika nakaźnego pomienionego jego mości pana Iskrzyckiego, aby dalszych nie kazał czynić exorbitantiej, gotowych pieniędzy złotych czterdzieście, skur sześć żółtych, valoris złotych trzydzieście i sześć, item skór dwie czarnych, kozłowych, valoris złotych dziesięć, rucznica, kością sadzona, valoris złotych dwadzieście cztery, piwa beczek dwie —złotych dwanaście, wieprz karmny, valoris złotych dwadzieście cztery, owsa ośmak cztery, valoris natenczas po złotych ośm, facit złotych trzydzieście dwa, papieru liber dwie, po groszy

dwudziestu cztery, facit złoty i groszy ośmnaście, tiutiunu papusz sześć, po groszy dwanaście, facit złotych dwa i groszy dwanaście, za lisa gotowemi pieniędzmi dali złotych ośm i groszy ośmnaście; in summa facit złotych sto dziewięćdziesiąt i groszy ośmnaście; z całej zaś włości Norzyńskiej, excepto wiktu i różnych legumin, tak dla samych, jako też obroków i siana dla koni, in summa wynosi: dwa tysiące złotych polskich, także excepto samego pana Pilaja, któremu wydali, jako się wyżej pomieniło, złotych sto dziewięćdziesiąt polskich i groszy ośmnaście. Super realitatem prawdziwie spisanego regestru pomienionych poczynionych szkod, tenże offerens insimul z stawionymi do poprzysiężenia onych: pierwszym z miasta Norzyńska, sławetnym Prokopem Siekierzyckim, drugim z Wielkiej Chajczy, roboczym Kirykiem, trzecim ze wsi Bondarów, Timochem, czwartym ze wsi Żerewiec, Iwanem Prokopieniem prosili o wydanie sobie roty juramentu; a tak, za wydaną sobie urzędowną rotą, jurament w te wykonali słowa: My, Alexander Ochłopowski, administrator, Prokop, Kiryk, Tymoch i Iwan, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Swiętej jedynemu, na tym, jako prawdziwie i istotnie, według tego regestru pisanego, w wyżej mianowanych dobrach, pana naszego dziedzicznych, przez setników, pułkownika nakaznego, asawułow, atamanów i czerń kozacką, wyżej w regestrze mianowaną, jego mość pana Bazylego Iskrzyckiego, półkownika wojsk jego królewskiej mości to zostało poczynione; na czym, jako sprawiedliwie przsięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po którym podanym regestrze i wykonanym juramencie, ciż wszyscy insimul, prosili mię, urzędu, hoc totum actis connotari, co i otrzymali: Alexander Ochłopowski, administrator. A tak ten regestr poczynionych szkod, za podaniem i prośbą wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystek, z początku aż do końca, słowo w słowo do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 504.

LXXVIII.

Письмо отъ польскаго гетмана, Яблоновскаго, къ Палѣю, о томъ, чтобы онъ запретилъ своимъ козакамъ разорять имѣніе хорунжія кіевскаго, Федора Ельца. 1692, Апрѣля 30.

Року 1692 месеца апреля 30-го дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и книгами нынешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Teodor Ielec, choronżyc kijowski, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzskich, owruckich, list jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronego, międzyrzyckiego etc. starosty, do imć pana Palija, pułkownika wojsk jego krolewskiej mości zaporoskich, na ochronę dóbr imć panów Ielców, vocanti (sic) sigillo przypieczentowany, per oblatam podał, tak się w sobie mający: Mości panie Palej pułkowniku. Już to nie pierwsza skarga do mnie przychodzi, jako w dobrach imć panòw Ielców ludzie waszmości, a osobliwie pan Sawa, wielkie szkody, krzywdy, aggrawacje, wiolencje i excessy ludziom ubogim czynią tamecznym, tak, że ani sam imć pan Ielec, possessor, osiedzić się w domu własnym nie może; źle to bardzo, i cale trzeba w tym swawolę poskromić; za tym tedy moim terazniejszym ordynansem wejrzy wasz mość pan sam w to, niech się takowe nie dzieją besprawia; bo jak zaś to przyjdzie do sądu mego, na kogo się pokaże, pewnie i bez nagrodzenia szkod wszystkich i bez kary należytej nie obejdzie się. W czym upewniając, dobrego od Pana Boga życzę zdrowia waszmości. Życzliwy przyjaciel, S. Jabłonowski, K. K. H. W. K. Intitulacja u tego listu otworzystego, tak się w sobie ma: imć panu Semenowi Palejowi, pułkownikowi wojska jego krulewskiej mości i rzeczypospolitej Zaporowskiego,

przyjacielowi memu, do oddania. Który to list, za podaniem wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, 1691—1692 № 3216; листъ 502 на оборотъ.

LXXIX.

Жалоба, управляющаго имѣніями епископа Львовскаго уніатскаго, Іосифа Шумлянскаго, дворянина Степана Вильковскаго и ревизора этихъ имѣній, Александра Рудницкаго, на управляющаго королевскими таможнями, Павла Горчинскаго, о томъ, что онъ, въ сопровожденіи козаковъ изъ полка Искрицкаго, напалъ на нихъ, нанесъ имъ побои и разграбилъ ихъ вещи. 1692. Мая 17.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месяца маіа семнадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, гродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Wilkowski, sługa i administrator dóbr jaśnie wielmożnego w Bogu jegomości xiędza Józepha Szumlańskiego, Episkopa Lwowskiego, (ponieważ urodzony jegomość pan Alexander Rudnicki, pojezdnik tychże dóbr, circa violentam et indebitam aggressionem tychże dóbr przez niżej mianowane osoby obwinione, discrimen salutis et imbecilitatem virium patiens, acta praesentia cum solenni sua querimonia adire niemógł), imieniem tak pana swego, jako i pojezdnika, żałośnie przeciwko urodzonemu jegomości panu Pawłowi z Góry Gorczyńskiemu, pisarzowi generalnemu ceł jego krolewskiej mości komor podnieprskich, niżej mianowanego gwałtownego najazdu i niesłusznie popełnionego excessu samą rzeczą, skutkiem i osobą swą pryncypałowi umyślnemu, perpetratarum violentiarum executorowi, także czeladzi jegomości i kozakom plus minus pietnastu z pułku jegomości pana Bazylego Iskrzyckiego, strażnika podolskiego, ad inferendam violentiam consulto zaciągnionym, z dispositii teraz nakaz-

nego pułkownika, pana Pawła Dejneki, będącym, po imionach i przezwiskach temuż panu Dejnece i obwinionemu lepiej wiadomym, których czeladzi statuitio de jure omnino urgetur et hoc loco pro expressis et specificandis censeri mają et in termino specificabuntur, transakcijej oczewistym uczestnikom, manucooperatorom, compryncypałom i pomocnikom manifestował i protestował o to: iż wspomniony jegomość pan Gorczyński, nescitur quo spiritu ductus et ausu, nie mając żadnego prawnego praetextu i interessu, in meram rebellionem juris publici czyniąc, temere praesumpsit roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego, dnia szostego miesiąca maja z pomienionemi kozakami na wieś Tołokoń, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącą, violento, guerrico, tumultuoso et armato modo in multitudine ludzi najechać, securitatem publicam vidare, jakoż ipsa re et facto exequutus, kiedy nad przerzeczonym jegomość panem Rudnickim, pojezdnikiem, terazniejszym comparentem, administratorem, i innemi, ex brachio jaśnie przewielebnego jegomości xiędza Episkopa lwowskiego zesłanymi, praejudiciosissime napadszy, niesmaczne tym affronta i dysgusta, pro libitu suo, sine lege et rege, a prawie absolute dominantes, wyrządzali, jegomości pana Rudnickiego i czeladnika jego, po imieniu i przezwisku lepiej temuż, jako panu, wiadomego, wielką confusią i słowami uszczypliwemi nakarmiwszy, sam jegomość pan Gorczyński jegomości panu Rudnickiemu, nic sobie niewinnemu, w gębę dwa razy pięścią dał, a potym, dobywszy szable, pro velle suo płazował. Deinde, nie ukontentowawszy się w swym złym umyśle i affeccie, z tejże wsi Tołokunia, ex loco delicti, ad majora et pejora postępując, tegoż jegomości pana Rudnickiego, protestanta, i roboczego Kuryła ze wsi Unina z tymiż kozakami zaciągnionemi, do dzierżawy swojej, Kozarowicz, na koniach jadących, kańczukami bijąc i pędząc, niby Orda, bez żadnego respectu bliźniego i krwi chrześciańskiej, amotoque timore divino et misericordiae, aż do samego domu, z wielką znętą i oppressią stanu i osoby szlacheckiej, prowadził, gdzie przyprowadziwszy terazniejszego protestanta i Kuryła, nibi jure victos vel quidpiam sibi reos, do jamy, albo raczej w loch, wrzucić kazał, bez dzień cały aż do nocy trzymał, postremo, ab actu wzięcia aż do tego dnia wtorkowego sub custodia, niby jakowych złoczyńców i podejrzanych

sobie, z wielką ruiną osob ich, trzymał, jegomość zaś pan Rudnicki, widząc evidens prae oculis periculum, gdyby fuga saluti non consuleret, pewnieby też jego potkała poczesna, co wszystko ex documentis literatoribus, od tegoż obwinionego do Kolendy, setnika pułku jegomości pana Iskrzyckiego kozackiego, directis, luculentissime patebit; że kilkakroć kozaków zaciągał, która kartka et in termino juris probabitur, przy której incarceratiej, custodiej i popełnionych excessach, czeladź jegomości pana Gorczyńskiego terazniejszemu protestantowi konia siwojabłkowitego swego chowania, szostej paszy, valoris złotych siedmdziesiąt dobrej monety, in vim praedae et spolii wziąwszy, zbiegali, i na wszystkie nogi skaleczyli, którego protestans, dla praesentatiej do grodu, super verificationem, prowadził, lecz, nie mogąc doprowadzić, za wsią Ihnatowką przy człowieku na paszy porzucił, z ktorego konia skaleczonego żadnego nie będzie miał pożytku, uzdeczkę rzemienną, valoris złotych pułtora polskich, jego mości panu Rudnickiemu, rucznicę, szablę, pas y chustkę turecką y botów par dwie wzieli, innych nie mało exorbitantiej, ktore czasu prawa verificabuntur, nanieśli, przez który swoj niesłuszny, gwałtowny y nieprawny proceder jegomość pan Gorczyński cum comprincipalibus, complicibus et statuendis suis, prawo pospolite et securitatem publicam violavit, winy pro qualitate facti et excessus, una cum restitutione, acceptarum rerum refusione, damnorum et expensis litium libere succubuit; o co wszystko, że tak jaśnie przewielebny w Bogu jegomość xiądz episkop lwowski, jako y pojezdnik dòbr, jego mość pan Rudnicki, wespół z sobą, terazniejszym protestującym ubiquinario fori, officii et judicii regni progredietur via, tą swoją terazniejszą deklaruje protestatią, ktorej salvam tymże ich mościom, tam in toto, quam in parte, jeżeli prawna tego będzie ukazywała potrzeba, zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, vel per citationem correctionem, hanc vero actis praesentibus connotari mnie, urzędu, prosił, co y otrzymał. Imieniem jego mość pana Stephana Wilkowskiego, jako pisać nie umiejętnego, za ustną prośbą jego mości, podpisuję Franciszek Bilski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216; годъ 1691—1692; листъ 707 на оборотѣ.

LXXX.

Жалоба дворянина Юрія Олекшица и луковскаго старосты, Андрея Дрогоевскаго, на урядника львовскаго уніятскаго епископа Іосифа Шумлянскаго, Александра Рудницкаго, о томъ, что онъ, въ сопровожденіи козаковъ изъ полка Искрицкаго, выбивалъ ихъ насильно изъ имѣній и арендного владѣльца однаго изъ ихъ селъ, Павла Горчинскаго, посадилъ въ тюрму. 1692 Мая 24.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месяца мая двадцать четвертого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jerzy Olekszyc, obywatel wojewodztwa kijowskiego, dobr wsiow: Tołokunia, Weremiek i Krymskiej-Rudni, vigore collati sibi a sacra regia majestate privilegii, cum omnibus attinentiis possessor, swym i wielmożnego jego mości pana Andrzeja Drohojowskiego, starosty Łukowskiego, dobr wsi Kozarowicz i innych dziedzica, imieniem, przychylając się we wszystkim do protestatiej, tak od siebie, jako i od urodzonego jego mości pana Pawła z Góry Górczyńskiego, tejże wsi Kozarowicz terazniejszego possessora, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym, miesięcy i dni niżej specifikowanych, w tychże protestatiach wyrażonych, w grodzie owruckim zaniesionych, solennissime przeciwko jaśnie przewielebnemu w Bogu jego mości xiędzu Józephowi z Szumlan Szumlańskiemu, episkopowi lwowskiemu, jussu, scitu et mandato pryncypałowi, urodzonemu jego mości panu Alexandrowi Rudnickiemu, pojeznikowi jego mości, jussa principali sui exequującemu z zaciągnionemi umyślnie kozakami, do

osob kilkudziesiąt, z wiadomością i zezwoleniem urodzonego jego mości pana Bazylego Iskrzyckiego, strażnika poleskiego, pułkownika jego królewskiej mości wojsk zaporozskich, także i z czeladzią swą, po imionach i przezwiskach panom ich lepiej wiadomym, których statuitio omnino de jure urgetur, infrascripti facti, violentiarum, invasionis et deprædationis dworu, perpetrationis damnorum compryncypałom, manucooperatorom, czeladzi convulneratorom, na zdrowie, życie i substantią diffidatorom, privilegii sacrae regiae majestatis violatorom, świadczył, manifestował i protestował się o to, iż wspomnieni principales cum comprincipalibus suis, wiedząc dobrze o tym, że tak pomienione dobra protestantis za przywilejem najjaśniejszego króla jego mości są oddane i conferowane protestanti, jako też i wieś Kozarowicze, dobra ziemskie, nulli immunitati et indemnitati subjecta, a quavis impetitione libera zostawać mają, przecie jednak, his omnibus spretis, nie ukontentowawszy się tym, że wprzod na Weremijki i Krymską-Rudnię violento modo najachano, podstarościch i czeladź pobito i poraniono, krzywd i szkod naczyniono, nie mało excessow contra præscriptum juris publici naniesiono, (o co wszystko, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego, dnia dwudziestego, dziewiątego aprilis, cum plena circumscriptione factorum, czasu i sposobem in eadem protestatione expræssorum, przez tegoż protestanta zaniesiona, fusius in se sonat quærimonia); ale znowu powtórnie na wieś Tołokoń, dobra protestantis, violento modo najachawszy, pro libitu suo, co chcieli, czynili: bili, kaleczyli, exorbitowali, rabowali, ztamtąd do wsi Kozarowicz w kilkudziesiąt kozaków, z pułku jego mości pana Iskrzyckiego zaciągnionych, na dwór Kozarowicki, possessią jego mość pana Gorczyńskiego, na dobra dziedziczne wielmożnego jego mość pana starosty łukowskiego, po nieprzyjacielsku, armatnie, napadszy o północy, absolute sobie postępowali, jego mość pana Gorczyńskiego, wziąwszy z domu, sub custodia aż do Dymiera prowadząc, pod wartą trzymali i, gdyby na porękę jegomość pan Boryczewski z pod warty nie wziął, pan Bóg wie, coby się z jego mością działo, którego był wydał jego mość pan Iskrzycki jego mości panu Rudnickiemu, tak dalece, że, okupując zdrowie swoje, musiał dać dziesięć serów samemu panu Iskrzyckiemu i gdyby wprzod, za osobliwą prowidentią Boską i za ma-

nuductią tegoż pana Baryczewskiego, fuga saluti consulendo, widząc evidens præ oculis discrimen ob factas insidias et diffidationes, do miasta Owrucza i grodu nie przybył, pewnieby vita privaretur; jakoż i teraz promulgatum, iż wszędy po drogach, gościńcach i innych miejscach z ludzmi subordynowanemi, umyśliwszy nieżywić i ze wszystkiego, coby przy nim zastali, obnażywszy, zabić, factis insidiis, czyhają i z życiem dzielić moliuntur, że teraz nigdzie przejachać et ad proprios suos przybyć limites, ob imminens periculum, nie może; circa violentam tegoż dworu aggressionem, deprædationem et spoliationem, na tysiąc złotych dobrej monety temuż jego mości dispendiis nanieśli; czeladź więziono, bito, majętność zrujnowano. O czym protestatia roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego, dnia dwudziestego trzeciego maji, przez tegoż jego mości pana Gorczyńskiego w grodzie owruckim zaniesiona, którą in omnibus punctis, clausulis, actibus, factis, essentia et re, swym i wielmożnego jego mości pana starosty łukowskiego imieniem, in toto approbat, confirmat et ratificat, fusius in se sonat protestatio. Przez który takowy swoj gwałtowny proceder ich mościowie wszyscy obwinieni: jegomość xiądz episkop lwowski z comprincipałami swemi—prawo duchowne i pospolite; jego mość pan Iskrzycki—prawo pospolite i artykuły wojskowe, cum statuendis, naruszyli; wszyscy zaś przywilej najaśniejszego króla jego mości violarunt, rigorem de immunitate bonorum terrestrium una cum pænis, ratione perpetratarum violentiarum, libere na osoby i dobra swoje generaliter wszystkie succubuerunt, damnaque exinde perpetrata refundere, una cum restitutione omnium rerum, omnino tenentur; o co wszystko, że tak wielmożny jego mość pan Drohojowski, starosta łukowski, ratione dobr swoich, oraz z possessorem tejże majętności, jego mością panem Gorczyńskim, jako terazniejszy protestans, respectu suorum bonorum, actionem in omni judicio et officio regni cum præfatis inculpatis jure progredientur et præmissa omnia vindicabunt, tąż swoją declaruje się protestatią, albo raczej approbatią, która, aby actis connotata była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał Jerzy Olekszyc.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692. Листъ 731.

LXXXI.

Жалоба Александра Ясенскаго, намѣстника панцырной хоругви, товарищей той-же хоругви: Ѳомы и Казимира Рудницкихъ и другихъ лицъ на козацкаго полковника, Семена Палія, и на козаковъ полка его о томъ, что они не допускали польскихъ хоругвей занимать, назначенныя имъ гетманомъ квартиры, наносили имъ разныя обиды и, наконецъ, напавъ на нихъ, товарища Франциска Рудницкаго убили, другихъ изранили и ограбили. Факты эти подтверждаются сознаніемъ вознаго. **1693.** Марта **18.**

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ третего, месяца марца осьмънадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Jasieński, namiestnik, natenczas będący, chorągwie pancernej wielmożnego jego mości pana Alexandra Michała na Tuczapach Łaszcza, grabowieckiego i jasielskiego starosty, rothmistrza jego krolewskiej mości, vindikujący pro persona et parte sua znacznej confusiej, convulneratiej, strat; także i ich mość panowie: Thomasz i Kazimierz Rudniccy, bracia między sobą rodzeni, tegoż znaku thowarzystwo, prosequiący crudelissimam et enormissimam, przez śmiertelne i tyrańskie zadane razy, zeszłego recentissime z tego świata, urodzonego jegomości pana Franciszka Rudnickiego, brata swego rodzonego, tegoż znaku thowarzysza, necem, oraz posteriori, nocivo et malevolo obviando molimini, immunitatem zaś, securitatem et praerogativam, antiquitus stabilitam, ordinis nobilitaris et equestris in toto conservando, niemniej też ingratis, jego krolewskiej mości dosyć nasyconym

chlebem, przytym zdradliwym i szkodzącym, zabiegaiąc ludziom, solenissime przeciwko jego mości panu Semenowi Paliowi, połkownikowi wojsk kozackich jego krolewskiej mości, principali actu, ratione infrascriptorum, winnemu; tudzież przeciwko Ułasowi, drugiemu Hawryłowi Wielkiemu, trzeciemu Michałowi Darienkowi, setnikom, także Butkowi, Kostyrce, Pańkowi i innym kozakom, do osob plus minus trzydziestu excedentibus, armata manu, catervatim et tumultuatim invasoribus, a nadto, dominio sacrae regiae majestatis ingentibus imo infensissimis rebellibus, intro in patria hostilibus, także przeciwko urodzonemu jegomości panu Stephanowi Didkowskiemu, manifestowali i protestowali się o to, iż gdy pomieniony jegomość pan namiestnik współ z drugiemi trzema chorągwiami: jegomości xiędza biskupa chełmińskiego, jegomości pana Dunina, podstolego bełzskiego, za ordynansem, wolą i wyraźną assignatią jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, na consisténtią zimową do starostwa owruckiego przybywszy, stanowiskiem honestissime et modestissime stanąwszy, postępowali, proprietate sua kontentując się, aliści niewdzięczni kozacy przeciwko Bogu i panu, najaśniejszemu królowi, nam szczęśliwie panuiącemu, militando, lares patriae funditus depopulando, wielkie i nieznośne z ostatnią ruiną kraiu czyniąc exorbitantie, zwykłe zdawna excessa i violentie, też na protestantach, nic sobie niewinnych, złe reassumowáli impraesie et ipso facto exequowali. Naprzód przed przyściem jeszcze chorągwi na konsistentią, ich mościow panow pisarzów, od pomienionych chorągwi zesłanych, mianowicie urodzonych ich mościow panow: Stanisława Korabiowskiego i Bazylego Pieniańskiego, z pod znaku jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości xiędza biskupa chełmińskiego; z pod znaku wielmożnego jegomości pana starosty grabowieckiego, urodzonych ich mościow panow: Jana Iwanickiego, i Jana Jałtuchowskiego; zpod chorągwie wielmożnego jegomości pana cześnika ciechanowskiego, sędziego wojskowego: jegomości pana Bazylego Strzelbickiego; także z pod czwartej chorągwie wielmożnego jegomości pana Dunina, podstolego bełzkiego, ich mościow panów: Stanisława Jaskulskiego, i Michała Nartowskiego, nic sobie nie będąc winnych, bez żadnych dania sobie okaziej, we wsi Rokowszczyznie, Ułas nazwiskiem, sotnik, z innemi, po-

bliżu będącemi, setnikami i kozakami, catervatim, cum summa ignominia et confusione, hałasował; powtornie we wsi Waśkowiczach, tychże ich mościow panów pisarzow; potentia dominando, infestowali; potrzecie, gdy wspomnione chorągwie, na swoje przyszedszy stanowisko, a dowiedziawszy się dowodnie, że kozacy spędzaią i hałąsują, ich mość panowie namiestnicy z pod wszystkich czterech chorągwi, postrzegając całości honoru i consistentiej swojej, pisali list do pomienionego pana Palia, aby kazał tym kozakom ustąpić i więcej nie aggrawować, jakoż listem swoim i przez zesłanego z ramienia swego, pana Zeleńskiego, wrzkomo do upacificowania iniunxit, aby z tych wsiów ustąpili i do consistentiej ich mościów pomienionych nie interessowali się, gdzie niejaki, nazwany Lewko, setnik tegoż jegomości pana Palia, w miasteczku Wiazowce, przy hałasowaniu com-paniej znaku wielmożnego jegomości pana sędziego wojskowego, u urodzonego jegomości pana Franciszka Wojewodki, chorążego tegoż znaku, konia gniadego, łysego, valoris złotych polskich dwieście, ze wszystkim rynsztunkiem wzieli; po czwarte we wsi Kocowszczyznie, nazwany Hawryło Weliki, setnik, przedawszy się z setnią ludzi od jego mości pana Bazylego Iskrzyckiego pod pułk przerzeczonego jegomości pana Paleja, gwałtownie naszedszy na pomienione wioski, wyszrzeczoną kompanią, czeladź pocztową, zabierając konie, opprimował, a co większa, nadto sobie pozwoliwszy, gdy jegomość pan namiestnik z mianowanymi ich mościami pany Rudnickiemi, dla sprawowania rzeczy i potrzeb swoich, jako i dla wykupna zastaw w mieście Narodyczach, na masną zapustną ruską niedzielę, roku teraźniejszego, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca marca dnia ośmego, będący i, już posprawowawszy, przypozniwszy się, do wsi Rosoch, do przystawstwa swego, na noc zajechał, na trakcie i gościncu, do Owrucza idącym, w domu Daniła Wojta i tam, nic na siebie ni od kogo nie spodziewając się złego, przyjechawszy, jeno co z sanek zsiadać poczeli, natychmiast Kostyra, Butko i Pańko z innemi kozakami, z umysłu na to sprowadzonemi, do osób plus minus, jako się wyżej namieniło, trzydziestu, setni Daryenkowej, a pułku wspomnionego jego mości pana Paleja, z instynktu i informatiej, jako sami natenczas kozacy twierdzili, jawnie odpowiadając, jego mości pana Stephana Didkowskiego, regenta grodzkiego

kijowskiego, mającego dobra natenczas w opiece swojej jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Szumlańskiego, episkopa lwowskiego, jako i te wioskę Rosochę, umyślnie cum vario armorum genere przygotowanemi, zasadziwszy się po nieprzyjacielsku, jedni z chałup, drudzy z kątów i zza płotów wypadli, strzelali, siekli, i drągami bili, jakoż nieboszczykowi jegomości panu Franciszkowi Rudnickiemu głowę drągami, samopałami zbili i zgruchotali, aż do mozgu, upadłemu na ziemi w plecy cięty raz zadali, od których zadanych razów w tydzień vitam cum morte commutare musiał; przy którym tumulcie i zabiciu nieboszczyka Franciszka Rudnickiego, szablę oprawną, valoris złotych sto dwadzieścia, wzięto; jego mości panu Thomaszowi Rudnickiemu, bratu rodzonemu zabitego, koni dwa: jednego cisawego, valoris złotych ośmdziesiąt, drugiego gniadego, valoris złotych siedmdziesiąt, pistolet, valoris złotych trzydzieści, wzięto; jegomości panu namiestnikowi tejże chorągwie razow dwa w głowę muszkietem uderzono: z lewego boku, drugi w łeb żerdzią, aż do kości zadany, trzeci w rękę lewą, niżej łokcia cięty zadali; koni cztyry temuż jegomości panu namiestnikowi: jednego powodnego, szerścią wronego, valoris złotych polskich trzysta sześćdziesiąt, drugiego pocztowego, dereszowatego, valoris złotych sto siedmdziesiąt, wozowych zaś dwa, szerścią wrone, valoris złotych sto sześćdziesiąt, rządzik czerkieski biały, valoris złotych siedmdziesiąt, kulbak dwie ze wszystkim moderunkiem: z powodnego jedna, druga pocztowa, valoris złotych sześćdziesiąt, ładowniczkę oprawną, bóty żółte, nowe, te oboje valoris złotych dwadzieścia; pieniędzy gotowych złotych sześćdziesiąt wzięli. Jakubowi Wapczyńskiemu, pocztowemu jegomości pana namiestnika, raz cięty w głowę zadali aż do kości, temuż szablę, valoris złotych dziesięć, wzięli. Wojciechowi Kozłowskiemu, pocztowemu urodzonego jegomości pana Andrzeja z Zakluczyna Jordana, porucznika chorągwi wielmożnego jegomości pana starosty grabowieckiego razow dwa: wzdłuż głowy jeden, a drugi z prawego boku w głowę, krzosem muszkietowym zadane, plecy drągami zbili, któremu przy zbiciu muszkiet, valoris złotych dwadzieścia, wzięli, szablę, valoris złotych dziesięć, wzięli, kontusz tuzinkowy, czapkę, ładownicę, valoris złotych ośmdziesiąt, wzięli; pachołka pocztowego jegomości pana Thomasza Rudnickiego, rodzonego in-

terempti, w lewej ręki bez dwa palce cięte zadali, ktorzy protestantes, adherendo lege publicae et sancitis regni, tegoż wspomnionego, okrutnie żabitego, jegomości pana Franciszka Rudnickiego cadawer w grodzie owruckim praesentowawszy, przez woznego generała województwa kijowskiego, szlachetnego Jana Hlebowskiego, in locis publicationibus solitis, in praesentia szlachty i rycerstwa, consistentią w Owruczym stojącego, jako też mieszczan i różnych kondycii ludzi, urodzonych ich mościów panów: Alexandra Szaciły Kulikowskiego, Franciszka Zdżarskiego, Kazimierza z Strumian Dąbrowskiego, Jana Grywskiego, Michała Staszkiewicza, Stephana Baranowskiego, Alexandra Redczyca, Jerzego Jabłońskiego i innych proclamował, donosząc to wszystkim do wiadomości, że nieboszczyk przez pomienionych: Butka i Kostyrkę, Pańka i innych kozakow z setni Daryenkowej a pułku wspomnionego jegomości pana Paleja został okrutnie zabity. Przez który takowy swój, contra omne fas et aequum, postempek, pomieniony jegomość pan Palej z setnikami i wszystkim swoim wojskiem kozackim postąpiwszy, privato et malevolo suo ausu jawne sacrae regiae majestatis dolum et rebellionem w państwie exequtus, pro acceptis beneficiis, summa pensavit ingratitudine, a zatym winy, przeciwko takowym jawnym rebellizantom ex senatus-consulto et ordinum regni, pro qualitate facti et excessus sui, na osoby i dobra generaliter wszystkie swoje libere zawzioł, salva tej protestatiej, tam in toto, quam in parte reservata melioratione, diminutione, immutatione, vel per citationem correctione. In verificationem praemissorum tenże wozny, personaliter stanąwszy, in vim verae, realis et fidelis relationis suae, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, palam, publice, libere ac per expressum recognovit: iż on, roku tegoż, miesiąca i dnia, wysz na accie mianowanych, ad affectationem juridicamque requistionem memoratorum comparentium, tu, w mieście Owruczu, u każdego z ich mościów, począwszy od jegomości pana namiestnika, w gospodach, consistentią stojących, pomienione rany i razy czasu i sposobem, wyżej w protestatiej opisane, widział, i oglądał, którzy mienili bydź sobie od Butka, Pańka, Kostyrki i innych kozakow, setni i pułku wspomnionych, sobie bydź stałe i zadane; także słyszał, że wszystkie pomienione ich mościow konie, rynsztunki, gotowe pieniądze et id genus, jako się opisało, przez nich są za-

brane z instynktu i informatiej jegomości pana Stepana Didkowskiego, regenta grodzkiego kijowskiego, te zabójstwa, zranienie, strata i zabór stał się. Co, ut juste vidit et audivit, proclamavit, o tym swoją prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeżnawa relatią, prosząc, tak protestantes swojej protestatiej, jako i woźny proclamatiej ciała zabitego, oglądania ran, razów i zabrania pomienionych rzeczy, actis praesentibus connotari; co i otrzymali: Alexander Jasieński, namiestnik ch. W. J. P. S. grabowieckiego, Thomasz Rudnicki, Kazimierz Rudnicki, Jan Hlebowski woźny.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3217; годъ 1693; листъ 156.

LXXXII.

Письмо гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ вількомирскому подчашію, Дмитрію Жабокрицкому, съ прозьбою отстрочить на 6 недѣль судебный срокъ по дѣлу между Жабокрицкимъ и козацкимъ полковникомъ, Искрицкимъ, такъ какъ послѣдній не можетъ проѣхать свободно по причинѣ опасности отъ Паліевыхъ козаковъ. 1693, Марта 29.

Року тисеча шестсотъ девядесятъ третего, месяца мая семого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овъруцкимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator miasta Norzyńska cum attinentis, dobr dziedzicznych wielmożnego jego mości pana Dimitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, pisarza ziemskiego łuckiego, podwoiewodzego sądowego generału województwa kijowskiego, ten list, od iaśnie wielmożnego jego mości pana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do tegoż wielmożnego jego mości pana swego, ratione introcontentorum pisany, dla wpisania do xiąg

niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby actis connotaretur; a tak ja, ex munere officii mei, pomieniony list do xiąg przymuiąc, z początku aż do końca czytałem, i temi jest inserowany słowy. Mnie wielce mości panie podczaszy wilkomirski, moj mości panie i bracie! W sprawie tej wm. pana, z jego mością panem Iskrzyckim sam widze, do wywiedzenia inquisytiej barzo skrocony czas, bo i jemu obmyślić trzeba securitatem inter infensos et obnoxios zdrowiu swemu, między kozakow Paliowskich, iadąc, ile ieszcze w terazniejszych conjuncturach, które to hostilia ich głoszą; wielce tedy wm. pana prosze, abyś ieszcze nadto niedziel sześć pozwolił pomienionemu jego mości panu Iskrzyckiemu; nie żadna w tym prolatia, albo ubliżenie słuszności, ale temporis insufficientia, bo po staremu satisfactia musi bydź wm. panu, w czym, jako de aequanimitate wm. pana, nic nie wątpie, tak prosze wyświadczyć to dla terazniejszej interpositiej mojej, jeśli zasłużę uczynność, zostaiąc na zawsze; конъклюзия листу и подпись руки власное тогожъ его милости въ тые слова: wm. pana uprzejmie życzliwym bratem i sługą. S. Jabłonowski K. K, H. W. K. Data na boku: z Wilii (sic), vigesima nona martii. Инътитуляція зась на коонерте зложеного листу того есть таковая: Mnie wielce miłościwemu panu i bratu, jego mości panu Dymitrowi Żabokrzyckiemu, podczaszemu wilkomirskiemu, wm. panu. А такъ той листъ, за поданемъ и прозбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинейшихъ, кгродскихъ, овъруцкихъ есть слово въ слово уписаны.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № *3217, годъ 1693; листъ 41.*

LXXXIII.

Свидѣтельство, выданное дворянами овруцкаго уѣзда мѣщанами Народицкими и громадою села Жерева дворянину Юрію Карлу Милькевичу о томъ, что онъ обмѣнялъ въ 1775 году лошади по обоюдному согласію со вдовою, козачкою, и что, сынъ ея, находящійся теперь въ полку Палія, ограбилъ Милькевича, утверждая, что кони взяты были у его матери насильно 1693. Апрѣля 24.

Року тисеча шестьсотъ девядесятъ третего, месяца мая шостого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овъруцкимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, comparens personaliter urodzony pan Alexander Ray, sługa urodzonego jego mości pana Jerzego Karola Milkiewicza, nomine tegoż jego mości pana Miłkiewicza, pana swego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, attestacią, z podpisami rąk wielmożnych ich mościów panow obywatelów wojewodstwa kijowskiego a powiatu owruckiego i innych, niżej na podpisach de nominibus et cognominibus wyrażonych, ratione violentii, przez niżej mianowane osoby panu podawającego poczynionych, per oblatam podał, de tenore tali: My, niżej na podpisach mianowani, szlachta, obywatele wojewodstwa kijowskiego; my, mieszczanie miasta Starego i Nowego Narodycz; także i my, cała gromada ze wsi Żerewa, dajemy te nasze prawdziwe świadectwo urodzonemu jego mości panu Jerzemu Karolowi Milkiewiczowi w ten sposob: iż gdy ieszcze w roku tysiąc sześćset siedmdziesiątym piątym, pod czas zamieszania w Ukrainie, wdowa z miasta Niemirowa z synem swoim, przezywającym

się Sinicą, także z zięciem swoim, setnikiem tegoż miasta Niemirowa, uchodząc za Dniepr, gdzie dla niebezpiecznego przeiazdu, podczas zamieszania, tak od wojska koronnego, jako też i wielkiego xięstwa litewskiego, ziechała do wsi Żerewa, jego mości pana Jerzego Milkiewicza majętności; którą i tam panowie żołnierze litewscy, na onczas w Narodyczach stojące, po dwa razy napadali; iednak, za obroną pana Żaby, podstarościego jego mości pana Milkiewicza, także za przyiazdem samego imć pana Milkiewicza, nic nie skurawszy, odiechać z nizczym musieli, która wdowa, mieszkając we wsi Żerewie, u jego mości pana Milkiewicza, przez niedziel kilka wytrawiwszy się, nie mając i nie mogąc zkąd inąd wynaleść sposobu do życia i zimowania koni, ile podczas drogiego czasu, taż wyszmianowana wdowa z pomienionym synem, przezywającym się Sinicą, i zięciem, setnikiem, swemi, upraszali jego mości pana Milkiewicza, aby jej za konie, iednego karego, drugiego siwego, dał konia iakiego do wozu, pieniędzmi i zbożem żeby ją opatrzył; jego mość pan Milkiewicz, na proźbę jej uczyniwszy commiseratią, dał onej konia gniadego, za którego dał był bitych talerów dziesięć, przydał półtorakami talerow dziesięć, żyta ośmak dwie miary narodyckiej, które natenczas było po złotych pięć dobrej monety, mohoryczu —gorzałki belec. Teraz tedy, w roku przeszłym, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt wtórym, niejaki kozak, przezywający się Andruszko, z pułku jego mości pana Palia, pułkownika wojska jego królewskiej mości Zaporozkiego, z setni Feśkowej a kurenia Lewkowego, który natenczas stał w Wiazówce, mieniąc się bydź wyżej pomienionej wdowy synem, którego na ten czas nikt ani znał, ani wiedział, udając przed drugiemi kozakami, iakoby jego mość pan Milkiewicz gwałtownym sposobem u tejże wdowy konie zabrał, dla czego, przybrawszy sobie kompaniej, po dwa razy na dwor w Żerewie napadał, z ktorego dworu ledwie sam jego mość pan Milkewicz zdrowie swoie, za prowidentią Boską, uniosł; inszych ludzi, którzy, natenczas we dworze byli, porozganiawszy, konia cisawego z stajni wzieli, za którego dał był jego mość pan Milkiewicz talerow bitych dwanaście, także kożuch u Kondrata, żerewskiego jego mości pana Milkiewicza poddanego, wzieli, który kożuch kosztuie złotych pięć, myto, na jego mości pana Milkiewicza należące,

przez niedziel cztery, Iwan Czajkowski, ataman z setni natenczas Feśkowej, a terazniejszej Hawryłowej, mieniąc za konie i za rzeczy, brali, na ostatek na zdrowie i życie samego jego mości pana Milkiewicza przechwałki uczynili. Na co, dla lepszej wiary i pewniejszej wagi, tę naszę prawdziwą attestatią, pod wiarą, sumnienia i poczciwości, z podpisami rąk naszych własnych, dajemy. Działo się w Żerewie, roku terazniejszego, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca aprila dwudziestego czwartego dnia. У тое атестацией подписы рукъ тыми словы: Jan Trypolski, Jan Penski, Stanisław Krukowski, Jan Grywski, Antoni Staszkiewicz, Jozeph Czerwiński, do tej attestatiej podpisuie się Alexander Zankiewicz, Bazyli Kobyliński, Jan Uszczapowski, Maciej Ciechanowski, Michał Skipor, Stephan Redczyc, Piotr Zakusiło, Harasim Zakusiło, Michał Skałkowski, do tej attestatiej podpisał ręką swoią Samuel z Domaszewice Domaszewski, Jan Zakusiło, Jan Niewmirzycki, Piotr Domaracki, Samuel Kobyliński, Gabryel Stempkowski, Stephan Baranenko, pisarz nowego miasta Narodycz, sam od siebie i Iwana Jaszuka, pisać nie umiejącego, imieniem także Iwana Osadczego, dobrze tej sprawy wiadomych, podpisuie się. Petro Lewonenko, całej gromady Żerewskiej imieniem, podpisuie się. Которая же то атестація, за поданемъ и прозьбою вышъ мянованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинейшихъ, кгродскихъ, овъруцкихъ есть слово въ слово вписана.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3217, годъ 1693; листъ 38 на оборотѣ.

LXXXIV.

Письмо, писанное изъ Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее разныя текущія новости, между прочимъ извѣстіе о походѣ Татаръ на Палѣя 1693. Декабря 3.

Ze Lwowa, die 3 decembris 1693.

Po tey akciey, którą imć pan generał Brant, septima præterlapsi, pod Kamieńcem felicissime odprawił, cicho było od pograni-

cza; onegday z Horodynki dano znać, że widziano kilkaset ordy, mimo, ku Buczaczu idącej; nie wiedzą w którą się stronę obrocili, ale ordynowano z szańcu dobrych ludzi na 3 slaki, żeby ich przeymować, day Boże, aby cum clade tych inwasorow.

Z Ukrainy niemasz ponowy żadnej. Sołtan powrocił na Budziak, widząc, że Paleja trudno ubiec.

Po odprawionej commissiej hibernowey, coraz we Lwowie mniej ludzi. Imć pan wojewoda Krakowski tu swoie residentią continuat. Seymik podolski, powtorno reassumowany, skończył się. Staneli posłami: Imć pan starosta popczycki, syn imci pana woiewody Krakowskiego, imć pan Stephan Potocki, kasztelanic kamieniecki, imć pan Krasnowski, chorąży podolski, imć pan Mysliszewski, imć pan Minor, sędzia woyskowy, imć pan Czermiński, chorąży nowogrodzki.

Tydnia przeszłego tumulabat tu, we Lwowie, w kościele u ojcow jezuitow swoję jejmość imć pan Łaszcz, starosta grabowiecki, pomposissime, w ogniach, we wszystkim apparacie; dwa dni requialna dewotio z kazaniami była in concursu magno, osobliwie dnia pierwszego, gdy imć X. Kałuski disertissime kazał.

Изъ Тульчинскаго архива. Связка газетъ и писемъ, содержащихъ политическія новости, № 8.

LXXXV.

Жалоба дворянина Александра Болсуновскаго на дворянина Антонія Пашинскаго о томъ, что онъ, вмѣстѣ съ родственниками своими и съ нанятыми козаками изъ полка Каліяна, напалъ ночью на домъ Болсуновскаго, изранилъ его жену и брата и похитилъ разныя вещи. 1693. Декабря 9.

Року тисеча шестсотъ девядесятъ третего, месяца декабря девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Bołsunowski, prae imminenti salutis suae discrimine, przy gwałtow-

nym nocnym domu swego najściu zaledwie życie swoje, derelictis propriis laribus et omni substantia sua domestica, pedester uniosszy, a do act grodu tutejszego przybywszy, na niżej mianowanych obwinionych prawną zanosząc quaerimonią, swym i urodzonej jej mości paniej Heleny Czeczkowny Ałexandrowej Bołsunowskiej, małżonki swej, jako też urodzonego, brata swego rodzonego starszego, insimul z sobą mieszkającego, od tychże obwinionych okrutnie zbitych, skaleczonych i ledwie co żywych, ad praesentandum do miasta jego krolewskiej mości Owrucza przywiezionych et in momento znaczne periculum valetudinis suae patientium, imieniem, solenissime a prawie lacrimabundus, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Antoniemu Paszyńskiemu, zięciowi, Alexandrowi Jwaszewiczowi, teśtiowi, gwałtownego domu nocnego najścia, także w domu własnym quaerulantów pobicia, zranienia, szkod naczynienia, pryncypałom; Demianowi, bratu rodzonemu, Jakubowi, stryjowi, Paszyńskim, wyżej mianowanego pryncypała, Antoniego Paszyńskiego, umyślnym manucooperatorom, tudzież Haponowi, ojcowi, Łuckowi i Leonowi, synom, także Fedorowi Żewżykom, Prokopowi Kaleńskiemu, Pawłowi Chodakowskiemu, Hrehorowi, ojcowi, i Danielowi, synowi, Bołsunowskim, niemniej Daniłowi Sawenkowi, nullibi fixam possessionem mającemu, tychże wszystkich violentii, oppraesii, excessów i exorbitantii una juncta manu comprincypałom, uczęstnikom, pomocnikom i adhaerentom, manifestował i protestował się o to, iż pomienieni wszyscy obwinieni pryncipales cum comprincipalibus, proxima jura vicinitatis transgrediendo, paenasque, przeciwko gwałtownym nocnym dworu i domow szlacheckich sąsiedzkich aggressorom, w tychże dobrach ich własnych zabójcom, rigide in statuto discriptas, minime formidando, nie ukontentowawszy się dawniejszym czynieniem krzywd, szkod, różnych przykrości w polach, gruntach, zbożach zasianych i w kopach będących, w barciach pszczelnych, innych obchodach i wszelakich pożytkach, in antecessum częstokrotnie protestantibus nanoszonych, propria nie będąc satiati sorte, (które wszystkie angores terazniejsi quaerulantes, zgodę raczej, przyjaźń i miłość sąsiedzką między sobą zachowując, a niżeli jakową złą, szkodliwą knując niechęć, do żadnych nie wdając się terminów prawnych, uti pacis amantes, przez czas niemały prae se ferebant, i lubo z znaczną krzyw-

pą i jawną ujmą chudoby swojej, summa, qua potuerant, modestia); ale od dawnej swej złej non desistendo zawziętości, owszem easdem coraz reassumendo injurias, w onych perseverant, jakoż i w roku terazniejszym, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzecim, siano w stożkach dwoch własne, na własnej sianożęci i gruncie protestantium złożone, kopic w sobie pięćdziesiąt mające, valor każdej kopicy kładąc po groszy piętnastu, przez protestantow, dla nieuczynienia szkody, dobrze ogrodzone, coraz też siano odgradzając, końmi swemi, umyślnie napędziwając, spasywali, o które szkodę i spasywanie siana gdy terazniejszy protestans niepojednokrotnie, tak sam przez siebie, jako i przez drugich sąsiadów swoich, wyżej mianowanych obwinionych upraszał, aby mianowanego siana nie odgrodzywali, ani końmi swemi nie spasywali, na tę submisię protestanta, po staremu nic nie dbając, jako poczeli, tak bez przestanku czynili, i gdy pan Stephan Bołsunowski, syn pretestanta, w niedziele, to jest dnia dwudziestego dziewiątego nowembris, tegoż siana, jeżeli w nim jakiej ponowy i szkody nie masz, oglądać wyszedł, aliści znowu siano rozgrodzono i konie przy nim zastał; gdy krzyknął, konie, uląkszy się, jako przedtym zwykli, od siana w chojnę skoczywszy, klacz pomienionego obwinionego, pana Antoniego Paszyńskiego, niewiedzieć jakim sposobem, sama obraziła się, którą klacz pan Jacko Bołsonowski, uproszony od obwinionego, terazniejszemu protestantowi, aby ją leczył, dnia siodmego decembris, przywiodł, iakoż protestans przez tegoż pana Jacka Bołsunowskiego declarował: «że ja tę klacz, wyleczywszy, zdrową oddam; pan Antoni Paszyński z drugiemi uczęstnikami swemi, niech mi siano moje spasione nagrodzi.» Ten tedy pan Paszyński siana spasionego płacić nie chciał, ale jeszcze kozakow pułku Kiliana, umyślnie zaciągnowszy, aby protestanta nieżywili, przenajoł; jakoż kozacy, do domu własnego protestanta kilka godzin w noc przyszedszy, a protestanta w domu nie zastawszy, nazad odeszli; powtore—aż wszyscy obwinieni z pomienionemi kozakami sami już z zajątrzonym sercem przyszedszy, pan Antoni Paszyński, kosą, w ręku mającą, małżonce protestantis rękę prawą niżej łokcia sztychem przebił, od którego razu na ziemię upadłą, wszyscy już, czym kto miał, bili, kolanami gnietli, podkowami, noscami po wszystkich ciała członkach ztłukli, kaleczyli, razy sinie, spuchłe, bezbożnie, bez żąd-

nego miłosierdzia krwi chrześciańskiej i mdłej płci białogłowskiej, okrutnie i po nieprzyjacielsku zadali, prostowłosą uczynili, za pułumarłą a prawie ubitą zostawili, panu Iwanowi, bratu protestantis, oko lewe podbili, rękę i nogę z lewej strony kijami zbili, owo zgoła wszystkiego, pro libitu suo, skaleczyli, w okna strzelali, z dobytemi szablami koło domu biegali, sztychami w okna i drzwi sturchali, wybijali, samego protestanta po wszystkich kątach na zabicie szukali, spalić dom jego ze wszystką chudobą chcieli, i gdyby, za osobliwą prowidentią Boską, tenże protestans z synem swoim od takiego tyraństwa i zuchwałości ich nie uszedł, pewnieby był na śmierć ubity, dzieci poprzestraszali, w tymże hałasie po nocy siermięgę, valoris złotych dwa, i czapkę tuzinkową zieloną, także valoris złotych dwa, wzięli, i teraz protestant nie wie, jeżeli dzieci swoje w domu zdrowe i chudobę w całości zastanie, bo obwinieni już tam kozaków, aby z gruntu dom comparentis niszczyli, subordynowali, na zdrowie, życie i substantią jawną odpowiedź uczynili i zasiadać się myślą. Przez które przegrożki protestantowie życia i zdrowia bezpieczni bydź nie mogą, ale na wszelkim miejscu i każdego czasu periclitari muszą. Co że przeciwko prawu Bożemu, prawu pospolitemu i samej słuszności i sprawiedliwości swiętej stało się i dzieje, ażeby takowe impietata, najazdy, gwałty, morderstwa, zabójstwa, zabory i opresie nie działy się i bez pomsty nie były, ad asyllum sacrosanctae justitiae udawszy się, swoją declaruje quaerimonią, że o to wszystko z zwyszpomienionemi obwinionemi, w kożdym sądzie i urzędzie, pro qualitate facti et excessus, prawnie czynić będzie, oraz win, cum refusione damnorum et expensis litium, w statucie opisanych, omnino urgebit, salvam jednak zostawiwszy sobie tej protestatiej, tam in toto, quam in minima parte, meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, albo przez pozew correctionem. In verificationem praemissorum omnium, stanąwszy oczewiście woźny generał województwa kijowskiego i innych, szlachetny Jan Hlebowski, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wiernej, .prawdziwej i skutecznej relatiej swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, dnia dziewiątego decembris, na affectatią i prawną requisitią paniej Alexandrowej Bołsunowskiej, małżonki i pana

Iwana Bołsunowskiego, brata comparentis, pobitych, na saniach przywiezionych, będąc ofitiose additus, mając przy sobie stronę szlachtę: urodzonych ich mość panów Jana Grywskiego i Marcina Szymańskiego, dla tym lepszej wiary i wagi użytych, był w mieście Owruczu, pod monastyrem, w domu Chomichi wdowy, a gospodzie affectantów, gdzie będąc, wszystkie razy, wyżej w protestatiej roku, miesiąca, dnia i czasu opisanych, istotnie naniesione, widział i oglądał, które to razy ciż pobici mienili sobie przez pomienionego pana Antoniego Paszyńskiego, testia, brata i stryja jego, pryncypałów i drugich compryncypałow, w domu swoim własnym, we wsi Bołsunach, bydź stałe i zadane, i to też słyszał, że siano spasiono, dzieci pana Prokopa Kaleńskiego proso z ogrodu wyrwali, odpowiedź na zdrowie, nawet i spalenie chudoby protestantow uczynili i czynią. Co, że juste vidit et audivit, o tym swoją prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeznawa relatią, prosząc tak protestans swojej protestatiej, jako i wozny obductiej relatiej actis praesentibus connotari, co i otrzymali. + Przy krzyżyku, ręką własną protestanta napisanym, za ustną i oczewistą proźbą jego, jako pisać nie umiejącego, na miejscu podpisuje się Stephan Baranowski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3217, годъ 1693; листъ 411.

LXXXVI.

Приказъ регментаря войскъ королевскихъ, Бальцера Вильги, наказнымъ козацкимъ полковникамъ: Кевличу и Мартыну, о томъ, чтобы они непременно явились къ пятому Марту на указанные имъ пункты. 1694. Февраля 25.

Року тисеча шестсотъ деветдесятого четвертого, месеца февраля двадцать семого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродзкимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzo-

ny imć pan Eliasz Sulatycki, sługa wielmożnego jego mości pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, nomine tegoż wielmożnego jego mości pana swego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ten ordynans od urodzonego imci pana Balcera z Godzimierza Wilgi, regimentarza wojsk jego królewskiej mości, na uwolnienie i ustąpienie z miasteczka Wieleduik cum attinentis, dóbr dziedzicznych tegoż jego mości pana swego, do panów: Kiewlicza i Martyna, pułkowników dwóch nakaźnych, komunnikowego i pieszego wojska jego królewskiej mości zaporoźskiego, w pułku jego mości pana Iskrzyckiego zostających, z zwykłą pieczęcią i podpisem ręki własnej jego mości wydany, per oblatam podał, de tenore tali: Powagą jaśnie wielmożnego wodza i dobrodzieja mego rozkazuję i mój daję ordynans panu Kiewliczowi, nakaznemu pułku jego mości pana Iskryckiego, aby za jego odebraniem, ruszywszy się z swego stanowiska z komunnikiem wszystkim, ile mieć może, szedł ku Czerniechowu do pana pułkownika Iskry, tam dalszy moj zastanie ordynans, któremu panu Kiewliczowi naznaczam, aby pro quinta martii stanął pod gardłem w Czenichowie. Martynowi, nakaźnemu tegoż pułku jego mości pana Iskrzyckiego, powtórny moj opowiedzieć ordynans, jakom napisał, aby piechota, ktora w Leszczynie stała, ruszała się i szła do Kotelni na konsystencią zimową i stawała na tenże dzień, pod gardłem, piątego marca, co, aby inaczej nie było, przykazawszy, podpisuję się ręką moją. Dat z Czarnobyla, die vigesima quinta februarii, anno milesimo sexcentesimo nonagesimo quartө. У того ординансу, при печати притисненой, подписъ руки тыми словы: Balcer Wilga z Godzimierza, R. W. jego królewskiej mości. А такъ той ординансъ, за поданіемъ и просьбою оферента вышъ менованого, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нынешнихъ, кгродскихъ, овруцкихъ есть вписанный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218; годъ 1694—1696; листъ 25.

LXXXVII.

Жалоба отъ имени дворянина Казимира Стецкаго на дворянина Степана Сущанскаго—Проскуру о томъ, что онъ не держитъ управляющаго въ имѣніи своемъ Мартиновичахъ, вслѣдствіе чего одинъ изъ крестіянъ переманилъ къ себѣ жену мельника изъ имѣнія Стецкаго, а потомъ напалъ вмѣстѣ съ козаками Палія на дворъ Стецкаго, ограбилъ его и произносилъ угрозы противъ дворянъ 1684. Февраля 25.

Року тысеча шестъ сотъ девятьдесятъ четвертого, месяца Февралія двадцать пятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Michał Kozmiński, sługa urodzonego jegomości pana Kazimirza na Steczance Steckiego, tychże dobr, wsiow: Steczanki, Łubianki, Illiniec i Rudni Ilińskiej dziedzica y possessora, providendo omni futurae suae indemnitati, solennissime wprzod przeciwko urodzonemu jego mości panu Stephanowi Suszczańskiemu Proskurze, podczaszemu kijowskiemu, w miasteczku quondam Martynowiczach cum attinentiis, w woiewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżącego, nikogo sposobnego ad administrandam justitiam nie mającemu, jako panu, Andrzejowi assawule, w samym dworze martinowickim mieszkaiącemu, temiż dobrami de brachio pana swego rządzącemu, jednakże od wspomnionej disposytii, że nima żadnej mocy y pozwolenia, wymawiającemu się, osobliwie przeciwko roboczemu Prokopowi, poddanemu Martinowickiemu, principali actu winnemu, (którego statuitio, ad extendendas super illo legum paenas, omnimo urgetur), manifestował y protestował się o to,

iż pomieniony Prokop, principaliter obwiniony, nie tylko że roku blizko przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, dnia osmego augusti, gdy Jaśko mielnik, na Rudni Illińskiej, w dobrach pana comparentis mieszkający, za Dniepr, do krewnych swoich w pilnych interessach y potrzebach na krótki czas odszedł, absente illo, przyjechawszy do młyna illińskiego pana comparentis, sam swoje zboże we młynie meł, a za groblą konia z wozem na zabranie rzeczy mielnikowej, aż do samej nocy bawiąc się, już z dawna namówioną, do wsi Martynowicz, domu swego, cum omni suppelectili ejus domestica wyzuł, a ztamtąd, z domu, pod Mozyr wyprowadził; potym wspomniony mielnik, powróciwszy zza Dniepra, nie zastawszy żony, in fundo Illiniec zostawionej, tamże do niej pod Mozyr poszedł, przez co, ob defectum mielnika y mlewa we młynie, namniej na złotych sto pięćdziesiąt polskich dispendii pan comparentis praetendit. Tenże Prokop, nie ukontentowawszy się praemisso illicito suo ausu, jeszcze ad majora et pejora postąpiwszy, roku tegoż, na świętą Pokrowę ruską, absente protunc pana comparentis w domu przez odjazd w wołyński horizont, non desistendo a malevola intentione sua, zaciągnowszy dwudziestu kozaków z sobą Paliowych, vario armorum genere munitos, na dwor steczański, szlachecki, wszelkim pokojem y bezpieczeństwem obwarowany, tumultuari, guerrico et violento modo napadszy, cum hac formali, hostili prawie, diffidatione, przez tegoż samego Prokopa: «za Wisłu Lachiw prohnaty, szczoby ich tut y noha ne postała». Eadem instanti Iowa, gumiennika Steczańskiego, związawszy, po nieprzyjacielsku nad nim pastwiąc się, nogami, podkówkami, noscami bili, tłukli y kaliczyli, kolanami gnietli et pro libitu suo znęcali się, mało co żywego zostawiwszy, a violentiis et verberibus ad praedam et spolia udawszy się, konia gniadego, z pręgą czarną, valoris złotych polskich sto pięćdziesiąt, zboża varij seminis y fantów, tak dwornych jako y gumiennego, namniej na złotych sto polskich taxując, circa praemissam aggressionem curiae, causante praesente Prokopa, kozacy umyślnie zaciągnieni zabrali y między sobą się podzielili, o co wszystko, że pan moderni comparentis, ratione statuitionis przed sąd pomienionego Prokopa, z jegomością panem podczaszym kijowskim ubiquinaria juris forma w sądzie każdym y urzędzie czynić nie zaniecha, refusionem szkod, ratione wykocenia miel-

niczki, restitutionem zabranych rzeczy przy gwałtownym najeździe y najściu dworu z winami prawnemi omnino urgebit, tą swoją declaruje się protestatią, salvam tejże imć panu swemu, tam in toto, quam et in parte zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, vel per citationem correctionem; ta terazniejsza, aby do xiąg przyjęta y zapisana była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co otrzymał Michał Kozmińsky.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 159.

LXXXVIII.

Жалоба рядоваго жолнера, Севастіяна Яроцкаго, на управляющаго Хойницкимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Здитовицкаго, о томъ, что онъ, въ то время, когда хоругвь, въ которой служилъ Яроцкій, отправилась въ походъ противъ Палія, по ошибкѣ заключилъ Яроцкаго въ тюрму и продержалъ въ ней нѣсколько мѣсяцевъ. 1694, Іюня 4.

Року тисеча шестьсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца юня четвертого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony pan Kazimierz Jarocki, incola palatinatus Russiæ, terræ Præmisliensis, urodzonego jegomości pana Sebastiana Jarockiego, miecznika przemyslskiego, syn, ob casus fortuitos fortuna będąc destitutus, czeladnik pocztowy urodzonego jegomości pana Piotra Wolskiego, thowarzysza roty pancernej wielmożnego jegomości pana Szczawińskiego, wojewodzica Inowrocławskiego, quam primum de strictis carceribus zostawszy redactus, acta præsentia adire mógł, tak zaraz, vindicando znacznego dishonoru, cum summa ignominia domus et nominis sui, w niewinności żałośnie, przeciwko urodzonemu jegomości panu Janowi Zdzitowieckiemu, administratorowi miasteczka Choynik cum attinentiis, dobr dziedzicznych wielmożnego jegomości kniazia Szujskiego, pisarza wielkiego

xięstwa litewskiego, niżej mianowanej niesłusznej transactiej z czeladzią swą i mieszczany tamecznemi, lepiej sobie po imionach i przezwiskach wiadomemi, ad inferendam violentiam consulto sciągnionemi, vario armorum genere munitis, motorowi, pryncypałowi i manucooperatorowi cum principalibus et complicibus ejus manifestował i protestował się o to: iż gdy pomieniona chorągiew wielmożnego jego mości pana wojewodzica Inowrocławskiego, roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, in nowembri, pod którym znakiem comparens i pan jego zostaje, w przerzeczonych dobrach Chojnikach cum adjacentiis, zimową stanowszy consistentią, modestissime, sine omni aggravatione, zostawała, tandem z woli i ordynansu jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, wespół z urodzonym jegomością panem Balcerem z Godzimierza Wilgą, regimentarzem pewnej partiej wojsk koronnych i zaporoskich jego królewskiej mości, z innemi chorągwiami, tu, w polesiu województwa kijowskiego zostającymi i pilno na podjazd przeciwko imprææzie Paliowej, anticipando jeszcze jarmark chojnicki, pod Chwastów poszła, a terazniejszy comparens z podjazdu umyślnie na jarmark tenże, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego z inną czeladzią na Strytenie Pańskie, w dzień piątkowy, dwunastego februarii, dla kupienia i przysposobienia prowiantów przyjechał i, quæque necessaria sprawiwszy, w domu kozaczychy wdowy na Wołokach a gospodzie swej, w sieniach, nic nikomu nie będąc winien, modeste stał, w tym razie na mieście czeladź odeszła od urodzonego jegomości pana Połubińskiego, który i sam, będąc prawem convincowany, z tych krajów za Dniepr przeniosł się, tumult i hałas, jakoto bezpańscy na mieście wszczęli, to jest Tyszewicz i Tur, interea przerzeczony obwiniony, jegomość pan Zdzitowiecki, na ten okrzyk wypadszy, a że ta czeladź, już uchodząc, do gospody comparentis przybliżali się, tamże z pomienioną czeladzią i mieszczany, cæco impetu furibundus, nie rozpytawszy się sprawy, miasto winnych niewinnego, łżąc, bijąc, kalecząc, innocuum, omni suspitionis nota carentem, nullo jure convictum, hominem bene possessionatum, in opere belli existentem, captivatum, niby jakowego złoczyńcę i zdrajcę, nad nim, przez ulicę idącym, znęcając się, incarceravit, atque in strictis carceribus et

squallidis catenis detentum, fame et inedia præssum, niemal przez cwierć roku sub continua custodia na ciężkim mrozie, omni remoto zelo misericordiæ, orthodoxæ fidei, aż do powrotu z podjazdu chorągwie trzymał; którego gdy eo instanti ich mość kompania, opowiedziawszy co za człowiek i jakiej paranteliej, swoim i pana swego, niemniej i rodzica jego imieniem, aresztowali, i w tenczas, już postrzegłszy jawny błąd swój i że w niwczym comparens nie jest winien, jako się z inkwizyciej przed zacną i godną szlachtą z strony comparentis, którą wywodzić chciał, pokazało się; lecz, żeby mieszczanie prawdy nie przyznawali i inquisitiej wywiedzionej mieć nie mògł, minis et verberibus sæviendo, serio onym interdixit; comparenta zaś, z oków żelaznych kazawszy odkować, liberum puścił i gdy z pomienionego zaniesionego aresztu protestans od niego ullatenus odejść nie chciał, ale, żeby tej kalumniej, ktorą mu objecit, obwiniony dowodził, sedule conabatur, którego per vim et potentiam czeladzi wypchnąć, gdy już się z consistentiej ruszała chorągiew, kazał; i tak zostawszy confusus, pomienione okowy żelazne przed się z sobą porwawszy, ad productionem ich u sądu z chorągwią poszedszy, tę swoją powtórną czyni i zanosi querimonią. Offerendo se z pomienionym obwinionym, jegomość panem Zdzitowieckim, totius mali progressus motorem, ubiquinaria juris forma, w sądzie należytym czynić nie zaniechać i znacznej zniewagi, więzienia, głodem morzenia, na ciężkim mrozie trzymania vindicować; a za tym winy, pro qualitate excessus ejus, na osobie i dobrach jego generaliter wszystkich prosequować, cum refusione damnorum et expensarum litium, salvam jednak zostawiwszy tejże protestatiej, lubo samemu sobie, lubo rodzicowi jego, albo też panu swemu, lubo li też całemu znakowi zostawiwszy melioratią, auctią, diminutią, albo przez pozew correctią; a teraz, aby do xiąg przyjęta i zapisana była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 210 на оборотъ.

LXXXIX.

Жалоба отъ имени дворянина Александра Немирича на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, и на наказнаго полковника его полка. Кевлича, о томъ, что послѣдній ограбилъ села Немирича, Яровую и Радовле и истязалъ въ нихъ жителей. Факты подтверждаются свидѣтельтвомъ вознаго и присягою крестіянъ. 1694 Іюня 16.

Року тысеча шестсотъ девятьдесять четвертого, месеца іюня шеснадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овъруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Kazimierz Czerniawski, sługa i administrator dobr miasteczka Olewska, wsiow: Jarowej, Radowla, Dowhosiela cum attinentiis, dziedzicznych wielmożnego jegomości pana Alexandra na Olewsku Niemirzycza, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, nomine tego jegomości pana swego, windicując znacznej desolatiej dobr pomienionych: Jarowej i Radowla, zrabowania dworów i poddanych, jednych pobicia, drugich postrzelania i mało o smierć nie przyprowadzenia i innych nieznośnych wiolentii popełnienia, solenissime wprzód przeciwko urodzonemu jegomości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojsk zaporożskich, lubo in absentia, jednak voluntario consensu et suggestione niżej mianowanych tranzakcii pryncypałowi, urodzonemu jegomości panu Stanisławowi, seu alterius nominis, Kiewliczowi, od tegoż jegomości pana Iskrzyckiego czerni kozackiej, jegomości nakaznemu pułkownikowi, exorbitantii wszystkich samą rzeczą i skutkiem uczęstnikowi, manucooperatorowi,

panu Jaroszewskiemu, pisarzowi, i innym kozakom, osob plus minus sześćdziesiąt i pięć konnym excedentibus, tychże licentii compryncypałom, manifestował i protestował się o to: iż wspomniony jegomość pan Iskrzycki, wiedząc dobrze o tym, że dobra ziemskie szlacheckie prawem pospolitym od wszelkich exactii żołnierskich są immunia, libera, nie respectując też nic na to, że wprzód piechotni kozacy jegomości w mianowanych dobrach pana comparentis zimową stali consistentią, po ustąpieniu których pomieniony jegomość pan Kiewlicz, de brachio jegomości do dispositiej pomienionych ludzi zesłany, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia dziewiątego junii, przybywszy do Olewska, chciał koniecznie w tymże Olewsku ludzi swoich rozłożyć, dopominając się boroszna in praesentia samego pana protestantis, tamże w zamku Olewskim natenczas residuiącego, i póty stać chwalił się, poki boroszna nie wydadzą; gdy tedy pan protestantis onemu deklarował: «stój, kiedy chcesz, ale tobie pewnie boroszna dać nie każe»; jednak, ochraniając dobra i poddanych swoich, z szkatuły swojej pewne dawał, in vim kontentaciej, honorarium, tenże pan Kiewlicz, z zamku od pana protestantis odchodząc, na moście takową uczynił odpowiedź: «dam ci ja teraz pokój, ale, po staremu, nie nasyciwszy się i nie napiwszy się krwi twojej i poddanych twoich i dzieci końmi nie natratowawszy, z tych krajow nie odjadę». Jakoż, po staremu, roku tegoż, dawszy pokój samej wsi Jarowej, na dwór tameczny tatarskim trybem z wielkim okrzykiem i tumultem armatnie, gdy wszyscy do dworu, bojąc się onych srogości, dla ochrony zbiegli, tamże, w tymże dworze, wszelkim pokojem i bezpieczeństwem obwarowanym, podstarościną tameczną, Zophią Stanisławową Gromadzką, za którą było i dziecie wyszło, pod niebytność natenczas samego podstarościego, małżonka jej, łżąc, sromocąc bez żadnego respectu płci mdłej białogłowskiej, kańczukami, kułakami bijąc, rurami stursając, prostowłosą uczyniwszy, pokrwawiwszy, morderskie nad nią znęty czynili, też dziecie kańczukiem uderzyli, od którego zbicia, zkaleczenia i przestrachu oboje: matka z dziecięciem, lethaliter chorując, Bog wie, jeżeli z tym się nie pożegnają światem, chłopy i białogłowy, także i dzieci ich bili, tyranizowali, gumno pańskie odbiwszy, żyta i owsa kop trzynaście wziąwszy, między konie porozrzucawszy, tymiż koń-

mi strawili, taxując pomienione zboże in unum, namniej na ośmdziesiąt złotych polskich dispendii uczynili; potym, komory chłopskie poodbijawszy, różne zboża, mąki, krupy i jagły, masła, syru, bryndzy, połcie i inne, do wiktu należące, jedząc, biorąc, także różne fanty, w schowaniu będące, zabierając, tym wszystkim między sobą się popajowali, osobliwie: siekier pięć, każda, rachując po złotych dwa, facit złotych dziesięć; płachet dziesięć, każde rachując ogułem po złotych dziesięciu, czyni złotych sto; siana końmi strawili wozów sześć, każdy woz rachując po złotych trzy, czyni złotych ośmnaście. Tym się nie ukontentowawszy, po trzecie, roku tegoż, dnia dziewiątego junii, na drugą wieś Radowlą, dobra pana comparentis, simili modo, ut supra, we dnie napadszy, a nie zastawszy we wsi ludzi, że przed niemi do dworu tamecznego pouchodzili, w tenże dwor furibundi et nimio irae commoti fervore, niby nieprzyjaciel jaki wpadszy, także poddanych, żony i dzieci ich, do upodobania swego bili, nad nimi się pastwili i znęcali, z między których chłopa ze wsi Dowhosiela, Hrehorego, poddanego pana comparentis, tam natenczas, w tejże wsi Radowli, będącego, w nogę lewą, nad kostką, na wylot z rucznice laethaliter postrzelili, który, na śmiertelnej pościeli po dziś dzień leżąc, Bog wie, jeżeli od tego postrzału vita non privabitur; potym a verberibus i zabójstwa udali się ad praedas et spolia, gdzie, poodbijawszy komory, sine lege et rege, a prawie absolute dominando, omnia sibi licere putando, exorbitowali; zboże varii seminis i inne leguminy, jako się wyżej namieniło, brali, z między których płachet szesnaście, każdę rachując ogułem po złotych dziesięć, facit złotych sto sześćdziesiąt; podwik dwadzieścia, każde także rachując po złotemu i groszy pietnaście, czyni złotych trzydzieści; siekier dziesięć, złotych ośmnaście; żelaza od soch siedmiu, każde rachując ogółem po złotych sześć, facit złotych pięćdziesiąt cztery; czapek trzy, po złotych dwa, facit złotych sześć; slusarskie naczynie wszystkie, valoris złotych czterdzieści; rucznicę, valoris złotych dwadzieścia cztery; zboże zasiane: żyto i jęczmień, końmi biegając, stratowali, potłóczyli i wniwec obrócili; z obudwoch wsiów taxowanych zabranych rzeczy, żelaz i fantów, excepto wiolentii, wynosi summa generalis pięćset pięćdziesiąt złotych polskich i groszy pietnaście; przez który takowy swoj niesłuszny proceder pomieniony jegomość pan

Iskrzycki (a quo omnis dependet) animadversią, dispositią, ut ordomandatarius, scitu et commissu suo principalis; secundario namiestnik pułku jego krolewskiej mości, nakazny czyli też pułkownik, per meram rebellionem suam z pomienioną czernią kozacką, violentiarum, converberationum et homicidionem praesens ipsemet manu cooperator et comprincipalis, sancita regni violarunt, w rigor artykułów wojskowych, de disciplina uchwalonych, libere popadli, winy, pro qualitate facti de excessis, na osoby i dobra swoje, excepto kozaków, na których osobliwie extenduntur paenae, na dobra generaliter wszystkie i osoby swoje zawzieli, a zatym praetacta damna wcale panu comparentis nagrodzić, oddać i zapłacić omnino tenentur, salvam tejże protestatiej, tam in toto, quam in parte zostawiwszy panu swemu meliorationem, auctionem, diminutionenem, vel per citationem correctionem. Et incontinenti stanowszy oczewisto woźny] generał wojewodstwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetny Jan Hlebowski, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej relatiej swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca junii dnia jedynastego, na affectatią i prawną requisitią wielmożnego jegomości pana Niemirycza, będąc officiose additus, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mościow panów: Jana Brzeskiego i Krzysztofa Wołynieckiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był wprzod we dworze, we wsi Jarowej, gdzie będąc, zastał panią Gromadzkę z dziecięciem jej, od okrutnego zbicia i przestrachu na śmiertelnej pościeli leżące, samą matkę wszystką zbite, zekrwawione i prostowłosą będącą; to też słyszał od okolicznych szlachty, sąsiad i ludzi, że przy najachaniu gwałtownym na dwor, chłopów, żony i dzieci ich bili, komory poodbijawszy, z nich rożne zboża, leguminy, fanty pozabierali; ztamtąd z tąż stroną szlachtą powruciwszy, był w drugim dworze, wsi Radowli, gdzie widział pomienionego Hrehorego, w lewą nogę nad kostkę na wylot z rucznicy postrzelonego, śmiertelnie chorującego; o takowychże słyszał exorbitantiach, jako się w pierwszej wsi namieniło, ktore to zbicie i postrzelenie, tak pani Gromadzka, podstarościna z Jarowej, jako i Hrehory, poddany ze wsi Dowhosiela, mienili sobie bydź przy gwałtow-

nym najachaniu i rabowaniu dworów przez pomienionego pana Kiewlicza z ludźmi jegomości pana Iskrzyckiego, w zawiadywaniu jego będącemi, istotnie bydź stałe i zadane, czasu i sposobem wyżej w protestatiej opisanemi; co że juste vidit et audivit, o tym swoje prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeznawa relatią. In verificationem praemissorum damnorum omnium, personaliter stanowszy ze wsi Jarowej roboczy Petro Pałochowicz, ze wsi Radowli Mojsiej, sue per realitatem prosili mnie, urzędu, o wydanie sobie rothy juramentu; a tak, za wydaną, flexis ad imaginem crucifixi Iesu Christi genibus, w te słowa wykonali przysięgę: Ja, Petro, y ja, Mojsiej, przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej jedynemu, na tym, jako pomienione szkody, wyżej w protestatiej czasu y sposobem opisane, przez jegomość pana Kiewlicza, pułkownika albo namiestnika setni wspomnianego jegomości pana Iskrzyckiego, w dobrach pana naszego, Radowli y Jarowej, nam samym i sąsiadom naszym, przy gwałtownym najachaniu tychże dworów, są prawdziwie stałe i istotnie poczynione, na czym jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Bożdopomóż y niewinna męka Chrystusa Pana. Post quod totum peractum, modernus comparens prosił mnie, urzędu, o przyjęcie y zapisanie do act swojej protestatiej, jako też seorsive wozny relatiej juramentu, praestantes vero przysięgi; co y otrzymali: A. Kazimierz Czarniawski, Jan Hlebowski, woźny m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218; годъ 1694—1696; листъ 222.

XC.

Жалоба дворянки Феофилы Тышкевичевой на дворянина Ивана Харленскаго о томъ, что онъ, нанявши козацкую сотню изъ полка Палѣя, не дозволилъ ей похоронить мужа, выгналъ ее изъ ея имѣнія, Бышева, и нанесъ ей многія другія обиды. 1694. Іюня 22.

Року тисеча шестсотъ деветдесятъ четвертого, месяца іюня двадцать второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

руцкомъ, передомою, Яномъ Якубовскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzona jej mość pani Teofila Gasparskiego Karolowa Tyszkiewiczowa, pozostała wdowa, dóbr: miasteczka Byszowa i wsi Korolowki, w wojewodstwie kijowskim a powiecie żytomirskim leżących, vigore jurium suorum, od nieboszczyka, godnej pamięci, urodzonego jego mość pana Karola Tyszkiewicza, małżonka swego, w grodzie Łuckim recognitorum, pani oprawna, dożywotnia, in orphanitate zostająca, jeszcze po miłym małżonku swoim recentes z oczu swych nie otarłszy lacrymas, majorem przy znacznej oppressji swojej i dyshonorze poniosłszy dolorem, będąc i tak od codziennej imkursiej, impetitiej i rebeliej kozackiej, prawie w niewoli ciężkiej, zostając z fortun, wiernej pracy swej i zeszłego pomienionego małżonka swego, exhausta, tym bardziej przez niesłuszny proceder niżej mianowanego obwinionego ad extremam przyszedłszy egestatem, funditus zrujnowania, solenissime przeciwko urodzonemu jego mości panu Janowi Franciszkowi Charlęskiemu, towarzyszowi chorągwi hussarskiej najjaśniejszego królewicza jego mości, inf. ascripti facti pryncypałowi, tudzież urodzonemu jego mości panu Wacławowi albo Władysławowi Okolińskiemu, towarzyszowi roty pancernej wielmożnego jego mości pana Stefana na Malowie i Łukowie Zahorowskiego, kasztelana wołyńskiego, tychże wiolencii przytomnemu compryncipałowi, niemniej przeciwko Fedorowi Slepemu, setnikowi pułku pana Semena Palia, w pięciudziesiąt plus minus kozaków, od tegoż imć pana Charleńskiego, ad exviscerationem et expulsionem dóbr protestantki in armis et cum armis consulto zaciągnionym, manifestując się, urzędowi niniejszemu protestowała się o to: iż wspomniony obwiniony, jego mość pan Charleński, nie respektując nic na to, że zmarłemu ciału, w kościele Byszowskim zostającemu, pia exequia pro anima defuncti odprawić et cineres jego podług obrzędu chrześcijańskiego żałośnej pozostałej małżonce pochować pozwolić nie dopuściwszy, (na ktorego już pogrzeb gotowała się), pogrzebść nie dawszy, insperato modo, nim zajechał Byszów, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia dwudziestego piątego mai, tegoż Fedora Slepego, wcześnie przed sobą obwieściwszy, onegoż parata missa paecunia dobrze ukontentowawszy, aby z Makarowa wyjeż-

działemu in medio między tymże Makarowem a Byszowem z swemi ludzmi potykał; z ktorymto pomienionym sotnikem do tegoż miasteczka Byszowa i zamku Byszowskiego nocą zjechawszy, sine ulla juridica exequtione officiali neque ullo reproducto decreto, in solam tylko supressionem pozostałej protestantki wdowy, vergente już ad occasum sole, kazawszy w kolasę konie protestantce zaprządz, bez żadnego respectu, że noc następowała i niebezpieczeństwo od kozaków; nawet i w mieście, w domu jakim, nie dawszy przenocować, hostilissime temiż kozakami wypędził. Circa quod expulsionem ciż kozacy, consulto od obwinionego zaciągnieni, z pomienionym Fedorem setnikiem i kozakami protestantkę lżąc, sromocąc, rurami, muszkietami szturchaiąc, szamocąc, targając, wszystką fortunę i chudobę, w zbożach varii seminis i splendorze szlacheckim, in unum computando, na dwa tysiące złotych polskich zabrał, z tychże dobr violenter expulit. Hoc illicito ausu suo non saciatus, tenże jego mość pan Charleński, roku tegoż i miesiąca, dnia trzydziestego, do wsi Korolowki, w kluczu Makarowskm będącej, prawu zastawnemu w summie trzydziestu tysięcy złotych polskich protestantce podległej, żadnym processem, długiem nie obciążonej, wespół z tymże jegomością panem Wacławem Okolińskim, omnium malorum motorem, i snać ex instinctu urodzonego jego mości pana Jana Zacharjasza Boguckiego, wojskiego żytomirskiego, z ktorym insimul zdawna w prawnym z protestantyą zostają procederzefacta violenta invasione, similiter chcąc i też wieś Korolówkę snać indebitae appropriare possesioni, sam, stanąwszy na wsi, chłopów wszystkich do gromady przed siebie zwoławszy, i że ich jest własnym panem opowiedziawszy, wszelkie sobie posłuszeństwo i robociznę pełnić rozkazał, ażeby protestantki w niczem nie słuchali, srogim biciem i szubienicą grożąc, serjo zakazał, a jego mość pana Okolińskiego, spiritum ejusdem ipsius (habentem), na rezydencją i dwór protestantki nasłał; ktory nasłany, mimo słuszność szlachecką postąpiwszy, formaliter mówił: «prawa, zapisy, zeznania, albo testamenta, jeżeli jakie masz, taka owaka—pokazuj, a jeżeli nie masz, to cie każę, za kark wziąwszy, wyrzucić»; na struże i wartę coraz do szabli porywając się; któremu gdy protestantka odpowiedziała: «że mam prawa, niema tu, w Lublinie—tam pokażę, komu będzie należało»; tedy jego mość pan Okoliński, słowy nieuczciwemi zelżywszy, wartę szablą płazując, mianowi-

cie: Abrama Klimenka i Matwieja Tiuturę, precz wypędzili; na ostatek klacz dwie gniadych, własnych protestantki, na polu pasących się, każdą po złotych ośmdziesiąt taksując, sam jego mość pan Charleński wziąć kazawszy, dotychczas trzyma i wrocić nie chce, i innych nie mało przykrości, excessów i licencii, odpowiedzi na zdrowie, życie i substancją uczyniwszy, z tych że dóbr wypędzić nie za długi czas nachwaliwszy się, ztamtąd odjechał. Przez który takowy swój niesłuszny proceder jego mość pan Charleński, wespół z jegomością panem Okolińskim, z pomienionemi zaciągnionemi setnikiem i kozakami, z ktoremi osobliwa reservatur actio, prawo pospolite violarunt, winy, ratione expulsionis bonorum, contemptuationis protestantki, immissionis kozakow i innych wiolencji, na osoby i dobra swoje generaliter wszyskie libere succubuerunt, a zatym pretacta damna z Byszowa, na dwa tysiące złotych polskich taxata, refundere; klacz i innych rzeczy restitutionem omnino tenetur; salvam tej protestacji, tam in toto, quam in minima ejus parte, meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem sobie zachowując; a terazniejsza, aby do ksiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, taż komparentka mnie, urzędu, prosiła, co i otrzymała Teofila Tyszkiewiczowa.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 225 на оборотъ.

XCI.

Жалоба отъ имени Овруцкой езуитской коллегіи на козацкаго полковника, Ярему Гладкаго, о томъ, что козаки полка его собрали отъ крестіянъ въ езуитскихъ имѣніяхъ контрибуцію и причиняли въ нихъ крестіянамъ побои, а ихъ женамъ насиліе. 1694 августа 2.

Року тисеча шестьсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца августа второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцькимъ и книгами

винешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter wielebny w Bogu ociec Marcin Borowicz, prokurator collegium xawerowskiego, residentiej owruckiej societatis Jesu, imieniem przewielebnego w Bogu jego mości xiędza Czechuckiego, rektora ejusdem collegii ac residentiæ totiusque communitatis societatis Jesu, vindicując tak znacznej desolatiej dobr, Deo et ecclesiæ dedicowanych, jawnej exvisceratiej poddanych sui protestantium, magno cum dolore gravique cum querela przeciwko panu Jaremie Hładkiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości zoporozkiemu, Łobodzie, setnikowi, Kołosowi, Drewniańskiemu, atamanowi, pisarzowi i innym kozakom pułku tegoż, po imionach i przezwiskach iemu samemu łepiej wiadomym, manifestował i protestował się o to: iż pomieniony pan Jarema, tak wielkich łask i dobrodziejstw od najjaśniejszego króla jegomości, pana nam szczęśliwie panującego, ingratus stawszy się, których abundantissime in visceribus regni zażywa, nie dbając nic na wyraźną wolą, ordynans y libertatią jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, (którą serio ostrzegł, aby dobra protestantium duchowne ab omni exactione et impetitione militari, uciążliwego wybierania boroszna immunia et indemnia zostawali i nie inaczej tylko tak, jako swoje własne we wszelakiej całości conserwowane byli), his omnibus postpositis, extra mentem jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana, wodza swego, imo privato ausu suo, sine lege et rege, absolute dominando, omnia sibi licere putando, iż gdy chorągwiej trzy pancernych: jaśnie przewielebnego w Bogu jegomości xiędza Szumlańskiego, episkopa lwowskiego, jegomości pana Cetnera, starosty tymbarskiego, jegomości pana Piotra Łaska, starosty dymirskiego, i czwarta wołoska jego mości pana Waleryana Błędowskiego, rothmistrza jego królewskiej mości, w dobrach niżejmianowanych protestantium, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, in junio, nie mało ustaw od ubogich poddanych, dość zniszczonych, przez całą zimę i wiosnę stojąc, wybrawszy, na imprezę wojenną poszli, po których odejściu, ciż poddani ejus spei byli, że już nie od kogo amplius z wojskowych nie mieli bydź inquietowani, owszem we wszyskim tuti et securi, aliści pan Jarema we dwie niedzieli, in maiorem oppraessionem, Łobodę, setnika, atamana, pisarza y innych kozakuw

na wioski: Bazar, Kalinówkę Ihnatpole nasławszy, takowe w tych dobrach ustawy i boroszna wybrali, hostiliter postępując, niezmierne exorbitantie, licentie, violentie pełnili: naprzód w wiosce Kalinówce od charłaków sześciu i siodmej wdowy wzieli sucharów ćwiartek dziesięć, za nie valoris złotych polskich pietnaście; mąki żytnej ćwiartek dziesięć ośmak, ośmaczkę rachując po złotych sześciu, facit złotych pietnaście; mąki hreczannej przesiewanej ćwiartek pięć, ośmakę rachując po złotych pięć, złotych sześć; jagieł ćwiartek pięć ośmak, rachując po złotych dwudziestu, facit złotych dwadzieścia i pięć; za sadło dali złotych siedm; soli husek dwieście pięćdziesiąt, sto rachując po groszy dwadzieścia cztyry, złotych dwa; woz ze wszystkim porządkiem, valoris złotych dziewięć, za chomąt złotych dwa, groszy dwadzieścia cztyry, za kosę złoty jeden, groszy ośmnaście, za siekierę złoty jeden, groszy dwanaście, za rydel groszy dwanaście, za bukłak do woza groszy pietnaście, na maznicę groszy dwanaście, za dziegieć groszy dwadzieścia cztyry, koszul pięć z płótna ciękiego, z ktorych mieli bydź namiotki na głowy białogłowom, to z nich kazali sobie koszule dostatnie szyć, valoris złotych pietnaście, od Jachima koszulę, którą żona na jego uszyła była, a że przykrótka była, musiał tenże Jachim temu kozakowi dopłacić groszy ośmnaście, ubrania pięć, na pokłony wydali płociennych (sic) złotych pięć, setnikowi nakaźnemu złoty jeden, groszy sześć, atamanowi groszy ośmnaście, chorążemu złoty jeden, groszy ośmnaście, pisarzowi groszy sześć, w jedzeniu wymyslali: w mięsne dni, aby koniecznie mięsa i pieczenie były, w ostatku podświnki, byki, owce, kury, gęsi rznąć kazali, w postne zaś dni ryby, miod, olej, grzyby aby kupowali, ażeby im wszelaki dostatek był, minis et verberibus sævebant, tak dalece, że ubodzy charłacy to wszystko czynić musieli: byki, barany et idem genus, ryby, olej, jako się wyżej pomieniło, kupowali, a jeżeli który z poddanych protestantium mięsa i pieczeni, ut præmissum est, nie kupił, tedy bili, kaleczyli, jakoto: Stephan kozak Janczychę wdowę, że pieczeni nie było, dębczakiem bił, aż się krew i nosem uszyma rzuciła, od ktorego zbicia bez niedziel trzy śmiertelnie chorowała i po dziś dzień znaczną w zdrowiu swoim czuje imbecillitatem, tegoż dnia musiała zarznąć podświnków dwa, valoris złotych cztyry; Paweł zarznął podświnków dwa,

złotych cztery, i owieczkę, valoris złotych trzy, Stephan także musiał zarznąć byka, valoris złotych dwanaście, bo nie miał czego inszego; Ławryn podświnków dwa, złotych cztyry, Semen musiał zarznąć owieczkę od jagnięcia, złotych trzy, podświnkow trzy, złotych sześć, Jachim podświnków trzy, złotych sześć, Jacko owieczkę od jagniąt, złotych trzy i podświnka jednego, złotych dwa, kury wszystkie z wioski wyrznęli, na chowanie sobie nic nie zostawili, za podwodę dali złotych dwadzieścia, Semenowi konia, kosztującego złotych sześćdziesiąt, wzieli, któremu potym dali złotych trzydzieście i to z temi pieniędzmi, których nikt brać nie chce, owo zgoła nędznych charłaków ad extremam przywiodszy egestatem, mianowicie pomieniony pan Jarema ipso motu, scitu, informatione et missu (nie dbając nic i na copią listu od urodzonego jego mości pana Balcera z Godzimirza Wilgi, regimentarza, do siebie pisanego, z którą copią comparens posłał był urodzonego pana Mikołaja Szczygielskiego, dozorcę wszystkich wiosek protestantium, aby dobra ich żadnemi borosznami nie byli aggrawowane, ale wolne, według libertacyej jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana, zostawali) miasto się uhamowania, tegoż pana Szczygielskiego zbesztawszy, bić onego porywając się, i pomienionej copiej listu jemu nic oddał, ale jeszcze gorszym się stawszy, większe exorbitantie i violentie setnikowi i kozakom swoim w wioskach querulantium czynić kazał, jakoż jussus jego exequendo, dobra protestantium funditus przez ludzie swoje depopulavit; z tej wioski Kalinowki, za wybrane zboże, różne leguminy, boroszna et parata pecunia, jako się wyżej opisało, summa generalis eficit złotych polskich dwieście czterdzieście i trzy, groszy pietnaście; w Bazarze na części protestantium od chłopów sześciu i wdowy siodmej wzieli boroszna na trzech kozaków: sucharów ćwiartek sześć, złotych dziewięć, mąki żytnej ćwiartek sześć, złotych dziewięć, mąki hreczannej ćwiartek trzy, złotych sześć, jagieł ćwiartek trzy, złotych pietnaście, na sadło dali złotych dziesięć, woz dali ze wszystkim, valoris złotych dziesięć, za chomąt złotych cztyry, za kosę złotych dwa, groszy ośmnaście, za siekierę złoty jeden groszy sześć, za świder groszy dwanaście; po staremu drugi świder u gospodarza wzieli, valoris groszy dwanaście, za dłuto groszy dwanaście, za rydel groszy pietnaście, za dziegieć groszy ośmnaście, za bukłak

groszy dwanaście, za proch złotych trzy, groszy ośmnaście; similiter jako w Kalinowce w wiktowaniu siebie wymyślali: podświnki, byki, owce et id genus rznąć kazali, mięsa kupować musieli, także w post ryby, olej; Prokop Jaroszenko zarznął podświnków cztyry, złotych ośm, Jurko podświnków cztyry, złotych ośm; Pasiuczyna, wdowa uboga, podświnków dwa, złotych cztyry; Hryszko podświnków dwa, złotych cztyry; Waśko podświnków dwa, złotych cztyry; na pokłony panu Jaremie, pułkownikowi, złotych cztyry, pisarzowi złotych dwa, setnikowi Łobodzie złotych cztyry, groszy ośmnaście; podwodę wzieli z wielkim ciężarem, aż do Berdyczowa, mil sam i tam czterdzieści i dwie, tak dalece, że ubodzy chłopi, głodem zmorzeni, ledwo co żywe do chat swoich powrocili, także konie barzo nędzne, tylko co skura na nich, zaledwo przygnali, że i sami, choremi będąc, ani panom swoim, protestantom, żadnej pańszczyzny, robocizny odbywać, ani też samym sobie żadnej pomocy czynić nie mogli dla znędznionych koni. Z Bazaru summa totalis computat złotych polskich sto dwanaście y groszy dwadzieścia jeden; ad extremum kozaków dwa ze wsi Waśkowicz, na podwodzie wioski Ihnatpola przyjechawszy, y do dworku tamecznego, w ktorym mieszka Jan Moszkowski, a jego w domu niezastali, do chałupy Chwedora niemego, człowieka wielce ubogiego, o chlebie y wikcie protestantium żyjącego, przyszedszy, zastawszy samego, dziecie maleńkie na ręku trzymającego, i żonę jego, w tym czasie zaraz uczyniwszy krzyk, hałas y tumult, pomienionego Chwedora z chałupy, minis et verberibus saeviendo, wypędzili, a sami, quod expiandum et Deo detestabile, przerzeczonej białogłowej, znęcając y okrutnie pastwiąc się nad nią, gębę zatykając, żeby gwałtu nie wołała, vim inferebant, a gdy pomieniony niemy Chwedor, chyłkiem pod okno przyszedszy, postrzegł gwałt żony swej, tedy jeden z nich, muszkiet porwawszy, z tegoż okna w piersi mierzył; y tak, nie mając nizkąd subpetias, bo pustynia y ludzi mało było, prae tremore et horrore, z diecięciem maleńkim, ktore ad ubera matki było, nie wiedzieć gdzie zabiegł; żenie zaś jego ipsa re et de facto, vim intulerunt. Post quod peractum, ztamtąd dalej odjechali, po której violentiej u tegoż Chwedora niemego wołów dwa, jednego protestantium, a drugiego, tegoż niemego, nagoniwszy na dobrowolnej drodze, gwałtownie wzieli y aż do wsi Did-

kowiec zaprowadzili, o którym odjęciu wołów dowiedziawszy się szlachetny Jan Moszkowski, wozny, we wsi Ihnatpolu, we dworku protestantium mieszkający, imieniem panów swoich upraszał o przywrocenie pomienionych wołów, krorzy zaledwie przywrócili jednego, a pomienionego niemego, bez niedziel trzy u siebie trzymając, za wielką prożbą, na wychodzie, już bardzo zchudzonogo, we wsi Żerewie, jadąc, porzucili. Z wioski Lubarki od osadczego y poddanych dwóch pomieniony Łoboda, setnik, nasławszy jednego kozaka, takowe kazał dawać boroszno, który wybrał: sucharów ćwiartek dwie, valoris złotych trzy; mąki żytnej ćwiartek dwie, złotych trzy; jagieł ćwiartek pięć, złotych dwadzieścia pięć; mąki hreczannej ćwiartek, złotych cztyry; na sadło złotych trzy, za chomąt złotych trzy, za chust parę złotych cztyry, na pokłon Kołosowi atamanowi wydali złoty jeden, groszy dwadzieścia cztyry, temuż Łobodzie setnikowi złotych trzy, groszy sześć; tenże setnik przy wybieraniu boroszna roboczemu Prokopowi klacz wziąć kazał, którą przez trzy niedziele, gdzie im potrzeba było, harcując, zchudzoną, nędzną, ledwo co żywą, nazad przywrocić kazał. Postremo wyszpomieniony setnik Łoboda, bez dania żadnej okazyej, kiedy Chwedor, osadca pomienionej wioski Lubarki, venerandi gratia do niego przyszedł y pokłon, lubo by nie należał, położył; tedy parvo praetio nie ukontentowawszy się, niemiełosierdnie obuchem zbił, razów nie mało pozadawał, rękę prawą z naruszeniem kości przetrącił y, gdyby fuga saluti non consuleret, pewnieby onego vita privaret; na ostatek tejże setni Łobody z wioski Jhnatowki kozakom wydali boroszna: sucharów ćwiartek cztyry, złotych sześć; mąki żytniej ćwiartek cztery, złotych sześć; mąki żytniej ćwiartek cztery, złotych sześć; jagieł ćwiartek dwie, złotych dziesięć; mąki hreczanej ćwiartek dwie, złotych cztery; soli husek sto, groszy dwadzieścia cztyry; z obudwuch wiosek: Lubarki y Jhnatówki efficit summa złotych polskich siedmdziesiąt y sześć y groszy dwadzieścia cztyry; ze wszystkish zaś wiosek, in unum computando, summa generalis facit, excepto wiktowania y wzięcia robocizny, złotych polskich cztyrysta trzydzieści i trzy; co że contra omne fas stało się i dzieje, i żeby authoritas jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskego, hetmana i wodza, niemniej iegomości pana regimentarza dispozitio nie byli postposita, niemniej perpetratum om-

nibus aboininabile, prawem bożym, pospolitym, i wojskowym zakazane, scelestissimum facinus (które coelitus vindictam clamat) nie było impunitum, przeto do sądu wojskowego należytego modernus comparens udawszy się, deklaruje, że przerzeczony jegomość xiądz rector cum conventu suo, tak o wybrane boroszna, gotowe pieniądze i różne zboża, niemniej i o violentię; z pomienionym panem Jaremą, pułkownikiem jego krulewskiej mości wojska zaporozkiego, tych wszystkich, wyżej mianowanych, transactii pryncypałem i motorem, setnikiem, atamanami i wszystką czernią jego prawnie czynić będzie, praemissaque omnia vindicabit, salvam ejusdem protestationis, tam in toto, quam in parte melioratione, auctione, immutatione vel per citationem correctione. In verificationem wyżej opisanych violentii, wybranego boroszna, tenże comparens stawił urodzonego Mikołaja Szczygielskiego, dozorcę wiosek protestantium, z wioski Bazaru—Prokopa Jaroszenka, z wioski Kalinówki—Pawła Łytczenka, ad comprobationem juratoriam, którzy, personaliter stanowszy, prosili mnie, urzędu, o wydanie sobie rothy juramentu; a tak, za wydaną, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, jurament w te wykonali słowa: Ja, Mikołaj, i my, Prokop i Paweł, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, jako te, wyżej pomienione, wybrane boroszna, rożne zboża, leguminy, gotowe pieniądze z wioski Kalinówki, części Bazaru, Ihnatówki i Lubarki, dóbr państwa naszego, od nas i sąsiadów naszych są istotnie wydane, jako też i w wiosce Ihnatpolu Fedora niemego żonie przez dwoch kozaków pana Jaremy, przy tumultnym napadnieniu chaty, jawna i prawdziwa popełniona jest wiolentia, jego samego, dziecie na ręku trzymającego, z chałupy, muszkietem szturchając, precz wypędzili, a potym, jako się wyżej pomieniło, z muszkietu do piersi mierzyli i niewiedzieć go gdzie zapędzili, na czym jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; post quod peractum, tak protestans swojej protestaciej, jako też jurantes wykonanej przysięgi mnie, urzędu, prosili actis præsentibus connotari; co i otrzymali. Marcin Borowicz societatis Jesu m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 270.

XCII.

Жалоба управляющаго Чернобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Григорія Польчевскаго, на козацкаго полковника, Ярему Гладкаго о томъ, что козаки его полка собрали контрибуцію съ крестіянъ Чорнобыльской волости, крестіянъ били и крестіянокъ насиловали. Факты эти подтверждаются присягою крестіянъ. 1694. Августа 20.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца августа двадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродкимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцькими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Grzegorz Polczewski, administrator włości Czarnobylskiej, dóbr dziedzicznych jaśnie wielmożnego jego mość pana Kazimierza Władysława Sapiehy, kasztelana trockiego, starosty brzeskiego, vindicując znacznych krzywd, szkod, oppraessii, violentii et extra præceptum divinum zakazanych licentii i exorbitantii, nomine tegoż jaśnie wielmożnego jegomości pana swego, solennissime przeciwko panu Jaremie Hładkiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporozkich i wszystkim ludziom pułku jego, pod dispositią i rządem będącym, lepiej po imionach i przezwiskach sobie wiadomym, providendo omnimodae eorundem bonorum terrestrium, nobilitarium, sancito regni et tot constitutionibus firmatæ et serio de immunitatibus dobr ziemskich, szlacheckich descriptæ indemnitati, opowiadając urzędowi niniejszemu, manifestował i protestował się o to: iż przerzeczony pan Jarema, tot gratiarum et gratitudinum będąc plenus od najjaśniejszego kròla jegomości, pana miłościwego, wprzod mimo wyraźną wolą i ordynans

jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, postposita authoritate et potestate ejus (a quo omnis dependet ordinatio et cui specialis od ludzi rycerskich observari powinien respectus), powtórnie przeciwko woli i ordynansowi urodzonego jegomości pana Balcera z Godzimirza Wilgi, od tego jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego nad pewną partią wojsk jego krolewskiej mości koronnych y kozackich, w Polesiu wojewodstwa kijowskiego consistentią zimową collocowanemi, regimentarza, mającego praesentia et tot admonitionibus, ut se modeste gerat et secundum instituta, sibi tradita, we wszyskim się conserwował, przestrzegającego, ingratus zostawszy beneficiorum sacrae regiae majestatis, a prawie intro in patria hostis, nie mając sobie ni od kogo pozwoloną consistentią, tumultuaria manu ze dwoma setniami wszedszy, y chorągwie koronne rugowawszy, a nie mając żadnego względu na ruinę miasta y włości Czarnobylskiej, przez locatią zimową dwadziestu kilku chorągwi poniesioną, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartym, dnia dziewiętnastego maii, ludzi swoich w tejże włości gwałtem rozłożył, aż do wyścia z tejże consistentiej, do dnia trzynastego julii, persistendo, wprzod przeciwko Bogu, przykazaniu jego y prawu pospolitemu, absolutum prawie, sine lege et rege, usuprowawszy sobie dominium et omnia sibi licere putando, ad criminales actus et violentias udał się; gdy setni Matwija, w Korohodzie stojącej, assawuła y pisarz, lepiej jemu po imionach y przezwiskach wiadomi, w jednej gospodzie insimul stojąc, ad effrenatas licentiarum scorias (sic) resolwowawszy się y kazawszy sobie, aby omnino gospodynie a nie gospodarze do gospod ich im jeść nosili ,gdy Łucia Truchanenka żona, nic takiego na siebie nie spodziewając się, y będąc praegnans, jeść onym przyniosła, przepomniawszy bojaźni bożej, oną gwałtem porwali et vim intulerunt, jakoż, skoro wyszła z ich ręku, nie doszedszy do domu, abortum passa. Denuo assawuł pułkowy, Perebynos, sub praetextu karania swawolnych, zjachawszy z miasteczka Iwankowa do miasta Czarnobyla, po wsiach jeżdżąc, pieniędzmi wybrał złotych polskich cztyrdzieści, ode wsi do wsi z kozakami, a potym, upiwszy się, do wsi Kopaczów gdy przyjechał, niewiastę Katarzynę Ochrymowę, kazawszy czterem kozakom, bo ullatenus pozwolić nie chciała benevo-

le, trzymać, sam niecnotę et viotentiam onej popełnił; a gdy taż opressa, deplorabat conjugalis foederis sui casum, tenże, nefandi criminis reus, minis et verberibus saeviebat post factum perpetratum, formalibus dixit: «milcz, niepowiadaj nie cnoto!» Insze excessus, auditu aurium honestarum indignos, explebant, molestias varias inferebant, kiedy który jakowego dnia nie jadł u gospodarza, od każdego gospodarza seorsive po szahu, drudzy po groszy dwanastu injuriosissime et aggravatorie brali, cujus exactionis efficit summa sto dwadzieścia złotych polskich ad minimum, excepto wykupowania koniej y bydła swego, bo choć żadnej potrzeby nie było, kazawszy podwodę nagotować, że tam a tam ma jechać, sam w karczmie zasiadszy pić, gospodarza z bydłem darmo wodząc, co się y zrachować nie może; owo zgoła, co jeno mogła inventia, złość y natura kozacka excogitare in oppressionem ludzi ubogich, wszystko było licitum; y gdy protestans toties querimonie swoje przed pomienionym panem Jaremą, pułkownikiem wnosił, tedy wszyscy obwinieni: czerń y setnia jego kozacka, obviando malo suo, jawną odpowiedź na zdrowie, życie y substantią jego czynili; promulgando haec verba: «nechaj Lachy znajut kozakiw»; od przejeżdżających kupców, tak zadnieprskich, jako y protestantis, myta po złotych sześć, od innych po złotych trzy, jako gdzie mogli wydrzeć, na setnika brali, przez co szlak y gościniec popsowali y kupiec się odraził; bo kupcy o mil dziesięć objeżdżać musieli; jakoż kupców jaśniewielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego z miasta Ostroga, na kilkanaście złotych od nich wydarszy, oktrutnie obuchami zbili; z miasta Czarnobyla u Waśka Łobaczenka, drugiego Petra koni dwoje, valoris złotych sto, wzieli; post has violentias, damna, injurias et angores takową u mieszczan czarnobylskich i chłopów, do tejże włości należących, dość zniszczonych, a prawie ad extremam przywiedzionych egestatem, tę niesłuszną i gwałtowną boroszna swego wybrali quantitatem: naprzod z miasta Czarnobyla na pana pułkownika pokłonami, jesiotrami, piwem, gorzałką, ktore do Iwankowa posyłali, wydali złotych polskich siedmdziesiąt i sześć; ze wsi Korohoda na kozakow dziewięciu, według ustawy, boroszno wydali, pieniędzmi panu pułkownikowi złotych cztyry, setnikowi złotych trzy, atamanowi złotych trzydzieści, assawule pułkowemu, Perebinosowi, złotych dwa,

chorążemu złotych trzydzieści sześć, na wychodzie z każdego dymu pieniędzmi brali po groszy sześć—złotych szesnaście, napili rożnemi czasy złotych dwanaście, na boty złotych dwadzieścia siedm, na chusty złotych czterdzieście i pięć; in summa w tejże wsi Korohodzie wzieli złotych polskich dwieście czterdzieści i dwa i groszy dziewięć; w tejże wsi wojtowi sam assawuła rękę obuchem wybił; osobliwie: za wozy dwa, chomąt, kosę, siekirę, zastup wydali złotych szesnaście, groszy ośmnaście, z wiosek Zalesia, Haponowicz, Czerewaczów i Zapola na kozaków sześć zbożem wydali i boroszno według ustawy, a za chusty, bóty, wozy, chomąty, masło, syry, dziegieć, rydle i na pokłony pieniędzmi dali złotych dwieście pietnaście; z wiosek Teremiec i Ładyżyc na kozakow pułtora, za woz, chomąt, pieniędzmi—złotych dwadzieścia; za sadło pieniędzmi złotych pięć i groszy czternaście, pokłonu atamanowi i chorążemu złotych pięć, napili gorzałkę ataman z kozakami złotych ośm, tak tej setni, jako i Kaznodziejowej, gdy jachali do wioski Czykołowicz; oprocz ryb, co jedli, pili, in summa w tej wiosce exegerunt piędziesiąt y trzy złotych polskich i groszy trzy; w wiosce Teremcach wojta teremeckiego zbito; z wiosek Rozjeżdżej i Żołnierzowki na kozaków pułczwarta ustawę wydali, na bóty i na pokłony złotych czterdzieści, oprocz chust, za wóz złotych pięć, chomąt złoty jeden, groszy czternaście, siekirę złoty jeden, kosę złoty jeden, groszy czternaście, masła garcy dwa złotych cztyry; syrów trzydzieści, złotych sześć; na Perebinosa osobliwie za masło pieniędzmi brali, masłem i syrem z dymu złotych dwanaście; in summa czyni sto trzydzieści dziewięć złotych polskich. Z wioski Kopaczów na kozaków pięciu ustawę wydali: na pokłony szesnaście, na bóty i chusty złotych trzydzieści, za woz złotych czternaście, za kosę i dziegieć, siekirę złotych pięć, groszy dwanaście, na gorzałkę złotych trzy, groszy sześć, za podwodę złotych dwadzieścia i pięć, masła garcy dwa, złotych cztyry, syrow piędziesiąt złotych siedm, na proch złotych cztyry; in summa złotych polskich sto ośmdziesiąt i pięć i groszy trzy, z wiosek Krasnego, Maszowa, Skrzypków na kozaków dwoch boroszno wydali, za bóty, woz, chomąt i na pokłony złotych czterdzieści, konia wzieli z wioski Krasnego, valoris złotych piędziesiąt, na chusty złotych dziesięć. In summa efficit z tych wiosek sto dwadzieścia dziewięć złotych

polskich; z wioski Semichodów i Bobrowki na kozaka jednego za boroszno pieniędzmi złotych pietnaście, za woz, chomąt, siekirę i kosę złotych ośm, za chusty złotych pięć, za bóty złotych trzy, na pokłony złotych trzy. Z tych wiosek in summa wynosi złotych polskich trzydzieści i siedm i groszy pietnaście; z wioski Opaczycz na kozaków pułtora, boroszna podług ustawy wybrali: na chusty, buty, za koła, chomąt—złotych czternaście, na pokłon setnikowi groszy dwanaście, masła kwart trzy złoty jeden, groszy pietnaście; syrow ośmnaście złotych trzy groszy ośmnaście; in summa wynosi złotych polskich czterdzieści i groszy dwadzieścia ośm; z wiosek Sokołowicz, Terechów i Karpiłowki na kozaka jednego ustawę wybrali: za bóty, wóz złotych szesnaście, masła garniec złotych dwa, miodu kwart dwie złoty jeden, syrów siedm złoty jeden, groszy dwanaście, za chusty złotych trzy; in summa złotych polskich trzydzieści i siedm i groszy dwanaście; z Towstego Lasa i Słobody na kozakow dwóch i chomąt złotych dziesięć, za wòz złotych siedm, za sadło złotych cztyry, insuper nad ustawę syrow trzydzieści, z dymów pietnastu złotych sześć, masła kwart sześć złotych trzy, na pokłony starszyznie złotych czterdzieście, za świdry, dłota, siekirę, rydle i z tym, co na bóty i chusty dali, i za woz drugi, co gwałtem wzieli, złotych sześć; in summa czyni złotych polskich tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt i groszy cztyry. Przez który takowy swoj gwałtowny, nie potściwy, niesłuszny, Bogu obmierzły uczynek pomieniony pan Jarema z ludźmi swemi prawo Boskie i artykuły wojskowe violavit; winy, pro qualitate facti et excessus, na osobę i dobra swoje generaliter wszystkie także zasługi libere zawzioł, salvam tej protestatiej, tam in toto, quam in minima parte, si necessitas juris expostulaverit, jaśnie wielmożnemu jegomości panu kasztelanowi trockiemu zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem, in verificationem praemissorum perpetratarum violentiarum, criminosorum actuum et damnorum in prætactis bonis illatorum, tenże comparens stawił ad comprobationem juratoriam: z miasta Czarnobyla sławetnego Iwana Polesieczę, ze wsi Korohoda Matwieja wojta, którzy, personaliter stanowszy, za wydaniem sobie rothy juramentu odemnie, urzędu, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, w te słowa swoje wyko-

nali przysięgę. My, Iwan i Matwiej, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, jako wysz opisane czasu i sposobem, roku, miesięcy i dni w protestatiej, popełnione gwałty, zabory, szkody, krzywdy i uciemiężenia przez pana Jaremę, pułkownika, i ludzi pułku jego w pomienionej włości Czarnobylskiej, dobrach jaśnie wielmożnego jegomości pana Sapiehy, kasztelana trockiego, nam i sąsiadom naszym prawdziwie są stałe i istotnie poczynione, na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. Post quod præstitum prosili, tak protestans o przyjęcie i do act zapisanie swojej protestatiej, jako też et explentes juramentum swojej wykonanej przysięgi actis praesentibus connotari; co i otrzymali. Grzegorz Polczewski, administrator czarnobylski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 288.

XCIII.

Жалоба дворянина Андрея Матіяшкевича на кіевскаго мечника, Павла Трипольскаго, о томъ, что, съ его вѣдома, выкочены были изъ села Матіяшкевича, Копищъ, въ село Трипольскаго—Клочки крестіяне: Моисей, Мартынъ и Василь, которые потомъ съ козаками Палѣя нападали на Матіяшкевича и родныхъ его, грабили ихъ и били. 1694. Августа 23.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца августа двадцать третего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцького и книгами нынешними, кгродскими, овруцъкими, stanowszy oczewiście urodzony jegomość pan Andrzej Matiaskiewicz, swym i urodzonej jejmość paniej Maryanny Wyhowskiego, primi voti Bazylowej Sokołowskiej, secundi ad praesens Andrzejowej Matiaskiewiczowej, małżonki swej imieniem, dobr i wsi Kopiszcz, quondam ab antiquo Wyhowa, w województwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, jure liquido et legitimo posse-

sor, żałośnie przeciwko urodzonemu jegomości panu Pawłowi Trypolskiemu, miecznikowi kijowskiemu, dobr pewnej części wsi Kłoczków, w tymże województwie i powiecie leżącej, dziedzicowi, tudzież przeciwko urodzonemu panu Janowi Wolskiemu, podstarościemu dóbr jegomości, niżej mianowanych wszystkich transaktij pryncypałowi, manifestował i protestował się o to, iż roboczy Mojsiej, ojciec, ze dwoma synami: Martynem i Wasilem, z starodawna dziedziczni, starożytni, pomienienej wsi Kopiszcz poddani, niewiedzieć quo spiritu, ale znać z wiadomością i informatią wyszspomnianego jegomości pana Trypolskiego, obwinionego, do wsi Kłoczkow, części i possessyej dziedzicznej jegomości, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtòrego wykocony został, od którego poddanego należyta bez te wszystkie lata powinna była iść robocizna i intrata, który, mając już napięte rzeczy i samego siebie z żoną, dziećmi i chudobą swoją, na determinowane miejsce, do mianowanej wsi Kłoczków, przeniosł się, wszystkie swoje z otczyny pszczoły powydzirawszy, barci dwadzieścia sześć, na swoj własny pożytek obrócił, za które robocizne i powinność jego za wspomnione lata przychodzi ad minimum protestanti summa cztyrysta pięćdziesiąt złotych polskich, względem zaś powydziranych pszczoł, efficit summa dwieście sześćdziesiąt złotych polskich, insuper Martyn, starszy syn jego, zostając z kozakami pułku Palija a setni Daryenkowej, nietylko że roku przeszłego, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzeciego, po narodzeniu Christusa pana ruskim, we młynie iskoroskim, przy bytności nie mała ludzi, urodzoną jejmość panią Maryannę Synhajewskiego Janową Wyhowską, bratową żony comparentis, zelżywszy, zesromociwszy, prawie z błotem zmieszawszy, klacz cisawą, valoris złotych czterdzieści monety polskiej, in vim niesłusznego grabieżu sobie appropriavit; powtórnie tegóż roku, przed świętem Świętej Trojcy ritus graeci, z kozakami tejże sotni Daryenkowej, pułku Paliowego, naszedszy z kupą nie małą na dom urodzonego jegomości pana Jana Sokołowskiego, pasierzba quaerulantis, w niebytności samego jegomości pana Sokołowskiego, samą jej mość panią Apołonią Sokołowską, małżonkę jegomości, bez żadnego respektu stanu szlacheckiego y płci mdłej białogłowskiej, obuchami, rurami, stusami et id genus zbiwszy, rucznicę, valoris złotych dwadzieścia wzioł y onej nie przywrócił, ad extremum roku terazniej-

szego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia szesnastego augusti, podczas jarmarku na świętego Spasa ruskiego, w mieście starych Narodyczach, snać z instinctu, wiadomości tak samego jegomości pana Pawła Trypolskiego, jako też pana Jana Wolskiego, mniejszej—Chajczy y innych attinentii, do tych że dóbr należących, zawiadowcy, na który jarmark gdy przybyła małżonka protestantis, quaeque necessaria pacatissime sprawowała z wyszmianowaną jejmość panią Sokołowską, którą jejmość panią Sokołowską, nie wiedzieć dla jakiego praetextu, pomieniony obwiniony Mojsiej z synami swemi, uczynku owego wszystkiego pryncypał, pod sam jarmark w mieście Narodyczach starym, klacz gwałtem biorąc, grabił, której klaczy gdy małżonka comparentis dać y brać sobie recusabat, tedy onę, pro libitu suo lżąc, sromocąc, rurami, stusami y pięściami zbili y razów nie mało sinich, spuchłych, krwią ociekłych nazadawali; z których poddanych gdy protestans tegoż roku y miesiąca, dnia dwudziestego, przyjechawszy do wsi Kłoczków, requirował sprawiedliwości u pomienionego pana Jana Wolskiego, podstarościego jegomości, miasto tedy uczynienia z wyszpomienionych chłopów a poddanych własnych protestantów sprawiedliwości, confusią nakarmiwszy, na większy dishonor y ruinę klacz siwą, własną obżałowanego z kulbaką, wojłokiem y uzdeczką, wszystko valoris złotych sto, in vim niesłusznego, nieprawnego y gwałtownego grabieżu, łupu et praedae, nic sobie nie będąc winnemu, wziąwszy, do tych czas nie oddaje y oddać żadną miarą nie chce y tejże klaczy, niewinnie wziętej, ut norma et praxis juris każe, in triduo w grodzie nie praesentował, owszem jeszcze na zdrowie, życie y substantią obojga protestantów palam et privatim diffidat, dla których odpowiedzi modernus comparens z małżonką swą salutis et vitae suae tutus et securus bydź nie może, ale na zawsze, ubivis locorum periclitari musi; woźny zaś żaden, ob metum, horrorem et tremorem jegomości pana Trypolskiego, żadną miarą jechać na oglądanie pomienionych zadanych razów, jako też y na arestowanie wspomnionych własnych poddanych protestanta, exorbitantów, nie chciał, dla czego y relatia obductiej y areszt w grodzie zeznane bydź nie mogły; przez który takowy swój niesłuszny y gwałtowny proceder, tak sam jegomość pan Trypolski, miecznik kijowski, tej trantactiej forti tum instinctu suo reus, jako też y pan Jan Wol-

ski, podstarości jegomości, ipso facto et re principalis (ktorego pana Wolskiego, jako też y roboczego Mojsieja, z synami wykoconego, extraditio et statuitio omnino urgetur) prawo pospolite violarunt, winy, pro qualite facti et excessus, libere succubuerunt, salvam jednak tejże protestatiej swojej zostawiwszy sobie meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel par citationem correctionem; a teraznejsza, aby do xiąg nniejszych przyjęta i zapisana była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił; co y otrzymał.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № *3218, годъ 1694—1696; листъ 294.*

XCIV.

Жалоба францисканскаго монаха, Лаврентія Пекарскаго, на козацкаго полковника Искру о томъ, что козаки изъ его полка разорили совершенно контрибуціями крестіянина Пекарскаго, Василія Коржа; послѣдній подтверждаетъ это присягою, 1684 Августа 26.

Року тысяча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца августа двадцать шестого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нынешнеми, кгродскими, овруцкими comparens personaliter przewielebny w Bogu jegomość xiądz Wawrzyniec Piekarski, ordinis sancti Francisci minorum conventu, wiosk, Kożuchowki, w województwie kijowskim a powiecie owruckim leżąceji dziedzic, vindicując znacznego zniszczenia y przez niezwyczajne, niesłusznie wybrane boroszna ad extremam przyprowadzenia egestatem poddanego swego, niżej exprimowanego, solennissime gravique cum querela przeciwko panu Iskrze, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojsk zaporozskich, z którego wiadomością y rozkazaniem, uciążliwą boroszna exactią, poddany protestantis jest zgruntu zrujnowany, także setnikom jego: Odyńcowi y Karpowi, z pod którego pułku y ichże setni kozacy, roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, mensibus octobris, novembris et decem-

bris, zimową stanowszy consistentią, jeden drugiemu podając, siedmioro boroszna wybrali, manifestował y protestował się o to: iż pomieniony pan Iskra, pułkownik, z setnikami y czernią swą kozacką, mimo wyraźną wolą y ordynans jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, powagę y władzę jegomości hetmańską postponowawszy, także też mimo wiadomość urodzonego jegomości pana Balcera z Godzimirza Wilgi, regimentarza pewnej partiej wojsk tak koronnych, jako też y zaporożskich jego krolewskiej mości, pod ktorego komendą y terazniejszy obwiniony, pan Iskra, z wojskiem swym zostawał, dispositione ejus floctipensa, omnia sibi licere putando, miasto jednego boroszna, oppressive et injuriose exegerunt, gdy przerzeczony Wasyl Korż, wprzod jednemu kozakowi z pułku wspomionego obwinionego, a setni pana Odyńca, pierwsze takowe wydał boroszno, to jest: sucharów puł ośmaki, valoris złotych trzy, mąki żytnej puł ośmaki złotych trzy, mąki pszennej czwiartkę złotych trzy, mąki hreczannej czwiartkę złoty jeden, groszy pół osma, jagieł czwiartkę złotych pięć, za dwanaście funtów słoniny złotych dwa, soli husek piędziesiąt groszy dwanaście, grzyby złotych dwa, gotowych pieniędzy złotych pięć; drugi kozak tegoż pułku a setni Karpowej takoweż boroszno (ut supra scriptum est) extorsit y na woz dał gotowych pieniędzy złotych pięć, insuper pięcioro boroszna, z pod tegoż pułku y setni kozakom, mniejsze, cum summa chudoby swojej exvisceratione y domostwa destitutione, minis et verberibus będąc compulsus, nolens volens, vi prawie coactus, extradere musiał, excepto bez całe stanowisko rożną leguminą y, co dom miał, wiktowania, gorzałki dla nich nad zamiar kupowania y podwod brania, wynosi in summa złotych polskich sto dwadzieścia, przez które extorsie mianowany Wasil Korż, nie mając czego się iąć, za czym żyć y czym robić, emendicatis prawie żyjąc suffragiis, derelictis propriis laribus, precz iść myśli; querulans zaś, ob ad nihilum reductionem poddanego swego, niemałę, futuro da Bóg in termino juris reprodukowaną, poniosł y ponosi dispendium. Quo tali temerario et illicito suo ausu wyszmianowany jegomość pan Iskra, pułkownik, z pany setnikami y czernią swoją kozacką woli jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, niemniej jegomości pana

regimentarza interdicto we wszystkim sprzeciwił się, rigor artykułów wojskowych, de disciplina uchwalony, libere succubuit, a za tym taxam za wybrane boroszna, superius expressam, protestantowi omnino resarcire et damna, ex inde emergentia, refundere in toto tenetur, salvam tejże protestatiej, tam in toto, quam in minima parte sobie zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem. Et incontinenti, stanowszy oczewiście roboczy Wasil Korż z wioski Kożuchowki, dobr dziedzicznych protestantis, super realitatem wydanego od sobie siedmiorga boroszna, prosił mnie, urzędu, o wydanie sobie rothy juramentu, za wydaniem której, flexis ad imaginem crucifixi Iesu Christi genibus, przysięge w te wykonał słowa: Ja Wasil, przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Swiętej jedynemu, na tym, jako te siedmioro boroszna, roku, miesiąca, dni, czasów wyżej w protestatiej opisanych, przez kozaków pułku pana Iskry z setni zaś dwóch, panow: Odyńca y Karpa, u mnie są prawdziwie wybrane y odemnie onym istotnie wydane, tak dalece, że mnie wszystkiej chudoby pozbawili y do wielkiego ubózstwa przywiedli, że nie mam za czym żyć na świecie; na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mnie Panie Boże dopomoż y niewinna męka Chrystusa pana; post quod praestitum prosili, mnie, urzędu, tak protestans o przyjęcie y do act zapisanie swojej protestatiej, jako też y Wasil swego, przez siebie wykonanego, juramentu; co na affectatią swoją y otrzymali. Xiądz Wawrzyniec Piekarski zakonu świętego Franciszka, m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696. Листъ 296 на оборотѣ.

XCV.

Жалоба житомирскаго стольника, Ремигіяна Сурина, на ригиментаря, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ, отправляясь въ походъ противъ Семена Палія, ограбилъ имѣніе Сурина, Гостомель. 1694. Сентября 27.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятого четвертого, месеца септембрия двадцать семого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Михаломъ Михалькевичомъ Кончаковскимъ,

наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, stanowszy oczewisto urodzony jegomość pan Remijan Suryn, stolnik żytomirski, obywatel województwa kijowskiego, swym i urodzonej jej mość paniej Zophiej Orzechowskiego Remianowej Surynowej, stolnikowej żytomirskiej, małżąki swej imieniem, dóbr miasteczka Hostomla, w województwie kijowskim leżących, vigore jurium tejże małżąki swej, possessorki zastawnej, solennissime, gravi cum querela, przeciwko urodzonemu jegomości panu Belcerowi z Godzimirza Wildze, rejmentarzowi pewnej partiej wojsk koronnych i kozackich jego królewskiej mości, w Polesiu województwa kijowskiego collocowanych, zupełną moc i komendę nad tymże rycerstwem od jaśnie wielmożnego jego mości pana Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, nie na oppressią dziedzicznych ziemskich dóbr szlacheckich, ale na suppressią impræsy male machinantium osob mającemu, manifestował i protestował się o to: iż przerzeczony jegomość pan rejmentarz, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia trzynastego februarii, z konsistentiej swej zimowej, z miasta Czarnobyla, z pomienionym wojskiem, gdzie i syn protestantium, urodzony jego mość pan Jan Suryn, thowarzysz chorągwie pancernej jaśnie wielmożnego jegomości pana Lubomirskiego, starosty Kazimirskiego, præsens zostawał, ruszywszy się, przeciwko szkodliwej, niewdzięcznego łask i dość obfitych dobrodziejstw jego królewskiej mości, pana miłościwego, in regno szczęśliwie panującego pana, Semena Paleja, zawziętości, wpadszy hostilissime do pomienionych dóbr Hostomla, tylko czterech kozakow zastawszy, z gruntu śmiał i ważył się depopulare poddanych tamecznych protestantium exviscerować, jakoż samą rzeczą i skutkiem explevit, kiedy koniej czterdzieści, wołów dwadzieścia wziąwszy, majętność tameczną i ludzi do szczętu zrujnować kazał i zrabować dopuścił, żadnego nie mając względu i komizeratiej nad protestantami i jegomością panem Janem Surynem, synem ichmości, też usługę wierną rzeczypospolitej traktującym, gdy upraszał uniżonością swoją, certując, a prawie z płaczem mówiąc, opowiedziawszy, «że to moja i rodziców moich», żeby kazał to wszystko przywrócić, co pozabierano, a dobr i poddanych nie rujnować, tedy jego mość pan rejmentarz, postponowawszy usilną

prozbę i submissyą syna ichmości, żadnego uwadze nie dawszy miesca, odpowiedział: «już to panie bracie są zawotowane rzeczy»; i tak jedyną z majętności protestantium uczynił pustynią, przez co protestantes prætendunt sobie szkody namniej na pięć tysięcy złotych polskich; którym niesłusznym procederem swoim przykazanie, niwczym nie zachowawszy modestiej, privato ausu postąpiwszy, wspomniony jegomość pan rejmentarz nie tylko metam artykułów wojskowych przestąpił, ale też winy, de eadem disciplina opisane, na osobę i dobra swoje generaliter wszystkie libere popadł; a za tym też wyrażone szkody in toto nagrodzić z wykładami i kosztami prawnemi omnino protestantibus powinien; wolno jednak tejże protestacyej w przydaniu, ujęciu, odmienieniu zostawiwszy sobie melioratią, albo przez pozew, jeżeli tego prawna będzie ukazywała potrzeba, correctią, na verificatią tego wszystkiego, tenże comparens stawił ad comprobationem juratoriam urodzonego Jana Moszczyńskiego, dozorce i podstarościego swego hostomlskiego, i sławetnego Iwana Bohducha, wojta tamecznego, którzy, oczewiście stanowszy, prosili mnie, urzędu, o wydanie rothy juramentu; za wydaniem której, poklęknąwszy na kolana przed obrazem ukrzyżowanego pana Jezusa Chrystusa, przysięgę w te wykonali słowa: ja Jan, podstarości, i ja Iwan, wojt hostomlsky, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Swiętej jedynemu, na tym, iż jegomość pan Wilga, rejmentarz z wojskiem, pod commendą swoją będącym, roku, miesiąca, dnia i czasu, wyżej w protestacyej opisanym, idąc przeciwko imprææzie pana Semena Paliia, pańską majętność, dobra Hostoml, zgruntu zrujnował, mnie zaś, Iwana, i sąsiadów moich wszystkich hostomlskich do szczętu zrabować dopuścił i te wszystkie szkody, wyżej wyrażone, z okazyej tegoż jegomości pana rejmentarza, że są prawdziwie stałe i istotnie poczynione i z majętności pustynią uczynił; na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; post quod peractum, tak protestans o przyjęcie i do act zapisanie swojej protestaciej, jako też i przysięgające wykonanego przez siebie juramentu mnie, urzędu, prosili, co i otrzymali, Remian Suryn, stolnik żytomirski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 360 на оборотъ.

CXVI.

Жалоба житомирскаго стольника, Реміяна Сурина, на региментаря, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ опустошилъ село Сурина—Обиходы, расположивъ въ немъ на постой цѣлую козацкую сотню изъ полка Яремы Гладкаго; жалоба подтверждается присягою крестіянъ. 1694 Сентября 27.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца септеврия двадцать семог о дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаломъ Михалевичемъ-Конъчаковъскимъ, наместникомъ кгродскимъ староства овруцкого и книгами кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Remian Suryn, stolnik żytomirski, swym y urodzonej jej mości paniej Zophiej Orzechowskiego Surynowej, stolnikowej żytomirskiej, małżąki swej, imieniem, dobr wsiów Obychodow, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżącej, possessor, windicując desolatiej tychże dobr y poddanych swoich znacznego zrujnowania, solennissime przeciwko urodzonemu jegomości panu Balcerowi z Godziemirza Wildze, rejmentarzowi na ten czas pewnej partii wojsk jego krolewskiej mości koronnych y kozackich, w Polesiu tegoż wojewodztwa kijowskiego stojących, manifestował się y protestował się o to, iż jegomość pan Wilga, nie tylko że lat kilka, pierwszego razu mając directią nad pewną partią wojsk, kraj tutejszy uciążliwą exactią znacznie opprimował, ludzi exviscerował, dobra ziemskie szlacheckie rujnował, immunitatem onych, według opisu prawa nie uważając, o co nie mało zaniesionych jest protestacyej, ale i teraz, powtorną commendę i dispozitią z woli jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza

swego, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego i czwartego mając, z ordynansu sobie zleconego, jakowa mens jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana w nim wyrażona i opisana jest, i jakoby z tutejszymi dobrami i krajem obejść się miał, z ktoregoby też pomienionego ordynansu obywatele tegoż wojewodstwa informować się mogli, do grodu nie podawszy, na libertatią produkowaną nic nie dbając, circum circa insze majętności uwolniwszy, i modestius z nimi postąpiwszy, jedyne dobra, wieś Obychody protestantium, na poddanych dziewięciu całą setnie pułku pana Jaremy Hładkiego, jakoż od tego pana pułkownika i setnika jego listy świadczą, do tegoż comparenta pisane, z gruntu zniszczył, tak dalece, że od krow i bydła, zboża i wszystkiej chudoby swojej odpadszy, nie mając czego się jąc i za czym dalej żyć, opieszawszy, domy swoje porzuciwszy, z żonami i z dziećmi precz rozejść się musieli, w folwarku zaś dworskim protestantis konie, bydło rogate, owce i inszy dobytek, że nie było kim robocizny odbywać, sian wozić, zboż młocić, bez czasu poodpadać musiała, wszystkich zaś szkod dworskich i chłopskich, rachując rospędzenie i rozejście się poddanych imputując, ponieważ tylko sama Arabia została, protestans sobie na trzy tysiące złotych polskich prætenduje; o co wszystko, że z pomienionym jegomością panem Wilgą, na ten czas będącym rejmentarzem, prawem pospolitym i wojskowym protestans sobie postąpi, wyżej mianowanych szkod nagrodzenia z winami, podług artykułów wojskowych i statutowych opisanemi, omnino urgebit, to swoją ofiaruje się protestatią, wolną tejże melioratią w przyłożeniu, ujęciu, odmienieniu, lubo pozwem poprawieniu, zostawiwszy. Na dowod przerzeczonych szkod, desolacii dobr, rozpędzenia poddanych, stanowszy oczewiście urodzony Jan Mackiewicz, sługa i podstarości Obychodowski, z roboczym Miskiem Sobczenkiem, tamejszym dziedzicem pozostalcem, prosili mnie, urzędu, o wydanie rothy juramentu, za wydaniem której, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, w te przysięgę wykonali słowa: Ja, Jan, i ja Misko, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu na tym, iż te wszystkie szkody w dobrach wsi Obychodach pana naszego przez setnią pana Jaremy, pułkownika, a setnika Łobody z towarzystwem jego, z okaziej zaś jegomości pana Wilgi, rejmentarza, rokow, miesięcy, dni i czasów, za consistentiej zimowej, panu naszemu,

mnie, Miskowi, i sąsiadom moim są prawdziwie i istotnie poczynione; jako na czym sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; post quod peractum, tak protestans o przyjęcie i do xiąg zapisanie swojej protestacyjej, jako też jurantes, swojej wykonanj przysięgi mnie, urzędu, prosili; co i otrzymali. Remyan Suryn, stolnik żytomirski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218; годъ 1694—1696; листъ 362.

CXVII.

Жалоба дворянки Θеоθилы Тышкевичовой о томъ, что при нападеніи козаковъ Палія на ея имѣніе, мѣстечко Бышевъ, они сожгли всѣ документы, хранившіеся въ ея домѣ. 1694. Ноября 12.

Року тысеча шестсотъ девятдесятъ четвертого, ноября двванадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нынешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzona jej mość pani Teofila Gasparskiego Tyszkiewiczowa, niegdy urodzonego imć pana Karola z Łohojska Tyszkiewicza pozostała małżonka, wdowa. Iż jako w grodzie generału województwa kijowskiego, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego czwartego, miesiąca nowembra trzeciego dnia, praecawendo omnino bonorum et substantiae suae indemnitati ac integritati, ratione, przy gwałtownym najeździe miasteczka Byszowa, juribus teraźniejszej manifestującej podległego, tu, w województwie kijowskim a powiecie żytomirskim leżącego, jeszcze stante vita tegoż zeszłego imci pana Tyszkiewicza małżonka manifestującej, w roku teraźniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartym, miesiąca februarii dnia dziewiątego, wszystkiej substanciej: srebra, złota, klejnotuw, cyny, miedzi, szat, rynstunków wojennych, gotowych pieniędzy, sprzętów gospodarskich, szkatuły z sprawami, oryginałami, kartami ręcznemi, blankietami, cerographami, tak zeszłego małżonka manifestującej, jako samej jej mości, na

rożne dobra, w wojewodztwie kijowskiem w rożnych powiatach zostające, niemniej wieczystych przedaży, donatii, obligationis, zapisów, na rożne summy od wielu ich mość panów, ktorych manifestująca de actu et data pamiętać nie może, danych i służących; przez kozaków pana Semena Palija, pułkownika wojsk jego krolewskiej mości żaporożskich, zabrania, zagrabienia i tychże dóbr funditus zrujnowania, manifestowała i protestowała się była, tak i ad praesens pomienioną manifestacją aprobując i oną w niektórych punktach meliorując, corporalique juramento stwierdzając, manifestuje się o to: iż jako w pierwszej manifestacji exprimowane są, czasu i sposobem wyżej mianowanym, gwałty, krzywdy, szkody i wiolencje, w miasteczku Byszowie stałe, tak dalece, że sama, unosząc zdrowie swoje, zaledwie ad tutiora loca, aż na Wołyń, derelictis omnibus fortunis et propriis laribus suis, uiechała, kozak zaś, excepto inszych splendorów, nomine Dema, podczas tegoż najazdu: (jako manifestującej od wielu mieszczan byszowskich ex velatis patet): szkatułę odbiwszy, pieniądze gotowe pobrawszy, sprawy, jako się wyżej pomieniło, w szufladach zamknięte, w ogień wrzuciwszy, spalił; o czym pomieniona manifestacja szerzej a dostateczniej w sobie obmawia, a tak manifestująca, inhaerendo legi publicae, pomienioną manifestacją w grodzie generału wojewodztwa kijowskiego i teraźniejszą corporali juramento stwierdzaiąc, prosiła mnie, urzędu, o wydanie sobie roty juramentu, za ktorą wydaną, flexis ad imaginem crucifixi Iesu Christi genibus, w te wykonała jurament słowa: Ja, Teofila, przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Swiętej jedynemu, na tym, iż tak zeszłemu małżonkowi memu, jako i mnie samej, wszystkie rzeczy, sprawy i gotowe pieniądze z szkatuły, czasu i sposobem, jako się wyżej pomieniło, przy gwałtownym najeździe przez kozaków pułku pana Palija są zabrane i te szkody prawdziwie poczynione, na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi Panie Boże dopomoż i niewinna męka Christusa Pana. O co iterum atque iterum manifestowawszy się, a zostawiwszy sobie salvam tej manifestaciej, si necessitas juris expostulaverit, seorsivam meliorationem, prosiła mnie, urzędu, hoc totum actis praesentibus connotari, co i otrzymała Teofila Tyszkiewiczowa.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная № 3218, годъ 1694—1696; листъ 399.

XCVIII.

Жалоба отъ имени дворянки Катерины Дрогоевской на козацкого Полковника, Ярему Гладкаго, о томъ, что онъ разорилъ ея имѣнія постоемъ и контрибуціями. 1695. Іюня 13.

Року тисеча шестъсотъ девятьдесятъ пятого, месеца юня тринадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Михаломъ Михалевичомъ-Конъчаковъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jan Taranowski, sługa wielmożnej jejmość paniej Johanny Katarzyny z Drohojowa Drohojowskiej, starościanki Miedzielskiej, dóbr wsiow: Rowtycz, Domontowa, Łopatków, futora Kryniowa i Stracholesia, do klucza Hornostajpolskiego należących, tu, w wojewostwie kijowskim, a powiecie żytomirskim leżących, dziedziczki, nomine tejże wielmożnej jejmość panny starościanki Miedzielskiej, vindicując znacznego zniszczenia i zrujnowania przez niesłuszne i niezwyczajne wybrane boroszna, rozpędzenia poddanych i ad extremam przyprowadzenia egestatem, solennissime, gravique cum querela, przeciwko panu Jaremie Hładkiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości zaporozskiemu, od wybierania niesłusznych boroszen, krzywd, szkod, violencii nie animującemu, owszem samą rzeczą i skutkiem exekutorowi i principałowi, także Matwijowi Czajkowskiemu, setnikowi, Bochanowi i Chweśkowi, atamanom i innym wszystkim, do siedmiudziesiąt i pięciu osób kozakom, w wyszpomienionych wioskach stojącym, rożne krzywdy, szkody, violentie i oppressie, z wiadomością pułkownika swego, czyniącym, manifestował

i protestował się w ten niżej opisany sposob i o to: iż pomieniony pan Jarema Hładki, pułkownik, z sotnikami, atamanami i czernią swą kozacką, mimo wyraźną wolą i ordynans jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, powagę i władzę jegomości hetmańską postponowawszy, także mimo wiadomość urodzonego jegomości pana Balcera z Godzimierza Wilgi, regimentarza pewnej partiej wojsk, tak koronnych, jako też i zaporozkich jego królewskiej mości, pod którą commendą i terazniejszy obwiniony, pan Jarema, z wojskiem swym zostawał, dispositione ejus floccipensa, omnia sibi licere putando, stanowszy zimową consistentią, w roku przeszłym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartym, in definio nowembris, oppressive et injuriose od ubogich ludzi, sam osobą swą, z setnikami, atamanami, siedmiądziesiąt i pięcią kozakami, postanowionemi w przerzeczonych wioskach, ktorzy stojąc, od wymysłu każąc sobie jałowice i woły rznąć, a w post z rybami, aby im dawali wyrozuby, albo leszcze swieże były, serio przykazywali, aby im koniecznie to było, takowe wybrali boroszna: naprzod we wsi Rowtyczach, Matwiej setnik stojąc bez niedziel trzydzieści z kozakami setni swojej dwudziestą siedmią, na wszystkim wikcie gospodarskim, którzy wzieli: dla koni owsa osmak kijowskiej miary pułtorasta, każdę osmakę rachując po złotych dziesięć, facit pułtora tysiąca złotych polskich, siana wozow trzy, po złotych dziesięć, facit złotych trzydzieści, za stroże wydali złotych sto czterdzieści; tenże Matwiej setnik z wioski Stracholesia wzioł gotowych pieniędzy złotych ośmdziesiąt i ośm, sadło złotych sześć, owsa ośmak pięć i czwiartek dwie, facit złotych pięćdziesiąt i pięć; w wiosce Domontowie Bochon ataman z kozakami dwudziestą, stojąc przez całą zimę, wzieli: owsa ośmak siedmdziesiąt, facit złotych sto siedmdziesiąt, wozów trzy złotych trzydzieści, za stroże złotych sześćdziesiąt; w tejże wsi kozak z pod setni Matwiowej, odmówiwszy żonę od Iwana, przezywającego się Babanenka, wziąwszy gotowych pieniędzy złotych sto czterdzieści, precz poszedł, u ktorego to chłopa pan Jarema kazał wziąść woła i krowę z cielęciem, wszystko valoris złotych ośmdziesiąt, a potym, za dogonieniem tegoż kozaka, zaledwie białogłowę przywrocili; w wiosce Łopatkowym futorze, Chweśko ataman z kozakami dziesięcią stojąc, wzieli:

ośmak pietnaście złotych polskich sto pięćdziesiąt, wozów dwa złotych dwadzieścia, za stroże złotych trzydzieści; w wiosce Hryniach Czajkowski, setnik, z kozakami dziewietnastą stojąc, wzieli owsa ośmak trzydzieści i pięć złotych trzysta pięćdziesiąt, wozów trzy złotych trzydzieści, za strożę złotych sześćdziesiąt i ośm, w której to wsi Semen, kozak setni Czajkowskiego, dziewce, na imie Zience Żytownie, idącej za wsią, gwałt popełnił; wychodząc tedy z consistentiej do obozu, na kozakow siedmiudziesiąt pięciu, na każdą osobę seorsive, wybrali boroszno; to jest: po puł ośmaki mąki żytniej, po puł ośmaki sucharów, po czetweryku mąki pszennej, itidem po czetweryku jagieł, soli husek po siedmdziesiąt, chust po parze, rachując tedy wraz suchary, mąkę pszenną i żytnią, jagły, sól i chusty, za mąkę żytnią ośmak siedmdziesiąt i pięć, każdą ośmakę rachując po złotych czternastu, facit złotych siedmset siedmdziesiąt i ośm, itidem sucharów ośmak siedmdziesiąt i pięć, także facit złotych siedmset siedmdziesiąt i ośm, jagieł ośmak dziewięć i czwiartek dwie, po złotych szesnastu, facit złotych sto pięćdziesiąt i dwa, mąki pszennej ośmak dziewięć, czwiartek dwie, po złotych pietnastu, facit złotych sto czterdzieści i dwa i groszy pietnaście, chust par siedmdziesiąt i pięć, każdą parę rachując po złotych dwa i groszy pietnastu, czyni złotych sto ośmdziesiąt, sadeł ze wszystkich wiosek dziesięć, po złotych sześć, facit złotych sześćdziesiąt, za sól złotych dziesięć; ad extremum siekiry, rydle, kosy, maźnicy et id genus gwałtem od gospodarzów brali, samemu panu pułkownikowi z każdej wsi, podczas Bożego narodzenia i Wielkiej nocy, mąki żytne, pszenne i jęczmienne na słody, za rozkazaniem jego, musieli dawać, których nie można i wymienić, rybami więdłemi samemu panu Jaremie do obozu wydali za złotych sto dwadzieścia, którzy to poddani z przerzeczonych wiosek, nie mogąc na sobie tak ciężkich okrucieństw znieść, trzydziestu z wyszmianowanego klucza z żonami, dziećmi et cum tota supellectili domestica, za Dniepr pojść musieli, po niektorych gumna pozostałe, którzykolwiek miawszy odeszli, powymłacali na kop trzydzieści ośm rożnej crescentiej zboża i na swoj pożytek obrócili, niemniej myto, pannie comparentis należące, na przewozie Demontowskim, na Dnieprze, od kupców przechodzących, począwszy od consistentiej swojej, aż do wyjścia, brał i teraz przy wyjściu, swe-

go Niegiłasa, kozaka, dla odbierania, zostawił, zkąd prætendit protestans za wybrane myta złotych ośmset; wybraną leguminą, gotowemi pieniędzmi, rożnym zbożem, od poddanych z wiosek wyszpomienionych exceptowania, summa generalis, in unum computando, pięć tysięcy pięćset siedmdziesiąt i siedm złotych polskich. Quo tak temerario et illicito suo ausu wyszmianowany pan Jarema, pułkownik, z ichmość pany setnikami, atamanami i czernią kozacką woli jaśniewielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, niemniej jegomości pana regimentarza interdicto we wszystkim sprzeciwił się, rigor artykułów wojskowych, de disciplina uchwalonych, libere succubuit, a zatym taxam za wybrane boroszna, superius expressam, pannie protestantis omnino resarcire et damna, exinde emergentia, refundere tenentur; salvam tejże protestatiej, tam in toto, quam in minima parte zostawiwszy wielmożnej jejmość pannie starościance Miedzialskiej, pannie swojej, salvam meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem; a terazniejsza, aby do xiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. Jako pisać nie umiejącego, jegomości pana Jana Jaronowskiego za prożbą, ręką swą podpisuję się Stanisław Stephan Białobrzeski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 670 на оборотѣ.

XCIX.

Жалоба дворянъ: Адама и Федора Недашковскихъ на эзуитовъ овруцкихъ о томъ, что они захватили утварь, принадлежавшую Недашковскимъ, и потомъ позволили крестіянамъ своимъ, вмѣстѣ съ козаками Палія, напасть на домъ Недашковскихъ, нанести имъ побои и насильно отобрать волы, заграбленные у этихъ же крестіянъ Недашковскими. 1695 Сентября 15.

Року тисеча шестъсотъ деветдесятъ пятого, месеца сентября пятьнадцатого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овручскомъ, передомною, Михаиломъ Михалкевичемъ—Кончаковскимъ,

намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овручского и книгами нинешними, кгродскими, овручскими, comparens personaliter urodżony imć pan Adam Niedaszkowski, będąc summopere, circa invasionem domu swego szlacheckiego, converberatus, injurjatus et damnificatus per infrascriptas personas, swym i urodzonej jej mość pani Połoniej Skuratowskiego, primi voti Andrzejowej Niedaszkowskiej, secundo ad praesens Janowej Grochowskiej, pozostałej wdowy, w leciech podeszłych, pobitej i poszamotanej, matki swej, imieniem. Także Feodor Niedaszkowski, brat stryjecznie rodzony wyszpomienionego komparenta, sam przez się, windykując tegoż pobicia, jawnej i znacznej oppressiej i ukrzywdzenia, solenissime gravique cum querella świadczyli: primario przeciwko przewielebnemu w Bogu jego mości księdzu Janowi seu alterius nominis Niedobylskiemu, superjorowi kollegium ksawerowskiego i owruckiego societatis Iesu; secundario, przeciwko wielebnemu w Bogu jego mości księdzu Marcinowi Borowiczowi, prokuratorowi societatis Jesu ejusdem residentiae owrucensis, (quorum snać scitu, jussu et mandato infra nominata patrata sunt), niemniej przeciwko Prokopowi Kowalenkowi, testiowi, Fedorowi, zięciowi, Maksymowi i innym poddanym Ignatowskim ich mościow ojcow Jezuitów owruckich, consulto na niżej mianowany uczynek zgromadzonym, samymże ich mościom po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym i znajomym, (quorum statuitio przed przyszły sąd, pro sumendis super illis paenis legum, omnino urgetur), ipsa re, factu et effectu pryncypałom, manucooperatorom i adhaerentom, przychylając się we wszystkiem do prawa pospolitego i processu swego, ratione variarum praetensionum, przeciwko obwinionym do prześwietnego trybunału koronnego lubelskiego wytoczonego, manifestował i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: Iż ich mość obwinieni, nie kontentując się dawniejszemi krzywdami, szkodami i oppresijami, rożnych lat, miesięcy i dni czynionemi, gruntów własnych protestantium dziedziecznych, niesłusznie incorporując do swej possessji apprehendowaniem, sianożęci koszeniem, drzewa bartnego zachodzeniem i innych codziennie przykrości wyrządzaniem, jednakże ich mość obwinieni, non saciati, gdy protestantes, dowiedziawszy się o znalezieniu pieniędzy dzbana, pasa srebrnego i innego nie mało, w tymże dzbanie będącego, srebra, dzwonów i klepadła, do

cerkwi comparentów Niedaszkowskiej należących, na gruncie własnym, dziedziczym, siedlisku Niedaszkach, przez roboczego Prokopa Kowalczuka, poddanego obwinionych ignatowskiego ich mościow ojców jezuitów owruckich, orzącego i siejącego na tymże siedlisku, Niedaszkach, o które gdy protestantes, częstokrotnie rekwirując, upominali się u obwinionych, aby przywrócono, nie kazawszy srebra i dzwonów oddać, do siebie zabrali i na swój własny pożytek obrócili. Insuper ciż poddani ignatowscy, jako nieraz przed tym siewali na tym siedlisku Niedaszkach querulantium, z któregoby mogli protestantes, jako dziedzicowie, dziesięcinę pożytek mieć od onych, z tego gruntu żadnej dziesięciny nie dawali i teraz, tegoż roku, oddać nie chcąc, przyjechali byli po zboża swoje, u których protestantes, nie biorąc przez tak długi czas żadnego pożytku, względem dziesięciny sobie należącej, wzięli byli wołow cztery i one woły chcieli, ut norma juris każe, we trzy dni, ponieważ satysfactia żadna nie była w dziesięcinie protestantom od poddanych obwinionych uczyniona, do grodu owruckiego dla presentacji wieść; ich mość tedy przerzeczeni obwinieni, ojcowie jezuici, za daniem sobie znać od chłopów swoich, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt piątego, dnia jedynastego septembris, śmieli i ważyli się, nad opis prawa pospolitego i winy w niem, eo nomine rigide de invasoribus domów szlacheckich opisane, informować i rozkazywać poddanym swoim najechać na dom protestantium; którzy, favendo woli i rozkazaniu panów swoich, ad effectum swój niezbożny uczynek przywodząc, w samą niedzielę, przed wschodem słońca, przybrawszy sobie kozakow Palijowych, setni Daryjenkowej, w osób plus minus dziesięciu, cum vario armorum genere, jako to: rusznicami, pistoletami, kosami, cepami i innym orężem, do woiny należącym, na wieś Skuraty, dom i rezydencją jego mości pana Adama Niedaszkowskiego, protestującego, hostili modo napadszy, krzyk i tumult, niby orda, uczyniwszy, spiących protestantow zastawszy, wpadłszy do izby, sine omni zelo misericordia et timore Dei, kijami, dzidami samego protestanta i matkę jego mości bili, mordowali, namitkę z głowy zerwali i, niby jakowe monstrum, na pośmiewisko ludziom uczynili; i razów nie mało, tak samemu protestantowi, jako i matce, po wszystkich ciała członkach obojga, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, pozadawali, czeladź domową porozpędza-

li, a potym też woły, przez protestanta za dziesięcinę wzięte, odebrawszy, i protestantowych wołów własnych dwa i konia wziąwszy, które woły, rozpatrzywszy się, że źle uczynili, wrócili; matkę zaś protestanta porwawszy, niby jakowi główni nieprzyjaciele, za szyję podwiką przy koniu, aż za mil dwie, do wsi Ihnatówki, przy koniach wiodąc, grożąc zabiciem, zaprowadziwszy, ledwie nie ledwie nazad puścili; która, rada nie rada, musiała nazad pedester ku domowi swemu, do wsi Skuratów rejterować, gdzie, nie mogąc od tak tyrańskiego zbicia i zmordowania dalej iść, musiała na drodze położyć się, jakożby na tymże miejscu, bez spowiedzi i sakramentów najświętszych, bez czasu Panu Bogu ducha oddała, gdyby jego mość pan Andrzej Skuratowski jej nie odprowadził; na ostatek dalsze odpowiedzi na zdrowie, życie i substancją protestantów uczynili i czynić nie przestają, dla których tak znacznych odpowiedzi protestantes ubivis locorum periclitari muszą. Przez który takowy swój, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, ich mość obwinieni prawo pospolite violarunt i winy, w niem opisane, na osoby i dobra swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt, i do szkód niemałych, na dziesięć tysięcy złotych polskich, przywiedli i przyprawili. O co wszystko, ut praemissum est, przerzeczeni protestantes ofiarowali się z ich mościami obwinionemi jure agere in omni foro, judicio et officio regni prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie teraźniejszej protestacjej swojej salvam meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem, a teraźniejszej, wkrótce napisanej, mnie, urzędu, prosili o przyjęcie, co i otrzymali. Teodor Niedaszkowski, swym i brata swego, pisać nie umiejącego, imieniem, podpisuję się.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № *3218, годъ 1694—1696; листъ 738 на оборотъ.*

C.

Письмо полковника Семена Палѣя къ начальникамъ польскихъ хоругвей о томъ, чтобы они не выгоняли козаковъ съ назначенныхъ имъ квартиръ; въ случаѣ отказа, Палѣй угрожаетъ имъ войною. 1695. Декабря 18.

Року 1695, месяца декабря 31 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даніелемъ Левковскимъ, реентомъ кгродскимъ овруцкимъ, наместникомъ на тотъ часъ подъстароства овруцкого, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Lasota, sługa urodzonego imć pana Michała Staweckiego, chorążego żytomirskiego, podstarościego grodzkiego owruckiego, ten list, ratione introcontentorum, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do xiąg niniejszych przyjęty i wpisany był; a tak ja, urząd, pomieniony list ad acticandum przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: Mnie wielce mości panowie namiesnicy chorągwiej, a mnie wielce mości panowie i bracia! Donosi mnie wiedzieć setnik pułku mego piechotny, który przez całe lato na usłudze Rzeczypospolitej, za ordynansem jw. imćpana Krakowskiego, usługę odprawiał w okopach gury Swiętej Trojcy, pod Kamieńcem, a teraz mu z danej consistenciej zimowej, krwawie zasłużonej, najechawszy imć państwo z Waławska i Skorodnego, rugujecie, żadnej nie mając assygnaciej jaśnie wielmożnego imć pana Krakowskiego; to teraz wszystko Polesie wydano na wojsko kożackie, zaczem proszę wasz mość panów nie rugować ludzi moich, gdzie stanęli za wyraźną konnotacją jw. dobrodzieja, pana Krakowskiego; a mieliby jakie krzywdę uznać ludzie moje od waszmość panów, każę się okupić i,

za krwawie zasłużony chleb swój, wybić się jak z nieprzyjacielem, następującym na chleb zasłużony. Co deklarowawszy waszmość państwu, jestem waszmość panów we wszem życzliwym przyjacielem i powolnym sługą. Semen Pali, pułkownik jego królewskiej mości wojska zaporoskiego. Z Chwastowa, dnia 18 decembris 1695. А интитуляція зась въ тые слова естъ. Mnie wielce mm. panom i braci, ich mm, panom namiestnikom chorągwi, zostającym w Waławsku i Skorodnym. А такъ тотъ листъ, за поданемъ и прозбою вышъ мянованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинешнихъ есть слово въ слово вписаный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218; годъ 1694—1696; листъ 534 на оборотъ.

CI.

Объявленіе дворянина Якова Лемеша о томъ, что во время неудачнаго похода региментаря, Вильги, на Палѣя, козаки послѣдняго ограбили домъ Лемеша и истребили его документы. 1695. Декабря. 29.

Року тисеча шестьсотъ девятдесятъ пятого, месеца декабря двадцать девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Данелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства а делегатомъ кгродкимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jakób Lemiesz, quam primum acta præsentia adire mógł, tak zaraz, urzędowi niniejszemu opowiadając, świadczył i manifestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż gdy roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset dziwięćdziesiąt czwartego, wielmożny jego mość pan Balcer z Godzimierza Wilga, regimentarz pewnej partii wojsk jego królewskiej mości koronnych, z woli jaśnie wielmożnego jego mości pana Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, pana Semena Palija, pułkownika wojska jego królewskiej mości kozackiego, chciał znieść i kozackie swawole, aby nie exorbitowali i nie aggrawowali

ich mościów panów obywatelów województwa kijowskiego i poddanych ich mościow, uskromić. Pod który czas niespokojny i zamięszaninę, kozacy pana Semena Palija, hostili modo na dom manifestanta, we wsi Bieżowie, w województwie kijowskiem a powiecie żytomirskim będący, w nocy napadłszy, samego manifestanta wziąwszyi chudobę wszystką funditus zabrawszy i zrabowawszy, sprawy i dyspozycje różne, to jest: pierwszy oryginał zapisu wieczystej przedaży od ich mościów panów Jlińskich ich mościom panom Tyszowskim, na dobra wieś Minki służący; drugi oryginał zapisu od jegomości pana Suryna jej mości pani Brańskiej na summę trzy tysiące i czterysta złotych, na części tejże wsi Minijkach będącej, dany; trzec, kwit zobopolny między imci pany Tyszewskiemi a jego mością panem Jlińskim z processów; czwarty zapis wieczystej darowizny czwartej części stawu z młynem od jego mości pana Jana Jarmolińskiego jegomości panu Aleksandrowi Jlińskiemu, we wsi Minijkach będących, służący; piąty oryginał zapisu cessionis od jego mość pana Jlińskiego jego mości panu Tyszewskiemu wyszmianowanej summy trzech tysięcy i czterechset złotych; nie mało rożnych dyspozycji, w oryginałach i ekstraktach będących, zapisów rożnych, od rożnych ich mościow na rożne dobra i summy służących, kart ręcznych, membranów, cerografów, kwitów poborowych, których modernus manifestans i pamiętać nie może, zabrali i onych nie zwrócili, przeto modernus manifestans, providendo omnimodae futurae indemnitati ac integritati bonorum suorum, iteratis vicibus manifestował, zostawiwszy tej teraźniejszej manifestacji salvam meliorationem, a teraźniejszej o przyjęcie i do akt zapisanie mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. Jakub Lemiesz, manu propria.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696. Листъ 797.

Приказъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, наказному гетману, Самусю, чтобы онъ вывелъ изъ имѣній луцкаго епископа, Жабокрицкаго, расположившихся въ нихъ козаковъ; чтобы впредъ запретилъ имъ занимать квартиры въ этихъ имѣніяхъ и чтобы приказалъ возвратить всѣ, причиненные въ нихъ, убытки, 1696. Февраля 20.

Року 1696, месеца априля 18 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаломъ Михалкевичемъ-Кончаковскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого, и книгами нинешними, кродскими, овруцкими, conparens personaliter urodzony imć pan Antoni Żabokrzycki, porucznik jego królewskiej mości, regimentu pieszego jaśnie wielmożnego imć pana Alexandra Jabłonowskiego, chorążego koronnego, ten ordynans od jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z pieczęciami dwoma: jedną wielką, a drugą mniejszą, przyciśnionemi, także z podpisem ręki tegoż imć pana kasztelana krakowskiego, na ochronę dóbr miasta Norzyńska cum attinentis jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Deonizego na Żabokrzyczach Żabokrzyckiego, nominata episkopa łuckiego, prototroniego motropoliej kijowskiej dany, ratione introcontentorum, ad acta praesentia per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do xiąg niniejszych przyjęty i wpisany był. A tak ja, urząd, ex munere officii mei, pomieniony ordynans ad acticandum przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, daję ten mój ordynans surowy do imci pana Samusia, hetmana nakaznego, i wszystkich pułkowników i setników wojska jego

królewskiej mości i rzeczy pospolitej zaporowskiego, aby, za odebraniem terazniejszego ordynansu, zaraz a zaraz, ludzi pułków swoich sprowadzili z majętności Norzyńskiej imci xiędza Żabokrzyckiego, nominata łuckiego, które dobra ochronione były, z dyspozyciej wojska generalney, od wszelakich stanowisk i przechodów, więcej tamtędy nie uzurpować sobie stanowiska i ludziom ubogim żadnych krzywd, ani aggrawacji nie czynić, ztąd tam zaraz a zaraz ustompić, szkody, jeśli jakie poczynione, aby tamże na miejscu uspokoić, przykazuję, pod ostrością sądu mego nieuchronnego. Działo się we Lwowie, dnia 20 Februarii, 1696. У того ординансу печати притисненны; подпись руки тыми словы: Jabłonowski K. K. H. W. K. А такъ тотъ ордынансъ за поданемъ и прозьбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ есть слово въ слово уписанъ. (*)

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 868 на оборотѣ.

CIII.

Жалоба дворянъ кіевскаго воеводства на регимситаря, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ дозволялъ въ продолженіи нѣсколькихъ лѣтъ, находящимся подъ его начальствомъ, польскимъ и козацкимъ отрядамъ грабить безнаказно имѣнія дворянъ кіевскаго воеводства. 1696, Марта 13.

Року тисеча шестьсотъ девятьдесятъ шостого, месеца марца тринадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Михаломъ Михалкевичемъ—Кончаковъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparentes personaliter uro-

(*) 1696, 15 Ноября Яблоновскій издалъ изъ Львова точно такой же универсалъ къ Палѣю, охраняя отъ постоя его полка Веледники, имѣніе принадлежавшее Францу Потоцкому, старостѣ овруцкому. (Книга та же, листъ 944 на оборотѣ).

dzeni ichmość panowie: Remigian Suryn, stolnik żytomirski, Theodor Pausza, podstoli owrucki, Marcin Suryn, Kazimierz Pruszyński, Alexander Staszkiewicz, Mikołaj Dymitr Wyhowski, obywatele województwa kijowskiego, swym i drugich ichmościow panòw obywatelow województwa kijowskiego imieniem, zapobiegając dalszych przeszłych ruin, oppressii i exorbitancji dobrom swoim, oraz windicując znacznych przeszłych w województwie tymże kijowskim ciężkich, niezmiernych i nieznośnych od lat kilku, ex occasione niżej mianowanego obwinionego dziejących się ruin i extorsii, testificando officii præsentis, solennissime gravique cum querela świadczyli naprzeciwko urodzonemu jegomości panu Balcerowi z Godziemirza Wildze, regimentarzowi pewnej partiej wojsk tak koronnego, jako i kozackiego zaporoskiego jego kròlewskiej mości, manifestowali i protestowali się, w ten niżej opisany sposòb i o to: iż przerzeczony obwiniony, jegomość pan regimentarz, podobawszy sobie od lat kilku consistentią zimową w województwie kijowskim, zawsze się u jaśnie welmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkego koronnego, wodza swego, regimentarstwa na zgubę i ruinę całego województwa napiera, a do tego jeszcze teraz, zostawszy kommisarzem nad wojskiem kozackim zaporoskim, iż przez lat dwa nie będąc assidue przy wojsku, tylko mając urodzonego jegomości pana Wiszniowskiego, przy chorągwie swej chorążego, na miejscu swym, ktuRemu contra legis vetitum i artykułom wojskowym, de disciplina militari uchwalonym, nic nie respectując na wyraźną wolą i libertatią jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, i oneż sobie postponując, lekce poważając, mając sobie tylko jedyny pozwolony dach, ròżne exorbitancye, krzywdy, szkody i ruiny chorągwiom, po consistentiach stojącym, pozwala i dopuszcza, ustawami niezmiernemi aggrawując, czynić; a gdy protestantes, nie mając żadnego recursu ni do kogo, tylko do obwinionego, jako regimentarza, gospodarza i dispositora, w krzywdach swoich kiedy zechcą uskarżyć, to miasto uczynienia sprawiedliwości, owszem wszelką wolę chorągwiom tak polskim, jako i kozackim pozwalał czynić i pozwala dotąd, przez ktòry takowy swoj, contra omne fas et equum popełniony, proceder, jegomość obwiniony prawu pospolitemu i artykułom wojskowym

sprzeciwił się i winy, w niem opisane, na osobę, dobra, poczty i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succumbuit, o co wszystko pomienieni protestantes offiarowali się, tak siebie samych, jako i całego województwa nomine, jure agere z jegomością panem Wilgą, regimentarzem, we wszelakim sądzie i urzędzie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie salvam meliorationem tej terazniejszej protestatiej, albo uczynienie inszej szyrszej, lubo tejże przez pozew poprawienie, inquantumby tego potrzeba prawna ukazywała, a terazniejszej, wkrutce napisanej, mnie, urzędu, prosili, aby actis praesentibus connotowana była, co i otrzymali: Remigian Suryn, stolnik żytomirski, Theodor Pawsza, podstoli owrucki, Marcin Syryn, Kazimierz Pruszyński, Alexander Staszkiewicz, Mikołaj Dymitr z Wyhowa Wyhowski m. p

Книга гродская, овруцкая, записовая и почтовая, № 3218, годъ 1694—1696. Листъ 1006 на оборотѣ.

CIV.

Жалоба отъ имени козацкаго полковника, (Тимофея?) Ѳомы Кутыскаго-Барабаша, на панцырную хоругвь о томъ, что товарищи этой хоругви, выбивая изъ назначенныхъ гетманомъ квартиръ полкъ Барабаша, изрубили нѣсколько козаковъ, а нѣсколько другихъ неизвѣстно куда дѣвали 1696. Марта 15.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ шостого, месеца марца петнадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Михаломъ Михалькевичемъ—Конъчаковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцького и книгами нинешними, кгродскими, овруцькими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jerzy Srokowski, setnik pułku urodzonego jegomości pana Thomasza Kutyskiego-Barabasza, pułkownika wojska jego królewskiej mości kozackiego, swym i tegoż przerzeczonego jegomości pana Barabasza, także Iwana Chmielewskiego i Hryszka Stebliny, kozaków tegoż pułku, tyrańsko i niemiłosiernie posieczo-

nych i pokaleczonych, ad acta præsentia, castrensia, owrucensia comparere nie mogących, imieniem, vindicando wprzòd dishonoru tak jegomości pana pułkownika swego, jako i posieczenia tychże pomienionych kozaków setni swojej, testificando officii præsentis, solennissime gravique cum querela, primario naprzeciwko urodzonemu jegomości panu Bartłomiejowi Kilińskiemu, namiestnikowi natenczas chorągwie pancernej wielmożnego jegomości pana Rzewuskiego, starosty chełmskiego, z niżejmianowanych obwinionych sprawiedliwości nie czyniącemu, także urodzonemu jegomości panu Borowskiemu, thowarzyszowi wyszpomienionej chorągwie jegomości pana starosty chełmskiego, samą rzeczą i skutkiem pryncypałowi, niemniej i urodzonemu jegomości panu Grocholskiemu i innym companiej i czeladzi, do osob plus minus pietnastu, compryncypałom, manucooperatorom i adhærentom, manifestował i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż gdy modernus querulans, mając assygnatią od jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego na dobra wieś Łaski, tu, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżące, za którą assignatią w tychże przerzeczonych dobrach, wsi Łaskach, pomienionych kozaków: Chmielewskiego, Stebline i innych z niemi, na consistentią zimową, dla wyżywienia, wzelkie modestia i skromność im przykazawszy, postawiał, ich mość zaś przerzeczeni, obwinieni panowie: Borowski, pryncypał uczynku, z jegomością panem Grochowskim i innemi thowarzystwem, po imionach i przezwiskach lepiej sobie wiadomemi, i z czeladzią swą, postponowawszy wyraźną wolą i assignatią jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, contra legis vetitum i artykułom wojskowym, de disciplina militari uchwalonym, postępując, śmieli i ważyli się roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szostego, dnia pierwszego martii, na gospody stanowszy kozackie we wsi Łaskach modo violento et tumultuoso napaść, kozaków bić, rąbać, z gospod wypędzać, a wypędziwszy onych, stać, circa quam violentam invasionem, sam obwiniony jegomość pan Borowski, sine omni zelo misericordiæ et timore Dei, Chmielowskiemu bezbronnemu szablą w łokieć lewej ręki razy dwa zadał: jeden cięty z naruszeniem kości, a drugi w tenże raz sztychowy; a Hryszkowi Steblinie razy cztyry

szablą ciętych: jeden po palcach, drugi niżej łokcia, trzeci wyżej łokcia, a czwarty w samą łopatkę, barzo szkodliwych na ręce prawej, i innych niemało płazowych, sinich, spuchłych, krwią ociekłych obwinieni kozakom nazadawali; quod majus, kozaków cztyrech natenczas niewiedzieć gdzie się podziało, czy ich potopili, czyli gdzie ich indziej zaprowadzili; na ostatek dalsze odpowiedzi uczynili i czynić nie przestają, a gdy modernus querulans u przerzeczonego jegomości pana Kilińskiego, namiestnika, requirował z obwinionych sprawiedliwości, na co jegomość pan namiestnik żadnej repliki nie dawszy, infectis rebus, odprawił, quo tak temerario illicito suo progressu ich mość wszyscy prænominati inculpati prawo pospolite violarunt i winy, w niem opisane, na osoby, dobra, poczty i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succumbuerunt: o co wszystko, ut præmissum est, pomieniony querulans iterum atque iterum manifestując i protestując, ofiarował siebie i jegomości pana pułkownika swego o contempt i posieczenie kozaków w sądzie wojskowym prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej salvam meliorationem vel per citationem correctionem; et in virificationem præmissorum omnium, tenże protestans stawił woźnego generała wojewodztwa kijowskiego i innych, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, który, personaliter stanowszy, in vim suæ veræ ac fidelis relationis, palam, publice, libere ac per expressum recognovit, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, miesiąca marca dnia trzeciego, ad affectationem juridicamque requisitionem pomienionego protestanta, będąc officiose additus, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych ichmościów panów: Samuela Kobylińskiego i Jana Kozłowskiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był we wsi Czernihowcach, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, w domu roboczego Oniska Michalenka, gdzie, tamże będąc, rany i razy, szablami zadane, na Janie Chmielewskim i Hryszku Steblinie, laethaliter chorujących, czasu i sposobem, w protestatiej wyżej opisanemi, widział i oglądał; którzy to kozacy pomienione rany i razy mienili sobie bydź przez jegomości pana Borowskiego i drugich compryncypałów, thowarzystwo chorągwie wielmożnego jegomości pana Rzewuskiego, starosty Chełmskiego, bydź stałe i zadane; co widziawszy i oglądawszy, tąż stroną

szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, ztamtąd nazad powróciwszy, o tym swoją prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeznawa relatią, prosząc wespoł, tak protestant swojej protestatiej, jako i wozny obductiej relatiej, aby actis praesentibus connotowane były, co, na affectatią swoją, i otrzymali Jerzy Srokowski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 1008 на оборотѣ.

CV.

Жалоба дворянъ кіевскаго воеводства на козацкаго полковника, (Тимофея?) Ѳому Кутыскаго—Барабаша, о томъ, что онъ разоряетъ постоемъ и контрибуціями имѣнія дворянъ, не внимаетъ гетманскимъ приказамъ, посланныхъ къ себѣ съ этими приказами сажаетъ въ тюрму; также о томъ, что онъ житомирскаго хорунжаго, Михаила Ставецкаго, требовавшаго удаленія козаковъ изъ его имѣній, посадилъ подъ стражу, при чемъ объявилъ ему, что никакой власти надъ собою не признаетъ. 1696. Іюня 23.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ шестого, месеца іюня двадцать третего дня.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego krolewskiej mości owruckim, przedemną, Remianem Surynem, stolnikiem żytomirskim, subdelegatem, ad hunc solum actum użytym, zasadzonym, y xięgami niniejszemi, grodzkimi, owruckimi, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Stawecki, chorąży żytomirski, podstarości grodzki owrucki, będąc summopere confusus, injuriatus et damnificatus, providendo omnimodae futurae indemnitati ac integritati bonorum suorum hereditariorum, swym y drugich ich mościów panów szlachty, braci, obywatelów wojewodstwa kijowskiego, niżej na podpisach mianowanych, imieniem, vindicando niezmiernych aggrawatii, oppressii i confusii, jawnych i znacznych krzywd, szkod i ad extremam przyprowadzenia ubogich poddanych protestantis egestatem, solennissime gravique cum querela świadczył naprzeciwko urodzonemu jego-

mości panu Tomaszowi Kutyskiemu-Barabaszowi, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości kozackiego zaporozkiego, nie tylko od czynienia krzywd, szkod i oppressiej kozaków pułku swego nie animującemu, ale sam, osobą swą, tak różnych ich mościow szlachtę, jako y samego comparenta contemptem niezmiernym karmiącemu, y nad innych pułkowników exorbitującemu, także kozaków setni całej Kisteniowiej, zesłanej do wsi Czerniehowicz, pułku obwinionego, samemuż obwinionemu po imionach y przezwiskach lepiej wiadomym y znajomym, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposób y o to: iż praenominatus inculpatus, nic nie uważając na prawo pospolite y rygor artykułów wojskowych, niemniej na liberatią jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, śmiał i ważył się roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szostego, na zimową consistentią w wiosce Czernihowcach, u poddanych protestantis, całą setnią pułku swego kozaków postawić, którzy kozacy, na innych kozaków (zapatrując się), sobie pozwalając, ludzi ubogich wymyślnemi pokarmami i borosznami, po kilka razy biorąc, opprimowali i wielkie zbytki, ile pod tak wielką drożynę, czynili; a gdy modernus protestans w tak wielkiej oppraessiej i ruinie poddanych ubogich swoich, z libertatią jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego i osobliwym listem, do obwinionego pisanym, obnixissime upraszając, aby kozakow z dobr pana protestantis umniejszył i sprowadzić kazał, sługę swego, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, woznego, do Czerniechowa, do obżałowanego posłał był, którą libertatią jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, postponowawszy, tegoż posłanego protestantis, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, obuchami tyrańsko i niemiłosierdnie zbiwszy i zkaleczywszy, przez niedzie dwie w prywatnym więzieniu, nie dając onemu jeść, pić, głodem i chłodem morząc, trzymał i, żadnego responsu na list protestanta nie dawszy, ledwie nie ledwie, za wyproszeniem się tegoż posłanego, infectis rebus, wypuścił; quod majus, kiedy już sam modernus querulans, nie mogąc tak wielkiej oppressiej i ruiny w dobrach swych na sobie znieść, przyjachawszy do obwinionego do Czerniechowa, upraszając: «mości panie pułkowniku, każ waszmość

pan kozaków swych sprowadzić z moich poddanych, gdyż wniwec się obrócili, a do tego mam i libertatią jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, żeby się waszmość pan potym przed imć panem krakowskim nie wstydził, że się woli jegomości sprzeciwiasz»; który pomieniony obżałowany, miasto sprowadzenia, zapaliwszy się gniewem wielkim i furią wywarszy, verbis inhonestis et contumeliosis, czego ob reverentiam honestarum aurium hoc loco exprimere nefas, protestanta zelżywszy, zesromociwszy i zconfundowawszy, wrota w zamku zamknąć, kozakom z muszkietami stanąć i pod wartę wziąć kazawszy, haec formalia mówił: «ja ani Korola, ani hetmana ne bojusia, u mene korol—car turecki, a hetman—hospodar wołoski, bo treba toje widaty: de Barabasz, tam niczoho nemasz»; i tak protestanta z despektowawszy i zdyzhonorowawszy, zaledwie z pod warty z zamku wypuścił; a potym, na ostatnie zniszczenie y ruinę poddanych protestantis czyniąc, przysławszy starszynę swoją, kazał chłopom na kilkunastu kozaków leguminą z gotowemi pieniędzmi boroszno wydać; ktorzy kozacy póty stali, boroszno wybrawszy, aż poki onych Paliowcy ztąd zpędzili; przez którego obwinionego okazią i uciemiężliwość kozaków, ubodzy ludzie, nie mogąc na sobie tak ciężkich znieść znęt, musieli z żonami, dziećmi i ze wszystką chudobą swą pozostałą, prawie jedną pustynię zostawiwszy, precz pojść; w czym wszystkim protestanta do szkód nie małych, plus minus na dwa tysiące złotych, przywiodł i przyprawił; quo tali temerario, illicito suo progressu praenominatus inculpatus prawo pospolite violavit i winy w niem, na osobę, dobra i zasługi swoje generaliter wszystkie, libere succubuerunt; o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens, iteratis vicibus manifestując y protestując, ofiarował, tak samego siebie, jako i ichmościów panow obywatelów województwa kijowskiego imieniem, we wszelakim sądzie i urzędzie z jegomościem obwinionym prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie tej terazniejszej protestaciej z drugimi ichmość pany obywatelami województwa kijowskiego salvam meliorationem, vel per citationem, si necessitas juris expostulaverit, correctionem, a terazniejszej, brevibus napisanej, mnie, subdelegata, prosił, aby actis praesentibus connotowana była, co i otrzymał. Michał Stawecki Ch. Ż. P. G. O. Jarosz

Rostocki, Jan Pęski, Jan Trzeciak, Stanisław Jaskulski. Jan Jakubowski, Stephan Kazimierz Godebski.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 1125.

CVI.

Жалоба дворянина Збигнева-Александра Якубовскаго на дворянъ Александра и Людвику Погойскихъ о томъ, что ихъ крестіяне, вмѣстѣ съ козаками Палѣя, нападали на домъ Якубовскаго, грабили его имущество, истребляли документы, истязали его тещу, и избили слугъ Якубовскаго, посланныхъ для отысканія бѣглыхъ его крестіянъ. 1696. Іюня 23.

Року тисеча шестсотъ деветдесятъ шестого, месеца іюня двадцатъ третьего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаиломъ Ставецкимъ, хорунжимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Zbigniew Aleksander Jakubowski, porucznik chorągwi pancernej wielmożnego jego mości pana Iskry, stolnika buskiego, dóbr wsi Czajkowki arendatorius possesor, swym i urodzonych imci panów: Konstantego i Anny Strybylowej Plichtów, małżonków, tychże dóbr Czajkowki dziedzicow, także urodzonej jej mości pani Ewy Janowej Podlewskiej, teszczy swej, imieniem, vindicando summam depopulationem praefatorum bonorum, zniszczenia i zrujnowania poddanych włości Czajkowskiej, drugich rozpędzenia, domu i chudoby swej wszystkiej i sprzętu szlacheckiego gospodarskiego, przez niżej mianowane osoby funditus zrabowania, skrzyń z rożnym ochędostwem, szatami, sukniami, klejnotami i fantami, także z rożnemi sprawami i munimentami zabrania, solenissime, gravique cum querela na przeciwko urodzonym imci panom: Aleksandrowi i Ludwice Strybylównie, pierwszego małżeństwa Janowej Onikiewiczowej, do wszystkiego złego przywodcę pobudzającej i poduszczającej, secundi ad praesens Aleksandrowej Pohojskim, małżonkom, pryncypa-

łom; także chłopom ze wsi Kiszkierów, do osób plus minus trzydziestu, samymże obwinionym po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym i znajomym, (quorum statuitio przed przyszły sąd, dla wskazania na nich win prawnych, omnino urgetur), sąmą rzeczą i skutkiem pryncypałom i gwałtownym najezdnikom, o to: iż jej mość obwiniona, bywsza Onikiewiczowa, nie trzymając w wstrzemięźliwości i karze poddannych swych Kiczkierowskich, ani onym zabraniając, tak wielkiej swawoli i złego uczynku aby nie czynili, owszem jeszcze ońym pobłażając, i do niżej mianowanego niezbożnego progressu przywodząc i poduszczając, którzy chłopi i gwałtownicy bywszej Onikiewiczowej a teraźniejszej Pohojskiej, w roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiątym trzecim, do osób plus minus trzydziestu excedentes; armatim, catervatim et tumultuatim do pomienionego miasteczka, Czajkówki i zameczka tamejszego, na zrabowanie zgruntu protestatium chudoby wszystkiej, domostwa, gospodarskiego sprzętu i apparamentów szlacheckich i żołnierskich, pieniędzy gotowych, dyspozycji starożytnych, wieczystych przywilejów, od najjaśniejszych królów, panów miłościwych, na rożne dobra protestantibus służących, et gratiose nadanych, zabranie, samego protestanta złapanie, insperato modo na dom, mieszkanie i residencją protestantów, wszelkim pokojem i bezpieczeństwem prawa pospolitego obwarowanych, napadszy, immissi et invasores omnia exequebantur; co gdy modernus protestans, za osobliwszą providencją boską postrzegłszy, ledwo co konia dopaść z małżonką swą oklep zdrowie swe unieść mogli. Których nie zastawszy protestantów w domu, tylko przerzeczoną jej mość panią Podleską, teszczę protestanta, ob imbecillitatem virium, decrepitae ætatis będącą, consulere saluti suae nie mogącą, ad peragendas violentias potentia sua swawolni gwałtownicy, sine lege et rege, a prawie absolute dominando, principali actu, motu, conatu, industria et studio snać pomienionych obwinionych, ciż gwałtownicy, najezdnicy wszystkie bydła, sztuk ośmdziesiąt, koni jezdnych, wojennych i innych trzydzieści, owiec plus minus pięćdziesiąt, szaty, suknie, skrzynie, srebro, złoto, klejnoty, futra rożne, sprawy, munimenta, owo zgoła, jako się wyżej mianowało, przez tych najeźdników, chłopów obwinionych funditus zabrano. A naostatek, czego już sami zabrać nie mogli, kozaków jego mości pana Palija, pułkownika wojska jego królew-

skiej mości zaporożskiego, osób pod sześćdziesiąt, ciż rebelizanci przywiedli i naprawili, chąc koniecznie samego protestanta złapać i do więzienia zaprowądzić, cokolwiek tylko było i być mogło, po zrabowaniu tychże chłopów pomienionych obwinionych panów Onikiewiczow, do ostatka funditus zrabowali, kozaków jeszcze namówiwszy, aby pomienioną jej mość panią Podleską wzięli w ręce swoje, żeby onym o wszystkich nieruchomościach, gdziekolwiek są zachowane, powiedziała; jakoż oną złapawszy, okrutnie po nieprzyjacielsku związawszy, do płonki topić prowadzili, tamże pacierz mówić kazali, która, pacierz zmówiwszy, widząc jawne życia swego niebezpieczeństwo, poczęła z płaczem prosić, aby nie nastempowali na zdrowie jej i życiem darowali, obiecując ukazać schowane i wydać wszystkie dobra, skrzynię z pieniędzmi, z sprawami i innym wszystkiem ochędostwem i sprzętem, fantami. Jakoż, za wskazaniem szkatuły i skrzynie z pieniędzmi gotowemi, z rożnemi sprawami, munimentami, recognitiami, membranami, cerografami, zapisami, w oryginałach i ekstraktach będącemi, kwitami, dispozycjami, prawami, dzielnemi granicami, od rożnych osób sobie na rożne dobra służącemi, na sześć tysięcy złotych zabrali, kart i obligów nie mało towarzyskich, na dwa tysiące złotych wynoszących, sobie służących, między któremi sprawami i kontrakt arendowny na też miasteczko, Czajkówkę, cum attinentis, modernis protestantibus od wielmożnych panów Plichtów, małżonków, tychże dobr dziedzicow, cum exoluta summa siedmnaście set złotych super eadem bona haeredibus od teraźniejszych protestantów, in vim praedae et spolii, raczej hostili modo, zagarneli; w ktorych rabunku i tumulcie pomienione munimenta poginęły i pobrane są, hoc praecauto et addito w tychże, iż protestantes pomienione dobra, miasteczko Czajkówkę, i wsi do niego przynależące, za possesji swojej arendownej, ludźmi poobsadzali, dwór z innemi wszystkiemi budynkami znacznie kosztem i groszem swoim restaurowali, nie mało pożytkow i obwencji przemysłem, staraniem i pracą swoją w pomienionych dobrach dziedzicom przysposobili, za ktorą to restauracją i założenie ludzi i inne, w tymże kontrakcie fusius expressae, opisane, intervenientur; po expiracji arendy ich mość panowie dziedzicowie dóbr Czajkówki ich mościom panom Jakubowskim, małżonkom, tejże włości arendownym possesorom, pomienionym kontraktem, albo raczej intercyzą

arendowną, wcale nagrodzić i gotowemi pieniędzmi zapłacić pod zakładem, w tymże kontrakcie wyrażonym, zapisali się i obligowali; tak omnes casus fortuitos modernus protestans w defalkowaniu ostrzegł, że w niczem szkodować arendowni possesores nie mają i nie powinni. Quo in passu et puncto futurae cujusvis substantiae et fortunarum suarum i idem querulantes provident indemnitati. Quod majus, ich mość przerzeczeni obwinieni, panowie Aleksander i Ludwika Strybylowie-Pohojscy, małżonkowie, na tym dość nie mając, in ruinam et oppressionem protestanta czyniąc, roku już teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, dnia dwónastego aprilis, śmieli i ważyli się, contra legem publicam postąpiwszy, przez subordynowanych swoich poddanych, nocnym sposobem do wsi Filipowiec podjechawszy, poddanych trzech, dziedzicznych protestantów, do dóbr Czajkówki należących: jednego na imie Iwana Grzesienka, drugiego Hawryła, tegoż brata, trzeciego Jakima, z żonami, dziećmi, końmi, bydłem, owcami i wszystką chudobą i sprzętem ich domowym, wykoczyć i na kilka tysięcy szkody, co futuro, da Bóg, in termino juris seorsivo regestro liquidowano będzie, uczynić. A gdy protestans, dowiedziawszy się, nazajutrz w pogoń czeladź swą dworską posłał, która czeladź, nagoniwszy podewsią Kiczkierami, majętnością obwinionych, w Minijkach, chcieli onych, jako zdrajców zbiegłych, nazad pobrać i powracać, tedy ciż wykotcy pomienionych obwinionych, czeladź protestantis, na imie: Jana Toczyłowskego, Swiderskiego, Makowieckiego, Załeskiego, Tchorzewskiego i innych, nie dopuszczając brać zbiegów, do strzelby, kijów i cepów porwawszy się, nie dopuściwszy, czeladź protestantis temiż kijami, cepami bili, kaleczyli, i pokrwawili, wołając: «bijmy, pozabijajmy, bo nam nasz pan kazał bić»; i razów im nie mało sinych, spuchłych i krwawych, jako to: Swiderskiemu po plecach, bokach i głowie dziesięć, drugiemu Zaleskiemu po rękach i bokach kijowych, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, gdzie dla zsiniałości ciała i zliczyć trudno było, i drugim innym czeladzi razów nie mało kijowych i cepowych po głowach, bokach i plecach pozadawali, i gdyby pomieniona czeladź, za osobliwą supremi numinis providentią, fuga saluti non consuleret, pewnieby pozabijali; jednakże, non desistendo a malevolo suo progressu, ich mość praenominati inculpati, przydając żal do żalu,

oppressją do oppressiej, contempt do contemptu, szkodę do szkody, eodem anno, die octava junii, chłopów swych, z tejże wsi Kiczkierów, consulto subordynowawszy, nasłali do puszczy, lubo nie do obwinionych należącej, a zastawszy nasłani chłopa, na imie roboczego Matfieja Wołoszyna, ze wsi Kutanówki, majętności protestantis, łyka drącego, bez żadnego respektu i uwagi, siekierą w łokieć u lewej ręki tak dalece uderzyli, że natychmiast od bolu wielkiego i ciężkiego upaść musiał na ziemię; tamże też na ziemi obuchami, siekierami bili, kaleczyli ad libidum suum, i ledwie żywego zostawili, że aż wozem do domu przywieźli i razów nie mało sinych, spuchłych, krwią ociekłych, po plecach, po ręku, po bokach, obuchowych, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, których i zliczyć nie podobna, pozadawali. Przez który takowy swoj, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, ich mość panowie nominati inculpati prawo pospolite, de invasoribus domòw szlacheckich opisane, violarunt i winy w niem, pro qualitate facti et excessus sui, na osoby i dobra swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt; o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens, iteratis vicibus manifestując i protestując, ofiarował się z ich mościami obwinionemi in omni foro, judicio et officio regni, usitata juris via, progredi, zostawiwszy sobie tej teraźniejszej protestacji salvam meliorationem, auctionem, imminutionem, immutationem, vel per citationem, si necessitas juris expostulaverit, correctionem. Et in verificationem praemissorum omnium, tenże comparens stawił woźnego generała wojewòdstwa kijowskiego i innych, szlachetnego Jana Hlebowskiego, ktòry, personaliter stanąwszy, dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej relacji swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, na affektacją i prawną rekwizycją urodzonego jego mości pana Aleksandra Jakubowskiego, protestującego, będąc officiose aditus, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych ich mość panòw: Piotra Dowykowskiego i Franciszka Putkowskiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był podwakroć w miasteczku Czajkowce, gdzie będąc, tak na wyż pomienionej czeladzi affectanta, jako i na chłopie razy kijowe, cepowe i obuchowe sine, spuchłe, krwią ociekłe, czasu i sposobem, wyżej

w protestacji mianowane, widział, i oglądał, kture razy mienili sobie ciż pobici przez chłopòw obwinionych być stałe i zadane. Co, że juste vidit et audivit, o tym swoją prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeznawa relacją, prosząc, tak protestans protestacji, jako i woźny obdukcji relacją, aby do ksiąg niniejszych przyjęte i zapisane było. Co i otrzymali Aleksander Jakubowski, porucznik m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 1089 на оборотѣ.

CVII.

Жалоба отъ имени луцкаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Тимоѳея Кутисскаго-Барабаша, о томъ, что онъ, разставивъ свой полкъ въ имѣніяхъ, находящихся во владѣніи Жабокрицкаго, разорилъ эти имѣнія постоемъ и контрибуціями и отказался удовлетворить Жабокрицкаго. 1696. Іюля 7.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ шостого, месеца іюля семого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаломъ Михалъкевичемъ—Конъчаковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Antoni Żabokrzycki, porucznik jego krolewskiej mości, będąc sumopere confusus et opressus per infrascriptas personas, swym y jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Deonizego na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, nominata episkopa Łuckiego, prototroniego metropoliej kijowskiej, stryja swego, nomine tegoż jego mości, windicując jawnej, znacznej krzywdy, szkody y dezolatiej w dobrach niżej mianowanych a włości Norzyńskiej dziejącej się, tu, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, solennissime gravique cum querela urzędowi niniejszemu opowiadając, świadczył naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Tymoszowi Kutyskiemu—Barabaszowi, pułkownikowi wojska jego krolewskiej mości zaporozkiego koronnego, kozaków pułku swego od czynienia szkod, krzywd,

wiolentii, exorbitantiej nie animującemu, owszem onym faventi et conniventi, także przeciwko kozakom jego mości, w dobrach pomienionych stojącym, wielce ludzi aggrawującym, samemuż obwinionemu po imionach y przezwiskach lepiej wiadomym y znajomym, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposób y oto: iż przerzeczony obwiniony, imć pan pułkownik, nic nie dbając tak na listy jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, do siebie pisane, jako też y na libertatią jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, na zaszczyt włości norzyńskiej daną, y one postponowawszy, śmiał y ważył się kozaków pułku swego we wsiach Chajczy, Bondarach, Żerewcach y Putyłowiczach, osób trzydzieści y pięć, na wielką ruinę y niezmierną oppressią ludzi ubogich, postawić y niezwyczajne boroszna na osobę swą y kozaków pułku swego ludziom wydawać, jako też bowiem roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewiędziesiąt szostego, podczas zimowej consistentiej we wsi Chajczy—Wielkiej, chłopi wydali boroszna na samego jego mości obwinionego, pana pułkownika, mąki żytniej, sianej ośmak dwie, ośmakę rachując po złotych polskich dwadzieścia, sucharów żytnich ośmak dwie—złotych trzydzieście, kur cztyrdzieści cztery, po groszy dwanaście, facit złotych siedemnaście y groszy ośmnaście, kunic dwie, facit złotych dziesięć; z tejże wsi Chajczy Michałko, ataman, na swoich kozaków sześć wzioł boroszna: mąki żytnej ośmak trzy, po złotych pietnastu, facit złotych cztyrydzieście pięć, sucharow ośmak pułpięty, rachując ośmakę po złotych pietnaście, facit złotych sześćdziesiąt siedm i groszy pietnaście, krup osmak pułtory, facit złotych trzydzieści, mąki pszennej sianej osmak pułtory, facit złotych trzydzieście, gotowych pieniędzy dali: na połeć złotych pietnaście, także gotowych pieniędzy: za woz—złotych dwanaście, za chomąt złotych sześć, za siekierę złotych dwa, za kosę złotych dwa, za świder, zastup i dłuto złotych dwa; soli husek trzysta—złotych trzy; ze wsi Bondarów: na samego jegomość pana pułkownika wydali chłopi: mąki żytniej osmak dwie—złotych cztyrydzieście, krup hreczannych osmakę—złotych dwadzieścia, sucharów żytnich osmak dwie—złotych cztyrydzieście, kur piędziesiąt dwie—złotych dwadzieścia i groszy dwadzieście cztery, kunic dwie—złotych dziesięć; ciż bondarowscy chłopi na kozaków dzięsięciu wydali:

mąki żytniej osmak pięć, facit złotych siedmdziesiąt pięć, sucharów osmak pułosmy, osmakę rachując po złotych pietnastu, facit złotych siedmdziesiąt pięć, krup hreczannych osmak dwie i ćwiartek dwie, facit złotych pięćdziesiąt, mąki pszennej osmak pułtrzeci, facit złotych pięćdziesiąt; gotowych pieniędzy: na półci dwa wydali złotych trzydzieście, na wozów dwa dali złotych dwadzieścia cztyry, za chomątów dwa dali złotych dwanaście, za kos dwie złotych cztyry, za siekier dwie złotych cztyry, za dwa świdry, dwie dłocie y dwa zastupy—złotych cztyry, soli husek pięćset—złotych pięć; ze wsi Żerewców: na samego imć pana pułkownika wydali żesłanym od niego z Czerniechowa chłopi krup hreczannych ośmakę jedną—złotych dwadzieścia, mąki żytniej sianej ośmak dwie—złotych cztyrydzieści, sucharow ośmak dwie—złotych cztyrnaście, kur cztyrydzieści cztyry facit złotych siedmnaście y groszy ośmnaście, kunicy dwie—złotych dziesięć; z tejże wsi Żerewiec na kozaków pietnastu wydali boroszna: mąki żytnej osmak siedm y ćwiartek dwie, facit złotych sto dwanaście y groszy pietnaście, sucharów ośmak jedynaście y ćwiartkę, facit złotych sto sześćdziesiąt osim y groszy dwadzieście dwa, krup hreczanych ośmak trzy y ćwiartek trzy, facit złotych siedmdziesiąt pięć, pszennej mąki ośmak trzy, facit złotych siedmdziesiąt pięć; gotowych pieniędzy na pułci wydali złotych cztyrydzieści pięć, za wozów trzy złotych trzydzieści, za chomątów trzy złotych ośmnaście, za kos trzy złotych sześć, za siekier trzy złotych sześć, za trzy świdry, y trzy dłuta, y trzy zastupy—złotych sześć, soli husek siedmset pięćdziesiąt—złotych siedm y groszy pietnaście; ze wsi Putyłowicz: na samego pułkownika boroszna wydali: mąki żytniej sianej puł ośmaki—złotych dziesięć, krup hreczanych ośmakę—złotych dwadzieście, sucharow ośmakę sitnych—złotych dwadzieścia, pszennej mąki puł ośmaki—złotych dziesięć, kunicę jednę—złotych pięć; z tejże wsi Putyłowicz na kozaków cztyrech wydali boroszna: mąki żytniej ośmak dwie—złotych trzydzieści, sucharów ośmak trzy facit złotych cztyrydzieści pięć, krup hreczannych ośmakę—złotych dwadzieście, pszenicznej mąki ośmaka—złotych dwadzieścia, gotowych pieniędzy: na połcie wydali złotych piętnaście, za woz złotych dwanaście, za chomąt złotych sześć, za kosę złotych dwa, za siekirę złotych dwa, za zastup świder y dłuto—złotych dwa; ze wszystkich cztyrech

wiosek wybranym borosznem tak przez imć pana pułkownika, jako i kozaków jegomości, z niżej mianowaną, na pokłony wydaną, summą, in unum computando computandis, excepto samych wiktowania, summa generalis efficit tysiąc siedmset siedmdziesiąt siedm złotych polskich i groszy sześć; quod majus, praenominatus inculpatus kozaków swoich w osob dwodziestu na dwór, we wsi Chajczy-Wielkiej będący, na protestanta z strzelbą ognistą po kilka kroć razy, zabić chcąc, nasyłał, którzy nasłani kozacy do dworu z muszkietów, jako do nieprzyjaciela jakowego, strzelali, słowami nieutściwemi lżyli, sromocili, odpowiedzi, zabiciem grożąc, gdziekolwiek zdybawszy protestanta, czynili i dotąd czynić nie przestają; dla których odpowiedzi protestant ubivis locorum semper periclitari musi; insuper, gdy protestant, w tak ciężkich i niezmiernych oppressiach siebie samego i pomienionych ubogich poddanych, umyślnego (posyłał) do imć pana pułkownika obwinionego z listem jego krolewskiej mości, do obwinionego pisanym, także i libertatią jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, na ochronę dobr Norzyńskich wydaną, któremi postponowawszy, nie obserwując uroczystości Zmartwychwstania Chrystusa pana, tegoż posłańca do turmy kazawszy wsadzić, nie dając mu jeść i pić, przez całe trzy dni i trzy nocy trzymał i ledwie onego, nie z listem, ale z paszkwilem, do protestanta napisawszy, odprawił, który in termino juris produkowany będzie; pokłony sobie jakoweś wymyśliwszy, gromadzie z dóbr Norzyńskich kazali dawać, która gromada, ubiegając dalszej ruiny swojej, rada nie rada rożnemi czasy ichmościom panom: Tyszeckiemu, Kiścienowi i Naydunowi musieli dać złotych ośmdziesiąt, przez którą ruinę, oppressyą i uciemiężliwość, zbytki i wymysły w wiktowaniu kozaków, chłopów ciągłych: z Chajczy pięć, z Bondarów cztyrech, z Żerewiec siedm, nie mogąc na sobie takich aggravatii znieść, musiało z żonami, dziećmi i ze wszystką chudobą precz pojść; quo tak temerario illicito suo progressu praenominatus inculpatus cum complicibus et adhaerentibus suis prawo pospolite violavit i winy, w niem pro qualitate facti et excessus sui, na osobę, dobra i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succubuit, o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens iteratis vicibus manifestując, protestując, ofiarował siebie samego i jaśnie przewielebnego w Bogu

jegomości ojca Żabokrzyckiego, nominata episkopa łuckiego, imieniem, w sądzie należytym prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie tej terazniejszej protestatiej salvam meliorationem, vel per citationem correctionem, a terazniejszej, wkrótce napisanej, mnie, urzędu, prosił, aby do xiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, co i otrzymał. Antoni na Żabokrzykach Żabokrzycki, porucznik jego, k. mości m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696. Листъ 1115.

CVIII.

Жалоба отъ имени референдарія короннаго, Станислава-Антонія Щуки, на дворянку Катерину Дрогоевскую о томъ, что она, съ помощію Палѣевыхъ козаковъ, отняла у Щуки волости: Горностайпольскую, Бородянскую и Козаревицкую, на которыя заявила незаконныя притязанія. 1696. Іюля 21.

Року тысеча шестьсотъ деветдесятъ шестого, месеца іюля двадцать першогодня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овручскомъ, передомною, Михаиломъ Михалькевичемъ—Кончаковскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овручского и книгами нинешними, кгродскими, овручскими, comparens personaliter urodzony imć pan Piotr z Krynice Sasin, towarzysz chorągwi hussarskiej jaśnie wielmożnego jego mości pana Stanisława Antoniego na Szczuczynie i Radzinie Szczuki, referendarza koronnego, lubelskiego, wareckiego etc. starosty, dóbr kluczów: Hornostajpola, Borodzianki i Kozarowicz cum attinentiis, vigore zapisui perpetuae donationis od sukcessorów zeszłego wielmożnego imci pana Andrzeja Drohojowskiego, starosty łukowskiego, tu, w województwie kijowskim, a powiecie owruckim leżących, dziedzica, nomine tegoż imci, solenissime gravique cum querella świadczył, primario naprzeciwko wielmożnej jejmość pannie Katarzynie z Drohojewa Drohojewskiej, starościance miedzialskiej, niesłusznej, nieprawnej pomienionych dobr, kluczów: Hornostajpolskiego, Kozarowickiego i Borodziańskiego deoccupator-

ce i expulsorce, secundario przeciwko urodzonemu imci panu Józefowi Drohojewskiemu, miecznikowi przemyślskiemu, jako opiekunowi i do wszystkiego złego przywodcy, także przeciwko urodzonym imci panom: Sewerynowi Drohojewskiemu i Janowi Jaronowskiemu, ipsa re, facto et effectu conpryncypałom, manucooperatorom i adhaerentom, manifestował i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż jako prawo pospolite, ut nemini a nemine inferatur injuria, serio zabroniło, propriaque sorte, alienis non locupletando bonis, recte et honeste vivere kazało, przedsię jednak przerzeczona obwiniona, wielmożna imci panna Drohojowska, starościanka miedzialska, in contrarium tegoż prawa pospolitego postępując, śmiała i ważyła się pod protekcją Palija, pułkownika wojska jego królewskiej mości zaporożskiego swawolnego udawszy się, a zaciągnąwszy kupę nie małą kozaków pułku tegoż Palija na niżej mianowany uczynek, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, in aprili, na wyż pomienione dobra klucze: Hornostajpolski, Kozarowicki i Borodziański, które dobra, vigore prawa sobie służącego, iaśnie wielmożny imci pan referendarz koronny oficiose, in praesentia przerzeczonych obwinionych ich mościów panów: Seweryna Drohojewskiego i Jana Jaronowskiego, nemine impugnante et contradicente, z żadnym nie odzywających się prawem, w realną, spokojną, aktualną, wieczną i nigdy nie odzowną odebrał possesją, z temiż kozakami najechać, podstarościch i dozorców, dla dojrzenia dóbr protestantis zostawionych, wybiwszy, wygnawszy i wypędziwszy, poddaństwo i posłuszeństwo odebrać i do swojej niesłusznej, nieprawnej i nienależytej inkorporować possesji; jakoż bowiem, injuriosissime et praejudiciosissime w swoją possesją objąwszy i cale expulsją z dóbr uczyniwszy, w wszelkie pożytki i obwencje, co jeno wynaleść się mogą, hucusque bierze i ad commodum suum obraca; a gdy już teraz swieżo modernus protestans, ex brachio i za uniwersałem jaśnie wielmożnego imci pana referendarza koronnego, do gromad dobr kluczów przerzeczonych zjechawszy, chciał tychże dóbr dojrzeć i porządek w nich, wedle woli imci pana referendarza koronnego, uczynić, gdzie natenczas praenominati inculpati, imci panowie Drohojewski i Jaronowski, wcześnie mając moc i władzę od pani swej, jej mości panny starościanki miedzialskiej, insimul et semel

z kozakami, consulto na to przygotowanemi, protestanta do dóbr nie dopuściwszy, przez subordynowane osoby, kozakòw, protestanta zabić usiłowali, i dalsze odpowiedzi, nie tylko na protestanta, i ktoby inny miał do wyszprzerzeczonych dòbr więcej zjeżdżać, palam et privatim odpowiedź na życie uczynili, w kturych dobrach protestans, żadnego porządku nie uczyniwszy i ledwie zdrowia nie pozbywszy, iufectis rebus, odjechać musiał; przez który takowy swòj, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, przerzeczona obwiniona, wielmożna jejmość panna Drohojowska, starościanka miedzialska cum complicibus et adhaerentibus suis, prawo postpolite violavit i winy, w niem eo nomine rigide de invasoribus dòbr cudzych opisane, na osobę i dobra swoje generaliter wszystkie, libere succubuit, o co wszystko, ut praemissum est, modernus querulans, iteratis vicibus manifestując i protestując, ofiarował jaśnie wielmożnego imci pana Szczukę, referendarza koronnego (ktòrego nomine agit) z przeszeczoną obżałowaną, imci panną starościanką miedzialską, in omni foro, judicio et officio regni, usitata juris via, progredi, zostawiwszy terazniejszej protestaciej salvam meliorationem, diminutionem, immutationem, vel per citationem, inqnantumby tego potrzeba prawna ukazywała, correctionem, a teraźniejszej, brevibus napisanej, mnie, urzędu, prosił, aby do ksiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, co na affektacją swoją i otrzymał. A. Piotr z Krynice Sasin.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218; годъ 1694—1696; листъ 1122.

CIX.

Приказъ, данный гетманомъ великимъ короннымъ, Станиславомъ Яномъ Яблоновскимъ, Семену Палѣю и другимъ козацкимъ полковникамъ о томъ, чтобы они не размѣщали козаковъ на квартирахъ и не собирали контрибуцій изъ имѣнія овруцкаго старосты, Франциска Потоцкаго, мѣстечка Веледникъ. 1696. Ноября 15.

Року тысеча шестьсотъ деветдесятъ шестого, месеця декабря третьего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

ручскомъ, передомною, Данелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овручскимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овручскими, comparens personaliter urodzony imu pan Kółakowski, sługa wielmożnego imci pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, ten ordynans jaśnie wielmożnego imci pana Stanistawa Jana na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, na ochronę dobr miasta Wielednik cum attinentiis pana comparentis, z pieczęcią wielką i podpisem ręki tegoż imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do imci pana Semena Palija wydany, dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc mię, urzędu, aby ten ordynans ad acta przyjęty i wpisany był, a tak ja, urząd, pomieniony ordynans ad acticandum przyjmując, czytałem i temi jest ingrossowany słowy: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny. Daję ten mój surowy ordynans imci panu Semenowi Palijowi, tudzież i innym panom pułkownikom, assaułom, sotnikom i wszystkim mołodcom wojska rzeczypospolitej zaporożskiego, aby, za jego pokazaniem, wiedzieli: iż dla respektu zasług w wojsku i rzeczypospolitej imci pana Franciszka Potockiego, starosty owruckiego, dobra iego mości Weledniki cum attinentiis, jako w należytej mieć chcę ochronie, tak od wszelakiej zimowej, władzą moją hetmańską, uwalniam je consistentiej, przechoduw, ciężarow; przykazuję tedy, aby żaden z ludzi wojska zaporożskiego w pomienionych dobrach stanowiska pretendować, noclegów, popasów odprawować, stacji, chlebów pobocznych i boroszna wybierać i innych żadnych nie ważył się czynić exactii ani aggravatii, pod surowym i nieuchronnym sądem moim. Działo się we Lwowie, dnia piętnastego novembra, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego. У того ординансу, при печати притисненой, подписъ руки тыми словы: Jabłonowski, K. K, hetman W. K. А такъ тотъ ординансъ, за поданіемъ и просьбою вышъменованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ есть слово въ слово увесь вписанный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 944 на оборотѣ.

CX.

Жалоба отъ имени князя Доминика Шуйскаго на сотниковъ козацкаго полка Яремы: Лободу и Чепарняку, о томъ, что Лобода ограбилъ дворъ Шуйскаго въ имѣніи Остроглядовичахъ, а Чепарняка беззаконно и насильно занялъ квартиры для своихъ козаковъ въ мѣстечкѣ Хойникахъ, при чемъ козаки его убили боярина Степана Петровскаго. 1697. Мая 2.

Року тисяча шестсотъ девятьдесятъ семого, месеца мая второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даніелемъ Левъковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Alexander Gołesky, sługa wielmożnego imci pana Dominika kniazia Szujskiego, chorążego wojewodstwa brzeskiego, dobr włości Chojnickiej y Zahalskiej tu, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, dziedzica, nomine tegoż jego mości pana chorążego brzeskiego, także nomine urodzonego jego mości pana Fryderyka Lewenfatera, ekonoma tychże wyszpomienionych włości Chojnickiej y Zahalskiej, vindicując niżej mianowanych po dwakroć najazdow, gwałtownych zaborów, tudzież tyrańskiego, okrutnego, bezbożnego y niemiłosierdnego Stephana Piotrowskiego, bojarzyna chojnickiego, przy tymże gwałtownym najezdzie, przez niżej mianowanych obwinionych z muszkietu zabicia, solennissime gravique cum querela urzędowi niniejszemu opowiadając, świadczył naprzeciwko Łobodzie, setnikowi, y Czepurniace, itidem starszyznie pułku Jaremy wojska kozackiego rzeczy pospolitej, także kozakom do dwochset osob tegoż pułku Jaremińskiego, samymże obwinionym:

Łobodzie y Czepurniace po imionach y przezwiskach lepiej wiadomym y znajomym, pryncypałom, compryncypałom y adhaerentom, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposób y o to: iż wyszrzeczeni obwinieni, a mianowicie primario Łoboda, setnik, nic nie uważając na prawo pospolite y artykuły wojskowe, de disciplina militari uchwalone, śmiał y ważył się z kozakami swemi modo violento et rebelliter na dwor Ostrohladowski pana querulantis, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siodmego, dnia dziesiątego februarii najachać, jakoż et de factu najechawszy, woły, konie, owce, świnie, rożne victualia in vim praedae et spolii pozabierawszy, ad commodum suum obrocił, a potym, eodem anno, dnia szesnastego aprilis, wyszrzeczony obwiniony Czeparniaka z kozakami Jaremińcami, cum vario armorum genere, jako to: muszkietami, pistoletami, dzidami i innym orężem, do wojny należącym, wziąwszy pochop rabunku wyszmianowanego w mieście Chojnikach, nic do niego nie należąc, ani assignatiej nie mając, stać, a potym zrabować, a gdy urodzony imć pan Frideryk Lewenfater, econom tychże dóbr, kozaków nie dopuszczał, tamże natenczas, gwałtem wpierając się, do ludzi, jako do nieprzyjaciela strzelając, i onych bijąc, wyszrzeczonego Stephana Piotrowskiego z muszkietu dwa razy w piersi pod same serce i w ramie, sine omni zelo misericordiae et timore Dei postrzelili, od ktorych tak tyrańskich postrzałów tenże Stephan Piotrowski, tegoż dnia, z tego świata zszedł; przez który takowy swoj, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, przerzeczeni obwinieni metam artykułow wojskowych transgressi sunt i winy, pro qualitate facti et excessus, na osoby i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt i do szkod na kilka tysięcy złotych polskich przywiedli y przyprawili; o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens iteratis vicibus manifestując y protestując, ofiarował panów swoich we wszelakim sądzie z obwinionemi prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej salwam meliorationem, vel per citationem, in quantum by tego potrzeba prawna ukazywała, correctionem, ktorej o przyjęcie y do act zapisanie mnie, urzędu, prosił; co, ad afectationem suam, i otrzymał. Alexander Gołeski m p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219; годъ 1697—1699; листъ 164.

CXI.

Жалоба отъ имени князя Доминика Шуйскаго на Кипріяна Петровича, прикащика мозырскаго скарбника, Рейтана, о томъ, что Петровичъ, отправляясь на смотръ ополченія воеводства Кіевскаго вмѣстѣ со слугами Шуйскаго, похвалялся, что будетъ ловить козаковъ Палія, вслѣдствіе чего козаки напали на слугъ Шуйскаго, избили ихъ и ограбили, а потомъ самъ Петровичъ, захвативъ команду надъ этими слугами, билъ ихъ и обижалъ и впослѣдствіи наносилъ разныя оскорбленія Шуйскому. 1697. Іюня 23.

Року тысяча шестсотъ девятьдесятъ семого, месяца, іюля двадцать третего дня.

На урадe кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Jan Sowiński, sługa urodzonego jegomości pana Fryderyka Lewenfatera, ekonoma włości Chojnickiej i Zahalskiej, dobr dziedzicznych wielmożnego jegomości kniazia Dominika Szuiskiego, chorążego wojewodstwa brzeskiego księstwa lites-kiego, nomine tak przerzeczonego wielmożnego imci kniazia Szujskiego, chorążego brzeskiego, jako i imć pana Frederika Lewenfatera, ekonoma wyszpomienionych włości pana swego, ob quasdam legalitates suas ad acta castrensia capitanealia owrucensia dla uczynienia tej terazniejszej querimoniej osobą swą comparere nie mogącego, vindicando niżej mianowanego bicia, zaborow y szkod, z okazyej jednego pryncypała niżej mianowanego poniesionych, solennissime gravique cum querela, urzędowi niniejszemu opowiadając, świadczył: primario naprzeciwko urodzonemu jegomości panu Marcianowi Rejtanowi, skarbnikowi mozyrskiemu, niżej mianowanego podstarościego swego od

wszystkiego złego nie animującemu, ale snać owszem pobłażającemu, także przeciwko urodzonemu panu Cypryanowi seu alterius cujus—vis nominis Piotrowiczowi, wysz pomienionemu podstarościemu Hłuchowickiemu wyszpomienionego jegomości pana Rejtana, skarbnika mozyrskiego, ipsa re, facto et effectu wszystkich niżej mianowanych transactii pryncypałowi, także chłopom Hubarowickim do osob dziesiątka, samymże obwinionym po imionach y przezwiskach lcpiej wiadomym y znajomym, quorum statuitio przed przyszły sąd, dla wskazania na nich win prawnych, omnino urgetur, comprypcypałom y manucooperatorom, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposob y o to: iż gdy roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siodmego, pan protestantis, jegomość pan Friderik Lewenfater, posłał był sług swoich, panow: Macieja Bilskiego, Gnatowskiego, Markiewicza, Goławskiego y innych boiar z dóbr wielmożnego jegomości pana chorążego brzeskigo na popis województwa kijowskiego, pro die vigesima quarta aprilis przypadający, do których y wyszrzeczony obwiniony, pan Piotrowicz, tamże jadąc na popis od pana swego, przywiązawszy się, począł, ustawicznie sobie okładając liquorem gorzałczanym głowę, excessa w drodze wszędzie czynić, jako to mianowicie: zawróciwszy do wsi Szołomek, majętności wielmożnego jego mości pana Remigjana Surina, stolnika żytomirskiego, sędziego y deputata sądów głownych kapturowych województwa kijowskiego, na wsi hałasy czynił, a potym za sługą tegoż wielmożnego jego mości pana stolnika żytomirskiego ugnawszy się, do dworu strzelał, z dobytą szablą biegał, samą jej mość panią stolnikowę żytomirską y innych, tamże we dworze będących, confusią niezmierną nakarmiwszy, przestraszył, kozaków Paliowych brać chcąc, szukał; z której okaziej obwinionego kozacy, dowiedziawszy się, iż dwór najachał y kozaków brać w tymże dworze upominał się, wprzódy pana Macieja Bilskiego, przy wozach będącego, w Chajczy-Małej, nic niewinnego y przytym wyszpomienionym excessie nie będącego, wzieli y do miasteczka Norzyńska zaprowadziwszy, przez dzień y noc pod wartą trzymali, a potym, gdy drudzy słudzy pana protestantis dowiedzieli się, że pana Bilskiego kozacy wzieli y w Norzyńsku trzymają, także powziąwszy wiadomość, że już z popisu ich mość panowie szlachta powracają z miasteczka Wielednik, a do pomienionego miasta

Norzyńska z między siebie wyprawują dwóch, eliberując wyszrzeczonego pana Bilskiego, którego nie beż kosztu eliberowawszy, już nazad rectą do domu swego, znowu się skupiwszy, jachali; tandem kozacy, dowiedziąwszy się, że powracają, nagoniwszy pode wsią Szołomkami wyszpomienionych sług pana protestantis y drugich ich mościòw panow szlachty sług, ktòrzy w kompaniej jachali, nic sobie niewinnych, pro libitu suo bili, przy ktòrym biciu, pieniendzy pana protestantis, u Pana Goławskiego będących, do szafunku danych, talerów bitych dwadzieście, muszkietòw parę, valoris talerów bitych dziesięć, szabel dwie, valoris złotych piętnaście, y innych drobiązgòw, ktòż to może y spomnięć, nie mało pozabierali; gdzie na ten czas obwiniony pan Piotrowicz Sochańskiego, nic sobie niewinnego, na ziemie obwaliwszy, czyniąc się comendantem nad sługami, do upodobania swego bił; z którego to przerzeczonego obwinionego okazyej y niesłusznego procederu, wielmożny jegomość pan stolnik żytomirski i panowie querulantium szkodę niemałą ponosić muszą y ponoszą; tandem, gdy się już wszyscy powracali nazad do domòw swych, pan protestantis, będąc na ten czas w klasztorze ich mościów xięży dominikanòw ostrohladowskich, a obaczywszy obwinionego pana Piotrowicza, począł bonis modis mowić: «mości panie bracie! coś miał do moich sług w drodze, żeś bił y starszym się nad niemi czynił y z twey przyczyny kozacy poobierali?» A obwiniony, furyą wywarłszy, przy wielu ich mościach szlachcie, tamże w klasztorze będących, do szabli się porwawszy, verbis inhonestis et contumeliosis pana protestantis lżył, sromocił, odpowiedź jawną na zdrowie y substanciją uczynił. Naostatek roku terazniejszego, wysz na akcie mianowanego, dnia siedmnastego julii, pan protestantis ugodzonym żołnierzom chorągwie draguńskiej jaśniewielmożnego jegomości pana wojewody Potockiego posłał prowiant do wsi Hubarowicz przez Hryszka, wojta chojnickiego, z kusznierzowym parobkiem, ktòrzy, oddawszy, dla zakroczenia nocy, obnocowali u arendarza tamecznego, a pan Piotrowicz, w przedsięwzięciu swoim nie ustając, dowiedziawszy się o podwodnikach nocujących pana querulantis, bez żadnej dania okaziej y ratiej, przybrawszy do siebie chłopòw nie mało hubarewickich, nocturno tempore, czyniąc in meram postpositionem et contemptum pana protestantis, napadszy na karczmę, tychże ludzi,

podwodników, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, bił, wiązał y tyranizował, ktoryto wojt, od tak ciężkiego y niemiłosiernego zbicia, Bòg wie, jeżeli długo żyć będzie, gdyż znaczną imbecilitatem usług swoich czuje; przez co obwiniony pana comparentis do szkod nie małych, futuro, da Bòg, in termino juris liquidowanych, przywiodł y przyprawił. O co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens iterum atque iterum manifestatur et protestatur, ofiarował panòw swich we wszelakim sądzie y urzędzie z ich mościami obwinionemi, usitata juris via, progredi, zostawiwszy tymże panom swoim, quorum nomine agit, salvam meliorationem, vel per citationem, in quantumby tego potrzeba prawna ukazywała, correctionem, a teraźniejszej o przyjęcie y do act zapisanie mnie, urzędu, prosił, co y otrzymał. Jan Sowieński m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219, годъ 1697—1699; листъ 188 на оборотѣ.

CXII.

Жалоба житомирскаго стольника, судіи каптуроваго воеводства кіевскаго, Ремигіяна Сурина, на козацкаго полковника, Семена Палѣя, о томъ, что, когда Суринъ отправился въ мѣстечко Кухары, для исполненія своей должности, то, на обратномъ пути, на него напалъ сотникъ полка Палѣя—Цвиль съ другими козаками; они Сурина и его слугъ избили и ограбили, держали подъ арестомъ, бывшіе съ нимъ документы разбросали и объявили, дабы впредъ «Ляхи» не ѣздили судить, потому, что въ этой мѣстности долженъ имѣть силу судъ козацкій. 1697. Октября 3.

Року тысяча шестсотѣ девятьдесятъ семого, месеца октобрія третего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даниелемъ Левъковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нынешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter wielmożny jegomość pan Remigian Suryn, stolnik żytomirski, sędzia y deputat kapturowy wojewodstwa kijowskiego, solennissime magnoque

cum dolore, opowiadając urzędowi niniejszemu żal, zniewagę y kontempt swoj, przez niżej wyrażonych obwinionych osob poniesiony y popełniony, naprzeciwko jegomości panu Semenowi Paliowi, pułkownikowi kozackiemu rzeczy pospolitej, jako z kozaków swòich sprawiedliwości nie czyniącemu y owszem na wszystko złe dopuszczającemu, tudzież Cwilowi, setnikowi jego, re ipsa, facto et effectu niżej mianowanego uczynku pryncypałowi y przywodcy, niemniej assawułowi y atamanom trzem y czerni kozackiej, setni tegoż Cwila, jako to: Markowi, Sazkowi, Iwanowi Wołoszynowi y innym kozakom, o imionach y przezwiskach samemu Cwili, setnikowi ich, wiadomym y znajomym, plus minus do osob dwudziestu, na tenże uczynek swoj niesłuszny y wiolentią gwałtowną, na dobrowolnej drodze uczynioną, consulto et deliberato animo zgromadzonym y przysposobionym, compryncypałom, pomocnikom y adhaerentom, rozkaz y wolą setnika swego czyniącym y wypełniającym, których statuitio przed sąd należyty wojskowy, mianowicie Marka, Sazka y Iwana Wołoszyna, dla wskazania na nich win garłowych, pro illicito ausu et temerario progressu illorum, in strata publica perpetratarum, omnino tenetur, świadczył i protestował się w ten niżej opisany sposòb y o to: iż gdy protestans, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siodmego, in augusto, za dekretem głòwnym, kapturowym wojewodstwa kijowskiego, jako sędzia kapturowy, ad requisitionem juridicam urodzonego jego mości pana Samuela Szumlańskiego, cześnika podolskiego, jezdził do miasteczka Kucharów, tu, w wojewodstwie kijowskim leżącego, na exekutią, gdzie, ut juris est, odprawiwszy pomienioną exekutią, nazad, ku domowi, pod Owrucz, drogą pospolitą z czeladźią swoją, tudzież woznym y z szlachtą, na tę wyszpomienioną exekutią, według prawa z sobą użytą, jadąc, imminente occasu solis, we wsi Ihnatowce, majętności ich mościów ojcow jezuitów owruckich, zanocował, obwiniony pan Cwil, setnik, z assawułem y atamanami swemi, dowiedziawszy się, że pan protestantis w pomienionej Ihnatówce nocuje, nescitur qua ratione et causa, zebrawszy w nocy wyszpomienionych kozakòw nie mało setni swojej z rożnych wsi, na chlebie stojących, y przebiegszy w nocy naprzod, ktòrędy protestans miał jechać, o pułtore mile od protestanta, gdzie nocował, we wsi Kalinowce z kozakami swemi na protestanta zasiadł; tandem nazajutrz, to jest dnia ósmego augusta,

gdy protestans, przenocowawszy, zrana przyjechał do mianowanej wsi Kalinowki, nie wiedząc o takowych na siebie insidiach, y skoro tylko co w samą wieś, nic złego nie spodziewając się, począł wjeżdżać, alić obwiniony Cwil, setnik, z wyszpomienionemi kozakami, consulto już na to zgromadzonemi y przysposobionemi ad minimum we dwudziestu koni, insperate z między chałup po nieprzyjacielsku wpadszy na drogę, przez wieś idącą, y okrzyk his formalibus: «byjte Lachiw, byjte! nechaj ne jizdiat na sudy, nasz tut kozackij sud», uczyniwszy, zaraz w koło protestanta na drodze oskoczyli; tamże, jedni za cugle koni chwytać poczeli, drudzy samego protestanta, w kolasie siedzącego, w leciech już barzo podeszłego, zaraz obuchami, kanczukami zewsząd okrywszy, zabijać poczeli, a insi czeladź protestantis, na koniach będącą, goniąc, także obuchami, kańczukami y kijami, który czym mógł, bili y kaleczyli, tak dalece, że mało wszystkich na śmierć nie pozabijali, jakoż samemu protestantowi razòw dwa, krwią nabiegłych, między plecyma, barzo szkodliwych, z naruszeniem kości mianowany Marko Sazko, kozak setni tegoż Cwila, obuchem zadał; od których eo momento protestans mało z tymże się nie pożegnał światem; urodzonemu zaś Władysławowi Czarneckiemu, słudze protestantis, razow trzy, raz wedle razu, niżej łopatki prawej na plecach, a dwa między ziobrami, także obuchem, tak dalece zadali, że, z konia na ziemię spadszy, krwią z nosa y gęby zalał się y innych razów krwawych, tak samemu protestantowi: głowę, twarz, szyję kańczukiem poprzecinawszy, jako y sługom jego mości po wszystkim ciele nie mało nazadawali, potym tegoż protestanta, violento modo z kolasy wziąwszy y do izby do chłopa wprowadziwszy z rana, aż do południa za wartą trzymali, skrzynkę, tamże w kolasie będącą, wziowszy, odbili, sprawy, w niej będące, poroz rzucali y pogubili; pieniędzy złotych półtorasta polskich, nie wiedzieć który z nich, z między tychże kozaków, porwawszy, nie przywrocili y wszystką kolasę francuzką, więcej szukając pieniędzy, końmi szamocąc, popsowali y połamali; piwa beczkę, gorzałki kwart pietnaście aquavitej, na podwodzie przy tymże protestancie będącej, wziowszy, popili y porozlewali, syry, masło y inne victualia pozabierali y tak protestanta y czeladź jego mości pobiwszy y pokaleczywszy, wszystko przy nich, to jest strzelbę, szable, suknie, pienią-

dzê y inne rzeczy in vim praedae et spolii porabowawszy y pozabierawszy; y samego protestanta z czeladzią ze wsi Kalinowki nazad znowu, na większy contempt, zawrócili y za wartą wszystkich, tak protestantanta, jako y czeladź prowadząc, łzyli, sromocili, co do gęby przyść mogło, słowy wielce nieprzystojnemi, kozackiemi swemi, z protestanta nagrażali się; potym, zaprowadziwszy nazad za mil trzy, na drodze porzucili, a sami odjachali; o co, gdy tenże protestujący się, nazad znowu powróciwszy, y do domu swego zaledwo po tak tyrańskim pobiciu przyjachawszy, przez umyślnego posłańca swego listami u samego jegomości pana Palia, pułkownika, za takową gwałtowną violentią y rozboj na dobrowolnej drodze przez kozaków jego, z rozkazania mianowanego setnika popełniony, uskarżał się, sprawiedliwości świętej requirował, żadnej, aż dotąd oczekiwając, nie odniosł, ani odnosi; przez co wyszpomieniony obwiniony Cwil, setnik, cum complicibus suis w winy i poeny criminalne, wojskowe, pro delicto facti et excessus sui, na osoby swoje zaciągneli; idem comparens, dowodząc sprawiedliwości świętej w tak ciężkiej oppressiej swojej y krzywdzie, coram officio præsenti iterum iterumque świadczył y protestował się, offiarując się o to z obwinionemi w sądzie wojskowym, albo innym należnym, prawnie czynić nie zaniechać; y salve sobie tej terazniejszej protestatiej swojej, do uczynienia inszej szyrszej, lub też przez pozwy poprawienie, jeżeli z prawa potrzeba będzie, zostawił; a teraz, na dowod praemissorum omnium, tenże comparens stawił woznego generału wojewodstwa kijowskiego, szlachetnego Iana Dedowicza, ktòry, in vim suae verae ac fidelis relationis, jawnie, ustnie y dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siodmego, miesiąca augusta dwudziestego dnia, ex officiosa additione, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mość panow: Jana Słotwińskiego y Jana Grywskiego, eo majoris testimonii causa użytych, ad requisitionem comparenta pobitego, od pobicia chorującego, y razów, wysz w protestatiej opisanych, na plecach—dwoch obuchowych, barzo szkodliwych, z naruszeniem kości, także głowę, twarz y szyję kańczukami pobite y poprzecinane, a na słudze jego mości, Władysławie Czarnieckim, razów pięć, na plecach niżej łopatki y na ziobrach, także obuchowych, oglądał y inne razy, tak obuchowe, jako y kańczukami pobite, kto-

rych y zliczyć było nie podobna, widział y urzędownie oglądał; które pobicie y pokaleczenie tenże comparens y słudzy jego mości y inni ludzie, dobrze tego świadomi, przez Cwila, setnika, y kozaków jego na dobrowolnej drodze bydź mienili; y to też słyszał, tak od comparenta samego, jako y od rożnych ludzi, że skrzynkę odbiwszy, pieniędzy złotych pułtorasta ciż kozacy porwali, sprawy porozrzucali y pogubili, a insze poszarpali, piwo, gorzałkę popili y porozlewali, syry, masła y inne victualia pozabierali y, funditus zrabowawszy, kolasę francuzką, końmi goniąc, popsowali y połamali et comparenta, z czeladzią nazad zawròciwszy, trzymali, za wartą prowadzili; co widziawszy y słyszawszy, tąż szlachtą, przy nim będącą, oświadczył się, y o tym tę swoją obductionis relatią przedemną, urzędem, uczynił y zeznał, prosząc wespòł z protestantem, aby protestantis protestatia i jego obductia do act niniejszych przyjęte y zapisane były, co y otrzymali: Remigian Suryn, stolnik żytomirski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219; годъ 1697—1699; листъ 203.

CXIII.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, выданный полковнику Палѣю, о томъ, чтобы козаки его не занимали квартиръ внѣ назначеннаго имъ рейона и не притѣсняли бы шляхетскихъ имѣній. 1698. Февраля. 9.

Року 1698, месеца октеврыя третого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевской милости овруцькомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и вицеренътомъ кгродскимъ овруцькимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Janiszewski, ten uniwersał jaśnie wielmożnego imci pana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, na ochronę dóbr imć panów obywatelów wojewodstwa kijowskiego, z pieczęcią wielką i podpisem ręki tegoż imci pana kasztellana krakowskiego, hetmana

W. K. do imci pana Palija wydany, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc, aby ten uniwersał ad acta przyjęty i wpisany był: a tak ja, urząd, przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztellan krakowski, hetman wielki koronny, wiadomo czynię terazniejszym uniwersałem moim, który za surowy ordynans daję imć panu Palijowi, pułkownikowi, tudzież i innym panom assawułom, sotnikom i wszystkim mołodcom wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporoskiego. Zachodzą mię tu wielkie skargi, nie tylko od prywatnych ichmościów, ale też i publicznym imieniem województwa kijowskiego, przez ichmościów panów posłów, że nienależyte aż ku Słuczy uzurpujecie sobie stanowiska, przy ciężkich i nieznośnych agrawacjach dóbr szlacheckich, dziedzicznych ichmościów panów obywatelów tamecznych. Zalecam tedy i surowo tym uniwersałem przykazuję, aby żaraz a zaraz ztamtąd ustompiliście, i w swojej mieściliście się consistenciej, pod nieuchronnym sądem moim. Działo się we Lwowie, die nona februarii, anno 1698. У того универсалу, при печати притисненной, подписъ руки тыми словы. Stànisław Jabłonowski, K. Krakowski, hetman wielki koronny. Который-же то универсалъ, за поданемъ и прозбою вышменованое особы подаючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нынешнихъ есть уписаный. *)

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219, годъ 1697—1699; листъ 315.

---

*) Того-же числа Янишевскій заявилъ точно такой-же универсалъ Яблоновскаго, выданный на имя козацкаго полковника, Искры. (Книга таже. Листъ 315 на оборотѣ).

CXIV.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ козакамъ, о томъ, чтобы они не притѣсняли шляхетскихъ имѣній. 1698. Октября 31.

Року 1698, месеца декаврыя 9 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевской милости овруцкомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстаровства и вицеревътомъ кгродскимъ овруцкимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Walerjan Otwinowski, administrator dóbr miasta Norżyńska jaśnie w Bogu przewielebnego imci ojca na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, nominata episkopiej łuckiej, ten uniwersał jego mości pana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, na ochronę dóbr imć panów obywatelów wojewodstwa kijowskiego, z pieczęcią wielką i podpisem ręki tegoż imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do imci pana hetmana nakaznego i pułkownika wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporoskiego wydany, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc, aby ten uniwersał ad acta przyjęty i w xięgi wpisany był, a tak ja, urząd, przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, wiadomo czynię teraźniejszym uniwersałem moim, który za surowy ordynans daję, jako imci panu hetmanowi nakaznemu, tak i panom pułkownikom, assawułom, sotnikom i wszelkiej czerni wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporozskiego, jako prawa koronne, dobrom szlacheckim dziedzicznym należyte, obwarowały bezpieczeństwo i wszel-

kich zabroniły, pod karami, krzywd i oppressii ichże, tak i ja, stosując się do słuszności samej i do surowej rzeczypospolitej w tem ordynacii, zalecam i surowo przykazuję władzą hetmańską, jako starszyźnie, tak i całemu wojsku zaporozkiemu, aby dobra dziedziczne ichmościów panów obywatelów województwa kijowskiego pod tąż mieli obserwacją prawa i żadnych krzywd, szkod, exactii, albo przeszkód jakichkolwiek czynić się w dobrach pomienionych nie ważyli i nic w nich nie pretendowali, pod surowością artykułów wojskowych. Ktokolwiek by zaś z wojska tego przeciwnym się pokazał woli mojej i nie miał słuchać ordynansu tego, takiego, że za doniesieniem najmniejszym sądzić i karać będę, deklaruję i upewniam. Działo się we Lwowie, die 31 octobris, 1698. У того универсалу, при печати притисненнои, подписъ руки тыми словы: Stanisław Jabłonowski, K. K. H. W. K. m. p. А такъ той универсалъ, за поданемъ и прозьбою вышменованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ кгродскихъ овруцкихъ есть уписаны.

Книга гродская, овруцкая, записовая и поточная, **№** *3219, годъ 1697—1699. Листъ 329 на оборотѣ.*

CXV.

Жалоба товарища панцырной хоругви, Ивана Бачинскаго, на Аѳанасія Скорича, наказнаго полковника козацкаго полка графа Юрія-Доминика Любомирскаго, о томъ, что Скоричъ съ козаками своими напалъ на квартиру Андрея Темрука, брата Бачинскаго, убилъ его и ограбилъ его вещи. 1699. Февраля 26.

Року тисеча шестъсотъ девятъдесятъ девятого, месеца февраля двадцать шостого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овъручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подвоеводства, вицереентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan Baczyński, towarzysz chorągwie pancernej jaśnie wielmożnego jego mości pana kasz-

telana chełmskiego, quam primum od usługi wojennej troche uwolniwszy się, acta præsentia adire mógł, natychmiast, windikując okrutnego zabicia urodzonego jego mości pana Andrzeja Temruka, przyrodniego brata swego, to jest jednej matki, a nie jednego ojca, przeciwko panu Tanazemu Skoryczowi, na ten czas pułkownikowi nakaznemu kozackiemu, samemu pryncypałowi zabojcy, i innym kozakom tegoż pułku jaśnie wielmożnego jego mości pana Jerzego Dominika hrabi na Wiszniczu i Jarosławie Lubomirskiego, podstolego koronnego, o imionach i przezwiskach temuż panu Skoryczowi wiadomym i znajomym, jako pomocnikom jego, soleniter świadczył i protestował się o to: Iż pomieniony obżałowany, pan Skorycz, będąc na ten czas pułkownikiem nakaznym kozackim jaśnie wielmożnego jego mości pana Lubomirskiego, podstolego koronnego, a zawziowszy jakowyś niesłuszny gniew i rankor na pomienionego zabitego nieboszczyka, jego mości pana Andrzeja Temruka, przyrodnego brata protestantis, dworzanina i rotmistrza jego królewskiej mości kwarcianego, niwczym sobie niewinnego, na konsistenciej na ten czas w miasteczku Horodnicy, za assignacią jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, będącego, na gospode jego stanowne (sic) violento modo zkozakami swemi, w kilkudziesiąt koni, nocnym sposobem, z strzelbą ognistą i innym orężem, do boju należącym, najechał i, zapomniawszy bojaźni Bożej, okrutnie i niemiłosierdnie, dobywszy szturmem w gospodzie, onego z muszkietu na śmierć zabił, gdzie i samego protestanta, ktory na ten czas do nieboszczyka, jako do brata swego, w interessach swoich od chorągwi do Horodnicy, ni o czym nie wiedząc, przyiechał był, tenże obwiniony pan Skorycz cum complicibus suis mało nie zabił, gdzie na ten czas wszystkie fortune, porządki wojskowe, tak nieboszczyka zabitego, jego mości pana Temruka, brata protestantis, jako i samego protestanta, to jest: samych pieniędzy gotowych nieboszczyka jego mości pana brata protestantis ośm tysięcy złotych polskich, suknie, szable oprawne i proste, sahajdaki, strzelbę, pancerze, rządziki, rumaki, konie, kulbaki oprawne i proste, i innych rzeczy nie mało, na kilkanaście tysięcy złotych polskich, tak nieboszczykowskich, jako i protestującego jego mości, co wszystko osobliwym regestrem pokaże się i przez inquisitią in termino termini

dowiedzione będzie, wszystko to obwiniony pan Skorycz niesłusznie, gwałtownie, przy tej invasiej i zabojstwie nieboszczyka, zabrał, zrabował i na swój obrocił pożytek. Potym pomienionego nieboszczyka, jego mości pana Temruka, brata protestantis, zabiwszy, zrabowawszy i wszystkie rzeczy, ut præmissum, pozabierawszy, wszędzie po drogach, gościncach zasadzki przez kozaków swoich czynił, żeby i ciała nieboszczyka zabitego nie można było gdziekolwiek w grodzie præsentować. O które to takowe zabojstwo nieboszczyka brata, jako o zrabowanie i zabranie wyszpomienionych rzeczy i o przechwałki dalsze idem comparens przeciwko panu Skoryczowi i kozakom jego, przy tej gwałtownej violentiej i zabojstwie będącym, iterum iterumque świadczył, protestował się i prawnie o to czynić we wszelkim sądzie deklarowawszy, salvam meliorationem, vel per citationes correctionem tej protestaciej swojej, si opus fuerit, zostawił, i prosił, aby do xiąg przyięta i zapisana była, co i otrzymał Jan Baczyński.

Книга гродская кіевская, записовая и поточная, № 7, годъ 1697—1699; листъ 439 на оборотѣ.

CXVI,

Объявленіе войскаго овруцкаго, Степана—Александра Должкевича, о томъ, что, по поводу козацкаго постоя въ селахъ: Вязовкѣ, Induced Вересахъ и Хвосенкѣ, находящихся въ его арендномъ владеніи, онъ не могъ пользоваться надлежащимъ доходомъ, потому что многіе крестіяне отошли изъ этихъ селъ въ Хвастовщину. 1699. Апрѣля 8.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ девятого, месеца априля осьмого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Alexander Dołżkiewicz, wojski owrucki, postrzegając wszelkiej przyszłej całości swojej et indebiti litigii juris, quam primum acta

praesentia adire potuit, tak zaraz, przychylając się do dawniejszej manifestatiej swojej, roku niedawno przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siodmego, w miesiącu octobrze, w grodzie tutejszym uczynionej, anticipando rumationem possessionis suae, bonorum Wiazowka, Weresy y Chwosenka, w powiecie tutejszym Owruckim leżących, sobie certo contractu od urodzonego jego mości pana Jana Woronicza, podkomorzyca kijowskiego, in trigennium puszczonych, manifestował się o to: iż dóbr tych poddani, nulla data sibi ratione od comparenta, ani ni od kogokolwiek z familiej ich mościow, czasy rożnemi, przez uciążliwe stantie kozackie, precz wyszli, a mianowicie: Artem z Weresow do Chwastowa, do testia swego, z wołem jednym, w niebytności comparenta, który natenczas był u jego mości pana podkomorzyca kijowskiego, pod ktory czas kozacy kocieł z winnicy, z pieca jego mości pana podkomorzyca kijowskiego ukradli; drugi Wasil Wielki także z wołem jednym a z parą koni, podany w inventarzu, z tychże Weresów precz poszedszy, z pół roku nie bywszy, nazad powrocił; trzeci Robców syn, także z jednym wołem, z tymże mianowanym Artemem precz poszedszy, pół roku zabawiwszy, itidem nazad powrócił; czwarty Łukian z Wiazowki, roku przeszłego precz poszedszy, pół roku pańszczyzny nie robił y ten nazad powrócił; Karp zaś z żoną umarł w puł roku; a Boyka manifestant nie zastał w possessiej swojej; pasieka wszystka na drugi rok wydechła, tylko jedne pszczoły z dziesięciu się zostali; groble swoim kosztem y pańszczyzną, co wiosny zerwaną, gacił y most w tejże Wiazowce, chłopom się nie przykrząc, przy tak niezmiernej kozackiej oppressiej, swym własnym kosztem także naprawiał; ze młyna przez cały rok żadnego pożytku manifestant niema, także od kupców, w czym wielką deminutią manifestant ponosi y poniosł; kozaków ustawicznie, starszyzne traktując trunkami y darując, upraszając za chłopami, aby nie ciemiężyli y nie wiele w tych dobrach stanowili, dispendią ponosi na złotych ośmdziesiąt, zaczym tedy modernus manifestans, zabiegając szkodzie swojej, jeżeliby napotym jakowa od dziedzica mogła bydź, urzędowi niniejszemu opowiadając, iterum atque iterum manifestował, zostawiwszy tej terazniejszej manifestaciej swojej salvam meliorationem do uczynienia inszej szyrszej, jeżeliby tego potrzeba prawna ukazywała, ktorej o przyjęcie y do

act zapisanie mnie, urzędu, prosił, co y otrzymał Alexander Stephan Dołżkiewicz, wojski owrucki m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219; годъ 1697—1699; листъ 667.

CXVII.

Письмо Семена Палѣя къ дворянамъ повѣта овруцкаго, о томъ, чтобы они не выгоняли изъ квартиръ расположившихся въ нихъ козаковъ, ибо, въ противномъ случаѣ, Палѣй за нихъ обѣщаетъ вступиться. 1699. Апрѣля 12.

Року 1699, месяца априля 16 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевской милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместъникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście urodzony imć pan Jan Staszkiewicz, list od pana Palija, pułkownika jego królewskiej mości i rzeczypospolitej wojska zaporozkiego, do imć panów obywatelów województwa kijowskiego pisany, z datą z Chwastowa, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ratione introcontentorum, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby ten list ad acta przyjęty i wpisany był, którego ja, urząd, przyjmując, czytałem i jest tenoris sequentis: Mnie wielce miłościwi panowie obywatele ziemi owruckiej, moi mości panowie i przyjaciele! Doszedł mię list od sotników moich, uskarżając się na wielką nieuwagę waszmość panów, że kozaków z stanciej zganiacie i różnych niewinnie towarzystw siła pokaleczonych od waszmość panow zostaje; wszak ci ludzie nie swewolnie stoją, ale za wyraźną jego królewskiej mości i całej rzeczypospolitej (wolą); ponieważ im nie odpowiedziano, ale na dalszą usługę jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, są conserwowani, jako i w pierwszych moich listach dość rzetelnie wasz mość panom wyraziłem, a wasz mość panowie bunty niepotrzebne zadzieracie i ludzi niewinnych kaleczycie, zaczem chciejcie wasz mość panowie od swej niepotrzebnej zawziętości supersedować i zaniechać, bo i ja, za moją zniewagę i ból niewinnych ludzi moich, ktòrycheście waszmość

panowie pokaleczyli jednych, drugich zaś na śmierć pozabijali, zawsze, tak na publicznym miescu, jako też i na prywatnym, upomnieć się gotów będę tej zniewagi mojej, co i powtóre doniosszy, upraszam ww. panów, supersedować od tej swej niepotrzebnej ambiciej chciejcie; a tym ludziom, którzy sobie dobrze i całej rzeczypospolitej zasłużyli ten dach mizerny a kawałek chleba tego, więcej ich nie kłócili, ani onych zganiali; uważając tak, jakoby napotym było z dobrym waszmość panów. Zostaję na zawsze waszmość panów życzliwym przyjacielem i powolnym sługą. У того листу подписъ руки и дата тыми словы: Semen Paliej, pułkownik jego królewskiej mości wojska zaporoskiego, z Chwastowa, 12 aprilis, 1699. Инътитуляція засъ въ те слова: Ichmościom panom obywatelom województwa kijowskiego, ziemi owruckiej, moim wielce mości panom i przyjaciełom, w pilne należy oddanie. Который-же то листъ, за поданемъ и прозьбою, вышменованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нынешнихъ есть уписаны.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, годъ 1697—1699, № 3219; листъ 553.

CXVIII.

Универсалъ гетмана великаго коронняго, Станислава Яблоновскаго, къ наказному гетману, Самусю, къ козацкимъ полковникамъ: Палѣю, Искрѣ, Абазину и Барабашу и ко всѣмъ козакамъ о томъ, что, вслѣдствіе рѣшенія сеймоваго, козачество уничтожено, козаки должны изъ полковъ разойтись по домамъ, а, въ случаѣ ослушанія, будутъ разогнаны силою, для чего и отправлено въ Украину польское войско. 1699. Августа 20.

Року 1699, месеца октоврия пятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ старостава овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Alexander Kozerski, ten uniwersał od jaśnie wielmożnego imć pana Jabłonowskiego, kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z pie-

częcią i z podpisem ręki własnej tegoż jego mości do panów pułkowników wojska zaporozkiego, ratione introcontentorum wydany, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby ten uniwersał do xiąg niniejszych przyjęty i wpisany był, a tak ja, urząd, pomieniony uniwersał ad acticandum przyjmując, czytałem i temi jest ingrossowany słowy: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, buski starosta, wiadomo czynię panom: Samusiowi, hetmanowi nakaznemu, Semenowi Palijowi, Iskrze, Abazinowi, Barabaszowi i wszystkim, pod jakimkolwiek tytułem, pułkownikom wojska jego krolewskiej mości i rzeczypospolitej zaporozkiego, tudzież panom assawułom, sotnikom i wszystkim panom mołodcom, w służbie tejże wojska zaporozskiego zostającym, przy zwykłej mojej doniesieniu przyjaźni. Rosporządzenie wojska koronnego w dalszy nastempujący czas, gdy rzeczpospolita na terazniejszym, swieżo ukończonym sejmie, inne przedsiewzięła, nie tak jako przedtym zostawało, i komput nowy jego uczyniła, zaraz też i wyraźną napisała, z reflexiej swojej i konjunktur zachodzących, konsistencją, aby wojsko zaporozkie wszystko, w służbie u siebie będące, za uniwersałami memi cale a cale zwinęło się. Daję tedy ten mój ordynans waszmościom, stosując się do tegoż, swieżo napisanego, prawa, abyście waszmość wszystcy, którzykolwiek w tej służbie wojska zaporozkiego zostawaliście dotąd, za odebraniem tegoż ordynansu, zaraz a zaraz cale i zupełnie zwinęli się, służby już żadnej u rzeczypospolitej nie mając i stanowiska więcej żadnego sobie w żadnych dobrach, czy to jego królewskiej mości, czy duchownych i szlacheckich, nie pretendując, owszem, wiedząc, że gdyby to sie stać nie miało, żebyście się waszmość nie zwinęli, nie rozeszli, i dóbr wszelkich, gdzieście przedtym stanowiska swoje zimowe miewali, nie oczyścili i wolnych nie uczynili, że takowych wszystkich, za kupy swawolne i nieposłuszne, deklaruje i znosić, jako nieprzyjaciuł, każe. Gwoli czemu tam i wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej kilkadziesiąt chorągwi i regimenty piesze posyłam; co surowo zalecam i przykazuję i uniwersały te moje, po grodach wojewodstwa Kijowskiego i Bracławskiego, dla wiadomości imć panów obywatelów wojewodztw tych rozesłać kazałem. Działo się w Warszawie, dnia 20-go

augusta, anno 1699. У того универсалу, при печати притисненой, подпись руки тыми словы: Stanisław Jabłonowski, K. K. H. W. K. А такъ тотъ универсалъ, за поданемъ и прозьбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нынешнихъ есть увесь уписаный.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219; годъ 1697—1699; листъ 605 на оборотъ.

CXIX.

Объявленіе дворянъ: Станислава Бялобржескаго и Александра Гурковскаго о томъ, что они не получили надлежащего дохода изъ ареднаго владѣнія своего, мѣстечка Иванкова, потому что козаки, послѣ убіенія Палѣемъ полковника Яремы Гладкаго въ 1696 году, взяли въ свою пользу дань отъ меда, оброки и другіе доходы; крестіяне отказались повиноваться и отбывать истцамъ обязательныя повинности. 1699. Сентября 19.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ девятого, месеца септембрія девятнадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Яномъ Якубовъскимъ, наместникомъ кгродскимъ староства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Białobrzeski, thowarzysz chorągwie pancernej urodzonego jego mości pana Zahorowskiego, stolnika mozyrskiego, swym i urodzonego jegomości pana Alexandra Gurowskiego, thowarzysza chorągwie pancernej jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, imieniem, quam primum acta præsentia adire potuit, tak zaraz, praecavendo omnimodæ futuræ indemnitati ac integritati suæ, urzędowi niniejszemu natychmiast opowiadając, solenniter świadczył, manifestował i protestował się przeciwko jaśnie wielmożnej jejmość paniej Jadwidze Saczkownie Stephanowej Zahorowskiej, kasztelanowej wołyńskiej, pozostałej wdowie, w ten sposób i o to: iż co jaśnie wielmożny zeszły jegomość pan Stephan na Malowie i Łukowie Zahorowski, kasztelan wołyński, wespoł z

małżonką swą, jaśnie wielmożną jej mość panią Zahorowską, kasztelanową wołyńską, terazniejszą obwinioną, puściwszy dobra swoje własne, dziedziczne, miasto Iwankow cum attinentis, w województwie kijowskim a powiecie owruckim leżące, tak protestantowi, jako i jegomości panu Gurowskiemu, ktorego nomine protestatur, za summę trzy tysiące siedmset pięddziesiąt złotych polskich, ze wszystkiemi tych dobr przychodami, pożytkami i intratami, czynszami miodowemi i pinię̇żnemi, w inwentarzu specifikowanemi, w roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szostym, od dnia i święta Najświętszej panny, według rzymskiego kalendarza, a kończąc roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziwiędziesiąt dziewiątym, o takowymże dniu i swięcie narodzenia Najświętszej panny, sposobem arędownym w lat trzy, którym kontraktem, jeżeliby jakowakolwiek lub ruina w dobrach przez nieprzyjaciela stała się, lub gradobicie zboża, za tenuty arendownej protestantium, w tym defalkę w arędzie uczynić opisali się; po którym objęciu w arędowną possessię dóbr miasta Iwankowa, zaraz pierwszego roku, na teņ czas kiedy Palej Jaremę wzioł i stracić kazał, w Iwankowie dań miodowe, czynsze i wszelakie intraty kozacy zabrali i samego protestanta zrujnowali i ze wszystkiego, osobliwym regestrem szkody specifikowane, zabrali; drugiego roku protestans tylko szczególnie dań wziął, a czynszu chłopi podług inventarza, nescitur ob quam rationem, nie oddali; a na trzeci rok także szczegulną dań odebrał, a inszych prowentow nie wziął, w czym protestantes, w niedobraniu prowentów, w summie swojej, wespoł z jegomością panem Gurowskim, z dobr Iwankowa ponosi sobie szkody na złotych polskich czterysta; chleb, w Iwankowie siedząc, sam protestans za swoje własne pieniądze kupował, a powinniby chłopi protestanta, zasianym zbożem na dwor, prowidować, w czym diminutia protestantowi nie mała dzieje się; młynów dwa i komorę swym własnym kosztem pobudował, zamek Iwankowski palami ostawił, pieców dwa nowych, okna, ławy, drzwi, piwnice et id genus swym własnym kosztem restawrował; chłopi według inventarza powinności nie pełnili; stróża do dworu iwankowskiego, przez gromadę iwankowską najętego, taż gromada, któraby powinna proprio sumptu sustentować, nie sustętowała; żyta kop szesnaście, grochu wozow dziewietnaście, prosa kop siedmnaście, przez nieposłuszeństwo chłop-

skie, mysz zjadła i wniwecz obróciła, tak dalece, że protestans i żadnego ziarna nie spożytkował; roku zaś terazniejszego, tysiąc sześćset dziewiędziesiąt dziewiątego, grad wszystkie zboże wybił; w czym protestantes: tak w niedobraniu według inventarza sobie danego proventu z dobr arędownych, jako też funditus zrujnowanie kozackie, w nieposłuszeństwie chłopów, w reparatiej budynków, fundowanie młynów, protestans prætendit sobie szkody ad minimum na złotych tysiąc; a zatym jaśnie wielmożna pani kasztelanowa wołyńska, kontraktowi swemu, między małżonkiem swym a protestantami spisanemu, jawnie się sprzeciwiła i w zakład, w kontrakcie założony, popadła; o co wszystko, ut præmissum est, manifestując i protestując, ofiarował się z jejmość obwinioną we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej salvam meliorationem, vel per citationem, inquantumby tego potrzeba prawna ukazywała, correctionem; a na ten czas o przyjęcie tej protestatiej, brevibus napisanej, mnie ,urzędu, prosił, co i otrzymał. Stanisław Białobrzewski m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219, годъ 1697—1699; листъ 751 на оборотъ.

CXX.

Жалоба отъ имени тарногродскаго старосты, Θедора Немирича, на козацкихъ полковниковъ: Семена Палѣя и Захарія Искру о томъ, что они, расположивши на квартирахъ въ имѣніяхъ Немирича козаковъ своихъ, въ продолженіи 16 лѣтъ стояли въ этихъ имѣніяхъ, окончательно ихъ разорили и крестіянъ изъ нихъ разогнали. 1699. Октябра 3.

Року тысеча шестсотъ девятьдесятъ девятого, месеця октобриія третего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ староства овруцького и книгами нинешними, кгродскими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony pan Samuel Otfinow-

ski, sługa wielmożnego jegomości pana Theodora na Horoszkach Niemirycza, starosty tarnogórskiego, nomine tegoż jegomości pana swego, vindicando znacznej desolatiej w dobrach ziemskich szlacheckich, miasteczkach: Horoszkach i Uszomirzu i wioskach: Isajkach, Suszkach, Baskakach, Czyhirach, Skołobach, Skołozubach i Jelenszczyznie, per infrascriptas personas uczynionej, i hucusque czynić nie przestającej, krzywd, szkod, jawnych i znacznych oppraessii, bicia, rozpędzenia poddanych pana swego et ad extremam przyprowadzenia egestatem, providendo omnimodæ indemnitati, solennissime przeciwko panom: Semenowi Palijowi i Zacharyaszowi Iskrze, pułkownikom jego krolewskiej mości wojska zaporoskiego kozackiego, quorum jussu, scitu, motu et assensu infranominata patrata sunt, także setnikom, atamanom i wszystkiej czerni, kozakom pułków tychże mianowanych panów Palija i Iskry, samymże półkownikom po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym i znajomym, samą rzeczą i skutkiem pryncypałom, manifestował i protestował się w ten sposób i o to: iż wyszprzerzeczeni obwinieni: panowie Palej i Iskra, pułkownicy, nad wyrazną wolą jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, postępując, mając sobie consistentią zimową tu, w Polesiu wojewodstwa kijowskiego, gdzie od lat szesnastu w wyszmianowanych dobrach pana protestantis: Horoszkach, Uszomirzu, Isajkach, Suszkach, Baskakach, Czyhirach, Skołobowie, Skołozubach i Jelenszczyznie kozakow pułkow swoich postanowiwszy, rożnych krzywd, szkod, oppressii, ubogich ludzi ciemiężenia onym czynić dopuścili i pozwolili; którzy kozacy ustawicznie, ut præmissum est, od lat circiter szesnastu, rok po roku stojąc, chleby, zimowe prowianty alias boroszna co rok od poddanych po kilka razy aż dotąd wybierali i wybierają, ubogich ludzi bili, kaleczyli, ustawicznie hałasowali, znęty niezmierne wyrządzali, z dobr powypędzali, jakoż jedni præ minis et verberibus, będąc omni supellectili domestica destituti, derelictis suis propriis laribus, precz poszli, drudzy, lubo pozostali, jednak nieznośne wydając boroszna, ile pod tak drogi czas, bydło za bezcenek przedawszy, z chudoby swojej znacznie wyzuwszy się, nie mając się czego jąć, czym i za czym dalszego gospodarstwa prowadzić, o żebranym chlebie żyjąc, przez rozejście się wyszli, dla ktorego rozejścia pod-

danych, barziej niżeli po invasii nieprzyjaciela krzyża świętego, z mianowanych dóbr swoich pan comparentis intrat przez te wszystkie lata brać i żadnego pożytku dotąd mieć nie może, bo większą ad præsens pustynią pan comparentis w dobrach swoich zastał, niż po wojnach dawnych kozackich; bo gdyż w Horoszkach nie zastał więcej tylko chałup cztery, a w Isajkach chałup dwie, przez co pan protestantis ad minimum na czterdzieście tysięcy, oprócz tego, coby mógł był przez te lata pożytku mieć i przychodu od tych chłopòw, co precz dla ruiny i uciemiężenia kozackiego poszli, prætendit sobie szkody; quo tak temerario illicito suo progressu przerzeczeni obwinieni: panowie Palej i Iskra, pułkownicy jego krolewskiej mości kozackie, metum artykułów wojskowych, de disciplina militari uchwalonych, transgressi sunt i winy, pro qualitate facti et excessus, na dobra, osoby i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt, o co wszystko, jako się wyżej pomieniło, modernus comparens iterum atque iterum manifestując i protestując, ofiarował pana swego, wielmożnego jego mości pana starostę Tarnogórskiego, we wszelakim sądzie i urzędzie z obwinionemi prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej salvam meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem, której o przyjęcie i do act zapisanie mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał Samuel Otwinowski m. p,

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219, годъ 1697—1699. Листъ 763 на оборотъ.

CXXI.

Сознаніе вознаго о томъ, что онъ осматривалъ тяжелыя раны, нанесенныя дворянину Казиміру Ясильковскому во время нападенія на него, ограбившихъ его, Паліевыхъ козаковъ, 1700 іюля 5.

Roku tysiąc siedemsetnego, miesiąca julii piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości winnickim, przedemną, Janem Pawłem z Umina Umińskim, burgrabią grodzkim winickim i xięgami niniejszymi, stanowszy oczywiście opatrz-

ny Michał Subocki, wozny autentyczny i przysięgły, a generał województw: kijowskiego, bracławskiego, wołyńskiego, w moc prawdziwej swojej relacii, jaśnie, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, na requizycyją urodzonego jego mości pana Kazimirza Jasilkowskiego, gubernatora hajsyńskiego, mający przy sobie szlachtę, urodzonych ich mościow panow: Wacława Złobickiego, porucznika na ten czas wielmożnego jego mości pana wojewodzica podolskiego i Franciszka Adamowicza, gubernatora winnickiego, dla tym lepszej wiary do widzenia razów, czasu niedawno przeszłego, to jest dnia dwudziestego trzeciego miesiąca czerwca, w roku terazniejszym, z pomienionemi ich mość panami slachtą, do gospody requirenta schodził, i tam na ręce lewej ranę wielką szeroką, głęboką, a prawie większą część ręki przeciętą blisko pięści, widział, tak, iż kaleką będzie (jako cyrulik asseruit); cięcie i okaliczenie pomienionego requirenta przez kozaków Paliowych, najechawszy pomienionego requirenta, dnia dwudziestego pierwszego czerwca, roku niniejszego, bez żadnej danej okazii, bezbronnego, szablą zadane jest; do tego funditus zrabowali, prout asseruit requirens, o czym pomienionego woznego ta niniejsza relacia; co prosił, aby presentibus connotowano było, co otrzymał.

Книга гродская винницкая, записовая и поточная, № 4599; годъ 1700—1704. Листъ 225 на оборотѣ.

CXXII.

Жалоба товарища панцырной роты, Ивана Кимбаровскаго, на дворянина Криштофа Сечинскаго, о томъ, что онъ, во время бытности Кимбаровскаго въ походѣ подъ Хвастовомъ, отнялъ у него насильно его село—Сторожи. 1700 октября 20.

Roku tysiącznego siedmsetnego, miesiąca octobris dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiestnikiem burgrabstwa

zamku łuckiego y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jan Kimbarowski, towarzysz rothy pancernej jaśnie wielmożnego imci pana Lubomirskiego, podstolego koronnego, jako prędko z wojennej usługi z pod Fastowa powrociwszy, o niżej mianowanym uczynku dowiedział się, tak natychmiast, suo y urodzonej imć paniej Anny Kownackiego, małżonki swej, nomine, manifestował się y solenniter protestował przeciwko urodzonym ich mościom panom: Krzystophowi y Teressie Żołkiewskiego Seczyńskim, stolnikom wendeńskim, małżonkom, uti mandatariis, tudzież sługom, czeladzi y innym osobom, na niżej mianowany uczynek przysposobionym, samymże ich mościom panom stolnikom wendeńskim po imionach y przezwiskach lepiej wiadomym y znajomym, in termino juris specificowanym, a teraz pro specificatis censendis, executorom, w ten sposob y o to: iż pomienionieni ich mość panowie Seczyńscy, stolnikowie wendeńscy, nie kontentując się dawniejszemi krzywdami y szkodami, protestantibus naniesionemi, (jako o tym protestacie y manifestacie fusius enarrant) y teraz, die vigesima secunda septembris, in absentia protestanta, wojennej usługi przy chorągwie pod Fastowem pilnującego, czasu y sposobem, w pozwie oryginalnym in termino wyrażonych, sług swoich, czeladzi y y innych osob na wieś Storożów, w possessiej zastawnej ichmość panów Kimborowskich będącą, nasłali, tumult uczyniwszy, samą jej mość panią Kimborowską przestraszyli, że dotychczas z tej okazyjej in lecto aegritudinis zostaje et de vita periclitatur; a potym possessią poddaństwa, stante obligatoria protestantium na wyszrzeczone dobra Storożów inscriptione, odebrali y tychże protestantów w possessiej pomienionych dóbr impediują, a zatym w zakład, w tymże zapisie wyrażony, popadli, poddanych dwóch: Iwana Sawczuka, Behuna z sąsiadem jego, nie wiedzieć dla jakiej przyczyny wzieli, przeto w winy prawne, jako będą ex arbitrio judicii na ichmosciów wskazane, na osoby swoje zawzieli y zaciągneli, ratione tedy praemissorum, idem comparens y powtórnie manifestuje się y protestuje, zostawiwszy tej protestaciej augendi, seu minuendi per aliam, seu per citationes meliorationem, z obwinionemi o to ichmościami prawnie czynić nie zaniechać offert se, prosząc, id totum actis connotari, co y otrzymał. Imieniem urodzonego imci pana Jana Kimbarskiego,

jako pisać nie umiejącego, in praesentia jego mości samego, za prożbą ustną podpisuję się Jerzy Kossowski m. p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2578, годъ 1700; листъ 530.

CXXIII.

Жалоба товарища панцырной хоругви, Ивана Либицкаго на Гржыбовскаго, губернатора города Лабуня, его слугъ, надворныхъ козаковъ, мѣщанъ и крестіянъ, о томъ, что, когда Либицкій возвращался вмѣстѣ съ своею хоругвью изъ похода подъ Хвастовъ, то крестіяне и мѣщане Лабунскіе избили его безъ повода, а потомъ козаки, догнавъ его, посадили подъ арестъ; Гржыбовскій приказалъ также арестовать хорунжего, Чаплица, и не отпустилъ ихъ обоихъ до тѣхъ поръ, пока они не задобрили крестіянина, раненнаго какими-то жолнерами. 1700. Октября 23.

Roku tysiącznego siedmsetnego, miesiąca octobris dwudziestego trzeciego dnia.

Na urzędzie grodzskim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Libicki, thowarzysz chorągwie pancernej jaśnie wielmożnego jegomości pana chorążego koronnego, quam primum acta praesentia, po zbiciu i skaleczeniu swoim przez niżej mianowanych osob, nieco do zdrowia przyszedszy, adire mogł, tak zaraz solenniter et gravi cum querella przeciwko jaśnie wielmożnemu jegomości panu, cujuscunque nominis, Lubomirskiemu, staroście Sądeckiemu, ratione incontinentia famulorum et subditorum suorum, tudzież przeciwko panom, quorumvis nominum: Tupalskiemu, Łodzińskiemu i Łowczemu, sługom tegoż jegomości, także, przeciwko jegomości panu, jakiegokolwiek imienia, Grzybowskiemu, gubernatorowi miasta Łabunia i przeciwko imci panu, jakiegokolwiek imienia, Chołodenkowi, rothmistrzowi kozackiemu, tamże w mieście Łabuniu zostającemu, i kozakom chorągwie tegoż, także mieszczanom i przedmieszczanom Łabuńskim, po imianach i przez-

wiskach samemuż imć panu gubernatorowi lepiej wiadomym i znajomym, za powzięciem jednak wiadomości, in ulteriori juris tractu specificowanym, a teraz za wyrażonych rozumianym, manifestował się i protestował takowym sposobem: iż przerzeczony imć pan gubernator cum suis comprincipalibus, violando pacem et securitatem publicam, a nie obawiając się win, w prawie eo nomine opisanych, śmiał i ważył się, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym, dnia siodmego octobris, powracającego za wojskiem z pod Chwastowa i przejeżdżającego przez miasto Łabuń, wespoł z wielmożnym imć panem Czaplicem, stolnikiem owruckim, chorążym tejże chorągwie pomienionej jaśnie wielmożnego imci pana oboznego koronnego, i pytającego na przedmieściu o drogę pewnego chłopa, na Wołyń jadącego, gdzie, juxta suam barbariam rusticam, nie tylko drogi ukazać nie chciał, ale tergiversionem, na stogu zboża stojąc, inhoneste pokazał, a potym słowami niepowściągliwemi, karczemnemi, grubiańskiemi protestującego lżył i sromocił i, zawoławszy gwałtu na innych sąsiadów, na folwarkach w stodołach będących, ktorzy przypadszy, z nimże około ostąpiwszy, i z konia zbiwszy, kijami, cepami po głowie i po rożnych ciała miejscach bili, tłukli i kaliczyli, razòw sinych, spuchłych, kijowych nie mało zadali i, za nieżywego porzuciwszy, zaledwie odeszli, ktòry protestans zbity, ledwo do siebie przyszedszy i konia dosiadszy, za pomienionym jegomością panem chorążym jechał; a w tym czasie tenże chłop, do zamku pobiegszy, mianowanemu jegomości panu gubernatorowi dał znać, udając, jakoby protestans z innemi miał tumult czynić; ktòry jegomość pan gubernator ad ejus suggestionem ordynował wyszrzeczonego Chołodenka, rothmistrza, z kozakami i sługami wyszpomienionemi; a o puł mile od miasteczka ordynowani protestującego i wyszrzeczonego imci pana chorążego nagnawszy, jedni, jakoby w dobry sposób rozmawiając, a pomieniony Chołodenko, z tyłu, zdradziecko zaraz przypadszy, pod lewą łopatkę, pośrodku krzyża, aż pod sam oboyczyk pchnął; a potym ciż obwinieni protestanta i jegomości pana chorążego i innych ichmościów, cum summa confusione, nazad, do miasta Łabunia zawróciwszy, tamże zaraz protestanta jegomość pan gubernator pod wartę wziąć kazał, którego przez noc od samego południa trzymał i aż zaledwie nazajutrz jegomość pan chorąży do te-

goż imci pana gubernatora, opowiadając innocentiam suam i obelgę tak wielką protestanta, uskarżając się i sprawiedliwości requirując, do zamku, do jegomości pana gubernatora pojachał; nie tylko w tak znacznej confuziej i oppressiej swojej, żeby miał u tegoż imci pana gubernatora sprawiedliwość z pomienionych obwinionych otrzymać, ale, quod maximum, i sam imć pan chorąży w zamku zatrzymany został z tymże protestantem, dając tę ratią tenże imć pan gubernator, że z zamku poty protestanta wypuścić nie każe, aż poki iakiegoś chłopa, który chłop od przechodzącej jakiejści raytaryej czyli piechoty przedtym postrzelony był, tegoż chłopa tenże pan gubernator ugodzić kazał; na ostatek, nie wypuszczając protestanta z zamku póty, aż póki kartę jakowąś szkodliwą tenże protestans od siebie dać, ile in carceribus zostając, musiał, ktòra pomieniona karta, jako wymuszona na protestancie, ile w więzieniu będącego, i przez samego imci pana gubernatora, czyli pisarza jakiegoś napisana i przez protestanta nie była czytana, nullitati subesse debet et de nullitate onej tenże protestans manifestatur, przez ktory takowy swoj postępek, wyszwyrażony imć pan starosta Sądecki, ratione incontinentiae sług i poddanych, a ichmość pomienieni principales cum suis complicibus prawo pospolite et securitatem publicam wzruszyli, winy w nim jakie do jakiej, osoby ściągać się będą, na osoby i dobra swoje zawzieli i zaciągneli, a protestanta do szkod niemałych i ruiny zdrowia przywiedli. O co wszystko idem protestans iterum atque iterum manifestuje się i protestuje, ofiarnjąc się ichmościom, gdzie z prawa przyjdzie i należeć będzie, jure agere, zostawiwszy praesentis salvam auctionem vel per citationes meliorationem, Et incontinenti stanąwszy wozny, Jan Dmitrowicz, w moc prawdziwej, wiernej i skutecznej relatiej swojej, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiącznego siedmsetnego, dnia dwudziestego wtórego octobris, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ichmościòw panów: Stephana Kisiela i Gabryela Olizarowskiego, ad affectationem tegoż protestanta, był we dworze wielmożnego imci pana Stępkowskiego, kasztelanica bracławskiego, gdzie na ten czas w tymże dworze protestans leżał chory i tamże, przy opatrzeniu przez cyrulika Szulima, żyda łuckiego, widział ranę i razy po wszystkim ciele i głowie kijowe i cepowe, wyżej w protestatiej opisane, co widziaw-

szy i słyszawszy od tegoż protestanta, że to się wszystko od obżałowanych, czasu i sposobem wyżej wyrażonemi, w mieście Łabuniu stało, o tym rellatią swoję przedemną, urzędem, czyni i zeznawa, prosząc insimul z protestantem, aby to wszystko actis connotowano było; co i otrzymali Jan Libicki m. p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2578, годъ 1700. Листъ 541.

CXXIV.

Жалоба отъ имени дворянки, Маріянны Ласковой, на полковника, Семена Палѣя, о томъ, что его племянникъ Чеснокъ съ козаками напалъ на имѣніе Ласковой—мѣстечко Билиловку, разогналъ крестіянъ и, забравъ волы и селитру изъ завода, доставилъ къ Палѣю, въ Хвастовъ. 1700 октября 25.

Року 1700, мѣсяца октября 25 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, намѣстникомъ на тотъ часъ и вицереентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Jakubowski, nomine wielmożnej imci paniej Marjanny Potockiego Krzysztofowej Łaskowej, recenter pozostałej wdowy, siostry swej wujecznie rodzonej, dóbr, quondam miasteczka Biliłówki, w województwie kijowskim leżących, possessorki, imieniem, jak prędko mógł powziąść wiadomość o spustoszeniu i zrujnowaniu funditus majdanu Biliłowskiego, gdzie salitrę robią, o zabraniu wołów i rospędzeniu ludzi, przez niżej mianowanego obwinionego, pana Palija, tak zaraz, postrzegając wszelkiej całości dóbr i substancji tejże wielmożnej imci paniej stolnikowej kijowskiej, soleniter przeciwko panu Semenowi Paliowi, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporoskiego, tudzież Czosnykowi, siestrzeńcowi pomienionego pana Palija, i kozakom onegoż, samemu panu Paliowi po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym i znajomym, manifestował i protestował się, w ten niżej opisany sposób i o to: iż przerzeczo-

ny obwiniony, pan Palij, nic nie uważając na surowe ordynanse jaśnie wielmożnego imci pana kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ktoremi serio ostrzegł, aby do dóbr ziemskich szlacheckich żadnego interessu nie miał, nie zachowując się według artykułów wojskowych, de disciplina militari, wparszy się w rabunki, swawoli, gwałty i excessa i one sobie zasmakowawszy, śmiał i ważył się roku terazniejszego, 1700, miesiąca maja dnia 23, modo violento et tumultuoso, siestrzeńca swego, przezwiskiem Czosnyka, z kozakami w koni pięciudziesiąt, z różnym orężem, do wojny należącym, nieprzyjacielskim sposobem na miasteczko Biliłówkę i majdan Biliłowski, gdzie saletrę robiono, dobra imci pani stolnikowej kijowskiej, nasłać, jakoż i de facto ciż nasłani, z rozkazu i subordinaciej pana Palija, tak miasteczko i majdan salitrowy, najachawszy, zrujnowali, ludzi porospędzali, woły, co jej mość pani stolnikowa kijowska, tak dla wożenia saletry, jako i dla zapomożenia ludzi tameczznych podawała, które woły, futuro, da Bóg, in termino juris seorsivo regestro liquidowane będą, pozabierali; podstarościego i osadce tamejszych bili, tłukli i onych powypędzali, miasteczko i majdan funditus zrabowali i te wszystkie woły, salitrę i inne rzeczy pozabierali, do miasta Fastowa, do pana Palija zaprowadzili i do szkod niemałych przez zrujnowanie miesteczka i majdanu salitrnego, także ludzi rozpędzenie, salitry zabranie, zkądby mogła jej mość intratę mieć, czasu prawa redukowanych, przywiedli i przyprawili, o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens, iterum atque iterum, nomine wielmożnej imci pani Łaskowej, stolnikowej kijowskiej, siostry swojej, we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniecha i, zostawiwszy tej terazniejszej protestaciej salvam meliorationem, do uczynienia inszej, jeżeliby tego potrzeba prawna ukazała, albo przez pozew poprawienie, a na ten czas o przyjęcie i do akt zapisanie, mnie, urzędu, prosił. Co i otrzymał Jan Jakubowski m. p.

Книга гродская, овруцкая, записовая и поточная, № 3220, годъ 1700—1703; листъ 213.

CXXV.

Жалоба отъ имени волынскаго стольника, Адама Олизара-Волчкевича, на чесника подольскаго, Самуила Шумлянскаго, о томъ, что онъ съ слугами и нанятыми Палѣевыми козаками, напалъ на имѣнія Олизара: Унинъ и Воробіи, занялъ ихъ, и захватилъ въ Унинѣ кассу Олизара, хранившуюся тамъ какъ въ мѣстѣ болѣе безопасномъ и удаленномъ отъ Палѣя. 1700. Ноября 19.

Roku tysiącznego siedmsetnego, miesiąca novembris dziewiętnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony pan Stephan Szkrabski, administrator dobr poleskich, w wojewodstwie kijowskim leżących, wielmożnego imci pana Adama Olizara Wołczkiewicza, stolnika wołyńskiego, imieniem tegoż pana swego, przeciwko urodzonemu imci panu Samuelowi Szumlańskiemu, cześnikowi podolskiemu, także czeladzi, strzelcom, poddanym, po imionach jemuż samemu wiadomym, których imiona i przezwiska na dalszym terminie prawnym, za powzięciem wiadomości, specificowane będą, osób naymniej do sta, umyślnie do gwałtownego zajazdu i expulsiej z dóbr niżej mianowanych zaciągnionym i sposobionym, solenniter świadczył i protestował się o to: iż jegomość pan czesnik podolski, nie mając żadnego prawa i pretextu do dóbr wsi Unina, Worobijow Wielkich i Małych, Rutwianki cum attinentis, w wojewodstwie kijowskim leżących, prawu pana comparentis należących, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym, miesiąca octobra wtorego dnia, z czeladzią swoją i

zaciągnowszy do siebie innych nie mało ludzi służałych, strzelców, kozaków Paleiowców, rebellizantów rzęczypospolitej, z muszkietami, rusznicami, rohatynami, szablami, pistoletami et alio armorum genere, na dobra wspomniane: Unin i Worobije Wielkie i Małe cum attinentis najachał, dwory i posłuszeństwo poddauych violenter poodbierał, podstarościch tamecznych, urodzonych: Jendrzeja Buszyńskiego i Marczyńskiego, czeladzi, kozakom i adherentom swoim bić, ze dworów powyganiać kazał, jakoż obuchami pobili, muszkietami postursali i ze dworów powyganiali i takowym gwałtownym sposobem przerzeczone dobra odjąwszy, de eisdem violenter expulsit; zboża rożne, ozime i jare, w ziarnie i w stogach będące, konie, bydła i wszystkie sprzęty gospodarskie, miodu pułbeczkow cztery, pieniądze gotowe—trzy tysiące czterysta dwadzieścia złotych polskich, w dobrej srebrnej monecie od arendarzów, od mielników młynowe i czynszowe, od poddanych z rożnych majętności tamtejszych włości Koresteszowskiej i Wołczkowskiej i innych dobr pana comparentis powybierane, i tam, w Uninie, na miejscu od Fastowa i consistenciej kozaków Paliowych odleglejszym i bezpieczniejszym, ile teraz podczas zatarżki z Paliem lokowane i w depozycie będące, z skrzynką intercepit, szkod nie mało, nie includując w to copiam interceptarum rerum, które osobliwym regestrem spisanym in termino termini probabuntur, naczynił; o co comparens iterum iterumque protestując się, salvam meliorationem in toto et in parte, etiam per citationes, jeżeli tego potrzeba ukaże, tej terazniejszej protestatiej ostrzega i o to wszystko pana swego cum praefatis inculpatis, gdzie z prawa będzie należało, prawnie czynić ofiaruje; a teraz prosił, aby ta jego protestacija do act niniejszych przyjęta i zapisana była; co i otrzymał. Stephan Skrabski m. p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2578, годъ 1700; листъ 604 на оборотъ.

CXXVI.

Жалоба отъ имени дворянки Александры Головинской на дворянъ: Мартына и Михаила Микульскихъ, Филона и Михаила Вороничей, о томъ, что они, во время смутъ козацкихъ, забрали пушки и мортиры изъ имѣній Головинской, укрѣпили ими свой замокъ въ Сингурахъ и отказались возвратить ихъ Головинской. Потомъ Михаилъ Микульскій, набравъ отрядъ козаковъ, по порученію Палѣя, напалъ съ ними на имѣніе Головинской, Шумскъ, избилъ ея зятя, Станислава Львовича, забралъ пчелы и дань медовую, слѣдующую Головинской, и разогналъ ея крестіянъ. 1701 февраля 22.

Roku tysiącznego siedmsetnego pierwszego, miesiąca februarii dwudziestego wtorego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Jan Zarzycki, sługa urodzonej jej mości paniej Alexandry Woroniczównej, urodzonego niegdy jego mości pana Dimitra Hołowińskiego pozostałej małżonki wdowy, imieniem tejże jej mości paniej Hołowińskiej, pani swojej, ex commisso jej mości, także imieniem wielmożnego jego mości pana Woronicza, stolnika kijowskiego, deputata sądów trzybunału lubelskiego, jako spolnych niżej mianowanych dóbr z jego mością panem Symeonem Hołowińskim, consuccessorów, żałośnie opowiadał się i protestował przeciwko urodzonym: jego mości panu Marcinowi Mikulskiemu, ojcu, jego mości panu Michałowi Mikulskiemu, synowi jego mości pana Marcina Mikulskiego, tudzież przeciwko urodzonym: jego mòści panu Fiłonowi Woroniczowi, ojcu, i jego mości panu Michałowi Woroniczowi, synowi jego mości pana Filona Woronicza, iż obżałowani ich moście panowie Mikulscy i Woroniczowie, podczas przeszłych w ojczyznie, w województwie

kijowskim trwaiących rozruchów, na dobra Szumsk, Wolice, Dworzec, Żeleznice urodzonej jej mości paniej Alexandry Woroniczówny Hołowińskiej i jego mości pana stolnika kijowskiego, w blizkości dóbr swoich Syngurów położone, spustoszyli; armaty, dział i mozdzierzów spiżowych i żelaznych przeszło dwanaście zabrali i, sub specie osadzenia zamku, w Syngurach, dobrach swoich, postawili; upominaiących się ich mościów panów Hołowińskich o własność swoią obietnicami swojemi oddania, gdy pokój będzie, zbywali; teraz, gdy, z łaski Bożej, pokój stanoł, odpowiedziami jakiemiś własności jakoby swojej na te armate grożą i diffidnią; obżałowani zaś, ich mość panowie Mikulscy, osobliwie jego mość pan Michał Mikulski, prawo pospolite, similes ausus surowie zakazuiące, postponowawszy, do Palija, kozaka, ex multis argumentis rebelizanta i dobrą województwa kijowskiego nieprzyjacielskim sposobem najeżdżającego, o list przypowiedny na zaciąg chorągwi otrzymawszy pozwolenie, i pod też chorągiew colluviem ludzi swywolnych, do wszelakiej złej licenciej wylanych, nie małą zgromadziwszy kupę, urodzonego jego mości pana Stanisława Lwowicza, dobra jej mości paniej Hołowińskiej, teszczy swojej, respektem (administrującego) w dobrach, wsi Trojanowie, z temiż swawolnemi kozakami najechał, zabić usiłował, rzeczy ruchome porabować dopuścił; vix spiran tem, latebris abscondosum (sic) wypuścił; potym, w roku przeszłym, tysiącznym siedmsetnym, miesiąca julii dwunastego dnia, wziowszy z sobą tychże kozaków, strzelbo i innym orężem uzbroionych, osób pięddziesiąt, na grunt dobr Szumska najechał, w puszczy, do Szumska należącej, trzysta barci wydrać z miodu z pszczołami kazał, miod na swoj obrócił pożytek; ciż obżałowani, ich mość panowie Mikulscy, ojciec z synem, sto kop dziesięciny rożnego ozimego i jarego zboża z gruntu Szumskiego, ich mościom panom Hołowińskim należącej i od poddanych Syngurskich oddać powinnej, gwałtownie zabrali, poddanych pięciu, domami ze wszystkim gospodarstwem na części ich mościow panów Hołowińskich w dobrach Szumsku osiadłych, wypędzili; domy ich popalili, a gdy jego mość pan Symeon Hołowiński, drugich dziesięć poddanych do Szumska, dawszy im woły, konie, zaprowadził i tam ich osadzić intendebat, ciż obżałowani, ich mość panowie Mikulscy, znać, że ex consensu ich mościów panów Woroniczów, tychże poddanych rospędzili, wygnali, osadzać się im nie dopuścili. A przez te sposoby ich

mościów panów ucześników dóbr: Szumska, Wolicy, Dworca i Żeleznicy w spokojnej possessiej dóbr tychże nie conserwuią, przez co winy prawne na się zaciągneli i zaciągaią; o które ich mość panowie Hołowińscy prawnie czynić obiecuią i salvam tej protestaciej ich mościom panom uczesnikom dóbr, niżej pomienionych, zachowawszy i ostrzegszy meliorationem, o terazniejszej przyjęcie prosił; co i otrzymał. Imieniem jego mości pana Zarzyckiego, jako pisać nie umieiącego, do podpisu proszony, podpisuię się, Adam Michał Izdebski.

Книга гродская луцкая, поточная, № 2579; годъ 1701; листъ 229.

CXXVII.

Жалоба дворянина Константина Корженевскаго на жолнеровъ изъ разныхъ хоругвей о томъ, что они, возвращаясь изъ похода противъ Палѣя на Хвастовъ, напали на его имѣніе, Брусиловъ, крестіянъ поранили, ограбили и скотъ ихъ угнали. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго и присягою крестіянъ. 1701 февраля 26.

Року тисеча семъсотъ первого, месеца февраля двадцатъ шестого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Синъгаевъскимъ, наместникомъ подстароства, реенътомъ кгродъскимъ енералу воеводъства кіевъского и книгами нинешними, кгродскими, кіевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Konstanty Korzeniewski, dobr miasteczka Brusiłowa zastawny possessor, quam primum acta praesentia adire mogł, natychmiast, swym i dziedziców tychże dobr imieniem, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Kłembowskiemu i Berezeckiemu, kompaniej chorągwie pancernej jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości starosty Krzemienieckiego, Stanisławowi Kwaśniowskiemu, Kordzińskiemu i Jackowskiemu, kompaniej chorągwie wielmożnego jego mości pana starosty Dymirskiego, Zaborowskiemu najmłodszemu, towarzyszowi chorągwie wielmożnego jego mości pana Zaborowskiego i innej kompaniej i czeladzi pocztowej z pod rożnych chorągwi,

przy niżej mianowanym gwałtownym uczynku i najezdzie będącym, de nominibus et cognominibus futuro in termino specifikowanym, tudzież pomienionych chorągwi namiesnikom, i całym tymże chorągwiom soleniter świadczył i protestował się o to: Iż ich mość, pomieniona kompania i czeladź, pospolitego nie obawiając się prawa i artykułów wojskowych, o wiolentiach surowie opisanych, będąc z wojskiem pod Fastowem w roku przeszłym, tysiącznym siedmsetnym, w jesieni i już po rospuszczonym wojsku i ogłoszonym pokoiu natenczas z Paleiem, powracaiąc z pod Fastowa, zebrawszy się plus minus koni ze trzydzieście, śmieli i ważyli się na dobra protestantis, miasteczko Brusiłów, gwałtownie napaść i naiechać, jakoż napadszy hostili modo, poddanych tamejszych wniwecz zrujnowali, uboztwo onych wszystkie zabrali, a nie tylko uboztwo, ale i samych, iednych pobili, drugich porąbali i postrzelali, jako to: napadszy na cmętarz, gdzie byli ludzie pouciekali, pod dzwonicą roboczego, Michajła Magdenka, w plecy raz postrzelono, drugi raz szablą cięto; drugiego, Olexe Magdenka, szablą trzy razy zacięto: raz w głowę po skroniach z lewej strony, drugi w też rękę przez wszystkie palce, na ktorą rękę kaleką został i, przez całe ćwierć roku choruiąc, mało nie poumierali; tamże cmętarz, dzwonnice i cerkiew, goniąc się za ludzmi, okrwawili; potym bydła rogatego u tychże chłopów brusiłowskich wzięto sztuk czterdzieście dwoje, które bydło, głowa na głowę szacowali sobie po złotych polskich czterdzieście, gdyż powiadali, że niektóre woły byli i po siedmdziesiąt złotych. Summa facit tego bydła wszystkiego złotych polskich tysiąc sześćset ośmdziesiąt. Koni wzięto ośmioro, także głowa w głowę szacowali ad minimum po złotych polskich pięndziesiąt; jakoż fama fertur, że ich mość obwininieni, między sobą dzieląc się, niektóre konie taxowali po dwadzieście talarów bitych, summa facit za konie złotych polskich cztyrysta; owiec wzięli ośmdziesiąt, każde owcę rachując po złotych cztery, facit złotych polskich trzysta dwadzieścia; świnie iedne pobito, drugie, pozajmowawszy, na stronie poprzedali pogłowia czterdzieścioro, każde rachując po złotych trzy, facit złotych sto dwadzieście. Gotowych pieniędzy pańskich przy Jowchimie Magdenku wzięli talarów bitych sześć, czyni złotych czterdzieście i dwa, fant rożnych jako to: kożuchów, siermięg, sukna,

płócien i chust białych ad minimum wzięto na złotych polskich półtorasta i innych drobiazgów z rzeczy gospodarskich nie mało pozabierali i szkód naczynili, summa czyni wszystkich szkod, nie inkludując w to pokaleczonych ludzi i violentiej, dwa tysiące siedmset dziesięć złotych polskich; przez który takowy gwałtowny najazd i wiolentią ich mość obwinieni, prawo i artykuły wojskowe naruszywszy, winy, w niem eo nomine opisane, pro qualitate facti, na osoby swoie zaciągnęli, a protestanta, przez zruinowanie majętności, do szkod niemałych przywiedli i przyprawili, o co wszystko idem comparens iteratis przeciwko wyszmianowanym ich mościom obwinionym vicibus protestowawszy się, w sądzie wojskowym et ubi de jure venerit, prawnie z niemi czynić niezaniechać ofiarował się i salvam sobie tej protestaciej swojej meliorationem, ieżeli z prawa należeć będzie, zostawił. A na dowód tych violentii i chłopów pokaleczonych, tenże comparens stawił woznego generała województwa kiiowskiego, szlachetnego Trochima Duchowskiego, który, oczewiście stanowszy, w moc prawdziwej relatiej swojej zeznał: Iż on, roku terazniejszego, tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca februarii dwudziestego piątego dnia, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mościów panów: Theodora Dumińskiego i Bazylego Urbanowskiego, dla lepszej wiary użytych, był tu, w mieście Owruczym, w gospodzie comparentis, gdzie bywszy, u pomienionych: Michała i Olexy Mogdenków, poddanych comparentis, rany i razy, wysz w protestaciej opisane: u iednego na plecach postrzelony i cięty, a u drugiego na głowie i na ręce prawej, także i na palcach tejże ręki, na którą już kaleką został, widział i urzędownie oglądał, które to razy ciż poddani być sobie mienili przez companią i czeladź, czasu i sposobem, wysz w protestaciej wyrażonym, przy gwałtownym naiezdzie zadane; także i od innych rożnych ludzi toż słyszał; co widziawszy i oglądawszy, stroną szlachtą oświadczył się, i o tym tę swoią prawdziwą relatie przedemną, urzędem, czyni i żeznawa. Potym na poprzysiężenie szkod, w protestaciej opisanych, stawił roboczych: Olexe Magdenka i Awrama z miasteczka Brusiłowa, poddanych swoich, którzy mnie, urzędu, prosili o wydanie sobie roty iuramentu do wykonania i o przydanie woznego do attentowania; a tak ia, urząd, na affectacią onych, woznego wyszmianowanego przydawszy, rote juramentu, w statucie

opisaną, wydałem; za której wydaniem, super realitatem szkód i waloru onych, flexis genibus coram imagine crucifixi Dei, przysięgli w te słowa: ja, Olexa Magdenko, i ja, Awram z miasteczka Brusiłowa, poddani jego mości pana Korzeniowskiego, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej iedynemu, na tym, iż tak u nas samych, jako i u sąsiadów naszych w miasteczku Brusiłowie, wyszpomienionych chorągwi compania i czeladź, w protestaciej mianowani, bydła, konie, owce, świnie, fanty i gotowe pieniądze, przy gwałtownej wiolentiej i najezdzie, powracaiąc ż pod Fastowa, zabrali i nas samych bili, rąbali i strzelali i, cokolwiek w protestaciej jest, to wszystko tak ą nie inaczej było, i że walor zabranego bydła, koni i innych rzeczy prawdziwy jest; na czym, jako prawdziwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. Po której obductiej i wykonanym juramencie, idem comparens cum prefato ministeriali et statutis, mnie, urzędu, prosili hoc totum actis connotari, co i otrzymali. Konstanty Korzeniowski m. p.

Книга гродская кіевская, записовая и поточная, № 23, годъ 1701—1702; листъ 257.

CXXVIII.

Жалоба дворянъ: Іоанна и Александра Даниловичей Братковскихъ на дворянина Николая Семеховскаго о томъ, что онъ, владѣя частью села Свищева, (принадлежавшею ихъ отцу и подаренною послѣднимъ истцамъ), въ качествѣ залога за сумму 2000 злотыхъ, занятую имъ Даніилу Братковскому, разорилъ это имѣніе, не возвратилъ его истцамъ, не смотря на уплату слѣдовавшей ему суммы и старается причинить имъ разныя обиды и убытки. 1701. Апрѣля 5.

Roku tysiącznego siedmsetnego pierwszego, miesiąca aprila piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa

zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanąwszy personaliter urodzony jego mość pan Jan Bratkowski, syn urodzonego jego mości pana Daniela Bratkowskiego, podczaszego wendeńskiego, swoim i urodzonego jego mości pana Alexandra Bratkowskiego, brata swego rodzonego młodszego, od niedziel dwunastu choruiącego, et acta praesentia adire nie mogącego, imieniem, przeciwko urodzonemu jego mości panu Mikołaiowi Siemiechowskiemu solleniter protestował się o to: iż pomieniony jego mość pan Siemiechowski, trzymaiąc pewną część Swiszczowa od pomienionego jego mości pana podczaszego wendeńskiego, rodzica protestantium, protestantibus teraz wieczyście darowaną, te część w poddanych tamejszych i innych circumstanciach zrujnowawszy, za pare tylko wołów i dwóch poddanych tylko, maiąc siedmiu poddanych i pługów dwa per cessionem prius iuris, dwa tysiące złotych polskich zpełna od rodzica protestantium odebrawszy, czas na uspokoienie prætensiej, stante rumatione, naznaczywszy, pod czas rumatiej, więc i po rumaciej wynalazkiem polubownym zgardziwszy, te części pomienione, już po rumatiej, ausu tamerario deocupat; końmi, bydłami, świńmi zboże protestantium, pode dworem zaraz odsiane, wniwecz obraca, płoty opala, pasze pustoszy i inne, pod czas tej gwałtownej horum bonorum deocopaciej swojej, rzeczy po zeszłych poddanych należytych, nie wraca temere; ratione tedy penarum et damnorum, exinde procedentium, teraz protestans, salvam huius protestationis zostawiwszy viam, iterum atque iterum protestatur, prosząc actis connotari, co i otrzymał, Jan Bratkowski, swym imieniem i brata mego Alexandra Bratkowskiego.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2579, годъ 1701; листъ 501 на оборотѣ.

CXXIX.

Жалоба дворянина Николая Семеховскаго на венденскаго подчашія, Даніила Братковскаго, о томъ, что онъ, вопреки собственной записи, отнялъ, бывшее у Семеховскаго подъ залогомъ, имѣніе Свищевъ, не удовлетворивши его счетовъ, переуступилъ это имѣніе сыновіямъ, а самъ отправился къ Палѣю. 1701. Апрѣля 6.

Roku tysiącznego siedmsetnego pierwszego, miesiąca aprilis szóstego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy osobiście urodzony imć pan Michał Siemichowski, swoim i urodzonej jej mości paniej Marianny Wolskiego Siemichowskiej, małżonki swojej, imieniem, solenniter opowiadał się i manifestował przeciwko urodzonemu jego mości panu Danielowi Bratkowskiemu, podczaszemu wendeńskiemu, dóbr wsi Swiszczowa pewnych części dziedzicowi, w ten sposób i o to: iż jego mość pan podczaszy wendeński, sprzeciwiaiąc się zapisowi swemu, primo et originaliter na osobę urodzonego niegdy jego mości pana Thomasza na Hulanikach Afanasowicza Hulanickiego, pisarza grodzkiego generału województwa kijowskiego, przez siebie zeznanemu, na sumę dwóch tysięcy złotych polskich, sposobem zastawnym na dobrach części wsi Swiszczowa zeznanemu, do manifestanta i jej mości paniej małżonki jego mości per cessiones jurium przyszłemu, tudzież i assekuraciej swojej, w Łucku, dnia czternastego miesiąca februarii, roku terazniejszego, tysiącznego siedmsetnego pierwszego spisanej, od siebie manifestanti danej; przez który zapis i assekuracią powinien był i zapisał się przyiacioł, do

uznania reparationis vel desolationis dóbr części wsi Swiszczowa, od manifestantow, ich mościow, panów Siemichowskich, małżonków, wykupionej, durante rumatione manifestantom przez zapis pozwolonej, na gruncie dóbr tychże, wsi Swiszczewa, lokować, decyziej tychże ich mościów panów przyiaciół lokowanych w prætensiach manifestantom czynić dosyć i, coby ciż ich mość panowie przyiaciele locati nakazali, wszystko uczynić et explere, jako o tym tenże zapis, wyżej wspomniony i assekuracia szyrzej w sobie mają. Naprzeciwko supra praemissorum, tak wiele razy od manifestantów będąc proszony, przyiacioł nie lokował, za pobudowanie nowego dworu, własnym kosztem manifestantium pobudowanego, żadnej nagrody nie dał, załog poddanym, od manifestantów danych podatków skarbowych, w tak ciężkich i drogich czasach, przez manifestantów za poddanych zapłaconych, nie nagrodził, za poddanych, przez manifestantów nowo osadzonych wielkim kosztem odszukanych, żadnej satisfactiej nie dał, i w tym wszystkim sprzeciwiwszy się zapisowi i assekuratiej swojej, sola temeritate, manifestantów z ich własnego budynku wyrzucać, do Paleia iechać, komu innemu dobra resignować, samego siebie impossessionatum uczynić, czy prawdziwie, czy chimerice, grozi się i odpowiada. Przez co jego mość w zakład, w zapisie i assekuraciej założony, popadł, manifestantów do szkód przywiodł i przywodzi, o co menifestans prawnie czynić submituiąc się, salvam tejże manifestatiej zachowawszy sobie meliorationem, o terazniejszej przyięcie prosił, co i otrzymał. Mikołaj Siemichowski.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2579; годъ 1701. Листъ 512 на оборотѣ.

CXXX.

Инструкція данная дворянами воеводства волынскаго депутатамъ отправляемымъ на сеймъ. Въ ней, между прочими пунктами, поручается посламъ требовать, чтобы гетманъ коронный изгналъ Палѣя изъ предѣловъ речи посполитой и привелъ-бы въ исполненіе, рѣшенное сеймомъ, уничтоженіе козаковъ. 1701. Апрѣля. 18.

Roku tysiącznego siedmsetnego pierwszego, miesiąca kwietnia dwudziestego szostego dnia.

Ma urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego y xięgami niniejszymi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter wielmożny jego mość pan Michał Kossakowski, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa wołyńskiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich, instrukcią na sejm walny warszawski, od wojewodstwa wołyńskiego, ich mościom panom posłom, in loco consultationum obranym y uproszonym, daną, podał per oblatam, z podpisem ręki swej własnej, o czym ta instructia latius ac enucleatius in se sonat, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onej y do act wpisanie; a tak ja, urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem, ktora jest de serio verborum tali: Instructia wielmożnym y urodzonym ich mościom panom: Władysławowi Krzyszkowskiemu, staroście włodzimirskiemu, Piotrowi Stephanowi Rzeczyckiemu, podczaszemu żytomirskiemu, Michałowi Liniewskiemu, miecznikowi nowogrodzkiemu, Theodorowi Hulewiczowi, podczaszemu wilkomirskiemu, Antoniemu Starczewskiemu, podstolemu nowogrodzkiemu, Stephanowi Karczewskiemu, kasztelanicowi halickiemu, na sejm walny warszawski, pro die trigesima mai anni praesentis zło-

żony, uproszonym y obranym posłom na sejmiku w Lucku, dnia ośmnastego aprilis, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym pierwszym, dana. Naprzod Bogu zastępów, per quem reges regnant, potentes jura decernunt, powinne oddawszy dzięki, że sub felicissimis jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego. auspiciis, który non tam annis quam in Oriente victoriis życie swoje metiri zaczął, kiedy hydras edomuit othomanicas, potym, za zgodą wszystkich stanow rzeczypospolitej, na tron et majestatem assumptus, pożądany uczynił pokój; przez co nieprzyjacioł terrore, ojczyzny amore prosequitur, za co dextera excelsi tron pański incolumem na dalsze piastować raczy lata, wojewodztwo nasze, innata monarchów veneratione, submissa majestatu jego królewskiej mości, szczęśliwie nam panującego, observantia, za wszelkie respektów jego królewskiej mości favory, które i teraz, circa pacificandam interne rempublicam, świadczyć raczył, przez ichmościów panów posłów naszych, wielmożnych panów i braciej, przy oddaniu wiernego poddaństwa, najniższe składa podziękowanie. Do obrania imci pana marszałka sejmowego ich mość panowie posłowie nasi nie przystompią, ani pozwolą, aż jego królewska mość, pan nasz miłościwy, wojskom swoim cudzoziemskim ze wszystkich fortec, tak w koronie, jako i w wielkim xięstwie Litewskim leżących, za granice ustompić nie rozkaże i fortece nie będą evacuowane. Na wojnę przeciwko Szwedom żadnym sposobem ich mość panowie posłowie nasi pozwalać nie mają, Taryffa, przez sejm anni millesimi sexcentesimi nonagesimi noni, z uciemiężeniem et extra publicum consensum (jako o tem protestacja ich mościow panów posłów przeszłych, przeciwko imć panu marszałkowi przeszłemu poselskiemu uczyniona, fusius obloquitur i której ich mość panowie posłowie terazniejsi prosequi serio powinni) na wojewodztwo nasze włożona, ut antiquae formae et solutioni sześciu dziesiąt tysięcy reducatur, na przyszłym sejmie, etiam cum periculo onego, urgere commitimus; jako na generalne szelężne i czopowe ullatenus nie pozwolą. Pacificationem między stanami wielkiego xięstwa Litewskiego aby jego królewska mość, authoritate sua interveniente, ordinumque mediatione instante, procuret, ut haec civilia bella cessent suo procedere fato, ich mość panowie posłowie instabunt. Korony i klejnotów, zastawnych u xięcia jego mości Pruskie-

go, initis cum republica mediis (aby tę pensią xiążę jego mość, respectu niestawienia ludzi, które od tego czasu, jako się pokaże, rzeczypospolitej zatrzymał, w dług sobie zastawnej korony potrącił) restitutionem domawiać się będą. Koronacją tego jego mości xięcia Pruskiego, uti vasalli regni, jako pro illegitima mieć, tak też titulum majestatis przyznawać nie powinni. Wojsko dobrze zasłużone, aby swojej zapłaty od rzeczypospolitej odniosło effectum et gratitudinem, ich mość panowie posłowi nasi instabunt. Moneta aby wszędzie: po wszystkich województwach, powiatach i ziemiach, sub uno valore eodemque praetio szła, niech będzie per constitutionem sub rigore declaratum. Żupy jego królewskiej mości i rzeczypospolitej jako i oekonomje, do stołu jego królewskiej mości należące, które cudzoziemcy administrant, aby do direkcjej imci pana podskarbiego nadwornego koronnego, cujus est muneris juxta antiqua jura, należeli, domowić się mają. Wakanse wszelkie, cujuscunque tituli, obojga narodów, aby bene merentibus, secundum pakt poprzysiężonych, concivibus regni, a nie cudzoziemcom, aby byli dawane; a koniuszostwo wielkiego xięstwa Litewskiego, imci panu Flamingowi dane, odebrane było, innemu—terrigenae conferatur. Szkody i krzywdy przez wojsko cudzoziemskie województwu naszemu aby refundantur, ich mość posłowie nasi prosić będą; i upomnieć się imć panu marszałkowi przyszłemu poselskiemu, że w konstitucją przeszłą refusionem onych nie dołożono, mają; odebraną zaś satisfakcją na fortificatią Kamieńca Podolskiego nomine województwa ich mość panowie posłowie declarować tenebuntur. Authorem związku przeszłego conquirere i sądzić instantissime procurabunt. Paleja, buntownika, aby król jegomość w protekciej nie miał, ani żaden ex civibus z nim nie korrespondował i protekciej mu żadnej nie dawał, sub rigore cavendum. Za czym jaśnie wielmożnego imci pana kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, przy winnej observantiej, ichmość panowie posłowie upraszać mają, aby, reassumując constitucją, o wypowiedzeniu służby kozakom postanowioną, tegoż Paleja extra fines patriæ, collata sibi a republica potestate, rugować raczył. Zaciągi extra notitiam władzy hetmańskiej, jaśnie wielmożnego jego mości pana krakowskiego, aby znoszone były, starszyzna zaś, aby pro infamibus deklarowana była. Ordynanse, sine consensu

ordinum do wojska wielkiego xięstwa Litewskiego, nowo erigowanego, jako też i koronnego, aby nie były wydawane, ad fines patriæ excurrendos, ne exinde belli origo nascatur. Król jegomość aby za granice nie wyjeżdżał sine consensu statuum reipublicæ, jako i ichmość panowie senatorowie także za granice nie wyjeżdżali, lege antiqua cavebunt. Pacta conventa, przez jego krolewską mość poprzysiężone i między innemi monarchami postanowione, ut in integro continantur. Xiężna jejmość, pani marszałkowa nadworna koronna, jura ordinaciej Ostrożskiej ad ulteriorem decisionem reipublicæ na sejmie producat. Commisarze ad tractum revidendum w wojewodztwie naszym, aby od rzeczypospolitej naznaczeni byli. Zgony i towary wszelkie, które pod pretextem pańskim wyprowadzone bywają, aby spaśne i pogrobelne dawali, domowić się mają. Wielkie zasługi, koszty, fatygi od lat kilkudziesiąt dla dobra pospolitego i całości ojczyzny jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, osobliwemu jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zalecą respektowi i, aby summa na starostwie Janowskim przyznana była od jego królewskiej mości i od stanów rzeczypospolitej, supplicabunt; tudzież za ichmość pany commissarzami, od rzeczypospolitej do odbierania Kamieńca Podolskiego deputowanemi, aby prace i fatygi ichmościów jego królewska mość i rzeczpospolita w respekcie mieli i recompensowali, zalecą. Osobliwie wielmożnemu imci panu podkomorzemu Halickiemu, aby na dobrach, wsi Siemianowce, summa przyznana była. Jaśnie wielmożny imć pan podskarbi wielki koronny, aby calculum uczynił z prowentów rzeczypospolitej, mając po jednemu od wojewodstwa wysadzonych do calculatiej przez sejm delegatow, jego królewskiej mości panowie posłowie nasi instantissime upominać się mają. Podatków na żadne privatne expensa contribuere lege publica cavebunt. Otworzenie mennicy w Bidgoszczy do consensow całej rzeczypospolitej odkładamy. Milliony gdzie się podziały i komu je rozdano? król jegomość, pan nasz miłościwy, aby manifestare raczył, ne successionem sobie et posteritati przez nie do rzeczypospolitej usurpet, upraszać ichmość panowie posłowie mają. Secundum pacta conventa, aby nad dwanaście set ludzi gwardiej nie było i na dworze jego królewskiej mości, jako też i w cancelariach ludzie terrigenæ, szlachta polska, conserwowana była. Tudzież ciż

ich mość panowie posłowie nasi upraszać mają xiężny jejmości, paniej marszałkowej nadwornej koronnej, aby ich mość panów ordinatów, dobrze zasłużonych, concives patriae, bracią naszę, circa jura et possessiones ich conserwować raczyła. Ratione Elblonga conferent cum tota republica ich mość panowie posłowie nasi. Na nobilitatie i indigenaty nowe żadnym sposobem ichmość panowie posłowie nasi pozwalać nie będą. Senatusconsilia aby priwatne nie bywali, ale praemissis dwiema niedzielami deliberationis per modum convocationis stanowione byli, lege lata, cavendum. Imć pana podczaszego koronnego, ex usurpatu posła od rzeczypospolitej, że eo titulo do xięcia jegomości Pruskiego, cum applausu et gratulatione tytułu królewskiego, jezdził, ich mość panowie posłowie nasi pytać się mają, qua auctoritate et instrumento? et judicandum urgebunt. Ut ordines regni per legem sancitam jurisdictionem ich mościów panow duchownych opisali i sevire na szlachcie, za lada praetensią, w sądach swoich duchownych non praesumant, ale aby ciż ichmość duchowni, bona terrestria possidentes, competenti foro seculari subsint, ichmość panowie posłowie domowią się. Słobody miast i wsiów, jako województwu naszemu barzo szkodliwe, aby zniesione byli i nowych bez pozwolenia stanów rzeczypospolitej nie erigowano, per constitutionem latam ichmość panowie posłowie nasi starać się mają; prawo dawne o wydanie zbiegłych poddanych reassumując, aby o nich nie w tym powiecie, do ktorego zbiegli, ale w tym, z którego ubieżeli, agere wolno; do tego, żeby irremissibiliter urzędy grodzkie albo wydawać natychmiast poddanych zbiegłych, albo tysiąc grzywien za każdego płacić nakazywali. Listy priwatne, od jego królewskiej mości za granice ordinowane, negotia reipublicae w sobie nie includujące, aby pod pieczęciami obojga narodów z cancelariej nie wychodzili, ichmość panowie pieczętarze koronni i wielkiego xięstwa Litewskiego, aby invigilent sub privatione officiorum suorum, lege scripta cavendum. Prerogatywy osób, immunitates, privillegia ritus graeci, tam unitorum, quam disunitorum, secundum antiqua jura, dipplomata, in suo robore et authoritate conserventur, chce województwo. Constat, że plebania Skorecka, manastyry ritus græci: Poczajowski, Zahorowski, Białostocki, w Milczu pod Dubnem, właśnie na gruntach szlacheckich ziemskich są ufundowane; przeto, aby od hybernii i consistentiej

żołnierskiej, lege lata, wolne deklarowane były. Instructia, na przeszły sejm od województwa naszego dana, że swego nie wzieła effectum, ich mość panowie posłowie na terazniejszym sejmie promulgare tenebuntur. Wielkie i znaczne merita jaśnie wielmożnego imci pana Franciszka Leduchowskiego, kasztelana wołyńskiego, uprzejmą od nas merentur wdzięczność; zaczym ichmościom panom posłom naszym zlecamy, aby jego królewskiej mości i stanów rzeczypospolitej na sejmie terazniejszym instantissime prosili, aby pewna summa na dobrach Smidinie i Cecinowcach zapisana była. Eundemque respectum meretur w województwie naszym wielkie usiłowanie około dobra pospolitego wielmożnego imci pana Xawerego na Horochowie Wielhorskiego, podkomorzego włodzimirskiego; za czym, aby jegomości na dobrach Swiniuchach summa przyznana była. Do jego królewskiej mości i stanów rzeczypospolitej supplikować będą za imć panem Jakubem Kossakowskim, który z niewoli pogańskiej w lat piędziesiąt z synem rediit ad patriam. Clementissimo jego królewskiej mości patris patriæ respektowi ich mość panowie posłowie nasi zalecą jego mości pana Putoszyńskiego do wielmożnego imci pana starosty Sądeckiego prætensie; jako i ich mość panów Obuchow do jego królewskiej mości ludzi interess sollicitæ curæ ich mościów panów posłow zalecamy. Pro æquitate et justitia znajdują u nas compassią, przez dziesięć lat niebierąca effectu, sprawa z successorami jaśnie wielmożnego niegdy imci pana Grzymałtowskiego, wojewody poznańskiego, z ich mość pany kijowskiego i czernihowskiego województw obywatelami, aby według constitutiej anni millesimi sexcentesimi nonagesimi uchwalonej, exigua proportione, za tak odeszłe dobra swoje in partes moscoviticas mogli wziąć od tychże successorów, według commissiej dekretów trybunalskich, adjudicatam pro præmissis portionem; przetoż instabunt ich mość panowie posłowie nasi, aby super rebellibus prawu pospolitemu rigor poenae peculatus przez sejm i comissią włożony był i extendowany, ani nabroić tymże ich mość panom successorom imć pana wojewody poznańskiego nie pozwolą, aż plenissime ich mość panowie, exules województw pomienionych, uspokojeni będą. Pretensia wielmożnego imć pana Jerzego na Matkowiczach Hulewicza, wojskiego ziemskiego włodzimirskiego, sędziego grodzkiego łuckiego, deputata województwa naszego o

zrujnowanie dobr jegomości przez wojska Saskie, wsi Matkowicz, osobliwemu respektowi jego królewskiej mości zalecą i o satisfactią skarbu saskiego od jego królewskiej mości instabunt; też wniosą instantią za wielmożnym imć panem Stanisławem Kazimirzem na Drohiczanach Liniewskim, łowczym kijowskim, aby, według assignaciej jego królewskiej mości, z skarbu jego królewskiej mości danej, mógł mieć satisfactionem. Merita jego mości pana Liniewskiego, kasztelana lubaczowskiego, jako i całego domu zalecają się respektowi jego królewskiej mości i całej rzeczypospolitej, a osobliwie wieś Dmitrów, w województwie Bełzkim, aby jegomości przywrócona była i cożkolwiek a ministris jego królewskiej mości ponosi krzywdy, to wszystko jego mości compensentur; parem meretur respectum jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości Władysława ze Zbaraża Woronieckiego. stolnika wendeńskiego, brata naszego, wolność, aby, według rescriptu jego krolewskiej mości danego, ratione poczynionych szkod przez wojsko Saskie y w ziemi Chełmskiej, w dobrach swoich, wsi Maszowie, y innych został satisfactus; do tego, aby pustynie, temuż xiążęciu jego mości Woronieckiemu, wsi Podłaszkowce Nowe y Stare, w województwie Podolskim leżące, do których się imć pan wojewoda podolski interessuje, in pacificam jego mości były przywrocone possessionem. Do requisitiej dóbr władyctwa łuckiego, aby byli ich mość panowie commissarze przez sejm z ich mościów panów posłów naszych destinowani, a to dla verificatiej taryffy y wypłacenia hyberny, secundum proportionem dóbr, in moderno statu zostających. Za jego mością panem Ziołkiewskim, chorążym żytomirskim, ich mość panowie posłowie nasi instabunt, o respekt meritorum jego mości, do jego krolewskiej mości, oraz do krolewiczów ich mościów, aby w swoich praetensiach był satisfactus. Jarmark, z Jazłowca do Kamieńca indebite przeniesiony, aby znowu do Jazłowca był przeniesiony, promovebunt ich mość panowie posłowie nasi. Działa fortece Brodzkiej aby conserwowane były wszystkie, albo jeżeli są które zepsowane, aby byli naprawione, albo jeżeli które byli wywiezione, lub przedane, aby nazad przywrócone byli, legem latam ichmość panowie posłowie nasi procurabunt: Myta po miasteczkach, miastach i wsiach, aby przez żydów i dzierżawców od szlacheckich podwód nie były wyciągane, obwarowano bydź ma. Instantią za imć panem Jerzym Czaplicem,

stolnikiem owruckim, starostą krzemieńczuckim, w pewnym jegomości interessie do jego królewskiej mości i całej rzeczypospolitej ichmościom panom posłom naszym comendatur. Ante omnia zelum wiary swiętej, katholickiej, rzymskiej, promovendum immunitatem swiątnic pańskich, praw i wolności tutionem (za których całość mille periculis życie i fortuny nasze exponere tenemur) juratae fidei, dexteritati, activitatique ich mościów panów posłów naszych committimus et injungimus, żądając tego po ichmościach, aby circa eandem, zelo, jurata z przodków swoich indole instare, promovere, adversis se opponere, etiam cum periculo zerwania sejmu, raczyli; w czym genitatis vicibus, amore boni publici ich mościów obsecramus et stringimus. Ktore to zgodne nasze consiliorum puncta, w instrukciej opisane, wielmożnemu imci panu marszałkowi koła naszego rycerskiego ręką własną podpisać i ad acta podać zlecilismy. Actum anno, mense, die et loco consiliorum quo supra. U tej instruktiej podpis ręki imci pana marszałka w te słowa: Michał Kossakowski, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa wołyńskiego. Ktoraż to instrukcia, per oblatam podana, za podaniem i prozbą wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, de verbo ad verbum, tak, jako się w sobie pisana ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich jest ingrossowana.

Книга гродская, луцкая, записовая, № 2237, годъ 1701. Листъ 443.

CXXXI.

Жалоба дворянина Станислава Сачинскаго на дворянъ Кумановскихъ, о томъ, что они его избили и ограбили, напавъ на дорогѣ; потомъ-же наняли козаковъ, для того, чтобы убить Сачинскаго. 1701. Мая 9.

Feria secunda post Dominicam Exaudi proxima, anno Domini millesimo septingentesimo primo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, Laticoviensia, personaliter veniens generosus Ioannes, generosi Stanislai Rawicz Saczyński filius, bonorum generosi Ioannis Drobycz, subda-

piferi Żytomiriensis, patris, et Constantini, ejusdem filii, Tuszynowskich, in palatinatu Podoliae, districtu Laticoviensi existentium, administrator, suo et generosorum dominorum suorum nomine, solenniter coram officio praesenti quaestus in et contra nobiles: Basilium et Mariannam Kumanowskie, conjuges, facti infra specificati principales, nec non eorum familiam domesticam aliosque complices, facti patrati cooperatores, sibi, generosis Kumanowskim, de nominibus et cognominibus melius notos, generososque: Alexandrum, fratrem generosi Basilii patruelem, nec non generosos: Basilium et Ioannem, generosi Alexandri filios, Kumanowskie, omnium antecedentium sequentiumque injuriarum causatores intuitu praecedentium, coram actis praesentibus factarum protestationum et rebus criminaliter a generosis Kumanowskich peractarum provenientibus, ratione scilicet injuriarum, violentiarum, oppressionum, invasionum, in vitam generosi moderni protestantis toties diffidationum factarum, et protestatus est idque in eo: Quia praedictus generosus Basilius, cum suis cooperatoribus et complicibus, Kumanowski, ommissis hactenus anterioribus violentiis, tempore non ita pridem praeterito, scilicet feria tertia post dominicam Rogationum, anno ad praesens currenti, generosum protestantem, cum paratis litteris et certis ad judicia tribunalitia regni lublinensia authenticis documentis iter ex requisitione sui protestantis dominorum peragentem et recte pergentem, variis stipulatis hominibus et instructis armis paratus, (viam) obsedit, intentumque, toties et per tot probandum, quod per cosacos vel quosvis homines leves et fide carentes, tam generosum protestantem, quam patrem ejus vita privare voluisset; ad praesens apparuit, siquidem aliquot centena numero imperiales praedonibus cosacis, ut secum generosos parentes sui protestantis occiderent, domumque eorum et substantiam diriperent, in praemium dandos appromisit, hominemque innocuum, nihil sibi male evenire sperantem, variis cum armis, circa curiam generosorum Kumanowskich propriam, via tamen strata et publica pereuntem, agressus, prout saepissime, clandestine, vicibus innumerum aggrediebatur eundem generosum protestantem, intentioneque occidendi hominis, concussit. Ita in malo animo praeparatus, ut non solum ipse generosus Kumanowski suis cum complicibus, verum etiam ipsa generosa consors sua erepta, jam victum, stratumque certo et de facto

occidisset, ni in auxilium lacrymosa generosa Theodora Mączyńskich Saczyńska, parens sui protestantis, occurisset, jam jamque necandum filium explorasset; frameam in vim rapinae, pecuniamque ausi per se, suosque complices, florenos scilicet centum polonicales, in supplementum itinerarium procuratam, ademit. Nec his contentus, per Kiryło, cozacum, et Stanislaum Recczyna, alios cosacos conducere in ruinam toties coram iisdem actis protestantes minatur. Subditos, sumptu generosorum Tuszyńskich conductos, dispellit et dispulit; seminationes sui protestantis dominorum variis pecoribus et pecudibus depascuat, agros aratos et paratos adimit in suis vero frumentis destruit, aliaque quam plurima mala ad id temporis et in post exequitur et minatur. Pro quibus praemissis, se generososque principales suos jure acturos et vindicaturos velle, iterum atque iterum manifestatur protestaturque, salva nihilominus protestationis hujus annihilatione meliorationeque. Et incontinenti idem generosus protestans praesentavit officio praesenti signa seu concussiones: et quidem primum signum, baculo concussum, in brachio manus dextrae, item secundum simile, penes primum, similliter baculo illatum; signa tumida, livida, sanguine suffusa; collum tumefactum, itidem baculo concussum; quae vulnera idem generosus supraspecificatus protestans sibi per generosum Basilium Kumanowski illata esse asseruit. Item, vestem superiorem, per eundem generosum Kumanowski lacessatam, tempore et anno, ut supra in protestatione, specificatis.

Книга гродская, летичевская, записовая и поточная, № 5248, годъ 1701—1709; листъ 28.

CXXXII.

Протестъ многихъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ нѣсколькихъ пунковъ, помѣщенныхъ въ инструкціи данной посламъ, отправляемымъ на сеймъ, особенно-же противъ предложенія о доставленіи дворянскаго достоинства козацкому полковнику, Захаріи Искрѣ, который угнеталъ недавно еще дворянъ воеводства кіевскаго. 1701 мая 27.

Року тысеча семсотного первого, месеца мая двадцать семого дня.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości włodzimirskim, przedemną, Tomaszem Pałuskim, subdelegatem natenczas a burgrabim zamku włodzimirskiego i xięgami niniejszymi, grodzkimi, starościńskimi, stanąwszy oczewisto wielmożny imć pan Jąn z Wojnarowej Wojnarowski, sędzia ziemski kijowski, podstarości grodzki włodzimirski, jako skoro dowiedział się o niektórych punktach, w instrukcji na sejm przyszły warszawski ich mościom panom posłom danej i spisanej, extra mentem et consensum ich mościów panów obywatelów województwa kijowskiego, niżej na podpisach specifikowanych, de nullitate tychże punktów, niżej wyrażonych, świadczył i manifestował się, to jest pierwszego punktu, ratione ordinatiej Ostrogskiej, ut praemissum est, contra mentem et consensum ich mościów panów braci obywatelów wojewodztwa kijowskiego napisanego; drugiego, ratione nobilitacji niejakiego Zacharjasza Iskry, quondam pułkownika kozackiego, człowieka w rzeczypospolitej w niwczym nie zasłużonego, oppressora szlachty i poddanych ich mościów w tamtych krajach wojewodztwa kijowskiego invasora i synów jego. Trzeciego zaś punktu, ratione niesłusznego zniesienia alternaty obierania ich mościów panów posłów na sejm electionis tegoż województwa, na sejmikach przeszłych, unanimi consensu totius nobilita-

tis in antecessum we Włodzimierzu postanowionej, a teraz noviter w instrukciej włożonej, a to ex eo respectu, aby każdy bene meritus in republica et palatinatu kijoviensi, æqualiter eadem funkcjone gaudere mógł; jako też ratione inszych punktów niektórych, alio tempore, w osobliwej protestaciej, si de jure opus fuerit, specifikowanych, ratione quorum praemissorum, iterum manifestuje się comparens, prosząc, aby ta manifestacja do xiąg niniejszych była przyjęta; co i otrzymał, U tej protestacjej podpis rąk tymi słowy: Jan Wojnarowski, S. Z. K. P. G. Wło. m. p. Alexander Omian Wolski. Jarosz Omian Wolski. Jarosław Podhorodeński. Jakub Sienicki m. p. Tomasz Podhorodeński m. p. Tomasz Woronicz, Piotr Wojnarowski, łowczy i podstarości grodzki owrucki. Adam Suryn. Marjan Rusinowski, Skar. Woł. Andrzej Wojnarowski, podstoli bracławski m. p. Stefan Wojnarowski, stoln. O. U. W. Konstanty Mołodecki. podstoli nowogrodski m. p. Jerzy Wojnarowski, Skar. Żytomirski. Walerian Bukar. Stanisław Suryn. Jan z Łyszkowa Dogiełł—Cyryna m. p. Konstanty Grazny m. p. Mikołaj Radoczyński. Mikołaj Czarnołuzki, łowczy smoleński. Krzysztof Suryn. Ludwik Omian—Wolski, cześnik piński. Szymon Wolski, Mikołaj Wolski m. p. Andrzej Wolski. Michał Podhorodyński. Jarosz Woszczatyński—Obuch. Jan Dubiski m. p. Jerzy Dubiski m. p. Andrzej Osmolski, komornik graniczny bracławski m. p. Co wszystko dla pamięci do xiąg niniejszych jest zapisano.

Книга гродская, владимірская, записовая, поточная и декретовая, № 1077, годъ 1701; листъ 203 на оборотѣ.

CXXXIII.

Жалоба отъ имени дворянки Маріянны Ласковой на графа Юрія Любомирскаго о томъ, что его слуга, межирицкій войтъ, Григорій Коссовичъ, съ козаками какъ межирицкими такъ и нанятыми у Палѣя, отнялъ у Ласковой Бѣлиловское имѣніе, доставшееся ей по наслѣдству. 1701. Мая 30.

Roku tysiącznego siedmsetnego pierwszego, miesiąca mai trzydziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Kazimirzem Malickim, namiesnikiem na ten czas burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy personaliter urodzony imć pan Olexi Lisiecki, sługa wielmożnej jej mości paniej Marianny z Potoka Łaskowej, stolnikowej kijowskiej, przed aktami grodzkiemi, łuckiemi, solenniter, imieniem tejże jej mości paniej swej, świadczył i protestował się naprzeciwko wielmożnemu jego mości panu Jerzemu na Wiszniczu i Jorosławiu hrabi Lubomirskiemu, podstolemu koronnemu, o to: iż wielmożny jego mość pan podstoli koronny, do dóbr miasta Beliłówki, alias Rostawicze, miasteczka Sokole i wsi, do nich przynależących: Dorokaniowki i Pruszyniec, w possessiej i w spokojnem dzierżeniu zastawnych wielmożnej jej mości paniej Łaskowej, za prawem zastawnym w summie pięciudziesiąt tysięcy złotych polskich od jaśnie oświeconego xięcia jego mości Samuela na Korcu Koreckiego, jej mości paniej Katharzynie Jankowskiego Florianowej Potockiej, roku tysiąc sześćset czterdziestego piątego, zapisem w Beliłowce danym, miesiąca junii dwudziestego dnia i też dobra Beliłówke cum omnibus attinentiis et pertinentiis in realem possessionem puszczone i przy-

znaniem zapisu, jako i per oblatam podaniem, na roczkach sądowych grodzkich kijowskich, roku tysiąc sześćset czterdziestego osmego, miesiąca januarii dwudziestego czwartego stwierdzone, w których to dobrach, pomienionych miastach: Beliłòwkach z przynależytościami, in pacifica possessione jej mość pani Katharzyna Jankowska, babka rodzona jej mości paniej Łaskowej, zostawała, jako i, po śmierci jej mości, jego mość pan Konstanty Potocki, stolnik owrucki, rodzic jej mości paniej Łaskowej, zostawał, także jej mość pani Łaskowa, po babie i rodzicu swym, jure divino et naturali successione, tych dóbr spokojnie zażywała przez lat kilkadziesiąt; tandem, nie wiedząc quali praetextu, wielmożny jego mość pan podstoli koronny sługę swego, imci pana Hrehorego Kosowicza, wojta międzyrzyskiego, z kozakami kilkudziesiąt, tak międzyrzyckich, jako i od Paleia na ten zajazd użyczonych czyli zaciągnionych, roku terazniejszego, tysiącznego siedmsetnego pierwszego, miesiąca aprila, w same Wielkanocne święta, turmatim, w ludzi kilkadziesiąt do miast pomienionych Beliłówki, najechał, podstarościego, na ten czas będącego od jej mości paniej Łaskowej, wygnał, i dobra, in possessione jej mości paniej Łaskowej zostaiące, in rem et possessionem swoie wielmożny jego mość pan podstoli koronny, przez pana Kosowicza, vi violenterque odebrał; o które to gwałtowne expulsią i niesłuszne dóbr odebranie pomieniony jego mość pan Lisiecki, praecavendo indemnitati wielmożnej jej mości paniej Łaskowej, stolnikowej kijowskiej, imieniem tejże paniej swej, iterum atque iterum protestuie się, salvam meliorationem tej protestaciej zachowuiąc, lub in parte, lub in toto, si opus et ratio exiguerit; a za tym, prosząc, aby ta protestacia przyięta była, co otrzymał. Alexi Lisiecki podpisuię się ręką własną.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2579, годъ 1701; листъ 861 на оборотъ.

CXXXIV.

Жалоба епископа луцкаго, Діонисія Жабокрицкаго, на дворянина Θеодора Гулевича о томъ, что Гулевичъ распространилъ на счетъ Жабокрицкаго клевету о томъ, якобы онъ видѣлъ у Палѣя письмо Жабокрицкаго, подстрекающее Палѣя къ войнѣ противъ речипосполитой 1701 октября 5.

Roku tysięcznego siedmset pierwszego, miesiąca octobris piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiesnikiem borgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, personaliter comparens jaśnie przewielebny w Bogu jego mość ociec Dionizy na Żabokrzykach Żabokrzycki, archimandryta owrucki, nominat episkop łucki i ostrogski, prototroni metropoliej kijowskiej, quam primum, przez cały trybunał lubelski, od początku, spraw swoich i kathedry swojej łuckiej attentuiąc, acta praesentia adire valuit, solenniter et gravi cum querela przeciwko urodzonemu jego mości panu Theodorowi z Wojutyna Hulewiczowi świadczył i protestował się o to: iż pomieniony jego mość obwiniony, przepomniawszy Boskiego i pospolitego prawa, in destructorss alienae bonae famae in voluminibus onego opisanych, nescitur ex quo demerito et praeconcepto przeciwko protestantis malevolo animo ac Vatiniano odio, naprzod w roku przeszłym, tysiącznym siedmsetnym, będąc in opere belli pod Fastowem przeciwko Paleiowi z wojskiem koronnym, tam natenczas zaordynowanym, śmiał i ważył się między tymże wojskiem koronnym, a potym znowu, z wojska powrociwszy, między ich mościami panami urzędnikami ziemskiemi i grodzkiemi i różnemi bracią szlachtą województwa wołyń-

skiego obywatelami et crimen perduellionis ac machinationis in rempublicam passim spargere et intentissime protestanti insimulare, powiadaiąc i udaiąc za rzecz pewną, jakoby list protestantis do Paleia ręką pisany, będąc u niego w Fastowie, widział i czytał, prowokujący ad iniqua tegoż Paleja contra rempublicam molimina et turbines. Do czego jako się protestans, tutus będąc in foro conscienciae nec degener od przodków swoich in promovendo omni bono publico powszechnej matki swojej ojczyzny, korony polskiej, nigdy nie zna, tak, ne silentii causa arguatur a melevolis esse reus, o tę niesłuszną calumnią i detractią przeciwko pomienionemu jego mości panu Theodorowi Hulewiczowi iterum atque iterum świadcząc i protestuiąc się, o to z jego mością prawnie czynić, pro paena talionis coram tota republica, na sejmie blisko przyszłym, walnym, warszawskim, że nie zaniecha, ofiarowawszy się, et salvam meliorationem huius protestationis pro exigentia temporis et rei sobie zachowawszy, aby terazniejsza do akt niniejszych przyięta i zapisana była, prosił, co i otrzymał. Dionizy na Żabokrzykach Żabokrzycki, nominat episkop łucki i ostrogski, prototroni metropoliej kijowskiej.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2580, годъ 1701; листъ 455.

CXXXV.

Инструкція данная дворянами воеводства кіевскаго посламъ, отправляемымъ на сеймъ. Посламъ поручаютъ: Стараться препятствовать войнѣ со Шведами; примирить распри въ Литвѣ; требовать неотступно, чтобы Палѣй былъ изгнанъ изъ воеводства кіевскаго и козаки уничтожены; требовать удовлетворенія за грабежи, причиненные жолнерами; требовать: возстановленія порядка въ судопроизводствѣ, возвращенія суммы, похищенной бывшимъ епископомъ кіевскимъ, установленія правильнаго курса монеты, раздачи наградъ разнымъ дворянамъ воеводства кіевскаго и т. п. 1701. Ноября 14.

Року тысеча семъсотъ первого, месеца новембрия семнадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости жи-

томирскимъ, передомною, Базилимъ зъ Вигова Виговскимъ, наместникомъ староства, реентомъ кгродскимъ житомирскимъ и книгами нинешними, кгродскими, житомирскими, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Putiatycz Suryn, miecznik y sędzia grodzki żytomirski, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich tę instrukcię, na sejm walny warszawski wielmożnym ichmościom panom posłom od województwa kijowskiego daną, per oblatam, z podpisem ręki swojej własnej podał, prosząc mnie, urzędu, aby do xiąg niniejszych przyjęta y wpisana była, ktorą ja, urząd, instruktią ad acticandum przyjmując, czytałem y jest de serie verborum tali: instruktia od nas: senatorów, dygnitarzów, urzędników ziemskich, grodzkich, rycerstwa, szlachty, obywatelow województwa kijowskiego, na sejmik przedsejmowy, za uniwersałem jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, do Żytomirza, pro die decima novembris, roku terazniejszego, tysiąc siedmset pierwszego zgromadzonych, wielmożnemu imć panu Franciszkowi na Potoku Potockiemu, staroście owruckiemu, imć panu Jędrzejowi z Wojnarowej Wojnarowskiemu, podstolemu brasławskiemu, imć panu Stanisławowi Kazimirzowi na Steczance Steckiemu, podczaszemu i podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, imć panu Hrehoremu Benedyktowi na Żabokrzykach Żabokrzyckiemu, łowczemu brasławskiemu, sędziemu grodzkiemu winnickiemu, imć panu Alexandrowi Druczaninowi—Kniehynińskiemu, cześnikowi żytomirskiemu, imć panu Stanisławowi Antoniemu z Szpanowa Czaplicowi, na sejm walny warszawski, rite et legitime, in loco solito consultationum obranym posłom, dana: jest to osobliwej opatrzności Boskiej dzieło, że post tot bellonae aestus, nie tylko dać seculo pacem, orbi quietem, ale też nadwątlonej prawie rożnemi ab extra wojnami ojczyznie naszej reddere tranquilitatem. Jakoż województwo nasze kijowskie zdezolowane et per omnia fata zrujnowane odbiera tę szczęśliwość, że już, niby e cineribus, ad pristinum reducitur statum, za co, jako przed majestatem pana zastępow uniżonym sercem fundimus podziękowania, tak niepojętej jego wszechmocności Boskiej pokornie supplikujemy, aby dextera virtutis suae całą rzeczpospolitę, matkę naszą, ab extra od nieprzyjacielskich incursii, ad intra od domowego zamieszania zaszczycać raczył. Seculis

mensurandis jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, heroicas actiones cała rzeczpospolita veneratur, wojewodzsto zaś nasze kijowskie, wszelkim niebezpieczeństwom przełożone, równo z innemi, potenti jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, dexterae udarowane, pokojem powinne, przez ichmość panów posłów odda podziękowanie, które tym dostateczniej ich mość panowie posłowie wyrażą, im profundius dulcem recordationem łask jego królewskiej mości, pana naszego mi łościwego, w sercach naszych sentimus. A lubo przez wtargnienie króla jego mości Szwedzkiego z wojskami swemi w Kurlandią sentit rzeczpospolita znaczną krzywdę, gdy pseudo—podległe xięstwo od króla jego mości Swedzkiego opprimitur, pacta rumpuntur, jednak po tak ciężkiej wojnie cum oriente, że nondum respiravit colonus i owszem tak długą wojną i domowemi niezgodami nadwątlone siły rzeczypospolitej nie pozwalają na nową wojnę z królem jego mością Szwedskim, ponieważ subsidium żadnego, ex praemissis rationibus, na tę wojnę rzeczpospolita obmyslić nie może; jednakże, gdy cała rzeczpospolita cum statibus regni adinveniet takowe media, które bydź mogą cum commodo publico, tedy w tym ich mość panowie posłowie nasi ad sensum communem całej rzeczypospolitej, ut sit bene patriae, stosować się mają. A jako za panowania jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, życzy województwo nasze omnia widzieć pacata, czym regius zwykł firmari tronus, tak niemniej nad tym ubolewać musi, że pierwsze królestwa tego xięstwo Litewskie bellis civilibus dotychczas aestuat, i do żadnego nie chce się mieć uspokojenia i owszem majores słyszy concipi ex cognato sanguine flammas; więc gdy żadne media paciscendi inter partes contrariantes na terazniejszym sejmie ujść nie będą mogły, tedy pilno ich mość panom posłom naszym urgere zlecamy, aby te civilia odia etiam decreto comitiali cum certa executione jego uspokojone były et motores tego zamieszania poena condigna puniantur, żeby tak niesłychany, ani praktykowany nigdy w oyczyznie naszej publicznego pokoju wzruszenia przykład impune nie poszedł. Ponieważ constytucya sejmu pacificationis, anni millesimi sexcentesimi nonagesimi noni, wszystkie wojska kozackie de facto zwineła, ktorej executio ichmość panom hetmanom koronnym injuncta, że jednak rebelizujący Palij zwinąć się nie chce i onej nie słucha,

ich mość panów hetmanów ordynansom dosyć nie czyni i owszem Chwastów, do biskupstwa kijowskiego należący, possidet, dobra ziemskie cum summo praejudicio aggrawuje, zajowszy sobie po rzykę Teterew jakoweś granice, kozakow swoich z wielkiem uciemiężeniem ubogich ludzi zimuje i w lecie onychże lokuje, najeżdża, rabuje, tak dalece, iż gdy ab oriente miłej ojczyznie naszej refloruit pokój, województwo nasze stało się praeda furentium, przeto pilno injungimus ichmościom panom posłom naszym, aby in ipso limine zaczynającego się sejmu, wyraziwszy tak ciężką oppressią naszą, od buntującego się Paleja i pułku jego pochodzącą, upraszali jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego y całej rzeczypospolitej, aby jak najskuteczniejsze wynalezione były media, jakoby, durantibus comitiis, constitutia przeszłego sejmu przyszła do executiej et hoc opprobrium z wojewodstwa naszego i z Chwastowa tollatur; czego, etiam cum periculo sejmu, ich mość panowie posłowie dopilnować mają. Jaśnie wielmożnym ich mościom panom hetmanom koronnym, inaszym wielmożnym ich mość panom, których eximia przeciwko oyczyznie merita et indeffessos labores ku dobru pospolitemu gdy summa veneratione wojewodstwo nasze prosequitur, doniosą ich mość panowie posłowie tak ciężkie krzywdy, oppressie, laesiones praw y wolności naszych, od rebelizującego Paleja pochodzące, y oraz adhibebunt operam, jakoby ten buntownik mógł bydź z wojewodstwa naszego wypędzony, do czego przyda momentum imć pan Krakowski, nasz wielce miłościwy pan, kiedy nie tylko kawalerją, ale y infanterją do wypędzenia rebellizanta, nieposłusznego prawu y ordynansom hetmańskim, dopomoże. Im znaczniejsze widzimy jaśnie wielmożnego imci pana podskarbiego wielkiego koronnego wielce miłościwego pana ku ojczyznie przysługi, tym barziej, należytą pensando wdzięcznością, zlecamy ich mościom Panom posłom naszym, aby, godne Jego mości naszego wielce miłościwego pana utroque foro merita respectowi pańskiemu y całej rzeczypospolitej zaleciwszy, domówili się, aby imć nasz wielce miłościwy pan wojewodstwo nasze informować raczył, jako się pogłowne żydowskie, ab anno millesimo sexcentesimo nonagesimo septimo uchwalone, obróciło y oraz, aby injuriatis od kozakow wojewodstwa naszego assignata summa z niego cedat, urgentissime upomnią się et lege cavebunt ich mość panowie posłowie. Dość dob-

rze immunitas dobr ziemskich, tak wielą obwarowana constitutiami, jednakże, mimo wszelką słuszność, lokowane chorągwie kwarciane w województwie naszym na consistentiach y przystawstwach po dobrach, nie tylko królewskich, duchownych, ale też y ziemskich, ustawy, chleby zimowe, cum summo praejudicio praw y wolności szlacheckich wybierając, ciężkie dobrom ziemskim intulerunt damna stanowi szlacheckiemu, przez przechody y uzurpowane bez ordynansòw consistentie, nieznośne poczynili gravamina; przeto domowią się ich mość panowie posłowie, qua publice całej rzeczypospolitej, qua privatim jaśnie wielmożnemu jego mości panu kasztelanowi krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, aby, tak in laesione legum patriciarum, jako też w nagrodę szkod ukrzywdzonym, justa nastąpiła satisfactia et ne id in posterum fiat, cavebunt ich mość panowie posłowie. Ordynacja Ostrogska y Czudnowska ma bydź według prawa swego zachowana, z tym jednak dokładem, aby xiężna jej mość, terazniejsza possessorka tej ordynaciej, nie alienowała od dobr tych, ktorzy, quocunque titulo et jure, od antecessorów xiężny jej mości possident dobra, w tej ordynaciej będące; in alleniationem (sic) zaś dobr ziemskich szlacheckich województwą naszego, aby subiaceat ordynatia Czudnowska locationi, cum omni jednak jej indemnitate, ellaborabunt ich mość panowie posłowie. Extra dubium zostaje województwo nasze, że miliony, ex clementia I. K. M. P. N. miłościwego, na zapłatę wojsku, tak koronnemu, jako y W. X. Litewskiego deklarowane, będą wyliczone; więc, że przez lokacyą wojska W. X. Litewskiego w dobrach ziemskich województwa naszego tak wielkie poczynione są szkody, prawo de immunitate dóbr pomienionych violatum, upraszać będą ich mość panowie posłowie nasi j. k. m., pana naszego miłościwego, aby tych milionów ze skarbu swego pomienionemu wojsku w. x. litewskiego wydawać nie kazał, quousque non subsequetur ukrzywdzonym województwa naszego justa satisfactio. A że, vetante lege de incompatibilitate multiplicibus, rożni ichmość fruuntur jarisdictionibus, przez co confunduntur jurisdictiones, prawo violatur, domowią się ich mość panowie posłowie, aby lex, lata o jurisdictiach, in suo była robore. Constitutia o sądach ichmość panow starostów: żytomirskiego i owruckiego, na sejmie szczęśliwej jego królewskiej mości koronaciej reassumowana,

ut suum sortiatur effectum. Curam apponent ich mość panowie posłowie, aby, podług constitutiej anni millesimi sexcentesimi nonagesimi quinti, rozgraniczenie między powiatem żytomirskim i owruckim, także i mozyrskim powiatem z owruckim, według dawnych constitucii, ob evocationem extra forum, nastąpiło; dla czego, aby naznaczeni ich mość panowie commisarze byli, exigent ich mość panowie posłowie. Perstringit wojewodstwo nasze, niesłychana a tot seculis, xięcia imci Brandeburskiego coronatia in regem Prussiae, przeto, jako ten titulus jest derogativus nietylko osobie jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, ale i rzeczypospolitej, et juri pheudali Prussiae nocivus, tedy ich mość panowie posłowie nasi, do j. k. m, pana naszego miłościwego serio instabunt, aby cancelaria żadnych expedycii do xięcia jego mości Brandenburskiego nie wydawała sub titulo regis i, jako temu zabieżeć, applicabunt sensum suum ich mość panowie posłowie ad communem całej rzeczypospolitej mentem. Kiedy zaś wojewodstwo nasze tą się zaszczyca szczęśliwością, że constituta swoje in proprio tenere solo życzy, oraz adaequare ordinem sejmików swoich z wojewodstwem wołyńskim, więc pilno injungimus ich mościom panom posłom, ut instent ad rempublicam, ażeby alterneta sejmiku deputackiego w Owruczu prawem obwarowana była. Lubo, podczas wprowadzenia wojsk saskich jego królewskiej mości in viscera ojczyzny naszej, odebrała rzeczpospolita deklaratią pańską, że w marszu i na consistentiach lokowane pomienione wojska z własnego skarbu swego miał sustentować, znalazły się jednak wyrażonej woli pańskiej, prawom i wolnościom naszym przeciwne regimenta, które rożnemi, niezwyczajnemi narodowi naszemu, exactiami, tak ucięży li wojewodstwo nasze, że nie tylko igne et ferro vexata corpora, ale też alimentum totius vitae odebrane; w czym wyraziwszy żal nasz, penetralia przenikający, upraszać będą ich mość panowie posłowie, aby jego k. m., pan nasz miłościwy, nie tylko z wrodzonej dobroci swojej, ale też pro justitia, która każe reddere unicuique, quod suum est, należytą in injuriatis injungat ze skarbu swego uczynić satisfactią. Kiedy ex divina dispositione dobrami naszemi in tranquillo cieszymy się, życzymy oraz, ut propitium numen honor sobie in cathedrali ecclesia odbierał, na co wojewodstwo nasze, z dostojnej summy, dwadzieścia tysięcy złotych

dekretem commissarskim przysądziwszy, ad manus jegomości xiędza biskupa, ad præsens Warmińskiego, a natenczas Kijowskiego, exolvit; że zaś dotychczas haec pia intencja swego nie odebrała skutku, domowią się serio ichmość panowie posłowie, tam publice, quam privatim, aby pomieniona summa ad manns jegomości xiędza biskupa naszego Kijowskiego, przez jegomości xiędza biskupa Warmińskiego wzięta, oddana była, dobrze tusząc de intaminata pietate et zelo jegomości xiędza biskupa naszego, że zaniedbaną dotychczas erectią do executiej przyprowadzi i sam, authoritate sua, do odebrania tej summy pomienionej admovebit manum. Że zaś dobra, Babicze nazwane, mensam episcopalem concernentia, nullo habito praetextu et jure, dotychczas przez jego mości pana Chaleckiego, starostę Mozyrskiego, deoccupantur, addent momentum ich mość panowie posłowie, żeby się ad legitimam possessionem jegomości xiędza biskupa Kijowskiego, una cum perceptis proventibus, powróciły et debita in invasores poena, o niesłuszne onych trzymanie, subsequatur; gdy dobra avulsa zadnieprskie biskupstwa kijowskiego i kapituły kijowskiej cesserunt do dysposycyej Cara jego mości Moskiewskiego, które possident monastery kiowskie, za słuszne rzecz województwo nasze sądzi, aby te dobra, które zostają w granicach województwa naszego, a przez różnych ich mościów deoccupantur, vicissim sacro usui cedere mogły. Wielką w tym generał województwa naszego sentit krzywde, gdy, mimo wyrazną constitutią anni millesimi sexcentesimi, septingentesimi, rożnych województwów sprawy w trybunale koronnym wchodzą (weń), tak dalece, że obywatele województwa naszego, sicientes justitae sanctæ, częstokroć bez sprawiedliwości odchodzą, zaczym, aby ta pomieniona constytucya reassumowana była, i żeby się żadne sprawy w generał województwa kijowskiego nie mieścili sub nullitate decretorum, inibunt media na terazniejszym sejmie ich mość panowie posłowie; pisarze zaś generału naszego wszyscy, aby każdy województwa swego decreta, circa insidentiam causarum palatinatus, pisał, a in defectu w którym województwie pisarza ziemskiego, nie inszy, tylko z naszego generału, który na tenczas in vivis extabit, et admissibilis, pisać będzie; a to, że confundatur ordo actorum publicorum województw, a regenci, szlachta osiadła, każdy z swego województwa ma bydź; co, żeby lege perpetua constituatur, incumbent ich

mość panowie posłowie. Akta wojewodztwa naszego kijowskiego że dotychczas nulliter są trzymane w Kijowie, na których wojewodstwu naszemu siła zależy, upraszać będą ich mość panowie posłowie j. k. m., pana naszego miłościwego i całej rzeczypospolitej, żeby powagą swoją u Cara jego mości Moskiewskiego sprawić raczył, jakoby pomienione acta przywrócone i oddane województwu naszemu były. A jako una lege ojczyzna nasza zaszczyca się, tak życzy wojewodstwo nasze, aby valor monetae jednako szedł in visceribus regni, dla ktorej teraz waryaciej wielkie dzieją się incommoda; pilno tedy zlecamy ich mość panom posłom, ut instent ad ordines regni et magni ducatus Lituaniae, żeby, dla publicznego całej rzeczypospolitej dobra, do jednego valoru pomieniona moneta przywiedziona była. Praetensie wszystkie reipublicae ad domum regiam świętej pamięci króla jego mości Jana trzeciego promovebunt ich mość panowie posłowie, aby ex justo et aequo cała rzeczpospolita et privati uspokojeni byli; media zaś satisfactionis inibunt ichmość panowie posłowie cum tota republica. Godne zasługi toga et sago wielmożnego imci pana Jerzego z Szpanowa Czaplica, stolnika owruckiego, deputata na trybunał koronny z wojewodstwa naszego, respectowi jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, ich mość panowie posłowie recomendabunt, żeby, w nagrodę starostwa krzemeńczuckiego, ex munificentia regia, dignum pro meritis odebrał subsidium. Meruit sobie także imć pan Konstanty Młodecki, podstoli nowogrodski, aby na majętności, nazwanej Kowszowatey, w wojewodstwie naszym leżącej, summa certa od rzeczypospolitej przyznana była. Wojtowstwo latyczowskie, niesłusznie apprehendowane przez imci pana Mierzwińskiego, legitime należące imci panu Dołżkiewiczowi, wojskiemu owruckiemu, za przywilejem najjaśniejszego króla jego mości Kazimierza, tudzież wioski, w starostwie lityńskim leżące, nazwane: Pułtowce y Iłkowce, aby były przywrócone pomienionemu imci panu Dołżkiewiczowi, jako własnemu possessorowi, ellaborabunt ich mość panowie posłowie. Wiadome wielmożnego imci pana, z Wojnarowej Wojnarowskiego, sędziego ziemskiego kijowskiego, in utroque foro godne actiones należytą w sercach naszych wzbudzają wdzięczność, z ktorej zlecamy ich mościom panom posłom naszym, aby wielki dom jego mości y godną osobę łasce jego krolewskiej mości y

osobliwemu respectowi całej rzeczypospolitej zalecili. Jawne całemu województwu naszemu y wszystkiemu rycerstwu znaczne w dziełach rycerskich odwagi y tak wielkie straty imci pana Zbigniewa Jakubowskiego, porucznika chorągwie pancernej wielmożnego imci pana starosty dymirskiego, singularem merentur respectum; który podczas incursii tatarskiej, w województwie naszym stawając odważnie przy zasżczycie kraiów naszych, ze wszystką substantią swoją y z całym domem w niewolą zabrany, tak dalece, że dotychczas w więzach tatarskich potomstwo jego zostaje, aby instabunt ich mość panowie posłowie do xięcia imci kardynała, prymasa korony polskiej y W. X. Litewskiego, żeby, na recuperowanie pomienionych dziatek jego z niewoli, tatara dać raczył; in recompensam zaś wdzięczności domowią się ich mość panowie posłowie, aby wieś Krasnohorka y Miedzyrzyczka prawem lennym służyła onemu. Zasłużył sobie dobrze imć pan Wiszniewski, chorąży chorągwie pancernej wielmożnego imci pana Wilgi, pułkownika wojska jego królewskiej mości y rzeczypospolitej, abyśmy respektowi I. K. M. i całej rzeczypospolitej odważne actiones jego in rebus militaribus zalecili; zaczym injungimus ich mościom panom posłom, ut haec recomendationi incumbant. Caetera fidei, dexteritati, intaminato candori et delicatae conscientiae ich mościow panow posłow naszych committimus. Którą instrukcją naszą zgodnie, rite et legime umówiwszy y napisawszy, podpisać ręką swoją imci panu marszałkowi koła naszego rycerskiego zlecamy y one do act należytych podać injungimus. Działo się w Żytomirzu, in loco consultationum solito, dnia czternastego nowembra, roku tysiąc siedmset pierwszego. U tej instrukcyej podpis ręki jego mości pana marszałka sejmiku przedsejmowego temi słowy: Jan Putiatycz — Suryn, miecznik y sędzia grodzki żytomirski, marszałek koła rycerskiego sejmiku antecomicialnego województwa kijowskiego m. p. Która to instructia, za podaniem y prożbą wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest ingrossowana.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713. Листъ 33.

CXXXVI.

Приказъ короля Августа II козацкому полковнику, Семену Палѣю, чтобы онъ распустилъ свой козацкій полкъ и очистилъ отъ козакôвъ воеводства Кіевское и Браславское и городъ Хвастовъ, согласно постановленію сейма, состоявшемуся въ 1699 году. 1702. Генваря 25.

Року тысеча семъсотъ второго, мѣсяца мая четвертого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Синъгаевскимъ, (наместникомъ) подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства кіевского и книгами нинешними, кгродскими, кіевскими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jachim Lewkowski, dla wpisania do xiąg ninieyszych, ordynans najjaśniejszego króla jego mości polskiego, Augusta wtorego, z pieczęcią koronną przyciśnioną i z podpisem ręki jego królewskiej mości, do Semena Palija, pułkownika wojska kozackiego, ratione introcontentorum wydany, per oblatam podał, tenoris sequentis: August wtory. z Bożej łaski król Polski, wielki xiążc Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflancki, Smoleński, Siewierski i Czernihowski, a dziedziczny xiąże Saski i elector, urodzonemu Semenowi Palijowi, pułkownikowi wojska naszego zaporoskiego, wiernie nam miłemu, łaskę naszą królewską. Urodzony wiernie nam miły! Stosując się do konstytucijej szczęśliwej koronaciej naszej i sejmu pacificationis, anni 1699-ni, zwinienie kozaków w kijowskim i bracławskim województwach, na usilną instancją od izby poselskiej do nas wniesioną, ten dajemy wierności twojej ordynans, abyś bez wszelkiej odwłoki, nie tylko pomienione województwa: kijowskie i bracławskie i Chwastow, do biskupstwa kijowskiego należący, ewa-

kuował, ale oraz tęż kozacką militią, tak konną, jako i pieszą, zwinął i rospuścił, bo ta jest nieodmienna wola nasza. Inaczej nie uczynisz wierność twoja dla łaski naszej królewskiej i owszem podpadniesz pod rigor constituciej anni 1646, sub titulo: «o zaciągu wojska nowego». Na co, dla lepszej wiary, ręką własną, przy pieczęci naszej, podpisujemy. Dan w Warszawie, dnia XXV miesiąca stycznia, roku pańskiego 1702, panowania naszego piątego. У того ординансу, при печати коронной притисненой, подписъ руки найяснейшого короля его милости тими словы: Augustus rex. А подписъ руки секретарское въ тые слова: Jan Kazimirz Odolski, jego krolewskiej mości sekretarz. М. Р. Которыжъ-то ординансъ, за поданемъ вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятъемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, кіевскихъ есть вписаный.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 23, годъ 1701—1702; листъ 552.

CXXXVII.

Письмо короля Августа II къ Семену Палѣю о томъ, что, по распоряженію сейма, козачество должно быть уничтожено; потому король предлагаетъ Палѣю очистить занимаемую имъ область и распустить козаковъ. 1702. Генваря 25.

Року 1702, месеца мая четвертого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Синъгаевскимъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ гродскимъ енералу воеводства кіевского и книгами нинешними, кгродскими, кіевскими, comparens personaliter urodzony imć pan Joachim Lewkowski, dla wpisania do xiąg niniejszych, list, od najjaśniejszego króla jego mości polskiego, Augusta wtórego, z pieczęcią koronną przyciśnioną i z podpisem ręki jego królewskiej mości, do Semena Palija, pułkownika wojska kozackiego, ratione introcontentorum pisany, per oblatam podał, tenoris sequentis: August wtóry, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski,

Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflancki, Smoleński, Siewierski i Czernihowski, a dziedziczny xiążę Saski i elector. Urodzony wiernie nam miły! Nie tajno wierności twojej, jako constitucje szczęśliwej koronacji naszej i sejmu pacificationis o zwinieniu i evacuatiej kozaków w kijowskim i bracławskim wojewodztwach i Chwastowie, do biskupstwa kijowskiego należącym, za zgodą wszech stanów rzeczypospolitej, stanęły, których executia, że dotychczas skutku swojego nie wzięła, tedy na instancją posłów ziemskich i całej izby poselskiej, serio wierność twoią ostrzegamy i napominamy, abyś nieodwłocznie, nie tylko z Chwastowa ustompił i miejsc zwyżpomienionych, ale oraz tę kozacką militią, tak konną, jako i pieszą, wcale zwinął, nie zaciągając rygoru constitucjej anni 1646, ale raczej woli naszej i rzeczypospolitej przyzwoicie się w tym accomodując; któremu dobrego teraz od pana Boga życzymy (zdrowia). Dan w Warszawie, dnia 25 miesiąca stycznia, roku pańskiego 1702, panowania naszego piątego. У того листу подписъ руки найяснѣйшого короля его милости, при печати притисненой, тими словы: Augustus rex; а подписъ руки секретарское въ тые слова: Jan Kazimirz Odolski, jego królewskiej mości sekretarz m. p. Нижей зась подписано такъ: Do urodzonego Semena Palija, pułkownika wojsk zaporoskich. Который же то листъ, за поданемъ и прозбою вышъ менованое особы, а за моимъ урядовымъ принятъемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, киевскихъ есть вписаны.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, 1701—1702 года, № 23; листъ 553.

CXXXVIII.

Жалоба старосты сенницкаго, Антона Чарнецкаго, на подкоморія новогродскаго, Константина Слюбичъ—Заленскаго, и на князя Илію Четвертинскаго, о томъ, что они, съ помощью козаковъ Палѣя, завладѣли его селомъ, Сенницею, и его слугъ ограбили и заключили въ тюрму 1702. Мая 18.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca mai ośmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiey mości łu-

ckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi stanowszy osobiście urodzony jego mość pan Antoni Joseph Czarnecki, starosta Siennicki, swoim, także imieniem urodzonych panow: Jana Rytela, Stanisława Łokockiego, Franciszka Wysockiego, sług swoich, solenissime skarżył i protestował się przeciwko wielmożnemu jego mości panu Konstantemu Szlubiczowi Załęzkiemu, podkomorzemu nowogrodzkiemu i jaśnie oświeconemu xiążęciu jego mości Eliaszowi Swiatopełkowi na Boroniczach, alias nowey Czetwertni, Czetwertyńskiemu, także słngom ich mości, z imion i przezwisk ich mościom lepiey wiadomym, in termino juris specifikowanym, także pnłkownikowi kozackiemu, cujuscunque sit nominis, Samusiowi i innym kozakom, z imion i przezwisk samym ich mościom, jako do ich prezydyum udających się, liczbę piędziesiąt osob przechodzących, uczynku i expulsyey infra specificatorum compryncipałom i manualibus exequutorom, w ten niżey opisany sposob i o to: Iż obżałowani, wielmożni ich moście: pan podkomorzy nowogrodzki i jaśnie oświecone xiąże jego mość Eliasz Swiatopełk Czetwertyński, nullo juris innixus fundamento, samą tylko praesumpcją temeritatis, nie dbaiąc, że protestans collatione przywilejem od jego krolewskiey mości, pana naszego miłościwego, in possessione continua et interrupta dobr wsi Siennicy, w woiewodztwie kijowskim, a powiecie żytomirskim leżących, jest solidatus, niewiedzieć quo pretextu, czyli ad male narrata, obtento posteriore priwilegio, czyli ex vi contractus jakiego z jaśnie wielmożnym jego mością panem Janem Jabłonowskim, oboznym koronnym, postanowionego, na wyżey pomienione dobra, wieś Sinnice, roku teraznieyszego, tysiąc siedmset wtórego, miesiąca mai dnia trzeciego, z ludźmi jaśnie wielmożnego jego mości pana oboznego koronnego, ludzi swoich nasłali, ktorzy do kozakow, buntownikow, przy Paleju herscie, przywiązawszy się, poddanych przez jego mości pana Czarneckiego, staroste Sinnickiego, protestanta, osadzonych, większą ich część przeciwko ich mości panu Czarneckiemu, protestantowi, i zastawnym jego mości namiesnikom, do nieposłuszeństwa przez tychże kozakow, swoich adhaerentow, nakłoniwszy, wyżey wspomnionych ich mościow panow: Rytela, Łokockiego, Wysockiego do więzienia, rowno z jego mością panem Roszkowskim, kommissarzem jaśnie wielmożnego jego mości pana

Jana Jabłonowskiego, oboznego koronnego, brać, więzić, z kulbak, strzelby i wszelkich ruchomości obierać, grabić kazali, omni crudelitatis specie nad osadzonemi w więzieniu saevire głodem, pragnieniem i inszemi oppressionibus dopuszczali, z dobr et ex possessione ich wygnali, wypchneli, wybili, wycisneli, przez co winy prawne, contra expulsores in novella constitutione postanowione, na siebie zaciągneli; o ktore jego mość pan Czarnecki, protestans, prawnie czynić sobie obiecuiąc, reservata presentis protestationis suae melioratione, o ktorey przyjęcie mnie, urzędu, i do akt zapisanie prosił. Co i otrzymał: Antoni Jozef Czarnecki, starosta Siennicki.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, годъ 1702; листъ 153.

CXXXIX.

Жалоба старосты сенницкаго, Антона Чарнецкаго, на обознаго короннаго, Ивана Станислава Яблоновскаго, о томъ, что онъ, выпросивъ себѣ вторичный дипломъ изъ королевской канцеларіи на староство Сенницкое, послалъ своего слугу, Петра Рошковскаго, отнять оное у Чарнецкаго. Рошковскій, съ помощію полковника козацкаго Искры, занялъ село Сенницу, овладѣлъ имуществомъ Чарнецкаго и его слугъ истязалъ и посадилъ въ тюрму. 1702. Мая 18.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca mai ośmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiey mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckiemi, stanowszy osobiście urodzony jego mość pan Antoni Jozef Czarnecki, starosta siennicki, swoim, także imieniem urodzonych panow: Jana Rytela, Stanisława Łokockiego, Franciszka Wysockiego, sług swoich, sollenissime skarżył i protestował się przeciwko jaśnie wielmożnemu jego mości panu Janowi Stanisławowi na Jabłonowie Jabłonowskiemu, oboźnemu koronnemu, jako principaliter do dobr, niżej specificandis, interessuiącemu się, tudziesz urodzonemu jego mości panu Piotrowi Roszkowskiemu, jaśnie wielmożnego jego mości pana oboźnego koron-

nego, jako się sam powiadał, comissarzowi, Iskrze, pułkownikowi kozackiemu, cujus cun que sit nominis, Samusiowi i innym kozakom, z imion i przezwisk jego mości panu Roszkowskiemu, iako i od jego mości zaciągnionym, lepiey wiadomym, liczbę sto osob przechodzącym, uczynku i expulsyey, infra specificandorum, compryncypałom i manualibus exequutorum, o to: Iż lubo chwalebne korony polskiey prawa i konstytucie gwałtow, violencyi i wszelakich tumultow surowie zabraniaią, tey jednak surowości prawa jaśnie wielmożny jego mość pan oboźny koronny immemor, wiedząc barzo dobrze, że jego mość pan Antoni Czarnecki, protestans, w dobrach wsi Siennicy, w woiewodztwie kijowskim a powiece żytomirskim leżących, za przywileiem jego królewskiej mości, sobie conferowanym, obiowszy te dobra po woynach przeszłych puste i podczas possessyey jego mości pana Czarneckiego, protestantis, wielkim kosztem reparowane i osadzone, in continuata i nigdy nierozerwaney zostawał possessjey; jakoż sobie, ad malam concellaryey koronney informationem, poslednieyszy daleko uprosiwszy przywiley, postpositis mediis juris i, w takowych okazyach ordinaria, jego królewskiej mości privilegiorum cognitione spreta, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtorego, die tertia mai, wyszwspomnianego jego mości pana Piotra Roszkowskiego, jakoby comissarza swego, na dobra, wieś Siennice, nasłał, ktory jego mość pan Roszkowski, charakter jakoby jakiś kommissarski na sobie niosąc, zebrawszy kozakow buntownikow, przy Paleiu, wodzu ich, wiążących się, poddanych przytym, przez jego mości pana Czarneckiego, protestanta, osadzonych, większą część przeciwko tegoż jego mości pana Czarneckiego, protestanta, i zostawionych od jego mości namiesnikow, do nieposłuszenstwa, przez kozakow, przy sobie będących, przyprowadziwszy, na dobra, wieś Sienice, i dwor nowoufortyfikowany naiechał, sług jego mości pana Czarneckiego, urodzonych panow: Rytela, Łokockiego, Wysockiego, quorum nomina supra expressa connotata sunt, pobrać w więzienie kozakom immanissimum et barbarum, contra nobilitatem genti, kazał, ktorzy, wyżej pomienionych jego mości pana Czarneckiego sług pobrawszy w więzienie, taką nad niemi exponebant crudelitatem, jaką pianemu chłopstwu dyktowała feritas: pięściami, deynekami (sic) bijąc, policzkuiąc, samopałami sturcząc, z niezmiernymi blasphematis zapitego chłopstwa,

w więzieniu przez trzy nocy do czwartego dnia związanych, pobitych, potłuczonych, głodem, pragnieniem enecatos, trzymali, więzili; konie, suknie, kulbaki, pistolety, co ieno przy nich było, pobrali, papiery, regestra poszarpali, z dwora, z dobr, wsi Siennicy, z wielkim urąganiem wybili, wycisneli, wygnali; obżałowany jego mość pan Roszkowski poddanych wszystkich in violentam zabrał oppressionem, aby nikogo, i samego jego mości pana Czarneckiego, nie słuchali, ani o imieniu jego mości wiedzić nie chcieli, surowo, pod garłem, zakazał; zboża w ziarnie, na zasiew wiesienny zostawione, woły, konie, pługi, radła, krowy jego mości pana Czarneckiego własne pobrać, pograbić kazał, z dobr, z zasianemi osiewkami ozimemi i poczęści jaremi, wygnał. Przez co przeciwko prawu i constytucyej, contra expulsores postanowionej, obżałowani ich mość principales et comprincipales excesserunt; o co, że jego mość pan Czarnecki, protestans, prawnie czynić będzie, obiecuiąc, zostawiwszy salvam tejże protestacyej meliorationem, o teraznieyszey przyięcie i do act zapisanie mnie, urzędu, prosił. Co i otrzymał. Antoni Jozef Czarnecki, starosta siennicki m. p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, годъ 1702; листъ 154.

CXL.

Постановленіе сеймика воеводства Подольскаго, которымъ засѣданія сеймика откладываются и постановляется, въ виду крестіянскаго волненія, чтобы всѣ урядники сельскіе, подъ опасеніемъ смертной казни, преслѣдовали и сажали въ тюрму всѣхъ лицъ, которыхъ можно подозрѣвать въ сочувствіи волненію. 1702. Іюня 8.

Sabbato post festa solennia Sacri Pentacosten proximo, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliæ, personaliter veniens generosus Stanislaus Michalski, obtulit officio præsenti et ad acticandum porrexit laudum, per

incolas palatinatus presentis, hic, Cameneci, in loco consultationum solito, sub directione generosi Josephi de Strumiany in Muksza Dąbrowski, subdapiferis terrestris et notarii castrensis laticzowiensis, mareschalci ejusdem congressus, sancitum, manu propria ejusdem magnifici mareschalci subscriptum et sigillatum, introcontentum, cujus tenor sequitur talis: My, rady, dygnitarze i urzęduicy województwa podolskiego, koła rycerskiego, na sejmik zgromadzeni za uniwersałem jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, pro die octava mensis junii, in loco consultationum solito, unanimi omnium assensu et consensu, ubolewamy tej nieszczęśliwości ac præsenti vicissitudini rzeczypospolitej, oraz et coronato capiti najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, ktory wszelkie starania et paternas curas, przy całości tejże ojczyzny, impendit, cum denuntiatione przy paúskim dostojeństwie czułości, że zaś ad praesens, ex variis circumstantiis, animum nostrum promoventibus, subsequentis et subsequendis, teraźniejszą obrade naszą nie kończemy skutecznie, ten terazniejszy sejmik, unanimi consensu, ab actu presenti, do niedziel czterech praecise, to jest pro die videlicet sexta Julii, limitujemy. I termin, naznaczony reasumptią tego sejmiku, przy tejże dyrekcji imci pana marszałka terazniejszego konserwujemy, ulterius ad consulendum zachowujemy. Domestica zaś et imminentia pericula o ktorych daje się słyszeć, że ludzie swawolne, na życie i substancje rożnych ludzi kondycji następować usiłują, ejusmodi malo wcześnie subveniendo, zgodnie uchwaliliśmy, ażeby haeredes et possesores, ac tenutarii bonorum, seria super ejusmodi delicta imminentia, in futurum subsequenda, mieli animadversionem et debitam attendentiam, watamani, osadnicy i gromada, którychkolwiek tu, na Podolu, dóbr zostających, o takowych excessach, jeżeliby wiadomość mieli, aby takowych zabierali, chwytali et ad sequestrum officii competentis, to jest do grodu Kamienieckiego, jako generału podolskiego, dawali, wsi i miasteczka pobliższe, wszystkie się kupić i zabierać tych powinni; inquantumby zaś naszemu zgodnemu pestanowieniu byli contrarii, na takowych poenas infamiae et colli skazuje się, in omni judicio et officio regni vindicanda; i to wszystko, podpisem ręki imci pana marszałka koła naszego stwierdzić uprosiliśmy, za direkcją imci pana marszałka tegoż koła naszego, przy reassumpcji tegoż sejmiku.

Dan w Kamieńcu, die ut supra, roku pańskiego tysiąc siedmsetnego drugiego. Jozef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego sejmiku województwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati. Post cujus laudi ad acta officii praesentis ingrossationem, idem offerens originale ejusdem circa acta officii praesentis reliquit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 132.

CXLI.

Инструкція, данная сеймикомъ воеводства Подольскаго послу, отправляемому къ гетману великому коронному, въ которой просятъ гетмана прислать помощь противъ Левенцевъ и удержать офицеровъ отъ беззаконнаго преслѣдованія мѣщанъ. 1702. Іюня 8.

Sabbato post festa solennia sacri Pentacosten proximo, anno Domini 1702.

Ad officium et acta presentia castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Stanislaus Michalski, obtulit officio presenti et ad acticandum porrexit instructionem palatinatus Podoliae, in comitiolis ipsius sancita, generosi Francisco de Magna Łukaszyn Makowiecki, pocilatori Podoliae, ad illustrem et magnificum castellanum cracoviensem, exercituum regni supremum ducem, ordinato et sancito, manu generosi Josephi de Strumiany in Muksza Dąbrowski, subdapiferis terrestris et notarii castrensis latyczoviensis, marechalci conventus ejusdem, propria subscriptam sigilloque communitam, cujus tenor sequitur ejusmodi: jnstrukcja imci panu Franciszkowi z Wielkiego Łukoszyna Makowieckiemu, podczaszemu podolskiemu, posłowi do jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z sejmiku województwa podolskiego, na dzień ósmy mensis iunii, roku teraźniejszego, vigore uniwersału od Króla Jego Mości, pana naszego miłościwego, podana, podpisem ręki wielmożnego imci pana marszałka tegoż koła ry-

cerskiego województwa podolskiego podpisana: jnsignia merita in campo Martis wojewodzsto nasze jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, et in antecessis et ad praesens, zważywszy corde pleno, gratulatur, że dignus est meritis suis tej godności, ut sit semper primus honore senator in senatu, primusque in exercitu dux supremus; zjechawszy się na sejmik teraźniejszy, za uniwersałem jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, naznaczony, z którego kontenta wyrozumiawszy, jako serdecznie na teraźniejsze, jam subsequentia, pericula ubolewa, a ledwie nie perimenta rzeczypospolitej; consequenter najjaśniejszego Króla Jego Mości, pana naszego miłościwego, że in viscera regni zaszłemu nieprzyjacielowi, una nobiscum, omnibus necessario consentientibus, vires nie wykonywa (sic), ita supremo arbitrio et judicio addicimus; województwo jednak nasze, propugnaculum totius Christianitatis, jako eliberatum ab Othomanica potestate, tak też ab imminentibus casibus et periculis zabiegać umyśla, kiedy zagęszczające się nowiny: świeżo Leweńcy, alias zbójcy, na dobra i substancje dóbr i fortun i osób województwa podolskiego znajdują się, tym ażeby principiis et malis subsequentis et subsequendis obstare, zleca województwo nasze imci panu posłowi, omnium assensu obranemu, aby sua activitate et dexteritate, qua semper pollet, imieniem całego województwa, upraszał jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ut provideat securitati et suffragio całości dobr podolskich y osób, hic commanentium, et authoritate sua, medellam aliam non invenit, tylko konnych i dragonii ludzi, aby za osobliwym ordynansem swywolnych ludzi kupy rozpłaszali. Ich mość panowie oficerowie praesidii mieszczan i obywatelow tutejszych, extra forum, non jure victos, nec in foro fori, ubi competit, de jure sądzących, privatim do kurdygardy publicznej sami przez się wtrącając, i przez nie mały czas, bo i dotychczas in detentione niektórzy zostają; zleca i commitit serio, ut instet imć pan poseł, aby powagą i władzą swoją serio jaśnie wielmożny imć pan kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, ex regimine suo rozkazał, wyraźnym swoim uniwersałem, aby juxta leges et constitutiones regni ac privilegia, a serenissimis regibus Poloniæ gratiose collata, in alienas jurisdictiones sese non involvant, ale ten sąd, ktoremu

subeunt, aby exekwował. Ktorą instrukcją imci pana marszałka koła rycerskiego województwa naszego podpisać i imci panu posłowi naszemu oddać ad manus zleciliśmy. Dan w Kamieńcu, loco consultationis solito, die octava mensis junii, anno Domini milesimo septingentesimo secundo. Josephus de Strumiany in Muksza Dąbrowski, podstoli ziemski, pisarz grodzki latyczewski, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati. Post cujus instructionis suprascriptae ad acta officii præsentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens circa acta officii praesentis reliquit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 130 на оборотѣ.

CXLII.

Жалоба дворянъ: Михаила Дубисскаго и Александра Рудницкаго на чесника подольскаго, Самуила Шумлянскаго, о томъ, что Шумлянскій раздражилъ извѣтами противъ нихъ Палѣя, вслѣдствіе чего они подверглись оскорбленіямъ и опасностямъ, когда ѣздили къ Палѣю въ качествѣ пословъ отъ дворянъ воеводства кіевскаго. 1702. Іюля 4.

Року тысеча семьсотъ въторого, мѣсеца юля четвертого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Даниелемъ Левъковъскимъ, наместникомъ на тотъ часъ и реентомъ кгродсъкимъ овруцъкимъ и книгами нинешъними, кгродсъкими, овруцькими, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Dubiski, thowarzysz chorągwie pancerney jaśnie wielmożnego imci pana Lubomirskiego, podkomorzego koronnego, swym i urodzonego imci pana Alexandra Rudnickiego, collegi swego, imieniem, solenniter przeciwko urodzonemu imci panu Samuelowi Szumlańskiemu, cześnikowi podolskiemu, manifestował się, in hunc modum: iż gdy manifestantes, będąc od wojewodstwa kijowskiego na sejmiku w Żytomirzu, roku terazniejszego agituiącym się, uproszeni do pana Palia, pułkownika wojsk zaporozkich, aby z uniwersałem i listem jego królewskiej mości, także i listem od woie-

wodztwa, do tegoż pana Palia pisanym, jachali do Fastowa, a jegomość obwiniony, nescitur ob quam causam et rationem, anticipative jeszcze przed manifestantami będąc u tegoż mianowanego pana Palia, pułkownika wojska zaporozkiego, sinistris illationibus, tak manifestantow, jako i innych ich mościow, panow obywatelow woiewodztwa kijowskiego, znać maiąc jakowyś rankor, udał; za ktorego udaniem manifestantes od pana Palia, przy oddaniu uniwersału i listow jego królewskiej mości, wielką confuzią, z niebezpieczeństwem zdrowia swego, szczegulnie przez illatią niesłuszną imci obwinionego, odnieśli; zaczym tak jawney confuzyey swej vindicuiąc, idem manifestans, swym i imci pana Rudnickiego, collegi swego, imieniem, iteratis vicibus przeciwko imci obwinionemu manifestuie się, declaruiąc się z obwinionym o to wszystko we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać i prosił mnie, urzędu, aby ta manifestacya do act przyięta i zapisana była; co i otrzymał, Michał Dubiski.

Книга гродская, овруцкая, записовая и поточная, № 3220, годъ 1700—1703; листъ 580.

CXLIII.

Постановленіе сеймика воеводства Подольскаго. На немъ рѣшено: собраться всѣмъ дворянамъ на поголовное ополченіе по повелѣнію королевскаго универсала; вступиться за тѣхъ изъ дворянъ, которые потерпѣли отъ крестьянскаго возстанія; ограничить право перехода, вновь селящихся крестіянъ, до одного года, а право слободы до трехъ лѣтъ; ограничить право частнаго сбора пошлинъ съ товаровъ; просить воеводу подольскаго объ устройствѣ выборовъ земскихъ чиновниковъ; привести въ порядокъ земскія книги; просить короля о сохраненіи городу, Каменцу, его привилегій и т. п. 1702. Іюля 6.

Feria tertia ante festum sanctæ Margarithæ virginis et martyris proxima, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia Camenecensia Podoliæ, personaliter veniens nobilis Alexander Rudkowski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit, laudum pa-

latinatus Podoliae, per incolas palatinatus ejusdem, Cameneci sancitum, manu ejusdem infraexpressi magnifici marechalci subscriptum, introcontentum, cujus tenor sequitur ejusmodi. My, rady, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo wojewodztwa podolskiego, na sejmik, ex limitatione in reassumptione tegoż sejmiku, pro die sexta julii zjechawszy się, et in solito wojewodztwa naszego consultationum loco zasiadszy, pod toż dyrekcją, wielmożnego imci pana Jozefa z Strumian na Mukszy Dąbrowskiego, podstolego ziemskiego i pisarza grodzkiego latyczowskiego, marszałka koła naszego; nietylko te placita illata nostra, in anteriori laudo unanimi consensu probata, i teraz approbamus, alė owszem, przy tej konsyderacji, że te conventiones nostri molem całej rzeczypospolitej sapere debent, niektóre tylko privatæ necessitatis wojewodztwa naszego namieniwszy teraz punkta, że diuturniori restantia egent deliberatione uważywszy. Ponieważ jego królewska mość, pan nasz miłościwy, caput et athlas orbis królestwa polskiego, pari dolore, tak przy dostojeństwie majestatu swego, jako i wolności naszej imminentibus, albo raczej iam visis, periculis, ad propellendos hostes po wszystkich wojewodztwach, przez uniwersały swoje, militarem expeditionem intymował; nequidquam negatores, referując się do wojewodztw tych, które już publicam ab infestante hoste injuriam ponosić poczęli, jako wiadomszych inde provenientium casuum suorum, tudźiesz do liczniejszego congressu ichmościow braci naszych, tenże sejmik, pro imponendo totali fine consultationibus nostris, pod tąż laską, tegoż wielmożnego imcpana marszałka koła naszego, na dzień dwódziesty czwarty praesentis, to jest miesiąca lipca, w roku terazniejszym, teraz go limitując, odkładamy i reassumpcją onego, una cum coronide, unanimiter naznaczamy; a zaś, znając się insegnes, stawać, tak przy dostojeństwie majestatu pańskiego, jako przy pospolitej z wojewodztw braci naszych lub to krzywdzie, lub to wolności, ultro expeditionem affecta, tam, non per mercenarios, ale sami corporibus, sanguine et vitaj chcąc pro Deo, aris, focis, patria et patriotis, ubi mos noster exigit, litare, do czego Podolia volens esse parata, my, praesentes, sami o sobie et de absentibus nostris in pari, ażebyśmy na tenże dzień dwodziesty czwarty lipca, viritim et in armis parati, pod Kamieńcem, 'in loco solito lustrationis conscribendae nobilitatis, stawali, do

czego my sami i ichmość bracia nasi wojewodztwa podolskiego, kto tylko mieni się być szlachcicem, sub confiscatione bonorum, stawili się, constituimus; tak żebyśmy i bracia nasi, ktorzy stipendiario Marte obstrincti, tantisper zatrzymali się, i in communitate nostri zostawali, póki nas i braci naszych, juxta costitutiones o wojewodztwie podolskiem, stante moderno regni discrimine, excubiarios potrzeba będzie, na co wojewodztwo nasze literas testimoniales, czy to in genere takowym—universales, stante et durante hoc laudo nostri, dać mamy. Ichmość ci, kturzy starostwa całe w wojewodztwie podolskiem, lub też partikularia bona regalia possident et occupant, a są obstricti stawieniem ludzi wojennych pro tuendo communi bono, aby na tenże czas popisu, jako to: starostwo Barskie, Chmielnickie i inne, hisce oneribus nodati, jako wojewodztwa podolskiego incorporatami będąc, albo z niemi stawali sami, albo onych toties, quoties opus fuerit, jako i teraz stawili. Et sic de publicis. O prywatnych zaś interesach tegoż wojewodztwa podolskiego, cavendo particulari integritati, uti membri communis reipublicae et affectando bonum ordinem w tymże wojewodztwie podolskiem, że ichmościów braci naszych, jako to: imci pana Stanisława Szydłowskiego, virum bello in republica emeritum, czerń chłopska mohylowska, antiquo rebelionis imbuta veneno, przez dni kilka sub custodia trzymali, kajdanami grozili, sądzić go more suo chcieli, sądem koronnym jure victi, odgrażali i inne plura, które w processie tegoż imci pana Szydłowskiego Staniasłwa z temiż chłopami mohylowskiemi patent, poczynili; że zaś, pari modo, imci pana Stanisława z Kawieczyna Kawieckiego, łowczyca halickiego, do Łojowiec Wołosza i chłopi z Uszycy w półtoraset koni najechali, dwór porabowali, pod praetextem jakiejsi, szukając i upominając się, pretensyi, na gruntach łojowskich pasieki pozabierali, i to początkiem futuri gravioris mali vetandum, ex puncto laudi pierwszej sesji naszej o buntach chłopskich, tam excessivos in forma juris exequi viritim; o czym i list, omnium nostri consensu, instancjalny, z podpisem ręki wiemożnego imci pana marszałka koła naszego, do jaśnie wielmożnego imci pana podkomorzego, także i do wielmożnego imci pana starosty sandeckiego, ale w inszej materji, instancjonalny za imci panem Stanisławem Gulczewskim, pisać. Że passim chłopi, przychodzący na słobody, wysiedziawszy czas nie mały, z miejsca do miejsca,

zawiodszy panów swoich w koszty, a potym w kłótnie, przemykają się, aby tacy, rok wysiedziawszy pod pierwszym panem, jako dziedziczni, pierwszemu wydawani byli; ciż, tak po miastach, miasteczkach, jako i wsiach, ex ratione, (absque omni invidia mówiąc), że fertili, lactati gleba, nazbyt długo siedząc na słobodach, łatwiejsi ad recalcitrationem, quam ad obedientiam być by mogli, aby dłużej nad lat trzy słobody, każdy z nich, od czasu przyjścia swego na słobodę, nie mieli, po wyjściu zaś lat trzech, aby należyte powinności, czynsze, daniny i robocizny, według dawnego na każdym miejscu zwyczaju, panom swoim odbywali; ktore to o chłopach kondycje dotrzymane być mają sub poenis mille marcarum et banitionis perpetuae; także poddanych, na słobody idących, podług woli ich, dokąd by szli, tamować nikt, tak z panów samych, jako i ich administratorów, nie ma, ani też nic od nich odbierać. O mytach, do dawnych się stosując konstytucji, ponieważ częste zagęściły się myta, tak, że kupieccy ludzie, od szlaków dawnych odwróceni, ani się przez to w handle żadne wdawać mogą, coby było decoris et incommodi, non posse fieri nec esse commertia w województwie, tych żaden usurpować sobie z nas, tak po miastach, jako i po wsiach, nie powinien, ktòryby nie miał, juxta mentem antiqui statuti, prawa sobie na to danego, ani, sub specie mostowego albo zpaśnego, plus quam valet mostowe albo popas, sub poena, in eodem statuto, de injusta theloneorum extorsione, expressa, wyciągać i wybierać. Jako wszyscy, inadministratione sądów grodzskich kamienieckich ukrzywdzeni będąc dla absentiej imci pana pisarza, tak albo o frequentią samego jegomości, albo o mutacją personae officialis prosząc, pisać do jaśnie wielmożnego imci pana wojewody krakowskiego, generała podolskiego. Kiedy czas niemały w województwie naszem immemoranda trwała ruina, teraz własności naszych i potrzebnych interesów wiedzieć, dla nieotwarcia nam ksiąg ziemskich, nie możemy dotychczas, zaczym imci pana sędziego ziemskiego o komportacją onych i o instancją do imci pana wojewody naszego podolskiego, dla uniwersałów na sejmik electionis tak imci pana podsędka, jako i imci pana pisarza ziemskich, tegoż jaśnie wielmożnego imci pana wojewody naszego o imci pana podwojewodziego, prosić. Dla czego imci pana marszałka teraźniejszego koła naszego, z jegomością panem Lancko-

rońskim, skarbnikiem podolskim, do rewizji ksiąg ziemskich uprosiliśmy. Na instancją urzędu miejskiego kamienieckiego za sobą i całem pospolstwem, którzy itidem przez ten czas ruiny sua passi mala, włożyć w instrukcją do iego królewskiej mości, aby suis antiquis valeant inmunitatibus et praerogativis. Ponieważ, jako nobis jus est illatum, perillustre capitulum camenecense, nullis productis juribus, odbiera onym z pospolitości kamienice, grunta et alliis non probatis aggravat praetensionibus, o czym do imci księdza biskupa kamienieckiego pisać, na instancją tychże mieszczan Kamieńca podolskiego. Że po dworach szlacheckich mieszkający gospodarze wzięli się do handlów, a mianowicie do szynków, gdyby ciż gospodarze pewnej od takowych handlów nie dawali kontrybucji do społeczności miasta, mieszczanie rujnować by się mogli, jakoż, justis sequentes rationibus, to tylko, co od szynków należyć będzie, dawać, ale od gruntu, albo jakiej inszej kontrybucji, onych nie pociągać zezwoliliśmy. I tak wszystkie te wyrażone punkta, jedne uproszone, drugie unanimi consensu parata, zgodnie, jednostajnie, bez żadnej kontradykcji, dla utwierdzenia onych, wielmożnego imci pana marszałka koła naszego, aby podpisem ręki swojej stwierdził przy dyrekcji swojej, na reassumpcją tegoż sejmiku uprosiliśmy. Datum w Kamieńcu podolskim, dnia szóstego lipca, roku tysiącznego siedmsetnego wtórego. Iozef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego sejmiku kamienieckiego wojewodztwa podolskiego, manu propria. Post cujus laudi supraexpressi ad acta officii praesentis ingrossationem, originale idem offerens circa acta praesentia reliquit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702. Листъ 169.

CXLIV.

Инструкція, данная дворянами брацлавскаго воеводства посламъ, отправленнымъ къ Палѣю; имъ поручено: утвердить дружелюбныя отношенія къ Палѣю; обѣщать ему заступничество брацлавскаго воеводства на сеймѣ; требовать выдачи Федорина и Тригуба, напавшихъ на Илинцы и израннвшихъ тамошнего губернатора. 1702. Іюля 6.

Roku 1702, miesiąca julii 8 dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiey mości winnickim, przedemną, Michałem Kordyszem, podczaszym bracławskim, podstarościm grodzkim winnickim i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, comparens personaliter urodzony pan Iuszkowski, instrukcją do imci pana Paleja, imć panom posłom daną, per oblatam podał, z podpisem ręki imć pana marszałka koła naszego. A tak urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem, cujus sequitur tenor talis: Instrukcja dana z sejmiku winnickiego woiewodztwa bracławskiego, roku 1702, dnia 6-go miesiąca julii ichmościom panom: Janowi Pawłowi z Umina Umińskiemu, burgrabiemu grodzkiemu winnickiemu, towarzyszowi chorongwi pancernej wielmożnego imć pana starosty winnickiego, Karolowi Pawłowskiemu, uproszonym i użytym od woiewodztwa, posłom do imci pana Semena Paleja, pułkownika: Za ofiarowane chęci w responsie na pierwszą instrukcją naszę, przez imć panu Faszczewskiego oddaną, podziękują imć panowie posłowie imć panu pułkownikowi, wzajem zaś życzliwość swoją przyrzekając, i, kiedy czas nastąpi, u rzeczypospolitej i u króla jego mości usilną instancją obiecają, aby zasługi odwagi imć pana pułkownika należyte wdzięczności odebrali ukontentowanie, spodziewając się, że imć pan pułkownik ten swoj życzliwy affekt, który przyobiecał, skutkiem wypełni, i od

wszelkiej przeszkody województwo bracławskie wolne będzie i żadnej szkody nie poniesie, tak od ludzi jegomości, jako i samego imć pana pułkownika, o co upraszać imć pana pułkownika ichmość panowie posłowie będą. A że Fedoryna, mimo wiadomość imć pana pułkownika, śmiał i ważył się, zebrawszy kupę hultajstwa, najachać Ilińce, dobra wielmożnego imć pana Kazimirza, Hrabie z Leszna Leszczyńskiego, starosty winnickiego, tamże przez gwałt Tryhuba, poddanego imć pana Kordysza, podczaszego bracławskiego, zbiega i zdrajce, wzioł gubernatora, zostającego w Ilińcach natenczas, urodzonego pana Dembickiego, szlachcica dobrego, porombał i okaliczył; tym się nie kontentując, bydła gromady Ilinieckiej pozabierał; zaczym, aby imć pan pułkownik Fedoryne, jako tego, który zaczęty pokój szczęśliwie za panowania jego królewskiej mości, najjaśniejszego Augusta wtorego, wzrusza, dobra szlacheckie najeżdża, szlachtę kaleczy i rombą, zdrajcom i zbiegom pomoc i protekcją daje, i wszystkiego złego zostaje pierwszą przyczyną i autorem, imć pan pułkownik do grodu winnickiego Fedorynę wydał, imć panowie posłowie upraszać będą. Tryhuba, poddanego dziedzicznego imć pana Kordysza, podczaszego bracławskiego i oraz zdrajcę, upraszać będą imć panowie posłowie, aby imć pan pułkownik wydać rozkazał z żoną i dziećmi i ze wszystką jego chudobą, i aby przez ludzie swoje imć pan pułkownik, dla bezpieczeństwa przejazdu i przyprowadzenia onegoż, conwojować ludziom swoim rozkazał, o to imć panowie posłowie usilnie upraszać będą. A lubo pewni jesteśmy, że z affektu swego imć pan pułkownik na te expostulacją nasze pozwoli, żaś my wzajem wdzięcznością i przyjaznią imć panu pułkownikowi oświadczać gotowi i, żeby ta expostulacja nasza skuteczną i prędką odebrała satisfactią, list jaśnie oświeconego imć pana Lubomirskiego, kastelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, posyłamy. Czekamy na sejmik zwrotu terazniejszych imć panow posłow naszych do waszmości pana wyprawionych z szczęśliwą i skuteczną od imć pana pułkownika odprawą, którą, aby nie bawiąc otrzymali, upraszamy. I tę instrukcją naszą imć panu marszałkowi koła naszego rycerskiego województwa bracławskiego podpisać zleciliśmy. U tey instrukiej, per oblatam podanej, podpis imć pana marszałka w te słowa: Michał Heronim na Kordiszuwce Kordysz, podczaszy bracławski, podstarości

grodzki winni cki, marszałek koła rycerskiego. Która to instrukcja, za podaniem i prozbą wyszmianowanej osoby, a za moim urzędownym przyjęciem, wszystka, z początku aż do końca, jest do xiąg grodzkich, winnickich ingrossowana.

Книга гродская, винницкая, записовая и поточная, № 4599, годъ 1700—1704. Листъ 171.

CXLV.

Объявленіе сондецкаго старосты (Юрія Любомирскаго) о томъ, что онъ отсылаетъ въ Дубенскую крѣпость козаковъ, взятыхъ въ плѣнъ и грабившихъ имѣнія Жолкевскаго. 1702. Іюля 10.

Actum feria secunda, quae erat dies 10 mensis julii, anno 1702.

Podczas jarmarku w Dubnie mieście, na S. Piotr ruski, anno 1702, die 10 julii odprawuiącego się, jaśnie wielmożny jego mość pan starosta sądecki, nasz wielce miłościwy pan, przyzwał urzędu miejskiego pana Łukasza, sędziego, wojta natenczas, pana Jana Sijłowskiego, lantwojta, tudzież Szymona Wojewodzkiego, pisarza majdeburiej dubieńskiej, soleniter uczynił swoją, wysoce pańską, osobą protestatią, w ten niżej opisany sposób: iż w dobrach wielmożnego jego mości pana Żołkiewskiego wielki roztek i rozbój i rabunek stał się przez kozaków i swywolnych buntowników, którzy się zaszczycali pretextem i imieniem żołnierżami jaśnie wielmożnego jego mości pana starosty, przez których, tak w majętności wielmożnego jego mości pana starosty Sądeckiego, jako też i w dobrach jego mości pana Żołkiewskiego swywole, najazdy, rabunki, kradzież pokazała się; tych tedy kozaków, i iednego Wojciecha Gurskiego, setnika, Wasila, Mikitę i Matwieia jaśnie wielmożny jego mość pan starosta odsyła do więzienia fortece dubieńskiej, do dalszej rozprawy podług wolej swojej pańskiej. Którą protestatią, tak sąd wojtowski, jako i radziecki, miejski, dubieński przyiął do akt miejskich. Quod susceptum. Tą protestatią, wypisaną z ksiąg niniejszych, kontentował się jaśnie

wielmożny jego mość pan starosta Sądecki, oddaliśmy do rąk jego mości dobrodzieja, anno et die ut supra.

Книга дубенскаго городоваго магистрата, № 1339, годъ 1700—1702; листъ 76.

CXLVI.

Постановленіе съѣзда дворянъ воеводства кіевскаго, состоявшагося на урочищѣ, Степановкѣ. На немъ рѣшено: Объявить королю черезъ пословъ, что воеводство кіевское готово, согласно съ приказомъ короля, составить ополченіе. Выбраны начальники ополченія и опредѣлено преслѣдовать судебнымъ порядкомъ тѣ лица, кототрыя не явятся. Постановлено жаловаться королю на старосту овруцкаго о томъ, что онъ желаетъ составить подъ своимъ начальствомъ отдѣльное ополченіе. Рѣшено предпринять искъ противъ подольскаго чесника, Шумлянскаго, о томъ, что онъ находится въ связи съ Палѣемъ и открываетъ ему результаты дворянскихъ совѣщаній. 1702. Августа 20.

Roku tysiącznego siedmsetnego wtorego, miesiąca augusta trzydziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter comparens urodzony jego mość pan Alexander Danicz, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, podał per oblatam laudum województwa kijowskiego, per via manifestatione contra officium castrense żytomirense o nieprzyięcie onego ad acta sui, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie i do xiąg wpisanie, które ja, urząd, prozbie anuendo, też laudum ad acticandum przymując, czytałem; de eo, qui sequitur, verborum tenore: My: rady, dygnitarze, urzędnicy, obywatele i wszystkie rycerstwo województwa kiiowskiego, na dzień dzisiejszy, podług uchwały publicznej, pod miasteczkiem Iskorością stałej, zgromadzenia determinowany; panowie rothmistrzowie z chorągwiami i innym apparamentem, do wojny należącym, także bracia terrigenae, każdy z osoby i fortuny swojej z porządkiem należy, tym wojennym, na miejscu tutejszym, to jest pustym siedlisku, Stepanowce, iednostajnie stanowszy, dalsze postanowienia nasze, tak za ordinem pospolitego ruszenia, jako ad bonum publicum należące, una-

nimi consensu et voto stanowiemy: naprzód aby wszelakie bespieczeństwo, pokoj pospolity i, należyta modestio między bracią, w pospolitym ruszeniu pod chorągwiami zostaiącą, i obrząd żołnierski zachowane były, jego mości pana Jakuba na Bieżowie Lemiesza, skarbnika kijowskiego, za sędziego pospolitego ruszenia województwa nąszego publico ore obraliśmy i postanowili, daiąc jego mości plenariam absolutamque potestatem wszelkie sprawy i exorbitantie, wojsku województwa naszego nastąpić miane, decidendi, a, do dekretów pisania i wydania, za assessora i pisarza jego mości pana Michała Fedkiewicza, instigatora województwa naszego, do jego mości przydajemy. Za strażnika zaś pospolitego ruszenia naszego jego mości pana Stepana Mieleniewskiego, a za obożnego jego mości pana Jerzego Wyhowskiego także publico ore obraliśmy i postanowiliśmy; którzy ich mość należycie każdy provinciam et munus suum administrare, sine cuiusvis laesione, powinni będą, a to pod rigorem, w prawie wojskowym de similibus postanowionym. A co do samego pospolitego ruszenia, skoro tylko uniwersały najiaśniejszego króla, pana naszego miłościwego, z kancellariej praepostere wydane, rąk naszych dojszły, tak zaraz, pańskiej nie przecząc woli, lubo codzienne nas o tumultach i buntach kozackich zachodzą wiadomości i niebezpieczęstwa, atoli, na ząszczyt majestatu monarchi swego, domy i fortuny swoie, na pograniczu będące, porzuciwszy i iednostajnie zgromadziwszy się, viritim wszyscy ku granicy ciągniemy; dalszego w tym od najiaśniejszego króla, pana naszego miłościwego, czekaiąc ordynansu. Jakoż i posłów eo nomine do jego mości pana naszego miłościwego i do jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego wojsk koronnych, to jest: jego mości pana Kazimierza na Steczance Steckiego, podczaszego i podstarościego grodzkiego żytomirskiego, porucznika chorągwie powiatowej województwa kiiowskiego; wielmożnego jego mości pana Józefa na Korczewie Korczewskiego, starostę żytomirskiego, i jego mości pana Michała na Wyhowie Wyhowskiego, porucznika chorągwi takowejże; wielmożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemirycza jednostajnemi głosami obraliśmy, uprosiliśmy et praesenti laudo, przydawszy bracią nasze e medio nostri, pro assistentia ich mościów, postanowili, którzy ich mość pawie posłowie, munus suum exequendo, quam primum jachać we-

dług instrukciej, do rąk swoich danych, osobliwej do jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, a osobliwej do jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana koronnego i punktów w nich, publico ore umówionych, sprawić się mają. Jakoż in vim gratitudinis declaruiemy ich mościom panom posłom po tysiącu złotych polskich, a na bracią naszą, dla assisstentiej ich mościom przydaną, trzeci tysiąc złotych polskich z podatku szelężnego województwa naszego, laudo publico, na sejmiku w Żytomierzu uchwalonego, do wybierania jego mości panu Trzeciakowi i jego mości panu Jakubowskiemu, exactorom, podanego, wypłacić; z tegoż podatku i innym ich mościom panom posłom, którzy na przeszłym sejmie, dla całości województwa będąc praesentes, pracowali, condigne ukontentować laudo prasenti tenemur, a largitie wszelkie z tegoż podatku, jako nie należnie niedawno na sejmiku w Żytomierzu rożnym ich mościom nuliter ac indebite, mimo protestatią, illo nomine uczynioną, naznaczone, oddalamy, de nullitate onych publico ore protestuiemy się i tychże ich mościów panów exactorów laudo prasenti stringimus, aby pomienionych largitii z summy podatkowej nikomu nie wydawali i wydawać sub paenis legum nie ważyli się. Gdzie i jego mości pana instygatora swego, dla wniesienia na tę summę podatkowę urzędowego aresztu, u tychże ich mościów panów exactorów naznaczamy. Cum condolio to wszystkim braci przychodzi, iż wielmożny jego mość pan starosta owrucki, czyniąc in convulsionem legum, po wyszłych już wiciach jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, vigore których bracia ze wszystkich trzech powiatów województwa naszego pod miasteczko Iskorość zgromadzili się i popisywali, prywatnie, do powiatu tylko owruckiego powydawał, convocanda jakby nobilitate, uniwersały; gdzie nieszłuszną, in postpositionem æqualitatis uczyniwszy scyssią, privata autoritate na pustym siedlisku, Pełczy nazwanym, chorągwie porozwiiał, deinde posłem z pewnemi ich mościami do jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, obstante protunc protestatione, imieniem nas, braci, ze wszystkich trzech powiatów pod Iskorość zgromadzonych, facta, z województwa całego obrał się. Insuper, jako nam niedawno doniesiono, na dobra niektórej szlachty nasyłał et violentissimis modis aggrawował. O co wszystko, jako przeszłym, tak i terazniejszym laudum przeciw jego mości iterum

iterumque oświadczywszy się, et publico ore protestuiemy. A ich mościów panów posłów naszych serio prosimy et affectu fraterno obowiązuiemy, aby illam convulsionem legis et aggrawationem szlachty najiaśniojszemu majestatowi donieśli. Rożne i od rożnych braci naszych in medium koła naszego maiąc doniesione wiadomości o jego mości panu Szumlańskim, cześniku podolskim, w dobrach, administratiej kiowskiej należących, mieszkaiącym, jakoby miał nowum z kozactwem iednać, z Paliiem, województwu naszemu spirare malum, i jakoby miał wszelkie województwa onym rewelować arcana i obrady, temu nienależnemu zabiegaiąc progressowi, jego mości panu instigatorowi swemu serio zlecamy, aby jego mości, post soluta województwa naszego castra, do sądu wszelakiego, osobie i dobrom należnego, osobliwie jednak na sądy grodzkie żytomirskie ad instantiam sui instituat do rosprawienia się w tym i usprawiedliwienia actionem. Ac tandem, aby prawo pospolite, uniwersały jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, najmniejszej nie miały laeziej i ad effectum pierwsze i terazniejsze laudum nasze przychodziło, jego mości pana instygatora naszego stringimus, aby w tym miał adversionem, jako i z jakich dobr na niniejsze pospolite ruszenie wyszła wyprawa i jeżeli według ostatnich jego królewskiej mości wici i uchwał naszych? In casu zaś contraventionis communi voto et publico ore temuż jego mości instigatorowi zupełną moc i władzę daiemy in foro ubiquinario, osobliwie iednak grodzkich żytomirskich generału województwa kiiowskiego i innych jakichkolwiek contra quemvis renitentem ratione paenarum legum, exinde promanentium, litis inchoandae et finiendae. Działo się na wsi pustej, Stepanowce, w polu, w kole braterskim, anno millesimo septingentesimo secundo, die vigesima augusti U tej oblaty laudum województwa kiiowskiego podpisy rąk w te słowa: Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy i podstarości, grodzki żytomirski, Alexander Kniehiniński, cześnik żytomirski, Alexander na Olewsku Niemirycz R. J. K. M. Jan Korczewski, skarbnik kiiowski, Jakub Lemiesz S. W. Hryhory Mieleniewski, Michał z Wyhowa Wyhowski, porucznik W. K. Benedykt Ierlicz, skarbnik owrucki, chorąży województwa kiiowskiego. Władysław Wizgierd-Brański. Ierzy Alexander Zbikowski. Michał Fedkiewicz, pisarz i instygator województwa kiiowskiego. Ierzy na Wyhowie Wyhowski,

obozny województwa kiiowskiego m. p. Alexander Mokosiej-Szybiński, Jakub Białobrzeski, Franciszek Żuczkiewicz m. p. Alexander Bigoski, Stephan Mielenowski, strażnik W. K. Michał Dubiski, Stanisław Biłobrzeski, Benedykt Maryński, Alexander Omieciński. Theodor Hejewski-Łowdykowski. Thomasz Szczeniowski m. p. Stephan Nowosielecki. Michał Lubiski. Jan Grek. Stanisław Paszyński Ierzy Rodowicz, Jan Uhłowski. Demian Wyhowski, Maciej Moszkowski. Paweł Wołkowski. Daniel Cybulski na Cybulkowszczyznie, Michał Bieniewicz-Motowidło. Jan Kobyliński. Stanisław Grywski. Jan Kaleński m. p. Samuel Chodakowski m. p. Theodor z Wyhowa Wyhowski m. p. Theodor Niedaszkowski. Antoni Waśkowski. Mikołaj Waśkowski. Jakub Staniszewski. Ierzy Bielski, Jan Waśkowski. Antoni Waśkowski. Andrzej Mieleniewski. Gabryel Kobieniewski. Roman Mieleniewski. Jan Żukowiecki. Paweł Mieleniewski. Jan Uhłowski, Konstanty Didkowski, Daniel Didkowski. Bazyli Didkowski. Theodor Chodakowski. Jan Kulczycki. Józeph Ziołkowski. Łukasz z Chodaków Chodakowski. Jan Wyhowski. Alexader z Synhajów Synhajewski. Andrzej z Wyhowa Wyhowski. Michał Chodakowski. Alexander Chodakowski. Jan Kaleński. Hrehory Chodakowski. Andrzej Chodakowski. Jan Chodakowski. Demian Chodakowski. Jakub Chodakowski. Benedykt Jankowski. Jan Rodowicz. Ierzy Bazyli Chodakowski. Mikołaj Lewkowski. Jan Lewkowski. Prokop Niewmirzycki. Jendrzej Niewmirzycki. Theodor Werpowski. Bazylij Bełocki-Łanowicz. Jan Wyhowski. Michał Uszczapowski. Jan Dumiński. Jan Czułajewski. Roman Potopalski. Wojciech Wonsowski. Mikołaj Bołsonowski. Krzysztof Baranowski. Alexander Czopowski. Andrzej Czopowski. Konstanty Czopowski. Thomasz Karpiński. Piotr Zakusiło. Mikołaj Zakusiło. Stephan Zakusiło. Stanisław Olszewski. Daniel Bułkowski m. p. Któraż to oblata laudi województwa kiiowskiego, za podaniem i prozbą wyszrzeczonego offerenta, a za moim urzędowym przyięciem, wszystka zupełnie, od słowa do słowa, do ksiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckim jest wpisana.

Книга гродская кременецкая записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 1010 на оборотѣ.

CXLVII.

Инструкція, данная посламъ, отправляемымъ къ королю дворянами кіевскаго воеводства. Имъ поручено: извѣстить короля о томъ, что дворяне кіевскаго воеводства ополчились по его приказанію; просить, дабы предприняты были мѣры къ усмиренію возстанія Самуся и Искры и къ изгнанію Палѣя изъ Хвастова; жаловаться на овруцкаго старосту о томъ, что онъ собираетъ отдѣльное ополченіе и разъединяетъ силы воеводства. 1702. Августа 20.

Roku tysiącznego siedemsetnego wtorego, miesiąca augusta trzydziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Danicz, obywatel województwa kiiowskiego, praemissa manifestatione in eo, iż difficilis aditus do grodów województwa kiiowskiego, tę instructią ad acta praesentia, castrensia, capitanealia, cremenecensia, w rzeczy niżej mianowanej, per oblatam podał, którą ja, urząd, ad acticandum przymuiąc, czytałem, de eo verborum tenore, qui sequitur talis. Instrukcia w kole braterskim wszystkiego rycerstwa wojewodstwa kiiowskiego, in fundamento wici jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, pod miasteczkiem, Iskorością, viritim zgromadzonego w polu, in fundo siedliska pustego, Stepanówka, ad mentem laudi ich mościom panom posłom, to jest: jego mości panu Kazimierzowi na Steczance Steckiemu, podczaszemu i podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, porucznikowi chorągwie wojewodztwa kiiowskiego; wielmożnemu jego mości panu Józephowi na Karczewie Karczewskiemu, staroście żytomirskiemu i jego mości panu Michałowi na Wyhowie Wyhowskiemu, porucznikowi

chorągwie wiemożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemirycza, do najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, dana dnia dwudziestego augusti. Nieupośledzona w sercach naszych najiaśniejszemu majestatowi jego królewskiej mości, panu naszemu miłościwemu, jako wiernych poddanych, haeret życzliwość, że lubo wojewodztwo nasze, tot infelicitatibus dotknione, ad mentem legum, granic swoich pilnować powinno, jednak, w terazniejszych rzeczypospolitej opałach, ochotnie życie swoje niesie i przeto, jak prędko tylko najiaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, wojewodstwo nasze doszły wicie, tak zaraz domy i fortuny swoje, sub praessura kozackiej rebeliej i na pograniczu będące, zostawiwszy, viritim na koń wsiedliśmy i ku granicy ciągniemy, na dalsze pana i monarchy swego czekaiąc ordynanse. Indolet sorti suae wojewodztwo nasze, że wszystkie expedicie jego z kancellariej koronnej praepostere dochodzą, tak dalece, że co drugie wojewodztwa exequuntur, nasze dopiero wojewodztwo o tym radzić zaczyna, ponieważ i teraz wici jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, octava augusti doszłe, nie rychłe pospolite ruszenie wojewodztwa naszego causarunt. Przeto ich mość panowie posłowie nasi najiaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, upraszać będą, aby kancyllariej iniungere raczył, jakoby w przesłaniu expediciej in futurum prędsza i skuteczniejsza była executio. W terazniejszych rzeczypospolitej zamieszaniach powinna być w wadze i Palia rebelizuiącego saevities. który nietylko ordynansów pańskich, jego mości pana naszego miłościwego, za instantią całej izby poselskiej, podczas przeszłego sejmu wydanych, słuchać, z Fastowa ustąpić i wojska swego zwiiać nie chce, owszem in dies kozaków zaciąga, zkąd ustawicznie wojewodztwu naszemu następuią niebezpieczeństwa, ponieważ Samuś z Iskrą, ex fomento jego, zbuntował się i tak wiele w Bohusławiu, Korsuniu i innych publicznych miejscach intulit ruiny; ciż ich mość panowie posłowie do najiaśniejszego majestatu jego królewskiej mości instare maią, ażeby bezpieczeństwo wszelkie provideat, i te bunty poskromione wcześnie być mogli. Doniosą i to ich mość panowie posłowie najiaśniejszemu królowi jego mości, panu naszemu miłościwemu, iż jego mość pan starosta owrucki, przeciwko wiciom jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, swoje

prywatne do powiatu owruckiego, w województwie naszym leżącego, powydawawszy uniwersały, scizją w województwie naszym uczyniwszy, gdy in fundamento wici jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, in majori parte nobilitas pospolitym ruszeniem z domów swoich ku granicy, ad obsequium jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, ciągneła, jego mość pan starosta owrucki, locowawszy się przy Owruczu, szlacheckie dobra in ruinam puścił, i tam, insciis fratribus całego województwa, mimo protestatią, in postpositionem æqualitatis, uczynił się, jakoby od wszystkiego województwa, do majestatu jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, posłem; przeto upraszać będą ich mość panowie posłowie nasi jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, aby, za przybyciem jego mości, jako controverso, audientia nie była dana i ta licentia adæquatis mediis coerceatur. Caetera fidei, prudentiae et dexteritati ich mościow panow posłów committitur. Dat na pustym siedlisku, Stepanówce, die vigesima augusti, anno millesimo septingentesimo secundo. U tej instructiej, wyżej inserowanej, podpis w te słowa: Od koła naszego rycerskiego, jako dyrektor, podpisuie się Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy i podstarości grodzki żytomirski. Która to oblata instructiej, wyszinserowanej, za podaniem i prośbą wyszrzeczonego offerenta podawaiącego, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie, de verbo ad verbum, z początku aż do końca, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest ingrossowana.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702. Листъ 1008 на оборотъ.

CXLVIII.

Инструкція данная посламъ, отправляемымъ дворянами кіевскаго воеводства къ великому коронному гетману. Имъ поручено: просить гетмана о томъ, чтобы онъ изгналъ Палѣя изъ Хвастова, чтобы усмирилъ возстаніе Искры и Самуся, чтобы размѣстилъ часть войска въ староствахъ кіевскаго воеводства и чтобы вознаградилъ обиды, нанесенныя разными хоругвями дворянамъ этого воеводства. 1702. Августа 20.

Roku tysiącznego siedmsetnego wtórego, miesiąca augusta trzydziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter comparens urodzony jego mość pan Jan Kaleński, obywatel województwa kiiowskiego, praemissa manifestatione in eo, iż dificilis additus do grodów województwa kiiowskiego, te instructie ad acta praesentia, castrensia, cremenecensia, w rzeczy niżej wyrażonej, per oblatam podał, którą ia, urząd, ad acticandum przymuiąc, czytałem, de eo verborum tenore, qui sequitur talis: Instructia w kole braterskim całego rycerstwa województwa kiiowskiego, ich mościom panom posłom, to jest: jego mości panu Kazimierzowi na Steczance Steckiemu, podczaszemu i podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, porucznikowi chorągwie pospolitego ruszenia województwa kiiowskiego; wielmożnemu jego mości, panu Józephowi na Korczewie Korczewskiemu, staroście żytomirskiemu, i jego mości panu Michałowi na Wyhowie Wyhowskiemu, porucznikowi chorągwie wielmożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemirycza, do jaśnie wielmożnego, jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego wojsk koronnych, dana. Maiąc

tyle dowodów województwo nasze emeritarum antenatow prześwietnego domu ich mościow panów Lubomirskich, tak w rzeczy pospolitej, jako i w województwie naszym actionum, którzy, powierzone sobie od rzeczypospolitej, maiąc jus gladii w pogranicznych, a osobliwie w województwie naszym, zawsze kozakom rebelizuiącym victrices dabant leges; jako i teraz, gdy kozackie, dotąd przygaszone, carbones już rozżarzaią się przez Samusia i Iskrę w Korsuniu i Bohusławiu i codzień wybuchaią in flammas, do jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, w tym wyuczonej, uskramiaiąc wszelkie bunty, recurrit czułości i przezorności, winszuiąc sobie, że temu, ktory i z antecessorów swoich i sam z siebie et consilio regere et ense gubernare i pograniczne utrzymywać dobrze świadomy województwa, oddana władza. Tak, rozumieiąc, że herbowna Srzeniawa tego domu, która gasiła zawsze ognie kozackie i teraz iisdem fontibus zaleie tę iskrę i nie da onej ultro żarzyć się. O co prosi uniżenie województwo: I-mo uboliwa na to serdecznie wojewodzstwo nasze, iż, vigore constitutiej sejmu coronationis et pacificationis i przeszłego sejmu, nawet i ordynansom jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, za instantią całej izby poselskiej wydanym, zadosyć nie stało się, tudzież tak wiele ordynansów świętej pamięci jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, nietylko żadnego skutku nie wzięły, ale jeszcze, in elusionem onych, posłów naszych Palej zdespektował i nieznośnym contemptem nakarmił; zaczym tak ominuie sobie województwo nasze, iż za szczęśliwą już jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, wodza swego, directią i oppraessii naszych od kozactwa ulżenie i publiczych sejmowych uchwał, szczęśliwy nastąpi effekt. O co posłowie ich mość panowie jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztellana krakowskiego submisse upraszać będą, aby chciał uti jure belli, aby, ad mentem constitutionum regni, ewakuował przez ordynansy swoie Palia z Fastowa i aby buntom Samusiowym z Iskrą, które nie małą pogranicznym miastom intulerunt ruinę, zapobieżeć raczył. Secundo. Dla zaszczytu krajów naszych i dla uskromienia buntów chłopskich, ich mość panowie posłowie jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego upraszać będą, aby część wojska, w woiewodztwie naszym, dob-

rach królewskich i duchownych, osobliwie jednak w starostwach: Białocerkiewskim, Korsuńskim, Bohusławskim i innych, w pograniczu będących, które hactenus były wolne i są osiadłe, także nic do skarbu rzeczypospolitej nie wnosiły, nawet i terazniejszą rzeczypospolitej usługę, z ostatniemi jego królewskiej mości wiciami, nie wyprawiły; losować na corsistentie raczył, excipowawszy jednak dobra wszelkie ziemskie szlacheckie, które, jako omnibus reipublicae oneribus, tak żołnierskim consistentiom i uciążliwym przechodom subesse nie powinny. Tertio. Wiedząc nieznośną krzywdę braci naszych, ich mościów panów Didkowskich i innych, którzy niesłychaną prawie confusią i converberatią od chorągwiej jaśnie wielmożnych ich mości panów: koniuszego i krajczego koronnych recenter ponieśli, doniosą to ich mość panowie posłowie jaśnie wielmożnemu jego mości panu kasztellanowi krakowskiemu i condignas za ten excess na też chorągwie urgeant paenas. Quarto. Ciż ich mość panowie posłowie opowiedzą jaśnie wielmożnemu jego mości panu krakowskiemu i drugich braci, jako to: ich mościow panów Lewkowskich i ich mościów panów Niemirzyckich, w okolicach swoich mieszkaiących, od chorągwie caśnie wielmożnego jego mości pana ordynata Zamojskiego aggrawacią i niesłuszną w nich, non sine lesione honoris et ruina substantiej ubogiej, uzurpowaną zimową consistentią, a to mimo ordynansy świętej pamięci jaśnie wielmożnego jego mości pana krakowskiego. Caetera dexteritati et prudentiae ich mościów panów posłów commendantur. Działo się w obozie, w kole braterskim, na wsi pustej, Stepanówce, anno millesimo septingentesimo secundo, die vigesima augusti. U tej instructiej, wyżej inserowanej, podpis w te słowa: od koła rycerskiego, jako dyrektor podpisuie Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy i podstarości grodzki żytomirski. Która to oblata instructiej wyszinserowanej, za podaniem i prożbą wysz mianowanej osoby podawaiącej, a za moim urzędowym przyięciem, wszystka, z początku aż do końca, de verbo ad verbum, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest wpisana.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 1007.

CXLIX.

Универсалъ кастеляна волынскаго, Францискa Ледуховскаго, къ дворянамъ волынскаго воеводства, объявляющій о возстаніи Самуся и созывающій дворянское ополченіе. 1702. Августа 30.

Року тисечъного семъсотъного второго, месеца септемъвра второго дня.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości włodzimirskim, przedemną, Thomaszem Pałuskim, burgrabim zamku włodzimirskiego y xięgami niniejszymi, grodzkiemi, starościńskiemi, comparens personaliter urodzony pan Paweł Podbereski, uniwersał, od jaśnie wielmożnego jego mości pana Franciszka Ledochowskiego, kasztelana wołyńskiego, pułkownika generalnego pospolitego rüszenia tegoż województwa, przy pieczęci, ręką tegoż jego mości, w rżeczy niżej wyrażonej, podpisany, dla wpisania do xiąg niniejszych, per oblatam podał, tak się w sobie mający: Franciszek na Ledochowie Ledochowski, kasztelan y pułkownik generalny pospolitego ruszenia województwa wołyńskiego, wszem w obec y każdemu z osobna z ichmościów panów obywatelów województwa wołyńskiego, wszystkich trzech powiatów, mości panom y braci, po żaleceniu życzliwych chęci moich, do wiadomości donoszę: ponieważ hac aflicta sorte reipublicae, nowy zapał buntów kozackich z Ukrainy, publica et plus quam notoria fama, osobliwie wiadomością od imć pana Wawrzyńca Peplowskiego, wojskiego ziemskiego y pisarza grodzkiego łuckiego, pro munere officii jegomości doniesiony, że Samuś, obywatel miasta jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej Bohusławia, wziąwszy przed się nową zawziętość, in pernitiem rzeczypospolitej całej; a najpierwiej depopulationem krajów naszych, od Ukrainy najbliższych, hostilia

buntów kozackich już skutkiem samym attentavit y dalsze excidia kupieniem buntownych ludzi do siebie, in caedes et praedas gromadzących się, minatur, jako bliższe wiadomości od tegoż buntownego kozactwa samymże wielmożnym panom lepiej są wiadome, przeto, z władzy urzędu mego, obwieszczam wszyskich wielmożnych panów o takowych swawolnego kazactwa buntach, ktorym, że nonnisi forti manu zabieżeć się może, a wojska jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej in visceribus ojczyzny nad szwedskiemi wojskami, nieprzyjacielami jej de consilio bellico excubant, inaksze repressalia prędsze et magis salubria znaleść się nie mogą, tylko, za pozwoleniem jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej, pospolite ruszenie województwa naszego, wszystkich trzech powiatów, kupić y jak najprędzej, unita virtute, te buntów incendia gasić; upraszam tedy wszystkich waszmości panow et in fundamento prawa, o pospolitym ruszeniu napisanego, obwieszczam, abyście waszmość panowie na dzień czternasty miesiąca września, w roku terazniejszym, tysiąc siedmsetnym wtórym, pod Miatyn, nad rzeką Ikwą, kupić się viritim, sami osobami swojemi, sub poenis, de expeditione bellica sancitis, raczyli, na którym miejscu, cokolwiek pro salute rei publicae y województw naszych pogranicznych radzić videbitur, do spolnej obrady et ad propulsanda hostilitatis pericula, zapraszam. Ten moj uniwersał kupienia pospolitego ruszenia po grodach y parafiach publikować eo nomine zlecam. Działo się w obozie pospolitego ruszenia pod Sędomirzem, dnia trzydziestego augusti, millesimo septingentesimo secundo anno. U tego universału, przy pieczęci, podpis ręki temi słowy: F. Ledochowski K. P. W. Wołyńskiego m. p. Ktory to uniwersał, za podaniem oczewistym wyszrzeczonej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych jest wpisany.

Книга гродская, владимірская, записовая, поточная и декретовая, № 1078, годъ 1702—1706. Листъ 303

Примѣчаніе: Тотъже универсалъ внесенъ въ книгу гродскую, луцкую, записовую 1702-го года (№ 2238) на листѣ 1074.

CL.

Письмо наказнаго гетмана, Самуся Ивановича, къ козацкимъ старшинамъ, находившимся около Днѣстра: Палладію, Валазону и Рынгашу, о томъ, что Самусь исполнилъ присягу на вѣрность Петру I и подчинился гетману Мазепѣ, что онъ осаждаетъ Бѣлую Церковь и намѣренъ изгнать всю шляхту изъ Украины. Онъ проситъ ихъ собрать побольше войска и спѣшить къ нему на помощь. 1702. Сентября 7.

Mości panie Palladij, rotmistrzu Hetmanowy. Mości panie Wałazon, bywszy sędzio Kumiański (sic). Mości panie Stefanie Ryngasz Jampolski. Mości panowie, łaskawi przyjaciele i dobrodzieje!

Przy najniższym ukłonie moim, przez umyślnych Raszkowców, zdało mi się do waszmościów pisać i odezwać się, iż, z łaski Wszechmocnego Boga, najpotężniejszemu panu i Carowi Moskiewskiemu, jaśnie wielmożnemu imć panu hetmanowi Mazepie całą duszą przysiągłem do śmierci nie opuszczać i służyć wiernie na służbie monarszeńskiej i regimentarskiej za wszystek naród prawowierny Ukraiński; jako i zostaie, za pomocą Bożą, ze wszystkim wojskiem ukraińskim pod miastem Białocerkowskim, azaliby nam Pan Bóg dopomógł zamek otrzymać y w dalszy czas, na odpór przeciwko nieprzyjacielom naszym, polakom, z wojskiem zaporożskim jednostajnie stawać, za wolności kozackie, jako y przed tym bywało, żeby od tego czasu Laszkowie z ojczyzn naszych ukraińskich ustępowali i więcej już na Ukrainie nie rozpościerali się. Proszę mości panowie, chciejcie wszelkiego starania przyłożyć y, ochoczo zebrawszy dawnego towarzystwa z kilka set abo y tysiąc zwerbowawszy, koło Dniestru, po wszystkich miastach, żebyście, skupiwszy się, ciągnęli do nas jako najprędzej. Mam

nadzieje w Panu Bogu, że do wojska zdobycz i łaskę regimentarską jako największą będziemy mieli, o to proszę; skoro zaś nam da Pan Bóg zamek Białocerkiewski odebrać, to nie będziemy się bawili, ale zaraz w górę, do polskich panów, przeciwnych nam, będziemy jednostajnie na odpór stawać. Ieśli chcecie bratersko uczynić, proszę, żebyście, niż wojsko sprowadzicie, znać dawali wprzód konno dniem i nocą o sobie kogokolwiek; abyście mię waszmość tym nie zawiedli. Co przełożywszy, życzę waszmość panom od Pana Boga dobrego zdrowia, jako sam sobie; y zostawam w. m. panów we wszystkim szczerze życzliwym przyjacielem i sługą. Jego Prześwietnego Wełyczestwa wojska zaporożskiego Samuś Iwanowicz, hetman ukraiński. Datum w taborze pod Białącerkwią, die 7-ma septembris, 1702 r. Tytuł: Mnie wielce miłościwym: panu Palladyuszowi, rotmistrzowi hetmańskiemu, także panu Wałozunowi Kumiańskiemu, panu Stefanowi Ryngaszowi Jampolskiemu, na Podniestrzu wszystkim miastom ogłoszając, łaskawym przyjaciołom, wielkim dobrodziejom, pilno oddać.

(Здѣсь находится слѣдующее примѣчаніе: «Z oryginału ruskiego sam fideliter przetłumaczyłem, a oryginał JW. panu kasztelanowi krakowskiemu oddany. J. Szumlański, episcop Lwowski).»

Сообщено членомъ—сотрудникомъ Коммиссіи, Г. Перльштейномъ.

CLI.

Письмо полковника Семена Палѣя къ ротмистру Палладію, о томъ, чтобы онъ спѣшилъ соединиться съ Палѣемъ, котораго жители приднѣстрянскіе признали своимъ покровителемъ. 1702. Сентября 7. (?)

Mości panie rotmistrzu Palladij, moj wielce życzliwy przyjacielu! Dobre zdrowie waszmości przesyłam od pana Boga, a przy tem mojem braterskiem zaleceniu, proszę, ponieważ o to włość wasza podniestrzańska suplikowali do nas, abyśmy im byli za patrona, więc

waszmości bratersko proszę, abyś waszmość z naszym Łukijanem, znajdującym się w Raszkowie, przybywali do nas. Wiadomości, jeśli będą jakie u was, prędko dawajcie mi znać. O co y powtórnie waszmości upraszając, zostawam życzliwym przyjacielem y teraz. Waszmości wszystkiego dobrego życzliwy przyjaciel, Semen Palej, pułkownik Jego Cesarskiego Wieliczestwa wojska zaporożskoho.

(Здѣсь находится слѣдующее примѣчаніе: «Z oryginału ruskiego sam fideliter przetłumaczyłem, a oryginał JW. panu kasztelanowi krakowskiemu oddany. J. Szumlański, episcop Lwowski.)»

Сообщено членомъ—сотрудникомъ Коммиссіи, Г. Перльштейномъ.

CLII.

Универсалъ подкоморія подольскаго, Ивана—Мартына Богуша, къ дворянамъ воеводства Подольскаго, созывающій ихъ на поголовное ополченіе противъ возставшихъ крестіянъ и козаковъ, истребляющихъ шляхту въ воеводствѣ Подольскомъ. 1702. Сентября 9.

Sabbato in crastino festi nativitatis beatissimae virginis Mariae, anno Domini milesimo septingentesimo secundo.

Ad officium et acta presentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliæ, personaliter veniens generosus Stanislaus Michalski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras universales a magnifico Bogusz, succamerario Podoliæ, ad incolas inclyti palatinatus ejusdem, de actu et data ejus, inferius expressis, tenoris talis: Jan Marcin z Ziemlic Bogusz, podkomorzy województwa podolskiego, jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ichmościom panom obywatelom województwa podolskiego, moim wielce mości panom i braci, przy zaleceniu powolności mojej braterskiej, do wiadomości donoszę: iż, ledwie co wytchnąwszy po tak ciężkiej tureckiej wojnie, gdzie mało co się deserta krajuw naszych obaczyły (sic),

alić nowa buntującego się hultajstwa i kozactwa następuie tirannis i tak saevit okrutnie, że ani szlachcie, ani gubernatorom, ani panom nie borgując, w pień ścinają, plebs cum nobilitate periit. Tych wiadomości rozumiem, że moim wielce mości panom dostało się słyszeć, a drugim ichmościom już i cierpieć. Więc, ex munero officii mei, (ile in absentia jaśnie wielmożnych ich mościów panów senatorów, primatum w województwie trzymających) wydaję ten uniwersał, per amorem DEI et patriæ, upraszając ichmościów moich wielce miłościwych panów, aby, zabiegając tantae effrenatae licentiæ chłopstwa tego, wsiadali waszmość miłościwi panowie na koń i kupili się pod Kamieniec na dzień piętnasty miesiąca września; ichmość zaś panowie powiatu latyczewskiego, pod Latyczów, na tenże dzień pomieniony stawali, do których ichmościów osobny uniwersał wydaję i sam, osobą moją, lubo słabym będąc, adesse zechcę, użyczy-li Bog zdrowia. Co intime zaleciwszy, przy pieczęci, ręką własną podpisuje. Datum w Janowie, die septima mensis septembris, anno Domini millesimo septingentesimo secundo. Locus sigilli illjus usitati, in caera rubra expressi: J. Marcin Bogusz z Ziemlic, podkomorzy podolski, manu propria.

Книга каменецъ-подольская гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 241.

CLIII.

Жалоба луцкаго гродскаго писаря, Лаврентія Пепловскаго, на управляющаго мѣстечкомъ Зинковомъ, дворянина Франциска Бережанскаго, о томъ, что зинковскіе крестіяне напали на село Пепловскаго, Маліевцы, и, называясь козаками Палія и Самуся, произносили угрозы, требовали контрибуціи и оскорбили управляющаго, дворянина Михайла Ходоровскаго. 1702. Сентября 13.

Feria quarta post festnm Nativitatis beatissimae Virginis Mariae proxima, anno Domini 1702.

Inducenda erat hoc loco protestatio generosi Sigismundi Porudzki, nomine magnifici Laurentii de Pepłowo Pepłowski, tribuni et

notarii castrensis luceoriensis, bonorum villæ Maliowce, in palatinatu Podoliae, terra praesenti Camenecensi existentium, haeredis, in et contra generosum Franciscum, sive alterjus cujusvis nominis, Berežański, oppidi Zinków gubernatorem, tum laboriosos: Joannem Sutorem, Stanislaum Chorąży, Petrum Turczyn, Leszko, Andream, ejusdem oppidi subditos, ratione per ipsos, tempore praesenti, in republica turbulento, feria quarta, antė festum beatissimae Virginis Mariae proxime praeteritum proxima, bona villae Maliowce ejusdem magnifici protestantis violenta manu tumultuarie superaggressionis, promulgando sese palam cosacos et commilitones Palei et Samusia; ibidem existentes, contributiones certae quantitatis summae constitutae velle extorsionis, pleno ore contra personam conjugis generosi Michaelis Chodorowski, administratoris bonorum dictorum Malejowce, vociferando et contumeliando, in haec verba: «daj nam taka a taka gorzałki, bo tu będziemy z tobą cuda robili, poznasz kozaków Samusiowych! powiedz nam gdzie masz żyda koniecznie, bo z tobą chatę wywrócimy.» Tandem, dum superadvenisset generosus Michael Chodorowski, administrator bonorum praedictorum, eosdem vellet compescere atque per ministerialem et nobiles aresto innodare, tum et debitam justitiam, super eosdem violentos, bonorum terrestrium superagressos, expostulare, ejusdem denegationis, nec officiosum arestum impositum acceptationis, imo subditos eosdem suprafatus generosus Berežański, ad mala agenda fomentationis, palam promulgando:» jako przyjedzie Chodorowski, to mu kijmi na moście dajcie»; subditum, alias parobka, cum binis coetricibus (sic) inservientibus, ad se receptionis, verbis indecentibus calumniationis, dishonorationis, contemptuationis, aliarumque laesionum illationis facta. Cujus, latior copia dari debuit. Verum, quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco, de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, negligentia vero partis protestantis in porrigendo, manifestatum est.

Книга каменецъ-подольская гродская, записовая и поточная № 3956, годъ 1702; листъ 260 на оборотѣ.

CLIV.

Объявленіе житомирскаго стольника, Реміяна Сурина, о томъ, что онъ, по причинѣ козацкаго возстанія, не могъ отправиться, въ назначенный срокъ, въ Топорискую волость, для принятія, бѣжавшихъ туда, своихъ крестіянъ. 1702. Сентября 14.

Року тисеча семъсотъ второго, месеца септембра четвертого надцятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаломъ Сингаевскимъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Remian Suryn, stolnik żytomirski, swym i urodzonej jej mości paniej Zofiej Orzechowskiego Surynowej, stolnikowej żytomirskiej, małżonki swej, imieniem, praecavendo omnimodae integritati suae, świadczył i manifestował się o to, iż ich mość manifestantes, według dekretu sądu grodzkiego żytomirskiego, roku teraznieiszego, tysiąc siedmset wtórego, in junio ferowanego, gotowi byli poddanych swoich, na imie: Jaśka i Miska, ze wsi Obychodów, do majętności wielmożnego jego mości pana Nimirycza, wojewodzica kiiowskiego, włości Toporzyskiej, zbiegłych i tam bytem osiadłych, wydać sobie ze wszystkim nabytkiem ich, tymże dekretem nakazanych, odebrać i onych znowu do swojej maiętności, Obychodów, odszukać; ale że jeszcze ante terminum praefixum incursio i bunty kozackie powstali, i dotąd nie ustaią, dla których difficilis aditus w tamten kraj był, i odebrać tychto pomienionych poddanych swoich cale nie można było; zaczym manifestans, ne videatur contravenire decreto i żeby ztąd szkody jakowej nie poniosł, iterum

atque iterum manifestowawszy się, captato opportuno tempore, za uspokoieniem, Deo dante, buntów kozackich, wyszmianowanych poddanych swoich odebrać deklarował i salvam meliorationem terazniejszej manifestatiej swojej, breviter napisanej, zostawiwszy, o przyięcie jej do xiąg prosił, co i otrzymał, Remian Suryn, stolnik żytomirski.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 23, годъ 1701—1702; листъ 812.

CLV.

Тяжба между мѣщанами Каменецкими за подозрѣніе одного изъ нихъ въ сочувствіи козацкому движенію. 1702. Сентября 16–21.

Actum Cameneci Podoliae, 16 semptebris 1702.

Theodor Brodakiewicz, actor. Honaratus Stanislaus Szorbański, citatus.

Proponit actor: Że go pozwany podał przed JM. panem Malinowskim, jakoby actor miał mówić w cechu bednarskim, że potrzeba wyciąć xięży i Polaków. Petens puniri.

Citatus respondet: Żem nie udawał, tylkom to słyszał od Pana Theodora, że jeden człowiek wymówił: «jak kozaki przystąpią, trzeba naprzód wyciąć;» ale nie wie kogo.

Judicium praesens civile camenecense: mandat inquisitionem in instanti. Tandem actor statuit testes, petens examinari.

1) **Famatus Stanislaus Skałatowicz recognovit:** Słyszałem od P. Brodakiewicza, gdyśmy się zgadali o kozakach, że mówił: «ba niewiem, kogo się tu bać, czy kozaków, czy Polaków? gdyżem słyszał, że jeden z Polaków mówił, że trzeba wprzód Ruś wyciąć». A gdym się pytał, ktoby to mówił? nie chciał odpowiedzieć.

2) **Walenty Kopiński sic recognovit:** Pan Brodakiewicz był u nas w cechu, gdyśmy się umawiali. Pan cechmistrz rzekł: «dajcie pokój, kozacy jak przyjdą, pogodzą nas». Na co pan Brodakiewicz rzekł: «Pan Bóg go wie, kogo się bać, czy Polaków, czy kozaków? gdyżem słyszał od jednego przełożonego, że Polacy chcą Ruś wyciąć».

3) **Casimirus Stanowicz recognovit:** W cechu u nas pan Brodakiewicz mówił: «niewiem kogo się bać, czy Polaków czy kozaków? gdyżem słyszał od godnej osoby, że się Polacy na Ruś buntują.»

Comprobaverunt per erectionem digitorum.—Datum ad proximum,

19 **Septembris.**

Actor statuit testes, petens examinari.

Honoratus Andreas Pawlicz sic recognovit: Od JM. Pana Malinowskiego słyszałem, który mi powiadał, że stolarz Szorbański mówił przed nim, że Brodakiewicz mówił: «trzeba wprzód xięży i Polaków wyciąć».

Basilius Chmielik: recognovit sicut primus testis.

21 **Septembris.**

Actor, inhaerendo inquisitioni, petit ferridecretum.

Judicium praesens civile Camenecense przeczytawszy inquisitią, przez stronę powodową wywiedzioną, z ktorej ponieważ się pokazuje, że pozwany actora niesłusznie udał, jakoby słowa, w propozyciej położone, miał mówić; od których słów mówienia świadkowie, natenczas w cechu będący, aktora ewinkują, dla tego nakazuje: aby stronę powodową, tu, publicznie na ratuszu, przeprosił, więzienie zaraz zasiadł i ono przez tydzień odprawił, drzwi na ratusz, z drzewa miejskiego, naprawił, koszty aktorowi powrocił. Deklarując, że te słowa zadane aktora poczciwości, honorowi i sławie szkodzić nie mają; jeżeliby zaś więcej te słowa miał pozwany przed kim mówić, tedy od rzemiosła i od cechu ma odpadać.

Книга каменецъ-подольскаго городоваго магистрата, № 4437, годъ 1700—1713; листы: 344 на оборотъ, 345 на оборотъ и 346.

CLVI.

Инструкція, данная дворянами воеводства Подольскаго посламъ, отправляемымъ къ гетману польному коронному. Дворяне просятъ помощи противъ козаковъ и возставшихъ крестіянъ, просятъ отпустить жалованіе каменецкому гарнизону и его коменданту и снестись съ господаремъ Молдавскимъ и гетманомъ, Мазепою, дабы они запретили своимъ подчиненнымъ переходить въ ряды возставшихъ козаковъ. 1702. Сентября 20.

Feria tertia ante festum sanctae Catherinae, virginis et martyris, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Thomas Skarżeński, vicesgerens officii praesentis, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit instructionem incolaram palatinatus Podoliae ad illustres et magnificos: castelanum cracoviensem, supremum ducem regni, atque palatinum bełzensem, campestrem ducem, data, manu generosi Josephi de Strumiany in Muksza Dąbrowski, subdapiferi terrestris et notarii castrensis latyczoviensis, directoris confederationis palatinatus ejusdem, propria subscriptam et sigillo usitato communitam, introcontentam, cujus tenor sequitur ejusmodi: Jnstrukcja ichmościom panom: Andrzejowi Wasilkowskiemu, porucznikowi, laudo publico województwa podolskiego ordynowanemu, towarzyszowi jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody lubelskiego, i Samuelowi Paplińskiemu, posłom do jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego, za zjazdem rycerstwa, circa defensionem województwa podolskiego, dana w Kamieńcu, die vigesima septembris, anno milesimo septingentesimo secundo: Najprzod ich mość panowie jaśnie

wielmożnemu imci panu wojewodzie bełzkiemu, hetmanowi polnemu koronnemu, imieniem całego województwa naszego podziękują za wszelkie starania, prace i podjęte fatygi około dobra pospolitego i upraszać jego mości będą, aby eadem cura et sollicitudine raczył ingruentibus periculis ojczyzny zabiegać, doniosą i to ich mość panowie posłowie, że województwo nasze, zostawszy uwolnione ab authore pacis a sagittą volante, że, zamiast szczęśliwego pokoju, przez dwadzieścia dziewięć lat pożądanego, sub auspiciis najjaśniejszego króla jego mości Augusta wtórego, nam panującego, przywróconego, augustissimas dies spodziewaliśmy się,na ten czas in manifesto zostajemy periculo, gdy zuchwalne chłopstwo, dolose począwszy od Bogusławia, co dzień to bardziej in oppressionem krwi szlacheckiej, per subjugationem miast i wsi, jednych przez szturm pobranych, drugich per foedus, wydarłszy z posłuszeństwa dziedzicom, w potęgę się i siłę fortunami naszemi utwierdzają i zmacniają i już pod sam Międzyboż zakraczają, przechwalajac się ustawicznie, że, quidquid virium et armorum mają, pod Kamieniec obrócą; jakoż w okolicy Kamieńca chłopstwo buntować się poczęło, ktoremu nieszczęściu że siły nasze, ani odpor dać, ani zabieżeć temu złemu nie mogą, upraszać będą imieniem całego województwa imci pana wojewodę bełzkiego, hetmana polnego koronnego, aby, jako custos et defensor limitum regni, raczył nas jaką porcją wojska i piechotą, secundum antiquam normam et praxim usitatam, suffragari, ne jus detur sceleri in commune nefas. Upraszać będą ich mość panowie posłowie, aby w ordynansie dołożono ich mościom panom porucznikom, albo namiestnikom, chorągwiami do Kamieńca ordynowanym, ażeby znosili się z jego mością panem komendantem i z nami, oraz żeby forwachty odprawowali, dla informowania fortecy o nieprzyjacielu, do czego i województwo nasze dopomoże. Opowiedzą i o tem ich mość panowie posłowie, że nie tylko przez samych chłopów swywolnych dzieją się województwu naszemu oppressje, ale i ludzie z strony wołoskiej i zadnieprskiej do tego się przykładają i są pomocą; upraszać tedy będą jego mości pana wojewody bełzkiego, aby raczył, powagą swoją, list napisać z powagą do hospodara jego mości ziem mołdawskich, aby ejusmodi ausus raczył surowym ordynansem swoim compescere. O podobną interpozycją listową upra-

szać będą ich mość panowie posłowie do imci pana Mazepy, hetmana wojsk zaporożskich, ażeby nie dożwalał ludziom zadnieprskim na tę swywolną imprezę łączyć się, przez co by nie tylko u nas, ale w całej rzeczypospolitej, dał okazją do zerwania przymierza. Przydadzą i to ich mość panowie posłowie, że praesidentarii Kamieńca podolskiego, przez niedyskrecje województw, do których repartycii należą, będąc niepłatni, ztąd niektórzy nago, bez lonungów, małoby, strzeż Boże czego, pomogli; upraszać tedy będą imci pana wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego, aby onych w swieżej raczył mieć pamięci, w osobliwym respekcie w obmyśleniu sustentamentów, ile kiedy o nich i komisarze jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, płacący na kompanji tegorocznej półtory ćwierci wojsku wszystkiemu, o nich nie zapomnieli, aby potym całemu narodowi naszemu y rzeczypospolitej nie było to ignominiosum. Wniosą też instancją ich mość panowie posłowie, imieniem całego województwa naszego, za imcią panem Koszkielem, generałem majorem, ktory lata swoje i fortunę swoją wszystką na usługach rzeczypospolitej i po dziś dzień i tu ad praesens, in praesidio tej fortecy, zostający, nie bez kosztu dni swoje traci sine ullo solatio ac respectu rzeczypospolitej, bez ktorego dalej nie może subsistere, aby go inter ceteros, bene meritos, w swoim raczył mieć respekcie, i jaką pewną obmyślił summę. Cetera activitati, dexteritati et prudentiae ich mościów panów posłów committuntur. Na które wszystkie punkta praesentis instructionis unanimes zezwoliwszy, do podpisania tejże wielmożnego imci pana dyrectora naszego uprosiliśmy. Dattum ut supra. Jozef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor konfederacji koła rycerskiego województwa podolskiego. Locus sigilli illius usitati. Post cujus instructionis ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens circa acta officii praesentis reliquit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 314 на оборотѣ.

CLVII.

Универсалъ волынскаго кастеляна, Францпска Ледуховскаго, созывающій дворянъ волынскаго воеводства на поголовное ополченіе противъ козаковъ. 1702 Сентября 22.

Roku tysiącznego siedmsetnego wtorego, miesiąca septembris dwudziestego wtórego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namieśnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Podnieszeński, uniwersał, na pospolite ruszenie wydany, podał, tenoris sequentis: Franciszek na Ledochowie i Krupej Leduchowski, kasztelan i wodz województwa wołyńskiego. Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym, moim wielce miłościwym panom i braciej, przy zaleceniu zwykłej moiej propensiej, do wiadomości donoszę: ponieważ w państwach jego królewskiej mości (rebellia) sistit gradum i coraz, za codziennym przybyciem na swowolą hultajstwa do wodzów swoich: Samusia, hetmana, Iskry, pułkownika, Palienka i Sinicy, majora audet, ku nam, attakuiąc Białocerkiew, przybliża się, abyśmy tych nieprzyjacioł in visceribus województwa naszego nie oglądali, sativo onego provenire za granicą, ne subditorum nostrorum similis irrumpat insolentia, ruszywszy się od Dubna ku Zasławiu, wszystkich ich mościów panów i braci, których staropolska cnota, dzielność i męstwo, najbardziej szlachecka swoboda et securitas carorum pignorum cogere, bardziej aniżeli moja requisitia, powinna, do spieszniejszego, na obrone całości swojej et gloriam nominis ich mościów panów, pospiechu, invoco, nie tak rigorem poenarum, de expeditione bellica sancitum, expono, jako to, abyście waszmoście i fortun, i honorów, i samych, któremi sustentamur, wolności i praw

szlacheckich nie utracili, gdy nic pociesznego nam, na impreze w łasce Bożej idącym, ztamtąd nie przychodzi, praecustodio, prosze i, pro munere officii mei i imie szlacheckie, do jako najprędszego przybycia more, disciplina et obedientia militari, obligui e i ten ordynans po grodach wszystkich i parafiach publikować ad notitiam omnium zalecam i on ręką mą, przy pieczęci zwykłej, podpisuie. Dan w obozie pod Mołodawą, die vigesima secunda septembris, millesimo septingentesimo secundo anno. U tej oblaty podpis ręki, przy pieczęci, w te słowa: Fraciszek Leduchowski, K. P. W. Wołyńskiego.

Книга гродская кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 1025.

Примѣчаніе: Тотъ-же универсалъ внесенъ въ книгу гродскую. луцкую, записовую 1702-го года (№ 2238), на листѣ 1099 и въ книгу гродскую, владимірскую, 1702—1706 г. (№ 1078), на листѣ 309.

CLVIII.

Универсалъ волынскаго кастеляна, Францискa Ледуховскаго, созывающій дворянъ волынскаго воеводства на поголовное ополченіе противъ козаковъ и угрожающій военнымъ судомъ тѣмъ, которые не явятся. 1702. Октября 3.

Roku tysiącżnego siedmsetnego wtórego, miesiąca octobris szóstego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony pan Gabriel Mignowski, dla zapisania do akt niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, uniwersał, od jaśnie wielmożnego jego mości pana Franciszka na Leduchowie Leduchowskiego, kasztelana i wodza województwa wołyńskiego, na pospolite ruszenie wydany, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onego i do act wpisanie, którego ia, urząd, affectationi annuendo, pomieniony uniwersał, ad acticandum przymuiąc, czytałem, de tenore sequenti: Franciszek na Leduchowie i Krupie Leduchowski, kasztellan i wodz województwa wołyńskiego. Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym, moim miłościwym panom i braciej braterskie chęci i wenaratią za-

lececam. Kiedy bunt kozacki nie ustaje, owszem majus incrementum habet i od obsidiej białocerkiewskiej malignitas Samusia i innych jego odhaerentów nie superseduie, ale w ciężką angustią fortece wprowadza, i iuż ad desperatos poddania się przywodzi casus, Iskra zaś ignotis viis na podiazd już od tygodnia poszedł, jako wojewodztwu naszemu kiiowskie wojewodztwo przez ich mościow panów posłów swoich i instructią szerzej explicuit i listy od commendanta białocerkiewskiego i innych w kole produxit; nieustaiąca tedy rebellium rabies i rzewliwa prawie vicinorum nostrorum expostulatio, a bardziej metus interni mali externas wymusza na wojewodztwie suppetias i już eo nomine są destinowani do ordy ich mość panowie posłowie; zaś trzyniedzielna in campo martis zostaiących perseverantia, rigidiorem exposcit waszmość panow expectationem, ex quo włożona na mnie prowidentia, abym po trzecie wydać kazał convocatorias. Et in absentes ab opere belli et tardo passu advenientes sąd jest uchwalony. Zaczym pro munere officii mei, et domesticarum liminum aby przestronniejszy czas był obronie, nim pora wojenna nastanie, upraszam, abyście waszmość panowie, dalej czasu nad jeden tydzień nie pociągaiąc, pod Zasławiem stawili się, alias, po wyściu tygodnia, sąd naznaczony iurisdictionem extendet i, jeżeli amor boni publici et imminentia pericula prędkiego ściągnienia się waszmość panom nie wyperswaduie, vigor poenarum, prawami opisany, sporniejszy niech uczyni compuls; praestolatur waszmość panów intra praemissum spatium wojewodztwo. A uchwałę terazniejszą i praesentes po grodach actikować należy. Et in majus momentum, przy pieczęci, ręką własną, w obozie pod Zdobicą, die tertia octobris, anno millesimo septingentesimo secundo, podpisuie się. U tej oblaty uniwersału podpis ręki temi jest wyrażony słowy: Franciszek Leduchowski, K. P. wojewodztwa wołyńskiego, manu propria. Któraże to oblata uniwersału tu, za podaniem i prozbą wyszrzeczonego podawającego, a za moim urzędowym przyięciem, wszystka, z początku aż do końca, de verbo ad verbum, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest ingrossowana.

Книга гродская кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 1039.

Примѣчаніе: Тотъ-же универсалъ внесенъ въ книгу гродскую, луцкую, записовую, 1702-го года (№ 2238) на листѣ 1119.

CLIX.

Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска Ледуховскаго къ дворянамъ волынскаго воеводства, приглашающій ихъ собраться на сеймикъ, для принятія мѣръ противъ козацкаго возстанія 1702. Октября. 8.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca oktobra jedynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowsktm, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, personaliter comparens urodzony jegomość pan Jozeph Błotnicki, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich, podał per oblatam denunciatią, od jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana wołhyńskiego, do ichmościow panów obywatelów wojewodztwa wołyńskiego wydaną, z podpisem ręki tegoż jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana wołyńskiego, w rzeczy pewney, w tey denunciaciey niżey wyrażoney, wydaną, o czym ta denunciacia szyrzey a dostateczniey w sobie obmawia, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onej y do xiąg niniejszych wpisanie, ktorą ja, urząd, ad acticandum przyjmuiąc, czytałem y tymi do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich iest inserowana słowy: Franciszek na Ledochowie y Krupie Ledochowski, kasztelan y wodz wojewodztwa wołyńskiego. Jaśnie oświeceni, jaśnie wielmożni, wielmożni, moi wielce mości panowie y bracia! Gdy wyuzdana rebellia kozacka nec desistere ab inceptis conatur, ani wojewodztwo nasze, bez uczynienia jakiego takiego insolenciey kozackiey wstrentu, a przynamniey postrachu, na termin odroczony, in loco cansiliorum solito, w Łucku, die decima sexta presentis przypadający, w należytey wszystkich waszmościów panów frequentiey seymi-

kować nie może, lubośmy, exigente necessitate, ex personis et facultatibus na pospolitym reszéniu comparere y środki ratowania się brać powinni, jako wyprawa icbmościów panów posłów do ordy sufficiens viaticum potrzebuie, i inne okoliczności presenti rerum statu należytey requirunt obrady, przeto, z powinośći urzędu mego, diem decimam sextam mensis presentis waszeciom, moim wielce mościwym panom, przypominam y, abyście celeriori cursu ad agenda fortia, jako determinatum, w obozie pod Zasławiem, pod starą laską consiliorum przybyli, upraszam; niniejszą zaś denunciatią, actis publicis ingrossandam, ręką własną, w obozie pod Ostrogiem, octava octobris, anno millesimo septingentesimo secundo, podpisuję. U tey denuntiaciey, per oblatam podaney, przy pieczęci pokojowey przyciśnioney, podpis ręki jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana wołyńskiego w te słowa: Franciszek Leduchowski, kasztelan y pułkownik województwa wołyńskiego. Któraż to denunciatia, per oblatam podana, za podaniem y prozbą wyszmianowaney osoby podawaiącey, a za moim urzędowym przyięciem, wszystka, z poczontku aż do samego końca, de verbo ad verbum, do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich jest ingrosowana.

Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, годъ 1702; листъ 1124.

LCX.

Рѣшеніе военнаго суда воеводства волынскаго, по дѣлу подчашія венденскаго, Даніила Братковскаго, обвиненнаго въ участіи въ козацкомъ возстаніи. Судъ откладываетъ окончательное рѣшеніе дѣла и дозволяетъ обвиненному представить въ свое оправданіе свидѣтелей, а также приказываетъ арестовать войта межирицкаго, Григорія Коссовича, объ участіи котораго въ дѣлѣ возстанія найдены указанія. 1702. Октября 17.

Anno eodem (1702), dnia 17 miesiąca octobris, w obozie pod Zieleńcami.

Między instygatorem sądowym, jego mością panem Andrzejem Kłodnickim, aktorem, personaliter, a jegomością panem Danielem

Bratkowskim, podczaszycem (sic) wędyńskim, pozwanym i pod wartą będącym, personaliter. Sąd niniejszy wojskowy, controversji: skargi strony instygatora i justifikatii obwinionego, wysłuchawszy, ponieważ imć pan Bratkowski, pozwany, ratione complicitatis wznieconej sedyciej kozackiej, deprehensus in reditu, w drodze od Palija z Ukrainy, convinctus, ante omnia (do excypowania) ad libera confessata, judicialiter deponenda, przystompił; z wysłuchanych których, dobrowolnie przez pozwanego deponowanych, confessat, dla skuteczniejszego prawdy dojścia, in objecto facto, potrzebną bydź sprawie tej uznawa inquisitią, do wywiedzenia której, sąd (beneficium) in instanti pozwanemu, przez świadkow, na regestrze od pozwanego podanych, których sąd przez instygatora sądowego stawić deklaruje, pozwala. Po wywiedzionej inquisitii której, albo na sąd, do dalszego w sprawie tej postempku, termin zawity zachowuje, na ktury to termin, per causam statuitionis, instygator sądowy przypozwać Hrehorego Kossowicza, wojta Międzyrzyckiego, w sprawie tejże connotią (sic), jako ex confessatis patuit, mającego, powinien będzie.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, годъ 1699—1741, № 3085; листъ 487.

CLXI.

Объявленіе отъ кастеляна волынскаго, начальника поголовнаго ополченія воеводства волынскаго, Франциска Ледуховскаго, о томъ, что онъ учреждаетъ въ лагерѣ военный судъ и что члены этого суда исполнили уже законную присягу. 1702. Октября 18.

Franciszek na Leduchowie Leduchowski, kasztellan i pułkownik województwa wołyńskiego. Jako, stosując się in toto do prawa pospolitego, constitucii anni 1621, za uniwersałami, albo raczej wiciami najjaśnieszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, województwo nasze wołyńskie pospolitym ruszeniem, ochoczo zdrowie i fortuny swoje za dostojeństwo majestatu jego królewskiej mości niosąc, wyszło było przeciwko wojskom króla szwedzkiego ku Krakowu, wszędy punctualiter tego prawa, de expeditione generali bellica, przestrzegając, tak gdy ztamtąd, dla nagle wznieco-

nego w województwie kiiowskim rebelii wiarołomnego kozactwa incendium, które, strzeż Boże, pozorem swoim prędko viciniam województwa naszego dosiągać by mogło, wrócić się, z opowiedzią przed stanami rzeczypospolitej, pod Sandomirz zgromadzonemi, i dobrotliwą króla jego mości, pana naszego miłościwego, dyspensą, ad tuenda propria, musiało; i już szczęśliwie, ad restinguendum wojewodstwom tutejszym fatalem ignem własną krwią buntowników, pod Zasławiem viritim stanęło: ztąd, indefesso cursu, na sukurs pogranicznej fortecy Ukraińskiej, postąpić zamyśla: aby, przy łasce Bożej, tak liczne wojsko bez należytego nie zostało disciplinae militaris porządku, i każdy należytą odnosił sprawiedliwość, tudzież aby rygor uchwały koła rycerskiego, pod Zdołbycą napisanej contra negligentes et absentes ab expeditione bellica, przy tak nagłej województwa naszego potrzebie, do executii przywiedziony bydź mógł, jurizdikcią moją sądową, jako pułkownik, reassumując, sam przysięgę super justum judicandum, w obecności całego województwa, pospolitem ruszeniem tu, pod Zasław, zgromadzonego, za wysłuchaniem przysięgi tejże wielmożnego imci pana Andrzeja na Leduchowie Leduchowskiego, podstolego wołyńskiego, podstarościego grodzkiego krzemienieckiego, wykonawszy, tejże przysięgi ich mościów panow sędziow, w kole pod Zdołbycą laudo publico obranych, super justum judicandum, wykonanie odebrałem, potem instygatora do tychże sądów swych wojskowych expeditionis bellicae, urodzonego Iendrzeja Kłodzińskiego, naznaczywszy, jemuż, super praestanda judicio fidelitate omni in administrando officio instigatoriatus, rozkazałem, który już in facie mei et totius judicii, super officio instigatoriatus, za wydaniem sobie roty juramentu przez woźnego generała, szlachetnego Olexija Litowskiego, juramentum fidelitatis wykonał. Woźnemu gerarałowi temuż reassumowaną jurisdictią naszę sądową, i publikować z ich mość pany sędziami, i sprawy do sądu z regestru przywołać rozkazałem; że zaś czas ku wieczorowi zbliżał się i na wieczór ruszać się ztąd, z pod Zasławia, przychodziło, przeto ja, pułkownik, z ichmościami pany sędziami też sądy do dnia jutrzejszego odwołać rozkazałem. Działo się w obozie pod Zasławiem, dnia 18-go miesiąca oktobra, roku 1702. F. Leduchowski m. p.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, 1699—1741 года, № 3085, листъ 436.

CLXII.

Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска Ледуховскаго, къ дворянамъ волынскаго воеводства, извѣщающій ихъ о срокѣ, назначенномъ для сеймика. 1702. Ноября 2.

Року тисечъного семъсотного второго, месеца новемъбра семого дня.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego królewskiej mośei włodzimierskim, przedemną, Thomaszem Pałuzkim, burgrabim zamku włodzimirskiego y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, starościńskiemi, comparens personaliter urodzony pan Jan Szymański, sługa jego mości pana Linczowskiego, komornika granicznego krzemienieckiego, innotescentie na sejmik województwa, od jaśnie wielmożnego jego mości pana Ledochowskiego, kasztelana wołyńskiego, w rzeczy niże wyrażonej wydane, przy pieczęci, ręką pomienionego iego mości pana kasztelana wołyńskiego podpisane, dla wpisania do xiąg niniejszych, per oblatam podał, tenoris talis: Franciszek na Ledochowie Ledochowski, kasztelan y pułkownik województwa wołyńskiego, przy zaleceniu powolności mojej: jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym dygnitarzom, urzędnikom, obywatelom y całemu rycerstwu województwa wołyńskiego donoszę do wiadomości: ponieważ ex vi uchwały publicznej stanów rzeczypospolitej, pod Sędomirzem stałej i ferowanej, na terminie, tąż uchwałą naznaczonym, sejmik województwa naszego przypadły y zaczęty, dla kupienia się propter resistentiam buntom kozackim nie jest do skutku przywiedziony, y owszem, post soluta castra, do niedziel dwóch uchwałą województwa jest prorogowany i innotescencye, z wyrażeniem czasu y dnia, ᴚqʞ[illegible] do groduw wszystkich trzech powiatów przezemnie podane były,

są uchwalone; lubo tedy, już przy rozchodnim kołowaniu; dzień dwudziesty nowembra dla sejmikowania jest naznaczony y od wszystkich ich mościów panów obywatelów przytomnych acceptowany y stwierdzony, jednak, aby satisfiat laudo publico y tym bardziej każdemu innotescat, uchwalone innotescencye, ręką moję podpisane, do grodów wszystkich trzech powiatów odsyłam y dzień pomieniony, dwudziesty nowembris anni praesentis, publicznym obradom w Łucku, in loco consiliorum, juxta mentem laudi, naznaczam y præfiguję; na co się y ręką moją przy pieczęci podpisuję. Działo się w obozie pod Zasławiem, dnia wtórego nowembris, tysiąc siedmsetnego wtórego roku. U tej innotescencyej, przy pieczęci przyciśnionej, podpis ręki temi słowy: Ledochowski K. P. wojewodstwa wołyńskiego; która innotescencya, za podaniem wyszrzeczonej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych jest wpisana.

Книга гродская владимірская, записовая, поточная и декретовая, № 1078, годъ 1702—1706; листъ 326.

Примѣчаніе: Тотъ-же универсалъ явленъ въ книгу гродскую, луцкую, записовую, № 2238, годъ 1702; листъ 1141.

CLXIII.

Универсалъ подстолія земскаго и писаря гродскаго Летичевскаго, Іосифа Домбровскаго, къ дворянамъ воеводства Подольскаго, сзывающій ихъ на поголовное ополченіе противъ возставшихъ крестіянъ. 1702. Ноября 11.

Feria tertia ante festum sanctæ Catherinæ virginis et martyris proxima, anno Domini 1702.

Ad officium actaque præsentia, castrensia, capitanealia camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Simeon Czuryłowicz, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit litteras universales, ab magnifico Dombrowski, ad incolas palatinatus Podoliae directas, manu ejusque subscriptas, tenoris eiusmodi: Jozef z Strumian na Mukszy Dombrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy,

osobliwie jednak jaśnie wielmożnym i wielmożnym imci panom urzędnikom, obywatelom województwa podolskiego, przy zaleceniu usług moich braterskich, do wiadomości donoszę: Ubolewać wprawdzie ikażdy syn ojczyzny na to musi, kiedy po odebraniu antemuralis regni, Kamieńca podolskiego, tudzież i fortun naszych, beata, alta spodziewało się województwo tutejsze uti fruique pace, ac in pacifica bonorum suorum insedere possesione, aliści chłopstwa zuchwałość i kozackiej tyranji nie ustawa impreza, która, aby dalsza w tej zawziętości, per subsidium pospolitego ruszenia, uhamowana być mogła, stosując się oraz do uchwały sejmiku naszego, in absentia protunc wyższego urzędnika, potrzebie jednak terazniejszej gwałtownej województwa naszego i fortun całości zabiegając, tym czasem, nim wojska koronne, przy manudukcji jaśnie wielmożnego wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego, pospieszą, wydaję ten uniwersał moj, aby, za ogłoszeniem i wiadomością jego, na dzień ośmnasty miesiąca teraźniejszego, wszyscy, nemine excepto, ktokolwiek być się mieni szlachcicem, nic nie uchybiając czasu naznaczonego, za wspólną zgodą tu na ten czas przytomnych imci panów braci, osobiście stawali pod Kamieniec, tak z dóbr szlacheckich, dziedzicznych, królewskich, księżych, jako pocztow wyższych urzędników i dygnitarzów, cum omni aparatu bellico, zjeżdzali się, a to pod surowością praw koronnych, de expeditione bellica obostrzonych. Co, ażeby tym prędzej do wiadomości doszło, po miastach, miasteczkach i parafiach ogłaszać i rozsyłać pilnie zalecam; na co się, dla tem większej pewności, przy przyciśnieniu zwykłej pieczęci, ręką moją własną podpisuję. Działo się w Kamieńcu, dnia jedynastego miesiąca listopada, roku pańskiego tysiąc siedmset wtórego. Józef z Strumian na Mukszy Dombrowski, podstoli ziemski, pisarz grodzki latyczowski, pułkownik województwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli illjus usitati, in caera rubra expressi. Post cujus universalis ad acta ingrossationem, originale restitutum et cancelaria quietata.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 310.

CLXIV.

Духовное завѣщаніе, составленное передъ казнію дворяниномъ Даніиломъ Братковскимъ. Онъ распредѣляетъ между дѣтьми свое имущество, предписывая имъ быть вѣрными Православной вѣрѣ, прощается съ семействомъ и друзьями, поручаетъ сыну: вознаградить обиду, которую завѣщатель нѣкогда нанесъ какому-то крестіанину, раздать деньги въ разныя церкви, давать милостыню, устроить поминальные обѣды для нищихъ и т. п. 1702. Ноября 13.

Roku tysiąc siedmset siódmego, miesiąca junii dwudziestego siodmego dnia.

Na urzędzie grodskiem, w zamku jego królewskiej mości łuckim, p zedemną, Mikołaiem Athanazym Hlebowiczem-Pierockim, namiesnikiem na ten czas burgrabstwa i zamku łuckiego i xięgami ninieyszymi, grodskiemi, łuckiemi comparens personaliter urodzona iey mość pani Bratkowska, wdowa, dla zapisania do xiąg ninieyszych podała per oblatam testament ostatniey woley nieboszczyka, zeszłego niegdy, imć pana Daniela Bratkowskiego, podczaszego wędeńskiego, z podpisem ręki tegoż imci pana podczaszego wędeńskiego i przyiacielskimi, o czym ten testament, w rzeczach spisany, szyrzey w sobie obmawia i temi do xiąg ninieyszych iest wpisany słowy: W imie Oyca, i Syna, i Swiętego Ducha amen. Ja, proch, popioł Stworzyciela moiego, tego Zbawiciela mego biorę sobie na sąd straszliwy za prawdziwego świadka, że nie dla żadnych buntow, które on sam wie, że się w sercu moim nie naydowały, lecz dla rzewności domu Boga moiego, dla zaszczytu Prawosławja swiętego śmierć odbierać muszę, proszę maiestatu jego świętego, aby przyioł w ręce ducha moiego, prosząc i Matki Przenayświętszey jego, dla której cudów świętych

pułkonowskich (sic), w Kiiowie na świat wydaiąc (sic), jako u jego mości pana hetmana zadnieprowskiego bydź musiałem, aby chciał ratować duszę moią i tych wszystkich świętych, których dotknołem piorem moim, a wzywam na pomoc, aby chcieli przy mękach i przy śmierci moiej stanąć i mnie wsparli i duszę moią przy śmierci; takową tedy duszę moię grzeszną w ręce Boga moiego, a ciało moie, jako ziemie do ziemi oddawam, które ma być pochowane przez synow moich, osobliwie starszego, na miescu świętym, w cerkwie brackiey łuckiey; i zaraz naypierwiey sumki trzydziestu talerow bitych i dwoch, przy synie moim starszym w gotowiznie będącey, dwieście szesnaście złotych, bez tych dwoch talerow: naprzod trzydzieście złotych długow oddać temuż bractwu łuckiemu; potym drugie złotych trzydzieście; jeśli żadnego krewnego chłop ten w Pełhach nie ma, u którego szkapę pograbić kazałem w zaroślach—będąc w Malinie oddawałem one, ale wziąć nie chcieli,—czego syn moy starszy doyzrzeć powinien będzie, jeśli krewni będą, to krewnym oddać, a jeśli nie będą, to na też mieysce święte, do czesnoho Chresta, za duszę jego na połtora sorokousta ten syn moy oddać powinien; także z tychże pieniędzy na też mieysce święte na dwa sorokousty za dusze moię; także do mieysca świętego Zahorowskiego na sorokoust złotych dwadzieście, Jako i na mieysce święte do Poczaiowa złotych dwadzieście; jako i na mieysce święte Panny Najświętszej Pokrowy świętej w Łucku, także na sorokoust złotych dwadzieście; do chramu świętego Michała, w Łucku będącego, na puł sorokousta złotych dziesięć; dwadzieścia złotych na duchowięstwo, na obiad przy pogrzebie dla ubogich, ponieważ niema komu obiadu gotować, tedy żeby tenże syn moj przy pogrzebie złotych dziesięcioro dał; zostaie się złotych sześćdziesiąt ieden, zostawuię dziewczętom moim na potrzebę zimową, jako i u imć pana stolnika, wuia ich, złotych dwadzieścia i cztery, aby jego mość jednej oddał złotych dwanaście, drugiej złotych dwanaście, lubo zbożem na wikt. Synów los moich tak disponuię: ponieważ syn moj starszy wydał mi złotych siedmset sześćdziesiąt z tysiąca złotych, a syn młodszy z drugiego tysiąca, zaczym starszemu bratu swemu, według pomiarkowania przyiacielskiego, zostawiwszy przy sobie złotych sto na panią Pasiewiczową i Pasiewicza, drugie sto złotych, co będzie należało, ostatek aby oddał bratu swemu starsze-

mu. Dziewczęta moie tak disponuię: są u oyca Samuela, starszego bratstwa lwowskiego, membrany żydow lwowskich na dziesięć set złotych, i więcej może się naleść z prowizją. Z tejże summy naprzod pięćset złotych starszej dziewczynie moiej względem posagu, sto złotych na pościałkę, sto złotych na rożne potrzeby, jako na poszycie sukienki komkowej, kuntusika i inne, day Boże prętko, na wesele. Tysiąc złotych polskich na kahale łuckim—jest membran i exequucia od króla jego mości u tegoż oyca Samuela baniciej od lat dziesięciu; szukać w Łucku, wyiąć, z tym jechać do imci pana podskarbiego; wiem, jeżeli nie wszystkie summę, przynaymniej ten tysiąc złotych do owych pięciuset złotych, które na srodopoście rzymskie przez lwowskiego żyda oddać są powinne; tak tedy sukna na dwa kuntusiki ciemnozielone dziewczętom moim, starszej wprzód pokrajawszy; i rysie moie na podszywe tejże daję starszej, (może się ostać i młodszej Kamilii na co potrzebnieyszego). Hatłas młodszej do zrostu. Czeladnikowi temu, co ze mną ieździł do Kiiowa—stuczkę płutna moskiewskiego; drugie stuczkę tegoż płutna moskiewskiego - dziewczynie młodszej, trzecią stuczkę tegoż płutna -starszej dziewczynie; dziewczętom, wnukom moim, daje stuczke tegoż płutna Synu memu starszemu tego konia, co mam od niego; synowi młodszemu drugiego konia z klaczą; synowi memu starszemu kuntusz ciemnozielony; synowi memu młodszemu połtory stuczki kitaiu moskiewskiego; synowi memu starszemn pułtory stuczki także kitaiu moskiewskiego; synowi młodszemu kuntusz cynamonowy.—Przystępuię do summy, na kahale łuckim będącei, na której pułtora tysiąca. Dziewczynie moiej młodszej sto złotych na pościałkę zapisuie, jako jest dawny zapis od lat dwoch z donacją na to zapisany, oryginał donaciej, jako i wszystkie prawa, odszukać. (Starszej), jeśli pan Bog pobłogosławi mieć prętko przyiaciela, żeby tę młodszę przy sobie trzymała. Jeżeli te pułtora tysiąca z kahała łuckiego byłyby odszukane, tedy syn moj starszy powinien dać na zastaw żydom lwowskim na prowiziej, żeby z tej prowiziej na potrzebę było tej dziewczynie. Jego mość panu Bohuszewiczowi, synowcowi moiemu, już ostatni oddaię ukłon, prosząc bardzo, aby z synem moim starszym byli exequutorami testamentu tego, ktory imci panu Bohuszewiczowi i synowi memu starszemu prawie w ręce oddaię; disposicie moie, żeby

jak najprędzej one ratowali, to jest duszę moię.—Temuż imci panu synowcowi memu, aby dalej był łaskaw na dziecie moię, dokąd da pan Bóg, jako mam nadzieię prętko w Bogu moim, tej starszej przyiaciela, połtory stuczki tegoż kitaiu moskiewskiego offiaruię, a pułtory stuczki imci panu Bobrykiewiczowi, zięciowi memu, ofiaruię, prosząc, aby wiodł człowieka do cureczki moiej; wszakże naznaczyłem dwieście złotych. Synow i curki moie napominam, aby się tej wiary trzymali, dla której ja umiram, ieśli chcą mieć błogosławięstwo Boskie; przystępuię na ostatek do miłej małżąki moiej, którą, ze łzami pożegnawszy, ze wszystkich zapisow, nawet i z tych pięciuset złotych, ktore mi pan Zotowicz, zięć iej, za moie szkody, iż summa moia, cztery tysiące, czekaiąc takiejże summy iej, daremnie leżała, jako o tym process prawny u imci pana Bzowskiego świadczy, ze wszystkiego tedy, od mała do wiela, małżąkę moię miłę i dziatki jej tą ostatnią wolą moią kwituję i wiecznie wyzwalam; tęż miłę małżąkę moię przez miłosierdzie Boże upraszam, aby tej sierocie, dziewczynie moiej starszej, te sukienkę oddała; pokoj wieczny ze mną na sąd straszliwy zachowa. Zostaie się dwieście i kilkadziesiąt złotych u żydow lwowskich, które syn moj starszy, jako i drugie i pierwsze, na środopoście rzymskie odszukawszy, złotych pięćdziesiąt na koszt sobie odebrawszy, te dwieście złotych, naradziwszy się z małżąką moią, gdzieby na jakie miejsce sto złotych rozdać na sorokousty? Syn moj, odebrawszy czterdzieście złotych, na Wołyń zawieść dla tych biednych sirot moich i znowu dwadzieścia ponawiam, co czyni złotych sześćdziesiąt, a ostatek, złotych czterdzieście, ma oddać miłej małżącę moiej, żeby obiad jeden i drugi za duszę moią ubogim sprawiła, także ustawicznie ubogim dawała. Amen. Dla lepszej wagi tę ostatnią wolą ręką moią podpisuie. Ich mości panów przyiacioł do podpisu uprosiłem. W Łucku, w więzieniu, dnia trzynastego Nowembra, tysiącznego siedmsetnego drugiego. Przypomniałem sobie: cztery tysiące xiążek edyciej moiej i nadto sto jeszcze, w Krakowie u Cezarego będących, na których winien temuż panu Cezaremu dwieście tynfów; te xiążki małżące moiej leguię, jako zechce, może się zgodzić z tym panem Cezarym. Szabla młodszemu synowi. U tego testamentu, per oblatam podanego, podpisy rąk temi słowy: Daniel Bratkowski, podczaszy Węděński.

Przy tym będący przyiaciel, za prośbą jego mości pana Bratkowskiego, podczaszego wędeńskiego, podpisuie się. Jan Wacław Bobrikiewicz. Jako proszony przyiaciel, podpisuie się na tym testamencie Daniel z Brach. Hulewicz-Perekalski, który że to testament, per oblatam podany, za podaniem i prośbą wyszmianowanej osoby podawaiącej, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich jest inserowany.

Книга гродская, луцкая, записовая, № 2243, годъ 1707; листъ 234.

CLXV.

Постановленіе сеймика воеводства Волынскаго, по которому опредѣлено: собрать противъ козаковъ ополченіе изъ всего воеводства, по одному солдату (шляхтичу или иностранцу) изъ каждыхъ 30 дымовъ; устроить сборъ податей; предоставить волынскому кастеляну право созывать на поголовное ополченіе дворянъ и предать военному суду Даніила Братковскаго; отправить пословъ для испрошенія помощи противъ козаковъ къ гетманамъ и къ воеводствамъ: Русскому, Белзскому и Люблинскому и къ землѣ Холмской. 1702. Ноября 20.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca nowembris dwudziestego siodmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskey mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xiągami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter wielmożny jego mość pan Gabryel z Linczow Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego woiewództwa wołyńskiego, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, łuckich, te laudum, przez jego mościów panów obywatelów woiewodstwa wołyńskiego in loco solito consultationum unanimiter postanowione i umowione, z podpisem ręki swoiej własney, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do akt przyięte y wpisane było, a tak ja, one ad acticandum przymuiąc, czytałem i temi iest inserowane słowy: My: rady, dygnitarze, urzędnicy, xiążęta i

całe rycerstwo woiewództwa wołyńskiego, vigore uchwały, na przeszłym seymiku, die vigesima septima mensis septembris, roku teraznieyszego, tysiąc siedmset wtorego stałey i do dnia dzisieyszego, za powszechną zgodą, to iest do dnia dwudziestego nowembris prorogowanej, ad locum solitum consiliorum, do Łucka, zebrawszy się, wprzod Panu Bogu zastępów podzienkowawszy, że in hac calamitate oyczyzny naszey zdrowo o całości oney consulere pozwala, takową in tuitionem oney, pro praesenti statu, laudo publico, uchwaliliśmy i postanowili obradą: Ponieważ serpit et crescit in dies rebellia w Ukrainie kozacka, i już granic woiewodztwa naszego sięga i tyka się, prospiciendo woiewodztwu naszemu, krajom i fortunom naszym, securitatem, wyprawę z dymów woiewództwa naszego takową stanowiemy: aby tak jaśnie wielmożni ich mość panowie senatorowie, xiążęta, urzędnicy, dygnitarze i wszyscy obywatele, bracia woiewodztwa naszego, nemine excepto, ze trzydziestu dymów, każdy dym za jeden rachuiąc ab ultima quietationę podatkow wypłaconych, konnego jednego żołnierza, z należytym rysztunkiem woiennym, na ochrone krajów naszych wyprawili, cum ea cautella, aby z pańskich włości, nie chłopi prości, którzy perfidi in reali opinione zostaią, kozacy albo wołosza, którzy, exemplo non uno, poszedszy in partes adversas, już się pokazali fidefragi, ani tak, jako pod Sędomirz i na teraznieyszą expedycią woiewództwa naszego barziey castris inepta multitudo, choć to w należytey proporcyey dobr jaśnie wielmożnych ich mościów oświeconych senatorów i urzędników woiewództwa naszego wystawieni byli, kędy z osob swoich, nullo discrimine sublato, ich mość panowie obywatele woiewodztwa naszego piersi swoie i zdrowie in aleam fati stanowili; ale ludzi szlachte sine nota et suspitione in alteram partem, strzeż Boże, proditionis i na których się woiewodztwo bespiecznie utwierdzić może, albo ludzi cudzoziemskiego zaciągu pod officerem, sine nota będącym, stawili. Do teyże wyprawy xięża ich mość ex beneficiis suis, probostw i plebanii tenebuntur, duchowne dobra utriusque ritus: byskupstwa, episkopie, archymandrye i wszystkie zakonne dobra, także wdowy z dymow swoich, sposobem wyżey wyrażonym, pomienioney uchwale czynić zadosić maią; żydzi, karaimi, po miastach tak królewskich, ziemskich, jako i duchownych mieszkaiący, teyże wyprawie z dymow swoich subesse maią modo

quo supra. Ichmość zaś bracia nasi, ktorzy quantitatem dymów trzydziestu nie maią et possibilitatem dymów złączenia się z sąsiadami ad numerum trzydziestu mieć nie mogą, tenentur et obligantur laudo praesenti z kożdego dymu po złotych siedmiu płacić i na termin, niżey wyrażony, prorogationis pieniądze przywozić. Którą to wyprawę ze trzydziestu dymów, jak konną tak pieniężną, ze wszystką gotowością, tak jako do obozu z mieysca tego isć maią, stanowić powinni na tymże terminie prorogationis. Ichmościów panów rotmistrzow bene possessionatos, pomiarkowawszy quantitatem ludzi, obierzemy; ieżeliby zaś pro tuitione krajow naszych to subsidium nie wystarczało, a ochrony silniejszey i sił większych potrzeba było, dajemy potestatem i upraszamy, aby jaśnie wielmożny jegomość pan kasztelan wołyński, jako pułkownik woiewództwa naszego, uniwersały do grodów wydał, z naznaczeniem miejsca do sciągnienia się i skupienia viritim, gdzie i ich mość bracia nasi, ktorzy dymów swoich nie maią, ale lub po wsiach królewskich i duchownych siedzą, albo gruntów używaią, viritim comparere powinni i jego mości panu pułkownikowi opowiedzić się maią; co wypełnić mamy sub paenis, de expeditione bellica sancitis. Upatruiąc dalsze securitatem woiewodzstwa naszego, że siły nasze, sine adminiculo jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów, ktorzy nietylko sunt custodes legum, ale i granic ex munere zasłużonych urzędow swoich i władzę maią woysk jego królewskiey mości i rzeczypospolitey, ex stipendiis woiewodztw zociągnionych, obeyść się nie mogą; upraszamy pro praesenti statu wielmożnych ich mościów panów posłów ex gremio nostri: Wawrzynca na Pepłowic i Taykurach Pepłowskiego, woyskiego ziemskiego i pisarza grodzkiego łuckiego i Andrzeia z Korczmina na Porwanczu Porwanieckiego, miecznika wendeńskiego, cum titulo et forma legationis, jako instrukcia od woiewodztwa naszego przez wielmożnego jego mości pana marszała koła naszego dana będzie. Nadto jeszcze, aby się nie zdało woiewództwo nasze nihil intentatum relinquere, które nazwać się może jam praeda furentium, primoque castro nieprzyiacielskiey zawziętości szuka w chrześciańskich i życzliwych affektach woiewództw pogranicznych parem zelum, i dla tego wielmożnych jego mościów panów posłów, którzy publicam i już zbliżaiącą, strzeż Boże, na woiewództwo te nieszczęsliwości calami-

tatem wyrażą et in communem succursum provolabunt, do którey funkciey do prześwietnych woiewodztw: woiewodztwa Russkiego—wielmożnych ich mościów panów: Jana Władysława na Wyszenkach Ochotnickiego, podstolego żytomierskiego i Stefana Jeruzalskiego, podstolego podlaskiego; do woiewodztwa Bełskiego—wielmożnych ich mościów panów: pana Kazimierza Hryszkiewicza, strażnika mińskiego y Pawła Maykowskiego; do Lubelskiego—wielmożnych ich mościów panów: Konstantego na Iwaniczach Iwanickiego, cześnika nowogrodzkiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego i Piotra Pepłowskiego; do ziemi Chełmskiej—wielmożnych ichmościow panów: Samuela Janiszewskiego, łowczego podlaskiego, i Marcyana Stępkowskiego, uprosiliśmy. Ostrzegaiąc in securitatem publicam wszelkie seditiones, woiewodztwo nasze, jako pograniczne, non vano nomine to uczyniło, że jego mości pana Daniela Bratkowskiego, podczaszego wendeńskiego, zostaiąc jeszcze in castris, proventum i przeieżdżaiącego z correspondencyą, maiącą correalitatem do buntow, zaścignąć mogło, y z pewnych dowodów, przy nim nalezionych, do Łucka, dla dostatecznej swey z obozu odesłało investigaciey; za rzecz słuszną ma u siebie, aby go jaśnie wielmożny jego mość pan kasztelan wołyński i pułkownik woiewództwa naszego, cum adminiculo ich mościów panów sędziow, w obozie per laudum obranych, instantanee tu, investigatis według słuszności documentis, osądził. Retentores cujuscunque exactionis, z miast i wsiów podatki zatrzymane, żadnemi nie składaiąc się excepciami, wypłacone sine cunctatione, in decursu czasu do przyszłego seymiku, cum triplici pensione et paenis, a ichmość panowie contrahentes i exactores odbierać quam celerrime, sub pęnis legibus regni descriptis, maią i na przyszły prorogowany seymik wielmożnemu jego mości panu chorążemu wołyńskiemu, komissarzowi woiewództwa naszego, comportare powinni; desideria zaś wszystkie jako i supliki do przyszłego terminu prorogationis, osobliwie uchwalenie podatków zasłużonemu żołnirzowi na zasługi zatrzymane, odkładamy, i obrade nasze terazniejsze do dnia ósmego januarii, w roku, da Bóg przyszłym, tysiąc siedmset trzecim, pod laską tegoż jego mości pana marszałka, proroguiemy. Na listy zaś wszystkie, do koła naszego przysłane, respons, według deklaraciey woiewództwa naszego, dać temuż jego mości panu marszał-

kowi zlecamy. Którą to uchwałe naszą jego mości panu marszałkowi koła naszego podpisać y do akt podać zleciliśmy. Działo się w Łucku, in loco consiliorum solito, dnia dwudziestego nowembris, roku tysiąc siedmset wtorego. U tego laudum, per oblatam podanego, podpis ręki w te słowa: Gabryel z Linczow Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego województwa wołyńskiego. Któreż to laudum, per oblatam podane, za podaniem y prośbą wyszmianowaney osoby podawaiącey, a za moim urzędowym przyięciem wszystkie, z początku aż do końca, słowo w słowo, do akt ninieyszych iest wpisane.

Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, годъ 1702; листъ 1159.

CLXVI.

Постановленія конфедераціи дворянъ Летичевскаго уѣзда, содержащія выборы чиновниковъ и мѣры предпринятыя для подавленія крестіянскаго возстанія. 1702. Ноября 20.

Feria tertia ante festum sanctae Catherinae virginis et martiris proxima, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitancalia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Simon Czuryłowicz, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit confederationem palatinatus Podoliae et districtus Laticzoviensis, contra pericula a cosacis et rebellibus rei publicae imminentia, atque tot nobilium palatinatus ejusdem subscriptam, introcontentam, cujus tenor sequitur talis: Konfederacia nobilitatis województwa Podolskiego, powiatu Latyczowskiego, w Kamieńcu, die dwodziestego novembris, anno milesimo septingentesimo secundo. My: rady, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo woiewodztwa Podolskiego, powiatu Latyczowskiego, ponieważ każdemu jawnie wiadome są in circumferencia wojewodztwa podolskiego pericula, fortec niektórych zabrania, ludzi zniszczenia; gwałtowne buntów kozackich najazdy in dies szerzą

się, tedy my huic malo obviando, idąc torem przodków naszych, takową między sobą postanawiamy subskrypcią: Naprzód przy wierze świętej et immunitatibus ecclesiasticis i dostojeństwie najjaśniejszego Augusta wtórego, pana naszego miłościwego, przy prawach, wolnościach naszych i koserwaciej naszej statecznie stawać będziemy; której to koskryptiej naszej, in absentia protunc wyższego urzędnika, za dyrektora imci pana Józefa z Strumian na Mukszy Dombrowskiego, podstolego i pisarza grodzkiego latyczowskiego, do którego to, ponieważ sine judicio et consilio obejść się rycerstwo nie może, prosiliśmy, ich mościów panów, za sędziów i kosyljarzów: jego mości pana Jakóba Wołodyjowskiego, miecznika latyczowskiego, jego mości pana Karola Maksymiliana Kruzera, miecznika żydaczewskiego, imci pana Jakuba Dubrawskiego, cześnika dobrzyńskiego, imci pana Tomasza Skarzyńskiego, wicesgerenta grodzkiego kamienieckiego, bez których ich mościów sędziów i konsyljarzów imć pan dyrektor koła naszego rycerskiego consulere et judicare nie powinien; absentes zaś ich mościow panów braci naszych objurgamus per amorem patriae et conservationem legum, aby do tak pobożnej naszej konskrypcji przybywali. A że rycerstwo całe województwa naszego, ob defectum wojska kwarcianego, za zgodą wszystkich nas braci, tu, w Kamieńcu lokowane, tedy obieramy imci pana Michała z Rycht Humieckiego, podczaszego trembowelskiego, za regimentarza na ten czas rycerstwa naszego. Za posłów do jaśnie wielmożnych ich mościów panow hetmanów uprosiliśmy imci pana Andrzeja Wasilkowskiego, porucznika województwa naszego i imci pana Samuela Paplińskiego, którym to instrukcją, quam speciali stylo, ręką swoią podpisawszy, odda; którzy to ich mość panowie posłowie nasi, z jak najprętszą relacją powracać do nas powinni i onych obligujemy, conservando onym gratitudinem in pectoribus nostris, ichmościom zaś braci, którzy dotąd nie popisywali się, ostrzegamy, aby, sub rigore in anteriori laudo, jako i którzy poczty swoje popisywali, a teraz nie stawili, za wydaniem sobie uniwersałów, interposito, reassumując oraz et constitutiones, de expeditione bellica, anni milesimi sexcentesimi vigesimi primi, aby spólnie cum absentibus popisu, jako najprędzej, za ordynansem wydanym ichmościow panów rotmistrzów, albo na tenczas komendę mających, stawali. A żeśmy uprosili za strażnika wojewodz-

twa naszego imci pana Stanisława Szydłowskiego, któremu poczty pańskie dajemy pod komendę, obowiązując imci pana fide bona, honore et conscientia, aby należycie uwiadamiać nas zechciał, cokolwiek by zaś się pokazało buntowników w dobrach naszych, lub królewskich, duchownych, senatorskich i szlacheckich, takowych, sub quocunque gradu zostających, według prawa pospolitego, opisanego, ichmościom panom oficerom województwa naszego dajemy w moc, obligujemy, aby gdziekolwiekby takowy człowiek excessivus znajdował się, sine ullo respectu, bez żadnych dylacji, na gardło karany był, i żaden z ichmościow, gdziekolwiekby w czyich dobrach znajdował się taki buntownik, nie może mieć sobie pro violentia, i owszem dopomodz takowego exequi. Co wszyscy fide bona, honore et conscientia strzymać sobie deklarujemy; a ktorykolwiek sprzeciwiający by się był tej naszej konskrypcji, pro hoste województwa naszego censendus est. Co dla lepszej wiary, z podpisami rąk naszych, koła rycerskiego, do akt tutejszych grodzkich, imieniem publicznym imci panu dyrektorowi podać zleciliśmy. Datum ut supra, w Kamieńcu. Józef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor spisku braterskiego koła rycerskiego woiewodztwa podolskiego, manu propria. Michał Humiecki, podczaszy trembowelski, pułkownik województwa podolskiego. Thomasz Skarzeński, wicesgerent grodzki kamieniecki, manu propria. Jakób Wołodyowski, miecznik latyczowski. Franciszek Michał Wasilkowski, manu propria. Stefan Komarkowski, manu propria. Józef na Smarżewie Smarżewski, manu propria. Michał Alexander z Zelechowa Wrzeszcz L., W. Wojciech z Bojar Bojarski. Michał Samuel Masłowski. Benedykt Stebłowski. Mikołaj Podfilipski. Jan Antoni z Strumian Dąbrowski, chorąży woiewodztwa podolskiego, vicesgerens grodzki latyczewski, manu propria. Dominik Siekierzyński. Stanisław Szydłowski, Seweryn Parsźnicki. Wojciech Kucharski. Antoni Lanckoroński, cześnik bracławski. Jakub Dubrawski, cześnik dobrzyński, manu propria. Karol Maksymiljan Kruzer, miecznik żydaczewski, kapitan artylerji koronnej, burgrabia kamieniecki, manu propria. Marcin Kruzer, manu propria. Wojciech Zawadzki. Wacław Paweł de Miłkowiec Miłkowski, manu propria. Kazimierz Gardliński, manu propria. Dominik Bilski, manu propria. Mikołaj

Orchowski. Paweł Sierowiski. Jerzy Mirecki, manu propria. Paweł Odyski. Alexander Charzewski. Józef Czekanowski. Post cujus confederationis ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens circa acta officii præsentis reliquit.

Книга гродская каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 310 на оборотѣ.

CLXVII.

Жалоба дворянъ: Мошковскихъ, Бовсуновскихъ, Васьковскихъ, Пашинскихъ и другихъ на овруцкаго старосту, Франциска Потоцкаго, и на ловчего брацлавскаго, Бенедикта Жабокрицкаго, о томъ, что, когда истцы отправились въ ополченіе воеводства кіевскаго, то Потоцкій и Жабокрицкій напали съ вооруженными людьми на ихъ жилища, родственниковъ ихъ изранили и имущество пограбили. 1702. Ноября 21.

Roku tysiąc siedmset wtórego, miesiąca novembris dwudziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, Krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, burgrabią grodzkim Krzemienieckim, personaliter comparentes urodzeni ich mość panowie: Nikodem Moszkowski i Stephan Waśkowski, swym i drugich braci, sąsiad swych, imieniem, ich mościów panów: Moszkowskich, Bowsunowskich, Waśkowskich, Paszyńskich i wszystkich okolicy, wsi Moszkowskich, Bowsunowskich, województwa Kiiowskiego obywatelów, imieniem, prae via manifestatione przeciwko urzędom grodzkim: Kiiowskiemu, Żytomirskiemu i Owruckiemu o nieprzyięcie do akt niżej pomienionej protestaciej w wielkiej krzywdzie i nieznośnej swej oppressiej, przeciwko wielmożnym ich mościom panom: Franciszkowi na Potoku Potockiemu, staroście Owruckiemu i Benedyktowi na Żabokrzykach Żabokrzyckiemu, łowczemu Bracławskiemu, pryncypałom, i urodzonemu, quorumvis nominis, Borkowskiemu,

sługom uczciwym: Brotkiewiczowi, Strelcowi, Ostapowi Wołoszynowi i inszym wszystkim, różnego stanu i kondyciej ludziom, strzelcom, kozakom, z Wielednik, Norzyńska i Bondarów zprowadzonym, liczbą osób plus minus dwieście przenoszącym, samymże wielmożnym pryncypałom z imion i przezwisk lepiej wiadomym, niżej opisanych violencii pomocnikom i exekutorom skarżyli się i protestowali o to i takowym sposobem: iż pomieniony iego mość pan starosta Owrucki, nie kontentuiąc się in antecessum tak wielą i na dobra i osoby protestuiących i na braci szlachty, stante lite, najazdami, gwałtami, rabunkami, zabójstwy, wsi i domów popaleniem, ludzi postrzelaniem, pozabiianiem kijmi, kańczukami, biciem, więzieniem i inszemi, w szerszych protestaciach opisanemi, wiolentiami popełnionemi i powtórzonemi, teraz jeszcze do ostatniego prześladowania, wyniszczenia i, chcąc przez tak ciężkie zubożenie odiąć sposób windykaciej praw i oppressiej swoich, nie respektuiąc na prawo pospolite, które każdemu szlachcicowi dobr i osób opisało i obwarowało securitatem, które, nie tylko stante lite, ale i nigdy violenta attentare nie każe, co większa sub tempus expeditionis bellicae, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym wtórym, czasu niedawno przeszłego, dnia miesiąca augusta dwudziestego, gdy protestuiący i ich wszystkie bracia, niżej opisanych okolicy Moszkowskich i Bowsunowskich obywatele, za wiciami jego królewskiej mości, równo z drugiemi ich mościami panami, województwa Kiiowskiego obywatelami, publica securitate freti, w pole pospolitym ruszeniem wyszli, na ten czas przerzeczony wielmożny jego mość pan starosta Owrucki, zniosszy się i namówiwszy z jego mością panem Żabokrzyckim, łowczym bracławskim, wyżej przerzeczonych sług swoich z strzelcami i kozakami, liczbą osób plus minus dwieście przenoszącemi, z różną strzelbą i oreнżem, do boju należytym, na okolicę protestuiących Moszkowskich i Bowsunowskich nasłali i subordynowali, którzy, gwałtownie na pomienione wsi najechawszy, cokolwiek mogli zastać ludzi oboiej płci, okrutnie zbili, zkaleczyli i postrzelali; a osobliwie urodzonego jego mości pana Trochima Duchowskiego laetaliter w głowę postrzelono, że extra spem życia zostaie, domy szlacheckie zrabowali, konie, bydło, wozy, fanty, zboża, wszelakie naczynia gospodarskie i, cokolwiek mogło się użytecznego znaleść, poodbiiałszy spichlerze, komory,

w nich że zamknione (rzeczy) pozabierali i jedne do maiętności Wielednik, wielmożnego jego mości pana starosty Owruckiego, drugie do maiętności Norzyńska jego mości pana łowczego Bracławskiego zaprowadzili. Przez które tak ciężkie zrabowanie i nieprzyiacielskim sposobem zrujnowanie, na złotych polskich dwadzieścia tysięcy ponieśli, czego inquisitią dochodzić gotowi, na ostatek publicznie na zdrowie i substancii resztę diffidatie i zasadzki po rożnych szlakach i drogach czynią i dotychczas czynić nie przestaią, o które to violentie, najazdy, gwałty, zabójstwa, rabunki i diffidatie, tak in antecessum, jako i teraz popełnione, i winy prawne, za takowe ausus opisane, tudzież szkody, ztąd pochodzące, jako o stawienie sług, strzelców i kozaków, wyżej namienionych, pro sumendis z osób ich paenis legum, offiaruiąc ich i drugich braci swoich każdego sądu prawem czynić i dochodzić, tę swoią solenną zanoszą protestatią, salva ejus corrigendi, augendi vel in alia forma conscribendi, si opus juris fuerit, sobie i braci swoim praecustodita facultate, imieniem protestuiących, pisać nie umiejących, podpisuie się. Jerzy Boguszewski m. p.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 530 на оборотъ.

CLXVIII.

Рѣшеніе военнаго суда, установленнаго въ воеводствѣ волынскомъ, по дѣлу дворянина Братковскаго, обвиненнаго въ участіи въ козацкомъ возстаніи. Судъ военный опредѣляетъ подвергнуть Братковскаго пыткѣ, для полученія отъ него болѣе подробныхъ показаній. 1702. Ноября 22.

Anno eodem (1702), dnia 22 nowembra, w mieście jego królewskiej mości, Łucku.

Continuatio sprawy imć pana Bratkowskiego.

Między urodzonym jego mością panem Andrzejem Kłodnickim, instygatorem sądowym, aktorem, personaliter; a jego mością panem Bratkowskim, pod wartą będącym, także personaliter. Sąd wojskowy

dalszej skargi strony instygującej, przy skryptach, listach i inszych dowodach, także justificatiej obwinionego wysłuchawszy i one dobrze ze wszystkich okoliczności uważywszy, lubo urodzony Bratkowski, obwiniony, abusus beneficio pozwolonej sobie inquisitii, etiam judicialiter totus compelatus (sic), onej wywodzić nie chciał; i stąd manifestae complicitatis ad perduellionem cosaticam esse reus arguitur, per libera confessata przyznaje się, że w Kijowie i po różnych miejscach, u Palija, gdzie i Samuś był w Chwastowie, bywszy, teraz powrócił, i tak z suppliki, za religją graecodisunicką, jako skryptów i listów, ręką obwinionego pisanych, a przy nim, gdy go wojska naszego przednia straż, chcącego, ficto habitu, declinare obóz nasz, imać kazała, znalezionych, patet, że motivum, quaerendae vindictae nawróconej religii greckiej, za łaską Bożą do jedności kościoła swiętego i protectiej graecodisunitae religionis, do Ukrainy jeździł i, ztąd rediens, clam populum et plebem cosaticam, zawsze in fide erga rempublicam nutantem, in capita..... Palija i Samusia; bardziej ut præsumitur, i do tak ciężkiej przeciwko całej rzeczypospolitej sedyciej, szukając commiseratiej nad religią swoją, niby przez Polaków, co się nigdy najdować nie może, oppressa, siła ognia przydał; przecież, aby tem jawniej tak wielkiej niezbożności obwinionego pokazała się actia i, jeżeli kto więcej w ten zapamientały wchodził uczynek, odkryło się, potrzebną być corporalną uznawa inquisitją, przez executora publicznego, w obecności pisarza i przysiężnych miejskich, na którą pozwanego, do sądu miejskiego, w obecności urodzonego instygatora sądowego, in instanti odsyła.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, 1699—1741 года, № 3085; листъ 442 на оборотѣ.

CLXIX.

Универсалъ короннаго подкоморія, графа Юрія-Доминика Любомирскаго къ дворянамъ волынскаго воеводства. Любомирскій объявляетъ, что онъ готовъ содѣйствовать дворянамъ въ усмиреніи козаковъ и приглашаетъ ихъ собраться въ лагерь подъ Полонное. 1702. Ноября 22.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca nowembris dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiey mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi, personaliter comparens urodzony jego mość pan Zygmunt Bnicki, dla zapisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, łuckich, podał per oblatam uniwersał od jaśnie wielmożnego jego mości pana Jerzego Dominika hrabi na Wiszniczu y Jarosławiu Lubomirskiego, podkomorzego koronnego, olsztyńskiego, kazimirskiego, barskiego etc. starosty, do ich mościów panów obywatelów woiewodztwa wołyńskiego, w sprawie pewney, w tymże uniwersale wyrażoney, wydany. O czym ten uniwersał szyrzey a dostateczniey w sobie obmawia y temi do xiąg ninieyszych jest pisany słowy: Jerzy Dominik, hrabia na Wiszniczu y Jarosławiu Lubomirski, podkomorzy koronny, olsztyński, kazimirski, barski etc starosta, ich mościom panom y braciey życzliwe usługi zaleciwszy, tę moię wyrażam ochotę: iż lubo w tamtym kraju, kędy szwedzkie grasuią woyska, miałem okazią bawienia się dla ochrony nadrujnowanych przez nieprzyiaciela dobr moich, kiedy tu jednak kozackie szerzą się bunty y cale nie ustaią, pospieszyłem wespuł z wielmożnym jego mością panem starostą Sądeckim, abyśmy służyli waszmościom panom y ten kray zdrowiem y fortuną

naszą zasłaniali; ponieważ tedy o conservacią zdrowia fortun waszmościow panow idzie, ogłaszam tę w nas ochotę, iż waszmościom panom służyć usilnie będziemy, tylko wzaiemnie upraszamy y obliguiemy, abyście waszmość panowie, wrodzoney staropolskiey zażywszy rezoluciey, wespuł z nami zdrowia, substancie swoie zasłaniali i chłopskim nie dopuszczali szyrzyć się swywolom; kto tędy honor kocha, szlachecką conserwuie wolność i wojenną ma ochotę, uniżenie upraszam, abyście waszmość panowie y bracia pod Połonne do nas kupić i gromadzić się raczyli. Tak się o utrzymaniu zdrowia i fortun naszych, Pana Boga wziąwszy na pomoc, szczerze radzić i mysleć o sobie będziemy, do czego invituiąc waszmościow panów, powolność usług moich oświadczam. Datt w Zasławiu, die vigesima secunda novembris, roku tysiąc siedmset wtórego. U tego uniwersału, przy pieczęci przyciśnioney, podpis ręki tymi słowy: Lubomirski, podkomorzy koronny, ktoryże to uniwersał, per oblatam podany, za podaniem y prożbą wysz mianowanego jego mości podawaiącego, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg ninieyszych łuckich iest ingrosowany.

Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, годъ 1702; листъ 1165.

CLXX.

Рѣшеніе военнаго суда, по которому приговариваются къ пыткѣ крестіяне изъ мѣстечка Деревичь, обвиненные въ намѣреніи принять участіе въ козацкомъ возстаніи. 1702. Ноября 22.

Anno eodem 1702. Dnia 22 Nowembra, w mieście iego królewskiej mości, Łucku.

Między tymże urodzonym instygatorem sądowym, aktorem, a roboczymi: Iwanem, Stachem Kamińskim, Hryckiem Mielnikiem, Wasilem Podrożnym, Iwanem Wołoszynem, Kościem Dziechciarzem, Semenem Brzezniczenkiem, Kościem, poddanemi z miasteczka Derewicz, jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego koronnego, w więzieniu będącemi, a do sądu przyprawodzonymi, także personaliter.

Sąd wojskowy, controwersii i justificatii stron wysłuchawszy, i one dobrze zważywszy, ponieważ incarcerati, na dobrowolne confessata i depozycią roboczego Iwana, przez którą incusat tychże obwinionych, że się umawiali, gdy wojsko nasze pod Wiszniopolem stało, za przybliżeniem się kozaków, do nich puść, i z nimi żydów i polaków scinać, per omnia negant, incusando tegoż roboczego Iwana, że on, z nienawiści o pobicie siebie przez Mielnika, te napaść wlecze; przeto, zawiesiwszy finalną sprawy decyzią, potrzebną bydź uznawa corporalną comparytią z tym że roboczym Iwanem przez executora publiczego, etiam admoto igne, in instanti; wynajduie i tegoż roboczego Iwana do sądu miejskiego łuckiego odsyła.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, 1699—1741 года, № 3085; листъ 443.

CLXXI.

Позовъ, требующій въ военный судъ воеводства волынскаго дворянъ: Григорія Дидковскаго и Ивана Езерскаго, вслѣдствіе жалобы на нихъ купцовъ изъ мѣстечка Полоннаго: Евреевъ, Марка Іовелевича и Мошка Шлёмовича о томъ, что когда евреи эти бѣжали во время козацкаго возстанія, то они наняли Дидковскаго и Езерскаго, бывшихъ тогда въ ополченіи волынскаго воеводства, проводить ихъ обозъ; но Дидковскій и Езерскій завели ихъ на ложный путь, въ лѣсъ, и тамъ ограбили. 1702. Ноября 24.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego, i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy oczewiście wozny generał województwa Wołyńskiego i innych, szlachetny Adam Walawski, który, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam, publice, libere ac per expraessum in haec recognovit verba: iż on roku niedawno przeszłego, tysiąc siedmset wtórego, dnia pietnastego decembris, pozew wojskowy, pod tytułem jaśnie wiel-

możnego jego mości pana Franciszka na Leduchowie Leduchowskiego, kasztelana Wołhyńskiego, pułkownika województwa Wołhyńskiego, tenoris sequentis: Franciszek na Leduchowie Leduchowski, kasztelan Wołyński, pułkownik wojsk województwa Wołyńskiego, ręką swą. Urodzonym ich mościom panom: Marcianowi Czarneckiemu w Rusiulu i jego mości panu Jezierskiemu w Kołpytem mieszkaiącym, quos opus statuitionis inculpatorum officit, Janowi, albo innego imienia, Jezierskiemu, we wsi Okorsku, przy rodzicielu i krewnych mieszkaiącemu, Hrehoremu, sive alius nominis, Dydkowskiemu, w Rusiulu, maiętności jego mości pana Marciana Czarneckiego mieszkaiącemu i innym pryncypałom niżej mianowanego uczynku, po imionach i przezwiskach samymże pryncypałom lepiej wiadomym, a we wsi Kołpytym mieszkaiącemu, jego mości panu Jezierskiemu, wspomnianego jego mości pana Jezierskiego, pryncypała, synowca swego, ad expeditionem bellicam wyprawuiącemu i zaś tegoż synowca cum praeda u siebie trzymaiącemu, pozwanym, z osoby, ze wszystkich generaliter dóbr waszmościów leżących i summ pieniężnych, powagą urzędu mego pułkowniczego przykazuie, abyście waszmość przed sądem ordynarynym województwa Wołyńskiego najpierwej po dacie i położeniu tego pozwu, iuxta cadentiam sądzącym się, albo tam, gdzie na ten czas rezydencia moja za niedziel cztery będzie, sami oblicznie i zawicie staneli, ad instantiam instygatora tychże sądów expeditionis bellicae i jego delatorów, niewiernych: Marka Jowelowicza i Moszka Szlomowicza, mieszczanów i kramarzów z miasta Połonnego, dóbr jaśnie wielmożnego jego mości pana Lubomirskiego, podkomorzego koronnego, kazimierskiego, olsztyńskiego, barskiego etc: starosty, krórzy actores, cum assistentia sibi debita, ieżeliby jej potrzeba, przychylaiąc się do prawa pospolitego i protestatiej swoiej, cum aresto w grodzie łuckim, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtórego, die vigesima quarta novembris zaniesionej, waszmościów pozywają o to: iż waszmość, in convulsionem prawa pospolitego postępuiąc sobie i na rygor prawny, ratione laesae securitatis, ile sub tempus securitatis expeditionis bellicae, statutus, et constitutionibus regni surowie opisany, nie oglądaiąc się, gdy roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtórego, województwo Wołyńskie, haeroicis pectoribus suis zasłaniaiąc życie i fortuny swoie, pro Deo et patria po inkursii

szwedzkiej przeciwko rebellizantom kozackim, aż w Ukrajnę wyprawiło się było, domando seditionem rebellium, i tam, dla zaszczytu w Ukrainie wolności i praw ojczystych przez czas nie mały pospolitym ruszeniem, cum dispendio vitae et substantiae, w obozie zostawało, po tym zaś, skoro rebellio kozacka z kraiów i fortec Ukraińskich obywatelów tamejszych, per tyranidem suam, do ucieczki w spokojniejsze kraie przymusiła, między którymi taborami moderni actores z żonami, dziećmi, towarami kupieckiemi i ze wszystką substancią swoią, wybrawszy się, unosząc zdrowie swoie od okrucieństwa i zbytków swawolnych kozaków, tu, w kraie Wołhyńskie, prowadzili się, tej będąc nadzieji, że wszyscy synowie koronni viritim tam, gdzie podściwym synom ojczyzny być przystoi, przeciwko tymże rebellizantom arma movebunt, a spokojniejszego przejścia wszystkim, których województwo do wojny nie obligowało, pozwolonoi aliści co tylko actores terazniejsi ze wszystkim z Połonnego ku Wołyniu wyiechali, natychmiast, wielmożni pozwani: Jezierski Didkowski, primo quidem wielmożny Didkowski, zniosszy się z panem Jezierskim i innemi, waszmości lepiej znaiomymi, w generalnym obozie będąc, czyli też bez opowiedzi wyiechawszy z obozu, dodaiąc afflictionem publicae calamitati, anno praesenti, quo supra, die ultima octobris, uciekaiących aktorów przed rebellią kozacką, wprzód poczeliście konwoiować na noc, wziąwszy za to nagrodę, a potym w lesie, Cwet nazwanym, między Połonnym a Mańkowcami będącym, tychże aktorów, na inszy gościniec sprowadziwszy, tymże aktorom assystowaliście, gdy zaś actores postrzegli się, że nie tym gościńcem iadą, za przedniejszemi taborami ciągnąć chcieli, interea waszmość pozwani, nie pomniąc nic na prawo pospolite i na winy w nim eo nomine opisane nic nie respektuiąc, w tymże lesie Cwecie, nad brodem, nazwanym Korowim, aktorów w kilkanaście koni dogoniwszy, samych aktorów, chcąc pozabiiać, od wozów poodganialiście, żony ich i dzieci, ile w nocy, poprzestraszaliście, wozy zrabowaliście i, cokolwiek w wozach było, jako to: pasów dwa srebrnych: w iednym grzywien siedm proby trzynastej, pozłocistych, pas biały grzywien srebra pięć, próby iedynastej, kubków cztery: ieden pozłocisty graniasty, a trzy białych, w których srebra grzywien półszusty, próby trzynastej, łyżek srebrnych pietnaście, w sześciu łyżkach ważyło po

łutów ośm, a w dziewięciu po łutów pięciu, łomanego srebra różnego, co było w pudełku, grzywien siedm, rostruchan srebrny pozłocisty awszpurskiej roboty, waży grzywien trzy, hadel, co szabas w nim odprawuią, grzywien dwie próby jedynastej, pereł uriańskich sznórów trzy, valoris złotych trzysta, koralów wielkich trzy sznury, a czwarty mniejszych, przy których sześć dukatów podwójnych było, zauszniczek dwie, w których po sześciu rubinów i po wielkiej perle, pierścionków sześć: ieden aspisowy szczero złoty, w którym trzy czerwonych złotych, drugi dęty w trzech czerwonych, a na wierzchu blaszka srebrna, trzeci w różą rubinową, a we środku diamencik, czwarty z czterma kółkami, a na wierzchu pieczęć, dwa pierścionków złotych turkusowych, w których pułtrzecia czerwonego złotego, dwadzieścia cewek złota, gotowych pieniędzy sześćset trzydzieście złotych polskich, sukień parę, żupan kamelowy z haftkami srebrnemi, co wszystko ważyło łutów dwanaście, próby trzynastej, giermak szkarłatny czarny, axamitem lisztwowany, żupan kamelowy i giermak stary, sukień białogłowskich pare, katanka grubrynowa koloru wiśniowego, guziki wielkie filgranowe złociste, spodnica jarmułokowa z trokami axamitnemi, między któremi galon złocisty, pare sukień grubrynowych, sztukie jarmułuku, kabat haftowany wszystek złotem na czerwonym axamicie; u Szai parę sukień grubrynowych, dwa kabatów axamitnych, potrzebami złocistemi obkładanych, czapka sobolowa, wydra, to jest rękaw, dwa fartuchów tabinowych, trzy prześcieradła złotem haftowane, także trzy poszwy, sześć poszewek jedwabiem wyszywanych, także i prześcieradła, iedna firanka, drugie stołowe nakrywadło, koszul piętnaście, beczka w garców sto, co kram był w niej zabity, w której było trzysta (łokci) kromrasu różnych kolorów, pięćset łokci harasu różnych kolorów, rąbku sztuk dwadzieścia i cztery, dziesięć pasów jedwabnych, długich, po złotych ośmnaście, siedm pasów jedwabnych krutszych, trzy sztuki drelichu, dwie sztuki dymy: iedna w prążki, druga gładka, trzy sztuki madzelanu, dwie sztuki zawoiów, trzy bunty szwabskiego płutna, dwadzieścia szarpanków słuckich, skur kozłowych czarnych piętnaście, nożów spilkowych buntów dziesięć, płótna przeworskiego sztuk trzy, płótna lwowskiego dwie sztuki, wstąg wszelakich w kolorach dwudziestu, kaftanów słuckich dziesięć,

butow czerwonych połońskiej roboty par piętnaście, butów czarnych par ośm, butów żułtych par dwanaście, szafranu funt ieden, passamanów gdańskich z jedwabiem za złotych sto, pieprzu kamień, gozdzików funt, puł funta muszkatołowej gałki, zwierciadła wielkie i małe, opończa, haftki, faciunt summę złotych sto; cytwaru funtów dwadzieścia, saletry lutrowanej funtów dwadzieścia, włóczki funtów sześć, iedwabiu, kręconego z polskim, funtów dwa za złotych pięćdziesiąt, kart wrocławskich cztery tuziny, smuszków astrachańskich sinych dziesięć, czapek karmazynowych sześć, sześć kabatów grubrynowych z pasomanami, dwadzieścia sznurów koralów małych, sznur po talerowi bitemu, krzyształów sznurów dziesięć, funt cytwarowego nasienia, trzy kubraki madzelanowe, cyny sztuk dwadzieścia i pięć, flasz cynowych trzy, panwi cztery, dziesięć funtów mydła, które to rzeczy i fanty, wyżej pomienione, jako i gotowizne waszmoście pozwani, na dobrowolnym gościńcu pozabierawszy, i skrzynie, beczki, pudła, i, w czymkolwiek towary były, porozbiiawszy, coście mogli na konie w zawinienia zabrać, pozabieraliście i nie przystojnie zagrabiliście, a czego iuż siła końska znieść nie mogła, jako to: beczki, pudeł, szkrzyń, puzder, korzenia, co się tylko zabrać nie mogło, nawet wosku cztyry kamienie, to wszystko po gościncu porozrzucaliście, porąbali i w błoto i w ziemię wdeptaliście, te zaś rzeczy i srebra, wyżej pomienione, także suknie, fanty i summy gotowe, na paj między siebie podzieliwszy, każdy swoią część, gdzie miał swoie redinatorium (sic), powiózł, to jest: wielmożny pan Didkowski do wsi Rusiula, do rodzica, w Rusiulu mieszkaiącego, a wielmożny pan Jezierski do wsi Kołpytego, do stryia swego, jego mości pana Jezierskiego, poprzewoziliście; iedne rzeczy okolicznym arędarzom poprzedaliście i pieniędze na swój pożytek obróciliście, drugie zaś rzeczy droższe, przy sobie zostawiwszy, chlubiąc się z tak niesłusznej obłowy, w domu jego mości pana Jezierskiego, w Kołpytym mieszkaiącego, kucharki, białogłowy i parobki w żydowskie szaty i stroie bogate, przy ochocie publicznej, ubieraliście, jako jest wszystkim okolicznym ich mościom panom sąsiadom dobrze wiadomo, przez co po nieprzyjacielsku wniwecz aktorów obróciliście i do niemałych, naimniej na piętnaście tysięcy, iedno z drugim, przywiedliście. A tak delatores moderni tych pryncypałów: pana Jezierskiego

w Kołpytym i rzeczy, tamże będące i zabrane, a pana Didkowskiego we wsi Rusiulu, u urodzonego jego mości pana Marciana Czarneckiego i rzeczy także zabrane, tamże będące, u rodzica, przez woznego, szlachetnego Miklewskiego i szlachtę, w areszcie specifikowaną, officiose aresztowawszy, do stawienia przed sąd expeditionis bellicae: primario przez jego mości pana Czarneckiego tego to pana Didkowskiego, pryncypała, a przez jego mości pana Jezierskiego, w Kołpytym mieszkaiącego, do stawienia synowca jego mości, pana Jezierskiego, których areszt zaszedł. A waszmościów panów: Didkowski i Jezierscy, pozwani, do przywrócenia pomienionych rzeczy, na gościncu violenter zabranych, szkod nagrodzenia, winom prawnym, tak ratione laesae securitatis iudiciorum bellicae expeditionis, jako też ratione rozboiu, zabrania, zrabowania in via strata publica w nocy, jakowe na ich mościow z prawa pospolitego sciągać się będą, przysłuchania się, actores moderni na termin wyżej oznaczony waszmościów pozywaią. Na którym, jako na zawitym, abyście waszmość stanąwszy, na to wszystko, co vobis proponetur, iudicialiter odpowiadali i usprawiedliwili się. Pisan w Łucku, die vigesima quarta nowembris, millesimo septingentesimo secundo, in stuba iudiciaria, odniosł do wsi Okorska po urodzonych ich mość panów, quorum vis nominum, Jezierskich: synowca i stryia, a reskrypt tegoż pozwu, słowo w słowo przepisany; unius ejusdemque essentiae, do wsi Rusiula i tam ten pozew, z jego reskryptem, w ręce pozwanym oddawszy, o oddaniu onych czeladzi dwornej, i kogo widzieć mógł, od kogo by były pisane, opowiedział i prawnie do wiadomości przywiodł. Za którym to pozwem i jego reskryptem pomieniony wożny rok i termin stronom, powodowej i pozwanej, przed sądem expeditionis bellicae, według praefixiej, w pozwie exprymowanej, ku rosprawie prawnej stanowić się złożył; de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Adam Walowski, wozny.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2583, годъ 1703; листъ 70.

CLXXII.

Приговоръ военнаго суда, по которому назначается смертная казнь съ четвертованіемъ крестіянину Ивану изъ мѣстечка Деревичъ за то, что онъ похвалялся истреблять Ляховъ и Евреевъ, а потомъ ложно обвинилъ другихъ крестіянъ въ этомъ намѣреніи. 1702. Ноября 25.

Anno eodem 1702, w Łucku, dnia 25 nowembra. Continuatia dekretu między urodzonym instygatorem sądowym, roboczym Iwanem i drugiemi więźniami.

Sąd wojskowy do czytania confessat, przez roboczego Iwana circa corporalem inquisitionem deponowanych, przystąmpił, z których ponieważ manifeste constat, że roboczych: Stacha Kamińskiego, Hrycka Mielnika, Wasyla Podrożnego, Iwana Wołoszyna, Kościa Dziechciarza, Semena, z napaści o bunty obwiniwszy, onych do sądu niniejszego, ze złości, jako sam przyznaje się, doniosł, i przez tę napaść swoją, ludzi tak do więzienia, jako nie nałej biedy przywiodł, sam zaś, zapomniawszy ciężkości kary i sromotnej śmierci, na buntowniki opisane, z odpowiedzią i przechwałką mówić, jako z tych constat confessat: «że będę w lackiej i żydowskiej krwi brodził», ważył się. Napastnie obwinionych, wyżej mianowanych, od sprawy i akcii instygatora sądowego uwalnia i od więzienia in instanti tychże, niesłusznie obwinionych, relaxuje. Tegoż zaś roboczego Iwana na ścięcie szyje z czwiertowaniem po śmierci i rozwieszeniem na polach, po gościńcach publicznych, bezecnego ciała przez executora publicznego dekretuje i na nieodwłoczną executią tegoż obwinionego Iwana in instanti do sądu miejskiego odsyła.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, годъ 1699—1741, № 3085; листъ 444.

CLXXIII.

Приговоръ смертной казни на дворянина Данiила Братковскаго за участiе въ козацкомъ возстанiи, изданный военнымъ судомъ, учрежденнымъ въ воеводствѣ волынскомъ. 1702. Ноября 25.

Anno eodem (1702), w Łucku, dnia 25 novembris.

Continuatio decretu I. P. Bratkowskiego.

A post haec, sąd wojskowy, do czytania confessat, circa corporalem inquisitionem, przed sądem miejskim przez obwinionego deponowanych, przystąmpiwszy, i one ze wszystkimi, cum liberis confessatis tak pod Zasławiem w obozie sądownie, jako agnitionibus i privatim przed rożnemi osobami przez obwinionego depositis, skonfrontowawszy i matura deliberatione ex omnibus circumstantiis zważywszy; lubo z nich manifestam obwinionego, w tak jawnym uczynku, mentis dochodzi obstinationem et duritiem; że etiam in manifestis, contra suam depositionem liberam zmieniał, i ztąd powtorną, etiam admoto igne, potrzebną bydź uznawa, przez tegoż executora publicznego, z obwinionego, inquisitią; jednak, mając ratią słabości obwinionego, ex clementia, od dalszej inquisitiej, admoto igne, jak sam obwiniony, uznając się godnym śmierci, supplikuje, uwolniwszy; że interest wszelkiej prowidenciej całości wojewodztw tutejszych, przy tak ciężkiej sedyciej kozackiej....... ut pereat noxa, winnego śmierci za niezbożną actią, wyżej wyrażoną, tegoż urodzonego pana Bratkowskiego uznawa i jego, jako in causa injuriæ publicae, na ścięcie szyje dekretuje i na executią niezwłoczną tejże śmierci przez executora publicznego, do sądu miejskiego łuckiego odsyła i poparcie tejże executii urodzonemu instygatorowi sądowemu serio zleca, którému,

pro exigentia rei, omne administerium miasto tutejsze Łuck przydać jest powinno.

Книга протоколоевъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, № 3085, годъ 1699—1741; листъ 443 на оборотѣ.

CLXXIV.

Письмо отъ русскаго посланника въ Варшавѣ къ гетману Мазепѣ, о томъ, что шведскіе агенты распускаютъ слухъ, якобы возстаніе Самуся произошло свѣдома Петра I и при содѣйствіи Мазепы. Онъ проситъ Мазепу опровергнуть непремѣнно эти слухи, войти для этого въ сношеніе съ польскими властями и не пропускать своихъ козаковъ къ Самусю. 1702. Въ концѣ ноября.

Po zakończeniu zwyczajnego tytułu.

Będąc przy dworze najjaśniejszego królewskiego weliczestwa polskiego, doszła mię wiadomość, jako jednorówny nieprzyjaciel, król Szwedzki, chytrymi wymysłami y radą zdrajców, króla i rzeczpospolitą chcąc w królewstwie polskim zawieść i pogorszeniem rozerwać wieczny pokoj i przyjaźń z Carskim Weliczestwem, a uczynić konieczną królewstwu polskiemu ruinę, udaje i rozszerza noniwy, jakoby, po ordynansie Carskiego Wieliczestwa, wielmożność wasza miał przez Dniepr przejść ze dwudziesto tysięcy wojsk na polską stronę, na pomoc i sukurs pułkownikowi Samusiowi, który także ma się pisać y nazywać ordynowanym hetmanem Carskiego Jego Weliczestwa; przytym, jakoby te wszystkie bunty i rebellie (które iście nic inszego, tylko mianowanych nieprzyjaciół mają authora) czynić się mają z instygacyi, rady i pozwolenia naszego Monarchy, od czego rzeczpospolita, słysząc także wymyślne nieprzyjacielskie fakcje, nie małe przyjmuje podejrzenie; także, muszę tą moją krótką relacyą wielmożności waszej donieść, żeby to jawnie, effektualnie pokazane było, iż ta rebellia, bez woli w. m. pana, Jego Carskiego Weliczestwa bez żadnej rady i najmniejszej instygacyj stanęła i nie do interessu abo potrzeby Jego Carskiego Weliczestwa należy, szukając, nie tylko w tym jako najlepiej justyfikować, ale też quantum possibile y pilnować, żeby ta iskra w ogień się nie obruciła, ktora niedopuszcza

rzeczpospolitej ad naturalem defensionem contra communem hostem przystąpić. Dla lepszej konfirmacyi chciej wasza wielmożność z jego m. hetmanem koronnym mieć pilną korrespondencyą, nie wątpiąc o tym, że to i im potrzebna będzie, żeby tym prędzej do aliencyi z Jego Carskiem Weliczestwem przystąpić dla uspokoienia tego iednorownego nieprzyjaciela; a od naszej strony nie tylko assekurować dotrzymanego wiecznego pokoju, ale i wszystką pomocą przeciwko temu mianowanemu nieprzyjacielowi Jego Carskie Weliczestwo armis et argento pomogać nie przestanie, gdy kontynuo w państwach tego nieprzyjaciela wojskami swojemi, nie tylko ruinę całej Inflandyi czyniąc, woysko nieprzyjacielskie główne zniósł, ale też przy inszych miastach i zamkach, sam swoją wysoką osobą, fortecę sławną, stolicę Ingryą, opanował, iście cum summo communis hujus hostis detrimento, także i w Litwie nie bez własnej szkody suis armis et expensis wziął fortecę Bychowską, oddał rzeczypospolitej i teraz, po proszeniu królewskiego weliczestwa i niektórych litewskich panów, pewny regiment piechoty na pomoc przeciwko temuż nieprzyiacielowi, żądając przyiazni z rzeczpospolitą i aliancii przeciwko temuż, który królestwo, rzeczypospolitej państwo, ruiną uczynił, kościoły swięte despektował, w wielu miejscach nie tylko obywatelów ale też i zakonników rozegnał, dawno sławny zamek Krakowski w popioł obrócił i dotychczas z wojskiem swoim, ciężkie wybierając kontrybucie i prowianty, w wolnym państwie chce się panem uczynić absolutnym, dalej, niewątpiąc o tym, że wasza welmożność, według swej Carskiemu Weliczestwu wiernej służby, kazał być od takich nieprzyiacielskich wymysłow w dobrej ostrożności, żeby kozakow nie przepuszczać do tych rebellizantów, ponieważ nieprzyjaciel nieusypnym na to patrzy okiem, żeby w państwach Carskiego Weliczestwa zle uczynić.

P. S. Ręką własną pana posła pisano: także należy, żeby nietylko tych kozaków nie przepuszczać, ale i drugich nie przyjmować y im żadnej obrony nie dawać.

На оборотѣ находится помѣтка: Copia, do słowa interpretata, z listu, posłanego od posła jego mości moskiewskiego, do jego mości Mazepy, hetmana zaporoskiego Jego Carskiego Weliczestwa.

Сообщено членомъ—сотрудникомъ Коммисіи, Г. Перльштейномъ.

CLXXV.

Протестъ нѣкоторыхъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ подчашія житомирскаго, Казимира Стецкаго, и чесника житомирскаго, Александра Кнегининскаго, о томъ, что они, присвоивъ своей партіи имя воеводства кіевскаго, отдѣлились отъ начальника ополченія этого воеводства, старосты овруцкаго, Франциска Потоцкаго, неумѣніемъ вести военныя дѣйствія и угнетеніемъ крестіянъ усилили козацкое возстаніе и были причиною гибели многихъ дворянъ и пораженія кварцянаго войска. 1702. Декабря 2.

Року тисеча семъсотъного второго, мѣсеца Декабра второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передомною, Даниелемъ Левъковскимъ, наместникомъ, на тотъ часъ, и регентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешъними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Theodor Antoni Milkiewicz, świadczył i solenniter, niżey na podpisie wyrażonych, ich mościow panow urzędnikow, obywatelow woiewodztwa kiiowskiego, imieniem, protestował się przeciwko urodzonym ich mościom panom: Kaziemirzowi Stanisławowi na Steczance Steckiemu, podczaszemu i podstarościemu grodskiemu Żytomirskiemu i Alexandrowi Kniehinieńskiemu, cześnikowi żytomirskiemu, indebitae scisionis et contra omne fas et aequum divisionis w woiewodztwie kiiowskim pryncypałom, iż pomienieni obwinieni principales, zapomniawszy rigoru prawa, in convulsores legum postanowionego, nienagrodzonę woiewodztwa całego ignominią, gdzie było, in tantis całey rzeczypospolitey periculis, a osobliwie woiewodztwa tego, nie tylko w kupę tę gromadzić et fratres vocare in unum, ale kiedyby można zkądkolwiek pro defensione publica

adscire sobie amicum, któryby ze wszystkiemi unanimiter securitati, praesentibus in his malis, kozacką reprimere dopomogł swywolą, actus legitimos, którekolwiek pro salute publica, wszyscyśmy w polu na koniach pospolitym ruszeniem stanowili, z uięciem honoru prawdziwego, insistendo, anterioribus laudis obranego i confirmowanego pułkownika i dyrectora, wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, invalidare et scripto nocivo lacerare ausi sunt, to ich moście inculpati, ani z urzędu, ani z praerogatywy sobie żadney służącey, choć małe w sobie, jednak ab aevo zacne i znaczne i tak wysokie woiewodztwo w siłach jego rozerwawszy i od należytey zwierzchności pułkownika i directora, z prawa postanowionego, in absentia wszystkich pierwszych urzędnikow, wielmożnego imci pana starosty owruckiego, oderwawszy, miasto jakieykolwiek kozackiey swawoli dania odporu, interna ciere bella ważyli się, a osobliwie jego mość pan Kniehiniński, imie tego woiewodztwa wziowszy na się i na swoią scisią, ad praedam udał się, non ad debellandum hostem; a potym z scisią swoią nienależycie, za ordynansami jaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow pro subsidio publico zbliżoną na granicę woiewodztwa naszego militiam, nulla data et habita ratione, interturbare ważywszy się, per spolia, z różnych dobr percepta, ultorem populum na imie woiewodstwa, na krew szlachecką, bo tak siła braciej, nunquam compensabili damno, pogineło, nawet i na woysko kwarciane sprowadził; o czym jako woiewodztwo nasze nigdy nie wiedziało, neque ullum unquam praebuit consensum, owszem przeczyło, tak uchodząc, uchoway Boże, i wielkich wodzów, ich mościow panów hetmanów, censuram et praevidendo indemnitati, cobykolwiek szkod, ruiny, jako już niemało i na ten czas poniosło woiewodztwo nasze, przed Bogiem i światem oświadcza się, że nie z czyiej okazyey futura clades, tylko z nierządnego, bezprawnego wyszrzeczonego regimentaiza rządu, ponosić by przyszło, iterum atque iterum, ut supra scriptum est, nomine ich mościow, niżej podpisanych, protestatur, salva melioratione, prosząc hanc protestationem actis conotari; co i otrzymał. U tey protestaticy podpisy ich mościow panow obywatelow woiewodstwa Kiiowskiego temi słowy: Franciszek na Potoku Potocki, owrucki starosta, pułkownik woiewodstwa kiiowskiego, Hrehory Benedykt Żabokrzycki, łowczy brac-

ławski R. P. W. K. Kazimierz Pruszyński, porucznik P. W. K. Alexander Trzeciak, sędzia grodski owrucki, Jan Trypolski, miecznik lidzki, Jan Jakubowski, Alexander Jakubowski, Mikołay Skipor, Stanisław Korytko, Stanisław Jaskulski S. Ow, Jerzy Karol Milkiewicz; jako nie umieiący pisać, Jan Trypolski kładnie krzyżyk ręko własną +; Thomasz Redczyc, ręką własną, Woyciech Potocki, podstoli wiski, Jan Semkin, Jan Zmiiowski, Michał Zakusiło, ręką własną, Maciey Ciechanowski; na mieyscu i za prożbą imci pana Białoszyckiego, przy krzyżyku, ręką własną napisanym, podpisuię się Jan Jakubowski, Stephan Stempkowski, Theodor Podleski, Alexander Staszkiewicz, Jakub Przyborowski, kapitan jego królewskiej mości; Theodor Zawalicz—Moczulski, Benedikt na Kostiukowszczyznie Kostiuszkowski, Samuel Redczyc ręką własną, Woyciech Kurowski, Stephan Kobiliński, Jan Dombrowski; na mieyscu imci pana Korkoszki podpisuię się przy krzyżyku—Samuel Ray, Theodor Antoni Milkiewicz.

Книга гродская, овруцкая, записовая и поточная, № 3220, годъ 1700—1703; листъ 592 на оборотѣ.

CLXXVI.

Универсалъ гетмана польнаго коронного, графа Адама-Николая Сенявскаго, къ военнымъ начальникамъ о томъ, чтобы они, вмѣстѣ со своими командами являлись въ лагерь, такъ какъ Сенявскій намѣренъ двинуться въ походъ на козаковъ. 1702. Декабря 4.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąsa decembris szesnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiey mości łuckim, przedemną, Kazimirzem Malickim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony jego mość pan Michał Paszkiewicz, dla zapisania do akt ninieyszych, grodzkich, łuckich podał per oblatam uniwersał od jaśnie wielmożnego jego mości pana Adama Mikołaia z Granowa Sieniawskiego, hrabi na Szkłowie i Myszy, woiewody

bełzkiego, hetmana pełnego koronnego, lwowskiego, rohatyńskiego etc. starosty, z podpisem ręki i pieczęcią tegoż jego mości, o czym ten uniwersał, niżej wpisany, fusius in se sonat, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onego i do akt wpisanie. A tak ja, urząd, annuendo prośbie y afektaciey wyszrzeczonego podawaiącego, przyimuiąc, czytałem y temi iest inserowany słowy: Adam Mikołay z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie y Myszy, woiewoda bełzki, hetman polny koronny, lwowski generalny, rohatyński etc. starosta. Wiadomo czynię komu o tym wiedzieć będzie należało, osobliwie jednak ich mościom panom pułkownikom, rotmistrzom, porucznikom, namiesnikom i wszystkim woyskowym y towarzystwu chorągwi, tak usarskich, pancernych, jako też y wołoskich, na imprezę ukraińską ordynowanych, do wiadomości donoszę. Jż dla miłości oyczyzny y powszechnego dobra determinowawszy się na Ukrainę przeciwko buntom kozackim, stanołem tu osobą moią, w Brzeżanach, gotowym będąc zaraz ruszyć się z woyskiem na przerzeczoną imprezę, nie ochraniaiąc własnego zdrowia. A że chorągwie niektore tu, na mieyscach naznaczonych, staneli barzo w małym compucie, inne zaś dotychczas nie staneli, tedy wydaię ten uniwersał moy do wszystkich ch mościow panów woyskowych, miłością oyczyzny y powszechnego pokoju obowiązuiąc, serio zalecaiąc y surową władzą moią hetmańską przykazuiąc, aby ich mość panowie rotmistrowie, porucznicy lub ich namiesnicy z chorągwiami na czas i miesce, w ordynansach wyrażone, jako najprędzey stawali, a ich mość panowie kompania za chorągwiami, pod ostrością urzędu wojskowego, pospieszali z tą, ktora należy dobremu żołnierzowi, ochotą y do wojennych acticj gotowością; ten zaś uniwersał, żeby tym prędzey wszystkich wiadomości doyść mogł, w rynku, przy trąbie, podług zwyczaju, ogłosić y na bramie miasta Łucka przybić zlecam. Dan w Brzeżanach, dnia czwartego grudnia, roku tysiąc siedmset wtorego. U tego uniwersału, przy pieczęci wielkiey, podpis ręki wielmożnego jego mości pana hetmana w te słowa: Adam Mikołay Sieniawski, woiewoda bełzki, hetman polny koronny, lwowski generalny, rohatyński etc. starosta. Suscepta zaś grodzka krzemieniecka, w tyle napisana, de tenore tali: anno millesimo septingentesimo secundo, die nona decembris, comparens personaliter urodzony pan Bartłomiey Bochnicki, ad acta

presentia, castrensia, cremenecensia, ten uniwersał obtulit, suscepi Mikołay Stanisław Kamiński, stolnik drohicki, burgrabia grodzki krzemieniecki, manu propria. Który że to uniwersał, per oblatam podany, za podaniem y proźbą wyszmianowaney osoby podawaiącey, a za moim urzędowym przyięciem, wszystek z początku aż do końca do xiąg grodzkich, łuckich iest ingrosowany.

Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, годъ 1702; листъ 1171.

CLXXVII.

Позовъ отъ имени публичнаго обвинителя военнаго суда воеводства волынскаго, Андрея Клодницкаго, и епископа луцкаго и острожскаго, Діонисія Жабокрицкаго, по которому требуется отъ управляющаго Клеванскимъ имѣніемъ, дворянина Станислава Тарчевскаго, чтобы онъ выдалъ въ военный судъ, проживающаго въ Клевани, православнаго священника Іоанна, отлученнаго отъ церкви Жабокрицкимъ за неповиновеніе его власти и обвиняемаго въ томъ, что онъ, состоя въ связи съ Палѣемъ и Самусемъ, явился на Волынь съ тою цѣлію, чтобы побуждать народъ къ возстанію. 1702. Декабря 5.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca decembris piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiey miłości łuckim, przedemno, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xiągami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy oczewiście wozny generał woiewodztwa wołyńskiego i innych, szlachetny Jan Jędrzeiowski, ktory, w moc wierney i skuteczney relacii swoiey, jawnie, jaśnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku teraznieyszego, tysiąc siedmset wtorego, die quarta decembris, pozew na sądy woyskowe woiewodztwa wołyńskiego authentyczny odniosł do dobr miasta Klewania i tam ten pozew, w bramę zamku, tam będącego, wetknąwzy, o położeniu onego tak warcie zamkowey, jako i mieszczanom w mieście, od kogo i w iakiey by sprawie ten pozew pisany był, prawnie opowiedział i publikował. Pisany ten pozew ad instantiam urodzonego iego mości pana Andrzeia

Kłodnickiego, instygatora przysięgłego tychże sądow generalnych expeditionis bellicae woiewodztwa wołyńskiego, nomine publico....... woiewodztwa wołyńskiego, tudzież i jaśnie przewielebnego w Bogu, jego mości oyca Dyonizego na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, z Bożey i stolice Apostolskiey łaski, episkopa łuckiego i ostrogskiego, prototbroniego i exarchy metropoliey kijowskiey, archimandryty owruckiego, aktorow, po urodzonego jego mości pana Stanisława Tarczewskiego, gubernatora i ekonoma tegoż xięstwa Klewańskiego, pozwanego, a to w sprawie i akciey, aby pozwany Jana, wyklętego ob scelera et delicta varia, kapłana ritus graeci, bywszego parocha cerkwi mieyskiey Klewańskiey założenia Wniebowzięcia nayświętszey panny Matki Bożey, do jurisdikcyey wyszrzeczonego aktora, imci xiędza episkopa łuckiego i pastorału jego mości zdawna należącego, ktory refragus będąc, władzy pasterskiey wprzod, przeż czas niemały, przez wiosnę i lato blisko przeszłe, buntuiąc parochianow swoich przeciwko pomienionemu actorowi, imci xiędzu episkopowi łuckiemu i jego in spiritualibus zwierzchności, mieszczan klewańskich, kapłanow, do siebie z pozwami, cum monitoriis et inhibitionibus do siebie posłanych, wprzod kilkakroć, przez tychże parochianow swoich poduszczenie, mało o śmierć nie przyprowadziwszy i konfuzyą ciężką nakarmiwszy, et ratione premissorum wyklętym zostawszy, ex supera malitia sua et temeritate, poszedłszy do Paleia, Samusia i innych, przeciwko rzeczypospolitey bunty podnoszących, jako też i na Zadnieprze, biegłością swoią i wymyślnemi conceptami tychże buntownikow do większych podniecaiąc buntow przeciwko całey rzeczypospolitey, między niemi na rożnych mieyscach więcey ćwierci roku bawiąc się i machinatie czyniąc, teraz novissime, dla buntowania ludu pospolitego w mieście i xięstwie Klewańskim, z informacyą ztamtąd, kędy był, daną, do żony i dzieci swoich, w Klewaniu mieszkaiących, powroconego, a osobliwym arestem u imci pozwanego aresztowanego, przed sąd pomieniony woyskowy woiewodztwa Wołyńskiego, dla wskazania na nim win kryminalnych, ratione praemissi facti, stawił; a w niestawieniu sam za niego odpowiedzał,—intentowaney; o czym areszt, pozew oryginalny, do ktorych się i teraznieysza relatia in toto referuie, szerzej a dostateczniey w sobie obmawiaią, za ktorym to pozwem, mianowany wozny, rok i termin

stronom obom: powodowey i pozwaney, przed sądem wyszrzeczonym expeditionis bellicae woiewodztwa wołyńskiego, na naypierwszey cadencyey, po daniu i położeniu tego pozwu przypadaiącey, złożył i naznaczył i o tym tę swoią prawdziwą relatią czyni i zeznaie, prosząc eam actis connotari, co i otrzymał. Jmieniem woznego, jako pisać nie umieiącego, za ustną prozbą onego, podpisuie się Piotr Wolski m. p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, годъ 1702; листъ 702 на оборотъ.

CLXXVIII.

Жалоба обознаго воеводства подольскаго, Станислава Шидловскаго и другихъ дворянъ на, управляющаго Китайгородскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Овсяницкаго и на крестіянъ села Нефедовецъ, о томъ, что, когда Шидловскій прибылъ съ другими дворянами въ Нефедовцы и остановился ночевать, крестіяне разбѣжались, взволновали окрестныя села, ночью напали на дворянъ, обратили ихъ въ бѣгство и ограбили ихъ вещи, Овсяницкій-же отказался наказать ихъ за это. 1702. Декабря 9.

Sabbatho in crastino festi conceptionis beatae virginis Mariae, anno Domini 1702.

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosorum: Stanislai, protunc metatoris confederationis palatinatus Podoliae, et Antonii Szydłowskich, fratrum germanorum, suo et generosorum: Josephi Smarżewski et Georgii Sękowski atque generosi Michaelis Rzewuski in et contra generosum Joannem Owsianicki, bonorum Kitajgrod administratorem, atque locatorem et subditos, in bonis villae Nefedowce iusessos, administrationi ejusdem subjectos, ad praesens de nominibus et cognominibus ignotos, ratione per ipsos et quidem per specificatos subditos, turbulentos et rebelles, in hoc turbulento praesenti palatinatus Podoliae tempore atque grassanti tumultu rebellium cosacorum, non attenta suprafati metatoris protunc electi et ordinati, ad compescendos et sedandos hostes infensissimos et seditiosos ordinatione, qua tunc fungebatur ex speciali commisso, vigore con-

scriptae confederationis nobilium palatinatus Podoliae; subdole ex praedicta villa emigrationis et ad proximiora bona affugationis, ac de superagressione bonorum eorundem denuntiationis et palam promulgationis, eorundemque ad fervorem commotionis, tumultuarie et insperate adorsionis et vix e vivis, ni sese salvarentur, jam ferme profunda nocte, non sublationis, alios fugationis, equorum, exinde perceptorum, non modico pretio acquisitorum, aliorumque permultorum damnorum causationis, praedictus generosus Owsianicki, administrator bonorum Kitajgrodensium, ad personales instantias et requisitiones generosorum protestantium, justitiam, juxta qualitatem facti, uti ex rebellibus expostulassent, tandem temere denegationis, imo ejusdem recusationis facta. Cujus latior copia dari debuit, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, de negligentia vero partis protestantis in porrigendo, manifestatum est.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 323.

CLXXIX.

Жалоба обознаго воеводства Подольскаго, Станислава Шидловскаго, и другихъ дворянъ на, управляющаго мѣстечкомъ Сокольцемъ, дворянина Антона Высокинскаго, о томъ, что, когда истцы ночевали въ селѣ Нефедовцахъ, Высокинскій увѣдомилъ о ихъ пріѣздѣ крестіянъ села Сокульца, побудилъ ихъ такимъ образомъ къ нападенію на истцевъ и къ разграбленію ихъ имущества. 1702. Декабря 9.

Sabbato in crastino festi conceptionis beatae virginis Mariae, anno Domini 1702.

Jnducenda erat hoc loco protestatio similis generosorum: Stanislai, protunc metatoris confederationis palatinatus Podoliae, Antonii Szydłowski, fratrum germanorum, suo et generosorum: Josephi Smarzewski et Georgii Sękowski, atque generosi Michaelis Rzewuski, contra generosum Antonium Wysokiński, bonorum oppidi Sokolec, illustris et magnifici subdapiferi regni, administratorem, ratione per

ipso, tempore non pridem praeterito, in termino juris specificando, dum accepta notitia certa de rebellium cosacorum grassatione, ad bona villae Nefedovce, ad coercendam et compescendam hostium rebelio·.em, ad pernoctandum advenissent, pacificeque ibidem commorassent, non attenta seria ordinatione generosi metatoris palatinatus Podoliae, per nobilitatem electi, ne ullus se alienet et, ad regiminis ejusdem onmem securitatem, sese absentet. Jpse generosus Wysokiński, ejusmodi mandato abjecto, ad praedicta bona oppidi Sokolec (profectus), subditos jam seditiosos avertit et, ut supponitur ex certis rationibus, in termino juris specificandis, ad seditionem commovit, eosdem de adventu eorundem praecavit et avisavit; mox in eosdem inoppinate et insperate, armata manu, vi et violenter rebellium adorsionis, aliorum fugationis, aliis equos, non parvi praetii, interceptionis et, ni sese salvarentur, vix e vivis non sublationis, se vero ab eo periculo et occasione protunc absentationis; nec protestantium (siquidem sciverat id subsequutum fore) avisationis, nec precustoditionis, exindeque paenas, legibus regni de ejusmodi illicito progressu (praescriptas), subcubitionis, damnorum permultorum, exinde subsecutorum, una cum refusione damnorum, causationis, facta. Cujus latior copia dari debuit. Verum, qnoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, de negligentia vero partis protestantis in porrigendo, manifestatum est.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; стр. 223 на оборотѣ.

CLXXX.

Жалоба дворянина Ивана Овсяницкаго, управляющаго имѣніемъ Китайгородскимъ, на дворянъ: Станислава Шидловскаго, Антонія Гораздовскаго и другихъ, о томъ, что они, принявъ на себя должность обозныхъ воеводства подольскаго, небрежно ее исполняли и, остановившись ночевать въ селѣ Нефедовцахъ, принадлежащемъ къ Китайгородскому имѣнію, расположились столь беспечно, что дали возможность козакамъ напасть на нихъ врасплохъ, потомъ-же они обвинили въ нападеніи невинныхъ крестіянъ Нефедовскихъ. 1702. Декабря 9.

Sabbato in crastino festi conceptionis beatae virginis Mariae, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Joannes Owsianicki, bonorum oppidi Kitajgród administrator, suo et magnifici Josephi de Potok Potocki, bełzensi, ropczynensi capitanei, principalis sui, nomine, in et contra generosos: Stanislaum Szydłowski, metatorem protunc palatinatus Podoliae, Antonium Gorazdowski, Josephum Smarzewski et Georgium Sękowski solenniter, una cum reprotestatione, protestatus est idque in eo: Quia ipsi, specialiter tamen generosus Stanislaus Gorazdowski, assumpta in personam sui functione metatoris, a nobilitate palatinatus praesentis eidem collatam, ut possit et valeat, cum adscita sibi nobilitate, ac aliis asseclis et famulis, sub tempus modernum plenum periculis, insultus, impetus rebellium cosacorum compescere vel etiam de iisdem notitiam capere, ubinam et quali turba grassantur? Quae omnia cum omni, qua par est, cautela et securitate personarum exequi tenebatur; ipsi vero, in contrarium horum omnium peragendo, ipso die festi Sanctae Catherinae virginis et martyris, proxime preterito proximo, ac si nescivissent de grassante hoste atque

proxime existente, et in eosdem inhiante, ad bona villae Nefedowce, illustris et magnifici principalis haereditaria, ad pernoctandum, ipsa ferme nocte, advenientes, jam non unum, ut praesenti necessitate niterat, hospitium, prout eosdem caperet, verum aliquot hospitia, longe a se distincta, interceperunt; nulla habita personarum suarum vigilantia, imo omnem securitatem, vestibus objectis, cingulis exutis, imaginibus, quas in pectoribus suis ferebant, depositis, epiphipiis de equis collectis; exinde, ob ejusmodi animadversionem et inattendentiam, superagressi hostes, vix omnibus occasionem non prebuerunt perditionis; subditi vero nefedovecenses, uti fide'es, tam palatinatui, quam et magnifico capitaneo, domino suo, nullam notam rebellionis, tam in antecessum, quam et ad praesens non succubuerunt; de quibus justitiam nullam, nomine magnifici principalis, quam et personae moderni protestantis, tum etiam subditorum objectorum consciorum non praebuerunt, ratione quorum omnium, idem generosus protestans, iterum atque iterum protestatur.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, № 3956, годъ 1702; листъ 325.

CLXXXI.

Объявленіе отъ имени стольника мозырскаго, Александра Немирича, о томъ, что, во время разгромленія шляхтичей воеводства кіевскаго и войска польскаго козаками и крестьянами въ лагерѣ подъ Бердичевомъ, разграблены были разныя вещи и бумаги Немирича и, въ томъ числѣ, пропала привилегія королевская, на основаніи которой Немиричъ владѣлъ бывшимъ монастырскимъ селомъ Жаревицами 1702. Декабря 12.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca decembris dwunastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiey miłości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xiągami ninieyszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony iego mość pan Krzysztof Baliński, pleni-

potent urodzonych ich mościow panow: Alexandra na Olewsku Niemirycza i Zofiey Trypolskiego Niemiryczowey, stolnikow Mozyrskich, małżonkow, obviando indemnitati tychże ich mościow, manifestował się o to: Iż gdy w roku teraznieyszym sam imć pan stolnik Mozyrski, przeciwko rebelliey kozackiey będąc rothmistrzem z woiewodztwa kijowskiego obranym, wespoł z drugiemi ich mościami pany obywatelami woiewodztwa kijowskiego i złączywszy się z kwarcianemi chorągwiami, przeciwko teyże rebelliey kozackiey od rzeczypospolitey i jaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow ordynowanemi, insimul wraz zgromadzeni, pod Berdyczowem obozem stali, gdzie zbuntowawszy się chłopstwo z rożnych miast, miasteczek i wsiow, jako to: z Leszczyna, Kotelni, miasteczek i wsi Prezewa i złączywszy się z kozakami, na oboz i wozy napadłszy, w roku ninieyszym, tysiąc siedmset wtorym, dnia dwudziestego szostego octobris, oboz zrabowali, przy ktorym rabunku wozy, konie, rożne spleudory, osobliwie szkatułe, w wozie skarbnym będącą, w ktorey talerow bitych było trzysta i w rożney monecie na tysięcy kilka, osobliwie rożne munimenta i dyspozycye na rożne dobra, między ktoremi przewiley na dobra wieś Zarzewice, quondam do monasterow kijowskich należącą, ad dispositionem regiam przypadłą, w woiewodztwie kijowskim leżącą, od najiasnieyszego Augusta wtorego, krola polskiego, szczęśliwie nam panuiącego, ich mościom panom stolnikom Mozyrskim, małżonkom, de data w obozie pod Sędomirzem, anno presenti, millesimo septingentesimo secundo, benigne dany i konferowany, zawzięli, zaczym pomieniony manifestans, postrzegaiąc w tym całości ich mościow panow stolnikow Mozyrskich, małżonkow, tak ratione zginienia pomienionego przywileiu, iako i innych dyspozycyi, iterum atque iterum manifestatur. Krzysztof Baliński m. p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, годъ 1702. Листъ 710.

CLXXXII.

Жалоба капитана Фридриха Левенфатера на дворянина Сигизмунда Шукшту о томъ, что Шукшта старался поймать и убить Левенфатера въ то время, когда последній бежалъ, по примеру другихъ дворянъ изъ кіевскаго воеводства въ волынское, вследствіе козацкаго движенія. 1702. Декабря 16.

Року тисеча семъ сотъ второго, месяца децембра шестогонадцять дня.

На урядe кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства Кіевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Fryderyk Lewenfater, kapitan jego królewskiej mości, przychylaiąc się do dawniejszej protestaciej swoiej i zdrowia swego całości postrzegaiąc, przeciwko urodzonemu jego mości panu Zygmuntowi Szukscie soleniter świadczył i protestował się o to: iż jego mość pan Szuksta, zawziowszy na protestanta jakowyś niesłuszny rankor, nie tylko in antecessum na substanciej przez opaczne udania swoje, wiolentie, najazdy i inne nieznośne oppressie znacznie zruinował i do szkód przyprowadził, ale i na zdrowie jego mości niepojednokrotnie następował i pozbawić koniecznie chciał, kiedy roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, stoiąc z chorągwią w Zahalu i będąc u protestanta, w Chojnikach natenczas mieszkaiącego, nulla data occasione, jego mości bezbronnego szablą w głowę zacioł, tym się nie kontentuiąc, sług jego mości: pana Drzewieckiego, namieśnika wielmożnego jego mości pana starosty czerkaskiego, potym kozaków, każdemu po

taleru bitym obiecuiąc, żeby bili protestanta, gdziekolwiek mogli zabić, przynajmował; na tym nie dość maiąc, teraz znowu, roku terazniejszego, tysiąc siedmsetnego wtórego, podczas trwóg kozackich, gdy protestans, widząc, że ich mość panowie obywatele województwa kiiowskiego uchodzili, i sam jego mość z żoną, matką żony swoiej i siostrą, zdrowie swoie unosząc, do wsi Borysowszczyzny, do iego mości pana Wolskiego przyiechał, obwiniony jego mość pan Szuksta, o tym dowiedziawszy się, i list do jego mości pana Wolskiego napisawszy, protestanta niesłusznie, honor i reputatią jego mości ujmuiąc, hoc famoso libello calumniose opisał, potym, insidias po drogach czynić i protestanta zabić odpowiedź przed ludźmi uczynił; dla których protestans, po uspokoieniu się trwog nazad ku domowi swemu powracaiąc, nie tym należytym traktem, którym iechać prosto miał, ale inszą drogą, z wielką trudnością i z nakładem drogi, evitando periculum vitae suae, iechać musiał, zaczym protestans, widząc takowe niebezpieczeństwo i odpowiedź, dla których ubique locorum securus cale zdrowia swego być nie może, tum ratione per famosum libellum circumscripti honoris, iterum iterumque przeciwko wyszpomienionemu jego mości panu Szukscie świadczył i protestował się i salvam meliorationem tej protestaciej swojej zostawiwszy, o to wszystko prawnie czynić deklarował, prosząc mnie, urzędu, aby ta jego protestacia actis connotowana była, co i otrzymał. Fryderyk Lewenfater, kapitan jego królewskiej mości. m. p.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 23, годъ 1701 - 1702. Листъ 828

CLXXXIII.

Жалоба дворянина Станислава Сузкаго на мѣщанъ города Дунаевецъ, о томъ, что они, принявъ участіе въ козацкомъ возстаніи, напали на Сузкаго, ограбили его, избили, похвалялись его утопить, обезглавить или отвести къ своему полковнику и, наконецъ, обнаживъ его, привязали къ дереву въ лѣсу и въ такомъ положеніи оставили. 1703. Генваря 2.

Feria tertia in crastino festi circumcisionis Christi Domini, anno millesimo septingentesimo tertio.

Inducenda erat hoc loco protestatio nobilis Stanislai Suski, administratoris bonorum Krzywcze, possessionis generosi Antonii Bieniecki, pocillatoris żydaczoviensis, suo et suprafati generosi principalis sui nomine, in et contra laboriosos: Hauryszcza filios atque ejusdem familiantes, totamque comunitatem oppidi Dunajowce illustris et magnifici Ioannis in Koniecpole et Jazłowiec Koniecpolski, supremi stabuli regni praefecti, subditos haereditarios dunajowcenses, exessivos et rebelles, ad praesens de nominibus ignotos, ipsis vero melius notos, postquam innotuerint, specificandos, rebelles, ratione per ipsos, non attenta securitate bonorum et personarum nobilium, quovis tempore et loco praecustodita, specialiter tamen hoc praesenti tempore turbulento et periculo excursionis rebellium cosacorum, tempore certo, feria quarta videlicet proxime praeterita, proxima, anno proxime elapso, itineranti et ad bona Rachniowka tendenti, in campis Krzyweczensibus, armatim, cum bombardis, hastis et aliis, iisdem solitis, obviam violenta manu occursionis et ferme more hostili adorsionis, primario laborioso Sobek, de bonis Krzywcze, foenum vehenti, de curru bombarda longiori dejecto, vestem pellicam, alias kożuch, de corpore detractionis, tandem de manibus violentis subterfugente, mox manus violentas in personam protestantis injecerunt,

eundem, qua bombarda longiori, qua hasta horrendissime converberationis, ad terram proturbationis, ibidemque etiam pedibus concalcationis, hisce non contenti, violentia violentiis augend› et accumulando, stricto fune ligatum, pedestrem, ad flumen, ibidem existens, manuductionis, ibidemque vix non submersionis, qua pugnis, qua baculis protrusionis, palam vociferando in haec verba: «Wedite toho sobaku do połkownika, bude nam dobryj jezyk, albo ho łyszyt, a utiaty mu szyju sobaczu!» Tandem, arcendo se ab hac mala intentione, de vestibus utrisque eundem denudationis, eundemque denudatum, ad sylvam deductionis, strictissime ligatum quercui alligationis, pecuniam, penes eundem consistentem, aureorum videlicet hungaricalium, praeventam, interceptionis et, ni subterfugus protunc subditus supraspecificatus ejusmodi ejus subditis de bonis villae Rachniowka casum denuntiaset et promulgaset, ipsi vero protunc in subsidium si non subvenissent, sine dubio e vivis sufferent; subditum, laboriosum Simon Ciastek, gancarz, personaliter in bonis villae commanentem, non praeventum superagressionis, eundem funditus de omni supellectili domestica desolationis et interceptionis, uxorem ejusdem converberationis. Post eliberationem vero sui, in absentia protunc advocati Dunajovecensis, ad communitatem oppidi recurrebat, urgendo et querulando super sortem suam iniquam, oppidanos eosdem inculpatos esse asseruit, non alios esse. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia vero partis in porrigendo, cancellaria praesens manifestatur.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957; листъ 97.

CLXXXIV.

Постановленіе сеймика воеводства волынскаго: объ устройствѣ милиціи и денежнаго сбора, назначенныхъ для отраженія козаковъ, о сборѣ податей для уплаты войску, объ учрежденіи почты до окончанія войны, объ отдачѣ подъ судъ Григорія Косовича, войта Межирицкаго, и какого—то острожскаго мѣщанина за сношенія ихъ съ Палѣемъ и т. п. 1703. Генваря 8.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii ośmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony jego mość pan Gabryel z Linczów Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego województwa wołyńskiego, dla wpisania do akt niniejszych, grodzkich, te laudum, przez ich mościow panów obywatelów województwa wołyńskiego, in loco solito consultationum unanimiter postanowione, z podpisem ręki swojej własnej, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do akt przyjęte i zapisane było; a tak ja, urząd, annuendo affectationi jego mości podawaiącego, te laudum ad acticandum przyimuiąc, czytałem, i tak się w sobie pisane ma: My, rady, dygnitarze, urzędnicy, xiążęta i całe rycerstwo województwa wołyńskiego, ad locum solitum consiliorum, vigore sejmiku przeszłego, roku tysiąc siedmset wtórego, dnia dwudziestego siódmego novembris, do dnia ósmego miesiąca stycznia, roku terazniejszego, tysiąc siedmset trzeciego prorogowanego, ziechawszy się, wprzód panu Bogu zastępów

dzięki pokorne uczyniwszy, że jeszcze nam, binis periculis dwoiakiego nieprzyiaciela ściśnionych, o całości woiewództwa naszego et tuitione onego osób i fortun naszych media ratowania się inire et consulere pozwala, takową postanowiliśmy uchwałę: ponieważ przeszłą uchwałą naszą in tuitionem wojewodztwa naszego przeciwko zuchwałej rebelliej kozackiej, in dies et momento szerzącej się, zgodnie i jednostajnie ex fortunis nostris wyprawe, iuxta obloquentiam pomienionej uchwały, postanowiliśmy i termin exequowania onej, dzień ośmy miesiąca januarii praesentis, roku terazniejszego, naznaczyliśmy; przeto pomienione sancitum nasze chcąc mieć pro irrevocabili, ad executionem onego takowym przystępuiemy sposobem i kóżdego niniejszą uchwałą obligujemy, aby ich mość panowie obywatele województwa naszego konno na wyprawe, według opisu przeszłej uchwały, tu, pod Łuckiem, za klasztorem wielebnych ojców bernardynów, z rynsztunkiem wojennym należytym, w pole na impreze iść mającą, pod ich mościami pany rotmistrami, niżej wyrażonemi, stawali; którzy zaś ich mość panowie bracia nasi possibilitatem złączenia dymów trzydziestu i stawienia konnego rycerza iednego nie mają, pieniądze z dymu kóżdego, za jeden rachuiąc simpliciter po złotych siedmiu, intra spatium od skączonego sejmika terazniejszego do dnia tegoż, dwudziestego dziewiątego januarii, do rąk uproszonych ich mościow z kóżdego powiatu oddawali. Którzy by zaś, niniejszej uchwale przeciwnemi będąc, ani pocztu konnego nie stawili, ani pieniężnej wyprawy z domów swoich, modo praefato, do rąk ich mościów delegowanych, niżej wyrażonych, nie oddali, subesse takowi executioni militari, przez tychże ich mościów panów rotmistrzów faciendae, powinni; na którym miejscu i terminie jaśnie wielmożny imć pan kasztelan wołyński, jako pułkownik wojewodztwa naszego, z wielmożnemi ich mościami pany rotmistrzami wojewodztwa naszego, pod Sędomierz obranemi, absentia unius duorumve non obstante, i z delegowanemi, wielmożnemi ich mościami pany: Ierżym na Maskowiczach Hulewiczem, wojskim ziemskim włodzimirskim, sędzią grodzkim i burgrabią łuckim, Janem Kazimierzem Hryszkiewiczem, strażnikiem mińskim, popisze i, jako pułkownik województwa naszego, moc i władzę zupełną maiący, rozrządzi i ordynanse, dokąd z miejsca tego iść maią? wyda, aby ich mość panowie rotmistrze z

pomienionemi ludźmi wyprawionemi, przy łasce Bożej, fructum et gloriam, tak całej rzeczy pospolitej, jako i województwu naszemu przynieśli i wyrobili. Wybierać zaś pieniężną wyprawę sposobem wyżej wyrażonym z powiatu Łuckiego uprosiliśmy ich mościów panów: Jana z Korczmina Porwanieckiego, Jana Knerutckiego-Boreykę; z włodzimirskiego powiatu ich mościow panów: Jerzego Wojnc - Orańskiego, podstolego czernichowskiego, Konstantego na Iwanczach Iwanickiego, cześnika nowogrodzkiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego; z powiatu krzemienieckiego ich mościów panów: Jana Bogusława Horaina, podczaszego parnawskiego, sędziego grodzkiego krzemienieckiego, Jana Zagurskiego, podstolego kiiowskiego; którzy ich mość, modo quo supra, po powiatach swoich: łuczanie w Łucku, włodzimierzanie we Włodzimirzu, krzemienczanie w Krzemieńcu, pieniężną wyprawę wybierać będą i na dzień dwudziesty dziewiąty praesentis januarii tu, do Łucka, wybrane zwiozą i comportować będą, nil derogando assignatiom, przez jaśnie wielmożnego imci pana pułkownika intra hoc spatium wydanym. Aby tedy ich mościow, do tej pracy uproszonych, sterilis nie był labor, pozwalamy consensu publico z kóżdego miasta i wsi—kwitowego po groszy piętnaście, groszowego z kóżdego dymu, siedm złotych płacącego, grosz jeden. Którzy się zaś ich mość bracia nasi prawem, o conflagratach opisanym, zaszczycaią, tak obiaśniamy: ieżeli według prawa po zgorzeniu dymów, in ultima quietatione wyrażonych, czas nie wyszedł, od płacenia uwalniamy; jeżeli zaś beneficium legis wyszło, do płacenia tenentur; a którzy ich mościowie konno stawią wyprawę, a solutione omnimodo welni zostaią. Pro reginine pomienionej obojej wyprawy, tak konnej, jako pieniężnej, ich mościów panów rotmistrzów, ochotę swoie na zaszczyt ojczyzny całej i woiewództwa deklaruiących, ich mościów panów: Karola Szandyrowskiego, chorążego bracławskiego, Michała Liniewskiego, podczaszego dobrzyńskiego, Pawła Jaroszyńskiego, podczaszego owruckiego, Theodora Hulewicza, podczaszego wilkomirskiego, Jerzego Kalityńskiego, stolnika czernihowskiego, Władysława Putoszyńskiego, łowczego smoleńskiego, Mikołaia Porwanieckiego, skarbnika parnawskiego, Słoniewskiego, starostę soleckiego, Jakuba Leduchowskiego, Marciana Czarneckiego, Stanisława Piaskowskiego, Piotra Deniska, Michała Raciborowskiego,

Piotra Babińskiego, Gurowskiego, zgodnie i jednostajnie uprosiliśmy. Którym ich mościom panom rotmistrzom z pomienioną wyprawą oboią, tak konną, jako i za pieniądze dymowe zaciągnioną, służba wojenna a die octava januarii anni praesentis zaczyna się, a w roku, da Bóg przyszłym, tysiąc siedmset czwartym, o tymże czasie i dniu osmym miesiąca januarii konczyć się powinna; po której skończeniu służby, jeżeliby w tym czasie impreza nieprzyiacielska nie ustawała i sił dalszych takowych województwo in tuitionem siebie potrzebowało, tedy wolno będzie, lub tychże ich mościów rotmistrzów conservare in eodem charactere szarży, lub też innych ich mościów na miejsce niniejszych constituere; a żeby przy ochocie deklarowanej swojej ich mość panowie rotmistrze większy impet ad fortia agenda zabierali, deklaruiemy według compotu, pod chorągwiami przez jaśnie wielmożnego imci pana pułkownika naszego pomiarkowanego, poczet rotmistrzowski, sposobem kwarcianego żołnierza, którzy ich moście panowie rotmistrze na pomieniony dzień, dwudziesty dziewiąty praesentis, naznaczony, ze wszystkim porządkiem: chorągwiami, kotłami stanowić się maią i według porządku, przez jaśnie wielmożnego imci pana pułkownika postanowionego, za ordynansem jego na impreze iść powinni. Tychże ich mościów panów rotmistrzów praesenti laudo obliguiemy, aby w chorągwi continuo rezydowali, po wioskach województwa naszego szkód nie czynili, noclegów, popasów, consistencii nie odprawowali, ale żeby de proprio żyli, dachem tylko się contentowali, żeby pod chorągwiami complet mieli, pocztów na potrzebę swoie prywatną nie zażywali. Aby jaśnie wielmożnemu jego mości panu pułkownikowi naszemu i jego regimentarzowi substituowanemu obedientiam czynili, pod surowością artykułów wojskowych. Pretium rerum zaś takowe w kupieniu naznaczamy: owsa garniec groszy dwa, woz siana poiedynkowy, dobry złotych dwa, kura szostak, gęś puł złotego, baran złotych trzy, jałowica według proporciej inne rogate bydło (sic); czego ieżeliby wypełnić nie mieli, w sądzie pułkowniczym lub innym, z ramienia imć pana pułkownika naznaczonym, respondere tenebuntur; pańskie zaś poczty, wyprawione proporcionalnie ex fortunis eorum, pod rotmistrzami swemi zostaiące, tymże condyciom i obowiązkom, jako już nie prywatne, ale wyprawne, do województwa subesse powinny i temuż naszemu imci

panu pułkownikowi, albo regimentarzowi, przez niego substytuowanemu, non referendo sese do panów swoich, obedire maią et continuo insimul et semel z innymi ich mościami pany rotmistrami in opere wojny zostawać powinni sub rigore suprascripto; którzy, jeżeliby szkody jakie poczynić mieli i wykroczni byli, za takowe poczty sami ich mość panowie ich in omni judicio et officio respondere tenentur, zachowuiąc kóżdemu jure viam agendi; jeżeliby zaś impreza nieprzyiacielska majorem ausum i siły brała i te vires sufficere nie miały, jakośmy przeszłą uchwałą obrad naszych plenariam potestatem jaśnie wielmożnemu imci panu pułkownikowi naszemu dali, tak, reassumuiąc i teraz też uchwałę, upraszamy, aby uniwersały na kupienie się i ściągnienie pospolitym ruszeniem, z naznaczeniem miejsca i czasu, do grodów wszystkich trzech powiatów wydał; na które miejsce i termin naznaczony viritim, nemine excepto, kóżdy według opisu przeszłej uchwały, non tuendo sese terazniejszą wyprawą daną, sine mora et cunctatione stawił się sub penis, de expeditione bellica sancitis, et rigore, in constitutione anni millesimi sexcentesimi vigesimi primi wyrażonym; ich mościów zaś braci naszych, służbę quarcianą traktuiących, prae via testimonii jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów, actualiter in opere belli zostaiących, na termin kupienia się naszego być nie mogących, a rigore suprascripto uwalniamy. Jeśli zaś fessis labore belli chorągwiom naszym quiescere czas pozwoli, upraszamy jaśnie wielmożnego jego mości pana pułkownika naszego, aby przez dwóch ich mościów panów rotmistrzów, od siebie do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów ordynowanych, nomine publico całego województwa tychże jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów upraszał, ażeby dobra królewskie lub duchowne, w województwie naszym znajduiące się, dla wytchnienia ludzi naszych pozwolili i naznaczyli i od kwarcianych chorągwi naznaczenia uwolnione mieć chcieli. A że in hoc calamitoso ojczyzny statu binis iesteśmy ściśnieni periculis i ledwie już nie in ultimo gradu nieszczęśliwości województwo nasze zostaie, upraszamy e medio nostri do najiaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, wielmożnych ich mościów panów: Władysława ze Zbaraża Korybutha xięcia Woronieckiego, stolnika wędeńskiego, Marcina Cieszkowskiego, starostę kleszczelow-

skiego, cum charactere legationis; którzy, wyraziwszy fidelitatem województwa naszego, supplikować będą, aby i nas, jako wiernych poddanych swoich, ojcowską tueri raczył łaską. O czym obszerniejszą formare instancią imci panu marszałkowi koła naszego zlecamy i upraszamy. Lubo zaś tantis periculis województwo nasze wysiliło się, jednak, maiąc wzgląd i osobliwy respekt na pracuiącego bez spocznienia żołnierza, w repartyciej do województwa naszego należącego, non parcendo fortunom swoim, deklaruiemy się i obliguiemy na przyszłym, da Bóg, sejmiku, ex prorogatione przypadaiącym, podatki na zapłate onemu czterech czwierci starych uchwalić, ante omnia reassumuiąc przeszłe laudum nasze; i teraz stanowiemy, aby ich mość panowie contrahentes i exactores podatków quorumcunque, in antecessum uchwalonych, dotąd jeszcze nie wypłaconych, calculum wielmożnemu imci panu chorążemu wołyńskiemu, commissarzowi województwa naszego, irremissibiliter, intra spatium prorogowanego sejmiku, sub paenis, legibus regni descriptis, czynili; tych zaś ich mościów panów contrahentów i exactorów, którzy, tak od imci pana commisarza województwa naszego, jako secundario od ich mościów, per laudum delegowanych ad calculum, a potym finaliter per laudum, kwity zupełne i dostateczne maią, wolnych czyniemy et ab ulteriori calculatione liberos pronuntiamus. Retentores zaś wszelkiego podatku, według opisu przeszłej uchwały, in eodem spatio zatrzymane podatki oddawać powinni pod rigorem i ligamentami, w przeszłej uchwale wyrażonemi, A ponieważ jaśnie wielmożny imć pan podkomorzy koronny Jerzego Kosowicza, wojta międzyrzyckiego, wraz z nieboszczykiem panem Danielem Bratkowskim u Paleia będącego, prywatne z nim i Samusiem rady maiącego, o to obwinionego, ad requisitionem wojewodztwa podczas obrad naszych do sądu naszego stawił i zesłał, upraszamy jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana wołhyńskiego, pułkownika naszego, aby z ich mosć pany sędziami wojskowemi et cum officialibus castrensibus całego gienerału wojewodztwa naszego instantanee według prawa osądził. Jego mości panu marszałkowi zaś koła naszego zlecamy i upraszamy, aby pro hoc zelo boni publici przez list wielmożnemu imci panu podkomorzemu koronnemu imieniem całego wojewodztwa podziękował; że zaś i drugi, w Ostrogu mieszkaiący, pod władzą jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody ruskiego, nazywaiący się (npo-

бѣлъ въ подлинникѣ), z tymże Kosowiczem u Paleja i Samusia natenczas był, i gdyśmy jeszcze in castris zostawali, tak do jego mości pana gubernatora, jako i ich mościów panów commissarzów, protunc w Ostrogu będących, przez ich mościów panow obywatelów naszych o wydanie onego prosili, aresztem jest założony, zlecamy imci panu marszałkowi naszemu, aby przez list, nomine całego województwa upraszał jego mości pana wojewody ruskiego, ut exemplo imci pana podkomorzego koronnego, na sejmik przyszły prorogationis, onego statuat. Kiedy zaś in dies et momenta pericula szerzą się et certitudinem onych mieć nie możemy, uchwalamy propter scienda i stanowiemy pocztę, która z Łucka na Włodzimirz do Zamościa chodzić będzie; za obmyśleniem pieniędzy na nie ex retentis przez wielmożnego imci pana kommissarza naszego, który ią formabit et providebit, o co upraszamy. Desideria tak jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości xiędza metropolity kiiowskiego, jako jego mości pana Żołkiewskiego, chorążego żytomirskiego, jego mości pana Rzeczyckiego, imć pana Horodyskiego, jako i inne wszystkie do przyszłego sejmiku prorogationis odkładamy. Do tegoż terminu miast: Włodzimierza, Kowla i Łokacz desideria rejicimus. Maiąc zaś wzgląd na zgorzenie dóbr jego mości pana Tomasza Hulewicza, wsi Kopyla, i dóbr Tołmachowa jego mości pana Andrzeja Ledochowskiego ex juxta compassione od wyprawy z dobr pomienionych pro hac sola vice uwalniamy. Similem merentur respectum jego mość pan Wojnarowski, podstoli bracławski, którego manus Domini tetigit przez gradobicie i jego mość pan Władysław Putoszyński—przez odeście poddaństwa totalissime (jako w głosie swoim wyraził) z dobr Hati i spustoszenie onych, że possibilitatem wyprawy mieć nie mogą; także wieś Zdołbice jego mości xiędza Hryniewieckiego, kanonika łuckiego, pro hac sola vice od pomienionej wyprawy uwalniamy. Sejmik zaś terazniejszy, pod laską tegoż jego mości pana marszałka koła naszego, do dnia trzynastego miesiąca marca, roku terazniejszego, tysiącznego siedmsetnego trzeciego, proroguiemy. Którą to uchwałę naszą zgodnemi głosami postanowiwszy, jego mości panu marszałkowi koła naszego podpisać i do akt podać zleciliśmy. U tego laudum, per oblatam podanego, podpis jego mości pana marszałka koła rycerskiego województwa wołhyńskiego w te słowa: Gabryel

z Linczów Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa wołhyńskiego m. p. Któreż to laudum, per oblatam podane, za podaniem i prozbą wyszmianowanej osoby podawaiącej, a za moim urzędowym przyięciem, wszystkie, z początku aż do końca, słowo w słowo, tak iako się w sobie pisane ma, do xiąg grodzkich, łuckich jest wpisane.

Книга гродская, луцкая, записовая, № 2239, годъ 1703; листъ 94.

CLXXXV.

Письмо писанное со Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее извѣстіе о вторженіи козаковъ въ Подолію. 1703. Генваря 10.

Z Lwowa 10 Januarii 1703. O kozakach z Wołhynia cale tego dnia nie pisano. Jmć pan podkomorzy K. z imci panem starostą sądeckim w Dubnie u xięcia jego mości nowe lato odprawiwszy, znowu do Połonnego w Ukraine iachali. Z Miedzyboża i z Satanowa piszą, że tam tej hałastry iest ze 3000, wsi, miasteczka plondruią, pasieki, na zime pochowane, wybiiaią, i, co mogą, szkody czynią,. a gdzie Polaka albo żyda zaskoczą, scinają. Koło Kamieńca byli o 3 mil: nie czynili tak szkody, tylko iedli, pili i konie karmili.

Изъ тульчинскаго архива. Связка газетъ и писемъ, содержащихъ политическія извѣстія, № письма 73.

CLXXXVI.

Письмо козацкаго полковника, Шпака, къ коммендаиту каменецкому, Кошкелю, извѣщающее о томъ, что, Шпакъ пришелъ въ Подольское воеводство по приказанію короля, и что, вслѣдствіе необходимости заступаться за крестіянъ, у него случаются столкновенія со шляхтичами. 1703. Генваря 12.

Feria sexta post festum sanctorum trium regum proxima, anno Domini 1703.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens nobilis Joannes Jezopolski, administrator bonorum oppidi Paniowce, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit litteras missiles a strenuo Theodoro Szpak ad generosum Koszkiel, tenoris talis: Jaśnie wielmożny mości panie generale Kamieniecki, mój wielce miłościwy panie i dobrodzieju! Listownie piszę do waszmości pana dobrodzieja mego, iżem przyszedł z wojskiem, jako mnie komenderowano, nie dla swywoli, ale dla rozkazania najjaśniejszego jego mości króla i dobrodzieja naszego, jako jest w oczach naszych, że ichmość panowie dziedzicowie poddanych swoich, nie za poddanych mają, ale za buntowników, których my żadnych buntowników do wojska swego nie przyjmujemy, bo z łaski Bożej i królewskiej mamy i swoje wojsko, a który chce do mego wojska dobrowolnie iść, niech i ja tego przyjmuję. Druga. Posłałem podjazd swój nie dla wszystkich, ale oddawaiąc imci panu Baworowskiemu, jako on uczynił krzywdę poddanym waspańskim, a oni się do mnie przyszli skarżyć, jam stał pod bokiem waspańskim, aby swywoli nie czynił, jako pan Baworowski. Waszmości pana dobrodzieja życzliwy Fedor Szpak, pułkownik wojska Zaporosskie-

go. Postquam litterarum, in schedula scriptarum, originale earundem, idem offerens ad se recepit et de receptis, sibique restitutis, officium praesens quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, 1703 года, № 3957; листъ 100.

CLXXXVII.

Жалоба отъ имени теребовельскаго мечника, Михаила Буржинскаго, на шляхту барскую, крестіянъ изъ села Горбашева и мѣщанъ летичевскихъ о томъ, что они, принимая участіе въ возстаніи, напали на село Буржинскаго—Марковцы, ограбили совершенно и сожгли оное, крестіянъ забрали въ плѣнъ, найденные же документы уничтожили 1703. Генваря 18.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii osimnastego dnia.

Przed urzędem grodzkim i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Adam Słotwiński, plenipotent urodzonego jego mości pana Michała Burzyńskiego, miecznika trębowelskiego, solenną uczynił protestacią imieniem tegoż jego mości przeciwko szlachetnym panom: Sołowi (sic) Wołkowińskiemu, porucznikowi, Semenowi Wołkowińskiemu, chorążemu, Jwanowi Pluskowi, Wasylowi Krymcowi Wołkowińskim i innym wszystkim, we wsiach Wołkowiczach i Radziejowcach mieszkaiącym, szlachcie barskiej, natenczas w buncie będącym, tudzież uczciwym: Hryćkowi, wojtowi, Demkowi Osadcy, Jwanowi Żadorkowi, Hawryłowi Slusarzowi, Kuźmie Dziegciarzowi i innym wszystkim, miasta Latyczowa obywatelom, także przeciwko szlachetnym: Gregoriaszowi Ruranskiemu, Mikołajowi Meleszkiewiczowi i pracowitym: Michajłowi, atamanowi, Lewkowi Melnikowi, Harasymowi, Jwankowi, Jwanowi, Bokonowi, Stephanowi Ununskiemu, Jwanowi Krawcowi, Trockowi, Supronowi, Jwanowi i Daniłowi, synom Hrycychi wdowy i inszym

wszystkim, wsi Horboszowa, do starostwa Latyczowskiego należącej, poddanym, a teraz buntownikom; iż oni, nie kontentuiąc się tym, że podczas szczęśliwego pokoiu grunta, łąki i lasy wsi Markowiec, w województwie podolskim a powiecie Latyczowskim leżącej, tegoż jego mości pana Burzyńskiego własnej, poprzywłaszczali sobie i wniwecz porujnowali, ale i teraz, podczas buntuiącego się kozactwa, ważyli się, zebrawszy się w jedno in numero personarum sta, tęż wieś Markowce kozackim trybem najechać, jakoż najechali i tam, naprzód ludzi, poddanych tamecznych, jednych porozganiali, drugich more scythico powiązali i zabrali, ludzi powiązanych osób in numero czterdzieści i jednego; dwór z gumnem, pięćset kop zboża w sobie maiącym, z oborami i innemi chlewami spalili; rzeczy wszystkie, tam będące, tegoż jego mości pana miecznika jedne pozabierali, drugie popalili, osobliwie jednak skrzynie z papierami, tak do wsi tejże Markowiec, jako i do wsiów: Semek, w województwie tymże i powiecie leżącej, i do wsi Skarzyniec, w województwie bracławskim a powiecie winnickim będącej, przywileje i dyspozycie wszystkie należące, tam będące i w ziemi zakopane, wykopawszy, czyli spalili, czyli do siebie zabrali; pasiekę wyłupali, siana i słomy popalili; potym wrócili się znowu do wsi i tam chałupy wszystkie, in numero onych pietnaście, popalili, tudzież gumna i siana poddanych tamecznych spalili; bydła, konie, owce, kozy, świnie i inne drobiazgi, wszystkie zabrali; młyn, tam będący, zruinowali i żelaza wszystkie z niego pozbiiali, nic a nic tam prócz samego popiołu nie zostawuiąc, co wszystko osobliwym regestrem specificabitur, dla czego, imieniem tegoż jego mości pana Burzyńskiego, modernus protestans hanc ad acta praesentia defert quaerelam, iterum atque iterum protestuiąc się, że nie przez wojsko kozackie, ale przez wyszwyrażonych sąsiadów swoich tę we wsi swojej poniosł ruinę, praesentem actis connotari prosząc; co i otrzymał Adam Słotwiński.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703. Листъ 12 на оборотѣ.

CLXXXVIII.

Универсалъ виленскаго кастеляна, князя Януша-Антонія Вишневецкаго, къ жителямъ принадлежащихъ ему имѣній о томъ, чтобы они выдали по 100 злотыхъ съ села на содержаніе литовскаго войска, пришедшаго отражать козаковъ. 1703. Генваря 23.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca januarii dwudziestego szóstego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Władysław Rodkiewicz, towarzysz chorągwie pancernej jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Korybuta Wiszniowieckiego, kasztellana wileńskiego, krzemienieckiego, osieckiego et cetera starosty, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich podał per oblatam uniwersał, niżej wpisany, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onego i do xiąg wpisanie, którego prozbie ja, urząd, annuendo, pomieniony uniwersał ad acticandum przyjmuiąc, czytałem, de eo, qui sequitur, verborum tenore. Janusz Antoni Korybut xiąże na Wiszniowcu i Zbarażu Wiszniowiecki, kasztelan wileński, starosta krzemieniecki i osiecki. Nieszczęśliwe rzeczypospolitej czasy kiedy zewsząd funestas zprowadzaią na ojczyzne plagas, osobliwie ten kraj, chłopskiej rebelliej nieuśmierzonym zarażony tyrańNstwem, na którego pożaru ugaszenie, gdy, za wyraźnemi ich mości panów hetmanów koronnych listami i jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, hetmana wielkiego xięstwa litewskiego ordynansem, część wojsk litewskich pod komendą moią przyszło; nie chcąc obesse patriae i idąc vestigiis antenatów moich, jako dziedzic nie ochraniaiąc, tak in libera possessione będących, jako in

tenutis, dóbr domu mego dziedzicznych, surowie przykązuię podda nym: Wiszniowca Starego i Nowego miast i ich włości: Krzywczyki, Oleniny wielkie i małe, Chwedkowce, Łozy, Bodaki, Hnidawka, Hocanówka, Wiszbowiec, Łopuszna, Hołubica, Szuły, Kornaczówka, Wakowiec, Wakowiec drugi, Bakoty, Młynówce, Polany, Butyn, Kurochowce, Dworzec, Zwiniacza, Zalisce, do tego Rochmanów mia steczko, Obucz, Kordyszów, Zalisie, Bykowce, Żołobki, Helibisy i inne, którebykolwiek wioski znaleść się mogły, aby z tych wszystkich włości ex nunc, sub forti militari executione, na chorągiew moią pancerną, na komput sto dwadzieścia koni wielkiego xięstwa litewskiego wydali po złotych sto; ich mość zaś kompaniej surowym ordynansem intimuie, aby znosili się cum possessoribus i podstarościemi tych dóbr, we wszelkiej modestiej swoie naznaczoną odbierali należytość. Datum we Zbarażu, die decima tertia januarii, anno millesimo septingentesimo tertio. U tej oblaty uniwersału, przy pieczęci przyciśnionej, podpis ręki w te słowa J. Korybuth xiąże Wiszniowiecki, kasztelan wileński. A tak ta oblata, za podaniem i prozbą wyszrzeczonego offerenta, a za moim urzędowym przyięciem, wszystka zupełnie, z początku aż do konca, słowo w słowo, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest inserowana.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 517 на оборотѣ.

CLXXXIX.

Жалоба дворянина Войтеха Заленскаго на боярина Мацеевскаго о томъ, что онъ подстрекалъ къ возстанію крестіянъ, и потомъ, когда Заленскій приказалъ его задержать, бѣжалъ, оставивши свою лошадь. 1703. Генваря 29.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii dwudziestego dziewiątego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławam Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter comparens urodzony jego mość pan Wojciech Załęski, podkomorzy nowogrodzki, przeciwko niejakiemu Maciejowskiemu, de nomine protunc

niewiadomemu, bojarzynowi urodzonego jego mości pana Zawilskiego, we wsi Borsukowcach bawiącemu się, jako buntownikowi i rebelizantowi, solenniter świadczył się i protestował w ten niżej opisany sposób i o to: iż tenże obwiniony robelizant, nic nie obawiając się win, w prawie na takowych surowie opisanych, w rokn swieżo przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, różnych miesięcy i dni, po kilkanaście razy in absentia protestantis do wsi Maniowa, dóbr protestantis, przyieżdzaiąc, poddanych tamejszych różnemi sposobami i kunsztami swemi przewrótnemi na bunty kozackie i rebelią namawiał, obiecuiąc onym wielką kontentacią; a niedosyć na tym maiąc, w roku terazniejszym, tysiąc siedmset trzecim, miesiąca januarii dnia dwudziestego trzeciego, inscio protestante, do tej wsi Maniowa, dóbr protestantis, sposobem kryiomym przyjechawszy, tam różnie poddanych tamejszych na takoweż bunta kozackie podmawiał i poduszczał; a potym, już po trzecie, na dwór i rezydentią comparentis napadł i tam małżonkę comparentis i samego jegomości verbis laesivis lżył, sromocił i do czeladzi bić porywał się; o którym to obwinionego buntownika takowym uczynku jako protestantowi, w izbie będącemu, dano znać, tak zaraz protestans onego do dnia jutrzejszego, dla wybadywania i wyrozumienia takowych z niego buntów, tę transakcią odłożył i onego zatrzymać kazał; który to obwiniony, nie czekaiąc wywodu ani dowodu, ztamtąd, jako w tym czuiący się być winnym, uciekł i podjezdka cisawego, na lewe oko ślepego z kulbaką prostą, starą, bez poduszki, z wojłokiem i uzdeczko porzucił, którego konia protestans niniejszy, postępuiąc sobie secundum praxim juris, przed urzędem niniejszym prezentowawszy, prosił o taksę onego, którego proźbie ia, urząd, annuendo, pomienionego konia z kulbaką, wojłokiem i uzdeczką, stosuiąc się do samej słuszności, iż wart złotych czterdzieści, otaxowałem; a po prezęcie i taksie modernus comparens tegoż konia ze wszystkiem, ut praemissum est, z urzędu niniejszego odebrał i urząd niniejszy z odebrania tegoż konia kwitował i prosił, aby to wszystko actis praesentibus connotatum było; co i otrzymał Wojciech Slubicz-Załęski.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 29.

CXC.

Жалоба овруцкаго городничего, Ивана Вагуры, на крестіянина Грыцька Молчана о томъ, что Молчанъ участвовалъ въ прежнихъ козацкихъ возстаніяхъ; въ послѣднее же время приказалъ своей женѣ зажечь дворы въ имѣніи Вигуры, селѣ Тушебинѣ, и изъувѣчилъ топоромъ одного изъ его крестіянъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ featuresвознаго. 1703. Генваря 31.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanąwszy osobiście urodzony jego mość pan Jan Wigura, horodniczy żytomirski, swoim i urodzonej jej mości paniej Teressy Nieswiastoskiego Wigurzynei, horodniczynej żytomirskiej, małżonki swojej imieniem, żałośnie i solenniter opowiadał się i protestował przeciwko pracowitym: Hryćkowi Mołczanowi, Annie, żenie jego, Serhiiowi, synowi ich, poddanym z dóbr wsi Tuszebina, części przedtym urodzonego jego mości pana Jana Opoczka Burkackiego dziedzicznej, in actuali possessione przedtym protestantis zostaiącym, przez wielmożnego jego mości pana Piotra Łaska, staroste dymirskiego, z possessiej protestantium odiętym, żadnego iednak prawa i possessiej jego mości panu staroście dymirskiemu natenczas onych nie przyznaiąc, iż ciż obwinieni, osobliwie Hryćko Mołczan, mąż i ojciec drugich obwinionych, wyżej mianowanych, z dawnych lat do buntów kozackich (zwykszy), podczas pierwszych buntów kozackich z temiż dejnekami i nieprzyjaciołami rzeczypospolitej i ojczyzny conwersuiąc, z nimi

krew katolicką, szlachecką przeliwać przyzwyczaiony, teraz nowemi buntami na Ukrajnie podbudzony, coniventia nowego pana, protestantem ex possessione expellentis, w nadzieie impunitatis erectus, na protestanta, pod którego possessią lat kilka zostawał, nienawiścią zapalony, o przyszłym . zapaleniu wsi i dworu protestantis dobrze przed zapaleniem odpowiadaiący i grożący się, śmiał i ważył się roku terazniejszego, tysiąc siedmsetnego trzeciego, miesiąca januarii osimnastego dnia, wprzód Olexia Poleszuka, Trochymowego pasierba, poddanego jego mości pána horodniczego żytomirskiego, enormiter siekiero posiekszy; w domu ojczyma Trochyma tegoż Olexia Poleszuka, poddanego jego mości pana horodniczego żytomirskiego, ogień przez Annę, żonę swoią, założył, spodziewaiąc się, że cała wieś Tuszebiny i dwór jego mości pana horodniczego spalić i ogniem zniść się mieli. Jakoż taż Anna, Hryćka Mołczana żona, ogień w same obiedne godziny założyła i, z wiatrem założywszy, zapaliła; z którego zapalenia, wiatrem rozszerzonego, nie tylko dom tegoż Trochyma, w którym ogień był założony, zapaliła, ale i insze domy, w których, noviter pobudowanych, wszystkich innych gospodarzów i poddanych założone byli gumna, fanty, bydła, konie byli zawarte i, ob violentiam zawziętego ognia, nie mogli bydź ratowane, pogorzeli, w popioł i perzynę obrócili się. Jakoż tenże Hryćko Mołczan przed ludzmi, na inkwizycią o założenie ognia locowanemi, i woznym generałem, niżej mianowanym, że z jego poduszczenia ten ogień był założony, dobrowolnie przyznał się, i że przez ten ogień drugi dom, w w którym drugich poddanych jego mości pana horodniczego żytomirskiego gumna, fanty, konie, bydła, owce, świnie ogień ogarnoł i spalił, w popioł, w perzynę obrucił, bo ich, propter violentiam ognia zapalonego i przez wiatr pobudzonego, trudno i nie podobna ratować było, ogień spalił. Przez co obwinieni winy gardłowe zasłużyli i na się zaciągneli, o które protestantes prawnie czynić obiecuiąc, salva tejże protestaciej melioratione, co wszystko in termino juris będzie potwierdzone, a teraz o przyięcie tej swojej protestaciej prosił, co i otrżymał tenże protestans, Jan z Wigurzyc Wygura, horodniczy żytomirski. A natychmiast stanąwszy oczewiście wozny generał wojewodztwa kiiowskiego, wołhyńskiego, bracławskiego i innych, szlachetny Felician Dorzycki, urzędowi znajomy, w moc wier-

nej, prawdziwej i skutecznej rolatiej swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał, iż on roku terazniejszego, tysiąc siedmsetnego trzeciego, miesiąca januarii dziewietnastego dnia, maiąc przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mościów panów: Alexandra Kunickiego i Antoniego Dulowicza, ad requsitionem juridicam urodzonego jego mości pana Jana Wigury, horodniczego żytomirskiego, był na gruncie dóbr wsi Tuszébina, na części własnej tegoż jego mości pana horodniczego żytomirskiego dziedzicznej, gdzie pracowitego Olexia Poleszuka, poddanego jego mości pana horodniczego żytomirskiego, bardzo chorego, w rękie nad łokciem krwawy, szeroki, długi, szkodliwy raz ieden (mającego), drugi raz w rękie prawo, w sam łokieć, raz obuchem uderzony, siny, stłuczony, na plecach razów kilka sinich, spuchłych, krwią ociekłych; chałup i domów dwa z komorami, gumnami, w których i innych poddanych trzech sprzęty różne gospodarskie złożone były, z końmi, bydłem pogorzanych i w popioł obruconych, widział i urzędownie oglądał; co wszystko osobliwym regestrem i przez inquizycią czasu prawa dowiedziono będzie, prosząc, aby to do xiąg przyięto i zapisano było; co i otrzymał wozny, Felician Durzycki.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2583, годъ 1703. Листъ 113.

CXCI.

Объявленіе венденскаго стольника, Криштофа Сечинскаго, о томъ, что онъ не можетъ плотить изъ села своего, Лопавшъ, прежнего количества подати, потому что часть крестіянъ его выселилась въ Подолію, часть пристала къ козацкому возстанію, а имущество остальныхъ истреблено пожаромъ. 1703. Генваря 31.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa żamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony pan Kazimierz-Piotr z Jakuszówki Jakuszo-

wicz, nomine urodżonego jego mości pana Krżysztopha Sieczyńskiego, stolnika wendeńskiego et ex comisso tegoż jego mości, solenniter manifestował się coram officio praesenti in eum modum: iż lubo z dymów więcej ze wsi Łopawsz płacono podatku do skarbu rzeczypospolitej, juxta obloquentiam kwitów różnych, iednak, iż teraz noviter różnemi czasy, począwszy ab anno millesimo septingentesimo, jedni poddani na Podole, stante pace, odeszli, a drudzy zaś rebelisantes in adversam partem poszli, a inne zgorzały i według dawnych kwitów ad praesens dymów trzynaście niedostaie i podatek do skarbu, juxta ultimariam quietationem, płacony z pomienionej wsi być nie może, zaczym w tym wszystkim comparens, nomine quo supra, manifestatur, salva tamen praecustodita praesentis melioratione. Jn verificationem vero præmissorum, idem comparens stawił roboczego Tymosza, poddanego ze wsi Łopawsz, na poprzysiężenie wyszmianowanego odejścia i pogorzenia dymów, prosząc mnie, urzędu, o przydanie woznego do wydania rothy juramentu. Cuius affectationi ja, urząd, annuendo, woznego, szlachetnego Feliciana Durzyckiego, przydałem, quo rothisante, pomieniony poddany, flexis ad imaginem crucifixi Domini Jesu Christi genibus, jurament wykonał w te słowa: ja, Tymosz, poddany dziedziczny ze wsi Łopawsz jego mości pana Sieczyńskiego, stolnika wendeńskiego, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy swiętej jedynemu, na tym: iż lubo we wsi Łopawszach więcej dymów podług dawnych kwitów znajdowało się, iednak iż teraz, poczowszy od roku tysiąc siedmsetnego, osobliwie przeszłej wiosny, chłopi tamejsi, iedni na Podole podczas pokoiu odeszli, drudzy, czyli z niedostatku, czyli z swej woli tamże odeszli, a trzeci pogorzeli i już według ostatnich kwitów, podatki do skarbu rzeczypospolitej płacone być z pomienionej wsi nie mogą, na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomóż i niewinna męka Chrystusa pana. Po którym wykonanym juramencie, idem comparens prosił mnie, urzędu, aby to wszystko actis praesentibus connotatum było, co i otrzymał, Kozimierz Piotr z Jakuszówki Jakuszewicz.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2583, годъ 1703; листъ 107 на оборотѣ.

CXCII.

Универсалъ региментаря воеводства Подольскаго, Михаила Гумецкаго, о томъ, что онъ поручаетъ усмиреніе козацкаго и крестіянскаго возстанія стражнику подольскому, Станиславу Шидловскому. 1703. Февраля 7.

1703, feria quinta post sollenia festa sacri Paschatis proxima.

Ad officium actaque praesentia castrensia, capitanealia camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Stanislaus Szydłowski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras ordinationis magnifici regimentarii, eidem generoso Szydłowski datas, manu propria ejusdem magnifici regimentarii subscriptas, et sigillo genuino in cera rubra communitas, de actu et data eorundem in eosdem expressis, tenoris sequentis talis: Michał z Rycht na Kudryńcach Humiecki, podczaszy trembowelski, regimentarz województwa podolskiego, daję ten ordynans mój imci panu Stanisławowi Szydłowskiemu, strażnikowi województwa podolskiego, na imprezę nieprzyjacielską buntów kozackich i zuchwałości chłopskiej, zalecając, i pilnie prosząc, ażeby nieprzyjacioł zawziętych płoszył i rozgramiał, ile teraz, kiedy i wojska koronne, przy pożądanej i szczęśliwej bytnści, jaśnie wielmożni imci panowie hetmani in tuitionem tych krajów pospieszyli i przybliżyli się, z tą jednak moją wyraźną rezolucyą, aby tych dóbr i ludzi, którzy nie mieścili się do buntów, (w opiece) miał z ludźmi swemi i żadnej ruiny nie dopuszczał. Buntowników zaś, jako nieprzyjaciół, a dla większego dowodu ich zdradziectwa, do grodu Kamienieckiego, abo do pobliższego oddawał. Dan w Kamieńcu podolskim, die 7 Februarii, anno 1703. Michał Humiecki, podczaszy trembowelski, regimentarz województwa podol-

skiego. Locus sigilli illjus usitati, in cera rubra expressi. Post quarum subscriptarum litterarum ad acta officii prasentis ingrossationem, originale earundem idem generosus offerens ad se recipit et de receptarum sibique restitutarum officium quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, годъ 1703, № 3957; листъ 70 на оборотѣ.

CXCIII.

Жалоба ротмистра летичевскаго повѣта, Станислава Кавецкаго, на дворянина Высокинскаго о томъ, что онъ оказывалъ покровительство крестіянамъ, принимавшимъ участіе въ возстаніи, и, заступаясь за нихъ, наносилъ обиды Кавецкому. 1703. Февраля 7.

Feria quinta post festum purificationis beatissimae virginis Mariae proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosi Stanislai Kawiecki, rothmagistri districtus laticoviensis, in et contra generosum Wysokiński, bonorum oppidi Sokolec cum attinentis administratorem, illustrissimi et magnifici subdapiferi regni, ratione per ipsum, licet quidem optime sciverit de laudo publico, quod, quivis rebelles in bonis conservaverit quibusvis et de iisdem sciverit, is, uti hostis patriae, ad castra proxima tradere tenebatur; ipse, in contrarium procedendo, iisdemque tuitionem et protectionem offerendo, nec eosdem rebelles ad castra praesentia, uti rebelles, non traditionis. Rebelles, dum hic, Canenecum, advenissent, ad hospitium residentiam ejusdem (protestantis venit) tumultuarie et tumultum ferociter excitationis, in duellum, jure vetitum, provocationis, verbis scomaticis affectationis et ubivis locorum investigationis, aliarumque contumeliarum illationis facta. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia vero partis in porrigendo, cancellaria praesens manifestatur.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703; листъ 128 на оборотѣ.

---

w grodzie żytomirskim zeznanego, potym do act kiiowskich podanego, i possesya na też dobra; prawa od wielmożnego imci pana Stephana Niemiricza, podkomorzego kiiowskiego, na wieś Dewoczki i wieś Szczurowe, rodzicowi comparentis służące, ad acta kijowiensia podane; originał testamentu dziada comparentis z susceptą grodu owruckiego, stylem ruskim pisany, potym ad acta kijowiensia podany; przywiley od nayiaśnieyszego świętey pamięci króla imci pana, Jana trzeciego, na dobra Szandarowkę z susceptą grodzką kiiowską, rodzicowi comparentis służący, i possessya, z tychże xiąg na też dobra authentyce wyięta; originały zapisów na część Zabrudzia, aliaş małego Szczeniowa, z susceptą grodzką łucką; oryginał zapisu na połowe wsi Kożuchowki z susceptą grodzką owrucką; kątrakt na trzecią część wsi Kożuchowki z susceptą trybunalską woiewodztwa kiiowskiego; różne munimenta dawne, na też wieś Kożuchowkę służące; karta od imci pana Jakuba Lemiesza ręczna na złotych polskich trzysta dwadzieścia; karta od imci pana Mikołaia Lemiesza na złotych sto trzydzieści także ręczna, rodzicowi comparentis dana; processa munimenta różne z temiż ich mością pany Lemieszami i inne, tak starożytne, jako i świeże, domowi protestantis służące, dyspozycye, których manifestans protunc i wspomnieć de actu et data nie może, zginęły; wszystkie te od kozaków zabrane i non constat, czy poszarpane, czyli zpalone? Zaczym comparens, praecavendo in posterum domus et substantiae suae integritati, iterum iterumque illo nomine coram officio et actis praesentibus świadczy i manifestuie się i salvam tey manifestaciey, pro exigentia juris, meliorationem sobie zostawuie. Michał Fedkiewicz m. p.

Книга гродская, житомирская, поточная, № 210, годъ 1701—1713; листъ 99.

CXCIV.

Объявленіе писаря посполитаго рушенія кіевскаго воеводства, Михаила Федкевича, о томъ, что, послѣ бердичевской битвы съ козаками, въ которой онъ едва не погибъ, козаки захватили въ шляхетскомъ обозѣ всѣ документы Федкевича и уничтожили ихъ. 1702. Февраля 9.

Року тисеча семъсотъ третего, мѣсеца февраля девятого дня.

На ураде кгродскомъ, въ замъку его королевское милости житомерскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim i xięgami ninieyszymi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Fedkiewicz, instygator i pisarz pospolitego ruszenia woiewodztwa kiiowskiego, laudami tak wielą tegoż woiewodztwa, w polu stanowionemi, obrany, skoro tylko tumulty, przez Samusia wzniecone, wojsko koronne uskromiło, i każdemu obywatelowi łacny przystęp, do xiąg niniejszych został, natychmiast solenną in hunc modum zanosi manifestacię: iż w roku niedawno przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, subito in conflictu z kozakami w Berdyczowie, nietylko czeladź comparentis zaległa i substantya żołnierska wszystka in praedam kozakom obrocona, ale i sam comparens, już od wszystkich ich mościów panow obywatelow in hoc proelio pro amisso miany, zaledwie tylko w iednym żupanie z tey nieszczęśliwej wyszedł okazyey, a, co większa, papiery i dyspozycye różne domu comparentis, w wozie będące, przez pana Wierzchowskiego, w dobrach comparentis wsi Kożuchowie graciose mieszkaiącego, do miasta Leszczyna kilką dniami przed okazyą Berdyczowską comparenti przywiezione, potracił, między któremi te sprawy były: originał zapisu od imci pana Jakuba Lemiesza na połowe Bezowa, rodzicom comparentis

CXCV.

Показанія, отобранныя на допросѣ отъ крестіянина Олексы Пѣцоваго и еврея Шлёмы Ирхимовича о подробностяхъ крестіянскаго возстанія. 1703. Февраля 9.

Feria secunda ante festum sancti Mathiae apostoli proxima, anno Domini 1703.

Ad officium actaque praesentia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens nobilis Ioannes Milkiewicz, eidem offiicio obtulit et ad acticandum porrexit confessata privata et libera, a laborioso Olexa Piecowy, rebelle et hoste, edicta, de tenore sequenti. Działo się w Kamieńcu Podolskim, die nona februarii, anno Domini 1703, przy bytności i praesentii ich mościów panów: Pawła Walentego z Miłkowic Miłkowskiego, Wojciecha Białobrzyskiego, Bazylego Bojarskiego, Jana Stanisława Michalskiego. Pracowity Olexa Piecowy, ze wsi Borsukowiec, libera confessata zeznał w niżej opisany sposób: 1) Zeznał, że niemasz jeszcze roku, jakom przyszedł do Borsukowiec z Lachowiec. Dobrowolnie chodzili: Kumenenko, Fedor Harasimenko, Fedor Złotohuzenko, Jusypiec, Jwan Hromadenko, Klim Szpij; po niewoli ci poszli do kozaków: Lisienko, Łuczka, Jwan Bakalar, Moroz Stefan, Jwan Trasiuk, Lasiejko, Hołodnika; Derykalika młodszy dobrowolnie poszedł. 2) Zeznał, że sam nie był w buntach. Co wszystko chciał juramento corporali praestare. A ponieważ przy tych konfessatach był niewierny Szloma Irchimowicz, obywatel Studenicki i odezwał się, że z Studenicy: Pop Azwa, Szafranik drugi, Michajło Łysy trzeci, nie bywszy requirowani przez kozaków, a sami się dobrowolnie z pokłonem do Baru posyłali, a natenczas jeszcze nie myśleli bydź w Studenicy i w Kitajgrodzie, a ci sami ich

sprowadzili, i oni sami z nimi w buntach byli. Co zeznawszy tak pracowity Olexa Piecowy, jako i niewierny Szloma Irchimowicz, kturego i porabowano w Studenicy, kotły i wszystką chudobę zabrano z kozakami, i syna zabito, i na ulicę wyrzucono, i psom dano zjeść; co wyżej napisani ichmość wysłuchawszy, fide, honore et conscientia obowiązawszy się, rękami się własnymi podpisują. Działo się w Kamieńcu, die et anno ut supra. Walenty Paweł Miłkowski m. p., Wojciech Białobrzyski m. p., Bazyli z Bojar Bojarski m. p., Ian Stanisław Michalski m. p. Post quarum litterrarum confessatarum ingrossationem in acta officii praesentis, originale suprascriptus offerens rursus ad se recepit, de quo recepto, sibique restituto et extradito, offiicium praesens et cancellariam quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, годъ 1703, № 3957; листъ 141 на оборотѣ.

CXCVI.

Инструкція, данная дворянами подольскаго воеводства послу, отправляемому ими къ великому коронному гетману. Послу поручено: благодарить гетмана за помощь, оказанную при усмиреніи возстанія; просить, дабы не всѣ войска были выведены изъ Подоліи и чтобы 2 хоругви были оставлены до окончательнаго успокоенія края; донести, что дворяне преслѣдуютъ остатки возстанія, но что возстававшіе бѣгутъ въ Молдавію и тамъ находятъ пріютъ, потому поручено просить гетмана, дабы онъ требовалъ ихъ выдачи. 1703. Февраля 10.

Sabbatho, post festum purificationis beatissimae virginis Mariae proximo, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Ad officium actaque praesentia, castrensia capitaneatus camenecensis Podoliae personaliter veniens nobilis Hyacynthus Kobielski, eidem officio obtulit et ad acticandum porrexit instructionem palatinatus Podoliae ad illustrem magnificum castellanum cracoviensem, de tenore sequenti: Jnstrukcja wojewodztwa podolskiego do iaśnie oświeconego imci pana Hieronima Augustiana hrabi na Wiś-

niczu i Jarosławiu Lubomirskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ryczywolskiego, kozienieckiego starosty, imci panu Stanisławowi z Kawieczyna Kawieckiemu, rotmistrzowi z powiatu latyczowskiego, posłowi teraźniejszemu, w Kamieńcu, die decima februarii, anno milesimo septingentesimo tertio. Lubo dosyć wiadome lumen dawnych czynów i heroicznych akcji całą oświeca ojczyznę, niemniej i Podole nasze, przy rebelii kozackiej i zuchwałości chłopskiej, które już jest ex parte notabiliter uskromione, uznawa clariores sole jawne dokumenta subsidii et tuitionem tych krajów, kiedy osobą swoją, non parcendo impensis i zdrowia niewczasom, zbliżywszy się, ut compescat et conterat hostem, za co jako uniżenie województwo nasze dziękuje, tak w sercach swoich ad bene merendum dożywotnią zapisuje obligacją; gdzie teraz z uniżoną prośbą imć pan poseł defert, quid conveniat rebusque sit utile........ a nie mniej szczerej ojczyznie (qua nobis ni parius unquam) inklinacii; oraz doniesie iaśnie wielmożnego imci pana wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego ordynanse swieżo wydane, aby się chorągwie, do Kamieńca ordynowane, a pod dyrekcją imci pana Thelefusa, stolnika latyczewskiego zostaiące, in subsidium Kamieńcowi bardzo pod ten czas potrzebne, ruszyły się pod Brody; województwo zaś nasze, nie będąc pewne, niedoskonale ubespieczone, aby z niedobitków nieprzyiaciel napotym nie podniosł głowy i nie ożył, idzie z uniżoną prośbą do jaśnie oświeconego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, jako ad supremum ministrum et defensorem limitum regni, aby przynajmniej chorągwie dwie: imci pana podkomorzego krakowskiego i imci pana starosty bobryskiego, za osobliwym wydanym uniwersałem, in tuitionem et securitatem granic tutejszych conserventur, ile kiedy nasze powiatowe chorągwie, ex sancito uchwały, dla znacznego zrujnowania tych krajów, dotychczas nie odbierają żadnej konsolacji. Doniesie i to imć pan poseł, że investigamus nieprzyjaciela—ten za granice wołoskie ubiega i tam się konserwuje i protekcją odbiera; co, że się dzieje z niedobrym województwa napotym niebezpieczeństwem, będzie upraszał o listy do Hospodara....... słuszną w tym i pilną mieli animadwersję, ani protekcji, ani konserwacji rebelibus et hostibus patriae nie dawali, i owszem, jako nieprzyjaciół wypędzali, oddawali, oraz i gromili; przez co

compescet ora draconum, nomini vero suo eviternae inscribet gloriae. województwo do powinnej pociągnie obligacji. Residuum activitati et dexteritati imci panu posłowi zaleciwszy, kturą instrukcją, aby imć pan dyrektor nasz podpisał, uprosiliśmy. Józef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor województwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703; листъ 129.

CXCVII.

Жалоба дворянина Мартына Крузера на дворянина Ивана Сускаго о томъ, что онъ несправедливо обвинилъ въ участіи въ козацкомъ возстаніи мѣщанъ мѣстечка Дунаевецъ и навелъ на нихъ обыскъ. При томъ Крузеръ доставилъ въ тюрму крестьянина Леська, участвовавшаго въ возстаніи и пойманнаго дунаевскими мѣщанами вмѣстѣ съ похищенными имъ лошадьми. 1703. Февраля 12.

Actum in castro Camenecensi Podoliae, feria secunda ante festum sancti Valentini presbiteri et martiris, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosi Martini Kruzer, (administratoris bonorum) illustris et magnifici in Koniecpole et Jazłowiec Koniecpolski, supremi regni stabuli praefecti, in et contra generosum Joannem, seu alterius cujusvis nominis, Suski, ratione per ipsum, tempore non pridem praeterito, videlicet feria sexta post festum purificationis beatissimae virginis Mariae proxima, sine ulla occasione, et respectu bonorum terrestrium oppidanorumque, in ibidem colentium, Dunajovecensium, in omni fidelitate, tam in antecessum, quam ad praesens existentium, circa investigationem rebelium kozakorum et seditiosorum subditorum, generosum Szydłowski, excubiarum palatinatus Podoliae praefectum, in magna frequentia nobilitatis superinductionis et eosdem pro rebellibus, ex nulla certitudine et documento, promulgationis, exindeque damnorum permultorum causationis, substantiae et fortunae et rerum multarum interceptionis aliarumque

violentiarum illationis, facta; cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco, de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia partis in porrigendo, cancellaria praesens manifestatur. Et in continenti idem protestans praesentavit equos binos, pili sive, interceptos in bonis, villae Żwaniec, illustris et magnifici principalis sui haereditariis, circa investigationem rebellium et seditiosorum hominum, protunc existensium. Una etiam, ad emundandam innocentiam oppidanorum dunajoviensium, in fidelitate existentium, laboriosum Lesko cum iisdem equis, per eundem interceptis, fidefragum et rebellem, ad carceres publicas, alias do kurdigardy, tradidit. Quos taliter equos praesentatos idem generosus praesentans rursus ab officio praesenti ad se recepit et de receptis sibique restitutis officium praesens et cancellariam quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая, и поточная, № 3957, годъ 1703; листъ 136.

CXCVIII.

Жалоба дворянина Мартына Крузера на региментаря воеводства подольскаго, Михаила Гумецкаго, о томъ, что Гумецкій ложно обвинилъ мѣщанъ мѣстечка Дунаевецъ въ участіи въ козацкомъ возстаніи, между тѣмъ какъ они противудѣйствовали возстанію и обличили въ участіи въономъ жителей селъ: Борсуковецъ и Бучаи. 1703, Февраля 16.

Feria sexta post festum sancti Valentini presbiteri et martyris proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Inducenda erat hoc loco protestatio una cum reprotestatione generosi Martini Kruzer, nomine illius et magnifici in Koniecpole et Jazłowiec Koniecpolski, supremi stabuli regni prefecti, in et contra magnificum Michaelem de Rychty Humiecki, pocillatorem Tremboveliensem, regimentarium palatinatus Podoliae, ratione per ipsum calumniosae protestationis coram actis officii praesentis in antecessum factae et subsecutae, atque pro rebellibus oppidanos Dunajovecenses,

illustris magnifici principalis haereditarios, omni suspicione rebellionis carentes, nunquam seditiosos, immo de rebellibus semper denuntiantes et propalantes, specialiter tamen rebelles in b nis villarum Borsukowce et Buczaja, in seditione existentes et permanentes, promulgationis et pro majori documento atque probatione et investigatione interceptorum pecorum, pecudum, equorum, aliarumque rerum in iisdem bonis praesentationis, exindeque ad damna non mediocria suprafata bona inductonis, aliarumque violentiarum illationis, facta. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam in triduum, ut juris est, ad acticandum non est porrectum, idcirco, de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia vero partis in porrigendo, cancellaria praesens manifestatur. Et in verificationem praemissorum, idem generosus protestans presentavit officio praesenti vaccam, coloris sive, et taurum, itidem coloris sivy, equum, pili gniady, in suprafatis bonis praeventos et praesentatos, ex iisdem bonis in seditione, rebellibus existentibus, interceptos suprafatis videlicet Borsukowce et Buczaja nec non securim, chalicum, alias chomąt, in ibidem inventos. Quos, taliter praesentatos, idem generosus protestans easdem res omnes rursus ab officio praesenti ad se recepit et de receptis officium praesens et cancellariam quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703. Листъ 135 на оборотъ.

CXCIX.

Протестъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ овруцкаго старосты, Франциска Потоцкаго, и брацлавскаго ловчего, Бенедикта Жабокрицкаго, о томъ, что они не только не присоединились къ ополченію кіевскаго воеводства, но, напротивъ того, употребили всѣ усилія къ тому, чтобы отдѣлить отъ воеводства дворянъ овруцкаго повѣта. Они устроили беззаконныя совѣщанія, суды, выборы, издавали незаконные универсалы, въ походѣ противъ козаковъ не участвовали, грабили жилища дворянъ отправившихся въ походъ и, наконецъ, исполненнымъ клеветы протестомъ обвинили всѣхъ дворянъ воеводства кіевскаго въ причиненіи общественныхъ бѣдствій. 1703. Февраля 17.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca februarii dwudziestego trzeciego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołaiem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Władysław Brański, dla zapisania do act niniejszych, grodzkich, krzemienieckich manifest ich mościów panów obywatelów województwa kijowskiego, w pewnej sprawie zaniesiony, nomine tychże ich mościów, praevia manifestatione, contra officium castrense owrucense, ob non susceptum praesens manifestum ad acta sui per oblatam, ad acta praesentia podał, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onego i do act wpisanie, którego prozbie ja, urząd, annuendo, pomieniony manifest z podpisami rąk wielmożnych ich mościów panów obywatelów wyszpomienionego województwa ad acticandum przyjmuiąc, czytałem de eo verborum, qui sequitur, tenore. My, rady, dygnitarze, urzędnicy, rycerstwo, szlachta, obywa-

tele województwa kiiowskiego, przed panem Bogiem, majestatem jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, i całą rzecząpospolitą solenny zanosimy manifest, iż gdy w roku, niedawno przeszłym, tysiącznym siedmsetnym wtórym, na sejmik prorogationis, pro die decima junii przypadaiący, do Żytomierza, na miejsce zwykłe sejmikom naszym, zebraliśmy się byli; i tam, doskonałą wziowszy relacią, że inne województwa, ad mentem uniwersału jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, porządek dobry, do pospolitego ruszenia należoncy, stanowią, tedy i my, nie chcąc deesse obronie publiczney, do tejże mieliśmy się gotowości i dispozyciej; ale zwykła na honory i fortuny nasze zawziętość, zatrzymawszy wprzódy uniwersały króla jego mości, pana naszego miłościwego, do województwa naszego wydane, sejmik ten prorogationis, per subordinatas personas studio zerwała, podobno dla tego, aby swoie usiłowania snadniej bez szlachty przywiodła do skutku, gdy jednak czas i miejsce, na tymże sejmiku umówiono obrania jego mości pana pułkownika, ich mościów panów rotmistrzów i popisowi pod Iskorością, nie rozieżdżaiąc się z Żytomirza, vinculo mutuae concordiae trzymać przyrzekliśmy i postanowiliśmy. Wielmożny jego mość pan Franciszek na Potoku Potocki, starosta owrucki i urodzony iego mość pan Benedykt na Żabokrzykach Żabokrzycki, łowczy bracławski, zięć tegoż jego mości, z Wołynia przybywszy do Owruczego, in elusionem iednostajnej zgody naszej i wolnego głosu, privata authoritate, nie będąc od nas obranemi rotmistrzami, nie ziechawszy pod Jskorość, gdzieśmy sobie unanimiter do obierania ich mościów panów: pułkownika, rotmistrza i popisowi generalnemu postanowili miejsce swoie, pod Owruczem dnia osmego augusta popodnosić, porozwiiać praesumpserunt chorogwie; w czym, widząc wielką stanowi szlacheckiemu krzywdę i wolnego głosu oppressią, praevia manifestatione, wszyscyśmy się na miejsce postanowione, pod Jskorość, na dzień dziewiąty augusta zgromadzili i tam do skutku przywiedliśmy należyty na ten czas porządek, zá pułkownika i rotmistrza wojewodstwa naszego wielmożnego jego mości pana Józepha Tomasza z Karczewa Karczewskiego, starostę żytomirskiego, i wielmożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemirycza obrawszy, pod chorągwie ich mościów, według wici jego królewskiej mości, pana naszego miłości-

wego, viritim, pro hac solu mvice zapisawszy się, popis generalny expediowaliśmy; i gdy już in tractu granicy wojewodstwa naszego, na usługę, i zaszczyt majestatu jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego i całej rzeczypospolitej byliśmy, tenże wyszrzeczony wielmożny iego mość pan starosta owrucki i jego mość pan Żabokrzycki, łowczy bracławski, na dobra urodzonych ich mościów panów Bołsunowskich i Moszkowskich, będących na tejże usłudze z nami, nie kondemnowanych ani przekonanych prawem, i owszem in lite jeszcze będących z sobą, z szczegulnej zawziętości swojej, gromadę ludzi, bojar, kozaków swoich nasławszy, funditus zniszczyli; bydła, fanty i cokolwiek było fortuny zabrać, do Wieledník i Norzyńska zaprowadzić rozkazali, w którym to tumulcie urodzonego jego mości pana Trochima Duchowskiego laetaliter postrzelono, jako eo nomine protestacia, zaniesiona od tychże oppressis, fusius obloquitur. Po takowym postępku, in convulsionem publicznej jedności pod Jskorością, na dniu dziewiątym augusti przywiedzionej do skutku, tenże wielmożny jego mość pan starosta owrucki uniwersały swoie, sine ullo fundamento, in contemptum vici jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, na szczegulną scissią do powiatu jednego owruckiego powydawawszy, prywatne conventiculum, prawem pospolitym zakazane, na siedlisko, Pełcza nazwane, do Norzyńska należące, dnia siedmnastego augusti zebrał; gdzie, mimo protestacią słowną przez iego mości pana Jerzego Zbikowskiego, regenta ziemskiego, contra illum illicitum actum zaniesioną, direktorem, pułkownikiem, potym posłem do króla jego mości, pana naszego miłościwego, wespuł z jego mością panem Żabokrzyckim, jakoby od całego województwa naszego. (lub śmy wprzódy posłów e medio nostri jako to: wielmożnego jego mości pana Kazimierza Steckiego, podczaszego żytomierskiego i urodzonego jego mości pana Michała Wyhowskiego wyprawili) uczynił się, dyffidacie na zdrowie, honory i fortuny bene sentientium poczyniwszy, legacią do jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, expediował, na którą także reskrypt otrzymali. Lubo go publikować abhorrent, jednak, strasząc szlachtę, żeby tym snadniej do swego przywiedli zdania, sinistras czynią interpretationes; ale i na tym nie dosyć miawszy, gdyśmy się nazad, post infaustum z pod Berdyczowa z kozakami experimentum, z utratą zdrowia i fortun

naszych, do domów swoich powrócili, tenże pomieniony wielmożny jego mość pan starosta owrucki z jego mością panem łowczym bracławskim, powtórnie przybywszy z Wołynia, die vigesima secunda novembris, do Owruczego, gdzie nec locus, nec forma est i była consilii, ponieważ Żytomirz sejmikom naszym, prawem et tot usibus utwierdzony mamy, bez żadnego fundamentu conquisitum in pauco numero zebrali conventiculum i na zamku owruckim, w rezydenciej ch mościów ojców jezuitów, jakby też in dictatura aliqua sedentes, gdyśmy o tej niepraktykowanej nigdy wiedzieć nie mogli sessiej, na szczegulną depressią stanu szlacheckiego i na subversio popisu generalnego sporządzonej, który pod Jskorością libere, na zwyczajnym czasie idąc na usługę, za wiciami jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, expediowaliśmy; statuta i lauda jakoweś bez nas na nas postanowili i niektórych ich mość bracią naszą do podpisów subduxerunt, i onę podawszy do grodu swego owruckiego, nikomu wydawać i publikować zakazali; tylko absolute, abyśmy pospolitym ruszeniem pro quinta decembris do Owruczego sub confiscatione bonorum stawali, ogłosiwszy sądy i sędziow ośmiu inusitata praxi naznaczyli, quot tunc temporis adfuerant cives, tot praetores, i tychże ich mość panów sędziów, invitos, renuentibus nonulis, die secunda decembris, do przysięgi przed sobą przyprowadzili; a wszakże vivente principe kaptury nie sądzą się; mamy trybunały, ziemstwa, grody, ale i te inter arma silent: scissii zaś swoiej owruckiej, sub pretextu niby pospolitego ruszenia, był sędzią obranym urodzony jego mość pan Remigian Suryn, stolnik żytomirski, jako scripto suo, sub specie laudi, die decima septima augusti, na Pełczy, bez nas conquisito, samiż ich mość przyznaią; ale i ten jego mość, jako rozsądny veteran, widząc niesłuszność scissiej, lokowanej bez potrzeby w Owruczym, wolał tym czasem przemieszkać na stronie, aniżeli cum discrimine wolności swoiej placere partialitati. Niechże każdy uważy, jeżeli to w ich mości potestati było pospolite ruszenie zbierać do Owruczego w decembrze, swoie rotmistrzowstwo przywodzić do exekuciej, praetextem jurisdictiej i sądów jakowychci niepraktykowanych nigdy, obstringere wolny naród, in aequalitate z sobą będący, o stawienie pocztów do Owruczego; iest to tylko swoiej dogadzać zawziętości, jakoż i sąd ten dość dobry dał dowód dependenciej od wyszrzeczonego

wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, kiedy i bez żadnego delatora, na dobrowolnej drodze, non iudicatum, non iure victum, wziąłszy violento modo szlachcica, do prywatnego więzienia, do Wieledník, do majętności wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, pro finali odesłał decisione, którego to szlachcica, jakośmy w prywatnym więzieniu, w Wieledníkach, okowanego aresztowali, tak przeciwko tym sądom i sędziom, na oppressią szlachty sporządzonym, de nullitate onych, solennissime protestuiemy się:—w ten czas zbierać pospolite ruszenie, kiedy ie sama dispensavit pora, kiedyśmy, dość uczyniwszy wiciom jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, do domów się roziachali, druga zaś bracia nasza, unosząc zdrowie przed nieprzyiacielem, do domów własnych odiachali; za to w tymże sądzie swoim, sine ullo fundamento sporządzonym, kondemnować, kiedy czas minoł wojenny, kiedy nieprzyjaciel za mil kilkadziesiąt quiescit, kiedy ich mość panowie hetmani na proźbę naszą, widząc że to nie żarty, ponieważ się z nas krew pod Berdyczowem wylała, dali swoj w Ukrainę succurs, o tak wielkie monumentum zaszczytu, na obarczenie stanu szlacheckiego zporządzone, w ten czas, kiedy pułkownikowi i rotmistrzowi, ponieważ sobie ich mość praesumpserunt hunc titulum, należało pilnować województwa i być przytomnym dla następuiącego niebezpieczęstwa, to iego mość z iego mością panem rotmistrzem swoim specioso titulo umknoł się, został posłem i kilkanaście niedziel niebezpiecznych przemieszkał, sub praetextu poselstwa tego, na Wołyniu;kto kiedy słyszał, żeby pułkownik legacią odprawował, sam direktor, ductor i orator; niech każdy sądzi, jeżeli to nie passiones, nie prywaty?—ba podobno i diffidentia była powierzać komu inszemu takowej legatiej, która w sobie nie publiczny, ale prywatny zawierała interes; na ostatek też sessią swoią owrucką zakończyli ich mość, iniuriose sporządziwszy protestatią, do której sinistris interpretationibus niektórych ich mościów, bracią naszą, na większą collusią do podpisów subduxerunt przeciwko tym ich mościom, którzy na ten czas, in absentia wielmożnego jego mości pana pułkownika naszego, commende nad pospolitym ruszeniem województwa naszego mieli, suas criminationes na ich mościow retorquendo, iakoby scissią w woiewodztwie uczyniwszy, lubo to iest plus quam notorium, że po-

wiat owrucki uniwersałami wyżej pomionionemi odłączyć od województwa samego i powiatu pierwszego żytomirskiego usiłowano, wyprowadzić nas mieli na danie okaziej kozakom i na rabunki. Niechże tu każdy uważy, jeżeli i w tym nie szczegulna aparet zawiętość? ponieważ sami ich mość laudo niby suo, superius memorato, die vigesima prima augusti bez nas conquisito, przyznaią, pisząc haec formalia: «że chorągwie swoie owruckie, dla chodzących ex occasione rebelliej kozackiej niebezpieczęstw, podnoszą»; toż sami przyznaią, lubo i bez tego całej ojczyznie wiadomo iest, że nie my dali okazią kozakom, ale kozacy nam, wyciowszy Bogusław, Korsuń i do Białej-Cerkwi szturmuiąc; depredatio zaś żadna z nas być nie mogła, bośmy injurias coeli, dla zaszczytu województwa naszego, przez czas wszystek kompaniej naszej cierpieli w polu, non intulimus squalorem szlacheckim dobrom i fortunom, jako się z chwalebnej tam czyjeści actiej stało, nie może tedy nam reputari pro crimine, lubo złośliwa znajduie się interpretacia, że za powrotem ich mość panów posłów naszych od króla jego mości, pana naszego miłościwego, od ich mości panów hetmanów, jako też i od prześwietnego województwa wołyńskiego, odebrawszy pełnej nadzieie otuchę, że, dla zaszczytu województwa naszego od tej pomienionej rebelliej kozackiej, następuiącego wojska część pod kommendą wielmożnego jego mości pana starosty chmielnickiego ordinowana nam była in subsidium, także prześwietne województwo wołyńskie w succurs swoie deklarowało viritim ochote, nie chcąc czekać nieprzyjaciela w domach naszych, złączyliśmy się z wojskiem w Leszczynie, najbardziej compulsi będąc listem jego mości pana Ruszczyca, na ten czas commende maiącego nad częścią pomienionego wojska, który haec formalia w liście swoim wyraża: że inquantum nie przyszlibyśmy i nie złączyli z jego mością, tedy miał się obrócić z wojskiem w inną stronę, a zatym kraj nasz miał być otworzony periculis. Cóż było czynić, gdy o nas samych i województwo nasze chodziło, czy tak wzgardzić wojska i województwa wołyńskiego pomocą, a dogadzać prywatnemu interessowi, jako ich mość (Deus parcat) którzy Owrucza, in securo od granicy litewskiej będącego, pilnowali. Nie dopuściła tego całość nasza i generositas szlachecka—szliśmy dalej ku Berdyczowu z wielmożnym jego mością panem starostą chmielnickim, który już przy-

był i odebrał commendę od jego mości pana Ruszczyca; że się prześwietne województwo wołyńskie, pospolitym ruszeniem pod Lubarem na ten czas będące, listem swoim do nas pówtórnie odezwało. Czy toż to jest crimen, żeśmy się z nieprzyiacielem bili, kiedy nam drógę zastompili? i za toż to protestacią na sessiej swojei owruckiej szkodliwą honorowi formować, invitos bracią naszą do podpisów przywodzić przeciwko tym, którzy dla zaszczytu świątnic pańskich i województwa naszego całości zdrowia swoie na szanc ochotnie nieśli. Ten się to sprawić powinien będzie, kto privata authoritate, nie będąc od nas obranym rotmistrzem, in praeiudicium wolnego głosu chorągwie swoie pod Owruczym die octava augusti porozwiiał, kto ubogą szlachtę, non condemnatos, nec jure victos, z szczególnej przedsięwziętości swoiej będącą na usłudze województwa z nami, pod Owruczem okolicami mieszkaiących, invasit i dobra onych per subordinatas assistentias in praedam puścił; kto liberam electionem nam, szlachcie, odebrawszy, pułkownikiem się uczynił; kto in jura majestatis et reipublicae involavit, privatne na różnych miejscach zbieraiąc conventicula; kto liberum veto violavit, mimo protestacię na nogach stanowiąc conventicula; kto sądy niezwyczajne i niesłychane, na oppressią szlachty, bez żadnego fundamentu, w Owruczym formował, i onemi nas, szlachtę wolną, o stawienie pocztów do Owruczego w decembrze aggrawował, condemnował, po drogach łapaiąc, więżąc i do Wielednik captivos per violentias do priwatnego więzienia prowadząc; kto niejakoweści lauda bez nas na nas stanowił, in praeiudicium tych, którzy dość uczynili powinności swojej i wiciom jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, nie w domach i w Owruczym siedząc, ale krew leiąc przy zaszczycie województwa naszego w oczach wojska kwarcianego i prześwietnego województwa wołyńskiego; kto dla prywaty i interessu swego na zamieszanie województwa naszego scissio między nami, szlachtą, po expediowanym na dniu dziewiątym augusta pod Jskorością generalnym popisie, procurował, powydawawszy uniwersały swoie sine ullo fundamento i, niezwyczajnym terminem, haec formalia w sobie zawieraiące: »abyście waszmość stawali na Pełczą pro die decima septima augusti, którzy w powiecie owruckim rezyduiecie i do mojej sądowej należycie iurisdictiej». Czy to do ziemianów swoich,

ponieważ jurisdictio non praescribitur wolnemu szlachcicowi, mającemu jurisdictie trybunalskie, ziemskie i grodzkie; niech jeden przykład będzie, żeby w woiewództwie jednym na powiaty dzieliło się pospolite ruszenie, które ad unum corpus siły swoie iednoczyć zwykło! bo ieżeli powiat owrucki takim uniwersałowym instamentem był oddzielony a capite województwa samego i powiatu pierwszego żytomirskiego, jakoż ich mościowie mogli i mogą uzurpować sobie titulum pułkownikowstwa, rotmistrzowstwa, directiej i poselstwa od całego województwa pogotowiu, jeżeli mogli ich mość bez nas co stanowić in ordine do tego, co ad communem assensum i do wszystkich nas braci należało; ale tę scissią podobno dla tego uczyniono, że swojej, in unum corpus zebranemu województwu, nie ufano sprawiedliwości; i lubo prześwietne województwo wołyńskie, do którego recurs swój mieliśmy w tak ciężkiej naszej krzywdzie, pisało persuasorias do jego mości, aby a scissione nociva supersedeat i z nami się łączył, po staremu jego mość z jego mością panem łowczym bracławskim, prześwietnego województwa postponowawszy persuasią, lubo żadnego niebezpieczęstwa w tym kraiu nie było, chorągwie swoie w Owruczym trzymał, dla czego w województwie musiała być distractia, że tam, gdzie należało, w większych nie mogliśmy być siłach; wzdyć to naturalis propria defensio, tam się to trzeba było popisać, nie pod Owruczym, szlacheckie dobra przez swoie nadworne assistencie aggrawuiąc. W tych tedy oppressiach praw, swobod i wolności naszych laesiach, mając wielką krzywdę od wielmożnego jego mości pana łowczego bracławskiego, contra omnia ich mościów statuta, w Owruczym, uti in loco privato, die secunda decembris, także na Pełczy, die decima septima augusti, in praeiudicium prawa pospolitego i wolnego głosu et laudorum nostrorum, także popisu generalnego, pod Jskorością die nona augusti expediowanego, czynione, praecavendo sobie omnem praw, swobod i wolności naszych indemnitatem, solennissime de nullitate onych protestuiemy się. Działo się w polu pod Łuhinami, roku terazniejszego, tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca februarii siedmnastego dnia. U tej oblaty manifestu podpisy rąk ich mościów panów obywatelów województwa kijowskiego temi są wyrażone słowy: Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy ziemski, podstarości grodzki

żytomirski, porucznik chorągwie pułkowej województwa kiiowskiego. Alexander na Olewsku Niemirycz, rotmistrz województwa kiiowskiego, Michał Synhajewski R: G: G: W: K: m. p. Alexander Kniehyniński, cześnik żytomirski, chorąży pułkowy chorągwie województwa kiiowskiego. Jan-Antoni Zbikowski, Stanisław na Liplanach Liplański, Daniel Wyhowski, Jan Wyhowski, Stephan Mielowski, Jedrzej Chodakowski, Demian Chodakowski, Benedykt Jankowski, Bazyli Białocki-Łanowicz, Jan Hejewski-Łowdykowski, Antoni Paszyński, Paweł Wołkowski, Bazyli z Wyhowa Wyhowski, namiesnik starostwa i regent grodzki żytomirski. Jan Szkuratowski, Bazyli Wyhowski, Roman Mieleniewski, Mikołaj Brański, Piotr Karpiński, Alexander Czopowski, Roman Potopalski, Ananij Wyhowski, Ostafi Wyhowski, Theodor Wyhowski, Andrzej Wyhowski, Jerzy Wyhowski, Bazyli Chodakowski, Jan Czułajewski, Benedykt Kostiuszko, Krzysztof Chalewski, Radion Kaleński imieniem i innych; Michał Kozmiński, Franciszek Szczeniowski, Krzysztoph Wołyniecki, Michał Uszczapowski, Stephan Waśkowski, Jan Niedaszkowski; Jan Werzechowski, Maximilian Bieńkowski P: L:, Theodor Czornohubowski, Bohdana, Jana Czornohubowskich imieniem podpisałem. Stephan Bołsunowski, Daniela, Michała, Jana Bołsunowskich imieniem podpisałem się. Daniel Cybulski, Jakub Żubr. Jan Synhajewski, Mikołaj Lewkowski, imieniem wszystkich ich mościów panów Lewkowskich. Jan Lewkowski, imieniem ich mościów panów Niemirzyckich, jako pisać nie umiejących, za ustną proźbą ich mościów podpisałem się. Bazyli Wyhowski, Alexander Synhajewski, Prokop Zakusiło, Paweł Zakusiło, Bech Hrehory, swym i braci swoich imieniem, podpisuie się. Marcin Prygarnicki. Imieniem ich mościów panów Wierpowskich podpisuie się — Michał Wierpowski. Za oczewistą proźbą jego mości pana Jana Duńskiego, jako pisać nie umieiącego, podpisuie się — Alexander Dołżkiewicz. Bazyli Gorecki, Nikodym Moszkowski, Jan Moszkowski, Jan Kaleński, Hrehory Wyhowski, Thomasz Czopowski, Samuel Czopowski, Alexander Rodkiewicz, Jan Skuratowski, Andrzej Czopowski, Eufimij Czopowski, Sebestian Uszczapowski, Andrzej Mieleniewski, Stephan Waśkowski, Hrehory Uszczapowski, Hrehory Chodakowski, Kirjan Czopowski. Którażto oblata manifestu, za podaniem i proźbą wyszrzeczonej osoby podawającej, a za moim

urzędowym przyięciem, wszystka zupełnie, z początku aż do końca, tak jako się w sobie pisana ma, słowo w słowo, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest ingrossowana.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 535.

CC.

Письмо гетмана великаго короннаго, Любомирскаго, къ господарю молдавскому съ предложеніемъ выдавать по требованію подольской шляхты молдавскихъ подданныхъ, принимавшихъ участіе въ возстаніи и потомъ бѣжавшихъ за Днѣстръ. 1703. Февраля 18.

1703, feria quarta post dominicam oculi quadragesimalem proxima.

Ad officium actaque praesentia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Stanislaus Kawiecki, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras missiles ab illustrissimo magnifico Lubomirski, castellano kracoviense, exercituum regni supremo duce, ad illustrem, magnificum Hospodar Wołoski ordinatarum, de actu et data ejus inferius expressis, tenoris sequentis talis: Jośnie wielmożny mości panie wojewodo i hospodaru ziem Mołdawskich, mnie wielce mości panie i przyjacielu! Już tu, za łaską Bożą, poskromiona znacznie kozacka rebelia, i ci ludzie z Wołoskiej ziemi, których się tak siła mieszało do niej, uciekają nazad za Dniestr i tam się schraniają; więc jakom miał na pierwszy list mój; deklarowaną waszmości pana łaskę, że się żadną nie mieli zaszczycać waszmości protekcją, tak i teraz upraszam, abyś waszmość pan, na kogo się pokaże taki występek, łapać, karać i wydawać raczył i panom perkałabom swoim zalecił, aby przestrzegali tego, żeby na każdym stała się sprawiedliwość, osobliwie nad temi, z których jej requirować będą ich mość panowie obywatele województwa podolskiego Proszę i powtóre waszmość pana, abyś, z należytej traktatu obserwancii sąsiedzkiej i partykularnej ze mną przyjaźni, chciał se-

rio instare, żeby ten ausus nie był przykładem i drugim do złego, gdyby nie miał być należycie skarany. Będzie król jego mość kontent i rzeczpospolita z waszmości affektu i ja wzaiemnie, gdy mnie w podobnych okazjach zajdzie waszmość pana rekwizycja, o co moderować się będę usługą moją. Osobliwie zaś upraszam waszmości pana o te łaskę, abyś mi oznajmić raczył o zamieszaniu między Tatarami, jeżeli się już uspokoiło, albo nie, i na co się zanosi? Przytem nieodmiennej waszmość pana oddaję się przyjaźni i zostaję waszmość pana życzliwy uprzejmie przyjaciel i sługa powolny—Lubomirski, kasztellan krakowski, hetman wielki koronny, manu propria. W Brodach, die 18 februarii, 1703. Jaśnie wielmożnemu imci panu woiewodzie i hospodarowi ziem Mołdawańskich, mnie wielce miłościwemu panu i przyjacielowi. Post quarum suprascriptarum literarum ingrossationem, earundem originale idem generosus offerens ad se recepit et de receptis, sibique restitutis, officium praesens quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, годъ 1703, № 3957; листъ 31 на оборотъ,

---

CCI.

Жалоба, управляющаго городомъ Плоскировомъ, дворянина Адама Белевскаго на дворянъ: Ивана Саковича, Антонія Дубискаго, Петра Гриву и другихъ, о томъ, что они, послѣ побѣды одержанной надъ козаками и послѣ удаленія польскаго лагера отъ Плоскирова, ворвались въ этотъ городъ, уже опустошенный козаками, разрушили винокурню и заграбили бывшіе въ ней—утварь и скотъ. 1703. Февраля 27.

Feria tertia, post dominicam invocavit quadragesimalem proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosi Adami Bielowski, suo et magnifici Thomae Zamoyski, capitanei proskiroviensis, ordinati zamojsciensis, nomine, contra generosos: Ioannem Sakowicz, Antonium Dubiski, Petrum, seu alterius cujusvis nominis, Grzywa et

alios complices, et comprincipales, ratione per ipsos, nullo habito respectu tam summae desolationis bonorum oppidi Płoskirowa per hostes patriae, imo eosdem hostes imitando suo agressu, tempore certo, videlicet feria secunda, ante festum purificationis beatisimae virginis Mariae proxima, anno praesenti, milesimo septingentesimo tertio, post felicem victoriam hostis in oppido Płoskirów, possesione ad praesens generosi protestantis, vigore jurium illius subjecto, et post recessum ab eodem praefato oppido castrorum nostrorum, vineae in nihilum redactionis, lebetum in numero (?) crematoriorum, cerevisiarii unius cum omnibus requisitis, maliorum decem itidem cum requisitis et atributis, boum in numero octo, vacarum itidem octo, equorum et equarum septem, curruum duorum, cum halesis, alias z chomątami, lardi et aliorum rerum victualium, et utensilium interceptionis. Dum vero rescivisset idem generosus protestans de ejusmodi per praefatos inculpatos damnis sibi illatis, ad bona villae Romanowka adveniens, amicabiliter requisiverat et petierat sibi restitutionem praefatarum rerum; circa quam requisitionem ejusdem contemptuationis, dishonorationis, hospitii superinvasionis atque famulae ejusdem generosi protestantis vi et violenter interceptionis, aliarumque praetensionum, damnorum et injuriarum illationis, facta. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut moris et juris est, non est porrecta, idcirco cancellaria praesens, nomine magnifici notarii loci praesentis in acticando renitentia, vero partis in porrigendo de diligentia manifestatur.

Книга каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703; стр. 5 на оборотъ.

CCII.

Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, собравшагося по причинѣ козацкаго возстанія въ Владимірѣ волынскомъ. На немъ выбраны коммисары для заключенія мира со Шведами и послы къ примасу и къ гетману великому коронному, съ просьбою прислать въ воеводство кіевское отрядъ войска на помощь противъ козаковъ. 1703. Февраля 28.

Року тисеча семъсотъного третего, месеца Марца двадъцатого днія.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомъною, Михалемъ Синъгаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими, киевскими comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan Antoni Zbikowski, towarzysz chorągwie pancerney wielmożnego jego mości pana starosty tymbarskiego, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodskich, kijowskich, extrakt z xiąg grodskich włodzimirskich autentice wydany, z wpisaniem w niem laudum woiewodstwa kijowskiego, we Włodzimirzu, na seymiku stałego, per oblatam podał, tenoris sequentis. Wypis z xiąg grodzkich zamku włodzimirskego. Roku tysiąc siedmsetnego trzeciego, miesiąca februarii dwudziestego osmego dnia, na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej miłości włodzimirskim, przedemno, Thomaszem Pałuskim, burgrabim zamku włodzimirskiego i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, starościńskiemi, comparens personaliter wielmożny jego mość pan Antoni Siennicki, ziemski kijowski i grodzki krzemieniecki pisarz, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa kijowskiego, laudum seymiku tegoż woiewodstwa kijowskiego, w rzeczy niżey wyrażoney, z podpisem ręki swoiey marszałkowskiey, dla wpi-

sania do xiąg ninieyszych, grodzkich, włodzimirskich, per oblatam podał, tak się w sobie maiące: My, rady, dygnitarze, urzędnicy i wszystko rycerstwo woiewodzdwa kijowskiego, na seymik ninieyszy, ad amplectanda sancita rad koronnych i koła rycerskiego, w pospolitym ruszeniu roku blisko przeszłego constituta, za uniwersałem najjaśnieyszego Augusta wtorego, krola i pana naszego miłościwego, na dzień dwudziesty siodmy februarii, anni currentis, na mieysce radom naszym prawem pospolitym i uniwersałem jego królewskiej mości oznaczone, do Włodzimirza, kościoła ich mościow oycow dominikanow, zgromadzeni pod dyrectio wielmożnego jego mości pana Jozefa na Karczewie Karczewskiego, starosty żytomirskiego, pułkownika woiewodztwa naszego, naprzud Panu zastępow, Bogu naszemu, wieczney wdzięczności na sercach naszych głębokim wyraziwszy oblik charakterem, że inter medios fluctus naufraganti populo, woiewodstwu naszemu, pozwolił momentum rady consultacii publicznych. Najjaśnieyszemu panu naszemu, za conserwatie i oycowskie pieczołowanie około dobra pospolitego, praw i swobod narodu naszego, veri patris patriae, naypokornieysze oddawszy podziękowanie, takowe postanowiliśmy uchwałę; Wyraźnym torem przodkow naszych idąc, wszyscy iednostaynie, bez żadnego rozerwania i dismembratiey, sacrosancte et jurejurando obowiązuiemy się przy zachowaniu wiary świętey, przy świętnicach pańskich, dostoięstwie jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, także przy zachowaniu praw, swobod i wolności narodu naszego stawać i zostawać się sacrosancte przyrzekamy i obliguiemy się. Media zaś wypełnienia tego wszystkiego, do przyszłego seymiku, ex prorogatione moderna przypadaiącego, zachowuiemy, gdy jednak pożądanego z łaski Bożey affulget nadzieia pokoju i czas, do uspokoienia miłey oyczyzny naszey oznaczony, uprosiliśmy e medio nostri ich mościów panow komisarzow do traktatu z koroną Szwedzką: jaśnie wielmożnego jego mości pana Stanisława na Rozdole Rzewuskiego, referendarza koronnego, woysk koronnych generalnego reymentarza, chełmskiego, nowosieleckiego starosty; jaśnie wielmożnego jego mości pana Jozefa Karczewskiego, starosty żytomirskiego i pułkownika wojewodztwa kijowskiego, cum plenaria potestate concludendi, nic jednak nie deroguiąc i pierwiej obranym na pospolitym ruszeniu ich mościom panom kamisarzom, to iest wiel-

możnym ich mościóm panom: Władysławowi Krzyszkowskiemu, staroście włodzimirskiemu i jego mości panu Adamowi Wołczkiewiczowi-Olizarowi, stolnikowi wołyńskiemu, i owszem, ratificando ich mościow electią, i pró legitimis commissariis ac plenipotentiariis woiewodztwa naszego maiąc, insimul et semel conjungimus ich mościow, z teraznieyszemi obranemi ich mością pany komissarzami naszemi, obstringendo ich mosciów boni publici et universae salutis amore, aby, communicatis votis et animis, zasiadszy według urzenduw swoich, jako nayskuteczniey pro bono publico decidere raczyli, i jako naylepiey, o uspokoieniu wewnętrznym radzili, ut ferant aliquot, mutuo sensu bonum; jednak in coniunctionem armorum z żadnym monarchą w ligę żadną nie wchodząc. Jż zaś wszelkie rady publiczne naprzod dependent od samego Boga, a potym i od tych, ktorzy bliżsi są maiestatowi jego świętemu i państwa koronne in venerationem religionis catholicae senatorow duchownych omni cultu et honore prosequendo, w obradach swoich publicznych daie praecedentias, dla tegośmy uprosili e medio nostri wielmożnych ich mościow panow: Kazimirza na Steczance Stečkiego, podczszego i podstarościego grodzkiego żytomirskiego, Mikołaia Dogieła z Łyczkowa Cyrynę, pisarza ziemskiego brasławskiego, podstarościego grodzkiego grabowieckiego cum instrumento publico, aby supplikowali et amore patriae obstringant jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, kardinała prymasa koronnego, arcybiskupa gnieznieńskiego, aby chciał przybyć na mieysce traktatowi naznaczone pro die decima sexta Martii, anni currentis i tam, autoritate sua sincere dobra pospolitego i pokoiu amplectendo conservationem, lachrimantem patriam solam raczył nieugaszoną żarliwość i niewymowione pracy i fatygi, et quis enarrare potest gloriosa ejus facinora (sic). Jaśnie wielmożnego jego mości pana kastelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, viri zelatoris publicae salutis, miłej oyczyzny zaszczyciciela i prokuratora, publicznemi affectami i sercami naszemi sciskaiąc, in recognitionem wdzięczności uprosiliśmy ich mościow panow posłow, urodzonych ich mościow panow: Antoniego Franciszka Sienickiego, ziemskiego kijowskiego i grodzkiego krzemienieckiego pisarza, marszałka koła naszego i jego mości pana Antoniego Trypolskiego, chorążyca żytomirskiego, z należytą instructią samego

jako naychwalebnieyszego pro solicitudinibus civis około dobra upadaiącey oyczyzny podziękowania, i, aby daley woiewodztwo nasze, głowę iuż ex favillis ledwie podnoszące, z łaskawey i miłosierdney protectiey swoiey nie wypuszczał, i partyą woyska proportionalną na zaszczyt kraiu tameczenego, ale i ciężar koni wypadaiący, aby płomień buntow kozackich gasili i salutem universi populi zachowali. Chwały Boskiey pomnożenie iż kożdego być w sercu i pamięci powinne, dla tego przypominamy ich mościom oycom dominikanom włodzimirskim od nas dane pollicitum i naznaczone złotych czterysta z naypierwszych podaktow naszych, albo, jeżeli jeszcze są ktore niedispartitowane, zı assygnatiami jego mości pana komisarza naszego, na przyszłym, da Bog, seymiku obmyślimy i o assygnatią od jego mości pana komissarza naszego, expostulabimus. Do tegoż czasu desiderium jego mości pana Andrzeia Kałusowicza odkładamy. Abyśmy zaś w obradach porządek i sposob conserwacyey dobra pospolitego zachowali, dla uczynienia tak relatii ich mościow panow komisarzow z doszłego, day Boże, traktatu, jako i ich mościów panow posłow i dalsze obrady, seymik ten do poniedziałku przewodnego, pod tąż laską, do Żytomirza, na mieysce prawem opisane, jeżeli woyna buntownicza ugaszona będzie, proroguiemy, jeżeli też, uchoway Boże, nieprzyjdziemy in realem possessionem sedis nostrae, Żytomirza, tedy we Włodzimirzu tenże dzień seymikowi naszemu, podług conservatiey laudi anni millesimi septingentesimi, die decima quarta septembris, we Włodzimirzu, w kościele ich mościów oycow dominicanow constituti, w tymże, kościele włodzimirskim zachowuiemy, niwczym nie deroguiąc constitutiom i laudom przeszłym, tak w Żytomirzu, na Jskorości, Stepanowce i recentissime pod Łuhinami postanowionym, które in omnibus punctis et clausulis approbamus. Którą to zgodną uchwałę naszą jego mości panu marszałkowi naszemu, podpisawszy się ręką własną, ad publicam omnium notitiam, do akt grodzkich włodzimierskich podać zleciliśmy. Działo się we Włodzimierzu, dnia dwudziestego osmego februarii, roku pańskiego tysiącznego siedmsetnego trzeciego U tego laudum podpis ręki marszałkowskiey temi słowy: Antoni Siennicki, ziemski kijowski, grodzki, krzemieniecki pisarz, woiewodztwa kijowskiego marszałek koła rycerskiego m. p. Któreż to laudum,

za podaniem i prożbą wyszrzeczonego jego mości podawaiącego, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, włodzimirskich iest wpisane, z ktorych i ten wypis, pod pieczęcią grodzko włodzimirską iest wydany. Pisan w zamku włodzimirskim. У того екстракту, при печати кгродской володимерской притисненой, корректа тими словы: correxit Szmotkowski m. p. Котори же то екстрактъ, за поданемъ и просбою вышъречоного его милости подаваючого, а за моимъ урадовымъ принятъемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, киевскихъ естъ вписаны.

Книга гродская, кіевская, записовая, поточная и декретовая, № 24, за годъ 1703—1704; листъ 5 на оборотѣ.

CCIII.

Объявленіе дворянина Антонія Высокинскаго о томъ, что онъ убилъ бывшаго сотника возставшихъ крестіянъ, Яцка, разорившаго многія шляхетскія имѣнія. Онъ представляетъ въ судъ трупъ и оружіе убитаго. 1703. Февраля 28.

1703, feria quarta post dominicam invocavit.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae (comparens) generosus Antonius Wysokiński, bonorum oppidi Sokolec illustris et magnifici Humiecki, subdapiferis, cum attinentiis administrator, præsentavit officio praesenti corpus exsangue laboriosi Jacko, de bonis villae Szebutyńce subditi haereditarii, locatoris, robellis centurii, alias setnika, bonorum variorum invasoris et desolatoris, ac ab origine ipsae rebellionis ad omnia mala motoris et praecipue bonorum illustris et magnifici subdapiferi regni summi desolatoris et funditus devastatoris, moderno vero tempore non cum alia intentione existentis in iisdem bonis, villae Szebutyńce, verum curando et conando e vivis modernum generosum protestantem suffere, cujus quidem existentiam generosus protestans et machinationem in vitam sui rescivisse ac summam persecutionem, circa ejusmodi defensionem sui et captivationem ejusdem rebellis conjaculari et e vivis sufferi usque debuit. Praesentavit quoque cum eodem

cadavere bombardam longiorem alias rusznice, et breviores binas, vulgo pistolety, nec non frameam, aliaque requisita et attributa armaria, quae taliter, praesentatum hoc idem cadaver et res praesentatas, rursus ab officio praesenti ad se recepit et proclamare per ministerialem regni generalem, nobilem Alexandrum Winnicki, coram cancellaria et in circulo civitatis praesentis procuravit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, годъ 1703, № 3957; листъ 15 на оборотѣ.

CCIV.

Инструкція, данная дворянами воеводства подольскаго посламъ, отправляемымъ отъ имени подольскаго воеводства къ Молдавскому господарю Послы должны требовать отъ господаря: выдачи крестіянъ, бѣжавшихъ въ Молдавію послѣ усмиренія возстанія, наказанія молдавскихъ подданныхъ, принимавшихъ участіе въ возстаніи, выдачи скота, захваченного Молдаванами изъ пограничныхъ подольскихъ селъ и приказа молдавскимъ начальникамъ удовлетворять жалобы дворянъ подольскихъ. 1703. Марта 12.

1703, Feria tertia post dominicam laetare quadragesimalem proxima.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Basilius Maszkiewicz, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit instructionem incliti palatinatus Podoliae magnificis nuntiis, ad palatinum Moldaviae electis, de actu et data ejus in eodem expressis, tenoris sequentis talis: instrukcja województwa podolskiego, za uchwałą konfederacii spisana i postanowiona, ichmościom panom: Samuelowi Paplińskiemu, porucznikowi, Józefowi Wasilkowskiemu, chorążemu chorągwi powiatowej, posłom woiewództwa przerzeczonego do j. w. imci pana wojewody, hospodara ziem Mołdawskich, w Kamieńcu Podolskim, die 12 Martii, 1703 anno dana: Po trzydziestoletnim blizko interstitium, powróciwszy województwo nasze in patrium solum, za największe liczyło sobie szczęście, jakoteż w rzeczy samej najbliższe, z hospo-

darem imci sąsiedztwo; aż kiedy dopiero do słodyczy sąsiedzkich, jako też i pomnożenia osiadłości w granicach swoich, przychodzić niby zaczęło, żuchwalne chłopstwo, właśni poddani, nie kontentują się łaską Bożą i od panów swoich nadaną, w swewolne kupy gromadząc się, kraj już znacznie nasz pustoszyć i przeciwnych intencji swojej znosić poczowszy, wszelkiego szczęścia i ukontentowania stali się objectum. Teraz jednak, za łaską wszechmocnego Boga, który semel pro semper conculcavit draconem za nic bardziej, tylko za zuchwalstwo, gdy pro merito po większej części wzieli, za wyraźnym ordynansem i szczęściem najjaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego, zapłatę, i gdy pristina za pomocą Bożą redeunt tempora, cieszy się nadzieją, że przy szczerze wzajemnej sąsiedzkiej hospodara jegomości przyjaźni, wszystko się złe do szczętu wykorzeni. Do której przyjaźni jako się województwo nasze hospodarowi jegomości zaleca, wywiodą to i szerzej opowiedzą ichmość panowie posłowie nasi, i upewnią imieniem całego województwa, że, cokolwiek eo in passu hospodar jegomość łatwości swojej i szczerej swojej applikacji pokaże, non in sterilem rzuci się glebam, ale nas i potomków naszych do powinnej pullulabit wdzięczności. Osobliwie jednak ante omnia instabunt ichmość panowie posłowie nasi, aby swewolne kupy i ich ludzie, którzy pod favorem Dniestru a granicy rzeczypospolitej i naszej, według okkaziej i upodobania swego, nam oppressią, hospodarowi zaś imci mało, albo i cale nic nie czyniąc pożytku, tam i siam schraniają się, jako to: Midopaka, Gregorasz buńczuczny, Axenty sotnik, Dabiża, Derikalika, zdrajców i pryncypałów żeby hospodar jegomość raczył z między nich, tych, którzy protekcji i fortun naszych na gruntach rzeczypospolitej zażywali, do nas przywrócić i przy ichmościach panach posłach odesłać, tanquam ad domos proprios, żeby in fundo proprio ad exemplum, wzięli od nas nadgrodę. Upraszać będą imci panowie posłowie nasi hospodara jegomości, aby singulariter ordynansem swoim zalecił ichmościom panom perkałabom i kapitanom w państwach swoich, żeby przestrzegali tego, żeby żaden z takowych, którzy lubo sami osobą, lubo też radą na oppressią naszą w granicach rzeczypospolitej znajdowali się, aby takowych, nie tylko w dobrach hospodara jegomości nie cierpieli, ale też instante, ad cujusvis instantiam et

requisitionem, przy dowodnych dokumentach, secundum delictum rigorosissime karani byli, jako i tych, których hospodar jegomość z przyjaźni ku rzeczypospolitej przed niedziel kilku zabrać z brzegów swoich kazał, i tych, którzy są na brzegach państwa jegomości z naszych dóbr własnych wolno przywróceni, przez co nie tylko licentia ludzi naszych (upadnie), którzy są w nadzieji tej grzesznej, ale też i traktatu należyta stanie się obserwancja. Providebunt et instabunt ichmość panowie posłowie, aby pan perkołab Chociński, wołów dwa, poddanym ze wsi Łaskowiec, z pod Okopów j. w. imci pana wojewody krakowskiego, generała podolskiego i artylerii koronnej, injustissime zabrane, bo lubo na gruntach hospodara imci, przed rozruchem niniejszym znajduiące się, ale u... własnego swego, za które powinną według postanowienia oddali satysfakcią. Jako też i wołów pięć j. w. imci pana wojewody i generała ziem kijowskich, własnych, znakiem jego herbu piętnowanych, niesłusznie także i nienależycie wziętych, przytem i wołów parę, tegoż imci z dóbr Studenickich, przez pana kapitana Brona, które natenczas w Pererycie znajdować się maią, i, na requisitie częste imci pana gubernatora Studenickiego, dotąd nie są wydane, aby były przywrócone, upraszać będą ichmościowie panowie posłowie. Jeżeliby zaś pretext mieli, albo jakowy kolor do ludzi praetensji penes eosdem każdy takowy u sądu tegoż sprawiedliwości szukając, żądając, to pewnie injuriato (uczyniona będzie); aniżeli samym odważać się illicito ausu nec practicato dobra j. w. imci pana wojewody kijowskiego (nachodzić), ludzi opprimować i agrawować, na których magnos sumptus łożył; co jako pilnie ichmość panowie posłowie j. w. hospodarowi imci zalecą, tak serio upraszać będą, aby ulteriores ejusmodi illicitos ausus, tak w dobrach imci popełnione, którego tak przeszłe odważne czyny, jako specialiter i terazniejsze recenter cum dispendio vitae et fortunae heroicos actus ac gloriosa facta w całej rzeczypospolitej perennem magno nomini suo inscripsit gratitudinem, in pectoribus zaś nostris aeviternam consignavit memoriam, tak, aby u j. w. hospodara imci similes zabierał respectus et effectus. Oraz i innych dóbr i majętności szlacheckich rebellizantes, którzy się zbuntowali i poszli do dóbr i włości jaśnie wielmożnego hospodara imci, jako to: z dóbr j. w. imci pana ko-

niuszego koronnego, Szarogrodu: Jan Osmały, osadca, i Joś Bryzaty, arędarż, którzy są w Soroce; z Berezówki: Gregorasz i Macko, ci są pod kapitanem Kassjanem, przeciw Mohylowa; z Czernijowa: osadca Dabiża; z Buszy: Georgica Multanin, osadca Jmpolski, Stefan Ryngacz, ci są w Soroce; wojt cechinoski, kraśnicki osadca, imieniem Gregorasz—ten jest pod kapitanem Affendykiem Sorockim; z Kuźmina: Sanduł osadca, co bywał kapitanem wołoskim; z Kamionki Dniestrowej: osadca Mikulicz i wojt Więdzioł—w tym powiecie sorockim, z ludźmi; z Raszkowa: osadca Jan Piasocki i arędarze: jeden Popik i drugi Zolman—pod Affendykiem kapitanem; osadca Pruginski, Sołtan, także z ludźmi; osadca Małokicki, największy zdrajca, tak hospodara imci, jako i kraju tutejszego; osadca Biłocki tamże z ludzmi, który nie małą kwotę chrześcian i żydów poddanych nabrawszy w Niemirowie, przedawał w Dubossarach Tatarom, a potem od Jahorlika całe podniestrze zabuntował i gwałtem przyniewolił, aż po sam Kitajgród, pod tytułem Szpaka; inne dobra, które się zbuntowawszy, poszli na Wołoski kraj: Kalus, Uszyca z włościami, Łojowce, Kozłów, Latawa, Łaskowce, Jaryszów, Żwan, Mohylów, owo zgoła od samego Mohylowa począwszy, wszystkie dobra, które zbuntował Skorycz, wielki zdrajca, poszli z nim za Dniestr, o których nie tylko ich mość panowie posłowie upraszać będą, aby byli wydani in instante, ale i na potomne czasy aby nie mieli żadnej protekcji takowi zbiegowie i zdrajcy u hospodara imci i w dobrach jego. Nie przepomnią i tego ich mość panowie posłowie donieść i uskarżyć się jaśnie wielmożnemu hospodarowi imci na pana perkałaba Sorockiego, że prom nasz własny pod Laskowcami kazał wziąść na Wołoski kraj brzegu, i, na rekwizycją naszą, nie chciał nam go oddać, przez co znaczną szkodę w buntownikach odnieśliśmy, gdy takowych tymże promem na swoją stronę, nocnym sposobem poprzewoził wszystkich. Zasłużył sobie nie tylko ub antenatis suis j. w. imć pan podstoli koronny, ale też ex respektu osoby swojej, który i teraz usilnie stara się, aby medium pacis in turbulenta republica znalazł remedia, przez co justum od nas meretur respectum; procurabunt tedy ichmość panowie posłowie, z włości imci na tamtej granicy zostającej zbiegli poddani, którzy z dóbr własnych, jakoto: Borsukowiec, z Kuczy, z Buczajki, z Buczai, z Piesca, z Waś-

kowa, z Wachniowiec, zbuntowawszy się poszli i koło Nieporokwa zostają cum tota suppellectili domestica, przywrócone aby byli. Doniesą i to hospodarowi imci i wymogą po affekcie, aby zlecił i przykazał panom perkałabom pogranicznym, a osobliwie panu perkałabowi chocińskiemu, aby, o niewszystko turbując hospodara imci, ale na rekwizycje nasze, injuriatis z swoich ludzi czynił sprawiedliwość. Cetera activitati et dexteritati tychże imć panów posłów, przy observantii affectów naszych, commitimus. Którą instrukcią naszą, z woli całego województwa, wielmożnego imć pana dyrektora naszego koła podpisać uprosiliśmy. Datum ut supra. Józeph z Strumian i Mukszy Dombrowski, podstoli mieński i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor konfederacji koła rycerskiego województwa podolskiego m. p. Locus sigilli illjus usitati, in cera rubra expressi. Post cujus suprascriptae instructionis ad acta praesentia ingrossationem, originale circa acta relictum est.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, годъ 1703, № 3957; листъ 38 на оборотъ,

---

CCV.

Жалоба отъ имени дворянъ: Степана и Терессіи Кросовскихъ на многихъ дворянъ, сосѣдей ихъ, о томъ, что послѣдніе, пользуясь отсутствіемъ Кросовскихъ, случившимся по поводу козацкаго возстанія, переодѣвшись козаками, напали на ихъ имѣніе, Веремѣевцы, и совершенно оное ограбили. 1703. Марта 17.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca martii siedmnastego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namiesnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter jego mość pan Kazimierz Wronowski, plenipotent urodzonego jego mości pana Stephana Krosowskiego, protunc in opere belli zostaiącego, nomine jego tudzież jej mości paniej Teresy Krosowskiej, małżonków, przeciwko urodzo-

nym ich mościom panom: Zachariaszowi, primario motori et principali, Markiewiczowi z Markiewicz, Remianowi Żaboklickiemu, Janiszewskiemu z Kotiurzyniec, Piotrowskiemu ojcu i synowi, Wojciechowi Piotrowskiemu, jego mości panu Sieniucie z Radohoszczy, quorum nomina ob ignorantiam non specificantur, i innym comprincipałom solennem zanosi protestationem o to: iż ich mość, anno nunc currenti, millesimo septingentesimo tertio, in vigilia purificationis beatae Mariae virginis et ipso die solenni purificationis, pod czas swewolnej rebelliej kozackiej terazniejszej, wzruszaiąc pokój pospolity sąsiedżki i win, de invasoribus domuum nobilium opisanych, przepomniawszy, gdy protestantis moderni principales: sam iego mość pan Krosowski, ut praemissum est, in opere belli, zaś sama jej mość, od nieprzyiaciela następuiącego z dziatkami zdrowie unosząc, od chudoby swej, porzuciwszy gospodarstwo, z dobr swoich i possessiej swej, Weremiiowiec, do fortec uchodzić musieli; ich mość wyszopisani, in contiguitate blizkiego sąsiedztwa mieszkaiąc, zebrawszy ludzi różnych osób do dwudziestu, poubierawszy się w siermięgi i nieznaczne odzieży, praetextem kozackim najechawszy na dobra wyszrzeczone, na dwór, poddanych tamejszych, których protestantis principales summo praetio et aere osadzali, ratowali i zapomagali, cokolwiek już pozostałych rzeczy gospodarstwa po ruinie kozackiej było, wołów, bydła różnego, wieprzów, świni, koni, pasieki, słonin, masła fantów rożnych i legumin, kożuchów, siermięg, płócien, wosku w kręgach, żelaz pługowych, siekier, swidrów, kós, przędziwa, co wszystko seorsivo regestro in termino specifikowano będzie, zawzieli i do swych własności, ut supra specifikowanych, odwieźli; nadto violentie i znęty pozostałym białogłowom czynili, urodzonemu panu Marcinowi Nizgurskiemu, któremu w dozór gospodarstwo principales protestantis podali i tam ex gratia mieszka, oczy zawiązawszy, w latach podeszłego bili, kaleczyli, który dotąd w słabym zostaie zdrowiu (i onemu salva actio reservatur), także wołów trzy, valoris złotych pułtorasta, woz naładowany leguminami, fantami, odzieżą rożną na złotych sto dwadzieścia zabrali et ad commodum suum obrócili. Powziowszy tedy wiadomość protestantis principales, tak przez przyjaciół, jako prezentią swoią requirowali swoich należytości, gdzie ich mość supra memorati, w żart obróciwszy, infectis rebus odprawili

(haec declarando: «komu krzywda, dochódź prawem»), którym takowym postępkiem, pro qualitate facti, inculpati winy prawne dobrowolnie, każdy z ich mościów suo pro interesse, zaciągneli. O co wszystko protestans, nomine principalium suorum, prawnie w sądzie należytym, praecavendo omnimodae integritati, declarat upominać się, salva melioratione, auctione, diminutione, si opus exigerit, tam in toto, quam etiam in parte minima, sive per seorsivos citationes, pleno in robore reservata, affectuiąc, aby ta praesentibus protestacia actis connotata była; co i otrzymał Kazimierz Wronowski m. p.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 99.

CCVI.

Универсалъ гетмана польнаго короннаго, Адама Николая Синявскаго, къ жителямъ воеводствъ: Подольскаго, Брацлавскаго и Волынскаго и къ начальникамъ, расположенныхъ въ этихъ воеводствахъ, войскъ, о томъ, что крестiянское возстанiе усмирено; гетманъ приглашаетъ жителей спокойно возвращаться домой, а начальникамъ войскъ приказываетъ прекратить безпорядки, производимые подъ предлогомъ усмиренiя крестiянъ 1703. Марта 18.

Anno Domini 1703, feria sexta post dominicam judica quadragesimalem proxima.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia Podoliæ personaliter veniens nobilis Casimirus Markowski, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit litteras universales, ab illustrissimo magnifico Sieniawski, palatino Belsensi, ad incolas palatinatus ejusdem emanatas, de actu et data ejus in eodem expressis, tenoris talis: Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie i Myszy, wojewoda Bełzki, hetman polny koronny, Lwowski generalny, Rohatyński starosta. Jaśnie wielmożnym, wielmożnym panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom i całemu rycerstwu i obywatelom województw: Podolskiego, Bracławskiego, Wołyńskiego i

innych pabliższych, wielce mościwym panom i braci, tudzież imć panom regimentarzom, rotmistrzom, tak komputowym, jako i powiatowym i wszystkim in genere wszelkiej kondycji ludziom przy zaleceniu powolności mojej, do wiadomości donoszę: iż uspokoiwszy w tym kraju, między poddaństwem bunty, i wszystkich, ktorzykolwiek się winnemi pokazali, surowo pokarawszy, odchodząc ztąd z wojskiem, zostawuję tu partje, dla ochrony podściwych i z buntownikami porozumienia nie mających, aby bespiecznie do domów swoich powracać, i w nich, bez żadnej praepedycji siedzieć mogli; przeto żeby żaden z ichmość panów regimentarzów, rotmistrzów lub innych którychkolwiek, podjazdów odprawować i rabunków ani żadnych aggrawacji, tak na osobach ubogich ludzi, jako też na chudobach ich czynić nie ważyli się, pilno zalecam i surowo przykazuję. A że pod praetextem zniszczenia kozaków i buntowników, wielkie dzieją się zdzierstwa i aggrawacje niewinnych ludzi, tedy zalecam imć panom regimentarzom, z partjami wojska zostawionym, aby takowych gwałtowników powszechnego bespieczeństwa łapali i surowo karali. Ktokolwiek tedy podczas tych kłutni z domu swego, nie chcąc się wiązać do buntowników, uszedł, aby, nie obawiając się żadnej aggrawaciej i rabunków, powracał, pewien był, że żadnej kary nie odniesie, byle wierności panu swemu i posłuszeństwa należytego dotrzymał, ostrzegam i upewniam. Co ręką własną podpisawszy, pieczęcią moją stwierdzić zlecam. Działo się w Szarogrodzie, dnia 18 miesiąca Marca, roku 1703 Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, wojewoda Bełzki, hetman polny koronny. Locus sigilli illjus usitati. Post quarum supracriptarum litterarum ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem, eidem referenti est restitutum et cancellaria praesens quietata.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, годъ 1703, № 3957; листъ 50 на оборотъ.

CCVII.

Выдача на поруки дворянину Станиславу-Николаю Высокинскому крестіянъ: Ивана изъ села Ольховца и Леська изъ села Жваньчика, обвиненныхъ въ участіи въ возстаніи. 1703. Марта 20.

Feria tertia post dominicam Laetare quadragesimalem proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Ad offiicium actaque praesentia, castrensia, capitanealia camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Stanislaus Nicolaus de Stąbszki in Nadołowice Wysokiński, inhaerendo decreto judicii confederationis palatinatus Podoliae, ad praesens currentis et existentis, feria tertia post dominicam Laetare quadragesimalem proxima, anno praesenti, milesimo septingentesimo tertio, inter instigatorem judicii memorati, actorem, et laboriosos: Jwan de bonis villae Olchowiec magnifici incisoris regni atque Lesko, de bonis villae Żwanczyk illustris et magnifici stabuli regni praefecti subditos, pro rebellibus ad praesens pronuntiatos, ad carceres praesidii praesentis traditos et incarceratos, lato; quos, ad publicam declarationem magnificorum judicum, idem generosus suprascriptus ad se recepit et effidejussit, de quibus receptis sibique extraditis, sub onere causae, pro termino imminenti et designato, judicii praesentis statuere tenebitur; ideo praesidium praesens camenecense Podoliae quietat et liberum facit, ac pronuntiat.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703; листъ 38.

CCVIII.

Отвѣтъ Молдавскаго господаря шляхтѣ воеводства подольскаго. Онъ объявляетъ, что не выдасть крестіянъ, бѣжавшихъ въ Молдавію, пока не будутъ ему выданы Молдаване, поселившіеся въ Подоліи и Украинѣ и поступившіе въ польское войско. Уроженцевъ-же Молдавскихъ, участвовавшихъ въ возстаніи, обѣщаетъ судить самъ, если подольскіе дворяне представятъ доказательства ихъ виновности. Пограничные мѣлкіе споры обѣщаетъ разслѣдовать и удовлетворить. 1703. Марта 26.

Sabbatho post dominicam conductus Paschae proxima, anno Domini 1703.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Bazilius Maszkiewicz, officio praesenti obtulit et ad acticandum porrexit litteras ab illustri et magnifico palatino terrarum Moldaviae ad incolas palatinatus Podoliae ordinatas introcontentarum spectantes, tenoris sequentis: Responsum datum a celsissimo principe Moldaviae ad puncta palatinatus Podoliae, anno milesimo septingentesimo tertio, mensis martii die vigesima sexta. Ad primum, quod concernit: Gligoraszkum, bonczucznym; Auxynthium centurionem, Dabiżam, Dericalicam et Nedopacam, facta est de illis inquisitio et Dabiżas, Dericalicas et Nedopakas non invenjuntur nesciturque, vivi ne sint, an mortui? Gligoraszko autem et Auxynthius invenjuntnr in Soroka in compedibus, jussu domini, nostri generalis starostae Szokawiensis, in inquisitione vero, facta de hisce hominibus, compertum est, illos esse natos in Moldavia et proprios naturalesque Moldawes, ut etiam ex ipsis omnibus conjici potest; respondemus ergo de illis, quod, cum sint naturales subditi et tributarii potentissimi othomanorum imperii, etiamsi per aliquot tempus vixerint in palatinatu Podoliae,

tanquam sub aliena protectione, non debent omnino extradi manibus dominorum obligatoriorum, nec in Podolia paenas luere, tanquam si essent nativi podolienses vel ukrainienses; verum si illustrissimis dominationibus vestris visum fuerit praetensiones proprias movere coram tribunali nostro contra tales, constiteritque quid mali damnique fecerint, juste in illos animadvertetur. Juxta almae pacis, capitulationes et jura mutuae vincinitatis, amititiae et juxta modum, quem et dominationes vestrae tenebunt de illis Moldavis nostris, qui damna innumera intulerunt nostrae provintiae et ad regnum Podoliae (sic) aufugerunt et protectionem invenerunt; eosdem scilicet, quod inventi fuerint Moldavi esse, potentissimi otthomani imperii tributarii, nobis extradere, observando supradictae almae pacis capitulationes. Ad secundum:—judicibus et custodibus confiniorum in Tyra peractum integrum mandatum serium datum est et de facto datur, iterumque dabitur, ut scilicet, juxta petitiones palatinatus Podoliae, invigilent, ne aliquis ad oppositam regni Poloni partem transeat, et aliquod immaginabile inferat damnum verum aeque necesarium est, ut illustrissimae dominationes vestrae similes custodias militum ponant in confiniis propriis, impedientes fugam Moldavorum nostrorum, ne transeant ad Poloniae regnum, nec illos recipiant (sicuti receperunt anno praeterito et proxime elapso) sive ad pagos, sive ad militiam, quod si videatur extraneum fortasse hoc, quod dicimus, Moldavos non recipi ad militiam, cum ubique gentium ac terrarum liberis hominibus permissum sit, apud quamque nationem militiae adscribi, sciant illustrissimae dominationes vestrae, Moldavos sui juris non esse, sed omnino subditos potentissimae portae ottomanicae, illique simul et in solidum tributo obstrictos et obligatos, ut autem nos extradamus Ruthenos, qui ad nostras partes transiverunt, hoc inspicietur juxta capitulationes pacis, scilicet cum illustrissimae vestrae dominationes extradent Moldavos nostros, qui vel in militia sunt, vel in pagis serenissimae reipublicae commorantes, tunc et nos Ruthenos istos non impediemus; sed cum illustrissimae dominationes vestrae hoc aequum justumque judicent, ut nimirum isti Rutheni retro mitantur, debuerant certe jam antea hoc exemplum nobis ostendere, retromittentes nostros, presertim cum ad hoc expressum mandatum serenissimi regis emanaverit, contrarium tamen

factum est, nam illustrissimae dominationes vestrae, non solum nostros non restituerunt, sed et słobodias fecerunt, allicientes nostros subditos, et omnino deserta constituerunt confinia nostra, advocantes Moldavos ad Ukrainam et Podoliam et illos constituentes cohortium praefectos et bonorum administratores, quod quidem et pacem laedit et amicae vicinitatis quietem turbat. Talis certe est epistola excelentissimi domini palatini bełzensis et campiductoris, Sieniawski, qua modo vocat Skorycz, ut iterum ad Poloniam revertatur, qui naturalis Moldavus est et civis sorocensis. Ad tertium - quae in hoc puncto continentur, examinabuntur: et cum constituerit veritas, resolvetur juxta regulam et legem, in confiniis observari solitam. Ad quartum et quintum, de hominibus, qui proprio nomine signantur, fiet inquisitio et, si in provintia nostra inventi fuerint, hoc quoque juxta pacis capitulationes exequemur, modo illustrissimae dominationes vestrae principium faciant, restituentes nobis omnes a Moldavia ad Poloniam transfugas, qui sunt fulgidae Portae tributarii, thesaurariatus nostri debitores, rei quoque alicujus in patriam facinores. Ad sextum: ecce modo alium in Soroka judicem substituimus, qui diligentius invigillet, antiquam canfiniorum polonicorum regulam observans. Quod pertinet ad pontem laskowicensem, idem decernetur; quod et de aliis pontibus coram illustrissimo domino saraskiero in assignatione confiniorum, modo hoc compertum habemus a senatoribus, quod in aliquibus passibus illustrissimae vestrae domirationes pontem non habebant. Ad septimum: judicibus confiniorum mandata dedimus, ut rectum cum confinantibus polonis justitiam administrent, quod idem nos quoque ex parte illustrissimae dominationis vestrae petimus, respectu nostrorum. Ad octavum: quid constiterit inique oblatum a starostis chotinensibus, ex mandato nostro restituetur, quod si inventi quoque fuerint aliqua, contra capitulationes pacis comisissa, parem culpae paenam accipient. Ad nonum: judex sorocensis, Bejuł, hoc officio jam depositus propter alia commissa, quae nobis displicerunt, statim ac ad nos venerint judicatus et convictus, aliquid improbum commisisse, justam habebit animadversionem. Ad omnia vero universaliter respondemus: quod cum particularis amititia, quae nos cum illustrissimis dominationibus vestris strictissime copulat, omnino pendeat ab alma pace inter praefulgidam Portam ac serenissimam

Poloniae rempublicam conclusa, modis omnibus nobis colenda est, nihilque a nobis omittetur, quod amicae vicinitatis, jura, mutuaque officia exigant. Unde quoniam praetensiones nostrae praesentes, preter hasce modernas antiquiores, majores, justioresque sunt, justam quamlibet amicam resolutionem ut habeant, ab illustrissimis dominationibus vestris et petimus et speramus. Nihilominus tamen, hisce omnibus perspectis, ut eorumque dicimus et permittimus, specimen aliquod exhibeamus, ecce mandata dedimus nostris iudicibus, qui sunt in confinio, ut ruthenos, ad Podoliam pertinentes, retro mittant, quod illi infallibiliter exequentur. Quod totum factum est in gratiam dominorum obligationem rogantium, ut a nobis principium fiat, permittendo tamen, quod ex parte illustrissimae dominationis vestrae idem fiet respectu nostrorum, qui in Podolia sunt. Jan Bohusz Łogofet.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая и поточная, № 3957, годъ 1703. Листъ 78 на оборотѣ.

CCIX.

Постановленіе сеймика воеводства Подольскаго о томъ, чтобы, въ предъупрежденіе возстаній крестіянскихъ, сократить срокъ слободъ и усилить повинности крестіянъ, чтобы конфисковать скотъ крестіянъ, участвовавшихъ въ крестіянскомъ возстаніи, и требовать у господаря молдавскаго казни тѣхъ, которые бѣжали въ его владѣнія. Далѣе дѣлаются распоряженія о земскихъ сборахъ и т. п. 1703. Марта 27.

Feria tertia post dominicam judica quadragesimalem proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Semen Czuryłowicz, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit laudum, per incolas palatinatus Podoliae sancitum, manu magnifici Dąbrowski subscriptum, et sigillo illius usitato communitum, de actu et data ejus in eodem expressis, tenoris sequentis: My, rady, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo województwa podolskiego, na sessiją ex limitatione

confederationis nostrae, na dzień dwódziesty siodmy miesiąca marca do Kamieńca zgromadzeni, takową sobie de consensu nostrum omnium czyniemy uchwałę: ponieważ omne malum z słobod chłopskich w Ukrainie rebelią onych emersit, zkąd effrenata licentia panów swoich dobywali, podniosłszy na nich swą rękę tyranną, mordowali i zabijali, za co, obviando huic malo, województwo nasze postanawia et nos ipsi obligamus, aby poddani, którzy rok zupełny wysiedzieli w majętnościach pańskich, pańszczyznę po dniu jednemu w tydzień robili, oprócz szarwarków do grobli, każdej soboty w tydzień, według dawnych zwyczajów, należącej, powinności odbywać, także czynsze, osypy, dziesięciny pszczelne, owcze, wieprzowe i insze wszelkie in genere podatki, zdawna należyte, oddawać powinni, a ktoby lub z panów, lub gubernatorów, lub podstarościch temu naszemu postanowianiu był contrarius, takowy succumbet duplex vadium capitaneale, et sessionem turricam per spatium unius anni et sex septimanum ad instantiam judicii seu officii et delationem cujuscunque personae nobilitaris coram judicio seu officio proprii districtus, sine apelatione, protestatione coram quovis judicio et officio regni etiam tribunalitio, respondere powinien; w czym, tak panowie, jako i podstarościowie, że deferre mają, convenitur A, żeśmy ich mościów panów posłów z sejmiku do króla imci, pana naszego miłościwego y całej rzeczypospolitej, ad tractandam pacem, do Torunia, albo gdzie locus będzie designatus, obrali, pro impensos et laboribus ich mościom, za szczęśliwym da Bóg powrotem, debitam gratitudinem in pectoribus nostris deklarujemy. Bydło zaś zabrane po wsiach i miasteczkach u ludzi niewinnych przez imci pana Kawieckiego, łowczyca halickiego, i inszych ichmościow, te w niedziel sześć ab actu praesenti oddane być powinno sub paenis legibus superius descriptis. Którzy zaś chłopi z swywoli do kozaków chodzili, i z niemi na nas wojowali, tych zabrane bydła bellatoribus nostris in usumfructum cedere mają. Jeżeliby też ich mość panowie lustratorowie niesłusznie z podatku pogłównego summę jakową wzięli, tedy za tę respondere coram judicio confederationis i wrócić sub sessione turrica będą powinni. Listy do ziemi Halickiej, na seymik tameczny, do ichmościów panów poborców ziemi Halickiej napisać, aby podatki z miast i wsiów, w województwie naszem zabrane, ad instantiam

nostram przywrócone były. Imci pan dyrektor z imci panami sędziami, których in defectu wszystkich, ze dwoma imci sądy swoje odprawować mają, equorum et aliarum rerum in genere omnium vendibilium uczynić mają na sądach swoich należytą animadversią; miasto Kamieniec, jako aequaliter gaudet libertate ze Lwowem, tak aequaliter onera portare ma w podatkowaniu, jako to: w czopowym i szelężnym od liquorów, co deducet z instrumentu lwowskiego. A ponieważ na instancją iaśnie wielmożnych imci panów hetmanów: wielkiego koronnego iako i polnego, tudzież naszego województwa, hospodar imci wołoski na Wołoszczyznie zabrał ludzi naszych, iako to: z Łojowiec i Kalusa i inszych wsiów rożnych, aby niewinni za winnych nie byli karani, uprosiliśmy posłów do hospodara imci wołoskiego: imci pana Józefa Wasilkowskiego i imci pana Jana Paplińskiego, którzy to ich mość panowie instabunt o niewinnych, aby ich cum tota supellectili domestica oddano, winnych zaś żeby tam exekwowano, i jako zdrajców i rebelizantów karano, in praesentia ich mościów panów komisarzów naszych, którzy na przyszłej sessii specifice do tego być mają obrani. Na instrukcją zaś imci panu Kawieckiemu do ich mościów panów hetmanów, ratione przysłania succursu z wojska koronnego wojewodztwu tutejszemu przez imci pana dyrektora daną, tenże imć pan dyrektor do imci panów hetmanów koronnych literas revocatorias aby napisał. Sessją teraźniejszą, de mutuo consensu wojewodztwa całego, od dnia dzisiejszego, ad feriam secundam post dominicam conductus Paschae w roku teraźniejszym, tysiącznym siedmsetnym trzecim, limitujemy, i prorogujemy; czego wszystkiego dla werefikacji, wielmożnego imci pana dyrektora koła naszego rycerskiego dla wojewodztwa podolskiego podpisać uprosiliśmy. Józef z Strumian na Mukszy Dąbrowski P. W. S. L., dyrektor konfederacji województwa podolskiego koła rycerskiego, manu propria. Locus sigilli illjus usitati, in cera rubra expressi. Post cujus suprascripti laudi ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem generosus offerens ad se recepit, et de recepto sibique restituto officium praesens quietavit.

Книга гродская, каменецъ-подольская, записовая, и поточная, № 3957, годъ 1703; листъ 47.

CCX.

Приговоръ гродскаго кременецкаго суда по дѣлу дворянина Ивана Опацкаго, обвиненнаго дворяниномъ Михаиломъ Боровскимъ въ возмущеніи крестіянъ и въ сношеніяхъ съ Самусемъ и Палѣемъ. Судъ дозволяетъ Опацкому очиститься отъ обвиненія посредствомъ присяги, но приговариваетъ его къ денежному штрафу и тюремному заключенію за неосторожныя слова, сказанныя имъ во время козацкаго возстанія. 1703. Апрѣля 28.

Anno 1703, die 28 aprilis.

Między jego mością panem Michałem Borowskim, gubernatorem jampolskim, actorem, personaliter; a stawionym więzniem, urodzonym Janem Opackim, personaliter.

Sąd, controwersii i justificatiej stawionego wysłuchawszy, do czytania, deponowanych przez stawionego, dobrowolnych confesat przystąpił, które przeczytawszy i przez wszystkie okoliczności zważywszy, dla większej indagaciej zarzuconego buntowania pospólstwa i conspiraciej z kozactwem, inquisitiej stronom obom, uti in causa publica criminis obiecti, natychmiast pozwala; po której wywiedzionej, albo nie, tak stawionemu i actorowi termin w sądach niniejszych, niżli się cadentia roczków skończy, do dalszego sprawy poparcia i justifikowania się stawionemu zawity zachowuie i stronom, super interrogationem testium woznego generała, apparitora sądowego, przydaie; a ponieważ strony wykonały jurament, sąd świadkow stronom wprowadzić nakazuie, których testimonia jurata excipowawszy, przez wszystkie okoliczności uważywszy, ponieważ z tychże inquisitiej stawiony non elicitus buntowania i conspiratii z kozakami esse reus przy świadectwach, bliższego stawionego do odprzysiężenia

się uznawa i pokazuie, aby stawiony na tę rotę, jako u Paleia, Samusia i innych buntowników nie był, z niemi żadnej namowy nie czynił, pospólstwa w Jampolu i gdzie indziej nie buntował, samsiódm odprzysiągł, a to natychmiast. Do której wydania roty sąd woznego przydaie. A ponieważ stawiony natychmiast świadków mieć nie może, tedy w wieży zamku tutejszego dotąd siedzieć powinien, poki juramentu nie wykona, nadto, iż z tychże inquisitiej pokazuie się, iż stawiony słowa nieuważne i pospolstwo do swejwoli podbudzaiące, w czasie samego buntowania się wymówił, winnego być osądza i nakazuie, aby za nienależyte słowa wieżą zamku tutejszego natychmiast zasiadł i one przez niedziel sześć, nie schodząc, continuował; nadto, przy wyściu z wieży, zakład starościński stronie powodowej, a sądowi połowę zakładu starościńskiego natychmiast zapłacił, co pozwany ziścić powinien pod winą infamiej, którą sąd zaraz wskazuie, a publikaciej termin, przed urzędem grodzkim krzemienieckim, po sprzeciwieniu się, przy uczynieniu manifestatiej zawity zachowuie. Iż zaś sądy niniejsze dla pewnych przyczyn limitowane być muszą, tedy pozwanemu wolne wykonanie juramentu przed urzędem burgrabskim zostawuie, po którym wykonanym juramencie, ex compedibus stawionego uwolnić i relaxować strona powodowa powinna, pod winą baniciej, którą sąd zaraz wskazuie, a publikaciej termin na roczkach grodzkich krzemienieckich zawity zachowuie.

Книга протоколовъ декретовыхъ, кременецкаго гродскаго суда, № 1835, годъ 1702—1722; листъ 12 на оборотѣ и 14 на обор.

CCXI.

Жалоба дворянина Станислава Шидловскаго на старосту ковельскаго, Морштына, о томъ, что послѣдній держитъ въ своемъ имѣніи, Могилевѣ, управляющаго, покровительствующаго крестіянскому возстанію. 1703. Мая 7.

Actum in castro laticzoviensi, feria secunda post dominicam cantate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Inducenda erat hoc loco protestatio per nobilem Andream Ol-

szewski, nomine generosi Stanislai Szydłowski, palatinatus Podoliae excubiarum praefecti, in et contra magnificum Morsztyn, capitaneum coveliensem, bonorum oppidi Mohylów haeredem, ratione per ipsum administratoris in eodem oppido Mohylów, rebelionis rusticanae etiam nunc conservatoris, conservationis, perque administratorem talem, feria sexta post Dominicam jubilate proxime præterita proxima, sui, generosi Stanislai Szydłowski famuli Alberti Felityński, tum laboriosi Ephtemi, subditi sui, negotia nundinaria in oppido Mohylów peragentium, in via libera et publica per villam Nimija, ejusdem magnifici capitanei koweliensis haereditarium, redeuntium, aggressionis, concussionis, per vias persecutionis, ad oppidum Mohylów captivatorum inductionis, incarcerationis, ac in ligneis compedibus biduo detentionis. Słobody ad duodecem annos, contra laudum palatinatus Podoliae, promulgationis, profugarum rebelizantium conservationis et protectionis aliarumque violentiarum, injuriarum et damnorum tam ante, quam intra et post sopitam quasi rebellionem per subditos Mohylovienses illationis facta, ut latius in copia. Et in continenti laboriosus Ephtem praesentavit officio praesenti vulnus circa et penes oculum, nec latum, profundum tamen, sanguinolentum, oculumque sanguine suffusum ac hydrope occupatum, quod vulnus et concussionem, illatas per laboriosos Charyton et Łuka de villa Nimija sibi esse asseruit. Quoniam vero protestationis hujus copia intra triduum non est porrecta, ideo generosus vicenotarius loci praesentis de non porrecta manifestatur.

Книга гродская, летичевская, поточная и записовая, годъ 1701 –1709, № 5248; листъ 143.

CCXII.

Жалоба отъ имени дворянина Станислава Шидловскаго на жителей мѣстечка Копайгрода о томъ, что они, во время крестіянскаго возстанія, отказались выдать, бѣжавшаго къ нимъ, вора и ограбили село Шидловскаго—Берлинцы. 1703. Мая 7.

Actum in castro latyczoviensi, feria secunda post dominicam cantate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco manifestatio generosi Stanislai Szydłowski, palatinatus Podoliae excubiarum praefecti, nomine, per nobilem Andream Olszewski, ratione sui, generosi Szydłowski, ante sopitam rusticam rebellionem, a subditis et oppidanis Kopaigród, magnifici Krzeczowski possesionis, profugi furis equorum requisitionis, nec per eosdem oppidanos extraditionis. Jmo per laboriosum Fed, osadczy, id est locatorem, formalibus: »że nam teraz i złodziej potrzebny, a wasze się już państwo mija« responsionis, tum per eosdem subditos oppidi Kopaygród bonorum villae Berlińce sui generosi manifestantis, tempore rebellionis, devastationis, pecorum pecudum, equorum, apum, frumentorum, aliarumque variarum suppellectilium compilationis. Quatenus generosus Szydłowski, pro praemissis, jure agere et vindicare velit facta prout latiori in copia, verum quoniam inter triduum non est porrecta, ideo generosus vicenotarius praesentium manifestatur.

Книга гродская, летичевская, поточная и записовая, № 5248, годъ 1701—1709; листъ 144.

CCXVI.

Приговоръ гродскаго летичевскаго суда, осуждающій на смертную казнь и на безчестіе крестіянъ села Михаловецъ, по жалобѣ на нихъ дворянина Александра Контскаго о томъ, что они, участвуя въ козацкомъ возстаніи, ограбили село Контскаго—Филиповцы и многихъ крестіянъ его побудили присоединиться къ козакамъ. 1703. Іюня 27.

Actum in castro laticoviensi, in terminis judiciorum, tempore expeditionis bellicae regni generalis celebrantium, feria secunda ante festum sanctorum Petri et Pauli, Apostolorum, proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Prout infrascripta pars actorea inferius nominandam partem citatam in judicio officii praesentis, castrensis, laticoviensis, ex producto citationis literalis, tenoris sequentis: actum in castro Laticoviensi, tempore expeditionis bellicae regni generalis, feria tertia in vigilia festi Sancti Jakobi Apostoli proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio. Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia personaliter veniens ministerialis regni generalis, providus Petrus Borkowski de Sławna, ex reproducto authentico officio praesenti notus, in vim suae verae ac fidelis relationis palam, libere, ac per expressum recognovit, quia ipse citationem sigillatam, pro judiciis officii praesentis, castrensis, laticoviensis, nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis, in castro laticoviensi celebrantium, ex parte infrascripta actorea, contra partem inferius nominatam, citatam, tenoris talis: Martinus a Kąty Kątski, palatinus Cracoviae, Podoliae et artilleriae regni generalis, camenecensis, laticoviensis, balinensis, urzędoviensis, marienhausensis etc. capitaneus, vobis laboriosis: Łozan, Krzywiec, Poponi et Kabak,

aliisque omnibus villae sacrae regiae majestatis, tenutae vero magnifici Bogusz, succamerarii Podoliae, dictae Michałowce, incolis, de nominibus et cognominibus tum numero vobismet ipsis notis, assistentia non egentibus, de personis bonisque vestris generaliter omnibus, vigore regio et nostra, qua hac in parte fungimur, authoritate, mandamus, ut coram nobis seu officio nostro et judicio moderno, castrensi, laticoviensi, nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis in castro laticoviensi continuo celebrantis, personaliter peremptorieque compareatis, ad instantiam instigatoris judicii sui ejusque delatoris, magnifici Alexandri a Kąty Kątski, pocillatoris Żytomiriensis, colonelli sacrae regiae majestatis, qui vos, inhaerendo protestationi suae, eo nomine coram actis castrensibus, capitanealibus, buscensibus, contra vos (jam stante equo serenissima republica) factae, idque in vim termini tacti, moram non patientis, citat ideo, quia vos, divinarum primo, tum legum regni cura ac conditionis vestrae animadvertentia postpositis, tempore anni praetenti et praesentis, non tam genuinorum kozakorum, quam vestrimet subditorum insolentia per Ukrainam et Podoliam grassante, cum similibus vobis grassantibus grassantes, super bona villae Filipowce, magnifici delatoris possesionem, indixistis, per quos vosque funditus bona Filipowce desolastis, pecora, pecudes variaque, tum magnifici delatoris, tum sui subditorum suppellectilia intercepistis, in vineis hostiliter omnia diripuistis, in vasibus ferreis ad florenos centum damnificastis, frumentorum varii grani et seminis ad duodecem currus e foveis de promptu compilastis, bovem et juvencam equosque duos subditorum, tum ipsius magnifici delatoris equum pili album, valoris octoginta florenorum polonicalium, atque apum alvearia centum triginta rapuistis et intercepistis. Cautaque melioratione protestationis dictae, cui haec innixa citatio: aliquos de villa Filipowce magnifici delatoris subditos, ausu vestro nequam vobiscum vi et violentér ad augendam rebellionem traxistis et compulistis, opus recens criminosum explevistis, pro quo rigorem poenarum legum, eo nomine severe sancitarum, succubuistis; citamini itaque ad respondendum, atque poenis succumbendum; sitis parituri et terminum tactum attentaturi. Datum in castro laticoviensi, sabbathô ante festum Sancti Jakobi Apostoli proximo, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Editam, die hesterna, immediate praeterita, in villa Michałowce, convocatis subditis citatis, posuit et ad notitiam deduxit, de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Plene authentico in termino moderno, ex eodem producto authentico citationis literalis regestroque publico in tempus diemque hodiernam legitime incidenti et provenienti, memorata pars actorea coram moderno judicio (nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis ad mentem statutorum regni stante) officii castrensis, laticoviensis personaliter comparens, et termini ejusdem diligenter, attamen non precipitanter, attentans, in lucro poenarum legum, videlicet infamiae et colli, ita, ut ad cujusvis instantiam citati capiantur, et coram quovis judicio: terrestri, castrensi, civili et villano statuantur, et capite plectantur; quos nemo tueri et defendere audebit, sub poena banicionis perpetuae, suprascriptam partem citatam, ad judicium ordinarium, castrense, laticoviense, nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis celebrans, delatam, per ministerialem regni generalem, nobilem Gregorium Pęk, officii praesentis apparitorem, judicio suo pro hinc adstantem, ter et, ultra juris communis formam, vicibus quatuor acclamare procuravit. Quae taliter licet acclamata fuerit, juri tamen et termino praesenti, nec per se, nec per suum quemvis legitimum plenipotentem paruit, imo, ut idem ministerialis officio praesenti retulit, contumax extitit; proinde in talem ipsius citatae partis contumatiam, eandem praedicta pars actorea, sub poena in publicatione expressa, condemnavit ulterioraque sibi per judicium hocce decerni affectavit. Et judicium officii praesentis, castrensis, laticoviensis, juri communi et affectationi praedictae partis actoreae inhaerendo, super praedictam partem citatam et bonis ejus generaliter omnibus poenam eandem infamiae et colli, ita, ut ad cujusvis instantiam pars citata capiatur, et coram quovis judicio: terrestri, castrensi, civili et villano statuatur et capite plectatur, quam et quos nemo tueri et defendere audebit sub eadem paena banitionis perpetuae et de regno Poloniae dominiisque, eidem regno annexis, proscriptionis, decrevit judicialiterque decernit atque ad publicandam eandem infamiae, captivationis et colli poenam, modo praemisso, super praefatam partem citatam et bonis ejus omnibus obtentam, suprascriptum ministerialem regni generalem, nobilem Gregorium Pęk, officii praesentis apparitorem,

addidit et deputavit: Qui quidem ministerialis regni generalis, suprascriptus Pęk, taliter ad praemissa exequenda a judicio officii praesentis additus, existens, jus deputationis suae reddens, se, praedictam partem citatam infamiae, captivationis et colli poena condemnatam esse, in frequentia multorum equestris ordinis et plebeiae conditionis hominum, ad judicia protunc congregatorum, ex mandato judicii officii praesentis et instantia ejusdem partis actoreae publicasse, proclamasse et debitae omnium notitiae sufficienter deduxisse, in facie judicii officii praesentis palam recognovit; quo judicium officii praesentis comparente, causam hanc, cum toto ejus effectu ac partibus ipsis, ad magnificos judicos terrestres, aut capitaneos, aut eorum castrensia officia, burgrabios velque civilia aut villana judicia, ita, ut cuicunque officio et judicio pars citata capta tradatur, pro ultimariam et finali in praemissis, debito juris ordine facienda, executione, juxta juris communis praescriptum, remissit, remittitque decreti praesentis vigore.

Книга летичевская гродская, записовая и декретовыхъ протоколовъ, № 5380, 1700—1707 года; листъ 103.

CCXVII.

Постановленіе съѣзда дворянъ воеводства кіевскаго, состоявшагося подъ Лугинами: дворяне выбираютъ начальниковъ ополченія, также пословъ на сеймъ и отдѣльно къ королю, гетманамъ и т. д., между прочимъ къ Палѣю—съ просьбою, дабы онъ дозволилъ дворянамъ воеводства кіевскаго возвратиться въ свои имѣнія и собираться на съѣзды. Постановляютъ также требовать удовлетворенія отъ старосты Овруцкаго, Потоцкаго, за разрывъ единства воеводства и за обиды причиненные имъ тѣмъ дворянамъ, которые отправились въ ополченіе. 1703. Іюля 4.

Року тисеча семсотъ третего, месеца юля девятого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости житомерскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter urodzony

imć pan Michał Fedkiewicz, pisarz y instygator pospolitego ruszenia wojewodstwa kijowskiego, tot laudis obrany y approbowany, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich laudum wojewodstwa kijowskiego, zgodnie pod Luhynami uchwalone y postanowione, z podpisem ręki wielmożnego imci pana Jozefa z Karczewa Karczewskiego, starosty żytomirskiego, pułkownika wojewodstwa kijowskiego y innych wielu ichmościow panów szlachty, obywatelów tegoż wojewodstwa, niżej inserowane per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do act przyjęte y wpisane było, ktorego ja, urząd, affectationi annuendo, pomienione laudum przyjmując, czytałem y jest de serie verborum tali: My: rady, dygnitarze, urzędnicy y wszystkie rycerstwo wojewodstwa kijowskiego, osobliwe od najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, odbierając łaski, iż mając obowiązek pański zachowania wiernych poddanych swoich, powierzonych swobód y całości polskiego narodu, w codziennym swoim ma one powołaniu, za co wierni poddani uniżone panu y monarsze swemu effundimus dzięki, a za dostojeństwo jego, wiarę swiętą kotolicką, prawa y swobody starożytne, głowy nasze nieść y krew do ostatniej kropli ochotnie lać deklarujemy się; a jako w przeszłym roku, gdy rozkaz był pański przez wydane na pospolite ruszenie wici, zaraz z wojewodstwem naszym na granice poszliśmy y, mając domowych nieprzyjacioł swoich, kozactwo, in visceribus wojewodstwa naszego będące, undique oppressi, posłów e medio nostri, tak do najjaśniejszego króla jego mości, jako do jaśniewielmożnych ich mościów panów wodzów ordynowaliśmy, pańskiej w tym łaski, rezolucyej, a od jaśnie wielmożnych ich mości panów hetmanów, pro conservatione nostra żądając pomocy; tandem po zniesieniu nas, in parva manu będących, y części wojska kwarciannego, od jaśnie wielmożnych ich mościow panów wodzów przysłanego, pod Berdyczowem, gdy w roku terazniejszym, wprzód uniwersał na sejmik, a potym wici od najjaśniejszego króla imci, jedne za trzy wydane, na pospolite ruszenie wojewodstwu naszemu wyszli, jednostajnie, juxta obloquentiam onych, na dzień trzydziesty pierwszy maja anni praesentis, do Włodzimirza zjachaliśmy y tak uniwersałowi, jako y wiciom j. k. mości zadość czynić gotowiśmy byli, ale gdy, sorte iniqua, sejmik zerwany, tedy wielmożny imć pan Jozeph na Karczewie Kar-

czewski, starosta żytomirski, pułkownik województwa naszego kijowskiego, tot laudis obrany y uproszony, ex munere officii sui, tymże wiciom najjaśniejszego króla jegomości czyniąc zadosyć y communi nas, obywatelów, bono dogadzaiąc, miejsce zgromadzenia się, postanowienia porządku, według prawa, de expeditione bellica opisanego, obrania posłów, tak do niniejszego K. J. mości, jako y do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów y do innych, tu, pod Łuhynami, na dzień trzydziesty czerwca, w roku terazniejszym uniwersałem swoim złożył, na który termin y miejsce, idąc za wolą y ordyuansem wielmożnego imci pana pułkownika naszego, jednostajnie zgromadziliśmy się y, lubo województwo nasze, barzo od domowego nieprzyjaciela, kozaka, zniszczone, według constitucyej y prawa pospolitego, ex quo pograniczne granic swoich pilnować powinno, atoli parieruiąc wiciom jego królewskiej mości, gotowi jesteśmy i dalszej jego pańskiej czekamy rezoluciej, teraz zaś do obrania ich mościów panów posłów na sejm y do króla imci, tudzież y do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów przystępujemy; a ponieważ traktat z królem jegomością szwedżkim nie doszedł, a zatym wielmożni ich mość panowie commisarze nasi, laudo publico na seimiku we Włodzimirzu, anno praesenti, die vigesima octava februarii approbowani, in executione swojej functiej nie byli, tedy tychże ich mościów jako to: jaśnie wielmożnego imci pana Stanisława na Rozdole Rzewuskiego, referendarza koronnego, chełmskiego staroste y wielmożnych ich mościów panów: imci pana Jozepha na Karczewie Karczewskiego, staroste żytomirskiego, pułkownika województwa kijowskiego, imci pana Władysława Krzeszkowskiego, starostę włodzimirskiego, imci pana Adama Olizara Wołczkiewicza, stolnika wołyńskiego, za commisarzow do traktatów z koroną szwedzką, jeśliby subsequenter nastąpić miały, tudzież y za połów na sejm terazniejszy y do najaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego, jednostajnemi głosy obieramy, upraszamy et praesenti laudo approbujemy. Do których ichmościów panów: imci pana Andrzeja Doregowskiego, skarbnika żytomirskiego, porucznika chorągwie pułkowej województwa kijowskiego, imci pana Michała z Wyhowa Wyhowskiego, porucznika chorągwie powiatowej województwa tegoż, wielmożnego imci pana Alexandra na Olewsku Niemirycza, stolnika mozyrskiego, przydajemy, dając wszystkim ich

mościom, uti nostris commissariis, plenam absolutamque facultatem obmyślenia internae et externae securitatis, obrony y utrzymania całości dobra pospolitego, na co jako pierwszą tak y terazniejszą, in suis punctis et conditionibus dostateczną, ad manus ich mościow dajemy instructią;. a do jaśnie wielmożnych ich mościow panów hetmanów obudwoch, tak wielkiego, jako y polnego—koronnych, posłów dawniejszych, w roku przeszłym, laudo publico, w obozie pospolitego ruszenia województwa naszego, na uroczysku Stepanowce zgodnie obranych, jako to: wielmożnego imci pana Kazimirza Stanisława na Steczczance Steckiego, podczaszego y podstarościego grodzkiego żytomirskiego y wyszmianowanego imci pana Michała z Wyhowa Wyhowskiego, porucznika chorągwie powiatowej województwa kijowskiego, ętiam praesenti laudo approbujemy y urodzonego imci pana Jana Żbikowskiego, chorążego chorągwie pułkowej województwa kyowskiego, do ich mościów przydajemy; tychże ich mościów wyszpomienionych do jaśnie wielmożnego imci pana wojewody kyowskiego y do jaśnie oświeconego xięcia jegomości Wiszniowieckiego, kasztelana wileńskiego, ore publico upraszamy, na co y osobliwe instrukcye, w punctach swoich obszerniejsze, do rąk ichmościów dajemy. podług których instructij y punctów, w nich wyrażonych y dostateczniej opisanych, ciż ichmoście panowie commisarze y posłowie, quam primum provintiam suam administrare mają, o to ichmościów jednostajnie prosimy et affectu fraterno obligujemy, a do uczynienia relatiej miesce pod miasteczkiem Horodnicą naznaczamy; tam, za obieszczeniem wielmożnego imci pana pułkownika województwa naszego y wydaniem uniwersału do nas, obywatelów wszystkich, na terminie, w t mże uniwersale praecise oznaczonym, wszyscy, jako wyraźny tegoż imci pana pułkownika naszego nastąpi ordynans, nieodwłocznie stawić powinni będziemy, każdego sprzeciwiającego się, na miejsce pomienione y termin nie stawającego, sądowi województwa naszego, w pospolitym ruszeniu postanowionego, być podległego deklaruiąc, ichmościów panow officyalistów dawnych dla porządku około pospolitego ruszenia y należytej między bracią szlachtą modestacyej, pod Stepanowką laudo publico obranych, jako to, urodzonych ich mościow panów: imci pana Stephana Mieleniewskiego, strażnika, imci pana Jerzego Wyhowskiego, oboźnego—wojskowych pospolitego ruszenia województwa naszego, itidem

approbujemy; prace y fatygi ich mościów, wojewodztwu naszemu świadczone, należycie rekompensować, quam primum do uspokojenia krajów naszych przyjdziemy, zgodnie przyrzekamy; osobliwie y przeszłych ichmościów panów posłów do króla imci y do jaśniewielmożnych ich mościów panów hetmanów, jako to: imci pana Steckiego, podczaszego żytomirskiego y imci pana Wyhowskiego, porucznika, wyszmianowanych, widząc wojewodstwo nasze ku sobie przysługi y poniesione straty y fatygi, nie tylko quote, ante laudo ichmościom naznaczoną, iak najprędzej wypłacić, ale też względem terazniejszej przysługi, osobliwą rekompense obmyślić laudo praesenti submitujemy się; że zaś tak wiele znajduje się obywatelów, którzy incorporują się do wojewodstwa naszego, w wojewodstwie wołyńskim mieszkaią, ani tam, ani w naszym wojewodstwie podług wici jego krolewskiej mości, ani sami byli, ani pocztów stawili y według laudum, pod jego królewską mością postanowionego, nie stawili się, a drudzy terrigenae y poczty, pod chorągwią pomaiaczywszy, bez wiadomości wodzów swoich, kilką dniami przed okazyą berdyczowską, pozmykali, takowych wszystkich rigorowi wojskowemu podległych być deklarujemy, którzy w prawie y artykułach wojskowych dostatecznie opisanych na osobę i dobra każdego przeciwnego, etiam extra palatinatum nostrum bawiącego się, ściągać mający się, publico ore wojewodstwa naszego et unamini wszystkich braciej consensu postanowiamy y do exequowania jego mości pana instygatora y pisarza pospolitego ruszenia wojewodstwa naszego, aby trybem, w prawie wojskowym opisanym, cum quovis renitente postępował, przydajemy; któremu, jako ante actis laudis, tak et praesenti plenaria eo nomine conceditur facultas. A że niektórzy ich moście, panowie obywatele nasi, jeszcze od okazyej berdyczowskiej, in cofiniis wojewodstwa wołyńskiego zostaią y do swoich fortun y własności secure dotąd przyjść nie mogą, tedy my, dalszej substancij naszych providendo całości, uprosiliśmy e medio nostri posłów do pana Palcja, pułkowkownika, to jest urodzonych ich mościów panów: imci pana Jakuba na Bezowie Lemiesza, sędziego pospolitego ruszenia wojewodstwa naszego, y imci pana Władysława Brańskiego, którzy ichmościowie, z tymże panem Paliejem expostulować mają, aby obywatele wojewodztwa naszego żadnej, tak respektem bezpiecznego przyjścia do swoich fortun, jako też respektem publicz-

nych congressów, dla obrady dobra pospolitego nie na jakie zatargnienia z tymże panem pułkownikiem odprawować mających się, od kozaków jego nie mieli przeszkody; co wszystko ciż ich mościc panowie posłowie ustnie temuż panu pułkownikowi obszerniej doniosą. Wniesione in medium koła naszego niektórych ich mościów panów obywatelów od wielmożnego imci pana starosty owruckiego miane krzywdy, jako to imci pana Krzysztopha Kostiuszka, iż w dobrach iego, Kostiuszkach, chorągwie swoje nienależycie stanowić przechwala się, także ichmościow panów: Bołsunowskich, Moszkowskich, Paszyńskich i innych ciężkie w przeszłym roku aggrawacie y gwałtowne onych, protunc w pospolitym ruszeniu będących, dóbr aggressye y ruiny, tudzież urodzonej pamej Hejewskiej recentissime przez ludzi tegoż mci pana starosty owruckiego enormiter zabicie, a nadto, do terazniejszego congressu naszego rożnych ichmościów panów obywatelów wojewodstwa naszego przybyć y jedno z wojewodstwem rozumieć chcących, per instructas personas procuratis mediis aversye y nieinależyte o nieprzybyciu do terazniejszego zgromadzenia naszego wielmożnego imci pana pułkownika naszego relacye; o co wszystko wojewodztwo nasze temuż wielmożnemu imci panu staroście owruckiemu należycie upomnieć się deklaruje. Ac tandem lauda wszystkie nasze, in antecessum, tak respektem urzędu wielmożnego imci pana pułkownika y wodza wojewodstwa naszego, jako też respectem wszystkich aktii, zgodnie postanowione, etiam praesenti laudo in omnibus punctis et conditionibus approbujemy y ratyfikujemy, y na to się wszyscy zgodnie y jednostajnie własnemi podpisujemy rękami. Działo się pod Łuhynami, roku pańskiego tysiąc siedmset trzeciego, dnia czwartego julii. U tego laudum podpisy rąk temi słowy: Jozef Karczewski, starosta żytomirski, pułkownik wojewodstwa kijowskiego, Andrzej Deregowski, skarbnik żytomirski, porucznik chorągwie pułkowej wojewodstwa kijowskiego m. p. Michał z Wyhowa Wyhowski, porucznik wielmożnego imci pana stolnika mozyrskiego chorągwie powiatowej wojewodstwa kijowskiego. Jan Antoni Zbikowski, chorąży pułkowy. Jakub na Bezowie Lemiesz, sędzia wojskowy wojewodstwa kijowskiego. Michał Fedkiewicz, pisarz wojskowy wojewodstwa kijowskiego. Stephan Mieleniewski, strażnik wojewodstwa kijowskiego. Jerzy z Wyhowa Wyhowski, obozny pospolitego ruszenia wojewodstwa

kijowskiego m. p. Jan Wyhowski, Stanisław na Liplanach Liplański, Daniel Wyhowski, Władysław Wizgierd—Brański, Jędrzej Wizgierd —Brański, Prokop Kaleński, Michał Chodakowski, Hrehory Chodakowski, Alexander Chodakowski, Jakub Białobrzyski, Alexander Rudnicki, Konstanty Dydkowski m. p. Alexander Chodakowski, Andrzej Mieleniewski, Roman Mieleniewski, Jan Waśkowski, Jakub Zytkiewicz, Jerzy Wyhowski, Krzysztoph Kostiuszko, Daniel Bułkowski, Benedykt Jankowski, Samuel Czopowski, Bazyli Białocki, Maximilian Bieńkowski P. S., Jaceuty Hejewski, Samuel Sinhajewski, Jan Duński, Dymitr Niewmirzycki, Theodor Niewmirzycki, Jan Lewkowski, Sebestyan Uszczapowski, Michał Uszczapowski, Mikołaj Waśkowski, Hrehory Potopalski, Michał Dubiski, Gabriel Werpowski, Alexander Synhajewski, Jakub Żubr, Daniel Kaleński, Marcin Żubr, Mikołaj Chodakowski, Wojciech Trojanowski, Maciej z Wyhowa Wyhowski, Theodor Bołsunowski, Daniel Cybulski, Hrehory Kaleński, Szymon Lewkowski, Jan Jskorostyński, Andrzej Chodakowski, Jan Kobyliński, Stanisław Gryfski, Alexander Bech, Paweł Wołkowski, Fedor Niedaszkowski, Jan Skuratowski, Bazyli Skuratowski, Jan Kaleński, Krzysztoph Bahrynowski, Łazarz Niedaszkowski, Samuel Żukowiecki, Franciszek Żuczkiewicz, Benedykt Marzyński, Stephan Paszyński, Alexander Szczeniowski, Roman Potopalski, Thomasz Karpiński, Samoel Pirocki, Thomasz Szczeniowski, Jerzy Ohij-Tyszkiewicz, Jan Żubr, Andrzej Bahrynowski, Stephan Zabłocki, Łukasz Owsiejowski, Jan Wyhowski, Jędrzej Krajewski, Jerzy Tuszewski, Paweł Hurko, Stanisław Olszewski, Jan Koza, Alexander Danicz, Alexander Bigoski, Piotr Tabeński, Heliasz Białoszycki, Alexander Omieciński, Jan Paszkowski, Gabryel Didkowski, Alexander Bidewicz, Antoni Konarski, Michał Brzeżewski, Krzysztof Krzczonowicz. Которое жъ то ляудумъ, за поданиемъ и прозьбою вышъменованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятиемъ, слово въ слово, якъ ся въ собѣ маетъ, до книгъ нинешнихъ есть уписано.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 107.

CCXVIII.

Письмо, писанное изъ Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее разныя текущія новости, между прочимъ извѣстія о поспѣшномъ укрѣпленіи Палѣемъ Бѣлой Церкви. 1703. Августа 1.

Ze Lwowa, die 1 Augusti, 1703.

Z Kamieńca, de data 24 recenter elapsi, piszą: że ichmościowie panowie kommissarze, tylko dwa: jegomość pan wojewoda Bracławski, z jegomością panem podstolim koronnym, bo inni non comparebant, 19-go wyiachali ztamtąd ku Barowi, dragańską tylko chorągiew ż sobą wziąwszy y piechotę województwa ruskiego; kommunik został pod Kamieńcem, zatrzymuiąc się in adventum imci pana koniuszego koronnego, jako regimentarza, nad sobą ordynowanego.

Pan Boynowski, tłumacz, ieszcze od Seraskiera non comparebat; dano iednak znać ich mościom panom commissarzom, że w Tekini czterech paszow do rozgraniczenia stanąć miało. Poseł duński do Moskwy wyjachał także z Kamieńca w dalszą drogę.

Przez Szarogród zaś przejachał niedawno posłannik turecki do Moskwy, pewnie z propozycjami iakiemi. De conflictu Tatarow z Turkami, co pisano przedtym, nulla teraż mentio.

Z Ukrainy więcej nie słychać, tylko że Palij, do Chwastowa sam przeniosszy się, każe mocno robić co dzień pięciuset ludzi koło fortifikowania Białejcerkwi, y nietylko koło zamku, ale y koło miasteczka wodę w fossy prowadzi, Superat teraz pilnością, choć hultaj, chłop, piiak—dowcipny i jakoś tam myśli utrzymywać się.

Imć pan wojewoda ruski tygodnia przeszłego, z Lublina rediens, przeiachał tędy do Podkamienia, do swoiej jejmości słabéj.

Imć pan wojewoda kaliski, po zmowinach imci pana łowczego koronnego z jej mością panną Zamoyską, podskárbianką wiel. koron., iachał tedy onegday do imci pana wojewody podolskiego, rodzica swoiej jejmości i imci pana łowczego, winszować pociech, do których praesentia ich mości w Zamościu y activitas multum proficit.

Изъ тульчинскаго архива. Связка газетъ и писемъ, содержащихъ политическія извѣстія, № письма 77.

CCXIX.

Жалоба межыбожскаго коммендаита, капитана Ивана Кулаковскаго на подчашія житомирскаго, Александра Коитскаго, о томъ, что онъ дозволилъ своимъ слугамъ и крестіянамъ изъ села Филиповецъ грабить и убивать жителей села Зинковецъ и получилъ отъ нихъ часть добычи. Когда-же Кулаковскій задержалъ нѣкоторыхъ изъ грабителей и обвинилъ ихъ въ участіи въ возстаніи, то Контскій подалъ на него въ судъ жалобу, исполненную клеветы и несправедливыхъ обвиненій. 1703. Августа 9.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca augusta dziewiątego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan Kułakowski, kapitan jego królewskiej mości, comendant międzyboski, prowiduiąc całości honoru swego, solenniter przeciwko urodzonemu jego mości panu Alexandrowi Kątskiemu, podczaszemu żytomirskiemu, protestował i repotestował się o to: iż pomieniony jego mość pan podczaszy żytomirski snać urodzonych panów: Franciszka Gorczyńskiego, Drozdowskiego, sług swoich, i pracowitych: Jacka Sało, Jurka, Maćka, Waśka, Buczka, ze wsi Filipowiec chłopów, possessiej swojej podległych, w województwie podolskim a powiecie latyczowskim leżącej, podczas incurssiej natenczas kozackiej, w tamtych kraiach będącej, w roku niniejszym, tysiącznym siedmsetnym trzecim, miesiąca marca blizko przeszłego, w sam wieczór, nie waruiąc się rygoru

prawnego, ani też sąsiedzką miłość conserwuiąc, jako nieprzyiaciel ojczyzny, na chłopów Zienkowskich, w pasiekach swoich zostaiących i przy tych że pasiekach swoich pod czas tegoż zamieszania kozackiego nocuiących i szkody w nich przestrzegaiących, jaśnie wielmożnego jego mości pana Sieniawskiego, hetmana polnego koronnego, dziedzicznych, armatim et tumultuarie z orężem różnym nasłał; nasłani zaś, nie uważaiąc na przykazanie Boskie i prawo pospolite, napadszy na pomienionych chłopów Zienkowskich cum praemeditato animo, dwóch na smierć chłopów zabili, sześciu zaś innych, in ulteriori juris gradu per citationem specificandos, poranili i porąbali, posiekli; pomienionych ludzi zabitych i porąbanych funditus zruinowali i in suum commodum obrócili, ruchomość wszelką, przy nich zostaiącą, pozabierali; jakoż ciż pomienieni, bawiąc się przez czas nie mały zdobyczą, bydeł, miodu i różnych ruchomości u ludzi ubogich vi et violenter nabrali; po uczynionym ciż pomienieni invasores takowym swoim postępku, z prawa surowie karanym, temuż jego mości panu podczaszemu żytomirskiemu, po te zrabowane miody w Zinkowskich pasiekach, bydła i inne suppellectilia, aby tenże jego mość pan podczaszy żytomirski przysłał, znać dali; jakoż tenże jego mość pan podczaszy żytomirski, snać in subsidium tych pryncypałów wyszmianowanego uczynku, innych sześci sług swoich z strzelbą różną po te miody, bydło i inne suppellectilia przysłał; którzy przysłani z pomienionemi Gorczyńskim i Drozdowskim, multa inconvenientia, in ulteriori juris gradu exprimenda, perpetrarunt. Protestans zaś, mając wyrazny ordynans i commendę z pod Sędomierza, dnia dziewiątego miesiąca sierpnia, roku tysiąc siedmset wtórego, blizko przeszłego, od jaśnie wielmożnego jego mości pana hetnana polnego koronnego wydany sobie, aby wszelkich rebellizantów, buntowników, w tamtych kraiach znajduiących się, kazał łapać i surowie karać, o których tenże pomieniony protestans dowiedziawszy się rebellizantach i buntownikach, vigore pomienionego ordynansu i kommendy, sobie od jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana polnego koronnego danej, pomienionych: Gorczyńskiego i roboczego Wasyla Buczka, upatrzywszy tempus commodum i zaprosiwszy do siebie, przytrzymał; przytrzymanych, jak prędko jego mość pan podczaszy żytomirski, aby wydani byli, u protestanta requirował, tak zaraz protestans, obchodząc

się po sąsiedzku i dalszą sobie z jego mością zachowuiąc przyiaźń, z dobyczą wszelką onych, pomienionemu jego mości panu podczaszemu żytomirskiemu wydał i wypuścił. Pomieniony zaś jego mość pan Alexander Kątski, podczaszy żytomirski, któryby ex justo et aequo te przyiaźń protestanta wyświadczoną zawdzięczać miał, mniej jakoby uważaiąc, ale bardziej abusive to sobie być, imposturose protestanta, w niwczym niewinnego i owszem cnotę wszelką kochaiącego, przed aktami grodzkiemi buskiemi, zadaiąc to protestantowi, iakoby on bardziej dla użytku i zdierstwa ludzi swoich, pod commendę urodzonego pana Bitowskiego danych, do ruinowania dóbr wsi Filipowiec, jego mości pana podczaszego żytomirskiego possessiej podległych, armatim et tumultuarie nasłał, opisał; inne zaś inconvenientie, nigdy inquisitią in foro fori in termino termini dowieść się niepodobne, protestantowi pomienionemu niesłusznie zadał, przez co, ratione praemissorum, na surowość prawa zarobił i zasłużył, respektem zaś obiecti indebiti criminalis, in poenam talionis tenże jego mość pan podczaszy żytomirski popadł, ratione quorum omnium i o nieważność tej protestaciej, przez pomienionego jego mości pana podczaszego żytomirskiego przeciwko pomienionemu obżałowanemu, ponieważ indebite, irrealiter, imo vexatorie uczyniona, iterum iterumque przeciwko temuż jego mości protestuje się i reprotestuje, zachowując sobie tej protestaciej i reprostaciej salve augendi seu minuendi etiam per citationem, ieśli tego z prawa potrzeba będzie; autem de jure competierit; in verificationem praemissorum niniejszej, comparens stawił roboczego Wasyla Buczka, rodem ze wsi Kalenikowa, a we wsi Filipowcach w roku tysiąc siedmset wtórym osiadłego, prosząc mnie, urzędu niniejszego, o wysłuchanie confessat dobrowolnych z stawionego; cujus affectationi protestantis ja, urząd, adhaerendo, do słuchania confessat, przez roboczego Wasyla Buczka, przystąpiłem i one quam diligentisime excipowawszy od niego, niniejszemu protestantowi in colluso rotulo wydałem; de quibus confessatis extraditis, niniejszy protestans mnie, urzędu, kwitował i prosił tenże comparens id totum actis connotari, co i otrzymał. Jan Kułakowski kapitan j. k. mości m. p.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 330.

CCXX.

Объявленіе подтвержденное присягою мѣщанъ города Стараго Константинова о томъ, что городъ ихъ сожженъ и совершенно разоренъ козаками, три раза на него нападавшими, а потомъ войскомъ польскимъ, усмирявшимъ козаковъ. 1703. Августа 14.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca augusta czternastego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namiesnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, przyszedszy oczewiście sławetny Jakub Łukaszenko i niewierny Hewszyj Hierszewicz, mieszczanie i obywatele starego miasta Konstantynowa, dóbr jaśnie oświeconej xiężnej jej mości Theophili Ludowiki na Ostrogu i Zasławiu Lubomirskiej, marszałkowej wielkiej koronnej, solenniter i z wielkim żalem swoim i wszystkich konstantynowskich mieszczan i obywatelów, tak chrześciańskiego, jako i żydowskiego narodu imieniem, manifestowali się i oświadczali: iż tak w roku blizko przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, najpierwej w samą wigilią Bożego narodzenia, świąt według kalendarza rzymskiego przypadłych, podczas zamieszania i wznieconych buntów, kozacy, na tamejsze konstantynowskie pasieki napadszy, one powybiiali, bydło miejskie i inne ruchomości pozabierali, a potym, co ieszcze zostało było po części, tedy powtórnie na same święto Trzech Królów ruskie, alias Wodochryszcze, na te miasto napadszy, co mogli zastać, brali; miody, gorzałki, piwa powypiiali i porostoczywali; a za trzecim razem, w tydzień potym napadszy, ad summam inopiam, ze wszystkiego też miasto złupiwszy, przywiedli ad extremum; in tanto calamitatis casu zostaiących tych-

że ludzi i wojska tutejsze, przybywszy tam, a już natrafiwszy in desolatam Arabiam, hoc in casu spe consolarunt, że tylko vivos et salvos, omnibus spoliatos, conservarunt; domy zaś, budynki i inne ogrodzenia popalono, qua de causa, że ciż mieszczanie konstantynowscy, poniosszy tak wielką ruinę, która omnibus late patet, podatków do skarbu rzeczypospolitej, jakiebykolwiek uchwalone być miały, płacić nie mogą; przeto, in verificationem praemissorum i powturnie manifestowawszy się, o przydanie sobie generała woznego do wydania onym rothy juramentu mnie, urzędu, prosili, których ja, urząd, annuendo affectationi, woznego generała, szlachetnego Stanisława Leszczyńskiego, przydałem; quo rothisante sibi ministeriali, naprzód sławetny Jakub Łukaszenko, flexis genibus ad imaginem crucifixi Christi Domini, jurament, supra veram miasta Konstantynowa i jego obywatelów desolationem, wykonał w te słowa: Ja, Jakub Łukaszenko, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, iż, tak w roku blizko przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, jako i terazniejszym, na akcie wyrażonym, czasu i sposobem w manifestacii wyrażonymi, przez kozaków pasieki mieszczan konstantynowskich, bydła, zboża i inne ruchomości, tak chrześciańskie, jako i żydowskie domy i budynki popalone, pozabierane i zruinowane, a w ostatku przez ludzi tutejszych woiennych i różnych, na imprezę też kozacką idących, iest poszkodzone, dla czego, iż podatek do skarbu rzeczypospolitej płacony być nie może, jako na tym sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. A potym niewierny Hewszyj Hierszewicz more judaico jurament wykonał w te słowa: ia, Hewszy, przysięgam Bogu żywemu, który stworzył niebo i ziemie i inne elementa na świecie, który na górze Synaj dziesięcioro swoie przykazanie Mojżeszowi dał, który lud Izraelski z niewoli Egiptu przez Mojżesza wyprowadził i na puszczy manną karmił, iż tak w roku blizko przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, jako i w terazniejszym, czasu i sposobem w manifestaciej, wyżej napisanej, mianowanych, pasieki, bydła, konie, zboża i wszelkie ruchomości starokonstantynowskie, tak chrześciańskie, jako i żydowskie domy i budynki popalone, wprzód przez kozaków są zabrane, a potym przez wojska tutejsze, na imprese też kozacką idące, iest poszkodzono; na czym

jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi Boże żywy dopomóż, a jeśli nie sprawiedliwie, tedy mię skarz na duszy, ciele i na potomstwu i pokoleniu moim i na wieczne potempienie odeszli mię. Po których wykonanych juramentach ciż comparentes hoc totum actis praesentibus mnie, urzędu, connotari prosili, co i otrzymali. Jakub Łukaszenko; żydowski zaś podpis żydowskim stylem napisany.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 334.

CCXXI.

Жалоба отъ имени новогродскаго старосты, Юрія Пясочинскаго, на дворянъ: Михаила и Федора Клитинскихъ о томъ, что они, подъ предлогомъ усмиренія возставшихъ крестіянъ, уже послѣ успокоенія возстанія, напали на имѣніе Пясочинскаго, мѣстечко Уладовку, и ограбили въ немъ крестіянъ. 1703. Сентября 27.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca septembra dwudziestego siódmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku iego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Kazimierzem Malickim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Buchnowski, administrator dobr ukraińskich wielmożnego imci pana Jerzego na Maniowie i Piaseczynie Piasoczyńskiego, nowogrodzkiego starosty, ex speciali comisso tegoż pana swego et eius nomine, praecavendo omnimodae indemnitati et integritati fortunae et substantiae ejus, soleniter (prae via manifestatione, iż ieszcze vacat propter antelationem hostilitate gród latyczowski) et gravi cum querella świadczył i protestował na przeciw urodzonych ich mościów panów: Michałowi i Theodorowi, sive aliorum quorumvis nominum Klityńskim, braci między sobą rodzonym, w ten niżej opisany sposób i o to: Jż ich mość obżałowani, nie respectuiąc na prawo boskie, i pospolite, które vetat omnem

licentiosum actum i one rigide contra talia audentes circumscripsit, ani się obawiaiąc win, ratione infrascripti facti et excessus na się zaciągnonych, śmieli i ważyli się, w roku niedawno przeszłym, tysiąc siedmset trzecim, iuż po uśmierzeniu kozackich buntow i po ustąpieniu wojska koronnego i litewskiego z Ukrainy, będąc w blizkim sąsiedstwie dobr pana comparentis, miasteczka Uładowki, zawziąwszy jakowoś niechęć i nienawiść na poddanych tamejszych, z ludzmi, poddanymi swemi, także z wołoszą i kozakami na też dobra napaść, dwor pana comparentis spalić; miasteczko same, sub pretextu niby zbuntowanych ludzi, przez ogień w popioł i w perzynę obrocić, mieszczan i poddanych tamejszych dobra wszelkie ruchome et sese moventia ze wszystkim zabrać; jakoż de facto u wojta tamejszego, przezwiskiem Fedora Łaczenka, wzieli: pasieki pszczoł pniów dwieście, beczek miodu przasnego kilkadziesiąt, dziż trzy patoki, wszelkich fantów, różnych sukień kufe zapakowaną, na złotych czterysta dobrej ukraińskiej monety, bydła rogatego i nierogatego na sztuk pięćdziesiąt; u Klimka Jakimenka wzieli: pszczół pniów sto pięćdziesiąt, beczek dwie, owiec dwadzieścia, świni czworo; u Ławryna Stecenka wzieli pszczoł pniów ośmdziesiąt; u Mowczana wzieli pniów ośmdziesiąt pięć; u Łazka pniów sto ośmdziesiąt; u Żytaia i Ostapa pniów sto siedmdziesiąt i u innych poddanych, czasu prawa specifikowanych, po pniów kilkadziesiąt, iako i sprzęty rożne gospodarskie, domowe, sposobem niesłusznym, bezprawnym i nienależytym pobrali et circa violentam aggressionem hostili modo sobie przywłaszczyli, zagrabili, i do dobr swoich, wsi Klityn, w bliskości Uładowki będącej, zawiezli, zaprowadzili; przez który takowy niesłuszny i nienależyty postępek obwinieni prawo pospolite zgwałcili, winy na się i osoby swoie, pro qualitate facti et excessus zasłużone, zawzięli i zaciągneli, pana protestantis do szkod niemałych przywiedli i przyprowadzili i do dalszych przywodzą; de quibus itaque omnibus memoratus comparens, nomine quo supra, iterum atque iterum świadczy i protestuie się, ofiaruiąc się imieniem pana swego, iż o to wszystko prawnie czynić, tam gdzie będzie z prawa należało, niezaniecha; a teraz, zostawiwszy tej swojej protestatiej salvam meliorationem, o terazniejszej przyięcie mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. + Na miejscu comparenta, iako pisać nie umieiącego,

za prozbą tegoż, przy krzyżyku, ręką comparenta napisanym, podpisuie się—Jan Józef Szczerbiński.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2584, годъ 1703; Листъ 366.

CCXXII.

Жалоба отъ имени дворянина Богуслава Барановскаго на дворянъ Феликса и Антонія Михаловскихъ о томъ, что они напали на имѣніе Барановскаго—Яновъ, разоренное уже козаками, забрали разное имущество и перевели въ свое имѣніе, Голяки, нѣсколько крестіянъ. Факты эти подтверждаются присягою крестіянъ. 1703. Октября 3.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca octobris trze ciego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter stanowszy urodzony pan Michał Karmanowski, sługa urodzonych ich mościów panów Bogusława i Eufruzyny Kulikowskiego Baranowskich, małżonków, imieniem tychże panów swoich (previa facta manifestatione in eo, iż gród winnicki protunc dla incursiej przeszłorocznej kozackiej vacat) przeciwko urodzonym ich mościom panom: Felicianowi i Antoniemu Michałowskim, braci między sobą rodzonym, także sługom, czeladzi i poddanym ich mościów, samymże ich mościom z imion i przezwisk lepiej wiadomym, solenniter skarżył się i protestował w ten niżej opisany sposób i o to: iż ich mość panowie Michałowscy, inito inter se consilio, w roku terazniejszym, siedmsetnym trzecim, primis diebus martii, bynajmniej nie respectuiąc na to, że przez rebellią kozacką poenitus prawie miasteczko Janiów, dobra ich mościów Baranowskich, małżonków, w województwie bracławskim leżące, zruinowane zostali, ale jeszcze i owszem in majus damnum tychże ich mościów panów Baranowskich, panów protestantis, ciż ich mość panowie Michałowscy czyniąc, na też dobra panów protestantis violenter najechali, gdzie, postposita lege publica, quae unicuique

sua sorte, propria fortuna, gaudere jubet, wprzód roboczych: Antona, Jwana i Marcina, poddanych panów protestantis tamejszych janiowskich, dość przez kozaków zruinowanych, z żonami, dziećmi i z ostatkiem ruchomości, per vim zabrali i we wsi Holakach, dobrach swoich, osadzili, a potym pszczół pniów ośmdziesiąt, panów protestantis własnych, każdy pień valoris złotych dwanaście, beczek dwie miodu przaśnego wielkich, valoris złotych sześćdziesiąt, krowe, valoris złotych czterdzieście, jełowice, valoris złotych dwadzieścia i rusznicę, kosztuiącą złotych trzydzieście, zabrawszy i zagrabiwszy, do tychże dóbr swoich, wsi Holak, czyli gdzie indziej, zaprowadzili i na swoj pożytek obrócili, których to poddanych i rzeczy zabranych, ad multas requisitiones panów protestantis, przywrocić nie chcieli i i nie przywrocili; przez który takowy niesłuszny postępek swoj, ciż ich mość obwinieni prawo pospolite zwiolowali i winy w niem, eo nomine opisane, na siebie zawzieli i zasłużyli, oraz i do szkód niemałych, które czasu prawa pozwami liquidowane będą, tychże panów protestantis przywiedli, o co wszystko protestans, nomine panów swoich, iterum atque iterum oświadczywszy się i protestowawszy i tej niniejszej protestaciej meliorationem zostawiwszy, in verificationem praemissorum omnium, pomieniony protestans, Jwana, dwornika, i Ihnata, wójta, mieszczan janiowskich, poddanych panów swoich, przed urzędem niniejszym stawiwszy, prosił mnie, urzędu, o przydanie woźnego dla wydania rothy juramentu stawionym; którego prożbie ja, urząd, annuendo, tymże stawionym woźnego, szlachetnego Stanisława Leszczyńskiego, dla wydania rothy juramentu, przydałem; którzy poddani, rothisante ministeriali praefato, flexis genibus coram imagine crucifixi Jesu Christi, jurament w te wykonali słowa: Ja, Jwan i Ihnat, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Swiętej jedynemu, na tym, iż wyszrzeczeni ich mość panowie Michałowscy, przy gwałtownym najezdzie swoim po incursiej kozackiej, poddanych trzech, wyżej w protestaciej na imie wyrażonych, z miasteczka Janiowa wzieli i w Holakach, dobrach swoich, z żonami i ze wszystką ruchomością osadzili, także pniów pszczół ośmdziesiąt, miodu beczek dwie i dziż dwie, krowę, jałowicę i rusznicę, valoris te wszystkie rzeczy zagrabione na tysiąc sto i trzydzieści złotych polskich, zabrali i na swoj pożytek obrócili. Na czym

jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomuż i niewinna męka Chrystusa pana. A po wykonanym juramencie, tak protestans, jako i jurament wykonywaiące prosili, aby to wszystko actis praesentibus connotowano było; co otrzymali. Michał Karmanowski swym i imieniem jurament wykonywaiących.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, за годъ 1703; листъ 413.

CCXXIII.

Объявленіе дворянина Ивана Кутыевскаго о томъ, что у него находятся документы, принадлежащіе князю Ильѣ Четвертинскому, которые онъ спасъ отъ козаковъ, увезши ихъ изъ имѣнія князя Четвертинскаго, Комаргрода, во время всеобщаго бѣгства дворянъ воеводства браславскаго; но что онъ не возвратитъ ихъ прежде, чѣмъ ему возвращено будетъ его движимое имущество, оставленное имъ, по совѣту князя Четвертинскаго, у мѣщанъ Комаргродскихъ. 1703. Ноября 24.

Roku tysiącznego siedmsetnego trzeciego, miesiąca novembris dwudziestego czwartego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi i przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namiestnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan Kutyiowski, praecavendo indemnitati et integritati suae, manifestował to urzędowi niniejszemu i opowiadał się, iż gdy w roku przeszłym, tysiącznym siedmsetnym wtórym, za wszczęciem się rebelliej kozackiej, mense augusto, w województwie bracławskim niniejszy manifestans, z substanciej swojej uchodząc do miasteczka Komargroda, zarównie z inną szlachtą, ich mościami pany obywatelami województwa bracławskiego, uszedł, unosząc całość zdrowia swego i jej mości paniej Anny Zakrzewskiego Kutyiowskiej, małżonki swej, ze wszystką swą, ile mógł uwieść, ruchomą substancią, tedy jaśnie oświecony xiąże jego mość Eliasz Swiatopełk Czetwertyński, dziedzic dóbr miasteczka Komargroda cum attinentis, tegoż manifestanta, ut tantisper commoraretur przy nim, uprosił i innych

ich mościów panów obywatelów tegoż województwa, iż żadnych buntów u niego w Komargrodzie być nie miało, ubezpieczył, tandem literaliter converitus od jego mości pana commendanta niemirowskiego, który tegoż xiążęcia jego mości pro consilio do Niemirowa wokował, odjeżdżaiąc do tegoż miasta Niemirowa, niniejszego manifestanta w tym upewnił, aby wszystek dobytek swój i ruchomą substancią między mieszczan i poddanych komargrodzkich, co znaczniejszych, rozdał, deklaruiąc, iż to wszystko nie zginie, co singulariter atamanowi komargrodzkiemu zlecił, a inquantumby większa impreza kozacka następować miała, aby sprawy i dyspozycie domu tegoż xięcia jego mości uwoził, deklaruiąc wielkie za to ukontentowanie; po którego xięcia jego mości odjezdzie, gdy większa incursia kozacka nastąpiła i niniejszy manifestans z małżąką swoią, będąc in periculo vitae, zarównie z innemi ich mościami pany obywatelami województwa bracławskiego, w dobrach pomienionych osiedzieć się secure nie mógł, tedy krów trzy z cielentami i jałowicę jedną, także skrzynie z różnemi fantami i rzeczami, tudzież apparamentem wojennym, wozów dwa okowanych, w tymże dworze komargrodzkim watamanowi i dworskim ludziom do dotrzymania oddawszy, cokolwiek uwieść się mogło lekszej substanciej, z sobą zabrał. A widząc imminens periculum w tamecznych kraiach i różnie po spiklirzu tamecznym rostrzonśnione papiery i dyspozycie, temuż xięciu jego mości Czetwertyńskiemu służące, one, ile ich było w spiklirzu, po różnych miejscach leżące, pozbierał i, porzuciwszy swoią ruchomą substancią ob imminentem hostilitatem, w te kraje uwiozł, których non celando, o nich wielmożnemu jego mości panu Konstantemu Szlubiczowi Załęskiemu, ojczymowi xięcia jego mości, opowiedział, który to jego mość pan podkomorzy nowogrodzki z wielmożną jej mością panią Konstancią Kossakowską, chorążanką wołyńską, małżąką swoią, pretensie manifestantis respectu zostawionych w Komargrodzie ruchomości, na decyzią przyiacielską zdał. A gdy ich mość panowie przyiaciele, ex utraque parte użyci: z strony obżałowanych wielmożny jego mość pan Antoni Siennicki, ziemski kiiowski i grodzki krzemieniecki pisarz, z strony zaś manifestanta urodzony jego mość pan Alexander Perkowicz Jaworski, komornik graniczny kijowski, decydowali, aby jego mość pan Kutyjowski, niniejszy ma-

nifestans, cokolwiek ma papierów i dyspozyciej, uwiezionych z Ukrainy, domus Czetwertinianae, do rąk jej mości paniej podkomorzynej nowogrodzkiej, jako matki successora jego mości xięcia Eliasza, oddał, et sufficientem restitutionem onych juramento corporali comprobował, zaś aby jej mość pani podkomorzyna nowogrodzka omnia mobilia, w Komargrodzie przez manifestanta poprzysiężone derelicta, temuż manifestantowi wrócić kazała; tedy ich mość panowie podkomorzowie nowogrodzcy, małżonkowie, tej decysiej przyiacielskiej, już napisanej, podpisać nie chcieli; których ich mościów widząc w tym renitencią, niniejszy manifestans sprawy, dyspozytie i listy przed urzędem niniejszym prezentował i prezentowane in loco securo, ad satisfactionem sobie in derelicta substantia mobili w Komargrodzie, oddać, komu de jure compecierit, submittował się; w czym takową dyligentię przed urzędem niniejszym uczyniwszy, a salvam ejusdem manifestationis augendi vel minuendi meliorationem sobie zachowawszy, prosił praesentem actis connotari, co i otrzymał Jan Kutyiowski.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 472.

CCXXIV.

Жалоба отъ имени дворянки Маріанны Молодецкой и дѣтей ея на Александра Швеця и другихъ мѣщанъ города Гусятина о томъ, что они, въ числѣ 130 человѣкъ, принимали дѣятельное участіе въ козацкомъ возстаніи и, напавъ на Юсифа Молодецкаго, мужа Маріанны, убили его. Тѣло покойника представляется въ судъ, а также свидѣтельство вознагэ о томъ, что обвиненные арестованы. 1704. Генваря 30.

Feria quinta, ante festum purificationis benignae virginis Mariae proxima, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Stanislaus Głowiński, nomine generosae Mariannae Kurzyńska, ob aegram valetudinem, tam ob protrusionem infrascriptorum homicidarum, quam et fata

dolenda olim piae memoriae generosi Josephi Mołodecki, mariti charissimi, tum in impregnatione aegre valentis, atque generosorum: Catharinae, Mariannae, Alexandri, filii et filiarum ejusdem olim generosi Mołodecki, cum eadem generosa Marianna Kurzyńska legitimorum procreatorum, nec non generosorum: Ioannis et Petri Mołodeckich, olim generosi Josephi Mołodecki fratrum germanorum, solenniter, gravi cum dolore in et contra honestos: Alexandrum Buski Szwiec, framea propria olim pie defuncti generosi Mołodecki convulneratorem, consautiatorem, commutilatorem et interfectorem, Martinum Bielecki, Christophorum Bilık, Simonem Sutorem, molendinatorem, de nomine ad praesens ignotum, post notificandum, tum et totam communitatem Husiatinensem, non tantum non compescentem tumultum, verum et sese immiscentem, questus protestatusque est, in eo: Quia ipsi, obliti timoris Dei et debitae nobilitaris generis observantiae, in omnem effrenati licentiam, ex solo fastu situs Husiatinensis, in quo prima principia lugubris successus Kossacorum, insolentia quondam orta, fastu solo et nunc, anno praeterito, ad centum triginta viros concurrati, vix eundem fatalem non exacerbarunt casum, qui solo magnifici Domini eorum, tam in sago, quam in toga emeriti civis meritis, ob solum eiusdem respectum ratione aliorum pagorum non coercitus ausus, in majorem cum excesserit licentiam iis, iam imbuti dissimulato crimine, nec coerciti exemplo aliorum, existentes in enorme, effrenatae vulgus innato odio contra religionem catholicam et innatum genus nobilitare, in his oris, propter solum favorem dominorum, qui favor solius congregationis populi fine ducitur, in omnem effrenati licentiam, non considerato status nobilitaris securitatis circumscriptae et subditatus rustici vocatione, non pensata status qualitate, nundinarum et securitatis publicae circumscriptione lege publica, tumultuarie, guerrice et tumultuose, cum ipsi alienos deberent sedare tumultus, ipsi, nulla justa et notabili habita ratione, ausi sunt olim pie defunctum tumultuarie superaggredi, baculis pregrandibus tum et cepami, plusquam triginta personas excedentes, concutere et ad internecionem converberare, framea olim pie defuncto protruso et concusso erepta, enormissime convulnerare; prout nominatus Sutor hoc facinus perpetravit et viro optimo, de republica merenti, per annos viginti in obsequio reipublicae existen-

ti, fata dolenda causare; nec his contenti, dum cum aresto protestantis principalis ministerialem cum nobilibus possessionatis, vicinis ad generosum Błoński mitteret, ausus ausibus addendo, non veriti diffidare missis ad arestandum, publice diffidarunt his formalibus: «no kryczyt welmy y wam tak bude», qua propter, confugiendo ad remedium juris, iterum iterumque protestatur, salva auctione, inculpatorum, postquam innotuerit, specificatione et melioratione protestationis, cui competierit, pleno in robore reservata.

Et in verificationem praemissorum idem nobilis protestans praesentavit oficio praesenti corpus exsangue suprafati gerosi Mołodecki, in cuius corpore vulnera infrascripta et quidem: in manu sinistra cubitus dissectus, super aurim partis dextrae, usque ad collum sese protendentem, concussionem notabilissimam, tumidam, lividam, sanguine suffusam, tergum integrum concussum, tumidum, lividum, sanguinolentum, ex quo vulnere et converberationibus, framea et baculis illatis et inflictis, asseruit per suprascriptos inculpatos, tempore et loco superius expresso (mortuum esse); quae omnia officium praesens vidit et debite connotavit. Hicque subinde iidem generosi protestantes petierunt ab officio praesenti ministerialem regni generalem, officii praesentis apparitorem, ad proclamandum hoc idem cadaver addi et deputari; cuius affectationi annuendo legique communi satisfaciendo, ministerialem regni generalem, nobilem Alexandrum Winnicki, officii praesentis apparitorem, addidit et deputavit. Qui quidem ministerialis, e loco publicationis rediens, munusque deputationis suae reddens ac restituens, praesentim coram officio personaliter stans, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam, publice libereque recognovit: Se praefatos subditos oppidi Husiatyn, alta sua, sonorosa voce, pro veris et infallibilibus homicidis corporis eiusdem exsanguis, hic, in castro Camenecensi Podoliae, loco publicationum solito, in frequentia plurimorum variae conditionis hominum, protunc adstantium et concurrentium, publicasse, proclamasse et ad notitiam omnium deduxisse, de quo praesens ejusdem ministerialis relatio.

Et incontinenti, personaliter veniens misterialis regni generalis, providus Theodorus Żaszkowski, authenticatus juratus, una cum nobilibus: Alberto Popławski et Josepho Podwysocki, sibi firmioris et

evidentioris testimonii gratia adhibitis, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam, publice libereque recognovit: Qvia ipse, ex officiosa requisitione generosae Mariannae Karzyńska, supradicti olim generosi Josephi Mołodecki consortis, derelictae (viduae), ad bona oppidum Husiatyn, feria secunda proxime praeterita proxima, praesens et personaliter, una cum dictis nobilibus condescendebat, ibidemque existens, laboriosos: Alexandrum Sutorem aliosque oppidanos Husiatinenses, in carceribus ad praesens in oppido eodem, apud generosum Joannem Błoński, gubernatorem praedicti oppidi, commanentes, ipsos complices, apud suprafatum generosum gubernatorem arestavit juridicumque imposuit arestum; quod arestum, juridice impositum, idem generosus gubernator libere suscepit. De quo praesens ejusdem ministerialis relatio, nobilibus praefatis id ipsum libere affirmantibus et attestantibus.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1704 года, № 3958; листъ 115 на оборотѣ.

CCXXV.

Жалоба отъ имени луцкаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго, на принадлежащихъ къ кармелитанскому, дорогостайскому монастырю рудниковъ изъ мѣстечка Искорости о томъ, что рудники эти, вмѣстѣ съ Паліевыми козаками, ограбили домъ крестьянина Жабокрицкаго. 1704. Февраля 1.

Року тисеча семъсотъного четвертого, месяца февъраля первого дня.

На ураде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овъруцкомъ, передомною, Даниелемъ Левъковскимъ, намесникомъ на тотъ часъ и реентомъ кгродскимъ овъруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, comparens personaliter urodzony pan Gabryel Dąbrowski, podstarości żerewiecki, dóbr jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Deonizego na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, episkopa łuckiego i ostrogskiego, prototroniego i

exarchy metropoliej kiiowskiej, archymandryty owruckiego, tu, w województwie kiiowskim, a powiecie owruckim leżących, nomine pana swego, windikuiąc iawnej i znacznej krzywdy, szkody i najazdu na dobra pana swego, soleniter przeciwko w Bogu przewielebnemu jego mości xiędzu przeorowi, jakowegokolwiek natenczas imienia i tytułu, Dorohostajskiemu conwentu karmelitańskiego, i wszystkiej braci tegoż conventu, dobr miasteczka quondam Iskorości quovis juris titulo possessorum, tudzież Ryszczowi Pasztelanowi, rudnikowi rudni Iskoroskiej mianowanych ich mościow xięży karmelitów dorohostajskich, niemniej i kozakom pułku Paliowego, od tychże rudnikow iskoroskich, na niżej mianowany gwałtowny najazd consulto zaciągnionych, samymże obwinionym de nominibus et cognominibus melius notis, protestował się w ten sposob i o to: iż wyszmianowani rudnicy iskoroscy, nescitur quo spiritu będąc ducti, roku terazniejszego, tysiąc siedmset czwartego, w same święta ritus graeci, nazajutrz Bożego narodzenia, to jest dnia szostego januarii, nie obserwuiąc uroczystości, consulto zaciągnowszy kozaków pułku Paliowego do osób plus minus dwudziestu, śmieli i ważyli się z temiż kozakami na wieś Międzyrzeczkę, dobra pana protestantis, cum vario armorum genere, jako to: rucznicami, muszkietami, pistoletami i innym orężem, do wojny należącym, naiechać, jakoż et de facto; przede dniem insperacie naiechawszy, u Iwana, poddanego protestantis międzyżeckiego, bydła, konie, fanty rożne i rucznicę, odbiwszy komorę, i co tylko było w tejże komorze i w domu tego poddanego pana protestantis, vi et violenter pozabierali, i do rudni Iskoroskiej zaprowadzili i na requisitią comparenta tego wszystkiego wrócić nie chcieli i hucusque nie wracaią. O co wszystko modernus comparens iterum atque iterum manifestuiąc i protestuiąc, ofiarował pana swego, którego nomine protestatur, we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej in toto salvam meliorationem panu swemu, vel per citationem correctionem, ʾa natenczas, brevibus napisanej mnie, urzędu, (o przyjęcie) prosił, co i otrzymał.

Книга гродская, овруцкая, записовая и поточная, № 3221, годъ 1704—1708; листъ 69.

CCXXVI.

Жалоба хорунжія, Андрея Діяковскаго, на всѣхъ жителей мѣстечка Стрижавки о томъ, что они, во время козацкаго возстанія, ограбили хоругвь, которою командовалъ Діяковскій, а потомъ, годъ спустя, по наущенію шляхтича Дембинскаго и приходскаго священника, Романа Падынскаго, отняли у жолнеровъ той-же хоругви лошадей, выгнали ихъ изъ квартиръ и перехватили, присланное имъ отъ региментаря, жалованіе. 1704. Февраля 4.

Roku tysiącznego siedmsetnego czwartego, miesiąca Lutego czwartego dnia.

Na urzędzie grodzkiem, w zamku jego królewskiej mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namieśnikiem burgrabstwa winnickiego y xięgami ninieyszemy, grodzkiemi, winnickiemi comparens personaliter urodzony pan Andrzey Diakowski, chorągwi urodzonego jego mości pana Alexandra Drogomira, pułkownika iaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego koronnego, chorąży, swoim y urodzonego iego mości pana Alexandra Drogomira y całei kompanii imieniem, przeciwko urodzonemu panu Dębińskiemu, słudze jaśnie wielmożnego iego mości pana pisarza polnego koronnego, facti infrascripti iako primarium principalem et authorem, tudzież Romanowi Padyńskiemu, popowi Strzyżawskiemu, Theodorowi Szewczenkowi, woytowi, Andrzejowi Kuraszenkowi, Krawczenkowi, Husiowi, Żydkowi y innym z miasta dobr Strzyżawki poddannym wzwyszmianowanego iaśnie wielmożnego jego mości pana pisarza polnego koronnego, mieszczanom, de nominibus ignotos, post quam innotuerint, specificandos in termino termini, y całey gromadzie Strzyżawskiey, tychże wiolencyi y tumultów niżey wyrażonych com-

plices et comprincipales, iussus et mandata wzwyszmianowanego principała swego exequentes, solenniter świadczył y protestował się o to: iż przerzeczeni miesczanie Strzyżawscy y cała gromada, przeciwko prawu koronnemu postępuiąc, ani na rigor onego y paeny, tymże prawem koronnym opisane, uważaiąc y dbaiąc, y owszem impune sibi easdem cedendo, tempore non ita pridem praeterito, to jest w roku przeszłym, tysiącznym siedmsetnym trzecim, podczas rebeliej kozackiey, chorągiew iego mości pana Alexandra Drogomira, zostaiącą in opere belli, w mieście przerzeczonym Strzyżawce, w rzędach, kulbakach, koniach y innych rynsztunkach woiennych, iako fusius patebit ex inquisitionibus, tak iego mości pana pułkownika samego, iako y całą kompanią circiter na dziesięć tysięcy zrabowali, w monderunkach do wojny należących zruynowali y inne excessa y wiolencye poczynili; nie kontentuiąc się anterioribus injuriis et damnis, ale y teraz swieżo, czasu niedawnego, to iest w roku niniejszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, wzwyszmianowany urodzony pan Dębiński, sługa iaśnie wielmożnego jego mości pana pisarza polnego koronnego, non verendo minimeque forminando paenas contra rebelles regni sancitas, przyiachawszy do miasta dobr pomienionych, Strzyżawki, miasto uśmierzenia huczkow y swywoli, śmiał y ważył się z przerzeczonym popem Strzyżawskim, we dzwony bijąc, tumulty wszczynać, kupy swywolne, niedawno uśmierzone, z cepami, kijmi, z strzelbami y innemi rynsztunkami zbierać y gromadzić, których zgromadziwszy na dwiescie y z nimi, iako pryncipał, wyszedszy, z consistentiej wzwysz mianowaną kompanią z pod chorągwi jego mości pana Alexandra Drogomira, za ordynansem iaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów sobie danej y naznaczonej, catervatim et tumultuarie wypędzać; jakoż wypędzili, konie z kulbakami, rzędami y innemi rynsztunkami do zamku, iako w regestrze infra inserowanym sonat, pozabierali, pachołka iego mości pana chorążego z pod teyże chorągwi, przy koniach będącego, zbili y vix semivivum zostawili, ich mościów panów deputatów, od iaśnie wielmożnego iego mości pana regimentarza do iego mości pana pułkownika z pieniędzmi dla chorągwi ordynowanych, z summy trzech tysięcy pięciuset złotych zrabowali y inne wiolencye, tumulty y excessa poczynili; przez który swoj takowy występek przeciwko prawu koronnemu wykroczy-

li, paenasque, in legibus regni descriptas, iak wzwyszprzerzeczony principał pro incontinentia gromady Strzyżawskiej, iako też complices et comprincipales iego, ratione suprascriptarum violentiarum, in se traxerunt et succubuerunt; za czym, obviando ulteriori malo wzwyszmianowany protestans, suo et quo supra nomine, tę sollenną zanosi protestatią, salwe sobie zostawuiąc teyże protestatii augendi, minuendi, pleno in robore reservata facultate; a teraznieyszey protestacyi o przyięcie, aby actis connotowana była, prosił; co y otrzymał. Andrzey Diakowski, manu propria.

Книга винницкая, гродская, записовая и поточная, 1700—1704 года, № 4599; листъ 410 на оборотъ.

CCXXVII.

Жалоба мѣщанъ могилевскихъ: Давида Лейзоровича и войта Онуфрія Кучмы на стражника подольскаго, Станислава Шидловскаго, и дворянъ: Антонія Шидловскаго и Якова Погрошевскаго о томъ, что они, уже послѣ усмиренія козацкаго возстанія, заняли съ вооруженною толпою мѣстечко Гусятинъ и села къ нему прилежащія и ограбили ихъ. 1704. Февраля 5.

Feria quarta, ipso die cinerum, anno Domini 1704.

Inducenda erat hoc loco protestatio famatorum: Onufrij Kuczma, advocati, et infidelis David Leyzorowicz, incolae oppidi Mohilew, magnificorum Morsztynow conjugum, capitaneorum Kowelensium, suo atque totius communitatis oppidi praedicti, in et contra generosos: Jacobum Pogroszewski, pocillatorem mielnicensem, Stanislaum, protunc excubiarum palatinatus Podoliae praefectum, et Antonium Szydłowskie fratres, ratione per ipsos, non attenta securitate bonorum terrestrium, legibus regni serio cauta et praecustodita, verum in convulsionem ejusdem procedendo, tempore certo, in termino quovis juris specificando, iam post sopitas et repressas rebellium cosacorum superequitationes, bona praedicta, oppidum Husiatyn et villas, ad idem spectantes, manu violenta, armatim et turmatim, adscitis sibi asseclis, bona praefata superinequitationis, per tres aut

quatuor ferme dies ibidem commorando, victus, potus aliaque suppellectilia dare sibi demandationis; hisce non contenti, maiores augendo et accumulando injurias, violentias oppidanis et subditis, equos, equireas, boves, vaccas, agnos, arietes aliaque mobilia, seorsivo regestro specificanda, interceptionis et hucusque penes se detentionis, nec ad saepissimam eorundem requisitionem nolle extraditionis aliarumque violentiarum et damnorum illationis, idque inhaerendo anteriori, in antecessum subsecutae protestationi, eandemque reassumendo, facta, prout latior copia dari debuit; verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, negligentia vero partis protestantis in porrigendo est manifestatum.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1704 года, № 3958. Листъ 118 на оборотъ.

CCXXVIII.

Жалоба полковника волоскихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, на намѣстника, войта и всѣхъ жителей мѣстечка Багриновецъ о томъ, что они, вооружившись въ числѣ 300, не дозволили пройти черезъ мѣстечко отряду, находившемуся подъ начальствомъ Подлецкаго, нанесли побои какъ ему, такъ и его подчиненнымъ и разграбили часть ихъ обоза. 1704. Февраля 8.

Roku tysiącznego siedmsetnego czwartego, mesiąca Lutego osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego królewskiey mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiesnikiem burgrabstwa winnickiego y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, winnickiemi comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Podlecki, pułkownik chorągwi wołoskich jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody bełskiego, hetmana polnego koronnego, swoim y jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych y całey chorągwi swoiey imieniem, przeciwko namiesnikowi dobr miasteczka Barynowiec, do starostwa Chmielnickiego należących,

niżey wyrażoney wiolenciej y tumultów primarium principalem, motorem et rebellem, tudzież woytowi y wszystkim wzwyszmianowanych Barynowiec obywatelom, tychże violencii y tumultow complices et comprincypales, de nominibus et cognominibus nunc ignotos, postquam innotuerint, in termino termini, si opus fuerit, specificandos, jussus et mandata wzwyszmianowanego motora et authora exequentes, solenniter et cum gravi animi sui querimonia świadczył y protestował się idque ideo: iż wzwyszprzerzeczony principał z swoimi comprincypałami, postposito timore Dei, nie tylko przeciwko posłuszeństwu y zwierzchności, panom swoim od wiernych poddanych należącey, postępuiąc, ani na łaski y dobroczynności jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych respektuiąc, zasłaniaiących onych od postronnych y swywolnych voluntariuszow kup, chcąc ich mieć jako poddanych swoich przy starodawney konserwacyi y pokoiu; owszem oni, in vilipendium tego et contemptum przeciwko prawu, constitutiamy koronnemi opisanemu, które każdemu via publica et libera, osobliwie za ordinansami jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych idącemu, pokoy publiczny y bespieczność omnimode praecustodiunt, (postępuiąc), paenasque, przeciwko gwałtownikom pospolitego pokoiu, interceptorom dróg publicznych y kontemptorom praw koronnych tymiż prawami koronnemi descriptas et sancitas, minimi formidando, owszem impune sibi easdem cedendo, czasu niedawnego, videlicet feria tertia post festum purificationis beatissimae Virginis Mariae, anni praesentis, wzwyszmianowany protestans, maiąc ordinans od jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych na konsistentią, sobie do starostwa Bracławskiego naznaczoną, wyraźnie dany—z chorągwią swoią się ruszyć y jako nayprościeyszym traktem iść; któremu będąc obediens wzwyszmianowany protestans y z nią się ruszywszy, deputował ich mościów panów pisarzów do dobr pomienionych, Barynowiec, dla gospod chorągwi, aby mogła pernoctatę mieć y tam sobie reclinatorium i spoczynek uczynić, gdzie przyiachawszy ich mość panowie pisarze y praesentowawszy wzwyszmianowanemu principałowi y obywatelom tamecznym ordynans, który vili pendendo et aestimando pomieniony princypał cum suis complicibus et comprincipalibus, śmiał y ważył się z strzelbami, kijami, cepami y innemi rynsztunkami kupy swy-

wolne gromadzić y, zgromadziwszy circiter na trzysta rebelizantów, ich mościów panów pisarzów, ordinowanych dla gospod na wytchnienie chorągwi, primo verbis scommaticis et ignominiosissimis afficere, contemptuare, tandem a verbis ad verbera sese proripere; jakoż się porwali, wygnali y ledwie z rąk swoich pomienionych ich mościów panów pisarzów wypuścili, ni Divina Providentia salvarentur; nie kontentuiąc się pomienioni rebelles tymi tumultami y violencyami, y owszem, e feria tertia in feriam quartam vergenti, przystąpiwszy przerzeczony protestans z chorągwią swoią pod wzwyszmianowane miasteczko, Barynowce, większe a większe tumulty wszczynali; do których rebellizantow pomieniony protestans wysłał jego mości pana chorążego z pod teyże chorągwi, aby pomienioną chorągiew puścili przez pomienione Barynowce y niczego się nie obawiali; nic a nic na to nie uważaiąc, ani persuasii żadnych nie słuchaiąc, pomienionego jego mości pana chorążego, wziąwszy międzу się, kijmi, kułakami pobili y potłukli, vixque manus eorum evasit, ni Divina Providentia salvaretur; y tak chorągiew pomienioni rebelles rozgromili, woz z rzeczami, z końmi, który był o mile, jego mości pana protestanta rozbili y on ze wszystkiemi drobiazgami zabrali, jako patebit fusius ex inquisitionibus; per quem suum temerarium et illicitum ausum przeciwko prawu koronnemu wykroczyli, paenasque, tam principalis, quam complices et comprincipales, ratione wzwyszmianowanych tumultow y violencyi, in se traxerunt et succubuerunt; ratione quorum omnium, suo et quo supra nomine, tę solenną zanosi protestatią przeciwko wzwyszmianowanym rebellizantom wzwyszmianowany protestans, salva ejusdem protestationis suae augendi, meliorandi vel aliam faciendi pleno in robore reservata facultate; a teraznieyszey protestacyi o przyięcie, aby actis connotowana była, prosił; co y otrzymał. Stanisław Podlecki.

Книга винницкая, гродская, записовая и поточная, 1700—1704 года, № 4599; листъ 411 на оборотъ.

CCXXIX.

Жалоба дворянина Петра Кроковскаго на мѣщанъ Ново-Константиновскихъ о томъ, что они, во время козацкаго возстанія, ограбили его имѣніе, село Свѣчную. 1704. Февраля 12.

Actum in castro laticoviensi, feria quarta post dominicam invocavit quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quarto.

Ad officium et acta praesentia, capitanealia, laticoviensia, personaliter veniens genorosus Petrus Krokowski, bonorum villae Świczna possesor, solenniter et cum summa quaerimonia protestatus est in et contra famotos: Ostap Hetało, Feśko Rzeźnik, Abram Mielnik, Juśko, Kaczalii fratres germanos quatuor, Biełousy fratres germanos duos, Ułasy duos, oppidanos Nowy Konstantynow, sed tamen infames et illaboriosos, rebelles, magnifici Francisci Cetner, capitanei camionocensis, de oppido Nowy Konstantinow oppidanos et subditos haereditarios; idque ideo: quia ipsi, timore Dei, observantia dominorum postpositis, ausi sunt et praesumpserunt, plura quidem et pejora tempore secum rebellionis kozakorum perpetrantes, etiam generosi protestantis domum et possessionem violenter, sed imo hostiliter, superagredi; prout de facto villam Swiczna invaserunt, subditos in fugam cogerunt, servum protestantis vestibus spoliarunt, alvearia cum apibus et melle 45, tum et equam, sues tres, propria protestantis, acceperunt et horreum cum frumento combusserunt, a subditis vero protestantis: boves duos, vaccas duas, equum unum, tum indumenta varia, aliaque omnia suppellectilia compilarunt; usque in vitam protestantis subditorumque ipsius instarunt, aliasque violentias, damna

et injurias intulerunt, pro quibus praemissis jure competenti se acturum, idem, ut supra, protestans iterum atque iterum manifestatur et protestatur.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, № 5248, годъ 1701—1709; листъ 168.

CCXXX.

Жалоба отъ имени полковника волоскихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, на управляющаго ладыжинскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Окуневскаго, о томъ, что онъ разогналъ жителей изъ окрестностей Ладыжина, для того, чтобы лишить квартиръ отрядъ, состоящій подъ командою Подлецкаго, и потомъ, выпросивъ у Палѣя въ Умани 200 козаковъ, намѣревался съ ними напасть на Подлецкаго. 1704. Марта 8.

Roku tysiącznego siedmsetnego czwartego, miesiąca marca osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiestnikiem burgrabstwa winnickiego i księgami niniejszymi, grodzkimi, winnickimi, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Sosnowski, chorąży urodzonego jego mości pana Stanisława Podleckiego, pułkownika chorągwi wołoskich jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody bełskiego, hetmana polnego koronnego, swoim i pomienionego jego mości i całej kompanii imieniem, przeciwko urodzonemu Janowi Okuniewskiemu, dobr miasta Ładyżyna administratorowi, niżej wyrażonych sedycii, tumultów, wiolencii i innych excessów pierwszemu princypałowi, motorowi i rebellizantowi, tudzież całej gromadzie i obywatelom wzwyszmianowanego miasta Ładyżyna, tychże violencii, exorbitancii complices et comprincipales, z imion i przezwisk wzwyszprzerzeczonemu principałowi lepiej wiadomym, iussus et mandata przerzeczonego motora i authora exequentes, solennie i z wielką żalu swego querimonią protestował się i manifestował, idque ideo: Iż wzwyszspecifikowany jego mość pan

pułkownik, idąc z chorągwią swoią za wyraznym jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów ordynansem sobie dannym, na konsistencią do starostwa bracławskiego, miasta Ładyżyna et eorum attinentias, naznaczoną; według artykułow wojskowych sprawując się, żadnych zaczepek i ansy do okazii nie dając, dla zaszczytu kraju ukraińskiego i zasłony niedawno uśmierzonej rebellii, gdzie stanąwszy, w wielkiej depopulacii i desolacii wzwyszprzerzeczony jego mość pan pułkownik z chorągwią, nie mając należytej sufficiencii i suplementu, tempore certo, non ita pridem praeterito, to jest dnia siedmnastego miesiąca lutego, w roku niniejszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, powziąwszy wiadomość i relaciią o chorągwi, w Bracławiu na konsistenciej stojącej, wzwyszprzerzeczony administrator miasta Ładyżyna cum suis complicibus et comprincipalibus, żadnej opressii i krzywdy nie uczyniwszy, do okazii żadnej ansy nie dawszy, nie parierując woli jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów i wyraznej ich assignacii, i owszem onę postponując, i lekce aestimując, rebellem się pokazując, przeciwko prawu koronnemu postępując, na rigor prawa i paeny onego, przeciwko gwałtownikom pospolitego pokoju i rebellizantom opisane, nie dbając, minimeque eas formidando, tudzież na honor imienia szlacheckiego, będąc tejże ojczyzny synem, wiary i podściwości rzeczypospolitej nie dotrzymując, śmiał i ważył się, miasto uśmierzania rebellii, ludzi od wszelkich ruchomości i dobytkow rozganiać, rozpędzać i rozpraszać, których rospędziwszy, do kup swywolnych z różnymi rynsztunkami ad grassantem dotąd niedobrze uśmierzonego chłopstwa hostilitatem łączyć i, złączywszy, tumulty wszczynać i rebellie podnosić. Nie kontentując się tymi tumultami, wiolenciami, ale jeszcze większe violencie wiolencjom, tumulty tumultom wzwyszpomieniony princypał przydając, do miasta Humania pobiegszy, protekcii u Paleja szukając, u którego znalazszy rebellizantów konnych circiter na dwieście excedentes, zkupiwszy i zgromadziwszy z rożnymi rynsztunkami, armata et tumultuaria manu do przerzeczonego miasta Bracławia z rebellizantami swemi szedł, i tam pomienioną chorągiew, na consistenciej stojącą, chciał znosić, jakożby zniosł, gdyby prowidentia Boska złych zamysłów jego i intencii nie pomieszała i nie pokonfundowała: Przez który swoj takowy excess i zły postępek od wszel-

kich ruchomości i dobytków wzwyszprzerżeczony principał ludzi porospędzał i do rebellii przywiodł; aby należytej żołnierzowi satisfactiej i ukontentowania nie dali, który dobytek wzwyszspecifikowany jego mość pan pułkownik do siebie wziąwszy, i on przez niedziel circiter trzy trzymając, suplementował, a że pomieniony principał cum suis complicibus et comprincipalibus pomienionego dobytku nie requirował, ani w żadną komplanacją nie wchodził, żadnej consolacii i kontentacii pomienionej chorągwi, według assygnacii sobie danej, nie obmyślając, wzwyszprzerzeczony jego mość pan pułkownik, nie maiąc czym sustentować nie tylko pomienionego dobytku, ale i samego siebie z kompanią, ony kazał prezentować i po prezentowaniu poprzedać. Przez co pomieniony rebellis cum suis rebellibus, nie parieruiąc wyraźnej assignacii, contra mentem legis wykroczył i rigor prawa i paeny, w nim opisane, eo nomine postanowione, na siebie cum suis complicibus et comprincipalibus zaciągnął i zasłużył. Wzwyszmianowany zaś manifestans, providendo indemnitati et securitati, tam personae jego mości pana pułkownika, quam substanciae, swoim i pomienionego jego mości pana pułkownika i całej kompanii imieniem, ratione praemissorum omnium, solennie się iterum iterumque protestuje i manifestuje. Salwę zostawując tejże protestacii meliorandi, augendi vel minuendi, pleno in robore reservata facultate; a terazniejszej protestacii o przyięcie, aby actis connotowana była, prosił, co i otrzymał. Stanisław Sosnowski, chorąży, swoim i jego mości pana pułkownika imieniem.

Книга гродская, винницкая, записовая и поточная, № 4599, годъ 1700—1704; листъ 415 на оборотъ.

CCXXXI.

Жалоба поручика, Станислава Бенецкаго, на жителей ягорлицкаго староства о томъ, что они напали вооруженные на квартировавшій въ ягорлицкомъ староствѣ отрядъ войска, расположенный тамъ, какъ для охраненія границъ, такъ и для окончательнаго усмиренія крестіянъ; они выгнали жолнеровъ изъ квартиръ, преслѣдовали ихъ на разстояніи 7 миль, одного жолнера убили, другаго изранили и отняли у хоругви казну, назначенную для покупки лошадей. 1704 Марта 9.

Roku tysiącznego siedmsetnego czwartego, miesiąca marca dziewiątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiey mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiesnikiem burgrabstwa winnickiego y xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, winnickiemi comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Bieniecki, porucznik, swoim y urodzonego jego mości pana Alexandra Drogomira, pułkownika jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego koronnego, y całey kompanii imieniem, przeciwko urodzonemu jego mości panu Damianowi Ruszczycowi, staroście jahorlickiemu, pierwszemu principałowi, cuius jussu, scitu et mandato infrascripta peracta sunt, tudziesz urodzonym ich mościom panom: Ptaszkowskiemu, Braszkowskiemu, Drewińskiemu, przerzeczonego jego mości pana starosty jahorlickiego towarzyszom, de nominibus ad praesens ignotos, postquam innotuerint, specificandos, motorom et authorom, totamque communitatem starostwa jahorlickiego, z imion y przezwisk pomienionym motorom lepiey wiadomym, niżey wyrażonych violencyi, tumultów y excessów complices et comprincipales, solennie et cum gravi dolore suo protestuie się idque ideo, iż pomieniony protestans, maiąc wyraźny ordinans jaśnie wielmożnego

jego mości pana podkomorzego koronnego, regimentarza swego, nie tylko na konsistentią zimową w Ukrainie do starostwa jagorlickiego y innych attinencyi sobie dany, ale też dla całości y zaszczytu oyczyzny y zasłony całego pogranicza, dla utrzymania grassantis dotąd niedobrze uśmierzonego chłopstwa hostilitatis y pogromienia wzbudzonych jakich rozruchów nowych y rebellii, wzwyszprzerzeczeni motores y authores cum suis complicibus et comprincipalibus, obliti timoris Dei, dilectionis proximi, nietylko przeciwko prawu koronnemu ale też y Boskiemu postępuiąc, na rigor onego y winy, w nim eo nomine przeciwko gwałtownikom pospolitego pokoju, legum comtemptores, juri publico rebelles opisane y postanowione, non metuendo minimeque eas formidando, które każdemu pacem et securitatem publicam praecustodiunt, żadney zaczepki nie dawszy y owszem, według artykułow woyskowych sprawuiąc się, żadney aggrawacyi ani oppressii y krzywdy nie uczyniwszy, bez wszelkiey dania okazyi, tempore certo, non ita pridem praeterito, to iest dnia pierwszego miesiąca marca, w roku ninieyszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, ipso crepusculo, adscitis sibi aliis plurimis complicibus et comprincipalibus do wniesionych wiolencyi, pomienieni motores et authores śmieli y ważyli się, po uśmierzoney niedawno rebellii, na gospody w pomienionym starostwie kompanią nachodzić, nowe rozruchy wzbudzać, wiolencye y tumulty wszczynać, kupy swywolne zgromadzać, które zgromadziwszy, pomienioną kompanią z konsistencyi, za assignacyą sobie daney, cum bombardis longioribus et brevioribus, pulvere sulphureo et globis plumbeis bene onustis, y z innemi rynsztunkami naszedszy, jako nieprzyiacioł jakich vi et violenter tumultuarieque znosić, wypędzać y wyganiać, w którym tumulcie y rozruchu kilku kompanii, nihil sibi male eveniri sperantes, pobili, poranili, pokrwawili, jego mości pana Dogieła, towarzysza, dzidą lethaliter przebili, et vix semivivum zostawili, towarzysza Lipkę niewinnie na śmierć zabili, zamordowali y, onego zamordowawszy, nie wiedzieć gdzie ciało zatopili; tym się nie kontentuiąc pomienieni motores y authores, ale ieszcze większe wiolencye wiolencyom, tumulty tumultom przydaiąc, większą kupę zebrawszy, pomienioną kompanię insequendo, przez mil siedm gonili, jaśnie wielmożnego jego mości pana regimentarza na skupienie koni talerow bitych pięćset, jego mości pa-

na pułkownika, talerow bitych sto, sześćdziesiąt et alias permultas plurimasque res innej kompanii, regestrem osobliwym specifikowane y juramentem potwierdzone, a multis annis cum summa cura et labore comparatas, zabrali, zrabowali y inne excessa, violencye, tumulty, inquisitione, si opus fuerit, probandas, poczynili; przez który swoy takowy występek et temerarium illicitumque ausum przeciwko prawu koronnemu y Boskiemu wzwyszprzerzeczeni motores cum suis complicibus et comprincipalibus wykroczyli y one zwiolowali, winy, w nim eo nomine opisane y postanowione, tak ratione abusus bombardarum, iako też wiolencyi, tumultów, krzywd poczynionych, na siebie zaciągneli y popadli; pro quibus praemissis violentiis, injuriis, damnis wzwyszspecifikowany protestans tę solenną zanosi protestatią, salva melioratione tam in toto, quam in parte; a teraznieyszey protestacyi o przyięcie, aby actis connotowana była, prosił; co y otrzymał. Stanisław Bieniecki, manu propria.

Книга винницкая, гродская, записовая и поточная, 1700—1704 года, № 4599; листъ 418.

CCXXXII.

Жалоба дворянина Фелиціяна Михаловскаго на дворянина Михаила Клитинскаго о томъ, что Клитинскій доставлялъ возставшимъ козакамъ военные припасы, извѣщалъ ихъ о движеніяхъ польскихъ войскъ и укрывалъ крестіянъ, принимавшихъ участіе въ возстаніи. 1704. Марта 12.

Feria quarta post dominicam judica quadragesimalem proxima, anno Domini 1704.

Videnda hoc loco protestatio generosi Feliciani Michałowski, bonorum villae Słobódka Holacka haeredis, in palatinatu Braclaviensi existentis, in et contra nobilem Michaelem Klityński, bona villam Klityszcza possidentem, ratione per ipsum, contra commune jus regni, ne hostibus patriae ac patriotarum quaequam munimina administrentur, processionis, quia, salis nitri, pulveris, plumbi per ipsum od varia loca congregantis, se insolentia subditorum

kozakorum, spontanee et libere missionis, eorundemque rebellium de vigilantia militum regni atque processu bellico, praecipue generosi Martiani Mościbrodzki, levioris armatarae militum illustris et magnifici palatini Belzensis, campestris exercituum regni ducis, legionarii, contra eandem rebelionem cum sibi commissis militibus procedentis, ad locum Savińce casu infelice tantum dispersis, praecautionis, tum, adveniente regni exercitu, in partes frivolae transmigrationis, ac generosi protestantis subditi, dicti Grochovski, de villa Słobodka Holacka proprii, sese in oppido Pików ob eundem tumultum tutantis, equae receptionis, aliarumque violentiarum, injuriarum et damnorum illationis, facta; prout latiori in copia dabitur, Felicjan Michałowski.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, № 5247, годъ 1704—1706; листъ 14.

CCXXXIII.

Жалоба дворянина Фелиціяна Михаловскаго на дворянина Богуслава Барановскаго о томъ, что Барановскій ложно обвинилъ его въ разореніи жителей мѣстечка Янова, между тѣмъ какъ жители Янова, сами принявши участіе въ крестіянскомъ возстаніи, соединились съ полкомъ Карнауха, напали на село Михаловскаго, Голяки, побудили его крестіянъ присоединиться къ возстанію и имущество его разграбили и разорили. 1704. Марта 20.

Feria quinta magna proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quarto.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticzoviensia personaliter veniens generosus Felicianus Michałowski, suo et generosi Antonii Michałowski, fratris sui germani, nomine, protestatus est in et contra generosos Boguslaum et Euphrosynam Kulikovska Baranowskie conjuges, idque ideo, quia ipsi, nequidquam justitiae attendentes atque minime imperia illistrissimorum exercituum regni ducum observantes, legesque regni, belli processu firma-

tas, non pleno notantes, ausi sunt et temere praesumpserunt, primo generosum Felicianum Michałowski, serenissimi Friderici Augusti, principis, cohortis hastatae commilitonem coram actis regni, quasi subditos suos, de oppido Janów, in palatinatu Braclaviae existenti, nulla lege et praetextu justo, spoliaret, circumscribere. Qui generosus protestans non modo sibi res objectas de rebellibus subditis generosorum Baranowskich conjugum, una cum ordinatis ad id cohortibus ab illustrissimo regni campestri exercituum duce, recepit, verum etiam quosdam, imo plurimos, fere triginta, de eodem oppido Janów subditos, sibi impetrantes, super bonis suis Holaki in protectione conservavit; qui, ab hyemalibus frigoribus sese conservantes, super fundis Holaki parcam silvam in nihil redegerunt. Verum etiam ab iisdem subditis dicti oppidi Janów, generosorum Baranowskich possessionis, tam ipse gererosus protestans, quam et subditi sui protestantis, summa damna, violentias et injurias pertulerant..... ipsi per se rebelles, alias de legione dicti Karnauch, nequam unius, super bona Holaki, generosi protestantis haereditaria, induxerunt, atque dictos: Pilip Krawiec, Iwan Slusarenko, electum ex suis ad rebellionem watamanum, Fedor Wołoszyn, Ostap Łyssy, Hryhor zięć Prokopa, Łucko Makluk, Stephan Kołodziażenski, zięć Trykozów, zięć Aktałów, Winnik, Iwan Bakałarz, Pawło Tkacz, Czyczkało, Kassjan Szwiec, Iwan Tkacz, ex communitate sui ad augendam rebellionem, nunc etiam superstites, et ibidem, in oppido Janów, degentes, expedierunt; equos, pecora, pecudes, vestes, vestimenta, tam sui protestantis, quam et nobilis Antonii Łaski (qui hic idem ipse, una cum generoso Michałowski, protestatur personaliter) subditorumque villae Holaki generosi protestantis aliaque suppellectilia, seorsivo regestro specificanda, interceperunt. Quae quidem omnia, male gesta, dictus generosus Felicianus Michałovski, modernus protestans, primo per generosum Boguslaum Baranowski literaliter requisitus, amicabiliter sopire paratus erat et cupivit, etiam amicabiliter et literaliter sese ad affectata offerendo; verum quoniam rescivit et agnovit, plus ultra justitiam coram actis regni se circumscribi, protestans modernus, processu tam injustae causae impeti ac nodari, ideo hic idem generosus protestans, se et generosum Antonium Michałovski, fratrem suum germanum, qui nec tunc in Ukraina

fuit, omnia juste et jure vindicaturum velle, iterum iterumque manifestatur et protestatur. Felician Michałowski.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, № 5247, годъ 1704—1706; листъ 18.

CCXXXIV.

Жалоба, управляющаго ладыжинскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Окуневскаго, на полковника волошскихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, о томъ, что онъ, квартируя въ Брацлавскомъ староствѣ, отправилъ въ Ладыжинъ часть своихъ солдатъ, которые заграбили скотъ у крестіянъ и самыхъ крестіянъ разогнали. 1704. Апрѣля 16.

Roku tysiącznego siedmsetnego czwartego, miesiąca kwietnia szesnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiestnikiem burgrabstwa winnickiego i księgami niniejszymi, grodzkimi, winnickimi, comparens personaliter urodzony Jan Okuniowski, dobr miasta Ładyżyna administrator, swoim i wielmożnej jej mości pani Anny Zamojskiej, podskarbiny wielkiej koronnej, imieniem, przeciwko urodzonemu Stanisławowi Podleckiemu, pułkownikowi chorągwi wołoskiej jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody bełskiego, hetmana polnego koronnego, i całej kompanii jego, solenniter et cum gravi sui animi querimonia świadczył i protestował się ideo: iż pomieniona chorągiew, mniej dbając na rigor prawa koronnego i artykuły wojskowe i paeny przeciwko invasorom i depopulatorom dobr cudzych eo nomine postanowione i opisane, ale owszem one postponując i lekce sobie ważąc, nie miawszy wyraźnego ordinansu od jaśnie wielmożnych ich mościów panów hatmanów koronnych do dobr miasta Ładyżyna, dziedzicznych jaśnie wielmożnej jej mości paniej podskarbiny wielkiej koronnej, na consistentią sobie naznaczoną, danego, ale tylko expresse capitaneatum bracławiensem cum attinentiis et pertinentiis, nie respectuiąc i na to, że przez przeszłoroczną rebellią kozacką i wojska koronne w roku przeszłym, ty-

siącznym siedmsetnym trzecim, penitus miasto Ładyżyn jaśnie wielmożnej jej mości paniej podskarbiny wielkiej koronnej zruinowane zostało, ale i teraz, tempore certo, non ita pridem praeterito, to jest w roku niniejszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, miesiąca lutego iedynastego dnia, in maius damnum et ruinam pomienionych dóbr i oppressią ubogich poddanych, na consistentią do starostwa bracławskiego przyszedszy i tam stanąwszy, wzwyszpomieniona chorągiew, nie prezentowawszy żadnego ordinansu, śmiała i ważyła się dobra wzwyszspecifikowane, miasto Ładyżyn, jaśnie wielmożnej jej mości paniej podskarbiny wielkiej koronnej, tudzież protestanta samego violenta et tumultuaria manu najeżdżać, gdzie najechawszy, poddanym pomienionego miasta Ładyżyna bydła sztuk kilkadziesiąt i koni, in vim grabieży, zabrali i one in suum commodum et usum, gdzie chcieli, obrocili, et ad multas amicabiles protestantis requisitiones powrocić nie chcieli et hucusque nie powrócili, imo pomienionego wzwysz protestanta, verbis ignominiosis et scomaticis diffamowali i konfundowali i inne krzywdy w pomienionym mieście Ładyżynie (jako latius regestr poprzysiężony in se continet) poczynili. Tym się nie kontentując, ale jeszcze większe violencie violenciom, tumulty tumultom przydaiąc, poddanych przerzeczonego miasta Ładyżyna, cum evaginatis frameis insequendo, wzwyszmianowana kompania porozganiała i porozpędzała, przez które tumulty, wiolencie i exorbitancie miasto Ładyżyn zruinowali i zdezolowali, gospodarzów, numerum viginti excedentes, wypędzili i inne excessa, tumulty i exorbitancie, jako fusius inquisitione in termino termini, si opus fuerit, deducetur, poczynili. Przez który swoj takowy występek niesłuszny przeciwko prawu koronnemu i pospolitemu wykroczyli i one zwiolowali, winy w nim eo nomine postanowione contra depopulatores et invasores alienorum bonorum na się zaciągnęli i zasłużyli; pro quibus praemissis omnibus wzwyszmianowany protestans, suo et quo supra nomine, solennie się protestuie, salva melioratione, tam in toto, quam im parte. A terazniejszej protestaciej o przyięcie, aby actis connotowana była, prosił, co i otrzymał. Jan Okuniowski, ręką trzymaną.

Книга гродская, винницкая, записовая и поточная, № 4599, года 1700—1704; листъ 419 на оборотѣ.

CCXXXV.

Рѣшеніе гродскаго владимірскаго суда по дѣлу между дворяниномъ Яковомъ Ледуховскимъ и конюшимъ коронпымъ, Александромъ Конецпольскимъ, о томъ, что Конецпольскій предоставилъ Ледуховскому въ арендное владѣніе на 3 года свои имѣнія, Паволочь и Котельню; Ледуховскій-же не могъ ими пользоваться, такъ какъ они были заняты Палѣемъ. Судъ отстрочилъ рѣшеніе до слѣдующихъ рочковъ по прозьбѣ тяжущихся, заявившихъ надежду примириться до того времени. 1704. Апрѣля 20.

Roku tysiąc siedmset czwartego, miesiąca Aprilis dwudziestego czwartego dnia.

Na roczkach sądowych, grodzkich, łuckich, od dnia dwudziestego siodmego miesiąca marca, roku teraz idącego, wysz na akcie mianowanego, przypadłych y sądownie odprawować się zaczętych, przed nami: Wawrzyńcem Stanisławem z Pepłowa Pepłowskim, woyskim ziemskim, podstarościm, Jerzym Stanisławem na Markowiczach Hulewiczem, woyskim ziemskim włodzimirskim, sędzią y burgrabim, Janem-Władysławem na Wiszeńkach Grzymałą-Ochotnickim, podstolim żytomirskim, pisarzem, urzendnikami sądowemi, grodskiemi, łuckiemi, przypadła sprawa z regestru sądowego za przywołaniem woźnego generała, szlachetnego Adama Watowskiego, apparytora sądowego, między instigatorem sądowym y jego delatorem, urodzonym jego mością panem Jakubem Ledochowskim, aktorem, a jaśnie wielmożnym imć panem Janem Alexandrem na Koniecpolu y Jazłowcu Koniecpolskim, koniuszym koronnym, pułkownikiem woysk jego krulewskiej mości, pozwanym, za pozwem grodzkim łuckim od powoda po pozwanego, na termin sądzenia się cadencyey roczkow grodskich

łuckich, w sprawie niżey mianowaney, wydanym y u sądu ninieyszego produkowanym, który, za podniesieniem od strony powodowey, u sądu ninieyszego był czytany, y tak się w sobie pisany ma: Athanazy na Mionczynie, Maciejowie y Pałajowie Mionczyński, podskarbi nadworny, łucki, krzepicki, łosicki starosta, pułkownik wojsk jego królewskiej mości, jaśnie wielmożnemu jego mości panu Janowi Alexandrowi na Koniecpolu y Jazłowcu Koniecpolskiemu, koniuszemu koronnemu, pułkownikowi woysk jego królewskiej mości, z osoby y ze wszystkich generaliter dóbr y summ pieniężnych, powagą jego królewskiej mości, a władzą urzędu mego starościńskiego przykazuię, abyś wasz mość przedemną samym, albo urzędem moim, grodskim, łuckim, na roczkach, które w roku teraznieyszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, die decima quarta Februarii przypadną y sądzić się maią, a w niesądzeniu tych dla iakichkolwiek przyczyn, na inszych, po nich naybliżey przypadaiących, sam przez się oblicznie y zawicie stanoł na instancyą instygatora sądowego y jego delatora, urodzonego jego mości pana Jakuba na Ledochowie Ledochowskiego, który wasz mość pozywa do oddania y zapłacenia summy szesnastu tysięcy sześciuset złotych polskich una cum provisione, contraktem pewnym y assekuracyą w roku tysiącznym siedmsetnym pierszym, dnia osimnastego września, w Rąkołupach, między tymże aktorem a wasz mością spisanym, na dobra: Pawołocz, Kotelnią cum attinentis, w woiewodstwie Kiowskim bedące, podanych, y dla buntów kozackich y przeszkod od Paleia nie trzymanych y nie używanych, z nagrodzeniem szkod y winami prawnemi, a w nieoddaniu pomienioney summy, do puszczenia innych dobr, tu, w woiewodstwie Wołyńskim leżących y tey summie corresponduiących, na którym terminie, abyś wasz mość stanąwszy, skutecznie się usprawiedliwił. Pisan w zamku łuckim, roku tysiąc siedmset czwartego, die vigesima sexta januarii. A po podniesieniu y przeczytaniu wyżinserowanego pozwu strona powodowa prosiła i domawiała się, aby sąd pozwanej na wyszinserowany pozew sprawić się nakazał; a potym strony obie: powodowa, urodzony jego mość pan Jakub Leduchowski, actor, personaliter; pozwana—przez urodzonego Dobrzyńskiego, regenta grodzkiego łuckiego, personaliter, u sądu niniejszego stanowili się, a, nie przypuszczając tej sprawy do rozsądku prawnego, one, w nadzieję zgody i przyjaciel-

skiego między sobą pomiarkowania, do blisko przyszłej kadenciej sądów grodzkich łuckich, po tych teraźniejszych najpierwej do sądzenia przypadających i sądzących się, wzieli i wpisali; na który roki termin, zawity w niepogodzeniu się w tym czasie, taki, jaki na ten czas przypadał i być miał, bez wszelkiego sobie przypozwu, z regestru prostego, sine beneficio aresti, zachowali i naznaczali, salvis defensis na obiedwie strony reservatis; co im sąd niniejszy, grodzki, łucki stwierdziwszy i zmieniwszy, do ksiąg niniejszych kazał zapisać i jest zapisany.

Книга гродская, луцкая, декретовая и кондемнатовая, № 3064 годъ 1704; листъ 558 на оборотѣ.

CCXXXVI.

Жалоба дворянина Петра Кроковскаго, на дворянина Ивана Кулаковскаго, о томъ, что Кулаковскій передерживаетъ въ своемъ имѣніи, селѣ Волосовцахъ, крестьянъ, бѣжавшихъ изъ имѣнія Кроковскаго, села Свичной, участвовавшихъ въ движеніи козацкомъ и во время онаго ограбившихъ имущество Кроковскаго. 1704. Мая 26.

Feria secunda intra octavas festi sacratissimi corporis Christi Domini, anno ejusdem (millesimo septingentesimo quarto).

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticzoviensia, personaliter veniens generosus Petrus Krokovski, bonorum villae Swieczna, in palatinatu Podoliae, districtu Laticzoviensi existentium, possessor, soleniter et cum quaerimonia protestatus est in et contra generosum Ioannem Kułakowski, capitanum sacrae regiae majestatis, bonorum villae Vołosovce quovis juris titulo tenutarium possessorem, idque ideo, quod, postposita legum regni de compensanda aliena injuria observantia sancitarum, ausus est et temere praesumpsit, laboriosos: Stach, Marcin Tkacz, item Marcin, quos ante grassantem recenter kozakorum insolentiam magno sumptu et impensis in subjectionem sibi ad villam Swiczna conduxerat, eosque per subministrata alimenta, equos et a se data vestimenta, omniaque usui et commodo ipsorum necessaria, ibidem inhabitare fecerat. Inde pessima imbuti insolentia, ad oppidum Sieniavka, evocatis secum

aliis duobus subditis de villa Sviczna, accepta protestantis equa, contulerant, indeque cum caeteris grassantibus kosacis ipsi quoque grassantes, villam, dictam Sviczna, protestantis haereditariam, insolentissime suis cum armis invaserant, tunc tritici purgati metretas, alias ośmaczek, quatuor cum saccis, currum, variaque vasa et suppellectilia, hordei metretas quadrantes, id est czetweryków, quinquaginta, pisorum, scilicet wielkogrochu, semimetretam, id est pół ośmaczki, acceperunt et secum avexerunt, aratra et occas dissecuerunt; post vero sopitum tumultum, sese in protectionem generosi Kułakowski in villam Wołosovce deditos, et saepissime amicabiliter requisitos, neque justitiam administrare, neque eos extradere velle; imo requirentem protestantem verbis jocosis ac alienam proprietatem vilipendendibus, toties ab ulteriori requisitione repellere; aliasque violentias, damna, uti seminationis vernalis et aestivae omissionem, et injurias inferre. Pro quibus praemissis, se idem generosus protestans jure acturum et vindicaturum declarando, iterum manifestatur.

Книга протоколовъ Летическаго гродскаго суда, № 5247, годъ 1703—1706; листъ 34.

CCXXXVII.

Универсалъ Гетмана Мазепы къ шляхтѣ воеводства кіевскаго, въ которомъ онъ объявляетъ о томъ, что пришелъ въ предѣлы воеводства единственно съ цѣлію помочь въ войнѣ противъ Шведовъ; онъ обеспечиваетъ безопасность шляхты и обѣщаетъ помочь ей въ усмиреніи крестіянъ. 1704. Іюля 12.

Року тисеча семьсотъ четвертого, мѣсеца Іюля 31 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевскои милости овруцъскомъ, передомною, Даниелемъ Левковскимъ, намѣстникомъ на тотъ часъ и регентомъ кгродскимъ овруцъскимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanąwszy urodzony imć pan Karol Ciechanowski, ten uniwersał, od jaśnie w. jegomości pana hetmana zaporoskiego, z pieczęcią i podpisem ręki własnej, wojewod-

stwu kijowskiemu ratione introcontentorum dany i służący, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich z suscepta grodu żytomirskiego per oblatam podał, tenoris sequentis:

Пресвѣтлѣйшого и Державнѣшого, Великого Государя нашого, Его Царского Величества войска Запорозъкого Гетманъ и славного чину Святого Апостола Андрея кавалеръ, Іоаннъ Мазепа. Ясновельможнымъ, вельможнымъ ихъ милостемъ паномъ деръжавцомъ, посессоромъ и всѣмъ всякое кондиціи, волъности и преминенціи воеводства кіевского, духовного и свѣцкого стану обывателемъ и кождому, комукольвекъ о томъ вѣдати належитъ, при залеценю суседскои нашои прыязни и всякои поволности, ознаймуемъ: ижъ мы, гетманъ, по звѣрхнѣйшомъ пресвѣтлѣйшого самодержавнѣйшого монархинашого, Его Царского Величества, указу и ордынансу, идучи зо всѣмъ войскомъ запорожскимъ въ панство короны полской, не для того, абысмы въ речи тоеи посполитои, вѣчного покою пактами зъ наяснѣйшимъ Его Царского пресвѣтлого Величества маестатомъ зконфедерованои, мѣли якіи противніи взрушати депактаціи, замѣшанія, диссенсіи, и въ добрахъ, такъ Королевского Величества, яко тежъ духовныхъ и свѣцкихъ чинити яковыи девастаціи и аккграваціи, ани для того, абысмо тымъ нашимъ военнымъ маръсомъ, въ сихъ найбарзей пограничныхъ краяхъ, яковую своевольному народови до седиціи и бунтовъ противко пановъ и державцовъ своихъ и до выламанся зъ належитого послушенства и подданства подавали оккязію и отуху, лечъ въ суккурсъ Королевскому Величеству и цѣлой речи посполитой противко сполного обоихъ наяснѣйшихъ монарховъ; Его Царского пресвѣтлого Величества и цѣлой рѣчи носполитой непріятеля, Шведа, и его коллекгатовъ, на защитъ и оборону достоенства наяснѣйшого маестату Королевского Величества и цѣлой речи посполитое отъ явнои короля Шведского непрызяной оппрессіи, драпѣжства и депопуляціи, яко пильное въ томъ мѣемъ, по указу наяснѣйшого монархи нашого, Его Царского Величества, старане, абы тое наше аукгзиліярное до панства короны полской зе всѣми войсками запорозъкими порушене и посилки пожаданныи Королевскому Величеству и цѣлои речи посполитой принесли тишину, покой и во всѣхъ станахъ рѣчи посполитои въ противныхъ диссенсіяхъ и диффиденціяхъ згоду и конфиденцію, а непріятелеви вѣчную ганбу

и отъ панства короны полской аверсію. Такъ всѣхъ вобецъ ясневельможныхъ, вельможныхъ ихъ милостей пановъ воеводства кіевского и повѣтовъ, до него приналежачихъ, вшелякого стану, кондиціи, годности и преминенціи обывателей, въ близкомъ пограничномъ сусѣдствѣ зъ нами зостаючихъ, симъ универсаломъ нашимъ упевняемъ, абы ихъ милости безпечне, безъ найменшое тревоги, на добрахъ своихъ ойчистыхъ, дѣдичныхъ и якимъ-же колвекъ правомъ набытыхъ седѣли, въ належитои подданыхъ своихъ послушенства клюбѣ держали, спокойне оными владѣли и, гдѣбыколвекъ межи оными вщиналося яковое до ребеліи шемъране, владзою своею, ведлугъ воли и уподобаня своегожъ, оныхъ отъ того повстягали, а еслибы хто зъ ихъ милостей опачною яковою реляціею и пострахомъ тыхъ Его Царского Пресвѣтлого Величества аукзиліарныхъ рейменту нашого запорозъкихъ войскъ, порушенный, одъ добръ и поссесіеи своеи удалился, теди, абы кождый таковый зъ ихъ милостей на первое свое мѣстце и габитацію безпечне повернулся, певенъ будучи, же найменшая никого зъ ихъ милостей не подкаетъ непрыязнь, оппрессія и акгравація. Посполитый засъ народъ, въ подданствѣ тыхъ-же помянутыхъ ясневельможныхъ, вельможныхъ ихъ милостей пановъ обывателей воеводства кіевского зостаючихъ, симъ универсаломъ нашимъ упоминаемъ, абы въ належытомъ ку паномъ, деръжавцомъ и поссессоромъ своимъ послушенствѣ знайдуючися, найменьшого нигде не вщинали до бунтовъ шемъраня; которые еслибы гдѣ мѣли показатися, теди мы по собѣ декляруемъ, ижъ сами роскажемъ оные всмиряти, и яко непріятелей таковыхъ бунтовниковъ зносити. Для скутечнѣйшой прето всего того вѣдомости, и крѣпости, росказалисмо сей универсалъ зъ канцеляріи нашои войсковои потребуючои сторонѣ, съ подписомъ руки нашои, при печати войска запорожского звыклои выдати. Данъ зъ обозу отъ Паволочи, іюля 12-го, року 1704.—У того универсалу, при печати притисненои, подписъ руки ясневельможного его милости пана гетмана власное тыми словы: звышъ менованый гетманъ и кавалеръ рукою власною.

А цепта гроду житомирского въ тые слова есть написана: Anno 1704-to, die 28-va iulii comparentes personaliter: urodzeni ichmość panowie: Władysław Brański i Samuel Żerebyło, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, ten uniwersał od jaśnie

wielmożnego jegomości imci pana hetmana zaporoskiego wojwodztwu kijowskiemu służący, per oblatam podali: Suscepi Bazyli z Wyhowa Wyhowski, namiestnik starostwa i regent grodzki żytomirski. Inductum ad acta castrensia et correctum.

Который-то универсалъ, за поданемъ особы вышъменованои подаючои, а за моимъ урядовымъ принятемъ, увесь зъ початку ажъ до конца, слово въ слово, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, овруцкихъ есть уписаный *).

Книга гродская, овруцкая, поточная и записовая, № 3221, годъ 1704—1708; листъ 42.

CCXXXIII.

Постановленіе сеймика воеводства Подольскаго о томъ, чтобы ополчиться поголовно противъ возставшихъ подъ предводительствомъ Шпака крестіянъ, чтобы просить помощи у короля и требовать усиленія гарнизона каменецкой крѣпости. Назначается день и мѣсто сбора для ополченія. 1704. Іюля 14.

Feria quarta post festum s. Margarethae virginis et martyris proxima, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Ioannes Młodzieiowski, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit laudum infrascriptum palatinatus Podoliae incolarum, manu magnifici Vladislai Casimiri Kawiecki, dapiferi nowogrodensis, vicecapitanei et judicis castrensis latyczowiensis, mareschalci conventus eiusdem palatinatus Podoliae, propria subscriptum, cuius tenor sequitur talis. My: rady, dignitarze, urzędnicy woiewodztwa Podolskiego, ziechawszy się in locum consultationis solitum dnia czternastego lipca, nihil derogando prawom oyczystym, moco, iuxta solitam praxim et sancita

---

*) (Тотъ-же универсалъ въ переводѣ на польскій языкъ помѣщенъ въ книгу гродскую, житомирскую, записовую 1701—1713 года, № 209; листъ 121 и въ книгу гродскую, луцкую, записовую 1704 года, № 2240; листъ 1076).

reipublicae sobie pozwoloną, na dzień dzisieyszy, ex limitatione seymiku za uniwersałem jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, de data eiusdem sexta mai na obranie ad latus regium deputatów, odprawionego pod dyrectyą wielmożnego jego mości pana Kawieckiego, y tenże seymik zwyczaiem należytym limitowawszy, którego seymiku moc y władzę u siebie in omnes casus pro cura nostri, ordinationes et dispositiones internas żachowaliśmy; na którym, zapatruiąc się, quid agere quidve non agere debemus? a tak conscientia recti pewni będąc, porozumiawszy się, że iednostaynego iesteśmy sentimentu, o czym Bog, qui quae nos gerimus auditque et videt, ten nas przed światem, jego krolewską mością a całą rzecząpospolitą wyświadczy y honor woiewodztwa naszego ex integro zachowa. Dla czego, wyrozumiawszy calamitatem oyczyzny całey, ktorą, nube remota, każdy kochaiący syn widzieć może, oraz statum causae praesentis, de qua res est, injuriasque, obliguiemy samychże siebie to uchwałą naszą, aby, nie referuiąc się do żadnych succursow w zachodzącym woiewodztwa niebezpieczeństwie, wsiadaliśmy na koń ad repressalia buntowniczemu przedsięwzięciu nieiakiego Szpaka y innych, ktorzy nie tylko w siły accrescunt, ale y iuż znacznie się liczy, kiedy rachuie woyska swego na sześćset, co, aby żadney cenzurze, tak u jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, iako u rzeczypospolitey nie podpadało, obliguiemy wielmożnych ich mościów panów posłów ad latus regium, legitime tempore seymiku przeszłego obranych, aby, przy szczerey y stateczney ochocie, nie tylko donieśli o swawolnych kupach y przez nie iuż znaczną ruinę braci obywatelów naszych jego krolewskiey mości, panu naszemu miłościwemu, ale też imieniem woiewodztwa całego uprászali, aby paterne provideat et succurrat oppressii teraznieyszey y potomney. Doniosą y to ich mość panowie posłowie, że woiewodztwo nasze, circa defensionem sui armuie się, iednakże na początkach swoich, ktore, niby na ten czas, iako phenix z popiołów, odradzać się poczęło, ieszcze nie może mieć tych sił, iakich by in obiectum zachodzącym niebezpieczeństwom potrzeba, upraszać będą, aby albo iaką dywizyą in defensionem kraiu naszego naznaczył, albo kazał napisać do wielmożnego iego mości pana Mazepy, hetmana woy.k Zaporowskich, pod władzą y ordynansem jego krolewskiey

mości, pana naszego miłościwego, natenczas zostaiącego: ut compescat siłami swemi ora draconum y nie dozwalał, ut jus detur sceleri in commune nefas. I to deferunt ich mość panowie posłowie jego królewskiej mości, iż uniwersał, tak jego królewskiej mości, iako y xięcia Galiczyna Szpakowi podano: xięcia Galiczyna przyiął z pocałowaniem, a jego królewskiej mości odrzucił. Zalecamy y to singulariter ich mościom panom deputatom naszym, aby upraszali jego królewską mość, pana naszego miłościwego, ne diminuatur praesidium tuteysze, ale y owszem, si possibile, augeatur, lecz nie innemi siłami, tylko rzeczypospolitey, praesidiarios fortecy Kamienieckiey; która forteca, iako raz, ex mente całey rzeczypospolitey, na seymie Warszawskim, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo nono oddana pod commende jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody Krakowskiego, tak aby sub eiusdem regimine zostawała, to iednak praecavemus, aby wszyscy ich mość praesidiarii, począwszy od samego wielmożnego jego mości pana generała, vice-komendanta tuteyszego, iuramentum fidelitatis maiestatowi jego krolewskiej mości pana naszego miłościwego y rzeczypospolitey wykonali przed jaśnie wielmożnym jego mością panem generałem Podolskim, komendantem, od rzeczypospolitey do tuteyszey fortecy naznaczonym per constitutionem. Popis nasz odłożyliśmy ad ultimam julii, do seymiku ex limitatione pod dyrectyą y władzą, za zdaniem wszystkich braci, tegoż wielmożnego jego mości pana Kawieckiego, stolnika nowogrodzkiego, marszałka koła naszego rycerskiego. Na który to dzień, lubo tuszymy, że z zwykłey ad fortia agenda ochoty wielmożny jego mość pan podkomorzy przybyć nie omieszka vigore officii sui, iednakże, dla skuteczniejszey pewności, obowiązuiemy jego mości pana marszałka koła naszego, aby pisał imieniem naszym, obliguiąc jegomości amore patriae, żeby na czas naznaczony ziechać raczył, in casu zaś albo słabego zdrowia, albo oddalenia się z kraiów naszych jego mości, tedy, ad instar confederacyi Sendomirskiey, obierzem sobie e medio nostri marszałka in termino do popisu conservato y onego wszelkie dyzpozycye wykonywać obowiązuiemy się; a że powiat Latyczowski, iako bracia nasi jednego woiewództwa, tak indiversibiliter we wszystkich naszych obradach, w szczęściu y nieszczęściu, spolnie cieszą się y smucą się y na tenże dzień popisu pod Kamieniec ziechać

tenentur, dla czego, ieżeliby ob hostilitatem praesentem grassuiących swawolnych ludzi, którzy in vicinia onychże sedem belli w Chmielniku sobie założyli, nie mogą do nas na ten dzień naznaczony przybyć, pozwalamy ich mościom braci naszym, aby przed wielmożnym jego mością panem stolnikiem nowogrodzkim, marszałkiem koła naszego, w dzień, od tegoż wielmożnego jego mości pana marszałka władzą całego woiewodztwa sobie daną naznaczony, popis wykonali; wszystkich zaś braci naszych jaśnie wielmożnych ich mościów obsecramus, aby na dzień rzeczony popisu, more antiquo, ad proportionem dóbr swoich, tak w ziemi Kamienieckiey, iako w powiecie Latyczowskim, poczty stawiali, sub rigore statutem y konstitutiami de expeditione bellica obwarowanemi, in casu zaś contraventionis daiemy moc sądzić ich mościów, które judicatum pro rato et grato wszyscy acceptować submituiemy się, ile że ex consensu et beneplacito całego woiewodztwa ten rigor na nasże samych et pro sola tuitione zdrowia y fortun własnych stanowiemy; na co sądy, sub tempus expeditionis bellicae, za ziazdem naszym blisko przyszłym, uchwaliliśmy, terminem y trybem confederacyej Sendomirskiey. Kiedy zaś zapatruiemy się supra orbitam woiewodztwa naszego, myśl nie tylko niespokoyna, ale też od wszelkich insultów y dalszych niebezpieczeństw nie może bydź wolna, uważaiąc, iż ich mość bracia starsi nasi, którzy de lege et more mieszkać z nami y radzić o całości woiewodstwa powinni, oddalili się od nas, tak dalece, że iednych nie często, drugich nigdy nie widzimy; za czym, że z tych naybliższy znayduie się jaśnie wielmożny jego mość pan woiewoda Krakowski, generał woiewodztwa naszego, upraszamy wielmożnego jego mości pana Makowieckiego, podczaszego podolskiego, deputata ad latus regium naszego, aby po drodze wstąpił do Lwowa y oddał credens jaśnie wielmożnemu jego mości panu woiewodzie Krakowskiemu et exponat necessitatem bytności w tym kraiu jego mości, tudziesz aby wywiodł quo affectu et aestimatione woiewodztwo nasze zakłada sobie in rebus adversis w osobie jego mości rady, nadzieie y bezpieczeństwa, którego meritum że lubo merces non intra verba consistit, iednakże, aby godne y rzetelne odebrały wielkie zasługi u całey rzeczypospolitey wdzięczność et pretium, addere momentum każdego czasu nie zamieszkamy. Teraz ex statione nostra committimus wielmożnemu jego

mości panu marszałkowi koła naszego, aby hoc in passu limitationem seymiku, tak a data praesentis ad ultimam currentis, iako y ad sex septimanas, ex consensu braci limitowanego, włożył in laudum woiewodztwa naszego pod tąż laską. Które to nasze postanowienie strzymać sobie we wszystkim nobili verbo przyrzekamy y one, podpisem ręki wielmożnego jego mości pana marszałka naszego ztwierdzone, ad acta grodu tuteyszego Kamienieckiego y Latyczowskiego oddać upraszamy. Datum w Kamieńcu, decima quarta julii, millesimo septingentesimo quarto. Władysław Kazimierz Kawiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego, woiewodztwa Podolskiego (manu propria).

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1704 года, № 3958; листъ 480.

CCXXXIX.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы къ жителямъ Хвастова, объ отставлении Семена Палѣя отъ должности Бѣлоцерковскаго полковника и о предоставленіи этой должности Михайлу Омельченку. 1704. Августа 1.

Пресвѣтлѣйшого и державнѣйшого Великого Государя нашего, Его Царского Величества войска Запорожского Гетманъ и славного чина Святого Апостола Андрея кавалеръ, Іоанъ Мазепа.

Вамъ, всему старшему и меньшому войска Запорожского, бывшого Палѣевого полку товариству и всѣмъ, комубыколвекъ зъ обывателей Фастовскихъ и инныхъ о томъ вѣдати належало, симъ унѣверсаломъ нашимъ ознаймуемъ, ижъ, оддаливши мы для певныхъ причинъ пана Семена Палѣя одъ уряду полковництва, вручилисмо тотъ урядъ полковничій пану Михайлу Омельченкови, яко справному и благоразумному человѣкови, позволяючи оному всякіи межи вами порядки управляти и все, щоколвекъ належитъ до оного старшенства, справовати. За чимъ, вѣдаючи о таковой волѣ нашой, абысте вы всѣ належитое оному отдавали послушенство и всякую, яко старшому своему, оказовали поволность, во всѣмъ стосуючися до

указу нашого. Онъ зась, яко есть справный и благоразсудительный человѣкъ, такъ знатиметь якъ добрыхъ миловати и на оныхъ респектъ оказывати, а злихъ и проступныхъ слушнымъ каранемъ наказовати подлугъ права и святое справедливости. Якои воли нашой абы во всемъ чинилося задосить, пилно симъ-же универсаломъ нашимъ приказуемъ. Данъ въ обозѣ подъ Бердичовомъ. Августа 1, року 1704.

Вышъ менованый гетманъ и кавалеръ рукою власною (М. П.)

Подлинникъ сообщенъ Коммиссіи Е. Е. Люценкомъ.

CCXL.

Инструкція, данная дворянами воеводства Подольскаго посламъ, отправляемымъ къ королю. Имъ поручается просить о томъ, чтобы воевода краковскій прибылъ въ Каменецъ, для защиты дворянъ отъ возстанія козацкаго и чтобы польный гетманъ оберегалъ границы воеводства подольскаго со стороны Украины. 1704. Августа 2.

Sabbatho in crastino festi S. Petri in vinculis, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Casimirus Garliński, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit instructionem infrascriptam, gener sis internuntiis per incolas palatinatus Podoliae datam, magnifici Vladislai Kawiecki, dapiferi novogrodensis, vicecapitanei et judicis castrensis latyczoviensis, marschalci conventus particularis Podoliae, manu propria subscriptam, cuius tenor sequitur talis: Jnstrukcya woiewodztwa Podolskiego ich mościom panom posłom ad latus sacrae regiae maiestatis ex limitatione de data ultima julii podana, anno nunc currenti, millesimo septingentesimo quarto: Upraszać będą ich mość panowie deputaci jego królewskiey mości, aby jego mości pana woiewodę krakowskiego, generała Podolskiego, komendanta generalnego, na Kamiency per constitutionem novellam, anni millesimi sexcentesimi nonagisimi noni approbowanego,

raczył jego królewska mość dispensować ad antemurale fortalitium Kamieńca-Podolskiego, gdyż tu jego bytność potrzebna na Kamieńcu, ponieważ, nie tylko imminentia, ale palpabilia są pericula w województwie naszym Podolskim grassuiącego hultaystwa; od Ukrainy już szlachtę jednych pozabiiali drugich obdzieraią, którym in obstaculo woiennych ludzi nie mamy. Upraszać będą ich mościowie panowie deputaci jego królewskiey mości, aby ex sua clementia woiewodztwu naszemu chciał providere securitatem: jaśnie wielmożnemu jego mości panu woiewodzie Bełzkiemu, hetmanowi polnemu koronnemu z woyskiem jego kazał wydać ordynans, aby od Ukrainy granic jego mość pilnował, bez uszczerbku jednak od żołnierzów wiosek woiewodztwa Podolskiego y bez consystencyi zimowych; obstringimus ich mościów panów deputatów, aby od tey instrukcyey nic a nic się nie oddalali, imo aby in filo trzymali. Datum ut supra. Władysław Kazimierz Kawiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa Podolskiego.

Книга Каменецъ-Подольская, гродская, записовая и поточная, 1704 года, № 3958, листъ 507.

CCXLI.

Жалоба Стефана Орловскаго, кузнеца изъ мѣстечка Дунайгрода, на крестіянина Тымка о томъ, что онъ, участвуя въ козацкомъ возстаніи; при нападеніи козаковъ на Дунайгродъ похитилъ у Орловскаго лошадь. 1704 Августа 4.

Feria secunda ante festum Transfigurationis Christi Domini proxima, anno eiusdem 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens honestus Stephanus Orłowski, ferrifaber de bonis Dunaygrod, illustris et magnifici Joannis in Koniecpole Koniecpolski, palatini Bracławiensis, haereditariis, ma-

gnifici vero Caroli Maximiliani Kruzer, subdapiferi latyczoviensis, burgrabii castri praesentis, artilleriae regni capitani, possessioni subiectis, incola, cum praedicti magnifici subdapiferi latyczoviensis, domini sui, assistentia, solenniter coram eodem officio et actis contra laboriosum Tymko, apud fratrem Jwanko in bonis Czerce illustrissimi et reverendissimi Joannis Chrisostomi Gniński, episcopi camenecensis, abbatis Wagroviensis, haereditariis commanentem, personam vagabundam et rebellem, cum cosacis varia latrocinia et rapinas exercentem, ipsoque facto paenis criminalibus obnoxium, questus et protestatus est pro eo, quia, ipso facto conspiratione cum cosacis rebellibus, in opressionem innocuorum hominum et rapinas ac caedes, tempore certo, sub tempus grassantis eorum malitiae, in anno proxime praeterito, modo hostili cum variis armis bona eadem, oppidum Dunaygrod, superinequitantes, equum sui protestantis pili gniady, valoris centum quinquaginta florenorum polonicalium, in vim praedae violenter receperunt et hucusque eundem equum existentem, per se protestantem una cum hominibus fide dignis requisiti, non restituerunt, imo eundem vendiderunt, per quod se protestantem damnificarunt, in paenas criminales, respectu complicitatis cum rebellibus cosacis ac rapinae incurrerunt. De quo contra ipsos iterum atque iterum protestatur, oferendo se, respectu praemissorum, ordinaria juris via acturum.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1704 года, № 3958, листъ 509.

CCXLII.

Жалоба ротмистра королевской хоругви, Станислава Подлецкаго, на дворянина Пирху о томъ, что послѣдній, проѣзжая во время козацкаго возстанія черезъ Немировъ и желая облегчить себѣ проѣздъ, утверждалъ передъ козаками и крестіянами, что онъ везетъ королевскія письма, взывающія ихъ къ возстанію. Этимъ онъ усилилъ возстаніе, подалъ поводъ къ истребленію дворянъ и къ разгрому хоругви, которою предводительствовалъ Подлецкій. 1704 Августа 7.

Feria quinta in crastino festi Transfigurationis Christi Domini, anno eodem, 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia capitaneatus laticzoviensis, personaliter veniens generosus Stanislaus Podlecki, cohortis levioris armaturae sacrae regiae majestatis rothmagister, suo et totius cohortis commilitonum suorum nomine solenniter et cum summa quaerimonia protestatus est in et contra generosum, cujusvis nominis, Pyrcha, bonorum oppidi Czarnokozińce, in palatinatu Podoliae, districtu camenecensi existentium, quovis juris titnlo tenutarium possessorem idque ideo: quia ipse, certis feriis mensis junii, anni praesentis, per civitatem Niemirow, in palatinatu Braclaviae existententem, transeundo, primo se (prouti publice ibidem in Niemirów coram kozacis et plebe asseruit) cum aliquibus litteris sacrae regiae majestatis, domini nostri clementissimi ire declaravit, talesque litteras, quasi sibi confisas, in praesentia tam kozakorum, quam plebis numerosae praesentavit, post, caetera verbaliter, ac si dexteritati suae commissa, formalia: «że idźcie, bijcie lachow, o to są pod Sieniawką, zbierają się na was, rozganiajcie jako buntowników» pluraque pejora, aliunde deducenda, promulgavit et effecit atque finxit. Qui suo tali tam impio et temerario processu, (nam neque

ullas litteras sacrae regiae majestatis, domini nostri clementissimi, ad quemquam secum portavit, neque aliqua, taliter effuta, tulit commissa sed privatam suam legalitatem exequendo, tantummodo ut sibi taliter malitiosa industria viarum securitatem provideret) funestissimam multis in locis Ukrainae et Podoliae causavit actionem. Siquidem sat sua sponte insolentissimam plebem undique concurrere, ad arma insurgere, oppida, civitates et villas, omni spoliando suppelectili, desolari, domus nobilium invadi, ipsosque nobiles, multis in locis, securos, crudellissime interfici, alios vero ab omni substantia et suppellectili in fugam propelli, a laboribus domesticis omnique usufructu Ukrainae et Podoliae incolas averti, atque innumerabilia damna effeci, fere omnia hostiliter peragi induxit. Super vero depopulandum cohortem memoratam moderni generosi protestantis, nec non ipsum protestantem subtrahendum insolentissimos: Hryćko Borysenko, centurionem, Nalivajko de Kiernosówka et Jwan Assawuła, aliosque plurimos in sua centuria ignotos, nec non Szpak, per sese electum legionarium, cum itidem plurimis nequam complicibus ipsius, ad devastandas oras accendit; qui taliter immissi, involentes in cohortem memoratam ipsiusque commilitones, secure ad sua peragenda stativa in bonis oppidi Nowa Sieniawa, ab illustrissimo exercituum regni duce ordinatos, feria quinta ante festum Sancti Joannis Baptistae, praecursoris Christi Domini, anno praesenti, hostilissimo impetu, solummodo unius personae excubiariae provisos, irruerunt; excubiarium ipsum primo, post vero secundum nobilem Theodorum Grochowski interfecerunt; caeteros, somno omnes occupatos, ipso diluculo vulneraverunt, tum vulneratos captivaverunt, tum captivos funibus strinxerunt, alios vero per devia coena (sic) propulerunt, tum equos omnes, epophipia, frena, vestes, pecunias, frameas, bombardas breviores et longiores, pileos, omnia fere, expeditioni militari et amictui servientia, mobilia, super 15,000 florenorum polonicalium, praedando, diripuerunt. Insuper signum cohortis militare et timpanas cutaneos rapuerunt. Qualiter ad summam penuriam totam cohortem adduxerunt multasque alias violentias, damna et injurias protestantibus aliisque plurimis Ukrainae et Podoliae incolis, neces, etiamque damna et injurias instinctu suo intulit et causavit. Pro quibus praemissis jure acturum et vindicaturum velle, salva protestationis hujus melio-

ratione (manifestatione hac sua interposita, quod corpora et cadavera interfectorum, ob absentiam protunc in loco suo actorum castrensium capitaneatus laticzoviensis, tali ingruente tumultu non valuerit praesentare) iterum atque iterum manifestatur et protestatur. Et in verificationem praemissorum praesentaverunt officio praesenti vulnera: et quidem generosus Stanislaus Podlecki, supramemoratus rothmagister sacrae regiae majestatis, modernus protestans, vulnera duo, penes se continuata, in fistula manus sinistrae, circa pugnum ab infra framea secta, jam subsanata, perlonga, item vulnus in tibia superiori pedis dextri, latum, rotundum, subsanatum, cuspide punctum. Nobilis Adamus Wysocki—manum dextram, circa juncturam brachialem cuspide in utramque partem trajectam, atque cum perpetua mutilatione—subsanatam; item in palma sinistra vulnus framea sectum, non adeo longum, subsanatum, tertium vulnus in tempore capitis sinistro framea sectum, longum et latum, quamvis subsanatum. Nobilis Joannes Dembicki- vulnus in fistula manus dextrae, circa pugnum framea sectum, subsanatum. Nobilis Stanislaus Wojciechowski—pectus sub mamilla dextra cuspide in utramque partem transverse trajectum, necdum subsanatum. Nobilis Stanislaus Dijakiewicz—vulnus in occipite, hasta punctum, subsanatum. Nobilis Jacobus Kochański—vulnus super oculo dextro, item secundum in geno sub eodem oculo dextro, tertium vero super aure sinistra—cuspide illata, jam subsanata. Qua vulnera, sibi illata per kozakos, in protestatione expressos, ipsorumque complices, de nomine et cognomine ignotos, ex instinctu generosi Pyrcha esse asseruerunt. Illaque taliter, ad affectationem protestantis, officium praesens vidit, debite conspexit et connotavit.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, годъ 1704—1706, № 5247; листъ 41 на оборотѣ.

CCXLIII.

Допросы, отобранные отъ козацкаго Погребискаго сотника, Грицька Борисенка, въ которыхъ разсказано начало возстанія козацкаго въ Немировѣ и его окрестностяхъ. 1704. Августа 7.

Feria quinta, in crastinum festi Transfigurationis Christi Domini, anno eodem, 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitaneatus laticzoviensis, personaliter veniens generosus Stanislaus Podlecki, cohortis levioris armaturae sacrae regiae maiestatis rothmagister, obtulit officio praesenti et ad acticandum, inhaerendo protestationi suae contra generosum Pyrcha die hodierna, in actu conventa, factae, porrexit terminationem Hryćko Borysenko, kozacii centurionis, sincere edictae veritatis, cum titulo et essentia tali: Dobrowolna confessata Hryćka Borysenka, sotnika pohrebickiego, die 23 julii, w obozie kozackim pod Pawołoczą zeznana: primo ten zeznał, że za ordynansem swego pułkownika, Paleja, był zesłany do Niemirowa, żeby Olexija zabił, sotnika niemirowskiego, co i uczynił; secundo tenże zeznał, że za brata tegoż Borysenka nieboszczyka Olexija zabito, którego nieboszczyk Olexij podczas buntów zabił i głowę jego niemirowskiemu panu oddał. Tertio tenże zeznał: po zabiciu Olexija zeszły się gromady: niemirowskie, kowalowskie i przyłuskie, nie puszczając z Niemirowa Borysenka do Palija. Quarto i to zeznał, że gdyby nie pan Pyrcha, nie byłoby żadnej ruiny nigdzie, bo on, z listami przyiechawszy króla jego mości do Niemirowa, które z poduszki dostawszy, pokazywał przedemną przy ludziach i powiedział: «że panowie Lubomirscy i Potoccy i Sieniawski przeciwko królowi bunty podnoszą,—o to i pod Sieniawą lachy stoją, którzy się na

was zbierają—idźcież, a jak możecie, tak rozpędzajcie i do króla naganiajcie». Skoro tak kozacy, jako i pospólstwo usłyszało, nie dali mi pokoju: «Якъ ходимо, такъ ходимо пидъ Сеняву, а то указъ королевскій, щобысьмо ляхивъ розгонялы». Ja, hultajstwa nie mogąc spinić, pozwoliłem, żeby na zwiady pod Sieniawę poszli. Poszedł Naliwajko z Kiernosowki i Iwan Assawuła, trzeciego dnia aż chorągiew i kotły prowadzą, którem zaraz do Paliia posłał. Quinto, uczuwszy o tem Szpak, i jął sobie hultajstwo zbierać, których zebrawszy, siła porobił szkody ludziom i ruiny. Cujus affectationis officium praesens anuendo, praeinsertam terminationem ad acta sua suscepit et ingrossari demandavit, post cujus ingrossationem, originalem connotationem idem generosus offerens denuo ad se recepit, de qua recepta, officium praesens et cancellariam ejus quietavit, praesentibusque quietat.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, годъ 1704—1706, № 5247; листъ 43.

CCXLIV.

Жалоба дворянина Ремигіяна Радошевскаго на дворянина Θеодора Ковнацкаго, управляющаго имѣніями княгини Θеофилы Любомирской, о томъ, что Ковнацкій не выполнилъ многихъ условій контракта, по которому онъ отдалъ Радошевскому въ арендное владѣніе имѣніе Старый Константиновъ. Между прочимъ Радошевскій понесъ убытки отъ того, что мѣщане Староконстантиновскіе, во время козацкого возстанія, подняли ложную тревогу и заставили Радошевскаго бѣжать. 1704. Сентября 12.

Feria sexta post festum Nativitatis beatissimae virginis Mariæ proxima, anno Domini 1704.

Ad oficium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia personaliter veniens generosus Remigianus Radoszowski, suo et generosæ Helenæ Strzałczanka, consortis suæ, nomine, soleniter et cum summa querimonia protestatus est in et contra generosum Theodorum Kownacki, serenissimae Theophilae Ludovicae in Ostrog et Zasław ducissae, bonorum ejusdem, uti aliorum—tractus Stary Konstantinow, in palatinatu Volhiniae, districtu Cremencensi existentium,

œconomum, atque ideo, quia ipse, inito secum protestantibus, nomine serenisimae ducissae, trienali arendatorio, pro appraehentione et tenuta eiusdem tractus Stary Konstantinow, contractu, summaque quatuor decem millium florenorum polanicalium de manibus protestantium ad suam dispositionem, tum realiter, tum in retentis ipsorum percepta, non attentus justitiæ et æquitati, quod generosi protestantes, secundum porrectum sibi inventarium, anno primo tenutæ suæ, per defectum arendatoriæ exactionis summam se concernentem non in toto, secundo vero anno, quo insolens kozakorum grassabatur tumultus, ob bonorum desolationem vix aliquid, aut fere nihil, tertio itidem non in pleue perceperunt; et ex cuius non perceptione de retenta sibi summa nihil fructificaverunt, quodque in suis praetensionibus justissimis circa condessensionem de bonis appraehensis pacificandi erant, pacificati non sint, quod subditi et oppidani Stary Konstantinow, uti: Stephanus Malinecki civis, tum judeus, Leiba dictus, ipsum generosum protestantem pravissimis vexando et in faciem instando verbis, dishonorarunt, quod nobilis Jacobus Laskowski, per generosum Kownacki, œconomum, superimmissus, eundem generosum protestantem verbis, honorem nobilem tangentibus, confudit; quod subditi et oppidani Stary Konstantynow frumentorum varii grani et seminis, propriis aratris protestantium curatorum, fere ad semiquingentas sexagenas, equis, pecoribus, pecudibusque depaverunt; quod infidelis Froim, judaeus Constantinoviensis cum uxore sua, non clauso celario, ubi etiam res erant illorum, dolium mellis certi, scilicet multi furtui permiserunt, idque fere quinquies fieri commoniserunt; quod generosi protestantes, eliberando ab excisione per exercitum regni, uti suspectos rebelles, oppidanos, cum summa adhibita cura, plurimas impensas erogarunt; quod equum, valoris centum imperialium, generosus protestans, pro sola suorum opidanorum conservatione, instante regni exercitu, discurrendo, nec non alios plures equos, hic impretiatos, amisit; quod pro victu et mensa tenutariorum nunc protestantium victualia, prouti: pisces, pro omni tempore...... assignatos, piscatores, recalcitrando, non apportabant; quod judei propinatores, jam calculo perceptorum circa condescensionem annotatam summam, pro penso (vulgariter Kadkowego) quinquaginta et quinque in specie imperiales restitituere retractaverunt et eo usque protestantibus non

restituerunt; quod similiter comunitas oppidanorum Stary Konstantinow, non modo residuitatem debiti a se census, verum etiam acomodatam pro usu suo pecuniam, centum videlicet florenos polonicales, iisdem protestantibus non rediderunt; quod inventarium, porrectum in proventuum perceptione, in elusionem protestantium non verificatum; quod, vetante contractu, ne residentia aliqua commoda extrueretur et ob defectum residentiæ, eodem contractu causante, per ireptionem ignis in vestibus pretiosis, carbasis, cera, cupro, stano, tapetibus, variisque supellectilibus omnibus in summum protestantes damnificati sunt; quod tunc etiam omnia devorante igne, equus valoris quadringentorum florenorum polonicalium de stabulo protestantium, nullo tunc in civitate Stary Konstantinow preter ipsos oppidanos hospitante, in furtum cessit; quod oppidani Stary Konstantinow, idem cum rebellibus kozacis molientes, anno non pridem preterito, necdum advenientibus aut apparentibus kozacis, ipsi per se in mutuo con dictamine versantes, summis sera nocte excitatis clamoribus per civitatem atque tumultu, ejaculando bombardas, sponte sua, ficto perciulo, ut generosos protestantes aliosque nobiles, protunc in civitate existentes, tali astu expellerent, prout defacto expulerunt et per devia in fugam abire fecerunt, ad amitendum tria paria vestium pretiosarum cum globulis aureis, adamantibus inornatis, aliaque perplurima, fere ad quatuor millia florenorum polonicalium, induxerunt, quodque plures alias violentias, damna et injurias generosi protestantes passi sint; ipse tamen videlicet generosus Kownacki, jam post mature trienalem expirationem, non ante, non ipso tempore expirationis tenutae protestantium, primo nobilem Laskowski, prouti et ante saepissime varios superimmitere solebat, superimmisit, bona et obedientiam subditorum ademit, atque per eundem summo contemptu ipsam generosam protestantem affecit; post vero in elusionem tantam conductis etiam generosis protestantibus non immodico sumptu alieno ex palatinatu conducentibus, pro formanda secum complanatione, vigore supra expressorum pretensionum, amicis, non tantum complanationem non finivit, verum de bonis Stary Konstantinow, apprehensis vi et violenter, expulit, atque protestantes sic summopere injuriavit; pro quibus praemissis, aliisque notandis, se jure acturos et vindicaturos velle, salva nihilominus protestationis hujus melioratione, iidem

generosi protestantes, ubi et cum quibus opus fuerit, iterum atque iterum manifestantur et protestantur.

Книга гродская, летичевская, поточная и записовая, годъ 1704—1706, № 5247; листъ 47.

CCXLV.

Инструкція, данная дворянами воеводства кіевскаго посламъ отправляемымъ къ гетману Мазепѣ съ изъявленіемъ дружбы и согласія. 1704. Сентября 16.

Року тисеча семъсотъ четвертого, месеца октобра четвертогонадцать дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости, Овручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими енералу воеводства киевского, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Mikołay Skipor, horodniczy owrucki, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, kijowskich instructią woiewodztwa kijowskiego, we Włodzimirzu, na seymiku, z podpisem ręki własney jego mości pana marszałka koła rycerskiego woiewodztwa kijowskiego, ratione introcontentorum, ich mościom panom posłom daną, per oblatam podał, ktora instructia tak się w sobie ma: Instructia do jaśnie wielmożnego jego mości pana Jana Mazepy, hetmana woysk jego carskiego prześwietnego weliczestwa zaporoskich, kawalera świętego apostoła Andrzeia, urodzonym ich mościom panom: Mikołaiowi Skiporowi, horodniczemu owruckiemu i Kazimirzowi Pruszyńskiemu, posłom woiewodztwa kijowskiego naszego, we Włodzimirzu, roku tysiąc siedmsetnego czwartego, die decima sexta septembris, przez nas obranym i uproszonym: primo ich mość panowie posłowie nasi, wielce mości panowie i bracia, imieniem całego woiewodstwa naszego należytą jaśnie wielmożnemu imć panu hetmanowi woysk zaporoskich od nas wszystkich oddawszy veneratią i zdrowia dobrego powinszowawszy, życząc, żeby iak nayszczęśliwszych od pana Boga

w przedsiewzięciu swoim przeciwko nieprzyiacielowi wiary świętey katolickiey jego mość z całym swoim zacnym i godnym rycerstwem doznawał successów. Secundo, maią to donieść ich mość panowie posłowie nasi jaśnie wielmożnemu jego mości panu hetmanowi zaporoskiemu, że woiewodstwo nasze kijowskie, naiaśnieyszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, Augusta wtorego, jako przedtym, tak i teraz maiąc za pana, wierne i nieodmienne poddaństwo krolowi jego mości dotrzymywąć statecznie deklaruie. Tertio—ciż ich mość panowie posłowie maią upraszać jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana, żeby jego mość całemu swemu rycerstwu w dobrach woiewodztwa kijowskiego in genere wszystkich kazał wszelką nakazać skromność, wydawszy z cancellaryey swoiey ochronne universały. Quarto—po doznaney y, da Bog, bez wątpienia doświadzoney od jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana łasce i protekcyey, także i wszystkiego przezacnego jego rycerstwa przyiaźni, maią wszelką od woiewodztwa naszego życzliwą nazawsze deklarować propensią. Quinto—inne wszystkie woiewodztwa naszego desideria ich mościów panów posłów staraniu y rozsądkowi zlecamy, a tę instructią jego mości panu marszałkowi woiewodstwa naszego, dla większey wagi i pewności, podpisać zleciliśmy. Działo się ut supra. U tey instructiey podpis ręki jego mości pana marszałka temi słowy: Maciey Stefan Skuratowski, horodniczy kijowski, pisarz grodski żytomirski, marszałek koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego. Котораяжъ то инструкция, за поданемъ и прозбою вышъ менованое особы а за моимъ урядовымъ принятъемъ, до книгъ нинешънихъ естъ въписана.

Книга кіевская, гродская, записовая, поточная и декретовая, № 24, за годъ 1703—1704; листъ 187.

CCXLVI.

Жалоба дворянина Ивана Рудавскаго на дворянина Альберта Фелитынскаго о томъ, что Филитынскій ложно обвинилъ нѣкоторыхъ жителей управляемаго Рудавскимъ мѣстечка Копайгрода въ участіи въ козацкомъ движеніи и въ нападеніи во время его на село Берлинцы, управляемое Фелитынскимъ 1704. Ноября 14.

Feria sexta post festum sancti Martini pontificis proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quarto.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, latyczoviensia, personaliter veniens generosus Joannes Rudavski, magnifici Martini Vybranovski, vexilliferi palatinatus Podoliae, bonorum oppidi Kopajgród aliorumque eo spectantium possessoris, bonorum eorundem administrator, ex quo rescivit de quadam protestatione, per nobilem Albertum Felityński, bonorum villarum: Berlińce et Olczydajów, possessionis generosorum Stanislai et Antonii Szydłowskich, fratrum inter se germanorum, administratorem, coram actis regni contra famatos: Semenum Sutorem, Kozakum, oppidi Kopajgród advocati generum, Georgium Łantvojt, Sydor, Vasyl, Petri Kołomyjec filium, et Molendinatorem, oppidanos Kopaygrodenses, ac si praedicti subditi, oppidani Kopaygrodenses, tam ante rebellionem, in rebellione, quam et nunc, post sopitam insolentam subditorum rebellionem, equos de villa Berlińce certos abstulissent, aliasque violentias, damna et injurias, in protestationibus illorum specificata, intulissent, facta. Ex nunc, nomine magnifici principalis sui, subditorumque totius communitatis oppidi Kopaygród, de injusta coram actis regni, in sua protestatione specificata, impetitione, ac de justa

honoris, pro imposita impostura, ubi opus fuerit, recuperatione, iterum atque iterum manifestatur, protestaturque et reprotestatur.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, № 5247, годъ 1704—1706; листъ 50 на оборотѣ.

CCXLVII.

Жалоба дворянки Екатерины Деренговской на дворянъ: Мартына Чарнецкаго, Самуила Домбровскаго и Шимановскихъ о томъ, что они, набравши козаковъ, напали на ее дворъ въ селѣ Васьковцахъ, ограбили его и сожгли, а ее самую истязали. 1704. Ноября 4.

Roku tysiąc siedmset czwartego, miesiąca nowembra czwartego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi personaliter comparens urodzona imć pani Katharzyna Słupskiego, urodzonego niegdy jego mości pana Władysława Deręgowskiego małżonka, pozostała wdowa, quam primum acta praesentia po tak ciężkim a nieznośnym wiązaniu i niewoli kozackiej adire mogła, tak zaraz solennissime, z wielkim żalem swoim, na przeciwko urodzonym ich mościom panom: Marcinowi Czarneckiemu, dzierżawcy miasta Zasławia, także panu Samuelowi Dąbrowskiemu i panom: Szymanowskiemu i Szymanowskiej, jakiegożkolwiek imienia, czasu prawa na terminie specifikowanym, świadczy i protestuie się. Iż jego mość obwiniony, pan Czarnecki, będąc tenutorem dóbr miasta Zasławia i upatruiąc sobie iakoweści niechęci i zamieszania w blizkim sąsiedztwie z protestuiącą jej mością, chcąc sobie do tejże dzierżawy zasławskiej przywłaszczyć dobra wieś Waśkowce, zastawne protestantis, one cale zruinować umyślił, namówiwszy się z obwinionemi ich mość pany wyszpomienionemi: Dąbrowskim, i Szymanowskiemi małżonkami, zaciągnąwszy kozactwa, do dóbr Waśkowiec, na dwór i rezydentią jej mości żałuiącej się nasłali, z którcemi to kozakami i

obwiniona Szymanowska przyiechawszy, informuiąc i przykazuiąc tymże kozactwu, aby protestuiącą jej mość wiązali—i związano, do wsi Kondratki, majętności obwinionej pani Szymanowskiej (odprowadzili), gdzie ciż nasłani kozacy, z informacij pana Czarneckiego, pełniąc obwinionej, paniej Szymanowskiej, mandata, protestuiącą jej mość, na dwór napadszy, z izby wywlekszy, na starość okrutnie opak ręce zawiązawszy, obuchami bili, kolanami w plecy tłukli, zbitą i stłuczoną na woz wrzucili i, na wozie leżącej, w skaplerzu czerwonych złotych sto, talerów bitych trzydzieście z szyie zerwawszy, do siebie wzieli, w domu rabowali, fanty, suknie pozabierali i tak wiele szkody w gospodarstwie nieznośnej narobili, które czerwone złote i talery bite ciż kozacy obwinionej jej mości paniej Szymanowskiej oddali, za które taż obwiniona w majętności swojej, Kondratce, tychże kozaków traktowała; jej mość tedy protestuiąca, widząc niebezpieczność zdrowia swego, już pofolgowana troche w więzieniu, do siostry swojej zaledwie się uprosiwszy, to jest do imć paniej Hajkiewiczowej, o mil dwie zawlekła się; która to imć pani Hajkiewiczowa, widząc cieżką krzywdę i oppressią siostry swoiej, posłała protestuiącą, uskarżaiąc się na kozaków wyszpomienionych, do jaśnie wielmożnego jego mości pana Mazepy, hetmana wojsk kozackich, gdzie jej mość protestuiąca, przybywszy do jego mości pana hetmana, krzywdę swoią opowiedziawszy, sprawiedliwość z kozaków otrzymała; i ciż praesentes jego mości panu hetmanowi powiedzieli: «żeśmy cokolwiek pobrali, tośmy wszystko pani Szymanowskiej pooddawali, która była przy tymże rabunku z nami i my nasłani byli z informaciej jego mości pana Czarneckiego, dzierżawcy Zasławskiego». Bez bytności tedy protestuiącej jej mości obwiniony jego mość pan Dąbrowski, mieszkaiąc w tejże wsi Waśkowcach, zrabowawszy do ostatka, parobkowi swemu Iwanowi, który to był na urzędzie praesentowany, dwór palić kazał, który, się zbraniaiąc, nie chciał; lecz córka obwinionego, panna Zuzanna, wziowszy ognia, podpaliła i dwór ze wszystką ruchomością i dobytkiem spaliła, w popioł i w iedyne perzyne obróciła; jej mość zaś protestans, powróciwszy i nic nie zastawszy w majętności swej, będąc ciężko zrujnowana i spalona, do tego i życia nie pewna przez przechwałki obwinionego, jego mości pana Czarneckiego i pana Dąbrowskiego, jako i panów Szy-

manowskich małżonków, łzami się oblać musiała i tak ciężkich, tak sama jej mość protestuiąca, jako i poddani jej mości, przez kradzież od pana Dąbrowskiego, krzywdy i szkody ponosić muszą, o czym atestacia, tak jego mości pana Michała Ciołka i Jana Rokickiego, ręką ich mościów podpisana, także atestacia całej gromady waśkowieckiej i protopopy zasławskiego szerzej w sobie świadczy. I na dowód tego wszystkiego taż jej mość protestuiąca tuż, na urzędzie, wyszpomienionego Iwana, winowajce, presentowała i nazad go do siebie odebrała. O co wszystko, uti praemissum est, moderna protestans przeciwko tymże ich mościom obwinionym, wyszpomienionym, iterum iterumque świadczy i protestuie się, ofiaruiąc się o to wszystko prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie salvam actionem vel per citationes meliorationem, o przyięcie terazniejszej taż jej mość protestans mnie, urzędu, prosiła, co i otrzymała; imieniem jej mości paniej Deręgowskiej, pisać nie umiejącej, na tej protestaciej podpisuię się Józeph Matheusz Radochowski m p.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2586, годъ 1704; Лист 604 на оборотъ.

CCXLVIII.

Жалоба отъ имени мѣщанина мѣстечка Барановки, еврея Аврама Косого, на мѣщанъ мѣстечка Смордырева о томъ, что они напали на него въ то время, когда онъ бѣжалъ изъ Барановки въ Смордыревъ, убѣгая отъ козаковъ гетмана Мазепы, расположившихся лагеремъ въ окресностяхъ Любара, и ограбили его совершенно. 1704 Ноября 12.

Roku tysiąc siedmsetnego czwartego, miesiąca nowembris dwunastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Kazimierz Ielecki, plenipotent jaśnie wielmożnego jego mości pana Franciszka Lubomirskiego, pułkownika wojsk cudzoziemskich jego królewskiej mości, nomine tegoż

jego mości pana pułkownika, jako też imieniem jego mości pana Józepha Suchodolskiego, gubernatora miasta Połonnego nowego, dóbr dziedzicznych tegoż jego mości pana Lubomirskiego, także imieniem niewiernego Abrahama Kosego, mieszczanina i arendarza z miasteczka Baranówki, itidem dziedzicznych dóbr tegoż jego mości, sollenniter świadczył i protestował się naprzeciwko przewielebnej w Bogu jej mości pannie Annie Gołyńskiej, xieni conwentu jarosławskiego i całemu konwentowi tegoż klasztoru panieńskiego jarosławskiego, dóbr miasteczka Smordyrowa, quocunque juris titulo possessorom, także urodzonemu jego mości panu Gabrielowi Mieżwińskiemu, na ten czas dzierżawnemu possessorowi tychże dóbr Smorderowa i roboczym: Miskowi Sołamasze, Chwedorowi Chomiczowi z synem jego, Miskowi Bobrykowi i innym, in ulteriori juris tractu specificandos, mieszczanom i poddanym tegoż miasteczka Smorderowa, samymże ich mościom obżałowanym po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym, w ten sposób i o to: iż pomienieni mieszczanie Smorderowscy, wyżej wyrażeni principales, przybrawszy do siebie adhaerentiam z tegoż miasteczka, nie maiąc od tych że panów swoich należytego powściągnienia, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, dnia trzynastego septembra, podczas idącego wojska od najiaśniejszego Cara jego mości moskiewskiego na sukurs najiaśniejszemu królowi jego mości Augustowi wtóremu, gdzie natenczas, zbliżywszy się pod Lubar, jaśnie wielmożny jego mość pan Mazepa, hetman wojsk zaporoskich, i tamże pod Lubarem przez niedziel kilka z wojskami swemi stał, nie czyniąc z tymże wojskiem swoim żadnego uciemiężenia i krzywdy w tamejszych krajach, i owszem załogi po miastach i wsiach dawał; a gdy niewierny Abram Kosy, mieszczanin i arędarz Baranowski, roku, miesiąca i dnia wyszmianowanych, obawiając się tantisper tegoż wojska kozackiego przechodzącego i sto ącego, zabrawszy substancią swoią, którą tylko miał, z pomienionego miasteczka Baranówki do miasteczka Smorderowa, dobr obżałowanych, dla schronienia się przed tymiż kozakami z tąż substancią swoią wywiózł się, gdzie miasto schronienia się w tymże mieście, pomienieni poddani i mieszczanie smorderowscy, tychże ich mościów obżałowanych w same pierwospy, udawszy się za kozaków, mieniąc się z tegoż za-

poroskiego wojska, na gospode tegoż żyda, gdzie natenczas złożenie miał, napadli et, hostili modo aggresi, tam skrzynie porozbiiawszy, co tylko w tejże skrzynie zastali, jako to: pieniądze, suknie, korale, perły i inne fanty, srebra, złota, wszystko do szczentu pozabierali i, samego zbiwszy, stłukszy i skaleczywszy, semivivum odeszli; których zabranych rzeczy regestr należycie produkowany będzie, przez co sobie tenże arendarz być mieni szkody ad minimum na tysięcy trzy. A potym, gdy tenże arendarz w niedziel cztery niektóre rzeczy, to iest korale swoie, u tychże wyszspecifikowanych mieszczan i poddanych smorderowskich, w mieście Połonnym na targu przedawaiących, poznał i, poznawszy, ludzmi, tak mieszczany połońskiemi, jako i zamkiem nowomieskim połońskim i innemi ludzmi godnemi, tamże oświadczywszy, iechał dla satisfakciej sobie z obwinionych sprawiedliwości do wyszmianowanego urodzonego jego mości pana Mierzwińskiego, ad praesens dzierżawcy smorderowskiego, w tym nie tylko żeby miał sprawiedliwości jako z złoczyńców otrzymać w swojej tak znacznej szkodzie i krzywdzie, ale jeszcze tenże jego mość pan dzierżawca, na samego ukrzywdzonego arendarza zdrowie i życie obiecuiąc, groził się, jako i więcej miał złości, onego nieżywić, przez co ich mość specificati, ratione non continentiæ ludzi swoich, prawo pospolite i pokoj sąsiedzki zruszyli, winy w nim zawarte i do jakiej osoby zciągać się będą, zawzieli i zaciągneli, a protestantis principałów do szkód nie małych przywiedli i do dalszych przywodzą; o co wszystko, uti praemissum, iterum atque iterum protestowawszy się, deklaruie pomieniony comparens, tychże pryncypałów swoich jure acturos, zostawiwszy salvam, komu będzie trzeba, melioratiorem, si opus fuerit. Kazimierz Telecki. Et incontinenti stanowszy oczewiście wozny generał wojewodzwa wołyńskiego i innych, szlachetny Joachim Fedorowicz, który in vim suae verae ac fidelis relationis, palam, publice, libere ac per expressum recognovit: iż on, ad affectationem et juridicam requisitionem urodzonego jego mości pana Józepha Suchodolskiego, gubernatora połońskiego, także niewiernego Abrahama Kosego, arendarza z miasteczka Baranówki, maiąc przy sobie strone szlachte, ludzi wiary godnych, urodzonych ich mościów: Jana Wierzbickiego i Michała Domańskiego, był roku terazniejszego, tysiąc siedmset czwartego, dnia piątego novembris w miasteczku Smorderowie i w zameczku tamejszym, u jego mości pana Gabriela

Mierzwińskiego, dzierżawcy natenczas będącego, i pomienionych: Miską Sałamache, Fedora Chomiakę z synem jego, Miska Bobryka i innych, czasu prawa specifikowanych, w winach prawnych do rosprawy prawnej aresztował i przyporęczył, który arest jego mość pan dzierżawca, benevole przyiowszy, deklarował pomienionych winowojców do rosprawy prawnej dotrzymać i onych przed sąd stawić, w czym się woźny szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, ztamtąd odjechał i o tym tę swoią relatię przedemną, urzędem, czyni i zeznawa, prosząc id totum actis connotari, co i otrzymał Joachim Fedorowicz, woźny województwa wołyńskiego.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2586, годъ 1704; листъ 644.

CCXLIX.

Жалоба отъ имени житомирскаго ловчего, Вентурія—Станислава Ганскаго, на дрогицкаго стольника, Якова Ледуховскаго, о томъ, что, когда оба они провожали, проходившаго черезъ Острогъ, миргородскаго козацкого полковника, то Ледуховскій, безъ всякой причины, билъ и оскорблялъ Ганскаго, а потомъ, напавъ на него со слугами, изрубилъ его саблею. 1704. Ноября 13.

Roku tysiąc siedmset czwartego, miesiąca novembris trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony pan Mikołaj Korzeniowski, sługa wielmożnego jego mości pana Wenturego Stanisława na Hańsku Hańskiego, łowczego żytomirskiego, laetaliter dotąd jeszcze przez niesłuszne zacięcie i poranienie niżej wyrażonego obwinionego choruiącego, nomine et speciali comisso tegoż pana swego, quam primum acta praesentia adire potuit, tak zaraz solenniter et magno cum dolore naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Jakubowi

Leduchowskiemu, stolnikowi drogickiemu, uczynku niżej wyrażonego pryncypałowi, tudzież szlachetnemu Wojciechowi Kurowskiemu, pierszemu kompryncypałowi et manuexekutorowi, Janowi Kozmińskiemu, Michałowi Rudnickiemu, Janowi Worąkowskiemu i innym do kilkunastu osób, sługom i czeladzi pomienionego jego mości pana stolnika drogickiego, samemu jego mości lepiej de nominibus et cognominibus wiadomym i świadomym (którzy, lubo hoc loco non exprimuntur, pro expressis tamen et specificatis censeri debent) uczynku niżej wyrażonego actis comprincipałom et mandatorum pana swego exekutorom, świądczył i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż jego mość obwiniony, nic nie respektuiąc na prawo Boskie i pospolite, pokoj sąsiedzki, także ludzi postronnych wojsk, nulla habita ratione do jego mości pana łowczego żytomirskiego, wraz z jego mością obwinionym wojska zaporoskie, przez miasto Ostrog, dla całości ubogich ludzi, mieszczan tamecznych, ne aliquod patiantur detrimentum w ubuztwie swoim, anno nunc currenti, millesimo septingentesimo quarto, die vigesima prima octobris przechodzące, już za miasto nowe Ostrog, w pole, na trakt zasławski, tak przez pomienionego jego mości obwinionego, jako et moderni protestantis pana, przeprowodzone, gdzie jego mość pan pułkownik Mirhorodzki, powracaiąc z usługi jego królewskiej mości, z wojskiem swoim przechodząc bez pomienione miasto Ostrog, nie chcąc do dzierżawy pana moderni protestantis, do zamku, wstompić, tamże na tym trakcie miodu sobie dać kazał; czyniąc tedy dość affectaciej jego mości pana pułkownika, pan protestantis miodu z miasta przynieść jako najprędzej rozkazał i tam, przy podziękowaniu za wszelką modestią wojska, z tymże jego mością panem pułkownikiem, sędzio wojskowym, strażnikiem, oboznym i całym wojskiem, czekaiącym na przejście przez mosty tak taboru jako i armat, ochotny być musiał; przy której ochocie, przy bytności jego mości obwinionego, tenże pan pułkownik in discursu pytał się moderni protestantis pana: «na czyjejby to połowie był most ten długi?» jego mość pan łowczy żytomirski, protestantis pan, odpowiedział: «że na połowie, w dzierżawie jego mości pana stolnika drohickiego będącej». Jego mość obwiniony, jako prętko to usłyszawszy, tak zaraz, bez dania żadnej najmniejszej okaziej, insperacie do jego mości pana

łowczego żytomirskiego, moderni protestantis pana, z submisią quasi przystompiwszy, in praesentia tegoż pana pułkownika i wojska zadnieprskiego, tak dalece imprevit colafum, że się aż krwią oblać musiał, które oblanie krwie po kuntuszu pana pułkownika tegoż wojska znaczne być musiało; po którym uderzeniu, protestantis moderni pana za czyprynę porwawszy, wołał na Kurowskiego, sługę swego, jego mość obwiniony: «rąbaj taki owaki matki synu, bo cie sztychem pchnę, albo cię żywić nie będę!» Co gdy usłyszał tenże Kurowski mandatum pana swego, zaraz do szable porwawszy się, chcąc nieżywić protestantis moderni pana, z tyłu inermem prawie rąbać chciał i pewnieby nieżywił, ile już w ręku jego mości obwinionego będącego, gdyby nie tenże jego mość pan pułkownik onego sam przytrzymał, z którego rąk tenże Kurowski po pod pachę wyrwawszy się, za czuprynę z tyłu jego mości pana łowczego żytomirskiego porwawszy, z panem swym pewnieby protestantis pana, nic na siebie złego nie spodziewaiącego się, ile spiłego i niewczasem zmorzonego człowieka, nieżywili, gdyby nie divina providentia, a nie łaska jego mości pana pułkownika, który, widząc summam oppressionem et laesionem honoris jego mości pana łowczego, pana moderni protestantis, iednemu panu Bogu duszę winnego, tenże pan pułkownik nie obrónił i obwinionych nie poodpychał, z innemi swemi, natenczas przytomnemi, wyżej wyrażonemi. Nad to, gdy tenże pan pułkownik, post altum memoratum, temuż jego mości panu Leduchowskiemu, stolnikowi drohickiemu, mówił: «że niesłusznie człowieka, nic sobie niewinnego, contemptem nakarmił, niechże będzie tam i pokuta, gdzie się popełnił grzech»; a w tym razie mówi haec formalia: «pane sudia! pyj do pana Leduchowskoho, nechaj piet do pana Hańskoho, i nechaj pereprosiatsia». Jego mość obwiniony, his non contentus, jak prętko odebrał z rąk tegoż pana sędziego kusz z miodem, panu, mówiącemu z jego mością panem pułkownikiem o terminach wojskowych, zalał oczy; potym secundario tenże pan pułkownik, uraziwszy się, patrząc na takowe niesłuszne i bezprawne postempki jego mości obwinionego, iterum perswadował: «że co czynisz imć panie Leduchowski, zle i niesłusznie, otuż ia piie do ciebie, przynajmniei ode mnie przyiowszy, pij do pana Hańskiego» i ten drugi kusz z miodem, skoro z rąk jego

mości pana pułkownika odebrał, natychmiast iterato temuż jego mości panu łowczemu, moderni protestantis panu, zalał oczy, po którym zalaniu wtórnym oczów, wsiadszy na koń do zamku, połowy dzierżawy swojej, przybiegszy, armować się (grożąc zabiciem jego mości panu łowczemu żytomirskiemu, protestantis panu, jako ludzie rożni asserunt) począł i sługom swym, aby z iego mością obwinionym przeciwko protestantis panu iechali, surowie przykazał; tandem tenże jego mość obwiniony cum suis complicibus, z miasta starego, czyli z zamku na nowe miasto przyjechawszy, i tam umyślnie, chcąc nieżywić moderni protestantis pana, dotąd, zasiadszy, czyhał, dokąd jego mość pan łowczy, pan protestantis, który też wojsko dalej przeprowodzał, z wyrostkiem tylko i sługą swym, de cognomine Nosalskim, bardzo piano nie powrócił się; a gdy tenże jego mość obwiniony, widząc nazad już powracaiącego jego mości pana łowczego żytomirskiego, lepiej sobie z tymże panem połkownikiem podpiłego, na koniu iadący drzymaiącego, do bramy nowego miasta Ostroga zbliżaiącego się, tenże imć pan obwiniony, do pana protestantis przyskoczywszy, zawołał: «zsiadaj z konia!» gdy zaś pan protestantis, formalia te usłyszawszy, pierwej z konia zsiadszy, odrzuciwszy ordynkę od boku, spodziewaiąc się, że prętko sługa imci pana łowczego, protestantis moderni pana, de cognomine Nosalski, doda szable, jego mość obwiniony, nie czekaiąc poki dodadzą szable, zaraz z dobyto szablo do jego mości pana łowczego żytomirskiego przyskoczywszy, rombać chciał; którego widząc zawziętość pan protestantis, uti inermis, pod szable jego mości obwinionego podpadszy, z rąk wydarł, a potym, po wydarciu szabli, tenże jego mość, submissią quasi w swoim przedsiewzięciu okazawszy, do pana protestantis przystompiwszy, haec formalia mówił: «oddaj mi mospanie łowczy szable, dajmy sobie pokój, zgodźmy się, a nam co potym». I tak jego mość pan łowczy, słysząc tak jego mości obwinionego wielką submissią i obowiązek przysięgi, rozumieiąc, że sczyrym mówił sercem, też szable jego mości obwinionemu sam w pochwy włożył, które jak prętko pan moderni protestantis w pochwy włożył, tak zaraz jego mość obwiniony, nazad jakoby w dobry sposób odszedszy, do szable znowu porwawszy się, mówił: «a tuś mi, teraz że ze mną!» Potym, gdy pan protestantis, jako iner-

mis protunc, pytał się jego mości obwinionego: «com ci winien, dajmy pokój, poczekaj niech mi przynamniej dadzą szabli, po kawalersku ze mną» obowiązuiąc parolem, mówił, jego mość obwiniony» nic na to nie respektuiąc, zaraz do protestantis pana z goło skoczywszy szablą, tamże na tym miejscu nieżywić chciał i pewnieby nieżywił, gdyby nie prowidencia Bozka, a nie przymknoł się do szabli sługi swego Nosalskiego, a jego mość obwiniony, iak prętko ujrzał, że u sługi swego, przy boku będącego, dobywa szable, tak zaraz z tyłu w głowę, nie respektuiąc na prawo Bozkie i pospolite, z naruszeniem kości, zdradziecko cioł i potym, jak prętko od boku sługi swego dobył szable, tak zaraz niemiłosierdnie razy kilka na jego mości p. na łowczego, moderni protestantis pana, zdrowie salwuiącego, przycioł, a potym, pod szable podchwyciwszy się, sam za szable protestantis panu porwawszy, na sług swych zawołał: «wykręcajcie mu szablę!» którzy jak prętko przyskoczyli, tak zaraz wydzierać tak dalece poczeli, że aż krzyż u tejże szable ułomali i tam niemiłosierdnie rękę lewą, między wielkim palcem i drugim przy nim małym, z przerznieńciem żyły, naruszeniem kości poderżneli, na którą rękę, kiedy nie na wszystko, to przynejmniej in parte, kalcką być musi, a gdy po uczynku wyrażonym pan protestantis, już zraniony i skaleczony, krwio oblany, do domu niewiernego Izraila, mieszczanina nowego miasta Ostroga, przyprowadzony, czekał dokąd nie przyjdzie dla opatrzenia cerulik, jego mość obwiniony, przepomniawszy bojaźni Bożej i prawa pospolitego, tamże przyszedszy, miodu sobie dać kazawszy, do pana protestantis, krwią uszłego, pił i pić przymuszał i do zgody, aby się koniecznie zgodził, przyniewalał, mówiąc: «kiedy się ze mną nie zgodzisz, to albo ciebie albo mnie czarci wezmą; trafię ja do ciebie i do Brodowa i tam ci spać nie dam, kiedy się ze mną nie zgodisz». Tamże nadto, w tymże domie, przed różnemi ludźmi, mieszczanami tamejszemi, chwaląc się tym uczynkiem i bezbożnym postępkiem, na zdrowie jeszcze i życie pana protestantis dyffidował et hucusque diffidować nie przestaie; przez który takowy swoj bezbożny i bezprawny postempek, jego mość obwiniony prawo pospolite, pro qualitate facti et excessus, na siebie zawziął i zaciągnał, do ujmy zdrowia i szkód niemałych moderni protestantis pana przywiodł; de quibus praemissis, tam paenis et damnis exinde subsequentibus, idem comparens,

nomine tegoż pana swego, przeciwko jego mości obwinionemu, sługom, czeladzi jego mości, praecipue: Gurowskiemu, executori et manucooperatori, iterum iterumque protestatur, salva manente melioratione jego mości panu łowczemu żytomierskiemu, panu swemu, za przyjściem, da Bóg, pierwszego zdrowia, reservata et praecustodita. Et incontinenti, stanowszy oczewiście woźny generał województwa wołyńskiego i innych, szlachetny Stephan Lewicki, w moc prawdziwej, wiernej i skutecznej relaciej swoiej, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku teraźniejszego, tysiąc siedmset czwartego, dnia dwudziestego czwartego miesiąca octobra, ad affectationem juridicamque requisitionem wielmożnego jego mości pana Wenturego Stanisława na Hańsku Hańskiego, łowczego żytomirskiego, maiąc przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mościów panów: Kazimierza Swirskiego i Jakuba Puciatę, majoris ac evidentioris causa testimonii sibi adhibitos, był w dobrach wsi Brodowie, majętności jego mości pana łowczego żytomirskiego, requirentis moderni, gdzie będąc z toż stroną szlachtą, widział i urzędownie oglądał: pierwszy raz, z tyłu w głowę cięty, z naruszeniem kości i przecięciem kuntusza; twarz opuchłą, siną; oko z prawej strony krwio zaciekłe; rękę lewą srodze poderżnięto, z przecieńciem żył i naruszeniem kości między palcami wielkim i małym, na którą rękę podobno kaliką być musi, suknie pokrwawione; nadto widział tegoż jego mości pana łowczego, dla zadania pomienionych razów, letaliter choruiącego, które rany i razy, nie bez jego mości pana Jakuba Leduchowskiego, stolnika drogickiego, i sługi jego mości, Kurowskiego, są zadane—od protestantis pana i różnych ludzi, tam natenczas będących, słyszał; co on wozny, widziawszy i słyszawszy, szlachtą, sobie przytomną, oświadczywszy się, odjechał; tenże woźny zeznał: iż on, roku i miesiąca a dnia dwudziestego piątego, wyżej w obductiej wyrażonych, ad affectationem juridicamque requisitionem tegoż jego mości pana łowczego żytomirskiego, z tąż stroną szlachtą, był w zamku ostrogskim, na połowie jaśnie wielmożnego imci pana wojewody ruskiego, ad praesens w posessiej arędownej tegoż jego mości pana Ledochowskiego, stolnika drogickiego, będącej, gdzie będąc, szlachetnych: Wojciecha Kurowskiego, pryncypała pierwszego et manuexecutora, Jana Kozmińskiego, Michała Rudnickiego, Jana Worąkowskiego, uti inpossessionatos, sług i

czeladź jego mości pana Ledochowskiego, uczynek niżej wyrażony pełniących, każdego z osobna w tysiącu grzywien polskich u pomienionego jego mości pana Jakuba Leduchwskiego, stolnika drogickiego, iuridice aresztował i przyporęczył; który areszt tenże jego mość pan stolnik drogicki, benevole przyiąwszy, do rosprawy prawnej dotrzymać deklarował; który woźny, słyszawszy, szlachtą sobie przytomną, wyżej wyrażoną, oświadczywszy się, ztamtąd itidem odiechał i o tym tę swoią prawdziwą, prze demną, urzędem, tak obductiej ran in razów, jako i wyszwspomnianego aresztu uczynił i zeznał relacią; o których, tak modernus comparens protestaciej, jako i woźny relaciej wyszpomienionych, mnie, urzędu, o przyięcie prosili, co i otrzymali. Mikołaj Korzeniowski, swoim i woznego zeznawaiącego, pisać nie umieiącego, podpisuie się (imeniem).

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2586, годъ 1704; листъ 648.

CCL.

Позовъ, требующій въ гродскій луцкій судъ житомирскаго хорунжія, Ивана Шубича-Жолкевскаго, вслѣдствіе жалобы на него дворянина Якова Ледуховскаго за разныя обиды, въ числѣ которыхъ Ледуховскій указываетъ на то обстоятельство, что Жолкевскій отказался уплотить острожскимъ купцамъ 800 злотыхъ, взятыхъ у нихъ Палѣемъ, и, по запискѣ послѣдняго, долженствовавшихъ быть уплоченными купцамъ Жолкевскимъ. 1704. Декабря 20.

Athanazy na Miączynie, Maciejowie i Połajowie Miączyński, podskarbi nadworny koronny, łucki, krzepicki, łosicki etc. starosta, pułkownik wojsk jego królewskiej mości. Wielmożnemu jego mości panu Janowi Szubicz-Żułkiewskiemu, chorążemu żytomirskiemu, pozwanemu, z osoby i dóbr waszmości generaliter wszystkich, leżących, ruchomych i summ pieniężnych, zwierzchnością jego królewskiej mości, a władzą urzędu mego starościńskiego przykazuję, abyś waszmość przedemną, albo sądem grodzkim łuckim, na roczkach

grodzkich, łuckich, po dacie i położeniu tego pozwu najpierwej przypadłych i sądzić się mających, sam oblicznie i zawicie stanął nainstancią instygatora sądowego i jego delatora, wielmożnego jego mości pana Jakuba Leduchowskiego, aktora, który waszmości, przychylając się do prawa pospolitego i protestaciej o rzecz niżej wyrażoną, anno millesimo septingentesimo quarto, die prima julii w grodzie łuckim zaniesionej, pozywa o to: iż waszmość, nie kontentując się tym, że przez zabranie szlachetnego Palija na szlachu wozów czterech, tu, do korony polskiej wełny wiozących, któren to szlachetny Palej nic sobie niewinnych mieszczan, z Ukrainy towar wiozących, zabrać kazał, którzy, redimendo praetium przez jego mości zabranych towarów, ośmset złotych monety dobrej zapłacić musieli; a u waszmości pozwanego przez attestacją, w Fastowie daną, salvam repetitionem nakazał. Et, tot multis requisitionibus, waszmość, ani tych towarów, ani też kosztów mieszczan Ostrogskich wydać (nie) kazałeś. Praetermiserat actor teraznicjszy i o to, hucusque dufając sprawiedliwości waszmości, że chłopi z Hulcza niewinnego Berka Rowieńskiego nazywającego się, in strata publica zastompiwszy, wozy i towary, ex effrenata ich licentia, rozrabowali, onegoż samego pobili, potłukli i mało nie zabili. Ale i teraz waszmość, violentia violentiis addendo, nec metuendo poenas, contra invasores domus alienae legibus regni descriptas, śmiałeś waszmość i ważyłeś się na zamek i rezidencją actoris, ac si bonis modis przyszedłszy, et confidentiae niby plausum pokazując, nie mówiąc nic aktorowi, ptaszka, śpiewającego w izbie, porwawszy, sługom swoim waszmość oddałeś i onego do siebie wziołeś; potem muszkiet ze ściany i ten simili modo wziąć chciałeś, którego gdy actor dać waszmości renuit, nie dbając sobie parem in statu et honore szlachcica, lżyłeś i sromociłeś cum magna diffidatione na zdrowie aktora, odszedszy waszmość, mości panie chorąży, modo violento u niewiernego Kaczki, żyda, pistoletów parę i fuzją wziąść kazałeś, potym, ponabijawszy, do zamku przez zamkniętą bramę strzelałeś, dyffamowałeś aktora, privare vita deklarowałeś; nec his contentus, chłopów z Hulcza, plus minus numerum sto excedentium, zbić kazawszy, szturmem zamku dobywać chciałeś; i pewniebyś swój zawzięty umysł ad effectum przywiódł, gdybyś waszmość persuasus ludźmi godnemi od tej za-

wziętości nie był; ztamtąd pojachawszy, ulciscendo na aktorze, w dobrach aktora Wizdcach (?) najachawszy karczmę, karczmarza, Wola, nic sobie niewinnego, zabić chciałeś, jakoż zbity, stłuczony, ledwo się od śmierci wrócił, i, jakoby po nieprzyjacielsku, igne demoliri karczmę waszmość chciałeś i inne violentie: zastempowanie aktorowi z kozakami na drogach, jawne diffidowanie na zdrowie i życie aktora czyniłeś i dotąd czynić nie przestajesz, co waszmości fusius futuro in termino per inquisitionem dowiedziono będzie. Przez co waszmość pozwany, prawo pospolite i pokój sąsiedzki zgwałciwszy, winy prawné na osobę i dobra zawziołeś i zaciągnołeś, do szkód niemałych aktora przywiodłeś. Do których szkód nagrodzenia, win prawnych pro omnibus praemissis przysłuchania się, oraz do stawienia fidejussora, dobrze osiadłego na Wołyniu szlachcica, któryby za waszmości, ratione diffidatii ręczył na życie i zdrowie aktora, a w niestawieniu do zasiedzenia wieży i onej dotąd kontynuowania, ażby się za waszmości zapisano, actor waszmości na termin wyżoznaczony pozywa, na którym, jako na zawitym, abyś waszmość, stanąwszy, na wszystko judicialiter odpowiadając, skutecznie się usprawiedliwił. Pisan w zamku łuckim. Anno millesimo septingentesimo quarto, die vigesima decembris.

Книга гродская, луцкая, декретовая, № 3065, годъ 1705; листъ 110 на оборотѣ.

CCLI.

Универсалъ маршалка сеймика воеводства подольскаго къ дворянамъ того-же воеводства о томъ, чтобы они разгоняли и ловили своевольныхъ людей, еслибы они начали собираться въ «купы». 1705. Мая 5.

Feria tertia post dominicam Jubilate proxima, anno Domini 1705.

Ad offiicium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Alexander Sokoł, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit literas universales introcontentas magnifici Vladislai Kawiecki, conventus particularis Camenecensiae Podoliae mereschalci, ad incolas palatinatus ejusdem ordinatas, manu ejusdem propria subscriptas, tenoris talis: Władysław

Kazimirz na Hermakach Kawiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego województwa Podolskiego. Wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, osobliwie iednak ich mościom panom: dziedzicom, dzierżawcom, zastawnikom dobr tak ziemskich, duchownych y krolewskich y ich administratorom do wiadomości donosze: kiedy ich mość panowie bracia woiewodstwa tuteyszego tę na mnie, z łaski braterskiej, włożyli funkcyą, abym desideria ich mościów, moich mościwych panów, iako nayskuteczniey mogł adimplere, na to wszistkie moie impendi conatus; gdy na seymiku, die quinta Mai ex limitatione przypadłym, zachodzi mie rozkaz ich mościów, mościwych panów y braci, ex unanimo votorum assensu, aby hac in calamitate temporum, providendo wszystkim, ktoreby evenire mogły, uchowaj Boże, na ostatnią tuteyszego woiewodztwa ruine, inkonweniencjom, osobliwie aby kupy swywolne w tych tu kraiach się nie zbierały, z woli ich mościów, moich mościwych panów y braci, uniwersały ex menteque ich mościów wszystkich, in congressu będących, wydać, stringendo wszystkich ich mościów panów dziedziców, dzierżawców, zastawników dóbr ziemskich, duchownych y krolewskich (co serio ich mościom administratorom swoim także y poddanym injungere powinni), aby, ieżeliby, strzeż Boże, iakie swywolne kupy zbierać się y gdziekolwiek exorbitare chciały, onych instantanee gromić, y znosić, y tam odsyłać, gdzie incumbit. Co, z woli wszystkich ich mościów panów braci, a z władzy urzędu moiego, waszmość panom donosze, upraszaiąc, abyście wielmożni panowie spolnie z nami, zelo amoris patriae certuiąc, to uczynili, quod saluberrimum; a dla lepszey wagi y pewności własną moią, przy przyciśnieniu zwykłey pieczęci moiey, podpisuie ręką. W Kamieńcu Podolskim, die quinta mai, millesimo septingentesimo quinto anno. Władysław Kazimier Kawiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego woiewództwa Podolskiego. Post quarum literarum ingrossationem, originale ejusdem circa acta praesentia est relictum.

Книга каменецъ-подольская, записовая и поточная, 1705 года, № 3959, листъ 132.

CCLII.

Свидѣтельство крестіянъ изъ села Филипковецъ, Павла Горфинца и Ивана Татарчука, о томъ, что крестіянинъ того-же села—Игнатъ Тригукъ, бѣжавъ въ Молдавію, собралъ отрядъ козаковъ, съ ними врывается въ воеводство подольское и грабитъ скотъ. 1705. Мая 18.

Feria secunda post dominicam Rogationum proxima, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Remigianus Dzierżek, interpres linguarum orientalium regni, statuit laboriosos: Paulum Horfiniec et Iwan Tatarczuk, de bonis villae Philipkowce subditos suos, qui statuti in haec verba recognoverunt, et quidem laboriosus Horfiniec: iż ja, będąc sąsiadem Ihnata Tryhuka, w teyże wsi mieszkaiącego, ktory uszedł do wsi Omit, kraiów Wołoskich, nie mieszkaiąc niedziel dwie po śmierci oyca swego, Wasyla Tryhuka, w pomienionych dobrach, zaciągnowszy sobie kozaków ze wsi Przygrodka, z kraiów Wołoskich, owiec trzydzieści y dwie z jagnięty, z gruntów dobr Filipkowiec należących, y dzieci troie, ktore owce pasli, po Wielkiey Nocy ruskiey, roku teraznieyszego, gwałtem zabrał y do Wołoch, za Dniestr, przegnał; potym w kilka dni, także napadszy z tymiż kozakami, z trzody wzieli bydła rogatego pańskiego sztuk dziewięć, a moiego byka dziesiątego, za ktorego dać musiałem cieląt troie onemu, ktorego mi oddał; przy ktorym bydle także pastucha wzieli y, do Dniestru przyprowadziwszy związanego, puścili, ktory związany do Philipkowiec przyszedł; potym przechwalał się na gromade pomienioney wsi Philipkowiec: «że posrzod miasteczka będę im brody urzynać y samego jego mość pana Dzier-

żka ze dworu wezmę za szyie y przez Dniestr wedle czołna zaprowadze». Krewny tegoż pomienionego Trihuka, nieiaki Nikora, świadczył na Tryhuka, uskarżaiąc się przed jego mością panem Grabowskim, że mu jego mość pan Dzierżek zabrał bydło; na co jego mość pan Grabowski tak mu odpowiedział: «że iako możesz, tak odszukay swoie». Laboriosus vero Iwan Tatarczuk: iż ja pastucha tego, ktorego Tryhuk z kozakami y bydłem y owcami wzioł, na gruntach Philipkowskich rozwiązałem. Quod testimonium incontinenti iidem suprascripti deponentes petierunt sibi ab officio praesenti ministerialem regni generalem quemvis, ut compobarent, ad pronuntiandam juramenti rotham, addi et deputari; cujus affectationi legis publicae officium praesens annuendo, eisdem ministerialem regni generalem, nobilem Alexandrum Winnicki, officii sui apparitorem, addidit et deputavit; iidem vero, flexis ad imaginem Iesu Christi crucifixi genibus, cum ea, ut decet, juramentorum sollenitate, rothisante sibi suprascripto ministeriali, in haec verba corporale prestitere juramentum: Ja Paweł, ja Iwan przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Swiętey iedynemu, iż te świadectwo, ktoreśmy złożyli, wszystko prawdziwe, nic nie przydawszy, tak nam Panie Boże dopomoż y męka Syna Jego niewinna.

Книга Каменецъ-Подольская, гродская, записовая и поточная, 1705 года, № 3959, листъ 185.

CCLIII.

Позовъ, требующій къ суду въ Люблинскій трибуналъ дворянъ, Самуила и жену его Александру Шумлянскихъ, вслѣдствіе жалобы на нихъ дворянъ: Александра и Раины Рудницкихъ о томъ, что въ то время, когда Рудницкіе владѣли селами, взятыми ими по арендому контракту отъ архіепископа Львовскаго, Іосифа Шумлянскаго (брата Александра), въ окрестностяхъ Радомишля, Самуилъ Рудницкій съ женою и слугами нападали на ихъ домъ, наносили имъ побои, отнимали крестіянъ и т. д. и наконецъ выгнали ихъ насильно, не удовлетворивъ по контракту ихъ убытковъ. Между тѣмъ, за все время арендна́го владѣнія, Рудницкіе доходовъ не получали изъ имѣнія, ибо крестіяне ихъ не слушали и оброкъ давали Палѣю. Рудницкій долженъ былъ даже плотить Палѣю, а потомъ Мазепѣ и полковнику Михайлу Омеліяновичу за право жительства въ селѣ Унинѣ. По наущенію Шумлянскаго козаки Палѣя грабили Рудницкаго и самъ Палѣй чуть его не убилъ, когда онъ пріѣхалъ къ нему въ качествѣ посла отъ воеводства кіевскаго. 1705. Іюня 4.

Року тисеча семъсотъ пятого, мѣсеца юня двадцать шестого дня.

На враде кгродскомъ, въ замъку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, stanowszy oczewiście wozny generał woiewodstwa kiiowskiego i innych, szlachetny Piotr Siemachnowicz, dla zapisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, żytomirskich, w moc prawdziwey, wierney i skuteczney relatiey swoiey, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on roku teraznieyszego, tysiąc siedmset piątego, dnia dwudziestego wtorego junii pozew głowny, trybunalski, koronny, lubelski, na membranie ziemskim, lubelskim pisany,

temuż sądowi głownemu, trybunałowi koronnemu, lubelskiemu sądzić należący, odwioz do wsi Kucharow, tu, w woiewodztwie kiiowskim, a powiecie tuteyszym, żytomirskim, leżącey, i tam ten pozew niżey mianowany poddanych pozwanych teyże wsi woytowi, przezwiskiem Morhunowi, oddawszy, o oddaniu i położeniu jego, od kogo, po kogo i w jakiey sprawie by był pisany, temuż woytowi i ludziom rożnym, na wsi będącym, opowiedział i prawnie do wiadomości przywiodł; ktorego to pozwu tenor sequitur ejusmodi: August wtory, z Bożey łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmodzki, inflanski, siewierski, smoleński, kiiowski, podolski, podlaski, wołyński, bracławski i czernihowski, dziedziczny xiąże saski i elector etc, urodzonym Samuelowi i Alexandrze Szumlańskim, cześnikom podolskim, małżąkom, samey wierności twoiey, cześnikowa podolska, cum assistentia maritali, de jure debita, niżey mianowanych niesłusznych progressow pryncypałom, także urodzonym: Mikołaiowi Witwickiemu, Marcinowi Malickiemu, Stephanowi Sawickiemu, Fedorowiczowi, Czołowskiemu, Magdalińskiemu, sługom i executorom niżey mianowanego uczynku i sławetnemu Michałowi Alwizemu, szwagrowi i bratu wierności wasza, Szumlańscy, do wszystkiego złego wierność waszą pobudzaiącemu, i rożne affronty i dysgusta częstokrotnie niżey mianowanym delatorom czyniącemu i wyrządzaiącemu, i inney czeladzi, niemniey strzelcom, cum vario armorum genere, to jest ze wsiów: Kucharów i Zarudzia, do osob piętnastu excedentibus, samymże wiernościom waszym po imionach i przezwiskach lepiey wiadomym (ktorzy praesenti citatione, propter statuitionem przed sąd, dla wskazania na nich win prawnych, arestantur), compryncypałom, manucooperatorom i adhaerentom, z assistentią onym, ktorzy iey potrzebuią, z prawa należytą, powagą naszą krolewską przykazuiemy, abyście wierność wasza, przed sądem naszym głownym, trybunalskim, koronnym, lubelskim, od daty i położenia tego pozwu za niedziel cztery, albo wtenczas, gdy ta sprawa z regestrów woiewództw kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego, czernihowskiego, vel expulsionum, albo incarceratorum, lub innego jakowegokolwiek, sprawie tey należącego, przypadnie i przez woznego przywołana będzie, sami oblicznie i zawicie staneli, na instantią i prawne poparcie instygatora sądowego i jego delatorów,

urodzonych Alexandra i Reiny Wereszczakowny Rudnickich, małżąków, samey aktorki cum assistentia maritali, de jure debita, dobr poleskich, w woiewodztwie kijowskim leżących, in genere wszystkich, do metropoliey Kijowskiey i archimandryey Pieczarskiey ad regnum nostrum należących, przeszłych arędownych possessorów, aktorów, ktorzy wierność waszą, Szumlańscy małżonkowie, przychylaiąc się do kątraktu arędownego trzecioletniego, z jaśnie przewielebnym w Bogu oycem Jozefem z Wielkich Szumlan na Witwicy i Hoszowie Szumłańskim, lwowskim, halickim i Kamieńca-Podolskiego episkopem, metropoliey kijowskiey administratorem, archymandrytą Pieczarskim z jedney i delatorami teraznieyszemi, de actu et data millessimo septingentesimo secundo anno, die tertia februarii, we Lwowie spisanego, z drugiey strony i tegoż roku, feria sexta, in crastino festi purificationis beatissimae virginis Mariae, w grodzie Lwowskim roborowanego i inwentarza pomienionych dobr, przez commisarzów, od tegoż oyca episkopa lwowskiego zesłanych, spisanego i rękoma onychże własnemi podpisanego, także stosuiąc się do protestacji swoich, w grodzie owruckim i żytomirskim, de actu w nichże specifikowanego, przeciwko wierności waszych poczynionych, pozywaiąc o to: iż wierność wasza Szumlańscy, cześnikowie podolscy, małżąkowie, wiedząc dobrze o wspomnionym de actu et data kątrakcie o dobra mianowane, śmieli i ważyliście się, nie maiąc żadnego praetextu i interessu do wyszpomienionych dobr delatorów arędownych, szczegulnie pod praetextem jakowychści długuw i rzeczy, pozostałych w dobrach pomienionych u poddanych tamecznych, roku niedawno przeszłego, tysiąc siedmset wtorego, dnia trzeciego apryla, przyiachawszy wprzod do miasteczka Radomyszla i wsiów Wiszewicz i Czudyna, i innych chłopów, nic do wierności waszych nie należących, hałasować, posłuszęstwa zakazywaliście, aby delatorom nie pełnili, tylko wierność waszą za panów żeby mieli, tymże chłopom za sobą z rucznicami i innym orężem, aby do wsi Unina szli na wygnanie i zabicie delatora, kazaliście; tandem, przyiachawszy do dobr, w possessiey swoiey maiących, wsiów Kucharow i Zarudzia, i tam zbiwszy strzelców i chłopów, die quinta aprilis, do wsi Unina i dwora tamecznego tumultuose wiachawszy, delatorów chcieliście wygnać i zabiiać; tedy delatorowie, widząc takowe wierności waszych

zawziętość i niebezpieczęstwo zdrowia swego, bonis verbis et placatis zaledwie od wierności waszych uprosili się; a lubo delatorom, natenczas nic nie czyniąc, stanowszy we dworze, słowy uszczyliwemi, honorowi szlacheckiemu wielce szkodzącemi, (ktorych niepodobna dla sprosności i pisać) lżyliście, sromociliście, na zdrowie, życie i substantią odpowiadaliście, twierdząc to: «iż poniważeście teraz całemi i żywemi zostali, napotym to was nie minie»; w ktorym dworze gwałtownie rezyduiąc, bez żadnego prawa czeladzi delatorów, aby za wrota ze dworu nie bywali, zabiciem wierność wasza sami i czeladź wierności waszej groziliście, a gdy delator prędko potym sam odiechał do wsi Obuchowicz, dzierżawy swoiey, zostawiwszy małżąkę swoią z dziećmi i chudobą wszystko, wierność twoja, cześniku podolski, przepomniawszy boiaźni Bożey i srogości prawa pospolitego, sam osobą swą z czeladzią, na to dobrze przygotowaną, we wrotach dworu tamecznego z orężem rożnym i szablami zastąpiłeś, cale usiłuiąc delatora zabić i nieżywić; jakożby to infallibiliter mogłeś exequi, gdyby urodzony Simiginowski, towarzysz znaku pancernego wielmożnego starosty naszego Stężyckiego, przytomny natenczas będąc, i corka wierności waszych, urodzona Trzeciakowa, perswazyą swoią nie uanimowali; tegoż miesiąca, dnia dwudziestego czwartego, pod niebytność samego wierności twojej, cześniku podolski, gdy delatorka, jako gospodyni, poszła na ogrod dla obaczenia siana, grząd, sama wierność twoja, cześnikowa podolska, informowawszy i subordynowawszy czeladnika swego, Magdaleńskiego, aby, na ogrod poszedszy, aktorkę lżył, sromocił, naczynie, w ktorym nasienie wyniesione było na ogrod, potłukł, porozbiiał; ktory, dość czyniąc woli i roskazaniu wierności twojej, uczyniwszy, haec formalia mowił: «nie długo się będziesz rozpościrała, bez mała i głowie twoiej tak się stanie»; deinde, tym się nie ukątętowawszy, gdy bydło delatoris rogate, konie i inne, ze wsi Obuchowicz do wspomnioney wsi Unina przypędzono, pod niebytność tak delatora, jako i wierności twojej, cześniku podolski, na złość chlewy wierność twoja, cześnikowa podolska, kazałaś pozaymować i bronić, aby nie było gdzie bydła powodom przychronić; w browarze zaś, gdzie delatorów wszelkie ruchomości leżeli, tam tedy delatorka musiała cielenta i owce zapędzać i to wierność twoja, cześnikowa podolska, obaczyw-

szy, wspomnionego Magdaleńskiego, aby nie dopuścił pomienionych drobiazgów wpędzić, prosiła; tamże on same delatorkę, upraszaiącą, aby supersedował od takiey zawziętości, porwawszy za barki, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, tak ciężko i niemiłosierdnie o odźwierek uderzył, że aż, padszy na ziemie, zemdlała; a potym sama wierność twoja, cześnikowa podolska, obaczywszy, przybiegłaś i bić chciałaś, ktorą wierność twoją urodzona Trzeciakowa zaledwie pohamowała, słowy nieprzystoynemi, co tylko mogłaś wymyślić, lżyłaś, sromociłaś, tegoż dnia, gdy syn delatoris do cerkwie na nieszpor z inspektorem swym, urodzonym Thomaszem Zbrzeskim, szedł, tedy tenże Magdaleński, zastąpiwszy u wrot na dobrowolney drodze pomienionego inspektora, nic sobie niewinnego, pięściami bił, tłukł, czupryne onemu wyrwał, sama wierność twoia, cześnikowa podolska, natenczas przypadszy, tegoż inspektora trzymaiąc, kazałaś temuż Magdalińskiemu dobrze bić; nazajutrz tedy sam wierność twoja, cześniku podolski, przyiachawszy, coby miałeś za takowe exorbitancie i hałasy skarać, ale sam wierność twoja wyrostków delatorowych po wsi gonić, łapać, bić czeladzi swoiey kazałeś, ktorzy, zaledwie consulendo saluti suo, na wode pouchodzili, odpowiedzi na zdrowie i życie ustawiczne czyniliście i czynić nie przestaiecie, dla ktorych delatorowie ubivis locorum pro semper periclitari muszą. Tandem roku tegoż, tysiąc siedmset wtorego, dnia dwudziestego czwartego junii, gdy delator z usługi publiczney woiewodztwa kiiowskiego, od Palia pułkownika, z Fastowa, do domu i dworu swego, we wsi Uninie będącego, nie spodziewaiąc się ni od kogo nic na siebie złego, powrociwszy, przyiachał, tam tedy wierność twoja, cześniku podolski, za powodem sławetnego Michała Alwizego, szwagra swego, z nimże samym delatora, nic wierności waszej niewinnego, sine ulla data occasione, wprzod słowami nicutściwemi dyshonorowaliście, potym sam wierność twoja, cześniku podolski, porwawszy pistolety, dwowa kulami ponabiiane, za powodem aż do cerkwie, usiłuiąc go zabić uganiałeś się i pewnieby tey swoiey zawziętości zadość uczyniłeś, gdyby nie wierności twojej corki, w cerkwi będące, krzyk i hałas usłyszawszy, z cerkwie nie wybiegli i wierność twoją, jako oyca swego, od tey zawziętości nie uanimowali i pistoleta z rąk nie wydarli; a naybardziey Michał Alwizy, szwagier i brat

wierności waszych, jakie mogł afronty i dysgusta delatorom wyrządzić, wyrządzał, do wszego złego wierności wasze pobudzał, stroża dworskiego, strasząc go kijmi zabić, ze dworu wierności wasze wypędziliście, odpowiedzi jawne, tak na samych delatorów, jako i na czeladź onych ustawicznie czyniliście, a gdy powod z wiernościami waszemi amicabiliter bez przyiaciela certował, tedy wierności wasze temi słowy odpowiedzieliście: «że już nasze dzieci są dorosłe, nie będą sierotami, a delatorów małe, wiecznemi będą sierotami, a choćby nam wszystkie substantię przyszło stracić, by i piekła naruszyć, to delatora jakimkolwiek sposobem z tego świata zgładzimy». Potym, tegoż roku, tysiąc siedmset wtorego, dnia pierwszego julii, naprzod sam wierność twoja, cześniku podolski, poiachawszy do Fastowa, do Paleia pułkownika, i tam delatora przed tymże Paleiem, że jakoby delator przed woiewodztwem kiiowskim miał się uskarżać na wierności wasze, udałeś i protekcią sobie i przydanie kozaków, aby delatorów z pomienionych dobr wycisnąć i samym wiernościom waszym w tych dobrach zostawać, tegoż Paleia prosiłeś; potym dnia siedmnastego tegoż miesiąca i roku, gdy delator ze wsi Unina do wsi Kaleniec odiachał, sam wierność twoja, cześniku podolski, z pomienionym szwagrem swoim, w tropy za delatorem, chcąc go tam o śmierć przyprawić, skoczyliście i pewnie by tak uczyniliście, gdyby nie urodzony Simiginowski, towarzysz stolnika koronnego, wierności wasze od tego złego zawzięcia nie uhamował. Tegoż roku i miesiąca wierności wasze do miasteczka quondam Radomyszla poiachawszy, na delatora, spodziewaiąc się, że delator na roczki, do Żytomirza natenczas przypadaiące, jadąc, albo z tychże roczków powracaiąc, tamże do Radomyszla zaiedzie, czekaliście i poddanym tamecznym, jak będzie iechać, pilnować kazaliście, i co tylko delator, nazad ku domowi powracaiąc, nie spodziewaiąc się tam wierności waszych zastać, do tegoż Radomyszla zaiachał, i tam u chłopa, na imie Saka, stanoł, alić wierności wasze, skoro tylko powzieli wiadomość o bytności delatora, na gospodę armatim napadszy, delatora, nic wiernościom waszym niewinnego, słowami uszczypliwemi łaiąc, sromocąc, koniecznie zabić chcieliście, a tak, widząc tantam oppressionem suam, ztamtąd odiechać musiał; poddanych, tak z Radomyszla, iako i innych wsiów w possessiey arędownej delatorów będących, nic do wierności wa-

szych nie należących, do wsiów, Zarudzia i Kucharów, w possessiey wierności waszych zostaiących, na wszelkie roboty bez całe lato goniliście i onemi, od delatora per vim odebrawszy, robiliście, a delatorowi, aby żadney powinności nie czynili, poddanym wszystkim zakazaliście; nawet tegoż roku, gdy pospolite ruszenie było i per laudum z każdey wsi poczty stawić uchwalono było, wierność twoia, cześnikú podolski, delatorowi żadnego kozaka z żadnej wsi na wyprawę nie dałeś i zabroniłeś; a delator, lubo żadney intraty z tych dobr nie miał i nie brał, musiał swoim własnym kosztem i piniędzami inszych zaciągać i na pospolite ruszenie, podług uchwały tegoż woiewodztwa, stawić i sam jachać musiał; tandem tegoż roku, gdy delator żadnego posłuszeństwa z poddanych nie maiąc, woyta tamecznego umińskiego zawołał, wierność twoja, cześniku podolski, z szwagrem swoim, przybiegszy do delatora, tegoż woyta z rąk wydzieraliście i samego delatora dyffamowaliście, gdzie i sama wierność twoja, cześnikowa podolska, tamże przyszedszy, delatora wprzod słowami wszetecznemi (których ob reverentiam aurium i kłaść się nie godzi) łaiałaś i beształaś, potym pięścią w gębę delatora uderzyłaś. Potym wierność twoia, cześniku podolski, przez pryiacioł requirowałeś, aby delator z wiernością twoią amicabiliter poszedł, na co delator żezwoliwszy, czas na pospolitym ruszeniu naznaczył był, i we wszystkich pretensiach, podług decyzyey przyiacielskiey, uspokoić delatora miałeś; a tak delator, podczas pospolitego ruszenia na Pełcz siedlisko ziachawszy, z wiernością twoją in omni pretensione pomiarkować się chciał, i lubo wierność twoia tamże ziechawszy i na pomiarkowanie przyiacielskie spuściwszy się, a gdy tak przyiaciel wynalazł, iako i sam wierność twoja, summe sześć tysięcy złotych polskich, na pomienione dobra daną, delatorom za niedziel cztery przed rożnemi szlachtą, obywatelami woiewodztwa kiiowskiego, natenczas na pospolite ruszenie zgromadzonemi, oddać deklarowłeś i we wszystkich pretensiach delatora uspokoić miałeś, a potym niwczym deklaraciey swoiey zadość nie uczyniłeś, owszem jeszcze delatora, jako mogąc, wierności wasze ruinowaliście, na ostatek sama wierność twoja, cześnikowa podolska, ustawicznie to twierdziłaś, że delator, urodzony Rudnicki, niczym tym, co pomiędzy ludzi porozdawał był, (jako to konie, bydło, owce i inne drobiazki) nie będzie korzystował; jakoż z

informaciey wierności twoiej kozacy napadszy, konie, bydło i inne splendory, ktore u chłopów byli, pozabierali i do Fastowa zapędzili, a samego delatora, gdyby był do lasu, za przestrzeżeniem innych ludzi, nie umknoł, pewnieby byli z instynktu i informaciey wierności twoiej ciż kozacy nieżywili; insuper, gdy delator, będąc od woiewodztwa kiiowskiego na seymiku w Żytomirzu, roku także przeszłego, tysiąc siedmset wtorego, agituiącym się, z urodzonym Michałem Dubiskim uproszeni byli do Paleia, pułkownika woysk zaporoskich, aby z uniwersałem i listem naszym krolewskim, także i listem, od woiewodztwa pisanym, jachali do Fastowa; a wierność twoja, cześniku podolski, anticipative jeszcze przed nimi będąc u tegoż Paleia, sinistris illationibus, tak delatora, jako i inną szlachtę, obywatelów woiewodztwa kiiowskiego, udałeś; za którym wierności twojej udaniem, delator z collegą swoim, urodzonym Dubiskim, od pomienionego Paleia, przy oddaniu uniwersałów i listów naszych królewskich, wielką kąfusią, z niebezpieczęstwem zdrowia swego, przez illatią niesłuszną wierności twoiej, odnieśli tak dalece, że onych pościnać był kazał. Tandem roku teraznieyszego, tysiąc siedmset piątego, dnia ośmnastego marca wierność twoja, cześniku podolski, przybrawszy sobie kupe niemałą ludzi, na pomienioną wieś Unin i inne najachawszy, z commisarzami jakowemyści, jakoby od przewielebnego oyca episkopa lwowskiego (iednakże na to instrumentu prawnego, alias commissyey autentyczney nie maiąc i oney nie prezentuiąc), z urodzonemi: Alexandrem Trzeciakiem, sędzią grodzkim owruckim, zięciem swoim, i Stanisławem Jaskulskim, skarbnikiem owruckim, poczyniwszy się, i do żadney medyacyey i wynalazku przyiacielskiego, jako kątrakt opiewa, nie przystąpiwszy, delatorom ze dworu koniecznie ustępować kazałeś, widząc tedy delator nieprawny wierności twoiej postępek, przyiacioł, od siebie użytych, do wierności twojej posyłał, opowiadaiąc tak wielkie szkody i krzywdy swoie z niewybrania summy, daney na pomienione dobra, owo zgoła, kątraktu trzymaiąc się, aby na przyiaciela wierność twoja zdałeś, upraszał; na co wierność twoja żadną żywą miarą nie pozwoliwszy, ale na ostatnią prawie ruinę delatorów godząc; gromadom swoim Kucharskiey i Zarudzkiey przyść do siebie kazawszy, aby delatorów ze dworu violenter wyrzucali, informowałeś, potym sam wierność twoja z pomienionemi urodzonemi: Trze-

ciakiem, Jaskulskim i innemi, bezprawnie przyszedzy, koniecznie ze dworu delatorom ustąpić na wieś kazałeś; delator tedy, widząc wierności twojej takowy proceder, ubiegaiąc nie tak ostatka uszczerbku fortuny, jako zdrowia swego, luboby de lege ad tempus expirationis contractus et rumationis ustępować nie powinien, jednakże, za gwałtownym roskazem, maiąc tak wielkie krzywdy i szkody niżey opisane swoie, ustąpić poniewoli musiał; a po odiezdzie delatora na Wołyń, pożycia sobie szukaiącego, wierność twoja, cześniku podolski, żonę delatoris, urodzoną Reinę Wereszczakownę Alexandrową Rudnicką, zakazawszy chłopom pod gardłem posłuszęstwa, (lubo ieszcze do rumaciey oney należało) gwałtownie wygnałeś, tak dalece, że i za swoie własne pieniądze podwodnika sobie naiąć nie mogła, przez co szkody niemałe, niżey opisane, ponieść musiała. Takie tedy szkody i krzywdy, przez wyszopisanych wierności wasze przeszkadzaiących trzymaiącym pomienione dobra, hac citatione eodem modo exprimuntur: naprzod roku przeszłego, tysiąc siedmset czwartego, częścią sam delator, ieżdząc do Lwowa, częścią posyłaiąc do pomienionego oyca episkopa lwowskiego po kilka razy przyiacioł, prosząc i upominaiąc się o summę swoie, pięć tysięcy, na pomienione dobra onemu daney, ponieważ pułkownik Paley, ex informatione wierności twojej, cześniku podolski, na siebie wszystkie intraty zabiera, wyprawił był commisarzów, urodzonych: Alexandra Trzeciaka, sędziego grodzkiego owruckiego, i Kazimierza Niewiadomskiego, aby zrewidowali, jeżeli prawdziwie Paley z dobr pomienionych, kątraktem aręndownym delatorowi puszczonych, intraty pozabierał; o czym wiedząc dobrze urodzony sędzia grodzki owrucki, iż Paley za dwa roki wszelkie intraty, tak czynszowe, iako i miodowe, zabrał i rewiziey że czynić, dla niebespieczęstwa od kozaków, nie można, do mianowanego przewielebnego w Bogu oyca episkopa lwowskiego, przez tegoż urodzonego Niewiadomskiego, collegę swego, listem swoim oznaymił; a delator, nie maiąc się gdzie podzieć, ponieważ ociec episkop lwowski summy oddać nie chciał, musiał do Paleia iezdzić i prosić, aby mu jaki czas w tych dobrach przemieszkać nie bronił, za co musiał dać złotych dwieście dziesięć dobrey manety; tandem eodem anno, po wielkiey nocy, musiał posyłać z pokłonem do pomienionego połkownika, jako z łaski jego w wyszrzeczonych

dobrach mieszkaiący, na co wydał złotych ośmdziesiąt. Tegoż roku, gdy wielmożny hetman z woyskiem zaporoskim pod Pawołoczą stał obozem, i tam tenże delator, tak do pomienionego hetmana, jako i Paleia iezdzić musiał, gdzie wydał złotych pięćdziesiąt dobrey monety; a tak, będąc upewniony i ubespieczony uniwersałem pomienionego hetmana, niby pewniejszy w possesiey swoiey być poczowszy, o intratę należytą u poddanych upominać się zaczoł, aliści od pułkownika nowego, po Paleiu nastawionego, Michała Omelianowicza, przysłano kozakow setnią, aby delator, tak jako i za Paleia pułkownika, do intrat brania żadną miarą nie interesował się i nie ważył się; których kozaków traktuiąc i w posessią jeszcze nie podaiąc, wydał talerow dziesięć. Potym tegoż roku, dnia dziewiątego septembra, chłopi nie chcąc być pod posłuszęstwem delatora, uczyniwszy radę między sobą, wyprawili z supliką chłopa, na imie Hryszczenka, przezwiskiem Pania, ze wsi Pilipowicz z innemi chłopami, do mianowanego nowego pułkownika, aby, jako Paleiowi wszelkie intraty oddawali, i jemu wszystkie powinności i dochody, panom należące, dawali, udaiąc delatora, że jakoby onym wielkie uciemiężenie czynić poczoł; o czym delator dowiedziawszy się, drugi raz do tegoż wielmożnego hetmana jechał, którego setnia kozaków, od pomienionego pułkownika Michaiła, z Pichockim setnikiem, w Radomyszlu potkawszy, y gwałtownie wziowszy, nazad zawrocili, którego potym setnika asawuł pułkowy, na imie Tyszko, nazaiutrz dogoniwszy i w lepszą delatora kozacką opiekę wziowszy, mianowanego Pichockiego nazad reiterowawszy, przez trzy dni za wartą trzymaiąc, wielkie i nieopowiedziane krzywdy i hałasy we dworze nad małżąką delatoris, z kanczukami i obuchami bić porywaiąc się, czynił, któremu nie tak fortunę jako zdrowie i życie swoie okupuiąc, rożnym, natenczas będącym, kozakom, różnemi rzeczami i gotowemi pieniędzami talerow bitych sześćdziesiąt dać musiał; ktory asawuł, lubo dobrze od delatora ukątentowany będąc, z Unina jednak odieżdżaiąc, przykazał wszystkim gromadom, aby żadney intraty, z pomienionych dobr delatorowi należących, bez wiadomości hetmana i pułkownika nie dawali, dla czego delator, do pomienionego hetmana, pod Lubarem obozem natenczas stoiącego, przyiachawszy, o miłosierdzie Pańskie prosząc, rożnym starszyznie, nim do hetmana do-

stąpił, in vim podarunku poniewolnego, talerów czterdzieści i belcy miodu sześćdziesiąt, innemi zaś rzeczoma, jako to: kunami, żelazami et id genus—na talerow dwadzieścia porozdawał, któremu to delatorowi pomieniony hetman i mianowany pułkownik, widząc onego wielką krzywdę, a uniżoną submissią, za ostatni tylko rok, i to nie razem, żeby intraty odebrał, pozwolili; dla których odebrania, gdy delator do wsi Rubieżowki przyieżdżał, aliści commisarz, od xiędza episkopa lwowskiego inwentarz pomienionych dobr wszystkich piszący, sine scitu delatora w possessyą wielebnym oycom pieczerskim do Kijowa słownie tylko puścił i pozwolił, którą wioskę delator, do possessyey swoiej odbieraiąc, złotych ośmdziesiąt i sześć wydał. Tandem przy expulsiey wierność twoia, cześniku podolski, bezprawnie grabieże żenie delatoris czyniąc i niewod bardzo dostatny, pięćdziesiąt sążni w sobie maiący, kosztuiący delatora złotych sto dobrey monety i konia o czterdziestu złotych zagrabiłeś i innych rzeczy, naczynia żeleznego, do gospodarstwa należącego, na złotych dziesięć dobrey monety zatrzymałeś, czeladzi delatoris czterech, niektórych i zasługi na przyszły rok pobranych, do siebie poodmawiałeś, długów, delatorowi za wszystkie trzy lata od chłopów należących złotych trzy tysiące pięćdziesiąt i ieden dobrey monety, nieodebranych, odbierać delatorowi niepozwoliłeś, ale na siebie poodbierać kazałeś, jakoż już ex parte i poodbierałeś; na ostatek, gdy żona delatoris, expulsa przez wierność twoią, ze wszystkim dobytkiem, jako to: bydłem, końmi, owcami i innemi rzeczoma z Unina wyiachała, wierność twoja, cześniku podolski, kozaków informowałeś, żeby one na drodze porabowali, każdemu z nich na droge za to obiecowałeś, lecz kozacy, obawiając się pułkownika swego, wierności twoiej funkciey tej nie podieli się. Do nagrodzenia tedy wszystkich pomienionych szkod, ex occasione wierności twojej, cześniku podolski, poniesionych, do przywrócenia grabieżów, do stawienia pomienionego Alwiżego, szwagra swego, i sług mianowanych przed sąd, dla wskazania na nich win prawnych i za takowe nieprawne postępki i uczynki do przysłuchania się winom, na osoby wierności waszych przez sąd wskazanym, do oddania summy mianowaney, przez wierności waszej okazyą niewybraney, aktorowie wierności wasze na termin wyszoznaczony pozywaią, na ktorym, jako na zawitym, abyście wierności wasze stanowszy i na wszystko, co wiernościom waszym in termino juris prawnie praponowano będzie

skutecznie odpowiadaiąc, usprawiedliwili się. Pisan w Lublinie, roku tysiąc siedmset piątego, miesiąca junii czwartego dnia. Za ktorym to pozwem on, mianowany wozny, rok i termin stronom obom: powodowey i pozwaney, przed sądem głownym, trybunalskim, koronnym, lubelskim, według praefixiey, w pozwie wyrażoney, do rosprawy prawney stanowić się złożył i naznaczył i o tym tę swoią prawdziwą przedemną, urzędem, uczynił i zeznał relatią, prosząc, aby do akt ninieyszych przyięta i zapisana była, co i otrzymał.

Книга гродская, житомирская, поточная, № 210, годъ 1701—1713; листъ 131.

CCLIV.

Объявленіе мѣщанина города Любара, еврея Пйнхаса Шмойловича, о томъ, что въ 1702 году, вслѣдствіе нашествія козацкаго, всѣ евреи изъ Любара бѣжали и только черезъ 3 года нѣкоторые возвратились; потому они не въ состояніи уплотить слѣдующей за все прошедшее время подати. 1705. Іюня 26.

Roku tysiąc siedmset piątego, miesiąca junii dwudziestego szostego dnia.

Przed urzędem y aktami ninieyszemi, grodzkiemi, krzemienieckiemi y przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namiesnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, stanowszy oczewiście niewierny Pinchas Szmoyłowicz, mieszczanin y obywatel miasta starego Lubara, dobr dziedzicznych jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego koronnego, swoim y innych, ad praesens do dobr miasta starego Lubara zeszłych się, imieniem, manifestował to urzędowi ninieyszemu y do wiadomości doniosł: Iż gdy w roku przeszłym, tysiąc siedmset wtorym, w lecie, incursia y rebellia kozacka nastempowała, tedy wszyscy żydzi y mieszczanie katolickiey wiary, gdy się ku nim kozactwo swywolne zbliżało, unosząc zdrowie swoie y chudobę, ile iey z sobą zabrać mogli, do różnych miast y miasteczek tak się rozbiegli, iż żadnego z nich w pomienionym mieście nie zostało, ktorzy y dotąd rożnie, po rożnych miasteczkach osiedli, mieszkaią, ani się do swo-

ich domów y chałup wrócili, oprocz tylko siedmiu żydów, ktorzy dopiero w roku ninieyszym, tysiąc siedmset piątym, w miesiącu marcu do swoich domów redierunt, bo przeszłego roku, tysiąc siedmset czwartego, dla zaciągnionych woysk auxiliarnych, redire nie mogli; więc, iż in absencia onych, nie mieszkaiących w mieście pomienionym, podatki szelężnego y czopowego od roku tysiąc szestset dziewiędziesiąt dziewiątego, aż do roku tysiąc siedmset trzeciego, w roku przeszłym, tysiąc siedmset czwartym, na seymiku woiewodztwa wołyńskiego uchwalone są, a oni w pomienionym mieście nie mieszkali; jako tedy prętko, ut praemissum, w marcu przyszli do swoiey chudoby y osiedli, tak, uczyniwszy radę między sobą, ninieyszego comparentem podwukrotnie do grodu krzemienieckiego z juramentami super conflagrationem, do ich mościow panów exactarów szelężnego y czopowego przysłali; więc, iż ninieyszy comparens, żadnym razem zastać tychże ich mościów nie mogł y teraz, ziechawszy, nie zastał żadnego z ich mościów, dla tego, postrzegaiąc całości miasta pomienionego, żeby ztąd jakowey szkody nie poniosło, iż gotow był kożdego razu y juramenta conflagrationis, miastu pomienionemu według uchwały służące, tym ich mościom panom exactorom oddać, y szostaczki, według laudum woiewodztwa wołyńskiego, wyliczyć, de deligentia sui oświadcza się y manifestuie, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie tego swego oświadczenia, co y otrzymał. U tey manifestacyey podpis hebrayskim stylem pisany.

Книга гродская, кременецкая, записовая и поточная, № 1615, годъ 1705; листъ 458 на оборотѣ.

CCLV.

Универсалъ польнаго короннаго гетмана, графа Адама-Николая Сенявскаго къ помѣщикамъ подольскаго воеводства о томъ, что онъ отправилъ отрядъ войска для уничтоженія, собирающихся въ Подоліи, своевольныхъ скопищъ и проситъ помѣщиковъ, дабы они, подъ опасеніемъ смертной казни приказали своимъ крестіянамъ ловить и доставлять въ судъ своевольныхъ людей. 1705. Іюля 6.

Feria tertia, pridie sanctae Mariae Magdalenae, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Andreas Bieńkowski, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit literas universales illustrimi et magnifici Sieniawski, comitis in Szkłow et Mysz, palatini Bełzensis, exercituum regni campestris ducis, ad palatinatum Podoliæ scriptas et sigillo communitas, tenoris talis: Adam Mikołay z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie y Myszy, woiewoda Bełski, hetman polny koronny, Lwowski generalny, Rogatyński etc. starosta, wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, osobliwie iednak jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mościom panom senatorom, dignitarzom, urzędnikom, ich mościom panom officialistom ziemskim y grodzkim starostwa Kamienieckiego y wszystkim innym obywatelom woiewodztwa Podolskiego, moim wielce mościwym panom y braci, przy zaleceniu powolnych chęci moich, do wiadomości donosze: iż ia, dosyć czyniąc urzędowi memu, ponieważ się w tymże woiewodztwie swywolne znayduią kupy, tedy, providendo securitati publicæ, posyłam chorągiew moię lekko dla rozgromienia tego hultaystwa; wielmożnych panów wielce prosze,

abyście mi w tym dopomogli, przykazawszy surowo poddaństwu swemu pod garłem, żeby ich żaden nie ważył się przechowywać, ale i owszem łapać, bić y do grodu do exekucyi złych uczynków oddawać; co iego mość pan Miastko, rotmistrz moy, ma sobie zalecono w ordynansie, aby ich gromił, łapał y do grodu oddawał, aby się dalej ten pożar nie szerzył; co aby tym prędzey do wiadomości wszystkich doszło, ten moy uniwersał w grodzie Kamienieckim ogłosić zalecam i, przy zwykłey pieczęci, ręką się moią własną podpisuie. Działo się w obozie pod Dubienką, die sexta Julii, millesimo septingentesimo quinto. Adam Mikołay Sieniawski, hetman polny koronny, Lwowski generalny, Rohatynski etc. starosta. Locus sigilli. Post quarum literarum ingrossationem, originale earundem circa praesentia remansit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1705 года, № 3959; листъ 296.

CCLVI.

Инструкція, данная дворянами подольскаго воеводства посламъ, отправляемымъ отъ воеводства къ гетману Мазепѣ. Посламъ поручено: благодарить гетмана за удержаніе своего войска въ порядкѣ въ теченіи прошлаго года; просить о сохраненіи порядка въ продолженіи предстоящаго похода и особенно о удержаніи полковъ: Шпака, Искры и Самуся отъ нападеній на шляхтичей. 1705. Августа 5.

Sabbatho in vigilia festi Sancti Laurentii, levitae et martiris, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Simon Włochiński, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit instructionem introcontentam, ad illustrem et magnificum Mazeppa, exercitus Zaporoviensis supremum ducem, generosis internuntiis datam per incolas palatinatus Podoliae, in conventione particulari confectam, atque manu magnifici mareschalci ejusdem conventus subscriptam, de te-

nore verborum sequenti: instructja do jaśnie wielmożnego imci pana Jana na Mazepińcach Mazeppy, hetmana woysk żadnieprskich, kawalera świętego Andrzeja naiaśnieyszego Cara jego mości Moskiewskiego, ich mościom panom: Szymonowi na Nowosiołkach Wołodyiowskiemu y Walentemu Pawłowi z Miłkowic, Stawków na Woynicy Miłkowskiemu, posłom y braci naszym, z seymiku województwa Podolskiego, dnia piątego miesiąca sierpnia, roku tysiącznego siedmsetnego piątego odprawującego się, dana. Kiedy z zcolligowaney naiaśnieyszego Cara jego mości z naiaśnieyszym królem jego mością Augustem wtorym, panem naszym miłościwym, przyiaźni woyska prześwietnego narodu Moskiewskiego y kozackie in subsidium rzeczypospolitey et ad repressalia przeciwko nieprzyiaciołom korony polskiey idą, ich mość panowie posłowie nasi condignam braterskich affektów od koła naszego jaśnie wielmożnemu imci panu hetmanowi y całemu woysku praestabunt venerationem. Nie mniey za oświadczoną woiewodztwu naszemu roku przeszłego propensyą y diskretne licznych woysk prowadzenie winne, imieniem braciey, oświadczą podziękowanie; gdy zaś y teraznieyszey kompaniey też woyska ducuntur, o podobno kraiu naszego, ieszcze pustego, conserwacyą y o pohamowanie licentii, aby woiewodztwo nasze przechodem y prowjantami y wymaganiem pieniędzy, chlebów, podwód y innych tym podobnych exakcyi nie było agrawowane, bratersko expostulabunt ich mość panowie posłowie nasi; także, iż extenditur władza y powaga jaśnie wielmożnego imci pana hetmana na woyska, pułki y ludzie ich mościów panów półkowników: Samusia, Iskry y Szpaka y innych, o ordynans ich mość panowie posłowie upraszać będą, aby tych pułków insolentia pohamowana była, żeby takich zabóystw (nie czynili), iakie roku przeszłego na osobie urodzonego niegdy iego mości pana Stanisława Zelińskiego y Masłowskiego, braciey naszych, ludzie pana Szpaka wykonali, y szlachtę niewinnych, w własnych domach wziąwszy, tyrańsko zamordowali y zabili. Inne potrzeby woiewodztwa naszego iako: utrzymania ludzi swawolnych, od woysk kozackich odrywaiących się, y zniesienia imienia opryszków z kraiow naszych, iaśnie wielmożnemu imci panu hetmanowi y kawalerowi ich mość panowie posłowie exponent. Caetera activitati et dexteritati ich mościów panów posłów, aby pro exigentia temporis, loci et occasio-

nis powagi y charakteru swego zażyli, recomendantur. Ten instrument imci panu marszałkowi koła naszego podpisać zlecamy. Irzy na Wysutce Wasilkowski, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa Podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati. Post cujus instructionis ingrossationem idem offerens originale ejusdem ad se recepit et de recepto, sibique restituto, officium praesens quietavit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1705 года, № 3959; листъ 315 на оборотѣ.

CCLVII.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы къ дворянамъ волынскаго воеводства о томъ, чтобы они доставляли назначенный королемъ провіянтъ для войска. Мозепа обѣщаетъ перевести свои войска въ Литву для того, чтобы облегчить волынское воеводство. 1706. Февраля 15.

Roku tysiąc siedmsetnego szostego, miesiąca februarii dwudziestego szóstego dnia,

Przed urzędem i aktami niniejszymi, grodzkimi, krzemienieckimi i przedemną, Bazylim Bieniaszewskim, namiestnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter urodzony imci pan Władysław Kamieński, dla wpisania do akt niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, extrakt, authentice wydany z grodu łuckiego, z wpisaniem uniwersału od jaśnie wielmożnego imć pana Mazepy, hetmana wojsk zaporoskich, niżej inserowany, ratione introcontentorum, per oblatam podał, tenore tali: Wypis z xiąg grodzkich zamku łuckiego. Roku tysiąc siedmset szostego, miesiąca februarji szesnastego dnia, na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, skarbnikiem sanockim, namiestnikiem burgrabstwa i zamku łuckiego i xięgami niniejszymi, grodzkimi, łuckimi, personaliter comparens urodzony imć pan Jan Berestowicz, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich, ten uniwersał od jaśnie wielmożnego imć pana Mazepy, hetmana wojsk jego Carskiego prześwietnego weliczewstwa zaporoskich, świętego apostoła Andrzeja i białego orła kawalera, z pod-

pisem ręki onegoż, przy pięczeci przyciśnionej, do województwa wołyńskiego na rzecz pewną wydany, per oblatam podał, o czym ten uniwersał szerzej i dostateczniej w sobie obmawia, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego i do akt wpisanie, ktorego ja, urząd, annuendo affectationi, do xiąg przyjmując, czytałem, de tenore tali: Jan Mazepa, hetman wojsk jego Carskiego prześwietnego weliczestwa zaporoskich, świętego apostoła Andrzeja i białego orła kawaler, jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mość panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom, officialistom, possessorom, dzierżawcom, administratorom dóbr królewskich, duchownych dziedzicznych i wszystkim in genere, cujuscunque status et praeminentiae wejewodztwa wołyńskiego obywatelom, moim wielce mościwym panom, przy zaleceniu braterskich chęci moich, do wiadomości donoszę, że na tych dniach zaszedł mię ordynans najjaśniejszego Monarchy, jego królewskiej mości Augusta wtorego, abym in hoc bellico aestu, kiedy in excisionem majestatis, praw i wolności ojczystych nieprzyjacielska potentia rabidis inhiat armis, i innemi dotychczas viscera regni, immatura dla dalszego wojsk auxiliarnych: moskiewskich, saxońskich i kozackich konserwowania, któreby, obsistendo nieprzyjacielowi, mogli vim vi refundere et...... ictus, wybrawszy z każdego domu, nemine excepto, w tym województwie wołyńskim, według taryffy prowianty, mąki, a in defectu onych, żyta i kaszy in quam numerosissima copia, ordynował one tutejszemi podwodami, jedne in instanti, tej zimnej drogi do Brześcia litewskiego, a drugie primo vere—wodą. Ja więc, parjerując conformi nisu takowemu jego królewskiej mości ordynansowi, convenio tą innotescentią i amore patriae, który confidentiam et obedientiam populi do pana conglutinat, wszystkich waszmościów, moich wielce miłościwych panów, obowiązuję, abyście, pro integritate majestatis et conservatione boni publici, chcieli w tym supremo jego królewskiej mości mandato consentire, tak dalece, żeby in praefixo tempore te prowianty mogły bydź złożone, do Brzyścia litewskiego zwiezione; co, by tem snadniej effectuaretur, chciejcie waszeć, moi wielce mościwi panowie, tu, do mnie, do Dubna, taryffy przysyłać, z jakichbym się in quantitate tych prowiantów mógł miarkować. Ja zaś, chcąc waszmościom, moim wielce mościwym panom, tanta alleviare onera i

onych do prędszego victualium wystarczenia facilitować, z całym wojskiem moim ustompię do Litwy z województwa wołyńskiego. Nie wątpię tedy bynajmniej, że waszmość, moi mości panowie, jako od początku panowania najjaśniejszego króla jego mości Augusta, pro tuitione majestatu jego, praw i wolności polskich, incorrupta fide et fervido zelo, nie tylko fortuny, lecz, co jest carius, życie i zdrowie swoje, in tot discrimina rerum, azardujecie, tak i teraz, ex debito et innato ku dobru pospolitemu ardore et amore, łatwo to exequi zechcecie, co mi jest od jego królewskiej mości injunctum, zważywszy i uważywszy to altissimo suo judicio, że te wszystkie auxiljarne wojska, in spe rebelli in meditullio rzeczypospolitej zostając, samychże waszmościów, moich wielce mościwych panów, salvos penates et cara pignora, od tak hardego nieprzyiaciela, sociatis bronią armis. Ufundujecie weszeć, moi wielce mościwi panowie, hoc suo actu in regni pectore monumentum gratitudinis, kiedy, in tanto turbidine fluctuantem majestatis jego królewskiej mości integritatem fulcire zechcecie; do czego waszeciów, moich wielce mościwych panów, generoso stimuluję calcari, a dla lepszej wiary, wagi i interessu publicznego, ten uniwersał, ręką moją podpisany i pieczęcią wojskową ztwierdzony, po grodach wojewodztwa wołyńskiego publikować zlecam i zalecam. Dat w Dubnie, Februarii die decima quinta, anno millesimo septingentesimo sexto. U tego uniwersału podpis ręki w te słowa: Jan Mazepa, hetman i kawaler, ręką własną. Który uniwersał, per oblatam podany, za podaniem i proźbą jego mości podawającego, do xiąg niniejszych, grodzkich, łuckich jest inserowany. Z których xiąg i ten wypis, pod pieczęcią grodzką łucką jest wydany. Pisany w zamku łuckim. U tej oblaty extractu, przy pieczenci grodzkiej, correcta regentowska w te słowa: Correxit Suchorski m. p. Podpis zaś officjalisty grodowego w te słowa: Wawrzyniec Stanisław Pepłowski, sędzia ziemski podolski, podstarości grodzki łucki m. p. Locus sigilli capitanealis. A tak ta oblata extractu, za podaniem i proźbą wyszrzeczonego offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, jest do xiąg grodzkich krzemienieckich ingrossowana.

Книга гродская, кременецкая, записовая и поточная, № 1616, годъ 1706—1707; листъ 432 на оборотѣ.

CCLVIII.

Жалоба гродскаго овруцкаго регента, Даніила Левковскаго, на кіевскаго подчашія, Криштофа Манецкаго, о томъ, что онъ передалъ Левковскому въ арендное владѣніе имѣніе Шепелицкое, а потомъ какъ самъ, такъ и слуги его препятствовали Левковскому получать доходы. Сверхъ того имѣнія эти были разорены проходящими русскими и козацкими войсками подъ начальствомъ полковниковъ: Гадяцкаго—Степана Трощинскаго, полтавскаго—Герцыка и кіевскаго сотника—Дайнеки. 1706. Іюня 12.

Року тисеча семъсотъ шостого, месяца юня дванадцатого дня.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony iego mość pan Daniel Lewkowski, regent grodzki owrucki, dobr wsiów Szepelicz starych i nowych, i drugich wsiów, do tychże Szepelicz należących, aręndowny tenutor, postrzegaiąc całości substanciej swoiej w tenucie tych dobr, urzędowi niniejszemu oświadczył, i żałośnie protestował się przeciwko wielmożnemu iego mości panu Krzysztofowi Manieckiemu, podczaszemu kiiowskiemu, tychże dobr Szepelicz cum attinentiis, quocunque iuris titulo, possessorowi, tudież szlachetnym panom: Bazylemu i Maryannie Piaseckim, małżąkom, possessiej żadnej nigdzie nie maiącym, samym do zguby i ruiny substanciej protestanta pryncypałom, i ustawiczne przeszkody w dzierżawie arędownej czyniącym i informuiącym, tym niżej opisanym sposobem i o to: iż mianowany iegomość pan Maniecki, podczaszy kiiowski, wygadzaiąc pilnej a gwałtownej potrzebie swoiej, dobra, w

woiewodstwie kiowskim leżące, zwyszmianowane Szepelicze stare, z Słobodką Szepelicką, z dworami, tak w Słobodce, iako i w starych Szepeliczach będącemi, Worochowicze, Mołoczki, Pohonne i Drąki, na lat trzy, zupełnie consequenter po sobie idące, wraz na wszystkie trzy lata, summą zupełną—cztyry tysiące cztyrdzieści i siedm złotych w talerach bitych i czerwonych złotych, taler bity tylko po złotych siedm polskich, groszy sześciu, a czerwony złoty po złotych piętnaście licząc i rachuiąc, wziąwszy ze wszystkiemi tych mianowanych dobr przynależytościami, intratami, dochodami, czynszami, daniami miodowemi, robocizną, iazami na Prypeti i ieziorami, koło Prypety będącemi, karczmą, szynkami we wszystkich wioskach, młynem i że wszystkiemi i wszelakiemi in genere et specie, w tych dobrach znajduiącemi się, pożytkami, przychodami, obwencyiami i przynależnościami, nic a nic żadnej i najmniejszej rzeczy i obwenciej w tych dobrach, włości Szepelickiej, na siebie samego, ani na kogo inszego nie wymuiąc, ani excypuiąc, iako kontrakt i tegoż kontraktu roboracia, w grodzie kiiowskim zeznana, dostateczniej w sobie świadczy, poczynaiąc tę arędowną tenutę, roku blizko przeminołego, tysiąc siedmset piątego, od dnia i święta rzymskiego świętego Iana krzciciela, a kącząc, da pan Bóg, w roku p zyszłym, tysiąc siedmset ośmym, o takowymże dniu, czasie i terminie, kontraktem trzecioletnim, arędownym protestantu w arędowną trzecioletnią possessią i extenuatią summy zwyszmianowanej, w talerach twardych i czerwonych złotych wziętej, cztyrych tysięcy trzydziestu siedmiu złotych, takową monetą i walorem, iako brał, puścił i zawiódł, obliguiąc się, nietylko przez siebie samego iakowąkolwiek przeszkodę w dzierżawie i intracie nie czynić, ale ab omnibus impedimentis, od kogokolwiek na te dobra zachodzących, evincere miał i zapisał się; to, loco evictionis, po kontrakcie i odebraniu pieniędzy na wyszmianowane dobra i puszczeniu onych w arędowną tenutę protestanti, sam iego mość w tychże dobrach, łubo miał i deklarował zaraz z onych wyiechać, obaczywszy w ojczyznie zamieszanie i czasy niespokojne, przez czwierć roku z niemało przeszkodą protestanti, tak iakoby nikomu onych w possessią nie puszczaiąc i pieniędzy na one nie zaciągaiąc, mieszkał, dysponował i iako chciał, na szkodę protestanta godząc, czynił; tylko sgo niedostawało, że czeladnika protestantis, tam zotaiącego, nięę

wygnał, ale, niby z łaski, w komornym u iego mości siedział i hucusque siędzi; odieżdżaiąc z tych dobr, niemało gruntow i poddanych, w zwysz, de actu wyrażonym, kontrakcie żadnej i najmnieyszej excepcii nie zostawiwszy, excypował, a w inwentarzu sam iego mość, swoią własną ręką napisanym, in detrimentum protestanta czyniąc, nie tylko żywych, ale i poumierałych poddanych popisał, i niektórym powinności nadzwyczaj poprzyczyniał, że protestanti nie oddaią i niechcą płacić, ieszcze wyszmianowanych Piaseckich małżonków, obwinionych, w tychże dobrach niby za podstarościch czyli za iakowych superintendentów zostawiwszy, podobno informował, aby wszelkiemi sposobami przeszkody protestanti w intracie i wszelkich obwenciąch i prowentąch ustawicznie czynili, ktorzy nic cale nie dbaiąc, uti impossessionati, na prawo pospolite, a ile pod terazniejsze zamięszania i czasy niespokojne, poddanych, w arendownej tenucie będących, do robocizny na swoią potrzebę pociągaią i onych gonią i przymuszaią, kolędy, włoczebne i inne potrzeby wybieraią i sobie dawać każą, kunicy weselue i zwierza wszelakiego, iak w puszczy poddany który zabiie, nic do tego nie należąc, odbieraią i, co chcą, to czynią, samych biią, we młynie bez czerhy i miarki mielą; ciż mianowani Piaseccy małżonkowie, obwinieni, do dworu, w starych Szepelicząch będącego, (którzy tylko verbaliter od iego mości pana podczaszego, obwinionego i za uproszeniem protestanta maiąc pozwoloną do przemieszkania do czasu krotkiego na wsi pustą chałupę), sine scitu i bytność protestanta, propria authoritate, wprowadziwszy się do tegoż dworu na mieszkanie, co tylko mogą sposobów do ruiny substanciej protestantis (iako sposobni do tego, bo gdzie tylko zostawali na służbie i podstarostwie, albo kajdanami brząkali, albo, rospędziwszy tamejszych poddanych, sami gdzie indziej uciekali, iako są iawne tego dokumenta: kiedy wścibiwszy się i uprosiwszy na podstarostwo, do wsi Jsaiek, dobr wielmożnego iego mości pana Hańskiego, łowczego żytomirskiego, i tamże puł roku zostaiąc, a rospędziwszy i rozegnawszy ze wsi wszystkich poddanych tamejszych, sami tu uciekli i przenieśli się) wynaleźć, wynajduią, iako tylko mogą, tak ruinuią i przeszkody czynią, w których dobrach manifestans, dla trybunału lubelskiego, i innych zabaw i trudności swoich, nie mieszka, i rzadko bywa, kiedy bez cały rok, tylko dwa razy był; a obwinieni Piaseccy, tam usta-

wicznie residuiąc, co chcą na szkodę i zgubę substanciej, że onych na podstarostwie u siebie nie chciał mieć i trzymać, czynią, i tak manifestans, dla ustawicznych, tak iego mości pana podczaszego, i Piaseckich, małżonków, przeszkod i dla żołnierskich konsistenciej chorągwie pancyrnej wielmożnego jego mości pana chorążego wołyńskiego, od poddanych należącej rocznej intraty nie brał, i poddani nie wydali, do tego ieszcze nie małą diminucią w intracie poniosł, że i bez całą zimę, tak dla panów Piaseckich małżonków posłuszęstwa i roześcia poddanych przed żołnierzami z tych dobr tak dalece, że i drew nie było komu przywieść, zacząwszy od dnia dwudziestego decembra roku przeszłego, tysiąc siedmset piątego, nie miał i nie ma; i iazow dla tego na Prypety nie bił, a, co większa, ciż Piasecy, małżonkowie, indukte, czyli propria authoritate, czyli też z rozkazania i za wiadomością iego mości pana podczaszego, od terminu zwyszwyrażonego, od kupców przechodzących zacząwszy brać i obiastkę, dotychczas biorą, której indukty, lubo w kontrakcie nie dołożono, przy kontrakcie umowa takowa stanęła verbo nobili, żeby iego mość pan podczaszy iako i protestans nigdzie w tych dobrach indukty brać nikomu nie pozwolali, przez co kupca z traktu i gościńca zwyczajnego odraził, i trakt zepsował, a manifestans w tym szkoduie, i szkodować musi, że na karczemną arędę, tak dla wywyższenia w wielką kwotę arędy, i odrażenia przez indukte kupca, i traktu zepsowania, iako też dla wielkich aggrawacii samego iego mości pana podczaszego, sług, czeladzi i Piaseckich małżonków, że, trunki biorąc, płacić nie chcą, arędarza znaleść i zatrzymać nie może, a aręda karczemna z obiastką od kupców i innemi obventiami, iako to: iazem na Prypety, i jeziorami, i kontraktem, i inwentarzem, na rok ieden podana iest we stu dziesięciu bitych talerach; na ostatek, roku terazniejszego, tysiąc siedmset szostego, zaczowszy od dnia czwartego martii, naprzod iego mość pan Stephan Troszczyński, pułkownik hadziacki, z pułkiem swoim, w siedmiu tysięcy, a potym prętko drugi — iego mość pan Hercyk, pułkownik połtawski, w dziewięciu tysięcy wojska kozackiego, idąc zza Dniepra ku Litwie, w mianowanych dobrach, seorsive każdy z wojskiem nocuiąc, wielkie szkody poczynili, zboża, kupowane za pieniądze, i siana wszystkie popaśli i pokarmili, we dworze stoły, ławy, okiennice, a na wsiach budynki, chliwy popalili i po-

ruinowali, przez które zruinowanie i odpasienie siana w bydle i stadnince protestans nie małą szkodę poniosł i stadniny sztuk pięcioro zdechło, co nie było czym karmić, to iest: zrzebców, po dwie lecie maiących, dwa, zrzebic dwie, i klacz iedna stadna; na traktamenta, tak dla zwyszmianowanej chorągwie, konsistentią zimową w tych dobrach maiącej, iako i dla wojsk kozackich i moskiewskiego przechodzących, aby iaka taka folga i ochrona pozostałym ludziom była, na trunki rożne i victualia, protestans gotowych pieniędzy złotych polskich trzysta dwadzieścia spędował i wydał; po ruszeniu iuż z konsistenciej chorągwie i przejściu wojsk kozackiego i moskiewskich, co ieszcze przygotowano, za pieniądze kupowanego, tak na chlib, iako i na zasiew zboża i innych gospodarskich rzeczy było, wojska moskiewskie, lądem i wodą idąc przez niedziel ośm z Litwy ku Kiiowu, funditus pozabierało i doruinowało, że nie było czego ieść, ani siać, i sam protestans musiał z tych dobr i traktu na stronę ziechać; tedy kozacy w niebytności protestanta, pułku kiiowskiego, z setnikiem swoim, nazywaiącym się Dejneką, przyszedszy do Wolki Szepelickiej i dworu, tam będącego, ludzi we wsi i dworze nie zastawszy, i nie nalazszy, dwor funditus zruinowali, okna pobili, skoble, klamki, pooddzierali, i, co tylko znalezli, pozabierali; potym wszystkim, iak się trochę uspokoiło i do domów swoich ludzie poczeli się nawracać, iego mość pan podczaszy, obwiniony, residentią swoią natenczas za Dnieprem, w Baturynie, maiąc, in prejuditium czyniąc protestanta, przysłał sługę swego, aby wojtowie z drugiemi chłopami i arędarzem, natenczas niewiernym Geciem Abdeniechowiczem, grożąc onym szubienicą, w samy czas gorący roboczy, aby tam za Dniepr, do Baturyna, do jego mości szli i iechali, którzy, radzi nie radzi, roskazowi srogiemu zadosyć czyniąc, z arędarzem tam chodzili, i przez niedziel sześć bawili się, a protetestans żadnego nie miał bez wojtów porządku i posłuszęstwa, i arędarz, iak tam do iego mości obwinionego poiechał, tak i już powrociwszy się, ani jednego szeląga rathy za puł roku nie dawszy i nie zapłaciwszy, której należało piędziesiąt pięć bitych talarow, znać z namowy, a barziej dla dolegliwości i ciężkiej aggrawacii iego mości pana podczaszego i wywyszenia w wielką kwotę, arędy dłużey trzymać nie chciał, i, porzuciwszy, uciekł, dla czego aręda wakuie i

wakować będzie, bo się nikt, tak dla wywyszenia w wielką summę, iako i ustawicznych doległiwości i przeszkod iego mości pana podczaszego samego, sług, czeladzi iego mości, i Piaseckich małżonków trzymać nie podejmuie, a do tego ieszcze czasów terazniejszych niespokojnych i nie podejmie. Przez co protestans, tak dla wielkich ustawicznych przeszkod samego jego mości pana podczaszego, sług, czeladzi, i Piaseckich małżonków, iako i wojsk koronnego i zadnieprskich, szkody w substancyej swoiej znaczne poniosł, i coraz to większe a większe ponosi, praetendit sobie przez ięden rok ad minimum pułtora tysiąca złotych polskich, excepto gotowych, rozdanych między chłopów na żołnierzy i chlib, pieniędzy, także i soli; a ieszcze, co większa, nie tylko substancią u protestanta obwiniony wziąwszy, tako moneta regni, jaka i tu, w woiewodstwie kiiowskim, idzie, więcej siedmiu tysięcy złotych polskich, lubo natenczas, iako brał, wszelko łatwość, po tysiąckroć przysięgaiąc, deklarował, kiedy wszystek powiat owrucki ziezdził, szukaiąc kontrahenta, nie znalazł, bo nikt pod czasy niebezpieczne dać nie chciał, i nie odważył się, a protestanta rożnemi sposobami i wielkiemi obowiązkami i przysięgami tak uwiodł, że i u innych swoich dobrych przyiacioł zapożyczywszy się, co nie dostawało swoich pieniędzy, iako i sam obwiniony barzo dobrze wie, jego mości gwałtownej wygodził potrzebie, i dał zwyszwyrażoną summę na przerzeczone dobra in extenuationem, z ktorych jego mość pan podczaszy obwiniony, po wzięciu pieniędzy, zaraz miał wyiechać i do terminu żadnej przeszkody i krzywdy, iako prawo pospolite, kontrakt i zwyczaj każe, nie czynić; aliści wszystkiego tego zapomniawszy, ustawicznie codzienne krzywdy sam obwiniony czyni, sług, czeladź swoią i Piaseckich małżonków czynić subordynuie i onym każe, tak iakoby na te dobra pieniędzy nie brał i nie zaciągał; a czeladź protestantis, niby z łaski we dworze, iakoby w więzieniu iakowym, siedzi, a obwiniony z sługami, czeladzią i Piaseckiemi małżonkami praepedycie czynić nie zaniechuie, ale coraz to większe czyni, i hucusque nie zaniechuie, ieszcze nietylko substancią znaczną u protestanta wziąwszy, ale in vitam protestantis, tak prywatnie, iako i publicznie sam obwiniony, słudzy, czeladź, i Piaseccy małżonkowie diffidant, iako to wszystko, cokolwiek iest opisano, patet okolicznym ich mościom panom sąsiadom;

dla których diffidacyi protestant przy własnej swoiej substanciej wolnej swobodnej, zdrowia i życia nie iest bezpieczny, o co wszystko, jako się pomieniło, protestans, praecavendo indemnitati substanciej swoiej i zdrowia, iterum iterumque, salvam meliorationem tej protestaciej zachowawszy sobie lub przez pozwy poprawienie, soleniter manifestuie się i protestuie, przy tym prosił mnie, urzędu, tej protestaciej do act o przyięcie i zapisanie, co ad affectationem suam otrzymał. Daniel Lewkowski, regent grodzki owrucki, manu propria.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 25, годъ 1705—1706; листъ 328.

CCLIX.

Постановленіе сеймика подольскаго воеводства о отправкѣ пословъ къ фельдмаршалу Шереметіеву и къ князю Ромодановскому съ прозьбою облегчить военныя повинности подольскаго воеводства и съ жалобою на занятіе козаками шляхетскихъ имѣній въ этомъ воеводствѣ. 1706, Декабря 10.

Feria sexta post festum immaculatae conceptionis B. V. M. proxima, anno Domini 1706.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Ioannes Łucki, obtulit officio praesenti et acticandum porrexit laudum palatinatus Podoliae, per conventum particularem sancitum, manu magnifici mareschalci propria subscriptum, prout sequitur tenor ejusmodi: My: rady, dignitarze, urzędnicy y wszystko rycerstwo woiewodztwa Podolskiego, ziachawszy na termin ex limitatione anteriori laudo konserwowany, dnia siodmego miesiąca Grudnia y zasiadszy in loco consultationum solito, gdzie produkowano nam reskrypt na instrukcyą naszą, ich mościom panom posłom, z seymiku deputackiego do jaśnie oświeconego xięcia jego mości Mężyka ordynowanym, daną, w ktorym reskrypcie, gdy osobliwą przyrzeka woiewodztwu naszemu ochronę y libertacyą, zkąd wielką, ile pod ten czas, woiewodztwo nasze zabiera konsolacyą, będąc tey nadziei, że y iaśnie oświecony

xiąże iego mość Romodanowski, (od ktorego już od kilku niedziel przysłany do woiewodztwa naszego jego mość pan komisarz z uniwersałem po prowianty) w tymże woiewodztwo nasze mieć będzie respekcie, zkąd pochodzi, że, ex consensu omnium, zdało się nam uprosić e medio nostri za posłów wielmożnych ich mościów panów: Zygmonta z Romanowa Swirskiego, łowczego łukowskiego, Mikołaja z Zbrzezia Lanckorońskiego, skalskiego etc. starostę, Theodora Łapczyńskiego, stolnika wendeńskiego, y Dawida de Humbie Lausona, kapitana jego królewskiey mości, tak do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Szeremeta, feldmarszałka woysk auxiliarnych naiaśnieyszego Cara jego mości, iako też y do xiążęcia jego mości Romodanowskiego, ażeby ciż ich mość panowie posłowie nie tylko egestatem woiewodztwa naszego wywiedli, ale też y łaskę naiaśnieyszego monarchi naszego wyexplikowali, tudzież donieśli y pokazali affekt i łaskę przyrzeczoną xiążęcia jego mości Mężyka y o podobną u tych xiążąt ich mościów upraszali; doniosą y to ich mość panowie posłowie, że ledwie nie wszystkie dobra woyska iakieś kozackie w powiecie Latyczowskim osiedli y na swoią poodbierali dyspozycyą, ale też y w ziemi Kamienieckiey iuż całe Poddniestrze nieiaki pułkownik Sawa opanował, co wielką nawet do uczynienia porządku y uformowania taryffy dymowey iest przeszkodą, do ktorych xiążąt ich mościów wielmożny jego mość pan marszałek koła naszego, uformowawszy y podpisawszy imieniem naszym instrukcyą, przez tychże ich mościów posłów ordynować będzie; kiedy się zaś woiewodztwo nasze informuie od ich mościów panów kommissarzów, ktorych uprosiliśmy byli y wysłali e medio nostri do znayduiącego się w Smotriczu, jego mości pana kapitana moskiewskiego, ktoremu gdy produkowano łaskawy rescript na instrukcyą naszą od jaśnie oświeconego jego mości xiążęcia Mężykowa, ażeby od takiey nagłey, ktorey się napirał, supersedował kontrybucyi, przyrzekszy, że zaczeka na powtorną deklaracyą od swoiego pryncypała, tylko o to naywięcey upraszał, aby przyięty był do grodu uniwersał xięcia jego mości Romodanowskiego, sądząc u siebie za konfuzyą, że dotąd nie był przyięty, ktorego affektacyi dosyć czyniąc, zleciliśmy, aby jego mość pan Bazyli Maszkiewicz, regent grodzki kamieniecki, przyioł y dał mu od siebie attestacyą, ktoremu jego mości panu kapitanowi,

aby tym czasem wikt był prowidowany od miasta Kamieńca, zlecamy, przyrzekaiąc koszt bonifikować y rekompensować, nie będąc zaś pewni, ieśli cale zostaniemy od tey kontrybucyi wolni, a do tego widząc in futurum zawsze potrzebną taryffe, więc za rzecz potrzebną osądziliśmy, ażeby, juxta anterius laudum, realitatem osiadłości poprzysięgano sub rigore, in eodem laudo expresso, gdy się zaś reflektuiemy nad tak częstemi ziazdami naszemi y nad kosztem, łożonym hac in causa, ktorego kosztu y trudu chcąc uniknąć, uprosiliśmy e medio nostri wielmożnych ich mościów panów: Jozefa Gruszeckiego, podsędka y sędziego grodzkiego, Woyciecha z Brzyzia Lanckorońskiego, podstolego podolskich y jego mości pana Karola Kruzera, podstolego latyczowskiego, daiąc ich mościom omnimodam facultatem, aby ciż ich mość, nie czekaiąc ziazdu naszego, co obaczą być potrzebnego woiewodztwu naszemu, naradziwszy się, konkludowali y decydowali, co my, przy obowiązku y obligacyi, pro rato et grato akceptować obliguiemy się; nie chcąc przytym bez powszechney zostawać obrady, ktora in hoc calamitoso tempore prodesse siła może, zachowuiemy pod tąż laską czas ziadzu naszego pro die decima tertia decembris, ktore to laudum, przez nas, braci, umowione, y ręką własną dyrektora koła naszego podpisane, zleciliśmy temuż wielmożnemu jego mości panu dyrektorowi naszemu do xiąg grodzkich kamienieckich, ut omnibus incolis palatinatus Podoliae snadniey innotescat, podać. Działo się w Kamieńcu Podolskim, w kościele farnym kathedralnym, die, mense et anno ut supra. Woyciech Lanckoroński, podstoli Podolski, marszałek koła rycerskiego. Post ingrossatum vero originale ejusdem laudi circa acta praesentia remansit.

Книга Каменецъ-Подольская, гродская, записовая и поточная, 1706 года, № 3960, листъ 584.

CCLX.

Жалованная грамота гетмана Іоанна Мазепы охочекомонному полковнику, Антонію Танскому, на право владѣнія селами: Яхны и Микитинцы, лежащими въ Корсунскомъ повѣтѣ. 1706. Декабря 15.

Пресвѣтлѣйшого и Державнѣйшого Великого Государя, Его Царьского Величества войскъ Запорожскихъ Гетьманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла Кавалѣръ, Іоаннъ Мазепа.

Всей старшинѣ и чернѣ войска Его Царьского Пресвѣтлого Величества Запорожского, на той сторонѣ Днѣпра зостаючой, особливе дозорцы добръ нашихъ Корсунскихъ и Драбовскихъ и каждому, комубыколвекъ о томъ вѣдати належало, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуемъ: Ижъ, респектуючи мы на значные и працовитіи пана Антонія Танского, полковника войска Его Царьского Пресвѣтлого Величества Запорожского охочокомонного, въ томъ же войску Запорожскомъ на розныхъ оказіяхъ военныхъ роненные и ронячіе, услуги и заслуги, до которыхъ и впередъ заохочуючи оного, надаемъ ему село Яхны и сельце Микитинцы, въ уѣздѣ Корсунскомъ будучыи, зо всѣми, до оныхъ селъ здавна належачими, кгрунтами и угодіями, позволяючи одъ посполитыхъ тамошнихъ людей (опрочь козаковъ) всякіи звиклые повинности до ласки войсковой.... О якой волѣ нашой вѣдаючи, кождый зъ старшины и чернѣ тогобочной, имянно вышъ помянутыхъ добръ нашихъ дозорца, абы не смѣли и не важилися ему, пану Танскому, въ обнятью въ свое завѣдованье вышше речоныхъ: села Яхновъ и селца Микитинецъ зо всѣми, до оныхъ належными, кгрунтами и угодіями, въ владѣніи оными и въ одбиранью обыклыхъ повинностей и послушенствъ одъ

тамошнихъ посполитыхъ жителей, найменшой кривды и перепоны чиниты и трудностей наносити, пилно подъ срокгимъ караньемъ варуемъ; войты зась зо всѣми громадными людьми абы во всемъ оному, яко державцы своему, были послушны и належитіе повинности безъ отмовы уищали, приказуемъ. А тутъ-же объявляемъ, же и дворъ, теперъ на насъ належный, въ Яхнахъ будучій, емужъ во владѣніе подаемъ. Данъ въ Батуринѣ. Декаврія 15, року 1706. На подлинномъ тако: звышъ именованный гетманъ и кавалѣръ рукою власною.

Подлинникъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммисіи М. В. Юзефовичемъ.

CCXLI.

Сознаніе возного о томъ, что онъ осматривалъ въ мѣстечкѣ Улановцахъ крестіянъ: Процыка и Довганя, убитыхъ козаками изъ полка Танскаго. При семъ возный показывалъ суду раны, нанесенныя и ему тѣми-же козаками. 1706. Декабря 22.

Feria quarta in crastino festi Sancti Thomae Apostoli, anno Domini 1706.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens ministerialis regni generalis, providus Gregorius Motowidłowski de Łanowce, authenticatus juratus, asserendo, nobiles Petrum Szczygielski et Ioannem Domański, sibi, ministeriali, pro firmioris et evidentioris testimonii gratia adhibitos, habuisse, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam, publice libereque in haec verba recognovit. Iż ia, z requizycyi jego mości pana Jana Rogowskiego, dobr miasteczka Ułanowiec jaśnie wielmożnego jego mości pana referendarza koronnego, hetmana polnego koronnego, w dzierżawie zostaiących, administratora, do dobr wzwyszprzerzeczonych dna poniedziałkowego, blizko przeszłego, to iest w wigilią świętego Thomasza z wzwyszpomienioną szlachtą schodziłem, y, tam będąc, widziałem naprzod na cmentarzu cerkiew-

nym grób swieżo kopany, gdzie pochowano zabitego Procyka, item schodziłem do chałupy Fedora Douhania, w ktorey widziałem tegoż to Douhania, na łożku leżącego, śmiertelnie zbitego, na ktorego ciele widziałem boki wszystkie strasznie, głowę zbitę y palce u obuch rąk potłuczone, ktore ludzie, tak zabity, iako potłuczony, przez kozaków, pod kommendą jego mości pana Tańskiego będących, tysiąc koni maiących, tak zabity, iako y potłuczony tak dalece, że się nie wyliczyć (sic). De quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Et incontinenti idem ministerialis commonstravit in corpore suo concussiones, et quidem: primam in temporibus partis sinistrae quidem, sanguine suffusam, cum derasione cutis, item sub auri eiusdem partis similem, item in naso similem, item in supercilio partis dextrae similem; quas concussiones, modo, loco et tempore superius expressis, per suprascriptos cosakos, clavis aduncis, alias obuchami, asseruit sibi esse illatas et inflictas, easdemque officium praesens vidit, debite conspexit et actis suis connotavit.

Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная, 1706 года, № 3960, листъ 592.

CCLXII.

Жалоба дворянина Ивана Кракельницкаго о томъ, что козаки полка Самуся, проходя черезъ его село Игнатовцы, ограбили его дворъ и истребили всѣ его документы. 1707. Февраля 18.

Actum in castro laticoviensi, feria quarta post festum sancti Walentini proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septimo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia veniens personaliter generosus Ioannes Krakielnicki, quam primum post tantam nimiam ruinam et desolationem, per exercitum auxiliarem, de Ukraina in Poloniam procellantem, acta praesentia adire potuit, tam, eo in instanti, manifestatus est in eo, quia in anno proxime praecedenti, millesimo septingentesimo sexto, procellantes kozaci strenui Samuś (ut fertur) ex informatione et instinctu

vicinorum, domum et residentiam aulicam protestantis, in bonis villae Jhnatowce existentem, vi, violento, imo hostilico modo invaserunt, ibidemque, non tantummodo equos, pecora, oves, frumenta varii grani, vestes, pecunias et varia apparamenta et splendores, tam domesticas, quam militares, sed etiam et varia munimenta, inscriptiones, donationes, obligationes, cessiones, intromissiones a variis et cum variis personis, se, manifestantem concernentia, omnia secreta et dispositiones domus suae, quae etiamsi in foveis servata latebant, ea tamen inveniendo, una cum arcis secum perceperunt, caetera dilacerarunt et in nihilum fecerunt, manifestantem autem modernum ad extremam ruinam et damnum, plus quam ad quadraginta millia florenorum polonicalium, causarunt et de facto perduxerunt. Quapropter modernus manifestans, providendo omnimodam integritatem substantiae et honoris sui, ne aliquam in posterum exinde, per recepta munimenta, patiatur iacturam, iterum atque iterum manifestatur, salva sibi, et cui de jure venerit, resevata manifestatione.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, годъ 1701—1709, № 5248; листъ 187.

CCLXIII.

Объявленіе дворянина Михаила Шашкевича о томъ, что козаки ограбили и разорили его село, Самчинцы. 1707. Апрѣля 15.

Feria sexta post dominicam Iudica quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septimo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia personaliter veniens urodzony jego mość pan Michał Szaszkiewicz, obywatel woiewodztwa wołyńskiego y bracławskiego, praecavendo omnimodae integritati substantiae suae, ne in posterum exinde aliquam patiatur jacturam, świadczył, opowiadał y manifestował to urzędowi niniejszemu, grodzkiemu, latyczowskiemu, iż modernus manifestans, po tak ciężkiey y nieznośney ruinie y desolatiey

przez nieprzyiaciela krzyża świętego krajów tuteyszych, po oddaniu od Turków Kamieńca Podolskiego y zawartym pokoiu Porty Otomańskiey z rzeczząpospolitą, vigore praw y dyspozycyi swoich przodków y antecessorów, przyszedszy do possessyey dóbr wsi Samczyniec, w woiewodztwie wołyńskim, powiecie Krzemienieckim leżącey, prawom ordynatiej Ostrogskiey podległey, penitus pustey, uroczyskiem tylko przez lat kilkadzięsiąt, aż do oddania Kamieńca leżącey, gdzie cokolwiek mogł mieć, tak z przodków y antecessorów swoich, iako też y z krwawey wysługi swoiey woienney w woysku koronnym, fortuny swoiey, te wszystkie, na cztery tysięcy złotych polskich w gotowiznie, tak na reparatie pomienionych dobr, wsi Samczyniec, jako na obsadzenie y zapomożenie poddanych y konserwatią onych od rożnych woysk, tak koronnych różnego zaciągu y partyi, jako też auxyliarnych różnych narodów, swoim własnym kosztem, staraniem y gotowym groszem zastępuiąc y ochraniaiąc, spendować, wyłożyć y cale stracić musiał; nadto, w roku niebardzo dawno przeszłym, tysiącznym siedmsetnym wtorym, podczas buntów kozackich, kiedy modernus manifestans, będąc usługą rzeczypospolitey obligowanym, na woynie w pułku ordynackim z teyże wioski Samczyniec zostawał, wszytkie chudobę y substantie, jako to: bydła, konie, owce, pasieki, zboża, tak młocone, jako y w styrtach stoiące, suknie, rysztunki woienne y wszystkie sprzęty y naczynia gospodarskie, na dwa tysiące złotych polskich, zabrano y zagrabiono, że tylko desertam Arabiam, powrociwszy z woyny, modernus manifestans, locum ubi Troia erat, zastał, tak dalece, że się cale nie miał do czego iąc. O co wszystko, salva sibi, et cui in posterum de jure venerit, reservata melioratione, iterum iterumque manifestatur, prosząc mnie, urzędu, tey teraznieyszey, brevibus napisaney, o przyięcie y do act zapisanie; co y otrzymał.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, 1701—1709 года № 5248; листъ 252.

CCLXIV.

Объявленіе дворянина Самуила Поповскаго, о томъ, что козаки дважды нападали на его имѣніе, село Высшую-Погорилу, и совершенно оное ограбили. 1707. Апрѣля 15.

Actum in castro laticoviensi, feria sexta post dominicam Judica quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septimo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia, personaliter veniens urodzony jego mość pan Samuel Popowski, obywatel województwa wołyńskiego, praecavendo omnimodam integritatem substanciae suae, ne in posterum exinde aliquam patiatur jacturam, świadczył, opowiadał i manifestował to urzędowi niniejszemu, grodzkiemu, latyczowskiemu, iż iego mość modernus manifestans, po tak ciężkiej i nieznośnej ruinie i desolatiej przez nieprzyiaciela krzyża świętego kraiów tutejszych, po oddaniu od Turczyna Kamieńca podolskiego i zawartym pokoiu z rzecząpospolitą, vigore consensu jaśnie oświeconej xiężnej jej mości Ostrogskiej Lubomirskiej, marszałkowej wielkiej koronnej i tradyciej ich mościów panów komissarzów, przyszedszy do possessiej dóbr, wsi Pohoryła Wyższa, w województwie wołyńskim, powiecie krzemienieckim leżącej, prawom ordynaciej ostrogskiej podległej, penitus pustej, obłogiem i uroczyskiem przez lat kilkadziesiąt leżącej, gdzie, cokolwiek mógł mieć, tak z krwawej wysługi swoiej wojennej w wojsku koronnym, jako i z fortuny swoiej, to wszystko na reparatią pomienionych dóbr, wsi Pohoryła Wyższa, i na osadzenie i zapomożenie poddanych i konserwatią onych od różnych wojsk, tak koronnych różnego zaciągu i partii, iako też i auxyliarnych różnych narodów, swoim

własnym kosztem i gotowym groszem zastępuiąc i ochraniaiąc, spendować, wyłożyć i cale stracić musiał; nadto, w roku niedawno przeszłym, tysiącznym siedmsetnym wtórym, podczas buntów kozackich, kiedy modernus manifestans, będąc usługą rzeczypospolitej obligowanym, na wojnie, w pułku ordynackim z tejże wsi, Pohoryła Wyższa, zostawał, wszystkie chudobę i substantią, jako to: bydła, konie, owce, pasieki, świnie etc:, zboża tak młócone, jako i w styrtach stoiące, suknie, rysztunki woienne i wszystkie sprzęty i naczynia gospodarskie zabrano i zagrabiono, że tylko desertam Arabiam, powróciwszy z wojny, modernus manifestans zastał. Tak dalece, że się cale nie miał do czego iąć. Tudziesz w roku blisko przeszłym, tysiącznym siedmsetnym szóstym, kiedy modernus manifestans w tymże pułku ordynackim i z tejże wioski, Pohoryła nazwanej, zostawał, wojsko moskiewskie i kozackie, napadszy powtórnie, wszystkie chudobę i substantią, przywileie, zapisy, karty ręczne i wszystkie prawne dyspozycie i munimenta zabrano i zagrabiono i do ostatniej ruiny, nic nie zostawiwszy, przyprowadzono; o co wszystko, salva sibi, et cui in posterum de jure venerit, reservata melioratione, iterum iterumque manifestatur, prosząc mnie, urzędu, tej teraznjejszej, brevibus napisanej, o przyięcie i do act zapisanie, co i otrzymał.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, 1700—1709 года. № 5248; листъ 253.

CCLXV.

Жалоба дворянина Іакинѳа Подгородецкаго и жены его, Елены, на дворянъ, Адама и Ивана Прушинскихъ: о томъ, что крестіяне села Прушинскихъ—Березовки, еще съ 1702 года, причисливъ себя къ козакамъ, захватили земли, принадлежавшія Подгородецкимъ, отказались платить послѣднимъ десятину, утверждая что они владѣютъ землею на козацкомъ правѣ, переманивали къ себѣ крестіянъ Подгородецкихъ и т. п. 1707. Августа 4.

Року тисеща семсотъ семого, мѣсеца августа четвертого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости жи-

томерскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim, i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter urodzeni ich mość panowie: Jacek i Helena, primi Jakubowa Lemieszowa, secundi vero voti Jackowa Podhorodecka, małżonkowie, dobr wsi Miniek haeriditarii possessores, quam primum acta praesentia adire potuerunt, eo in instanti przeciwko urodzonym ich mościom panom: Adamowi, chorążemu rothy pancerney wielmożnego imci pana Wilgi i Janowi, seu alterius cujusvis nominis, Pruszyńskim, dobr wsi Berezowki i innych, quovis juris titulo, possessorom, jako panom, i roboczym: Szymkowi, osadczemu berezowskiemu, Lewkowi, oycu, Semenowi i Trochimowi, synom, Jesipowi Krawcowi i synom dwom, de nominibus ad praesens ignotos, Timoszowi, przezwiskiem Deynece, i innym wielu chłopom i poddanym berezowskim, samym principałom i manucooperatorom, soleniter świadczyli i protestowali się w ten sposob i o to: iż pomienieni chłopi, mieszkaiąc o granice ze wsią Minijkami protestantium, przez lat effective pięć, nikogo się nie dozwalaiąc, a osobliwie comparentów, jako panów dziedzicznych, a prawie pokozaczywszy się, na polach minikowskich siali, sianożęci kosili, ryby w stawie tamecznym łowili, owo zgoła wszelkie pożytki na gruncie protestantium sobie przywłaszczaiąc, mieli i kiedy protestantka, in viduali natenczas statu zostaiąca, o dziesięcine upominała się, tedy his odpowiadali verbis: «że teraz kto gdzie chce, to sieie, teraz kozaczyzna i dla tego dziesięciny my nie powinni dawać i nie damy». Tandem roku teraznieyszego, tysiąc siedmset siodmego, dnia trzeciego augusta, gdy comparentka iezdziła, tak o dziesięcine zboża, jako i siana upominać się, tedy pomieniony osadczy cum suis complicibus, czyli z roskazu panów swoich, nic nie dbaiąc na stan szlachecki, ile białogłowski, wprzod słowami nieprzystoynemi zelżywszy, a potym do kiiów porwawszy się, bić chciał i pewnieby był swoy zawzięty umysł do skutku samego przywiodł, gdyby protestantka, consulendo vitae suae, co prędzey nie odiachała, tenże obwiniony Szymko osadczy poddanego protestantium dziedzicznego ze wsi Bezowa, roku teraznieyszego, in maio, na imie Fedora, z synami trzema i corką, z końmi, bydłem, zbożem i ze wszystkim sprzętem domowym do wsi

swoiey, Berezowki nazwaney, wykocił i tam bytem osadził, przez co protestans szkod sobie na tysiąc złotych być mianuie, (excepto wykoconego chłopa); przez ktory takowy swoy niesłuszny i nienależyty proceder pomienieni obżałowani, ich mość panowie Pruszyńscy z zwyszpomienionemi poddanemi swemi winy prawne na osoby i dobra swoie zawzieli i zaciągneli; o co wszystko protestantes, postrzegaiąc samych siebie całości i dobr swoich, aby in posterum aliquod nie ponieśli detrimentum, iterum iterumque protestowali się, offiaruiąc się z obżałowanemi o to wszystko, we wszelkim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie, vel cui de jure venerit, salvam tey protestacyey meliorationem, albo uczynienia inszey, szyrszey, lub przez pozew poprawienie, a teraznieyszey, wkrotce napisaney, mnie, urzędu, o przyięcie i do akt ninieyszych, grodzkich, żytomirskich zapisanie prosili, co i otrzymali. Jacek Podhorodecki, swym i małżąki mey imieniem, podpisuie się.

Книга гродская, житомирская, поточная, № 210, годъ 1701—1713; листъ 193.

CCLXVI.

Жалоба дворянина Казимира-Викентія Чарнецкаго на крестіянъ изъ селъ Скуринецъ и Тютковъ о томъ, что они, во время козацкаго возстанія, напали на имѣніе Чарнецкаго, мѣстечко Селище, ограбили оное и захватили земли, которыми пользовались въ продолженіи шести лѣтъ и которыя отказываются возвратить. 1707. Сентября 13.

Feria tertia ante festum exaltationis sanctae crucis proxima, anno Domini 1707.

Videatur hoc loco copia protestationis ejusdem generosi Casimiri-Vicentii Czarnecki in et contra generosum Joannem Łabenski, capitanealidem Kisinensem, tum subditos omnes bonorum villarum Skurzyńce et Tiutki, in palatinatu bracławiensi existentium, precipue contra laboriosos: Jwan Mielniczek, Chabło, Hryhor, Brechuneć, Michayło et alios subditos praefatorum bonorum, rebelles principales et motores, ratione per ipsos, tempore inchoationis rebelliae, hostilico

modo invasionis in bona oppidi Sieliszcze, posessionem et residentiam aulicam protestantis moderni, ibidemque protestantem vix non occisionis et omnis substantiæ ad octodecim millia florenorum polonicalium receptionis, tum ratione per ipsos indebite fructificationis fundorum, pratorum et sylvarum protestantis per sex annos et non retributionis debitae decimae et aliarum violentiarum, oppressionum et damnorum perpatrationis, ratione quarum praemissorum omnium, salva sibi reservata tam in toto, quam in parte, etiam per citationes, si opus fuerit, melioratione. Signant Stryjowski et Czarnecki.

Книга поточныхъ и записовыхъ протоколовъ Летичевскаго гродскаго суда. № 5250, годъ 1703—1711; листъ 113.

CCLXVII.

Жалоба дворянина Александра Грущинскаго на дворянина Ивана Кузьминскаго о многихъ, нанесенныхъ ему, обидахъ, въ томъ числѣ о разграбленіи дома и опустошеніи мѣстечка Вержбовца, принадлежащаго Грущинскому, по наущенію козаковъ полковника Саввы, квартировавшихъ въ Могилевѣ 1708. Апрѣля 2.

Feria secunda post dominicam Palmarum proxima, anno Domini millesimo septingentesimo octavo.

Ad officium et acta presentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia veniens personaliter wielmożny iego mość pan Alexander Gruszczyński, pułkownik woysk jego krulewskiey mości, solenniter y z wielkim żalem swoim świadczył, protestował i reprotestował się naprzeciwko urodzonemu Jwanowi Kuźmińskiemu, w ten, niżey opisany, sposób y o to, iż iego mość, wyżpomieniony pan Kuźmiński, przeciwko prawa Boskiego y pospolitego, śmiał y ważył się, doznawaiąc przedtym wielkiey łaski y protekciey przez lat kilkanaście terazniejszego iego mości protestuiącego, przez protestacyą swoie, w grodzie tuteyszem uczynioną, niwczym nigdy nienaruszony honor po xiengach niesłusznie y nienależycie opisować, będąc osadczym w miasteczku Wirzbowcu, w dobrach y possesiey moderni protestantis, od protestan-

tą instytuowanym, we dworze protestantis roboczą Marynę Biłouskę, poddankę protestantis, a teszcze swoie, zgwałcić, a po zgwałceniu, z obrażą maiestatu Boskiego, przez lat dwie tak z corką, iako y z matkó obcować. Potym też Marynę Biłouskę, z synami trzema: Michaiłem, Maxymem y Hryćkiem, ze wszystką chudobą y substancyą onych do dobr wsi Posuchowa wykoczować y tam bytem osadzić. A kiedy modernus protestans szlachtę godną y ludzi swoich w dobry sposób, o wydanie pomienioney Maryny Biłouski z synami requiruiąc, posłał,—pomieniony p. Kuzmiński, miasto wydania poddanych, onych nie wydawszy, y owszem konfuzyą nieznośną tychże ludzi, do siebie użytych, nakarmiwszy, bił, a niektórych kalikami wiecznemi poczynił, iako to: urodzonego Andrzeia Piotrowskiego y Żurakowskiego. Tym się ieszcze nie kontentuiąc y mało na tym maiąc, wziowszy protekcyą u Sawy, półkownika kozackiego, w Mohilowie administracyą y consistencyą maiącego, tychże kozaków Sawinych na zniszczenie y ruine dobr miasteczka Wirzbowca subordynował y naprawował. Ktorzy, za iego informacyą y naprawą, prawie funditus pomienione dobra zruinowali y spustoszyli, na dwor protestantis hostilico modo napadaiąc, rabowali y szkody nieznośne, osobliwym regestrem czasu prawa wyrażone, naczynili, a chłopów dwadzieścia ośm rozegnali, niektórych z chudobą y substancią, jako to: Michayła, Pawła, Semena y Wasila pozabierali, że się odkupować musieli, a protestanta samego tenże pomieniony Pan Kuzmiński wszendzie, na każdym mieyscu, przed rużnemi y różney condicyey ludźmi (śmie) diffamować, dishonorować, na zdrowie y życie nietylko protestanta ale y ludzi moderni protestantis odpowiadać y różne przechwałki czynić; et incontinenti tenże wielmożny jego mość protestans modernus stawił urodzonego pana Andrzeia Piotrowskiego, podstarościego swego, przez zwyż-pomienionego pana Kuzmińskiego siekirą, przy requisycyey o wydanie wyżey pomienioney Maryny Biłouski z synami jey, w głowe, z prawey strony nad uchem, do mozgu prawie ciętego, iuż przygoionego, rękę zaś lewą, w puł kości, wyżey stawu z żyłami przeciętą maioncego, ieszcze niezagoioną i owszem strasznie zkancerowaną, na ktorą kaliką wiecznym iest y bendzie; ktore to razy y rany ja, urzond, przy woznym generale, szlachetnym Grzegorzu Pęku, należycie widziałem y urzendownie oglądałem. Tenże wzwyżpomieniony pan Andrzey

Piotrowski prezentował tu, na urzendzie grodzkim, ruszniecę, z ktorey to cale, podczas teyże requisitiey poddanych wzwyżmianowanych, pomieniony pan Kuzmiński zabić koniecznie usiłował; po ktorym to presentowaniu, idem praesentans też rusznice do siebie nazad odebrał y z urzendu grodzkiego wyrenczył, z ktorego odebrania i wyręczenia officium ptesens quietavit presentibus y quietat, przez ktory to takowy swóy niesłuszny y nienależyty postępek, pomieniony pan Kuzmiński prawo Boskie i pospolite zgwałcił, a winy prawne na siebie i dobra swoje zawziął y zaciągnoł, a jego mości protestanta teraznieyszego do szkod nieznośnych y ruiny substancyi, in termino termini osobliwym regestrem specifice wyrażonych, przywiodł y przyprawił; o co wszystko idem modernus protestans, salvam sibi augendi vel minuendi tey teraznieyszey, brevibus uczynioney, protestacyey, etiam per citationes, si opus fuerit, zostawiwszy meliorationem, iterum reprotestatur et protestatur.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, 1701—1709 года, № 5248; листъ 361.

CCLXVIII.

Письмо Царя Петра I къ охочекомонному полковнику, Танскому, содержащее извѣстіе объ измѣнѣ Мазепы и приглашеніе Танскаго въ царскій лагеръ. 1708. Октября 31.

Господинъ Полковникъ Танскій!

Объявляемъ вамъ, что гетманъ Мазепа, забывъ страхъ Божій, намъ измѣнилъ и переѣхалъ къ королю Шведскому; такимъ образомъ въ началѣ объявилъ войску, что нашъ указъ имѣетъ итти на ту сторону Десны противъ непріятеля, но когда перешелъ Десну и, зближаясь къ непріятелю, войско поставилъ въ боевой строй, тогда объявилъ тому войску, что пришолъ не бится а служить королю Шведскому; и тако тѣмъ льстивымъ образомъ старшина и три полковники достались въ руки непріятелю; чего ради послали мы указы къ старшинѣ и полковникамъ и протчіимъ чинамъ, дабы оные собрались на избраніе новаго гетьмана по правамъ и волностямъ

своимъ вольными голосами и, понеже оный измѣнникъ, гетьманъ, перешелъ къ королю Шведскому съ такимъ условьемъ, дабы Малороссійскій народъ предать въ порабощеніе и подъ владеніе еретиковъ, Шведовъ, и подъ иго Поляковъ и церквы и монастиры святые—во оскверненіе и во унію, того ради мы въ томъ попеченіе имѣемъ, дабы Малороссійскій народъ отъ того освободитъ и уповаемъ, что и вы, яко ревнители Православія, о томъ попеченіе имѣть будете; того для желаемъ, дабы вы съ командою своею были къ намъ въ армію немедленно, за что мы вамъ милость свою и жалованье обѣщаемъ; а полкъ вашъ здѣ обрѣтается, которыхъ мы до пріезду вашего удоволствовали нашимъ жалованьемъ, а по пріѣздѣ вашемъ не только оный полкъ, но и иные полки охотницкіе, вѣдая вѣрность вашу къ намъ, дадимъ подъ команду. Октября 31 дня, 1708 года. Отъ рѣки Десны. На подлинномъ: Царь Петръ.

Копія этого акта сообщена Г. предсѣдателемъ Коммиссіи М. В. Юзефовичемъ.

CCLXIX.

Жалоба житомирскаго мечника, Ивана Рыбинскаго, о томъ, что крестіяне волостей: Горностайпольской, Козаровской и Бородянской, состоящихъ въ его арендномъ владѣніи, присвоили себѣ козацкія права со времени присоединенія Мазепы къ Шведамъ и отказали ему въ повиновеніи. 1709. Мая 27.

Року тисеча семъ сотъ девятого, мѣсеца мая двадцятъ семого дня.

На ураде кргодскомъ, въ месте его королевской милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сынгаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan z Rybna Rybiński, miecznik żytomirski, praecavendo omnimodae integritati suae, świadczył i manifestował się o to, iż jako skoro jaśnie wielmożny jego mość pan Mazepa,

hetman zadnieprski, ad partem woyska szwedzkiego udał się, natychmiast wszystkie poddaństwo z kluczów: Hornostaypolskiego, Koziarowskiego i Borodiańskiego cum attinentiis, w possessyi dzierżawney imci manifestanta będących, w kozactwo się obróciwszy i w regestr się wpisawszy, żadnego posłuszeństwa pełnić, powinności i intraty należytey dawać nie chcieli, z arendy, młynów pożytki wszelakie na siebie poobracali, a przeto jego mość manifestans, od tego czasu, z tamtych kluczów żadnego pożytku i intraty i naymnieyszey percepty niema, i szkodę wielką przez to ponosić w dzierżeniu tych dóbr musi, a nietylko że żadnym sposobem tamecznego poddaństwa uskromić i do posłuszeństwa nachylić nie można, lecz i swego zdrowia manifestuiący jego mość non est securus, ile na samey granicy nad Dnieprem mieszkaią i z tamtą stroną korresponduią. W czym jego mość manifestans, postrzegaiąc wszelkiey całości swoiey, żeby jakowey przez to in posterum nie poniosł szkody, iterum iterumque świadczył i manifestował się, salvam ejusdem manifestationis meliorationem zostawił, i prosił o przyięcie jey do xiąg, co i otrzymał. Jan z Rybna Rybiński, miecznik żytomirski.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 27, годъ 1709—1710; листъ 110 на оборотъ.

CCLXX.

Универсалъ гетмана Скоропадскаго къ козацкому войску, предписывающій возвратить полковнику Семену Палѣю его имущество, разграбленное по распоряженію Мазепы. 1709, іюня 3.

Его Царскаго Пресвѣтлаго Величества войска запорожскаго гетманъ, Іоаннъ Скоропадскій.

Всѣмъ въ обецъ и каждому, кому бы колвекъ вѣдати надлежало, мановите: старшинѣ и черни рейменту нашею, въ городахъ и селахъ по обоихъ сторонахъ Днепра найдуючойся, симъ нашимъ универсаломъ ознаймуемъ: ижъ, по указу Его Царского Пресвѣтлого Величества, прибывши до насъ Семенъ Палѣй, прекладалъ жа-

зостне, что много стаднины и быдла, одобранныхъ Мазепою, розжаковано и у людей знайдуется; для позысканя теды того просилъ нашего себѣ универсалу; мы прето, Гетманъ, видячи прошеніе пана Палѣя по слушности намъ предложенное, якожъ повелѣли мы намъ выдати универсалъ, такъ пилно просимъ и рейментарско приказуемъ, абы посланному его, пана Семена Палѣя, у кого тилько зъ розжакованной стаднины и быдла можеть что обыскатися, безъ жадной спречки и отмовы отдавали; въ чомъ старшина всю должна будетъ належитую чинити помощъ на спречныковъ нашему слушному праву. Данъ въ обозѣ подъ Богачкою, іюня 3, року 1709.

На копіи тако: звышменованный гетманъ рукою власною. (М. П.)

Копія этого акта хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ Временной Коммиссіи для разбора древнихъ актовъ.

CCLXXI.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Адама-Николая Сенявскаго къ дворянамъ воеводствъ Подольскаго и Брацлавскаго о томъ, что, вслѣдствіе его представленія, назначена русскимъ правительствомъ коммиссія для разбирательства грабежей и насилій, причиненныхъ козаками въ этихъ воеводствахъ. 1709. Іюня 6.

Feria quarta ante festum Sancti Ioannis Baptistae preterita, anno Domini 1709.

Personaliter veniens generosus Andreas Zerzypski, obtulit officio presenti, castrensi, laticoviensi et ad acticandum porrexit universale ab illustri et magnifico palatino Belzensi, supremo exercituum regni duce, ratione introcontentorum, de tenore verborum tali: Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie i Myszy, wojewoda bełzki, hetman wielki koronny. Jaśnie wielmożnym, wielmożnym ichmościom panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom i wszystkim generaliter obywatelom dobr województwa Podolskiego ub Bracławskiego, przy zaleceniu powolności mojej braterskiej, lrespective każdemu do wiadomości donoszę: iż, odbierając tak wiele

in antecessum querimonii na swywolne kupy kozackie, przez które wielkie działy się exorbitantie, rabunki wsiów i dworów szlacheckich w wojewodztwie Podolskim, mianowicie po nad Dniestrem. Starałem się umyślnie zabieżyć takowym oppressiom i inconvenientiom; jakoż, po doniesieniu odemnie o tym do dworu Najjaśniejszego Cara jego mości, tudzież imć panu hetmanowi terazniejszemu wojsk zaporoskich, destynowani za wyraźnym ukazem kommissarze stanęli actualiter w Bracławiu dla uznania krzywd i wysłuchania inquisitii ratione zachodzących injuriatorum pretensii. Więc obwieszczam o tym waszmość panów, ażeby, ktokolwiek poniosł jaką szkodę w dobrach swoich przez tych swowolnych ludzi, rekwirował każdy z ichmościów ukrzywdzony, lub sam in persona, lub przez plenipotenta swego u pomienionych ich mościów panów kommissarzów o sprawiedliwość i należytą satysfakcją prae via inquisitione. Imć pan Skowroński, ekonom starostwa Barskiego, za moją compellacją, dla wysłuchania tychże inquisitii o popełnione excessa, zjeżdża do panów kommissarzów do Bracławia, ażeby tym skuteczniej zadosyć się stało w odebraniu recompensy szkod pomienionych. Który uniwersał, aby tem prędzej wiadomości każdego doszedł, po grodach i parafjach w wojewodstwie podolskim publikować proszę. Działo się w obozie pod Oleśnicą, die 6 junii, 1709. Adam M. Sieniawski, W. B. H. W. K. Locus sigilli illius usitati. Post cujus ingrossationem, originale idem offerens ad se recepit et de recepto officium praesens quietavit.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, годъ 1708—1711, № 5250; листъ 202, (№ акта 1069).

CCLXXII.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Адама-Николая Сенявскаго, которымъ онъ назначаетъ съ своей стороны коммиссаровъ, для участія въ дѣйствіяхъ коммиссіи, присланной русскимъ правительствомъ для изслѣдованія жалобъ на грабежи и насилія, причиненныя жителямъ поднѣстрія козацкими отрядами Саввы Волошина и Иваненка. 1709. Іюля 29.

Feria secunda post festum sancti Mathiae apostoli preterita, anno Domini 1709.

Personaliter veniens generosus Wladislaus Polanek, obtulit officio praesenti, castrensi, laticoviensi et ad acticandum porrexit universale ab illustri et magnifico Adamo Nicolao a Granow Sieniawski, comite in Szkłow et Mysz, supremo exercituum regni duce in tenore verborum tali. Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie i Myszy, wojewoda Bełzki, hetman wielki koronny. Wszem wobec i każdemu z osobna, komu wiedzieć należy, mianowicie jednak: jaśnie wielmożnemu imć panu Skoropackiemu, hetmanowi wojsk zadnieprskich Najjaśniejszego Cara jego mości, i imć panom kommissarzom, ad infrascriptum z ramienia tegoż imci pana hetmana destynowanym, tudzież wszelkiej kondycii i stanu ludziom, in territoriis rzeczypospolitej na podniestru zostającym, po zaleceniu chęci moich respective każdemu. Jż za doniesieniem skargi nomine rzeczypospolitej najjaśniejszemu Carowi jego mości przez ich mościów panów posłów, od nas hetmanów i wojska destynowanych, naznaczona jest kommissja na inquisitią, sąd i karę o swywolą Sawy Wołoszyna i Iwanenka, którzy, pod zaszczytem jakoby ukazu Cara jego mości, zebrawszy sobie znaczną liczbę hultajstwa, wielkie krzywdy, szkody, grabieże, rabunki, zabujstwa, męki i inne excessa ludziom

podniestrskim hostiliter et impune czynili, jako to in fundo oczywiście deducetur. Że zaś do tychże ich mościów panów kommissarzów strony rzeczypospolitej insi, przez dyspozycją Cara jego mości, praetenduntur, ex gradu ministerii mei ad negotium praefatum ich mościów panów: Stanisława Telefusa, stolnika podolskiego, rotmistrza wojsk rzeczypospolitej chorągwi pancernej, i imć pana Żygmunta Świrskiego, łowczego łukowskiego, cum charactere commissoriali, naznaczyłem; którzy to ichmość, jako najprędzej zniosszy się z sobą vicissim, i wszystkich pretendentes uniwersałami swoimi o czasie i miejscu aktu swego obwieściwszy, o krzywdy, szkody, wiolentje, przez Sawę Wołoszyna i Iwanenka na podniestrzu gdziekolwiek poczynione, seriam inquisitionem uczyniwszy juncta manu z imćpanami commissarzami, od jaśnie wielmożnego imć pana hetmana wojsk zaporożskich destinowanemi, pro merito karać i satysfakcją nakazywać władzę mieć będą. Co, aby większej wiary, wagi i pewności było, własną ręką przy zwykłej pieczęci podpisałem. W obozie pod Krzemieńcem, die vigesima nona julii, anno 1709. A. M. Sieniawski, W. B. H. W. K. Locus sigilli. Post cujus ingrossationem idem generosus offerens originale ad se recepit, de quo recepto officium praesens quietavit.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, годъ 1708—1711, № 5250; листъ 218, (№ акта 1149).

CCLXXIII.

Грамота, пожалованная Императоромъ Петромъ I Семену Палѣю на возвращеніе ему должности козачьего охотницкаго полковника. 1709. Сентября 3.

Божіею поспѣшенствующею милостію, Мы, Пресвѣтлѣйшій и Державнѣйшій, Великій Государь, Царь и Великій Князь, Петръ Алексѣевичъ, всея великія и малыя и бѣлыя Россіи Самодержецъ и многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и сѣверныхъ отчичъ, и дѣдичъ, и наслѣдникъ, и Государь, и обладатель.

Наше Царское величество пожаловали бывшаго заднѣпрского

охотницкого полковника, Семена Палѣя, за его къ Намъ, Великому Государю, вѣрность и службы, велѣли ему быть по прежнему полковникомъ охотницкимъ, коннымъ, надъ компанійцами, которые нынѣ подъ командою его, и быть ему подъ командою и въ послушаніи подданного Нашего, гетмана войскъ запорожскихъ, Ивана Иллича Скоропадского; и ради увѣренія всѣмъ указали Мы, Великій Государь, дать ему, Семену Палѣю, на тотъ чинъ полковничества, сію Нашу Царскаго Величества жалованную грамоту, за Нашею Царскаго Величества печатью; и повелѣваемъ Мы, Великій Государь, подъ командою его обрѣтающимся, старшинѣ и козакамъ, имѣть его, Семена Палѣя, за полковника, и всякое послушаніе ему, по надлѣжательству, отдавать; а ему, полковнику Семену Палѣю, видя къ себѣ Нашу Царскаго Величества милость, служить Намъ, Великому Государю, вѣрно, со усерднымъ радѣніемъ и помянутаго подданнаго нашего, гетмана, команды во всѣмъ слушать. Дана въ мѣстечкѣ Сильце надъ Вислою, лѣта отъ Рождества Христова 1709. Сентября 3 дня, Государствованія Нашего 28 года. (Мѣсто госсударственной печати). Подписалъ Графъ Головнинъ.

№ 40.—1805 года генваря 4 д., малороссійской черниговской губерніи, въ остерскомъ нижнемъ земскомъ судѣ сія копія высочайшей грамоты, съ таковоюжъ подлѣнною, представленною у господина маршала остерского повѣта, Ивана Осыповича Танскаго, была свидѣтельствованна; и что оная съ тою подлѣнною состоитъ въ точности, въ томъ показанный нижній земскій судъ, съ приложеніемъ казенной печати свѣдѣтельствуетъ:

Земской Комисарь, Михайло Солонина.

Засѣдатель 12-го класса, Дмитрій Злотковскій.

Засѣдатель 12-го класса, Андрей Халетскій (м. п.).

Секретарь 12-го класса, Александръ Быбенко.

Колежскій регистраторъ, Степанъ Тетаненко.

Сообщено Г. Предсѣдателемъ временной коммисіи для разбора древнихъ актовъ, М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXIV.

Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, которымъ рѣшено: отправить пословъ къ Петру I, князю Меньшикову и къ кіевскому губернатору, князю Голицыну, съ поздравленіями о Полтавской побѣдѣ и съ прозьбою удержать русскія войска отъ взиманія излишнихъ контрибуцій и Палѣя—отъ захвата шляхетскихъ имѣній и сбора съ нихъ десятины; также рѣшено отправить пословъ къ гетманамъ коронныхъ и литовскимъ съ прозьбою удержать войска отъ грабежа. Назначается коммиссія для повѣрки сборовъ и расходовъ воеводства и опредѣляются новые налоги. 1709. Сентября 10.

Року тисеча семъсотъ девятого, мѣсяца сентембра двадцятого дня

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевской милости Овручомъ, передомною, Шимономъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ кгродскимъ киевскимъ и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony imć pan Samuel Meleniewski, dla zapisania do xiąg ninieyszych extract autentyczny, grodzki, żytomirski, z wpisaniem laudum woiewodstwa kijowskiego, na seymiku desideriorum, w Żytomirzu, in crastino po deputackim odprawuiącym się, uchwalonego, podał per oblatam, prosząc mnie, urzędu, o przyięcie onego do xiąg, ktorego offerenta affectacyi ja, urząd, annuendo, pomieniony extrakt laudi ad acticandum przyimuiąc, czytałem i iest tenoris sequentis: Wypis z xiąg grodzkich zamku żytomirskiego. Roku tysiąc siedmset dziewiątego, miesiąca septembra jedynastego dnia, na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości żytomirskim, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem, namiestnikiem starostwa i regentem grodzkim żytomirskim i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, comparens personaliter urodzony

imć pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, żytomirskich, laudum seymiku desideriorum, in crastino po seymiku obranych deputatów skończonym, z pięczęcią i z podpisanem ręki swoiey podał per oblatam, prosząc mnie, urzędu, aby do xiąg ninieyszych przyięte i wpisane było, którego affectatiey annuendo, niżey inserowane laudum ad acticandum przyimuiąc, czytałem i iest tenoris sequentis: My: rady, dygnitarze, szlachta, urzędnicy i obywatele woiewodstwa kijowskiego, po seymiku electionis deputatów na trybunał koronny, dnia wczorayszego szczęśliwie skończonym, zgodnie, jednostaynie et nemine contradicente odprawionym, in crastino, to iest dnia dzisieyszego, dziesiątego września, seymikowi desideriorum determinowanego, tu, do Żytomirza, na mieysce tot constitutionibus regni et laudis, jako też declarationibus przez manifesty publiczne, w grodach tuteyszym, Owruckim i Włodzimirskim, zaniesione, factis, seymików wszelkich naznaczone i ordynaryine, zgromadzeni, a naprzod powinne omnipotenti regum regi effundimus dzięki, iż państwo koronne in hoc turbido et periculoso rerum statu, conserwuie i sposoby do ratowania nadwątloney zewsząd oyczyzny i do podzwignienia pogrążoney w ruinach praw i swobod polskich rzeczypospolitey caelitus] podaie i że pozwolił nam secure te starożytne seymikowania adire mieysce, dla obmyślenia, tam ab intra, quam ab extra bezpieczeństwa dobra pospolitego woiewodstwa naszego, tot malorum lechiades ponoszącego; ktore aby konserwacyą swoie i jakokolwiek respirium od woysk, tak auxyliarnych nayiaśnieyszego Cara jego mości, jako i naturalnych rzeczypospolitey naszey miało, upraszamy posłow do nayiaśnieyszego Cara imci, wielmożnych ich mościów panów: Kazimierza na Steczance Steckiego, podczaszego ziemskiego, podstarościego grodzkiego żytomirskiego i Jana z Rybna Rybińskiego, miecznika żytomirskiego, ktorzy ich mość panowie posłowie, quam primum provinciam suam administrować i tak znaczney victoryi naiaśnieyszemu Carowi imci, zkolligowanemu per tot jurata faedera vinculo unionis animorum et armorum z rzecząpospolitą naszą, wszelką apprecatią z szczerożyczliwością powinszować maią; upraszać ich mość panowie posłowie najaśnieyszego Cara imci będą, aby według tych pakt et secundum dislimitatianem inter mo-

narchias ich mość panowie obywatele woiewodstwa naszego mogli cieszyć się z fortun i dobr swoich bez przeszkody od woysk, tak moskiewskich w Kijowie, jako i kozackich—białocerkiewskich i chwastowskich, a naybardziey od imć pana Paleia, pułkownika; supplikować będą i o to, aby prowiantami ciężkiemi woiewodstwo ubogie obciążone nie było, i żeby skromność od przechodzących woysk po dobrach szlacheckich zachowana była, na co osobliwie obszernieyszą daiemy instructyą. Tychże ich mościów panów posłów i do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Alexandra Daniłowicza Menszykowa, feltmarszałka woysk naiaśnieyszego Cara imci upraszamy, aby, przy winney od woiewodstwa veneracyi, powinszowali teyże szczęsliwey batalyi, dzielnością i piersiami jaśnie oświeconego xiężęcia imci nadstawuięcemi się, wygraney; a przy powinszowaniu upraszać będą o poważną do naiaśnieyszego Cara imci za woiewodstwem naszym instancią, aby, w sięsiedztwie blizkim od Kijowa mieszkaiące bracia nasi, bezpieczęstwem dobr i dworów obwarowani byli od woysk wszelkich, oraz i osobliwą suplikować będą protestacyą, aby woiewodctwo nasze raczył zaszczycać przez wydanie surowych ordynansów do ich mościów panów woyskowych, przez woiewodstwo nasze przechodzących, na co i osobliwą ich mości i obszernieyszą daiemy instrukcią. Do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, Dymytra Michayłowicza Korybuta-Galiczyna, gubernatora kiiowskiego i generała woysk naiaśnieyszego Cara imci moskiewskich, wielmożnych ich mościów panów: Alexandra Trzeciaka, sędziego grodzkiego owruckiego, Daniela Lewkowskiego, regenta grodzkiego owruckiego, i Władysława Brańskiego zgodnie upraszamy, ktorzy ich mość, quam pimum do Kijowa jechać, winną weneracyą amplecti jaśnie oświeconego xiążęcia imci, jako collateralis et vicini nostri, od woiewodstwa maią; po oddaney zaś weneracyey o zkolligowaną przyiaźń i sąsiedztwo upraszać będą, i, aby jaśnie oświecony xiąże imć ludziey, pod swoią commendą będących, utrzymał, osobliwie kozaków białocerkiewskich i chwastowskich, ktorzy, nie wiemy czy z woli swey, czy pana pułkownika Paleia? na granicach z tey strony rzeki Irpienia, do dobr naszych wdzieraią się i dziesięciny z pasiek odbieraią przy innych przeszkodach; expostulować i to będą, aby ich mość panowie exaktorowie w wybieraniu podatkow, na zapłatę woysku uchwalo-

nych, przeszkody in locis wybierania podatków ordynariis nie mieli, na co osobliwa ich mościom dana instructia. Że zaś taż wiktorya jaśnie wielmożnym hetmanom naszym koronnym nectit victrices in coronam lauros, dla utrzymania statecznie tey conjunctury więc uprosiliśmy do ich mościów panów posłów—wielmożnych ich mościów panów: Antoniego z Trypola Trypolskiego, chorążego owruckiego, Kazimierza na Hańsku Hańskiego, łowczyca żytomirskiego, aby, powinszowawszy hanc consiliorum felicitatem, podziękowali pro cura et solicitudine circa bonum publicum, prosili, aby prawo de immunitate bonorum terrestrium zachowane było, recomendowali woiewodztwo respektowi et considerationi super tot calamitates jego, dla czego implorabunt, aby tak od domowych i innych woysk et praecipue od wielkiego xięztwa litewskiego swoią mieli immunitatem, co nie instrukcyey, ale bardzey activitati tychże ich mościów panów posłów in candore fraterno commisimus. Tandem zdało się nam uprosić ich mościów panów posłów: Macieia Trypolskiego, miecznika owruckiego i Jana Jakubowskiego do jaśnie wielmożnego imć pana starosty żmudzkiego, hetmana woysk litewskich, ktorego quo cultu et veneratione prześwietne prosequimur imie, wyrazić maią ich moście panowie posłowie activitate sua i upaszać jego, aby jako custos legum patriarum potestate sua wstrzymał ich mościów panów pułkowników i regimentarzów swoich, et praecipue ich mościów panów: Minhausa i Talmunta, ktorzy rozumiemy, że extra scitum jaśnie wielmożnego wodza swego, tanta w woiewodztwie ausi sunt, quae dexteritas ich mościów panów posłów et fusius wyrazi napisana instructya. I tak de conservatione woiewodstwa publicas uprzątnowszy materias, visum omnibus, do porządku w woiewodztwie przystąpić domowego; lubo woiewodztwo nasze constitutionibus regni, propter tot saeculorum multas desolationes, od wszelkich rzeczypospolitey libertowane podatków, nihil publico wnosi aerario; przecież, według zwyczaiów woiwódstw wszystkich prawa nam pozwolonego i occurentiey circa conservationem woiewodztwa naszego, zdało się nam uprosić za commisarza wielmożnego imci pana Kazimierza na Steczance Steckiego, podczaszego ziemskiego, podstarościego grodskiego żytomirskiego, virum in sago et toga virtutibus notum, albowiem, quod commodum et utilitatem ex his subselliis godne nam przynosili

osoby, patuit ex persona niedawno zeszłego wielmożnego imci pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, in hoc munere desudantis, jakoż tegoż imci pana commissarza, ore publico et unanimi consensu uporosiwszy i obrawszy, daiemy potestatem, aby na commissiach, według zwyczaiów i praw, suam regat provintiam; do należytego zaś woiewodztwa accedendo porządku, abyśmy skutecznie inquirere i wynaleść mogli tak dawnych jako nowych, ad necessitates woiewodztwa obmyślonych, podatkow dispositionem, ich mościów panów exaktorów, wielmożnych i urodzonych ich mościów panów sędziów fiskalnych, do tegoż imci pana kommissarza przydaiemy, ore publico upraszamy, stanowiemy i obieramy, jako to: imci pana Wenturego Stanisława na Hańsku Hańskiego, łowczego żytomirskiego, imci pana Jana z Rybna Rybińskiego, miecznika żytomirskiego, imci pana Bazylego w Wyhowa Wyhowskiego, skarbnika żytomirskiego, imci pana Woyciecha Potockiego, podstolego mińskiego, imci pana Macieia Trypolskiego, miecznika owruckiego, imci pana Michała na Szandorowce Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, imci pana Daniela Lewkowskiego, regenta grodzskiego owruckiego, imci pana Woyciecha Mielwińskiego. Inquantumby zaś zdało się woiewodstwu majorem augere numerum, tedy do przyszłego prorogationis seymiku rezerwuiemy sobie potestatem electionis ich mościów panów sędziów, ktory seymik pod laską tegoż niżey mianowanego imci pana marszałka ad diem nonam decembris ore publico et unanimi consensu prorogowaliśmy. Więc in crastino tegoż seymiku, tak imć pan commissarz, jako pomienieni ich mość panowie sędziowie fiiskalni, rota in statuto regni descripta, jurament super munus suum tenebuntur wykonać; post quod praestitum juramentum ad normam legis publicae, ordinationem sądów należycie opisać, sądy na tymże terminie in plena activitate zacząć, et tandem cadentiami po powiatach: żytomirskim i owruckim, in locis solitis tegoż woiewodstwa kiiowskiego, do czasu jako i w innych woiewodstwach prawem sobie służącego, sądzić et uti activitate sua powinni będą cum adminiculo ich mościów panów sądowych grodzkich, pod direkcią jednak tegoż imci pana commissarza, a in absentia, tedy e medio obranego na tychże sądach fiskalnych, wszyscy ich mość panowie exactores i ktorzykolwiek, quemcunque modum contribuendi, in

sua jurisdictione mieli i tkneli, ad instantiam instygatora sądów fiskalnych, calculum z wybranych i niedobranych i gdziekolwiek obroconych podatków, na tychże sądach prae via adcitatione czynić maią, adjudicatis subesse maią, salvis quietationibus per lauda reservatis; żeby zaś woiewodstwo nasze pro ultima siti et ingruente necessitate in hoc deplorato statu rzeczypospolitey in aerario suo sine depositorio et sine nervo w tych nieszczęśliwościach ratowania się nie zostawało, tedy uchwalamy podatek szelenżnego i czopowego na lat trzy zupełne, zaczynaiąc tę exakcyą od dnia dwudziestego trzeciego praesentis, a kącząc po wyszłych trzech leciech o takowymże dniu i czasie (excypuiąc tylko szlacheckie kotły, quia comprobatione w grodzie posessorów, albo ich podstarościch, że nie żydowskie) i od wozów kupieckich, od kupców tak zagranicznych, jako też i tuteyszych, commerciis et mercaturis quibusvis utentibus, praktykowanym sposobem za exakciey ich mościów panów, ktorzy antecedenter exequowali, do ktorego podatku wybierania uprosiliśmy ich mościów panów: Woyciecha Potockiego, podstolego wiskiego, Michała Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, ktorzy powinni ad aerarium dwa grosze importare, a trzecim groszem za prace kontentować się maią; ktorzyby zaś kolwiek z ich mościów panów administratorów i possessorów po miastach, miasteczkach i wsiach per renitentiam przeczył uti jure suo ich mościom panom exactorom i ich succolectorom, tedy, ad instantiam tychże ich mościów, na sądach fiskalnych sprawić się maią, według prawa, pod rygorem de fisco opisanym. Widząc zaś vigilantiam circa custodiam archivorum imci pana Bazylego Wyhowskiego, skarbnika i regenta grodzkiego żytomirskiego, ktory, etiam in depopulatione kraiu tuteyszego in omni pericula positus, dla wygody naszey circa acta rezyduie, z tego podatku conferowaliśmy złotych pięcset. Na cerkiew tuteyszą, żytomirską—złotych sto; na które i assygnacią imci panu commisarzowi wydać zleciliśmy. Co wszystko unanimi postanowiwszy voto, te laudum imci panu marszałkowi koła naszego podpisać i do grodu podać zleciliśmy. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego woiewodstwa kiiowskiego. Które to laudum woiewodztwa kiiowskiego, za podaniem i prozbą pomienionego imci pana marszałka, a za

moim urzędowym przyięciem, wszystkie, słowo w słowo, z początku aż do końca, do xiąg ninieyszych jest wpisano. Z kto.ych i ten wypis, pod pieczęcią grodzką żytomirską jest wydany. Pisany w zamku żytomirskim, correxit Niewmirzycki. Въ того екстракту лавдіи, при печате кгроду житомеръского, подъпись руки велъможного его милости пана подъстаростего кгродского житомерского въ тыи слова: Kazimierz na Steczance Stecki, podczaszy ziemski, podstarości grodzki żytomirski. Который же то екстрактъ, перъ облятамъ поданы, за поданіемъ и прозбою випъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, весь, с початку ажъ до конца, слово отъ слова, до книгъ нинешнихъ естъ вписаный.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 27, годъ 1709—1710; листъ 44.

CCLXXV.

Инструкція, данная дворянами кіевскаго воеводства депутатамъ, отправляемымъ на совѣщаніе въ Варшаву. Имъ поручено: поздравить короля съ возвратомъ въ Польшу; требовать, чтобы староство овруцкое было отдано уроженцу кіевскаго воеводства; требовать возвращенія Россіею Бѣлой Церкви, Полонного, Быхова и Украины; требовать обеспеченія дворянъ кіевскаго воеводства отъ войскъ русскихъ, квартирующихъ въ Кіевѣ и отъ Палѣя, вновь поселившагося въ Хвастовѣ; требовать возвращенія Россіею изъ плѣна князя Михаила Вешневецкаго и епископа Діонисія Жабокрицкаго, а также возврата книгъ гродскихъ и земскихъ кіевскихъ, находящихся въ Кіевѣ. 1710. Генваря 7.

Року тисеча семъсотъ десятого, месеца генваря семого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter wielmożny imć pan Alexander Trzeciak, sędzia grodzki owrucki, deputat na trybunał koronny, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego, instruktię, na sejmiku w Żytomirzu, die

septima januarii, za uniwersałem najjaśniejszego króla imci, Augusta, na walną radę warszawską, die quinta februarii, w Warszawie przypadającą, ich mościom panom posłom umówioną et per laudum utwierdzoną, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, per oblatam podał, de tenore verborum tali: Instrukcia na radę walną, warszawską, die quinta februarii w Warszawie przypadaiącą, wielmożnym ich mościom panom: Kazimierzowi na Steczczance Steckiemu, podczaszemu ziemskiemu, podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, kommisarzowi z wojewodstwa naszego kijowskiego na trybunał skarbowy sandomirski, obranemu deputatowi ad latus imć pana marszałka generalnej konfederacyej sandomirskiej radą lubelską, die undecima septembris, anno millesimo septingentesimo nono agitowaną, przez też radę lubelską i confederaciją generalną, sandomirską; Stanisławowi Czaplicowi, stolnikowi owruckiemu, Wacławowi na Steczczance Steckiemu, cześnikowi kijowskiemu, deputatom także utwierdzonym, y Ianowi z Rybna Rybińskiemu, miecznikowi żytomierskiemu, deputatom y posłom, uniwersałem najiaśniejszego króla imci Augusta, na sejmiku w Żytomirzu, die septima januarii in anno millesimo septingentesimo decimo approbowanym y obranym, dana z wojewodstwa naszego kijowskiego: Dopiero rzeczypospolitej naszej post nubila resplendit Phoebus, kiedy pan nasz miłościwy, dominus legitimus, in campo electorali wolnemi głosami obrany, sejmami: coronationis, pacificationis y lubelskim ratifikowany, do swego własnego polskiego zdrowo, czerstwo z własnego, dziedzicznego, saskiego powrocił państwa, zkąd bierze wojewodstwo nasze augurium, że tot malorum lechyades, pod niebytność trzyletnią w państwie polskim, teraz, za powrotem szczęśliwym, sub Augusto – augustiora, sub secundo – secundiora liczyć będzie saecula y zleca ich mościom panom posłom, aby powinszowali królowi jegomości, panu naszemu miłościwemu, zdrowia czerstwego y powrotu szczęśliwego do państw swoich polskich. Fundent podziękowania jaśnie oświeconemu xiążęciu jegomości prymasowi korony polskiej y wielkiego xięstwa litewskiego, jaśnie wielmożnym ichmościom panom hetmanom koronnym, jaśnie wielmożnemu imci panu marszałkowi generalnej konfederaciej sandomirskiej, jaśnie wielmożnym ich mość panom ministrom status regni Poloniae et custodibus legum, że pod niebytność pańską stany rze-

czypospolitej naszej prudentissimis consiliis regebant et ense gubernabant, że per majestatem najjaśniejszego króla imci Augusta utrzymali libertatem. Upomnią się ichmość panowie posłowie ante omnia na radzie warszawskiej, aby prawo, in pactis conventis y konfederatiej generalnej sandomirskiej majestatis cum libertate indissolubili vinculo poty, poky ab intra et ab extra rzeczpospolita się nie uspokoi, zligowane, i przez najjaśniejszego króla jegomości poprzysiężone, y naruszone przez wyjazd extra limites regni y niebytność trzyletnią, przez traktat cum vicino nostro et inimico, inscia republica injustis conditionibus terminujący się w Saxoniey, expositis rationibus justis, licitis et legitimis, przez najjaśniejszego króla imci, pana naszego miłościwego, stanom rzeczypospolitej zachowane było, które, donec non exponibitur a majestate libertati, et donec libertas w tych naruszonych prawach per majestatem satisfacta non fuerit, gradus interregni, przez radę lubelską constituti, aby obserwowane byli, et distributum gratia regia wakansów, hojnej y szczodrobliwej ręki pańskiej, post senatus consilium Torunense, o którym lex praesumpsit, a respublica condita, aby in materias status sine tertio equestri ordine nie wchodziło, szafującej zatamowana do skączonej rady warszawskiej, była; po której zakączonej, dopioro wszystkie wakanse, servatis et servandis legibus, o każdych wakansach circumscriptis, bene meritis rozdane byli, jako to y w wojewodztwie naszym kyowskim: starostwo owruckie — terrigenae wojewodstwa naszego et discretione bene vigenti, jako grodowe, według constitucii dwóch: jednej anni millesimi quingentesimi octuagesimi noni, drugiej anni millesimi sexcentesimi decimi tertii, conferowane było; sin secus w tych wszystkich cathegoriach y circumstantiach, statum libertatis concernentibus, libertas miała by vim pati, tedy ich mość panowie posłowie, seu deputati, mają się opponere circa liberam vocem vetandi, nie przystępując ni do czego, etiam cum periculo zerwania rady warszawskiej, czego nie daj Boże, tylko jeżeliby in illis rationibus, superius positis, libertas ukątętowana nie była, jako się praktykowało na konfederacyach dwóch generalnych warszawskich: anni millesimi quingentesimi septuagesimi tertii et anni millesimi quingentesimi octuagesimi sexti, że liberum veto obserwowano y na każdej radzie in fundamento legis powinno być nieznoszone, bo by to contra libertate było. Kiedy zaś

Pan Bóg y rzeczpospolita, która constituit regnantem, firmabit regnantem et regnaturum in regno, najjaśniejszego króla imci Augusta, tedy ich mość panowie posłowie upraszać będą najjaśniejszego króla jegomości Augusta, pana naszego miłościwego, aby rzeczpospolita nasza, zkoligowana sojuszem, traktatem et vinculo unionis animorum et armorum przeciwko spólnemu nieprzyjacielowi naszemu, królowi jegomości szwedskiemu, z najjaśniejszym Carem jegomością moskiewskim, miała ubezpieczenie granic swoich, domów y fortun sine avulsione minimae particulae państw polskich, secundum pacta anteriora et dislimitationes inter monarchias, według których Białacerkiew, Połonne cum annexis oppidis, z całą Ukrainą oddana była, ze wszystkiemi armatami y Bychów w Litwie y armaty, per totum orbem Poloniae et ducatus Lithuaniae wzięte, przywrócone były, osobliwie województwo nasze kyowskie, in contiguitate od Kijowa będące, aby w granicach swoich żadnej od wojska najjaśniejszego Cara jegomości, w Kijowie pro praesidio będącego, y od pana pułkownika Paleja, znowu w Fastowie lokującego się, praessury nie cierpiało, w czym do ojcowskiego najjaśniejszego króla jegomości pieczołowania y do stanów rzeczypospolitej województwo nasze czyni rekurs. Insuper czercy kyowscy, którzy w granicach polskich trzymaią dobra y praetenduią sobie długów na dobrach polskich, per pacta anteriora et dislimitationes odgraniczonych jure terrestri, repetant non per potentiam, qua utuntur violenta, w nasze wpadaiąc granice, w czym rzeczpospolita na rozhoworze aby doniosła per deputatos ex ordinibus imć panu posłowi pełnomocnemu najjaśniejszego Cara jegomości. Tamże instent do iegomości pana połnomocnego posła, aby przez jego interpositią xięgi ziemskie od najjaśniejszego Cara jegomości województwu kyowskiemu oddane byli, upraszać będą y domówią się ich mość panowie; że zaś jaśnie oświecony xiąże jegomość Michał Korybut Wiszniewiecki wzięty iest, jaśnie przewielebny imć xiądz Żabokrzycki, episkop łucki, contra jura gentium et contra federa zcolligowanej rzeczypospolitej naszej z najjaśniejszym Carem jegomością, aby ad pristinos status przywiezieni byli, tamquam homines dignissimi et innocui, przez których, jeżeli laesa maiestas najjaśniejszego Cara jegomości, zawsze subsunt judicio rzeczypospolitej, sine tam infami captivatione, z a którymi instabunt ich mość panowie posłowie do

króla imci y rzeczypospolitej o interpositio. Wojsk zaś auxiliarnych najjaśniejszego Cara jegomości licentia, która extenditur per totum orbem Poloniae, w najeżdżaniu dworów szlacheckich, w stawaniu po szlachcie, w braniu koni, nieznośnych prowiantów, furażów, tak siła inconvenientium et depopulationis czyniących, które arcto calamo kładno się, aby uhamowana była, doniosą ich mość panowie posłowie na przyszłej radzie, per medium adaequatum, adinventum od rzeczypospolitej. Caetera activitati, probatae virtuti et reflexioni, na instructią, (daną) od najjaśniejszego Cara jegomości jaśnie wielmożnemu imci panu pełnomocnemu, na tęż radę przysłanemu, we wszystkich punktach ichmość panów posłów województwo zaleca y tę instrukcią imć panu marszałkowi koła rycerskiego województwa kyowskiego podpisać y do xiąg grodzkich żytomirskich podać injungit. Actum ut supra, w Żytomirzu, miejscu sejmikowania zwyczajnym. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka temi słowy: Alexander Trzeciak S. G. O., deputat na trybunał koronny, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego m. p. Któraż to instructia, za podaniem y prożbą wyszmianowanego offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka, słowo w słowo, do xiąg niniejszych jest wpisana.

Книга гродская, житомірская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 193.

CCLXXVI.

Инструкція, данная сеймикомъ воеводства кіевскаго посламъ, отправленнымъ къ фельдмаршалу, Александру Даниловичу Меньшикову. Они должны просить Меньшикова о томъ, чтобы онъ защитилъ дворянскія имѣнія отъ посягательствъ Палія и монаховъ монастырей: Межигорскаго и Братскаго, а также о томъ, чтобы издалъ распоряженіе объ уплатѣ русскими купцами установленныхъ пошлинъ. 1710. Генваря 8.

Року тисеча семьсотъ десятого, месеца генваря осмого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости жи-

томирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter wielmożny imć pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego województwa kyowskiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, instructią do jaśnie oświeconego xiążęcia imci, Alexandra Daniłowicza Menżykowa, feldmarszałka najwyższego wojsk najjaśniejszego Cara iego mości, ich mościom panom posłom z sejmika, w Żytomirzu, dnia osmego januarii odprawującego się, z podpisem ręki swey własnej y pieczęcią per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do akt grodu tutejszego przyjęta y wpisana była, którego affectationi ja, urząd, annuendo, niżej inserowanę instruktią ad acticandum przyjmując, czytałem y jest de serie verborum tali: instrukcia do jaśnie oświeconego xięcia imci, Alexandra Daniłowicza Menżykowa, generała feldmarszałka najwyższego wojsk jego Carskiego Wieliczestwa, kawalera białego orła, wielmożnym ich mościom panom: Alexandrowi Trzeciakowi, sędziemu grodzkiemu owruckiemu, deputatowi trybunału koronnego, Pawłowi Birzyńskiemu, miecznikowi bydgowskiemu, Wojciechow. Milwińskiemu, die octava januarii, anno millesimo septingentesimo decimo, na sejmiku dana y ręką imci pana marszałka koła rycerskiego podpisana. Jako województwo nasze kijowskie przez ichmościów panów posłów swoich, w Warszawie, mających u jaśnie oświecenego xięcia imci audientią, wyraziło w sercach swoich vigentissimum favorem, tak zawsze, sine mutatione favet interessom spolnym w konjunkturach spolnych, z rzecząpospolitą naszą zcolligowanych y powtorną przez ichmościów panów posłów naszych, waszmość panów, daje weneratią, adorat, colit et prosequitur. Podziękują uniżenie jaśnie oświeconemu xięciu imci ichmość panowie posłowie za przyobiecane reskryptem, ich mościom panom posłom w Warszawie danym, łaski w uskromieniu pana pułkownika Paleja, aby krzywd obywatelom województwa naszego nie czynił y stanowisk w powiecie żytomirskim y owruckim sobie nie uzurpował y w uskromieniu czerców meżyhorskich, którzy aby extra limites regni sui in limites regni nostri, zachowując pacta anteriora et dislimitationes inter monarchias, violenter per potentiam nie wdzierali się, upraszać będą ichmość pa-

nowie posłowie, aby te obietnice responsem, od siebie danym, xiąże jegomość wypełnił skutkiem samym y na uskromienie onych wydać rozkazał z cancelaryej swoiej universały y listy do czerncôw meżyhorskich i brackich kyowskich, aby się w granice nasze, według pakt postanowionych, nie wdzierali; y jegomość pan pułkownik Palej aby do dobr szlacheckich quocunque titulo nie należał y do dworów szlacheckich, przez obostrzone uniwersały, z kancelaryej xięcia iegomości wydane. Supplikować będą ich mość panowie posłowie do jaśnie oświeconego xiążęcią jegomości o uniwersał trzeci surowy, aby podatku rzeczypospolitej na wojsko polskie żadne wojska nie zabraniali po miastach, miasteczkach y wsiach wybierać; y kupcy zagraniczni, euntes do Polski, quacumque mercatura utentes, aby od towaru podatek na wojsko nasze polskie, żadnych projekcji nie szukając, wypłacali, tak jako y nasi kupcy za Dnieprem bez żadnej projekcyej wypłacają. Cetera activitati et probatae virtuti ich mościów panów posłów wojewodstwo zleca y imć panu marszałkowi swemu do xiąg swoich żytomirskich podać injungit. U tej instrukciej podpis ręki imci pana marszałka, przy pieczęci przyciśnionej temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kyowskiego, którąż to instrukcia, za podaniem y oczewistą prozbą wyszmianowanej osoby padawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, wojewodzkich, żytomirskich jest ingrossowana.

Книга гродская, житомирская, записовая, № *209, годъ 1701—1713; листъ 198.*

CCLXXVII.

Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицына, къ наказному Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, содержащее распоряженія, относящіяся къ предстоящему военному походу. 1710. Мая 11.

Его Царского Пресвѣтлого Величества войска запорожского Бѣлоцерковскому наказному полковнику, Антонію Танскому, доброго здравія желаю.

Получилъ Вашей милости письмо, въ которомъ пишете, што по письму моему съ полкомъ своимъ къ походу готовитесь и на сей недѣлѣ выходить имѣете, и просите пороху или селитры и дабы Васъ увѣдомить: съ возами-ль въ оной походъ Вамъ выходить или легкимъ способомъ? и къ Браславлю, или къ Умани итти, иль стать надъ Богомъ? И я, какъ прежде сего къ Вамъ писалъ, и нынѣ подтверждаю: надобно Вамъ со всемъ полкомъ быть къ походу во всякой готовности, а не выходить до указу съ домовъ, и списыватся съ Браславскимъ, и Корсунскимъ, и Чигиринскимъ полковниками; и куда случай позоветъ, туда итти; а я надѣюсь, въ семъ мѣсяцѣ походъ короля Шведскаго изъ Бендера будетъ; а съ возами или легкимъ способомъ итти?—о томъ время покажетъ, и, какъ потребно, такъ и пойдете. Пороху послалъ къ Вамъ четыре каменя. Присланный отъ Васъ донской козакъ принятъ для нѣкотораго объявленія. Прислать ко мнѣ въ Кіевъ. На копіи тако: Князь Дмитрій Галицынъ. Изъ Кіева, 11 дня маія, 1710 года. А на оборотѣ сего письма сверху написано тако: Его Царского Пресвѣтлого Величества войска Запорожского Бѣлоцерковскому наказному полковнику, Антонію Танскому, послать въ Хвастовъ.

Копія хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммисіи дла разбора древнихъ актовъ.

CCLXXVIII.

Постановленіе сеймика кіевскаго воеводства объ отправкѣ пословъ къ кіевскому губернатору князю, Дмитрію Михайловичу Корибуту-Галицыну, и къ бѣлоцерковскому полковнику, Танскому. 1710. Мая 13.

Року тисеча семсотъ десятого, месеца мая тринадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter wielmożny imć pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, laudum originale województwa kijowskiego, z podpisem ręki swej własnej, zgodnie postanowione, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do act niniejszych przyjęte y wpisane było, ktorego petitioni inhaerendo, niżej inserowane laudum do act przyjmując, czytałem y iest tenoris sequentis: My: rady, dygnitarze, szlachta, urzędnicy, obywatele y całe województwo kyowskie, po sejmiku electionis wielmożnego imci pana podkomorzego naszego kijowskiego, dnia wczorajszego szczęśliwie skończonym, zgodnie, nemine contradicente, odprawionym, in crastino, to jest dnia trzynastego maja, sejmikowi desideriorum, ex prorogatione anterioris laudi naznaczonego, tu, do Żytomirza, na miejsce zwykłe sejmików wszelkich zjechawszy się, regum regi, panu naszemu wszechmogącemu, powinne dzięki, że państwo koronne in hoc turbido (tempore) y nasze wolności praw konserwuje, oddawszy; ante omnia zdało się urzędnikom, tak ziemskim, jako y grodzkim y wszystkiej szlachcie, aby lex et statuta przez przodków naszych postanowione, suum

odebrali robur, postanowiliśmy et unanimiter przystąpili do słuchania juramentu elekta naszego, wielmożnego imci pana Jerzego Andrzeja z Szpanowa na Nowym Dworze Czaplica, stolnika wołyńskiego, starosty krzemienczuckiego, podwojewodzego sądowego generału województwa kijowskiego, podkomorzego kijowskiego, który, jako dnia wczorajszego, nemine contradicente, unanimo voce et consensu obranym za podkomorzego został, tak in publico congressu, in facie nostra, rota, in statuto regni descripta, na sejmiku terazniejszym, super munus officii sui jurament wykonał, który jurament do grodu tutejszego żytomirskiego per oblatam podać temuż wielmożnemu imć panu podkomorzemu naszemu kijowskiemu zleciliśmy. Te ordines juxta legem zachowawszy y one wypełniwszy, potym, aby województwo nasze kijowskie, conservacie swoie y jakąkolwiek folgę od wojsk auxiliarnych najjaśniejszego Cara iegomości moskiewskich jako y kozackich miało, uprosiliśmy za posłów do jaśnie oświeconego xiążęcia imci, Dymitra Michayłowicza Korybuta-Galiczyna, wojewody kijowskiego, wielmożnych ichmościów panów: Theofila Lenkiewicza-Ipohorskiego, podczaszego ziemskiego y pisarza grodzkiego mozyrskiego y Kazimirza z Pruszyna na Skorodnym Pruszyńskiego, podstolego żytomirskiego, a do wielmożnego imci pana Tańskiego, pułkownika najjaśniejszego Cara jego mości białocerkiewskiego, urodzonych ich mościów panów: Jacka Podhorodeckiego y Józefa Humiennickiego, którzy ich mość panowie posłowie provinciam suam quam primum administrować, należyte obserwantie życzliwości y submissiej nasze tym ichmościom, do których od nas e gremio województwa są delegowani, oddać y interessa, w dezyderiach naszych, nie tylko według osobliwych instrukcii, seorsive sobie od nas danych, ale y ustnie, które mamy dolegliwości, donieść, promowować o łaskę, protekcią y conserwacyą województwa naszego dalszą (mają); in primario jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości Dymitra Mychajłowicza Korybuta Galiczyna, jako y wielmożnego imć pana Tańskiego, pułkownika białocerkiewskiego, na województwo nasze łaskawego, upraszać y imieniem nas wszystkich suplikować mają. Ktory to sejmik y obrady nasze dalsze, pod laską tegoż wielmożnego imci pana Stanisława Lwowicza, marszałka koła naszego rycerskiego, ore publico et unanimi consensu, ad diem vigesimam secundam mai, anni prae-

sentis prorogujemy, jakoż y dalej tenże sejmik, ob summas legalitates, temuż imci panu marszałkowi prorogować pozwalamy; ad extremum, pro necessitate województwa, jako w przeszłym laudum, tak y teraznięjszym, więcej ich mościów panów sędziów fiskalnych obrać na tymże sejmiku przyszłym facultatem zostawujemy, y te laudum nasze imć panu marszałkowi podpisać y do grodu żytomirskiego podać zlecilíśmy. Działo się w Żytomirzu, roku tysiąc siedmset dziesiątego, miesiąca maja trzynastego dnia. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego. Które to laudum, za podaniem y oczewistą prożbą wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych jest ingrossowane.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 220 на оборотъ..

CCLXXIX

Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, которымъ рѣшено собрать земскій сборъ для содержанія 100 пѣхоты—гарнизона въ Бѣлой Церкви (если собрать оный дозволятъ козаки Бѣлоцерковскаго полка, состоящего подъ начальствомъ Танскаго и занимающаго большую часть воеводства кіевскаго); рѣшено отправить посольства съ прозьбою о усмиреніи Танскаго: къ Петру I, къ князю Галицыну, къ князю Меншикову, къ гетману Скоропадскому, къ королю и т. д.—Далѣе дворяне заявляютъ разнымъ лицамъ благодарность, подтверждаютъ дипломы земскихъ чиновниковъ и т. п. 1710. Августа 14.

Року тисеча семъсотъ десятого, месеца августа шеснадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim, y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Jakubowski, miecznik żytomirski,

marszałek koła rycerskiego województwa kyowskiego, laudum relationis wielmożnych ich mościów panów posłów na sejmiku, ratione introcontentorum, z podpisem ręki swojej własnej, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do act niniejszych przyjęte y wpisane było, którego affectationi ja, urząd, annuendo, niżej inserowane laudum przyjmując, czytałem, które jest de serie verborum tali: My: rady, dygnitarze, urzędnicy, szlachta, obywatele y całe rycerstwo województwa kijowskiego, zjachawszy do Żytomirza na sejmik relationis ich mościów panów posłów, przez radę warszawską w Warszawie, dnia dziewiątego februarii, roku tysiąc siedmset dziesiątego agitującą się, determinowany pro vigesima octava julii, którego dnia, propter continuos wojsk najjaśniejszego Cara jegomości, przechodzących z Zadniepra cum summa praessura et aggravatione nas, obywatelów, nie mogąc ziechać wszyscy, prosiliśmy ich mościów bliższych, koło Żytomirza mieszkających, aby sejmik, obrawszy jegomości pana marszałka, prorogowali ad diem decimam quartam augusti, faciliorem aditum nam do Żytomirza, vigore cujus prorogationis per laudum, pod laską wielmożnego imć pana Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, zjechawszy się, supremo rerum arbitro, Bogu najwyższemu, qui findit omnia regna et regnorum annexas provincias, y jego protekciej województwo nasze, tot calamitatibus dotknione, tanquam praedam furentium przez przechodzące wojska moskiewskie in viscera regni obtoczone i pogrążone, przez wojska stojące kozackie imci pana Tańskiego in visceribus województwa naszego, oddawszy, obtestamur przed Bogiem y całą rzecząpospolitą, że tę radę warszawską chcemy, w uchwale podatków na wojsko piesze y w wystawieniu stu piechoty z województwa naszego pro praesidio do Białejcerkwi, przez ich mościów panów posłów naszych na radzie warszawskiej deklarowane, in tantum in quantum subsequetur evacuatio kozaków ex territoriis nostris, subactis cosatica potentia, przywieść do executyej, jeżeli nam illum modum contribuandi assueta licentia kozaków, in gleba nostra mieszkających, et in obsequio Cara jegomości będących, y dobra nasze fortuny y substancye per potentiam wydzierających, dopuści; y taki, pod dyrekcyą wielmożnego jegomościa pana Kazimirza na Steczczance Steckiego, chorążego wojewodz-

twa kijowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, którego za prawdziwego, należytego, za przywilejem najjaśniejszego króla jegomości, danym na chorążstwo y nam produkowanym, jako naszego terrigenam, według prawa y constytutyej anni millesimi sexcentesimi decimi tertii y tak siła innych constitutii, eo nomine o urzędach stanowionych, przyznajemy, uznawamy (tego zaś, który w wojewodstwie naszym possessyej niema y przywileju nie produkuje, nie przyjmujemy). Stanowiemy porządek: naprzod radę tę warszawską paenitius uważając, uważamy w tym punkcie de securitate dobr władyczych mitropoliej y archimandriej kyowskiej gwałt prawom naszym ziemskim, że znajdują się dobra takie, które nullo jure ichmość duchowni, contra legitima et sufficientissima obywatelów naszych dokumenta, podczas różnych w tym wojewodstwie rozruchów, buntów y rebelliej: Dackowskich, (sic) Doroszowskich y innych, potenti manu deoccuparunt et adjunxerunt sibi do Kijowa; qua possesione illegitima onych et succedanei possessores gaudebant; uważamy, że vim sapit legis contra tot constitutiones, które post avulsionem manasterów, z Kijowem per pacta Grzymułtowiana et dislimitationes inter monarchias ad dispositionem regiam oddane, na które bene merentibus ex distributiva justitia najjaśniejszych królów: Jana trzeciego y Augusta wtorego, vigore earundem constitutionum, (które suo loco de actu et data essentia rei producentur) dane są przywileje; przez które radę, jus potioritatis, jura primitiva et illæ constitutiones są zniesione; a ta rada nie miała potestatem nec condendi, nec tollendi leges, sed tantummodo reassumendi; y jako ichmość panowie posłowie wojewodztwa naszego na ten punkt, przy czytaniu projektu, opposuerunt se, nie pozwalali et ore publico «protestor» promulgowali et praecustoditius u jego mości pana marszałka konfederackiego y u ichmościów panów deputatów ex binis ordinibus, do projectu formowania deputowanych, aby nie był ingrossowany in volumen tej rady ten punkt, czynili; y jako manifestowali się w grodzie łuckim przeciwko temu punktowi, który contra mentem rzeczypospolitej et contra liberum veto, nasi ichmość panowie posłowie y ichmość panowie posłowie Wołhynscy de nullitale tego punctu, tak i my laudo publico, referendo sese do manifestacyej eo nomine ich mościów panów posłów naszych y innych wodzów, manifestujemy się,

protestujemy, pro nullo et irrito poczytamy y, aby był totaliter zniesiony na sejmie przyszłym, przez instrukcią, ich mościom panom posłom daną, upomniemy się; y przeciw innym punktom protestamur, któreby contra mentem rzeczypospolitej w ten projekt wnieść się miały et contra vocem vetandi, et saperent praejudicium libertatis; potym przystępujemy do uchwały podatków na sto piechoty pro praesidio do Białejcerkwi; a że województwo nasze nie jest w taryfie anni millesimi sexagesimi primi y taryffy ułożonej niema, dla tego lustraciej, y według tej lustratiej do ułożenia dymów y taryffy na sto piechoty, si non impedient y jeżeli pozwolą kozacy, którzy nasze dobra koło Żytomirza, circum circa Chwastowa, Białejcerkwi Berdyczowa, Byszowa, Kotelni y Pawołoczy y koło Owrucza, Moskwa, którzy na xiążęcia jego mości Mężyka y teraz novissime miasto Norzyńsk y tak wiele wsi szlacheckich odebrali; et hoc subposito, kiedy oddadzą Białocerkiew, cum tanta provintia województwa naszego, upraszamy ich mościów panów: Wojciecha na Potoku Potockiego, podstolego wiskiego, Daniela Lewkowskiego, skarbnika y regenta grodzkiego owruckiego, którzy ichmość, lub junctim, lub separatim lustrować będą dymy mizerne w województwie naszym y tamże in fundo wysłuchają przysięgi wojtów super realitatem y sami, po skończonej lustratyej, super realem lustrationem non corruptibilem nec favorabilem na sejmiku przysięgą; za ktore pracę ich mościom z miast y miasteczek po złotych dziesięć, ze wsiów po złotych cztery, owo zgoła, secundum proportionem osiadłości, gdzie więcej nad dziesięć, gdzie mniej od dziesięciu dawać powinni będą; co delicatis conscientiis ichmościów panów lustratorów committimus, po ktorej skończonej lustracyej y ułożonej taryfie, uchwalamy z dymów dwudziestu jednego po złotych dwoście czterydzieści y po człowiekowi pieszemu, godnemu do służby wojskowej, do flinty (excepto ich mościów panów szlachty minoris substantiae, którzy poddanych nie mają); do tego zaś wybierania podatku upraszamy ich mościów panów: Kazimierza Pruszyńskiego, sędziego żytomirskiego, Jana Rybińskiego, podczaszego żytomirskiego, za ktorę pracę ich mościom po dwa grosze od złotego pozwalamy y od kwita po dwa złote polskich; currentia zaś tego podatku curret a data praesentis za niedziel ośm do Owrucza zwozić, do

ich mościów panów poborców; ten zaś wybrany podatek, za uwiadomieniem jego mości ɛpana commisarza, jego mości pana Kazimierza na Steczance Steckiego, chorążego kyowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, inhaerendo constitutioni sejmu lubelskiego, na sejmiku deputackim w roku przeszłym, tysiąc siedmset dziewiątym, obranego, (którego y teraz, vigore rady warszawskiej, y na sejmiku terazniejszym relationis approbujemy obranego y approbowanego, ut gerat provinciam województwa naszego w trybunale radomskim y tu ut inspiciat ich mościów panów poborców, indicit, inquirat, calculum percipiat na sądach skarbowych z ichmościami panami sędziami skarbowemi, pod laską tegoż imci pana commisarza, obieramy) czyli do skarbu, czyli do rąk imć pana commisarza, czyli ich mościów panów exactorów oddać będą powinni; z tegoż podatku ichmościom xięży jezuitom owruckim złotych dwieście, na cerkiew żytomirską sto, naznaczamy; in supplementum zaś tego podatku na piechotę adjungimus jeszcze y czwarty szeląg y czwarty grosz po miastach, miasteczkach y wsiach (jak ten, tak ten nemine excepto); którzy ich mość panowie exaktorowie, do szelężnego y czopowego laudo praeterito obrani, wybierać mają a prima septembris w roku terazniejszym, tertia parte za prace kontentując się; żeby zaś ten podatek in subsidium charitativum rzeczypospolitej na wojsko, securitatem provisionalem, sine impedimento od Moskwy y kozaków pozwolony był brać y mógł być wybrany, upraszamy ichmościów panów posłów do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Galiczyna, gubernatora kijowskiego, który sub regimine suo ma jegomości pana Tańskiego, pułkownika chwastowskiego, aby intimował ordinansem swoim, żeby nie bronił tam brać y wybierać, gdziekolwiek w swoiej kozackiej possesiej y na kwaterach będących, ex ratione sojuszów, traktatów, między zkolligowanemi monarchami stanowionych, et in allis desideriis województwa y braci obywatelów, imć pana Jana z Rybna Rybińskiego, podczaszego, Kazimierza Pruszyńskiego, sędziego grodzkiego żytomirskich, Daniela Lewkowskiego, skarbnika y regenta grodzkiego owruckiego, Stanisława Zbirkowskiego; y do imć pana Skoropadzkiego, hetmana zadnieprskiego, w tymże interesie y tychże ich mościów upraszamy; y do imć pana pułkownika Tańskiego w tymże interessie y w krzywdach nieznośnych

braci naszych imć panu marszałkowi koła naszego list napisać zlecamy; et propter firmius medium et omnem evèntum czy nie lepiej można lucrari w tymże interessie podatku et in aliis desideriis et praessuris od Moskwy y kozaków? do najjaśniejszego Cara jegomości y jaśnie oświeconego xięcia jegomości Mężykowa, ich mościów panów: Kazimierza na Steczczance Steckiego, chorążego kyowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, Franciszka Rahoze, stolnika mińskiego, Pawła Bierzyńskiego, miecznika bidgockiego, upraszamy; do najjaśniejszego króla imci, pana naszego miłościwego, do ich mościów panów hetmanów koronnych cum expressione życzliwości ku panu y ojczyznie et remonstratione, że województwo nasze na sto piechoty uchwaliło podatek, tylko żeby nobis, labentibus et undique praessis, od Moskwy y kozaków succurere et protegere chcieli, gdyż, kiedy nie będzie miało województwo protekcyej, curam et solicitudinem od pana y od ich mościów panów hetmanów, żeby z Ukrainy kozaków była evacuatio, y od Moskwy alleviatio, to niepewna ta uchwała województwa naszego będzie. Tegoż jegomości pana chorążego kiowskiego y ich mościów: pana Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, Michała Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, Benedykta Pruszyńskiego prosimy; do imci pana pułkownika Połońskiego, ratione violentæ deoccupationis per potentiam Norzyńska, Krasnej Włowki, Żerewiec, Potapowicz, Międzyrzyczki y w innych interessach list imci panu marszałkowi napisać commitimus; z innotescentii zaś tych, w których niewpośledzone województwo nasze do ich mościów panów commisarzów rzeczypospolitej in causis injuriatis od Moskwy imć panu marszałkowi itidem zlecamy list napisać do ichmościów panów commissarzów cum expressione affectuum, dziękując uniżenie za to, że województwo nasze, choć odległe, de illo composito judicio uwiadomili, y prosząc, aby w sprawach województwa naszego y w krzywdach od wojska Cara jegomości in illo subsellio iustam justitiam administrowali, do których sądów upraszamy cum plenaria facultate ac omnimoda potestate ad vindicandas injurias: jego mości pana Wojciecha Milwińskiego, przez jego mości pana marszałka koła naszego, imieniem województwa, recognoscenda et recognita w grodzie tutejszym, któremu za pracę złotych tysiąc obiecujemy; ich mościom panom poborcom do podymnego

y szelężnego wypłacić pięć set złotych injungimus, a pięć set potym; każdy zaś z ich mościów braci obywatelów, in spatio niedziel dwóch, krzywdy mających, jurament wykonawszy, do rąk imci pana Milwińskiego oddać powinien będzie; jego mość pan Milwiński zaś, quam citissimo cursu properare na te sądy tenet, obmyśliwszy conservationem et salutem województwu naszemu, daj Boże, salutarem. Dziękujemy uniżenie całym województwem publicis oribus imci panu Steckiemu, chorążemu kijowskiemu, podstarościemu żytomirskiemu, sędziemu grodzkiemu włodzimirskiemu pro omni vigilantia circa bonum województwa, cura et solicitudine in hoc quassato et deplorato statu rzeczypospolitej, że zawsze, tanquam ad sonum companae incediariæ, na gwałt bieży do ratowania tego województwa, nas, braci, nie tylko że nas tu ratuje prudentissimo consilio suo, ale y na sejmach, radach y w poselstwach do najjaśniejszego króla jego mości polskiego y Cara jego mości moskiewskiego, jaśnie wielmożnych ich mościów hetmanów oboyga narodów, y jaśnie oświeconego xięcia jego mości Mężykowa y za commisarstwa, choć z województwa wołyńskiego, u jaśnie wielmożnego jego mości pana feldmarszałka Szeremeta jawną województwu naszemu oświadczył protekcyą y teraz fructum laboris sui z imć panem Rybińskim, podczaszym żytomirskim, przywiozł ordynanse od ich mościów panów hetmanów obojga narodów w krzywdach naszych, od króla jego mości list do xięcia iego mości Galiczyna, gubernatora kijowskiego, aby xięgi nasze ziemskie y grodzkie z Kyowa, wraz z oddaniem Białej-cerkwi procurował, sądów grodzkich, żytomirskich y owruckich, tak jako y kijowskich celebrationem, o które, tanquam sicientes sprawiedliwości, urgemus y prosimy, aby ich mość panowie sędzie grodzcy: żytomirscy y owruccy, sądzili (w powiatach swoich: żytomirskim y owruckim), a to wszystko suo sumptu et indefesso labore et illa, qua pollet, activitate, zdrowia nie żałując, z omieszkaniem swoich interessów dla publicznych, województwu wymógł; y nie tylko dziękujemy, ale też y nieśmiertelną obligacią na sercach naszych rysujemy y, niemając czym kontentować, teraz sercami kontentujemy naszemi y w każdych requizycyach jego mości pana po nas poufałych nie odmówić et aperire corda eadem przyrzekamy y oświadczamy się; y imć panu Rybińskiemu, podczaszemu żytomirskiemu, associato labore et adjuncto do Warszawy,

obmyślić gratitudinem pollicemur. Przywileje ich mościów panów: Kazimierza na Steczczańce Steckiego—na chorążostwo kyowskie, jego mości pana Antoniego Trypolskiego—na chorążostwo owruckie, iego mości pana Alexandra Trzeciaka, sędziego grodzkiego owruckiego, na podstolstwo kyowskie, deputatów na trybunał koronny z województwa naszego: jego mości pana Jana Rybińskiego—na podczastwo żytomirskie, imć pana Jana Jakubowskiego—na miecznikowstwo żytomirskie, jego mości pana Lewkowskiego—na skarbnikowstwo owruckie, od króla jego mości dane, acceptujemy y za prawdziwych, według prawa należytych, acceptujemy; tych zaś ich mościów, którzy by a latere zwali się, choć za pierwszemi przywilejami y datami et, in convulsionem prawu, constitutiom tak wielu et pactis conventis, possessyej w województwie naszym nie maiących y z niemi w grodach naszych: kyowskich, żytomirskich y owruckich y na sejmiku według prawa nie ogłaszających się, nie za naszych urzędników wszystkich mamy et ad corpus województwa ex ratione tych urzędów et illorum officiorum locos et praerogativas non admittemus nec agnoscimus; propter pleniorem numerum ich mościów panów sędziów fiskalnych przydajemy: imć pana Pruszyńskiego, sędziego żytomirskiego, imć pana Zbirkowskiego. Conflagraty currere w województwie naszym powinne tak, jak y w drugich województwach, salva dignoscentia przez ich mościów panów sędziów skarbowych na sądach et salva revisione przez ich mościów panów lustratorów in locis locorum; sejmik zaś prorogujemy po sejmiku deputackim nazajutrz pod laską tegoż imci pana marszałka y te laudum podpisać imci panu marszałkowi koła naszego zleciliśmy. Działo się w Żytomirzu, dnia czternastego augusta, roku tysiąc siedmset dziesiątego. U tego laudum podpis ręki jego mości pana marszałka w te słowa: Jan Jakubowski, miecznik żytomirski, marszałek koła rycerskiego województwa kyowskiego, które to laudum, za podaniem y oczewistą proźbą wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xiąg ninieyszych jest ingrossowane.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 240.

CCLXXX.

Привилегія данная королемъ Августомъ II полковнику Самсону Бомбеку на право пожизненнаго владѣнія державою Романовкою, оставшеюся безъ владѣльца послѣ смерти Семена Палѣя. 1710. Ноября 18.

Feria sexta post dominicam Judica quadragesimalem proxima, anno Domini 1712.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, latyczoviensia personaliter veniens generosus Ioannes Valentinus Naranovicz, capitaneatus praesentis latyczoviensis administrator, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras privilegii Sacrae Regiae Majestatis, in rem et personam magnifici Samsonis Bombek, dapiferi districtus praesentis latyczoviensis, colonelli artileriae regni, super bona Romanowka cum attinentiis, in palatinatu Kijoviae sita et jacentia, servientes et benigniter collatas, manu ejusdem Sacrae Regiae Majestatis ac manu Michaelis Augustini Hovel, secretarii sigilli regni, propria subscriptas, minorisque cancellariae regni sigillo communitas, illaesas, omnique suspicionis nota carentes, quarum tenor sequitur verborum talis: August wtóry, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czernihowski, a dziedziczny xiąże Saski i elector. Oznajmujemy tym listem, przywilejem naszym, wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, iż my, mając wzgląd i baczność na zasługi urodzonego Samsona Bombeka, stolnika latyczowskiego, pułkownika naszego, umyśliliśmy mu dzierżawę, Romanówka nazwaną, w wojewodstwie kijowskim leżącą, po śmierci bitnego Semena Paleja wakującą, dać i konferować. Jakoż dajemy i konfe-

rujemy niniejszym listem przywilejem naszym. Wolen tedy i mocen będzie urodzony Samson Bombek, stolnik latyczowski, przerzeczoną Romanowkę, dzierżawę, z miasteczkiem, wsiami, dworami, budynkami, gruntami, polami, lasami, łąkami, sianożęciami, zaroślami, rzekami, stawami, jeziorami, młynami, karczmami, poddanemi, ich należytościami, prowentami, czynszami, daninami, robociznami i ze wszystkiemi przynależytościami i przyległościami—mieć trzymać i zażywać aż do ostatniego życia swego kresu: Obiecujemy zaś po nas i po najjaśniejszych nastepmcach naszych, iż, ani my, ani najjaśniejsi nastempcy nasi pomienionego urodzonego Samsona Bombeka, stolnika latyczowskiego, od spokojnej przerzeczonej dzierżawy Romanowki i onej przyległości possessiej nie oddalemy i oddalić nikomu nie pozwolemy, ale go przy spokojnym i całym dożywotnim prawie zachowamy; co i najjaśniejsi nastempcy nasi wykonać będą powinni. Względem którego dożywocia pomieniony urodzony Bombek, stolnik latyczowski, podatki zwyczajne rzeczypospolitej uroczne płacić powinien będzie. Prawa nasze królewskie, rzeczypospolitej i kościoła świętego katolickiego wcale i nienaruszenie zachowując. Na co, dla lepszej wiary, ręką własną podpisawszy się, pieczęć koronną przycisnąć roskazaliśmy. Dano w Gdańsku, dnia XVIII miesiąca novembris, roku Pańskiego MDCCX, panowania XIV roku. Dzierżawa Romanówka cum attinentiis, w wojewodstwie kijowskim, po śmierci bitnego Semena Palija, urodzonemu Samsonowi Bombekowi, stolnikowi latyczowskiemu. Michał Augustyn Howel, jego królewskiej mości pieczęci koronnej sekretarz. Locus sigilli minoris cancellariae regni. Augustus Rex. Za podkanclerstwa jaśnie wielmożnego jego mości pana Jana na Słupowie Szembeka, podkanclerzego koronnego, łomżyńskiego, grudzionckiego starosty, pieczętowano. Post cujus ingrossationem idemque offerens originale ejusdem privilegii ad se recepit et de recepto, sibique restituto, officium praesens quietavit.

Книга гродская, летичевская, записовая и поточная, № 5251, годъ 1712; листъ 86.

CCLXXXI.

Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, на которомъ рѣшено: отправить пословъ къ Петру I, къ королю Августу II, къ князю Меншикову и къ гетманамъ коронным и литовскимъ съ представленіями о горестномъ положеніи воеводства; отправить пословъ къ кіевскому губернатору, князю Галицыну, съ прозьбою объ удержаніи полковника Танскаго отъ притѣсненія кіевскаго воеводства; о томъ-же написать письмо Танскому. Воеводство объявляетъ себя не въ состояніи плотить подати и повинности впредъ до удаленія изъ него козаковъ; притомъ дѣлаются разныя распоряженія въ отношеніи финансовой администраціи воеводства. 1711. Генваря 16.

Року тисеча семъсотъ одинадцатого, месеца генваря семънадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylem z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter urodzony imć pan Stanisław Lwowicz, (marszałek) koła rycerskiego województwa kijowskiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, laudum województwa kijowskiego, ex prorogatione die decima sexta januarii w Żytomirzu przypadłym, zgodnie postanowione, z podpisem ręki swej, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego y do xiąg zapisanie, którego affectatiej ja, urząd, annuendo, też laudum ad acticandum przyjmując, czytałem y jest tenoris sequentis: My: rady, dygnitarze, szlachta, urzędnicy, obywatele województwa kijowskiego, zjachawszy się na miejsce zwyczajne, do Żytomirza, sejmikowania, vigore

prorogationis na sejmiku desideriorum, po deputackim nazajutrz, w roku przeszłym, tysiąc siedmset dziesiątym, na dzień szesnasty stycznia w roku terazniejszym, tysiąc siedmset jedynastym, factae, naprzod Bogu najwyższemu dziękujemy, super omnes reges supremo regi, którego et reges caesaresque, tanquam populum a regibus absolutis, imperiosa reguntur potentia, że rzeczypospolitej naszej, która tam internis quam externis concussa motibus wojsk rożnych, lubo fluctuare dopuszcza, jednak submergi nie daje; nie wątpiemy o łasce Bozkiej, ktorej się oddajemy, że nas de naufragio wyrwie et in portu salutis postawi, któremu oddawszy się, takowy zbawienny, pro conservatione communis boni, stanowiemy porządek. Naprzod lauda anteriora, w roku przeszłym, tysiąc siedmset dziesiątym, sancita przez nas, in omnibus punctis approbamus y ichmościów panów posłów, tak do najjaśniejszego króla jego mości polskiego, pana naszego miłościwego, y Cara jego mości moskiewskiego, do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych, do jaśnie oświeconego xiążęcia imci Menżykowa, praeteritis laudis obranych, approbujemy, adjungendo pro socio laboris wielmożnego imci pana Antóniego Dedowicza Trypolskiego, chorążego owruckiego y upraszamy wraz wszystkich ich mościów, aby skoro najjaśniejsi monarchowie y xiąże jego mość Menżykow w granicach polskich znajdować się będą, swoje legacye, według instrukcii sobie danych, jako najprzędzej y skuteczniej odprawili y expedyowali; tymże ich mościom confidimus instrukcią, in casu ingruentis necessitatis, si alia alea belli inter collatores nostros byliby et res mutata coturno, ut utantur activitate sua, occurrendo saluti tam ab intra quam ab extra województwu naszemu. Do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów litewskich, którym już w przeszłym roku województwo adressowało uprzejme powinszowanie przez ich mość panów posłów illorum fascium buław, teraz zaś, przypominając prawo, inter gentes postanowione, de non transgressione wojsk extra limites suos y upomnienia się tak wielkich szkod y krzywd, przez chorągwie wojsk wielkiego xięstwa litewskiego poczynionych, pod commendami ich mościów panów regimentarzów, w instrukcyej specifikowanych, upraszamy wielmożnych ich mościów panów: Alexandra Trzeciaka, podstolego kijowskiego, podstarościego grodzkiego owruckiego, Alexan-

dra na Olewsku Niemirycza, stolnika mozyrskiego. Do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Galiczyna, gubernatora kijowskiego, jako imci pana pułkownika Tańskiego pod swoją commendą mającego, uti sanguisugas illas non exhauriant więcej wojska kozackie z poddanych naszych, których corpora dividuntur na kilkoro: do Połonnego prowianty biorą, na kozaków miesięczne y na pocztę; y rożne inconvenientie, przez wojska kozackie dziejące się, że doniosą, upraszamy ich mościów panów: Krzysztopha Balińskiego, komornika granicznego kijowskiego y Bazylego Hruzewicza. Do imć pana pułkownika Tańskiego de iisdem praessuris list imć panu marszałkowi imieniem koła rycerskiego napisać zleciliśmy, tylko że imć pan marszałek, mając tę consideracyę swoje, że jakby przez to totum aegre ferunt, kto się podpisuje, upraszamy tedy propter apponendam manus wielmożnego imci pana Kazimierza na Steczczance Steckiego, chorążego kiiowskiego, podstarościego żytomirskiego y sędziego włodzimirskiego grodzkiego, dyrektora natenczas sejmiku naszego, który omnes amaritudines, pro bono publico habitas, wojewodstwa a, broń Boże, habendas, pro dulcedine sobie poczyta, nie wymawiając się, za co ore publico dziękujemy uniżenie imci, pollicendo memoriam, justitionem (sic) et evictionem nomine publico, imci też y imć panu marszałkowi koła naszego, który etiam invaletudinaria salute simili sua desudat pro utili et bono wojewodstwa, którego ab omni onere podatków uwalniamy. Propositią i illatią, od skarbu koronnego rzeczypospolitej wniesioną do nas, tak rezolwujemy, referując się ad mentem legum et constitutionum: anni millesimi sexcentesimi nonagesimi noni et anni millesimi septingentesimi tertii, które y rada warszawska ad recensendum do sejmu przyszłego zostawiła, i ich mość panowie posłowie wojewodstwa naszego, na radzie warszawskiej, jungendo particularem amorem wojewodztwa ad universalem amorem rzeczypospolitej, hoc supposito et hac conditione pozwalali: in tantum, in quantum subsequetur evacuatio kozaków z Białejcerkwie y z całego powiatu żytomirskiego, jak przydą już do swoich fortun wszyscy bracia nasi—do tych, które kozacy, in gleba rzeczypospolitej będące, a in obsequio Cara imci zostające, subhastarunt contra pacta anteriora et dislimitationes inter monarchias, natenczas omnia genera modorum contribuendorum z rzecząpospolitą przymiemy, bo

już będziemy zkąd mieli contribuere, a teraz manifestujemy się przed Bogiem, światem y całą rzeczpospolitą naszą, że, co mamy jeszcze w powiecie owruckim wolnych wiosek, undique premimur tak, że więcej wiosek y miasteczek pustych w województwie naszym, niżeli tych, w którychby ludzie siedzieli, to najbardziej, że nas: to do Połonnego, to z Połonnego—Moskwa, to z Fastowa y Białej Cerkwie—kozacy kontrybucyami, prowiantami, dalekimi y ciężkiemi aggrawatiami a przechodami, tem bardziej do Polski i z Polski wojskami, a najbardziej jeszcze po koni kilkadziesiąt, kilkanaście przebiegami, to do Moskwy, to z Moskwy—tak zniszczyli, jako Bóg sam y ludzie widzą, że się może mówić: «ubi steterunt Pergama, nunc fluctuant aristae» ale nec fluctuant aristae, kiedy kraj nasz vasta ruit mole sua, przez co debilitatur corpus rzeczypospolitej naszej, kiedy wnętrzności jej tak potargane, że nie prędko reviresccnt, dla tego iterato manifestamur przed Bogiem y całą rzeczpospolitą, że trudno mamy ferre onus podatków, radą warszawską uchwalonych, kiedy tejże radzie, pactis anterioribus, sojuszom, tractatom, conferentiom, responsom zadość się nie dzieje. Że zaś taryffa, sine sufficienti informatione et notitia na prowiant brzeski combinowana, która jednym ich mościom braci gravamen, drugim levamen przyniosła, tedy tę taryffe pro cassanda et ex actis eliminanda agnoscimus et judicamus, y upraszamy ich mościów panów sędziów skarbowych, aby ad proportionem na prowiant brzeski, od rzeczypospolitej na województwo nasze włożony, ułożyli taryffe na sądach skarbowych, ktorą taryffę, ex delicatis conscientiis ich mościów na sądach skarbowych postanowioną, redukowaną, za prawdziwą i istotną mieć będziemy, a ktorakolwiekby się jaka insza znalazła, pro cassabili et pro nulla poczytamy, które injungimus grodom wszystkim eliminare, sub paenis arbitrariis na sądach skarbowych, in casu non eliminationis na ich mościów panów regentów grodzkich decidendis, et sub iisdem paenis na tych ich mościów, którzyby jaką prywatną mieli formować, sine scitu województwa, taryffe, albo quidquam prodire; na tychże sądach skarbowych ich mość panowie: Wojciech Mielwiński y Jan Birzyński tenebuntur calculum uczynić z prowiantów y pieniędzy, do magazynu brzeskiego et in privatos usus wybieranych y jak obróconych; in termino eodem sądów jego mość pan

Mielwiński powinien będzie computować te pieniądze, które na drogę od województwa do commissioratu compositi judicii, in causis injuratorum przez Moskwę, jako plenipotent województwa, wzioł był, któremu y assygnacya, od imci pana commisarza wydana, praesenti laudo cassatur, ex quo nie był in obsequio województwa, y więc non obligatur. Ich mość panowie lustratorowie lustratią swoją do podymnego na sto piechoty pro praesidio do Białejcerkwie tantisper powoli konczyć mają, donec non subsequetur evacuatio z Białejcerkwi, którą in suo archivo mieć powinni, a in lucem jej nie wydawać dotąd, quousque Białacerkiew oddana nie będzie. Wiazd na starostwo owruckie cum fundatione jurisdictiej in convulsionem legum, conditarum o wiazdach y przysięgach, do przyszłego sejmiku województwą, jako y interessa urodzonych ich mościów panów: Waśkowskich, Uszczapowskich, Wołkowskich, Paszyńskich, Bołsunowskich, Baranowskich, Moszkowskich, Redczyców, Dumińskich, Staszkiewiczów y innych do tegoż sejmiku odkładamy; ten zaś sejmik, pod laską tegoż imci pana marszałka, ad diem vigesimam secundam junii, in anno eodem, millesimo septingentesimo undecimo, prorogujemy; które to nasze uchwałę imć panu marszałkowi koła naszego podpisać zleciliśmy. Działo się w Żytomirzu, die decima sexta januarii, anno millesimo septingentesimo undecimo. U tego laudum podpis ręki imć pana marszałka w te słowa: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego. Któreż to laudum, za podaniem offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystkie, słowo w słowo, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest wpisane.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701 — 1713; листъ 275 на оборотъ.

CCLXXII.

Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго къ жителямъ бѣлоцерковскаго полка о назначеніи Антонія Танскаго бѣлоцерковскимъ полковникомъ. 1711, февраля 11.

Пресвѣтлейшого и Державнѣйшого, Великого Государя, Его Царьского Величества войска запорожского обоихъ сторонъ Днѣпра Гетманъ, Іоаннъ Скоропадскій.—Егожъ Царьского Пресвѣтлого Величества старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманіѣ и всему старшему и меньшому полку Бѣлоцерковского товариществу и всѣмъ обще духовного и мирского чина посполитымъ, всякой кондиціи и годности тамошнимъ обывателямъ, доброго отъ Господа Бога узичивши здоровья, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ, усмотрѣвши мы пана Антонія Танского, зъ знатныхъ его въ войску Запорожскомъ заслугъ, годность и справную до правленія полковничего ураду способность, зъ звѣрхнѣйшого Монаршего Его Царьского Пресвѣтлѣйшого Величества, нашего Всемилостивѣйшого Государя, вѣдома и волѣ, вручилисмо оному совершенную власть полковництва Бѣлоцерковского. Зачимъ всѣмъ вамъ: мененной старшинѣ и всему того полку товариству и посполству Монаршимъ его Пресвѣтлѣйшого Самодержца нашего именемъ и гетманскою нашею повагою приказуемъ, абисте, знаючи его, пана Танского, за совершенного своего полководцу, въ должномъ оного имѣли почитаніи и належитое оному отдавали послушенство, а особливе, жебысте вы: всякого чина старшина и войсковое товариство въ нынѣшномъ военномъ состояніи призвоитую ко его полковничой особѣ въ воинскихъ дѣлахъ оказовали новолность и, въ належитомъ до походу зостаючи пріуготовленіи, куда подасть случай ити на отпоръ непріятелеви, туда бысте зъ указу его, пана полковника, за ординансомъ нашимъ,

охотне при немъ походъ военный забѣрали и отважне при вѣрной статечности за монаршое достоинство и за самыхъ себе цѣлость зостанавливали противъ непріятельского наступства. Данъ въ Прилуцѣ, февруавія 11, року 1711. На подлинномъ тако: Звышъ менованный гетманъ рукою власною.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммисіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXXIII.

Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицына, къ бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, заключающее распоряженія и извѣстія, относящіяся къ текущимъ военнымъ дѣламъ. 1711. Марта 10.

Его Царьского Священнѣйшого Величества вѣрному подданному, войска Запорожского бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, доброе здоровье желаемъ. Письмо Ваше я получилъ, въ которомъ доносите намъ о непріятельскомъ измѣнниковъ проклятыхъ поступкахъ и о намѣреніяхъ, за что Вашей милости благодарствую и совѣтую Вамъ, дабы Вы о Бѣлой Церквѣ не имѣли мнѣнія, но въ вѣрности къ Его Царскому Величеству для лутчей себѣ славы пребывайте: бѣлоглавыхъ женъ пристойно Вамъ выслать всѣхъ вонъ; о Кропотовѣ, естли гдѣ послишите, пишите къ нему, и о оборотахъ непріятельскихъ и измѣнниковъ знать ему давайте по часту. Господинъ гетманъ ночевалъ нынѣ въ Золотоноше. Порохъ и свинецъ къ Вамъ послано вчерашняго дня. Съ присланныхъ Вашихъ, которыя Ваши лошади въблизи на почтахъ нашли, и велели побрать. Пороху и свинцу, буде мало, еще пришлемъ къ Вамъ. Изъ Печерской крѣпости, марта 10 дня, 1711. На подлинномъ тако: Князь Дмитрій Галицынъ.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммиссіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXXIV.

Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицына, Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому. Князь Галицынъ благодаритъ Танскаго и сотника Синявскаго за вѣрную ихъ службу Царю, поощряетъ ихъ къ продолженію оной и къ стойкости къ прельщеніямъ Орлика 1711. Марта 12.

Его Царського Священнѣйшого Величества вѣрному подданному, войска запорожского бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, доброго здоровья желаю.

Письмо Ваше и при томъ другое—Синявскаго сотника, Тихона Устянова, съ товариствомъ о вѣдомостяхъ про непріятельскіе и измѣнника Орлика замыслы принялъ, за что Вамъ благодарствую и вънпредъ бы Вамъ, провѣдывая о обращеніи тѣхъ непріятелей, писать къ намъ почасту и служити Вамъ Его Царському Величеству такъ вѣрно, какъ служивалъ тесть твой, Семенъ Палѣй, и быть отъ тѣхъ непріятелей во осторожности; въ Синяву къ тому сотнику съ товариствомъ писать бы имъ, дабы они, служа Его Царскому Величеству вѣрно, такъ какъ служивали при Палѣю, и на прелесть измѣнника Орлика не склонялись, и того мѣстечка оному вору не здавали, а сидѣлибъ и отпоръ дявали непріятелямъ мужественно, не смотря на ихъ непріятельскія угрозы, а буде тотъ сотникъ съ товариствомъ, служа вѣрно, отъ осады измѣнничей и непріятельской то мѣстечко убережетъ, за то получитъ себѣ Его Царського Величества милость и денежное жалованье, въ чемъ бы ему, сотнику, быти надежну. Да послано къ тебѣ: бочка пороху и свинцу.

На подлинномъ тако: Князь Дмитрій Галицинъ.

Изъ Печерской крѣпости. Марта 12, 1711 года.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммиссіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXXV.

Письмо кіевскаго губернатора, князя Димитрія Галицына, къ бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, содержащее распоряженія о принятіи нѣкоторыхъ военныхъ предосторожностей и о порядкѣ отправленія корреспонденціи. 1711. Мая 9.

Его Царьского Пресвѣтлого Величества войска Запорожского бѣлоцерковскому наказному полковнику, Антонію Танскому, доброго здоровья желаю.

Вѣдомость я имѣю, что воевода Кіевской и Венгерской (sic) земли прошолъ въ Бендеръ и король Шведской намѣреніе имѣетъ, сколько при немъ Поляковъ и Волоховъ и Запорожцовъ, будто хочеть посылать въ Украину для разоренія; того ради надобно Вамъ имѣть о томъ осторожность и съ полкомъ своимъ выступить, и стать гдѣ въ удобномъ мѣстѣ надъ Богомъ; а отътоль тайнымъ способомъ подлинно провѣдать и списыватъ тебѣ зъ Бреславскимъ, и Чигиринскимъ, и Корсунскимъ полковники и съ Уманскимъ сотникомъ. Да слышу я, что отъ запорожцовъ въ Украину шпиги съ письмы—и тебѣ конечнобъ такихъ перестерегать; а кто перестережетъ и поймаетъ и за то данно будетъ жалованья пятьдесятъ рублевъ; такъже, буде отъ Запорожцовъ будуть выходить съ повинною и такихъ спрашивать, отъкуду они пошли и куда идуть? и на волю ихъ не отпускать, а держать при себѣ, а тѣсноты имъ не чинить, и въ кормѣ ихъ довольствовать, и о томъ ко мнѣ писать чрезъ почту: нашіе гонцы и посланные будуть пріѣзжать въ Хвастовъ съ надлежащими дѣлами къ Москвѣ, и къ свѣтлѣйшему князю, и въ иные мѣста, и такихъ отправлять на Триполье для того, что почта туда учреждена, а на Кіевъ сведена; а которыхъ письма бу-

дуть подписаны ко мнѣ, и тѣ присылай чрезъ почту. Полкъ свой собери и держи въ готовности, а по вѣдомостяхъ, куда надобно, туда пойдешъ. При семъ посланы письма въ Бѣлую-церковъ, Каменецъ, да къ Бреславскому полковнику, да въ Умань къ сотнику; и оные пошли, не удержавъ. Изъ Кіева, 9 мая. На подлинномъ тако: Князь Дмитрій Галицинъ.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммиссіи. М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXXVI.

Постановленіе сеймика кіевскаго воеводства объ отправкѣ пословъ: къ королю, къ коронным и литовскимъ гетманамъ, къ Царю, къ фельдмаршалу Шереметьеву, а также къ кіевскому губернатору, князю Галицыну съ прозьбою о усмиреніи бѣлоцерковскаго полковника, Танскаго, занявшаго имѣнія дворянъ воеводства кіевскаго; о удержаніи монаховъ межигорскаго монастыря отъ захвата земель въ кіевскомъ воеводствѣ, о выводѣ изъ него литовскихъ войскъ и т. п. 1711. Сентября 15.

Року тисеча семьсотъ одинадцатого, мѣсеца сентебря петнадцатого дня.

На ураде кгродскомъ, въ замъку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim, i xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi comparens personaliter wielmożny imć pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa kiiowskiego, originał laudi, w Żytomirzu na seymiku desideriorum zgodnie postanowionego, z podpisem ręki swey własney, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, żytomirskich per oblatam podał, ktorego tenor sequitur ejusmodi: My: rady, dygnitarze, szlachta, urzędniky i obywatele woiewodztwa kiiowskiego, niedoścignionemi—ścigamy, niepojętemi—pojmujemy rozumami dzieło wczorayszе, skryte, Boskie i utaione w sercach i animuszach ludzkich, kiedy zgodnie bez żadney kontradykcyey Bog naywyszszy serca nasze tak coadonavit, conflavit et

inspiravit, żeśmy ich mościów panów daputatos, selectos viros na trybunał koronny, po zerwanym przeszłorocznym seymiku, obrali, cui Deo omnipotenti sit laus et gloria, którego Boga wziowszy na pomoc i na teraznieyszym seymiku desideriorum, po seymiku deputackim, szczęśliwie skączonym, nazajutrz, takową boni ordinis et conservationis woiewodztwa, iniqua publica sorte fatorum przyciśnionego, stanowimy uchwałę. Naprzod do nayiaśnieszego króla imci, pana naszego miłościwego, za posłów upraszamy wielmożnych ich mościów panów: Antoniego na Płoskiej i Miłostowie Dedowicza Trypolskiego, chorążego owruckiego, Jerzego Olszańskiego, chorążyca wołyńskiego, protekcyey pańskiey oddaiąc woiewodztwo nasze, ab extra et ab intra quassationem et lechyadem malorum ponoszące: ab extra, kiedy pan Tański, pułkownik Białocerkiewski, in gleba rzeczypospolitey mieszkaiący, a in servitio naiaśnieyszego Cara imci będący, nietylko że dobra nasze, szlacheckie violenter potenti manu deoccupat, ale ieszcze z nas sanguisugas exhaurit dymowe, wyciągaiąc pieniądze co miesiąc, prowianty i rożne czyni inkonweniencye, statui nobilitari et libertati nostrae szkodliwe, i z Kijowa, contra pacta anteriora et dislimitationes inter monarchyas, in limites regni Poloniae wdzieraiąc się i incorporuiąc per potentiam do siebie; ab intra zaś — że woiewodztwo nasze, z miłości ku rzeczypospolitej, jungendo ad universalem rzeczypospolitej particularem amorem suum, przez posłów swoich na radzie warszawskiey, lubo totaliter per constitutiones uwolnione od podatków, sto piechoty pozwoliło pro praesidio do Białeycerkwie, hoc-supposito, że miała być oddana Białocerkiew; a Białocerkiew dotąd non evacuata, a te sto porcii, nie czekaiąc oddania Białeycerkwie, na woiewodztwo włożone. Do naiaśnieyszego Cara imci wielmożnych ich mościów panów: Alexandra Trzeciaka, podstolego kiiowskiego, podstarościego grodzkiego owruckiego, Alexandra na Olewsku Niemirycza, podsędziego ziemskiego kiiowskiego, cum expressione justissimi doloris a vicinis nostris od Kijowa, od oyca archymandryty meżyhorskiego, od imć pana Tańskiego, pułkownika, contra pacta et dislimitationes inter monarchiias et ab auxiliaribus nostris, przeciwko sojuszom noviter postanowionym. Do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych — wielmożnych ich mościów panów: Kazimirza na Steczance Steckiego,

chorążego kiiowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego włodzimierskiego grodzkiego, Antoniego na Miłostowie i Płoskiey Dedowicza-Trypolskiego, chorążego owruckiego, Jerzego Olszańskiego, chorążyca wołyńskiego, Kazimierza Alexandra na Hańsku Hańskiego, łowczyca żytomirskiego, cum demonstratione uprzeymego affectu i prawa, że woiewodstwo nasze wolne jest od podatków wszystkich in genere i lubo przez posłow swoich na radzie warszawskiey sto piechoty pozwoliło, condicionaliter iednak, in tantum, in quantumby miała subsequi evacuatio z Białocerkwie i z całey Ukrajny kozaków, i to pro praesidio do Białeycerkwie; żeby tedy woiewodztwo nie cierpiało w tem praejudicium per impositas portiones na woiewodztwo, nie czekaiąc evacuatiey z Białeycerkwie, injuriae nie ponosiło prawo; tudzież przypominaiąc prawo, de immunitate bonorum terestrium opisane et inter gentes postanowione, ut non transcendant woyska litewskie in limites nostros na kwatyry zimowe, i dowiędzieć się, jeżeli z pozwoleniem ich mościów panów hetmanów koronnych quatyrowali się cum summis injuriis w woiewodztwie naszym; et abhinc aby tego nie było, żeby chcieli ich mość panowie hetmani uti jure suo. Do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów wielkiego xięstwa litewskiego—tychże ich mościów, przekładając prawo de non transgressione in limites nostros z woyskami litewskiemi, i z uskarżeniem się na imć pana Baranowicza, regimentarza. Do jaśnie wielmożnego imć pana feltmarszałka Szeremeta—wielmożnych ich mościów panów: Michała Pawsze, łowczego owruckiego, Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, Macieia Trypolskiego, miecznika owruckiego, Michała Strybyla—cum expositione devastatae gentis woiewodztwa naszego, przez inkursye tatarskie i woyska, ad danda repressalia onym tey zimy (idące): moskiewskie, polskie, litewskie, kozackie, przez przechodzące rożne i stoiące poczty, aby miał compassyą i prowiantu nie potrzebował. Do jaśnie oświeconego xiężęcia, imci Galiczyna, gubernatora kiiowskiego—wielmożnych ich mość panów: Jana Jakubowskiego, chorążego bracławskiego, Michała Synhajewskiego, komornika ziemskiego i regenta grodzkiego kiiowskiego, Daniela Lewkowskiego, skarbnika i regenta grodzkiego owruckiego, Piotra Skorupskiego—z kątestacyą przyiaźni i proźbą, aby kozaków pułku pana Tańskiego, pod komendą swoią maiących, tak trzymał,

żeby woiewodztwo nasze żadney od nich krzywdy nie miało, jako i od Moskwy z Kiiowa. Do imć pana pułkownika Tańskiego, w tymże interessie list napisać imć panu marszałkowi zleciliśmy; szkody zaś, ktorekolwiek przez te lata woiewodztwo nasze poniosło od woysk Cara imci, stanowiemy, jako też i od woysk litewskich w tym roku, aby ich mość panowie dziedzice, possessorowie lub administratorowie scorsivis regestris, cum praestandis w grodach: lub Kiiowskim, lub Żytomirskim, lub Owruckim (juramentis), et cum reductione damnorum ad quantitatem summae (przedstawili). Wprowadzenia woyska litewskiego w woiewodztwo nasze kto był author z braciey obywatelów naszych, ten na sądach skarbowych woiewodztwa naszego, ad instantiam instigatoris judicii tenetur respondere, i, za dowiedzeniem słusznym, prae arbitrariis sądu skarbowego powinien być karany, cum refusione damnorum omnibus injuriatis. Obligujemy ich mościów panów chorążych: kiiowskiego, żytomirskiego, owruckiego, aby chorągwie mieli gotowe pro casu ingruentis necessitatis cum prospectione jednak revolucionum; imć pan chorąży kiiowski—pułkową chorągiew cum insigniis et stemmatibus woiewodztwa. Ich mościom panom: Antoniemu Dedowiczowi Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu, komisarzowi do dyspartimentu taryfy woysku litewskiemu, potenti manu woiewodztwo nasze aggrawuiącemu, uproszonym w Owruczym, (?) wszelką wdzięczność na sercach naszych rysuiemy, gdyż sine bono ordine bardziey by seviret in damnum. Wjazd na starostwo owruckie non in fundamento prawa cum fundatione jurisdictionis, ad dignoscendum do przyszłego seymiku odkładamy; seymik zaś ten pod tąż laską, po najświętszey pannie gromniczney nazajutrz proroguiemy. Które to laudum koła naszego imci panu marszałkowi podpisać zleciliśmy. Działo się w Żytomirzu, dnia piętnastego septembra, roku tysiąc siedmset jedynastego. U tego laudum podpis ręki imć pana marszałka w te słowa: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego generału woiewodztwa kiiowskiego. Ktoreż to laudum, za podaniem i prozbą wyszmianowanego imci podawaiącego, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg ninieyszych, grodzkich, żytomirskich, słowo w słowo jest wpisane.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 287.

CCLXXXVII.

Указъ Императора Петра I козацкимъ полковникамъ и козакамъ полковъ, находящихся на правой сторонѣ Днѣпра, о томъ, чтобы они переселялись въ Малороссію, такъ какъ правый берегъ уступленъ Полякамъ. 1711. Сентября 23.

Указъ Нашего Царьского Величества полковнику Бѣлоцерковскому, Антонію Танскому.

Понеже, по учиненнымъ съ Поляками вѣчнаго мира трактатамъ, тогобочную заднѣпрскую Украину съ ея рубежи, именно въ трактатахъ написанными, надлѣжить оставить Полякамъ, тамошнимъ же полковникомъ съ полковою, сотенною и рядовою козацкою старшиною, козаки и протчими, въ подданствѣ Нашемъ вѣрно быть желающими, зъ женами и дѣтьми, съ ихъ движимыми пожитками, на жилище перейти въ Малую Россію, въ тамошние полки, гдѣ кто пожелаеть, да съ тойже стороны отъ мѣстечка Терехтемирова, вънизъ на Днѣпрѣ, даже до устя рѣки Тясмина, со всѣхъ мѣстечокъ, селъ и деревень обитателей перевесть въ Малую Россію и тѣмъ землямъ быть въ пустѣ всегда, и на оныхъ Полякамъ никакихъ (людей) не селить. Того ради, яко протчимъ тогобочной Украины полковникамъ, такъ и вамъ симъ нашимъ указомъ на крѣпко повелѣвается, дабы вы сами съ полковою вашею старшиною, сотниками, сотенною и рядовою козацкою старшиною и съ протчими козаки, непрестанно въ подданствѣ Нашемъ вѣрно быть желающими, съ той стороны въ Малую Россію переходили немедлинно; а кто тамо какие свои маетности, хуторы и протчіе заводы оставыть, тѣ отъ Насъ, Государя, Нашего Царьского Величества, въ Малой Россіи маетностьми такожъ награждены быть имѣютъ. И которые тамо,

подъ державою Нашею Намъ вѣрно служили—и впредъ служить будуть. Таковыяжъ Нашего Царьского Величества указы и въ протчіе заднѣпрскія полки и полковникамъ посланы. 1711 году, сентября 23 дня. Отъ Днѣпра. На подлинномъ подпись собственною Его Царьского Величества рукою тако: Царь Петръ.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммиссіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXVIII.

Рѣшеніе гродскаго каменецъ-подольскаго суда по дѣлу о взаимныхъ оскорбленіяхъ между дворянами: Степаномъ и Станиславомъ Гораздовскими и Владиславомъ Ольшевскимъ. Ольшевскій приговоренъ къ тюремному заключенію и къ уплатѣ штрафа за разныя насилія, причиненныя Гораздовскимъ, между прочимъ за то, что, вслѣдствіе его обвиненія, козацкій полковникъ, Танскій, опустошилъ дворъ и село Гораздовскихъ и одного изъ нихъ держалъ подъ карауломъ. Гораздовскіе-же доказали, что нападеніе Танскаго на Ольшевскаго было сдѣлано безъ ихъ вѣдома. 1711. Октября 29.

Feria quinta in crastino festi sanctorum Simonis et Judae apostolorum, 1711 anno.

In causis et actionibus infrascriptis judiciariis, ex mutuis partium infrascriptarum combinatisque actoratibus et reatibus, coram praesenti, castrensi, capitaneali, camenecensi Podoliae officio motis et judicialiter adcitatis, atque prima earum: inter instigatorem ejusdem officii ejusque delatores: generosos Stephanum et Stanislaum Gorazdowskie, fratres inter se germanos, ac alios haeredes et possessores bonorum villae Zalesie, actores, ab una, atque generosum Vladislaum Olszewski, administratorem balinensem, de persona bonorumque ejus generaliter omnibus, citatum, parte ab altera, idque pro eo: quia ille, non metuendo paenas legum, imo in meram postpositionem earundem procedendo, ausus est et temere praesumpsit anno, nuper elapso, millesimo septingentesimo decimo, variis temporibus, non tantum fundum bonorum memoratorum actorum invadere, vio-

ientias non mediocres circa eandem invasionem perpetrare, subditos, in laboribus consuetis existentes, cum armis, scilicet: bombardis, sclopetis, hastis, magna sibi adscita adhaerentium turma, de nominibus et cognominibus eidem melius nota, et complicitate, fere hostili modo in campis et pratis violenter dispellere, aliasque injurias innumeras et damna causare, subditos et famulos actorum incarcerare, oprimere, convulnerare, tum quoque actores: generosos Gorazdowskie, cum magnifico Rypp, pocilatore gostinensi, fomentationibus suis ad litigia et periculosam discertationem concitavit, verbis inhonestis, honorem actorum tangentibus, laesit et in vitam ejusdem, ex occasione necis quarundam personarum ignotarum, quarum cadavera inter Balina et Zalesiem in silvis reperta sunt, acsi bonorum villae praefatae Zalesie incolae et moderni actores praenominatae necis obnoxii essent, toties cum exoticis militibus ad bona Zalesie superinvadendo, diffidavit, eosdem milites ad saepedicta bona subordinavit, qui subordinati, cum vexilis et integra legione superaggressi, aliquoties non mediocria damna intulerunt et intulit; demum generosum Stanislaum Gorazdowski, actorem, ex instinctu sui de Zalesie violenter raptum, cum stricta custodia Balinam et de Balina ulterius duxit et vix vita non privavit, aliasque violentias, injurias et damna, inquisitione probanda, peregit et perpatravit; pro quo paenas, statuto regni descriptas, succubuit ac in se traxit. Altera vero earum—inter eundem instigatorem ejusque delatorem, generosum Stanislaum Olszevski, bonorum oppidi Balina cum attinentiis administratorem, inhaerendo protestationi suae actorem, ab una, atque generosum Stanislaum et Stephanum Gorazdowskie, fratres inter se germanos, bonorum villae Zalesie possessores, de personis bonisque eorundem generaliter omnibus, citatos, parte ab altera, idque pro eo: quia illi tempore certo milites kozacos generosi Tański, numerum centum adimplentes, in se, actorem, informarunt et ipsemet generosus Gorazdowski cum iisdem kozacis curiam, in bonis oppidi Balina sitam, ubi protunc generosus actor in administratione residebat, superinvaserunt eundemque per kozacos ad custadias, alias pod warte, acciperunt, ex quorum generosorum Gorazdowskich instinctu damna non mediocria perpetrarunt, violentias peregerunt et alias oppresiones, injurias et damna, latius inquisitione probanda, intulerunt, citati

sunt citationibus ipsis originalibus in actu relationum per ministerialem regni generalem, providum Franciscum Tessowski de Zalesie, authenticatum juratum, primo sabbatho ante festum exaltationis sanctae crucis ad bona oppidi Balina importata per eundem, coram actis officii praesentis feria quinta post festum exaltationis sanctae crucis proxima, secundo per eundem ministerialem regni generalem in bona villae Zalesie importata, et coram actis feria quinta pridie festi praesentationis beatissimae virginis Mariae; utrarumque anno, nuper praeterito, millesimo septingentesimo decimo recognitorum, compraehensis, latioribus in se existentibus; quo in termino officium illud castrense, capitaneale, camenecense Podoliæ partium praefatarum utrarumque, et quidem: actoreæ simul et citatae, generosorum Stephani et Stanislai Gorazdowskich fratrum, per generosum Stephanum Gorazdowski, suo et generosi fratris sui nomine, personaliter, citatae vero simul et actoreæ, generosi Vladislai Olszewski per generosum Joanem Stronski, regentem castrensem camenecensem Podoliæ itidem personaliter, suo coram officio comparentium et controvertentium, controversiis earundem partium exauditis, combinatis actoratibus et reatibus, delationem inquisitionis partis utrjusque per testes, rei gestae bene gnaros, suo coram officio, super mutuos actoratus et reatus edicendæ, ad primam et proximam terminorum querelarum cadentiam dederat et concesserat; post quam eductam vel non, officium hocce, castrense, capitaneale, camenecense Podoliæ partibus iisdem in ibidem terminum conservarit peremptorium, decreto eodem, in castro camenecensi Podoliæ in terminis querelarum sui judicii, causam officii, idque ex anteriori limitatione et reclamatione, feria quinta post dominicam reminiscere quadragesimalem proxima, anno ad praesens currenti, millesimo septingentesimo undecimo inter partes suprascriptas lato, premissa latius in se continente; in termino itaque hodierno, peremptorie conservato, conservationisque ejusdem termini, in diem hodiernam modernosque querelarum terminos incidenti et provenienti, officium praesens, castrense, capitepeale, camenecense Podoliæ partium præfatarum utrarumque et quidem: actoreæ simul et citatae, generosorum Stanislai et Stephani Gorazdowskich, fratrum inter se germanorum, ac aliorum, per eosdem generosos Gorazdowskie fratres, suo et aliorum nomine personaliter, citatae vero simul

et actoreæ, generosi Vladislai Olszewski, itidem personaliter, per easdem controversias, sat pro lite in judicium suum ilatis, exauditis, ante omnia partibus ministerialem regni generalem, super non corruptos nec conductos testes, juramenti rotham addit; quod juramentum siquidem utraeque partes, dictante sibi illum suprascripto ministeriali regni generali, nobili Alexandro Winnicki, prestiterunt; idem officium præsens ad lectionem inquisitionum predictarum condescendit, quibus lectis et per omnes circumstantias facti obiecti examinatis, et in primis, quoad actoratum generosorum Stanislai et Stephani Gorazdowskich, fratrum, contra nobilem Olszewski directum, siquidem ex iisdem inquisitionibus in plano elucidatur, nobilem Vladislaum Olszewski, administratorem balinensem, in primis nobilem Michaelem Łukaszewicz, cum literis a generosa Ryppowa generoso Georgio Rypp, collonelo sacræ regiæ majestatis, consorte, missum, vituperare, verum etiam et generosam Ryppowa, cum generoso marito suo aequalem et similem equitibus polonis conditionem et politiem gerenti, præcaci lingua detraxisse, similiter et quendam de equitibus, literas premissas adnotantem, corrosisse; postmodum laboriosum Arseni, generosi Rypp, coloneli, subditum, cum asseclis suis gramen terrae secantem, in fœnificiis superinequitasse, ad eundem sclopetum direxisse et etiam ipsiusque cosacos eundem Arseni cum impetu hastarum infestasse, demum infidentias incongruas inter generosum Rypp, colonelum, et generosos Gorazdowskie comparasse; iterum vituperando equites polonos atque scomaticis objurando, non admota framea, flagro generosos Gorazdowskie prosequi intimasse, generosum Tański, colonelum exercitus sacrae Caesareæ moschoviticæ monarchiæ, ex nexu quorundam occisorum hominum, in bona villae Zalesie superinduxisse, per superinductos generoso Stephano Gorazdowski curiam obsedisse, villam depopulasse, fenestras, fornices conjaculasse, villam Zeleńce et curiam generosi Stanislai Gorazdowski, ibidem sitam, armata manu cum asseclis superinvasisse et inequitasse, aliaque inconvenientia causasse; idcirco officium praesens punibilem eundem nobilem Olszewski adinvenit et, licet facto suo criminales promeruit paenas, ad mitiores condescendendo, decernit, ut idem nobilis Olszewski, eluendo hunc deformem et inauditum progressum, turrim castri praesentis, hinc

et ab actu praesenti in octo septimanis proximis ingrediatur, ejusque sessionem per annum et sex septimanas, in fundo, redimendo caput sine intermissione continuet et expleat, nec non in egressu de turri vadium triplex parti actoreae, officio vero suo medietatem vadii capitanealis verum in instanti solvat et realiter enumeret, idque sub paena infamiae et colli, in casu contraventionis post contraventionem in proxima terminorum querelarum cadentia publicanda; nihilominus injungit officium, ut idem nobilis Olszewski, pro concussionibus et vulnere ac plagis, nobili Łukaszewicz illatis, inclusa paena publica et supra in ibidem adjuncta, marcas sexdecem in eodem termino egressus solvat et realiter enumeret. Quo vero ad actoratum nobilis Olszewski, contra generosos Gorązdowskie deductum, siquidem eaedem inquisitiones, etiam ex actoratu nobilis Olszewski adductae, inocentiam generosorum Gorazdowskich evincunt, immo, stimulatos a generoso Tański, colonelo exercitus cozatici, ad oppidum Balina haud invitos commeasse testantur, idcirco eosdem generosos Gorażdowskie a causa et impetitione nobilis Olszewski liberos facit et pronunciat. Quantum vero attinet personam nobilis Pachniowski, famuli, atque protestationis, contra generosum Lesiewski factae, officium presens decernit: siquidem sabditus generosae Fredrowa famulum nobilis Olszewski, dictum Pachniowski, convulnerasse deducitur, generosus vero Babirecki, relatiativa manifestatione sere excusat, agat nobilis Olszewski cum generosa Fredrowa et Babirecki ordinaria juris via, luita ad praesens per utramque partem paena duplici quatuordecem marcarum polonicalium, per partem parti et officio suo; per simplicem in instanti sub banitionis poena solvenda movit generosus Olszewski, quam motionem officium praesens castrense, capitaneale, camenecense Podoliae, uti impossessionato, non admisit, de qua non admissa idem generosus Olszewski protestatus est; officium vero, se id non temere sed jure mediante fecisse, reprotestatum est decreti praesentis vigore.

Книга гродская, каменецъ-подольская, декретовая и кондемнатовая, № 4022, 1710—1712 года; листъ 259 на оборотѣ.

CCLXXXIX.

Жалоба дворянина Антонія Шидловскаго на дворянина Ивана-Николая Нижинскаго о томъ, что онъ, во время козацкаго возстанія, принялъ званіе козацкаго сотника, застрѣлилъ слугу Шидловскаго—Казиміра Боровскаго, и запретилъ хоронить его трупъ. 1712. Генваря 29.

Sabbatho ante festum Purificationis Beatissimæ Virginis Mariæ, anno Domini millesimo septingentesimo duodecimo.

Inducenda erat hoc loco protestatio generosi Antonii Szydłowski, rothmagistri sacræ regiæ majestatis, bonorum oppidi Olczydajów—Wyszny et villarum Popieluchy et Kotiużany obligatorii possessoris, in et contra nobilem Ioannem Nicolaum Niżyński, bonorum oppidi Woyniz administratorem seu locatorem, ratione per ipsum, tempore rebelionis cosacorum in oris præsentibus grassantis, nobilis olim Casimiri Borowski, famuli sui protestantis, in bonis Bar, nulla habita occasione, (jam per Derewianka dictum, cosacum, protunc colonellum, ex compedibus eliberati) per se, protunc centurionem cosacorum, cum Wereszczaka ex bombarda longiori interemptionis et crudelissime e vivis sublationis, nec sepeliri corpus ejusdem famuli permisionis, et, in summum contemptum fidei Romanæ Catholicæ faciendo, in foro publico oppidi Bar relictionis, (uti a prima notitia per se mortis ejusdem famuli causatæ), aliarumque violentiarum et oppressionum protunc causationis et illationis variis hominibus, facta. Prout latior dari debuit copia, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, negligentia vero partis protestantis in porrigendo, est manifestatum.

Книга гродская, летичевская, записовая и поточная, годъ 1792; № 5251; листъ 22 на оборотъ.

CCXC.

Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, которымъ рѣшено: отправить посольства: къ фельдмаршалу Шереметьеву, къ князю Галицыну и къ примасу, а также написать письмо къ полковнику Танскому о томъ, чтобы козаки выведены были изъ воеводства кіевскаго. Далѣе опредѣляютъ: укрѣпить городъ Овручъ, привести въ порядокъ сборъ податей, установить правильный курсъ монеты и т. д. 1712. февраля 3.

Року тисеча семъсотъ дванадцатого, месяца февраля девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даніелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ и рсентомъ гродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, гродскими, овруцкими, компаренсъ персоналитеръ urodzony jego mość pan Alexander Nieczaj—Hruzewicz, łowczy inflański, ten extrakt, authentice z grodu żytomirskiego wydany, z wpisaniem w nim laudum województwa kiiowskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ratione introcontentorum, per oblatam podał, tenoris sequentis: Wypis z xiąg grodzkich zamku żytomirskiego, roku tysiąc siedmset dwunastego, miesiąca februarii czwartego dnia. Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości żytomirskim, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, żytomirskiemi, comparens personaliter wielmożny imć pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego województwa kijowskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich laudum, tu, w Żytomirzu, na sejmiku prorogationis, anno praesenti, in crastino festi purificationis bea-

tissimæ Virginis Mariae, unanimiter postanowione, z podpisem ręki swojej podał per oblatam, prosząc urzędu niniejszego o przyięcie tego laudum do xiąg; które, ad acticandum przymuiąc, czytałem, jest tenoris sequentis: My: rady, senatorowie, dignitarze, urzędnicy, szlachta i obywatele województwa kiiowskiego, ziechawszy się ad locum consultationum solitum, do Żytomierza na sejmik, pro die tertia februarii przypadły, ex prorogatione sejmiku boni ordinis, in crastinum po deputackim agituiącego się, a przez sejm województwu naszemu naznaczonego, naprzód supremo dispositori fortunarum, in cuius manu cunctorum regnorum sortes positae sunt, winne czyniemy dzięki, że in tam periculosa naufrage pogranicznego województwa naszego daie respirium et modum eluctandi do fortunnego desideriorum portum, kiedy felici eventu nostro dawno deklarowanej evacuaciej wojsk auxiliarnych i restitutiej Ukrajny sortimus coronidem, i lubo nie wszystkie effectuantur skutki, przecież niektóre, gaudemus sperantes. Potym taką consiliorum czyniemy uchwałe: Ponieważ najiaśniejszego Cara jego mości, przez pakta z portą othomańską, nastompiła deklaracia, że wszystkie wojska z całej korony polskiej mieli być evacuowane, a nasze województwo singulari od kozaków dotąd praemitur fato, zaczym uprosiliśmy e medio nostri wielmożnych ich mościów panów: Jana Puhalicza Suryna, stolnika, Jana Rybińskiego, podczaszego, Kazimierza Pruszyńskiego, podstolego żytomirskich i Alexandra Hruzewicza, łowczego inflanskiego, za posłów, tak do jaśnie wielmożnego jego mości pana Borysa Petrowicza Szeremeta, feltmarszałka wojsk najjaśniejszego Cara jego mości, także do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Dymitra Michałowicza Korybuta - Galiczyna, gubernatora kiiowskiego, z wyrażeniem słusznego żalu naszego przeciwko sąsiedzkiej nieprzyjazni i nie dyskreciej jego mości pana Tańskiego aggrawuiącej, także przypominaiąc pakta i sojusze, że nam nie tylko forteca białocerkiewska intaminata miała bydź oddana, ale i armaty z niewolnikami, ubique locorum zabrane, mieli bydź przywrócone; co że się secus dzieie, circa scorsivas instructiones domówią się ich mość panowie posłowie; a że województwu naszemu, na pograniczu będącemu, nie dla żadnej imprezy, ab utrinque pactorum pace iesteśmy freti, ale dla swawolnie bez comendy wyuzdanych ludzi, incumbit praevisam mieć se-

curitatem, przeto powszechną zgodą umyśliliśmy fortece zamku owruckiego, według dawnych zwyczaiów horodniami szlacheckiemi ufortyfikować, do czego, secundum officium suum, jego mość pan Fedkiewicz, horodniczy owrucki, na wydzielenie i recognoscencią dawnych placów ma adhibere applikacią, nie iednak prawa ich mościów ojców jezuitów collegium xawerowskiego, tam maiących rezydencią, ieżeli iakie szłuszne maią i na iak długi czas służące, nie impenduiąc, hoc praecustodito, aby przed tymże jego mością panem horodniczym owruckim demonstrowali prawo, et in casu necessitatis quatery swoiej mieli tutamen. Przestrzega i to sobie wojewodstwo nasze, inquantumby vetustas temporum oblivione czyie przemieniła place, żeby erogowany koszt na wystawienie horodni i przy budynku, i to ze słusznym dowodem własności swoiej, każdy zostawał bliższy do swego. Ponieważ ad bonum ordinem intestinum i na tem wiele zależy, aby prætium monety discordiis non inficiat cives, dla tego ad normam inszych wojewodztw takowe jej czyniemy taxe: czerwony złoty—po złotych ośmnaście, taler bity—po złotych ośm, tynf—po groszy trzydzieścio ośmiu, półtoraki alias czechi - po groszy trzy, kopiek dwie—po groszy pięć iść maią; co żeby prędzej do skutku przyszło, wielmożnemu iego mości panu Antoniemu Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu, dyrektorowi naszemu, moc daiemy i upraszamy, aby po przedniejszych miastach i miasteczkach uniwersałem swoim te postanowienie wojewodstwa ogłosił; ktoby zaś był refragarius, tak z pogranicznych, jako tutejszych tej dispoziciej wojewodzwa, ma być, ad cuiusvis instantiam, in loco mercaturæ suæ z towarami zaaresztowany do rosprawy, a szlachcic i ten, któryby in possessione sua aresztów nie przymował, i tych uniwersałów promulgować nie pozwalał, ad instantiam instigatoris, per terminum tactum, przed sądami fiscalnemi woiewodztwa naszego odpowiadać powinien i paenis arbitrariis karany. Przypomina i to wojewodstwo nasze kiiowskie, aby wielmożni ich mość panowie chorążowie powiatowi anterioris laudi statutum do skutku przywiedli i chorągwie sporządzone intra viscera woiewodstwa gotowe mieli, których, pro casu ingruentis necessitatis, uti i conwocować przez uniwersały nobilitatem powalamy z naznaczeniem miejsca i prosimy, aby, kiedy distracti legalitatibus sami ich mość, panów porucżników, którzyby tu protunc praesentes być mogli, constituant.

Consilia, któreby extra incidentem sejmiku vigens necessitas suasisset mieć w Owruczu, do Żytomirza grave było obstaculum; to sejmikiem ratificowano być ma. Listy ordynowane do sejmiku naszego comittimus activitati jego mości pana marszałka, aby, habito respectu materiarum, condigne odpisane byli. Wielmożnemu iego mości panu podkomorzemu kiiowskiemu, pro expressione nieustaiącej uprzejmości, należyte ma fundere podziękowanie, że aegra manu vivacem affectus proexpressit stylum; wielmożnego iego mości pana chorążego ma persequi omni cultu et veneratione dignissimi poselstwa jego gestam provinciam, za co devota pectora nostra magno proceri woiewodstwa tego pollicebitur. Prosić oraz będzie, aby perditores et informatores woiewodstwa naszego dalszą raczył persequi investigatią, a my w tak ciężkich krzywdach woiewodztwa naszego uprosiliśmy, plenariam dawszy hoc laudo plenipotentiam, iego mości pana Krzysztofa Balińskiego, komornika ziemskiego granicznego wojewodztwa kiiowskiego, aby w prześwietnym sądzie trybunalskim instygował i prawnie dochodził, któremu, nie wątpiemy, że innato amore przeciwko wojewodztwu temu, wielmożny jego mość pan chorąży kiiowski adesse raczy protectione, o co wszyscy upraszamy. Interess krzywd, nam poczynionych od wojska litewskiego, pod comendą jego mości pana Baranowicza będącego, że nie może przez każdego być dochodzony, uprosiliśmy e medio nostri commissarios, ich mościów panów: Michała Pawszę, łowczego owruckiego, Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, Macieja Trypolskiego, miecznika owruckiego, Alexandra Jerlicza, aby w sądzie wojskowym wielkiego xięztwa litewskiego, przy przysiężonych, secundum anterius laudum dochodzili szkod i upominali się, przez reskrypt jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego wielkiego xięstwa litewskiego, ich mościom panom posłom woiewodztwa naszego dany, deklarowanej satisfactiej, na co plenariam praesenti laudo daiemy potestatem; wszyscy, czy ieden z ich mościów być może, hoc iednak praecauto, że inquantumby z ich mościów panów obywatelów miał kto prędko dojść sposób sam przez się, in arbitrio każdego zostawuiemy. Poselstwa do najiaśniejszego króla jego mości i naiiaśniejszego Cara jego mości moskiewskiego ponieważ do skutku nie przyszły, dla zagranicznej naiiaśniejszych monarchów resydenciej, tedy tychże ich mościów panów posłów, to jest:

do naiiaśniejszego króla jego mości wielmożnych ich mość panów: Antoniego Trypolskiego, chorążego owruckiego, Jerzego Olszańkiego, chorążyca wołyńkiego; a do naiiaśniejszego Cara jego mości wielmożnych ich mość panów: Alexandra Trzeciaka, podstolego kiiowskiego, i Alexandra na Olewsku Niemirycza, podsędka ziemskiego kiiowskiego upraszamy i obliguiemy, aby, quod non fecerunt, faciant; że zaś incumbit woiewodztwu naszemu na tym, aby upominało się deklaraciej oddania Białej Cerkwi, tak jak była wzięta, cum amunitionibus i Ukrajny bez desolaciej, przeto do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości prymasa tychże ich mościów panów posłów, którzy do króla jego mości naznaczeni, upraszamy, aby, tanta exposita nostra iniuria, uprosili jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, aby, jako prymas et primus in ordine senator, habeat curam et prosit ojczyznie. Lauda dawne, jako zawsze rati habemus i do skutku przywodzimy, tak i teraz upraszamy ich mość panów lustratorów, anteriori laudo obranych, aby zaczętą kączyli pracę, z której fatygi, że się jego mość pan Wojciech Potocki, podstoli wiski, ob magnas legalitates et impedimenta wymowił, więc in locum jego mości substituimus jego mości pana Macieia Trypolskiego, miecznika owruckiego, którzy ich mość, secundum rectam constientiam, mieszkania i osobliwie pustki zregestrowawszy, na przyszłym sejmiku demonstrabunt, z których proporcionaliter na województwo nasze, przez rade warszawsko włożona quantitas dymów, formabitur. Zaszła w kole braterskim quaerimonia, że jaśnie wielmożny jego mość xiądz Szumlański, episkop łucki, niezmiernie prezbiterów tutejszych województwa naszego przez commissarzów swoich aggrawuie i srebra z cerkwi, fundaciej jego mości pana Michała Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, zabrać rozkazał; zatym napisze list jego mość pan marszałek w tej materii do jaśnie wielmożnego jego mości xiędza episkopa. Jego mości panu Tańskiemu, pułkownikowi wojsk zadnieprskich, odpisze jego mość pan marszałek, dziękuiąc za wszelkie deklarowane przyjazni i upraszaiąc, aby zaniechał w niepotrzebnej nas chować protekciej. Wniesiona suplika od jego mości pana Dubnickiego, od ordy zabranego i zruinowanego, lubo u nas należyto znalazła kompassią, ale publica desolatio majus suffragium dać non valuit, tylko złotych sto, które ich mość panowie exaktorowie te-

razniejsi z najpirwszych pieniędzy wyliczyć mają. Sejmik zaś teraźniejszy pod tą laską ad diem octavam julii proroguiemy. Datum in loco consultationum solito, w Żytomirzu, anno millesimo septingentesimo, die tertia februarii. U tego laudum podpis ręki jego mości pana marszałka temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego generału województwa kijowskiego. Które to laudum, za podaniem wyszmianowanego jego mości podawającego, a za moim urzędowym przyięciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich słowo w słowo jest wpisane; z których xiąg i ten wypis, pod pieczęcią grodzką żytomirską, jest wydany. Pisany w zamku żytomirskim. У того екстракту, при печати гродзкой житомирской притиснено́й, коректа тыми словы: correxit Wyhowski. Который же то екстрактъ, за поданiемъ и прозьбою вышъ менованого подаваючого, а за моимъ урадовымъ принятiемъ, увесь, съ початку ажъ до конца, слово въ слово, до книгъ нинешнихъ есть уписаный.

Книга гродская, овруцкая, записовая и поточная, № 3222, годъ 1710—1713; листъ 212.

CCXCI.

Письмо графа Гаврiила Головкина къ полковнику Танскому, извѣщающее его о Высочайшемъ пожалованiи ему должности кiевскаго полковника. 1712. Iюня 9.

Благородный господинъ полковникъ!

Царьское Величество, нашъ всемилостивѣйшiй Царь, вѣдая что Вы, будучи въ Бѣлой Церквѣ, служили Его Величеству всегда вѣрно и постоянно, и что нынѣ Вы не у полку, пожаловать повелѣлъ Васъ опредѣлить къ кiевскому полку, который нынѣ имѣетъ ваканцiю, о чемъ я, указомъ Его Величества, писалъ и господину гетману, Ивану Ильичу Скоропадскому, за которую царьскаго Величества милость надлежитъ Вашей Милости трудится, наипаче службы Ваши показывать, а для полученiя на тотъ Вашъ урядъ полковничества кiевскаго отъ Его Величества грамоты, извольте

отъ себя по времени сюда прислать, которому тогда будеть данна. При семъ я Вашему Благородію симъ поздравляю и пребываю Вашего Благородія во услугамъ охотный, графъ Гавріилъ Головкинъ. Изъ Петербурга, іюня 9 дня, 1712 года.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммиссіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCXCII.

Присяжное показаніе управляющаго Могилевскою волостію, дворянина Павла Гошовскаго, о количествѣ наличнаго народонаселенія въ Могилевской (на Днѣстрѣ) волости. 1713. Февраля 7.

Sabbatho post Festum purificationis Beatissimae Virginis Mariae proximo, anno Domini millesimo septingentesimo decimo tertio.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, latyczoviensia personaliter veniens nobilis Paulus Hoszowski, bonorum oppidi Mohylów cum attinentiis, illustrissimi et magnifici succamerarii regni possessioni subjectorum, administrator, inhaerendo manifestationi, coram actis praesentibus feria tertia post festum circumcisionis Christi Domini, anno praesenti, per generosum Gabrielem Cihowski, eorundem bonorum oeconomum et gubernatorem, ratione desolationis bonorum praefatorum, factae, petiit et requisivit sibi ab officio praesenti ministerialem regni quemvis generalem ad pronunciandam super quantitatem personarum cujusvis status et conditionis, in bonis iisdem existentium, rotham addi et deputari. Cujus legitimae affectationi seu requisitioni jurique communi officium praesens satisfaciendo, eidem affectanti ministerialem regni generalem, providum Matthiam Pęk, officii praesentis apparitorem, addidit et deputavit. Quo sibi rothisante memorato ministeriali regni generali, observata juramentorum solennitate, flexibus videlicet ad imaginem Jesu Christi crucifixi genibus, in eam juramenti rotham praestitit corporale juramentum: Ja, Paweł, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Świętej jedynemu, że więcej ludzi w dobrach

jaśnie oświeconego imci pana podkomorzego koronnego, to jest: w mieście Mohylowie: gospodarzów chrześcjan—czterdzieści jeden, żonek—czterdzieści jedna; wdów, parobków i dziewek—dwadzieścia; we wsi Hrehorówce: gospodarzów chrześcjan—dziewiętnastu, żonek—dziewiętnaście, parobków i dziewek dziesięć; we wsi Bronicy: gospodarzów chrześcjan—siedm, żonek ich—siedm, parobków—dwa; we wsi Słyszkowcach: gospodarzów chrześcjan—pięciu, żonek ich—pięć, parobków—dwa. Żydowskich zaś osób in genere wszystkich z jedną służebną dziewką w tych dobrach nie znajduje się (jak) czterdzieści. Tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka Syna Jego.

Книга гродская, летичевская, записовая и поточная, годъ 1713, № 5252; листъ 15,

---

CCXCIII.

Письмо гетмана Скоропадскаго къ кіевскому полковнику, Танскому, содержащее порученіе о защитѣ Триполья противъ нападенія Швайки 1713. Мая 1.

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику кіевскій!

Присланные отъ Вашой милости вѣдомости зъ Польши, чрезъ товарища полку вашмостиного принесенные, зъ разныхъ мѣстцъ писанные, вичиталисмо, за которыхъ присылку дякуючи Вашой милости, жадаемъ, абысь и впредъ, естли якіе отколь покажутся новины, засягаючи оные, старался до насъ присылати; что зась пишешъ Вашa милость, же получилъ извѣщеніе съ Триполля, ижъ атаманъ Синявскій перестерегаетъ людей, тамъ будучихъ, дабы были осторожными, бо Швайка у сто коней, переправивши Рось, цѣле хочеть на ихъ ударити, теди не тылько треба тамъ осторожности, але жебы, при помощи Божой, были готовыми въ наступленіи ихъ чинити отпоръ. Поневажъ мы надѣемся, же тамъ, въ Триполлѣ, болшъ мѣетъ быти людей и лучшихъ нежели Швайка у сто коней. Тое Вашой милости предложивши, емужъ при томъ зычимъ доброго отъ Господа Бога здоровья. Зъ Мутина, маія 1-го, року 1713. Вашой

милости зычливый пріятель. На копіи тако: Іоаннъ Скоропадскій, Гетманъ Его Царского Пресвѣтлого Величества войска Запорожского. (М П.).

Копія хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной коммисіи для разбора древнихъ актовъ.

CCXCIV.

Показанія, отобранныя въ летичевскомъ гродскомъ судѣ отъ крестіянина, Илька Ледовскаго, принимавшаго участіе въ похожденіяхъ отряда гайдамаковъ. Подсудимый расказываетъ, между прочимъ, о своей службѣ въ козацкихъ полкахъ: Прилуцкомъ и Бѣлоцерковскомъ. 1713. Ноября 13.

Feria secunda post festum Sancti Martini pontificis proxima, anno Domini 1713.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, latyczoviensia personaliter venientes: nobilis Stanislaus Czerniawski, regiminis illustris magnifici castellani cracoviensis, exercituum regni supremi ducis, quatermagister, et famatus Ioannes Jarmolewicz, scabinus Międzybożensis, ex mandato generosi commendantis Międzybożensis, tam requisitione famatorum: Jana Dojneczenka, Michała, venerabilis Hrehory, presbyteri ostrogensis rithus graeci, generi, Stefana Fedorowicza, civis Międzybożensis et aliorum mercatorum kioviensium, videlicet Mikołaja, adduxerunt et praesentarunt coram officio praesenti laboriosum Ilko Ledowski, nobilis Michaelis Jankowski famulum, in latrociniis comprehensum, et in bonis, villa Iwankowce, apud generosum Kurowski captivatum et interceptum a hebdomadis plusquam sex. A quo adducto et statuto in compedibus ligneis, petierunt libera suscipi confessata. Quorum legitimae affectationi officium praesens annuendo, in eum modum et sensum ab eodem statuto, libere et benevole recognoscente, suscepit confessata: Ja, Ilko Ledowski, miałem ojca, na imie Semena, i matkę, Piry z kraju Fińskiego, z włości Rewela. Od lat kilkunastu kozacy mnie

wzięli we wsi Czerwonym Dworze i byłem u sotnika Waranicy, w pułku Pryłuckim, rok jedem; a potym u sędziego pułkowego, Michała Ryszczeuka, lat ośm; a potym przystałem do Semy Mycenka, sotnika, i z nim poszliśmy pod Połtawę; a z pod Połtawy przyszliśmy z Paliem do Chwastowa; tam zabawiwszy kilka niedziel, rozłożyli nas różnie; a nas na Polisie komenderowano. Potym, kiedy orda napadła pod Białocerkiew, ruszono nas przeciwko ordy znowu do Chwastowa, a ztamtąd za Dniestr, przeciwko Turkom—w pułku Antoniego Tańskiego poszliśmy, i tam do Hospodara Wołoskiego z drugą kompanją swoją przystałem. Za ruszeniem tedy Hospodara tegoż do Moskwy, miejscaśmy nie mieli do służenia nigdzie; różnie, nas odsyłano jeden do drugiego; potym do pułku Multańskiego odesłano nas, do Wasylkowa; gdzie będąc, przystałem na służbę do pana Jankowskiego, z którym zebrało się towarzystwa ośmiu i nas dwa pachołkow, to jest: Hryćko Dziuba, który wszystkie szlaki wiedział, Taktauł, Matwij Perechrest, Demko Osuwiec, Stepka Doniec, Szaposzka Doniec, Lewko Doniec, Sinko Demkowski, pochołek, i ja z panem swoim; i mieliśmy pojść do Polski, szukając służby. Udaliśmy się ku Chwastowu; tam wiedział futor tenże Dziuba, gdzie na popas stanąwszy, pan mój chciał ze mną do Polski udać się, ale, że wszyscy krzyknęli: «Ponieważ kompaniej naszej odstempujesz, tedy, odebrawszy suknie i konie, puścimy cię. Teraz w stepie, kto duższy—ten lepszy». Pan tedy mój, rad nie rad, kompanją musiał trzymać. Ruszywszy się z tego futoru, postrzegli kupców i stanęliśmy blizko nich, a mnie zostawili z końmi jucznemi i powodnemi. Kupieckich koni trzynaście przygnali i kupców rozgromili. Zabrawszy tedy konie, prowadził nas lasami, stepami, aż do drugich kupców naprowadził, tenże Dziuba. Nas tedy pięciu przy koniach, na selisku, którego ja nie wim, zostawił; a sam Dziuba, z Jankowskim, moim panem, Matwijem Perekrestą, Taktałem i Hawroszkiem Duńcem, na kupców uderzyli; i tam nocowali, aż drugiego dnia z południa do nas powrócili się. My tedy pytamy: jeżeli chleba nie przywieźli? Oni, uśmiechając się, konie czym prędzej kazali nam kulbaczyć. I ztamtąd prowadził nas lasami, stepami, błotami, aż do Niemirowa. Tam tedy zaczęli pić, i podpoiwszy pana mego, i pieniądze mu ukradli. Nazajutrz wstawszy, i poczęli się wadzić o

te pieniądze. I żeby się pan mój więcej nie turbował o nie, aż towarzystwo złożyli mu się po kilka czy po kilkanaście złotych. Pili przez kilka dni; tymczasem napadli Zaporoscy kozacy, wszystkim konie zabrali, tylko sam Dziuba, konia dopadszy kasztanowatego, (co od tamtych kupców miał), uszedł. Pieszo tedy zostawszy, przyszliśmy do Latyczowa, a z Latyczowa najęliśmy podwodę do Iwankowiec. Tam tedy, u imci pana Kurowskiego będąc w znajomości, konia kupił u tegoż podwodnika latyczowskiego za złotych sześćdziesiąt z wozem. Mnie tedy posłał z imć panią Kurowską do Derewicz, a sam pan do Międzyboża z szlachcicem pojechał, ktorego poznali kupcy w Międzybożu; i tak, nie wiem jakim sposobem i za co? do zamku wzięto; a ja, powracając z panią Kurowską do Iwankowiec, na drodze wzięty jestem przez ludzi imci pana komendanta Międzyboskiego i dotychczas tamże zostaję w więzieniu. Postquam suscepta confessata, eundem laboriosum Ilko, incarceratum, rursus iique suprascripti praesentantes, ob locum non securum et defectum praesidii, ad se receperunt, et, de recepto officium praesens quietarunt.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, годъ 1713, № 5252; листъ 248 на оборотѣ.

CCXCV.

Объявленіе управляющаго имѣніями кіевской католической епископіи, дворянина Сигизмунда Бржышевскаго о томъ, что управляемыя имъ имѣнія: Фастовъ и прилежащія къ нему села, совершенно опустѣли, такъ, что во всемъ имѣніи осталось только 8 крестіянъ въ селѣ Чорногородкѣ 1714. Марта 9.

Року тисеча семъсотъ четвертогонадцятъ, месеця марца девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Стефаномъ Мочулскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подвоеводзтва, вицереентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгродскими, киевскими personaliter veniens urodzony pan Zygmunt Brzyszewski, sługa i administrator

dóbr miasta Fastowa, Czarnohorodki i innych, w wojewodztwie kiiowskim leżących, jaśnie wielmożnego jego mości xiędza Jana Gumulińskiego, biskupa kijowskiego, opata wąchockiego, proboszcza jarosławskiego, nie mogąc więcey in periculosa zostawać vita, z tamtych kraiów wybrawszy się, quam primum acta praesentia adire mogł, tak zaraz, praecavendo omnimodae integritati substancyi pana swego, imieniem jego mości manifestował się w ten niżey opisany sposob: iż dobra pana comparentis: miasto Fastow, Czarnohorodka i wioski, do Fastowa należące, przez różne nieprzyiacielskie ad praesens zruinowane y spustoszone są incursye tak dalece, że w mieście Fastowie y w wioskach do niego należących żadnego nie masz człowieka, oprócz w Czarnohorodce ośmiu poddanych; zaczym, aby przez renitencyą jaką w niewypłaceniu podatku podymnego y pogłownego, per laudum publicum woiewodztwa kijowskiego uchwalonego według taryfy, dobrom panu comparentis nie szkodziło, iteratis manifestuiąc się vicibus, in verificationem stawił sławetnych: Niczypora Chitlańca y Hryćka Sawczenka, mieszczan poddanych z Czarnohorodki, na poprzysiężenie y potwierdzenie praemissorum omnium, y prosił urzędu ninieyszego o wydanie roty juramentu i o przydanie woznego dla attentowania; urząd tedy ninieyszy, ad affectationem onych rothe juramentu wydawszy, woznego generała woiewództwa kyowskiego y innych, szlachetnego Stefana Stochowskiego, dla attentowania przydał; którzy stawieni, ad imaginem crucifixi Jesu Christi flexis genibus, jurament wykonali w te słowa: Ja, Niczypor, y ja, Hryćko, przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Świętey jedynemu, na tym, iż w mieście Fastowie y w wioskach do niego należących, dobrach pana naszego, żadnego człowieka nie masz oprócz nas w Czarnohorodce ośmiu; wszyscy od nieprzyiaciela precz poroschodzili się y dobra one puste zostali; na czym jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Panie Boże dopomoż y niewinna męka Christusa Pana. Po którym wykonanym juramencie tak comparens jako y stawieni prosili urzędu ninieyszego, hoc totum actis connotari; co y otrzymali. Zygmont Brzyszewski.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, 1714—1715 года, № 31; листъ 489 на оборотѣ.

CCXCVI.

Письмо регаментаря польскаго войска, Ивана Галецкаго, къ регенту овруцкому, Левковскому, содержащее упреки шляхтичамъ воеводства кіевскаго за то, что они распредѣлили квартиры для войска въ совершенно опустѣвшей Украинѣ и только меньшую часть его помѣстили въ заселенномъ Полѣсіи. 1714. Мая 5.

Року тисеча семъсотъ чотырнадцятого, месеца мая семого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, коморникомъ граничнымъ, намесникомъ подвоеводзтва, реентомъ кгродзкимъ енералу воеводзтва кіевского и книгами нинешними, кгродзкими, киевскими, comparens personaliter urodzony iego mość pan Roman Chiniewicz-Waśkowski, dla wpisania do xiąg ninieyszych, grodzkich, kijowskich list od wielmożnego jego mości pana Gałeckiego, miecznika Podlaskiego, regimentarza partyey woyska na Ukrainie będącey, do urodzonego jego mości pana Lewkowskiego, skarbnika y regenta grodzkiego owruckiego, ratione introcontentorum pisany, per oblatam podał, tenoris sequentis. W Berdyczowie, die quinta mai, millesimo septingentesimo decimo quarto anno. Wielmożny mości panie skarbniku owrucki, moy wielce mości panie y bracie! List od wielmożnego pana odebrany; że tam podziwienie znayduie się, jakom pisał do wielmożnych panów, że nie trzymacie in fide traktatu wielmożni panowie, ja iterato toż powtarzam, donosząc przez te literę wielmożnemu panu, że, według traktatu, na Polisie dwa tysiące dwieście koni; a wielmożni panowie tylko dyspartymentowali na tysiąc trzysta, a tysiąc dziewięćset koni na Ukraine pustą. Zważ że to wielmożny pan, jeżeli iest Bóg w sercu, kiedy y woysko tak ukrzywdzone y tu

tak ciężkie przeładowanie, kiedy na Czudnowszczynę dwieście kilkadziesiąt koni; czy iest comparacyia Piatki z Wielednikami?—a równo czterdzieści koni; czy iest podobieństwo na Januszpolu czterdzieści koni? gdzie nie masz tylko trzynaście chałup, a Korosteszów czterdzieści koni,—taka włość? Wilsko na dwadzieścia pięć koni komendy chorągwi moiey, gdzie tylko trzech ludzi; Miropole—trzydzieście sześć koni, a teraz tam y psa nie masz, bo wszyscy poszli do Łabunia› widząc taką oppressyą przeładowania od wielmożnych panów; Pawołocz, gdzie siedmdziesiąt chałup, położyliście więcey niż sto koni, dosyć było na iednę chorągiew jego mości pana wojewody sieradzkiego, y to siła, czy podobnaż tam wybrać tak wiele? na Rożynie dwadzieści koni; mnie płacz ludzki nie dopuszcza tego, abym to mogł acceptować z tak ciężką oppressyą ludzką, krew z nich ostatnią wyciskaiąc tego ubostwa; trzeba się Boga naostatek bać; obserwuiąc, nie censoruie, uchoway Boże; Boże przykazanie: «nie życz bliźniemu»; a czy nie iest że to nic nie życzenie, kiedy z siebie zdaiąc, a na te pustki wwalić z krzywdą ludzi y woyska! żeby nic nie wzięto, odesłaliście wielmożni panowie kilkaset koni na Ukrainę, przysławszy mi dymy na pustynią; chcieycie wielmożni panowie przybyć, zlustrować, podać sposób do exakcyey woyska, a ja upewniam, że to acceptować będę, kiedy obacze rzecz oczewistą; nie mam żadney w tym racyi, przed Bogiem się protestuie, tylko jedną krzywdę od wielmożnych panów woyska widzę; czy na toż traktak z jaśnie oświeconym jego mością panem kasztelanem Krakowskim, ażeby tylko woysko na puste mieysca wypchnąć, na jedne ludibrium? na takie mieysca—nigdy nic nie wzięcia na nich; wielce tedy upraszam wielmożnych panów, abyście unanimi consensu chcieli acceptować kilkaset koni nazad w Polisie, bo tu nie podobna żeby kto na pustym gruncie co wzioł. Ja, uchoway Boże! nie chce w niczym czynić praejudicium wielmożnym panom, ale też nie mogę odstąpić dyspozycyey, od zwierchności mnie daney, lepiej życze acceptować te kilkaset koni, jako pisze do jego mości pana Jabłonowskiego, aniżeli potym co cięższego mogłoby subsequi. Donosi mi tu jego mość pan pułkownik Jabłonowski, żeście wielmożni panowie na mnie źli y obiecuiecie mnie pozywać, mandatować; a za coż dla Boga? kiedym kawałka chleba wielmożnych panów nie ziadł, krzywdym y za trzy

grosze nie uczynił z osoby moiey nikomu; chiba za to, że omnem facilitatem widzicie we mnie wielmożni panowie choć y z krzywdą woyska; odebrałem respekt z łaski wielmożnych panów, żeście mi czterdzieście koni na moy sztab naznaczyli na pustym Berdyczowie y Słobodyszczach, których ja nie potrzebuie; y ta nie na mnie, ale na ustawicznych rezydentów y kilkudziesiąt ludzi, których konserwuie cudzoziemskich, bo ja swoją fortuną żyie, tego nie praetenduiąc; y teraz wielmożni panowie przysłaliście palet do Karpowiec i Moszen, gdzie w Mosznach od trzydziestu lat y psa nie masz; taką z łaski wielmożnych panów odbieram recompensę za moje szczere usługi, co pokażę y potym documentem; co tak donioszszy, lepszemu się respectowi wielmożnych panów zaleciwszy, iestem. Wielmożnepo pana życzliwym bratem y sługą unizonym. Jan Gałecki, miecznik podolski, regimentarz. У того листу интытуляция написана такъ: wielmożnemu, memu wielce mości panu Lewkowskiemu, skarbnikowi Owruckiemu, memu wielmożnemu panu należy. Который же то листъ, за поданемъ и прозьбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ естъ вписаный.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, 1714—1715; года, № 31; листъ 405.

CCXCVII.

Договоръ, заключенный между начальниками польскаго войска и депутатами отъ дворянъ кіевскаго воеводства. Дворяне обязываются уплотить 55,000 злотыхъ на содержаніе войска, оберегающаго границы и крѣпости кіевскаго воеводства; войско-же обѣщаетъ удовлетвориться этою суммою и не требовать ничего болѣе отъ воеводства, разореннаго войнами и въ послѣднее время лишеннаго народонаселенія, вслѣдствіе ухода жителей на лѣвый берегъ Днѣпра. 1714. Ноября 25.

Року тисеча семъсотъ пятогонадцятого, мѣсяца марца шестогонацятъ дня.

На ураде кгродзкомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сынгаевскимъ, коморникомъ кгра-

ничнымъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ кгродзкимъ енераду воеводзтва киевскаго, и книгами нинешними, кгродзкими. киевскими comparens personaliter urodzony iego mość pan Michał Tryzna-Jackowski, cześnik latyczowski, dla wpisania do xiąg nnieyszych, grodzkich, kijowskich, traktat, niżey inserowony, per oblatam podał, tenoris sequentis: Między wielmożnemi ich mościami pany: Bekierskim, starostą chmielnickim, y Błędowskim, łowczym halickim, pułkownikami woysk iego królewskiej mości, maiącemi plenariam facultatem ac omnimodam potestatem od jaśnie oświeconego iego mości pana kasztelana krakowskiego, hatmana wielkiego koronnego, y wielmożnemi ich mościami pany: Janem Franciszkiem z Charlenia Charlińskim, cześnikiem liwskim, y Michałem Tryzną-Jackowskim, cześnikiem latyczowskim, posłami prześwietnego woiewództwa kyowskiego, stanoł takowy traktat in praesentia wielmożnego iego mości pana Kazimierza na Steczczance Steckiego, chorążego kyowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, posła natenczas wojewodztwa wołyńskiego, et in praesentia wielmożnego iego mości pana Juzefa Dogiel-Ceryny, starosty niechworoskiego, posła natenczas prześwietnego woiewodztwa bracławskiego. Naprzód wielmożni ich mość panowie posłowie prześwietnego woiewodztwa kijowskiego, według instrukcyey swoiey, domawiali się, aby na fundamencie praw, de immunitate bonorum terestrium opisanych, partya woysk ukraińskich, in limitibus prześwietnego wojewodztwa kijowskiego na pasach y furwachtach lokowana, ewacuowana była, która siła i przeszłego roku szkody woiewodztwu przyniosła; y przełożyli devastationem kraju tamteyszego przez Moskwę, Kałmuków et depopulationem, kiedy ludzi z Ukrainy za Dniepr wszystkich zabrali Moskwa, y niemnieyszą repraesentowali ruine przez woyska wielkiego xięztwa Litewskiego, po dwie zimy stoiące, cum illa demonstratione, że teraz żadnych pasów y woysk nie trzeba, kiedy rzeczpospolita ufundowana juramento, federe et pactis ab aquilone et oriente; wielmożni zaś ich mość panowie pułkownicy woyskowi exposuerunt securitatem ab extra, ale nullam securitatem ab intra, kiedy kozacy buntownicy co raz swóy buntowniczy jad wywiraią, jako y teraz pod Smiłą nowa kupa się pokazała rebelizantow kozakow, ktora iest rozgromiona; y gdyby woysko

nie było, pewnieby przytuszone carbones kozackie exardescerent in flammas; zaczym z tey racyey potrzebne woysko na utrzymanie tamtych granic, tak universaliter dla rzeczypospolitey, jako et particulariter dla województwa, żeby securius mogli gaudere possessionibus suis ich mość obywatele województwa, y, według konstitucyey hetmanom, tanquam custodibus limitum, ex necessitate belli o locacyey woyska opisanej, woysko tam subsistere musi, które przez prowiantów na ludzi i na koni obejść się nie może, jako y praesidia, pro conservatione całey rzeczypospolitey i województwa: w Białey Cerkwi, Bohusławiu y Korsuniu będące, jejuno stomacho fortecy custodiam mieć nie mogą; z których racyi wyżeywyrażonych taki kondycyiami niżey opisanemi sobie ab invicem ich mość stanowią traktat: Primo—wielmożni ich mość panowie posłowie, non ex ulla obligatione, tylko jungendo particularem amorem województwa ad universalem amorem rzeczypospolitey, deklaruią summę pięćdzięsiąt tysięcy y pięć wyliczyć na polskie chorągwie na pasach y na infanterią in praesidiis znaydującą się w województwie kijowskim, z których dziesięć tysięcy in spatio dwóch niedziel wyliczyć obiecuią, a na cztyrdzieści y pięć tysięcy na sejmiku, die undecima Januarii w Żytomirzu przypadaiącym, podatek według taryfy postanowić y te pieniądze ad massam aerarii województwa importowane być maią, które do rąk ich mościów panów komissarzów woyskowych interstitio cztérech niedziel po seymiku oddane będą, lub delaty ad exequendum ich mościom panom woyskowym z sądow skarbowych wydane będą; z których ich mość panowie komisarze woyskowi kwitować województwo de plano et integro z summy zupełney pięciudziesiąt y pięciu tysięcy będą. Secundo—wielmożni ich mość panowie pułkownicy woyskowi, delegowani od jaśnie oświeconego jego mości pana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, spondent to województwu, że ich mość panowie woyskowi kontętować się będą tym, nie wstępuiąc kopytami w województwo, ale tam, gdzie stoją, sustętować się z tych pieniędzy będą aż do wyścia w pole, nec involebunt in dispositionem województwa, ale na tey dyspozycyey wojewodzkiey przestaną, ani libertacyi żadnych acceptować z kancellaryey hetmańskiey nie będą, które quo casu choćby wyszły, valoru mieć nie powinni, gdy wszystkie miasta, wsie ziemskie, krolewskie, duchowne i

ordynackie, do województwa kijowskiego należące, protekcyey żadney nie mieli, ale ut contribuant nemine excepto według taryfy wojewodzskiey, i, cokolwiek ich mość panowie woyskowi lub præsidiarii, w fortecach lub w Ukrainie na pasach będący, ante initum tractatum za paletami lub iakimkolwiek sposobem od komendy iego mości pana Głuchowskiego, regimentarza w województwie kijowskim, wyciągneli, wzieli, to pro persoluto w teyże summ'e przyiąć mają, i poliquiduią się ich mość panowie komisarze duplicis autoramenti, tak wojewodzcy, iako y woyskowi. Tertio—to sobie præcustodiunt ich mość panowie posłowie od województwa, że ci ich mość panowie woyskowi, którzy za delatami, od województwa wydanemi, exequować będą, żeby sobie nic więcey nie uzurpowali nadto, co ich mościom będzie z delat wydano, okromnim (sic) wydadzo siana y owsa i ieść sobie, ani kwitowego; y skoro wypłacone pieniądze, na exekucyey gdzie będą, żeby, wybrawszy, tam się nie bawili et ullo titulo nad te pięndziesiąt y pięć tysięcy postanowione więcey żeby woysko sobie nie praetendowało, i jeżeliby co więcey nad te summę, i nad ten traktat umowiony ważyli się co wziąć, żeby irremissibiliter cum plena satisfactione injuriantes tamże sądzeni byli, w czym żeby jego mość pan regimentarz ukraiński, lub jego mość pan sędzia protunc woyskowy partyey tameyszey miał non limitatam potestatem do sądzenia; ten zaś traktat in futurum prawom wojewodzkim praeiudicari nie ma. Który to obie strony in omnibus conditionibus et ligamentis dotrzymać mają y rękami swojemi stwierdzaią. Na ktorym to traktacie, dla tym pewnieyszego ubespieczenia, jaśnie oświecony jego mość pan Krakowski, hetman wielki koronny, apponet manum suam dignissimam, ratificando. Działo się we Lwowie, die vigesima quinta novembris, millesimo septingentesimo decimo quarto. У того траткату подписы рукъ тыми словы: approbuie - Adam Mikołay Sieniawski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny. Antoni Bekierski, starosta chmielnicki sędomirski H. P. Jan Franciszek Charleński, cześnik liwski, poseł województwa kijowskiego. Michał Tryzna-Jackowski, cześnik latyczowski, poseł województwa kijowskiego. Jako przytomny będąc, podpisuie się—Kazimirz na Steczczance Stecki, chorąży kijowski, podstarości żytomirski, sędzia włodzimirski grodzki. Będący przytomny,

podpisuie się — Jozef Dogill-Ceryna, starosta niechworoski. Котори-же трактатъ, за поданіемъ вишъ менованого его милости подаваючого, а за моимъ урадовимъ принятиемъ, до книгъ нинешънихъ, кгродзкихъ, киевскихъ есть инъкгросованы.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 31, 1714—1715 года; листъ 42 на оборотъ.

CCXCVIII.

Жалоба отъ имѣни дворянина Ивана Рыбинскаго на дворянъ Шукшту и Трипольскаго о томъ, что они не допустили его къ свободному пользованію Ясногородскимъ имѣніемъ, на которое онъ имѣлъ право по договору, заключенному имъ съ владѣльцемъ этаго имѣнія, княземъ Шуйскимъ. Вслѣдствіе этого договора Рыбинскій освободилъ отъ козаковъ Ясногородку и, благодаря покровительству князя Галицына, спасъ ее отъ разоренія, во время опустошенія края козаками, при переходѣ ихъ на лѣвый берегъ Днѣпра. 1716, апрѣля 25.

Roku tysiąc siedmset szesnastego, miesiąca apryla dwudziestego piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego królewskiey mości Owruczym, przedemną, Szymonem Walewskim—Lewkowskim, woyskim żytomirskim, komornikiem granicznym, namieśnikiem podwojewodztwa, regentem grodzkim generału wojewodzwa kijowskiego, y xięgami nieyszemi, kijowskiemi, grodzkiemi comparens personaliter urodzony jego mość pan Jakub Medwedowski, plenipetent wielmożnego jego mości pana Jana z Rybna Rybińskiego, stolnika żytomirskiego, sędziego grodzkiego owruckiego, nomine tegoż jego mości, pryncypała swego, postrzegając w przyszły czas całości pryncypała swego, solenniter przeciwko urodzonym ich mościom panom: Zygmontowi Szukscie, strażnikowi wilkomirskiemu, y Maciejowi Trypolskiemu, miecznikowi owruckiemu, protestował y manifestował się w ten sposób y o to: iż gdy, roku tysiąc siedmset dwunastego, pryncypał comparentis, wielmożny jego mość pan stolnik żytomirski, będąc uproszony od wyszmianowanego obżałowanego, jego mości pana Szuksty, strażnika

wilkomirskiego, administratora dóbr Choynik cum attinentiis wielmożnego jego mości pana Dominika kniazia Szuyskiego, chorążego, brzeskiego wielkiego xięztwa litowskiego, aby dobra klucz Jasnohorodzki cum attinentiis, w possessii kozackiei od lat kilkudziesiąt będące, a w possessii wyszmianowanego jego mości pana chorążego brzeskiego nie zostające, ex eadem possessione cosatica eliberował, deklarowawszy się tenże obżałowany jego mość pan Szuksta verbaliter, też dobra klucz Jasnohorodzki ze wszystkiemi przynależytościami pryncypałowi comparenta za jego fatygi, spezy y inne wszystkie koszta cum omni usu et fructu, na rok jeden puścić; a tak pryncypał comparentis, uwiodszy się deklaracyą wyszmianowanego obwinionego, jego mości pana Szuksty, a mając respect u jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Dymitra Michayłowicza Galiczyna, gubernatora y woiewody kijowskiego, też dobra z possesyej kozackiey, z odwagą zdrowia y utratą fortuny swoiey, eliberował; ludzi kilkadziesiąt do obrony od kozaków tych dóbr przez czas niemały kosztem swoim trzymał, jakoż w całości praefata bona detinuit, bo kozacy, wychodząc z Ukrainy za Dniepr, dobra wszelkie: miasta, miasteczka y wsie funditus ruynowali, bydła, konie et id genus zabierali, palili y wniwecz desolowali y tych dóbr za staraniem pryncypała comparentis, lubo po kilkakroć kupy niemałe kozaków, chcąc zadosyć uczynić imprezie swoiey, y też dobra tak jako insze dezolować, na te dobra nacierali, jednakże onych nie dezolowali y nie ruszyli; a potym gdy tenże wielmożny pryncypał comparentis, w roku tym będąc obrany na seym walny warszawski posłem, funkcyą swoją odprawować począł, a z mieysca swego urodzonego pana Jana Trypolskiego, brata rodzonego jego mości pana miecznika owruckiego, zleciwszy pomienionemu jego mości panu Janowi Trypolskiemu, mianowanemi dobrami rządzić y dysponować, za comisarza zostawił; alić mianowany jego mość pan Szuksta, strażnik wilkomirski, po wyiściu z Ukrainy za Dniepr kozaków, nie dopuściwszy pryncypałowi comparentis według declaraciey swoiey tych dóbr dotrzymać do roku, y nie recompensowawszy kosztów y spez, circa luitionem praefatorum bonorum przez pryncypała comparentis spendowanych y łożonych, eadem bona in possesionem pryncypała swego, wielmożnego jego mości Szuyskiego, chorążego brzeskiego wielkiego xięztwa litewskiego, wkrótce odebrał,

a manifestanti żadney krescencii z tych dóbr za koszta jego mości nie dał; także obżałowany jego mość pan maciey Trypolski, miecznik owrucki, jak prędko o eliberowaniu dóbr tych przez wspomienionego pryncypała comparentis z possessyey kozackiey dowiedzić się mógł, tak zaraz poddanych ze wsi Łasków, jakoby w pomienione dobra jeszcze stante possessione cosatica zaszłych y tam lat kilkadziesiąt mieszkających, nie dopuściwszy rospatrzyć się w tey fortunie, aresztował; których poddanych wielmożny pryncypał comparentis zaraz obżałowanemu jego mości panu miecznikowi owruckiemu y jego mości panu Janowi Trypolskiemu (który zostaiąc w pomienionych dobrach czas niemały na comissoryacie, u tych poddanych rezydował), po areszcie referowawszy się do wielmożnego jego mości pana Szuyskiego chorążego brzeskiego, jako dziedzica tych dóbr, podstarościemu swemu wydać roskazał; a jego mość obwiniony, pan miecznik owrucki, nescitur ob quam causam et rationem, czyniąc ną szkodę pryncypała comparentis, nie trzymaiącego tych dobr w possessyej swoiey, intentowawszy akcyą do sądu ziemskiego kijowskiego, niewinnie, niesłusznie y niesprawiedliwie processuie, manifestami y publicatiami, jakoby o contrawencyą dekretowi sądu kijowskiego y o niewydanie poddanych pryncypała manifestantis, aggrawuie, do szkod y spez niemałych przywodzi y przyprawuie. Zaczym modernus comparens, nomine cujus supra, iterum atque iterum przeciwko ich mościom: panu Szukście, strażnikowi wilkomirskiemu—o nienadgrodzenie kosztów y spez, circa tuitionem praefatorum przez pryncypała comparentis łożonych y o inne wyszmianowane prætensye; panu zaś miecznikowi owruckiemu—de indebita vexa protestowawszy się, deklarował, tegoż pryncypała swego, ubi de jure venerit, juris progredi via, salva manente præsentis protestationis melioratione vel per citationem correctione. I prosił, id totum actis connotari; co ad affectationem suam y otrzymał. Jakub Medwedowski.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, 1716 года, № 32; листъ 121 на оборотѣ.

CCXCIX.

Прошеніе, поданное на Высочайшее имя священникомъ, Іоанномъ Гурковскимъ, въ которомъ онъ проситъ о пожалованіи оберъ-офицерскаго чина сыну его—Георгію; священникъ Гурковскій поставляетъ при этомъ на видъ заслуги, какъ свои, такъ и своихъ предковъ; между последними онъ упоминаетъ о Семенѣ Гуркѣ, прозванномъ въ Сѣчи Палѣемъ. 1775 въ Генварѣ.

Всепресвѣтлѣйшая, Державнѣйшая, Великая Государиня, Императрица, Екатерина Алексіевна, Самодержица всероссійская, Государиня Всемилостивѣйшая.

Бьетъ челомъ Вашего Императорскаго Величества киевской святого апостола Андрея первозваннаго церкви иерей намѣстникъ, Иванъ Гурковскій; а о чемъ, тому слѣдуютъ пункты.

1.

Предкомъ Вашего Импораторскаго величества издревле родовито шляхетские предковъ моихъ предки, а потомъ и сами они, мои предки, родные братя а мои дѣды: умершій генеральный судья Семенъ Палѣй, такъ названъ отъ Сѣчи Запорожской за его славное рыцерство и храбрость, а по природѣ Гурко, и войсковый товарищъ Павелъ Гурко-жъ, по прилежной своей вѣрности всеусердно служили, и ту свою вѣрность, во время измѣны вредного Российскому государству измѣнника, бывшаго гетмана Мазепы, ясно доказали въ слѣдующихъ обстоятельствахъ: в начатіе имъ, измѣнни-

комъ Мазепою, той своей измѣны, оные дѣды мои къ той не приступили; и, по согласию между собою—онъ, Семенъ Палѣй, тайно отъ Малороссіи избѣжавши, о той измѣнѣ блаженной и вѣчной славы достойныя памяти Великому Государю, Петру первому, Императору самодержцу всероссійскому, самоперсонально заносилъ; за что, по недоверению (не надѣясь отъ его измѣнника той измѣны) онъ, Палѣй, былъ сосланъ въ сылку, въ коей ажъ до Полтавской баталіи за вѣрность страдалъ и во время той баталіи освобожденъ, и въ той баталіи доказалъ свою вѣрность и храбрость отечеству славно и достопамятно.

2.

Между тѣмъ же его, Палѣя, доносомъ, оной меншой братъ его родной, а мой родной же дѣдъ, Павелъ Гурко, кой по согласію, какъ выше значитъ, оставался въ домѣ своемъ, въ городѣ Батуринѣ, для примѣчания тѣхъ измѣнничыхъ происходствъ, во отмщеніе за тотъ Палѣевъ доносъ, подхваченъ былъ отъ сердюковъ (козаки его Мазепы такъ назывались) и по многимъ темничнымъ и мучительскимъ тиранствамъ отъ самаго его, Мазепы, декретованъ былъ на смертную казнь; но Божіимъ покровительствомъ до той казни не допущенъ, домъ же его вовсѣ разоренъ и жена его, Павла, а моя родная баба—Елена, съ тремя малыми дѣтми, а съ четвертымъ на сносѣ, отъ тѣхже козаковъ сердюковъ въ смерть побиты, едначе изъ того числа его, Павла, дѣтей сынъ его, а мой отецъ—Іяковъ, отъ смерти отходилъ и, хочай живъ былъ короткій вѣкъ, но за тѣмъ искалеченнемъ службу свою производить крайне былъ не состоятеленъ, а оной дѣдъ мой, Павелъ, отъ того мучительства, не дождавъ награжденія, вскорѣ умре.

3.

И заступая я, нижайшій, онаго отца своего мѣсто, ревнуя тѣмъ предкамъ своимъ, оставшись въ сиротствѣ, обучась прежде на своемъ коштѣ россійской и въ киевской академіи, сколько могъ, латинской

наукѣ, служилъ Вашему Императорскому Величеству въ бывшей генеральной войсковой канцеляріи по разнымъ коммисіямъ, по тамошнему тогдашнему образу, прежде по словенскому той канцеляріи определению—сѣдмъ, а потомъ по писменному—десять, всѣхъ – семвадцать лѣтъ, на всѣмъ своемъ иждевеніи, за одну толко честь, войсковымъ канцеляристомъ, исправляя ту свою должность по всей присягѣ всеусердно и безпорочно; и за то удостоенъ былъ сотничего и полковаго старшины чиновъ, но, не желая за тѣ службы я себѣ ничего того въ награждение, посвятилъ себя во священство, въ коемъ чину служу, богомолствуя за вѣру и отечество, болѣе уже двадцати лѣтъ; а ту свою службу будущему своему потомству, кои могутъ явится достойными к награждению, (переуступаю).

4.

Нынѣ я, нижайшій, имѣю толко одного, прижитаго въ томъ шляхетскомъ званіи, сына, Георгия Гурковскаго, обучавшагось на моемъ коштѣ россійской, латинской и отчасти орифметической наукѣ, коего я, хочай желалъ имѣть наслѣдственно на своемъ мѣстѣ священникомъ, но, напротивъ моего желанія, имѣя онъ по предкамъ своимъ природную охоту и ревность упражняться въ воинскомъ обхожденіи, самоизволно и всеусердно вступилъ въ армейскую Вашего Императорскаго Величества службу, и, въ разсужденіи его на своемъ коштѣ учения и ревностнаго къ службѣ усердия, первой Вашего Императорскаго Величества арміи отъ господина генералъ-фельдмаршала и разныхъ орденовъ кавалера, графа Петра Александровича Румянцева, по указу Вашего Императорскаго Величества, жалованъ сержантомъ, и нынѣ, въ Старооскольскомъ полку служа, ту свою должность исправляетъ добропорядочно.

И дабы высочайшимъ Вашего Императорскаго Величества указомъ повелѣно было, сию мою челобитную принять и оному сыну моему, Георгию Гурковскому, тѣ мои долголѣтние службы зачислить, и в разсужденіи оныхъ и всѣхъ вышеписанныхъ обстоятелствъ, зъ особливаго высочайшаго Вашего Императорскаго Величества милосердия, наградить его, для болшаго поощрения и добросердия

къ службѣ, оберъ-офицерскимъ чиномъ Всемилостивѣйшая Государиня прошу Вашего Императорскаго Величества, о семъ моемъ челобитіи Милостивое рѣшеніе учинить. Генваря дня... 1775 году. Къ поданию надлежить первою армиею главнокомандующему, господину генералъ-фельдмаршалу и разныхъ орденовъ кавалеру, графу Петру Александровичу Румянцеву. Челобитную писалъ Казанскаго пѣхотнаго полку солдатъ, Петръ Соколовъ. Іерей намѣстникъ, Іоаннъ Гурковскій.

Сообщено Коммиссіи А. М. Лазаревскимъ.

ОГЛАВЛЕНІЕ

ВТОРОГО ТОМА ТРЕТЕЙ ЧАСТИ.

стран.

ОПЕЧАТКИ ВЪ ПЕРЕДОВОЙ СТАТЬѢ.

страница:	строка:	напечатано:	слѣдуетъ читать:
13	3 (примѣч.)	именнаяперепись	именная перепись
21	1 (примѣч).	закоповъ	законовъ
29	23	бсзумнѣ	безумнѣ
31	22	сама	самая
34	19	лагеръ	лагерь
36	4 (примѣч.)	Лѣтоисъ	Лѣтопись
47	22	лошади и волы, лучшіе-	лошадей и воловъ, лучшихъ
«	23	остальные	остальныхъ
«	31	нѣжели	нежели
54	7 (примѣч.)	Войничовичъ	Войниловичъ
55	26	пстязанія	истязанія
61	5	сошень	сотень
«	4 (примѣч.)	ниродныхъ	народныхъ
64	10 (примѣч.)	Otuźnowski	Otwinowski
66	20	мѣнѣе	менѣе
74	1 (примѣч.)	17 церквей	7 церквей
75	1 (примѣч.)	Соловевъ	Соловьевъ
76	25	Тегеровъ	Тетеревъ
«	5 (примѣч.)	объего	объ его
82	1 (примѣч.)	Гробянка	Грабянка
«	5 (примѣч.)	насѣки	пасѣки
83	25	жаловолись	жаловались
85	11	стрѣмленіе	стремленіе
«	8 (примѣч.)	призывали	призвали
«	13 (примѣч.)	кресгьянъ	крестьянъ
86	29	грожданскаго	гражданскаго
87	23	магнацкой	магнатской
92	16	польскіе	польскія
98	27	Полесье	Полѣсье
99	22	невытѣснять	не вытѣснять
101	1 (примѣч.)	Przezckiedzi	Przezdziecki
108	29	владеніи	владѣніи
121	26	стрѣмились	стремились

страница:	строка:	напечатано:	слѣдуетъ читать:
123	1	повосформированнаго	новосформированнаго
135	8	Онн	Они
137	8	воеводсва	воеводства
«	14	сеймикомъ	сеймикомъ;
140	20	запретить	запретилъ
142	28	пояснняя	поясняя
«	31	приходиться	приходится
143	6	зпаченіемъ	значеніемъ
144	17	подасть	подаетъ
153	10	могуть	могутъ
«	16	шляхту и	шляхту,
161	8	полномичіе	полномочіе
162	22	прикрываешся	прикрываешься
167	6	освободитъ	освободить
182	2 (примѣч.)	Мижигорскомъ	Межигорскомъ
184	24	занятамъ	занятомъ
192	18—19	Перебійнисъ	Перебійносъ

ОПЕЧАТКИ ВЪ АКТАХЪ.

страница:	строка:	напечатано:	слѣдуетъ читать:
4	20	cezladzią	czeladzią
7	24	rzcczy	rzeczy
8	2	bral	brali
16	27	fundawauego	fundowanego
17	6	wskystkiego	wszystkiego
«	13	snize	insze
19	17	pod;	pod.;
23	6	usum	suum
40	18	Дружковича	Дружкевича
61	7	velipensionem	vilipensionem
70	30	kwatr	kwart
76	5	довѣривъ	довѣрилъ
77	36	syłysząc	słysząc
85	26	poni	pani
114	9	-pało	-pałom
«	11	sorowie	surowie
«	30	subordinawane	subordinowane
115	5	ordinawawszy	ordinowawszy
«	18	lqiurami	liquorami
«	36	sabordinowanych	subordinowanych
120	15	Horadnicy	Horodnicy
125	6	prowo	prawo
148	19	Apostoła. Szczurowskiego	Apostoła - Szczurowskiego
152	36	wazów	wozów
153	5	soli,	, soli
156	1	wierze	wieprze
157	7	Gdzie	gdzie
163	13	gencrendis	gerendis
«	17	siod,	siod-
164	13	resij	resy-
«	19	inacze-	inaczej
169	32	pozabjano	pozabijano
181	22	ci królewskiej	królewskiej
183	3	manife,	manife-
«	17	prawie—	prawie
«	30	rotmistuza	rotmistrza
187	22	obwinionyeh	obwinionych
190	12	Powłowski	Pawłowski
192	19	bronila	broniła
194	31	jnż	już
«	36	korolew-	korolow —
195	17	zwyczaju	i zwyczaju
196	17	prawielacry mabundam	prawie lacrymabundam
«	24	diciplina	disciplina
198	6	porozbiial	porozbijali

страница:	строка:	напечатано:	слѣдуетъ читать:
«	9	sine re	sine re-
204	35	supcllectili	supellectili
207	31	rnquisitiones	requisitiones
214	18	satiatusale	satiatus, ale
219	20	przostali	pozostali
223	16	attinetiis	attinentiis
227	12	possissiej	possessiej
228	9	strarzyli	straszyli
231	7	zemskich	ziemskich
248	25	od	do
249	21	беспорядки	безпорядки
«	22	означеннаго	назначеннаго
251	6	беспорядки	безпорядки
255	11	różne, trunki	różne trunki
259	23-24	spryawiedliwie przsięgamy	sprawiedliwie przysięgamy
262	31	misericordiæ	misericordia
274	4	1775	1675
277	24	Каліяна	Киліяна
279	1	pą	dą
282	18	Czenichowie	Czernichowie
283	7	1684	1694.
291	5	homicidionem	homicidionum
294	22	protestantyą	protestantem
297	1	Ihnatpole	i Ihnatpole
«	33	i nosem	nosem i
301	1	aboininabile	abominabile
307	26	н книгами	и книгами
310	15	1684	1694
«	22	wiosk	wioski
«	23	leżąceji	leżącej
315	1	CXVI	XCVI
317	9	CXVII	XCVII
328	11	trzec	trzeci
330	21	безнаказно	безнаказанно
«	29	ммѣніе	имѣніе
347	25	zapisui	zapisu i
350	4	Kćłakowski	Kółakowski
354	7	lcpiej	lepiej
357	9	Markowi,	Markowi
«	16	Marka,	Marka
371	3	attinentis	attinentiis
376	14	pomienionieni	pomienieni
377	6	ua	na
«	32	imianach	imionach
383	5	poddauych	poddanych
392	22	menifestans	manifestans

страница:	строка:	напечатано:	слѣдуетъ читать:
407	20	destructorss	destructores
410	9	mi łościwego	miłościwego
420	10	słngom	sługom
424	14	paúskim	pańskim
429	31	vitai	vita,
437	35	pa-	pano-
446	19	caśnie	jaśnie
448	6	kazactwa	kozactwa
451	16	шлахту	шляхту
456	15	ferridecretum	ferri decretum
460	11	Krnpej	Krupej
462	1	lececcam	lecam
«	3	odhaerentów	adhaerentów
463	7	Niemirowsktm	Niemirowskim
467	26	*(послѣднее слово)*	i aby
473	1	paun	panu
491	36	iście	liście
500	20	ch mościów	ich mościów
504	1	pala tinatus	palatinatus
520	10	со Львова	изъ Львова
526	4	robellizant	rebellizant
«	5	rokn	roku
533	5	1702	1703
567	25	Moldawes	Moldavos
586	16	praetenti	praeteriti
634	20	зостаючихъ	зостаючій
«	33	А цепта	А сусцепта
635	11	CCXXXIII	CCXXXVIII
»	31	запнсовую	записовую
640	9	подличныкъ	подлинникъ
670	7	Радомишля	Радомысля
«	11	слущали	слушали
«	12	плотить	платить
686	12	Мозепа	Мазепа
698	16	военкхъ	военныхъ
699	12	CCXLI	CCLXI
704	27	плотить	платить
723	21	посѣлившагося	поселившагося
768	29	Ввшей Милксти	Вашей Милости
781	8	имѣни	имени
785	31	россійской и	россійской,
786	3	словенскому	словесному
«	16	орифметической	арифметической